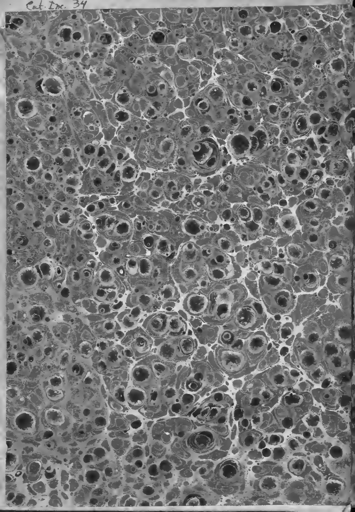
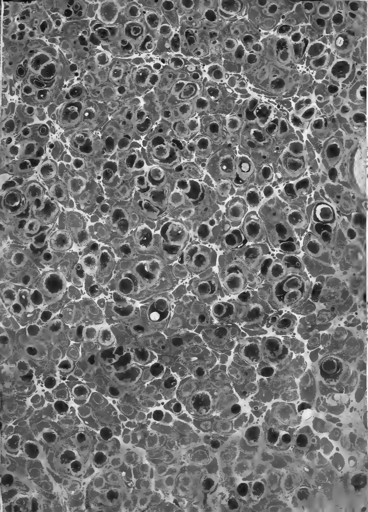

Cat. Inc. 34

Blondi Flauii Forliuiẽsis historiarũ ab inclinatiõe Romanorũ Imperii liber primus.

OMANORVM IMPERII ORIGINEM INCREmentaque cognoscere:facillimum facit scriptorum copia:quam illius ad summum usque culmen euecti tempora: maximam habuerũt. Videmus nãque fœlicitatis Romanæ urbis cumulo accessisse:ut q̃ ipsa adolescente cœperũt:poetæ:historici:oratores:& cæteri scriptores:simul cum ipsa crescente floruerint. Et quamprimum labefactari imperium:cõminui potentia: res affligi ac pessundari cœpit:pœnitus esse desierint. Vnde factum ẽ:ut illius quidẽ magnitudinis & gloriæ:cui par in orbe terrarum nulla unq̃ uisa est:monumenta habeantur.multorũ præclarissimi ingenii uirorum litteris ornata:sed eiusdem detrimẽta occasúque cælebritatis: maxima inuoluat tegatque obscuritas. Visum est itaque:operæprecium a me factum iri:si ãnorũ mille & triginta:quot ab capta a gothis urbe roma in presens tempus numerantur:ea inuolucra:& omni posteritati admiranda facinora in lucem perduxero. Primum tamẽ incrementi Romanæ rei ordinẽ & tempora breuiter recensere ducimus necessariũ:ut qui gradus per quos ad culmen perducta est:in breue compendiũ cõmode redactos inspexerit:factã altera in parte:ad hanc tenuitatem rerum declinationẽ certius recognoscat. Culmen uero ipsum:& tanq̃ uerticem:theodosii superioris quadragesimitertii: ac decẽ annis postea Arcadii & Honorii illius filiorũ temporibus fuisse dicimus: quia licet multas clades:multa icõmoda. sæpe antea passa esset res romana:breui tamen restaurata & in pristinam auctoritatẽ maiestatemque redacta est. Arcadii uero & Honorii ãno decimo post deletum cum exercitu apud fesulas radagasum magnam inclinationem imperii dignitas iam tum ad ruinam uergẽs in Alarici:& deinde in plurimis barbarorum colluuionibus facere cœpit. Et quod ostẽdere aggredimur: postq̃ tũc ruere cœpit ad eũ pene rerum statũ deducta est roma: quem paruam & a pastoribus conditam i primordiis eam scribitur habuisse. Sed uetusta primum percurrentes.augmenti statusque tempora breui catalogo preponamus. Ab ipsis nanque facta successiuis temporibus inclinatio qualis fuerit melius intelligetur. Sub regibus septem. Romulo. Numapompilio: Tullo hostilio: Anco marco: Prisco tarquino: Seruio tullo. Lucio tarquinio per annos ducentos:& tres supra quadraginta:non amplius q̃ usque portum atque ostiam: intra octauũ decimum miliariũ:romanum processit imperium. Sub consulibus autem inter quos nõ nunq̃ dictatores fuerunt:& decemuiri ac tribuni militares:per annos septem supra quadraginta & quadringentos usque trãspadũ italia ẽ capta. Africa hispaniæque subactæ. Gallia & britãnia tributariæ sunt factæ. Illirici. histri. liburni. dalmatæ sunt domiti. Ad achaiã transitũ est. Macedones subacti. cum dardanis. mesis. & tracibus est bellatũ. Ad danubium usque peruentum. in asia pulso Antiocho primum pedem posuerunt romani. Mitridate uicto regnum ponti est captum:& armenia minor quam idem tenuerat: armis obtenta est:in mesopotamiam romanus peruenit exercitus cum parthis fœdus initum. cõtra carduenos & saracenos ac arabas est bellatum. Iudea omnis uicta: cilicia & Syria i potestatẽ populi Romani uenerũt. ægypti reges federa acceperunt. Sub imperatoribus autem ab diui augusti initio imperii ac theodosii superioris & archadii & Honorii tempora:per annos quadringentos:& quadraginta:cũ diuersa populi romani for

Romanæ historiæ breuiariũ

tuna Multi principes imperauerint. Cantabri & Astures hispani. ab ipso Octauio cæsa
re subacti. Alpes maritimæ coctiæque & retiæ. Noricus panoniæ & mesiæ romano po
pulo accesserunt. Omnis ora danubii ĩ prouincias est redacta. põtus omnis & Armenia
minor: Mesopotamia: Asyria: Arabia: & ægyptus ĩ ĩperii Romani iura cõcesserũt. quẽ
admodum ea & eiusmodi multa ex maiorum scriptis: quorum maximam extare copiã
diximus: facile est intelligere. At nostra hæc quibus in lucem adducẽdis manum appo
suimus: nullos habent bonos scriptores: neque annales libros uetere instituto: unde su
meremus paratos. Quin potius in eo qui simul cum præpotẽtis populi gloriæ ruina: fa
ctus est: bonarum artium interitu: uaria ac multis in locis inter se dissidentia: temere ac
ineptissime scripta: sequi oportuit: labore maximo cõquisita. Quorũ digestio: ut unum
habeant historiæ corpus: maiorem est opinione omnium operam habitura: Fecerũt ue
ro temporum in qbus ea gesta sunt: quæ doctis caruerũt: calamitates: ut dignissima rela
tu ornatuque plæraque: partim minusq̃ decuerit copiose: partim minus continuate scri
bamus. Digna profecto causa cui omnis liuor detractioue acquiescat. Neque enĩ quod
in ætatis nostræ duodecim historiarum libris iã effecimus: omnia afferimus nostra: sed
multorum etiam aliud q̃ res gestas dicere intendentium: excerpta scriptis ordĩe reforma
mus. De ipsa igitur re: paulopost dicturi primum: quod multis placuisse legimus: hanc
de qua agimus imperii ĩclinationẽ: in Gaii cæsaris dictatura cœpisse: ea ratione nõ appro
bamus: quia aucta potiusq̃ imminuta fuit sub Cæsarum multis romana potentia. Pari
ratione translationem sedis imperii: factam a Constantino bizãtium: quemadmodum
remotam inclinationis future causam fuisse non abnuerim: ita illius principium non cõ

Causa inclinationis Imperii Ro.

cesserim appellãdã: cũ & ipse & alii decẽ in ĩperio successores: quos ea habuit translata
bizãtiũ sedes: imperii iura: partĩ auxerĩt partĩ in maiestate solita cõseruauerĩt. pariter de
causis sicut & de pĩcipio qd sentiamus prefaturi dicimus: haud quaq̃ absurde sẽtire qui

Cæsar iulius

Alia opinio ruinæ

eam imperii quassationẽ ab Cæsaris oppressione rei publicæ: ideo causam habuisse opi
nantur: q̃ simul cum libertate interierint: bene & sancte uiuendi artes & sublato per uni
us potentiam legum metu pĩcipibusque uirtutẽ & animi magnitudinẽ ducentibus su
spectam: ignaui fortibus. bonis perditi: grauibus & sanctis ganeones: ac adulatores: fue
rint in magistratibus honoribusque prælati. Nec eos aspernados sentimus: qui ab cadu
ca & fluxa rerum mundi conditione sumpta ratione: dicunt romanos eadem fatorũ se
rie: orbis imperium amisisse: qua nonnulli populi: & magnitudinis prope paris urbes

Babylõ sexcentis annis imperauit

ad opum tenuitatem maximam deuenerunt. Babylon nanque illa (ut sacræ tradunt
litteræ) prima urbs condita post diluuium: ambitu & murorũ altitudine admirabilis: pri
mum sexcentis imperauit annis: exinde a Nino subiugata & miserandũ in modum lace
rata: tãdemque a Semiramide ĩstaurata regni assyriæ caput ẽ facta. Sed mox id regnũ

Cyrus persarum rex

translatum ad medos: postea capitur a Chaldeis: & demum babylonia a Cyro rege per
sarum: unica expeditione capta atque subuersa ẽ. Carthago autem africæ hispaniarum

Carthago post septigẽtos ãnos ruit

& adiacentium insularum domina circa septingentesimum eius conditæ annum a ro
manis: quos pene aliquando subegerat: in cinerẽ est conuersa: Et macedoniæ etiã regnũ

Macedonũ regnum

gestarum rerum magnitudine gloriosum: cuius regum unus Alexãder magnus Asiæ
partem maximã: & europæ non minimam subegit. Aliquanto minus septingentis an
nis. a Carano scilicet usque ad Persen quem Paulus emilius dux romanus in triũphum

illum gloriosissimum duxit protractum est. Vt quod scribit orosius: nulla ratione sit mi
randum: si quæ serua sub regibus nata est roma. libertatem sub consulibus partam ami
sit sub decemuiratu: & trecentesimo sexagesimo anno: postq̃ fuerat cõdita a gallis capta
& incendiis latissimis fœdata fuit: tandemque post mirandam instaurationem. cum po
tentia crescente superbia: & uitiis diuitias superantibus: bellis est lacerata ciuilibus: ad
extremumque: circa septingentesimum annum. uni domino cæsari colla submisit. Ter
tiam uero quæ affertur causam: a neglecta religione sumptam: quo magis est pia. duco
superioribus meliorem. Nanque romani imperatores in illo insolentissimo fastu domi
nationis immensæ. exquisitis in christianos tormentis crassantes: nec stragum immani
tate deterrebantur. nec signis ab iniquo proposito mouebantur. Q uamobrem post de
cem persecutiones publico edicto in christianos factas: occulto dei iudicio tracti fuere
ad incognitam tunc ruinæ potentatus immeriti causam: Flauius eteni constantinus quẽ
dixere magnum. princeps christianissimus: admissæ a romano populo in religionẽ ul
ciscendæ impietatis minister. ea ratione a deo nostro assumptus fuit. ut cuius mutauit se
dem imperii: uires ex solidiore solio in lubricum poneret: breui ad nihilum unde creue
rant redituras. Ipsam itaque imperii inclinatioẽm: siue ob prædictas omnes causas: siue
ob earum aliquam sit facta: dicimus principium habuisse a gothorum in urbem romã
irruptione. de quorum origine & rebus quas ipsa gens ante inflictam populo romano
eam cladem gessit: pauca uidentur ad futurorum euidentiã recẽsenda. Eam gentẽ: quæ
pro gethica dicta ẽ gothica: cõstat a scythis originẽ habuisse. Scythas uero primos esse
in europa sub septẽtrione: & ad tanays limitem: feros ac paratissimos ad mortem: apud
omnes scriptores habetur. Sed pompeius trogus eorum originem q̃remotissimã repe
tens. multa dicit quæ scythis asiam icolentibus magis q̃ in europa ad tanaym sedẽtibus
accõmodari uidentur. Trogum postea secutus paulus orosius pauciora q̃ oportuit de
gothis dicit. ꝗ romanas ingressi prouincias societatẽ romani fœderis precibus quæsiue
runt: quam armis uindicare potuissent: & tamen eos a lucullo romanorum duce uictos:
ac mesia pulsos tacet: paulo autem post dicit: quod & quidã alii tradũt scriptores: adisse
eius gentis oratores octauianum cæsarem Augustum Taracone agentem: ut quam
a uictore remotissimo peterent pacem: facilius impetrarent. omittit etiam orosius dicere
quod ablabius origine gothus &: ut cõiicio: rauennæ nutritus: scribit: eos ab agrippa da
nubium transire compulsos sub domitiano fuisse reuersos: quo ĩ tempore opius sabinus
primũ: & postea fuscus cornelius romani duces ipsis congressi gothis copias amiserunt:
& ĩ prælio ceciderunt: & tamen gothi: quibus uictoria haudquaq̃ fuerat incruenta: in
romanis prouinciis eo tempore remãserunt. Q uam complexus historiam Cornelius
tacitus numerum interfectorum romani exercitus ob magnitudinẽ cladis referre omi
sit: idque asserit tacitus facere exemplo Salustii Crispi. numerum supprimentis occisorũ
in clade simili romanorum. Domuit tamen. & romanis prouĩciis expulit gothos paulo
post ista ĩsignis princeps Traianus. sed ĩ suis barbarici soli prouinciis. in quibus quiesce
re promiserunt dimisit intactos. quos anno postmodũ fere nonagesimo Antonius bassi
anus caracalla in orientem cum exercitu transiturus: ꝗ non satis quieturi uiderentur: tu
multuariis præliis superauit: pariter anno qui secutus est uicesimo gordianus iunior go
thos ad danubiũ uenire parantes. magis repulit leui prælio fusos q̃ clade illata insigniter

Orosius.
Roma serua sub regibus capta a gallis post ccc. & lx. annum a cõditione.
Tertia causa .X. persecutiones in christianos.
Cõstãtinus flauius.
Gothi.
Principium inclinationis iperii romanorũ.
Gothi unde
Pompeius Trogus.
Lucullus dux roma.
Mesia.
Augustus cæsar.
Ablabius origie gothus Rauẽne nutritus.
Co ı tacitus
Salustius.
Traianus expulit gotos.
Antonius caracalla.
Gordianus iunior.

superauerit. Quamobrẽ idem gothi ferox & inquietissima gens: anno exinde octauo: cum Philippus: qui fuit primus romanorum pricipum christianus: imperare cœpisset: romani soli prouincias irruperunt. Et non solum ipsi qui totiens: ut ostẽdimus: uenerãt appellatione uisigothi danubium transmiserunt: sed & ostrogothas: triphalos: astrigos: nomiulos: carposque: tunc primum in reipublicæ prouincias: trecẽta uirorũ milia perduxerũt: a quibus thracia: mesiaque: solito miserabilius fũt uastatæ. Misit tamẽ in eos Philippus decium pannonensem legatum suum: qui aliquot prælis inferior: re ĩfecta romã reuertit: & postea philippo cum eiusdem nominis filio fraude occiso: imperator creatus: eam gentem dimisit intactam. Quæ quidem gens sub Gallo & Volusiano: fœdus cũ republica innouauit. Obierunt uero diem hi ambo imperatores: mox eo fœdere icto: & secundo anno q̃ cœperant imperare: quorum temporum adeo obscura & prope perdita est historia: ut eorum mortis genus: locusque diuersimode tradatur. Est nanque apud Eusebium de temporibus. eos apud forũ flaminii: uel apud interamniã: bello ciuili quod Emilianus tyrãnus in mesia suscitauit trucidatos: & trebellius pollio dicit: ipsos ultra danubium: peste illa suorum temporum ingenti fuisse assũptos. Ipsis itaque Gallo & Volusiano imperatoribus sublatis: secuta sunt infœlicissima ualeriani imperatoris tempora. Eo nãque in uinculis Saporis persarum regis: tũc agente: galienisque eius filiis imperãtibus: & triginta tyrãnis imperium lacerantibus: gothi bithiniam inuaserunt: illiusque ciuitatibus deletis: Nicomediam grauiter uastauerunt. Exinde thracis occupatis macedoniaque ubique uastata: thesalonicã obsederunt. Sed dũ Macriani ducis uirtute iidẽ gothi in Achaia superati: per Acheos recedunt. Alia eorundem gothorum manus Asiã uastat: qua in uastatione tẽplum Dyanæ ephesiæ spoliatum primo: & postea ẽ incensũ. Repressit uero gothorum audaciam mox latius uagaturam Claudius imperator: eius nominis secundus: qui plura biẽnio: q̃ quisq̃ romanorum principum decennio: summa fœlicitate confecit. Vt iuxta trebellii uerba: si diutius ĩ ea esset cõmoratus republica: Scipiones bonos & camillos: omnesque alios ueteres suis uiribus: suis consiliis: sua prudẽtia fuerit redditurus. Quod uero ad gothos attinet: quanta fœlicitate illos profligarit: indicat unica illius epistola: quã trebellius historiæ inserit: ad Iunium brocum Illiricũ tuentem: in hæc uerba scriptã. Claudius broco Salutem. Deleuimus trecenta milia gothorum: duo milia nauium submersimus: tecta sũt flumina scutis: spatis & lãceolis omnia littora opperiuntur: campi ossibus latent tecti: nullum iter purum est: ingens carrago deserta: tantum mulorum & mularum cæpimus ut binas & ternas miles possit adiungere & utinam galienum non esset passa res publica. utinam triginta tyrãnos non pertulisset. Saluis militibus quos uaria prælia sustulerunt: saluis legionibus quas Galienus male uictor occidit: quãtum esset additum reipublicæ. Nostra diligẽtia pugnatũ est apud mesios: & multa prælia fuerũt apud Martinopolim: multi naufragio perierũt: plærique capti reges: captæ diuersarum gentium nobiles fœminæ: repletæ barbaris seruis senibusque cultoribus romanæ prouinciæ: factus miles barbarus & Colonus e gotho. nec ulla fuit regio quæ gothum seruum triumphali quodam seruitio non haberet. Hunc itaque Claudium ob eam rem bene gestam: senatus statua aurea & clipeo æque aureo: quorũ in capitolio illa: hic in curia sunt positi: ornauit. Aurelianus item priceps fortissimus Canabum regem gothorum nouos ultra Danubium motus parantem: cum quinque mili

Gothi gens fera
Philippus primus roma. pricipũ christianus
Decius legatus Philippi
Gallus & imperator Volusianus
Eusebius de temporibus
Valerianus imperator
Sapor persarum rex
Nicodemiã uastant gothi
Templũ Dianæ
Claudius iperator secundus
Iunius Brocus.
Trecẽta milia occisa
Duo milia nauium submersarum
Capti reges

bus interfecit:quo in prælio captæ sũt decem mulieres uirili habitu pugnantes:quas in
triumphum ab Aureliano ductas:titulus præferebat.ab amazonibus ortas esse. Iidẽ itẽ
gothi anno postea trigesimo:resumptis uiribus:nouos intentauere motus:sarmatiam
enim europæ barbarici soli romanorum prouĩciam: suis conterminam scythiæ finibus
occupauerunt:quos flauius constantinus magnus non minore q̄ claudius clade profli
gauit:& tamen idem constantinus: renouato cum iis qui cladi superfuerant fœdere:
ipsis bello:quod contra liciniũ in oriente gessit:est usus. Continuerunt se postea Gothi:
tot a romanis acceptis cladibus:maiori ex parte intra Scythicum natale solum:romanis
prouinciis adiacens:per ãnos circiter septuaginta. Quo in tempore Hunni:malo roma
norum imperii rerum initio ostrogothos accollas suo subiecerunt imperio. Sunt autem
Hunni & ipsi scythæ. Sed eo q̄ gothi efferatiores.quia mõtibus ripheis propius incolen
tes magis septẽtrionũ rigoribus exponũtur. Quod autẽ ostrogothorum uisigothorũ
que:quibus diuersarum sectarum nominibus utimur:uarias appellatiõis causas affer
ri uideo:quæ habeã comperta explicare cõstitui. Paulus dyaconus:qui eutropii & oro
sii scriptis addidit:quemque multi postea sunt secuti:eius appellationis hanc asserit cau
sam. q: temporibus Valentiniani superioris:cum intra thraciæ fines gothorum popu
li tunc communiter habitarent:per Alatheum & frigiternum: bifariam diuisi: decreue
runt utranque rempublicam frigiternus orientalem :Alatheus occidentalem opprime
re eosque qui frigiternum secuti sunt:pro orientalibus ostrogothos lingua patria : & ali
os pari ratione uisigothos pro occidentalibus appellatos. Hæc autem omnino falsa esse
uel hinc constat:q: multis ante ualentinianum temporibus: sub philippo ostrogothi as
suetos romanorum uexationibus uisigothos duces impulsoresque:sicut ostendimus sũt
secuti. Magis itaque crediderim quod asserit Ablabius:& alii.nulla uerborum reddita
ratione usurpant scribere. Superiores sedibus ostrogothos:uisigothos inferiores: hos ab
occidentis:ab orientis illos plaga in quam uersi habitarent.fuisse ĩ patria appellatos. Sed
ad rem. scribit orosius.gentem hunnorum diu ĩ accessis seclusam montibus:repentina
rabie percitam:exarsisse in uisigothos:eosque sparsim conturbatos: ab antiquis sedibus
expulisse. Qui quidem hunnorum motus ille fuit: de quo beatus hieronymus ad ocea
num scribens de morte fabiolæ in hæc uerba dicit. Ecce subito discurrentibus nũciis ori
ens totus intonuit. Ab ultima meothide inter glatialem tanaim:& masagetarum imma
nes populos:ubi clausis rupibus feras gentes Alexandri claustra cohibent erupisse hun
norum examina quæ pernicibus equis huc illucque uolitantia cædis pariter ac terroris
cuncta complerent. Continuat autem orosius uisigothos transito danubio fugientes:a
ualente sine ulla fœderis pactione susceptos:ne arma quidem quo tutius barbaris crede
retur:tradidisse romanis:deinde propter intolerabilem auariciam maximi ducis fame
eos & iniuriis adactos:arma corripuisse:& uicto ualẽtis exercitu:per thraciã sese miscẽ
tes:simul omnia cædibus.incendiis:rapinisque fedasse. Dissentit uero ablabius:& quam
orosius ualenti nominis christiani hosti:cui erat infensissimus: nititur inurere temerita
tis & imprudentiæ notam:is in patriæ gentis perfidiam auertit. Nanque affirmat ostro
gothis ad orientalem plagam sedentibus:ab hunnis superatis uisigothos occidentales
metu perculsos:in romanorum fidem tutelamque confugere statuisse.& missis ad ua
lentem oratoribus petiisse:ut trans danubium mesiam inhabitare permitterentur : fore

Decem mulieres pugnantes.

Gothi sarmatiã occupant

Gothi quieuere per annos.lxx.

Hunni sibi subiciunt ostrogothos

Hunni populi scythiæ

Paulus dyaconus Eutropius.

Valentinianus.

Ablabius

hunni.

pollicitos: ut & fidem acciperẽt christianam: & perpetuo in potestate manẽtes: legibus quas dedisset parerent: ac tanq̃ murus aduersus hunnos cæteramque barbariem imperium ea in parte communirent. Quæ cum gratulabundus accæpisset ualens: permissi cum liberis & coniugibus danubium trãsire uisigothi in mesia sunt recæpti: Dedit autẽ illis ualens arrianæ herescos: cui miserabiliter inseruirẽt episcopos: a quibus ea barbaries percæpit peruersa dogmatum rudimenta. Perfecit quoque imperator Lupicinũ ac maximum romanos duces: qui curarent necessaria aduenis importari. Subsecuta uero est multitudinem rerum inopia. Cui ducum romanorũ auaritia: quæstum acerbissime in commeatibus procurantium: addidit fomentum: id cum aliquandiu tolerassent taciti frigiternus: Alatheus & safra uisigothorum reguli: tandem commoti sunt atque impulsi a uulgo suam calamitatem sine timore aliquo eiulante. Romanorum enim improbitatem accusabant: q non modo rerum inducerent caritatem: sed corrupta & fœtida: & ea quidem sola ac pauca exponerent: quæ ipsi pecunia carentes: cogerentur mancipiis permutare: sed breui futurum ut his iam post pecuniam deficientibus: liberos ac uxores in annonæ precium dare cogantur: Quibus stimulati suam fortunam miserantium uocibus reguli bellaces & feroci ingenio uiri romanos inuaserunt & lupicinum ac maximũ cum paruo: quod auarissimi haberent: præsidio interfecerunt: moxque cœperunt dacie ripensis mesiæ thraciæque possessoribus cõmeatũ tributaque imperare: & inde imperatoris beneficiorum nulla habita ratione: direptas regiones sibi iuribus subiecerũt ualẽs interrea egressus Anthiochia cum ultima infœlicis belli sorte traheretur: sera peccati maximi pœnitentia stimulatus: episcopos cæterosque sanctos: reuocari de exiliis imperauit. Itaque quintodecimo imperii sui anno: lachrymabile illud bellum: in thracia cum uisigothis: iam tunc exercitatione uirium: rerumque abundantia instructissimis gessit. ubi primo stati uisigothorũ impetu perturbatæ romanorũ equitũ turmæ: nuda peditũ deseruere præsidia. Mox legiones peditũ undique equitatu hostiũ cinctæ sunt: ac primum nubibus sagittarum obrutæ: deinde tanq̃ amentes metu per deuia fugientes: gladiis insequentium: contusque perierunt. Ipse imperator cũ sagitta saucius: uersusque in fugam: ægre in cuiusdã uillulæ casam deportatus lateret: ab insequentibus hostibus deprehensus: subito igne cõsuptus est. Qua elati uictoria uisigothi: cõstãtinopolim obsederunt. Eam tamen urbem Dominica ualentis uxor: ingenti pecunia in populum distributa seruauit. Et Gratianus cui nepoti ualens occidentale cõmiserat imperium: afflictis rebus prudentissime consuluit. Nam uisigothos thraciam: mesiam: daciamque ripensem possidere: ac romano imperio imminere intelligens: resistere constituit: & cum id sibi extimaret soli impossibile fore: accersitum ex hispaniis theodosiũ: ingenti uirtute uirum: consortẽm imperii declarauit. Nec fuit postea cur penituerit prudẽtis consilii Gratianum: siquidem theodosius q̃primum imperator declaratus: purpurãque apud Sirmium est ĩdutus: summo principe digna gessit. Visigothis enim congressus eos multis magnisque præliis uicit. urbem constantinopolim uictor intrauit: & ne paruam romani exercitus manum assidue bellando attereret: pacem fœdusque cum Athanarico uisigothorũ rege percussit: q̃q̃ scribit Ablabius theodosiũ supradictis ĩ præliis uicẽtẽ morbũ ĩcidisse grauissimũ: eaque rõne gratianũ pacẽ cũ uisigothis cõstituisse

Lupicinus et maximus duces

Valens ĩperator interẽptus igne

cui theodosius breui liberatus: ob collegæ honorem libentissime acquieuerit. Athanaricus autem uisigothorum rex: Constantinopolim ingressus: in magnam adductus est urbis illius admirationem: & laxatum omnibus curis animum: inspicienda ædificiorũ operumque magnificentia intendit. Correptus uero est Athanaricus grauissima ægritudine: ex qua tertio mense q̄ erat Constantinopolim ingressus interiit. Tuncque uisigothi carentes rege: cæperunt Theodosio & reipublicæ militare: paulo tamen post ea: gratianus imperator apud lugdunum galliæ ciuitatem interfectus fuit. Quamobrem Theodosius in gallias profectus: gothos uiginti: aut iuxta orosium decem armatorum milia secum duxit: gessitque imperator ipse aduersus Arbogaustum eugeniumque tyrannos ciuile illud bellum: Claudiani poetæ litteris cælebratum: in quo gothi ab iperatore præmissi: ad internitionem fuerunt occisi: quos utique lucrum fuit ante partam de hoste uictoriam amisisse. Postq̄ uero Theodosius apud mediolanum imatura reipublicæ morte præuentus est: Archadium & honorium filios & in imperio successores: multæ suorũ perfidiæ atque insidiæ agitauerunt. Commiserat Theodosius in imperio florens: tres potissimas imperii partes tribus ducibus gubernandas. Ruffino orientalem. occidentalem Stilliconi. & africanam gildoni: hic primus de morte imperatoris compertum habens paruique faciens in puerorum manibus imperii uires Africam sibi retinere conatus est. Misit uero in eum honorius Mastelzerium ipsius gildonis fratrem atque ob necatos filios inimicum: qui quidem Mastelzerius gildonem prælio superatum. cupientissime interfecit. Sed & Mastelzerius post uictoriam: fraterne impietatis imitator effectus est. Nam & ipse imperium affectauit: unde a militibus est occisus. eodem uero in tempore Rufinus orienti præfectus: dum barbaris ad rebellionem concitatis: imperium sibi parare contenderet. Archadio curante interfectus est. Tertius ducum stillico: genere uandalicus: summam erat post theodosii mortem: apud nouos principes gratiam consecutus. utpote factus bis socer honorii imperatoris. qui duas illius filias cum prima obiisset intacta: in matrimonium accepit. Fuit uero & ipse impiissimus: sed suam perfidiam maximis tegens simulationibus: nihil apertum contra rempublicam est mollitus: quin potius affectatum eucherio filio imperium: non prius inuadere cõstituit. q̄ imperatores maximis calamitatibus inuoluisset. Itaque primum omnium immanes Sueuorum Burgũdionum Alanorum & uandalorum suorum gentes: propriis excitas sedibus concitauit ad romani imperii galliarum prouincias inuadendas. exinde Visigothos: gentem: ut nouerat: ferocissimam curauit stipendiis priuari ab imperatoribus: omnia ad eius præscriptum potiusq̄ consilium facientibus: & nedum stipendia illis abstulit: sed omnem disciplinæ militaris eorũ in qua diu fuerant retenti abiecit curam: atque etiam eos thracia & mesia ob annonæ stipendiique defectum sensim dilabentes: spernere simulauit: cuius machinationis hæc ratio fuit: q̄ ipsos uisigothos rerum necessariarum indigentia compulsos optabat in italiam se conferre: ut q̄primum profecti ex germania uandali Burgũdiones Alani & Sueui gallias irrupissent: honorius illos ducere cogeretur. & aut a tanta barbarie occideretur: aut illo distineretur bello: ne posset cæteris imperii partibus subuenire. Eumque in euentum destinauerat ipse animo: bellum italicum aduersus uisigothos sibi assumere. & quicquid copiarum esset reliquum reipublicæ secum rapere: cum quibus uisigothos: quod sibi facillimum fore confideret: deleret; atque eo impetu

Athanaricus interiit.

Gratianus imperator apud lugdunum interfectus.

theodosius

Gildon

Mastelzerius.

rufinus

Stilico.

eucherius … filius

Anno christi. CCCC VII. Arhadius & honorius imperatores Stillico & Aurelianus cõsules

roma: ac per ipsam imperio potiretur. Cœpit autẽ eius machinationis executio in hunc modũ. Anno imperii Archadii & Honorii octauo: qui fuit salutis christianæ septimus & quadringentesimus: Stillico ipse & Aurelianus consules sunt creati: quo in ãno uisigothi stipendio cõmeatuque soliris destituti: relicta thracia in pannonias secesserũt: ubi regem: quo per annos uigintiquinque caruerant: creauerunt. Nam post defunctum i Cõstantinopoli Athanaricum. uisigothi sub Gratiano & Theodosio simul sex ãnis: & postea sub theodosio solo: undecim: atque sub honorio & archadio usque ad stilliconis cõsulatum octo reipublicæ stipendia meruerũt: & eo in tẽpore nullos gẽtis sue reges aliosue duces: q̃ ab imperatoribus datos habere curarũt: fuitque primus rex in pãnonia creatus Halaricus: ex familia balthorũ: in gothis nobilissima oriundus. Cui in profectionẽ aliquam pendenti: sese adiunxit radagasus: & ipse gothorum dux cum ducẽtis milibus Is tamen Radagasus qui fuerit: & unde aduenerit: aut ubi ea ducenta milia prius tenuerit: & Orosius & Ablabius: apud quos solos id scriptum inuenimus: dicere neglexerunt. Prædicti itaque duo gothorũ exercitus thraciam & pãnonias: omnemque illiricum & noricum cõtinentem quoque illi primam italiæ partem: miserandis & alias íauditis stragibus direptionibusque afflixerunt: quod quidem beatus Hieronymus ad Paulã eustochiumque per id temporis scribẽs in sophoniæ prophetæ expositionibus in hæc uerba ostendit. Iram quoque domini etiam bruta sentiũt animalia. & uastatis urbibus hominibusque interfectis. solitudinem & raritatem bestiarum quoque fieri & uolatilium pisciumque testis illiricus est. testis thracia: teste in quo ortus sum solum: ubi præter cœlum & terram & crescentes uepres & condensa siluarum: cuncta perierunt. Hi autem ambo exercitus Stillicone & Aureliano consulibus: tanta inter se temporis locorumque distantia: quantam profecturis copiis commodã intelligerẽt: Italiã sunt ingressi. Quorum Radagasus Apẽninum trãsgressus: cũ apud fesulas consedisset: obuios habuit uldin & sariam hunnorũ & gothorum duces: qui: ut scribit Orosius: per cuius ætatem ea sũt gesta: ad Romanorum præsidia inclinauerant. nec etiam repperi quo tẽpore quoue modo hi uldin & sarus: cum hunnis & gothis: aut in Italiam uenerint: aut romanorũ stipendia sint secuti. Vnde cum Prosper in additione quam fecit Eusebio & Hieronymo de temporibus: scribat radagasum duce Stillicone deletum fuisse: illũ sequerer: nisi orosium in suæ ætatis historia: licet ambigue scripta: ducerem præponendũ: quod satis constat: Compulsus in fesulanum montem Radagasus: inops consilii & cibi: urgente undique timore cõcluditur: agminaque quibus dudum angusta uidebatur Italia: latendi spe in unum ac paruum uerticem truduntur. Non disposita in bellũ acies fuit: nõ cedes acta non sãguis effusus ẽ. Postremo edentibus: bibentibus: ludentibusque romanis: & eorũ mercenaris militibus: tanti illi tamque immanes hostes esuriẽtes: sitientes: languẽtesque confecti sunt. Rex uero radagasus solus spẽ fuge sumens: clã suos deseruit. atque in hostes incidit a quibus captus & paulisper retẽtus: ac deinde interfectus ẽ. Tãta uero multitudo captiuorum gothorũ fuisse refertur. ut in uilissimarũ pecudũ modũ: singulis aureis passim greges hominum uenderentur. Traxerat iterea halaricus in Italiam manũ illã uisigothorũ: romanis stipendiis apud Cõstãtinopoli assuetã. cuius progressus quousque romã irrupit: ex guidonis sacerdotis rauẽnatis scriptis certioribus ut tenemus: q̃ alii habeãt: quos legerimus scriptores exeq conabimur: ꝙ orosius aliũ i finẽ q̃ ut bella re

ferret scribēs:ea sibi tunc cognita quo ordine sint gesta:diffusius narrare neglexit. Abla
bius uero scriptor ieptissimus:uel ea ignorauit:uel :quod magis credimus :scribere nesci
uit. Stillico uandalorum:ut inquit Orosius:imbelli auara & perfida gente editus: quod
concupiuerat & fieri curauerat :sui consulatus initio effectum esse:habuit exploratum.
Nanque uandalos suos:& aliam barbariem secum militantem intellexit ad rheni ripas
consedisse:& frequentes a Rauenna romaque nuncii:constantinopolim attulerunt.ma
ximam gothorum partem:cum eorum duce Radagaso esse deletam.halaricum uero
non multo post italiam ingressum Rauēnam inter & Classense oppidū in loco cui dici
tur Candianum consedisse.Itaque ratus non esse ultra differendum: primo immisit ex
constantinopoli præsidia.Rauennatibus.Et post parū cum omnibus copiis:quæ ī thra
cia & apud constantinopolim imperatoribus militabant:terrestri itinere ad italiam pro-
perauit:fecitque iter per Aquileiam & Altinum:ide per patauinos:ad padi ripas delatus
in Rauennatem agrum.per ea loca in quibus nunc est Ferraria urbs. tunc uicus muro
immunitus se contulit. Q uecum haberet halaricus explorata:soluit a classe oppido ca-
stra.& in proximos e regione positos appēnini colles:ad pollentiam uicum duo & uigin
ti milia passus a Rauenna recessit. Estque is pollentiæ uicus.uetusto trienniorum foro
quod nunc dicitur bretenorium ad passus duos mille propinquum. Stillico autem pau
lo post Rauennam est ingressus.qui dux excellens rei militaris:quam egregie nouerat:
peritia frætus:illum barbaræ gentis exercitum multo maiorem:eo quem ex constantino
politana militia ipse adduxerat:repressit sæpe fugauit:& quotiens uoluit ita coarctauit.
ut illum uincere ac delere si uoluisset:potuisse constiterit. Q ua ī trepidatione halaricus
annos circiter tres uersatus:honorium per oratores docuit perfidiam Stilliconis orās ob
testansque sedes sibi in ea galliarum parte dari:in quam sueuos Alanos & Burgūdiōes
ducibus uandalis:breui irrupturos apparebat. Resciuerat uero honorius plærisque aliis
deferentibus:quid stillico molliretur:quare ad eum scribens iussit.ut pacem cum gothis
faceret:illisque diem statueret infra quam italia profecti in gallias se conferrent. Litteris
itaque ab honorio imperatore acceptis:Stillico pacem cū Halarico uisigothisque : pro-
ut iussus erat:ilico firmauit :& profecturis quæcumque itineri duxerunt necessaria: su-
ma cum amoris liberalitatisque simulatione concessit. Eos postea intelligens pacis fidu
cia & profectionis sollicitudine:militarem disciplinam contemnere: ac castris omnino
immunitis:salutem suam nimia securitate negligere:sacrum delegit pasche diem: ī quo
partim religione ociosos.partim epulis & uino obrutos : ad unum omnes confodi posse
confideret. Immisitque Saulem ducem suum cum paratissimis copiis:ex foro pompilio
apud quam ciuitatem polentiæ ad quartum lapidem propinquam Visigothis eo ī bello
fuerat oppositus. Erat autem Saul & gēte & religionis perfidia hebreus. Q uamobrem
christianos sacratissimo in die:ardentiori odio est aggressus. Irruens itaque improuisus
magnam principio edidit cædem:& trepidi sine duce:sine ordine gothi : qua quenque
timor rapuit concursarunt:tantam tamen multitudinem minor multo hebrei exercitus:
tam celeriter conficere nequibat:& dilapsi quisque hostium manibus:ad regis taberna-
culū conuenerūt. Mirū uero & quod nisi concordi sensu omnes referrēt scriptores: sup
pressurus fui:nō paruā occisi militis partē quā repugnādo potuit saluare uisigothus ami
sit:dum religione sacratissimi christianis diei a pugna cessantes rex & cæteri duces

ferraria

pacis fiducia

Saul hebreus dux

ob venerationem p[...] restabant a bello gothi.

sese continebant:si forte cessasset hostilis perfidia expectantes. Cum autem nedum cessare hostē:sed magis atque magis instare cōspexerunt:rabidi institere:& hebræis militibus mirabili procella repressis:in fugamque conuersis:eos pene ad internitionē ceciderunt. Consternatus animo ad eius Stragis nūcium Stillico:in furentes. & ommissa sedium galliæ cura in se ruentes Visigothos:exercitum reparaturus. supplemētum ab imperatore postulauit. Immisit uero Honorius duces:qui dignam iustissimamque sūpserūt de scelestissimo ultionem. eoque modo Stillico ipse:qui iuxta Orosii uerba:ut unum puerum purpuram indueret:totius generis humani sanguinem dedit. cum Eucherio filio:cui parabatur imperium:ē occisus:parua tamen prudentia in dolore iustissimo usus est Honorius:qui in scelestos patrem & filium animaduersurus: neminem subrogauit exercitui ducem. Nam quæ impigro atque pugnacissimo duce Stillicone uicisset romana militia:eo sublato:neruos uiresque amisit:& Visigothi uel quotiens congrederentur uictores: uel nullum quem timerent adesse:aut affuturum ducem intelligētes:italiā per annum liberius populati sunt. urbem obsederūt:& nullo qui tutaretur exercitu reliquo haudquaq̄ magno:sicut scribit Orosius:negocio irruperūt. Sed cum beati Hieronymi:quem illis temporibus apud bethlem floruisse constat:uerba considero:non possum nō suspicari Orosium ut calamitatem temporibus christianis illatam attenuaret de ea irruptione multo minora q̄ oportuisset historicum narrauisse. Sunt enim uerba prædicti Hieronymi de obitu marcellæ ad principiam uirginem in hanc formā. Terribilis de occidente rumor affertur. obsideri Romam & auro salutem ciuiū redimi. spoliatosque rursum cruciari:ut post substantiam uitam quoque amitterent. Hæret uox. & singultus intercipiunt uerba dictantis:capitur urbs quæ totum cœpit orbem. imo fame perit anteq̄ gladio. & uix pauci: qui caperentur:inuenti sunt. Ad nephandos cibos erupit esurientium rabies. & sua inuicem membra laniarūt dum mater non parcit lactenti infantiæ: & recipit utero quem paulo ante effuderat. Cuius sentētiæ Aurælium augustinū multis in locis esse uidemus. Siue igitur paruo ut Orosius:negocio. siue post passam a romano populo: ut alii uolunt: acerbissimā famem uisigothi duce Alarico rege urbem romam rerum ad id temporis dominam irruperunt. Qua die: quā calēdarum Aprilis fuisse satis constat. destinata hactenus romanæ urbis imperii inclinatio inchoauit. Quod ita que nobis ē reliquum gentis uisigothorū origine & ab illa gestis ante romanorū īperii inclinationem rebus:ac tanti mali causis quantum oportuit ostensis: nouam designandi gestarum rerum tempora rationem inibimus. Vt scilicet quale maioribus fuit:unde gestorum supputatio sumeretur urbis cōditæ initium:nos pariter nostrum habeamus. inclinationis illius principium:a quo maximæ atque mirabiles res ipsæ:quas uix credat posteritas:quo temporum ordine sint gestæ. certius faciliusque possimus explicare. Annus ergo quem a condita urbe sexagesimum quartum & centesimum supra millesimū numerabant:qui & salutis christiane duodecimus & quadrigentesimus fuit: nobis primus erit ab inclinatione imperii constitutus. Ingressus eo āno urbem halaricus rex. edictum uisigothis proposuit ut fugiētes in sacra loca:presertī Petri & pauli basilicas illesos seruarēt:prædam uero pro posse īgentem ubique facerent:sed quoad possent a cædibus & sāguine tēperarent. Quod quidē pro uictoris antea oīum gentiū populi rē domesticam defessātis fortitudine:proque barbarorū multitudinis auaritia atque īsolētia supra

Inclinatio īperii cœpit anno urbis conditæ M.clxiiii. āno domini cccccxii. quo āno Roma a uisigothis capta & direpta est Halaricus

eucherius [illegible]

fidem posterorum obseruatum fuisse omnes concordant scriptores. Et tamen Aliquantis cædibus stupris incendiisque: urbem quondam orbis dominā constat fuisse fœdatā. Ea uero in tantæ urbis direptione: duo tantum quæ acciderint memoratu digna referri comperimus. Horum unũ ē Gallā placidiā theodosii superioris filiā & honorii Archadiique tunc imperatorum sororem: in captorum sortē abductā: uictoris barbari castra secutam fuisse. Alterum uasa petri ministerio sacra pondere magnitudine & pulchritudine eximia ad uisigothi cuiuspiam manus peruenisse: & regis iussu ī basilicæ cuius erāt arcam magna cum Romanorum Visigothorũque admiratione fuisse relata: Profecti urbe tertia die quā ingressi fuerant uisigothi: campaniam: lucaniam: & brutios populati sunt: fretum postea traiicere ut siciliam diriperent conatos: tēpestas cohorta prohibuit quæ nauibus allisis: aliquot cohortes absumpsit. Ipsis exinde uarias in recedendi aut iterum ut traiicerent intentandi sententias pendentibus: moritur apud consentiam brutiorum urbem halaricus: quem gens sepulchri iacturam plurimi facere solita: ne ultio aliqua in mortui ossa exerceri posset: in deriuati amnis basenti alueo condidit: locello ditissima regis suppellectille completo. & ne post eorum profectionem: id sepulchrũ ab icolis sciri posset: amne in cursum restituto fossores qui utrique operi īterfuerāt: trucidarũt. Subrogatus uero est in regē Athaulphus: ex balthorũ gēte halarici cognatus: cui Galla placidia primo captæ urbis die fuerat desponsata. quæ licet uiro nondum copulata esset: ꝙ nuptias satis constat apud forum cornelii fuisse celebratas: sua prudentia regem barbarum mirabiliter deliniuit: impetrauitque ut per urbem reuersus: prædam quidem quod nequisset prohibere: identidem fieri permiserit: a sanguīe uero curauerit & incendiis abstineri. Nam quod in tanta huiusce cladis scriptorum inopia: solus testatur Orosius: paucis post ipsam acceptam cladem aut annis aut mensibus: si quis populi romani & multitudinem uidisset: & uocem audisset: nihil mali factũ arbitratus fuisset nisi aliquantæ existētes ex incendio ruinæ: forte docuissent. Excedentes urbe Visigothi: populo ne romano: an cōstitutis ex gente sua magistratibus eā dimiserit gubernādā: nullus refert scriptor: multis tamen adducor coniecturis: ut ipsos credā. nullo relicto aut presidio aut magistratu: eā destituisse: euestigio futuram imperatorũ: in quorum amicitiam fœderaque Athaulphum placidia cœperat inclinare: Q uod enī Orosius ipse: beatissimi Hieronymi presbyteri testimonio scribit: Barchinonensem uirũ nobilem narrasse: concupiuit aliquando Athaulphus: roma funditus euersa: alteram edificare urbem: quæ in locũ demortui nominis romani: gothicum referret: & quemadmodum ea ciuitas gothia romæ suffecta esset: sic & ipse nouæ conditor urbis: ī Augustorum subrogatus locũ: posteris imperii cognomentum relinqueret Athaulphum. Is tamē barbarus & ferus memorante Placidia prudentissima muliere considerauit: romanam rem creuisse: & ad ea tempora stetisse legibus & bonarum artiũ disciplinis: a quibus gothica barbaries abhorreret. Ideoque in tantum mutauit sententiam: ut romanæ dignitatis: cuius esse nequiret immutator: fore optauerit īstaurator. Hinc honorii archadiique imperatorũ fœdera quæsiuit: quæ post factas apud forum cornelii nuptias: omnem emensus italiam cum apud Barchilonem citerioris hyspaniæ consedisset in dies magis magisque petiuit. Creuerat interim incendium illud maius quod perfidum Stilliconem priusꝗ ī italiā duceret ostēdimus præparasse. Siquidē uādali burgũdiones: Sueui & halani aduersus romanũ ipe

Galla placidia capta

Vasa eclesie re tuta.

Halaricus moritur

Athaulphus

rium cõiurati:cœperunt in galliis atque hispaniis debachari. Expedit hoc i loco qui fu
erint barbari:quos a Stillicone accersitos ipulsosque diximus: & quæ loca prius ihabita
uerint dicere:quia multos de ipsis scribẽtes errasse uidemus. Primum Orosius:cui notis
sima hæc si ad suam fecissent intentionem:facillimum fuit ostendere:dicit halanorũ &
sueuorum: ac uandalorum gentes ante biennium romanæ irruptionis:per stilliconem con
citatas:inuasisse gallias:nec quibus exciti sedibus:aut qui fuerint ultra narrat. Alioque ĩ
loco scribit Stilliconem gentes alias copiis uiribusque intolerabiles. hoc est alanos sue
uos uãdalos:ipsoque simul motu impulsos Burgundiones:ultro in arma sollicitasse. un
de cum satis constet:omnes qui ea de re scripserũt:hec ab Orosio & nemine alio sumpsis
se:miror:qua imprudentia ducti scribant aliqui:eas gentes fuisse ex pannonia a stillico
ne in galliam concitatas. Nulla enim earum gentium:ante id tempus. ultra danubiũ po
pulariter est profecta:habent uero omnes uetustam originem ex germania:suntque pri
scorum Plinii ueronensis. Suetonii tranquilli & cornelii taciti litteris celebratæ. Plinius
nanque germaniam ex Agrippæ traditionibus describens. uandalos & eorum partem
Burgũdiones unam esse dicit ex quinque interioris germaniæ partibus. & paulo post Su
euos illis proximos ponit:halani autem & si origine sũt scithæ in ipsis uandalorum regi
Octauius Augustus onibus habitabant. Sed sueuos Octauius augustus:teste Suetonio:ex germania ĩ citerio
res rheni ripas trãstulit. eiusdemque augusti temporibus:ea pars uandalorum: quibus
Burgundionibus postea fuit nomen:ad octoginta armatorum milia:ulteriores rheni
ripas insederãt: quos drusus & tiberius cæsares:sicut cornelius refert:post subactam inte
Burgundiones quare sic dicti riorem germaniam:in sedes proprias repulerunt:& extra urbes munitaque loca dissipa
runt:a quibus habitandi uicatim modis:quos patrio gẽtis uocabulo burgos appellabãt:
eos burgondiones fuisse appellatos asserit Orosius. Facta autẽ est postmodum alia in di
ctis gentibus mutatio: siquidem uandali a fluuio regionis sic dicti: paulo postquam illi
quos stillico cõcitauit: patria erant profecti: se Sclauos dixere a nomine gentis: que a bos
foro cimerico in tanaim fluuium habitare solita:se contulit in sedes uandalorũ. burgun
dionumque patria profectorum:nec tamen diu tenuere hi populi eã sclauorũ nomina
tionem. Sed cum eorum pars Mauricii imperatoris temporibus:in dalmatiam illyricũ
que emigrasset. qui manserunt domi paulopost mutarunt nomina. & partim se polonos
partim boemos nominauere. Sed ad nostræ narrationis seriem. uandali burgũdiones &
halani a Stillicone impulsi Archadio sextum:& probo consulibus: rhenum pridie calen
das ianuarias trasmiserunt. Sueuosque in eduis & circũ ea loca repertos:in suam aduer
sus romanos coniurationem faciliter traxerunt. Fuisse autem tradũtur ab aliquibus tre
centa: ab aliis quadringenta armatorum milia: quæ uxores filiosque non minorẽ mor
talium uim traxere. Sed franci & ipsi germani ex ea prouincia que nunc etiam frãconia
appellatur oriundi: tũc erant in galliis. Eos autem primus romanorum ducum domuit
Cõstãtius in patria franconia constantius flauii constantini filius:eaque accepta clades tunc effecit
ut semper postea usque ad Honorii & Arcadii tẽpora fuerint ĩ patria quietissimi. Eorũdẽ
uero imperatorum anno septimo: mutãdi melioris soli gratia:patriis sedibus relictis rhe
num transmiserunt. Et apud treueros matricorenses qui & Metenses ac leucos: qui &
tullenses:ueredimensesque consederant. Quos sueuis ob uetustas simultates instiganti
bus uãdali burgundionesque & halani:rhenum per uim & arma transire:& in frãconiã

ſe recipere cõpulerunt:francis ultra rhenum pulſis:uandali halani & ſueui ad diripien
das uaſtandaſque gallias ſunt profecti.Burgundiones autem ſedes ilico capere conſti
tuerunt.Baſque delegerunt apud eduos. Veſuntios lingonas cabilonenſes & Matiſto
nenſes in quibus proximiſque ciuitatibus ad hæc uſque tempora manſere.ut ipſis in lo
cis pars eius religionis quæ prius gallia belgica fuit dicta:annos iam mille burgũdia no Gallia belgica quæ nunc burgundia.
minetur.uandali autem Sueui & Alani interea eam galliarum partẽ quæ aquitania ap
pelata:a ligeri ad pireneum britannicũque mare pertinet:populationibus incendiiſque
fedarunt:fuitque his barbaris animus pireneo tranſmiſſo:in hiſpanias irrũpere.Sed ab
eius montis ſaltibus repulſi in galliæ mediterranea duxere.Q uo in tẽpore apud inſulã
britãnie gratianus eiuſdem inſule municeps:tyrãnidem inuaſit:& in ipſo tyrãnidis ini
tio ẽ occiſus.Suffectuſque fuit in eius locum a Romana militia:iam i rebellionem reſpi
ciente nullo uirtutis merito:ſed ſola nominis ſpe conſtantinus quiſpiam in infima mili
tia conſtitutus.Q ui ilico cum exercitu omni trãſmiſit in gallias.Et ſe cõtinens apud tu
ronios.cenomannos:redones:andegauos:nannetenſes:coriſopitenſes: eianteſque qui &
ueneti:ac oſſiſinios:pacem cum uandalis ſueuis & alanis aut idutias facere quæſiuit.ſed
a barbaris petitæ pacis ſpẽm faciẽtibus illuſus:nullum attulit reipublicæ adiumentum.
Miſit tamen Cõſtantinus ipſe in hiſpanias iudices:quos cum prouĩciæ obedienter acce
piſſent:dindimus ſeuerianuſque palentini fratres nobiles & in patria locupletes ſpræue
runt:non molliti magis tyranno reſiſtere q̃ ut contra eum & barbaros:pirenei clauſtra
ĩperatori Honorio obtinerent:ac ſeſe & patriam conſeruarent.quod quidem multo tem
pore fecerunt nullo adiuti publico ſumptu:ſed tantũmodo ſeruoꝝ uernaculorũque ma
nu:quam res familiaris aleret armaretque: per uices i ſtationẽ cuſtodiaſque locata. Ar
mauit uero ĩmiſitque ĩ iſtos cõſtãtinus barbaros pictos:qui ab honorio quietis ubique
rebus in fœdus recæpti:& in militiam britãnicam adlecti:honoriaci uocabãtur.Eiſque
honoriacis duce Conſtantio filio.quem ex monacho Cæſarem dixerat:in hiſpanias miſ
ſis.Dindimus & ueronianus interfecti ſunt:Vnde ipſis ſublatis ciuibus palentinis:hono
riaci proximũ cãpeſtrem palentinorum agrum:permittẽte in præmiũ conſtãtio tyran
no:populati ſunt:ea cum in palentinis agerentur.pagani proxima pireneo incolẽtes ipſi
us montis ſaltus clauſtraque pro patriæ & ſua ſalute ut tuerentur:admiſi ſunt.Q uos cõ
ſtantius honoriacique uiribus deturbarũt.Et ipſa palentinorũ primo ciuiũ mors:poſt
paganorum deturbatio:romanarum rerum inclinationẽ maxime accelerauit. Nãque
honoriaci:paganis pirenei ſaltibus deturbatis:ilico admiſerunt intra hiſpanias Vanda
los ſueuos & halanos:ut eoꝝ fræti auxilio:in præda ſemel guſtata poſſet licẽtius deſæui
re.Et barbari quidẽ patefacto piræneı clauſtro hiſpanias peruagati: horrendas & alias
in patria inauditas hominũ rerũque ſtrages cõmiſerunt.Hi poſtq̃ omnia ĩ palentinĩs ab
raſerant:ad Aſturgã amnem conceſſere:& ſecundum illius flucta progreſſi: ad urbem
eiuſdẽ nominis oppugnandam iuerunt & quã primũ eſt adita expugnarũt.Inde ductu
ri ad maris inferi regiones Toletum peruenere:rati eam urbem ſicut & aſturgã fecerãt Toletum.
primo impetu capere. Sed cum in urbe præclara:facti eſſet ad reſiſtẽdũ perferendãque
obſidionẽ neceſſarii apparatus:ſpe ſua barbari ſũt fruſtrati.Rapinis tamen incendiiſque
agrũ illius proximoſque lacerauerunt.Eius capiẽdæ urbis cũ deſperatio illos cæpiſſet:
omiſſa eũdi ad inferum pelagus intentione:ſecundum tagi amnis fluenta:ad athlanticũ

descẽderũt:nec priusq̃ ad olisipponis mœnia cõsedere. Non tamẽ sunt potiti:sed pecunia
per pactionem accæpta abscessere:duxereque quo furor eos aut prædæ spes certior at
trahebat. Interea Constantius Cæsar:constantini filius q̃primum barbaros ex palen
tinis in Asturgã profectos uiderat:pireneum traiecerat:ad genitorisque copias se contu
lerat. Cõstantinus autem Arelati erat:sese illa in regione cõmuniens aduersus Honoriũ
imperatorem & uisigothos:quos fama esset cum ipso Imperatore pacem habẽtes:aduer
sus cæteram barbariem tyrãnosque esse ducturos. Q ua adductus suspitione Constan
Vienna tinus:filium constantem uiennam misit.ut uenturas ex italia copias:ne se uisigothis con
iungerent distineret. Erat per id temporis circunactus irruptionis uisigothorũ in urbẽ
Theodosius annus primus. Q uo in tempore archadio apud costantinopolim defũcto:successit the
imperator odosius minor eius filius. Et honorius a uisigothorum agitatione respirãs:nã apud Bar
Barchilon chilonem & citerioris hispaniæ loca quieti sedebãt:tyrannos tollere statuit:qui ex sua mi
litia:uel subiectis imperio populis facti erant:fore confisus:ut his sublatis facultas fieret
cæteram barbariem opprimendi. Memor itaque & suis edoctus ac rei publicæ malis:q̃
...ntius comes esset perniriosum:barbaræ originis ducibus rẽpublicam cõmittere. Constantiũ comitẽ
magistrũ militiæ declarauit:atque eum postea bello illi tyrãnico prefecit. Q ui dux ip
ger:ex patricia gente romanus:in gallias cum exercitu profectus:Constantinum tyran
num:apud Arelatum urbem clausit:cæpit & occidit. Subsecutaque est præstantissimi
ducis uirtutem optima rei publicæ fortuna. Si quidem tyrãni sese inuicem lacerantes il
lum conficiẽdi labore ac periculo leuauerunt. Constãtium & enim cõstantini filium:ge
rontius comes suus apud uiennã interfecit:atque in eius locum quendam maximũ sub
stituit:ipseque gerõtius paulo post a suis militibus pariter occisus fuit:quo sublato roma
Geruntius ni milites:qui prius rebelles Constantinum i britãnia tyrãnum creauerant. cum Hono
rio reconciliati sunt:& maximum purpura exutum:in hispaniam ulteriorem relegarũt
quos quidem milites in britãniis militare solitos:imperator Honorius in africam traiice
re iussit:& inde in italiã reuocauit:britãniam uero nullis munitam tyrãni præsidiis idẽ
Iouinus & imperator missis legatis iudicibusque recæpit. Iouinum postea uirum galliarũ nobilissi
sebastianus mum:scribit Orosius:quamprimũ tyrãnidem assumpsit occisum:pariterque Sebastia
num fratrem in ipso tyrannidis ortu confossum fuisse:ut uisus sit ipse Sebastianus pro
pter id solũ ut moreretur tyrannidem affectasse:nec tamẽ qui fuerit ille Iouinus ac Se
bastianus:aut ipse aliter dicit Orosius:aut nos alibi scire potuimus. Et per id tẽpus Atha
...ulphus ulphus Visigothorũ rex:petitam iniquis conditionibus pacem:ab Honorio non impe
trauit:Q uare intelligens ipsum Imperatorẽ Italiæ claustra ne in illam redire posset cõ
munisse:ulteriorem hispaniam capere:& inde in africã transmittere est adnisus. Aucto
Athalus ritatem itaque & fauores euertenda re publica sibi cõparaturus:Athalum quẽdã roma
num:in Imperatoris simulacrũ erexit.qui athalus in hispaniam usque bethicam naui
gio aduectus iudices in Africam misit. Sed missus ab honorio ad africæ conseruationẽ
Heradianus heradianus:cum iudices illos expulisset:classe cõparata in Athalũ tyrãnum duxit:quẽ
maritimo prælio superatum:in terram fugere compulit. Is uero miser Athalus:hispanis
...ni romano impe se credidit:imperio romano quantum a barbarico ferro possent respirare fauẽtibus:qui
...auebant. quidem hispani eum ad Constantium comitem usque Arelatum i uinculis perduxerũt
Per hũcque modum Athalus fraude captus:missus est ad honoriũ:qui eũ: ut Prosper

scribit romæ ante currum duxit in triumphum:& postea manu mutilatum:uitæ lõgio ris ludibrio:apud lipparim insulam conseruari iussit. Heradianus autem cõsulatum ob eam rem bene gestam adæptus:in perfidiam & ipse prolapsus est. Sabino nanque do mestico suo:callidissimi ingenii uiro:in generum assumpto: periculosissimos omnium illius tempestatis conciuit motus. Armarunt nanque ambo in Africa classem cæteris maiorem:quas maria unq̃ expeditione una legerimus pertulisse:quandoquidem orosi us:per cuius ætatẽ id gestum est:eam affirmat habuisse naues quatuor milia septingen tas. Q ua littori italico appulsa:cum heradianus exscensione facta i urbem romam du ceret:occurrit illi cum populo romano Marinus comes:priusque q̃ prælium iniretur he radianus territus fœdissimam commisit fugam. Nam cum hostes istarent:arrepta one rariæ nauis scapha :solus carthaginem rediit.atque ibi militari tumultu interfectus fu it. Sabinus gener eius:constantinopolim fugit:unde post aliquantum tempus ad hono rium reductus:exilio est damnatus. Tertiũ iam annũ declinauerat imperiũ : quo i tẽpo re tot tamque uariis aut tyrannis aut inobedientibus ducibus magna;fœlicitate sublatis adductus erat in spem honorius:posse instaurare collapsam occidentalis imperii digni tatem. Nam in africa in britãniis & in italia res erant quietissimæ. Q uod ergo erat reli quum:statuit honorius barbaros ĩuadere:intra fines romani imperii debachantes. & in uisigothos prius ea ratione destinauit expeditionem:ꝙ ea gens proximiora hyspaniæ ci terioris loca teneret:unde in ipsam facilius ex italia exercitus mitti posset.accedebatque ꝙ ea gente unici regis Athaulphi ductu:multo cæteris barbaris potentiore deleta: spera bat facillimum fore.halanos Sueuos uandalos & Burgundiones: remotiora incolentes imperii loca & inter se ut constabat dissidentes conficere. Iussus itaque ab imperatore honorio constantius comes:apud Arelatum urbem galliæ:in qua constantinum occi derat:constitutus exercitum reparauit:& breui magna rerum gerendarum industria: Athaulphũ regem:commeatu omni ora galliarum: & citerioris hispaniæ maritima in terclusit.narbonamque linquere & in ulteriorem hispaniam fugere coegit. Vnde in il las adductus difficultates Athaulphus:uires reparare conatus ẽ. Sed sui uisigothi fere bant indigne . cũ gallæ placidiæ uxoris blanditiis credidisse:& triennio anteacto tempe rasse a bellis.i quibus facille potuerat honorium imperatorem: tyrannorũ motibus agi tatum imperio pellere.ac quascunque maluisset prouincias occupasse.hinc primo uoca ti non paruerunt dicto.& demum regem ipsum dolo circumuentum:tertio ãno q̃ crea tus rex fuerat obtruncarunt. Subrogatus autem illi fuit sigericus:in romanum.at Visi gothi crediderunt bellum:ardentius cõsensurus. Sed cum is etiam ad pacem quæ identi dem offerretur:pronior esset uisus:dolo suorum pariter est occisus. Huic successit in re gnũ Vallia :quiad pacem & ipse pronus erat:& tamẽ Visigothorum rabiẽ expleturus magnã eorũ manũ nauigio armisque instructissimã:transmittere i Africã est mollitus Sed hi omnes i gaditani fræti duodecim passuũ milibus naufragio perierunt. Memor itaque alterius:quã sub halarico in fræti siculi angustiis uisigothi acceperant cladis :ul tra adduci nõ ẽ passus:ut aliã expeditionẽ in africã mitteret:quin potius spreto Visigo thorum iudicio.pacẽ optimã cũ honorio Imperatore:datis lectissimis obsidibus consti tuit. Et placidia:quã post Athaulphi mortẽ:honorifice apud se honesteque habuerat: fratri reddita:suã reipublicæ operã ẽ pollicitus:aduersum cæteras gentes:quæ per hispa

Heradianus consul.

Classis maxima.

Q uartus inclinatiõis imperii annus.

Sigericus.

Vallia.

Placidia.

nias conſediſſet. Ea pace firmata: Honorius: Conſtantio cæſari declarato: Gallã placidi
Valentinianus tertius imperator — am ſororẽ in matrimoniũ dedit. ex qua Valentinianum ſuſcepit: qui poſtea uix dũ pue
ritiã ſupergreſſus: ipſi honorio fuit ſubrogatus tertius eius nominis iperator. Exĩde uſus
Conſtantius ualliæ & uiſigothorũ auxiliis: in halanos duxit apud emeritã luſitaniæ me
tropolim icolẽtes: Barbari nanque honoriacis duce ut oſtẽdimus Conſtãtio Conſtãtini
tyranni filio prodentibus: pirenei clauſtra ingreſſi: ilico hiſpaniæ ulterioris prouincias
inter ſe ſortiti ſunt: ſoliſque uãdalis bethica: halanis: ſueuiſque luſitania ſorte obuenit. Et
ſorte iterum halanos inter ac ſueuos ducta: hi oliſipponẽ: & quicquid ultra pertinet ad
bethicã: illi emeritã cũ omni gallicia habuerũt. Soli tamen Cãtabri & haſtures galliciæ
prouinciæ populi: ſũmis laudibus extollendi: romanorum iudices conſeruarunt. Primũ
autem Cõſtantii cæſaris bellum: uiſigothis adiuuãtibus geſtum fuit aduerſus halanos
quos graui prælio apud emeritam ſuperauit: & eorũ regẽ Achacem interfecit: fuit uero
ea uictoria maximo terrori cæteris barbaris hiſpanias prementibus. Qui quidẽ barba
ri rẽ romani imperii per Cõſtãtii uirtutẽ & uiſigothorum pacem auxiliumque breui re
ſtitutũ iri exiſtimantes: ab honorio poſtularunt. ut pacem ſecum etiam cõſtitueret: ipſoſ
que inter ſe barbaros ſineret decernere: & ſe inuicẽ lacerare: futuꝝ prudentiſſime memo
rantes: ut apud quẽcunque fuiſſet: uel clades uel uictoria: romanæ reipublicæ inſtaura
tioni amplitudinique accederet. Diſtinebat uero Conſtãtius ne cœptam barbaroꝝ ui
ctoriam proſequeretur: magnis q apud urbẽ interea concitati erant motibus ꝙ eo i gal
liis hiſpaniiſque dudũ tantis occupato bellis: & honorio apud Conſtantinopolim cõſti
tuto, tertullus uir patricius: imperium in roma aſſumpſit: cui non magis romanoꝝ quæ
dam factio fauit: ꝗ opitulari ſunt magna pars italiæ populoꝝ. Is tamen in aſſũptæ tyran
nidis initio: a romanis fidem honorio ſeruantibus ẽ occiſus. Nec propterea abfuit quin
inuẽtus ſit alter athalus: qui & ipſe imperium romæ inuaſit. tantis itaque adductis mo
tuũ periculis honorius uenit rauennã. Et conſtãtius uandalis ac ſueuis petitæ pacis ſpẽ
maximã faciens: eãque ob rẽ ad imperatorẽ proficiſci ſimulans: Rauennã & ipſe cũ pla
cidia uxore acceſſit. Quod cum Romæ eſſet renunciatũ: exortus ẽ tumultus. In quo
plæbs Athalũ tyrãnum cæpit. & iniectis cathenis Rauennã perductũ: imperatori Cõ
ſtãtio & placidiæ in munus dedit: qui illũ manu mutilatũ: conſtantinopolim relegarunt
Honorius — Conſtitutus Rauẽne honorius: cõſtãtii ſororis ſuę uiri & cæſaris a ſe facti ipſiuſque pla
cidiæ ſororis: uirtutẽ laudauit in militũ & Rauennatis populi contione: ꝙ ille paucis pro
hoſtiũ numero copiis fretus: tyrãnos primo perfidoſque duces ſuſtuliſſet: idẽ tantã bar
baroꝝ colluuionẽ: ſupra ſpẽ oium repreſſiſſet. Galla autẽ placidia puella barbari: cuius
prius fuiſſet captiua ꝗ uxor igeniũ magnæ reipublicæ cõmodo mitigaſſet. et bene me
rẽtibus honorẽ ſimulque maximũ iperio præſidiũ adducere ratus honorius: cõſtãtiũ pur
pura idutũ: occidẽtalis iperii fecit cõſortẽ. Pria uero quã cõſtãtius iperator declaratus: ho
norio cõſẽtiẽte ſuſcepit: cura fuit. Stabilito: quod cũ uallia gothoꝝ rege i hiſpãiis iecerat
fœdere illũ cæterã barbariẽ armare permiſit: itaque ſibi tholoſam cũ aliquot Auxitanæ
Vaſconia — prouĩciæ ciuitatibus: quæ ois regio barbaroꝝ uocabulo tũc appellata uaſconia ideſt lati
nis uerbis gothia occidẽtalis: ad ætatẽ uſque noſtrã id retinuit nomẽ: licet magnã: ut cõui
cimus: mutationẽ i prouĩciæ finibus fecerit tẽporis lõgitudo: Poſtꝗ uero iperatores ſatis
multa de republica adminiſtrãda cõmẽti fuerãt honorius romã ẽ profectus. Cõſtãtius

parandis iis quæ expeditioni hispanicæ duceret necessaria: substitit Rauennæ: ubi septi
mo imperii sui mēse: imatura reipublicæ morte præreptus ē. In cuius locū gerēdi belli su
brogatus ē ab honorio magister militū Etius patricius uir fortissimus. genitor cuius no- Etius.
mine gaudētius: ex dorostana ciuitate mesiæ oriūdus: sub romanis pricipibus militauit.
Q ui qdē Etius burgundiones: nouos tūc primū parātes motus bello psecutus cōpescu
it. frācosque q iterato rheni ripas isederāt gallias irrupturi: magna superatos cæde repu-
lit i germaniā: & halanos bello cœpit acerrimo agitare. hi nāque post acceptā a cōstātio
cæsare cladē: apud olisipponē sub umbra & tutela sueuorū qeuerāt. cōstātii autē mor
te audita: ad emeritā reuersi eā quærebāt galliciæ prouiciā sibi i patriā retinere. Sed uāda
li atque sueui metu cōstātis liberati: pacis spē uoluntatēque abiecerūt: i quā eos diximus
post uisigothorū pacē fuisse procliues. & in romanū imperiū cōiurātes: arma iunxerunt
in lusitaniāque ad emeritā ducentes: halanis præsidio affuere. Etius itaque: tāta irruente
barbarorum mole territus: in citeriorē hyspaniā se recæpit. Tulit eā rē grauiter honorius
& etii causam iiuste extimās: ignauiæ duxit quod necessitas facere coegisset. Eāque ob Castinus
rem castinū comitē genere scythā: magistrū militū & postea cōsulē declarauit: misitque magister mi
eū etio successorē. Is nouus dux cōtractis undique auxiliis: exercitū quē etius habuerat litum.
reparauit. & tamen i citeriori hyspania cōtinuit. ipsā nanque belli molē supra modū ex-
pauit: nec mouisset ex hyspania citeriori: nisi afuisset sibi auxilio Bonifacius comes. qui Bonifacius
africā pro honorio procurabat. Fuit autē Bonifacius paterna origie thrax. sed morū ige comes.
nuitate romanus: quē in africa tribunū: & postea domesticorꝝ ac africæ comitem beatus
Augustinus iponēsis episcopus: sūme uidet̄ dilexisse. Is ergo bonifacius reipublicæ amā Augustinus
tissimus: a castino comite i belli hispanici aduersus uandalos sueuos & Alanos cōsortē episcopus.
uocatus accessit. Gesserūt autē ilico castinus & bonifacius duces cōiuncti: res laude di-
gnissimas. nec fuit tūc apud queq̄ dubiū quin res romana eorꝝ ductu auspiciisque breui
erigeret̄. Sed cū Bonifacius gerēdis rebus & cōsilio præcelleret: castinus ab emulatione
uirtutis i odiū uiri prolapsus ē: & iprudenti ingratoque usus cōsilio: illū i ulteriora hyspa
niæ missū: tanq̄ hostibus in prædā obiectū: a se ablegauit. Q uod qdē ægre tulit alti uir
animi bonifacius: & ilico cōparatis occulte nauibus: in africā cū exercitu nauigauit. Cō
tigitque tūc uergentis in ruinā imperii infortunio: honoriū imperatorē romæ diē obire.
Nec aliqs tūc legitime suffectus ē romæ iperator aut aliter prouidit occidētali imperio
theodosius. Sed accepit tyrannidē Ioānes qspiā. āte dicto maxime curāte castino cōsule
q nouū imperatorē cuperet: de bonifacio comite a se trāsfuga sumere ultionē: fauitque
eiusmōi cōsiliis Etius patricius: tū qa accæptæ ab honorio reuocatiōis ex hispania iniu-
riæ stimulis agitaret̄: tū qa uetustas iter se ac bonifaciū simultates uirtutis emulatio adau
xisset: quinimo eā ob iiustā reuocatiōis notā Etius nouos & omniū periculosissimos ro-
māo iperio cōciuit motus. nā cū apud mesios a qbus paternā ut diximus: hēbat originē
cōuersatus eēt: danubii accolas populos regesque habebat notissimos Q uare maximū
aio agitās facinus: hūnos ad italiæ inuasionē primus excitauit: gētē ut ostēdimus scythi
cā: quæ auditis uisigothorꝝ successibus: eorꝝ exemplo finibus egressa: apud pannoniam
per id temporis consedebat.

Historiarū Blondi forliuiensis ab iclinatione imperii Romanorū liber secūdus icipit.

OANNE apud urbem romā in iperatorē assūpto: Castinus cōsul qui dolos
quātoscūque posset in bonifaciū comitem tenderet. uetustas sibi esse cū eo im-

peratore simultates præ se tulit:simulq̧ uereri simulauit:ne hic uisigothi:ide uādali: sue-
ui & halani:sublato honorii ipatoris metu:se iuaderēt:quē romanaꝝ copiaꝝ fauoribus
destitutū:certissimū maneret exitium. Quare nauibus undiq̧ cōtractis exercitū iposu
it ad Mazarq̧: tacatuā:Suluocū:Ipponē & Vlpū:Africæ loca trāsportauit. Et ad Boni
faciū ilico scribens. ostēdit sese barbaroꝝ reipublicæ hostiū gladios fugiētē:tandiu i
africa futuꝝ: quoad explorato p nūcios noui ipatoris erga se alio:aut tuto traducere i Ita
liā:aut rebus suis posset aliter ,puidere. Interea Ioānes imperator doli quod castinus stru
eret cōscius:Bōifaciū hostē publicū declarauit. Castiusque p id tēporis apud Ipponē cō
stitutus :exercitū reparabat:& tamē quotiēs de Bonifacio iciderel sermo:eū laudibus ex
tollebat. Erat uero apud Carthaginē Bonifacius:copiis quas multis habuisset ānis abū-
de munitus. Quē beatus Augustinus de his quæ tūc itelligeret. fecit p huiusmodi litte
ras certiorē. Africæ littus:ut audio: miles attigit trāsmarinus:sed eius exercitus dux a ca
tholica ueritate dissētit: quid autē secū portet ignoro. Ab italia es hostis publicus nūcia
tus:pacē inter uos fieri uellē:si scirē plenius quod ignoro. Adest q̄dē africæ oli pacatū in
italia bellū:qeti romanæ fili carissime nō iuideo:sed dico quod sētio. Nō dabit deo iuuāte
catholicus heretico terga. Tui cordis itētio dirigat̄ ad deum:nō militē timebis hunnum:
nō gotū. Respōdit uero Bonifacius. Scio q̧ sit tua sāctitas ,p mea uita sollicita:& quæ ad
uersus me ille ordinauerit ac disponat:anteq̄ tuum sacerdotiū scriberet noui. Obuiamus
ad mortē ultro tēdētibus:quos nr̄e uictoriæ ut credimus faciet christus addictos. Breui
aūt post hæc Castinus mediterranea africæ accedēs:oēs secū ducebat copias:nec erat ob
scuꝝ:adniti illū:atq̧ oīa itētare ut rebellione populoꝝ cōcitata:uel captus ad se pduceret̄
bonifacius:uel adeo debilis redderet̄:ut illū opprimere:aut africa posset expellere: aduer
sus quē apto bello ut resisteret se parare cœpat bonifacius. Cū Augustinus tātis obuiare
motibus cupiēs Bonifaciū primo tētatū ad pacē flectere ē adnisus. Bōifacius uero & si
castini pfidiā antea exptā ducebat suspectissimā:tamē Augustino i hæc uerba respōdit
Castinus ille priuatus ex cōsule:uitæ meæ ac nomis ut oibus notū ē:psecutor: meis se in
africā defēsiōibus tradidit cōmitēdū. Omitto pr̄ beatissime oli mihi ab eodē igestas mi
serias ostēsa picula:fugiēs eū nūc usq̧ uiuo. Thrax natus uix scytham euasi. Iuraui deo
sub cōsule miles. Sed diuīa potētia:quæ nouit planare sublimia & altius eleuare ,pstrata
fecit de supbo quod uoluit:& hostē meū: me qeto:uictoria mihi quā nouit addixit. suf
ficit mihi tāta deiectio. Timuit Senator barbaꝝ caput. timuit militē dux. Dolore dicūt̄
ista pr̄ sācte cogēte. Nā ueneror illustrissimū cōsulē & primū cōspicio senatorē. Sed ne
cōsueta fallacia:mali erga me:ut solet:aliq̄d moliat̄:putetque suis fraudibus aliq̄d roma
nis ducibus ,pfutuꝝ:quod i meo uertat̄ exitio:itegꝝ de suis sēsibus det tue beatitudini sa
cramentū. Si nullus i eius corde uertit̄ dolus. Ego itē p oīa quæ sācta sūt iuro: quoniā si
apud eū animi repero puritatē:eū icolumē ac sublimē italiæ romæque reddā. Hostis aūt
erit aīæ suæ:si aliq̄d i eo sinistræ ptis iuenero. Ad quæ Augustinus rescripsit. Vir illustris
simus Castinus sacramento se prodidit:q̧ sit ab omni culpa & erroribus alienus. Quē
tibi ut dicit fœderatū:ille sosinius adhuc in pallatio positus falsis suggestiōibus cōcita-
bat:Sed ne totū quod tūc agebat̄ mittat̄ i mediū:det̄ ,plixitati cōpēdiū. Daniel ille opi
lio inimicis parcēdo:regnū obtinuit:christus ,p iudeis q̄ eū crucis patibulo confixerunt
prēm ne irasceret̄ rogauit & idignis hoībus uenia misericors cōdonauit. Crede ergo ho
mini q̄ mihi fidele tradidit sacramentū & querit me pollicēte tua defēsiōe uitæ subsidiū.

Ioannes imperator

Castinus cōsul

Scio enĩ q̃ eius salutis mihi ꝓmissa cõplebis. Nõ tamẽ potuit castinus adeo dolũ simulationibus pluribusq; tegere: qn bonifacius paratas sibi isidias deprẽderit. Quare Augustino scribẽs hæc dicit. Graue nobis ẽ bellũ: inimici mucro pectora nr̃a pulsat. deo fũde preces: ut soles: tua sit nobis comes oratio. Rauca buccina: terrifica tuba: puto q̃ & sidera terreãt hostiũ clamor imanis adest. Sed his nõ terremur. Nouimus enĩ ista nõ hodie. Ergo uenerãde christi sacerdos: pete dominũ ut iacula ĩ hostes dirigat nr̃a: ac seipsi trucidẽt mutua cæde. Resciuerat iterea Augustinus Castinũ sibi mẽtitũ fuisse: ac ĩpudẽtissime peierasse. Quare præterq̃ q̃ hoiem secta Arrianũ prius nõ diligeret: ĩ illũ odio exarsit. Bonifacioque ĩ hæc uerba rescripsit. Graui de pugna cõquereris. dubites nolo. utile tibi tuisque dabo cõsiliũ. Arripe manibus arma. oratio aures pulset creatoris. qa quãdo pugnatũ deus aptis cælis spectat: & ptẽ quã ĩspicit iustã: ibi dat palmã. Tãdẽ uẽtũ ẽ ad præliũ. cuius qualis fuerit exitus bonifacii ad augustinũ breuis epistola declarat. Manus supba deo iuuãte cecidit: quæ ãte paululũ audax: gladiũ erecta portabat. Multi ex aduersis ceciderũt: de nr̃is autẽ christo iuuãte nullus ẽ uulneratus. Ora igiẽ uenerabilis papa: ut talis de inimicis ultio sæpe procedat. Quãuis autẽ augustinus amici & catholici uiri ptes superasse gauisus sit. tamen timere nõ desiit. bonifaciũque ad pacẽ ac fidẽ romanæ reip. seruãdã: talibus ẽ hortatus. Lecto me uacare nobilitatẽ tuã latere nõ credo: ultimũque diẽ mihi uenire exopto. Gaudeo tuæ uictoriæ: ciuitatẽ quæso defẽde romanã. tuos ut bonus comes rege. nil de uiribus propriis præsumas: de auctore glorieris uirtutũ. & nullũ curabis penitus inimicũ. Castinus autẽ eo superatus prælio: iisdẽ qbus exercitũ adduxerat nauibus: fractas quæ prælio supfuerũt copias: ĩ citeriorẽ hyspaniã reportauit. Ea cũ intellexisset Ioãnes tyrãnus: copias oẽs honorio militare ĩ italia cõsuetas: nouo delectu auxit. Nauigioque igẽti cõparato: aduersus bonifaciũ comitẽ ĩ africã ducere cœpit: erãt autẽ interea magni motus ĩ africa suscitati. Nã bonifacius nullã sibi ĩ posterũ cũ Ioãne iperatore futurã pacẽ puidẽs: afros gẽtẽ durã sempque rebellẽ: nullatenus proút consueuerat a uastatiõibus prohibuerat. Quo ĩ tẽpore sãctus pater augustinus quod potuit adnisus ẽ amicũ suũ ad bonã fidei & ĩtegritatis ĩ rẽpublicã frugẽ pducere. Deditque ad illũ longiusculã epistolã. Cuius aliqua hic capita subiecimus. Audi me fili: imo deũ nostrũ per ministeriũ ĩfirmitatis meæ. Recole qualis fueris: adhuc ĩ corpore cõstituta: religiosæ memoriæ priore uxore tua: & recẽti obitu quomodo tibi uanitas sæculi huius horruerit: & quomõ cõcupiueris seruitutẽ dei. nos nouimus. nos testes sumus: qd nobiscũ apud tubanas de aĩo & uolũtate tua fuerimus collocuti. Soli tecũ eramus ego & frater Alipius. Nẽpe oẽs actus publicos qbus occupatus eras reliquere cupiebas: & te ĩ ociũ sãctũ cõferre: atque in ea uita uiuere ĩ qua serui dei monachi uiuũt. Id autẽ ne faceres qd te reuocauit nisi qa cõsiderasti ostẽdẽtibus nobis: quã tũ prodesset christi ecclesiis quod agebas: si ea sola ĩtẽtione ageres. ut defẽsæ ab ĩfestatiõibus barbaroꝝ: qetã & trãquillã uitã agerent. postmodũ ista quæ omibus patẽt secuta sũt mala. christianus es cor habes. deũ times. tu ipse cõsidera quæ uolo dicere: & ĩuenies de qbus malis debeas agere penitẽtiã iustam. te qdẽ dicis habere causã: cuius ego nõ sũ iudex: quoniã partes ãbas audire nõ possũ. Sed qualiscũque sit tua causa de qua modo quærere nõ ẽ opus: nunqd corã deo potes negare q̃ ĩ istã necessitatẽ nõ puenisses: nisi bona huius sæculi dilexisses. Quomodo ergo poteris tot hominũ armatoꝝ: quoꝝ fouẽda ẽ cupiditas: timeẽ atrocitas: quomodo ĩquã poteris coꝝ cõcupiscẽtiã q diligũt mũdũ: nõ dico satiare: quod fieri nullo mõ potest: sed ali-

qua ex parte pascere nisi ea facias quæ deus ꝓhibet: & faciẽtibus cõminaꝛ: ꝓpter quod
uides tã multa cõmitti: ut iã uile aliquid quod rapiaꝛ uix inueniaꝛ. Quid autẽ dicã de
uastatiõe africæ quã faciũt afri barbari. resistẽte nullo: dũ tu talis tuis necessitatibus oc-
cupatus: nec aliqd ordinas: unde ista calamitas auertaꝛ: Quis aũt crederet: qs aũt time
ret: Bonifacio excubitoꝝ & africæ comite in africa cõstituto: cũ tã magno exercitu &
potestate: q tribunus cũ paucis fœderatis: oẽs ipsas gẽtes expugnãdo & terrẽdo pacaue
rat: nũc fuisse tantũ barbaros ausuros tantũ progressuros: tanta uastaturos: tanta raptu
ros: tãta loca quæ plena populis fuerant deserta facturos. Sed forte ad ista respõdeas illis
hoc eẽ potius ĩputãdũ: q te læserũt: q tuis officiosis uirtutibus: nõ paria sed cõtraria red
diderũt: qs causas ego audire & iudicare nõ possũ. Tuam causã tu potius aspice & ĩspi
ce: quã non cũ hominibus qbuslibet: sed cũ deo te hẽre cognoscis: qa in christo fideliter
uiuis: ipsũ debes timere: ne offẽdas: Si ergo bona sũt tibi præstita: q̃uis terrena & trãsito-
ria ab ĩpio romano: qa & ipsũ terrenũ ẽ nõ cæleste: nec potest præstare nisi quod hẽt ĩ po
testate: noli reddere mala ꝓ bonis. Si aũt mala tibi irrogata sũt. noli reddere mala ꝓ ma
lis. Quid istoꝝ duoꝝ sit nec discutere uolo: nec ualeo iudicare. Ego christiano loquor:
noli reddere uel mala ꝓ bonis: uel mala ꝑ malis. Et si adhuc in armis te uersari opus ẽ: fi
dẽ teneas: pacẽ queras. Dũ uero hæc ꝑ lr̃as & eadẽ similiaq; ꝑ nũcios beatus Augustinus
cũ Bonifacio ageret: Ioannes impator littori Africano classem applicuit. Per eadẽq; tẽpo
ra theodosius iunior quintum iã annũ apud cõstãtinopoli: oriẽtale regebat ĩpium: q au

do sius

Valentinianus cæsar

dita honorii patrui morte Valẽtinianũ Placidiæ amitæ suæ ex Cõstãtio: ut ostendimus
filiũ Cæsarẽ declarauit: Isq; Valẽtinianus & Galla placidia genitrix: expeditissimas ad-
duxerũt ĩ Italiã legiões. Eã uero adolescẽtẽ ac genitricẽ ĩclitæ famæ mulierẽ: oẽs populi
exceptis Rauẽnatibus: Ioãni fauentibus: faciliter admiserunt. Presserunt autẽ ilico Cæ-
sar & genitrix placidia rauẽnã grauissima obsidiõe. Quã cũ diu ꝑferre nequissent: ra-
uẽnates sese & urbẽ mulieri notissimæ ꝑmiserũt: Nec tamen abstinuit: præstãs fœmina:
qn animaduerti iusserit in rauẽnates tyrãni noui hoĩs studiosos. At Castinus consul cui
ꝓfecturus roma Ioãnes: italiã cõmẽdauerat: pricipio apud Marsiliã descẽderat: sed cõp
to de Valentiniani ĩ italiam aduẽtu: romã petere cõtẽdebat. Veniebat uero ꝑ Galliã cisal

Ardaburius rex

Castinus & Etius capti

pinam: ut urbes eius ac oppida cõfirmaret: ĩ quẽ subito ĩmisit Valẽtinianus Ardaburiũ
oriẽtis præfectũ: famæ celebris ducẽ: q partos sæpenumero ꝓfligasset. et cõmissũ ẽ sub
uercellaꝝ mœnibus præliũ: quod haudquaq̃ fuit cruẽtũ: quia castinus a suis derelictus
& ilico captus fuit. Etius etiam & ipse in roma captus. Ad ualentinianũq; rãuẽnã est ꝑ-
ductus: Cũq; duoꝝ huiusmodi ducũ demerita: Apud Valentinianũ cæsarẽ aliquã diu
eẽnt discussã. Castinũ placuit ĩ exiliũ agi. Etius uero ea maxime causa seruatus ẽ: q hun
nis a se cõcitatis suadere ꝑmisit: atq; etiã breui ꝑsuasit: ut sese ubi cõsederãt apud pãno
nias cõtinerẽt. Purgantẽ uero ab ĩiusta ĩmerito nota: iusti doloris acculeos Etiũ: Valenti
nianus hortãte placidia exaudiuit: præfecitq; galliaꝝ urbibus ac regiõibus: quas nec ui
sigothus nec burgundio possideret. Eã cũ accepisset ꝓuiciã Etius se cõtulit ad turonios
Andegauos: Cenomãnos: Redones: Nannetẽses: corisopitẽses: Ciãtesq; & Veneti lug
dunẽsis galliæ britãnico mari expositas ciuitates. ut nõ minus ide gallias: q̃ britãnias &
taraconẽsẽ hispaniã tutareꝛ. Fuerat aũt huiusmodi cõficiẽdis ĩ rebus mirabilis ualẽtinia
ni celeritas. Quas ob res a senatu populoq; romano accersitus ĩpator: & theodosii de
creto Augustus fuit appellatus. Excitatũ aũt ẽ ꝑ id tẽporis nouũ ĩ britãniis ĩcẽdiũ. Cõstã

tino enĩ tyrãno:ut supra ẽ dictũ:apud arelatũ iterfecto:honorius ipator eã isulã militibus
exhausit:quos i italiã reuocauit.eãq nacti occasionẽ picti & scoti:Albiẽses: cæteros britan
nos romão parẽtes iperio:icursioĩbus populatioĩbusq agrorũ: nõ prius agitare desierunt: q̃
Etiũ itellexerũt pxio i galliarũ littore cõsedisse.eius nãq trãsitũ i britãniã timuerũt.etius ue
ro nec ipse trãsmisit:nec copias postulãtibus britãnis dedit.quoniã multis distiebat̃ curis:
nõ minus burgũdiones uisigothosq itra presumptã puiciarũ possessionẽ cõtinẽdi q̃ puidẽ
di ne aliæ gẽtes barbaræ:hic frãci:ide hũni i gallias se cõferrẽt.Scoti itaq & picti:ais ob etii
cũctatione aucti:cæteros britãnos adeo ifestarũt.ut nullo creato tyrãno rẽ suã ipsi capesse
te:sa rep.desciuerit.taliaq cũ pictis & scotis fœdera inierit:p q̃ illis subiici uidebant̃: puo ta
mẽ tẽpore iteriecto priores britãniæ:maris:quod isulã a galliis diuidit:accolæ:qd p iprudẽti
am ignauiãq cõmissũ eẽt cõsiderauerũt:& cũ romanorũ legibus moribusq assueti: picto
rũ & scotorũ barbariẽ pati negrẽt:ad etiũ miserũt præsidia iplorãtes.Dedit aũt etius legionẽ
unã:quæ mare trãgressa:barbaros multa cæde repulit. britãniasq q̃diu affuit: p romano
iperio cõseruauit. Eãdẽ aũt legionẽ:post parũ etius i gallias reuocauit.Nã una legiõe apud
senones Aurelianosq & parisios:alia apud taraconẽse hispaniã sebastiano duce præsidio re
licta:qcqd copiarũ aut i citeriori hispania:aut i galliis habebat:duxit i burgũdiões: nouos
parãtes motus:& uti apparebat:si qd durius accidisset:i italiã trãsituros. q̃primũ uero de
Etii pfectiõe britãnis renũciatũ fuit:picti & scoti albienses:nauibus circũuecti: exposita
mari britãniarũ oppida:populatiõibus icẽdiisq fedarũt.Q uod cũ ualẽtiniano renunciatũ
eẽt:legionẽ quã etius senonibus Aurelianẽsibus parisiisq præsidio attribuerat: p gallionẽ
rauẽnatẽ iussit i britãnias trãsportari.Cuius legiõis aduẽtu:britãniarũ primores cõfirmati
scotos pictosq timere desierũt.p id uero tẽporis i quo ualẽtinianus etiusq tã multa tãtaq
cũ celeritate cõfecerãt Ioãnes tyrannus in africa post multa uariis i locis cõmissa prælia:
a bõifacio fuerat superatus. &:ut guido sacerdos rauẽnas asserit: iterfectus. Valẽtinianus
itaq magna ad eã diẽ usus felicitate:africã ptẽtare cõstituit.Cũq bonifacius arma depo
nere:& iperatori puiciã dimittere iussus recusasset:ilico expeditio i illũ publice ẽ decreta.
Dedit uero iperator illi expeditiõi duces Mahertiũ:q rauẽne eẽt:& Gallionẽ:quẽ ostendi
mus i britãnias nauigasse.& mahertius qdẽ p italiã narbonensẽq galliã:i citeriorẽ hispa
niã delatus eas oẽs copias quæ & iusto delectu & tumultuarie haberi potuerũt:magna ce
leritate cõtraxit:Gallio aũt:ualẽtiniani iussu:eãdẽ ducẽs: quã i britãnias trãsportauerat le
gionẽ:& ipse i citeriorẽ hispaniã ẽ delatus. Appulsis eorũ ducũ copiis Africano littori: Bo
nifacius comes ipsa i exscẽsiõe cõgressus:eas pfligauit.ducesq ipsos prius pene q̃ terrã atti Francorũ
gerẽt iterficit.Q ue qdẽ accepta clades effecit:ut frãci denuo i gallias irrũpere sint ausi.Est in gallias
q res acta maxi:ci huc modũ.Diximus supra frãcos uetusta origine ex frãconia germa aduentus
nos:a uãdalis burgundionibus & halanis prio:& post ab etio fuisse ex galliis i patriã repul
sos:Hi ergo etiũ bello burgũdionũ iplicari:& iperatorẽ amissis i africa copiis:eneruatũ uiri
bus audiẽtes:Clodione & merouco filio ducibus:ex frãconia sũt pfecti:& rheno trãsmisso
nullis iã q resisterẽt reliquis:i senonũ puicia.sedẽ apud Aurelianẽses parisiosq cæperũt:Eti
us iterea burgũdiões totiẽs pfligauerat:ut breui eos aut galliis pulsurus:aut ad iternitionẽ
cæsurus uideret̃.Sed tãtos undiq ipio iminẽt̃ labores itelligẽs:pacẽ illis dolẽs mœstusq cõ
cessit.Nec tamẽ ppterea remisit ualẽtiniatus:recipiẽdæ africæ itẽtionẽ:qui sisulfo quẽ habe
ret præstãtissimũ ducẽ illi præfecto muneri:exercitũ magno sũptu:maximaq diligẽtia re
parauit.Et Sisulfus qdẽ aio ac uirtute Bonifacio par:saluo exercitu africã ẽ igressus. Q ui

ad Carthaginē ducēs:ea urbe ꝓximisq̧ oppidis breui ē potitus:cuius ipetū fugiēs Bonifati
us:i Mauritaniā se recœpit.Interea dū honorio Imp.uita fūcto:hic Ioānes tyrānus adniti
tur cape:ide ualētinianus obtiet occidētale romanū iperiū:uisigothi quod Cōstātii tēpori
bus iecerāt fœdus cū rep.seruauerāt.Et cū satis qesecere nescirēt:statuerūt bello finitimos
agitare.primā tamē expeditionē destinarūt i uādalos q̄ i captis prius a se hispaniatū ꝓuici
is hitarēt.Quod cū rescissēt tremerētq̧ uādali i mutationē sediū pēdere cœperāt.Quan
do romani iperii fato exposcēte Bonifacius comes & ipse i africa a Sisulfo pressus:despe
rāsq̧ salutē:Gēserici:uādalorū regis auxiliū iplorauit:multa exorās prece:ut siue mallet sti
pēdia siue prædā urbiū:siue ipsas africæ urbes:i præmiū accipe:opē sibi aduersus ipa. præ
sidiaq̧ afferret.Amplexus āt illico fuit gēsericus oblatā occasionē.& uādalos cū uxoribus
ac liberis oiq̧ suppellectile.facta quoq̧ tot ꝑ ānos i galiis atq̧ hispaniis præda:nauibus ipo
nēs ex bethico gadicēsi littore soluit.nō magis bonifatio auxiliū afferre:q̄ nouas accipe se
des i africā nauigaturus.Halani āt & sueui māserē apud captas ꝑ sortē lusitaniæ regiōes:q̄s
sibi sperauerit cōseruarē.Pauloq̧ post hæc:uisigothi relictā a uādalis bethicā receperūt.Va
lētinianus āt ipa.cōptū habēs uādalos i africa trāsmisisse Sebastianū comitē ad recuperati
onē lusitaniæ misit.Qui dux ex taraconēsi hispania:cuius præsidio ab Etio erat deputatus
mouēs i halanos duxit.Emeritā & galliciæ regionē:sorte ꝓut ostēdimus habitā obtinētes.
Sebastianus āt halanis cōgressus eos ꝓfligauit ac oīno delesset ad iternitionē:nisi illi relicta
sine multa cōtētiōe gallicia atq̧ emerita:ad uisigothos i bethicā cōfugissēt.Sueui āt & ipsi
territi Olisippone & hitis sorte cæteris lusitaniæ urbibus ac oppidis excessere.Secutiq̧ hala
nos i uisigothoꝝ & ipsi tutelā:ad bethicā cōfugerūt.Appulsa mauritaniæ littoribus uāda
daloꝝ classe Gēsericus ad ꝓmissas sibi a Bonifatio ciuitates oppidaq̧:copias ipedimētaq̧
exposuit.Fuere āt decreto & pactiōe cōcessa:quæcūq̧ a freto septæ ad cæsareā uel mari imi
nēt uel littori sūt ꝓpinq̄.Boualica.Sala.Tamanusida.Banasa.Frigida colonia.Tabernæ.zi
chis.Tigi colonia.Cersonaria.& cunagus.Sed uādali gēs effrenis:oīa ꝑ utrasq̧ mauritāias
numidiāq̧:hostiliter populati sūt:nec ea solū quæ romani ipatoris fidē sequerēt.Sed quæ
bonifacius obtiebat.Carthaginē uero & Ipponē ꝓximasq̧ ciuitates Sisulfus a uandaloꝝ
ipetu ē tutatus.Ea cū eēnt ualētiniano pricipi i italiā nūciata:uires iperii tāto barbaroꝝ furo
ri ipares fore intelligēs:petēti gēserico pacē dedit:& apud tigitanā mauritaniā:petitas sedes
largitus ē ihitādas.cartaginē Ipponēq̧ & reliq̄s africæ ꝓuicias i libiā expositas:eo ex fœde
re saluas redderē meditatus.Euenit uero id ipatori ualētiniano i ea re:quod merito oībus ac
cidere cōsueuit:q̄ male cōsulēdo ꝓuidēdoq̧ expectāt ꝓspum rei successū.Nā q̄ uādaloꝝ ꝑ
fidiā:romanoꝝ dāno famosā eē nō ignoraret:nedū aliquos i africa nouos ꝓut debuit exer
citus illis opposuit.Sed paci cōfisus recēs cōstitutæ Sisulfū ducē cū suis militibus i italiā re
uocauit:ut illū mitteret ad expeditionē:quā Etius patricius i galliis ex oībus iperii uiribus
cōflabat.Gēsericus uero carthaginē sisulfi ducis præsētia:oiq̧ præsidio destitutā cernēs:fœ
dera spreuit ac pacē cū ipatore & republica cōstitutā carthagineq̧ otius occupata:eā urbē
cædibus ac rapinis reꝝ oīum ēt sacraꝝ ubiq̧ fœdauit.Nihil.n.hūani habēs:cūctis ifestus:
maxīe nobilitati & religiōi:oīa dīna & hūana exinaniuit.Episcopum & cleꝝ oēm ecclesiæ
carthaginēsis expulit:loca sacra aut suis dedit ihitāda.aut arrianis attribuit ignāda.Sicq̧
carthago illa pridē & tūc ēt præpotēs:a uādalis capta ē:āno q̄ngentesimo trigesimo q̄nto:
postq̄ romanis cœpat eē subiecta.Obscurus ē & paꝝ nobis notus bonifacii comitis uitæ fi
nis:nec aliud est quod de eo certius habeamus q̄ cum paulo post beatū Augustinū non
q̄dē uiolēta morte:sed acerbissimis cū ai āgoribus:uita excessisse.Augustinū āt satis cōstat

tertio mẽſe obſidiõis Ipponi obiiſſe:diña ſubtractũ clemẽtia:ne patriã ſuã:quod breui eue
nit:a barbaris capi diripiq; uideret. Nãq; licet gẽſericus oia cæpiſſet:quæ a freto gaditano
ad carthaginẽ uſq; ſũt ſita.Ipponẽ tamẽ ſicut poſſidius ĩ beati Augu. cuius fuit familiaris
uita ſcribit mẽſes q̃tuordeci obſidere coactus ẽ:priuſq̃ potuerit eã fideliſſimã reip.ciuitatẽ
ad deditionẽ uel uiribus uel pactiõe pollicitatiõibuſue pducere. affirmatq; poſſidius bonifa
tiũ comitatu africæ fũctũ eã defẽſaſſe urbẽ unde credimus ipſũ poſtq̃ ſe a uãdalis deceptũ
uidit ad Auguſtinũ cõfugiſſe:& eius ſuaſiõe hoſtibus quoad potuit reſtitiſſe.Scribit tamẽ
Proſp totius orbis pace & cõſẽſiõe mirabili bonifatiũ ab africa ad italiã p urbẽ ueniſſe acce
pta magĩri militũ dignitate:q cũ reſiſtẽtẽ ſibi Etiũ prælio ſupaſſet paucos poſt dies morbo
extictus ẽ.Sed cũ Proſp pti multa illoꝝ tẽpoꝝ ignorauerit: pti ſæculares huiuſmõi hiſtori
as neglexerit:q magis eccleſiaſticas curæ hũit:pti ita breuitati iſeruire conatus ſit:ut pauca
dilucide multa dixerit obſcuriſſime i hoc bõifatii uitæ fine minuſ ſibi q̃ poſſidio credimuſ.
Quæ.n.pax illa totius orbis eẽ potuit ea tẽpeſtate cuius motuũ euerſionũ ſtragũq; tãta
fuit:tãq; multos ãnos cõtinuata calamitas ut nulla unq̃ ætas ſimilem ſit ppeſſa. Potitus car
thagie tot tãq; imaniũ gẽtiũ rex gẽſericus:africã oẽm:egyptũ uſq; & æthiopiam faciliter
ſuo ſubiecit ipio.Per quod tẽpus fatiſcẽtẽ romani ipii occidẽtalis ruinã: ualẽtinianus & eti
us patricius:nullis artibus:nullis uiribus:auertere potuerũt.Siqdẽ hũni apud pannonias: Hunni
poſt repulſã ab ipſo etio hitã: put diximus ſedẽtes oſtrogothos zepidaſq; & alias gẽtes uel
ſcithicas uel circa danubiũ ſibi ppiq̃s i maximũ coegerãt numeꝝ a qbus exiſtiarũt oẽs nõ
niſi maximã poſſe cladẽ calamitatẽq; expectari.Effecitq; is terror:ut britãnias tũc amiſeri
mus:q̃ꝝ populi cupiebãt pſeuerare i romani ipii ditione:forte.n.p id tẽporis Britãni a Sco britam:
tis albiẽſibus pictiſq; agitati:ab etio poſtularũt:ut copias ſibi mitteret i illaꝝ ſupplementũ
q̃s ualẽtinianus ex ſenonibus miſſas: paulo poſt i africã fecerat trãſportari.Etiũ uero galli
canæ expeditiõis cura i primis occupauerat.& hũnorũ apparatus:q dieti nũciabãt deterre
bãt:ne q̃s haberet copias diminueret.qua ratiõe nequit britãnoꝝ precibus ſatiſfacere.itaq;
romãi ciues:q Britãniã frequẽtes diuerſis reſpectibus ihabitabãt:& ipſi ſimul Britãni:ſalu
tis deſpatiõe aĩos faciẽte:arma cæperũt:& tũc qdẽ ſcotos albiẽſes pictoſq;:a qbus agitaban
tur prælio ſuperarũt.ac i ulteriorẽ iſulæ partẽ recedere cõpulerũt.Sed paulo poſt cũ Britãni
ſeſe a ſcothis pictiſq; diutius tueri diffiderẽt:ãglicos ſaxones datis in ſtipẽdiũ pecuniis: ex angli
proximis germaniæ littoribus cõduxerũt præſidio affuturos:Qui qdẽ ſaxones cognomi
ne anglici:duce uortigerio eoꝝ rege:iſulã igreſſi:ſcothos atq; pictos repreſſerũt prælio ſu Vortigern
peratos.Sed & ipſi poſtea mercenarii ſaxones. ãbitiõe ducti:magis britonibus q̃ picti &
ſcothi hoſtes nocuerũt:romanos eni ciues & britãnoꝝ primores:maiori ex pte uario mor
tis genere iterfecerũt:ex eoq; tẽpore cœperũt ſaxones ãglici britãnie dominari.Interea gen
ſericus poſtq̃ africæ p ãnũ dominatus fuerat:igẽtẽ cõtraxit claſſẽ.Et cũ ea i ſiliciã traiiciẽs
magnã iſulæ partẽ:icẽdiis rapiniſq; fœdauit.eratq; is genſericus ſicilia breui potiturus niſi
Valentinianus apparatum iuadendæ ex hiſpania africæ oſtendiſſet.Sebaſtianum nanq;
comitem:a quo halanos & Sueuos luſitania pulſos diximus: iuſſit claſſem contrahere: &
milites expedire in africam traducendos.Genſericus itaque cum primum hæc in luſitania
fieri habuit exploratum:relicta ſicilia in africam ẽ reuerſus . Sebaſtianus tamen non per Sebaſtiani romani
fidus magis q̃ leuis:ualentiniani labores adauxit.Nam & ipſe tyrannidem affectans cum
uandalis & uiſigothis fœdera iniit:p quæ ſperauit poſſe luſitaniæ dominium obtinere.Nec
ipatoris ualẽtiniani uires formidabat:ſi modo fœdera ſtetiſſent icta cũ barbaris:a quibuſ
luſitaniæ latera fuiſſent aduerſus uires impii undiq; cõmunita.Sed ab ipſis barbaris dece Sebaſtianus decaput

ptus occisusq; perfidiæ penas dedit:Sebastiano iterfecto:uisigothi sueui & halani:lusitaniā
taraconēsēq; hispaniā & aqtaniā cæperūt:ut nihil ligeri iter fluuiū:& eā pirenei a q̄ oritur
partē a sinuq; aqtāico:qtū maria britānicū oceanū & balearicū ad carthaginē nouā ābiūt
tūc fuerit reliquū:quod nō illi possederit barbari præter astures cātabrosq;:q ꝓ sua fidei cō
stātia romanorū iudices cōseruarūt.Ea cū itellexisset Theodosius ipator ualētiniani uires:
ad occidētalis iperii tutelā & simul africæ recupationē:nō sufficere itelligēs:ex suo oriētali
supplere cōstituit.& igētibus cōtractis copiis Ariouindū & Anxilā duces præfecit.Q ui il
lico i siciliā nauigarūt:& tamē mora sup morā traiiciēdo i africā facta:isulā diu presserunt
nec ulla i re aut nocuerūt uādalis:aut romano ipatori auxiliū attulere.Dū aūt sic desidēt:si
ciliāq; diripiūt ab eodē Theodosio reuocati fuerūt.Cōstātinopoli nāq; & ꝓximis ciuitati

De aduentu Athilæ

bus timere & ad earū partiū tutelā: copias cōtrahere cogebat.Nā Bleda & Athila hūnoꝝ
Ardaricus zepidaꝝ: ualamirq; Ostrogothoꝝ reges:coactas i magnū:ut diximus:nume
rū copias:oēm ꝑ Illiricū duxerāt: & illius ꝓuīciis sæua populatōe uastatis:thraciā ad extre
mū iuaserāt.Q uare ut tātā barbariē repelleret Theodosius prædictos duces ex sicilia:cū
oībus copiis reuocauerat.Athila aūt qs fuerit:maxime docet priscus historicus.Is .n. pri
scus a Theodosio iuniore:cuius eēt epistolarū magr̄:ad dictos hūnoꝝ reges:orator in scy
thiā missus ipatori scripsit.igētia se flumia trāscūtē:ad loca ꝑuenisse ubi dudū idigoia go
thorū fortissimus:Sarmatū dolo occubuerit ideq; nō lōge ad uicū i quo rex Athila mora
baī accessisse:uicū inq̄ ad istar ciuitatis āplissimæ.In quo lignea mœnia ex tabulis nitenti
bus fabricata uidit q̄ꝝ tabulaꝝ cōpago ita solidū mētiebaī:ut uix ab itēto posset iunctura
tabularū cōprehēdi.Erāt triclinia ābitu ꝓlixiore disticta.porticusq; ioi decore disposita.
Aræa uero curtis:ingēti abitu cīgebaī:ut āplitudo ipsa regiā aulā ostētaret.Hæc sedes erat

De Athila

Athilæ regi barbariē totā tenēti.Hæc captis ciuitatibus hitacula præponebat.Is nāq; athila
pr̄e genitus ē mūdzico cuius fuere germani Ottar & Rohas q āte athilā regnū tenuisse nar
rāī.Post quoꝝ obitū:cū bleda germano hūnoꝝ successit i regno.Erat uero Athila supbus
icessu:huc illuc circūferēs oculos ut elata potētia ipso quoq; i motu corporis apperet:belloꝝ
qdē amator:sed ipse manu tēpās cōsilio ualidissimus:supplicātibus exorabilis:ꝓpitius aūt
i fide semel susceptis.forma breuis.lato pectoī.capite grādiore.minutis oculis.rarus barba.
canis aspsus:semo naso.teter colore.originis suæ signa præ se ferēs.Ipsis itaq; hūnorū zepi
daꝝ ostrogothorūq; regibus:dū resistere curaret Theodosius pestilētia correptus interiit.
Q uod cū itellexisset ualētinianus pacē cū gēserico uādaloꝝ rege cōstituit:certisq; spatiis
africa ipatori romano & uādalis ē diuisa.Eā .n. pacē gēsericus multū ac āxie exoptabat:qa
ortā iter suos seditionē:factāq; i caput suū cōspirationē:nō prius armis cōprimere audebat
q̄ romani ipatoris piculo leuaretur:q qdē gēsericus postea castigatis i cōtiōe militibus:sedi
tiōe cōpressā ꝑfidos nihil ultra suspicatus:militū & ducū igētē numeꝝ securi ꝑcussit.Suffe
ctus erat interi apud cōstātinopoli defūcto Theodosio martianus.Q ui ut hūnis gepidis
& ostrogothis integer cæterisq; solutus curis paratior resisteret:cū gēserico uādaloꝝ rege
sicut ualētinianū fecisse nouerat:atq; cū ꝑsis idutias ē pactus i hūnos uero zepidas & ostro
gothos misit arnestidē magr̄m militū q apud martiāopoli illis cōgressus prælio supior fu
it:sed postea cū auide nimis & icaute bellū gereret:eū athila circūuētū supatūq; iterfecit:et
tamē nulli dubiū tūc erat qn martiāus ipator præstātissimus:q̄tuor reges illos:hūnoꝝ zepi
darū & ostrogothoꝝ:tātā barbaroꝝ colluuionē trahētes:aut ad dissidiū seductos:aut com
meatu iterclusos breui fuerit cōfecturus:si mō i illirico & ꝓximis cōstātiopoli ꝓuīciis:fuis

ſent diutius cõmorati. In ea eni nobilitatis opũq; paritate: nõ ſatis cõcordes erant. Q uin cœperãt eorũ aliq Martiano credere multa pollicẽti. ſi Athilã reliqſſẽt. Sed unicus ardẽtioris callidiſſimiq; igenii Athila: ipſius ipatoris cõſiliũ occupauit. Nã fratrẽ ſuũ Bledã uirũ mitioris igenii: cigẽdæ muro urbis budaliæ operi itẽtũ: p fraudẽ pemit. qa & periculoſas phiberet expeditiões: & reges q copias cõiũxerãt: ſocios ac tãq fratres: nõ ſubditos ab illo haberi tractariq; cõtẽderet. Ipſo autẽ Bleda iterfecto. andaricũ zepidã ualamireq; oſtrogothũ reges ſubditos ſibi potius q̃ ſotios Athila habere cœpit: duxitq; poſtea eos tã q̃ ſui exercitus duces: quocũq; effrenis libido illũ audaciaq; traxerũt. Itaq; Athila præcluſum Martiani copiis: ad cõſtãtinopoli pximaſq; ciuitates acceſſũ itelligẽs: ſtatuit emigrare. Neq; eni tãtos exercitus: i uaſtatis tãtoq; præſſis tẽpore pãnoniis & illirici puiciis diutius alere potuiſſet. uerebaĩ uero ne romani & uiſigothi: cõmunes ſibi hoſtes: itellecta quã deſtinauerãt i occidẽtalis iperii demollitionẽ pfectiõe: fœdus armaq; cõiungerẽt. hic utroſq; ãniſus ẽ tãdiu getos reddere: quoad i eorũ itima penetraret: ac illis coeũdi præriperet facultatẽ. Etiũ itaq; amiciſſimũ hominẽ primo tẽtauit cũ quo paterna origie meſio: ipſe & Bleda frater Ioãnis tyrãni tẽporibus: de trãſitu i italiã fœdera: put oſtẽdimus inierãt: ipſi autẽ Etio multa i romani iperii iſtaurationẽ ẽ pollicitus: ſi pfugas ſeruos ſuos uiſigothos: p ſuã & Romanorũ a bello ceſſationẽ: punire liceret. Theodorico autẽ: q p id tẽporis ualliæ i uiſigothorũ regno ſucceſſerat: pſuaſurus multis uariiſque ratiõibus ẽ uſus maxie tamẽ accæptas ſæpenumero clades: ipẽdẽſq; cõtinuo a romanis iiuriarũ tenaciſſimis: excidiũ memorauit: orauitq; ut partirũ potius. cũ hũnis oſtrogothis & zepidis cõſãguineis: occidentale iperiũ ſecurus retinere: q̃ ſub pfido & ſupbo hoſte romano: tremens periclitari mallet: Effecit tamẽ uoiuerſũ iã puagata orbẽ athilæ ſupbia: & multarũ gẽtiũ puiciarũq; calamitatis recẽs memoria. eius quod Athila tãtis quærebat artibus oppoſitũ. Nã quos fraudulẽtis pollicitatiõibus pellectos decipere conabaĩ: Romani & uiſigothi animos armaq; iũxerũt. Etius itaq; fœderibus cũ Theodorico uiſigothorũ rege ictis quãtacũq; potuit auxilia ex ſubiectis iperio puiciis: Italiaq; cõtraxit. miſitq; ad oẽs romanorũ quõdam puicias oratores. Q uorũ ſuaſiõibus adducti Burgũdiões: meroueus rex frãcorũ q clodioni patri mortuo ſucceſſerat. & rex appellatus erat. Saxones riparioli. lãbriões. Sarmatæ: lutetiã. i eadẽ cõtra athilã fœdera cõſẽſerũt. Cõtraxit uero pariter & patriis eduxit ſedibus athila: nõ ſcithiæ mõ populos: ſed ad latiſſimã quoq; danubii orã undiq; expoſitos. In qbus notiſſimi fuere ſupradicti Ardaricus gepidarũ ualemir Theodemir uindemir fratres. oſtrogothorũ reges atq; Marcomãni Q uadi Eruli. & Turighi. quæ ad quigẽta armatorũ millia fuiſſe cõperimus. Cũ itaq; deſperaſſet Athila quæſita p eas ſimulatiões fraudeſq;: utriuſq; hoſtis pace. germaniã ẽ igreſſus & ea icẽdiis: rapinis cædibuſq; multis i locis uaſtata trãſiuit i gallias. primũ uero i remẽſes ducens eorũ urbẽ corona cinxit. Sed cũ ciues tandiu reſiſtere conarenĩ: quoad diuitias i prædã ſpõte pmiſſuri: ab imaniſſimo hoſte ſeruitutẽ iternitionẽq; deprecarẽĩ: refractis ſubita ui mœnibus irrupit exercitus. tantaque ſæuitia cædibus: & ſanguine idulſit: ut nec ſexui pepercerit gladius nec ætati. Eaque in ſæuitia in ſanctum uirum Nicaſium urbis epiſcopũ: ætate decrepitũ eſt craſſatum: ex cuius ore poſtq̃ abſciſſum corpore caput iacebat: diuini eloquii carmĩa ſũt audita: Poſt multas ide comiſſas minoribus in locis & oppidis cũ cædes tũ rerũ oium etiã ſacrarũ direptiores: ſecunda ad Aurelianos athila fecit caſtra ſed duxerat interea i uaſconiã etius: & romanis legionibus: theodorici apud tholoſã ſedẽ

Bleda interfectus.

Vrbs remẽſiũ capta & diruta

tis:uisigothorũq; copiis cõiũctis socioꝝ copias sũmo studio cõtrahebat. Quod cũ itel
lexisset Athila:primo qd faceret dubius fuisse fertur. Nã q sẽp paruifecisset uisigothos:
halanos:sarmatas:saxones:ab hunnis sæpe supatos fugatosq;: gallos itẽ & frãcos accedẽ
tes facile spreuisset:nisi sũmã Etii uirtutẽ:& rei militaris peritiã sibi cognitã timuisset. Cõ
uertit ergo aĩmũ hõ barbarus:ad gẽtis stolliditatẽ:& aruspice accito.exta ritu patrio ĩspi

Ausoicis dictum: factũ postea cõprobauit

ci curauit. Aruspice aũt dubiũ præliũ ac magnã suoꝝ cædẽ:sed primarii hostiũ ducis ne
cẽ.portẽdi renũciãte ĩ præliũ exarsit: haudquaq̃ dubius: qn sublato:ut significari existi
mauit: Etio:sĩetiã maiorẽ sui exercitus partẽ amisisset:cũ reliqs copiaꝝ:& supplemẽtis
quæ facillimũ duceret cõparare orbis ĩpio potiretur. Qua adductus spe: omissa Aure
lianoꝝ obsidiõe: in uasconiã duxit. Oppositi tales tãtiq; exercitus:quãtos ĩ Europã nul
los unq̃ cõuenisse cõstat:in subiectis tholosæ cãpis:catalaunicos tũc uocabãt:acies ĩ hũc
modũ: put refert Ablabius:struxere. Athila imbellem mulieꝝ puerorũque turbã:iter
charros:quoꝝ uis maxima suo exercitui ĩerat:ad proximos colles primũ se mouit:& in
de structa aptis cãpis acies:sese cũ hũnis mediũ locauit.ostrogothos uero reges ualami
rẽ:theodemirẽ:ac uindemirẽ:sinistro. Ardaricũ zepidã dextro:cornibus præfecit. Stru

baris/

cturos autẽ theodoricũ Etiũque tardauit cõpta Singibaris halanoꝝ regis pfidia:quem
resciuerũt:ab Athila corruptũ cõstituisse:cũ primũ pugnã cõseri eẽt cœptũ:ex cornibus
ĩ quoꝝ altero locari sperauerat ad hostes trãsire:ut laborãtibus ĩ prælio romanis & uisi
gothis:a tergo ĩstare. Veriti tamẽ duces:ne si ĩ pfidũ singibarẽ acerbius decernerẽt:hala
nos pessimo loco & tẽpore abalienarẽt.& duplici damno eos qbus carerẽt:hostico adde
rẽt exercitui:dissimularũt. Singibareque qd fieret ignorãte:municipii quod tholosæ pro
ximũ ille obtinebat portas:ab extra obice munierũt:& stationes ne hunni possent ĩgredi

mũdus

addiderũt.ipsũ uero regẽ cũ halanis curarũt: acie media ĩter auxilia cõtineri. Theodori
cus exinde cũ Thorismũdo filio:& uisigothis:ne ostrogothis cõcurrerẽt:sinistrũ. Etius

Merouecus rex

cũ romanis & burgũdionibus:ac Meroueco frãcoꝝ rege dextrꝝ cornua tenuere. Forte
erat ĩ cãpo tumulus:utrique castris pari spatio proximus:de cuius opportunitate: ut ap
paruit:maxima:cũ utriusque exercitus duces certassẽt occupauit thorismũdus:cõcurrẽ
tibus inde cornibus præliũ ubique ẽ initũ.pro numero & multitudine maximũ:attrocis
simũque:sed in tãta barbaroꝝ:quæ utrisque inerat castris colluuione: adeo multiplex
adeo uariũ:ut nec ipsi q aderãt pugnatores ĩtellexerit:quo ordine sit cõmissũ. Cædẽ uero

Præliũ atrocissimũ

ĩauditã riuos ac medio ĩ cãpo sãguinis torrẽtẽ fuisse scribẽtibus faciliter cõsẽtio.quod ne
cesse fuit accidere: cũ hinc romanæ legiões armis ĩstructæ:tãtã haberent ĩ quã iratæ sæ
uirent:ĩcõditã ac prope ĩermem hostium multitudinẽ:Inde ardentes iter se summis odi
is scithæ mutua feritate ac sæuitia cõcurrissẽt:dũ aũt recedẽtes hunnos:& ĩ fugã cõuer

Teodoricus occubuit.

sos ardẽtiori aĩo ĩseqť theodoricus suorum magis præssura allisus:q̃ hostium ferro inter
sectus occubuit:& tũc prælium quod ad serum diei erat cœptum:in dubiã que noctem
cõtinuatum:interuẽtu umbrarum utrinque direptum est.athila postq̃ se magna cum
clade superatum uidit:intra charroꝝ septa cõfugit: scutatisque ĩ circuitũ: ut ualli speciẽ
pro charris stãtes exhiberẽt:dispositis.sagittarios adiũxit.uim hostiũ:quæ ĩprouisa fie
ret :quoad acies strueret propulsaturos. Et ne aut uiuus in hostiũ potestatẽ ueniret.aut
mortuus careret sepultura:iumẽtoꝝ clitellas ĩ struẽ cõgessit:ĩ qua si durius qd accidisset
se gladio a domesticis cõfodi:ac subiectis illico flammis cremari iussit. Cæsa fuisse eo ĩ
prælio ex utroque exercitu:cẽtũ & sexagita quinq; milia q minus.q plus cẽtũ octuagin

ra scripserũt. Mane thorismũdus iuẽtũ Theodorici genitoris cadauer: regii funeris põ
pa Tholosã deferri: & se a uisigothis regẽ declarari ac salutari fecit. Et cõuenientibus ad
eũ rẽtoriũ ducibus: etium Thorismũdus cæterosq; exercitus duces: ut uictoria uterẽtur
primus omniũ ẽ hortatus. Sed etio nõ minus uisigothorũ halanorũ sueuorũq; & Bur-
gũdionũ ac frãcorũ: q̃ Athilæ & hũnorũ suspecta erat potẽtia: ideoq; alia mẽs sibi aliudq;
cõsiliũ fuit. hunnos eni zepidas & ostrogothos sicut opinabat̃ eneruatos: & disciplie mi
litaris ignaros uoluit cõseruare. Quia existimauerit: eo sublato exercitu: alios q̃ secũ uii
cerãt barbaros: prouiciarũ iperii direptiõibus assuetos & romanã militiã prope edoctos
reddi reip. dãno ac excidio fortiores. hic laudatũ i maximãq; spẽ erectũ. Thorismundũ
admonuit: ut fratrũ q̃ domi mãserãt ambitioni occurreret. ad suscipiendãque paterni re
gni gubernationẽ festinus accederet. Quod cũ ille libẽs facere pgeret. cæteri pricipes &
populi: q̃ romana secuti erãt signa: Etio dimittẽte: in patriã sũt reuersi. Athila postq̃ tan-
to tremore: quãtus nõ magis ipsũ: q̃ eius iuaserat exercitum: sese uidit liberatum: i tun-
gros trecẽsesque duxit: & strages ac maxima edidit icendia. Cõfractũ ide & lacerũ: sed
maximũ trahẽs exercitũ i pãnonias rediit. uariãt hoc i loco scriptores. Nã sunt q̃ Athilã
reparato exercitu iterato i gallias alii q̃ in dalmatiã duxisse: & denuo i pannonias prius re
uertisse dicãt: q̃ i italiã se cõtulerit. Quorũ errorẽ nobis manifestũ refellere omittimus.
Athila nanq; copiis quas catalaunici cãpi clades cõminuerat: suppleměto & auxiliis ad
primi exercitus magnitudinẽ istauratis: nõ ultra gallias: sed ipsã italiã iuadere cõstituit.
In quã ducturus: primũ illirici sinus orã circũuectus ẽ: & Tragurũ: Sibinicũ: Belgradũ
Iaderã: Signiã: polã: parẽtiũ: hemoniã. quæ oppida tũc i Martiani iperatoris cõstãtino
politani cura ẽent nullo firmata præsidio diripuit. icẽdit. Ad arsiã uero fluuiũ: & terge-
stinũ sinũ Italiæ limites nõ nihil repperit copiarũ. quas præfectus liburniæ & Aqleiæ ua-
lẽtiniani dux: ut cõmissã sibi prouiciã tutaret̃ adduxerat. Sed illico repulsus miles roma
nus: itra aqleiã se recæpit. cuius fuga terrori addita: quẽ nomẽ Athilæ pridẽ dederat effe-
cit. ut ciues Aquileiani: mulieres liberosq;: quorũ ætas armorũ ipatiẽs esset: ad gradẽse isu
lã mitterẽt: thesauros illuc & sacra ac suppellectilẽ trãsportãtes. Obsedit itaq; Aquileiã — aquileia ob
Athila. ac oia aduexit excitauitq; machinarũ genera: oppugnationibus necessaria. Sed
urbs ualidissimis cincta mœnibus: probe a ciuibus romanoque præsidio defẽsabat̃: qua
re Athila ne illic sedẽdo tẽpus usquequaque tereret: imunita regiõis oppida expugnauit
quorũ plæraquæ facillimũ fuit capere: q̃a oppidani mulieribus liberis & preciosioribus
q̃buscque eductis: i proxias isulas cõmigrarãt. sic caprulas cõcordiẽses. Altinates: eas sex — Altinates.
icoluerũt isulas: q̃bus nũc ẽ ab altini oppidi tũc opulẽti sex portis nomẽ. torcello. Maior — Torcellum.
bo buriano. amoriaco: cõstãtiaco & Aimano. protracta eni est triẽnio ea aqleiæ obsidio.
quo i tẽpore satis cõstat Gratianũ cõstãtinopoli iperasse. gẽsericũ apud africã merouẽũ — Merouecus
apud frãcos regnasse burgũdiones i iã prout & nũc suis galliarũ sedibus. thorismũdum — rex.
sueuos & alanos i hispaniis. Aqtania & uasconia getos fuisse. Sed de Valẽtiniano tunc
romæ iperãte q̃d egerit nihil referri iuenimus. Hic cũ athilã barbarosque iã capiẽdæ
Aqleiæ despatio cæpisset: ipsũ regẽ ferunt uigilãtissimũ speculãdi quod sæpe faceret gra
tia circum urbis mœnia equitasse. & casu aduertisse Ciconias ex altis turribus pullos — augurio letatu
efferre qua lætatus Augurii insania: sociis dixit futurorum præscias aues filios deporta- — athila.
ret urbe: quam nouerit perituram: Barbaris exinde suis in prælium conuocatis ad arma
undique ẽ cõcursũ. Cũ athila solito actius i oppugnatiõe icubuisset: urbe quã diu obse-

derat breui fuit potitus. Sentiūt aliter hoc i loco: q uenetorꝫ rei. p. res gestas scripserūt: ini
tiiq̄ue dicūt monumētis ecclesiæ aqlīēsis: narrāt. n. eos ciues & romanos q Agleiā triēnio
defēsarāt cū famē diu toleratā ultra negrēt perferre statuas oēs quæ i urbe sūt repertæ:
per mœnia & i propugnaculis noctu disposuisse. ut iter diu uiderenᵗ eē milites i statione
more solito collocati. eaque fratos fallēdi opportunitate Agleiēses: prius migrasse gradū
q̄ huiusmodi dolū hostis aduerterit: quē qdē hostē faciūt uisis auibus quæ statuas securæ
insiderēt: doli admonitū: refractis mœnibus irrupisse. Quod si uerꝫ fuisse cōcedetᵗ. glo
ria carebit mulier noīe digna: quā cæteri affirmāt scriptores: uisis cōciuium mulieribus:
quæ forma præstātes in libidinē ab hoste traherenᵗ: ne pudicitiā & ipsa amitteret. ex sū
mis ædibus in subiectū natisonē fluuiū sese obuoluto capite præcipitē dedisse. In quo āt
nullus discrepat: ingressus urbem Athila adusque solū eā subuertit. Inde mouēs paduā:
uicētiā: ueronā: mediolanū: ticinū que papia diciᵗ cæpit: ciues. n. excidiū quod timebant
deditiōis facilitate deprecari sperātes q̄primū aditi erāt sese Athilæ permittebāt. Sed eas
īmanis barbarus ciuitates cōmissis sine aliquo humāi iuris respectu cædibus dirupit &
q̄tū per icēdia fieri potuit: lacerari subuertiq; curauit. Romani tūc & cæteri italiæ populi
dei flagellū Athilā q se dei flagellū terroreq̄ue populorꝫ diceret: ac re ipsa ostēderet: horrēdo pauore
Leo pōtifex primus expectabāt. Quod cū leo pōtifex romanus eius nomis primus cerneret: mestus cōpan
ensque populis: atque etiā hortāte ualentiniano: legationē ad Athilā pro cunctorꝫ salute
suscæpit. repperit autē illū apud Miciū castra habētē: ferūt nāq; regē ipsū qd faceret du
biū: ab ulteriori progressu a cōmilitonibus exercitusque sui ducibus aliquā diu fuisse de
territū. quia illi memorarent ac i malū ueteret præsagiū halarici casū: q parꝫ captæ urbi
ac italiæ superuixit. Pēdentē tamē i Italiæ desolationē: ad quā eū igenii ferocitas trahebat
facūdus pōtifex orādo molliuit effecitque ut omissa italia ad ꝓpria redire regna promi
serit. Quæ res oēm exercitū i admirationē adduxit: sciscitātibus uero causā: respōdisse
Athilā fama ē nō se præsulis adductū orōne id fecisse: sed magis duorꝫ q strictos tenen
tes gladios adstabāt: necē sibi ac exercitui cōminātes & ii Petrus & Paulus apostoli fuis
se credunᵗ. Profectū Italia & iā i Norico superiori: quā nūc esse parti Austriā: parti Ba
uariā diximus: statiu a ducentē athilā honoria ualētiniani Imperatoris soror: per Eunu
cū pellexit: ut sese cupiētissimā i uxorē precibus minisque a fratre extorqueret. Id autem
magna uerborū istātia Athila itentauit: Impetraturūque se nouit: & tamen homo luxu
perditissimus cōtinere nequit: qn multis quas haberet: & secū i exercitu traheret uxori
bus: aliā cui ildiconi erat nomē adderet: cuius nuptiarꝫ beneficio: mors eū opportuna e
medio sustulit. Nāque post cōuiuiū profusius hilariusque celebratū: resupinus alto in so
mors. pore cū demersus esset: sāguis e naribus profluēs: uitalibus oppletis meatibus: eū necauit
Quod qdē illa nocte scribūt multi cognouisse ꝑ sōniū apud cōstātinopoli Martianū
cui uisū sit uidere Athilæ arcū: quo armorū genere hunni i primis uterenᵗ fractum esse.
Xliiii. āni inclinationis Quartū tūc & quadragesimū annū iperium iclinabat: prout facille itelliget qui ab un
decimo Archadii & honorii imperatorum anno: i undetrigesimum ualentiniani prin
cipis: in quo Athila obiit annum: præteriti temporis rationem uolet computare. Et intra
id tempus germaniam omnem. datiamque: Sarmatiam. & cæteras prouincias ad dan
bium rhenūque sitas: perdidit romana respubuica. Hispania quoque ulterior Aquita
nia & Vasconia. atque illa eduensium uesuntionumque galliæ pars: quam Burgun
diones anno urbis captæ secundo cæperunt: sunt amissæ. pariter factum est anno incli

nantis imperii sexto & uigesimo: de senonensi parisiorum: francis subiecta. Quarum omnium prouinciarum nulla postmodum pro romanorum imperio est recæpta. Athila mortuo: ualamir & Theodemir fratres ostrogothorum. & ardericus zepidarum reges: primi sese in libertatem uindicarunt: eorumque exemplum exinde secuti sunt marcomanni. Quadi heruli: & turingi: hærnacum & eurich Athilæ filios: ne patris exemplo uiribus reassumptis tyranni fierent relinquentes. Quod cum ipsi ægre ferrent hunnorum reguli: in ualamirem Theodomirem & Ardericum: seditionis auctores: arma sumpserunt: enisique sunt incautos eorum exercitus adoriri. Sed ad primos qui apparuerunt motus Ardericus zepida rex congressus hernaco illum triginta armatorum milia habentem: prælio superatum interfecit. Valemir autem Theodemirque suis arma corripere iussis: tanto in durich incubuerunt pugnandi ardore: ut fractis hunnis magnaque eorum occisione repulsis: regulus intra scythiã fugerit: & semper postea hunni in ostrogothos arma sumere formidauerint. Anno qui mortem Athilæ est secutus: Valentinianum imperatorem: transila etii cõmilito: occidit romæ in ducis sui de se deque republica optime meriti: iustissimam ultionem. quod tamen facinus idem transila nunq̃ ausus fuisset nisi eũ impulisset adiuuissetque idem maximus patricius: a quo etius pariter fuerat interfectus. Agnellus uero rauennas qui gesta pontificum ecclesiæ rauennatis: anno nunc sexcentesimo tertiodecimo scripsit: eundem ualentinianum dicit occisum fuisse romæ: in loco qui diceretur ad laurum: sed eo anno quo Athila æquilciam diruit: quo item anno rauennam dicit tanto incendio conflagrasse: ut maiorem diuitiarũ partem absumpserit. Est etiam apud eundem Agnellum: ualentinianum: qui annum agens decimum honorio patruo fuerit suffectus: magnam annorum triginta quibus imperauit partẽ: egisse rauẽnæ: cuius urbis episcopo: quatuordecĩ ciuitatũ subiecit episcopos. Arimini. Cæsenæ. foriliuii. foripopilii: fauẽtiæ: foricornelii quæ & Imola: Briti: Bononiæ: mutinæ: regii: parmæ: & placentiæ. Eas enim ciuitates uidemus postea ab Aripertho longobardo. pipino & carolo francis regibus: sub exarchatum Rauennatẽ: de quo dicemus fuisse constitutas & brinthum dicit Agnellus: quæ ciuitas erat propinqua Bononie: ante ætatis suæ tempora fuisse destructam. in cuius locum coniicimus: castrum quod corrupte dicitur britonũ: fuisse reædificatũ. Opera ualẽtiniani narrat agnellus fuisse amplia instaurataque Rauennæ mœnia. & pariter uel ipsius uel placidæ genitricis cura & impẽsis: ecclesiã sãcti Ioãnis euãgelistæ. quæ nunc insignis uisitur: ecclesiã sancti Stephani i Arimino fuisse cõstructas. Ornauit item ualentinianus Ioãnẽ episcopũ rauennatẽ pallio ex candida lana cõfecto. quo solus tũc Imperator uteretur. Quod quidẽ superbiæ incẽtiuũ effecisse uidemus. ut Episcopi Rauẽnates eas habuerit cũ romanis pontificibus paritatis cõtẽtiões de q̃bus suo tẽpore dicemus. Subrogatus autẽ ẽ ualẽtiniano maxmus patricius romanus ciuis. qui ipsũ etiũque iterfici curauerat. Is eudoxiã: quæ ualentiniani uxor fuerat: precibus minisque renitentẽ rapuit: & sibi uiolẽto matrimonio copulauit: legiones per eã & prouincias cõciliare cõfisus. Id uero mulier adeo ægre tulit. ut scelus tyrãni statuerit imanissimo scelere uidicãdũ. uiro eni peteti satis facere simulãs nũcios quẽ cõfirmãdis prouinciarũ magistratibus: ipsisque prouĩcialibus dimisit: sed per ipsorũ nũciorũ quẽpiã: cui plurimũ fideret: gẽsericũ uãdalorũ & africæ regẽ hortata ẽ ad urbis romæ italiæque subiici prout ostẽdebat paratissimã & iuasionẽ. itaque gẽsericus tãto læta

xxv. ãno inclinatiõis imperii. franci.

Valentinianus occidit.

tus nūtio:omnes qui arma ferre possent afros & mauros:æque ac uandalos:treeenta ut
refertur hominum millia:nauigio imposuit:Et in italiam nauigauit. Ad cuius improui
si potentissimique exercitus aduentantis nuncium:exterrita ciuitas romana:in mōtes sil
uasque & munitiora oppida populariter demigrauit. Maximus uero tyrānus:dum fu
ga & ipse sibi consuleret:ab urso milite romano occisus fuit. Erat itemper id tēporis su
perstes:uir sāctus:leo pontifex:cuius prece & suasionibus Athilam ostēdimus italia ex
cessisse:Is pater pius in tanta omnium trepidatione:sibi securus paucos adducēs ordinis
Gensericus urbē diripit — sui conseruos christi:superbum adiit gensericū:eumque priusq̄ urbē igrederetur ora
uit.ut si libitum foret:prædam ciuilis gazæ militi permittere curaret:sacra dimitti inta
cta & a ruinis incendioque urbis populo uacue abstineri. minime tamen ualuit sancti
pōtificis auctoritas:apud regem barbarū. Qui Arriana heresi inquinatus:haudquaq̄
aliter q̄ apud africam fecerat:templa sacrasque ædes simul cum reliquis urbis partibus
diripi permisit. Quatuordecim dies romanum populum urbe abfuisse omnes concor
dant scriptores. Et cum barbaros inde profectos:campaniam petiuisse dicant. conuenit
inter eos:Eudoxiam & filiam ex ualentiniano susceptam:simul cum spoliis ex urbe con
tractis:intra eundem quartumdecimum diem:iussu genserici in africā nauigasse atque
opifices fabrosque quosque peritiores ingentem turbam urbe eductos: secum transpor
tasse.unde crediderim.ciues quidem senatorii equestrisque ordinis & alios honesto na
tos loco ditiores:urbe relicta se se in tuta recepisse.alios uero opibus tenues mānsisse quos
irata romanis mulier asportauit. Egressi urbe barbari:campaniam longe lateque popu
Capua destructa ad solum — lati:obsederunt Capuam quæ ui expugnata:direptaque ad solum usque destructa est.
Quae causa impulit sanctum uirum paulinum Nolanæ urbis episcopum ut in captiui
unius redemptionem:semetipsum dederit pro seruo in africam deferendū. Qui factus
ex episcopo hortolanus:tantam tribuēte deo:est apud barbaros gratiam consecutus. ut
omnes nolanæ urbis captiuos sibi donari obtinuerit:in patriam reducendos:& cum toti
Neapolis — us regionis campaniæ oppida idem attriuisset barbarorum furor:ad neapolitanā urbē
est uentum. Qua mœnium firmitate: & ciuium robore munita pertinaciter resisten
te gensericus obsidione soluta: in africam rediit. Sextus is erat Martiani imperatoris
annus ab imperii inclinatione octauus & quadragesimus. Quo in tempore roma
Auitus īperator — ni urbe frequentata Auitum senatorii ordinis romanum delegerunt imperatorem. cum
quo Martianus mitissimi uir īgenii:damnis & periculis occurrere cupiēs:quæ noui re
rum motus parere consueuerunt fœdera iniit:secundum quæ respublica utrobique sa
Thorismundus — lubriter administrari posset. Annos tunc septem Thorismundus uisigothorū rex: post
cathalaunici campi prælium:sese continuerat intra uasconiā Tholosamque. partim nā
que successus Athilæ timuerat. partim expectauerat quem in locum euaderet res roma
na. Qui athilam necatum Etium ualentinianumque occisos & romam a uandalis ex
pilatam esse audiens:omnem postergauit romani imperii reuerētiam: Romanū naque
imperium a ferrea firmitate:in testaceam deuenerat fragilitatem. Cœpitque tunc Tho
rismundus hispaniam citeriorē:& galliæ ciuitates extra burgundionum francorūque
ditionem: ac ultra ligerim constitutas. Lugdnensē uero Anitiæ prouīciam:usque Mas
siliam burgundio occupauit. Et solam Narbonēsem prouinciā cum his quæ ligerim in
ter & rheni fluenta sunt:tunc tutatus ē Geruandus quidā romanus qui in illa præfectus

a ualētiniano fuerat constitutus. Interea Marcianus cū oriētalē rempublicā fœliciter ad
ministraret: septimo imperii sui anno diē obiit. Subrogatusq; est sibi leo. quē urbs cōstā Leo impe. Succede martiano
tinopolitana primū ex græca progenie imperatorē habuit: quanq̄ perhibent aliqui non
græca cū sed bessica progenie oriundū. per cuius tēpora: sexdecim nanq; annis impera-
uit urbem romā italiāque & uniuersum romano principi cōmissum imperiū: uarii mo-
tus laboresque agitauerunt quibus referēdis: si minime adiuuāt omnes quos legerimus
scriptores dolendum magisq̄ mirabile uidetur: cum eo in sæculo quod iam fluxerat: inge-
nia quæ prima clades gothica romæ repperit: aut ipso senio interissent aut ferro: & bona-
rū artiū studia interim cum pace & otio eorum fomitibus: omnino cessassent: Itaque pri-
mo leonis iperii anno: cū Auitus romæ mortuus esset. Maioranum quendam: exercitus
apud Rauēnā leone suadente: Imperatorē assūpsit: & anno Imperii tertio interfecit apud
Terdonā cisalpinæ galliæ ciuitatem. Subrogatus uero est illi per Romanos Seuerianus
cuius patriā gentēue: aut cognomen nullus refert scriptor. Sed quicunque is fuerit: eius
iperii initio: Halani duce Biorgho eorū rege: per montes tridentinos italiā sunt ingressi. biorgus rex [illegible]
Fuerūt autē ex illis qui primo inclināti iperii anno: cū Burgundionibus: Vādalis: & su-
euis: gallias irruperunt. & postea ob acceptā a constantio comite cladē: ad uandalos i be-
thicā confugerunt: demumque Vandalis in Africā transmittentibus: a sebastiano pulsi
se se in uisigothorū potestatē permiserunt. missus in eos a Seueriano imperatore Rithi
ner gente gothus: sed ipsius seueriani senatusque consulto in patriciū allectus: Benacū in Benacus lacus.
ter lacū & bergomū urbē: se se illi cū exercitu opposuit: conflixitque de hostili exercitu
magna occidione superato: Biorghū regē occidit. Seueriano interī tertio iperii sui anno Bergomum
romæ defuncto: Anthemius: qui fuerat Martiani iperatoris gener. i imperatorē est suffe Anthemius
ctus. Cuius imperii initio: geruandus quem ostendimus fuisse narbonensis galliæ præfe imperator.
ctum: tyrannidē assumpsit: qui ab ipsius Anthemii imperatoris ducibus: prælio supera
tus captusque in exilium est actus. Nec prius ille sedatus fuit motus: q̄ alterum romæ ex
ortum motum idem sedauit Anthemius. A quodā eni suscitatū erat: cui patritio fuit no
men: tyrannidem affectante: Quā nactus uti existimauit optimam tantorū motuū oc
casionem gensericus uandalorū rex: ingentem ex omnibus africæ littoribus cōtraxit clas gensericus.
se. Cui cū inumeras iposuisset copias: ad littora italiæ nauigauit: nequaq̄ potiri posse dif
fisus imperio urbis & italiæ: quod pridem ardentissime concupisset. Eam classem cum
in africa parari intellexisset: leo imperator: Anthemio principi romano opem ferre con
stituit. Et basilisco patricii ordinis: sororem cuius nomine uerrinam Anthemius habe
bat uxorem: eius belli duce declarato: haud quaq̄ contennendas illi dedit copias. Quas
nauigio iposítas: ipse basiliscus in italiam perduxit. Parauerat uero aliā classē in italia An
themius: & se se apud urbem: ad repellendū genserici ipetū conmunitierat. Itaque: basili
scus utraque: coniuncta classe: cōtra populoniæ littora hostibus primo occurrit. Recede
bat uero gensericus: prælium detrāctans: & si uentos nactus esset secundos: statim uisa
hostili classe: n africam reuertisset. Nec tamen adeo potuit certamen subterfugere: quí
urgente basilisco: manum conserere sit coactus. Commissum autem est prælium: nequa
q̄ paribus animis: sed quale consueuit esse: cum pars una in fugam pendens: id solum eni
titur ut se saluet: altera instans & iam presumpta uictoria: audacior nihil timet. Genseri
cus nanque prælio se subtraxit: uel cum sola qua uehebatur naui: africam petiturus: sed

q̃primum nauis suæ proram conuerti uiderunt sui illico dissipati:in fugam & ipsi fœdissimam sunt conuersi. Eo superatus prælio Gẽsericus multis nauibus:militibusq; amissis in africam se recæpit. Nec tamen interea quietus fuit apud constantinopoli leo: siquidem Aspar quidam patricius:& ardabur:patriciolusque filii cum illum insidiis tentatũ conficere nequiuissent:apertam uim parauerunt. Q uibus ut resisteret Leo classem reuocauit: quam pulso genserico basiliscus reduxerat in siciliam. Aspar interim per eam quæ reuocanda classe facta erat a Leone moram:copiis & fauore ciuium auctus Ardaburem filium Cæsarem appellauerat. Vnde postq̃ excessione in constantinopoli tão portu facta:exercitũ Leo accepit aliquandiu in urbe pari certamine est pugnatum. uicit autem leo & captos Asparem filiosque iugulari iussit. Motibus prædictis:cũ principio inchoauerunt intellectis Ostrogothi reges ualamir.theodemirque fratres qui hũnis Athilæ filiis:ut ostendimus superatis:apud pãnonias & circa danubiũ quieti fuerãt Illiricum uastauere. Nec prius quieuere: q̃ leo imperator pannoniis mesiaque permissis indutiarum fœdera secum iniit. In quorum Obsidem imperator theodoricum theodemiris ex Arileua concubina filium accepit:tuncque ualemir illis innisus indutiis: nihilque permissis datisque sibi ad inhabitandũ ab imperatore prouinciis timens in scithiam duxit qui cõmisso cũ scithis prælio occisus fuit:sicque theodemir frater: ostrogothorũ permissarumque a Leone prouinciarum regno solus est potitus. Q uod cum intellexisset leo gentem ipsam:quam impossibile duceret superare: statuit i romani imperii amicitiam liberalitate beneficioque allicere. Theodoricũ itaque unicum filium theodemiri: tale munus nequaq̃ expectanti remisit:regio indumento comitatuque deductum. Accepit libens theodemir tantum munus:& quod tacentem leonem desiderare intellexit indutiarum fœdera. in optimam romanæ reipublicæ pacem commutauit. Q uin etiã theodemir ipse reducis filii lætitiam cumulaturus:eum i sarmatas cum copiis misit. qui adolescens impiger annum tunc duodeuigesimum agens transito danubio irruit iprouisus:& rege illorum Babach interempto:uictor ad genitorem in mesiam est reuersus Hæcquidem tunc apud constantinopolitanum imperatorem. Romæ autem tumultu maritimo quem gensericus conciuerat uixdũ sedato Richimer patricius: nouis studuĩt rebus. Eum Athemius imperator cisalpinæ præfecerat Galliæ ob rem i ea prouicia bene gestam:aduersus halanos:in quos seueriani ĩperatoris temporibus missus fuit:quinetiam Anthemius iũcta richimeri in matrimoniũ filia:eundem sibi generum effecerat. neque tamen tam multa potuerunt beneficia in hominem barbarum collata peruincere:quin uiribus cisalpinæ galliæ cui præerat fretus:copias aduersus socerum cõpararet: sed eum priusq̃ ad concupitum facinus prosiliret:cum imperatore in gratiam redire fecit:sanctus uir Epiphanius ticinẽsis Episcopus. Rupit tamen pacem barbarus:ictis solẽniter fœderibus constitutã:duxitque in socerũ urbemque romam: copias quantascunque ex omni Cisalpina gallia potuit contrahere. Diuersa tunc fuerunt romanorum studia. multis Anthemio plurimis richimeri cupientibus. Et licet Richimer metatus esset castra ad urbem. Anthemius imperator aliquandiu mœnia portasque tutatus est. Sustentabat autem Anthemium suosque in urbe fautores:Bilimiris qui expectabatur aduentus:ex pronincia Narbonensi. Eum enim Bilmirem genere Gothum: Anthemius Geruando prout ostendimus superato: Narbonensi gallie præfecerat. Q ui fidelis

...oricus.

Valemir interfectus fuit

...phanius

dux q̃ primum de richimeris perfidia certior est factus:cohortes:quarum præsidio pro-
uinciam obtinebat:auxiliaque tumultuarie contracta:ad urbem duxit: Anthemio de
se bene merito præsidium allaturus. Cui uia cassia uenienti ut per põtem Adriani: urbẽ
ingrederetur:sese Richimer opposuit.ea cum leoni constantinopolitano imperatori es-
sent nunciata:Olimbrium ducem suum:cum exercitu ĩ italiam misit. Qui copiis in Ra
uennam expositis. Anthemium romanosque de suo aduentu fecit per nuncios & litteras
certiores:ut dum equos maritima agitatione quassatos reficit:romani interea obsidionẽ
perferant:& ipse ualeat quo tempore & modo subueniendum sit exploratius intelligere.
Lætatus eo nuncio Anthemius:ĩsignia imperii deposuit:& in priuatam concedens uitã
urbis custodiam Senatui & romano populo commendauit. Dum hæc fierent: Bilimer
ad uiam cassiam delatus:in urbem properabat:cum illi occurrens Richimer: certamen
iniit:adeoque ardens animo institit.ut Bilimer nequiuerit detrectare. Fuitque ad ipsam — Bilimer inter-
Adriani molem commissum id prælium in quo Richimer uictor:Bilimirem interfecit. — fectus.
Tuncque Richimer ea potitus uictoria:urbem ingressus est:& illico Anthemium soce — Richimer
rum:quarto q̃ imperare cœperat anno ad se perductum:iussit a carnificibus lacerari. Oli — romã cœpit.
brius uero dum apud rauennam sedet:Anthemium se imperio abdicasse. Bilimirẽ præ-
lio superatum occisumq;:& Richimerem urbe potitum : unico ferme die certior est fa-
ctus. Sedit tamen apud rauennam.ut ipsam urbem cæteraque eius regionis oppida de
fensaret.ne uenirent in Richimeris potestatem. Sed quæsito tanta perfidia imperio:richi — Richimer
mer paruo tempore est gauisus:Nam tertio q̃ urbem erat ingressus mense:acerbis mor — moritur.
bi cuiuspiam cruciatibus est consumptus. Et olymbrius a populo romano uocatus:im- — Olymbrius
peratorque appellatus:occidentalis imperii reliquiarum gubernationem accepit: gun — imperator:
dibaro nepote quem cum exercitu rauennæ dimiserat:in patricium declararo. Is uero
olymbrius:cum restituendæ rei romanæ maxima insisteret diligentia: post quartum q̃
aduenerat mensem romæ obiit. Adnisi sunt tunc romani simul & Itali:repetita maiorũ
disciplina:deligere per suffragia imperatorem. Sed dum conãtur & in commune consul
tant:obstitit unius gundibari patricii audacia:eo enim instigante glicerius quidam sena
tor rauennæ constitutus primum petiit: & per suffragia declarari imperator tentauit:sed
cum petitio illi non succederet:gundibarus exercitu rauenna educto:ita fauores osten
dit:ut confracti malis quæ tot per annos romani uiderant:& ipsi itali eum potius Impe
ratorem deligere:q̃ tyrannum:prout uidebatur ipsis inuitis futurus:habere decreuerint.
Quem glicerium eodem anno nepos patricius leonis imperatoris auctoritate ac Ro
manorum auxilio fretus:& deiecit imperio:& apud Salonam Episcopum constitui cu
rauit. Conciuit uero ea res magnos ĩ italia motus:q; Gundibarus eiecti imperio glicerii
iniuriam ulturus:Rauennates & multos italiæ populos in nepotem romanosque arma
uit.nec tamen inertes tunc & deiectis animis quiescebant romani:sed & ipsi uim infer
re potius q̃ propulsare:maximo cum alterius partium incommodo parabant.cum san-
ctus Epiphanius ticinensis episcopus:hos etiam sicut Richimerem & Anthemium: sed
meliore cum successu:sua uirtute ad pacem perduxit. Interim apud constantinopolim
leo imperator cum se mala correptum ualitudine moriturum intelligeret: leonem ex
mariagne sorore nepotem:& Zenonis Isaurici filium instituit imperii successorem. Ipse
uero puer leo:cum paucis mensibus imperium gubernasset: Zenonem genitorem;

manu propria coronatum:fecit imperatorem. Sed ipso zenone apud calcedonem agen
te Verrina augusta eius socrus Basiliscum fratrem suum Imperatorem in Constanti
nopoli appellauit:nec defuit plæbis quorūdamque nobilium assensus. Quod cū habu
isset compertum Zeno in Isauriam se contulit:malens cum Mariagne uxore exulare
ꝗ ut sui causa respublica bellis agitata ciuilibus aliquod acciperet incōmodum commi-
tere. Lætatus ea fuga Basiliscus:Marcum filiū Cæsarem appellauit. Sed cum Basiliscus
in hæresim Nestorianam prolapsus:& propter alias uitæ turpitudines populo esset inui-
sus:conuertit se ciuitas ad Zenonem. Isque Constantinopolim reuersus: fauore populi
adiutus:Basiliscum Marcumque & Verrinam captos:in cappadociā relegauit. Romæ
autem nepos imperator:ꝗprimum sedatis gundibari motibus:rem nactus est quietio-
Orrestes rem:Orrestē militiæ suæ magistrum constituerat mittere in gallias tutatum ab inuasio
ne Visigothorum turonios celtas:cenomannosque corisopitenses: & uenetos in mare
britānicum uergentes. atque etiam Narbonēses & Aluernos:quæ galliarum partes solæ
manserant in romanorum imperrii ditione. Sed Orrestes ꝗprimum Rauennæ cum
exercitu applicuit. Augustulum filium suum qui Rauennæ erat Imperatorem creauit
Id cum audisset nepos: nullas sibi conscius ad resistendum adesse copias: quia omnes
Augustu-lus Orresti attribuisset in Dalmatiam fugit: Augustulus uero imperii insula apud Rauen
nam ornatus: fœdera cum uandalorum rege africam obtinente constituit:quibus in
fœderibus ipse & Orrestes pater maxima existimarunt & firmissima fore præsidia im
perii constituta. Dum autem ab africa sibi cauet prospicitque Augustulus :ostendit se
se a uetusto cladū imperii fomite nouus turbo:quem romani conciues illius æmuli su
scitarunt. Siquidem heruli & turingi: Odoacre uiro acris ingenii duce sibi constitu
to ab inferioribus Danubii hostiis sunt profecti:Fuerūt autem hi heruli & turingi:ex-
ercitus Athilæ:prout ostendimus:reliquiæ:qui hernaco & durith Athilæ filiis:a seipsis ali
isque populis prælio superatis:apud Danubii hostia consederunt:Ipsi itaque Heruli &
turingi Italiam ingressi:Aquileia ad sinistram relicta:in taruisinos:uicentinosque & in
Ambrosius Aurelius de in Brixianos flexerūt. Eodemque in tempore apud Britānias Ambrosius Aurelius:
qui pene solus romanus cædi superfuerat:quam Anglicos saxones Valentiniani impe
ratoris temporibus in ea insula fecisse ostēdimus:sese ducem exhibuit britannis:qui cu
piuerint saxonibus ipsis uel cæsis uel pulsis:se in libertatem sub romano imperio uindica
re. Induitque purpuram Ambrosius. & Imperator a britannis appellatur: tumultuarie
primum: post iusta acie cum Saxonibus anglicis sæpenumero est congressus. Supera
ti uero sunt ad extremum & Ambrosius & britanni. Ipseque Ambrosius in prælio est
occisus. Qua uictoria saxones crudelissime sunt usi:postꝗ enim eos interfecerant: qui
arma contra se induerant in omnis ætatis: sexusque multitudinem crassari est cœptum
Nec solum id contigit in locis prælio propinquis calentibus adhuc ex uictoria animis:
sed per multos dies urbes singulas uicosque discurrerunt cædē ubique similem commi
Britāni emigrant tentes. Ea impulsi necessitate Britanni constituerunt insula populariter emigrare. Itaq;
perterritis omnibus:naues sibi quisque lembumue aut scapham prout affuit facultas
compararunt. Tantamque fuisse refertur completis ubique littoribus contentionem cō
scendere uolentium:ut multitudine atque onere nonnulli deprimerētur lembi. Itaque
britannias tunc pro se cæperunt Anglici Saxones:quas ad ætatem usque nostrā retinue

runt:tantis aucti opibus ut de francia cui pridem manum iniecerunt subiicienda: cum rege francorum gerant bellum:multos antea annos maximis cum populorum stragibus continuatum. Britanni uero patria extorres:eo anno:qui fuit Zenonis & Augustuli Imperii:& odoacris regni initio:ab inclinatione rei romanæ sexagesimus tertius: sedem cœperunt: oceano tenus. in Turonibus cenomannis & ciantibus:qui & ueneti:ac per ea galliæ celticæ maritima loca:in quibus britannicum nomen idiomaque:ad ætatem usque nostram retinuerunt. Igitur Augustulus imperator:de odoacris aduentu certior factus:immisit orrestem genitorem, quem militiæ magistrum præfectumque principio declarauerat. Cuius ductu legiones romanæ & contracta accuratissime ex omnibus italiæ populis auxilia:apud laudam:ad diem conuenerunt. Contulit autem illico castra:& primus pugnandi copiam fecit Odoacer. parantem uero signa educere:& pariter pugnandi copiam facere orrestem: auxilia deseruerunt. Quibus undique dilabētibus:territæ legiones romanæ:& ipsæ prælium detractarūt. In eam adductus difficultatem orrestes:solutis castris:in urbem ticinium se recæpit. Insecutus illum odoacer urbem corona cinctam uallauit:recæpitque diu & pertinaciter oppugnatam. Eo in irruptionis ardore:cædes ciuium:romanarumque legionum primo:quanta nusq̄ alibi in Italia:post imperii inclinationem est facta. & nedum direpta urbs ticinium sed & cum agro igni ferroque uastata. Orrestem autem captum placentiamque perductum:Odoacer ipse inspectante exercitu:gladio suffossum interfecit:quibus territi crudelitatibus cæteri italiæ populi:certatim deditionem facere perrexerunt. Et Augustulus animo consternatus:Romam quidem ex Rauenna accessit:sed inde e uestigio profectus in lucullano campaniæ oppido:purpuram diademaque abiiciēs sese imperio:quod annum unum menses duos tenuerat abdicauit:in quo uiro:cui fato & malo rerum romanarum augurio uidetur inditum fuisse diminutum. id gloriosissimum nomen Augustorum & Cæsarum:qui ex romana gente essent finis fuit. anno quingentesimo decimo septimo postq̄ octauius eo se modo cœperat appellare.

Annus lxiii. inclinatiōis imperii.

Britones in celtis.

Ticinium capta & diruta

augustulus imper abdicat

Historiarum Blondi Forliuiensis ab inclinatione imperii Romanorum liber tertius.

VGVSTVLI abominabile Romanis rebus factum ingratam mihi renouauit memoriam:indignitatis quæ diu retraxit scribere meditantē Etenim cogitantem operis mei initio:imperii romanorum : non magis īclinationem:q̄ occasum scribere pudor pene deterruit. Sicut nanque in ustæ sibi natis uel familiæ grauioris notæ consciis accidere uidemus : ut omnē uel leuissimā eius labis cōmemorationē uel ab amico hoīe īprudēter factā: cōuitio ducāt:Itide nos urebat:īflictū maioribus patriæq; dedecus repetere:Sed dedit aīos:& ut omni absterso pudore scriberemus nos ꝓpulit. spes ꝓposita narrādæ originis nouarū urbium:præstantissimorumque populorum decus:quorum & nouæ sobolis excellentia : nō parua ex parte romanam restituit Italis dignitatem. Videmus nanque dei nostri: rebus italiæ indulgentissimi:benignitate:multum creuisse Venetam Senensem. ferrariensem. Aquilanam. Auersanamque ciuitates & minora quædam oppida ab ipsis condita fun-

damentis.Florentinam uero:genuensem:Mediolanensem:ac Neapolitanam:& Bono
niensem:tunc paruas exilesque urbes:intelligunt omnes:in magnam amplitudinem au
ctas esse:per quarum opes uirorumque qui in illis coaluerũt uirtutem:& dignitas adest
& gloria italiæ romana republica destitutæ.Quin de industria factum apparet:ut suc
cessiuis temporũ cursibus Romana res minueretur:accederentque diminutæ ab ea ui
res Italiæ urbibus:siue quas pridem conditas potentiores fieri:siue quas condi nouas
romanæ magnitudinis uicinitas prohibebat.Quo enim modo in Italiæ solo:Roma flo
rente conderentur & se attollerent nouæ ciuitates: cum prius conditæ necessario exina
nirent:q̃ neque bello fines propagare:aut opes mercatura augere posset populus aliquis
tam potenti subiectus imperio:cui æqualia diuitiis tributa penderet: nec sobole quam
præstantem ualidamque gigneret:unaquæ que urbs inhabitaretur: uiri nanque bonis
artibus industria & ingenio præditi: nulla uirtutis premia: nullumue honesti quæ
stus modum:extra romam inueniebant:ideoque in illam confugere: illam frequentare
cogebantur:unde fiebat ut quicquid egregium Italia ubique haberet:romanæ potentiæ
& gloriæ addiceretur.romaque augeretur ac ditaretur:cæteræ urbes & oppida exhauri
rentur.Quamprimum uero inclinare & cessare cœpit dominæ urbis potẽtia:dedit per
misitque eius imminutio:quod abstulerat prohibueratque incrementum. Et prima in
Origo urbis uenetiarum — ter omnes mirabili non magis modo q̃ loco cõdi cœpit Veneta urbs. Origo cuius i huc
modum fuisse uidetur.Athila hunnorum rege Aquileiam obsidente:Aquileienses: sicut
Torcellum — ostendimus:gradum Concordienses caprulas:& altinates:torcellum:maiorbum:buria
num:amorianum:constantianum & aimanum: popularitet commigrarunt. Patauini
autem ea Aquileiæ obsidione durante:sacra & suppellectilem preciosam cum imbelli
multitudine.in riuum altum comportarunt: iuuentute tutandis a potenti hoste mœni
bus retenta.Montesilicenses uero:Adeustinique & Euganeorum collium incole: Me
tamaucum & Albiolam:pelestrinam Clodiamque confugientes: Athilæ terrorem de
clinauere.Sed patauio post Aquileiam & Montesilice adeustoque primum:exinde Vi
centia Veronaque:eadem barbarorum alluuione dirutis. Patauini quidem plures po
tentioresque ditionis sue paludes:in quas sua miserant frequentauere:& aquis eleuatio
ra apud riuumaltum dorsumque:cui duro a soliditate fuit cognomẽ tenuere.Sic & cæ
teri Venetiæ prouinciæ populi: premente metu ubicunque potuerũt eisdem: in paludi
bus consederũt.Eam uero prouinciam Abdua.pado.lacu benaco.Alpibus & Adriatico
mari constat terminari:per hunc modum populi amœnissimis & uberrimis omnium
italiæ soli in regionibus nutriti:patriam auitosque lares commutauere: i formem in uligi
nem stagnaque:omni uel puri littoris sterilitati:si libera sit per securitatem electio: post
ponendam.ut nequaquam dubitandum sit:illos dei munere coactos:cæpisse loca bre
ui futura optima:quæ tranquillis securisque rebus:nulla prudentia elegisset.Sed iam ad
barbarũ regem: qui primus romam & Italiam possedit reuertamur. Odoacer herulus
Orreste interfecto:pacatisque ubique in italia rebus.ad urbem romam pergere consti
tuit:quod cum exploratum haberent romani omnes prope populariter obuiam sunt ef
fusi.Illumque ipso in primo congressu:regem Romæ & italiæ appellatum: summis
honoribus in capitolium deduxerunt.Qui rex licet barbarus esset.Romam & Italiã

principio:postq̃ aliquot annis quietissime gubernauit.Nec tamen natalis soli principa
tum spreuit.Feltheus qui & fena dictus est:rugorum gentis rex erat: Vlteriorem da- Feltheus rex
nubii ripam incolentis.Is tūc potentissimus: herulos qui in patria:Post odoacris profe-
ctionem manserant infestabat: ac patria eiicere conabatur:In quem odoacer ex italia
exercitum paratissimum:potentissimumque duxit:& eo rege occiso:ac rugorum gen- rugorũ ge
te:pene ad internitionem deleta:prouinciam eorum:quæ diceretur rugilanda:ne posset
inhabitari:crudelissime uastauit.Fuit uero prælii illius:ab odoacre romanorum rege
parta uictoria:Alterius in italia future calamitatis initium :Siquidem longobardi:
cuius gentis nomen tunc primum in romanis prouinciis notum esse cœpit:duce Godo Godoocus
oco rege suo: ea rugilande loca possessoribus uacua:sunt ingressi:Q uæ quidem loca rex Longo-
usque ad tempora andoini:eorum regis noni:per annos paulo plus minus uiginti inha bardorum.
bitauere.At apud constantinopolim omnia interim fuerant quietissima q Theoderi-
cus:Theodemiri patri ostrogothorum regi defuncto:suffectus erat.qui Theodericus Theodoricus ostrogothorū rex apud rē constantinopolim agit.
romanos magna sibi & dulcissima consuetudine in constantinopoli notos amabat.hinc
que ad zenonem uocatus:ea se contulit facilitate:qua leo illum remiserat genitori. Con-
stituit uero Theoderico regi zeno exercituique stipendia:& patriciatus dignitate insi
gnito:regi equestrem statuam ex ære in pallatio locauit.Fuit:ut coniicio:sed nullus ha
bet scriptor:aliquot annos theodericus apud Zenonem:Sed quantocunque ibi fuerit
tempore:sui ostrogothi licet stipendia acciperent: & pannoniæ insuper mesiaque pro-
uinciæ:non ad uictum modo sed ad gentis in patria omnium ægene opulentiam: neces
saria suppeditarent:angebantur & animis discruciabantur. q audirent alios ex scithia
danubiique claustris:secum uel ante profectos:opibus & gloria florere: Visigothos.sue
uos:& halanos in Vasconia.Aquitania.ac Hispania: Vandalos in Africa. Burgundio
nes in gallis:& demum in Italia herulos & turingos.tantis itaque precibus iurgiis at
que commutationibus apud theodericum institerunt.ut eorum importunitati ultra ne
quiuerit obluctari.Hinc theodericus rupto quo tenebatur pudore: animorum gentis
sue ferociam primum imperatori accusauit.q omnibus abundans rebus florensque ne
sciret quiescere.Et tamen postea a suis barbaris uictus:petiit quod imperatoris & reipu
blicæ commodo conducere æque ac suorum importunitati satisfacere opinabatur.Ostē
dit enim si italia & urbs roma sibi permitterentur: futurum:ut aut ostrogothi sui cum
herulis & turingis pugnando delerentur:ac imperium tanto stipendiorum onere leua
rent:aut uictores essent:sicque herulis & turingis inimicis imperio barbaris ad interni
tionē cæsis:ipsi ostrogothi emolumento reipublicæ honorique inposterum sine stipen
dio forent.Ea zeno cum ad senatum retulisset:peruicit sententia:non æqua solum fore:
sed ultro offerenda:que iperio prout lõga docuerat experiēcia affectus rex theodericus
duxisset postulanda.Itaque Zeno theodericuū sacro honestatum uelamine: quod erat Sacrū Velam
tunc maximum concessionis a principe romano factæ stabilimentum:dimissurus sena
tum:sibi populum romanum & Italiam commendauit. Mouentem uero cum ostro
gothis theodericum: priusq̃ pannoniis educere & noricum ingredi posset: aliquan
diu distinuerunt ingentis illius Athilæ exercitus reliquiæ. Si quidem strapilia zepida

rum rex qui erat Arderico defuncto subrogatus.primo:& postea Busaris quidam Bul
garorum gentis danubii accolæ dux: illũ in itinere aggressi sunt.& in maximas aliquã
do adduxerunt difficultates. Vicit tamen præstãtissimi regis Theoderici pertinacia &
illis prælio superatis:maximoque affectis incommodo:uiam sibi ferro ostrogothus ape
ruit. Ingressus Italiam Theodericus ad sontium aquileiæ dirutæ fluuiũ:castra com-
muniuit. Et odoacer:qui omnes eius motus ãno ante habuerat exploratos: paratissimũ
adducens exercitum:sese illi tam propinquus opposuit:ut castra solo amnis alueo sint di
repta.primus tamen pugnandi copiam fecit Theodericus & commissum est prælium:
in quo post multam cædem mutuo illatam:superauit ostrogothus. Odoacer uero ad pa
dum:cuius uada oppidaque classe & præsidiis communierat:delatus:eo ĩ loco ubi nũc
est ostilia Veronensium:de fuga substitit. Destitit uero insequi Theodericus: & Vero-
nam ducens eam dedentibus ciuibus breui cæpit. In qua præsidiis firmata prædam ubi
que factam impedimentaque ea ratione constituerat deponere:ut odoacrem quocun
que fugeret expeditior sequeretur. Sed odoacer copiis breui reparatis:in campos proces-
sit latissimos Veronæ subiectos:& copia pugnandi facta: Theodericum lacessiuit. Edu
xit item Theodericus fidutia plenus & prælio acri duces fortissimi dimicarunt: tamen
Odoacer qui lacessiuerat ab auxiliis italorum padi accolarum desertus :succubuit: atq;
etiam fugatus maiorem eorum qui secum in pugna perseuerauerant partem amisit. In
de romam petens odoacer:cum portas occlusas ciuesque de mœnibus repugnare uidis
set:suburbiorum ædificia:agrumque latissimis fœdauit incendiis:Romani nanque de
Theoderici ad uentu ex constantinopoli certiores facti: ipsum iam ut dominum expe
ctabant. Qui quidem Theodericus omnibus Italiæ transpadanæ ciuitatibus opidisq;
breui potitus Mediolani constitit:& exercitu auxiliis aucto:romam in odoacrem duce
re constituerat:cum Odoacer commeatibus:quos romani in urbem munitaque oppida
conuexerant:deficientibus:Rauennam se contulit. Ei tamen odoacri populos Italiæ per-
tentanti:consenserunt plurimi:in quibus fuere signorum suorum apud ostiliam deser
tores padi Accolæ:Atusa flaminiæ & æmiliæ præfecto:magnæ auctoritatis uiro:in spẽ
maximam præmiorum:si uicisset odoacer adducti. Id cum exploratum habuisset The
odericus:cursu uictoriæ retardato: sese intra ticinium communiuit. Per id temporis:
gundobaldus Burgundionum rex:Italiam per saltũ domussulæ est ingressus:& præda
ingenti non rerum magis q̃ mortalium ex comensibus primo:inde & omni illa regione
quæ ad taurinos pertinet ac iporedienses facta onustus in Burgundiam rediit. Eodẽq;
in tempore Clodoueus frãcorum rex:crotchildem chilperici burgundionũ regis quẽ
chilpericum prædictus gondobaldus frater suus occiderat: filiam per hunc maxime
modum accepit uxorem: Audierat Clodoueus crotchildem forma ægregiam: uirtute
etiam puellas id ætatis præstare. Itaque missis nunciis præstantibus uiris: secrete ex-
plorauit.nunquid illa uellet sibi matrimonio copulari. Puella uero cui regis Clodouei
fama & regni potentia esset nota:consensit: nequaq̃ enim dubitabat patruum ob com
missum paulo ante fratricidium:si id rescisset:omnino prohibiturum: eaque in spon-
sione id solum est pacta crotchildis: ut cum ipsa esset christiana: Clodoueus qui

Crotchildis nupsit Clodoueo

cum suis francis idolatra erat: fieret christianus: qua pactione facta accæpit occul
te munuscula: in matrimonii pignus data: & ea in tempus quod conuenerat reser
uauit: Reuerso postea ab inuasione italica gundobaldo: clodoueus crocthildem uxo
rem suam: sibi ab illo dari poposcit: Nec abnuere est ausus gundobaldus regis pro
pinqui potentiam reformidans. crotchildemque eo celerius tradidit: quo sine dotis pa
ctioe aliq̃ fuerat postulata. Q uanq̃ uero pacta uxori Clodoueus de baptismate suscipi
endo: in seipso nequaq̃ seruauerit: tamen duos filios ex crotchilde susceptos christianos
fieri permisit: At Theodericus ostrogothorum rex: postq̃ odoacrem sese Rauennæ ui
di con tinere animis est auctus: & matre sororibusque ac ostrogothorum mulieribus
cum impedimentis & imbelli multitudine in ticinio: cuius urbis mœnia arcemque cor
munierat: relictis: rauennam duxit. Cæpit autem illico omnes prouinciæ ciuitates op
pidaque: q̃primum ea adiit. præter Ariminum & Cesenam. odoacrem uero in rauenna
per triennium obsedit castris secundum littus ad orientalem plagam. in loco cui candia
no est eratque tunc nomen: ea ratione firmatis: q̃ posita pariter ad cesenam castra inde
faciliter tutaretur. Fiebant tamen ab obsessis crebræ eruptiones quod nanque sumpsi
mus ex Agnello in uita Ioannis Episcopi Rauennatis: Theodericus odoacrem iusta acie
congredi ausum: in patentibus candiani campis: bis prælio superauit. Q ua elatus ui
ctoria Theodericus: illico Ariminum accessit. eaque urbe breui potitus: Dromones in
Ariminensi portu captos: misit ad Rauennatem portum bidentis amnis: qui tunc por
tellio dicebatur. Nam apud classem urbem: tunc erat maior portus omnium italiæ cæle
berrimus. Sunt autem dromones: uerbo græco: nauiculæ subductiores: tabulatis undi
que ad propugnaculi castelliue speciem communitæ. Itaque Theodericus protellionis
ostio dromonibus clauso: partem copiarum in insula quam bidens amnis: padusaque
padus: & mare: efficiunt locauit ipse cum cætero exercitu: rauennam in circuitu obsedit
Vnde ad tantam rerum penuriam in urbe est deuentum: ut sordida malignique saporis
herbas clausi comedere cogerentur. Q ua impulsus difficultate odoacer: hortante Epi
scopo deditionem fecit. Ingressus est autem Rauennam Theodericus: Episcopo Ioan
ne: cum clero & sanctorum reliquiis obuiam procedente. Continuitque se odoacer ea
die & postera in pallatio: quod dicebatur hilautum: Rauennæ tunc insigne: sperans
quod cum Theoderico solenni fœdere pactus erat: aliquam italiæ particulam sibi & he
rulis attribui possidendam: Sed theodericus missis qui illum & filium adolescentem:
primoresque gentis interficerent: herulorum plæbem conseruauit. Breui exinde omni
italia: & post roma: theodericus summo senatus & populi romani applausu: est potitus
Is autem rex: omnium quos italia & Roma pertulerint barbarorum mitissimus fuit:
quod quidem statim initio regni unico in negocio ostendit. Siquidem mittens sanctũ
Epiphanium Ticinensis ecclesiæ episcopum in Burgundiam: ingentem illi pecuniarũ
uim: ex publico fisco dedit: quarum impendio redempti sunt: & in patriam reducti:
multa mortalium milia: ex iis quos gundebaldus rex burgundionum in prædam abdu
xerat. Auctorque est Agnellus: epiphanium sanctitatis sue meritis: & singulari prudẽ
tia: ab immani gundebaldo obtinuisse liberationem sex miliũ captiuorum: qui in sũma

Theoderi
Odoacrum
diu obses-
sumcæpit.

precii a Theoderico dati:non fuerant comprehensi. Is uero Theodericus: siue roma
norum fidem adeo duxerit suspectam:ut uitam suam illis committere dubitauerit siue
ut imperatori cõstantinopolitano & aliis barbaris:iperii iuasoribus: ꝓpingor habitaret
romam senatus curæ & gubernationi reliquit sedemque regni Rauennæ constituit
Ostrogothis autem sub ipso theoderico:romam & italiam: summa in pacis quietæ ha-
bentibus:franci item regnum adaugebant. Nam Clodoueus rex:nõ multo postq̃ Crot-
childem acceperat uxorem:bellum gessit aduersus gundobaldum uxoris patruum &
burgundiones. quo in bello ciuitates & oppida:ligerim inter & secanam amnes sita suo
adiunxit imperio. Eo tamen bello interuentu crotchildis sedato: alterum quod multos
durauit annos suscepit:aduersus alemanos: Cum qua gente:non minus q̃ sua:uiris for-
tibus armisque instructissima prælio decertauit:quo in prælio suos in fugam conuersos
uidens memor est factus promissionis:quam multotiens requisitus uxori seruare negle
xerat & ipsam prælii aduersitatem:ob id solũ sibi accidere suspicatus est: Hinc deo cæli
& terræ:quem crotchildis uxor prædicaret:uouit illius consilio precibusque acquiesce
re:si sui:strato hostili exercitu uictoriam obtinerent. tantaque mox facta est conuersio:
ut qui multa cæde afflicti:& ui repressi:primo fugiebãt franci:hostem repellerẽt:ac cœ

Clodoueus rex cum exercitu baptizatus.

de commissa in fœdam conuerterent fugam. Alemanis in deditionem acceptis: Clodo
ueus tributa eis imposuit:quot annis dissoluenda & in franciam reuersus: uigesimo qui
to regni sui anno:a sancto remigio:remensi episcopo:cum omni francorum multitudi
ne baptizatus fuit. Ea uero fœlicitate post multas agitationes: ab imperii Romanorum
inclinatione perpessas:dum illa galliarum pars optimum regem nacta:gaudet:Roma
pariter & italia:a suis agitationibus respirarunt. Nam theodoricus ostrogothorum rex
licet Rauennæ sedem habuerit:amauit tamen ornauitque urbem romam. & multa pu-
blice prouidit ac neglecte instaurationis:supra fidem eorum qui barbarum fuisse me
minerint:maximam suscepit curam. Quod qui a fideli & copiosissimo teste uoluerit
certius intelligere:legat Cassiodori eius epistolare scriptoris uariarum libros:in quibus
uidebit ipsum regem:religionis christianæ sacrorũ locorum; cærimoniarumque & põ
tificum romanorum dignitatis:curam gessisse. Senatui sæpenumero commendauit lo
ca urbis:cum sacra:tum etiam a maioribus summis uiris:reipublicæ & imperii fundato
ribus frequentata. præfectos architectosque instituit:sacris ædibus: capitolio: pallatio:
thermis:theatro:cloacis:aquæductibus & cuiusque opificii officinis:in priscam formã
melioremue instaurandis:præfecit uigiles:qui curam die noctuque susciperent: ne ur
bis ornamenta:statuæ & ingeniorum monumẽta ex hære aut marmore excisa asporta
rentur. Sepulchrum augusti in ualle martia:tiberim inter & uiam flaminiam instaura
ri curauit. Et amphiteatri:quod iam maiori ex parte corruerat saxa loco moueri nisi in
solam murorum urbis instaurationem prohibuit statuas principum æneas aut marmo
reas. equestres pedestresq; noĩatim multas:& generali edicto oẽs iussit cõseruari:adhibe
riq; curã:ne ille iterirẽt: qbus fides posteris affereret:uiros fuisse præstãtissimos:uirtuti
magis q̃ fortũæ inisos:p quod i id magnitudinis romana res creuit legesq; & istituta ser
uari malos ciuitatis mores a sanctionibus corrigi:oĩa deniq; excepta militari disciplina

ad uetustam ciuitatis:quã primus reipublicæ oppressor cæsar:substulit formam redigi optauit. Spectacula propriis sui fisci pecuniis ex uetusto more edi & alia munera publica exhiberi uoluit:Et cum aurum argentumue in nummos signari suis temporibus oporteret nullum ipse signum aliud q̃ prius stãte republica consuetum cudi est passus. Vt autẽ ciues uel nouis erigendis uel instaurandis uetustioribus ædificiis maiorem haberent commoditatem calcarias in quibusdam italiæ insulis fieri curauit : calcemque postmodum ciuibus quorum principia ædificiorum cementur sine precio est largitus. Prohibuit autem edicto:& curam impendit attentiorem.ne quis romanus:aut paterna origine Italus:nedum militaret:sed arma domi haberet. Saionibus:ut ipse appellauit:ex ostrogotha gente per urbem regionesque italiæ constitutis.qui præfectorum centurionumque uice fungentes:barbaros suos in pace & ocio:a ciuium & prouincialium iniuria prohiberent:educerentque in turmas & phalanges:cum belli aut tumultus ratio postularet. Simili item pietate usus est erga uniuersas italiæ urbes: quod maxime ostendit edictum adhuc extans:in quo ciues iubet:toto anni tempore: præterq̃ tribus messium & autumni mensibus:ciuitates & oppida fræquentare:obireque munera: quibus antea quietissimis reipublicæ temporibus : florere consueuerant.non solum enim agrestes tunc:sed honesto nati loco : motibus fatigati : quibus tam diu italia agitata fuerat:rura incolebant.papiæ & modoetiæ:quæ oppida post rauennam amauit: palatia. Arimini:Sancti Stephani.& Rauennæ sancti Martini in cælo aureo:basilicas. Spoleti quoque amplas ædes magno sumptũ ædificauit:Sipontinam ciuitatem iam tum in ruinam uergentem:ut instauraretur tributorum uacatione donauit. Apponi balnea quæ ager paduanus habet muro concludi : Aedesque superædificari curauit. Q uibus aliisq; bonis artibus præstans princeps effecit:ut per omnes regni sui annos :excæpto extremo & roma & Italia:octauii augusti:aut traiani adriani:uel melioris cuiuspiam principis tempora:non desiderauerint. Et cum roma ipsa: ab inclinatione cœpta:paulisper respiraret:creuit interim:& opibus aucta est rauenna. Nam licet uetusta esset: quæ ut plinius est auctor:Sabinensium ante urbem conditam:fuit oppidum: tamen primum habuit incrementum:sub augusto cæsare qui apud eam classem tenuit : perpetuo anni tempore expeditam:quæ aut subitis in tumultibus:aut destinatis in bellorum apparatibus: Illiricum:Epiros:Macedoniam:Achaiam. propontidem: pontum:Cretam . Cyprum: directa nauigatione : celerius petere posset :q̃ si ex urbe:aut aliis Italiæ littoribus soluisset. Fuitque maxima Rauennæ amplitudini accessio: oppidum classense : quod militum turmatum que eius classis causa:a mercatoribus conuenisque :secundum portus candiani littus ædificatum:Multis postea annis fuit populo & quidem diuite frequentatum. Rauennam item a tiberio claudio germanico:cinctam fuisse muro:qui nunc extat: indicant litteræ:ad portam ipsius ciuitatis :cui aureæ est nomen:quem tamen murum: Valentinianus posterior:gallæ placidiæ filius:ut auctor est Agnellus : uel instaurauit:uel parte ex aliqua ampliauit. Et post translatum a constantino in thraciam Imperium:magistratus sunt primum Rauennæ constituti:quorum munus fuit:mutuas romanis constãtinopolitanisque cõmoditates:alternatĩ curare:ꝑfuit tamẽ amplitudini sue plurimũ romanoꝝ ĩperii agitatio:q̃ ĩperatores regesue aut duces plurimi:ꝑut supra ostẽdimus

Origo ciuitatis rauennæ

illam aut inhabitauerunt aut magis præsidiis tenuerunt:ut nulli dubium esse debeat:
quin iactis tandiu tantis opulentiæ fundamentis magnum fecerit additamentum:theo
dorici pacatam urbem romam Italiamque regentis:mora tanto tempore illic facta
quandoquidem præter ædem beati Martini de qua diximus columnis marmoreis ex
Constantinopoli:& aliis marmoribus cũ ab urbe ex palatio pintiano:tum etiam aliũde
auectis Rauennam princeps prædictus ornauit:qui aquæductum quoque eiusdem
ciuitatis cuius nullum extat uestigium instaurauit:prospexit etiam prudentissimus pri
ceps Theodoricus externarum gentium:a quibus solis tunc sibi in Italiam timendum
fuit: irruptionibus & herulis post occisum Odoacrem:ut ostendimus: conseruatis. no
Cassiodorus uum regem constituit:cuius nomen non exprimit Cassiodorus: quem regem cum suis
herulis in extremis Italiæ partibus :apud Augustam prætoriam:& sub alpibus appẽni
noque habitare permissum ipse Theodoricus in filium adoptauit Clodouei regis fran
corum filiam nomine Andefledam theodoricus in uxorem accepit. Sororem uero su
am nomine Amalafredam:Honorico Vandalorum: & filiarũ unam Halarico Visigo
thorum:Alteram gundibaro burgundionum:neptemque Amalabergam Herminfre
do thuringiorum regibus in matrimonium coniunxit.Euchario etiam nobili: ex Bal
thorum prosapia oriundo: qui Veterici fuit filius:tertiam filiam Amalasiuntham: in
uxorem tradidit:quo genero per aliquot:quibus superuixit: annos tanq̃ filio usus fuit:
Possedit uero & ex prisco romanorum principum instituto administrauit Romani im
perii occidentalis prouincias:quæ a nullis dictarum barbararum gentium regibus tene
retur.Nedum enim unq̃ cum francis Burgundionibus & uisigothis bella suscepit. sed
eos aliosque barbaros imperii oppressores:quoad potuit simul in pace continuit: missis
oratoribus cum epistolis quæ extant:ne aliqua inter eos nata dissensio:Constantinopoli
tanis imperatoribus:romanisque uiam patefaceret ad iura imperii resumenda:sed in hi
spaniis nulla ui armorum.quod quidem legerimus captis :ide cum scimus aliqua tenu
isse:q Cassiodori extant decreta ad hispaniarum gubernationem edita:extant & litteræ
ad magistratus:in illis constitutos datæ:quanq̃ nostra est opinio.gubernationem hispa
niarum de qua innuit Cassiodorus:inde processisse:quia is princeps:suscepit curam ua
sconiæ:& eripiendæ francorum manibus & postea pro generi filio conseruandæ. Cum
enim Clodoueus rex francorum:quod suo loco ostendemus:halaricum uisigothorum
regem in campis uogladensibus:interfecisset:uasconiamque cum aliquot hispaniæ par
tibus cæpisset.theodoricus rex arma induit:in socerum pro generi ultione: quo in bello
franci ad triginta hominum milia:qui uasconiam præsidio tenebant:nõ sine ingenti cæ
de:fuerunt pulsi. Tuncque theodoricus:uasconiam hispaniamque:pro Almarico halari
ci filio:non paruo tempore gubernauit.Siciliam uero & adiacentes italiæ insulas:dalma
tiam:liburniamque:& Illirici partem in adriaticum uergentem:armis obtinuit: duxit
que paratissimam expeditionem:trans alpes & prouinciam romanam: primum: post
Theodatus. Rhodano transmisso Narbonensem galliam.ac ea galliarum loca quæ extra Burgun
diam ad teutonos pertinent:exceptis Aluernis:regno suo adiecit:quas quidem prouinci
am ciuitatesque theodatus nepos eius qui postea fuit tertius gẽtis Ostrogothæ rex mul
to tẽpore administrauit:extatque theodorici epistola p quã Arelati mœnia iussit summa

diligentia instaurari. Pannoniam item Sirmiensem: tanto prius tempore a barbaris laceratam & noricos: qui nunc sunt partim Austrini: partim baioarii regno suo adiunxit: quibus prouinciis colossũ ciuem romanum a senatu romano præsidem dari uoluit. Nam post eius ex thracia profectionem: bulgari relictis sedibus: quas ad Danubii ripas: secundum pannonias & noricum habere consueuerãt: tunc thraciam deuastabant. Nec poterat tunc resistere zeno imperator: cum propter cæteram imperii debilitatem: tum quia temporibus illis constantinopolitana urbs: maximo conflagrauit incendio. Quin etiam theodericus: futuris prouidens temporibus: claustra italiæ: ab ipso alpium maritimarum initio: usque ad tridentinos montes: attribuit gothorum proceribus inhabitanda. In tramitibus autem: per quos ipse & cæteri barbari erant ingressi: oppida excitauit: ciuitate cui nunc tridento est: eratque tunc nomen: muro cincta: & uerruca arce: ad norici & Italiæ fines: eo in loco: cui nunc Montifalconi est nomen: a fundamento ædificata. Interea dum hic esset romæ & Italiæ sub Theoderico status: zenoni defuncto: qui sexdecim ãnis apud cõstãtinopolim imperauerat: suffectus est Anastasius imperator: p cuius tẽpora: in Italia: Africa: hispanus: gallìis: Pannoniis: & aliis prouinciis: barbarorũ uirtute: res erãt quietissimæ. ut i occidẽtali iperio: nil gestũ esse cõperiamus memoratu dignũ præter aliquos motus: i rebus ecclesiæ & romanoꝝ pontificũ suscitatos. Ipsius nanque Anastasii Imperatoris Imperii initio: defunctus ẽ romæ pontifex romanus: etiã nomine Anastasius: tuncque magnum in clero & romano populo dissidium est ortum. Simachus nanque in lateranensi: quam appellabant: constantinianam: & laurentius in beatæ uirginis: quæ noua dicitur: ædibus: uterque romanus: in pontifices sunt electi. Quorum controuersiæ sedandæ causa: cum Rauẽnam ad theodericum utriusque fautores accessissent: censuit rex illum qui prius: & a meliori parte fuisset electus: in pontificem accipi: obtinuitque Simachus. qui christiana usus clæmentia: laurentium competitorem: aduersariumque Nucerinis episcopum dedit. Sed romani: quos parata p Theodericum pax iam fastidiret: postq̃ barbarus cessabat gladius intestinis discordiis sese inuicem lacerarunt. Et Laurentio romam reducto: causam iterum Rauennam deferri oportuit. Quam ut sedaret rex: canonum ignarus: petrum Altini episcopum romam misit: non magis ut de controuersia iudicaret: q̃ ut utroque eiecto: in pontificatum ipse se intruderet. Fuit uero constans animo: & prudens Simachus. Qui episcopis Italiæ ad Centum uiginti congregatis: primum se purgauit a criminibus: quæ falso obiecta erant inde clero per synodi auctoritatem reconciliato: petrum Laurentiumque obtinuit relegari. Nec tamen destiterunt ab incœptis romani: sed fausto exconsule: pontificem clerumque defendente: ac armis protegente: probinus item exconsul: eo prorupit insaniæ: ut plæbem accuratissime concitarit. Vnde cædes ciuium in prælio est commissa. Eoque furoris est processum: ut in sacerdotes uirginesque sacras: simacho fauentes a probini satellibus sit crassatum. Per Anastasii item imperatoris tempora: non satis ualuerunt theoderici regis consilia: quin barbari romanarum prouinciarum inuasores: postq̃ se a Romanis armis tutos uiderunt: inter seipsos bello contenderent. Nam clodoueus rex francorum: quem crotchildi uxore hortante: ad christi domini fidem conuersum: & a sancto Remigio Episcopo baptizatum ostendimus: postq̃ Regnum franciæ longe lateque ampliarat: in uisigothos exarsit: quos propter Arrianã labẽ iudicauit pro infidelibus pse-

Anastasius imperator

Scisma Simachus & Laurentius simul põtifices

quendos. Is itaque rex procerum concilio apud parisios habito cum satis de bello gerendo constitutum esset: uouit basilicam principi apostolorum. quæ nunc ea in ciuitate insignis uisitur: si uictoriam de ecclesiæ hostibus obtineret: erat tunc apud picthauos urbem halaricus rex uisigothorum: qui uallhæ subrogatus: duodecimum annum tunc regnabat: duxit itaque per turonios Clodoueus: & in cælebertimo martini templo: multis pro uictoria uotis se obligauit. Inde Vinzena amne uadato: cõstitit in campis uogladensibus: ĩ quos decimo a picthauis miliario distantes Halaricus & ipse duxerat: signis collatis decernere paratissimus. Aluerni etiã originem suam in italos referentes romanæ reipublicæ fidem ad ea usque tempora seruauerant. Ideoque apollinare quodam romano: qui dudũ apud eos fuerat: hortante uisigothorum partes sunt secuti: quoniã eis seruauerant pacẽ a Constantio comite constitutã. Itaque cõmissum est prælium: in quo uisigothis & Aluernis superatis: rex halaricus & Apollinaris ceciderũt. Secundũ id prælium misit Clodoueus theodoricum filium ex ancilla susceptũ in Albiẽses: Ruthenosque uisigothorum subditos ac in aruernos: ut diximus socios: quibus subactis & francorum regno additis in tholosam: tunc caput regni uisigothorum: uasconiamque theodoricus arma conuertit. Almaricus uero: quem halaricus unicũ habuerat filium sese intra pireneum cõmuniuerat. Quare licet tholosam cũ paternis thesauris & uasconiam amiserit hispaniam ulteriorem cũ pirenei saltibus: prout pater possederat defensauit. Cũq; pacẽ obnixe peteret: pro diuis ĩ illã primo fuit clodoueus: & tamẽ paulopost arrianã heresim audiens in Engolisma & Burdegalla ciuitatibus: magis q̃ alibi: in uisigothorũ regno feruere: eas aggressus ciuitates: cæpit diripuitque: & cæde uisigothorum ciuiũque q hæresi abrenunciare diutius recusarunt cõmissã: episcopos in illis catholicos instituit. Ea cum essent Anastasio imperatori renunciata: gauisus ẽ ultionẽ de uisigothis romanæ rei euersoribus imperii sui temporibus sumptam esse. Et ob eam rem bene gestã: Clodoueo tunicam blacteam: epistolasque misit: in quibus eum patricium consulemque appellauit

Engolisma & burdogalla a Clodoueo captæ

Erat turoni Clodoueus: quando tantum ab imperatore romano munus accepit. Quare uotis rite solutis. post solennes christianorum cærimonias: eam iduit uestem: & sedẽs in equo nummum in multitudinẽ: quæ magna ex francorum regno: ad id solẽne conuenerat dispersit. Acclamauit uero tunc multitudo: non patriciũ fore & consulẽ solũmodo sed Augustũ etiam clodoueum. Qui ea sociatus pompa: parisios accedens: eorum urbem: tunc primo regni francorum sedem: prout in hanc diem est seruatum: fore constituit. Quæ intellecta theodoricus ostrogothorum rex. tunc: ut ostendimus: ĩ italia potẽtissimus: ægerrime tulit: uel quia soceri Clodouei audaciam dãnarit: uel: quod magis credimus: quia illũ indigne tulerit tantam cũ romano imperatore amicitiam iunxisse. Itaque theodoricus coactis lectissimis quibusq; militibus: qui ad quadragita armatorum milia fuere maiori parte & gepidarum Ilbam comitem præfecit ducem. Eique in uasconiã ducenti: occurerunt franci: quos clodoueus prouinciæ illius præsidio deputauerat. commissũ autem est præliũ utrique exercitui periculosissimũ. Superiores tamen fuerũt Itali regis copiæ: & francis qui in uasconia erant: ad triginta hominum milia profligatis magnaque ex parte cæsis: recepta est pro Almarico defũcti Halarici filio: uasconia quã illi certo tẽpore Theodoricus: prout supra diximus: proprio ostrogothorũ præsidio defensauit. Quia uero exercitus quem Ilba in hispanos uisigothos duxerat per liguriam

transiens eam afflixerat prouinciã tributis aliquot ãnoꝝ ligustinos.& frumenti copia
ex horreo publico donauit.Q uo in tẽpore ut aduersus omnes motus qui p hispanias
aut gallias otirentur:paratior foret:naues omni in maritima italiæ ora nouas fieri .& ra
uẽnam duci curauit.Dũ ea in galliis:& p italiam aguntur:hormisda pontifex romanus
frusinone oriundus:defuncto simacho suffectus erat.Hic episcopoꝝ prouincialium sy
nodum apud urbẽ hortante theodorico rege coegit.In qua innouauit damnationẽ hæ
reseos Euthicianæ.& oratoribus quinque ex clero:quorũ duo fuerunt episcopi:constã
tinopolim missis:Ioannẽ constantinopolitanum episcopum.ac p eum græcos omnes:
ab ipsa hæresi iussit deterreri.Sed episcopus clerusque constãtinopolitanus:romano põ
tifici inobedientes fuerunt.Anastasius etiam imperator requisitus decretis romani ponti
ficis:in quibus euthices damnabatur:subscribere recusauit:addiditque e:cõtumaciæ sce-
lus:q oratoribus constantinopoli eiectis ad hormisdam pontificem litteras dedit:i qui
bus iussa illi a se accipienda:potiusq̃ sibi præscribẽda fore contendit:ut merito eius mor
tem:quæ breui est secuta:diuino iudicio inflictã:constans omniũ fuerit opinio:Nam eo
dem anno:qui fuit Simacho & boetio torquato consulibus:fulmine afflatus:idem inte
riit imperator.Cui cũ esset subrogatus iustinus senior:nedum eutichiana hæresis:sed in
paucorum annorũ spatio:omnis labes ex christiana religione:p uniuersum oriẽtale im-
perium:est sublata.Mortuo interim hormisdæ:suffectus est in romanũ pontificem Io
annes natione tuscus:per cuius tempora:Iustinus imperator hæresum radicibus p orien
tem extirpandis intentus:eiecit omnes eius sectæ episcopos:priuauitque cõmissis eccle-
siis sacerdotes.Tulit uero eam rem grauiter theodoricus italiæ rex ipsa Arrianorum labe
quam maiores sui:sub ualente imperatore imbiberat:inquinatus.Q uanq̃ non magis
molestam habuisse Arrianorum insectationẽ:q̃ suspectam omnem boni imperatoris
noui uitam duxisse uidetur.Hinc optimos ciues romanos:Simachum & Boecium sus
pectos habuit:eosque exacto consulatus anno:deferentibus opilione & gaudẽtio factio
sissimis ciuibus:papiam relegauit.Q uo in tempore theodatum nepotem ex narbonesi
prouincia reuocans etruriæ præfecit:cuius prouincia nonnullas illis urbes attribuit iure
proprio possidendas:& ne romani ciues ob Simachi & boecii relegationem de solita bẽ
nignitate diffiderent rex senatui permisit unum ex gente patricia mitterent theodato in
narbonensi prouincia successorem.& tamen eo qui secutus est anno ioannem summum
pontificem Agapitum & patricium consules:ac Theodorum & importunum.alterum
que agapitum senatores:præstantissimos ea tẽpestate uiros roma eiicere:ac omnino tol
lere constituit.Idque ut aliqua simulatiõe tectius faceret:ipsos legatiõis nomine misit cõ
stãtinopoli ad iustinũ:utque eã legatiõis simulationẽ melius cõcinaret:Ecclesiũ Rauen
natẽ episcopũ:ipsis oratoribus adiunxit:fuit uero legatiõis summa.ut agerẽt cũ iustino
imperatore:de episcopoꝝ sacerdotũque Arrianoꝝ restitutiõe.Q ua denegata aut diuti
us dilata sese cõminatus ẽ oẽm italiã:& urbẽ romã cædibus & icẽdio uastaturũ.Appulsa
cõstãtinopolitanæ terræ naui:quæ tãtos detulerat oratores:iustinus cũ cleri & populi põ
pa:obuiã ẽ pgressus:ad põtificisque pedes pstratus:illũ p dei uicario adorauit.Is sum
mus põtifex maximis honoribus introductus:mandata simul cũ romanis consulibus
senatoribusque & Rauennate Episcopo exposuit.Q uibus ab imperatore auditis:ma
gna utrinque dicentium audientiumque commiseratio est oborta.Hinc fidei cau-

Anastasius imperator ful mine ictus.

sa:si Arriani tolerarentur: inde urbis & italiæ desolatione:si impio regi non satisfieret animos distrahẽtibus: uicit tamẽ grauissimoꝝ in quibus timor domini sanctus permaneret uirorum sententia postponẽdam: quæ ad tempus in integrum restitui posset: fidei causam: urbis & Italiæ saluti: quarum populos gladio accisos nulla posset principũ: nulla pontificum: aut consulum potentia instaurare. Dimissurus etiam oratores Iustinus, ut in illorum honore: suo item consuleret: a Ioanne pontifice: cõsulibus romanis: senatoribusque subministrãtibus: uoluit coronari. Adduxerunt uero impensi effusius: pontifici & romanis a Iustino honores: Theodoricũ maiorem in suspitionẽ. Et qui prius summa dignissimus laude tot per annos: melioribus quos ante acta tulissent sæcula principibus romanis: æquari meruit: ad extremũ uitæ flagitiis se inquinauit. Nã tentos rauennæ: Ioannẽ pontificẽ: consules & senatores romanos: famis cruciatu in carcere occidit. Boetiũ uero & Simachum: in papia: ubi aliquot exulauerat annis: iussit iugulari: quo in tẽpore Eclesius rauennæ Episcopus: ab ĩfausta legatione illa reuersus: basilicã sãcti uitalis quæ nunc Rauẽnæ insignis uisitur: simul cõ Iuliano argentario exædificauit. Factũ autẽ uidetur in crudelitatis qua Theodoricus præter mores suos usus fuerat ultionem: ut apoplesi: siue ut uult agnellus: uẽtris profluuio: interierit. nonagesimo octauo die: postq̃ Ioannes pontifex & romani illi obierant: atq; ãno duodequadragesimo: postq̃ italiæ dominio potitus erat: Quanq̃ procopius in belli italici aduersus gothos pricipio refert Theodorico post oecisos boecium & Simachum cenanti cũ esset caput piscis oblatum: horrẽdam tu illo uisam Simachi faciem. quæ labro inferiori mordicus appræhenso: sibi toruis oculis minaretur. Eoque consternatũ pauore regem: incidisse ægritudinem: in qua leuitatem suam confessus fuit: q; scilicet pontificem sanctũ uirũ: & cum eo alios insignes romanos: tunc maxime præstãtissimos uiros: Simachum & Boetiũ: ad perditorum hominum suggestionem occidit: & paulopost eam confessionem ilico expirauit. Simile certiusque testimoniũ subitæ mortis ĩflictæ regi Theodorico ad pœnam iniquitatis: affert sanctus Ecclesiæ doctor Gregorius in dialogo: ubi scribit solitarium magnæ uirtutis, uirum apud lipparim insulam in heremo habitantem: qua die defunctus est Rauennæ theodoricus: gotho cuidam nobili tunc dixisse uisam a se theodorici regis animam quæ a Ioanne romano pontifice & Simacho: quos per id temporis occiderat: in ollã uulcani mergãda portaretur: Theodorico sine uirili prole defuncto Amalasuncta filia tũc uidua cum Athalarico filio suo: quem ex Euchario ostrogotho: magnæ nobilitatis uiro susceperat octauũ annũ ætatis agente: in regno successerunt. Adhibuit uero prudens regina singularem in subditos cum humanitatem: tum districtionis moderationem quæ cum gothos seuere ne quẽpiam lederent contineret. laxiore romanorum q̃ fecisset theodericus gubernatione est usa: & ĩter aliqua quæ rescidit a genitore facta: filiis Simachi & Betii patrimonium reddidit. Sed athalaricũ filium ea erudiri: & romanorũ moribus ac disciplinis imbui diligentia curare cœpit: ut facile in optimũ principẽ fuerit euasurus nisi tres gothi illius educatores rapinis quibus assueti erant inhiantes prudentes id reginæ consilium peruertissent. Non placere gothis dicentes: eorum regem: sub præceptoribus uiuere: formidinem sibi per uerbera minasque incutientibus: cum econtra expediret uitam inter gothorum duriciem acturum: omni solutum maioris reuerentia inter coæqualesque uiuẽtem: arma & equos tractare: quibus animi uigor: generositasque: a

De morte theodorici gothorum regis

Augurium Theodorici

maioribus accepta:in dies augeatur. Q ue cũ amalasiuntha barbarorum insidias timẽs libenter audisse simulasset. Athalaricum paulo maioribus natu permisit educandũ. Et si uero puerũ sodales omnibus uitiis statim ĩfecerunt:matri tamen obsequens erat q; eum gothosq; educatores suos terreret Iustini Imperatoris optimi uirtus in quã Theodoricus etiã potẽtissimo regi ut ostendimus suspectã:romanos italiæq; populos respicere formidarent. Hinc pacem cum uandalis francis uisigothis. Burgundionibusq; & aliis barbaris a theoderico paratã:cõmuni consilio conseruarunt. Turbauit uero hanc regine & nati concordiã:mors Iustini:que ad primi anni illorũ regni finem:lampadio & Orreste consulibus est secuta. Si quidem ea in rerũ animorumq; commotione: quã principum mutationes efficiunt:Athalaricum sodales metu Imperatoris liberati: facile in lasciuiorem uitam transuersum egerunt:adeo ut nedum matrem audire aut alloqui dignaretur quin potius ipsi insidias parari pateretur. Q uibus artibus:cum se regina priuari regno uideret Theodatum primo sibi ex gente amala consorbrinũ:multas p etruriã:ut ostẽdimus:ciuitates tenentẽ:& eã administrãtẽ prouinciã:q & ipse pueri seductoribus cõsentiret: coercuit pecuniis multatũ :dissoluendis etruriæ populis a quibus repetundarũ fuerat accusatus. Inde filio Athalarico:cum sodalibus suis romæ relicto:Rauennã se cõtulit:& cũ nequiret filium a pernitiosa uita reuocare quod proximũ fuit tres gothorũ proceres:qui malorũ consiliorũ puero suasores erant:interfici curauit. eam autem dicit procopius:iustiniano imperatori:quẽ iustinus ex sorore nepotem reliquit successorẽ:suasisse italiæ recuperationẽ:quod cũ a prudẽtis fœmine quam oẽs scriptores sũmis efferũt laudibus:uita & moribus abhorreat:& nullus alius uel tenuiter innuat:uero simile non uidetur:Athalaricum etiam quem moribus inquinatissimis:procopium secuti fuisse diximus omnia ad theoderici exemplar:& fortassis quantum passa est ætas:meliora gessisse ex cassiodoro eius etiam epistolarũ scriptore compertum habemus. Siquidem licet secta Arrianus esse non desierit:Bonifacium & ioannem:cui mercurio fuit etiam nomen: summos pontifices:quos sua habuerunt tempora:non solum ipse prosecutus est fauoribus & honore:sed a romano senatu ac populo:honorari curauit. Decreta cuius extãt:de episcopis a romano pontifice & nullo alio ordinandis:de rebus sacris a nemine distrahẽdis:& demum de ecclesiastica libertate seuerius cõseruanda Ciues & romanos & italiæ oppidorum urbes frequẽtare:ac bonis artibus operam dare:edicto iussit. Salarius in urbe romana liberalium artium præceptoribus:quod multos annos fuerat neglectum constitutis & inchoatam a Theoderico publicorum urbis ædificiorum instaurationẽ adeo continuauit ut marmora oportuerit aliunde aduehi : que in ruinis inciperent deesse. Nec quippiam ab eo coniicimus perperam factum præter opilionis Simachi & Boecii delatoris sublimationẽ:ad comitiuã sacrarũ largitionũ:que uidetur fuisse ærarii præfectura. Titubauit tamen ad extremum pueri regnum:ob francorum burgondionum q; in italiam aduentum:qui hunc maxime ĩ modum fuisse uidetur. Clodoueo rege francorum mortuo :clodomir childelbertusq; eius filii:in regni paterni diuisione partes Burgundionum regni:Alemanorumq; quas occupauerat clodoueus & quæq; in alpibus ad italiam spectant:Theodeberto eorum nepoti quem in metensibus regem constituerunt regendam possidendamq; dederunt. Is itaq; Theodebertus adolescens:rapinis pridem assuetus:utpote quem Theodericus pater in Alemanorum expeditiones duxerat:

prouiciam romanā:cuius caput est Massilia septimanorū.quæ regis Itallici eēt.Quod cum intellexisset Amalasiuntha:ad reges francorum mittens:pericula ostendit ab imperatore Iustiniano tunc florente imminentia si romanæ reipublicæ prouinciarum inuasores:præsertim italiæ propinqui:bellis inuicem dissiderent:fœderaque Athalaricum inter filium & Theodebertum constitui impetrauit:& si uero qualia fuerit fœdera nō satis habemus compertum tamen constat Theodebertum romanam prouinciam in uim ipsorum fœderum tenuisse.Accessit etiam pueri regis Athalarici:incōmodis.q̄ Theodatus ob acceptam a regina Amalasiuntha iniuriam: & quia burgūdiones francosque tunc uicinos italiæ timeret:cum Iustiniano:prout auctor est procopius:egit ut italiæ receptioni per Etruriam manus iniiciens pecuniis se ditaret:quarum adminiculo:ociosam in Cōstantinopoli uitam degeret.Sed etiā reginæ animi perplexitatem.& Theodati cogitationes in noua mutauit consilia Athalarici regis obitus. Octauo enim q̃ cū regina matre regnum assumpserat anno defunctus est.Tunc amalasiuntha:commodius sibi processuram gubernationem arbitrata:si quempiam assumeret adiutorem:theodatum ex gēte:ut diximus:amala:sibi consobrinum ad se uocauit:& multis in eam sententiam dictis ut facile potuerit homo cupidus:illatam inultæ iniuriam anteactæ uitæ potius q̃ reginæ simultati attribuere.illum post reconciliatam gratiam regni consortem declarauit.Erat uero theodatus latinis græcisque litteris eruditus & inter philosophos: quibus operam impenderat Platonem maxime sectabatur:qui:ut asserit Cassiodorus:temporum suorum historiam scripsit cæterum qui omni in uita iners inconstāsque fuisset:tunc ætate iam grandior adeo imbecillis eneruisque fieri cœperat :ut nulli rei præterq̄ cumulandæ pecuniæ:cui auidissime inseruiebat:uideretur idoneus.Et tamen regina impellente unicū initio regno edidit uirtutis munus.Nam dum Amalasiunta ipsum in rauennam regni participem fore constituit:Theodebertus metensium rex burgundiones multa armatorum milia in liguriam atque emiliam.Alemannos uero in Venetiam misit:in quos delatus est cum gothis italisque militibus Theodatus:Et licet multo minora fuerit q̃ de se per litteras cassiodori ipse prædicat:utranq; tamen gentem non sine illorū cæde italia expulit:atq; etiam misso exercitu quē utraque in expeditione habuerat:prouinciam romanam per legatos recæpit. Tegebat autem multum ipsius regis ineptias uirtus reginæ. omnia administrantis.Hinc illa processisse uidentur quæ Cassiodori epistolæ ostendūt prouisa prudenter pax a Iustiniano imperatore & pariter a francis regibus theodeberto que nepote p datas multiplices epistolas:missosque oratores etiā ex senatu enixius potita.Hinc summi pontificis ueneratio & suscepta accuratius cleri sacrarūque rerum protectio.Hinc auecta magnis sumptibus ex constantinopoli marmora.quibus romam ornari curauit.Hinc liberalitas processit qua in ligures emiliensesque & uenetos usus fuit.Ipsis enim populis ob arrepta a burgundionibus & Alemanis damna tertiæ partis unius anni annonam ex publico ē largitus:quam quidem annonam ligures & emilienses ex terdonensi papiensiq; ueneti ex taruisino atque tridētino horreis accæperūt.Hūc etiam regem scribit Cassiodorus Elephantos tunc ex ære uia sacra ad naturalem bestiæ magnitudinem extantes:qui ruinā minabantur īstaurari iussisse ea: ut uidetur: ratione q; populi romani conduceret animorum seruādæ generositati: si pueri adolescentesque bestias intuerentur, in quas maiores pugnare non horruerint decori inseruientes. Sed

cum theodatus rapinis pro sui ingenii uitio manum apposuisset: dissuasissetq; illi primo
& post abstitisset Amalasiuntha. mox homo perditissimus: summa ingratitudine usus
eam in lacus uulsinensiũ insulam relegauit: occidiq; permisit a filiis & agnatis gothorũ Amala siun
procerum: quos Athalarici corruptores: reginam ostendimus interfici curauisse. Tule thæ mors.
rũt eam mortem ægerrime: non ostrogothi modo. sed & romani Italiq; omnes. ut si ali
quis apparuisset: ad quẽ tunc summa rerum deferri potuisset: fuerint defecturi. Fuit nã
q; mulier illa: si cassiodoro credimus: grauissimo auctori inter primarias rarissimasq;
adnumeranda: quam ille dicit uidere uenerãdum audire loquentẽ fuisse miraculum:
quæ græcis latinisq; litteris egregio imbuta erat. omnium gentium nationumq; quæ ro
manum inuaserant imperium liguã ex illarũ uernaculo uoce sono loquebatur. Eam ue
ro tantæ grauitatis tantæ in simulando & dissimulando prudentiæ prædicat fuisse. ut cũ
discolos insolentesq; & crassatores compescere curaret. nullum illi ab ea offensam se per
pessos & dicerent & sentirent. unde tantam comparauerat auctoritatem tantum sibi cõ
ciliauerat omnium amorem. ut rem illi odiosam cõmisisse si etiam nulla timerẽt pena
nepharium duceretur. Ita illius morte post factum cõsiderata. anxius theodatus: ostro
gothis proprio timentibus periculo maxime memorantibus ex stimare cœpit quantũ i
mineret periculi si iustinianus: sumpta occasione necis Amalasiunthæ: cuius uirtutẽ dile
xerat: Italiam inuaderet. Itaq; placaturus imperatorem inter multas quas ad illum uxo
remque Theodoram dedit epistolas: unã accuratius scripsit. In qua romã italiamque lo
quentes facit: pacem optimo regi doctissimo principi romæ & italiæ amantissimo patri
mitissimoque domino implorare. Et cum esset uisum in tanto timore suo parum: sena
tores romanos mittere oratores. Agapitum etiam pontificem summũ misit: Nec tamen il
lum cõmeatu in uiaticum iuuit. Vt bonus pontifex uasa aurea argenteaque ex beati pe
tri sacrario sũpta. fœnori subiicere: quo penuriã ab usurariis pciperet sit coactus. Q uẽ
cum iustinianus: summa ueneratione in constantinopolim deductũ: de eutichiana hæ
resi interrogasset: orta est inter eos de rebus fidei ultima altercatio. Iustinianus enim ab
Anthemio constantinopolitano Episcopo seductus: petiit. eam labem a summo pontifi
ce confirmari. Cui nedum consensit Agapitus pontifex: sed magno resistens animo: illũ
pro iustiniano appellans diocletianum resipiscere fecit: & Anthemio hæresis fautore
eiecto: mennam in constantinopolitanum episcopum ordinauit. De pace uero cum mã
data pontifex exposuisset: ita adulanter & simulate respondit imperator. ut posthac ni
mis sibi securus rex Theodatus multa sit ausus: quæ illius statũ nacere adiuuarunt. Siqui
dem agapito q̃primum romam rediit defuncto: clerum romanum: quod nullus ante
tyrannus intentauit theodatus rex in electionem quam faceret: ui illata: consensum pro
mittere coegit: & pecunia per pactionem accepta: Siluerium in pontificẽ creauit. Q ua
re: cũ maximam conflasse inuidiam: & multos se delatum: constantinopolim accessis
se intelligeret: incæpit melioris uitæ istitutionẽ populis ostentare. Tributis alicubi immi
nutis: & omnibus liberatis: qui fisco obnoxii: aut delicti in rẽpublicã admissi causa i cu
stodia haberẽt. Eius tamẽ iã pristini: & iam oĩbus iuisi regis conatus: maxime ianes red
dere cœpit: annonæ penuria. p uniuersam italiã orta Cuius multo minor ẽ: q̃ uinorũ susce
pit curã nãque audiens i ueronẽsi agro accinaticũ esse uinũ odoris saporisq; suauissimi Vinum acci
magnã eius uim sũmo cũ fisci ipendio romã aduehi curauit. uinum etenim illud asserit naticum

Caſſiodorus colore purpureo fuiſſe regiũ ſapore præcipuũ:dulcedo cuius ineffabili ſuauitate ſentiebatur:cum tamen & tactus eius denſitate pĩgueſceret:ut carneus liquor aut potio edibilis uideretur. Sed annonæ penuria ſubleuandæ cauſa factum eſt: ut ad tribunos Maritimos uenetiarum dederit epiſtolã:quæ nouæ urbis uenetæ:pauloante uti oſtẽdimus inchoatæ:prima icremẽta qualia fuerit:anteoculos ponit:& haud ſecus deſignat q̃ ſi ad tanti populi:tamq̃ excellentis urbis oſtendendã originẽ:tũc a caſſiodoro Rauenna oriũdo:& qui locũ iſpexit:perſcripta fuiſſet. Cũ nanq̃ miſiſſet Theodatus rex ĩ hiſtriam Laurẽtium quendam:procuraturũ annonam:quæ Rauennam adueheretur exercitibus & italiæ populis diſtribuẽda. dictis uenetiarum tribunis in hæc uerba Theodatus ſcripſit.

Theodatus ad Venetos

Data pridẽ iuſſione cenſuimus:ut hyſtria prouincia:uini & olei ſpeties: quarũ præſenti anno copia indulta ꝑfruitur:ad Rauẽnatẽ fœliciter dirigeret mãſionẽ. Sed uos qui numeroſa nauigia ĩ eius confinio poſſidetis pari deuotiõe:grata prouidete:ut quod illa parata eſt tradere:uos ſtudeatis ſub celeritate portare. Similis erit quippe utriq̃ gratia profectionis:quãdo unũ ex his diſſociatũ impleri non permittit effectum. Eſtote ergo prõptiſſimi ad uicina qui ſæpe ſpatia tranſmittitis infinita per hoſpitia quodãmodo ueſtra diſcurritis:qui per patriam nauigatis. Accedit etiã ueſtris commodis quod uobis aliud iter aperitur:perpetua ſecuritate tranquillum:nam cũ uentis ſæuiẽtibus mare fuerit clauſũ:uia uobis pandit̃ ꝑ amœniſſima fluuiorũ carinæ ueſtræ:flatus aſperos cũ eoꝝ nõ pauefcunt:terram cum ſũma fœlicitate contingũt:putantur eminus per prata ferri: cõtingit alueum non uideri. Tractæ funibus ambulant:quæ ſtare rudentibus cõſueuerãt. Et conditione mutata pedibus iuuãt hoĩes naues ſuas. Vectricem ſine labore trahunt & pro panno uellorum utuntur paſſu proſperiore nautarum. Iuuat referre quẽadmodum habitationes ueſtras ſitas eẽ perſpeximus. Venetiæ prædicabiles:quondam plena nobilibus:Ab auſtro rauennam padumq̃ contingunt:ab oriente iocũditate Ionii littoris perfruuntur:ubi alternus æſtus egrediẽs modo claudit:modo aperit faciem:reciproca inũdatione camporum. Hic uobis aquatiliũ auium more:domus ẽ nanq̃ terreſtris modo cernit̃ iſulãris:ut illic magis exiſtimes eẽ ciclades:ubi ſubito locoꝝ facies reſpicis immutatas. Earum quippe ſimilitudine:per æquora longe patentia domicilia uidentur ſparſa:quæ nõ natura protulit:ſed hominum cura fundauit. uiminibus flexis in ligatis: terrena illic ſoliditas aggregatur. & maritimo fluctui:tam fragilis munitio non dubitatur opponi: quando uadoſum litus:moles neſcit eiicere undaꝝ:& ſine uiribus fertur quod altitudinis auxilio nõ iuuatur. habitatoribus igitur una copia ẽ:ut ſolis piſcibus expleãtur: paupertas ibi diuitibus ſub equalitate conuiuit. Vnus cibus oẽs reficit. habitatio ſimul uniuerſa concludit. neſciunt de penatibus inuidere:& ſub hac mẽſura degentes: euadũt uitiũ:cui mundũ conſtat eẽ obnoxium. In ſalinis autẽ exercendis tota cõtẽtio ẽ. pro aratris:pro falcibus chilindros uoluitis. inde uobis fructus enaſcitur:quãdo ĩ ipſis:& quæ nõ facitis poſſidetis. Moneta illic percutitur uictualis arti ueſtræ oĩs fructus addictus poteſt aurũ aliqs minus quærere. Nemo ẽ q ſal non deſideret inuenire. Merito quãdo iſti debet oĩs cibus:q̃ pot eẽ gratiſſimus: ꝑide naues q̃s more aĩaliũ ueſtris pietibus alligaſtis:diligẽti cura reficite. ut cũ uos:uir expientiſſimus:Laurẽtius:qui ad procurãdas ſpeties ẽ directus:cõmonere curauerit feſtinetis excurrere quatenus expẽſas neceſſarias nulla difficultate tardetis:qui ꝓ qualitate aeris cõpendiũ uobis eligere poteſtis itineris.

Habuit itaq; urbs Veneta:in eo duo de quinquaginta annorũ:Theoderici: Athalarici. & Theodati regũ quietissimo tẽpore:supra cõmunẽ cõditã; a fundamentis urbiũ consuetudinẽ:mirabile incrementũ:padua enim urbe euersa:soli primũ patauini opimates: adeustini:& Montesilicẽses:in riuumaltũ .Methamaucũ.Albiolã.& ad fossas philistinã ac clodiã:confugerunt:Athila autẽ post parũ:cæteras prouĩciæ ueneciæ urbes affligẽte:omnis illius nobilitas:in easdẽ insulas scopulorũq; & littorũ munitiones:per bachilionẽ.Athesim.Minciũ.padumq;:cũ penatibus & suppellectile:nauibus ẽ delapsa:pariterq; factũ esse non dubitamus:a multis romanis & aliar; Italiæ urbiũ ciuibus:in tantis barbarorũ colluuionibus:quantas ostendimus italiã peruasisse.Non enim aliter tã breui tẽpore frequentari potuerũt:tam multæ ĩsulæ :scopuli & littora a laureto:qui ẽ primus finium padi uicus:ad aquas gradatas:milia ferme passuũ octuaginta:quæ ostẽdit cassiodori epistola:fuisse theodati tẽporibus habitata:multũ tamẽ repẽtino ciusmodi urbis ueneciar; icremẽto ꝓfuisse uidet̃ præstãtissimor; ditissimorũq; uirorũ:qui cũ opulẽta re familiari illuc cõfluxerũt:potẽtia.Si enĩ:quod in cõdenda roma accidit:pastores illi fuissent aut cõuenæ quos res domi angusta:aut flagitii cõsciẽtia patriã linquere:& in id Asilum confugere cõpulisset:profecto multa oportuit sæcula euolui.priusq̃ lõgissima ĩ nauigationibus spatia trãsmisissent.priusq; q̃ cõtinuassent paruo tẽpore ĩtermissã merciũ ex italia in Asiã:ac deinde ĩ adriatici sinũ traducẽdar; cõsuetudinẽ:ex qua magnis dudũ opibus aucta floruerat Aquilcia.Primos autẽ magistratus appellarũt tribunos. romanor; exẽplo.a qbus illi tutelæ plæbis cõtra nobilitatẽ fuerũt a pricipio ĩstituti.Q uo autẽ anno & die aut creati Tubuni:aut ea ciuitas primũ sit condita nequaq̃ affirmare ausim.Q ui soleo mirari:qua adductus ratione laurẽtius monachus:patria uenetus scriptor ut ĩ ætate sua egregius affirmauerit:eius urbis fundamẽta:septimo calẽdas aprilis: anno primo atq; uigesimo supra quadrigẽtesimũ salutis fuisse iacta.Nãq; ẽ necessariũ ipsã urbẽ dicere:non priusq̃ eo ãno condi cœpisse:ĩ quo Athila Aquileiã:paduã adeustũ:& cætera uenetiæ ꝓuinciæ oppida deleuit.Sicq; sextũ adminus & quĩquagesimũ supra quadringentesimũ salutis fuisse cõstabit ĩ quo ea iacta fuerit nouæ urbis uenetæ fundamẽta:satis enĩ superiore ostendimus loco Athilã quarto & quadragesimo ĩclinationis romanorũ imperii anno qui erat salutis quinquagesimus sextus supra quadringentesimũ obuisse.& ipsũ Athilã cõstat unieo in anno qui fuit ualẽtiniani iunioris ĩperatoris undetricesimus regionẽ uenetiã afflixisse:ac postea cũ esset apud mincium amnem:a leone romano pontifice suasum in noricũ.ubi statim obiit recessisse:Sed de ostrogothorũ rege & imperatore cõstãtinopolitano superius omissa prosequamur.Interea dũ Theodatus rex ostrogothor; urbis romæ & italiæ regnũ:ĩæpte simul ac auare administrat:Italiãq; ãnonæ ĩopia premere ĩcœpit.Iustinianus imperator expeditionẽ ĩ italiã destinauit.quã quia diu durauit:& uana maximaq; habuit belli facinora:pauxillũ scribere differemus:& aliqua ꝑstringemus:ex iis que ipsius imperatoris tẽporibus:in asia & africa fuerũt gesta: secũdũ quæ bellũ italicũ ĩchoauit.Iustinianus ĩperator:a iustino auunculo cõstitutus:mox parthos bella mouẽtes:misso exercitu cõpescuit:& fines ꝓprios tutãs:parthor; multos afflixit.postea uero exercitus romanus:inito cũ parthis certamine:in fluuio eufratre superatus fuit.Exinde erulos zepidas:& bulgaros:illiricũ deuastãtes iustinianus sæpe ꝑ suos iudices ꝓfligauit.post diuturnũ autẽ imanẽq; laborẽ:aduersus parthos habitũ ꝑ belisariũ

Q uo die & mense & anno urbs ueneta fuit condita cœpta uidelicet die uigesimo sexto Martii .cccc xxi. salutis ãno secũdum aliquos

urbis Venete initia

patriciũ perq; ermogenem magiſtrũ officiorum:& utrunq; legatũ: fœdus cũ parthis eſt
initum:& munera ab utroq; principe ſibi inuicem ſunt miſſa. Mox quoq; ſoluto de oriẽ
tali parte exercitu eundem ductorẽ quem dudum in orientem miſerat: delegit Belliſari
um: cui fortiſſimos milites dedit: ad africam a uandalis liberandam. Et is dux excellens
fauente deo: magna cũ celeritate uandalos ſuperauit: libiãq; ad corpus reipublicæ iũgẽs
bilimirem regẽ captiuũ cũ opibus ſpoliiſq; uandalorũ in cõſtantinopoli pduxit ad prici
pẽ. A quo muneratus: cõſulq; ordinarius mox deſignatus: de uãdalis triũphauit. Belliſa
rio itaq; poſt triũphum africæ apud cõſtãtinopoli agẽte. Theodatus q reſciſſet Iuſtinia
nũ ſibi ĩfenſiſſimũ eẽ: cœpit ſolito magis trepidare. Et tamẽ q̄ erat ĩgenii tarditate: nihil ſo
lito accuratius prouidit. Sed ad ſuas confugiens ineptias oratoreſq; ad Iuſtinianũ mit
tens: alias item epiſtolas quæ extãt ad illũ dedit: in quibus pacem ab illo impetraturus: ro
mã & italiã inter cætera dicere fecit: & ſi africa libertatis parte frui occæperat: non tamen
debere Iuſtinianũ optimum principẽ: italiam a qua ĩperii nomẽ decuſq; accæperat: ĩ eã
dẽ libertatẽ animis erectã: motibus exponere: qui inter oppugnandũ defendẽdũq; ne
ceſſario orirentur. Iuſtinianus uero reſpondẽs regi: præ ſe tulit deſideriũ urbis & italiæ li
berandæ. Miſit nãq; ad eũ oratores quorum legationis ſumma hæc fuit: ut aut italia: &
eius inſulis decedens conſtantinopolim Theodatus ſe conferret: diuitias accæpturus ma
ximas: & in ocio quod a teneris annis fecerat: philoſophiæ operã daturus: aut ſi id facere
recuſaſſet: bello quod ex tunc ſibi indictum eẽt: neceſſaria prępararet. Is uero hominũ
inæptiſſimus: nec oblatis conſenſit conditionibus: nec ſe contra uim magis ſolito cõmu
niuit. At iuſtinianus ubi ab oratoribus ſuis factus ẽ certior: Theodatum & ſi poſtulatis
non feciſſet ſatis: oĩa negligenter ꝓuidere: belliſarium iubet: ſimulata in africã nauigati
one: claſſem ſoluere & ea ĩ ſiciliã ducta: incũbere pro uiribus inſulæ receptioni. Cauit ta
men prius imperator: ne cũ uandalos in africa oppreſſiſſet. ſimilem intentaturus oſtro
gotorũ oppreſſionem: alias romano imperiõ dudum inimicas gentes barbaras in ſe cõci
ret. Ad Clodemirem tianque childebertumque & clotariũ reges francorũ: ut & ipſi quie
ſcerent & nepotẽ Theodebertũ: liguriam tenẽtẽ quieſcere facerent multa & maxima mi
ſit dona: additis litteris: quarum ferme ſẽtẽtia hæc fuiſſe uidetur. Graue fuit hactenus
oſtrogotos reges: qui Theoderico indigni ſucceſſerũt tolerare: cũ propter illatas nobis
ſingulos per dies iniurias: tum maxime propter Arrianæ hæreſcos labẽ: qua urbẽ romã
& italiam inficere nõ deſinũt. Inſuper a nobis requiſitus rex Theodatus: ne dũ reſipiſcit:
ſed conuitia iniuriaſq; uir petulãs adiecit: quod cũ diutius ferre: chriſtianos principes in
dignum ducamus: bellum illi indiximus: ſpem maximã uictoriæ in ueſtris aliorumq;
principum chriſtianorum uiribus: non minus q̄ in noſtris repoſitam habẽtes. Poſtq̄ ue
ro reges reddiderunt epiſtolas: ſpem pacis facientes. Iuſtinianus mundum quẽdã ducẽ
ſuũ: cum copiis dalmatiã inuadere ĩperauit. Et mundus quidẽ: gothis qui ſalonam præſi
dio tenebant prælio ſuperatis. Salonam cœpit ĩuoluitq; tumultu dalmatas oẽs: Iuſtinia
no ſubiici renitentes. Annos tunc urbs roma duodequinquaginta: ſub gothis regibus.
Roma ãnis xlviii. ſub gothis fuit. Theoderico triginta octo: Amalaſuintha & Athalarico puero octo: ac Theodato ad du
os adeo floruerat: ut nullam ipſa imperii inclinationem: ultra ſentire uideretur quin ap
pareret: primum: quem forte creari contigiſſet excellentioris animi atque ingenii: ſiue re
gem ſiue imperatorem: illius ſtatum ubiq; ad integrum orbis imperium poſſe redigere.

...rius mafrirum
...a vandalos misit
...mano

Sed quæ alluxit: ob aduentum belisarii ducis præclari: & uiri certe optimi spes libertatis per imperatoris iustiniani auariciam atq; socordiã: in contrariũ successit. Nanq; & libertas omnino perdita: & urbs intus extraq; diruta ac desolata: ad stupendã prout posteriores ostendunt libri calamitatem est perducta.

Historiarũ Blondi Forliuiensis ab inclinatiõe ĩperii Romanorũ Liber quartus icipit.

VAE annis centum duobusq; & triginta: per quos urbis romæ imperiũ hactenus inclinauit: gesta sunt nobis compertu difficillima fuere. Existiment autẽ alii quicqd uolunt blandimur nobis. multo plura q̃ ferret spes ac opinio: & nostra & illorũ qui nos hoc opus aggressos fuisse nouerant latebris eduxisse. nec facilẽ habent ĩdaginẽ quæ sequunt̃. licet aliquibus in sæculis: quosdam fuisse inuenimus: qui aut gentiũ: aut urbium sue ætatis gesta scribere conati. nobis afferent adiumentũ. Primus tamen procopius: in belli italici aduersus gothos: quod sumus scripturi: narratione: partim multum adiuuabit: partim non leuia alicubi afferet impedimenta. Vnde præfari cogimur aliqua explicandis scriptorũ controuersiis plurimũ conductura: Is procopius ex cæsarea palestinæ oriundus: ĩ castris belisarii patricii: prima ĩ hac expeditione itallica: medicinã artem exercuit. Et ut sunt hominum ingenia: ad plures artes uersatilia. rerũ iustiniani imperatoris tẽporibus ubiq; gestarum: scripsit historias. In q̃bus pars fuit belli italici aduersus gothos. Eã uero partẽ: græce scriptã: nostra industria nuper habuit italia: quã nullus scriptorũ latinorũ: qui iustiniani ĩperatoris & nostrã intercesserunt ætatẽ: legisse uidet̃. Nos itaq; cũ perdiscendis litteris græcis: parũ fœlices fuerimus. ipsã belli italici hystoriarũ particulã: traduci in latinitatem curauimus. non quidẽ mansurã: sed solũ modo talẽ: ex qua procopii scripta scire possemus in nostrã hystoriã cõfundenda. Exinde leonardus aretinus: scriptor ætate nostra clarissimus: eandẽ belli italici aduersus gothos historiã: decẽ & octo ãnos cõplexã: scripsit: quæ ad principiũ finẽq;: nihil plus habet q̃ procopius. & apud procopiũ quidẽ ubi sit integer: huius Italici belli gesta: a suis cognita principiis: & ad finem perducta: non dubitamus esse gratissima. In hac autem particula undiq; mutilata: quæq; meliora desiderarentur. nisi nos tribus in primis qui præcesserunt libris: gothorũ originem: gestasq; res: & plæraq; dixissemus. quæ ipsam absoluunt illustrãtq; historiam. Eademq; ratione: illa quæ ad ipsius italici belli finẽ dicemus: gratiora erunt: præsertim illis: in manus quorũ sumpta ex procopio contigerit puenire. Ipse enim pcopius homo græcus: licet in italia fuerit non; eã habuisse uidet̃ rerũ italiæ peritiã: ut tãte historiæ potuerit satisfacere quod quidẽ: & si plurimis ĩ partibus apparet. in unica ostẽdere satis erit. Is describẽs rauennã: quæ tunc urbiũ italiæ: post romã erat primaria: dicit illã a pado mediã fuisse diuisã. Et rauẽnã: quæ nedũ diruta: sed nunq̃ usq; in hanc ætatem fuerit direpta: constat: a pado semper duodecimo milliario abfuisse. Siue igitur procopius errauit: siue in latinitatem perperam est conuersus multa in hac belli italici historia: præter principii & finis defectum mendose scripta: uel absurde addita compeximns. in quibus explicandis ita uersari ẽ animus. ut nõ disputationẽ introduxisse: magisq̃ historiã ad ueritatẽ dirigere uideamur. Belisarius patricius a iustiniano ĩperatore: belli italici aduersus gothos dux declaratus: classẽ parauit: militibusq; ipositis ĩ Siciliã nauigauit: ubi præcepta iustiniani secutus: tanq̃ nauigaturus ĩ africã: nihil hostile pricipio ostẽdit. præfecerat uero ægratui:

Margin notes: procopius (handwritten) — Leonardus aretinus — rauenna pma / italie post ro (handwritten, cut off) — belisar (handwritten, cut off)

quem adduxerat:ualentinianum innocentium & magnum. Et pedestres copias:quæ fa tis erant magne: Constantinus & Bessas herodianusq; ducebant. Idoneo exinde capto tempore: Catinam urbē repente adortus:occupauit. Postea syracusas cū duxisset: urbe munitissima dedentibus ciuibus est potitus:fecitq; statim siculorū in gothos odiū: ut q̄primum copias belisarius ostentauit:propositumq; aperuit:mirabilis uictoriæ cursus fuerit. populis: urbes oppidaq;: certatī romano imperio cuius desiderio pridem tenebantur:ultro offerentibus. Hortabatur autem ad id eos maxime bellisarii præsentia: qui cum a uandalis africā liberasset pariter sperabatur Siciliam a Gothis:italiamq; erepturus: & adiuuabat Theodati ignauia: qui nullos per siciliā fecerat apparatus. Attoniti itaq; subita ciuium defectione gothi: maiorem subito spem in fuga:q̄ in resistētia posuerūt. Vnica tamen in panormo munita ciuitate cui ualidum inerat præsidium: gothi resistere sunt adnisi. Sed bellisarius dux peritissimus: urbē in circuitu contemplatus: aduertit portū patere ad mœnia: quæ aliquot in locis a nauium malis: altitudine superabantur: q̄ obrem classe in portum delata: propugnaculisq; pro malorum summitate dispositis sagittarios funditoresq; in illis posuit: qui subiectos hostes ferientes illico mœnia defensoribus nudauerunt: tū subeuntibus ad mœnia sine metu aliis militibus: territi ciues: sese bellisario permiserunt. Hec Theodato cū esset in italiam nunciata: anxio animo: legatos ad Iustinianum: mittens huiusmodi mandata dedit. Siciliā se sponte decedere & in italiæ tributum recognitionisq; signū: coronam auream librarum trigīta: ac in oēm quācūq; iusserit imperator expeditionē romanos milites tria millia polliceri. Insuper in episcopos ui rosq; senatorios: iurisditionem permittere. Et ut maiestas imperii: in urbē & italiam restituta eē uideretur se curaturum nomen imperatoris inter sacra cerimoniasq; primū pferri: statuamque nullam regi italico nisi secundum imperatoriam locari. Indicat uero pictura: musiuo opere facta. quam rauennæ uidimus i ede beati martini in cœlo aureo. a Theoderico ut diximus edificatam theodatum: quod fuerat pollicitus: incepisse. Ex eo nāque musiuo cæteris elegantiora: quæ italia nunc: uel noui hēat: uel uetusti operis Iustinianus & Theodora uxor: & ipse Theodatus loco inferiori: nūc picti cernūtur. Quo in loco aliqua fuerūt ad ornatum addita: quæ & scriptorū supplent defectū: & certa ostēdunt multa: quæ scripta credere nolebamus. In pariæte enim qui ē ad dexteram: Rauenna qualis tunc erat. in hūc modum depicta ē porta aurea: claudii riberii opus: qualis nūc extat propinquā habet insignem beati uitalis edem: magna ex parte nunc integram. pallatium postea illud superbissimum: quod tanta cura impensaq; Theodericu exedificasse Cassiodorus sepe memorat quale fuerit: nunc apparet. cuiusquidē ac aliarum ediū: ut i pictura superbissimarum mille iam diu uel minime cernuntur reliquiæ. Sed illis i omnibus: siue sacris sedibus: siue porta & pallatio: illud est cernere admirandum q; ad omnes additus: qui portæ aureæ & edi sancti uitalis bini: pallatio autem quaterni erant: nec ligneæ: nec eneæ nec ferreæ: erant ualuæ: sed in ea: quam regum gentis gothicæ iustitia & potentatus præstabant securitate cortinula ut apparet aurea: quā uelum appellare consueuerunt: pro ualuis & foribus utebantur. Indicant præter picturā arpaguculi ex ere: qui in summa parte ostiorū: quæ habere diximus bina: sācti uitalis ædē: adeo tenues fuerūt cōsteteros nihil præter cortinulam sustentasse: q̄q; q gesta romanoꝝ siue pontificū siue pricipū: priscis scripsere tēporibus: partes ædiū diuersas exprimeꝛ uolētes: primū secūdū

& tertium uelum:a simili clausura:dicere cōsueuerunt.Hinc helius spartianus:de Alex-
andro seuero iperatore dixit.Salutabatur quasi unius ex senatoribus:patēte uelo.i pariete
autē eiusdē sancti martini ædis sinistro:classēse oppidū quale fuerit pictura īdicat:quod
quidē oppidū:tātis ædificiis ornatū fuisse apparet:ut stupendū sit nulla ipsius fundamē
ta nullā partē:præter edē sancti apolinaris:quæ adhuc extat īsignis:alicubi insula uepri-
busq; īueniri.Portū autē qui fuerit adeo patēs:& nauigio tutus ut illū omni ī sinistro adri
atici littore octauianus elegerit ī quo suā cōseruaret classem:nuper pene clausū uidimus
ut nedū triremes & dromones multos prout pictura indicat:sed nec schaffā piscatoriā
lembum ue nunc pferat:cuiusquidē rei causā esse nō dubitamus sapis fluuii q̄ illū facere
cōsueuerit auersionē:decē nanq; ab eo portu passuū milia aliud ī mare ostiū quod ger-
uasium dicitur multis āte seculis sibi effecit.Est qdē nunc ignorātibus ea quæ a maiori-
bus scripta sunt īcredibile:uel portū eius magnitudiuis uel opidū in classensi loco fuisse.
ubi nulle nunc appareāt illoꝝ reliquie.nobis uero maiorē affert admirationē nulla fun
daméta nullas reliquias extare illius turris quā plinius scribit ad illū portū fuisse de qua
lucerne noctu portū nauigātibus indicarēt:quā quidē turrim plinius asserit omniū ma
ximā fuisse quas romanoꝝ īperii portus alicubi habuerunt.Sed ad regis italiæ gestorū
narrationē iustinianus cū regis legationē benigne excæpisset ita respondit ut & pollicita
tiones amplecteretē & italiā omnino reddi postulās se theodati rebus ꝓmiserit & ampli-
tudini consulturū.Interim bellisarius panormo recæpta magnificos apud syracusas lu
dos edidit:ac numisma ī multitudinē dispersit.Erat eni extrema dies sui cōsulatus:quo
ob honorē uictorie de uandalis parte fuerat ornatus.adeoq; fortunā habuerat fauētem
ut extrema cōsulatus die siciliā uniuersam repertus sit superioribus uictoriis addidisse.
Hac ī parte omisit procopius secundam Belisarii profectionē in africā ad sedandos mo-
tus quos storza sicut iordanus aliiq; nonnulli habent contra īperatoris iudices concita-
uerant.Nā storzas pene ultimus militū & marini clientulus tirannidē arripiens auctor- storzas.
q; seditionū effectus Cyrillo & marcello & phara aliisq; diuersis iudicibus dolo perem-
ptis salomonē agitabat.totāque africā deuastabat.Igitur Belisarius emenso ī africā pel- bellisarius
lago solita fœlicitate rebelles fugauit.prouinciam liberauit.salomoneq; rursus in cartagi
ne collocato in siciliam rediit.At in dalmacia gothi post mundi ducis aduentum copias gothi.
reparauerunt in salonamque ducentes eam urbem constituerant obsidere.Quibus cū
occurrisset mauricius mundi filius adolescens egregius cum parua æquitatus parte ob-
uiauit illi gothorum turma:quæ pariter quid circa urbem fieret inspiciendi gratia prodi
erat ex castris:& præter utriusque exercitus expectationem commissum est prælium.
tanto animorum ardore ut cum multi prestantioresque ex gothis cecidissent ipse etiam
Mauricius sit occisus.interim obequitans mœnia munitionesque quas circum ea face-
ret Mundus uno eodemque in tempore mauritium filium in hostem pugnare.eundem
que primum uincere postea superatum mortuumque esse audiuit.Quo perculsus do-
lore homo bellicosus ira incensus furensque in hostem ruit.uiderant item gothi præliū
a paucis quos castris emiserant cōmitti:quibus ut senserāt maiori ex parte occisis ad ar-
ma omnis exercitus cōcurrerat.Hic nō prius īpetere īprouisus potuit mūdus q̄ illi ex pre
parato pugnādi copiā fecissent:& cū totis copiis hic īde p multas horas sit certatū cedes

utrinq; maxima est commissa. Gothi tamen qui sensim recedere cœpissent urgente uehementius mundo fracti fœdam cõmiserunt fugam. Nec destitit uictoria uti mundus quinimo profligatos longe insecutus: dum in necis filii ultionẽ sanguine nequit satiari a fugienti agmine ẽ occisus. Repulsi eũ in modum gothi merentes in remotiora retrocessere. Et milites imperatoris non minore q̃ hostes cæde ꝓfligati ob ducis necem merore confecti attonitiq; salonas deseruere. Eam ciuitatẽ paulopost gripa gothus reparato aliquantisper exercitu recæpit: inclinatamque in dalmatia Theodari rem adeo restituit ut Iustiniani exercitus omnia quæ mundus cœperat linquere sit coactus. Elatus tãta uictoria Theodatus & simul Belisarium audiens in africã ad motus Storzæ comprimendos traiecisse: nedum spreuit ea quæ cũ Iustiniano agere cœperat: sed illius oratores ne ab inceptis discederet persuadere conatos ĩ custodiam haberi iussit. Et ut meliorẽ solito uitã instatuisse romanis ac italis ostentaret. uasa aurea & argentea quæ Agabitũ pontificem quando a se constantinopolim missus est usuris subiecisse ostendimus ex fisci pecunia redimi & in beati Petri sacrariũ referri curauit: quo in edicto ut suã cõmẽdaret eius facti laudẽ Alarici uisigothoꝝ primi regis facto detrahit. Neq; enim mirũ fuisse dicit si ueneranda sancti petri uasa reddi uoluit qui erat tantæ urbis uastatione dittatus. Interim annonæ charitas uniuersam italiam. sed in primis Emiliã & liguriam atq; Venetiã premebat: ob acceptam anno tunc tertio a Burgundionibus & Alemãnis cladẽ. Quare illos populos in rebellionẽ pendere intelligens maxima eos liberalitate solatus ẽ. Nõ enim tertia illos sicut prius sed totali unius animi ãnona donauit. multa in eius donatiõis decreto præfatus de sua gloria. qui burgundiones in æmilia & liguria occidiõe maxima afflixit Alemãnos uero non sine cõmissa cæde extra Italiam fugere cõpulerit. Tum imperator postq̃ intellexit quẽ in modum successerant res & in dalmaria & apud Teodatum: Cõstantianum belli dalmatiæ ducem duxit: misitq; illum cum supplemento ad copias quæ solitæ sub mundo militare in Macedoniam se recæperant. Eodemq; in tempore bellisarius in Siciliam est reuersus: quam illico pacatam obtinuit. Quia uero transitum in italiam diutius differre nollet. præsidia primum per siciliam ubi se absente uisa sunt maxime opportuna disposuit: inde e messana soluẽs regium est delatus: eam urbẽ & quæcũque ad primam exscensionẽ adita sunt loca e uestigio recæpit: oppidanis sese in deditionem: ob ingens in gothos odiũ offerentibus. Ea cũ fieri uidisset embrimus uel ut Iordanus appellat Euermid Theodati gener brutiorum prouinciam administrans sese etiam ipse permisit belisario a quo cum esset constantinopolim missus imperator eum patricium ad lectũ multis muneribus maximisq; donauit. Moturus uero pedestri itinere ex brutis bellisarius classẽ iussit pari spatio littori ꝓximã nauigare quousq; lucanis nõ minori q̃ bruti fecerãt facilitate deditionẽ faciẽtibus cõfirmatis: neapoli ẽ uẽtũ quæ ciuitas ualido gothoꝝ præsidio tenebaẽ. Vbi uero admouit & circũ mœnia disposuit terrestres copias classẽ ĩ portu extra teli iactũ stare ad ancoram iussit: nec multo post munita arce suburbana ꝑ pactionẽ ẽ potitus. Cumq; obsidionẽ magnis apparatibus molliretẽ miserunt ad eũ neapolitani Stephanũ quẽdã magnæ inter eos auctoritatis uirũ maximiq; cõsilii. Qui ferme talibus mandata exposuit. Optare q̃dẽ ciues neapolitanos urbẽ dedere ĩperatori: sed facultatẽ deditiõis ideo sublatã eẽ q̃ eoꝝ uxores liberiq; quos Theodatus pridẽ Rauennam obsides miserit in custodia haberentur. Tantũ item inesse gothicum

præsidium ut si armis correptis portas aperire uelint ciues in ipso apparatu ab arma-
tis expeditisq; militibus cōfodiantur ea ratione consultius fore fidelissima imperio urbe
absq; lesione relicta ad urbē romā properare qua potitus & neapolim & omnē italiā faci
le sit recepturus: Respondit paucis belisarius. nō se illū cōsilii directorē ad colloquiū ad-
misisse. Si neapolitani tēpore uti uellēt cōdiciones peterent æquas quibus ipendens euita
rent excidiū: q; ipse non prius inde proficisci cōstituerat q̄ urbe expugnata exemplū pro
poneret cæteris italiæ urbibus & oppidis quo digni sunt supplicio qui cōfractis iā ubiq;
barbarorū armis romanoꝝ imperatoris beniuolentiā nō præponerent: Q ue cū stepha-
nus a bellisario persuasus blādiore q̄ audisset oratione neapolitanis retulisset plæbs por-
tas imperatoris exercitui aperiendas acclamare cœperat: & gothi ad octingētos qui præ
sidio inerant nō ausi repugnare in ciuiū protectionē cōfugiebant. cum factiosi duo ci-
ues pastor & asclepiadotus gothoꝝ rebus studentes Stephani qdē orationi nequaq̄ sūt
aduersati: sed rem ita agēdā esse dicentes ut deditio facta non proditio uiderēt tam diu
differri obtinuerūt quoad gothis ad urbē defendendā animi redierunt. Et cū multi itē ex
plæbe eiusdē factionis sese præsidio adiunxissent iudeis qui multi in urbe erant arma sūt
data. Interea bellisarius postq̄ neminē prodire ad conuentiones dedinonēq; uidit neces-
saria oppugnationi comparauit. Non autē dubitauit quin ad eam ciuitatem mœnibus
circundatā ualidissimis naturaq; loci munitissimā diutius sibi sedēdum foret: qua ratio-
ne aquæductu qui in terra defossus in urbē perferret obicibus intersepto aquā castrorū
usui deriuauit: curareq; cœpit cōportari materiā castellis & machinis undiq; excitandis
Q uo in apparatu dum aliquot detinetur dies forte miles quidam isauricus exiccatam
aquæ ductus partē ad muros ciuitatis pertinentem cum usq; ad urbis mœnia subrepsis
set aduertit petram que natiua urbis mœnia i loco suppleret: cuiq; aquæ ductus parietes
extra & intra adhererent foramen habere. satis patens aquæ hominis ingressui per angu
stum. Opinatus uero ē si petra patefierēt per osque illius milites penetrassēt aquæ ductū
non minus in ciuitate q̄ extra præstaturum militibus accessum. Id cū ab Isaurico intelle
xisset belisarius milites illi fabrosq; dedit. qui dilatando foramine ab ictu qdem ne soni-
tus audiretur temperarunt: sed radendo elimandoq; ita circulariter conminuerunt ut ar-
mato militi facilem præstaret ingressum. Inde bellisarius facta capiendæ urbis potesta-
te prudenter & humane uti uolens quibusdam accersitis ciuibus ea memorauit: quæ in
captis per uim urbibus committi consueuerunt. Virorum cædes: mulierum ad libidinē
raptus: & demū incendia ac rapinas. proinde usi tēpore facerent dedicionē ex qua cladē
omnium maximam irent auersum. Ea neapolitani cum spreuissēt bellisarius capiendæ
urbis instituit huiusmodi apparatus quadringentos milites ex omni exercitu selectos
primis tenebris ad aquæ ductum muro continentem silentio adesse iussos quid facturi
sint instruit: ipse scalis i propinquo loco secrete dispositis reliquum exercitum arma cape
re iussum castris eduxit. & ad urbis partem aquæductu auersam delatus simulat oppu-
gnationem. uel eo uesperi uel mane summis conatibus intentandam. Hunc tantum qui
inopinate fieret apparatum audientes a custodibus neapolitani in mœnia populariter
conuolarunt. Noctis exīde interuentu & differre in crastinum oppugnationem simu-
lauit Bellisarius: & quadringenti milites per aquæ ductum saxique foramen intra
mœnia subrepserūt. sed ea ratione urbem peruadere. aut muros capere nequerūt: quod

arduus ad saxũ paruo interiecto spatio pertineret tumulus armato ascensu difficilis qui
superãdus esset:si in urbẽ penetrare aut ad mœnia flectere uolebãt. Eo in depresso tumu
lũ inter & mœnia spatio:cũ diu quid facerẽt dubii fuissẽt miles unus armis depositis ma
nibus pedibusq̧ repẽdo ĩ tumulũ euasit. & casulã quæ unica in uertice erat accedẽs anũ
in ea repertã minis ne clamare auderet detentã funiculũ poposcit:cuius caput unũ olea
stro in summa rupe existenti cũ alligasset:alterũ ad cõmilitones dimisit: eiusq̧ funiculi
adminiculo singuli ascẽderũt. Vbi uero ĩ tumulũ oẽs constitere quod cũ bellisario cõue
nerat signũ classico dedere. Cui ex aduerso pari crepitu dux respondit. Is nanq̧ qui nea
politanos ciues gothosq̧ ad eam partẽ urbis a quæ ductu auersã ad quã oppugnationis
simulauerat apparatus mœnia cõplesse uesperi uidisset:cũ primũ noctis tenebræ eũ texe
runt:loco excedẽs ad scalas redierat quas ipsũ a quæ ductui propinquas ostendimus di
sposuisse. Itaq̧ pari tẽpore sui milites ad itra cœperũt mœnia: & magno totius exercitus
cõcursu scalæ ab extra ad primũ classici crepitũ sunt admotæ. Multis itaq̧ longo spatio
mœnia utrinq̧ habẽtibus qui per aquæductũ intrauerãt milites ad proximã delati por
tam custodes interfecerunt. Eaq̧ subito refracta bellisarius de tertia uigilia cũ exercitu ẽ
Bellisarius Neapoli cæpit. ingressus. Interea ciues tam subito ĩopinatoq̧ perculsi pauore postq̃ hostẽ prius irrupis
se uiderunt q̃ ubi fieret impetus satis intellexissent anxii amentesq̧ ad tutãda propria sut
reuersi. Et debachatus ubiq̧ græcus miles hinc diripit ĩcẽditq̧:ædes:inde ciuium qui re
Oratio bellisarii ad milites. sisterẽt cõmissa cæde uxores illoꝝ filiasq̧ rapit. Q uæ cũ fierẽt bellisarius militibus sub
ipsum solis ortum ad cõcionem uocatis talem habuit orationẽ. Videtis cõmilitones qua
lem urbẽ non armis magis q̃ consilio adepti estis. Ea quidẽ duo corporis & animi uires
complexa quibus cõtingunt ii merito dicendi sunt fœlicẽs. Sed quæso attẽti audite. pru
dentis eẽ primum illud maximumq̧ scio & prædico:quod consilio paraueris cõsilio con
seruare. Sedimus ad hãc urbẽ pro ipsius magnitudine paꝝ. pro aliarum quæ post hac
gerẽdæ sunt rerum multitudine satis diu. labores subiistis ĩcõmoda & pericula. Ad quæ
oĩa si uestram modestiam:uestram noui in imperatorem ac rempublicam fidem: non
prædæ auiditas aut odiũ in neapolitanos antea ignotos traxit. Q uin gloriæ acti stimu
lis adnisi estis capere hãc urbẽ cuius opportunitatæ freti italiam barbarorũ manibus li
beratam imperatori uestro subiiceretis. Imprudenter uero neapolitani inimice egerunt.
q̧ tãtillo gothoꝝ præsidio quod facillimũ fuit eiicere uel opprimere ĩpatoris gratiã:salu
tẽ suã:nois italici decus:nõ ãtepõsuere. Veꝝ ꝑ ĩprudẽtia ꝑ demerito satis dederũt pœna
rũ oĩ supellectile :oĩ quæ q̃dẽ loco moueri possit re familiari & pecunia spoliati. Nemo ẽ
usq̃ loci nec ĩter ipsos etiam neapolitanos ciues:qui eã gazæ direptionẽ nõ sit æquã:& de
meritis correspõdentẽ iudicaturus. Sin uero ultra progredimur modũ excedimus. Sub
diti enim per arma uestra imperatori romano sunt nunc:non hostes neapolitani. Q ui
bus seruatis maximam inurimus notam:spretæ amicitiæ quam ultro petere debuissent
Aliosq̧ urbiũ italiæ oppidanos quales ĩtra mœnia admissuri sint admonemus. uestra sit
suppellex:uestra sint quæcũq̧ potuerit miles efferre. Neapolitani uero uxores sibi habe
ãt & filias. urbẽ frequẽtẽt uobis postea æquæ ac sibi cõmodo usuiq̧ futurã. Militibus ea
orõe ꝑsuasis bellisarius nullũ neapolitanoꝝ ultra occidi aut capi ꝑmisit:mulieres maritis
parẽtibusq̧ e uestigio ĩstitui curauit. In gothos ãt q̧ ĩ præsidio fuerãt nõ solũ sæuitia nõ ẽ
irius gothos [illegible] usus sed eos nõ secus honori hũit q̃ suos. hactenus ĩ his quæ ad neapolitanã ĩuasionẽ spec

tant procopium secuti aliqua diximus iordani epithomati penitus contraria. In quo as-
sertum est quod pandulfus & multi alii tradiderunt. Neapolitanā urbem tunc spoliatā
& tam gothos qui inerāt & romanos q̄ neapolitanos ciues trucidatos fuisse. Interea theo
dato apud urbē torpescente gothi & romæ & circum ea loca degentes cum antea theo
dati regis malignitatē occultis sermonibus damnare consueuissent auditis i iis quæ apud
neapolim gesta diximus segnitiē illius apertis maledictis lamentabantur. Et cū nequaq̄
dubitarent bellisariū ad urbē properaturū se ipsos cohortati cæterisq; bellatoribus cōuo
catis trigesimo quinto ab urbe miliario ad regetā oppidū: quod nunc ruglate castra fece
runt: ubi magnitudine imminētis periculi suadēte post maturā deliberationē uitigitem
sibi & italicis regē creauerunt. Is nanq; & si obscuro genere ortus erat. magnitudie tamē
animi: & rei militaris peritia cæteros gothos facile excellebat. eū regē declaratū esse au-
diens Theodatus per deuia fugiens Rauennā petebat: sed missus post eū a nouo rege op
Optaris qdā gothus cū eqtatu illū i itinere assecutus interfecit. Sicq; theodatus tertio q̄ — Theodati obitus.
regnare cœperat āno eū habuit regni & desidiæ finē. Exinde uitigis romā ueniēs Silueri
um pontificē romanū: quē ut ostendimus: pecunia corruptus ordinauerat theodatus: &
senatū populūq; romanū allocutus beneficia theoderici regis memorauit. Hortatusq;
eos ut in fide manerent tantas esse ostendit gothorū uires: ut nemo sine sua pnitie sit res
nouas per italiā moliturus. Cū gothis uero de gerendi belli ratione multa disseruit. qui-
bus longa oratione suasit conducere præsenti necessitati: præsidio romæ relicto rauēnā
accedere: & gothis quos per omnē italiā theodericus rex disperserat coactis cōgredi bel
lisario. Profecturus itaq; roma uitigis luderim quendā cum electorū militum quattuor
millibus præfectū urbi & præsidio declarauit: accersitosq; quosdam senatorii ordinis ro-
manos in locum obsidū secū duxit: & q̄primū rauēne fuit regnū honestaturus Matha
siuntham theoderici regis ex amalasiuntha filia neptē inuitam accæpit uxorē: ipsa nāq;
licet prius a theodato captiua fuisset ptenta, tamē uitigitis noui regis ignobilitatē asperna
ta recusabat illius coniugio copulari: Eā uitigis ut deliniret nuptias fecit celeberrimo ap
paratu. & tamen interea curandis omnibus quæ ad bellū pertinere itelligeret itentus go
thos undiq; cōuocauit: distribuitq; iter eos arma & equos: put uirtus cōditioq; singulo
rū exposcere sunt uisa. Et hæc quidē tunc apud gothos fiebāt: belisarius uero postq̄ satis
exercitū reparauit præsidio neapoli & cumis relicto romā uersus uia latina iter facere in
cœpit. Quod cū romani habuissēt exploratū Siluerio papa suadēte publico cōsilio con
stituerūt: nō modo illū & copias: q̄primū aduenisset admittere: sed ut accessū pperaret
pnūcios adhortari. Missus ad eā rē fidelius quispiā Mediolanēsis bellisarium quo maio
ri certiorīq; cū spe eo acceleratiore gradu ueniētē pduxit ad portā quæ dicit asinaria. Vi
derat gothi præsidio a uitigite iposīti itellexerātq; romani populi itētionē. Quare cōter
riti fide publica a romanis iperata abire statuerūt: præter unicū baderim q regis sui cru
delitatem timens sese maluit romanorū fidei pmittere q̄ cū aliis pficisci. Euenitq; ut qua
die quā iduū decēbriū quartā fuisse cōstat bellisarius asinariā intrauit: eadē gothi porta
flaminia sit egressi. Recæptus itra urbem bellisarius senatū ac populum multa dubiis ut
erāt rebus accōmoda potiusq̄ dictu speciosa allocutus ē: & luderi gothoꝝ præfecto con
stātinopoli ad iustinianū iperatorē misso sūmā adhibuit diligētiā: nō urbe tātūmō sed
& oppidis que cū illa uenetāt i potestatē cōmuniendis. urbis autem moenia non solum

ubi ruinam minarentur instaurauit:sed propugnaculis ad ea ubicunque uiderentur hu miliora excitatis ac aggere & fossa circuductis reddidit multo q̄ unq̄ ātea fuerant muni tiora. Exinde cōstantianum & Bessan præfectos suos cum copiis dimisit. Hunc ad Narniam obsidendam: illum in etruriam. Recæpit breui Bessa narniam: ciuibus deditionē q̄primum sunt aditi facientibus. Constantianus uero spoletum primo & post perusiā uiribus domitas cæpit: & quia compertum haberet uitigitem ingentes copias parauisse modico spoleti relicto præsidio cæteras copias in perusiam coegit fore confisus ut si uitigitem eius capiendæ ciuitatis libido cæpisset tam diu ad eam distineretur quoad urbi romæ satis a bellisario prouisum esset. Et uitigis quidem cum primum de perusiæ obsidione certior factus fuit Nillam & pissiam præstantes gothorum duces cum parte exercitus immisit: ut eam ciuitatem suo præsidio conseruarent: sed cum Perusiæ iam captæ appropinquarent egressus est cum copiis in pugnam paratis constantianus: qui præliū cū illis nequaq̄ detrectantibus conseruit: pugnatū est utrinque certamine tā ambiguo ut aliquandiu uterque exercitus dubitauerit superari. Tandē gothis fractis & post multam cædes fugatis: Nillas & Pissias duces capti & romam ad bellisarium fuerunt missi. Virigis ubi suos male pugnasse accepit. consultatione cum primoribus gothorum habita constituit: omissis Italiæ ciuitatibus oppidisque romam petere: & aut cum bellisario: si copiam pugnandi faceret: congrediatur: aut illum: si detrectaret: in urbe obsidere. Motis itaque ad nonas februarii ex Rauenna signis cum centum & quiquaginta prout scribit Procopius: uel: ut Pandulfus & quidam alii uolunt: centum millibus romam uersus contendit: ad cum Bellisario esset renunciatum ut tantam belli molem quantam in se conuerti intelligebat sustinere posset Bessam Constantianumque ad urbem reuocauit qui paruo præsidio in perusia spoleto & Narnia relicto post secundum q̄ profecti erant mensem cum oībus copiis romam sunt reuersi. At gothi per sabinos tibur delati ab oppidanisque repulsi Anienem fluuium alicubi: uado transmittere intētarunt. Id uero eos facere prohibuit fluuii altitudo. Vnde in agrum romanum ad uiam numentanam descenderunt: et pontem in eo loco castellis utraq; in ripa cōmunitū custodibusq; firmatum quem bellisarius fecerat offendentes ad illum castra fecerunt: bellisarius nanq; qui suam non ignoraret militum paucitatem nequaq̄ sperabat posse hostes ultra anienem cōtinere: sed illos tādiu tardare curabat: quoad urbis mœnia cōfirmaret: pficeret q; excitata a pricipio ꝓpugnacula & iterea ciuibus frumēti ac aliaq; reꝝ bello & pferendæ obsidioni necessariaꝝ in urbē cōuehēdi longiorē faceret facultatē. Postq̄ aūt uidit hostes ad suas munitiones ponti trās anienem ipositas consedisse utile existimauit: castra ad eas dē munitiōes quæ dirimerentur fluuii alueo hostiū castris opponere. Igit postridie q̄ gothi consederant bellisarius cum equitibus mille: ut locum metandis castris idoneum inspiceret & quid hostes agerent contemplaretur: ad solis ortum roma est profectus. Q uāprimum uero attigit anienem ad poutem suum stadio distantem iturus præter spem expectationemque suam gothorum equites habuit obuios. milites nanque quos pontis & castellorum custodie deputauerat siue minis & apparatu hostium deterriti siue pecunia corrupti sese & pontem nocte illa hostibus dediderant: præcipitatus in id difficultatis periculique Belisarius attonitos milites suos: & in urbem fugamue respicientes huiusmodi uerbis pro temporis breuitate habitis est hortatus. Gothos esse

Nillas & pissias duces.

quibus.obuiauerunt totiens a se uictos fugatosq; & cæsos quotiens antea sint congressi.
Casu quidem se cum paucis aduenisse:sed qui bellisarum prælio interesse uidebunt ho-
stes non modo omnes in italiam traductas adesse copias:sed ipsum etiam populum ro-
manum populariter irrupisse suspicaturos.Proinde forti pugnarent animo:aut ingentē
de strage hostium gloriam reportaturi:aut sese cum libuerit saluos in urbem proximā
recepturi:militibus igitur imperata facientibus acriter est certatū:& cum bellisarius op
timi ducis ac strēnui militis munera obiret:multi ex hostibus ceciderunt:Fuit tamē ma
ximo in periculo bellisarius.q; gothi illum ducem esse noscentes densi & in cuneos cō
globati maximos in eum impetus fecerunt.Tutata uero est fortissimum ducem tum
uirtus propria tum maxime domestica manus circa illum sedulo obuersata:& superata
repulsaq; a paucis gothorum multitudo in pontis munitiones ē acta.Tunc effusi castris
nullo ordine gothi tanto irruerunt impetu ut repulsus bellisarii equitatus adusq; addi-
tas mœnibus fossas pincianamq; portam sit fugatus.Prodierant uero ex urbe iuuentu-
tis romanæ multi.quibus hostem in suburbio tunc impigre distinentibus expeditior fu
it duci & pulso equitatui intra urbem receptus.Cæsos refert eo prælio procopius ex go-
this mille:cum bellisarium affirmet uix octuaginta desiderasse.Ingressus urbē sole iam
occidente bellisarius singulas portas singulis præfectorum suorum attribuit custodien
das ciues uero partim uigilias pro mœnibus agere:partim intētos paratosq; cum armis
ad tumultus si qui orirentur in urbe:sedandos fore curauit.Ipse urbem uicatim in equo
perambulans hortando suadendoq; ciues in bonam spem erigebat:immittebatq; quo-
cunq; usui fore auertendo præsentis noctis periculo uiderentur.Gothi nocte illa ad no
tum numentanæ uiæ Anienis pontem commorati mane cuius dies fuit nona calendas
martii ad urbis obsidionem se parare cœperunt.Fuit uero hæc ratio obsidionis.Castra roma obsidet[ur]
circum urbem sex in locis posuerunt a flaminia uia usq; ad penestrinā.His castris quinq;
urbis portæ obsidebantur & impediebant uias que trāstiberim ferūt.Castra autem ipsa
uallo & fossa ac ligneis turribus munierunt:& tam citra q̄ ultra tiberim possidentes oīa
crebris incursionibus peruadebant.Belisarius autem contra pro defensione urbis hæc
prouidit.pincianam portam quæ contra maiora gothorū castra maxime erat opposita
& salariam huic dextrorsum proximā q̄cquidq; circa illas muri ē sibi ipsi assumpsit de
fensandum.Penestrinam uero portam besse:flamineā quæ ē sinistra pincianæ cōstantia
no attribuit:cæteris quoq; portis alios præfecit.Gothi circa urbē profecti aquæductus aqueductus.
omnes interruperunt.Erāt ū quatuordecī aquæ ductus mirabili opere effecti.per quos
aqua in urbem labebatur:Ea ex īterruptione nō tantū aquarū incōmoda nocebant ro
manis quantū carentia pistrinorū.Nā ex eo aquæ ductu qui ex summo ianiculo p trans
tiberim defluebat:utpote decliui ac rapido magna uis pistrinorum conficiebantur.Ex
aliis quoq; aquæ ductibus quibusdam in locis eadem cōmoditas molliendi fuerat insti
tuta:qui tunc interrupti magnas obsessis difficultates afferebant Aduersus hæc incōmo
da bellisarius in hunc modū remedia excogitauit.Bini lembi paruo iter se distātes spatio molendinari
tignis cōiūcti molas ī medio cōuebātque rapido fluminis cursu pcite uoluebātur.funes
uero ab utraq; ripa q̄ maxīe intenti lēbos ī flumie sustētabāt huiusmodi lēbos secus pō
tē q prius trāstiberi fert collocauit:post eos lēbos alios eodē ordie posuit.hæ uero hostes
mittēdo de supiori loco materiā & ignē officere lēbis ualerēt:cathenæ ī fluie ad ipsū pon

tem obiectæ omnem materiam excipiebant. Exceptam autem homines ab utraq; ripa dispositi auferebãt. Et aduersus pistrinorum defectum hæc optima sũt prouisa: lembi enim pistrina largissime suppleuerunt. Aquarum uero incommoda riberis sustentabat Sed per mœnia pluribus locis instrumenta belli multiplicia ad feriendum repellẽdumque hostes effecerat bellisarius ac solertissime omnia prouidebat. Gothi uero contra ad expugnationem urbis instrumenta & machinas huiusmodi comparabant. Primũ arietes quatuor. Estque forma eorum talis. Colũnæ ligneæ quatuor ĩ altitudinẽ rectæ æqualiter inuicẽ oppositæ collocantur. Hæ colũne tignis octo uinciuntur quatuor ad imum columnarum totidem ad summum efficiturque ueluti quadratæ cuiusdã ædiculæ forma: hæcque coriis est obtecta: ne qui intus sunt de mœnibus feriri possint: transuersum deinde tignum imponitur a quo trabes cathenis alligata dependet: quasi usque ad medium altitudinis columnarum: habet uero trabes in capite ferrum ingens a basi quadratum desinens in piramidem. Machina tota quatuor rotis ad bases columnarum positis defertur: mouent autem arietem milites non pauciores quinquaginta intra machinam existentes. Qui postq̃ mœnibus machinam admouerunt trabem illam suspẽsã lorulis funiculoue retrahunt moxque cum impetu dimittunt: trabes autem uiolentia & pondere in murum delata omnia disiicit ac perrumpit: Fecerãt autẽ gothi turres ligneas pari mœnibus altitudine. hæ quinquæ rothis uehebãtur. Scalarum præterea grãdẽ numerum parauerant & infinitam quandam uim fascium ex stipula & uirgultis. Cum satis omnia parata essent: uitigis prima luce armatos omnes adesse iubet agminaque distribuit. & quid agere quenque uelit præscribit. fit alacritas magna in gothis & incredibilis pugnandi ardor: cum alii fasces quibus fossas replere cogitabãt: alii scalas ferrẽt alii machinas admouerẽt. Bellisarius ante portam cũ lectissimis militũ super aggerem perstabat nec quicq̃ moueri a suis iusserat priusq̃ ipse signum dedisset. Turres quas paratas a gothis diximus boues cõuehebant. hæ ante cæteras machinas admouebantur. quod cum aspexisset bellisarius risit simplicitatẽ gothorũ qui crederẽt posse ad hostes armatos bobus machinam admoueri. itaque coniectis sagittis cito confecti boues conciderunt: machinaque destituta non potuit ulterius admoueri. Qui autem stipulam & qui scalas ferebant multitudine telorum ab aggere ueniente repulsi nec fossas cõplere nec mœnia adire nec arietes admouere ualebant. Stabat nihilominus gothorum acies: ac testudine facta interdum subibat: sed peruincere aggerem nunq̃ potuit sagittis & tragulis & omnifariam telorum genere certabatur. Dũ hæc ad pintianam & salariã portam geruntur tribus aliis locis roma oppugnabatur. Nam uitigis relicta parte copiarũ quo bellisariũ prælio distineret ipse ad penestrinam portam conuolauit: cum multitudine pugnatorum eodemque tempore alia gothorũ multitudo contra portam fontanilẽ impetum faciebat: alia insuper hostium manus portam Aureliam quæ est ad sũmum ianiculum expugnare nitebatur. Ita quatuor simul locis roma oppugnabatur: ad pintianam & salariam portã quas Bellisarius tuebatur: ad penestrinam cui præerat bessas: ad aureliam: ad fontanilem portam. Sed hi qui ad ianiculum pugnabant gothi facile repellebantur. Sunt enim loca ardua & saltuosa ut difficile sit mœnia adire: nullo etiam repugnante. Tunc autem paulo bellisarii præfecto cum ualida manu militum defendente conatus hostium in irritum cecidere. Ad cassiam uero uiam maius periculũ fuit

Roma oppugnatur

Via erat porticu contecta per quam ad templum beati apostoli uadebatur. Sub ea igitur porticu latentes gothi: cum tempus rei gerendae uisum est: egressi ex insidiis repente ad molem adriani inuadendā cōuolauerunt: scalisq; admotis primū adriebant quī figura quadrata molem cingit repentino impetu cœperunt. Hæc moles imperatoris adriani sepulchrum fuit. eximio ac magnificentissimo opere confectū. primus ambitus quadrati figuram habet. Constat uero totus ex marmore pario summa opificū diligentia exædificatus: in medio huius quadrati rotunda moles insurgit: excelsa quidē. latitudine uero tanta ut in suprema eius parte area sit. cuius diameter uix iactu lapidis transigatur. Habet uero pontem super tiberim amnem. qui ab ipsa mole ad aliā ripā extenditur. Hoc ædificiū licet extra urbē esset. nam urbs quidē ad tiberim finiebatur. Hæc autē ultra tiberim est. tamen quia pontē habet ad mœnia usq; pertinentē: & erat ueluti arx ac propugnaculum quoddā: bellisarius suis occupandū custodiendūq; prouiderat: eiusq; rei curā mandauerat constantino. Viderat autē cōstantinus pauloante hostes ratibus i tiberi missis ad eā partē urbis oppugnandam accedere quæ martiū campum & ipsum adriani pontē intercedit. Itaq; ueritus humilitati murorū: nam erant in iis locis mœnia iuxta flumē non satis munita: ex adriani mole cū manu militū aduolarat: nec satis multos reliquerat molem ab hostibus defensuros. gothi ergo: ut diximus: per absentiā præfecti capto inferiori ambitu molē ipsā expugnare nitebantur. Milites autē de superiori parte repugnātes quo magis repellerent hostes rem nephariā effecerūt. Erant i sūma parte molis undequaq; permagnæ statuæ hominum equorum quadrigarum excellenti artificum opere confectæ. Res nepharia.
Has partim integras milites demolliti in hostes præcipitarunt. partim confractas deiecerunt. Ita præclara opificū opera ac multorū annorū labores ac maxima eius sepulchri ornamenta militū siue rusticitas siue malignitas paucis horis absumpsit. Inter hæc cōstantinus repulsis a flumine hostibus audito molis periculo per pontem succurrit. addiditq; suis animos: atq; ipse ab inferiori parte hostes inuasit. per hunc modū seruata tandē moles est atq; hostes repulsi. Ad penestrinam quoq; portam ubi uitigis rex: & qui cum illo uenerant gothi pugnabant: ingens periculū fuit. Erat eni nō procul ab porta locus quod uiuarium appellabant. Is locus mœnia habebat duplicia aliquo spacio inter se distantia. Solum inter bina mœnia planissimū erat. mœnia uero ipsa non satis munita. uitigis igit & gothi prima aggressi mœnia & si egregie repugnabatur: tamen ea peruicerūt. Bessas uero præfectus diffidens aduersus tantā gothorum uim resistere posse belisario propere significauit quanto in periculo res foret: admonuitq; ut q̄celeriter opē ferret. eo nuncio permotus belisarius relicto ad salariā portam præsidio ipse cum lecta manu militum per urbem citus se contulit ad uiuariū. Aduentu suo redintegrata pugna. crescūt militibus animi ad præsentiam ducis: ipse etiā cum suis in prælū descendit: gothi murū ab inferiori parte perfregerunt. ac magna uis eorum ingressa inter bina mœnia uersabatur: pugnaq; in eo loco acerrima erat. Tandē uero eum exitum habuit pugna. ut gothi per eū ipsū locū quo ingressi fuerāt cum magna suorum strage euadere cogerentur. postq̄ uero egressi sunt in eos perturbatos immissi milites longe illos submouerunt: eorumq; machinas cremauerunt: per hunc modum roma eodem die & oppugnata pluribus locis & defensa fuit. Ceciderunt autem in his præliis gothorum ad tria milia. obsidio tamen durabat Romani uero & si belisarii uirtutes admirabantur tamen querela aduersus illum erat q̄ con

tra tantas gothorum uires exiguis ipse copiis concitato bello romam in præsentes diffi-
cultates coniecisset. Quod sentiens bellisarius: neque enim erat obscurũ: & si alias hæc
eadem Iustiniano significauerat: tamen tunc maiorẽ in modum commotus uehementi
us scripsit: obsidionem urbis romæ ostendens: & paucitatem suorum ac hostium multi-
tudinem. Se enim in sicilia ex eo quẽ secum duxerat exercitu panormi & siracusis præsi-
dia reliquisse. Neapoli uero & cumis & aliis per italiam oppidis a se receptis: quod neces-
sarium fuerat pro illorum tutela milites posuisse: sibi tantummodo ad quinque milia mi-
litum restare & romam a gothis centum & quinquaginta militũ exercitu obsideri. Ro-
manos horum periculorum insuetos haudquaq̃ obsidionẽ toleraturos. His litteris Iusti
nianus acceptis ualde cõmotus ẽ: ac statim copias quasdam iam paratas iussit in italiam
nauigare. præerant autem his copiis Valerianus & Martinus eaq; hieme per etholiam
& acarnaniam hiemauerant. Romanos hæc significata in spem continuere: aduentũ eo
rum primo quoquo tempore expectantes. Dum hæc romæ geruntur asinarius & usigi-
laus gothorum duces: quos in dalmatiam uitigis cũ exercitu miserat: classemq; insuper
eis dederat: coniunctis sibi maximis barbarorum copiis: salonas mari terraq; obsederant
Constantianus enim impar tantis hostium copiis munita prius affatim urbe egressus
maxima gothis damna mari terraq; inferebat. Et hoc etiam tẽpore gentes barbaræ a qui
bus romanum occidentale imperium ostendimus inuasum fuisse: in apertas inimicitias
asperrimaque inter se bella proruperant. Siquidẽ Childibertus Clodemiris & clotarius
frãcorum reges hortãte crotchildi genitrice in patris sui: ut ostendimus: ea adhuc uir
gine occisi ultionem duxerũt in Sigismundũ & Gothimarum fratres burgundionũ re-
ges. Occurrit uero Sigismundus copiis tumultuarie comparatis & prælio ad agaunen-
ses commisso fractis fugatisq; burgundionibus: Sigismundus cum uxore & liberis ca-
ptus fuit. quos omnes simul franci reges ad uicum colũne in puteo necauerunt. Exinde
Clodomiris solus contra gothimatum gessit bellum: in quo fugatis burgundionibus cũ
ipse persequeretur Clodomiris a fugienti burgundione suffossus cecidit. Cuius rei dolo-
re conciti duces frãcorum: qui ordines in eo exercitu ducebant ardentius prælio icubue
rũt: & gothimaro occiso ac copiis pene ad internitionẽ cæsis in agrum etiam eorũ imbel
lemq; multitudinem quæ domi mãserat est sæuitum. Almaricus tũc uisigothorum rex
hispaniam obtinebat. habebatque i matrimonio dictorum frãciæ regum sororem: nec
tamen destitit Childebertus quin causa prætensa q; indigna soror pateretur paratissimũ
in hispaniam exercitum duceret. Quod cũ haberet exploratum Almaricus naui fugo
re constituit: sed dum tarde pergit ad mare a francis præuentus occiditur. Tunc Childe
bertus magis per hispaniam factis populationibus toletum urbem capit: & thesauris
Toletũ urbs capta.
quos haberet opulentissima ciuitas maximos ablatis sororem uiduam in patriam redu-
xit. Et ilico postq̃ franci reges præda ingenti abacta toleto sunt profecti uisigothi in de
functi Almarici regis locum Theudam sibi regem creauerunt. Sæuierũt etiã mox inter
sese francorũ reges: Clodemiri defuncto superfuerũt duo filii infãtes. quos quia croth-
childis aua nimis caros habere: & ad paterni regni portiõis successionem alere uidebat:
Clotarius & Cildebertus terræ allisos interfecerunt. paulo exinde post Theodebertus di
ctorũ regũ nepos cum Childeberto patruo in alterum patruum Clotharium cõiurauit.
Obstitit tamẽ eorum impietati crothchildis genitricis prudentia. Quæ aciebus in pu-

gnā paratis dū eſſent dimicaturi eos ad pacē cōcordiāq; perduxit. Et ne otiū: ut āte reges i armis nutritos i patria diſcordes teneret: ſuaſit. ut Childelbertus & clotarius hiſpaniā iuadētes arrianæ ſectæ gothos uel regno pellerēt: uel ad ſincerū fidei chriſtianæ cultū facerēt reſipiſcere. theodebertū autē ut prouinciā romanam ac italiam maximis agitatam motibus iterum inuaderet eſt hortata. Itaq; childelbertus & clotarius fratres in hiſpaniam aduerſus uiſigothos duxerunt. Q ui ad cæſaraugustam uſq; delati eam ciuitatē diu obſeſſam uallatamq; magnis & prope aſſiduis oppugnaoonibus adeo terruerunt ut ciues ac uiſigothi qui præſidio inerant uinci uiribus opprimiq; timuerint. Q uo in tremore maximo cum anxia eſſet omnis multitudo: armiſq; diffideret: quæ iuuentus in manu dies noctesq; pro mœnibus tenebat. in cæleſte auxiliū mentes oculoſq; conuerterūt: Et capite primū chriſtiano ritu cinere aſperſo tunicā beati uincentii quæ ſacrario illis erat ſolēni pompa a ſacerdotibus cleroq; ad mœnia deferri orauerunt: fecerunt illico quod rogabantur trepidi & ipſi etiā ſacerdotes. Q uorū primarii tanq̄ ad diuinam rem parati muri propugnacula conſcenderunt: & beati uincentii tunica in hoſtē prætenſa ſupplici uoce diuina implorauere præſidia. Tunc franci reges inermem noui habitus turmā admirati iis qui in ſtatione erant per militem gregarium interrogatis quid fieret didicerunt. Q ua intellecta re euocatū ad ſe regia ſide ciuitatis epiſcopum iureiurando adegerunt ne quempiam arrianæ ſectæ in urbe & dioceſi ultra toleraret: quod cum ille promiſiſſet: abeuntes e ueſtigio reges obſidionem ſoluerunt: & in pariſios reuerſi ſancti uincentii ædem: quæ nunc cælebris uiſitur: in ciuitate exædificarunt. Et per id temporis obiit decrepita crothchildis eorum genitrix mulier præſtantiſſima. iterea dū childelbertus & clotharius hiſpaniam agitarent theodebertus eorum nepos prouinciam romanam nullis munitam gothorum præſidiis occupauerat minoreq; cum labore cœperat retias & alpes coctias omni cuſtodia derelictas. qui deſcendens in italiam omni liguria eſt potitus. tradunt que qui francorū geſta ſcripſere illū etruriā ingreſſum uſq; ad uiturniū perueniſſe. ſed nos cum de etruria parum credamus. q; liguriam omnem cœperit habemus copertum: qui rex morbo correptus grauiſſimo præmiſſa ingenti præda quam in italia fecerat rediit in metenſes. Reliquit autem Amingum burelinum & leotharium magni exercitus duces. per quos liguriam & quæcunq; cæperat de gothorum prouinciis defenſauit. Gothi nanq; trās padum ſeſe colligentes omnia quæ apēninum iter & padum atq; alpes ſunt præſidiis communita tenentes: liguriam alpes romanam prouinciam tūc ſpreuerunt. Sed theodebertus paulo priusq̄ crotchildis aua interiit. Cuius filius theodoaldus in regno ſine cōtradictiōe ſucceſſit: roma iter hæc durius obſidebat̄. Vitigis eni quoniā expugnatio prius tentata turpiter ei ſucceſſerat: iquietior ide factus cuncta rimari ac perſcrutari nō deſtitit. quibus obſeſſos q̄maxime affligeret. Portus erat iuxta mare a dextra tiberis fluuii ripa. ſuperq; eo urbs ualido muro cincta. Eo in loco naues cuncta quæ mari ſerūtur deponebant. Vitigis igit̄ magnis ſuorum copiis repēte & inopinato miſſis urbem portuenſem cœpit. oppidanis cōtra ſubitā gothorū uim nequaq̄ ſatis ad reſiſtendū paratis. Ex huius occupatiōe urbis magnæ confeſtim difficultates romæ creuerūt frumēti ac cæterarū rerū quæ uſui ſūt īportādi facultate ſublata. Nā gothi qdē præſidio militū ibi relicto oppidū ac fauces tiberis cuſtodiebāt: nec īportari quicq̄ patiebantur. Nec multo poſt rauēnam uitigis miſit qui ciues romanos omnes quos obſides duxiſſe ſupra

oſtendimus interficerent. Erāt uero in his multi ex nobilitate: multi etiam ex plæbe præſtantes uiri. qui omnes interfecti ſunt præter paucos qui re prius cognita aufugerunt: in quorum numero fuerunt Teruētinus & reparatus uigili qui poſtea papa fuit germanus. hi enim re præcognita in galliā fugientes mortem uitarunt: cæteri perierunt. In hoc romani populi dolore ob ciues rauennæ interfectos alius ſuperuenit dolor. Belliſarius enī defectum Annonæ timens romanis ciuibus edixit: ut filios & uxores & omnem inutilē bello turbam neapolim mitterent. Idem milites ſuos facere coegit: quibus uel ſcorta uel mancipia romæ eſſent. Viæ autem abeūdi p̄ id tēpus duæ ſupererant: una oſtiēſis iuxta ſiniſtram tiberis ripam uadentibus: altera mediterranea regiōe. per ea loca quæ a caſtris hoſtium erant maxime diuerſa: neq; enim totam urbem a principio cinxerant gothi: ut diximus: ſed ab aurælia porta ad peneſtrinam obſidebant. per alia uero loca non temere neq; ſæpe uagabantur. Nam & damna incurrebant ſi longius a caſtris ſuis uagabantur: & ſine magno copiarum apparatu diſcurſare non poterant. Ex quo fiebat ut uia appia & oſtienſi: per id quidem tempus tuto uaderetur. Romani igitur uxores & liberos & imbellem multitudinē emiſerunt: pars eorum in campania: pars neapolim: pars in ſicilia: prout cuiq; commodius fuit: conſtitere. Romæ autem annona iuſſu belliſarii diligentiſſime p̄ ſingula capita diſtribuebatur. hoc in loco traditur ex procopio Siluerium pontificem romanum: pro quo nominis errore ſemper ponit liberius: in exilium fuiſſe actū: ſuſpitione coorta ꝙ cum gothis ſentiret. Sed Pandulſus hoſtiarius in uita ipſius Siluerii id narrat accidiſſe indutiis conſtitutis: & melius ꝗ ipſe procopius cauſas affert: prout in tempore oſtendemus. Romanis itaque ānonæ penuria laborantibus Martinus & Valerianus quos a Iuſtiniano miſſos ſupradiximus: romam uenerunt habentes equites ad mille ſexcentos. Erant uero hi magna parte hunni. Aduentu eorum equitum recreatus belliſarius alia ratione ꝗ prius bellum gerere conſtituit. Non enim ſtans intra mœnia urbē tuebatur. Sed per ſingulos dies emiſſo equitatu ſubitis incurſionibus hoſtes uexabat: ex quo factū ē ut mirificū hincinde accenderetur certamen: & in omnem experientiā ueniretur. Belliſarius enim ipſe ſcientiſſimus præliandi dux equites qua ratione agendum foret cōmonebat. loca monſtrabat quouſq; progredi & ubi conſiſtere oporteret: & modo per ſalariam pintianamq; portam ſubito emiſſis equitibus proxima gothorū caſtra fatigabat: modo per Aureliam portam & alia gothorum caſtra: quæ erant uia caſſia: inter ſepulchrum Adriani & miluium pontem infeſtabat. His certaminibus Belliſarii eq̄tes præualere cœperunt: non ꝙ totum equitatum hoſtiū ferrēt: ſed ꝙ parē uel ampliorē numerum ſuperare uidebātur: peritiaq; bellandi & audacia anteire. In hunc modum exercitatis equitibus & iam contemnere hoſtem aſſuetis cum ſpes atq; animi obſeſſorū creuiſſent: eo deuentum eſt ut non leuibus iam certaminibus ſed iuſta acie decerneretē. Belliſarius enim crebra præfectorum ac militū adhortatiōe fatigatus: experiri tandem maiorem pugnam decreuit: copiaſq; ſuas in hunc modū diſpoſuit. primo aciem unā per uiam caſſiam exire & ante ſepulchrum Adriani ad hoſtes uerſam ſtare iuſſit: præfecit aūt huic aciei ualētinum equitum præfectum: eiq; ſupra equitatum pedites quoq; attribuit ex ueteranis militibus. ex populoq; romano: qui uoluntarii id munus ſibi popoſcerāt. hos uero pedites non una cum equitibus ſtare uoluit: ſed ſiniſtros montes qui a ianiculo diſcurrētes planitiem ſupereminēt occupare. Valētino autem præcepit: ut quoniā maxi-

Roma obſeſſa.

...ius papa in exiliū

mam expectatiōnē inuadendi hostem præberet:cæterū pugnā non iniret nisi fuerit laces
situs. Volebat enim illā gothoꝝ partē quæ in his locis castra fecerat tantūmodo detineri:
ne prælio: quod salaria uia cōmittere decreuerat :auxiliū suis ferret: duas subinde alias
struxit acies:unam ad salariā portā:alterā ad pintianā in frōte equites pedites i subsidiis
utriusq; collocauit. Atq; ita sua quanq; porta exire & ad hostē ꝓgredi iussit. Vitigis go- Vitigis.
thoꝝ rex cū ex transfuga postridie futuꝝ præliū cognouisset:gothos prima luce armari
fecerat. In struenda acie pedites medios.a dextra & sinistra equites quasi alas disposuit.
Ita bellisario obuiā ꝓgressus præliū commisit. Milites igit̃ ab utraq; parte statim acriter
cōcurrerūt:duces uero post eos stantes hinc bellisarius inde uitigis suos adhortabantur.
Et ab initio quidē pugnæ belisarii milites longe præualebant:multiq; cadebant ex gotho
rū acie:& sub ipsis castris hostiū pugnabatur. Multitudine tamē abūdantes gothi in ca
dentiū loco alios submittebāt. In hunc modū neutra parte superāte usq; ad meridiē ē pu
gnatū. Alacrius tamē bellisarii milites dimicābāt:gothi solū patiētia cōsistebāt. Interim
quæ ad sepulchrū adriani stabat acies præliū commisit: Multitudo enim populi romani
ex collibus descendere in gothos cœperat:& ualentinus īplicatos prælio suos cernens aci
em cui præerat a sepulchro adriani commouit:atq; hostes inuasit. Ne diu tulerūt gothi
præsertim multitudine illa populi quæ de superioribus locis descēdebat cōterriti:& in eo
rū castra se recipere nō ualētes longius aufugerūt. Romanoꝝ autē multitudo quam de
montibus descendisse supradiximus statim ad castra hostiū diripiēda contendit. Quo
facto nec ipsi persecuti sunt hostes:nec milites persequi dimiserūt. Rapinā eni ab eis fie-
ri cernentes milites:ne expertes prædæ forēt:omissa persecutione hostiū:ad castra diripi-
enda ipsi quoq; conuersi sunt:ita gothi de manibus emissi:cū nemo ꝑsequeret̃:in monti-
bus proximis cōstiterūt. inde castra sua agi ferriq; uidētes:cū neq; ordinē neq; disciplinā
ullā in hostibus cernerēt:sese tandē cohortati rursus hostes īuaserūt : eosq; impeditos ac
rapinæ intentos perfacile superarūt:castraq; & prædā illis abstulerūt. Ad castra quoq; re
gia per hoc ipsum tempus mutari fortuna cœpit:peditatus enim permultus ex gothorū
proximis castris equitibus bellisarii obiectus:cū quasi testudine scutoꝝ facta a frōte pre
meret:coegit tandē eos aliquādo pedē referre. quod cū niderēt equites hostiū dextræ alæ
impetu maiore bellisarii equitatū ex transuerso inuasere:nec longe tulerūt impetū equi-
tes:sed terga ad extremū dantes ad peditū suoꝝ aciē se recæperūt. Nec ea quidē sustinu
it uim hostiū:sed magna suoꝝ cæde in fugā uertit̃. In hoc tamen loco duoꝝ cēturionū
uirtus plurimū cluxit. Principio & Taruunti nomina illis fuere. qui in fuga cæteroꝝ locū Pricipius &
suū nō deserentes impetū gothorū diu sustinuerūt:spaciūq; dederūt suis sese i urbē reci- Taruūtes cē
piēdi:donec Principius toto corpore uulnerato pugnās cecidit:& circa illū cōmilitonū su turiões uir-
orū quadragintaduo. Taruuntes autē pari uirtute præditus cū sanguis ꝑmultus de uul- tute præstā
neribus manasset:uiresq; deficerēt:a fratre ex prælio ui retractus:& ad pincianā usq; por tes.
tā deductus:ibi corruit:post hæc milites effuso cursu ad urbē refugerūt. Stantes uero in
mœnibus romani portas clauserūt ueriti ne hostes simul urbē ītrarēt. Itaq; nō parua mi
litū pars exclusa ē.q aggerē trāsgressi terga ad mœnia:faciē ad hostes cōuersi stabāt.uni
cā habētes salutis uiā si e mœibus defēderētur. Nā tela plærisque deerāt:qbus tueri se pos
sent:oībus uel i fuga abiectis:uel i prælio cōfractis:sed qui ꝓ mœnibus stabāt:eos lapidi-
bus tutati sūt:pugna hæc ad castra gothoꝝ ab initio cœpta postréo ad portas ac mœnia

desiit:cecideruntq; ex bellisarii militibus permulti ac maxime uirtute præstantes. Qua
ratione bellisarius aliquot dies pugna abstinere cœpit:contentus solum mœnia defensa-
re. Angebatur præterea maiori icōmodo q̄ a frugum penuria quā Theodati regis tēpo-
Ingēs penuria. ribus inchoasse ostendimus ad inopiam rerum omnium acerrimamque famem erat
peruentum:adeoq; late id manauerat malum:ut non solum in obsessa urbe ea laboraret
inopia:sed uniuersa premeretur italia. Scribit nāq; datius mediolanensis episcopus:qui p
ea tempora fuit:eo calamitatis quo tempore urbs Roma a Vitigite obsidebatur in sua di
Res dictu horribilis. ocesi peruentum esse.ut ultra sordidorum quibus multi manum apposuerunt esum:in-
uenta sit misera genitrix:quæ mortui fame filioli carnes comederit: Fato itē romani im
perii tunc factum esse uidemus:ut dum inopiæ & gothorum oppressioni malis breui ces
saturis Roma obsistit:longobardi:quos diximus odoacris Heruli regis romani tempori
bus primum ad Danubii ulteriorem ripam sedisse:uires cœperint adaugere:breui exer-
cendas in Romæ atq; Italiæ detrimenta. Hi & enim Longobardi duce Andoino: quē ha
buerunt nonum regem:Danubio transmisso: pānoniam inferiorem paulo ante inuase-
rant. Tulerat autem eius gentis accessum grauiter Turismundus rex zepidarum. prone
pos Ardarici illius regis zepidarum potentissimi:quem sub Athila ostendimus in prælio
cathalaunico militasse:nā & ipse Turismundus cum suis zepidis superiorem pannoniā
incolebat. Congressis itaq; prælio gentibus ferocissimis Andoinus Turismundo repræl-
so captam inferiorem pannoniam obtinuit. Cui defuncto Decimus in longobardorum
regno successit filius Alboinus. Et zepidæ eurimundum:qui defuncto item Turismun-
do genitori suffectus erat:nouum regem habuere:quos inter recens creatos reges inno-
uatum est bellum:longe prout finis breui docuit dispar:q. Alboinus animi & corporis
dotibus excellens Clotarii regis franciæ filiam nomine Clothsuindam uxorem haberet:
cuius gratia Auares cum longobardis in zepidas arma sumpserunt:fuerunt autem Aua
res hunni Athilæ proprii exercitus reliquiæ:quos diximus primo defuncti ipsius Athilæ
anno a zepidis subiici recusātibus supatos. Nam Durith Athilæ filius a ualamire & The
odemire zepidarum regibus intra scithiam fugere compulsus ilico ab hunnis sui exerci
tus fuit occisus. Suffectus autem ē illi in hunnorum regem zeliorbes. Qui cum uigiti
hunnorum milibus:ut paulus ē auctor:bello:quod Iustinianum contra parthos fœlici-
ter gessisse diximus:Cosdroe parthorum regi contra romanos auxilium attulit:sed Cos-
dras suspectam ducens hunni regis fidem:q; eum rescisset a romano Imperatore mune
ra accepisse:hunnos incautos maxima oppressit clade. Zeliorbem uero multis confossū
uulneribus interfecit. Quæ quidem clades supra alias acceptas effecit ut hunni qui sup-
fuerāt cladi hunnorum nomen antea gloriosum exosi sese ab Auario qui Zeliorbi in re-
gno successerat auares nuncupauerint. Qui quidem auares tanq̄ a cætera barbarie pro
fugi relictis pannoniis in noricū recesserunt. Vnde factum est:ut Noricus prouincia in
Bauaria cur ita dicta sit. hæc usq; tempora unicæ litteræ facta regio nomini additione dicta sit Bauaria. Ea autē
Norici prouincia habuit a b oriente pannoniam:ab occidente Suauiam:a meridie Italiā
a septentrione Danubium. Sed eam bauariæ partem quæ pertinebat ad italiam austra-
sii ante annos centum occupatam nunc tenēt:simul Austriam cū aliis partibus eius pro-
uīciæ appellatam. Cum itaq; Childelbertus & Clotarius fratres ac Theodoaldus prone
pos francorum reges usq; ad bauariæ & austrasiorum fines ditionem protulissent Aua-

res adducti clothsuindæ & genitoris clotarii precibus suasionibusq; longobardoꝝ bello in zepidas consenserunt. Ergo zepidis magno apparatu sed maiore odio in longobardorũ fines ducentibus continuit sese primo intra prouinciã Alboinus: quousq; copertũ habuit auares relicta sine præsidiis zepidaꝝ loca a tergo inuasisse. Tũc cõmundus in eas adductus difficultates lõgobardos premere accelerauit: fore confisus: ut si eos uel delere: uel ĩsigni clade posset debiles reddere: Auaroꝝ a tergo instãoũ iiurias facile uindicaret. Sed alboinus de auaroꝝ ĩpetu certior factus sureõ cõmundo cũ copiis occurrit: & nulla mora cõmissum ẽ præliũ: in quo zepidis fractis fugatisq; ac iter fugã pene ad internicionem accisis: cõmundus Alboini dextera cecidit. Exinde Alboinus cũ regis cõmundi caput pilo infixũ aliquot diebus p castra gestari fecisset paterã ex eius craneo celatã auro fieri curauit: bibitq; ea semp quotiẽs cõuiuia aut solẽnes epulas exhibuit. Aucti autẽ sũt ex ea uictoria magnis opibus longobardi. Et alboinus rosmũdã cõmundi regis filiã uirginẽ formaq; præstantẽ sibi matrimonio copulauit. Ex illo tẽpore desierunt zepidæ qui aut prælio nõ interfuerãt: aut cædi se subtrahere potuerãt: regẽ ducesq; sui generis habere: & partim in longobardorũ nomen sunt confusi: partim auaribus subiecti in superiori pãnonie parte ipsa securi paupertate manserũt. Hæc quidẽ in romanis quondã ꝓuinciis transalpis & extra italiã tunc fiebãt. Romæ autẽ bellisarius post acceptũ ex inuasiõe regiorũ castroꝝ apud pintianã portã icõmodũ cõfirmatis paruo tẽpore militũ aĩs rursus educere illos cœpit: nõ tamẽ totis pugnare copiis ãplius ẽ ausus. leuia tãtũ prælia ut prius cõsueuerat: facere pseuerauit: & fuerũt nõnulla ualde ĩsignia præserti aduersus illa gothoꝝ castra quæ erãt citra miluiũ põtẽ ad cassiã uiã cõuersa: ẽ eni ibi planities equestribus præliis ualde apta. Inq; ea plãitie prata quæ postea sũt neronis cãpus appelata: & theatrũ ẽ ad ludos gladiatorios uetustis tẽporibus ædificatũ. Circa id theatrũ maxima certamina fuerũt q̃ aut belisarii milites id theatrũ occupabãt: & quasi castris illo utebant̃: uel gothi præueniẽtes ĩsidias ĩ eo ponebãt. Quin & ad portẽ salariã & ad pincianã p singulos ferme dies leuia prælia cõmittebant̃: gothis igit̃ obsidionẽ in longũ trahi cernẽtibus unica ꝓcẽdi spes reliqua uidebat̃: si fame roma premeret̃: licet eni portus romanis ablatus magnas difficultates uisus esset afferre: tamẽ ut ẽ hominũ idustria: præserti in idigẽtia sollers: onerariæ naues quæ portũ solebãt petere: anoũ petebãt. & ide expositũ frumẽtũ & alia necessaria pedestri itiere romã deferebãt̃. Volẽtes igit̃ gothi cõmoditatẽ quoq; istam romanis auferre octaua circa urbẽ castra iter uias latinã & appiã posuerũt: sũt eni ĩ his locis aquæductus duo altis fornicibus: q̃ se itersecãtes quasi ĩ duo brachia scindũtur: relictoq; ĩ medio aliquãto spacii iterũ coeunt. Distat autẽ ab urbe hic locus milia passuũ circiter qnq;. Hũc igit̃ mediũ locũ occupãtes gothi murũ iter colũnas arcuum undequaq; fecerũt ex lapidibus & luto. castraq; p hũc modũ munitissima habuerũt: posuerũtq; ĩ his castris septem milia equitũ: q̃ supra ĩfraque ĩfestãtes latinã & appiã & ostiensẽ uiã ĩpediebãt: omnẽ ĩportãdi facultatẽ romano populo præcidẽtes. Ex hoc admodũ durior obsessis cõditio reddebat̃: & fames itollerabilis iminebat. Quãdiu tamẽ segetes ĩ agris fuerũt milites noctu roma egressi frumẽta cõportabãt: ac magno precio ciuibus uẽdebãt: atq; ita idigẽtia sustẽtabat̃. Vbi uero hæc quoq; facultas defuit tũc desparata oĩa uidebãt̃. Iã solstitiũ uenerat estiuũ: & pestis romæ grassari icœperat: frequẽtesque moriebãt̃: nõ ex plæbe modo romana: uerũ etiã ex belisarii militibus. Res erãt ĩ sũmis diffi

cultatibus atq; āgustiis. Itaq; ad Bellisariū uenientes romani fortunā suā cōquesti sūt: q
fidē ipatoris secuti i præsētes inciderāt calamitates. Suos.n.ciues miserabiliter iterfectos
rauennæ fuisse ab hostibus. Vrbem a barbaris ignominiose obsessam: extra mœnia ua-
stata omnia atque cōsumpta. Intus uero fame ac oīum rerum penuria itolerabiliter pre-
mi: rogare bellisariū ut se i hostem educat: præstare enim sibi armatis mori q̄ fame tabe-
scere: ac tantas calamitates dedecoraq; perferre. Bellisarius uero hæc audiens clæmēter
illis respondit: eos quidem temere & iconsulte deferri inquit: q; ea sit natura populorū ut
natura. impetu magis q̄ ratiōe moueātur. Se consilio ac ratione nō impetu animi regi consuesse
Expectasse ab imperatore copias quibus adiunctis si pugnandum fuerit certam suis ui-
ctoriam polliceri ualeat. Easdem illas copias infinitam quandam uim frumenti secū af-
ferre: proinde abirent ac sibi curā belli reliquerēt. Romanis per hunc modum uel conso-
latis uel deterritis ipse animū i eam cogitationē traducere cœpit: quēadmodū gothis rei
frumentariæ difficultates q̄plurimas iferret. Eius rei gratia hæc prouidit. Constantinū
& Traianū cū equitibus mille terracinam Martinum & Fruthim cū quingētis Tibur
misit. Aliam item manum equitū Albā destinauit: hisq; omnibus præcepit: ut q̄maxime
possent cōmeatus impedirent ad gothorū castra deferri: & simul uolentes Romā petere
adiuuarēt. Ne uero castra ad aquæductū posita nocerēt: præsidiū apud tēplū Pauli apo-
stoli cōmuniri fecit: equitesq; eo in loco stationes habere iussit: & quā late possēt uicos a
gothorū incursionibus tueri: est autē ecclesia beati pauli uia ostiensi diuersa protinus re-
gione ab ecclesia beati Petri: utraq; extra urbem: utraq; porticū habens a porta urbis ad
lorū templa ipsam ecclesiam. hæc duo apostolorum templa gothos in tota illa obsidione nunq̄ uio-
nō violarunt. lasse: & sacerdotes ut prius libere in illis permanentes rē diuinā executos fuisse tradit ex
procopio: scribit uero contrariū Hostiarius in uita Siluerii pōtificis: cuius sunt uerba: Go
thos quo tempore Romam obsederunt: oēs ecclesiæ possessiones incendio cōsupsisse: &
ecclesias corporaq; sanctorū passim exterminasse. Cōstātinus igitur & Traianus terraci
nam profecti cum ibi Neapolim profecturam bellisarii uxorē Antoninā reliqssēt: ipsi
retro cōuersi oppida illarum partium quæ gothis dabant subsidia peruaserunt: breuique
effecerunt ut nihil penitus ex locis illis ad gothos deferretur. Martinus uero & Fruthis
tibur profecti cum disiecta eius oppidi mœnia refecissent quotidianas gothis molestias
ex eo loco inferebant: & commeatum deferri in castra prohibebant. Idem fiebat ab iis q
albā missi sūt. Ex quo breui admodū tēpore euenit: ut gothi obsidētes nō minoribus af-
ficerentur difficultatibus q̄ obsessi: & supra defectū frumenti: pestilentia quoq; castra
gothorū peruaserat. Inter hæc aliæ copiæ a Iustiniano missæ i italiam peruenerunt. Fue
rūt autem equites thraces octingenti quos ducebat Ioannes uitaliani fratris filius: ex de
nus/ lectu autem eqtes mille trecēti qbus præerāt Alexāder Maxētius & zeno. præterea clas
se aduecti fuerāt peditū tria milia quos ducebat Paulus & Conon. erant etiam Neapoli
pedites quingenti: quos parauerat noster ipse procopius cæsariensis: hæ oēs simul copiæ
in unū conuenientes romam petere cōstituerant. Afferebāt uero secū multū ac magnū
commeatū. Iter eqtibus erat iuxta mare: classis autē pedites deferebat: & quanq̄ inerat
classi magna uis frumēti: p terrā tamē magno uehiculoꝝ numero frumētū etiā porta
bāt. Bellisarius aūt sētiēs eorum aduētū: ac metuens ne gothi eos inuadāt hæc machina
tur portæ flaminiæ quā a pricipio obsidiōis obstrui fecerat demolliri ipedimēta p noctē

iussit: ac milites prima luce ad eam portam structos paratosque continuit. Traia-
num uero & diogenem cum mille equitibus per pincianam portam emisit iubens
ut ad castra hostium magno tumultu discurrant: & cũ egressi in eos fuerint hostes
fugam ipsi arripiant: nec prius consistant q̃ ad portã ipsam unde ipsi egressi fuerant per
uenissent. Hæc facta cum essent gothiq; in eos exciti fugientes persecuti fuissent. & ad
pincianam portam prælium committeretur: bellisarius cum reliquo exercitu repente fla
minia porta egressus ad castra gothorũ conuolauit. imparataq; & uacua ab ea parte rep
perit: utpote qui a porta flaminia iam diu obstructa nihil penitus suspicabantur. Itaq; non
multum abfuit quin castra ipsa caperentur. Versus deinde bellisarius ad pincianã portã
mediosq; nactus hostes cum ipse a tergo inuasisset illi uero qui prius fugerant a fronte
repugnarent: incredibili cæde eos oppressit. Tantusq; fuit ex hoc prælio apud hostes ter
ror: ut castris uigiliæ duplicarent: nec de ulla re cogitarent magis q̃ ut se ab insidiis belli
sarii tutos præstarent. Per hunc modum impeditis & territis hostibus copiæ nullo impe
dimento ostiã peruenerũt. Gothi igit̃ multis incommodis fatigati cũ insuper nouas ue-
nisse bellisario copias intellexissent de dissoluenda obsidiõe cogitare cœperũt: Iam enim
multitudo ingens in eorũ castris uel peste uel ferro absumpta perierat. Multi etiam mor
bo aut uulneribus debilitati deseruerãt castra. Itaq; uitigis legatione romam missa cum
multa hincinde dicta respõsaq; fuissent de iusticia causæ: tandem ad iustinianũ ĩpatorẽ
cõtrouersias deferri cõsẽsit: ut ex eius auctoritate res cõponerẽt: legatiq; ob hoc missi ac
triũ mẽsiũ ĩduciæ: donec redirẽt legati: factæ: obsidesq; hincinde traditi ꝓ ĩduciis ex fide ser
uãdis. His cõfectis copiæ & cõmeatus quæ ostiæ erant terra & fluuio romã deuenerũt.

Historiarũ blondi forliuiensis ab inclinatione imperii romanorũ liber quintus ĩcipit.

NTEREA dum romani ĩduciis cũ uitigite constitutis ab hostium uexa-
tione: & ob inuectos cõmeatus nedum ab inopia: sed ab indigentia respi-
rarẽt. facta comperimus ea quæ supradiximus minus bene de siluerio pon
tifice romano fuisse narrata. Siquidem hostiarius in dicti Siluerii uita scri
bit. Theodoram augustam iustiniani uxorem: postq̃ obiit agapitus ponti-
fex romanus: perstitisse in sua rabie restituendi Anthemium ad cõstantinopolitanæ ec
clesiæ episcopatum. Diximus enim supra Agapitum pontificem romanum relegasse
ipsum Anthemiũ constantinopolitanæ ecclesiæ episcopũ. quia Eutichianæ hæreseos fau
tor erat. Instigabat autem ardentem per se mulierem uigilius diaconus ciuis roma-
nus tunc constantinopoli apochrisarius. qui ambiret Romanæ ecclesiæ pontificatum
Is enĩ de cõstantia Siluerii nequaq̃ dubitans: quin cupiditati augustæ resisteret. mulieri
pollicitus ẽ. Si ipse in petri sedẽ ponerẽt menna deiecto anthemiũ reducere: & alia facere
quæ domina ĩperasset. Scripsit itaq; Theodora augusta siluerio ĩ eã sẽtẽtiã: ut aut Anthe
miũ ab exilio reuocatũ episcopatui præficeret. aut ad se cõstãtinopolim nauigaret. Acce
pitq; pontifex litteras quo tẽpore cõstitutis ĩduciis urbẽ copiæ sũt ĩgressæ. sed illico respõ
dẽs papa multas ꝑfectõi prætẽdit difficultates: recusauitq; hereticũ iuste a prædecessore
dãnatũ ab exilio reuocare: Eas litteras cũ accæpisset augusta bellisario & ãtoninæ uxori
scripsit. ut siluerio cõfictis q̃sitisq; cãis deposito: uigilius ꝑ quẽ illæ deferrẽt litteræ ĩ roma
nũ põtificẽ crearẽt. ĩterea bellisarius q̃ stati postq̃ uidit urbẽ ꝑ ĩducias additaq; præsidia
& ĩuectos cõmeatus satis q̃escẽt: accesserat neapoli. romã cũ ãtõina uxore reuerterat. Is

acceptis a uigilio litteris eam detestatus rem delegauit uxori & uigilio exequēdam. Prodierunt itaq; subornati testes iureiurando affirmantes Siluerium papam uitigiti & gothis per litteras & nuncios fuisse pollicitum: sese Asinariam portam habitationis suæ lateranensis palatii ædibus subiectam proditurum: q̄primum illi structas in aciem copias admouissent. Inhabitabat tunc Bellisarius pallatium Pintianum: cuius ruinæ flaminiā inter & pintianam portam maximæ nūc cernuntur. Cum itaq; uocatus ad Bellisarium uenisset pontifex Siluerius: tenti sūt primo apud uestibulum sacerdotes & clerici qui illū fuerant comitati. Et introductus uigilio deducente Siluerius Bellisarium patricium offendit lectulo assidētem. in quo Antonina de Neapolitano itinere quassata iacebat: quæ Procaci uultu uerboq; pōtificem īterrogare cœpit. Quid tantū mali Bellisarius & ipsa de se & romano populo essent demeriti: ut hostibus proderent: sed priusq̄ pōtifex respōdere posset accesserunt satellites qui pallio detracto cucullam illum monasticam induerunt: tunc egressi ad sacerdotes clerumq; Ioannes subdiaconus regionarius primæ regionis: & alii factionis suæ clerici Vigilium proclamarunt in romanum pontificem subrogatum: paulo post relegatum a bellisario Siluerium uigilius retrahere ac fouere simulauit: & tamen deportari permisit in insulam pontianam: iqua uitam cum sanctitatis opinione finiuit. Eo in statu cum res romana esset: bellumque cessaret ob idutias factas: bellisarius tamen romam: gothi castra munitionemq; custodirent: querelæ & altercationes ortæ sunt pro indutiis contra fidem uiolatis: ex huiusmodi causa: præsidium gothorum erat apud urbem portuensem ut supra ostendimus. Milites qui erant in præsidio cū deficerent sibi necessaria ad uictum: urbem illam deseruerunt: desertam uero paulus saurorum præfectus qui ostiæ cum classe remanserat occupauit. Nec multo post centūcellas urbem maritimam in tuscis desertas eodem modo a gothis bellisarii milites susceperunt. Albam quoq; urbem quæ est in marsis eodem modo deseruerunt gothi: & bellisarii milites occupauerunt. Vitigis cum has urbes captas ab hostibus cognouisset: oratores romam misit: qui ruptas contra fidem indutias quererentur. Portum enim & centūcellas & albam gothorum oppida cōtra fas & æquū ablata fuisse: nec deseruisse gothos eas urbes: sed uocatu suo uenisse ad se: qui erant in præsidiis mox ī eadem oppida reuersuros: Liberiusque id fiducia indutiarum factum esse a gothis. Nec licuisse Bellisario eas urbes per indutias capere. Itaque restitutionem facere debere. His legatis bellisarius respondit: quæ de uocatu redituque præsidiorum allegarentur ab eo componi. cæterū omnibus patere: quibus de causis gothi eas urbes pro derelictis habuerint: indutiis quidem eripere auferreq; uetari: occupare uero quæ a nullo possidentur nequaq̄ prohiberi. Ex hoc suspitiones exortæ sunt querentibus gothis paria bellisario referre. At enim tres illæ urbes a bellisario susceptæ per magnas sibi opportunitates ad bellum afferebāt. iam adueniebat hiems. Bellisarius uero copiis abundans mittere in hiberna equites constituit. Misit igitur & in alia loca & in agrum picenum equitum duo milia: præfecit aūt his copiis quas in picentes misit Ioannem uitiliani: eūq; admonuit qd faceret ī locis. Esse quidem in picentibus uxores ac filios gothorum: uiros aūt ad obsidionē Romæ populariter accessisse: si maneāt īdutiæ nihil moueat: q; si gothi cōtra idutiaꝝ fœdera molliant: ipsū oīa prædari & rape: & oppida q̄ multa posset cape īpauit: si quod oppidum repugnet id obsidere iussit: nec ulterius progredi priusq̄ id ceperit. Neque enim tutum fore post se

hostium oppida relinquentem ulterius proficisci. His uerbis ac mandaris bellisarius Io-
annem in picentes cũ exercitu misit. Per hoc ipsum tempus datius Mediolanẽsis præsul mediolanens: ad bellisarium.
& cum eo ciues quidam Mediolanenses ad Bellisarium uenientes urbem Mediolanũ
in potestate imperatoris fore dixerunt: si uel modicum præsidiũ eo mittat. Se quidẽ po-
tentes esse non Mediolano solum uerũ etiam uniuersa ex gallia cisalpina gothos expel-
lere modo iperatorii nominis auctoritas adsit. Hos bellisarius benigne susceptos ac mul
tis amplissimisq; uerbis cõmendatos bonã spem habere iussit: ac se cum tempus fuerit fa
cturũ quod postulent affirmauit. Eodẽ tempore cum prospera ac læta uiderenť esse oĩa
periculum superuenit horrendũ. quod paruo momento cuncta pene subuertit. Præsi- Horrẽdum periculum
dius erat quidã ciuis romanus. Is cum Rauẽne habitare cõsueuisset ab initio huius bel-
li clam inde aufugerat. romamq; proficiscebatur. In itinere autem cõstantini milites spo proter dilatam iustitiam.
leti degentes gladium huic preciose ornatum abstulerunt. Is ergo spoliatus & iniuriam
ægre perpessus: querela apud bellisarium exposita: reddi ablata sibi postulauerat: belli
sariusq; præceperat gladium illi restitui: sed bello & obsidione postea urgente dilata res
fuerat: militibus occupatis: & ducem maiorum rerum cura abducente. In hoc demum
tempore cum lætiora essent omnia: bellisario per urbem equitante: præsidius frenũ equi
apprehendit: magna & querula uoce multis audientibus. nunquid hoc mereatur ciuis
romanus qui apud hostes relictis omnibus rebus suis aufugerit. ut a militibus eius spo
lietur. & iniuria afficiatur interrogabat. Se quidem contra iniuriam & uim sibi illatam
sæpius querelã posuisse. nihil reportasse: cum tamen illi ipsi qui uim sibi attulerunt. & res
habeant ablatas in urbe atq; in oculis eius quotidie uersentur. Hæc dicta bellisarium cõ
mouerunt. Itaq; domum reuersus uocari ad se constantinum fecit: eius enĩ milites erant
qui gladium abstulerant: ipsumq; præsentem acriter reprendit: quod sæpius iussa sua re
stituendi gladii contempsisset. Ego uero inquit constantinus potius eum gladium in ti-
berim abiiciam q̃ illi nebuloni tradam: Hæc ualde contumaciter & proterue. Tunc bel-
lisarius nunquid tu mihi subes: subsum inquit postq̃ imperator ita uult: uerum in hac
una re nũq̃ tibi parebo. Cum hæc audisset bellisarius magis irritatus est. ac uocari appa
ritores iussit: constantinus autem putans in pernitiem suam apparitores uocari furibun
de arrepto pugione qui sibi ad coxam pendebat i bellisarium ruit: eumq; paulo infra sto
machum percussit. Q uod nisi circunstantes subito accurrissent: ac ui extorto pugione
ipsum in manibus apparitorum tradidissent: suprema dies illa bellisario fuisset: eiusq; in-
teritus cũcta simul secum i ruinã traxisset: Gothique eodem die rerum domini efficie
bantur: Constantinus paulopost iubente bellisario iterficitur. Nec multo postea gothi
furtim capere romam tentauerunt: primo per aquæductum quendam uia noctu quæsi
ta: deinde ratibus traiecto amne iuxta martium campum: sed utroq; in loco eos fefellit
spes. Nam & per aquæductum conspecta lumina fraudem illoꝝ detexerunt: & obstru-
cto aquæductu facultas eis præcisa est inuadendi. Et ad campum martium detecta pro-
ditio conatum eorum irritauit. Fuit autem proditio i hunc modum composita: duo ex
infima plæbe homines iuxta templum beati petri habitabant: qui sermonem urbis pro-
dendæ cum uitigite habuerunt. Q uærebatur uero facultas talis. Infra campum marti
um quodam loco ualde inutilia & pene meglecta erant mœnia: confisis ut puto uete-
ribus munimento tiberis. Vitigis igitur lintres & rates & omnifariam nauigia ad pontẽ

miluium parati fecerat:noctuque latenter secudo amne dimissis ratibus militibusque impositis urbem inuadere constituerat. Multitudine enim exercitus in exteriori ripa existente perfacile fore sperabat:ut expositis primis militibus:alii atque alii continuo iisdem ratibus transirent. Vigiles modo qui in eo loco stabant cogitationem suam impedire uidebantur. Ad hoc quæsita duorum romanorum ope pecunia sibi illos conciliarat:traditumque eis soporiferum medicamentum uino iusserat admiscere:ut uigilibus potū darent. His in hunc modū compositis:alter eorum penitentia ductus rem bellisario patefecit:captoq; altero medicamentum quod sibi rex dederat repertum ē:ac tota rei series tormentis expressa. Huic igitur homini iussu bellisarii nasus & auriculæ amputatæ:ipse asino impositus per pintianam portā ad castra gothorum missus ē:ut cognosceret uitigis detectam esse fraudem & conatum suum patefactum. His ita deprehensis bellisarius posthac seruandas sibi idutias nequaq̄ existimauit. Quare ad Ioānem scripsit:ut rem exequeretur. Ille igitur cum duobus equitum milibus agrum picenum peruadens uxores natosq; gothorum cœpit:prædisq; & rapinis regionem totam inuoluit. Vglitheum uitigitis patruum cum gothorum copiis sibi obuium profectum prælio superauit:Ipsūq; ducē cum magna parte copiarum occidit:Ita uictor factus omnia ꝑuadebat. Captis permultis agri piceni oppidis cum auximo copias admouisset cognouit:id oppidum nō magno gothorum præsidio custodiri:sed locum esse ualde munitum. Itaq; nequaq̄ terēdum in eo obsidendo tempus existimās ad ulteriora processit. Idem quoque statuit de Vrbini obsidione. urbs enim munita & ualida lōgam obsidionē necessario postulabat: ipse in celeritate spem collocauerat:fanum & pisaurū cœpit: deinde Arimino copias admouit:ductus illa spe q̄ ciues Ariminēses non bene conuenire cū gothis audierat. Cum ei municipio copias admouisset tantum terrorem intulit gothis ut diffisi in eo loco consistere rauennam omnes demigrarent: ciues autem portam sibi aperuerunt. per hunc modum Ioānes ariminū cœpit relictis post se duabus ualidis urbibus a gothis custoditis Auximo scilicet & urbino:fuit hoc totum contra bellisarii præceptū. Sed ipse præstare censuit Ariminum capere q̄ contra auximum & urbinum īaniter desidere. Inductus est insuper illa ratione: q̄ arimino tam propinquo rauennæ oppido capto nō erat credendum gothos in obsidione urbis romæ permansuros:sed potius esse celeriter abituros quo rauennam circumque ea loca tuerentur:quod & factum est. Simul enim atque intellexerunt gothi Ariminum esse captum obsidionem urbis romæ dissoluere atque inde abire statuerunt. Itaque uitigis paucis post diebus crematis castris cum omnibus gothorum copiis abiuit. In ipso quoque recessu magna detrimenta accepit. propterea q̄ media iam exercitus parte trangressa pontem:bellisarius postremos a suis inuadi iussit. multisque gothorum interfectis: reliqui tanto tumultu & festinatione pontem transire coacti sunt:ut ab utraque sponda multi in flumen præcipitarentur: Durauit autem hæc obsidio urbis romæ anno integro & diebus nouem cum ad nonum Kalēdas Martii:prout ostendimus incepisset post solutam romæ obsidionem quæ ab utraque parte facta & prouisa fuerint prosequemur. Vitigis enim licet rauennam ire properaret:urbes tamen Etruriæ & aliarum prouinciarum continere in potestate studebat. Quāobrem mille eqtes clusium: totidē urbeueterē misit:tuderti quīgētos. Auximi q̄ttuor millia collocauit. Vrbini duo milia:Cæsenæ qngētos. Mōtiferetro totidē:ipse cū reliquo exercitu

ad obsidendum Ariminū profectus est. bellisarius autem post recessū gothorū martinū & ildigerem cum equitibus mille festinare Ariminum iussit: indeq; ioannē & equites q̄ cū illo erant abducere. pedites uero ibi collocare. Id ea ratione faciebat ꝙ optimū eq̄tatū nolebat ad hostibus circunsederi. Si enim peditum copiæ Arimini forent uix putabat gothos eam urbem obsidere uelle: & si obsiderent facilius toleraturos obsidionem pedites q̃ equites existimabat: cum equos in obsidione nutrire difficillimum sit. pedites autē ex ancone quæ ciuitas nuper in fidem uenerat mari Ariminum possent commodissime importari. Ildiger ergo & martinus celeriter profecti diuersis ab hoste itineribus Ariminum præuenerunt: Nam gothi multitudine exercitus facere tardius iter cōpellebant Hi expediti longe antecesserunt. Cum ergo Ariminum peruenissent ac mentem iussūq; bellisarii significassent ioannes neq; ipse parere uoluit: neq; damianum patruelem cum suis equitibus: ad quadringentos hi fuerunt: parere permisit. Quare ildiger & martinus Arimino abeuntes omnem equitatum quem bellisarius ioanni dederat adduxerunt relictis solummodo peditibus & equitatu proprio ioannis & damiani. inter hæc uitigis ueniens Ariminum obsedit: primoq; statim tempore ligneam turrim murorum altitudini parem fabricari fecit: ducebant uero eam turrim non boues ut romæ factum erat: sed milites intra machinam inclusi. Eam igitur gothi contra illam muri partem ubi facilior erat aditus constituerunt. postridie urbem expugnaturi. ioannes autem per noctē eductis militibus fossam latam & profundam ab ea parte effecit: aggeremq; totum ad eam partem fossæ quæ ad mœnia uersa erat congessit. Ita longum hostium laborē unius noctis opere frustratus facultatem admouendi turrim ad mœnia sustulit. Vitigis nihilominus complere fossam ī animo habebat: totumq; exercitum parare fasces & stipulā & materiam iusserat. Ne uero turris ipsa nocte secutura ab hostibus cremaretur abducere eam retro uersus castra statuit. Id cum facerent gothi ioannes eductis militibus illos opere occupatos inuadit: committitur magnum & atrox prælium circa turrim: multi gothorum cadunt: tandem post longum certamen turrim gothi retraxerunt: sed tanta suorum cæde tātoq; detrimento: optimi cuiusque pugnatoris: ut spem abiicerent ui oppidū expugnandi: sed fame peruincere obsessos cogitarent. Per hæc ipsa tempora Mediolanensibus legatis qui romam uenerant auxiliares copias bellisarius concessit: præfecit autem omnibus copiis mundilam unum ex familiaribus suis uirum in primis strenuū iuit etiam simul cum ipsis copiis fidelius Mediolanensis quem bellisarium romam deduxisse diximus. Hi omnes ex urbe roma classe genuam delati Theodoaldi regis metēsium ducibus fauores præstantibus inde pedestri itinere Mediolanum petiuerunt. Ne uero transitu padi detinerentur lembos uehiculis detulerunt. quibus transmittere amnē posset. Profecti igitur cum tandem transmisso pado ad urbem Ticinum quæ nūc papia dicitur peruenissent: gothi ex eo oppido egressi illos inuaserunt: quoniam enim id oppidum arcem habebat munitissimam: multa ac preciosa in ea se posuerant ac magno ualidoque præsidio illam tuebantur. Commisso itaque leui prælio gothi intra urbem compelluntur. Mundilas uero & copiæ per pontem qui iuxta urbem erat transiuerunt. In hoc loco fidelius mediolanensis occiditur. Nam orandi causa templum quoddam intrauerat: & abeūtibus suis ipse posterior secuturus equum cōscendere festinabat: sed dū adnititur equusq; retractat euersus est ī terramq; prostratus. hostes q̄ pro mœnibus stabāt

hæc cernẽtes ĩpetu facto illum occiderunt priusq̃ mũdilas & milites id fieri respexissent
Eius uiri interitus magno dolori fuit & duci & militibus. Erat enim uir domi nobilis &
potens: & qui multum iuuare susceptum bellum sua præsentia potuisset. Mundilas igiť
& alii Mediolanum profecti in urbem recipiuntur. Inde Comum & Bergomũ & No-
uaria & aliæ illarum partium urbes exemplũ Mediolani secutæ mundilam sponte sua
& milites admiserunt. Vitigis cũ ea quæ Mediolani acciderant cognouisset: Vraiã fra-
tris filium magno cum exercitu ad ea loca transmisit: qui & contineret in fide ciuitates:
quæ nondum a gothis defecerant & illas quæ iam defecissẽt recipere conaretur. Imperi-
te hoc in loco traditur ex procopio uitigitem tunc scripsisse ad Theodebertum regẽ frã-
corum: qui cum nuper fœdus iecerat: petens ut auxilia sua Vraiæ coniungeret. Sed cum
Guido Rauennas sacerdos plane narret Burgũdiones capta ut ostendimus Theodeber
ti regis metensium temporibus liguriæ loca non prius deseruisse q̃ a Narsete eunucho
fuerit pulsi: potuisse fieri: assentior: ut ipsorum Burgundionum ex ligustinis auxilia ui-
tiges non ex francia aut burgundia implorauerit: & hoc infra certius ostendemus: quod
autem ipse procopius omittit: scimus Mediolanenses eo fatigatos bello hortãte dario eo-
rum episcopo misisse constantinopolim legationẽ. a Iustiniano imperatore præsidium
oraturam. Fuitq; eius legationis princeps ipse Datius: quem beatus Gregorius in dialo
gorum tertio libro refert in eius legationis itinere cum deuenisset corinthum: largam do
mum ad hospitandum quæsiuisse: quæ totum eius caperet comitatum: & cum nullam
inuenisset aliam: aspexisse domum congruentis magnitudinis: iussisseq; eam sibi ad ho
spitium præparari: cũque eiusdem loci incolæ dicerent in ea ipsum ideo manere non pos
se: quia multis iam annis diabolus ĩhabitaret: & ideo uacua remansisset: uirum dei absq;
ulla antiqui hostis humani generis trepidatione securum intrasse. Hæc quidem tunc fie
bant in gallia cisalpina. Bellisarius interim cum maturescerent iam segetes: roma egres
sus exercitum in hostes duxit. Gothi uero qui tuderti & qui clusii in præsidio relicti fue
rant: bellisarium aduersus se uenire cum exercitu sentientes: quoniam sese impares fore
tantæ dimicationi existimabant: confestim missis legatis pactione oppida dedidere. In-
ter hæc uitigis alias insuper copias auximum misit. Eam nanque urbem retinere & re-
seruare penitus constituerat. Misit & cũ his copiis nouũ præfectum qui urbi militibus-
que præesset nomine uacinium. Is ergo cũ ueteri præsidio nouas copias miscuisset: An-
conem finitimã urbem quæ bellisarii præsidio tenebatur tentare cõstituit. Quare pro
fectus cum omnibus copiis in anconitanos duxit. Ea ciuitas per id tempus in monte so-
lummodo mœnia habebat. planiora uero sub monte loca q̃uis ædificiis frequentata es-
sent tamen nullis mœnibus claudebãtur. Cum igitur aduentarẽt gothi: Conon qui præ
fectus militum anconi præerat timens ne ædificia suburbana habitatoresq; eorum ab
hostibus uastarẽtur a superiori oppido descendens cum omnibus quas habebat copiis
uenientibus se obiecit. Erat uero Conon admodũ impar: quippe aduersus quattuor go-
thorum milia ipse uix mile habens milites congrediebatur. Itaque temerarii cœpti con
festim pœnas luit. Cum enim tantam multitudinem hostium ferre non posset: profliga
tus ad extremum & in fugam uersus: magnam suorum partem amisit: & urbs ipsa
uix atq; anxie ea die seruata est. Nam cum fugerent milites effuso cursu ad oppidũ: ci
ues ne mixti hostes fugiẽtibus ĩtra mœnia penetrarẽt: portas trepidi clauserũt. itaq; sub

Ancon urbs

psis mœnibus magna strages est facta Adeoq; igens periculũ fuit:ut conon ipse nõ ali
ter q̃ per funem dimissum in mœnia sit receptus. Gothi uero scalis admotis capere urbẽ
conabantur. Alii igne iniecto ædificia omnia quæ sub ipsam urbẽ fuisse diximus crema-
uerunt. Paulo post hæc anconi gesta Iustinus illirici limitis dux & Narses quidam persa
cum militum quinq; milibus in italiã traiecerunt. Secuti præterea sunt Erulorũ duo mi
lia quibus præerant & sandrus & phãnateus. Bellisarius inter hæc audito Anconitanoꝝ
periculo uenerat in picentes. Idẽ fecerant iustinus & narses: circaq; urbem firmũ simul — Firmũ urbs
duces ipsi & exercitus in unum conuenerunt. Ibi cum de cõmuni bello consultarent &
quid potissimum primo quoq; tempore agendum foret quereretur difficultates quædã
subesse uidebantur. Nam si auximũ obsiderent: Ioannes & qui cũ illo obsessi erãt Arimi
ni manifesto in periculo relinquebantur. Præsertim cũ iam necessaria illis defecisset. Sin — Ariminũ obsessa.
Ariminum uaderent magnæ gothorũ copiæ quæ auximi erant post terga remanebant
cum periculo exercitus ac prouinciæ detrimento. in dicendis autem sententiis plæriq; eo-
rum qui ordines ducebant: temeritatem ioannis accusabant: q, contra iussum bellisarii
sese Arimini inclusisset: q, superbia & auaricia ductus cuncta pro arbitrio fecerit: man-
dato ducis penitus postergato. id cum animaduertissent iustinus & narses: ueriti ne his
rationibus ioannes negligeretur multis apud illum uerbis contenderũt: obsidionẽ auxi-
mi differendam: nihil uetare dicentes quin post aliquot dies eandem assumerent. Subue
nire autẽ militibus qui Arimini obsidentur: si nunc dilatũ esset: non licere postea subuen
tionẽ facere: fame enim domitos qui clausi essent post paucos dies sese hostibus deditu-
ros: hinc illuc esse properandũ ubi irreparabile urgeret periculum. Si uero non mereri
ioannem quis diceret: quia mandatorũ ducis contemptor fuerit: & se sponte sua in id pe-
riculum coniecerit: nõ tamen ocio ioannis & urbem Ariminũ tãta existimatione dignã:
& optimos innocentissimosq; milites qui in ea obsiderentur amittendos esse. Nullam eni
de ipsis & de iustiniani exercitibus existimationem futuram si in oculis pene suis perire
socios & urbem obsessam capi ab hostibus ipsis sedentibus spectantibusq; permitterent
Adiuuit Iustini narsetisq; sententiam q, litteræ ioãnis ad bellisarium scriptæ per hoc ipsũ
tempus uenerunt: quibus fame confectos milites pepigisse moram septem dierum signi
ficabat: opemq; sibi propere ferri postulabat. Sententia iustini & narsetis in consilio ap-
probata cum subuenire obsessis q̃primum statuissent: bellisarius in hunc modum proui
dit: primo Aratum cum militibus mille in illis ipsis locis remanere iussit: eiq; præcepit ne
se commoueret: ne ue fortunam ullam tẽtaret: castra solũmodo si hostis impeteret tuere
tur. Deinde classem ornauit impleuitq; militibus quibus Erodianum & Vlarium præfe
cit. Imperium uero totius classis penes Ildigerem esse uoluit. nauesq; statim Ariminum
uersus nauigare iussit. Partem uero exercitus martino ducendam tradidit: iubens ut eqs
spaciis cum classe per littus iter facerent: cumq; in conspectum uenissent hostium: tunc
ignes de industria plures q̃ pro numero in castris fierẽt quo maiorum copiarum opinio
nem præberent. His ita per mare litusque constitutis ipse diuersa a mari uia montibus
iter fecit uitata planiori uia quæ per fanenses pisaurensesque: Ariminum ducit. Cum
enim multo maiores hostium copiæ circa Ariminum essent q̃ ipse habebat: ualidas etiã
gothorũ copias auximi reliqueret sibi post terga: cẽsebat igenio potius & astu esse utẽdũ
aduersus gothos q̃ iusta acie dimicãdũ. ꝑfectus igiť q̇bus diximus itineribus cũ ad eos

montes peruenisset qui contra Ariminum insurgunt quosdam hostium:ut par est:i ma
gno exercitu per ea loca uagantes offendit:quibus uel interfectis uel captis nõnullos co
rum uulneribus faciem cæsos dimitti iussit. Illi uero in castra gothoꝝ redeuntes belisari
um adesse cum toto exercitu nunciarunt. Ad fidem uero huius rei uulnera recens acce
pta ostendebant. Erat uero meridies cum hæc in hostium castris nunciata sũt:statimq;
arma capere miles iussus:& in suos quisq; ordines redactus:duces uero structa acie de
scensum belisarii expectabant:oculos continuo ad montes unde uenire dicebatur cõuer
sos tenentes. Belisarius in mõtibus ipsis castra fecerat procul Arimino meridiei itinere:
nec ea die ad hostes descendit. Itaq; gothi frustra expectantes tandem ad occasum solis
aciem dissoluerunt. Sed cũ aduenisset nox ignes per multos in littore diuersa regione q̃
belisarius uenire nunciabatur intuentes:erant autem ignes quos Martinus atq; eius
castra faciebãt maximo in metu ea nocte uersati sunt:nec fuit eorum quisq̃ qui somnũ
caperet uel arma exueret. die autem facta classem insuper conspiciunt structam & para
tam Arimino propinquantem. Iaque a duobus simul exercitibus & a classe mari:terra
q; circũuentos se arbitrati soluta obsidione Rauennam petierũt. Ildiger cũ classe primus
Arimino applicuit:egressusq; in terram castra gothorũ diripuit:nec multo post Marti
nus & belisarius cum exercitibus superuenerũt. Cum uero Ioannẽ & milites qui cum eo
obsessi fuerant pallore & inedia confectos belisarius conspexisset: conuersus ad Ioannẽ
quasi eius temeritati illuderet: permagnas inquit gratias ildigeri debes. Ad hæc Ioãnes
superbe nimium respondit. Se Ildigeri quidem nullas debere gratias:sed Iustino ac nar
seti omnes:ostendere uolens nullam belisario curã fuisse salutis suæ:nisi iustinus & nar
ses compulisset. Arimini obsidione per hunc modum soluta græci ad obsidionem urbi
ni profecti sunt:non tamen eisdem castris:sed belisarius contra eam partẽ urbis quæ ad
orientem spectat solem. Iustinus uero & Narses ad occidentem consedit. Cum uero ex
pugnare urbem Bellisarius statuisset contra eam portam qua planior ad urbem est adi
tus uineas agere inceperat. Sed fœlicitate quadã accidit ut fons qui unicus urbini fue
rat sponte sua exaresceret. Quare deterriti qui obsidebantur pactione inita urbem dedi
Vrbinum derent ut gothi urbinatesq; ciues imperatori iustiniano subessent æquo iure cum aliis itali
ienses cis qui imperio parebant. Vrbino recæpto: Belisarius Iustinum Ioannẽq; misit in Bono
nienses:ut æmiliæ ac flaminiæ ciuitates in fide continerent & a gothorum inuasionibus
tutarentur. Ipse uero quoniam nondũ Auximi tentanda obsidio uidebatur in urbeueta
Vrbs uetus nos exercitum duxit:eiusquoq; urbis difficillima obsidio erat:quoniam in saxo undiq;
præciso constituta:nullum fere aditum expugnantibus dabat. Sed spes erat in defectu
o bello penuriã frumenti. Longo enim bello attrita italia ac multis exercitibus calcata singulæ ciuitates
nti[s] in italia. frumenti penuria laborabant. Qua etiam penuria urbsuetus ad extremũ domita in bel
lisarii potestatem deuenit. Iturus in urbeuetanos belisarius Ioannem uitaliani cũ exerci
tu misit ad oppidũ cesenã. ibi dum mœnia scalis aggreditur repulsus multis uulneribus
frequentes suorum amisit. & Phamatheus Erulorum dux in ea oppugnatione interiit.
Quamobrem Cesenæ desistẽs Ioannes ad forum cornelii duxit. eamque urbem danti
bus sese incolis cæpit. Per idẽ tẽpus in quo forũ cornelii ciuitas sese Ioãni dedidit. Mun
dilas & qui cum eo erant Mediolani maximis difficultatibus inuolui cœperunt. Theo
baldus. dobaldus enim rex metensium a uitigite rogatus decem millia armatos ad Vraiã mise

rat ex ligustinis suisq; militibus qui liguriam præsidio tenebant: qua ille multitudine fre
tus non procul Mediolano castra faciebat: & importationem frumenti ceteriq; cōmea
tus omnem impediebat. Mundilas nāq; copias suas comi & bergomi & nouariæ neces
sario dispertitus fuerat: ipse uero nō magnum equitum numerum secum habebat. Sed
non erat in defensione urbis difficultas. Mediolanenses enim ciues unanimiter ad defen
sionem concurrebant: sed defectus annonæ in urbe populosissima timebatur: si barbari
stare in his locis diutius sinerentur. Hæc igitur intelligens bellisarius: martinum & ulia
rium cum magnis copiis misit ut mundilæ coniuncti barbaros submouerent. Hi cū ad
padum peruenissent quod distat mediolano unius ferme diei iter: non ausi trāsire flumē
timore hostiū diu in his locis desederunt: spem mundilæ & obsessorum dietim frustrā
tes: polliciti enim sese transituros esse padum & ad mediolanum accessuros nihil promis
sorum exequebantur. Obsessis uero in dies spes ac uictus deficiebat. Tandem uero post
longam expectationem Martinus & uliarius ueritatem fassi bellisario significarunt: se
solos contra tantas hostium copias transire non posse, nisi uelint ad manifestam pernitiē
proficisci: daret operam si sibi uiderez ut ioannes & iustinus qui exercitum non procul
bononia haberent: secū iungerentur. Bellisarius his auditis confestim ioanni & iustino
scribens præcepit ut copiis suis cum martino coniunctis ad Mediolanū festinarent ad li
berandum obsidione socios in extremo periculo constitutos. At mediolanū in dies acri
us premebatur: & fame iam intolerabiliter laborabat: eas nanq; ciuitas illa tunc pertulit
difficultates & angustias quæ uix hominibus perferendæ sunt. Tandem ad extremam
necessitatem perducti mundilas & milites priusq̄ iustinus & ioannes sese Martino ac
uliario iungere ac opem ferre possent Mediolanum gothis dedidere: pacti ut incolumi
bus sibi abire liceret. Mediolano a gothis capto bellisarius exercitu trifariā partito ipse
cum una copiarum parte ad obsidendum auximum est profectus. Aliam uero partem
cum cypriano & iustino præfectis fesulas misit: Terciam copiarum partem martino &
ioanni uitaliani ducendam commisit. iubens ut circa padum cum his copiis castra faci
ant uraiamq; & copias eius in illis locis q̄maxime fieri potest distineant, ne in tuscos uel
in picentes ad dissoluendas obsidiones uenirent: q; si continere illum ab aduentu nequi
rent uenientem pone consequantur: Martinus igitur & ioannes cum ea quam diximus
copiarum parte in galliam profecti dertonam urbem iuxta padum sitam occupauerūt
indeq; uraiam & gothos īfestare cœperunt. Cyprianus uero & iustinus cum aliis copiis
fesulas adeuntes quanq̄ difficillima eius urbis erat obsidio: propter naturam asperitatē
q; situs: tamen de superiori loco qua planior est aditus castris q̄proxime admotis eam ur
bem obsederunt. Bellisarius autem ipse cū longe ualida manu auximū circunsedit. Viti
gis optimū quenq; gothorū auximi collocauerat: summaq; illi cura fuerat eius urbis
muniendæ: coniectans id quod uerissimū erat nunq̄ bellisariū ad oppugnādā rauennā
esse pfecturū nisi auximū prius in potestatē redegisset. Cū situ naturāq; loci bellisarius
speculatus esset spē omnē deposuit Auximū p uim expugnādi. sita enim ē urbs ī mōte sa
tis arduo: ac insuper manus delectoꝝ militū eā tuebat: uel in campestri certamine repu
gnare apta. Spes uero unica supererat fame ac iopia reꝝ domandi: præsertim cū multi
tudo īgens itra urbem obsideret. Quare bellisarius oppugnationē omittens circa mon
tem undiq; posuit castra: itentus q̄ maxime ne quid importari ad obsessos ualeret. Cæte

Gothi p obsidionē Mediolanū cæperūt

mediolanū populosissima ciuitas

mediolanū oblaborat

derton

fesuli

auxim

rum ea circuitio castrorum ut ad prohibendam importationẽ utilis erat: ita inutilis con
tra subitas hostium insuasiones. Nam qui obsidebãtur contra quas libitum erat castro-
rum partes de superiori loco repentinos impetus faciebãt: cæteræ uero partes longe abe
rant: nec opem ferre milites facile poterant. Hostes igitur per hunc modum assidue ca-
stra fangabant: crebraq; ex eo prælia committebantur: Erat præterea non procul ab ur-
be locus quidem irriguus ĩ quo herba plurima oriebatur. Hic locus quasi campus fuit
quotidianorum certaminum cũ obsessores & obsessi pabulationẽ ex eo quærerent & ac
censis hicinde animis nonnũq̃ totis pœne castris eo concurrentibus certaretur in his
præliis bellisarii milites multitudine gothi situ prævalebant. uirtute pares utriq; habebã
tur. Hæc eadem certamina fesulis erant. Nam & inuasiones frequentes & quottidiana
prope prælia inter obsidentes & obsessos cõmittebanẽ & unica spes obsidentibus erat fa
me ac defectu rerum necessariarũ obsessos peruincere. Nam ui expugnandi urbẽ mu-
nitissimam nulla erat spes. Q uare undequaq; circũdantes oppidum stationibus militũ
opportunis locis dispositis omnẽ importãdi facultatẽ abstulerant. Cum hæc esset cõdi-
tio belli au ximumq; in picentibus: fesulæ in tuscis enixe obsiderentur: nouæ protinus res
circa padũ exoriuntur: franci enim & burgundiones liguriæ possessores iussu quidem
Theodobaldi eorum regis transito apẽnino ad padum descẽderũt. Causa uero trãsitus
eorum: ut postea cognitum est. illa fuit: quia cum audisset Theodobaldus per citeriorẽ
galliam bellũ geri: dolebat finitimam suis regionem præmium eorum qui uicissent fu-
turam: suos uero spectatores ociosos sedere. Eos enim ex utrisq; rex ducebat suspectissi-
mos: quos captis a se de italia urbibus uicinos uictoria præbuisset. Hæc igiẽ regi feroci
ssimo mittendi ultra apenninũ eas copias causa fuit. Vraias per id tẽpus crebris ab uitigi
te litteris euocatus padũ transierat Rauennam cum exercitu petiturus. Martinus autẽ
& Ioãnes a Bellisario nup missi uraiã puenietes castra non ꝑcul ab eo fecerãt: ut si qua
possent transitu prohiberent. Distabant uero eorũ castra ab uraiæ castris millia passuũ
circiter septem. Inter hæc franci & burgundiones supradicti multa armatorum millia
circũ ea repente loca superuenerunt. Hos uraias & gothi auxiliares sibi ut superiori an-
no Mediolanẽsi bello fecerant: uenisse arbitrabantur. Erant uero francis & Burgundio
nibus qui tunc apenninum transierant adiuncti ligustini. Ipsorũq; omnium perpauci
equites erant. Cætera uero multitudo pedestris. Arma uero ferebant: non pila: non arcus
sed ad protegendum corpus scutum & galeam: ad feriendũ autem hostem: gladiũ & se
curim bipennem. In præliis autem maxime securibus utebantur: quibus ex cõposito fe-
rientes scuta & galeas hostium perfringebant ut nemo aduersus tantã uim resistere ua-
leret. Hi ergo tunc ut amici gothorũ uenientes prius apud padũ placentino in agro con-
stiterunt: q̃ gothi illos intelligerent aduenisse. Ex sũmis nanq; apennini iugis in placenti
nos breuis facilisq; est descensus: ubi autem castris uraiæ propinquarunt siue consilio si-
ue temeritate multitudinis rixa & prælio cum gothis implicantur: nec prius finis præliã
di fuit q̃ gothi in fugam uersi castra sua deseruerunt fugientesq; non lõge a nostrorum
castris admirationẽ plurimam bellisarii militibus intulerunt. Ipsos enim frãcos & bur
gundiones nostri nequaq̃ apẽninum nouerant transcẽdisse. Q uare uidẽtes gothos fu
gere tanq̃ prælio profligatos bellisarium ignotis abditisq; itineribus uenisse ad opprimẽ
dum uraiam existimabant. Armis igitur raptim sumptis cũ aliquãto progressi fuissent

inopinato francis & Burgundionibus occurrunt:inuitiq; pugnare coacti cito frangun tur.neq; repetere castra ausi sola fuga sibi consuluerunt.Franci & burgundiones uicto res una eademq; die gothorum & bellisarii copiarum castra utraq; ceperunt.Vraias ex fuga rauennam.Bellisarii autem copiæ per placentinorum & parmensium fines supera to apennini iugo i etruriam abierunt.Cogimur hoc in loco longiore q̃ superius polliciti sumus sermone errores refutare quos supra tanq̃ ex procopio traditos omisimus.Primũ ubi narsetem persam cũ iustino illirici limiuis duce in italiam uenisse diximus traditum erat ex procopio Narsetẽ eunucum fuisse illum qui ca quinq; millia adduxerit in italiã Ne uero tantam rem coniecturis agamus que pro nobis multæ essẽt aliorum scriptis in nitemur.Agnellus in ursicini rauennatis episcopi quẽ iustiniani temporibus fuisse con stat uita dicit Narsetem cartulariũ eo anno primũ uenisse rauennã in quo integris ad huc totilæ rebus Bellisarius ex rauenna constantinopolim nauigauit.Docebit etiã narse tis cartularii aduentus:cum a nobis describetur:nunquid uir fuerit qui pati uoluisse uide atur aut sub bellisario:aut illi par cum quinq; milibus in italia militare.Hinc uana erunt quæ de ipsius cum bellisario simultatibus sunt dicta:ex quibus mediolani destructionẽ secutam fuisse uolunt:quã quidem destructionem nequaq̃ tunc fuisse constanter asseri mus.Datius nanq; mediolanensis episcopus multa de sui sæculi calamitatibus sæpe i epi stolis commemorat:mediolanumq; patriã suam pro cuius salute romam & constanti nopolim accessit:a gothis quidem obsidione pressam dicit.sed solo euersam aut direptã nusq̃ refert.Paulus etiam qui longobardorũ historiam scripsit:captam & possessam ab Alboino rege urbem mediolanum narrat:& nihil de ea euersione dicit.Si enim a gothis destructa fuisset ea ciuitas non potuit in annorum quindecim spacio quod gothorum i ter & longobardorum tempora intercesserunt ita instaurari.ut a ciuibus eam dedi poti us q̃ pro derelicta permitti oportuerit.Facit item ut nihil de hac nostra opinione quin sit uera dubitemus: sanctus pontifex gregorius.qui sæpenumero multa narrat de iis quæ crudeliter sunt facta,in italia:uel paulo supra ætatem suam a gothis:uel se pontifice a lon gobardis:& tamen eam ciuitatis opulentissimæ direptionem excisionemq; & accisa ci uium triginta milia:nec tenui quidem indicat coniectura:Non ergo interfuerunt huius modi urbis direptioni decem milia Burgundionum missa a Theodeberto:q tũc mor tuus erat : sed esto error nois erit: Et pro theododo filio sit positus genitor theodober tus:nunq̃ nisi semel quispiam ipsorum regum in italiã uenit:cum dicat sigibertus in re gum franciæ gestarum rerum historia Theodebertum semel italiam fuisse ingressum: & iordanum uideamus pariter cum cassiodoro affirmare id primis obsessæ urbis tem poribus accidisse . quanq̃ quis credat octuaginta armatorum millia potuisse alpes transmittere & padum transire : binaque castra prius inuadere ac capere q̃ de eorum aduentu exploratum habuissent utrorumque castrorum duces : præsertim cum iustiniani partium duces dertonam & alia oppida medio in illorum itinere obtine rent : & in gothorum custodia ac potestate essent : cum cætera in transpadanis tum maxime oppida & castella ad saltus meatusq; alpiũ sita.Absurde præterea dicit tot ar matorum millia esu bouinarũ carniũ & aquæ padi potu ita contabuisse ut post partam de castris hostiũ uictoriam haud secus q̃ in aere fumus uento agitatus ualidissimo ex italia aufugerint nemine exturbante.Aperte autem dicit Guido rauennas sacerdos Bur

franci e burgun

Sigibertus

gundiones Francosq; qui liguriam pro Theodebaldo tenebant mercede a gothis cōdu
ctos Mediolanēsis urbis obsidioni interfuisse:& postea quando bellisarium uiderūt Ita
lia ferme omni potitum obsidere Vitigitem in Rauenna:proprio prospicientes periculo
fauisse gothis:& sese ita castris bellisarii ostendisse:ut ab eo fuerint uiribus repellēdi. Ha
rum rerum ueritas apud quos:sit illorum iudicio linquimus:quos parum ornate a ueteri
bus scripta non fastidiunt:quosq; potius laborando inuestigādoq;:sicut nos fecimus:ue
ritatem cognoscere q̄ torpescendo ignorare delectabit. Obsidiōe qua fesulas premi ostē
dimus diu protracta:gothi cum fame premerentur ac sæpius postulata auxilia a Rauen
na non uenirent tandem pactione urbem Cypriano & Iustino dedidere. Illi autem rece
ptis fesulis ac præsidio militum imposito:cum reliquis omnibus copiis auximum profe
cti sunt. Nam Vitigis cum toto gothorum robore illis qui auximi obsidebantur laturū
sese opem promittebat. Et Vraiæ præsentia hoc ipsum polliceri uidebatur. Quare Belli
sarius quoq; eo copias undiq; contrahere coactus ē:ne longus obsidionis labor in irritū
caderet. Verum cum auxilia sepius promissa obsessis nequaq̄ uenirent:ipsi tamen præ
ter opinionem pertinaciter durarent: statuit bellisarius eos necessitate aliqua ad deditio
nem compellere:cuius rei gratia hæc machinatur: fons erat perennis aquæ extra mœ
nia auximi ab ea parte oppidi quæ ad septentriones spectat:Ita propinquus mœnibus ut
intra iactum lapidis foret. Eum fontem bellisarius tollere cōstituit:quoniam animaduer
terat obsessos ex eo tantummodo fonte aquam habere. Huius igitur rei conficiēdæ cau
sa sub primam statim lucem armari exercitum iubet:atq; ex composito ad mœnia acce
dere. Gothi uero oppugnationē oppidi parari existimātes per mœnia opportunis locis
constiterunt. Bellisarius quinq; uiros huius artificii gnaros cū dolabris & malleis ad hoc
ipsum paratis multorum clipeis protectos ad fontē effodiendum destruendumq; submi
sit. Qui postq̄ eo uentū est:fornicē quo fons desuper cōtegebatur subeuntes securi iā a
telis:quæ de mœnibus mittebantur demolliri fontem cœperunt. At enim gothi postq̄ in
tellexere omnem conatū fieri ad fontem demolliendum egressi oppido præliū acerrimū
inierunt:pugnabatur sub ipsis mœnibus loco difficili & procliui:gothis ad fontem tutā
dum accedere nitentibus:bellisarii militibus enixe repellentibus. In hoc prælio multi ce
ciderunt:plurimi tamen ex bellisarii militibus. Nam gothi de superiori loco feriētes per
facile hostes conficiebant:sed aderat bellisarius adhortator:præsensq; magna uoce suos
impellebat:nec pedem referre patiebatur. Integros in sauciorum & cadētium locum cō
tinuo submittebat. Id certamen ad meridiem usq; peruenit cum fere ab ortu solis cœptū
fuisset. Tandē maiore conatu subnisi milites gothos intra mœnia refugere compulerūt.
Moxq; retro abeuntes eos quos ad demoliendum fontem miserant reuocarunt:putan
tes opus iam pridem esse perfectum. At illi uix paruam aliquam receptaculi partem de
molliri fuerant:causa uero huius fuerat:q; antiquitus tāta diligentia exædificatus fuerat
ut multo facilius de uiuo saxo q̄ de muro eius demeretur. Cum igitur labore irrito id cer
tamē susceptum appareret:Bellisarius quod reliquum erat & succo herbarum maligno
& cadaueribus iumentorum inficiendam eius fontis aquam curauit: quoad eam peni
tus inutilem reddidit. Gothiq; iam penuria aquarum laborantes uix atq; anxie puteis q
busdam exiguam corruptamq; præbentibus aquam sustentabantur. Post hæc Bellisa
rius neq; prælio amplius lacessere obsessos neq; molestias inferre ullas curauit:sed quie

ſedo aſſidendo q̃ finem expectabat. Orta demum mentio eſt deditionis: poſtulantibus gothis incolumitatem & aſportationem rerum ſuarum in urbem rauennam profecturis. Quæ audiẽs bellisarius ſecum ipſe ambigebat. Nam tot tamq̃ egregios bello homines dimitti & augeri hoſtium uires qui rauennæ conuenerant alienum ab utilitate publica exiſtimabat: & ſedendo ad auximum tẽpus in longũ terere periculoſum arbitrabatur præſertim cum franci & Burgundiones dicerentur poſtq̃ in Emilia fuerant ad gothorũ auxilia inclinaſſe. maxime uero refragabant̃ milites qui ex longa obſidionis ærũna prædam oppidi præſidiiq̃ affectabant. nec ulla pactione ſe illa priuari patiebant̃. Demum cum gothos penuria & defectus rerum: bellisarium autem opportunitas temporis urgeret: compoſita res eſt magno belisarii labore: ut dimidia pars rerum militibus daretur. reliquam gothi retinerent: utq̃ gothi qui erant auximi in exercitu bellisarii remanerent æquo iure cum aliis militibus: per hunc modum compoſitæ res ſunt: & oppidum pactiõe traditum. Auximo recepto Bellisarius intelligens francos & Burgundiones ſe intra liguriam recepiſſe aduerſus uitigitem & rauennam ducere conſtituit: contractiſq̃ undiq̃ copiis eo profectus ſtatim primo aduentu Maximũ unum ex præfectis ſuis cum parte copiarũ ad obſeruandas cuſtodiendaſq̃ padi ripas miſit: nequid exinde rauennam importari ualeret: Vnũ enim eius fluminis os: cui ſpinetico priſcis temporibus fuit nomẽ: a ſpina urbe diomedis opibus: ut auctor eſt plinius: condita: cuius fundamenta etiam nunc cernũtur: non procul rauenna mare influit. Volens igitur ante omnia hanc opportunitatem auferre bellisarius: Maximũ cum parte copiarũ ulteriori ripæ: cũ citeriorẽ paduſa obtineat palus: cuſtodiendæ præfecit. Venit etiam ex dalmatia uitalis cum copiis a bellisario euocatus: & i eadem amnis padi cuſtodia deſedit. Accidit uero per hoc tempus res mirabilis & prius inaudita. Nam cum magna nauigiorum multitudo ex gallia ciſalpina ueniret: frumentum cæterumq̃ cõmeatum rauennam ferentium: flumen ipſum uſq̃ adeo decreuit: ut plæraq̃ nauigia deſtituerentur. ex quo factum eſt: ut a militibus bellisarii omnia caperentur. Nec multo poſt eas captas flumen in ſuam magnitudinem rediit hoc fortunæ indicium primum fuit cœptis bellisarii fauentis: flumine igitur padi facultas importandi rauennam per hunc modum ſublata eſt. Mari uero importari nihil poterat: cum hinc Ariminum & Anconem bellisarius teneret: inde ueneti imperio ſubditi romano gothis aduerſarentur. Venetos autem ſatis eſt ſupra oſtenſum iam tunc tenuiſſe ac frequentibus habitaſſe domiciliis eam adriatici ſinus oram quæ a rauennæ finibus pertinet ad liburniam. A terra uero bellisarius urgebat: nec importari quicq̃ patiebatur Cum Rauenna in hunc modum obſideretur: francorum legati ad uitigitem uenerunt: offerentes francorum in Italiam tranſitum ad liberationem obſidionis copiarumq̃ bellisarii certiſſimam cladem: ſi in ſocietatem dominationis recipere francos malint. Hæc magna uerborum iactantia per legatos francorum explicata mentes audientium extulerunt. Quingenta enim armatorum millia tranſitura in italiam pollicebantur: quæ Bellisarius ſi ſapiat nunq̃ ſit expectaturus. Hæc tam grandia partim extollebant uitigitem & gothos: partim deterrebant. Nam uenturos in italiam francos: ac uictores fore non dubitabant: ſed regni ſocietatem ſeruaturos eſſe nullomodo credebant. Hanc eorum ſuſpitionem augebat bellisarius. Dux enim ſagax & rebus gerendis aptus confeſtim ubi ueniſſe legatos cognouit: ſuos & ipſe legatos rauennam miſit: qui & concordiam gothis

Spina urbs padi.

Res mirabilis.

rauenna obsi[dione] a bellisario.

Magna bellisarii sagacitas.

cum imperatore romano offerrent & infidelitatem francorum commemorando ab illorum societate deterrerēt. Gothi igitur francorum & bellisarii hicinde auditis legatis quid optimum foret consultantes post longam disceptationem imperatoris concordiam prætulerunt. per hunc modum legati francorum irrita legatione dimissi sunt: & frequentes post hac cū bellisario tractatus habiti: deniq; tractatarum rerum hic exitus fuit: ut cōtrouersiæ omnes ad arbitrium imperatoris Iustiniani delegarētur. Huiusq; rei gratia oratores ad Iustinianum missi: & indutiæ quædam inter obsessos & obsidentes constitutæ. Inter hæc accidit horrea publica quæ erant Rauennæ cum omni frumēto cremari: quæ quidem res in maximas difficultates gothos adduxit: cum & frumenta incendio cōsumpta essent: & bellisarius importari non sineret: illa ut aiebat ratione quo magis ad æquas conditiones Gothi descenderent. Suspitionem uero non paruam afferebat uitigiti ꝙ unde peuenisset incendium ignorabatur. Alii fulmine icta conflagrasse horrea putabāt. Alii de industria iniectum ignem a quibusdam maliuolis. Alii opera Bellisarii factum suspicabantur. Regina quoq; in suspitionem huius incendii ueniebat: quoniam cum inuita ac repugnans uiolentis: ut ostendimus: nuptiis ab Vitigite fuisset in matrimonium accepta: inimico atq; infenso animo erga uirum esse putabatur. Hoc igitur frumenti incendium uitigitem ac gothos plurimum turbauit: & quasi in desperationē adduxit: defectus nāq; ānonæ breuiter impendebat. Per hoc tempus gothi qui alpes incolebant plæriq; se bellisario dedere uelle significarunt: erant uero ex illis quos Theodericum regem ostēdimus in alpibus constituisse. Sisigis ergo unus ex gothorum proceribus primus omnium castella quæ in alpibus habebat bellisarii militibus custodienda dedit & alios ut idem facerent suadebat. Erat per id tempus Vraias in citeriori gallia: exercitumq; parabat: quo Rauennam proficisceretur. collegerat uero iam in exercitu ad quattuor millia militū. Horꝫ magna pars alpini erant qui postq̄ audiuerunt Sisigim ad hostes defecisse: castella uero & arces in quibus ipsi natos uxoresq; habebant tentari: ante omnia eo ducere Vraiā cōpulerūt. Igitur cum omnibus copiis quas parauerāt in alpes Vraias profectus Sisigim & milites bellisarii obsedit. Hæc rursus cum audisset Ioannes uitaliani & Martinus qui castra tunc per Galliam faciebant: sine ulla mora & ipsi in alpes profecti castella quædā in ipso itinere ceperunt. In his frequentes uxores & filii eorum qui cū Vraia militabāt capti sunt. Quæ postq̄ intellexerunt parentes ac mariti eorumq; ꝓpiqui desertis Vraiæ castris ad hostes transfugerunt: quo suos recuperarent: per hunc modum Vraias a militibus suis destitutus cum paucis in galliam reuersus parandi amplius copias aut succurrendi obsessis cogitationem abiecit. Ita uitigis & gothi qui Rauennæ erant deserti a suis ac omni spe destituti obsidebantur: maioresq; continuo difficultates subibant. Cum hæc esset conditio rerum apud gothos legati ab imperatore uenerunt Dominicus & Maximinus ambo ex senatu. ferebant uero Iustiniani responsum ad ea quæ Vitigis & Gothi de concordia postulauerant. Summa decreti Iustiniani hæc erat. Vitigis omnia transpadum loca retineat. citra padum uero cuncta dimittat. Mediam uero pecuniarum regalium partem imperatori tradat: reliquam retineat. Gothi uero omnes qui citra padū icolunt subiecti romano imperio sint. locuti uero prius cum Bellisario: legati deinde Rauennam ingressi mandata exposuerunt quæ lætis animis ab Vitigite cæterisq; gothorū proceribus audita & comprobata sunt. Bellisarius autem hæc magno cum dolore audiebat

...toris concordiam
...erunt gothi.

...i Imperatorem
...nos.

secum ipse indignans ac grauiter ferens q cum plenam habere uictoriam de gothis pos
set sibi auferebatur: Itaq redeuntibus paulopost legatis ac subscriptionem eius postulan
tibus subscribere noluit. Quæ quidem res permagnas apud gothos suspitiones peperit
uerentes ne dolosa pacis simulatione decipiantur: palamq dictitare cœperunt. se nisi cō
sentiat Bellisarius nihil de pace esse facturos. legati uero ipsi & qui ordines in exercitu du
cebant bellisarii factum ualde indignabantur: eumq non parere iustiniani decretis inter
nepharia reponebant. Hac in parte asseritur ex procopio. gothos & ipsum uitigitem bel
lisario suasisse. ut rex italiæ esse uellet: additumq est gothos transpadum incolentes cum
uidissent Bellisarium id nolle: ildouadum regem creasse: qui postq̄ induerat purpuram
Bellisario obtulerit ipsam ad eius pedes depositurum: si promissa de suscipiendo regno
non renueret adimplere. Huius autem oblationis regni nec iordanus nec alii uerbum fa
ciunt. Quin aperte indicant iordani & Agnelli uerba in ursicini & maximiani uita. Bel
lisariū post diutinos obsidionis labores rauenna potitum: captos Rauennatum opera ui
tigitem & gothorum duces constantinopolim perduxisse. Bellisarius nanq postq̄ iusti
niani concessiones diu obseruare distulerat resumpsit bellum & breui Rauenna potitus
classeq parata cum uitigite & cæteris gothorum principibus cumq thesauris regiis cō
stantinopolim nauigauit quinto anno postq̄ bellum in italia gerere incœperat. Concor
dant autem scriptores gubernationem italiæ post bellisarii profectionem apud ioannem
& Bessam & uitalem iustiniano iubente remansisse. Postq̄ uero bellisarius ex rauenna
soluerat: uenit cōstantinus ex dalmatia: qui & ipse numero gubernatorum additus erat
Sed confestim apparuit quantum inter gubernationem horum & Bellisarii interesset:
Vt enim omittam rei militaris scientiam: qua omnes ætatis suæ duces longissime supera
uit: erat in illo humanitas summa per quam pauperi æquæ ac opulento sese impartiebat
Accessus uero ad eum faciles ac liberi cuiq generi hominum. Præterea liberalitas admi — Magna bel
randa. Rusticorum uero tantam habebat curam: ut in ducendo exercitu neminem eorum — lisarii uirtus
uiolari: nemini damna inferri pateretur. Milites enim sui ne poma quidem in arboribus
pendentia attingere audebant. Hac ille seueritate disciplinæ cōsequebatur: ut castra eius
abundantiora essent q̄ ullum in urbe forum. Qui uero in gubernatione successerunt:
neq humanitate neq uirtute neq abstinentia pares fuere. Nam & ipsi rapinas prædasq
sectabantur: & milites in omnem licentiam prolabi permiserunt. Superbi quidem in so
cios. in hostes uero non satis feroces. itaq res breui tempore retrouerti & in ruinam tende
re manifeste cœperunt. Id cum intelligerent gothi animos resumpserunt: & uraiam re
gem facere constituerunt: quod ille passus non est: maxime se illa ratione excusans q cū
fratris uitigitis filius esset neq pia neq honesta facere uideretur. si illo uiuente regnum
assumeret. Hac ille ratiōe probabili sane & honesta se excusans auctor fuit ut ildouadus — Ildouadus
rex constitueretur: uir magnæ inter gothos auctoritatis magnæq potentiæ: & qui lōgo — rex gothorum
tē pore Veronæ dominatus esset. Is ergo tunc ex urbe uerona Papiam uocatus purpurā
q indutus rex gothorum appellatur: & de salute gentis suæ cogitare iubetur. Qui sum
ma cum diligentia rem suscæptam exequi cœpit. Gothos enim omnes & italicos qui cū
gothis sentiebant arma capere & Papiæ ad diem conuenire iussit: paruus quiqem ab ini
tio exercitus fuit: sed continuo augescens ac spem assumens in dies meliorem. Adiuua

bat uero nõ mediocriter gothorꝝ partes auaritia & iniuria aduersariorꝝ. Exactores.n.pe
cuniarꝝ fisci noie a Iustiniano ĩ italiã missi populos uexare mirabili acerbitate cœperunt:&
ad idebitã pecuniarꝝ solutiõem cõpellere. Rões siqdẽ reposcẽtes oium quæcũqꝫ sub The
oderico primo ostrogothorũ rege:uel sub alio deĩceps regũ italici administrassent.& ma
gistratuũ quoscũqꝫ p ea tẽpora quisq̃ italorꝝ gessisset:ciuitates quoqꝫ pmissarꝝ dudũ go
this pecuniarꝝ ĩ disq̃sitionẽ uocãtes.easqꝫ pecunias reposcẽtes & singulis priuatim hoibus
& publice ciuitatibus tantã desperationem attulerũt:ut gothos iterum fieri dominos re
rum optarent:multiqꝫ uoluntarii ad Ildouadum proficiscerentur. Erat quoqꝫ nõ dispar
querela in exercitu imperatoris. Qua enim auaritia exigebantur pecuniæ indebitæ ab
italicis: eadem auaritia militibus pecuniæ debitæ non soluebantur. Vna dũtaxat cura
erat ad explendam Iustiniani cupiditatem pecunias cogere:nihil erogare. Quas ob res
Iustinianum ipsum:& quia bellisario duce præstãtissimo uti nesciuit:quin potius omnia
aut fortunæ inconsideratus permisit:aut ad Theodoræ uxoris libidinem inconstantiãqꝫ
administrauit.supradiximus & idẽtidem affirmamus:socordis ingenii imperatorẽ fuis
se. Itaqꝫ milites pariter atqꝫ itali tantis iniuriis compulsi ruinam imperii affectabant. His
crescens in dies Ildouadus omnes trans padum omnesqꝫ Venetiæ regionis urbes ĩ pote
statem recæpit:& italorum gothorumqꝫ multitudine exercitus eius completus ẽ. Quã
obrem haud multo post educere in aciem ac fortunam pugnæ tentare nõ dubitauit.præ
liũ hoc non procul Taruisio fuit aduersus uitalem qui unus erat ex iustiniani ducibus.
Victorqꝫ Ildouadus tanta strage uitalis exercitum concidit:ut uix dux ipse cum paucis
euaderet. Reliqui omnes aut interficerentur a gothis uel captiui ducerentur. Ea uictoria
& magna & clara mirabile quantum gothorum animi creuerũt quantumqꝫ fractæ sũt
aduersariorũ uires:ut non solum trãs padum per Galliam & Venetiam:uerum etiam ci
tra padum gothorum partes confirmarentur:nomenqꝫ ildouadi cælebre fieret apud Iu
stinianũ imperatorẽ aliasqꝫ natiões. Nec multo post Vraiã maximũ iter gothos hoiem
Ildouadus ad mortẽ usqꝫ psecutus ẽ:suspiriõe prætẽsa qꝫ cũ hostibus sẽtiret:re autẽ uera
motus ẽ partim qa cõtẽtiões quædã iter reginã & Vraiæ uxorẽ ĩcidissẽt:partim quia si
bi suspectus erat hominis genere & uirtute conspicui potentatus. Nam genus ostrogo
thorũ sicut & uisigothorꝝ ꝓut aliquãdo ostendimus: & ĩ sequẽtibus ostẽsuri sumus nõ
satis suis regibus fidele fuit. Mortẽ Vraiæ pmulti gothorꝝ ĩprobarũt. Cuius causa Ildo
uadus ipse a Builla uno ex custodibus sui corpis dũ exhiberet ꝓceribus cõuiuiũ occisus
fuit. Suffectus illi Araricus puo regnauit tẽpore. Nã qnto postq̃ rex creatus fuerat mẽse
& ipse etiã ẽ occisus. Duobus his regibus ĩtra Bienniũ ĩterfectis ad totilã q & Badiulla ma
gno gothorꝝ cõsẽsu regnũ puenit. Fuitqꝫ res ipsa ĩ hũc maxime modũ acta. Ildouado re
ge ĩterfecto badiulla nepos sibiipsi timẽs ĩ taruisio ciuitate uenetiarꝝ quã paterna heredi
tate obtinebat sese cœpit cõtinere.misitqꝫ clã rauẽnã:& cũ iustiniani ducibus pepigit ad
eos trãsire.iterea gothi pœnitẽtia ducti qꝫ Araricũ regẽ creassẽt hoiem nequaq̃ tanti ut
gothorꝝ gẽtẽ defẽdere aduersus tãtas uires hostiũ ualeret ad Totilã ildouadi ꝓpiquũ re
spicere atqꝫ illũ regẽ optarẽ cœperũt. Quare cũ de ipsius totilæ cũ iustiniani ducibus foe
dere rescissẽt tãdẽ ĩ maiorẽ salutis suæ adducti cõsiderationẽ: Ararico de medio sublato
Totilã ipsũ regẽ creauerũt. Cognouerat iterea iustinianus ea quæ ĩ italia cõtigerãt.& du
cũ suorꝝ ĩpitiã ĩcrepauerat:qꝫ ĩ tãtis hostiũ discordiis tãtisqꝫ motibus ipsi opportunitatẽ

Vitalis dux ab ildouado superatus.

reꝝ agendarum nacti nihil effecissent. Quibus increpationibus permoti duces rauēnæ simul omnes conuenerunt. ibi cum de inferendo bello consultaretur placuit ante oīa ad urbem Veronam ducere: cuius capiendæ urbis spes aliqua offerebatur. Erant uero hi duces undecim: quorum præcipui habebantur constantianus & Alexander ī italiam nuper a iustiniano missus ad pecunias colligendas. Profecti igitur cum igentibus copiis ubi Veronæ propinquarunt: spem dudū sibi præbitā experiri decreuerunt. Erat enim martianus uir quidam domi nobilis castellum habens non procul uerona. Is quia partes imperatorias animo præferebat custodem unius portarum ad exercitum imperatoris recipiendum induxerat. Re igitur arcane composita cum eo peruenisset exercitus præmittitur Artauades Armenius cum manu delectorum militum qui portam ante capiat: ac cæterū exercitum præstoletur. Nihil præmissorum in hoc loco defecit. Nā intempesta nocte cum ad portam uenissent milites proditor aperiens intra urbē eos recæpit. illi portam ingressi mœnibus quoq; super eam captis exercitui significarunt: & gothi sentientes hostes esse in urbe per diuersam portam aufugerunt. Duces uero captam a suis portam audientes iter quidem statim ingressi sunt. Sed anteq̄ ad urbem uenirent de præda inter se disceptantes quinq; milia passus ab urbe constiterunt. Inter hæc dies eluxit. Arx est Veronæ urbi supereminens ex qua intra urbem & extra prospectus est. Gothi igitur qui in arcem refugerant cernentes paucos intra urbem hostes: exercitum uero extra urbem existere ne dum mœnibus appropinquare: subito ex arce ipetu facto urbē peruicerunt: & portā quæ tenebatur ab hostibus recæperunt atq; clauserunt. Milites uero qui per noctē fuerant ingressi partim oppressi sunt: partim ad mœnia confugientes desuper repugnabant. Venientes autē paulopost duces cū portam clausam reperissent quanq̄ intus essent milites qui eos uocabant ac ne se desererent precabantur: tamen e uestigio abierunt. Militum uero pars e muro se dimittens euasit: quorum e numero fuit Artauades Armenius eoꝝ præfectus. Cæteri uel capti uel iterfecti sūt. Per hūc modū prauitate & auaricia ducū res apud urbē ueronā periere. Post hæc iustiniani duces quoniā ueronæ cæpta flagitiose turpiterq; euaserāt discordes iter se & aliis alii succedētes ex his locis abierūt: trāsmissoq; pado amne placētiā sūt ꝓfecti. totilas papiæ ꝑ id tēpus degebat cognitoq; hostiū aduētu q̄scūq; potuit copias ꝓpere cōtraxit. Duces iter hæc ultra palcētiā ꝓgressi secus ripā padi amnis castra faciebāt. totilas autē quāq̄ foret admodū īpar: tamē cū his quas habebat copiis obuiā illis exire. ac fortunā pugnæ experiri cōstituit. Cū igiť ī ꝓpinquo essent castra: ac pugna decernere utrisq; placuisset: totilas ꝑ noctē partē equitatus præmisit quibus iussit ut uiginti fere stadiis ultra hostiū castra trebiam flumen transirent: & cum pugnari cœptū esset hostem a tergo tumultu q̄ possent maximo adorirentur. Ipse uero cū tēpus fuit ad hostes duxit. Idem fecerunt iustiniani duces Erat ante aciē Totilæ uir gothus nomine ualaris qui equo īsigni uectus ipse quoq; īsigniter armatus ī singulare certamē oēs ꝓuocabat. Aduersus hūc cæteris subsistētibus. Artauades armenius cuius ī igressu Veronæ mētionē fecimus ꝓdiit: spectātibusq; utriq; aciebus cōcurrerūt īfestis sese cuspidibus petētes. artauades gothū dextro latere hasta trāsfixū occidit. Ipse uero ī hastā iterfecti casu īherētē solo ui atq; īpetu eq adactus cupide trāsfigiť ruptoq; thorace uulnerať: ex quo mox die tertia iteriit. Acies iterea simul cōgresse prælium acerrimum inierunt omnisque ferri experientia in eo certamine uersabantur.

Trebia fluuius.

Iustiniani exercitus a Totila fusus

Cum feruesceret maxime bellum & ab utrisque enixissime pugnaretur neutrã adhuc in partem uictoria inclinante equites Totilæ tansmisso trebia flumine terga Iustiniani ducum inuasere: tumultusq; maior inde exortus cum multitudo ingens crederetur exercitum iustiniani primo turbauit: mox in fugam conuertit. Solutis enim ordinibus cum ante retroq; instaret hostis cito dissipatur: multiq; a gothis persequentibus interfecti sunt: multi etiam sese per deuia quæq; præcipitantes euasere. Captiuorum autem ingens multitudo fuit: &: quod nunq̃ ante contigerat: omnia militaria signa ĩperatoris exercitus in eo prælio capta sunt ab hostibus & ad Totilam relata. Insigniorem hanc uictoriam Totilæ fecit: q, ipse cum dimidia fere parte minoribus copiis sciens ac uolens cõtra maiores copias prælium iniuit: q, q; militari industria uictoriam nactus est. Ipsam quoq; uictoriam humanissime exercuit nemini captiuorum molestus: multis etiam gratuito dimissis quæ quidem humanitas famam eius plurimum adauxit. Iustiniani duces ex prælio fugientes Placentiam primo inde in diuersa loca abierunt: & copiis quantum fieri potuit reparandis intenderunt. Non multo post hanc uictoriam Totila maiora iam animo concipiens exercitum in etruriam misit: præfecit uero huic exercitui tres gothorũ præstantissimos. Bledam & Rodericũ & uliarim. Erat in etruria Iustinus unus ex Iustiniani ducibus qui prælio interfuerant: postq; id tempus nunq̃ cessauerat copias reparare oppida munire. Is cum exercitus Totilæ superuenit circundatus ab hostibus intra Florẽtiæ mœnia obsidebatur: terrebat uero iustinum rei frumentariæ defectus. Nam importari ad obsessos nihil poterat & intus quod erat frumentum breui defuturum uidebatur. Rauennam igitur ad cæteros duces: mittens iustinus quo in periculo res foret ostendit; rogauitq; ut sibi opem ferrent. Ob eum nuncium permoti Bessias & Cyprianus & Ioannes cum suis copiis in Etruriam uenerunt. Gothi uero postq̃ intellexerũt illos appropinquare soluta illico obsidione retro mouerunt castra: profectiq; unius diei iter in loco qui Mucialla dicitur constiterunt. At postq̃ exercitus amicorum Florentiam peruenit: placuit ducibus ut paucis in præsidio Florentiæ relictis ipsi cum reliquis omnibus ad hostẽ contenderent. In itinere uero dum essent statuerunt ut ducum unus celeriter antecederet ad inuadendum destinendumq; hostes: alii uero mature sequerẽtur. Sorte igitur ducta Ioanni contigit antecedendi munus. Ille profectus cum suo agmine ad hostes properauit. Hostes uero deterriti aduẽtu copiarũ deserto loco in quo prius habebant castra in proximum mõtem arduum quidem & difficilem transierunt. Neq; ob id cunctatus Ioannes ubi ad ea loca peruenit aciem suorum aduersus montem direxit ac magno animo sursum uersus annisus peruincere conabatur. Resistebatur fortissime ab hostibus. Hic dum nititur Ioannes & inter primos pugnatores uersatur: quidam ex comitibus iuxta latus eius pilo transfixus occiditur: falsaque statim credulitas inde exorta est Ioannem interfectum fuisse: fuga hinc fieri cœpta. Hæc fama delata in eos qui cum reliquo exercitu ueniebant cum insuper fugam & trepidationem mirabilem uiderent: ipsos quoque in fugam turpissimam conuertit. Nec modus ullus erat in fuga. Itaque duces quoque ipsi a nullis hostibus pulsi fugam arripere coacti sunt: neque posthac in unum conuenerunt. Sed alius alibi: prout se ex fuga recæperant oppida tenuerunt. Gothi tamen ad obsidionem Florentiæ nequaq̃ reuersi sunt magni-

tudinem ueriti copiarum: quæ quanq̃ dissipatæ essent per oppida etruriæ constiterant &
hiems superuenit: finisq; fuit septimi anni huius belli postq̃ geri a Bellisario cœptũ erat.

Historiarũ Blondi forliuiensis ab inclinatione imperii romanorũ liber sextus incipit.

TOTILAS eo qui secutus est anno ut primum educendi copias fuit tẽ
pus: coacto exercitu in flaminiam uenit. Vbi & iordanus & agnellus Ra
uennas affirmant apud fauentiam prælium fuisse: quod supra scripsimus
apud placentiam gestum esse. Sequiturq; procopius Totilam cæsenam
& petram oppidum obsedisse. Cætera quoq; eius regionis oppida permul
ta uel ui uel pactione cæpisse. His per ea loca confectis: Totilas in etruriam cum exercitu
transiit: & inde tiberim amnem transgressus per umbros & sabinos & marsos in campa
niam profectus est: In his locis Beneuentum urbem captã mœnibus spoliauit: nolebat beneuenti m. diruunt ab eis
enim in urbe munitissima hostes si quando contingeret sedem belli habere. Neapolim
deinde obsedit: multis primo uerbis conatus humanissime ut neapolitani amiciciã eius q̃ neapolis ob.
inimiciciam mallent. Sed erat ĩ præsidio eius urbis conon iustiniani præfectus: nec pau
ciores mille militibus secũ habebat. Itaq; nihil decerni libere in concione potuit. Quod
cum intelligeret totilas positis non longe castris urbem obsedit: non tamen oppugnauit:
sed quietem agens incubabat. Interim uero parte exercitus missa cumas & alias quasdã
urbes per ea loca recæpit. Ex quibus pecuniarum magnam uim adeptus est. Mulieres mulieres cap.
etiam quasdam ex nobilitate romana capi in his locis contigit: quas omnes Totilas cum & conseruan.
summa benignitate cõseruatas liberas esse iussit ac parentibus maritisq; cum honesto co liberant.
mitatu remisit. Cũ uero per has regiones neq; dux neq; exercitus esset: qui conatibus to
tilæ repugnaret: partem suarum copiarum mittendo apuliam & lucaniã: & calabriã cum
uniuersis eorũ oppidis in potestatem redegit. Ex quo factũ est ut iustiniani ducibus mili
tibusq; mille amplius ex his locis pecuniæ soluerentur: quæ quidem res magnã hostibus
incõmoditatem attulit: & quasi cuncta euertit. Milites enim cum pecuniæ deessent: nec
stipendia eis soluerentur: neq; parere ducibus neq; in expeditiones ire uolebant: sed per
oppida inclusi res amicorum prædabantur rapinisq; & maleficiis omnia fœdabant. Du
ces quoq; ob has difficultates intra mœnia consistentes oppida tantũmodo ab hostibus
turabantur: partitiq; inter se urbes ioannes romã. bessas spoletũ cyprianus perusiam. Iu
stinus fesulas constantinus rauennam gubernabat. Inter hæc Neapolis durius obsideri
cœpit. Totilas enĩ parata classe neq; mari neq; terra importari quicq̃ patiebatᷣ. Ex quo pa
lam erat: nisi quis opem ferret: eam demũ urbem in manibus hostiũ esse peruenturam.
Hæc igitur audiens iustinianus ac pro tantis italiæ cladibus: proq; imperii dedecore indo
lens Maximinũ præfectũ prætorio ad corrigendas reparandasq; res in italia misit. De
dit autem sibi classem & exercitũ ex thracibus & armeniis. præerat autem Thracibus
quidam Herodianus. Armeniis uero phasas. hũni prætera non pauci ea classe uehebã
tur. Maximinus bizantio ꝓfectus in Epyrum uenit. Ibi cum res italiæ ex propinquo co
gitaret inter spem ac metum dubius tarditate ac desidia tempus amisit. Erat enim Ma maximinus
ximinus uir bonus & ad pacis negocia non inutilis: belli uero imperitus omnino: & ob
hoc timidus & cunctator in singulis: ac plurimum ambigens. Res uero tunc & consul
tandi & agendi celeritatem flagitabant: Maximino igitur paruam de se spem afferente
iustinianus demetrium quendam qui sub bellisario dudum in italia militauerat cũ alia

classe in Siciliam misit: iubens ut si opus foret: in Italia quoq; res adiuuaret. Is cum in Siciliam nauigasset: audita Neapolis obsidione ac eorum qui obsidebantur difficultatibus statuit confestim auxilium ferre: cum uero aperta uia id efficere posse desperaret quoniam neq; eius classis neq; exercitus ad tantam rem sufficiens erat hæc excogitauit. Naues cumplurimas ex uniuersa sicilia contraxit: fecitq; ex his classem ad aspectũ permagnã: impositoq; frumento neapolim contendere perrexit: ea res & spem magnam obsessis: & formidinem non paruam gothis prebuit. Audiebant enim multitudinem nauiũ ac magnũ in iis exercitum uenire opinabantur: Quod si primo statim cursu neapolim petisset: cuncta prospere succedebant: & urbs obsessa indubie seruabatur. Hostes enim conterriti magnitudine classis ne resistere quidem tẽtauissent. Sed ipse cõscius imbecillitatis suæ Neapolim adire non ausus Romam petiit: quo militibus inde assumptis naues impleret: atq; ita neapolim magis robustus nauigaret. Sed milites qui Romæ erant classẽ ascendere noluerunt. Victi siquidem duplici prælio a gothis eos immodice formidabãt Itaq; hac deficiente spe cum his duntaxat nauibus quas constãtinopoli duxerat aduersum hostes proficisci demetrius cõpellitur. Totilas naues egregie ueloces in portu ipso Neapolis assidue structas paratasq; tenebat curamq; de demetrii classe diligẽtem susceperat. Cum igitur ex urbe Roma Neapolim nauigare Demetrium cognouisset & applicuisset iam propinquo littori: profectus repente Totilas cum uelocibus nauibus ex improuiso Demetrii classem inuasit. Adeoq; subitus & inopinatus fuit impetus: ut cõterriti nautæ atq; milites in fugam cõuerterẽtur: Quos gothi uelocibus insecuti nauibus post magnam cædem omnes Demetrii naues cum ipsis oneribus ipsisq; uiris plenas cœperunt. Nulli enim euaserunt ex ea classe nisi qui in lembos statim ab initio prosilientes latuerũt inter quos Demetrius ipse dux classis fuit. post hæc Maximinus cum maiori classe maioreq; exercitu ex epiro in Siciliam nauigauit: cũq; syracusis applicuisset: eadẽ ignauia qua prius cunctando tempus amisit: neq; difficultatibus obsessorum neq; precibus uocantium mouebatur. Tandem uero ubi præcepta & minæ Iustiniani superuenere: nec ob eas quidem nauigare aduersus hostes sustinuit: sed classem Demetrio & Herodiano & Phasse ducẽdam tradidit: ipse i Sicilia remansit. Erat uero iam plane hiems cum hi nauigare cœperunt: neq; arte ulla resisti potuit quin ad ipsum littus ubi castra erãt hostium adigeretur. Gothi uero ista cernentes concursu ad litus facto nulla difficultate naues cœperunt: & si qui repugnabant interfecerunt: reliquos uero captiuos duxerunt: in quorum numero Demetrius fuit. Herodianus autem & Phassas cum & ipsi capti iã essent casu quodã postea occisi sunt: hunc finem habuerunt eo anno Iustiniani classes in italiam missæ. Totilas Demetrium in uinculis ad mœnia Neapolitanæ urbis adduci iussit. Ibi uocato Conone præfecto militibusq; & neapolitanis ciuibus: Totila uolente Demetrius uerba fecit: suasitq; ne ulla amplius auxilia expectarent. obsessi uero pridem fame macerati cum Demetrium captum: & omnẽ spem sublatã uiderent in fletum ac lamentationem conuersi quid agerent aut quo se uerterẽt nesciebant: eratq; ciuitas tota mi-

Neapolis obsessa.

rabili tumultu & trepidatione plena. Totilas autem cum sensisset Neapolitanos ad colloquium uocatos i ipsis mœnibus stantes allocutus est: nullam se contra eos uel irã uel indignationem habentem obsidere urbem illã perrexisse: sed ut ipsis inimico seruitutis iugo liberatis referre gratias ualeret: eorumque hoc ipso bello pro fide gothis seruanda ab ho-

stibus pertulissent. Solos quippe italicorũ omniũ neapolitanos inuitos ac repugnantes in
potestatem græcorum cum ultima pene ciuitatis cladẽ uulneribus ac cruore compulsos
deuenisse. Itaq; quod nunc simul cum hostibus obsidione eos fatigari a se necessitas fue
rit erubescere: quamobrem debere nea politanos beneficia potius a se & gothis q̃ ultionẽ
expectare. Hostibus uero qui essent in urbe sese non acerbum esse uelle. Dedentibus enĩ
urbem uel militandi secum equo iure cum aliis militibus uel abeũdi cum omnibus suis
rebus quocunque uolent facultatem se daturum. Ad extremumq; dixit se hæc omnia iu
reiurando sancire cum uoluerint paratum fore. Laudauerunt & neapolitani & milites
Totilæ sermonem. Quo tamen deditio honestior foret triginta dierum inducias postu Neapol'is to
larunt: quibus uideretur an quæ auxilia superuenirent. Ad hæc totilas non triginta dierũ tilæ dedita
modo: sed ter triginta dierum spacium se dare respondit. Quam liberalitatem admirati
obsessi clareq; depræhendentes nullam esse auxilii spem: intra paucos dies apertis portis
totilam & exercitum intra mœnia receperunt. Totilas igitur Neapolim ingressus nemi totile humani
nem malo affecit. nulli molestus fuit: quinimo tãta humanitate usus est: ut nequaq̃ con-
uenire barbaro homini uideretur. Cum enim multi propter inediam deficientibus uiri-
bus egrotarent: ne subita affluentia cibi immodice sumpti periculum illis afferret: sum-
ma cura diligentiaq; prouidit: ut non solum Neapolitanis ciuibus: uerum etiam militi Mira Toti-
bus cibaria bis in die ad certum pondus traderentur: diligentissime obseruato ne alicun- læ humani-
de plus caperent: & singulis diebus modicum superadderetur. Cononi autem & militi tas.
bus abire uolentibus nauigia præbuit: Cumq; illi uento diutius retenti nauigare intra
præscriptum diem nõ potuissent: liberam nihilominus potestatem illis seruauit. Quin
etiam cum longius duraret uentus: & illi pedestri itinere abire statuissent equos iumen-
taq; eis tribuit: & uiaticũ insuper largitus est. Gothosq; cum his misit qui tuto deduce- in alienos huma
rent. Hac igitur & huiusmodi humanitate in alienos totilas utebatur. In suos uero tantã totila in suos se
disciplinæ seueritatem seruabat ut nullum malefactum impunitum esse pateretur. Ra-
ptori ac uiolatori pœna mors erat & publicatio bonorum: quæ quidem bona uiolẽtiam
passo tradebantur. Itaq; & castra & ingressus gothorum per amicas ciuitates & gentes
omni scelere carebant. Ducibus autẽ Iustiniani per hoc ipsum tempus diuersa erat con
ditio. Nam nec duces ipsi abstinentes erant: & milites in omnem licentiam traducti a
nullo maleficio temperabant: nec quicq̃ miserius erat per ea tẽpora q̃ italiæ populi q im-
peratori parebant: cum extra mœnia quidem ab hostibus: intra mœnia uero a militibus
diriperentur: duces enim munitas tenentes arces nihil de subiectorum iniuriis curabãt
Ob hæc flagitia cum in dies magis ac magis desperatio sequeretur: coactus est Iustinia
nus iterato in bellisarium mentem animumq; conuertere. Nam cæteri quidem duces ne
dum perdita recuperare: sed ne illa ipsa quæ tenebant diutius tueri posse uidebantur. His bellisarius
igitur de causis Bellisarius ad curam italici belli rursus delectus est cum medio tempo-
re aduersus Cosdroem psarum: uel: si iordano credimus: parthorum regem bellum ges
sisset: quod nec dum plane finitum erat. Cum ergo milites nouos scribere opus esset.
Nam ueterem exercitum Martino successori tradiderat: thraciã totam circumiens Bel
lisarius pecuniasque abunde largitus: uoluntariorum ad quattuor milia coegit. Hidruntum
quibus classe impositis una cum Vitali præfecto Illirici: qui nuper ex italia uenerat: oppidum.
nauigauit: salonisque applicuit. In hoc ipse itinere hidruntum calabriæ oppidum obsi-

dione liberauit: Qui enim in eo obsidebantur a gothis defectu rerum necessariarum compulsi ad certam diem pacti fuerant oppidum dedere nisi prius auxilium esset allatum. Quod intelligens bellisarius Valentinū eo nauigare iussit ac frumentum cæteraq; necessaria īferre: susceptisq; militibus qui diutius obsessi fuerant nouos imponere: Hæc omnia factu facilia fuerāt. Nam gothi post indutias neglīgētius custodiebāt nec uenturum esse quenq̄ suspicabātur. Itaq; repente inopinato superueniente classe trepidare ac obsidionem soluere: longiusq; abire coacti sunt. Valentinus oppidum ingressus priores milites ex arce abduxit nouosq; imposuit ītegriq; anni frumentum illis reliquit. Ipse cum is quas abduxerat nauibus salonas ad cæteram classē rediit. Post hæc Bellisarius polā nauigauit. Ibi exercēdis tironibus quos in thracia scripserat aliquanto commoratus tandem cum tota classe Rauennam peruenit. In eius aduētu deteriora omnia opinione sua per italiam repperit. Hostes enim ubiq; præualere ac optima spe esse uidebantur. Amici uero ubiq; per italiam fracti ac in desperationē adducti ciuitates quidē & populi ob iniurias militum: milites autem ipsi q͏̄ multa sibi deberentur ab imperatore stipendia cōtumaces: & aduersi nec parere ducibus nec ire in expeditiōnes uolebāt: erāt q; ad exiguū numerum redacti. Aduētus quoq; bellisarii desperationē auxit: licet enim optimus dux & sine controuersia præcipuus haberetur: tamen contemnendas admodū copias adduxerat tironū quattuor millium: pecunias uero nullas quæ militibus darētur. Itaq; concionātem Rauennæ causasq; aduentus sui docentem: cohortantem deniq; ad capessendum bellum: nec oppidani nec milites læto animo audiuerūt: Deniq; bellisariū ipsū cōfestim q͏̄ in italiam uenisset pœnitere cœpit. Inter hæc Totilas tibur inuasit: ex discordiis oppidanorum & militum seditione coorta per quam ab utraq; partem urbem accepit. Imminet autem tibur urbi romæ: nec plus ab ea distat q̄ sexdecim millibus passuū. Ea res magnas romanis difficultates cœpit afferre: ac per latium cuncta impedire Post hæc Totilas cognito bellisarii aduentu in picentes cū exercitu transiit & citra urbē auximum consedit. Bellisarius uero per hoc ipsum tempus in Bononienses miserat Vitalem cum satis magna manu illiricorū. Is cum oppidum quoddam p ea loca cæpisset: & Bononia in urbe fuisset recæptus: Illirici nulla prius iniuria affecti uitalem deseruerunt. factoq; agmine domum abierunt: de qua quidem re postea apud iustinianum excusatione illa usi sunt: q͏̄ dum in Italia militarent exactores tributorum patrimonia sua uenūdabant uxoresq; & liberos eorum domo pellebant: quamobrem coacti sunt ad suos defendendos domum redire. Hac fuga illiricorum totilæ nūciata cōfestim missæ ab eo sūt gothorum copiæ: per quas uitalem & cæteros opprimere posse sperauerit: sed illi præuenientes Rauennam se receperunt. Cum uero qui Auximi erant obsidione premerentur: Bellisarius subsidium ad eos misit equitum mille. præfecit autem is equitibus ductores tres: Teramuntem Ricilam & Sauinianum: qui clam noctu Auximum ingressi cū postridie ad pugnam exiuissent unus ex præfectis Ricilas interficitur. Cæteri autē post paucos dies abire statuerunt. hostibus enim illic stantes nocere non poterant: & amicis necessaria minuebant. Noctu igitur egressi oppido cum iam circiter millia passum tria profecti essent in insidias hostium inciderunt: a quibus circunuenti & in fugam uersi ducentos ex suis amiserunt: uestesque & arma & impedimenta omnia cum iumentis quæ illa ferebant. Reliqui fugientes post longam uiam se Arimi-

num recæperũt. Fanũ & pisaurum sũt urbes iuxta littus adriatici maris iter Auximum & Ariminũ sitæ. Eas urbes uitigis ab initio huius belli icenderat ac mœnia usq; dimidiũ altitudinis destruxerat. Ex his bellisarius pisaurũ reficeř cogitauit ac eqtatũ i ea collocař missis igiř clã artificibus q̃ mẽsuras portaꝝ exactissime caperẽt. rauẽnæ fabricari portas fecit: ac ferramentis q̃bus opus erat structis deniq; nauibus ipositas pisaurũ deferri fecit præfectisq; & eq̃tibus q̃ arimini cõstituti erant scripsit ut repẽte occupato oppido portas imponerent: ac mœnia tumultuario opere reficerent fossas purgarent ac undique communirent. cõmeatus autẽ omnis generis ut mari ad eos deferreř prouidit. Equites igitur Arimino profecti cum pisaurũ occupassẽt: omnia secundum bellisarii mandata fecerũt Sensit hæc Totilas: & cũ magnis copiis ad ea ꝓhibenda ꝓfectus est. Sed tãta fuerat militũ diligentia in purgandis fossis ualloq; & agere muniẽdo oppido: mœnibusq; & ꝓpugnaculis resarciendis ut admirareř rex tantas res tam ingeniose tam paucis diebus fieri potuisse. Quare aliquanto circa ea loca moratus quoniã uidebat nil ꝓficere posse in castra: ad auximũ irrito conatu reuersus est. Animaduertentes uero totilas & gothi Bellisarium & imperatoris copias necubi per italiã in certamen prodire: sed oppidis iclusos mœnia tantũmodo tueri: statuerũt non assidere solũmodo ad auximũ sed aliis quoq; ciuitatibus bellũ inferre. Itaq; profectus Totilas cũ exercitu Asculũ & firmũ i picentibus circũsedit. Bellisarius uero cũ obsessis opẽ iplorãtibus ferre nõ posset. nec eni tãtas habebat copias ut exire aduersus gothos ualeret: in mœrore maximo uersabař: & hãc ignominiã ꝑ moleste ferebat. tãdẽ uero ioãne uitaliani ad iustinianũ misso cõditionẽ italiæ ꝑ eũ demõstrauit. ioãnes uero & si iustiniano uires hostiũ i italia: suoꝝ uero paucitatẽ ostẽdit & copiarũ supplemẽta pecuniasq; poposcit: quodã tẽpore cõmoratus nihil nisi tarde & anxie ꝓficiebat. Inter hæc Totilas firmũ & asculũ: quãdoquidẽ nemo obsessis auxiliũ ferebat: pactiõe cæpit: deide ex picẽtibus i umbros trãsgressus Assisiũ & spoletũ obsedit. præerat spoleto q̃dã herodianus. Assisio autẽ sisifredus. herodianus igiř quãq̃ haberet munitissimã arcẽ tamẽ paucorũ dieꝝ iducias pactus cũ iterea nullũ auxiliũ supuenisset cõstituta die urbem & arcẽ tradidit: & ipse cũ militibus suis ad totilã trãsiit. Sisifredus autẽ fortius se gessit. de pactione eni nunq̃ audire q̃dq̃ uoluit. licet minus ualida urbe iclusus sæpeq; eruptiões i gothos egregias fecit: & aliquot præliis laudabiliter dimicauit. Ad extremũ uero circũuẽtus pugnãs occidiř. Ciues autẽ assisiani eius uiri præsidio destituti paucis post diebus sese ac urbẽ totilæ dediderũt: deide perusiã exercitus a totila ductus est: præerat autẽ perusiæ cyprianus. cuius supra iter iustiniani duces fecimus mẽtionẽ. eũ Totilas cum neque ui neque promissis flectere ualeret Vliario quodam ex armigeris suis pecunia corrupto per eum dolo ac fraude cyprianum iterfecit. Milites tamen post mortẽ cypriani Vliarium persecuti urbem egregie defendebant. Itaq; circa illam commorari diutius totilas nolens soluta perusiæ obsidione romam petere contendit. Cumque eo peruenisset opportunis locis romam circunsedit: non tamen agricolis molestus. Nam toto hoc bello totilas rusticos & agricolas offendi a suis militibus nunq̃ permisit. Romæ in præsidio erant bessas unus ex iustiniani ducibus & conõ ille qui dudum neapoli præfuerat. Miserat quoq; eo Bellisarius Artasirem genere persam & barbationẽ thracẽ cũ non cõtemnenda militũ manu: qui custodiæ urbis una cum cæteris itẽderẽt. cũ igiř circa urbẽ romã cõstitisset gothi: egressi cũ militibus artasiras & barbation præliũ inierunt. Ac

Firmum & asculum urbes a gothis captæ.

Spoletum ꝑ pactionem capitur.

Assisium.

primo quidem gothos in fugam uerterunt:sed ipsi longius insecuti tandem circũueniũ
tur a gothis maioriq; parte amissa uix atq; anxie in urbem refugerunt. Atq; ex illo tẽpo-
re deficiente spe:caritas annonæ prius:mox etiam fames secuta est. Neq; enim terra im-
portari quicq̃ poterat assidentibus gothis:neque mari:quoniam classis dudum a Totila ĩ
obsidione neapolis comparata tunc rursus structa onerarias nauigare prohibebat. Et in
tra urbem Romam per hoc ipsũ tempus suspitio proditionis ingens uersabatur ob quã
Cetheus princeps senatus roma pulsus centuncellas aufugit. Dũ hæc Romæ gereban-
tur alius gothorum exercitus Totila iubente placentiam obsedit. Ea est urbs magna iu-
xta padum:solaq; ex omnibus eius regionis ciuitatibus in Iustiniani partibus permane
bat. Bellisarius autem cum hæc intueretur ac de periculo urbis Romæ plurimum solli ci
tus esset. ac ex urbe Rauenna opem ferre non ualeret ob loca interiacentia ab hostibus
possessa:& paucitatem copiarum suarum:abire illinc & alia uia auxiliũ ferre constituit
Itaque Iustino cum manu militũ Rauennæ relicto ipse per dalmatiam dyrachium pro
fectus ibi uenturas ab imperatore copias expectabat. Roma inter hæc durissime obside
batur. Valẽtinus enim & focas a bellisario missi portuẽsem urbem tenebãt:atq; ide mo-
lestias & damna prope quotidianis incursionibus inferebant hostibus. Cum igitur ali-
quo tempore ea prospere fecissent:magnaque ob hoc auxilia præbuissent obsessis: tandẽ
præcipitati in insidias:& ab hostibus circũuenti interficiuntur. paucique ex eorum mili
tibus uix & anxie in portum refugientes euaserunt. Traxit uero hæc præfectorum & mi
litum cædes statim post se incõmodum maius propter frumenti amissionem quod fru-
mentum mitteret Vigilius pontifex romanus:tunc apud Cathiniam urbem siciliæ con
stitutus. Vt autẽ constet qua ratione Vigilius tunc in Sicilia esset altiusculæ repetenda
sunt quæ de ipso superius sunt narrata. Diximus supra in fine obsidionis primæ quã bel
lisario præsente per annum pertulerat urbs Romana Theodorã augustam ĩstigãte Vi
gilio apochrisario qui Romanæ ecclesiæ pontificatũ ambiret:iussisse Silueriũ tunc ro
manum pontificem deponi:cui successerit ipse Vigilius ob factam reginæ promissionẽ
restitutionis Anthemii hæretici ad constantinopolitanæ ecclesiæ episcopatum. Eadẽ ita-
que Augusta cui petulantissimæ mulieri haudquaq̃ erat minor q̃ socordi uiro dignita-
tis imperii & urbis Romæ salutis cura. hoc etiam difficillimo tempore ad suam restituen
di Anthemii insaniam ẽ reuersa. Vigilio nãq; pontifici romano scribens ualde institit:
ut quod sibi in constantinopoli fuerat pollicitus restitueret Anthemiũ. Rescripsit uero
Vigilius sese in beati Petri sede constitutum non posse quod dum erat apochrisarius im
prudentissime promiserat adimplere. Eas cum accepisset litteras regina furẽs ĩsaniensq;
constituit:eundem pontificem sicut & Silueriũ pontificatu eiicere:& cũ nullus esset Ro
mæ quem confideret:sicut bellisarius fecerat in Siluerio sibi in hoc etiam deponendo sa
tisfacturum esse Anthemium scribonem misit romam:litterasq; ad romanos dedit: ut
requisitus ab eo nuncio Vigilius si recusaret accedere constantinopolim in uinculis mit
teretur:profectus est itaque pontifex. Et cũ esset in Cathinia siciliæ ciuitate multos sacris
initiauit. & aliquot ad diaconatus præsbyteratusque ordines promouit. Atque etiam id
de quo diximus frumentũ imposuit nauibus laboranti fame Romano populo perferen
dum. Gothi autem id sentientes cũ iam appropinquarent naues in portum:præuenjunt
& post murum ædificiaque latentes insidias struunt. Milites qui erant in oppido haud

multo prius amissis præfectis cæsisq; maxima ex parte sociis pauci ipsi relicti aduersus
hostes exire non ausi de mœnibus ac propugnaculis quassatione uestium & manibus
& clamore nautis significabant insidias esse in portu. proinde cauerent neq; illuc accede
rēt. Nautæ uero utpote qui neq; de aduersa pugna neq; de cæde præfectorū quicq̄ audie
rant: illa quæ fiebant signa ꝓinde accipiebant: quasi lætitiæ adhortationisq; signa forēt.
Itaq; ob hoc ipsum magis properantes secundo cursu portū ingressi a gothis insidētibus
capiuntur: cū sūma desperatione populi romani. qui ab expectatione eius frumēti totus
pēdebat. Et fames quidē non iam tolerabilis romā premebat. Gothi autē ob hoc ipsū
audacius instabant. Erat ꝑ id tēpus romæ pelagius q̄dam diaconus qui in hac difficul- pelagius.
tate & fame ꝑmulta ac maxima pietatis oꝑa in plæbē romanā ediderat: pecunias erogan
do: ac succurrēdo īdigētiæ singuloꝝ: ob quā liberalitatē nomē eius prius magnū etiam
clarius factum erat. Ad hunc igitur romani cōueniunt: postulantq; ab eo suppliciter ut
pro salute populi romani legatus ad totilā ꝓficiscat̄ paucoꝝ dieꝝ inducias petiturus:
quibus diebus nisi auxilium ꝑueniat deditionē urbis totilæ promittat. Pelagius autē
quando ita necesse erat populo paret. in castra ad totilam cum his mandatis accedit. To
tilas uero hoc ipsum fore coniectura suspicatus. ex transfugis enim difficultatē obsesso-
rum extremā cognorat: uenientē ad se pelagium honorifice suscæpit. Sed anteq̄ pelagius
mandata exponeret: ipse præueniēs longa & acerba oratione contra romanos inuectus
ē. beneficia theoderici gothoꝝq; exprobrans ac ꝑfidiā romanoꝝ in gothos redarguens:
ad extremū conclusit nullā esse colloquii uel pactionis uiā nisi euersis mœnibus sese ac
sua in arbitriū potestatēq; gothoꝝ romani ꝑmittant: eas passuri leges quas uictor tra-
diderit. Hanc acerbitatem contumeliāq; orationis pelagius audiens non ultra cum eo in
sistendū ratus. Quando quidē inquit tu Totilas uocē legati audire non sustinuisti: sed
anticipans præcidisti omnem colloquii uiā ad deū cōfugiemus: qui solet superbas ac su
pramodum elatas hominū mētes suo iudicio depremere. Hæc fatus euestigio in urbem
reuersus est. Romani autē pelagiū re infecta redisse cernētes quid agerēt aut quo se uer-
terent nesciebant. Hinc enim fames intolerabilis premebat: Illinc uero gothoꝝ totilæq;
crudelitas ante oculos uersabatur: potiusq; inedia mori q̄ i sæuissimas gothoꝝ manus de
uenire statuebant. His rationibus ea ꝑpessus ē populus romanus: quæ etiā ē cōmemora- Romæ obsi-
re miserrimū. Inter hæc iustinianus ioannē cū exercitu ad bellisariū remisit. præbuit ue- dio.
ro neq; tunc magnas copias. Sed maiores parabat uere proximo trasmittēdas. Cuius re
gratia Narserē cubiculariū ad erulos miserat & ad cæteras nationes barbaras circa hy
strum incolentes. Etiam i thraciā quidā coꝝ trāsierāt. Sed cum dirachiū ꝑuenissēt copiæ
ac de gerēdo bello cōsultarent: omnes uno ore ferēdā opē romanis cēsebant. Quomodo
autē id fieri deberet uariæ fuerūt sētētiæ. Ioannes eni suadebat cū oibus copiis ꝑ calabriā
& Apuliā ꝓficiscēdū esse: atq; ita romā petēdum. simul eni euntes ꝑfacile uictores esse
posse. q si diuidant̄ copiæ: & alii terra alii mari ꝓficiscant̄: nullā partē hostibus parē fu-
turā. Bellisarius hanc ipsā sētentiā laudatuꝝ se dicebat si populus romanus i tanta extre-
mitate cōstitutus nō esset. Nunc autē maxime festinato opus esse. habere uero ꝑ calabriā
& Apuliā iter ꝑ seipsum lōgitudinē magnā & ab hostibus occurrētibus moras inferri
posse: mari uero si uētus adsit quinta die i portū romanū classē ꝑuenturā: ac ex ꝓpinquo
certā spem romano populo allaturā. Audierat eni præfectoꝝ suoꝝ aduersā pugnā: co-

gnoueratq; frumenti siculi amissionem. Ex hoc desperationẽ ac difficultatẽ romani po-
puli deprendebat. Hac igitur sententia in consilio approbata Bellisarius cũ classe dirra
chio profectus hidruntum peruenit. Gothi autem qui id oppidum obsidebant præsen
tia bellisarii conterriti obsidionem dissoluerunt: fugientesq; ab eius conspectu brundu-
sium se recæperunt: quod distat ab hidrunto uia pedestri duorum dierum itinere. Con-
festimq; ad Totilam mittentes significauerunt bellisarii aduentum: credentes eum ter-
ra iter eẽ facturum. Quod cũ audisset Totilas statim se comparauit cum exercitu ob
uiam proficisci. Sed cum bellisarius postea mari ferretur: idque totilas cognouisset: ad
resistendum circa urbẽ romam totus incubuit maxime in eo sollicitus ne tiberi im por-
tari ad obsessos quicq̃ posset. Cuius rei gratia hæc prouidit: locum eligens procul ab ur
be roma undecim millibus passuum: ubi tiberis amnis maxime ĩ arctũ cogiẽ: trabes lon
gas ab una ripa ad alteram in modum pontis constituit. In utraque deinde ripa turrim
ligneam fecit. Cathenam ĩsuper ferream ante pontẽ ipsum collocauit: præsidiaque duo
ab utraque ripa ad cathenæ capita exædificauit. Turres autẽ ac præsidia militibus com
pleuit: qui põtem custodirent. Bellisarius inter hæc ad portũ romanum peruenerat. Ibi
que expositis copiis Ioannem & exercitum qui cum illo erat expectabat. Romani uero
bellisarii cognito aduentu meliori spe difficultates omnes tolerabant. Ioannes post di-
scessum Bellisarii traiecto freto gothos nil tale suspicatos inuasit: multaque cæde in fu-
gam uersos persecutus ẽ: ac primo impetu Brundusiũ cæpit. Conciliatis deinde sibi Ca
labriæ populis & ad beniuolentiam Iustiniani traductis: multaque illis pollicitus Brun
dusio abiit: quintisque subinde castris ad urbem canusiũ peruenit. Id quoq; oppidum in
potestatem redegit. Non longe a Canusio uicus est cannæ: in quo memorabile illud præ
lium inter hannibalem & romanos fuisse perhibetur. In hoc loco tullianus quidam ue-
nantii filius: cuius magnum nomen magnaq; auctoritas in lucanis erat Ioannẽ adiit: do-
cetq; lucanos & Brutios non spõte sua sed contumeliis græcorum coactos hostibus ad-
hæsisse. Si beniuolentiã & humanitatẽ seruare erga illos impator uelit sponte sua popu
los esse redituros. Huic homini amplissime cõmẽdato Ioãnes omnia polliceẽ eiusq; ope
ra plurimum ẽ usus. Totilas uero cum iam appropinquaret Ioannes delectum suorum
equitũ Capuam misit iubens ut intra mœnia consistant: demonstrationẽq; sui q̃mini-
mã faciant. Sed cum præterierit exercitus hostium tunc a tergo ipsi subsequantur. Cæ-
tera uero sibi curæ fore inquit. Hæc res adeo conterruit Ioãnem ueritum ne ab hostibus
circũueniatur: ut omissã ad bellisarium profectione in Brutios & Lucanos iter conuerte
rit. Erat in Brutiis Richimũdus qdã gothus a Totila cũ exercitu missus quo eam proui
tiam in fide contineret: ac circa sillam & caribdim aditũ custodiret. Hũc ĩprouiso aggres
sus Ioãnes primo ĩpetu ꝓfligauit: cæsaq; magna parte copiaꝝ reliquos una cum duce ĩ
deditionem accæpit. Ob hoc iam Lucani & Brutii omnes a gothis deficientes imperato
rias secuti sũt partes. Et Ioannes quidem in his erat. Bellisarius autem assidue expectãs
incredibili dolore conficiebatur: damnabatq; Ioannis ignauiam quod nõ aduersus equi
tatum qui Capuæ fuerat cõflixisset: præsertim cũ ipse uel optimũ hũnoꝝ eqtatũ hẽret q̃
facile ꝑuincere poterat: & ꝓfligatis hostibus iter suũ cõtinuare: neq; quod turpissimũ fu
erit metu cõuertere. Hæc & huiusmodi bellisarius culpabat cæterũ querelæ inanes erãt
Ioannes.n. in Apulia statiuis positis qescebat, cogitationẽq; romã petendi omnino abie

cerat. Timens igitur Bellisarius ne obsessi destitutos se putent:ac ob desperationem sini
strum aliquid moliantur:statuit per tiberim auxilium ferre. Nam per terram quidẽ non
tantas habebat copias ut congredi aduersus hostes ualeret:flumen & ingenium spem si
bi afferebant per aquã ad urbem peruadendi. Hac igitur cogitatione insurgens naues
ducentas parauit ex eo genere nauium quas uerbo græco diximus dromadas appellari. dromade
Aduersus autem pontem ac cætera impedimenta in flumine apposita hæc excogitauit
rates duas ferreis repagulis ac tignis inter se firmissime colligatas in flumine constituit
superq; his turrim ligneã ædificari fecit maioris alotudinis q̃ essent hostiũ turres ad tute
lam pontis constructæ. His ita paratis frumentum & alia necessaria ad uictum quæ ro-
mam deferre constituerat dromadibus imposuit ac fortissimos pugnacissimosq; milites
conscendere in eas iussit. Ceterã uero multitudinẽ iuxta ripam tiberis incedere ac trahe-
re rates cum turri mandauit. Per hunc modum classe structa parataq; ad hostes conten
dit. ipse quidem unam dromadum ingressus princeps ducebat:cæteræ sequebantur. ibat
una & pedestris exercitus iuxta ripam illam qua portus est. Miserat quoq; romã Belli-
sarius ad bessam:ut eruptione per id tempus facta hostes q̃ maxime distineret. Sed bes-
sas neq; hoc neq; aliud quidq̃ opportunum tota obsidiõe illa fecit. Classis igitur a Bellisa
rio per eum modum structa contra cursum fluminis contendebat. Gothi uero nullo in
loco obuiam egressi sunt:sed intra munitiones quieti perstabant. Cũ prope põtem esset
classis stationem hostiũ reperiũt & præsidium unũ ad caput cathenæ impositũ. Hoc igit̃
præsidium bellisarii milites primo impetu expugnarunt: sublataq; cathena ad pontem
iuerunt. Ibi pugna durissima orta est conantibus gothis pontem defendere bellisarii ue-
ro militibus pontem peruincere. Gothi enim ex castellis quæ erant ad capita pontis per
pontem ipsum discurrentes fortissime dimicabant. Milites autem Bellisarii nauibus ad
pontem ipsum adactis gothos feriebant nec in ponte consistere patiebãt̃. Inter hæc bel
lisarius rates in quibus turris erat q̃ proxime ad turrim hostium admoueri iussit cũ hæc
adhæsisset uasa sulphure ac pice plena quæ ad hoc ipsum in summa turris parte suspensa
ferebantur incendi:& in hostium turrim de superiori loco dimitti præcepit. Id cũ factũ
esset incidens in hostium turrim ignis confestim illam cum omnibus gothis qui in ipsa
erant cremauit:fuerunt autem non pauciores ducentis qui eo incendio perierunt: & cũ
his præfectus eius præsidii uir omnium gothorum pugnacissimus. Inde maiori alacri-
tate milites in cæteros gothorum ruentes terga dare eos compulerunt:pontemq; cæpe-
runt:quem confestim incisuri erant & cum tota classe romam profecturi. Neq; enim im
pedimenta supererant ulla quominus peruenire ad urbẽ & frumentum cæteraq; necessa
ria inferre possent:cũ summa bellisarii gloria:qui classem illiusmodi excogitarat. Sed for
tuna ut uidetur aliud constituerat. impedimentũ enim non ab hostibus sed a suis coor-
tum mirabili casu omnia peruertit. Ostiã urbem tenebant gothi:quæ erat in sinistra tibe ostia urbs
ris ripa iuxta mare. portus autẽ in dextra. Cũ igit̃ bellisarius cũ classe ꝓficisceret̃ uxorẽ
& res suas i portuensi urbe reliquit præfecitq; oppido isaacẽ uirũ strenuũ & fidelẽ cũ satis
grãdi præsidio:iubens & obtestãs ne quocũq; casu ex oppido discederet:sed ibi cõsistens
oppidũ tueret̃. Cũ igit̃ turrim hostiũ Bellisarius icendisset:ut diximus:uolant confestim
nuncii ad portuensem urbem:atq; ut fit:uictoriã magnã etiã grandius extollunt. Qui-
bus nunciis isaaces exultans lætitia ac sese animo attollens quasi uesanus quidam præce-

ptorũ Bellisarii oblitus: milites capere arma iubet: ardoreq; & impetu delatus ad iuadẽdũ stationem hostiũ: quæ erat in alia ripa: non procul ab ostia cucurrit: inuaditq; subito gothos ac primo impetu pellit: sed hostes paulopost sese colligẽtes cohortantesq; aduersus Isaacem redierũt: cæsaq; magna parte militũ: qui cũ illo erant ipsum discussa eius uesania cæperunt. Is ita gestis: equites quidam cæleriter Bellisario detulerunt Isaacẽ captũ esse ab hostibus: quo quidem nũcio perculsus Bellisarius nihil ultra percũctatus ẽ: nec ubi nec quomodo: sed ita accæpit quasi hostes cæpissent portum: uxoréq; ac sua oĩa haberent in manibus. Itaq; tanto statim dolore affectus ẽ: ut loqui non ualeret. Retroq; cõuersus classem ac milites cursim reduxit: certissimo proposito uel oppidum recuperãdi rebus adhuc recentibus: nec ab hoste stabilitis: uel in prælio moriendi: per hunc modum uictoria iã parta a Bellisario deserta est: Cum ad portum peruenisset saluum esse oppidum: ac errore se decæptum cognouit: tantumq; dolorem ex hoc suscepit: ut ægritudine correptus iaceret: secutaq; subinde febris longo ac piculoso morbo eũ detinuit. Isaaces cunctorum malorum causa iussu Totilæ in uinculis occiditur ob uindictam Roderici præfecti præsidii: qui ex uulnere ĩ pugna suscæpto decesserat. Et omnino Totilas humanitatem illam: quã ab initio regni ostenderat: in superbiam crudelitatemq; conuerterat: siue successibus animos facientibus: siue q; ficta ab initio uirtus diu simulari non potuit de populo certe romano sic acerbe loquebatur: ut hic terror causa fuerit famem pertinacius tolerandi: q; formidabant homines illius sæuitiam atq; immanitatem. Quãdiu igitur tempus fuit auxilii a Bellisario expectandi: supra uires supraq; ut ita dixerim: humanitatem: populus romanus famem tolerauit. Omitto cætera. equorum asinorumq; & mulorum carnes: in delitiis per id tempus romæ fuerãt. Canes & mures ac cætera immũda animalia quidam edebant. Herbasq; omnis generis quas etiam pecudes nõ attingũt. Radicibus herbarum & corticibus arborum uescebantur. Sed cum de auxilio iam desperarent: in lachrymas lamentationesq; conuersi: alii sponte sua uitam finiebant. alii latitantes per noctem stationes hostium fallere nitebantur. Multos etiam fames & inedia intra parietes proprios necauit. In his calamitatibus cũ esset ciuitas: quattuor milites Isauri de prodenda urbe consilium inierunt. Hi custodiam agebant ad portam asinariam: q fune per noctem mœnibus demisso per eum descenderunt. Totilãq; adeuntes prodere sibi urbem pollicentur. Totilas uero hortatus eos ac multa pollicitus: quosdã ex suis cũ illis misit qui inspicerent locum: & an fieri posset: considerarẽt. Isauri ad mœnia eos ducẽtes: per eundem funem illis spectantibus conscenderunt. Ita re diligenter inspecta cũ fidem his adhibuisset: constituta ad facinus nocte: Totilas de prima uigilia armari exercitum: & ad se cõuenire iubet. Id cum factum esset: quosdam ex suis: qui per funẽ conscẽderent præmisit: Ipse cum exercitu secutus non procul a porta constitit. Missi a Totila: ut compositum erat: ab Isauris recæpti mœnibus: moxq; inde intra urbem ad portã descendentes: securibus freti portas aperuerunt. Totilas igitur per hunc modum Romã ingressus: exercitum ad portam continuit: neq; suorũ quenq̃ discurrere per urbẽ passus est: sed retinẽs apud se milites diem expectabat. Clamor subito ab ea parte exortus: hostes esse intra mœnia significauit: inde intra trepidatio & fuga fuit. Abibant enim fugiẽtium agmina p eas portas quæ diuersissimæ erant ab ingressu hostium: multi etiam ex nobilitate & plæbe ad ecclesias confugerũt. Cũ dies tãdẽ eluxit: per totã urbem discurre

udine animi t bellisarius.

[margin: Totilas urbe Roma potitẽ]

runt hostes quoscunq; nacti sunt ciuium sine ullo delectu interfecerunt. Totilas uero
ipse a laterano: ubi per noctem constiterat: mouens: ad beati Petri ecclesiã ꝓfectus ẽ: qua
si uotum exoluturus: iter faciebat ꝑ urbẽ stipatus cateruis ferocissimoꝝ hominũ qui nu
dis gladiis ac sanguine distillantibus: quoscunq; obuios occidebãt. Emenso totius urbis
spacio cũ in uaticanũ ad beati petri limina ꝑuenisset: pelagius: de quo supradiximus: præ
sentiam eius formidans: solenni religionis habitu indutus: euangelia christi tenens: ac
genua submittens: parce inquit rex supplicibus tuis. Totilas autem superbo nimiũ aspe
ctu: quasi dedignãs: nunc iquit pelagi mihi supplicaturus uenisti? Ad hæc pelagius: nũc
inquit: quando deus te mihi dominũ esse uoluit. Miserere igit̃ domine seruorũ tuorum
Ex hoc totilas quasi lenita ira præcepit: ut nemo posthac feriret̃: sed finis esset licentiæ
gladiorum: præcepit etiam ut nulla igenua fœmina: seu mulier: seu uirgo: seu nupta: seu
uidua foret: uiolaret̃: idq; seuere cum omni diligentia custodiuit. Bona duntaxat roma
norum ciuium: in prædam militibus concessit: corpora libera esse iussit. Volens autẽ go
thorum mentes uictoria elatas deprimere: ubiq; concionabundus memorabat mutatio
nes fortunæ & reꝝ humanarũ fragilitatẽ. Romãq; dicebat quondã dominatricẽ orbis
terraꝝ: in coꝝ manus tunc uenisse: & pariter gothos ducenta armatoꝝ milia: qui posse
dissent uniuersã italiã: cũ sicilia: corsica: sardinia & dalmatia: a septẽ milibus græcoꝝ: du
ce Bellisario fuisse omni prope dominatu pulsos: se paulopost cũ quatuor milibus: supe
rasse uiginti milia græcorũ: qui præter Papiã. ueronã & taruisiũ: omnia ꝑ italiã obtine
rẽt. Proinde ipsi nõ superbirẽt: sed deũ timẽtes: fortunæ mores ac uiolẽtiã expauescerent
Post hæc romanis ad se uocatis: illoꝝ igratitudinẽ erroresq; redarguit: q cũ prius fuis
sent i manibus odoacris: opera theoderici & gothoꝝ: ab illius tyrãnide liberati: tãta acce
pissent beneficia: quãta uix sciuissent optare: propter quæ diuites atq; beati: multos ãnos
uixissent. Demũ uero nulla affecti iniuria: cõtra fidẽ ac iusiurãdũ: ad græcos defecisset
homines leuissimos: & sine ulla uirtute: qui stati obsessi a uitigi te nunq̃ ꝓdire i aciẽ ausi
fuerint: sed itra mœnia iclusi: ac fame macerati: omne dedecus tolerauerint. Qui postq̃
nõ armis sed ꝓditionibus ac fallaciis facti sunt domini ciuitatũ: publicanis exactoribus
q; & delatoribus oĩa refarxerũt. Qui ciuitates populosq; italiæ mirabili acerbitate ad
solutionẽ eoꝝ tributoꝝ cõpulerit: quæ tã multis ãnis a theoderico cæterisq; regibus fue
rant eis cõdonata atq; remissa: romanos qdẽ nihil unq̃ mali a gothoꝝ regibus: nihil unq̃
boni a græculis accepisse: & tamẽ gothos i italia natos: & in ea nutritos: minus q̃ peregri
nos & ignotos placuisse. Igit̃ romanos pœnas merito luisse: atq; in posterũ luituros. His
dictis: romanos sine ulla spe bona dimisit: ꝑ eosdẽ dies acta est causa rusticianæ nobilis
mulieris. Accusabãt illã gothi: q statuas Theoderici regis cõfringi deleriq; fecisset: ob
uindictã Boecii mariti: ac Symachi patris: quos theodericus iterfici fecerat. Quod obii
ciebat̃ imulieri de statuis ueru fuisse putabat̃: sed excusabat eã iustus dolor q magnos il
los uiros iniuste necatos fuisse cõstabat. Qua ratione totilas eam absoluit: & ab impetu
gothoꝝ tutã seruauit. Post hæc legatos mittere ad iustinianũ decreuit. Fuerũt autẽ lega
ti pelagius de quo supradiximus: & theodorus qdã romanus orator. Hos totilas grauis
simis iuramẽtis obligauit: q mãdata fideliter exequerent̃: redirentq; q̃celeriter i italiã
Sũma mãdatoꝝ fuit. Si imperator ipsũ & gothos i amicis habere uelit: se urbẽ romã ser
uaturũ: & i cunctis expeditionibus ꝑmagna ac fidelia auxilia præstaturũ. Sin autẽ bellũ

Legati Totilæ ad iustinianum.

cum gothis habere malit: Romam ad solum esse diruturum: quoniam neq; illã in bello occupatus tueri: neq; hostibus relinquere uelit. Legati igitur cum his mandatis nauigarunt. Totilas autem expectãs illorũ reditum Romæ consistebat. Et Bellisarius apud portum febre ac dolore animi confectus quiescebat. Inter hæc Ioãnes i lucanis & Brutiis multa innouare perrexit: quare Totilas quoq; mittere in lucanos: ac bellum resumere coactus est. Dum hic esset Romæ & in italia rerum status: oratores a Totila missi: ad Iustinianum peruenerũt: a quo benigne accepti: exposuerũt mãdata: precesq; ac supplicia cum lachrymis addiderunt: pro salute urbis Romæ: quam ipsi affirmabant contendebantq; haud secus q̃ sæuissimus Totilas protestatus esset: nisi postulata imperator concessisset: funditus euertendam. Imperator uero: quod sæpe antea diximus: & hanc maxime ob rem identidem affirmamus: socors ignauusq;: nihil aliud respondit q̃ Bellisariũ esse in Italia in cuius libertate ac arbitrio res italiæ cõmisisset. Nec tamen ea cũ responsione: quam primo in congressu habuerãt oratores proficisci uoluerunt: sed aliquot morati dies orando flendoq; singulos prænsabãt Imperatori caros: ut eum flecterent ad salutẽ Romæ: qua diruta & incensa imperii dignitas nulla in posterum esset futura. Implicitus uero erat tunc Iustinianus uigiliũ pontificis Romani causæ: quam annũ tũc secundũ agitabat. Nã postea q̃ põtifex ipse iussu Theodoræ Augustæ: ab urbe roma tractus fuerat in Siciliam nauigauerat: & frumẽtum illud Romã miserat: quod gothos apud portum Romæ ostendimus intercæpisse: inde Constantinopolim delatus: a Iustiniano adoratus: & pro christi uicario honoratus fuerat: clero ac populo solenni pompa obuiam effuso. Et tamen Imperator causam acturus uxoris: quæ stomachans indignansq; q; pontifex præscripto non paruisset: eam agere nolebat in id negociũ totus animo & corpore incubuerat. Resistebat uero Vigilius: & male promissam Anthemii restitutionẽ ut exequeretur: nullis precibus: nullis minis: mortisue terroribus adduci poterat. Re igitur hac in contentione annos prope duos uersata: Pelagiũ adhibuit Imperator: a quo romanum pontificem precibus duci in sententiam posse sperauerit. Pelagius autẽ scelus pontifici nequaq̃ suadebat: sed ut in tanta legationis necessitate imperatoris præsentiæ sæpius iterresse: illumq; commodius demulcere posset: sese tractatui immiscuit. Vnde postmodum opinio in uulgus manauit: pelagium fuisse Imperatori & causã fuisse ut Vigilius paulopost in exilium ageretur. Nec tamẽ hæc Pelagii diligentia aut suæ Theodoriq; collegæ preces ac lachrymæ ualuerunt durũ stupidũq; imperatorem mouere. Et ipsi dolentes cũ prima responsione ex constantinopolitano littore soluerunt. Iustinianus uero Imperator: postq̃ nec pelagii suasiones: nec suæ preces: aut minæ: Vigilium ad Anthemii hæretici restitutionem trahere potuerant: furere cœpit: & romanũ põtificem manibus satellitum cædi est passus: quẽ pro christi uicario adorauerat. Cõfugit autẽ ilico Vigilius i sãctæ Sophiæ ædẽ & colũnã altari proximã amplexatus: sese ab ipiorũ manibus tutũ reddere conabat. Tũc accedẽs lictor laqueo illum tanq̃ pecudẽ uinctũ: ab ædis sacratissimæ penetralibus abstraxit: & p urbẽ cõstãtinopolitanã uicatim ductũ trusit i carcerẽ. Romanos aũt præsbyteros & diacones qui pontificem comitati erãt: Imperator in gipsũ & proconissum insulas relegauit. Interea pelagius Theodorusq; Romã reuersi: totilæ exposuerãt quæ respõderat iperator. Qua audita respõsione Totilas: qd ageret primo pplexus aio fuit. Exinde negari sibi cernẽs: quod ægerrime postulauerat: Ioãnis etiã

Legati ad Athilã reuersi.

factum indignatus: qui se quiescentẽ: ac nuncios pro concordia missos expectantẽ: bello lacessisset: de euertenda urbe roma consiliũ sumpsit. itaq; insurgens mirabili crudelitate: mœnia romæ pluribus locis ad solũ euertit: fuit autẽ illa quæ euersa ẽ fere tertia pars totius ambitus murorũ. Capitoliũ deinde incendit. Circa forum & suburrã & uiã sacrã omnia conflagrauit: fumabat quirinalis mons. Auentinus flammã incendii euomebat: fragor ruentium domorũ ubiq; audiebatur. inter hæc incendia multitudo urbana: cum coniugibus & liberis sedibus patriis educebantur: ne deplorandi quidem miserias suas libertatem habens. Totilas populum ac turbam: per oppida campaniæ dispersit. Senatores uero ac patricios: obsidum loco: circa se retinuit. Roma post hæc cum toto exercitu egressus: eam desolatam penitus ac uacuam dereliquit: ut neq; uir quisq̃ neq; fœmina in illa remaneret. inde totilas partem exercitus contra portum collocauit: in loco qui dicit̃ Algidone: ne Bellisarii milites quicq̃ molliri per eius absentiã ualerent. Ipse cum reliquis copiis: aduersus ioannem in calabriam profectus est. Ioannes uero simul ac uenire totilam aduersus se cognouit: nõ prius constitit q̃ hydrunto se recæpit: quod est ultimũ calabriæ oppidum. itaq; ubi ad eas partes totilas puenit: paruo momento lucanos & Brutios & calabros omnes: præter hidrũtinos recuperauit. Per hoc tempus spoletũ a gothis defecit. Custodiebat̃ tunc solũmodo arx. Nam mœnia spoleti totilas euerterat. Arx uero facta erat ex amphiteatro: quod antiquitus in ea urbe exædificatum erat. Auctor uero defectionis fuit Martinianus quidã constantinopolitanus: qui cum inter custodes esset inita cum decẽ & octo militibus coniuratione: præfectũ presidii interfecit: arcemq; Bellisario tradidit. Eodem fere tẽpore tarentũ repositũ est cum prius desertũ ac desolatũ fuisset. reposuerunt eam urbem calabri & alii populi bello domo pulsi. Nec primã eius urbis magnitudinẽ: sed partem illius quandã iuxta portũ mari utrinq; cinctam occupãtes: faciliter eius aditus a terra munierunt. Totilas redactis in potestatẽ cunctis lucanis & calabriæ oppidis præter hidruntum: cum inde abire statuisset: præsidio militum apud acherusam urbem relicto: ipse cum reliquo exercitu rauennã petere cõtendit. Inter hæc Bellisarius: longa febri liberatus: audax cœptũ: ac ut multi putassent temerarium molliri aggressus est: quod tamẽ postea magnanimũ & laudabile apparuit: constituit enim urbem romam: tunc desolatã occupare ex improuiso atq; munire: hoc igit̃ in se celans consiliũ: relictis apud portũ paucis militibus ĩ præsidio eius oppidi: ipse cũ cæteris omnibus quas habebat copiis profectus: nemine uel suorũ uel hostiũ id suspicante: romam occupauit: & incredibili celeritate munire illam perrexit. Qua enim subuersa erant mœnia tumultuario opere muri aliquid refecit: fossas profundas ãte muros egit. Aggerem per acutis arborum ramis ab stipite sub terrã fixis: & inter sese connexis cõmuniuit: turres ligneas & ꝓpugnacula ad tutelã refecti muri imposuit. Hæc summa militũ uoluntate & opera uiginti septẽ diebus bellisarius pfecit. Nauesq; illico a portu frequentes affuerũt frumentũ ac cætera ad uictũ necessaria importantes. Romani ciues quorũ multitudo p finitima oppida consiterat: audita restitutione urbis: incredibili desiderio in patriã remigrabant: præsertim cũ ibi frumenti copia haberet̃: cuius defectu alibi premebantur. At enĩ totilas postq̃ ista sensit: relictis cæteris curis: romã petere festinauit. Nondũ portas ut bi imponere Bellisarius ualuerat: cũ hostes supuenerũt: Neq; enĩ fabrorũ facultas aderat a quibus refici potuisset. Gothi prima die nõ lõge ab urbe: cõtra portã salariã castra fece-

Mœnia urbis romæ euersa a gothis.

Capitoliũ incensũ & tota pene ciuitas euersa.

Nec uir nec fœmina ĩ urbe remãsit.

hydrunti

Arx spoleti unde.

tarenti

Bellisarius urbem romã desolatã occupat: & eã cõtra gothos munit.

runt. Postridie uero sub ortum solis maximo tumultu atq; clamore: ad expugnationem urbis accessere. Bellisarius pugnacissimũ quemq; militem delectũ ad portas: reliquos per mœnia & propugnacula collocauit: ac subeuntem desuper ferire hostem iussit. Pugna tum est uehementer ab utrisq;. Nã gothi ea spe uenerant ut primo statim clamore urbẽ confiderent sese esse capturos: qui cũ uiderẽt contra atq; ipsi rati fuerant resisti: furore & ira incensi ferebantur: temereq; subeuntes de superiori loco percussi cadebãt. Maximo conatu & incredibili pertinacia illa die utrinq; certatũ est: pugnaq; mane cœpta ad noctem durauit. Postq̃ uero tenebræ factæ sunt: gothi i sua castra redierũt. Bellisarii autẽ milites: partim in mœnibus & propugnaculis: ut erãt costiterũt: partim stationes ad portas egerunt. Ne uero hostes per noctem adirent: tribulos ante portas frequẽtes iecerũt. Altera quæ secuta ẽ die: gothi eodẽ ordine ad urbem accesserũt. Bellisarius autem & sui eodem modo resistebant. Sed cum i lõgũ traheret̃ oppugnatio: milites qui stationẽ habebãt ad portã: subito egressi: pedem conferre aduersus gothos: ac repugnare ex æquo ausi: tandem ab ea parte in fugam hostes uerterunt: ac longe a porta multis uulneribus submouerunt. Ita finis oppugnationi impositus ẽ. Post hæc multis diebus interpositis: cum interim uulneribus curandis & armis reparandis intẽdissent rursus ad urbem oppugnandã gothi subierũt. Bellisarius uero milites suos magis fidẽtes: porta eduxit: & nihilominus turribus & propugnaculis aliam multitudinem iponit. Committitur ante portam præliũ atrox. & uehemens in quo cũ signifer Totilæ lãcea transfixus equo cecidisset: signũq; prostratũ esset: sũmo studio cõcursum est ab utrisq;: a gothis quidẽ ut signũ seruarent: ne tantam ignominiã susciperent. A Bellisarii uero militibus: quo signi capti gloriã nanciscerent̃. Tãdem huius pugnæ exitus fuit ut gothi quidem signũ reciperẽt. Bellisarii uero milites corpus signiferi obtinerent: præter sinistrã manũ: quã: quia ãnulus erat aureus magni precii: gothi eã absciderunt: ne hostes eo potirentur. His actis Totilas quia se frustra conari uidebat prælium diremit: ac postridie abiens tibur concessit. Eã quippe tenebat urbẽ: ut supra diximus: maiorem in modum munita arceiis quasi castris aduersus romanos utebat̃. Romani uero ne subitis incursionibus ab ea parte infestarentur: cunctos anienis pontes euerterunt. Habet uero fluuius præaltas ripas & aquarũ profunditate non transmeabilis est. Itaq; pontes sup eo pricipalioribus uiis existebant ceu salaria & numentana & tiburtina. His igitur tũc põtibus recisis: fieri discursiones ad uersus urbem Romam: nisi magno & periculoso circuitu non poterant. Bellisarius post gothorum discessum: portas urbis earumq; ferramenta quiete iam fabricari fecit: claues q; urbis Romæ: quasi iterum ab se partæ: ad Iustinianum Imperatorem misit: finisq; fuit duodecimi anni eius belli: proximo dehinc ãno ut primum uer incœpit: Totilas tyburẽ profectus Perusiam duxit. Ea urbs iam pridem obsidebat̃ ab alia gothorũ manu. Cũq; deficerent iã frumẽtũ & cætera necessaria ad uictum. Totilas eo pfectus ẽ: quo obsidionem magis urgeret: ac oẽm spem obsessis auferret. Dũ circa Perusiã urbẽ totilas cõmoratur. Ioannes cũ audisset Totilã ea in obsidione occupatũ eẽ: senatores uero ac patritios urbis Romæ: quos secum: Totilas eduxerat: per campaniæ oppida sub militũ custodia reliquisse famam sui nominis extendere per illorum liberationem cogitauit. Mouẽs igitur ex Calabria: cum delecto equitatu neq; die neq; noctu itermisso itinere i cãpaniã peruenit. Totilas quoq; per idipsum tempus hæc eadem suspicatus: ualidã gothorum manũ in campaniam destinauerat. Hi cum minturnas peruenissent ibi substiterunt: partem

Totilas Romam oppugnat

Põtes Anienis a Romanis euersi.

q; suorum premiserunt.qui oppida specularentur:forteq; fortuna accidit.ut gothi equites præmissi:in ioannem eiusq; equitatum inciderent:statimq; prælium inter eos cōmissum est.in quo præualens ioannes:multis ipsorum occisis:plurimis uulneratis eos in fugam uertit.Ea profligatione etiam hi qui minturnis erant cōterriti aufugerunt.& ioannes abducēdi quos uoluit permagnam habuit facultatem.Nam oppida campaniæ sine mœnibus erant.Iam pridem enim gothi illa euerterant.itaq; ex singulis oppidis romanos capiens:omnes qui ibi reperti sunt:de manibus gothorū liberauit:atq; abduxit:præter clementinum & horrestem:quorum alter abire noluit:imperatorē formidans:alter defectum equorum causatus:in ambiguo remansit.Non multi tamen senatores in eam pania reperti sunt:sed mulieres senatorum complurimæ.Viri enim nocte illa qua totilas urbem cæpit:plærīq; militum agmen secuti in portuensem urbem refugerant.Totilas uero cum hæc quæ a ioanne facta sunt cognouisset:ualde cōmotus est:pœnasq; a ioanne sumere constituit.itaq; parte copiarum in obsidione perusiæ relicta ipse cum reliquo exercitu:magnis itineribus p picentes pelignos & samnites:in apuliam properauit:tran uersisq; itineribus pfectus:non prius destitit q̄ in calabria repertum ioannem repente inuasit:& cum toto exercitu pfligauit.castra etiam cæpit.Non tamen permagna cædes facta est a gothis.Nam erat nox cum aggressi sunt castra.Quare faciliter laritādo milites in proximos montes euaserunt:ioannes & Arnulfus erulorum ductor:qui una cum ioanne militabant hydruntum ex fuga se recæperunt.Militesq; postmodum diuersis itineribus ad eos conuenere.Hæc totilæ uictoria maxime nomen eius inclitū reddidit.præclarum enim uisum est:regem a perusiæ mœnibus in calabriam usque tanta celeritate iter fecisse:quantam uix nudus uiator graderetur:nec ipse lectica aut rheda delatus:sed pari eū militibus labore equo prouectus:armisq; suis oneratus icessit:Haud multo post id præliū aliæ a iustiniano copiæ in italiā missæ hidrunto applicare cœperūt. Permotus enim imperator crebris bellisarii litteris:qui conditionē belli significans:supplementa postulabat:nouas in italiam copias mittere decreuerat:& bellisario scripserat ut in calabriam se transferret ad recipiendos milites & bellum aduersus hostes illic gerēdum:ductores uero nouarum copiarum erant Valerianus Armeniorum ductor:& Verus Erulorum.Bellisarius uero cum imperatoris litteras mandataq; suscæpisset cæteris romæ & apud portum relictis copiis:sub cura & gubernatione cononis legati:ipse cum nongentis militibus delectis:quorum septingenti equites duecenti pedites fuerunt:mari delatus calabriam petere contendit.Erat uero ppositū eius tarēti copias exponere.quod abest ab hidrunto bidui itinere.eoq; i loco relictū exercitū cogere.Sed uento aduersāte cōtra ppositū animi sui erotonis in portu copias exponere coactus ē.Vi enim tēpestatis nec ante nec retro nauigare poterat.Crotone igitur expositis copiis:quoniam in his locis pabulandi facultas non erat:equites a peditibus separare compellitur.Ipse enim cum peditibus & uxore crotonis remansit.quo Ioannem cum cæteris copiis ad se uocaret. Equites uero ultra progredi iussit & in finibus thurinorum consistere.Sic enim perfacile sibi & equis opportuna reperturos ac futuros tuto in loco ratus est:quoniam lucani montes in brutios discurrentes:duas ualles arctis aditibus faciūt:nec procul ab altera ualle iuxta littus maris:ruscia est thurinorum castellum:supraque illud est oppidum remotius a mari.arduo loco sitū:quod ruscianū uocant.Id oppidū ioānes præsidio militū

custodiebat. Bellisarius igitur eqtes suos ad hæc loca dimisit: eisq; præfecit phassā genere hiberū: præstātissimū bello uirū: & barbatiōem thracē custodireq; assidue aditū iussit. His equitibus cum ad ea loca uenissent: casu quodam obuii fuerūt equites hostiū: quos totilas ad tentandum id oppidum miserat: quod supradiximus Ioannis præsidio custodiri. Prælioq; cōmisso: Bellisarii equites licet pauciores numero: tamen facile superarūt: ac supra ducentos ex hostibus occiderunt: stantes uero in his locis: utpote uictores & procul ab oculis sui ducis cōmorantes: neq; ordinem neq; disciplinam militarem seruabāt. Vagantes procul a signis uigilias negligentes: nec exploratores mittere: nec speculatores habere curabāt: nec arcta uallis: q̄ facile arcere hostē poterāt custodire. Quæ postq̄ Totilas cognouit: cū tribus eqtū millibus ꝓfectus: eos nihil suspicātes iuasit. fauces. n. illas aditusq; difficiles prius trāsgressus ē: q̄ Bellisarii eqtes uēturum sensissēt. Hic cædes & ꝓfligatio igēs fieri cœpta. phassas & Barbation erāt præfecti quorū phassas cū turma suorū eqtū totilæ occurrens: mirabilia uirtutis opa edidit. Ipseq; cū oibus suis eqtibus ad extremū occubuit. Barbatiō cū duobus tātū eqtibus aufugit: cæteri uel capti uel iterfecti sūt. fuerunt etiam qui statim fugam arripientes: ad Bellisarium tātæ cladis nuncii euaderēt. Bellisarius amisso equitatu: cū suspicaretur hostes aduersus se esse uenturos: naues propere conscēdit: ac magno cum dolore uentis sese permittēs: eadem illa die messanam in Sicilia delatus est: quæ distat a Crotone millia passum circiter nonaginta. Totilas cū ea ꝓfecisset: ac uires hostium turbatæ essent: Russianum oppidum obsedit: erant enim in eo oppido treceti equites a Ioanne collocati ac pedites centū a Bellisario nuper missi. Præterea Italorum equites & pedites magno numero quibus sans mature defuturi cōmeatus uidebatur. Per hoc tempus milites a bellisario Romæ relicti Cononem præfectum suū interfecerūt. irati & indignantes q̄ ille mercatura frumētaria clandestine inita: præcium annonæ quotridie augeret. Qui milites a Iustiniano per legatos postularunt: huius delicti abolitionem: asserentes nisi id concedat imperator: ac stipendia insuper eis debita persoluat: se romam Totilæ esse daturos: quo quidem metu omnia illis sunt concessa. Obsessi uero apud Russianum oppidū. cum defectu annonæ premerentur: sermone cum Totila habito: certi temporis indutias paciscuntur: intra quod tēpus: nisi ueniāt subsidia: oppidū dedere promiserunt. Ex hoc iam apparatus fiebat a Ioanne: ut illis opē ferret. a Totila ut prohiberet. Inter hæc bellisarius ex Sicilia hidruntū uenerat & ualerianū militesq; nouos a Iustiniano missos susceperat: Itaq; copiarum abunde erat: nec deerant naues quibus ad liberandos obsidione socios ueherentur. Omnibus igitur paratis: ac militibus in naues impositis Russianum nauigarunt. Obsessi classem cernentes: nam oppidū celso in loco situm mare prospicit: ingenti lætitia exultantes: constituta die deditionē facere noluerunt. Nec multo post classis uēro dissipata uariis in locis naues dimisit. Deinde cum in crotonis portu simul conuenissent: rursus inde mouentes: Russianum petierunt. Totilas cum appropinquarent: gothos armari fecit: ac eos per littus contra proras nauium disposuit: hastis & sagittis appellere classem prohibentes: quos cum uiderēt græci: ac periculum horrerent: cōmorati aliquo tempore iuxta littus: quasi mox descēsuri tādem re despata: conuersis retro proris abierūt: cōsultātibus deinde q̄d agendū foret pro obsessorum salute: placuit ut Ioannes & Valerianus cū equitatu: ac cæteris copiis in agrū picenum proficiscerentur: ibiq; bellū tumultuose inferrent: quo Totilas succurrere suis

Conon præfectus a suis occisus

rebus:ac obsidionẽ soluere cogeretur. Bellisarius autẽ cũ classe romã nauigaret:ad seditioẽ militarẽ:de qua supra diximus:cõpescendã:ac frumẽtũ classe cõuehẽdũ.his i cõsilio decretis: Ioannes mature iter arripuit per apuliam samnites & pelignos:in picentes uadens. Valerianus classe deferre maluit. Itaque nauibus delatus: Ancone milites exposuit:ac se cum ioannis exercitu coniunxit. Nec ob eam tamen rem Totilas obsidionem dissoluit. Sed duobus equitũ milibus in picentes missis: qui aduersus Ioannis Valerianique copias tuerentur oppida. ipse cum reliquo exercitu in obsidione permansit. Obsessi uero cum penitus iam necessaria deficerent:nec ulla spes auxilii superesset: cleoserum italicũ & godillam thracẽ: ad totilam mittunt:salutem ac ueniam postulantes. Hi præter expectationem suam:perfacilem totilam repperetunt. Vni se duntaxat fœdifragium imputare dixit:eiusq; unius pœna fore contentum:cæteris omnibus impunitatem concedere: si secum militare uellent:omnia sua retenturis. sin abire malint: cum singulis uestimentis abituris. Per hunc modum recæpit oppidum: & colegerium præfectum præsidii: qui auctor fuerat oppidi secundum conuenta non reddendi: uerberatum prius ac mutilatũ interfici iussit: cæteris promissa ex fide seruauit. Remansit uero cum totila magna pars militum: quo res suas retinerent. Alii relictis armis & equis ac rebus suis omnibus: cum singulis uestimentis crotonem abierunt. Oppidanorum bona in prædam militibus suis totilas concessit. corpora tamen libera esse iussit: per hoc tẽpus Antonina Bellisarii uxor constantinopolim est profecta: quo theodoram iustiniani uxorem rogaret pro bellisarii ab italia reuocatione. Sed cum Theodoram paulo ãte defunctam esse repperisset: ipsa iustinianum adiens: multis precibus cum illo egit. ut maritus ex italia reuocaretur: & impetrauit quidem faciliter: præsertim cum belli parthici metus ingens adesset. Ita bellisarius ex italia reuocatus: quinquennio fere postq̃ uenerat in græciam redit: non eadem fortuna fretus in hac ultima expeditionẽ qua fretus fuerat in prima. Romæ uero abiens tria milia delectorum militum in præsidio reliquit: sub ductu & gubernatione diogenis legati: uiri prudentis & bellorum gnari. Eo abeunte: gothi perusiam longo tempore obsessam: ui & armis cæperunt. Totilas expeditis calabriæ Apuliæq; rebus: ad obsidionem urbis romæ redire constituit: faciebant uero sibi animos Bellisarii recessus: & ubiq; per italiam prosperæ gothorum res: græcorum aduersæ. Contractis igitur undique copiis: cum satis parata essent omnia romam ueniens: urbem obsedit. Erant romæ in præsidio: delectorum militum tria milia: cum diogene eorum duce: uiro singulari. Hi uigilando & agẽdo & opportunis locis repugnando: urbem q̃optime tutabantur. Itaq; in longum tempus protracta obsidio est: nec spes ulla gothis nisi in fame relicta. Durante apud urbem obsidione: permulti italiæ uiri: qui tunc constantinopoli erant: summo studio iustinianum precabantur ut Bellisarium cum magnis copiis in italiam mitteret: ad obsidionem urbis romæ dissoluendam: alioquin res ad manifestam tendere ruinam ostendebant. Hæc eadẽ godin gus uir cõsularis: a pepulo romano missus orator præcabat. Iustinianus autẽ sibi curæ fore res italiæ respondebat. Cæterũ differẽdo ac procrastinando nihil efficiebat. T andẽ uero cũ acrius instaret: liberiũ quendã ex nobilitate romana: italico bello ducẽ pnunciauit apparatibusq; faciendis ab initio uehemẽs fuit. mox aliis supueniẽtibus curis: itermisit. itaq; irrita expectatioẽ iter moras & apparatus tẽpus trãsiit. roma uero iterea durius obsidebat. Gothi eni expugnata portuensi urbe ne q̃d p tyberim

Bellisarius in græciam profectus.

liberi

ad obsessos importari posset effecerant. Oppida quoq; finitima urbi fere omnia in pote-
statem suam redegerant:ne qua subsidia inde Romam deferrētur. Sed erat legati & mi
litum incredibilis diligētia. iam pridem enim hæc preuidentes:omnia intra urbem loca
quæ uacua ædificiis erāt:frumento conseri fecerant. Ex quo factum ē:ut deficiente uete
re frumento nouū intra pomeria natum superueniret:per hunc modū longo tēpore ob
sidionē pertulerunt. Deniq; seruasset urbem:nisi ad extremū paucorū proditio eos peruer-
tisset. Ad portam enim Capenam quæ ē uia ostiensi:qua ad beati pauli apostoli ecclesiā
itur:statio erat militū Isaurorū. Hi post longam obsidionem questi inter se q; multorū
annorum stipendiis fraudarentur:simulq; grandia sperantes præmia:clam ad totilā pro
fecti tradere sibi eā portā:cui præsint:paciscuntur tempusq; & modū ad rē patrādam cō
stituūt. Cum uero nox cōstituta proditioni aduenit. Totilas hæc machinatur. Duabus
nauiculis in tiberis flumine dimissis tubicines imposuit:iubēs ut per aduersum fluuiū
nauigantes:sub ambitu murorum penetrent: cūq; ibi fuerint tunc repente clangorem
tubarum q̄terribilem emittant. Ipse uero cum exercitu silentio profectus. non longe ab
ea porta de qua diximus consedit. omnia succeslere secundum Totilæ optata. Romani
enim hostes ad eam partem esse rati:in qua clangor audiebatur buccinarum:ad eum lo
cum undiq; conuolarunt:& qui uigilias circa urbē obibant:eo trepidi occurerūt:dumq;
omnes concursant:ac cætera negligunt:proditores soli relicti:porta refracta totilam &
gothos intra urbē recæperūt:statimq; cædes fieri cæpta ē romanorū & militū:nec iā de
resistendo:sed de fugiendo cogitatū:fugiebant uero per diuersas maxime portas. Dioge
nes præfectus quoniam nulla remedia superesse uidebat:cū parte militum Roma egres
sus:Centūcellas petere contendit. Sed Totilas hoc fore suspicatus. Nam cæteris amissis
id solū relictū erat oppidū :insidias eo itinere collocauerat. In quas incidēs Diogenes:ma
gna parte militum amissa: ipseq; grauiter uulneratus:uix atq; anxie euasit. Erat Romæ
inter cæteros ductores Paulus ex Cilicia præfectus equitū turmæ. Is in hac turbulētissi
ma nocte cum per urbem captā pluribus locis prælia inisset:tandem ad molem Adria-
ni cum suis equitibus se recæpit:orta demū luce per urbem redundantibus gothis:cum
& capitoliū & exquiliæ ac cætera urbis loca iam capta essent:ad molem tamen Adria-
ni uehemētissime pugnabatur. Habebat enim Paulus equites quadringentos: cū qui-
bus & molem & pontem qui iuxta est:egregie defendebat:pugnaq; in ipso ponte com-
missa:multos gothorum occiderat:ac demum ultra pontem submouerat. Quæ cernēs
Totilas:suos a pugna reuocauit. Nullo meorum sanguine mihi constet inquit horū ite-
ritus:ego uel sedens istos conficiam:cum nec ipsi nec equi habeant quo in crastinum ui
tam sustentent. Ita reuocatis a pugna suis: & stationibus militum contra pontem mo-
lemq; positis:nullas obsessis inferri molestias iussit. Paulus & equites diem illam totā &
noctem insecutam absq; cibo commorati : postridie consultabant quid agēdum sibi po
tissimum foret. Erant qui equorum carnibus substentandam obsidionem suadebant.
Hoc rursus cōsilium horrorem quendā insoliti cibi habere uidebatur. Fugæ uero spem
circunfusa Gothorum agmina præcidebant. restabat deditio. Ea uero plena terroris ac
dedecoris erat. Itaq; Paulus suscipiens uerba. Vtcūq; inquit nos uertamus cōmilitones:
extrema nobis adesse uidetis. Nā fugæ q̄dē nulla facultas ē:circūfusis hostium copiis:ac
nos impigre obseruantibus :deditio autem supra turpitudinem uilitatemq; cōsilii cru-

Capena.

Roma potitur Totilas per proditionem.

Moles adriani:nunc castrum sancti Angeli animose defenditur a Romanis militibus.

ciatus ĩsuper excarnificatiões portendit. Barbarorũ enim seuicia simplici mortis genere contenta esse non solet: durare uero in obsidione ac cibo equorum pasci: eos; forsan esset qui auxilia sibi uentura expectarent: nobis autem carentibus ea spe: nulla ratio suadere hanc tolerantiam potest: nisi uilissima detractio mortis: ceu pueri formidolosi dolore cõfici malunt q̃ ferro secari. Ego uero dedi hostibus: & tabescere inedia eorum puto: qui cor & sanguinem non habent. At nobis mann strenuis & præliorum non ĩsuetis: gloriosa mors est complectenda. Sic enim moriamur: ut sanguine hostium madentes: non inulti cadamus. Ne rideat hostis nostri interitu: sed fleat. Nec iugulum nostrum præbeamus hosti: sed iugulum suum ferro nostro perfringamus. quid enim paucorum annorum accessio nobis prodesset: cum & si nunc seruati paulo post simus obituri? Gloria extendere uitam hominibus potest: natura non potest. Ite igitur mecum ad gloriosã mortem: quam ciues simul & hostes admirabuntur: ac laudibus in cælum perpetuis ferent. His dictis incensi equites sese morti deuouerunt. Quare complexi sese inuicem & osculati: certissimo moriendi proposito: ad dimicandum se parant. Erat uero consilium ĩ proximam stationem gothorum ruere: factaque permagna hostium cæde: pugnando interire. Quos cum uideret totilas ad extremum casum parari: ueritus ne hominum desperatorum conatus maiorem q̃ pro numero cladem gothis afferret: caducreatore ad eos misso electionẽ permisit: malentne relictis armis & equis icolumes abire. an omnia retinentes secum militare æquo iure cum aliis militibus. Ea cum audissent equites lætati sunt ac primo sua relinquere: & constantinopolim abire malebant. Postea uero cogitantes longum iter & insidias uiarum. elegerunt omnes apud totilam remanere: præter paulum eorum ducem: & mundum Isaurũ: Hi duo: quia natos & uxores domi habebant: abire maluerunt: quos totilas uiatico & cæteris opportunis liberaliter adiutos: cõstantinopolim remisit. Romanos autem quotquot ad sacras ædes confugerunt: Totilas inuiolatos esse iussit. In urbemque romam neque desæuit amplius: neq; desolare eam: ut prius fecerat: perrexit. Sed ciues tum ex campania: tum ex cæteris locis studiosissime reuocauit: ludosq; equestres ac cætera magnificentiæ opera: quæ tranquillis florentibusq; ciuitatibus fieri consueuerunt: insigni apparatu romæ edidit: quo ciues bonam spem susciperent: ac desiderio urbis allicerentur: ædes quoq; uel euersas uel incendio prima illa desolatione conflagratas: restituere ac reparare nisus est: denique tantum frequentandi romã studium ostendit: quantam prius ostenderat desolandi. Hanc tantam uarietatem mutationemq; uoluntatis: alii ex uoto apostolis facto prouenisse credunt: quorum tẽpla euertisse uideri poterat: cum ciuitatem euertit. Alii ad utilitatem opportunitatemq; belli totũ referebant. Alii postulanti nuper totilæ regis francorum filiæ matrimonium: fuisse responsum tradunt: non esse totilam italiæ regem: cum urbem romam euerterit: qua infamia permotum ferunt: ad urbem reparandam animum conuertisse. Sed nos potissimã huiuscemodi bonæ uoluntatis totilæ causam fuisse credimus illam: quæ a sancto papa gregorio scribitur in dialogo. Cum nanq; totilas post captam prima uice romam: eandemque a bellisario receptam esset in campania: audiens beati benedicti sanctitatis famã: ad illũ se contulit. Erat tunc is sanctus pater ĩ suo monasterio: quod ĩ bauro castello & demolito appolinis tẽplo multis ãte ãnis extruxerat. Tẽptare autẽ uoluit totila: nũqd famã pphetici spiritus sãctus uir opibus adipleret: & uno ex comitibus quẽ regia ueste

Sanctus benedictus.

sua ornauerat præmisso:ipse inter commilitones ad subornati regis obsequium sequeba
tur. Prodierat in templi uestibulum benedictus:regẽ superbũ humillime excæpturus
Cum turba illi obuia sese in duas scindens partes:medium reliquit superbissimo gradiẽ
tem incessu illũ qui totilã simulabat. Sed uir deo plenus: quod nunq̃ uiderat cognouit
& mentito rege ad cæterũ comitatũ iusso:totilã oculis manuq; indicatum euocauit. Cõ
gressus sancto uiro totilas:prophetiam ea quã uiderat maiorẽ audiuit:quã partim ipse
expertus est:partim sui uiderũt impletam:monito nanq; et graui oratione suaso:ut a ma
lis operibus tẽperaret:prædixit futurũ:ut romã caperet:siciliamq; intraret:et demũ nono
regni sui anno superatus occũberet. His itaq; beati Benedicti suasionibus effectum ẽẽ
crediderim:ut qui partem uaticinii ueram ẽẽ de urbe Roma uidebat:Totilas a crudelita
te & malis abstinendo postremum cladis et necis suæ præsagium auerteret. Ea igitur de
causa factum est ut restituere ac reparare urbem intenderit.

Historiarum Blondi Forliuiensis ab inclinatione Imperii Romanoꝝ liber septimus.

OTITVS urbe Roma Totilas expeditionẽ in Siciliã parauit eiusq;
rei gratia permagnam lõgarum nauium classem effecit. Addidit etiam
onerarias naues permultas. Dumq; ea parantur centuncellas: quæ una
urbs nondum in potestatem suam peruenerat:mari terraq; obsidere con
stituit. Præerat ei urbi diogenes:quem nuper fugisse roma ostendimus:
collegerat uero manum satis ualidam militum. Cum igitur gothorũ exercitus centun-
cellas adiisset:ac prope mœnia eius urbis posuisset castra: Totilas ad Diogenem legatis
missis:ut uel pugna decerneret aduersus gothos:uel urbem dederet:postulauit. Nã expe
ctare a Iustiniano auxiliũ nequaq̃ eum debere:cum Romæ tãdiu obsessæ nunq̃ subue-
nerit:nisi forte existimet:illum centuncellas pluris facere q̃ Romã. Ad hæc diogenes re-
spondit. Sibi quidem pugna decernendum in præsentia non uideri:dedere uero urbem
salua existimatione ac fide sua non posse:nisi imperatore commonefacto:ac auxiliis po
stulatis. Atq; ita cum honesta & iusta dicere uideretur:conuentio quædam fit inter Dio
genem & Totilam:nisi Iustinianus imperator certior factus:per se uel alium opem tule
rit:ad constitutam diem centuncellas Diogenem esse traditurum: Totilã uero interea
molestias nullas inferre debere:pro his seruandis obsides dati. Post hæc ita conuenta to
tilas obsidionem soluit:& paratis iam omnibus quæ paranda fuerant:ad bellum Siciliæ
conuersus est. Et naues quidem ad fretum siculum præsto sibi fore mandauit. Ipse uero
Regiũ urbs calabriæ — pedestri itinere regium usq; profectus:eam urbem expugnare adortus est. Præerant ur
bi Thermũdus & Amereus:a Bellisario dudum ibi collocati. Hi sæpius expugnare co-
natos multis uulneribus gothos repulerunt. Quamobrem desperans Totilas ui posse
urbem peruincere lenta obsidione ad famem redigere instituit. Itaq; manu quadam go
thorum ibi relicta:cæteram multitudinem classe ad expugnãdum Tarentum duxit: ac
iam transit totilas — faciliter eam urbem cæpit. Trangressus deinde in Siciliam:cum minora quædam oppi
da uel ui uel pactione in potestatem suam redegisset:tandem syracusas mari terraq; ob
sedit. Per idem tempus gothi:quos in picentes aduersus Ioannem & Valerianum mis-
sos ostendimus: magnis supplemẽtis acceptis: ac superiores bello facti: Ariminum cæ-
perunt. Nec procul Rauẽna: conserto prælio Verum Erulorum ducem cum omnibus
copiis iterfecerũt. et q apud urbẽ regiũ obsidebãtur Theramũdus et Amereus deficiẽte

commeatu: sese ac oppidũ gothis tradiderunt. Hæc in italia cum fierent Cetheus Albinus & Basilius uiri consulares: qui roma in ultimo Totilæ ingressu profugi ad iustinianum cõfugerant: quotidie illi memorabãt istabãtq; ut afflictæ italiæ ac urbi romanæ maximis missis copiis subueniret. Nec tamẽ prius eos exaudiuit imperator: q̃ ex multis italiæ ciuitatibus: ea simul omnia sub unũ tempus sibi nunciata fuere: cũ enim & regiũ & tarentũ & ariminum captas & transitum in siciliam totilæ audisset: attonitus tot rerũ motibus: germanum patruelẽ suum italiæ belloq; gothico ducem pronunciauit: magnosq; subinde apparatus fieri iussit. Huius rei fama cum in italiã peruenisset: hostes conterruit & amicos in spem maximam erexit. Erat enim germanus: uir alti animi: nec minoris cõsilii. liberalitate egregia ac sũma apud populos militesq; gratia. Et accedebat his: q̃ martassuntham theoderici neptem post mortẽ uitigitis uxorem accæperat: quæ quidem res fauorem gothorum sibi plurimum conciliarat. Cum esset in illirico germanus: sclauinorum gens transmisso danubio romani imperii prouincias inuasit: genus hominũ crudele atq; immane: qui cũ se ĩ macedoniam thraciamq; conuertissent: tantum iustiniano metum intulerunt: ut germanum iter in italiam cœptum intermittere iuberet. Ea mora interueniente: gothi p italiam & siciliam peruadendi omnia tempus facultatẽq; plurimã habuere. inter hæc dies constituta aduenit: qua diogenes centuncellas tradere promiserat: & totilas ad eum mittens urbem poposcit: diogenes uero germanũ ducem nouiter præfectũ Italiæ belloq; allegabat: ob id mutatã conditionem rerum: nec posse se urbẽ tradere asserebat: cũ ipse germanus rei dominus in itinere existat: ac propediem sit in italia futurus: totilas in sicilia siracusas obsidebat: exercitusq; gothorũ nullo repugnante per uniuersam siciliam discurrens: omnia prædabatur. In italia uero rauenna & ancon & hidruntũ & centuncellæ: cũ aliis q̃busdã oppidis durabãt ĩ partibus: cætera gothi possidebãt. Vna modo spes homines sustentabat germani aduẽtus: quæ & ipsa defecit. Nã cũ uehemẽter ĩ italia expectaretũ: magno cũ dolore suorũ ĩ illirico diẽ obiit. Habebat germanus filios duos quos secũ ĩ italiã ducebat. Eos ĩperator ꝓsequi paternũ italiæ cœptum mandauit una cũ ioãne uitaliani: noto iã p italiã duce: ipsorũ affine. Nã ioãnes filiã germani uxorẽ habebat. Itaq; ioãnes ac germani filii exercitũ ducẽtes: salonas ꝑuenerũt. & quoniã hiems erat hibernare illic cõstituerant: primo statim uere rauẽnã traiecturi. Per hæc ipsa fere tẽpora Libus a iustiniano cũ classe ĩ siciliã missus syracusas ĩgressus ẽ: gothis qui stationẽ in portu habebant: ꝓhibere ĩgressũ nequaq̃ ualẽtibus: sed mox ueritus rerũ necessariũ defectũ: quẽ suorũ multitudo ĩ urbe obsessa breui tẽpore ĩductura uidebatur: abire cõstituit. Itaq; paucis post diebus cũ eadẽ classe syracusis abiens: panormũ nauigauit. inter hæc iustinianus mutato proposito: Narsetẽ Eunuchum italico bello ducẽ præfecit: & ioanni scripsit ne in italiã traiiceret: sed salonis manens: aduentum Narsetis præstolaretur. Valebat uero Narses Eunuchus multum gratia & potentia apud iustinianum. Vnusque hic imperatoris aulam plurimum gubernabat. Idem quod maximũ est: pecuniarum imperialium recæptor & dispensator: idem consiliorum omnium particeps: & interdu auctor. quæ q̃dẽ oĩa suæ uirtutis merito minora habuisse uidetũ quãdoq̃de uir fuit ad omnia officii munera natus: q̃ & si militaris disciplinæ peritia magnus ẽ habitus: pietate tamẽ ĩ religionẽ christianã excelluit. ea enĩ fuit religionis ipsius fama ut paulus q̃ ante annos quingentos scripsit: cum dicat fuisse uirum piissimũ religione catholi-

Narses Eunucus bello italico præfectus.

eum:munificum in pauperes:in restituendis basilicis studiosum.uigiliis & orationibus
adeo intentũ:ut plura supplicationibus ad deum profusis:q̃ armis obtinuerit. Clæmentia
autem liberalitate & eximio in subditos sibi populos amore supauit oẽs:quibus commis
sa imperia:cõmissas fuisse administratiões publicas legerimus. Narses igitur suscepto ipi
gre negocio:magnas undiq; copias parare instituit. In quibus comparandis gratia eius
ac potentia plurimum adiuuabat. Erant enim illi permagnæ amicitiæ & clientelæ cũ re
gibus proceribusq; barbarorũ. Apparatibus factis:& copiis in Illirico adesse iussis: ipse
ingressus iter:philippopolim:quæ ẽ in thracia puenit. Sed consistẽdi ac morãdi in ea ur
be necessitas sibi incubuit. Hunni siquidem magno exercitu macedoniam thraciamq;
ingressi:cuncta populabantur:ac uias præcluserãt :tandem uero cum pars hunnorum
una thessalonicam : altera Constantinopolim petiisset: profectus inde Narses inter su
um profecutus est. Iam Totilas cognito apparatu hostium:in italiam redierat. Sicilien
si autẽ bello quattuor ex ducibus suis præfectos reliquerat:ipse quæ opportuna uidebã
tur per italiã prouidebat. Vt uero & ipse potẽtiã suam aduersum græcos ostẽtaret: ac ui
ce uersa eos inuaderet classem magno nauium longarum numero:in græciam misit:iu
bẽs ut q̃ maximo fieri posset tumultu cuncta popularentur. Ea classis corcyrã primo ac
proximas insulas diripuit:mox in continentẽ transgressa:per Epyrũ & acharnaniam &
Aetoliam cuncta incendiis rapinisq; fœdauit:mareq; obseruans:multa græcorum naui
gia quæ in Italiam illiricumq; nauigabant excæpit. totumq; id mare infestum & inutile
nauigantibus reddidit. Dum hæc per græciam a gothis gerũtur: Totilas nouo exercitu
in picentes misso Anconem terra mariq; obsideri iussit:duces uero præfecti huic expedi
tioni tres. Scipuarem & Vlidam & gothildum:quibus etiam classem attribuit nauium
longarum quadragintaseptem. Obsessa igitur ancone: ac terra mariq; oppugnata: ma
ximo in periculo ea ciuitas uersabatur. Q uamobrem Valerianus qui Rauennæ præe
rat:quoniam per seipsum succurrere obsessis desperabat posse:Ioãnem uitaliani qui Sa
lonis erat per litteras hortatus est:ad opem simul obsessis ferendam. Ioãnes uero & si mã
datũ sibi a Iustiniano fuerat ante Narsetis aduẽtũ i italiã ne traiiceret tamẽ i tãto socorũ
piculo minime sibi gescendũ ratus:milites e toto exercitu delectos:nauibus decẽ & octo
iposuit. Profectus salonis Rauẽnã uersus nauigauit:& nauiganti obuiam processit Va
lerianus cũ duodecim longis nauibus: q̃ optime ad pugnã structis. Collocuti iter se du
ces:& quæ optima factu uidebanť:communi consilio decretis:tota simul classe ad hostẽ
nauigarunt. cumq; Anconitanæ urbi ꝓpinquassent:littori applicuerũt i loco quẽ duasũ
incolæ uocãt: Id postq̃ senserunt gothorũ duces & ipsi se ad pugnam comparantes:dele
ctis militibus naues suas cõpleuerũt cũq; satis structi paratiq; eẽnt: ꝓgressi aliquãto ad
uersus hostes sese pugnæ obtulerũt. Erant gothorũ naues quadragitaseptẽ:græcorũ aũt
trigita. duces uero classis græcorũ Ioãnes & Valerianus. gothorũ aũt Alidas & Gothil
dus. Nã Scipuar cum reliqs copiis ad tuẽda castra remãserat. Hortati igitur utriq; suos
& ad spẽ uictoriæ militari orõe animis militũ accẽsis:ex cõposito cõflixerũt:statimq; ab
initio pugna fuit acerrima:obuiã cõcurrentibus proris & oi nixu sese mutuo inuadẽti
bus:magnisq; utrinq; animis res gerebať. Nec quisq̃ erat i tanto numero segnis:sed & sa
gittis & cõtis et gladiis:tanq̃ i terræstri certamine pugnabãt: ꝓcedẽte uero pugna:gotho
rũ classis deteriori loco eẽ cœpit:pugnatores enim quãuis egregii:tamẽ rerꝫ maritimarꝫ

experientiam non habentes:se ipsos conturbabant. Naues quibusdam locis simul Bellum naale
plures conglobatæ:sese mutuo impediebãt. Aliæ hoc ipsum uitãtes:separatæ a suo uale
rum tutela circumueniebantur ab Hostibus. Græcos uero scientia ac disciplina reꝝ
naualium adiuuabat. seruati ordines:nulla conglobatio:nulla extra tutelam suorũ
separatio conspiciebatur. Itaque:ut par fuit:tandem superiores pugna græci fuere.
submersæ aliquot gothoꝝ naues:cũ ipsis pugnatoribus & nautis periere. Q uod
cum uiderent gothi:fugam demum arripuerunt: decem tantummodo gothorum
naues integræ refugerunt ad littus. cæteræ uel captæ uel submersæ sunt: uiroꝝ autẽ
& in prælio & in fuga plurima strages fuit. Q ui ad terrã refugerant gothi: crema
tis confestim nauibus:ne illis potiretur hostis: in castra redierũt. Ibi trepidantibus
cunctis placuit obsidionem dissoluere. Ita propere desertis castris:auximum se re-
cæperunt. Ioannes & Valerianus cum uictrice classe:summa lætitia & incredibili
anconitanorum gaudio portum ingressi hostium castra inuadere propetabant:
sed deserta reperientes:omnem commeatum qui illic erat in urbem deferri fecerunt
Ipsi autem paucis post diebus abeuntes: Valerianus rauennam: Ioannes salonas:re
uersi sunt. Hæc pugna uehementer fregit gothorum animos: & quasi fuit initium
ruinæ eorum:totilas enim hac perculsus plaga magnam copiarum partem:ex sici-
lia reuocauit. Itaque:artauades Iustiniani dux: qui liberio successerat: classemque
ab eo susceperat:potentior per siciliam factus non solum liberauit obsidione soti-
os:uerum etiam gothos pluribus locis per oppida obsedit. Nec multo post crotо-
niatas longa obsidione gothorum laborantes:classis græcorum insperata superue-
niens liberauit:ac hostes multa cæde perfregit:fugientium gothorum pars tarentũ
petiit:pars proximum i montem se recæpit. Q uæ quidẽ superiori cladi adiuncta:
multo magis perfregit gothorum animos:præsertim cũ de aduentu narsetis in ita-
liã:deq; eius apparatibus:multa crebri rumores circũferrẽt. Ac defectiones quã dã
iam tũc fieri cœptæ sũt aduersus Totilã. Reginaris siqdẽ uir iter gothos clarus:qui
tarẽto præerat:& morras:q acherusiæ:cũ oppidis quæ custodiebãt:& cũ militibus
qui erant in præsidiis: ad partes iustiniani transierãt: & motus qdam in sardinia ad Sarde
uersus gothos facti nunciabant. Cũ hæc eẽt conditio reꝝ p italiã. Narses coactis p
hiemẽ copiis:ad iter se cõparauit. Habebat uero exercitũ tantũ:quantum uix alii
simul omnes duces in italiam hoc bello adduxerant:pecuniis enim abunde a iusti
niano concessis:ipse etiã in erogãdo & largiẽdo magnificus:non solũ ex thracia &
græcia: ueꝝ etiã ex aliis locis copias ingentes contraxerat. Nã & longobardorum:
ut procopius quinq;:sed ut paulus & sigibertus & guido Rauenas scribunt:duode
cim millia:pugnacissimorũ hominũ accæpit. Eos albuinus eoꝝ rex cõcessit:quẽ in
pannoniis uicto & occiso commundo:ostendimus consedisse. Et erulorum tria mil Narsetis
lia ad eũ uenerunt. Hunnorumq; multitudo ingens confluxit:odio maxie addu- apparatus
cta:quo gentẽ ipsã ostendimus ostrogothos psequi cõsueuisse. Præterea cumades
psa:romanæ militiæ assuetus:cũ nõ contẽnenda persaꝝ manu ad eum se cotulit. Et
assuades pugnacissimus adolescẽs cũ quingẽtis bellatoribus gepidarũ gẽtis. Et Io
ãnes cognomẽto fagas:cũ græcoꝝ thracumq; exercitu. Ioãnes etiã uitaliani suum
ac filiorum germani exercitum:quẽ Rauẽnæ habebãt:illi cõiunxerãt. Has igiť co

pias habens Narses:ut primum aduentare uer cœpit:ex illirico mouens per dalma
tiā & liburniā:circuito maris sinu:in italiā trāsiit. Primoq; itigressu ad aquileiā con
stitit. Duæ erāt uiæ:quaꝝ altera illi ꝓficiscēdum erat:una secus adriaticum mare:
altera ꝑ mediterraneam regionem: Sed utraq; maximas habebat difficultates. Nā
secus mare mednacus primo: de hic athesis & tartarus amnes stagna faciunt: quæ
pluribus fossis in mare egerunt:& padus pluribus ostiis in mare defluens multis in
locis interrumpit iter:locaq; omnia a Veronensi agro:i Rauēnæ urbis mœnia:secū
dum padi ripā sunt impedita ac palustria:ut sine maxima difficultate:exercitus tra
duci nō possint. A mediterranea uero regiōe:quæ altera relinquebatur Narseti uia:
Taruisium totilas paternæ hæreditatis ciuitatē:& quæq; ad Veronā pertinēt præsi
diis obtinebat. a Verona autē ad paludes quas diximus itinera Rauēnā usq; impe
dire:athesis fluuius cāpos millia passuum uiginti interscindit:estq; is fluuius adeo
præaltus aquis ripisq; munitus:ut raro possit uado trāsiri & panci milites in aduer
sa pugnātes ripa:magnas ualeāt copias transitu arcere:quanq̄ ultra athesim iturus
ad ripā padi quæ est e regione Brexilli:mincium offēdit:q magnā potest prohiben
tibus opem munitionemq; afferre. Istis etiā superatis amnibus maior est reliqua tran
smittēdi padi difficultas:In quo paucissimi lembi magnum exercitum ranbus naui
bus ue traiici faciliter prohiberent. Postq̄ itaq; totilas de magnis apparanbus: deq;
aduētu narsetis in italiā habuit cōpertum:eas difficultates de quibus diximus sibi
notissimas cōsiderās:ex picētibus mouit. Et papiā ueniens:haud quaq̄ magnas ad
duxit copias:quaꝝ partē Teiæ attribuit:quē unū haberet tunc gens gothoꝝ præstā
tissimum ducē. Misit uero eum Veronā:ut narsetem transitu athesis ꝓhiberet. aut
si uiribus transisset: ponte sequens quocunq; uaderet a tergo premeret:nequaq̄ enī
diffidebat totilas quin narsete athesis & padi trāsitu prohibim:ipse cæterā italiā re
tineret. Hæc Narseti cum essent apud Aquileiā nunciata:lōgobardos:quoꝝ uirtuti
& fidei plurimum fideret:aduersus totilā teiāq; mittere statuit. Vnde quod supradi
ximus:duodecim potius millia:sicut paulus singibertus & guido scribunt:q quatu
or sicut asserit procopius:hi longobardoꝝ equites fuisse debuerunt:nec tamen mi
rādum uidet:si in numero errauit procopius:quem Totilā teiamq; uenisse in gal
liā cisalpinā:& lōgobardos contra fuisse missos uidemus ignorasse. quod qdē acci
dere potuit:quia nō interfuit:qui eū Bellisario in cōstātinopolim nauigauerat. Et
nō ex paulo solum historiæ lōgobardorum scriptore:sed pluribus ex aliis scriptori
bus:cælebre est facinus:quod lōgobardi in totilā gothosq; ediderunt. cuius narrati
oni manum e uestigio apponemus. Ratio autē q̄ adductus fuit Narses ut lōgobar
dos ꝑ mediterranea mitteret hæc fuit. Ea tēpestate in qua hæc gesta sunt:omnia ad
padi ripā:quæ ptinet ad uenetos exposita:ad usq; mincii amnis ostiū: quo benacū
i padū exonerat rauēnatis agri erāt. nec habebat ea ripa tūc oppidū aliquod aut ca
stellū:In altera uero ripa Rauēnā inter et placentiā urbes:unicū erat oppidū Brexil
lū:cuius oppidāi :oibus in motibus:quos tot tātosq; italiā post romanoꝝ iperii icli
nationē agitasse ostēdimus:semp in ranēnatū partibus māsere: Vnde qcquid a bre
xillo Ranēnā usq; habet ea padi ripa:fuit etiā Rauēnatū. In mediterrācis uero eius
regiōis: Tānetū oppidū uetustū:haud qnaq̄ lōge a pado brexilloq; distās semp cū

Brexillo fidē rauennatibus seruauit:estq; id oppidū nūc regii lepidi ciuitatis uicus.
Eas regiōis cōditiōes intelligens a Venetis rauennatibusq; Marses lōgobardos iussit
Brexillū tannetumq; accedere.& Totilā distinere.ut illo absente urbem romā cæte-
rasq; italiæ ciuitates facilius recipe posset.Profecti ab Aqleia lōgobardi:nullo ꝓhibi
ti ipedimento ad athesim puenerunt.Erat autem tunc Iulius mensis: quandoqdem
Agnellus in uita ursicini Rauennæ episcopi scribit: Narsetem mense Iulio & quin
ta feria Rauennam cum maximo exercitu igressum fuisse.Q uare lōgobardis tūc
facile fuit uado aut pōte facto:athesim trāsmittere.exide tartaꝝ & miciū:q amnes
p æstatis sydus paꝝ aqs tument:trāsgressi nullo ꝓhibente:ad padi ripā e regiōe Bre
xilli puenerunt.Nā Teias paucitati copiaꝝ suaꝝ diffisus:nō est ausus cōgredi lon
gobardis.Mantuæ uero & cremonæ nulli erant:q tantum eqtatum hostium ꝓhi-
bere transitu potuissent.Traducti padum lōgobardi.apud Brexillum statiua posu
erunt.Interea narses uiam p littus adriatici maris elegit.quoniam illa erat breuior
rauēnā ituro:apud quā urbē oēs belli apparatus struere cōstituerat.Hāc aūt uiam
ab Aqleia rauennā eas paludū fossaꝝq;:& ostioꝝ padi difficultates:quo emēsus sit
mō narses qbus supauerit adminiculis:nobis ē ad rei gestæ ueritatē certius exponen
dū:q̄ utraq; habet ꝓcopii trāslatio.Procopius qdem:ita Venetiæ i q̄ ꝓuitia & Agle
gia & Verona & paludes existunt:posuit nomen ut oia quæ illic cōtigerunt narseti
ad ipsā ꝓuiciā referat trāslator.Sed nos honore suo carere nō patiemur:cōditā tūc
recens iter stagna uenetā ciuitatem.In ipsa eni:quā satis cōstat:nullā hucusq; passā
uim hostilem:nulla facile iuenit̃ ædes sacra:cuius cōditoris nomen:cuiusq; tempo-
ris & ipensæ:certa nō extet memoria ānalibus libris:aut singulaꝝ ædium priuilegi
is ꝯtenta.Scimus autem beati Theodori martyris ædiculā:quā sācti marci templo
postea cōprensam uidemus Narsetis eunuchi iussu.sumptibusq; exædificatā:pari
terq; cōstat sanctoꝝ Mennæ & geminiani episcopi sacellum:quod in capite Brolū
cernit̃:eiusdem narsetis impensa factum fuisse.Q uas q̄dem ecclesias monumenta
dicunt Narsetem patricium iustiniani imparoris cubiculariū:ex gothoꝝ manubiis
posuisse.Nisi ergo & nouā urbē plustrasset narses:& uenetoꝝ in stagnis habitantiū
nauigioa diutus fuisset:eā sacraꝝ ædium ipensā: fecisset i urbe rauēna tū florentissi
ma:aut i aqleia quā habemus ꝯptum:fuisse ab ipso:aur dū italiā administraret iussu
suo:primū istauratā:postea q̄ ab Athila hunnoꝝ rege fuerat destructa.Profectus ē
ergo Narses p silistinam clodianamq; fossas:p padi ac capresiæ:quæ nunc magna
uacha dicit̃ ostia:& pōtes fecir e nauibus ubicunq; flumina & aquæ iterrumpebāt
Cum rauēnæ applicuisset narses: Valerianus & Iustinus duces:q i præsidio ibi erāt
cum suis copiis sese illi cōiunxerunt:erant uero p italiam ueterani milites pmulti.
qbus stipendia multi temporis debebant̃:& ob hoc ifensis menribus expedirione
obibant.His omnibus Narses stipendia psoluit:animosq; illoꝝ sanauit:Q ui itaq;
ducis istius apparatum belli:priusq̄ ab imparore ꝓficisceret̃ factum cōsiderabit:iri
telliget nequaq̄ esse credendum:id quod supra ex ꝓcopii translatiōe dicebat̃.illum
quinq; millia habentem:uenisse in Italiam:ut sub Bellisario:aut illi par bello gothi
co interesset.Cōmoratus ranennæ dies nouem Narses:postq̄ exercitum satis recre
auerat:inde mouens romam petere cōtendit.Vsdrialas p id temporis Arimino præ

erat:uir inter gothos bello insignis. Is cum in agrum Ariminensem prima Narsetis
agmina puenissent:transitum eoꝝ ipedire conabať. Amnis enim q præterfluit Ari
minum:imbribus creuerat. pōs uero sup eo amne:ita sub ip so oppido cōsistit:ut fa
ciliter impediať. Egressus igiť Arimino usdrialas cum ex ulteriori ripa repugnaret
nōnullicꝫ iam flumen transissent pugna nō lōge a mœnibus oppidi ɔmittiť. In q he
ruloꝝ qdam eques: cominus pugnans: usdrialem occidit: militesqꝫ eius morte du-
cis cōterriti: in oppidum trepidi refugerūt. Caput Vsdrialæ ad Narsetem est relatū
Narses uero lætatus augurio: q primo cōgressu: princeps aduersarius a suis interfe
ctus esset: spe bona plenus iter cōficiebat. Licet enim Arimini capiendi certissima fa
cultas adesset: tamen circa id cōmorari noluit: ne tantas copias in obsidiōe unius op
pidi distineret. Itaqꝫ Ariminum prætergressus. iter suum ꝓfectus est. At lōgobardi
statiua apud Brexillum habentes. multas interea ex parmensibus placentinisque
abegerant prædas. multa cōmiserant incendia. Quare totilas copiis undiqꝫ ex tran
spadanis raptim cōtractis: i lōgobardos ducere p̄rexit: adeoqꝫ festinauit: ut accersitus
ex Verōa teias: nō prius ticiniū amnē attigerit q̄ fuerit debellatū. Fuit uero totilas sci
ens i ferocissimā gētē: & maiorē suo pariorēmqꝫ eqtatū habētē: q tamē hostis pedita
tu cēt iferior. Id cū itelligerēt futuꝝ lōgobardi: nequaq̄ præliū detrectarūt: sed copiis
eductis: & oppidanis maxio cū populo adesse iussis: pugnādi copiā fecere. Ferunt to
tilā qđ extremo uitæ tpe multis sæpe præstātissimis euenit ducibus: nūq̄ melius stru
xisse aciē nūq̄ attētiori oculo: qd hostis: qdue suus ageret miles: circūspexisse: nūq̄ đ
niqꝫ fortius: nūq̄ prudēntius dimicasse. sed erat illi certamē cū militū robor gētis lōgo
bardoꝝ: quæ cū sub aliis ducibus: tum maxie sub Albuino rege: maximis erat īnutri
ta bellis: & cæterā barbariē histri ripas undiqꝫ incolētē: p multa tēpora supauerat.
Prælii uero istius: quæ forma: quoue mō gestū fuerit: nō scribit Paulus: sed totilā tā
tummō dicit a lōgobardis Narseti militātibus interfectum: oēsqꝫ gothoꝝ copias ad
internitionē cæsas fuisse. Guido autē rauēnas sacerdos: quē in hac Narsetis historia
maxime sumus secuti: totilā item a lōgobardis interfectum: eiusqꝫ copias fuisse dele
tas dicit. Sed ita Brexilli & tāneti oppidoꝝ nomina implicat: ut satis cōtulisse ad Bre
xillum utrāqꝫ gentem signa & pari prōptitudine dimicādi copiā fecisse intelligā: sed
utrū eadem die: eodemqꝫ loco fuerit debellatum: ābigere cogar: tanta erat eius sæculi
ineptia rusticitasqꝫ scriptoꝝ. Siue igiť ad Tānetū: siue ad Brexillū: inferior prælio to
tilas: ac omnino supatus occidiť: & q ex suo exercitu cædi supfuerāt: padū amnem
trāsgressi: Papiæ ac circū ea loca primū de fuga substitere. Secundū hoc præliū scri
bit Paulus: totila occiso: gothisqꝫ ad internitionem cæsis: lōgobardos multis honora
tos muneribus ad ꝓpria remeasse. Illud idē paucioribus pene ꝟbis habet Guido &
alii oēs: q posteriores tpe scripserunt: quos oēs uidemus causas præterire: qbus addu
cti Narses & lōgobardi: aut ille pmiserit: aut hi uoluerint inchoatā uictoriā inter-
mittere. Neqꝫ enī: quod scribit Paulus: ad internitiōem cæsi sunt gothi: sed apud pa-
piā colligentes: Teiā regē creauerūt: cuius regis opa facti sunt belli apparatus: quos
Narsetē oportuit formidare. Nā uicinos sibi Bucelinū: Amingū: ac lotarium ducēs
Burgundionū ac frācoꝝ: idē Teias rex i huius belli socios asciuit: erātqꝫ duces: quos
diximus relictos fuisse a theodobaldo rege: i ligustinis alpibusqꝫ & ꝓuincia narbo-

Totilas occiditur

nensi. Itaq; trãsgressi apenninum duces ipsi: maximasq; adducentes copias ad clasti
diū consedere: quod est agri papiensis oppidum pado uicinum: quo intelligebāt cō
meatus facile ad eos undiq; cōportari. Teias autem q̄ primū rex declaratus fuit the-
sauros quos totilas Papiæ congesserat suscepit: ac magna diligētia & rerū gerēdarū ex
pientia: uires ad primā gothorū potentiā reparauit. Nūciata est Narseti totilæ mors
cum oppidum loceolim oppugnaret. Fuit uero id oppidum ubi nunc pōs est luceo
lis dictus Cātiāo oppido ꝓximus: urbinū inter & Eugubium ciuitates in uetustissi
ma olim flaminia uia. Eo potitus oppido Narses qnis ꝓfectus castris Narniā obse
dit: q̄ dedētibus ciuibus recæpta: apud eā paucos desedit dies: ut priusq̄ romā iret:
ciuitates & oppida quæ i potestatē uenerāt ordinaret: ꝓuideretq; iis quæ gothorum
præsidiis desēsata: post terga remanebāt. Spoletinis aūt i primis milites cōcessit qui
præsidio sibi forēt: dōec eorū mœnia a gothis euersa reficerēt. Misit quoq; Filimutē
& Ioānē Vitaliani i Etruriā: q̄ deditionē fieri postularēt & eā regionē præsidio obti
nerēt. Erāt pusiæ duo præfecti militū Meligadius & ulithus. hi dissidētes iter se pluri
mū differebāt. Meligadius eni urbē d̄dere cupiebat. Vlithus uero cōscius ꝓditiōis &
cædis quā dudū cypriani effecerat repugnabat: pœnā meritā reformidās. Ita seditio
ne orta ulithus iterficit: pusiaq; a meligadio Narseti tradit: q̄ post hæc romā profe
ctus eā obsedit. Sed ad primū eius obsidionis tēpus molestissimus ad eū nūcius ē al-
latus: de belli societate a burgūdiōibus & frācis cū gothis inita: & copiis q̄s teia rex
supra opinionē oium reparauerat. Q uare i maxias adductus erat difficultates ma
ioraq; ipēdere illi uidebāt belli onera q̄ qbus resistere potuisset: nisi forte & sua ferē
te fortuna: eodē rpe noua esset nactus auxilia. Sisualdus eni rex brētorū pactiōe postu
lata regni post gothorū excidiū ꝓpagādi societatē belli obtulit Narseti. Erat uero is
Sisualdus ex stirpe erulorū: quos occiso i rauēna odoacre ostēdimus a theoderico re
ge i alpiū apēniniq; sinu itimo apud augustā prætoriā itra taurinos eporediēsesq; fu
isse locatos: rege ipsis dato quē idē Theodericus & generū sibi fecit & in filiū adopta
uit. Iecit autem cum Sisualdo petita fœdera Narses: & Valerianum : qui rauennæ
præerat cum suis copiis mittens iussit ut circa tannetum brexillumque consistens go
thos distineret: ne i etruriā aut rauennam uersus in italiam penetrarent. Q ui etiam
romanæ urbis obsidiotē itelligēs multo minoribus copiis q̄ ipse adduxerat idigere
gotos pluribus i locis agitare cōstituit. Et ioānis faghæ copiis q̄s ex græcia thraciaq;
adduxerat aliquot addēs turmas ipsū ducē iussit: ea q̄ aduenerat uia Ariminū redite
ut eius oppidi uel obsidiōe uel uiribus potiret. Cumadē uero ꝑsam spoletū misit: ut
spoletinorū ductu auxilioq; fretus picenū igrederet: & si gothos iferiores copiis esse
itelligeret castra faciēs urbiū oppidorūue eius regiōis recæptiōi itenderet. Si uero ꝑ
nimias hostiū uires aptis neqret cāpis metari cōferret se Anconē: ex q̄ urbe agitatos
picētes arbitrabat ad deditionē facile tutoq; cōpelli. Vrbi aūt romæ quā iterea Nar
ses obsidebat hæc erat cōditio. Ciues supioribus calamitatibus afflicti non admodū
multi i urbe uersabāt. Solitudo nōnullas uias totas habebat. ædifitia pluribus i lo-
cis collapsa aut cremata cernebāt: neq; eni Totilas reparatiōi suffecerat : præsertim
ciuibus exinanitis ac maxia ex pte deletis. Itaq; gothi magnitudinē urbis tueri posse
diffisi locū delegerāt nō magnū iuxta pōtē traiani: quē egregie fossa ualloq; munitū

thesaurū cong totilas.

Sisualdus rex b[…] erulorū Stirp[…]

ad cætera mœnia cōiūxerāt:cōgestisq; i eū locū rebus suis illo ꝑ arce ac præsidio ute-
banť.Nec tamē custodiā urbis đseruerāt:sed eā quātū poterāt tuebanť.Narses igiť
cū expugnare urbē statuisset pluribus simul locis mœnia aggressus ē:cōcurrētes ue-
ro ad ea loca gothi de mœnibus repugnabant:dū ista fiūt ac geruť milites qdā Nar-
setis remotiora petētes loca cū ibi solitudo esset:scalis mœnia cōscēderūt:ide clamor
Narses Roma potitur factus caprā urbē ostēdit.Gothiq; omissa defēsiōe: alii portuensem urbē fuga petie-
rūt:alii ad sepulchꝝ adriani i arcē se recepunt:ꝑ hunc modū narses roma potitus est.
Arcē uero tūc obsessā haud multo post tpe pactiōe recæpit.Erāt in cāpania nōnulli
patricii generis quos ꝓpter maioꝝ auctoritatē & gratiā totilas i urbē redire nō pas-
sus fuerat.Alii præterea ex ordine senatorio quos ut suspectos gothi eo miserāt. Hos
oēs cū filiis & agnatis eoꝝ gothi iterfecerūt.Trecētos isup adolescētes romanos Toti
las q̄si milites delegerat:re aūt uera obsides eduxerat:ac trās padū i expeditionē mi
serat:q oēs postq̄ roma i potestate narsetis deuenit:a gothis īterfecti sūt.Per idē tem-
pus Tagnaris:q tarēto præerat:cū teiā factū regē frācosq; & burgūdiōes i societatē ue
nisse audisset:pœnitētia ductus:q; ad partes iustiniāi trāsisset:ad gothos redire statuit
Vt uero suos reciperet obsides:hæc machinatus fuit. Ad machuriū hydrunti præfe
ctū misit & auxiliū poposcit aduersus gothoꝝ copias q̄s cōtra se uēturas cognouisse
simulauit.Machurius aūt nihil fraudis suspicatus quiquagita milites ad eū tarentū
misit.quos tagnaris statim i carcerem coniecit:& machurio scripsit:si milites suos ue
lit obsides eius reddat:quos penes se sub custodia retinebat.Hoc audiēs machurius
cōturbatus est:paucisq; militibus i præsidio hydrūti relictis:ipse cū cæteris copiis ad
uersus Tagnaridem est profectus. Tagnaris uero nihil moratus milites quos accæpe
rat omnes occidit. egressusque tarento aduersus Machurium prælio cōmisso supe-
ratur.multisq; suorum amissis in fugam coniicitur.Qui cum tarentum redire neq
ret:omnibus uiis præclusis achetusiam se recæpit.Narses iter hæc portum missis
eo copiis obsedit.ac tandem recæpit:post hæc centumcellas eodem mō aggressus in
potestatem reduxit.In gallia autem cisalpina res per id tempus aliter se habebāt q̄ ꝓ
posita nobis ex ꝓcopio historia habeat. Vnde eam omnino linqmus. Nam præter
omissam totilæ mortem:præter errorem francorum quos asserit noluisse huic bel-
lo Italico se imiscere:nimis cito finem īponit bello:supprimēs aut forte minus notos
habēs motus maximos:qbus citerior gallia trāspadana post mortem totilæ fuit agi
tata:q qdem motus per duos annos:qbus teia regnauit:& postea per Sisualdi rebel-
lionem magis narsetem q̄ uniuersæ italiæ & eius isulaꝝ recæptio agitauerunt. Itaq;
dū Narses oppida romā urbē circūstātia recipit Bucelinus Amigus & lotharius the
odebaldi regis duces pæcuniis a teia abunde adiuti Brexillū obsidere statuerūt. Sed
audiētes Valerianū ex Bononia ubi copias cōtraxerat mouisse. Vt rānetū Brexillūq;
tuereť se apud placētiā cōtinuerūt.Per eos etiā dies reuersi sūt Sisualdi brentoꝝ re-
gis oratores quos miserat ad narsetē.Isq; Sisualdus rex postq̄ itellexit fœdera ad uo
tū eē cōstituta i bellū gothicū exarsit.Ad id nāq; aīos sibi fecisse uideť nō ꝓpria ma-
gis potētia q̄ hostiū i illa regiōe debilitas:& eius gerēdi belli:maxia opportūitas.Si
mutatu nomē qdē ea quæ heruli: mutato nomie :brētos se dicētes:i eo āgulo alpiū & apēnini possi
debāt:grumosa sūt:& multis riuis torrētibusq; iuicē itercisa:q qdē torrētes sūt ad tri-

gita amnē tanar̄ faciētes:nec ulla esse posset ab iferioribus ueniēs tā magna potētia
quā regiōis illius icolæ formidarēt. Ab alpibus uero & apēnino unde uis facile ifer-
ri posset tutū se uidebat Sisualdus:postq̄ theodebaldi duces omnem secū traxerant
iuuētutē. Sisualdus itaq̄ suis arma rapti capere iussis i subiectos Eporediēses tauri
nosq̄:& omnē eā regionē late ipetū fecit. Erāt uero i agris oīa sicuti pace & locis nul
lā omnino hostilē uim formidātibus ad manū exposita:& nedū castella ac oppida
tenebant̄ præsidiis uel aliqua seruabant̄ custodia:sed urbes ipsæ portas die noctuq̄
apertas habebant:q̄ multos ante ānos nullū ea regio belli motū.nullū experta erat
tumultū:cuius causā gothi præsidia īponere ac custodie curam habuisse noluissent.
Fecit ergo Sisualdus prædā quātā sui aut uolnerūt capere :aut abducere potuerūt
Id cū teiæ esset renūciatū magno cū apparatu eo ducere cōstituerat. Cum nouæ sunt
subortæ difficultates: ꝓpter quas i uaria cōsilia uariasq̄ sentētias pendere cœpit. Ioan
nem nanq̄ fagā copiis Ariminum ductis eā premere urbē: & pariter Cumadem ꝑ
sam omnia i picentibus tumultu iplesse nunciatum est. Quare Teias nō gothorum
mō sed Theodebaldi regis copiarum ducibus i cōsilium uocatis aperuit. quāta un
diq̄ īmineret belli moles cōsulens singulos quomodo tot difficultatibus censerent ꝓ Singulos consule teias
uidendum:fuitq̄ plurimoꝝ sententia oībus simul locis subueniendum fore:in quā
maxime sententiam teias se facile duci dixit Narsetis hostis sui exemplo: q̄ nullo lo-
co integer castra habeat:sed partitis multifariā copiis uexet omnes italiæ regiōes. Pla
cuit itaq̄ frācos ac Burgundiōes trans padum gerere bellum aduersus Sisualdum te
iam uero cæteram tuentem Italiam ducere in Narsetem: Destinauit autem animo te
ias primum omnium Arimino subuenire:quod cōsilium suos celauit omnes:etiam consiliū celaui
q̄bus occulta quæq̄ consueuerat aperire:timebat enim ne si emanasset. Valerianus q̄bus occulta app
ex tanneto aut bononia obuians resisteret. Hinc simulata in etruriam ꝓfectiōe tan-
q̄ iturus lucā i q̄ ciuitate copias gothi hēbāt filimūti & ioāni uitaliāi oppositas sūma
tenuit apēnini iuga ad ea usq̄ loca quæ Bardōis Alpem Paulus aliiq̄ appellant:quæ
loca ex eius dscēsu exercitus lucēse iter & parmēse agꝛ̄ eē coniicimus. Nā cū ex ipso
Bardōis iugo i subiecta macræ ānis fluēta descēdere q̄ āteriori præerāt agmini occe-
pissēt:flexit i sinistrā teias:& iter eius diei properāter emēsus ad rhenū bononiēse pri
mis cōstitit castris. Erat tūc rāneti Valerianus:& teiā audiēs i Etruriā ducere fert̄ risis
se hoīs iprudētiā:q̄ tātū exercitū i retia duceret. Nouerat eni filimūtē & Ioāīē Vitali
ani in Etruria esse:q̄bus facile foret gothos:si illac transirent:opprimere. At uero go
thos apud Bononiam esse audiens territus ac prope insaniens cum copiis aduola-
uit. Sed & teias interea id futurū ratus tanta celeritate iter confecerat : ut prius ipse
Arimino q̄ Valerianus Bononiæ applicuerit. Nec tamen fagas:quem diximus: Ari
minum obsedisse icōmodum accæpit:q̄ de gothorum & noui eorum regis aduentu
certior factus obsidiōe illico soluta recessit i mōtes. Teias cū paucis Ariminū īgressus
exercitū ad pusā torrētē reliq̄t:distat aūt is torrens pariter ab Arimino & cesena. Et
Ioānes fagas ne hostes ad iuadēdū aliquā nancisci possēt occasionē castra ꝑ mōtes sæ
pe mutabat maxīe i aīo habēs si q̄ posset igredi cesenā. ut id oppidū simul & copias cō
seruaret. Id cū itellexisset teias retro mouit copias. & castra admouēs cesenæ id oppi
dū recipe ē adnisus: Incboabāt tūc Brumæ tp̄a:& pauculos dies i q̄bus ducere i picētes

potuit teias īfœlici rebus suis cōsilio parti in Arimino parti ad cesenæ oppugnationē
consumpsit. Nanq̧ priusq̄ machinas aduersus cesenā excitare: aut alios oppugnatio
ni necessarios apparatus posset facere: nix quātā idigenæ multos āte ānos nō uiderāt
cecidit: quæ diutissime pressit terrā: ut gothoꝝ exercitus equos culmis calamisq̧ te
ctoꝝ sustētare cogerent: pabulo ubiq̧ niuibus obruto: & faga q̧ rauēnā se cōtulerat
Valerianoq̧ ꝓhibētibus: ne lōge nimis accederēt pabulatū. Dumq̧ ea obsessus īpedi
tusq̧ niue Teias apud cesenā hæret: Cumades ꝑsa maximā picētū partē ad Iustinia
ni partes redire cōpulit. uere aūt exorto teias cesenæ obsidionē spōte dissoluit: & Ari
minū delatus ꝑ ea loca exercitū reparare curauit: eq̧ eni parti fame interierāt frigo
req̧: parti q̧ supfuerant inutiles facti erāt: Quamobrē æstas iā media erat priusq̄ te
ias duceret ī picētes. Fecit autem prima ad cingulum castra: quo oppido ob aquæ de
fectū potitus obsedit septēpedates: quod oppidū nunc uidet̄ eē sanctum seuerinum:
sed post parum potiri posse desperās flexit ī ricinates campestre oppidum: sed cuma
dis præsidio firmissimū: quod uero id oppidū mediū est & ferme centꝝ piceni obti
net: suntq̧ circa parum distantia plæraq̧ oppida: ad illud diutius sedit teias: priusq̧ q̄
eo potiri posset: nōnulla ad eum ex circū stantibus defecere. Interea Narses tam diu
turnam ab hoste qetem nactus omnes campaniæ ciuitates præter cumas: multasq̧ i
lucanis: nōnullas ī brutiis per duces suos recæperat. Ipse enim satis ꝓ tempore cæte
ris belli opportunitatibus factū eē ītelligēs romæ manebat: eiusq̧ reparatiōi atq̧ fre
quētatiōi ꝓuidere curabat. Captæ fuerāt q̄busdā ī campaniæ oppidis gothoꝝ nobiles
amica · aliquot fœminæ: quaꝝ una Totilæ quōdam amica rē prius Narseti īcognitam idica
uit: totilā dū uiueret pecunias parti papiæ cōgregasse: partim cumis ī arcem seposu
isse: quāobrem Totilæ frater eidem arci per id etiā tēporis præsidebat. Id cum ītelle
xisset Narses illico misit q̧ cumas cum parte exercitus obsiderēt. Sed eo ī tēpore ī cite
riori gallia Sisualdus Brentoꝝ rex priusq̄ aliquæ hostiū copiæ aduersū se mitterent
Eporediam cæpit urbē ī regiōe primariā. Tatitinū uero prima belli æstate & ea quæ
secuta est hieme cū obsedisset: capere nequit: q̧ ualido cīctæ muro urbis & loci natu
ra munitissimæ populus ierat frequētissimus: q̄ odio magis Eruloꝝ q̄ gothoꝝ amo
re & beniuolētia egregie resistebat. At theodebaldi regis metensiū duces nihil magis
q̄ prædā quærētes æstatis hiemisq̧ eius belli primæ tpibus prædādis: quæ circa padū
sūt nō Iustiniāi magis q̄ gothoꝝ Iurisdictiōis uacauerūt. Aestate aūt quæ ē secuta du
ces ipsi occultā cū Sisualdo rege pactionē inierūt. Violauitq̧ utraq̧ barbaries pri
is federib9 ma fœdera: quæ Sisualdus cū Narsete Bucelinusq̧ Amigus & Leotharius cū teia rege
uit barbari solēniter cōstituerāt: ꝑtin ꝟo sūt iter se uniuersā trāspadanæ Italiæ regionē: frāci q̄dē
tiō ut ciuitates dominio possessuri: sed prædā ex subiectis: sese fidei ꝑmittētibus abdu
cturi. Sisualdus autē finitima sibi subiicer̄ ē adnisus. Sicq̧ Bucelinus Paduā taruisiū
aq̄leiā & oēm ꝑuagatus liburniā maiora populis sub amiciciæ noie: q̄ si hostis aptus
ia insula. fuisset: ītulit damna. Et d̄mū ad caprariā delatus īsulā oppidū ī ea cōditū diripuit atq̧
īcēdit In ea nāq̧ īsula Iustinus senior: a quo Iustinianū nepotē ostendimus īpatorem
creatum fuisse: optiates Histriæ locauit barbarorum impetum declinantes. & oppi
dum ex suo nomine Iustinopoli appellauit: quod ætate nostra prout multos ante an
nos caput histriæ est uocatum. Amingus Vicentia Verona mātua Brixia & Bergo
mo in suam partem retentis: ipsas urbes prope hostiliter est prædatus. Tertio duci

leothario attributum fuit tanquam si Sisualdo fuisset oppositus quid padum inter & abduam fluuium pertinet ad taurinos: qua etiam i parte uidētur fuisse: omnia quæ Papiēsem iter agrū & sisualdi oppida erāt sita: Ipseq; leotharius nequaq̄ minora q̄ alii duces edidit rapinaꝶ sceletuq; facinora. Teia interim dū in piceno lete uicto riā exercet cumas obsideri certior est factus. Quare pecuniaꝶ quæ in illa erāt arce stimulis actus iis q obsidebātur ferre opē statuit: ꝓfectus per pelignos marsosq; & samnites in Apuliā peruenit. Ea enim uia lōgior: alioqnin cōmodior fuit: q saltus casinensem uenafrinūq; & esernièsem narses præsidiis cōmunisset. Postq̄ uero de teiæ aduētu Narses itellexit. Ioānē uitaliani cū parte exercitus ex Etruria reuocauit filimūtēq; reliquit ut gothis resisteret: quos audiuerat apud lucā copias cōgregare. Ipse uero cū multis copiis ꝓfectus cōtulit se in cāpaniā. Nec tamen adeo potuit Narses properare: quin teias prius Nuceriā obsedisset & oppidanis dedētibus recepisset: quanq̄ nō erat in partibus Iustiniani nuceria. sed prospicientes periculis ciues nec gothoꝶ habebant præsidia nec Narsetis. Qui narses existimās quātū alterutram i partē habēt momenti primæ rebelliones eiusmodi i bellis quoꝶ duces & uirtutis & uiriū opinione sūt pares: ad Teiā ducere statuit: certissimo ꝓposito decertādi. Nec alterius etiā erat ꝓpositi Teias: q Nuceria potitus & ipse i cāpaniā ducere statuerat: cū Narsetē adesse fuit ab exploratoribus nūciatū. Narses nāq; mōtē q cāpaniā ab Apulia disterminat præmissis turmis occupauerat: & i Nuceriam ducere properabat. Quātū uero pares erāt & copiis & uirtute duces: tātūdē alterutrū timebāt. Hinc Teias obsideri timēs nuceria educēs ad proximū amnē cōsedit: quo i tēpore ad eundē descendens amnem Narses: castra ocius communiuit. Sicq; utraq; castra tantillo fluuio sunt dirēpta. Sed erat hoc solo superior teias q pontem qui unicus fluuium iūgebat occupatum ualido præsidio communiuit. Hincq; cum placeret educere in aciem & pugnandi copiam facere: atq; etiā subito impetere potuisset: qbus Narses opportunitatibus omnino priuabat. Erat tamen alia ratione inferior teias: q omnes illi commeatus mari adducti. Sipontino in portu tenebantur: & inde nuceriam triginta ferme passum milia portabantur: & licet quando castra loco sunt facta uer ꝓpemodum esset exactum: uel potius inchoata æstas: aliquando tamen a frumento cæterisq; commeatibus ī suo exercitu laboratum est. Procellis forte præter littoris tēpestatisq; cōsuetudinē mare tenētibus ipeditū. ut nisi frumēta i agris qđ soli & regionis fert natura tūc maturascere occepissent: sibi fuerit recedēdū. Acciditq; æstate iā plane ichoata classis illius partē dū accipiēdis ex salētinis calabrisq; cōmeatibus itineraq; frequens: uiolento agitante uēto: portum petere Brūdusinum: ubi fide publica decepti gubernatores in nitticula sunt coniecti. Brūdusini enim cum nec ab iperatore defecissent: nec satis plenam illi obediētiā præstitissent: uisis iis quæ ꝓspere Narses in Italia gereret: per eam gubernatorum classis gothorum deceptionem cum iperatore i gratiā redire quæsiuerunt: tuncq; classis qcquid erat reliquiaꝶ breui dissipatū: nullo posthac gothis usui fuit. Quod cū itellexisset teias ueritus est: ne narses parte exercitus ultra amnē ponte facto aut nauibus transportata pabulatione frumētationeq; suū ꝓhiberet exercitū. Eaq; ratione statuit sibi prælio decernēdū. Nā præter eam de qua diximus necessitatem adductus erat i nō uanam ut sibi uisum erat uic-

toric spem:q̃ duobus i mẽsibus quot ad eũ amnẽ erat sessum leuia aliquot pꝛælia &
singularia fuerãt certamina. In q̃bus miles gothus aliquãdo superior erat factus au
dacior. Ex ripis etiã fluuii quæ paruo distabãt spatio quonẽs sagittis: quod frequen-
ter fiebat: certabat̃: gothus ad id natus nutritusq̃ multo plura q̃ ipse acciperet uul-
nera iferebat. Ea igit̃ spe fretus teias educere trãs põtẽ exercitũ: & pugnãdi copiã fa
cere cõstituit: atq̃ aliquotiẽs icepit. Sed illico narses tãta celeritate atq̃ animoꝝ sui
exercitus alacritate copiã pugnãdi & ipse fecit: ut semper gothus pauescens territus
q̃ abstinuerit. Interea iceperãt frumẽta ꝓximis in agris deficere: & lõgius ire frumẽ
tatũ nec pauci poterãt: Narsete multa in regione oppida tenẽte q̃bus præsidia inerãt
paucos hostiũ palãtes faciliter cõfectura: nec multos castris frumẽtatũ emittere au
debat teias: cui hostis ꝓpinquus ac ꝑtope cõtiguus cõtinno imminebat. In eã addu
ctí difficultatẽ gothi castra retro mouere i cõsilio deliberãt: nec tamẽ amnẽ deseru-
ere: sed ad eius [illegible]ipã ꝓfecti in montem proximũ recesserũt. Est uero is mõs arduus
difficilisq̃ ascensu. Occupato mõtis uertice gothi ab hoste quidẽ tutissimi erãt: sed
post paꝝ solito magis cõmeatuũ penuria laborarũt: tãtis copiis quãtæ illis inerant
castris omnia ubi cõsisterẽt paruo i tẽpore cõsumẽtibus. Secutus autem illico fuerat
Narses: & castris ad mõtis radices metatis si hostẽ armis deturbare nequiret: rerũ pe
nuria cõficere est aggressus. Sũma nãq̃ diligẽtia curauit: turmas i uaria dimitti lo-
ca: ex q̃bus frumentatores quotquot mõte descenderent opprimerent̃. Quæ effe-
cit nimia optimi ducis ꝓuidẽtia: ut i maximũ discrimen res sua fuerit ꝑducta. Qui
enim desparẽt uictoria atq̃ romanũ exercitũ formidare cœperãt gothi priusq̃ adeo
coarctati essent i fugã pẽdebãt: ícruẽtãq̃ narseti uictoriã breui reliq̃ssent. Ad id aũt
difficultatũ adducti ut aut fame cõficerent̃: aut frumẽtatũ ituri gladios hostiũ neq̃-
rẽt effugere: cõstituerũt: aut gloriosam oppetere mortẽ: multo sanguine hostibus sta
tutã: aut uictoriã uel cruẽtissimã obtinere. Struxerũt itaq̃ gothi i mõte aciẽ: & Nar-
setem nil tale suspicantẽ iprouisi adorientes maximã in principio fecerũt cædẽ. Col-
ligẽtes autem se Narsetis milites pugnando in ordines concesserunt. Et Narses subi
ta i re haudquaq̃ animo territus per acies conuolabat: immittens retractansq̃ sin-
gulos prout repentini prælii ratio postulabat. Fuit autem ideo pedestre & sine ali-
quo commissum equitatu id prælium: q̃ gothi per decliue delati equos i monte reli-
querant: & narsetis milites suos si uoluissent ea i re subita sternere nequiuissent. Pu-
gnatum est utrinque non ferociter modo: sed penitus inhumane: cum nullus i cæde
modus: nulla seruandi captos fuerit clementia. Edidit uero Teias eo in prælio maxi
mũ uirtutis suæ specimen: & se dignum ostendit qui regno gentis fortissimæ poti-
retur. Etenim media in acie quandoq̃ in cornibus pugnãs: quoscunq̃ congredi au-
sos obtrũcauit. cũ ipse i pugnacissimũ quẽq̃: quẽ audacius pugnare uidisset delatus
plurimos iterfecerit. Ad extremũ tamẽ dũ militis potiusq̃ regis & ducis munera itẽ-
perãter obit: præliũ illud magno militũ narsetis cõmodo frigescere fecit: si q̃dẽ scutũ
depositurus iaculis quæ imissa hæserãt prægrauãs dũ aliud acciperet telo iter corpo
ris auersi motũ cõfossus cecidit. Ad cuius occasum & si fugã nõ cõmiserũt aut præliũ
itermiserunt gothi tamen lentius pugnauere: a cædibus hostis quantum poterant tẽ
perantes: ut pacem quam pugnando petebent a narsete facilius ipetrarent. Et cum

Teias telo ictus periit

nõ exaudiret Narses: prælĩũ: qđ ad solis ortũ erat ĩchoatũ in primas noctis tenebras
est ꝓtractũ: noctis interuẽtu paulisper uterq; exercitus se continuit. Et arma retinẽs
diẽ posterã expectauit. Ad primã diei facẽ eisdẽ qbus prima die animis ĩ prælĩũ est
reditũ: maiorq; ꝑ eam diem cædes utrinq; est facta: gothis desperatõe: narsetis mili-
tibus spe & animo delendæ gentis acerrime dimicãtibus. Et tamen priusq̃ aduespe-
rasceret mittentes ad Narsetem gothi pacem ĩpetrauerunt: quã Narses ĩpõte & me- Narses pacẽ dedit gothis.
morãtibus q ĩ exercitu suo ordines ducebãt cõcessit: quoniã nimis multos ex suis ꝑ-
uidebãt casuros priusq̃ fortissimã gentẽ armis delerent obstinatis desperatõe animis
supra morem uirĩũ humani corporis pugnaturã. Fuerũt cõditões datæ pacis ut ostro
gothi & q cis & q ultra padũ patrios haberẽt lares: nõ prius ad illos redirent q̃ oppi
dũ ciuitasue quam incolerent potestatis Iustiniani imperatoris magistratuum facta
esset. Erãt enim illis ĩ septuagintaduobus annis q a Theoderici in Italiã aduentu tũc
finiebãtur omnes in Italia geniti & nutriti. Interea tamen in cãpania & apud urbem
romã morãtes arma deponerent: illa nũq̃ prius aut aliter sumpturi q̃ ab urbis romæ
magistratibus iuberent. Eoq; modo deletũ est ostrogothoꝝ nomẽ. Neq; enim iussi
fuerũt a Narsete: quod tanq̃ ex ꝓcopio traditũ uidimus: italia excedere. Sed priusq̃
lõgobardoꝝ gens ĩ italiã uenerit quod paucissimis post id prælĩũ annis fuisse osten-
demus euanuit nomẽ ostrogothũ: nec extra Italiã neq; ĩ ipsa q fuissent ex ipsa gente
superstites ĩ lõgobardoꝝ aduẽtu alicubi sciebat̃: omnibus ipsis ostrogothæ quondã
gẽtis se italos ꝑut erant facientibus: Superfuerunt tamen huic prælio nõ cõtẽnendæ
ostrogothorũ reliquiæ in italia transpadana. Q uibus ꝑsequendis atq; omnino uel
delendis uel ad deditionẽ cõpellendis Narses animũ adiecit: ne quod bellisarii tem-
poribus acciderat relicta eius gẽris pars nouũ aliquãdo incendiũ excitaret. Hinc ar
cem itelligens cumanã nõ posse breui uiribus expugnari partẽ copiaꝝ reliquit: quæ
ad cumas sederet: ne quicq̃ commeatuũ mari terraue ĩportaretur diligẽtissime cura
tura. Ipse præmissis uia latina copiis paulo post uia appia est secutus: ut aliqua per
cãpaniã ordinaret. Narseti aduenĩẽti senatus populusq; romanus obuiã effusus illũ
ouãtẽ deduxit. Q ui paucos dies ĩ urbe moratus ĩ etruriã est ꝑfectus. Interea ostro-
gothi trãspadũ & ꝑ cisalpinã galliã ĩcolẽtes teiæ regis & sui exercitus clade audita du
as galliæ cisalpinæ ciuitates: lucã & foꝝ cornelii ĩstauratis mœnibus: ĩpositoq; præ
sidio ac cõmeatu cõmuniuerãt. Cũ Theodobaldi uero metẽsium regis ducibus ac-
curate egerãt ut secũ Narseti resistẽtes trãspadanas urbes cõseruari adiuuarẽt: fore
dicentes: ut quod post uitigitis & totilæ clades cõtigit uires ipsi repararent: & Iterato
italia potiãtur. Bucelinus aũt Amingus & lotharius & si talia cõmiserant ꝑpter quæ
teiam sibi infensum esse non dubitabãt: eius tamen audita morte magis q̃ eo uiuente
cœperant formidare. Ei nanq; etiam uictori posse resistere & intra liguriã alpesq; se
saluos facere nequaq̃ dubitabãt. Narsetis uero uirtutẽ: cuius fama erat cæleberrima:
ita ducebãt suspectã: ut illũ cætera potitũ Italia existimarẽt se nedũ liguria: sed & al
pibus & prouincia romana deturbaturum. Q uamobrem rati consultius fore bellũ
aliena ĩ terra gerere: nõ solum quod rogabantur ostrogothis promiserunt: sed eos cœ
perunt cõtra ac cõsueuerant demulcere. utq; narseti cuius apparatum belli habebãt
exploratum: q̃ longe a finibus suis se opponerent: placentiam delati eo ingentes:

hoc. duo anni doricis aduent ad theie regis thora obitum

copias cōtraxerūt:foꝝ cornelii & īde Ariminū ꝓfecturi:si narses ī itinere diutius moraret᷑. Venit uero opinione oīum celerius ad lucā urbē narses. Et castris ad Auserim amnē metatis cōmunitisq;:illuc omnes cōtraxit copias quæ saluis uel urbibus uel oppidis educi posse prouinciaꝝ præsides iudicarūt. Sed cū uarias oppugnationes per multos ītētasset dies ītellexit nō posse urbē ualido circūdatā muro:& quā probi defensarēt milites nisi diuturne sedēdo capi. Hinc diuisis copiis partem sibi retinuit

Dagisteus & Anthiochus duces

necessariā:alias uero omnes dagisteo & Antiocho attribuit:eos iubens duces ī foꝝ cornelii ducere & Valeriano ex Rauenna accersito corneliēsem urbē expugnare. Fecerūt īperata duces. Et foro cornelio ī circuitu obsesso nihil est omissum quod ad oppugnationes urbiū cōsueuerit adhiberi. Resistebat᷑ uero & ab oppidanis qbus esset cū rauennatibus emulatio:& a præsidio quod ostrogothi imposuerāt selectissimū. Eo aūt ī tēpore postq̄ frāci duces & ostrogothi uiderūt Narsetē aliquot iā menses sedisse ad urbes lucā forūq; cornelii animos auxerūt:& ex placētia mouētes tannetū obsederūt:eo animo ut eius oppidi potiti bononiā obsiderēt:& īde suis subuenirēt:q ī luca et foro cornelio obsidebātur:quæ cū ualeriani magistratus tānetoimpositi renūciassent:dagisteus Anthiocus & ualerianus re ī cōsilio discussa eā ītegrā narseri remiserūt. Cēsuitq; & ducibus mādauit narses:ut Anthioco ualerianoq; obsidionē fori cornelii cōtinuātibus:acciperet partē copiaꝝ dagisteus:& bonotuā delatus si nō cēseret cū potēti hoste cōfligēdū:saltē tannetanis opē subsidiūq; ostētado eos ī spe foueret:quousq; luca expugnata ipse cū toto exercitu aduolaret. Dagisteo apud Bononiā sedēte tānetanisq; ipigre burgūdo & ostrogotho hosti resistentibus: luca urbs septimo obsidionis mēse per ciniū præsidiiq; deditionē est recepta. Q uo ī tēpore Anthiocus forocornelii ꝑ oppugnationem potitus eā urbē ad solū usq; subuertit. Sed Burgūdi ostrogothiq; præcipitato ad primū dagistei aduētus nūciū consilio bononiā aduolarūt:& aciebus structis pugnādi copiā fecerūt. Id cū uidisset dagisteus & ipse in aciem ducens primus manum conserere est aggressus. In quem illi nullis seruatis ordinibus tota copiarum mole incubuerunt. adeo ut & in fronte & a lateribus & ad ipsam aciem subsidiariā eodem tempore sitpugnatum : apparuitq; romanū exercitū:nisi ordines cōstāter seruasset:dissipari ac opprimi debuisse. Sed qui ad subitum territi īpetum primo titubauerā t dagistei milites:postq̄ rem nulla geri disciplina ītellexerunt sese īuicem cohortati sunt:& dagisteus tāq̄ aperta ferro uia tānetum ꝓfecturus signa ꝓcedere iussit:tunc illico facta est a romano milite in hostium aciem ī frōte pugnātem īpressio. & hostes īpetum ferre nō ualētes sunt fracti. qui uero hostium ad latera ad subsidiaq; pugnabant uisa suorum fuga & ipsi ī

Dagisteus uictor

fugam fœdissimam sunt conuersi. Tūc dagisteus suis consistere iussis acies cōuertit: & in palantes undiq; hostes bifariam dimittens turmas iussit ut cædi hostium īcumbentes non ultra dilaberentur. q̄ unde classicum ad sua signa reuocans exaudirent. Eo in prælio interfectus est Bucelinus. Leotharius autem frater Amingusq; de fuga placētiam petiuerunt : Cæsa in hoc prælio scribit Guido rauennas tot millia:ut illi nō credam:q in prælio ī quo teias apud Nuceriā occisus est cētū milia ostrogothoꝝ cecidisse tornato nimis mendacio dixit. Q uicunq; autem fuerit francorum Burgūdionumq; & ostrogothoꝝ a dagisteo īterfectoꝝ numerus:dagisteus ea potitus ui-

ctoria Brexillum se cõtulit:copiasq; istituit reparare padũ q̃ posset celeriter trãsmis-
surus.Q ui uero placẽtiã de fuga cõcesserãt frãci duces rapinaꝝ cõsciẽtia ostrogo-
thos formidabãt:uerebãturq; ne ciuitates trãspadanæ q̃primũ essent a romanis adi
tæ rebellarẽt.Q ua ratõe uuidim quẽdã ostrogothũ nobilẽ ĩ ducẽ assumi curarunt
polliciti sese illi & ostrogothis nullatenus defuturos.Id cũ dagisteo renũciatũ esset:
priusq̃ nouus dux auctoritate ĩ ostrogothis cõparata:ciuitates cõfirmaret:aut co-
pias reparare posset:padũ ut trãsmitteret accelerauit.Sed dũ dagisteus nauigio ra-
tibusq; padũ traiicit: Vuidis frãciq; duces ueronã accesserũt:ĩ qua urbe natura loci
munitissima spabãt duitius resistere:aut si aliqd durius accidisset: ex ea ĩ germaniã
& ad regẽ theodebaldũ ĩ gallias pficisci.Erat ueronæ etheus uir in gẽte ostrogotha
nobilissimus:q nec Vuidinẽ fieri ducẽ cõsenserat:nec ad cũ eligẽdũ papiã uocatus
accesserat.Q uare ueronẽsibus ĩ cõsilio suasit. nec ostrogothũ nec frãcos duces ĩtra
mœnia accipiẽdos ne tãtã belli molẽ quãtã iminere cõstabat si fugiẽtes accepti eẽnt
ĩ urbis ueronæ excidiũ traherẽt.Ethei uox q̃primũ ĩ cõsilio audita est a cũctis euesti
gio cõprobat̃.eo maxime quia Amingus adesse nũciaret̃.quẽ unũ expti fuerãt atro
cissimũ prædatorẽ.Vuidis iterea cũ ueronæ applicuisset aditũ sibi sociisq; ducibus
denegari itelligẽs papiã reuerti cõstituit.Q uẽ leotharius linquens decreuit ĩ germa
niã se cõferre.Et quia athesis p ueronæ põtes trãsmittendi nõ esset facultas:fluuium
uero præaltum rapidumq; uado ut trãsiret nõ uisum est itẽtare:ad lacum benacum
se cõtulit.Vuidis uero & Amingus p mãtuanos brixianosq; pfecturi Mincium põte
iunxerunt.Vix dumq; in alterã delati ripã mantuanum atigerãt agꝝ quãdo dagi-
steum adesse ut iti eos ueronã duceret fama præuia intellexerunt.Hinc qd facerent
dubii ad Mincium recessere,ut dum castra tumultuarie munirent̃ posset in cõsilio
discuti:qd agẽdum a pluribus cẽseret̃.Occupauit uero dagisteus:q de hostis aduẽ
tu certior fcũs:tã repẽte aduolauit:ut nec castra cõmunire nec aciẽ struere potuerit.
Tãta uero erat apd̃ hostes dagistei uirtutis fama tãtus nois terror:ut prius pene pfli
gati.q̃ aditi prius oẽs capti fuerit q̃ prælũ ordie potuerit ĩchoari.captũ Vuidinẽ da
gisteus seruauit:ad narsetẽq; misit:q illũ cõstãtinopolim ad Iustinianũ pduci cura-
uit.Amingum uero captum pmisit interfici dagisteus.Eodemq; aut pximo die leo-
tharius cum benaco ad sinistrã relicto flexisset ĩ tridentinos febre correptus interiit.
Ea cum esset parta de hoste uictoria multi ex ostrogothis p urbes oppidaq; regionis
trãspadanæ aut domi manentes:aut ĩ præsidiis locati easdẽ petiuerunt ĩpetrauerũt
q; a dagisteo pacis cõditões:quas Narses supatis apud Nuceriã aliis cõcesserat ostro
gothis:Solus tunc superat ĩ Italia hostis Sisualdus q̃ pfidiæ cõsciẽtia sese ĩ mõtibus
grumosisq; arcibus cõtinebat.Eũ tamen dagisteus ducta expeditõe breui supauit:&
captũ iuxta pauli uerba de alta trabe suspẽdit.Tũcq; dagisteus præfectos cũ turmis
dimittens oĩa recæpit quæ trãs alpis citraq; metensiũ rex Sisualdusq; tot ante annos
occupata tenuerũt.Ab ostrogothis aũt urbiũq; & oppidoꝝ ciuibus italis ĩ Venetia
& cæteris regionibus trã spadanis certatim deditões sũt factæ:fuitq; tũc tẽporis uere
belli ostrogothi finis octauodecimo ãno q̃ fuerat ĩchoatũ. Narses iterea postq̃ apd̃
rauẽnã cõstitutus Ariminũ recæpit:& codẽ fere tẽpore dagisteũ ducẽ suum francos
ostrogothosq; apud tãnetum profligasse intellexit ad urbem romã ire cõtenderat

Verona mun

etheu

Sisualdus

præmiserat autem Anthiochum ducem cum copiis. Q ui p picētes pfectus rece-
pit ciuitates & oppida omnia quæ ostrogothoꝝ præsidiis firmata post cladem nu-
cerinam in rebellione perstiterant. Cumq; Narses paucos in urbe roma dies fuisset
aduolātes attulere tabellarii dagisteū in transpadanis fœliciter debellasse. Q uare
oia cernens pacatissima nihil ultra accuratius egit q̄ urbē romā ciuibus frequenta-
re. cōfracta collapsaq; mœnia & urbis ædificia istaurare: & qbuscūq; poterat mo-
dis ciuitatē ita reformare: ut in priscā rediret: cū potentiā amplitudineq;: tum etiā di
guitatem. Nec tamē aliquod nunc extare scimus apud urbē romā tanti uiri monu-
mentū præter egregiū anienis in uia salaria pontē: qui ut carmina marmore incisa
docent illius opibus est constructus. Hinc cōsiderans francos burgūdionesq; & ui
sigothos nominis romani prope oblitos q; ante annos octuaginta neminē in italiæ
bellis nisi herulū aut ostrogothū audiuerāt nominari: romanos illis cōstituit oppo
nere. Itaq; amatū patriniū ciuē romanū declarans prouinciæ Narbonensis Anitien-
sisq; & romanæ & alpiū præfectū copias illi attribuit: qbus & eā tutaret' prouiciā: &
illa i patte aduersus francos burgundiones & uisigothos claustra italiæ cōmuniret
Francionē insuper ciuē romanū quē magistrū militū sibi assumpserat illi præfecit
cisalpinæ galliæ parti citra apenninū alpesq;: & supra papiensem mediolanēsemq;
agrū: quā uel Sisualdus rex uel ostrogothi paulo ante tenuerant. Vt hinc a massilia
urbe uaꝝ usq; fluuiū extra italiā inde in italia a genua augustaq; prætoria & uero-
na urbibus atsiaq; fluuio in fretum Siculnm ioniumq; mare nulla urbs nullum fu
erit oppidum: quod nō narsetis ductu romano pareret iperio. Vrbis autē romæ ad
pristinam dignitatē instaurandæ tantam Narses suscæpit curam ut diligentissimi
patrisfamilias sollicitudinē superauerit. Eius uiri bonitatē cum romanus clerus per
spectam haberet: apud illum institit: ut postq̄ dei munere & summa eius uirtute li-
bera erant a barbaroꝝ iugo romanoꝝ ciuium corpora: animaꝝ quoq; saluti proui
deret: quod qdē nullo efficacius modo fieri posse censebant q̄ impetrata a iustinia-
no imperatore uigilii pōtificis relegatione: id Narses cum facere spopondisset im
peratori scripsit. Eæq; litteræ imperatorem mouerunt: q ad pconissum gipsumq; i-
sulas mittens uigilium & simul sacerdotes clericosq; romanos ad se pduci iussit: nec
tamen potuit continere imperator: quin eos tentauerit sacerdotes: si pelaginm uel-
lent potiusq̄ uigilium in romanum pōtificem habere: quod cum illi cōstanter abnu
issent: eos omnes simul cum uigilio dimisit romam quando esset libitum nauigatu-
ros. Sed appulsa Siciliæ naui uigilius ualitudine correptus lateris dolore cōsūptus
est. Sacerdotes uero q cum ipso fuerant postq̄ in patriam reuerterant memores iu-
stiniani imperatoris uoti: pelagium creari summum pontificē curauerunt: tam pau
ciq; sunt in clero romano inuenti quibus ea pelagii electio fuerit grata ut illum opor
tuerit a duobus episcopis perusino ac ferentinate & ostiense quodam presbytero
ordinari. Pelagius nanque: qd supradiximus: quando apud iustianum orator fu-
it laborabat infamia delati apud imperatorem Eudoxiamque uxorem uigilii:
ut in ipsum pelagium referrentur mala atque incommoda quibus tot per annos bo
nus pontifex fuerat agitatus. Exhibuit uero Narses sese inter dissidentes cleꝝ ac pō
tificem sequestrem: & supplicationi p omnia templa ac sacra loca solenni ritu isti-

ſtituræ interfuit ipſe:ut clerus populuſq; põpã frequẽtior ſequeretᷣ. Cũq; ad ſancti
petri Baſilicã eſt uentũ pelagius pulpitũ cõſcẽdit. Et euãgelia chriſti cernuus tãgẽs
diraq; in caput ſuum: ſi mentiretur: execratione facta iureiurãdo negauit ſe põtifici
uigilio nocuiſſe: aut in eũ fuiſſe aliqua machinatũ. unde clero recõciliatus & populo
pelagius multa in põtificatu ſuo fecit laude digniſſima. Eſſent hoc in loco narrãda
quæ Narſes omni Italia & adiacentibus inſulis potitus egerit. Sed quod ſæpe alias
queſti ſumus: uel perierunt ſcripta. uel nulli ea in tempoꝝ turbulentia fuerunt ſcri-
ptores. Omnes enim quos uidere potuimus rerum geſtarum uix prima attingẽtes
capita habent: quo tempore primum Narſes Italiã reddiderat pacatã Iuſtinianũ
imperatorẽ obiiſſe anno quadrageſimo q̃ cœperat imperare. ſuffectumq; ab eo Iu-
ſtinum iuniorẽ in imperio ſucceſſiſſe. Cuius imperii initio romani ciues quidã per-
ditiſſimi uiri Narſetem gloria & diuitiis tanta cum honeſtate paratis florere uiden-
tes: in eius inuidiã exarſerunt. Et ad ipſum mittentes imperatorem leuiſſimũ homi
nem ei ſuggeſſerunt: romanos ſe barbaris permiſſuros ſi diutius eis præeſſent Nar
ſes & græci: quoꝝ exoſam haberent intolerabilemq; ducerent petulantiã. Eadem
ipſa Sophiæ iuſtini imperatoris uxori inſuſurrarunt delatores: quæ nequã mulier-
cula illico cõmota eſt: & haud ſecus q̃ ſi eam rem nulla ſubnixã ueritate haberet cõ-
pertam pendentem uirum in ſcelus impulit. ut lõginum quendã patricium Narſeti
mitteret ſucceſſorem. Nec ſatis fuit præſtantiſſimum ducem & optime de republi-
ca meritum priuare quod ille pro ſua modeſtia uidetur optaſſe niſi & conuitia pro-
cax infauſtaq; romanis rebus mulier addidiſſet: illi enim cõminata eſt futurum: ut
poſthac nõ ſolum degeret priuatus: ſed quod eunucum deceat diſpartiendis inter
ancillas penſis a ſe deputetur. Qua indignitate nõ cõmoueri nõ potuit uir ingẽtis
ſpiritus Narſes. Cui rerum a ſe geſtarum magnitudinẽ & pietatis integritatiſq; cõ-
ſcientiam cum tanta ingratitudine atq; nequitia mente & animo mentienti ita incen
ſi ſunt animi: ut continere nequiuerit quin aduerſus uirum & uxorem eo indignos
imperio ſuam ulciſceretur iniuriam. Quamprimum itaq; longinum in Italiam uẽ-
turum intellexit: ſeceſſit Neapolim urbem optime de ſe meritam. Ea in urbe cum
aliquot fuiſſet mẽſes ad Alboinum regẽ lõgobardoꝝ ſibi amiciſſimum miſit. q ſua-
derent ut pãnoniã: quod uſu antea cõpertũ erat: ſemper nouis barbaroꝝ incurſibus
expoſitã linquẽs: gentẽ lõgobardã traduceret in italiã: terram omnium orbis terraꝝ
primariã: & cuius poſſeſſio illos etiã nolentes ad orbis imperium ſublimaret. Sed
interea dum tãtæ molis profectionẽ parat Alboinus: defuncto pelagio ſuffectus eſt
ĩ romanum põtificẽ ioãnes. Qui gentis patritiæ romanus ciuis merita Narſetis de
urbe roma deq; italia nouerat: & cum nulla obcecaretᷣ animi paſſione intelligebat:
ĩgratiſſimũ & ſimul periculoſum fore talẽ uiꝝ ſpnere ac diutius tenere animo abali
enatum. Acceſſit itaq; Neapolim põtifex: & a Narſete uiro omnium mitiſſimo faci
le qđ uoluit impetrauit. Veneruntnãq; ambo romã. & populus romanus honores
Narſeti cupiẽs meritos exhibere: cũ et Baſiliũ gẽtis patritiæ romanum cõſules decla
rauit. Vnde conatus eſt ſecrete Narſes p nuncios et epiſtolas Alboino pſuadere ut
ſeſe ĩ pannonia cõtineret. Oportuit nunc quid anteq̃ lõgobardi a Narſete accerſiti ĩ
italiã uenerint: fuerit romæ et ĩ italia geſtum dicere: ſed ea quam ſæpe deploramus

Iuſtinus iunior ipator

ſcriptorum raritas ac imperitia facit ut annos ferme decem intermittere cogamur Satis nanque certū eſt Narſetem a Ioanne papa primo ſui pontificatus anno romā fuiſſe perductū. Conſtat item ambos eodem anno romæ diem obiiſſe. & is pontifex annos duodecim romanam rexit eccleſiam. Sed quid interea ab ipſis aliiſque romæ & i italia ſit geſtū penitus ignoratur. Ipſius Narſetis opera & interceſſione factum eſt quod ſcripſit Agnellus: ut poſt partam de gothis uictoriam Iuſtinianus imperator bona gothorum principū publicata eccleſiis rauennæ donauerit. Hinc habēt cathedralis eius urbis baſilica & ſeptem monaſteria poſſeſſionum ius ampliſſimarū in omni terra quæ tunc ad rauennatem ſpectauit iuriſdictionem quæ quidem terra ab Apennino picentum inter & padum placentiā uſque: & ultra padū ad mincii amnis fluenta in paludes & mare adriaticum protendebatur. Extat uero eius donationis a iuſtiniano pars formulæ in hæc uerba. Sancta mater rauēnas eccleſia uera mater: uere orthodoxa: cū cæteræ multæ eccleſiæ falſam propter metum & terrores principum ſuperinduxerint doctrinam. Hæc ueram & catholicam tenuit fidē. nunquam mutauit: fluctuationem ſubſtinuit. a tempeſtate quaſſata immobilis ꝑmanſit. Extruxit autem Narſes & propria ornauit impenſa in claſſenſi oppido monaſterium baſilicamque ſancti apollinaris cui tam operum magnificentia q̄ ornatu pares pauciſſimæ in italia nunc uiſuntur. Et ſacella duo de quibus ſupra eſt dictū in noua tūc urbe ueneta ædificari ornarique curauit. Regno oſtrogothorum quod ſeptuaginta duos annos in italia eſt protractum funditus ſublato. Viſigotha gens i hiſpaniis manſit incolumis: quinimo de induſtria fieri apparebat: ut quātum oſtrogothi inclinarent minuerenturque: tantundem uiſigothi gloria & potentia augerētur. Supra oſtendimus Anaſtaſii imperatoris temporibus theodericum oſtrogothum in Italia regem. Almaricum uiſigothorum regem puerum nepotem ſuum a francorum oppreſſionibus protexiſſe: quo i negocio cōfirmatum fuiſſe conſtat uiſigothæ gentis regnum: quod alias fuerat occaſurum. Vandali enim tunc in africa opulēti: ſaxones anglici i britannia: britanni burgūdiones & frāci i capta q̄ſque galliaꝝ parte ſua cōtēti erāt: & ſi frāci maioris populus ambitōis fines ꝓtēdere uoluerūt: ꝓximas habuerūt Alemānoꝝ germanoꝝq; partes: & Italiā i q̄bus potuerūt ſuo ſatiſfacere deſiderio. Hic ꝑ illos q̄ ab anaſtaſii morte i finē ipii & uitæ iuſtiniani intercesſerūt quīquagīta annos: multi q̄dē fuerūt reges uiſigothorū a ſuis interfecti: ſed occiſo aliū ex eadē gēte illico ſubrogabāt. Sicq; theuda q̄ Almarico ſucceſſit regnauit annis decē & ſeptē. cui cū ſucceſſiſſet theudegilaus anno regni ſecūdo ſuoꝝ dolo interfectus fuit. & pariter ei ſuffectus Agilātes anno regni nono fuit in conuiuio obtrūcatus. Succeſſor eius Athanalgidus quo tēpore oſtrogothi i italia ſunt deleti regnū hiſpaniaꝝ habebat q̄etiſſimū: quod annos uigītiduos pacificum cōſeruauit. Ea i lōgæ pacis q̄ete uiſigothis hiſpaniās citeriorē ulterioreq; pacatiſſimas habētibus halani cū uiſigothis ita coaluerūt ut i illius gētis nomē ſuū ſenſim confuderint atq; amiſerint. Eos enim halanos oſtēdimus noluiſſe cum uandalis in africā nauigare: & poſtea pulſos a ſebaſtiano ualētiniani iperatoris duce ex bethica quā ſperauerāt retinere ad uiſigothos cōfugiſſe: q̄ q̄dē uiſigothi eos ducētes ſuſpectos nūq̄ ſimul uno i loco ſtatiua habere ꝑmiſerunt: imo ne unq̄ poſſēt aut ꝑ ſeipſos rebel-

Nota bona gothoꝝ fuiſſe donata eccleſiis rauennæ

lare aut i uãdalos gẽtẽ amicã respicere cõtinuerũt illos i hispania citeriori: q̃ ex popu
lo℞ mixtura facta est: quæ ætate etiã oostra permanet: gẽtis utriusq̃ nominis cõposi
no: & q eo mõ incoluerunt citeriorem Hispaniã gothi & halani nunc dicuntur corru
pto uocabulo cathelani: gẽs ꝑfecto ferociæ illius quæ generi suo i oĩbus respondeat. Cathelani
Et siue casu factũ sit siue ex igenio bene habet: ꝙ primam cõposito i nomine obtinet
partẽ gothica gẽs præstãtior: quæ & romã capere potuerit florẽtissimã: & capta pau
lo post hispaniæ regna mille iam ãnos supraq̃: licet aliquãdo minus itegre cõserua
uerit. Quod ergo i hac repetita altius narratiõe quæsiuimus ostẽdere: magno in po
ste℞ leuati sumus onere recẽsendi romano℞ ĩperii iclinationẽ extra Italiæ fines i Eu
ropa factã: ꝙ neq̃ i galliis oeq̃ i hispaniis aut germania siue i isula britãnia & ꝓuici
is quæ danubiũ adiacẽt: aliqualis ultra fuit romão iperatori aut romanæ reipublicæ Lõgobardorum origo
iorisdictio. Quantum autẽ attinet ad italiã uocatus a narsete patririo Alboinus rex
lõgobardo℞ pãnoniam linquere & lõgobardos i italiã ducere cõstituit. Ipsi autẽ lõ
gobardi quibus nutrita barbæ lõgitudo patrio idiomate dedit oomen a Scadinauia
germanici isula oceani originẽ habuerunt. Ex qua ꝓfecti primos Aionẽ & thatonẽ
habuerunt duces. iisq̃ fato functis primum ea gens Agelmundum sibi regem impo
suit. Eoq̃ a populis quos dicũt bulgaros histri accolis iterfecto lamissio subrogatus
est. Qui agelmũdi necẽ ulcisci cupiẽs i bulgaros arma mouit eosq̃ maxima afflixit
clade. lamissioi defũcto tertius rex lethu ẽ suffectus. Qui cũ ãnis q̃dragita regnasset
hildooch filiũ sibi iostituit successorẽ: & post eũ q̃ntus godooch lõgobardorum re
gno. præfectus est. Quem io gestis ab odoacre italiæ rege ostendimus primum
longobardæ gentis regem duxisse eam in prouiocias romanorum: & cæpisse rugi
lãdã ꝓuinciã Danubio contiguã: a qua odoacer rugos incolas pepulisset. Godooch
uita functo successit claffo. Eiq̃ moriuo subrogatus ẽ in seprimũ regẽ filius thato: q
ꝓfligatis herulis paulo post interfectus fuit. Octauus regũ Vuacho Valtarith filiu
habuit successorem: post quẽ decimus & oõ nonus: ꝓut scripsit sigibertus: lõgobar
do℞ rex fuit Andoin: a quo primũ ea gens in pãnoniã traducta fuit postq̃ annis duo
de q̃dragita Rugilãdã ꝓuinciã habitauerat. In pãnonia aũt sub ipso Andoino primũ
& postea sub Alboino eius filio q undecimus rex fuit ãnis q̃dragita duobus lõgobar
di habitauere: dignitate aucti & maxio potẽtatu. quãdoq̃dẽ ꝑ id tẽpis Alboinus com
mũdũ gepida℞ regẽ: ꝓut ostẽdimus iterfecit: eiusq̃ filiã rosmundã sibi matrimonio
copulauit. Et iperatoris cõstãtinopolitani eiusq̃ ducũ amicitia sibi parata eis cõcessit
duodeci millia eq̃tes q i expeditionẽ Italicã a Narsete ducti totilã iterfecerũt. Ductu
rus i Italiã Alboinus magna usus prudẽtia sibi undiq̃ ꝓspexit. Nã nei pãnoniã: si ali
q̃ igrueret necessitas: præcluderet: reditus illã hunnis cõcessit præcario ihabitandã:
quos q̃dẽ hũnos nequaq̃ ex scithia tũc uenisse: sed ex illis fuisse cõperimus q totiens
post Athilæ mortẽ incõmodis affecti & uariis cõflictari cladibus parti auares se dixe
rũt: parti i pãnoniis & circa danubiũ cõsedere: oĩbus subiecti uel gepida℞ uel longo
bardo℞ gẽobus: q̃s illis i regiõibus cõtigit habitare. Eumq̃ i modũ hunni gẽs præcla
rissima uariã habuerũt re℞ suã℞ fortẽ: q Visigothos patriis expulere sedibus: ostro
gothosq̃ prius subiectos & simul gepidas erulosq̃ scithia eduxerũt: & aliquãdo du
ce Athila i romanis ꝓuiciis ac i Italia potẽtissimi fuerunt: quãdoq̃ post illius mortẽ

ea quæ supra sūt dicta accæperūt icōmoda. Et tādē præter spem uel suā uel eius qui cōcessit Alboini sedes sūt nacti: qbus ab eo tēpore i nostrā usq; ætatē floruere: nulla tenus iferiores uel gloria uel opibus uel diuinis alicui illaꝝ gētiū qs ipsos scithia uel pepulisse uel eduxisse docuimus: i hoc uero fœliciores: q; soli ex oībus ꝓuiciæ quā ob tinuerūt suū dedere nomē. ꝑ pānonia enī uidemus semper postea hungariā eē dictā. Nec uero Alboinus reditui solūmō ꝓspexit: sed uiolentiæ cauit: quācunq; posse fierī opinatus. Nā ut munitior itraret Italiā: uigiti millia saxones sibi adiūxit: q qdem saxones sicut & longobardi uxores filiosq; cū supellectile chartis īpositos traxere. Insuperq; duxere ad fœtus suscipiēdos equaꝝ boumq; armēta: præter iugandos aratro boues & inumerā aīaliū multitudinē cibo mortaliū suffecturā: fuit uero ea migratio saxonū aliis etiā populis accōmoda. Clotharius nāq; & sigibertus frācoꝝ reges sueuos ad rhenū sedētes i deserta a prædictis saxonibus loca germaniæ trāstulerūt: quoniam nec illos nihil mali desē meritos delere uellēt: neq; i galliarum partibus sibi uicinis coalescere æquanimiter tolerabant.

Historiarum Blō di Forliuiēsis ab iclinatiōe iperii Romanoꝝ liber octauus icipit.

Lōgobardorū i italiam igressus

Ongobardorum in italiam ingressum fuisse cōperimus. Anno inclinationis romanorum imperii centesimo sextoq; & quiquagesimo: benedicti papæ: q Ioāni successit: pōtificatus initio. Et iustino minore annum iam tertium decimum apud cōstantinopolim imperante Fecerunt iter lōgobardi per patentem malo nostro portam: quæ ab ipso cōditi orbis initio relicta fuisse uidetur barbaris ad italiæ inuasionem. Decedentes nanq; pannonia per noricum quæ prius bauaria: nūc ea in parte dicitur austria peruenere liburniam: quæ tunc sicut & nunc dicta est ꝓuincia foriiulii. Oppidoq; foroiulio cum ipsa cui dat nomē ꝓuincia per incolarum deditionem potiti ad plauē fluuiū cōsederūt. Tūc delectū ex omni exercitu primū ducē Sisulfū nepotē adolescētē Alboinus præfecit ꝓuinciæ foriiulii. Præerat ecclesie Aqleiēsi paulus patriarcha uir sanctitatis fama cōspicuus. Is urbis Aqleiæ pauloante nouo parumq; ualido muro cictæ munitiōi diffisus cū clero sactoꝝ reliqis & oī sacra supellectile migrauit gradū: quā isulā magna pars aqleiēsis populi quæ illuc athilæ tēporibus confugerat: hoc ipso itē tēpore icolebat. Præerat etiā taruisinæ ecclesiæ fœlix episcopus rauēna oriundus: Vir ut ea tēpestate doctus: & cū uita iteger: tū etiā aīo i pietatis opa ardentiori. Is lōgobardos adesse itelligēs ad Alboinū ire cōtēdit taruisinis ut nouerat iratū: qa ad primā reqsitionē recusauerāt facere deditionē: & tamē bonus præsul hūili blandaq; prece populi taruisini salutē & bonoꝝ ecclesiæ suæ ꝯseruationē ipetrauit. Erat tūc Rauēnæ lōginus: quē diximus a Iustino ipatore Narseti fuisse suffectū. Is ꝗ lōgobardoꝝ i italiā aduētu certior factus cæsareā cōmūiuit: quæ fuit ciuitas rauēnā iter & classēse oppidū sita: & ita utriq; ꝓpiq: ut simul una ciuitas uiderēt. Sed qa florētibus prio romanoꝝ: post gothoꝝ rebus semper habuerat latus unum ad mediterranea apertū: longinus tūc ad illud fossam uallumque cespiticium adiecit: & in eam urbem contraxit qcquid copiarū uel ipse ex thracia adduxerat: uel ex italia potuit cōgregare. Nanque omnes copias quas habuerat Narses eo dimittēte excesserāt italia: aut per eam dissipatæ nequiuissēt a lōgino faciliter instaurari. Exīde lōginus uenetæ regiōis urbibus

quarũ munitiōi magis fidebat: præsidia iposuit: fuerũt aũt Patauiũ: Mōsilicis: Cremona: & Mātua: & i mōtibus oppidũ nulturnia: quod ualli: quā nũc corrupte telinā uocāt: dedit uomẽ. Cōfidebat nanq̃ lōginus: si ea essẽt seruata loca: aut lōgobardos uunq̃ ultra ꝓgressuros aut si essent ꝓgressi multis a tergo icōmodis posse affici: prudens sane cōsiliũ: si affuissent exercitus i hostem ducẽdi: ad padumq̃ uel in Venetia cōminus cōgressuri. Sed roma recẽs a Narsete istaurata & italia pridẽ tantis agitata motibus nullas habebāt copias: & quas habebāt nullus aderat q coigeret educeretq̃ dux: qualẽ tanta res exposcere uidebat. Quin Mediolanũ. Papia. Brixia. Verona & oia regiōis oppida quæ dagisteus gubernauerat eo a Narsete dimisso a populis sine magistratu ac præsidio regebant: Amato autẽ & frācilioi ducibus satis superq̃ erat cōmissa sibi ꝓuicias defensare. Cœperũt autẽ tũc urbs roma & Italia nouam habere gubernatiōis formā: ex q̃ dignitatẽ gloriā & apud orbẽ terrarũ timorẽ magis amiserunt q̃ oibus ex illis calamitatibus quæ eas cẽtũ & sexagita ānos attriuerāt: atq̃ aliquando romā fecerāt relinq̃ feris & obscœnis auibus habitādā. Lōginus nāq̃ nouũ i Italiā adduxit magistratus nomẽ exarchatus Italiæ q iterptætabat summus Italiæ magistratus. Et Rauẽnæ se cōtinẽs nunq̃ iuit ad urbẽ romā uel q̃lis esset ispiciẽdā. In administratiōe uero Italiæ & urbiũ quæ i iustini iperatoris partibus cũ roma & rauẽna durauerant. hũc primus seruauit morẽ: ut nō ꝓuiciæ aut regiōi præesset præses siue q̃spiā magistratus: sed singulæ urbes singula oppida a singulis custodirent regerentur q̃ magistratibus: quos appellauit duces parẽ itaq̃ faciẽs urbẽ romā aliis italiæ uel urbibus uel oppidis: hac una i re illā honorauit: q̃ ipositũ tũc magistratũ præsidẽ appellauit: sed q successerũt sũt appellati duces: ut postea p multos annos sic romanus appellaret ducatus: sicut Narniensis spoletanusq̃ est dictus. Neq̃ post Basiliũ q cũ Narsete cōsul fuit uel cōsules roma habuit: uel senatũ legitime coactum: sed a duce græculo hoie quẽ exarchus ex rauẽna mittebat res romana p multa tẽpora administrata est. Profectus a plaue fluuio Albuinus urbes lōgitui præsidio firmatas declinauit. Et primā Venetæ regiōis urbẽ adiit Vincẽtiā: q̃ & paulo post Verona dedẽtibus populis potitus nullos habuit labores i capiẽdis cæteris nel urbibus uel oppidis uenetæ regiōis: nullo lōgini præsidio cōfirmatis. Inde abdua amne transmisso Mediolanũ duxit: eamq̃ urbẽ dedẽtibus honorati Episcopi suasiōe ciuibus breui cæpit: sperauit aũt honoratus p deditiōis facilitatẽ barbarorũ sæuitiā mitigare. sed breui cōtrarium cernens genuam se cōtulit: quæ urbs i fide romani populi permanebat. Erat tũc sextus ab ingressu Alboini i italiā exactus mensis. Quo in tempore prima lōgobardos firmare castra oportuit contra papiā. Cui urbi & Brexillo lōginus quicquid egregii militis habuerat: præsidio imposuerat. Eaq̃ tempestate fames uniuersā fatigauit italiā: ut lōgobardis uullũ fuerit negociũ urbes oppidaq̃ adita oppugnare populis ultro se dedentibus: ut peragrādo cibos sibi qualescunq̃ poterāt cōpararẽt. Nam cum Albuinus partem copiarum ad papiæ oppugnationem sibi sufficere itelligeret: reliquum misit exercitum ad Italiā inuadendā. Ducta uero est primum i etruriam expeditio: & urbes oppidaque de Etruscis capta maiori uastauerunt crudelitate lōgobardi q̃ tũc nel unq̃ postea alias afflixerint italiæ regiones. Ex etruriaq̃ apẽninum trāsgressi duces Albuini Arimino: cui nullum longinus imposuerat præsidium sunt po-

Exarchatus Italiæ q̄d sit

Duces quādo icœperit

Ducatus romanus

titi.Interea Iustinus imperator de lõgobardorum in Italiã accessu & fame dierim in
ualescente certior factus:missis in africã nauibus frumentũ romam importari cura
uit: Vnde roma eam tolerauit famis acerbitatem:iuuitque frumento proximas ci
uitates:quæ secum longobardis eo ĩ principio obstiterunt.In quibus urbibus & op
pidis fuisse inuenimus:tibur & omnia in latio sita & cistiberim . sutrium.Nepesum.
Ameriã polimartium.Bleram:ortam:Vrbemueterem:& Narniam:& in ora mariti
ma portum romanum:ostiam & centuncellas.Rauennã uero & in fide secum ma
nentia longinus aduectis mari commeatibus sustentauit.Ea fuere septem cispadum
ciuitates & oppida.Brexillum fauentia cum oppido suo Tiberiaco:quod tunc dictũ
est ad caballos & nunc est bagnacauallum:forum liuii cũ oppido suo salsubio quod
nunc est castrumcarum:forumpopilii:forum brentanorum quod pridem forte no
rium & nunc bretenoriũ.Cæsena:& classis Et in trãspadanis Cremona.Mãtua Vul
turnia:Monsilicis & Patauium:tresque alii tũc uici.Ferraria. Comaclum. Argenta:
quos uicos intra padum paludesq; sitos in ea rauennæ cuius urbis erãt ager potentia
nunq̃ usq; ad id temporis expediuerat mœnibus communiri.Interea dum hæc Albu
inus per suos duces exequitur papiam triennio obsessã cæpit:eratq; illi animus atq;
iurauerat ipsã delere urbem ciuibus ĩpositoque per longinum præsidio trucidatis:
Alboinus Papia potitur
sed forte & quod deus ipse fecit collapsus sub eo ante limẽ porte equus eum ĩ uitæ di
scrimen adduxit:nec aut equus surgere aut ipse a comitibus poterat subleuari:cũ di
ri eius ꝓpositi conscius comitum unus illum admonuit mutata in eã urbem uolun
tate:mutato crudeli ꝓposito:fore:ut saluus ĩtegerque consurgeret.Ad cuius uiri bo
ni uocem & mutauit mentem Alboinus.& surgenti equo illesus ĩsedit.Erat tunc ter
tius & dimidius exactus ab ĩgressu longobardorum in italiam annus:quo ĩ tempore
Alboinus omni pene Etruria & Arimino ac ĩ cisalpinæ galliæ partibus a bononia
Papiã usque oĩbus:excepto Brexillo:potitus uel urbibus uel oppidis:Veronã se con
tulit:in qua urbe uxorem diuitiasque & omnem regiam supellectilem habebat:di
sꝓositus in ea constituere regni sedem.Rebus autẽ ut erant tunc ĩ ea gente lætissimis
ludos cælebrauit:& quod omnia apud eã barbariẽ superabat ludoꝝ læticiæque ge
nera cõuiuiis ẽ ebrietatibusq; ĩdultũ . Bibebatq; rex ea pathera quã ipsũ diximus ex
cõmundi gepidaꝝ regis a se ĩ pãnonia ĩterfecti craneo laminibus circundato aureis
parauisse:& cum ĩmoderantius hausisset hilarior ac prope amens redditus misit Rosi
mundæ uxori e regione discũbenti pathetã mero plenã:ipse alta ĩclamitãs uoce ut cũ
patre cõmũdo bibens læta esset: Quæ uox adeo alte ĩsedit pectori mulieris:ut ea ex
hora statuerit paterni cranei ludibriũ uiri ĩteritu uindicare:egitq; tãtã rẽ maxime in
hunc modũ.Helmechildis erat lõgobardus & nobilis & ĩ armis ferox q adolescentia
florens & corpore formosissimus puellã deperibat rosimundæ obseq̃o insistentem:
quod cũ non ignoraret regina:effecit:ut puella quod ardenter cupiebat:sese illi ĩ cõcu
bitũ permitteret.Eũ postea adolescentẽ his artibus ad lasciuientis animũ ĩ sentenitiã
trahendũ ut rata erat efficacissimis pellectũ Rosimunda ĩ regis caput armare tenta
uit:quod cũ obstinatius ille recusasset facere:aliã regina uiã ad facinus est aggressa.
Ancillã nanque monuit ut Almechildẽ allocuta lasciuiendi locũ designaret ĩ ædibus
secretissimũ:id sibi denunciãs nequaq̃ eo ĩ loco tẽpus uerbis blãditiisque terẽdũ:qn

potius oportere tacentẽ illũ accelerantẽque potiri:ac se illico dimittere:cui foret ad reginæ obsequia properãdum. Re ut iusserat cõstituta:īduit regina ancillæ uestes:& in designatum cõcedẽs angulum uel ipso meridie tenebrosum expectauit. Venit ad horã helmechildis:& notã ancillæ uestẽ cũ manu palpitãs offẽdisset ut erat cõstitutũ tacẽs properãsque īpleuit. Sed iãiam ut recederet mouentẽ regina iterpellãs quæ nã ipsa esset iterrogauit. Cui cũ Almechildis respõdisset satis diu sibi cognitam esse ancillam:imo illa sũ iquit Rosimunda:ut iã nequeas ultra reluctari:quin aut ipse regi accusatus pereas:aut illo obtruncato longobardorũ regno & hoc ipso amplexu his suauiis perpetuo perfruaris. Tunc uero uictus spopõdit Almechildis quod prius facere recusasset:& ĩ cubiculũ ab ipudica ductus Albuinũ quiescẽtẽ ad primũque uulnus acceptũ resistere conatũ obtruncat. Eo ad funus maximis lõgobardorũ lachrymis singultibusque elato adnisa est Rosimunda:helmechildẽ declarari regẽ:Nedũ uero assentiri uoluerũt lõgobardi:sed aliquãdiu reginæ cõminati arma in illã Almechildẽque capere cõstituerãt. Vnde sibi timẽs regina fide publica a longino habita quicquid pecuniarum & regiæ supellectilis habuerat Albuinus imposuit nauibus & Alsuindã filiã ex Albuino susceptã abducẽtes adulteri secũdo athesi ĩ padũ sũt delapsi:ĩde adriatico nauigãtes mẽse augusto:ut scribit agnellus:rauẽnæ applicuerunt Vbi a lõgino magnis excæpti honoribus aliquot mẽses quietissimi fuerũt:multa iterim machinati ut lõgobardi aut pellerẽtur italia:aut ipsos regẽ reginãque haberẽt. Interea lõginus forma mulieris:uel quod magis crediderĩ auri:quod illa tulisset:cupiditate icẽsus illã pertẽtauit:ut helmechilde sublato sibi ĩ matrimoniũ iũgeretur:uere tũc futura & lõgobardoꝝ & rauẽnæ italiæq; regina. Nec tamẽ mulieri fidẽ fallere quæsiuerat lõginus. Obierat per id tẽpus ĩpator Iustinus:& tiberius quẽ ille adoptatũ reliquerat successorẽ illico ad bellũ parthicũ tractus fuerat. Quare sperauit lõginus si Rosimũdã habuisset uxorẽ rex fieri lõgobardoꝝ. Eiusque gẽtis fretus armis italiã sibi subiicere confidebat. Præbuit itaque assensũ longino ĩpudicissima incõstãsque muliercula & helmechidẽ balneo excũtẽ iterficere cupiẽs potionẽ illi ueneno medicatã tanq̃ ad lassitudinis ĩstaurationem propinauit. Cuius partẽ cũ helmechildis hausisset cõmotisque ĩstetinis:quod erat uenenũ sibi ab uxore datũ suspicaretur. qui tu ĩquit reliquũ epota:retractauit uero mulier:& ꝑ pacẽ exhilarãs uultũ nõ se respõdit balneo debilẽ exisse cui reparãdis uiribus cõsortandoque spiritu potio sit sumẽda. Institit uero acrius helmechildis:& arrepto gladio necẽ nisi biberet cõminatus illã bibere coegit:qua die ambo ĩ mortis genere sic fuerũt pares:quẽadmodũ sceleris regis albuini necẽ pari cõsensu summa cũ ignominia perpetrauerãt. Eoꝝ uero pecunias ditissimãque supellectilẽ lõginus simul cũ Aluiĩda tiberio ĩperatori cõstãtinopolim trãsmisit. lõgobardi īterea apud papiã cõuenientes Clephẽ ĩ sua gẽte nobilissimũ regẽ creauerũt. Qui uir truculẽtissimus fuit. Nõ mõ eni in aduersãtes sibi & ĩperatori parẽtes italos:sed etiã desæuit in illos q̃ se spõte dediderãt Albuino:& quotquot in suã potestatẽ redigere potuit uel romanos uel ex italia præstãtes uiros trucidauit. Cuius terrore crudelitatis præstãtior q̃sque ex uenetis uel urbibus uel oppidis in palustrẽ sed tutam iã uiris frequẽtissimã ciuitatẽ uenetã cõfugit. ut uĩc uideatur fuisse eius urbis altera ædificatio. Tannetum oppidum quod Albuino papiã obsidẽte lon

Alboinus ꝓditorie occisus

fide publica

Iustino suc tiberius.

Rosimũdæ obitus

clephes rex alon

timore clephis dorum regis ꝓ ... fugerunt

gobardis paruisset clephis solo æquauit unica ĩ re sed malo ꝓposito: bonus ipse rex: ꝗ ubi soꝝ cornelii fuerat ab Anthiocho narsetis præfecto demolitū Imolā fecit: sic tūc primo dictā ab arcis nomine: quā eminētiori & unico ĩ tumulo soꝝ cornelii ciuitas habuisset. Fuit aūt Imolæ ædificatiōis causa ꝗ præsidio ĩposito fauētinos forolíuienses q; & ipsos rauēnates ĩde uoluit agitari. Ariminū aūt suā ciuitatē delatus ex ea ĩ classense oppidū duxit. Cui oppido ocius capto & maiori ex parte spoliato lōgobardos ĩ posuit: q; & lōginū ĩ ꝓpe cōtigua ciuitate cæsarea & Rauēnates ĩ cōspectu positos dies noctesq; agitabāt. Mittēs uero ĩ urbē romā duces suos clephis oēs ciuitates & oppida quæ Alboini ducibus restiterāt: tibure excepto: cæpit: ut tibur & romanus portus sola cū urbe oppida fuerūt tūc seruata. Ea cū fierēt ĩ ipso pæne clephis regni initio obiit benedictus papa: quarto exacto sui pōtificatus āno: Cuius successor pelagius eius nominis secūdus absq; ĩperatoris decreto cōtra ac fieri cōsueuerat fuit ordinatus: quoniā lōgobardis eo mō romā ꝓpemodū obsidēubus facultas mittēdi cōstātinopoli nulla fuit. Nō aūt erat tūc apud quenꝗ dubiū quin si diu superstes fuisset clephis captā rauēnā urbēque romā uel delesset: uel ipsas urbes ciue ꝓprio denudatas lōgobardis daturus fuerit ĩhabitādas. Sed unius suoꝝ dolo āno regni secūdo nondū exacto fuit ĩterfectus: Et ꝗa in suos etiā lōgobardos tyrānidē crudelitatemq; exercuerat factum est ut post eius mortem nullū lōgobardi regē habere uoluerit. Sed urbibus ĩter se distributis suā unusquisq; assumpsit gubernādā: fuerūt uero duces trigita clephi desūcto ĩmitiores. Qui per Ariminū & Vrbinū delati sūt ĩ umbros: & ea capta regiōe picentes pelignos Marsos samnitesque peruasere: & ducibus sue gētis uno apud Spoletū: altero apud Beneuentum cōstitutis: campaniam & omnia quæ aut in maritimis aut in mediterraneis tibur usq; & romam sūt: sibi subiecere. Inter quæ utrū Neapolis tūc fuerit capta nō satis certum habemus: eam tamen ciuitatem ipsos scimus longobardos haud multo post in suis partibus habuisse. Omnia autem quæ a Neapoli ĩ fretum Siculum & a sipōto ĩ salētinos a beneuentoq; ĩ calabros sita sunt: siue mediterranea siue mari exposita cōstantinopolitano imperatori ab illis trigita ducibus remanserūt ĩtacta. Potiti tā multis italiæ regiōibus lōgobardi ĩ urbem duxerūt nec tamen diu illam obsederūt: cuius rei causam fuisse credimus quia prædæ inhiantes: quam tamen spe sua maiorem fecerant ĩ agro romano pridem a suis spoliato cōsistere nequiuerūt. Quod uero omnibus sicut & nobis miraculo futurum nō dubitamus: omnia quæ supra sūt dicta gesserūt trigita tyranni anno unico. In quo uix possibile uideatur potuisse a uiatore tot ꝓuicias peragrari. Et tamen nō prædas mō aut incendia cōmisere: sed maiora ĩtulere captis urbibus & oppidis damna ꝗ tot per ānos Eruli & ostrogothi: Basilicas namq; & ædes sacras theatra quæ illis ĩ regiōibus erant multa: omnem deniq; publicum ornatum demolliti sunt. In uiros uero haud secus ꝗ ĩ pecudes ab ea barbarie est sæuitum. Nec erat qui opem ferret: ꝗ tiberius ĩperator postquam persas uicerat & romanis expulerat ꝓuinciis mala correptus ualitudine Mauricium sibi tradita filia generum assumpserat: declarauerat q; ad imperium successorem. Itaque romani ĩ eam adducti salutis desperatiōnē pelagio pōtifice & Germano præfecto hortantibus rei suæ ĩ hunc modum cōsulere statuerunt. Ad lōgobardos eni mittentes orauerunt: ut meliora de se deq; aliis italiæ populis speraturi malis

imponerent finem:& ea quæ cœperant tenentes secum īdutias cōstituerent. Cōsense
runt uero lōgobardi:& petitis īdutiis illico accesserunt. Causam autē quæ eos uicto
res efferatosq; uiros ad id traxit īpulitq;: hanc fuisse compertum habeo: per id tempo
ris quando obiit Iustinus īperator Theodebaldus ille metensium rex: quem sæpe di
ximus ꝓuiciam romanam alpesq; & liguriam tenuisse octauo ad urbem Engolismā
milliario & amnem iter catētam & Siluam buxam iterfectus fuit ī bello ciuili: quod
cōtra chilpericum patruum magna perfidia magnisq; cōmissis īcendiis suscitauerat
Cuius regnum postquam alter patruus accepit clotharius francorum rex:& ipse breui
apud Parisios est defunctus. Superstites uero fuerunt clothario filii quatuor. Q u
regni diuisionem magna facientes cōcordia: partes ex cōuento in hunc modum sin
guli acceperunt. Arithpertus maior apud parisios. Guntannus apud Aurelianenses
Apud Suessiones Chilperichus:& ī metensibus sigibertus. Q uæ quidē theodebal
di primo & postea clotharii mors effecit: ut eo ī rerum turbine: qui in aduentu longo
bardorum italiam agitauit: Amatus in romana anitiensi: frācilioq; ī sua italiæ prouī
cia fuerit quietissimi. Nā fratres ipsi quatuor frācorum reges ægre tulerunt lōgobar
dos italiam occupasse:& iti ipso Albuini ingressu amato francilioniq; pridem exosis
auxilium attulere magna ui copiarum data: quo cōmissas sibi ꝓuicias pro romano
populo conseruarent: Insuper dicti fratres conati lōgobardorum uires minuere: Sa
xonibus suaserunt ut relicta italia in qua seruirent in patriam se reciperent. Q uod
cum saxones aliquot annos facere distulissent: tandē ducibus longobardis bello cā
paniæ occupatis: alpes transcendere constituerunt. Id cum longobardi rescissent nō
ultra differendum rati: periculis occurrere cōstituerunt: quæ eos multa manebant
si res galliæ spernerentur:& amatus franciliōque diutius essent salui. Hic peritas a ro
manis īdutias facile cōcesserunt. Q uibus cōstitutis ac iureiurando firmatis alios du
ces duos præter beneuentanū & spoletanū ī urbeueteri unū: alterū ī Narnia dimise
runt. Erat eotēpore ī urbe roma magnæ spei uir gregorius gordiani uiri senatorii fili
us: qui deo & religioni christianæ deuotus sex apud siciliā mōasteria ex paternæ hæ
reditatis facultatibus ædificauerat:& ad extremū paterna domo ī mōasteriū dedica
ta: magno fuit ī ipsis afflictis rebus solatio ciuitati. Nam suadendo hortandoque:&
quod tunc magis ad rē faciebat: largiendo plæbē romanā ī spe sustentabat. Conside
rans itaque pelagius pōtifex nō paruū sibi periculū ab īperatore īminere: si forte co
pias mitteret ī Italiā: eo q; se passus esset sine pricipis decreto eligi ac ordinari: statuit
gregoriū mittere cōstantinopoli. ut & se a necessitate purgaret:& alia quædā ageret
ecclesiastica:& romanæ rei præsidia opēque īploraret. lōgobardi uero secundū cōsti
tutas cū romanis īdutias ī citeriorē galliā duxerunt: fuitque eorū cōsiliū prius oppri
mere frācilionē: igitur ducto ī illū exercitu Taurino eporediaque & oppidis quæ ad
alpes pertinent breui sunt potiti: cōfecissentque illū nisi comū cōfugiens sese ī ea ur
be:& lacus larii insula: quæ diceretur comacina: cōmunisset. Eo tamen in aliud reser
uato tēpus alpes trāscenderunt:& captis regiōis oppidis per niceā urbē romanā ꝓ
uinciā sunt ingressi. Amatus interea copiis fretus: quas a francis regibus acceperat
aduenienti occurrens hosti præliū cōmisit. Et suis profligatis cū fugeret interfectus
est. Cæsa sunt eo in prælio multa Burgundionū millia:& longobardi magna ditati

præda i italiã sũt reuersi. Neque enim illis i ꝓuicia diutius cõsistere placuit: ꝙ urbes
eius oppidaque burguudionũ præsidiis firmata essent: nec ipsi ad oppugnationem
haberent necessarios apparatus. Visũ est etiã ipsis nõ satis cõsultũ extra italiã diutius
cõmorari. Interea Gunrãnus rex & sigibertus lõgobardos suspicati iterũ i gallias re
uersuros Enniũ mumolũ ciuẽ romanũ fauoribus ꝓsecuti sunt. ut i locũ Amati succe-
dens ꝓuiciã acciperet romanã. Et pactiõe inita secũ: ut lõgobardis aduersaretur mul
ta illi militũ millia attribuerunt. Q uod cũ rescissent lõgobardi: diuerso tramite ite-
rũ gallias irruperunt. Nec uero tunc romanã ꝓuiciã sunt igressi: sed ꝓpria francorũ
iuadere statuerunt. Hic ad ebredunensẽ delati agrũ omnia ad quæ itũ est cædibus i-
cendioque fœdarunt. Ad cuius igentis tumultus nunciũ cõcitus Ennius i illos duxit.
Sed ꝙ regio plæraque siluis late susis ipedita est: & difficile ab externis noscuntur tra
mites: Ennius lõgobardos a tergo iprouisus inuasit: magnãque illorũ edidit stragem
Q ua afflicta clade lõgobardi i italiã sunt reuersi. Per id etiã tempus in quo cõstitutis
apud urbẽ idutiis lõgobardi primo duxerãt i ꝓuiciã: Saxões a frãcis regibus: ut osten
dimus: suasi i patriã respicere cœperant. Q uod q̃dẽ ea maxime causa uidetur factũ
fuisse: quia nollet ipsa gens subiici longobardis. Profecti itaque italia saxones perpe
tuo itinere i remenses sunt delati: & apud strablonense rus castris positis: nõ paruo
tẽpore ibi fuerunt quieti: nec damna prouincialibus intulerunt: qui eos iussu regum
commeatibus adiuuabant. Q uamprimum uero saxones intellexerunt burgundio
nes cladem illam accepisse: Amatumque esse iterfectum: & longobardos in italiam
reuertisse: mutarunt mores & omnia in remensibus tumultu impleutes prædã undi
que abigebant. Mumolus interea Amato suffectus longobardos superauerat: & pro
pter comparatam ex ea uictoria auctoritatem copiis a francis regibus auctus erat
Q uare ab Arithperto parisiorum rege iussus quod facere optabat: duxit in saxones
nil tale timẽtes: & haud secus q̄ si nihil hostile cõmisissent omnẽ curã custodiæ negli
gentes. Aggressus itaque mumolus eos primo ipetu fudit: dissipatosque persecutus
magnã i illis edidit cædẽ. Colligentes tamen sese & iuicẽ adhortati saxões prælio uo
lebant & iusta acie cum mumolo decertare. Sed multi hic ide missi a francis regibus
nuncii utrunque exercitum perduxerunt ad pacem: Cuius fuerunt conditiones:
ut saxones relicta præda & certa auri summa in damni infecti compensationem dis
soluta in Italiam qua aduenerant remearent. Q uod quidem saxones illico fecerũt
Sed cum essent in Italiam reuersi: longobardos solito magis elatos offendentes iteꝝ
emigrare constituunt. Et ad sigibertum mittentes metensium regem solidiora tunc
q̄ primo inierunt fœdera. Q uibus innixi cum uxoribus filiisque & omni supelle
ctile italia excessere. Ne autem qua incederent prouincialibus nimis graues essent
& commeatibus ipsi indigerent: sese in duas partes diuiserunt. Earum una per nice-
am: altera per ebredunenses iter tenuit. Et tamen omnes simul deducente amicabili-
ter mumolo ad sigibertum peruenerunt. Interuenerat uero in fœdere: quod regem
inter & saxones ictum erat: ut eos ille in patrias restitueret sedes: quas anno quinto-
decimo liquerant: cum longobardis i italiã ꝓfecturi. Optaueratque sigibertus id fa
cere & Sueuis persuaserat ut regiõnẽ partiri paterẽtur: uellẽtque equo iure cũ saxoni-

bus habitare. Saxones uero ecõtra cõtẽdere patriã sibi totã nõ dimidiã ex fœdere adiudicãdã: & cũ altercatiõibus aliquãdiu res ꝓtracta esset: istitere saxones: ut si nollet rex aut nequiret sueuos aliena deturbare terra: æquo ferret animo: si armis ipsi iniustissimis quærerẽt quod tãta eũ iniuria negabatur: passus uero est ille saxones in sueuos ducere neq; iterea destitit quærere pacẽ iter eos fœderaq; componi. Sed nullis uerbis nullis pollicitationibus molliri saxonũ pectora potuere: quin ferro experiri potiusq̃ pacto trãsfigere uoluerint. Et uẽtũ est ad prœliũ: in quo superatis & magna occidione cæsis saxonibus mãsit regio sueuis: quã prout initio accessus illuc sui facere cœperãt etiã ætate nostra Sueuiã appellãt: Dũ hæc i galliis post cõstitutas a romano populo cũ lõgobardis idutias agũtur. Gregorius gordiani romanæ ecclesiæ leuita apud constantinopolim fuit: & præter curatã optime rẽ ecclesiasticã rei etiã romanæ & italiæ subueniri apud Mauriciũ iperatorẽ contẽdit. Nã pelagius põtifex ex urbe roma eũ per litteras & nũcios sæpe fecit certiorẽ: quo essent loco res romanæ: quãtisq; a longobardis per singulos dies afficeretur icõmodis. Hæc aũt cũ aliunde: tum maxime comperta habeo ex ipsius pelagii epistolis: ex quarũ unis hæc duximus breuianda. Pelagius episcopus Gregorio salutẽ: oĩa qdẽ quæ necessaria fuere p Oratiũ notariũ tibi curauimus indicare: quem eũ fratre & coepiscopo Sebastiano ad dilectionẽ tuã direximus. Vt quia Rauẽnæ cum donno Decio patritio fuit: ipse possit quæcunq; iudicaueris donno iperatori suggetere: qa tãtæ calamitates ac tribulationes nobis a pfidia lõgobardorũ illatæ sunt: cõtra suum ꝓprium iusiurãdum: ut nullus possit ad referẽdum sufficere. ꝓmisit autẽ nobis ipse sebastianus necessitates & picula totius Italiæ piissimo domino iperatori narrare. Loquamini ergo & tractate pariter quomodo possitis nostris celerius subuenire periculis: quia ita hic coangustata est respublica: ut nisi deus pricipẽ ispirauerit: ut unũ magistrũ militũ: & unũ ducẽ dignet̃ ɔcedere i omni simus angustia destituti: qa maximæ partes romanæ omni præsidio uacuatæ uident̃: & Exarchus scribit nullũ nobis posse remediũ facere: qppe q neq; ad rauẽnæ partes custodiẽdas se testat̃ posse sufficere. Impet ergo ipatori deus nostris uelociter piculis subuenire: priusq̃ nefandissimæ gentis exercitus loca quæ adhuc a republica detinent̃ præualeat occupare. Tãdẽ uero gregorius ipse & quos miserat pelagius põtifex oratores a Mauritio ipetrauerũt: copias parari: qbuscũ Smaragdus uir patritius alter exarchus longino subrogatus in italiam mitteretur. Venit autem illico in italiam Smaragdus: cum quo gregorius leuita rauennam est delatus. Et quidẽ smaragdus Rauennæ cum copiis nauigio appulsus expectationi quã de se itali habuerant aduentus sui principio satisfecit. Post chlephis secundi longobardorum in italia regis mortem feroaldus quidem gentis lõgobardæ dux classense oppidum tenuerat. rauennatesq; & cæsareæ oppidanos perpetuis pæne singulorũ dierũ prœliis adeo agitauerat ut lõginus ille primus exarchus semp custodiẽdis ambabus ciuitatibus fuerit occupatus. Quo aũt tpe a saxonibus cõtra sueuos male pugnatũ fuit: Dottrula qdã gẽte sueuus cũ lõgobardis i italia militabat: & qa fortis uir erat ac militiæ sciẽtissimus pari cũ lõgobardis ꝓceribus iure iter duces triginta fuerat ɔstitutus. Is aũt itelligẽs lõgobardos ægre ferre nõ magis saxonũ cladẽ q̃ sueuorũ uictoriã ad decus: ãplitudinẽq; frãcorũ cessurã: sibiq; ipsi ꝓpterea timẽs trãsiuit ad ro

sueui

gregori

Smaragdus i Italiã a Mauricio missus

fero

dotrula

manos:& lōgini nōdum rauenna profecti permissione itra brexilli mœnia recæptus
oppidum illud copiarum suarum præsidio conseruauit: Sed smaragdus q̄ primum
rauennæ cōstitutus prouiciæ cōditiones itellexit nihil sibi: cēsuit antiquius: q̄ feroal
dum classensi oppido pellere: ut posset remotiora expeditior cōseruare: Itaq; itentatu
rus classis oppidi expugnationē Dottrulā Brexillo accersiuit. Delapsus uero est na
uigio dottrula secundo pado: ut uigiti illa passuū millia quæ a spinetico padi prima
rio ostio ad classense iteriacent oppidum: Adriatico adnauigās i feroaldum duceret.
Sed feroaldus & ipse ipiger dux q̄ primum resciit. Dottrulā nauigio i se ducturū illi
ad spineticum obuiauit. Et sese ad uatreni amnis: ostium quo tūc padum i fluebat: cō
tinēs: prælio per singulos dies cum hostibus decertabat. Nec minus habebat animo
rum: aut iferior erat robore uirorum dottrula. licet esset nauiū genere multo ipar. q;
dromonibus uehebātur feroaldus & lōgobardi. Dottrula uero exercitum suū lintri
bus scaphisq; iposuerat. Obtinuit tamen i uatreno dottrula maxime præsidiis adiu
tus quæ p paludem padusam & Ascotuii fossam a Rauenna submittebātur. Repul
sum uero feroaldum dottrula ad classense oppidum mari psecutus est. Smaragdus
interea classense oppidum undique circunsteterat: & aliquot commissis oppugna
tionibus fuisset potitus: nisi reuersus cum nauigio feroaldus pendentes in deditio
nem ciues confirmasset. Sed q̄ primum apparuit inimicum quod fugientem fero
aldum insequebatur: nauigium: deditio est a ciuibus facta. In ea deditione feroal
dus lōgobardiq; magna manus capti: & qua i multos ipsi fuerant usi crudelitate ad
unū gladiis sunt occisi. Ea uictoria cælebriorē fecit Smaragdi aduētum: adeoq; sunt
p omnē cisalpinā galliā erecti oppidanorū animi: ut iāiā multi defectiones ad eum
uoluntarias facere cogitarēt. Quāobrē territi duces lōgobardi cōmuni consilio de
creuerunt Regē unum creare decimo anno postq̄ clephis fuerat iterfectus Creatus
q; est ipsius clephis filius Antharis nomine. cuius adolescentis fama multis strenue
& fortiter editis uirtutis documentis apud gentem suam apudq; hostes cæleberrima
ferebatur. Vt autem regia obire munera imminentibusq; subuenire periculis posset:
cum ditissimi duces dimidia quibus abundabant pecuniarum singuli donauerunt.
Dottrula interim post classis receptionem reuerterat Brexillum. apud quam urbem
peruidebat summam eius belli contentionem p id temporis futurā: Nec fefellit eum
cōsilii lōgobardorum opinio. Siquidem creatus rex Antharis tāta celeritate ad bre
xilli obsidionem se contulit: ut donationem pecuniarum & cæteros regni apparatus
illis in castris fieri oportuerit. Fuit uero dura atque etiam diuturna hinc oppugnā
tium inde defendentium pertinacia: quod quidem necessarium fuit accidere. Lon
gobardi nanque in urbem infestissimam in ducemque perfugam. Sueui aduersus
spretam odiosissimamque gentem pro capite & fortunis: proque summa: sicut rebā
tur: totius belli acerrime dimicabant. Peruicit tamen noui regis cum potentia: tum
etiam belli opportunitas gerendi. q; ingentem in pado lintrium uim haberet: & inu
meras a terra adhibuisset copias: quæ dies noctesque oppugnationibus itētæ nullū
obsessis ad quietem spatium temporis reliquissent. Quare dottrula deditionis fa
cta mentōe: permissusq; cū præsidio excedere: Rauēnā adnauigauit. Antharis uero
Brexilli i potestatem facti mœnia solo æquauit. Creditum est tunc & apud rauennā

ris creat rex
bardis.

Brexillū so
lo æquatū

uulgatum Antharim regẽ illico post Brexilli excisiotẽ ductuq; i francilionẽ romanũ ducem: qui comum urbem & eius isulã larii lacus annis tunc decem & septem probe defensarat. Sed Antharis cõfirmãdi regni studio primus iduciarum cum Smaragdo patritio cõstituendarum fecit mentionem. Exarchus uero libens cupiẽtissimusq; cõsensit. Nõ enim satis cõfidebat posse nouo potentissimoq; regi resistere: & simul frãcilionẽ ac dispersas & offensioni expositas ciuitates i fide manentes defensare. Erant enim trãspadũ hic comum ide uulturnia remotiores & pado rauennæq; proximiores Cremona. Mãtua: pathauium & mõsilicis urbes: Cispadumq; parma Bononia fauentia forumliuii forumpopiliũ. Bretenoriũ & cæsena. Nã lõgobardus Imolã Ariminũq; tenebat. Duæ sunt uetusti nominis & a maioribus i historiis cælebratæ parmã iter & bononiã ciuitates Regium lepidum & Mutina: quarum siue superioribus i uisigothorum Erulorumq; & ostrogothorum: siue i præsentibus longobardorum gestis rebus nunq̃ memoria est facta. Vnde quod aliqui habent paruæ auctoritatis scriptores credimus mutinam stante adhuc republica bellis i ciuilibus fuisse destructã. Et uetusta qdem quæ nunc uisuntur i cãpis fundamenta ostendũt: hãc quæ nũc est mutinã aliquot passuum millia distãtem a prima fuisse ædificatã. Regii autẽ nomen qua ratiõe adeo sit suppressum nihil habemus quod certius asseramus. Sed & iducie Antharim itet & Smaragdũ pactæ utrum romanã rem & duces lõgobardorum Spoletum Beneuentumq; & Narniã tenentes complexæ fuerit: nec Paulus nec Agnellus scribunt. Sed quãtum i pelagii primo: post i gregorii põtificũ gestis rebus itelligere licet uniuersales ubiq; i italia fuerunt idutiæ: quãq̃ neq; i primis a trigita ducibus: neq; i istis ab Anthari cõcessis fidem seruauerunt lõgobardi: quin multas & ppe quotidianas romanis rauennatibusq; itulerũt molestias. Quod autẽ cõstat ipsis cõstitutis idutiis misit Smaragdus ad urbem romã Germanum patritii ordinis cõstãtinopolitanum: quem & ipse præfectum appellauit: profectusq; rauenna cũ eo præfecto Gregorius leuita tunc primũ ex legatiõe cõstãtinopolitana romã est reuersus. Quem pelagius põtifex & romani ciues summis gaudiis exceperunt. Erateq; tunc temporis romanus populus haudquaq̃ leuiter recreatus: quoniam smaragdi fama spem præbebat posse aliquãdo gentem barbarã italia pelli: & gregorii ciuis optimi ac omniũ iudicio sanctissimi præsentia diuinæ opis præsidia spõdebat: sed noua illico maximaque superuenit clades: quæ multas præteriti longe temporis superauit. Nã uisa sunt elementa i romanæ urbis & Italiæ excidium cõiurasse: ut quod rãte tãq; frequẽtes barbarorum alluuiones neqiuerãt: ira cælestis neruos uiresq; romani populi & omnis Italiæ exinaniret. Imbribus nãque multos dies cõtinuãtibus diluuium fore apparuit. Tibris tunc mense octobri prope exacto adeo aquis itumuit: ut romæ mœnia alicubi superauerit: unde regiones urbis fluuio pximæ maxima acceperunt icommoda. Per italiam uero ubique latuerunt campi: & ex mõtibus collibusue omnis mota aratro gleba i cœnum liquefacta simul cum aquis in ima est delapsa: ut fluminibus postmodum intra ripas coactis campi aqua destituti limo nihilo minus manserint obtecti: & sata quæ tunc primas iecerant radices putrefacta sint nec eo autumno: obtinente omnia luto: aliud semen terræ potuerit mãdari. Vnde fames maxima breui est secuta. Sed nedum famem ea attulit aquarum inundatio

Regiũ & Mutina

Indutiarum nõ seruãt longobardi

De ualida fame & peste

quin etiam aera sicut & terram corrumpens pestilentiam oriri fecit:adeo ıtıgentem
Pelagius peste obiit
ut maximã populorũ partẽ ubiq; per italiam absumpserit. Ea tractus labe pelagius põtifex romæ obiit. Quãobrẽ omnis auertẽdæ dei iræ:& pacis ab eo poscẽdæ cura i gregoriũ leuitam icubuit. Ipse uero i tãta ciuitatis desolatõe animo erectissimus nequaq̃ id muous detractauit:sed ꝑ sua i populũ romanũ ardẽtissima caritate omnes cõueniebat:hortãdoq; & tollerãtiã suadendo miseros ciues cõsolabatur. Et quia i ciuitate tã magna uous ubiq; neq̃ret iteresse:cõuocato apd̃ sacratissimæ uirginis ædẽ:
ala noua romę.
quæ dicitur noua:romano populo:illã habuit præclarissimã orationem:cuius i toto orbe pridẽ diffusæ pricipiũ ẽ. Oportet fratres dilecctissimi ut flagella dei quæ metuere uentura debuimus:saltem præsentia & experta timeamus. Et cum dicendi finẽ
instituta gorio.
fecisset:septiformẽ illã istituit lætaniã:i qua populũ romanũ ad rẽ diuinã cẽturiauit ae tanq̃ i turmas legionesq; distribuit:ut queadmodũ seruatis ex disciplina militaribus ordinibus romanus populus multas aliquãdo subegerat ꝓuicias:ita tunc oratõe ad deũ ordine & per humilitatẽ fusa pacẽ ipetraret:qua diuuis dilata de gẽte romana actum iri uidebatᷣ. Distribuit uero eas populi turmas maxime i hũc modũ. ut clerici omnes a sancti Ioãnis baptistæ:uiri sæculares a sancti marcelli:monachi a sãctorum Ioãnis & pauli. Ancillæ dei a sanctoꝝ cosmæ & damiani:fœminaꝝ cõiugatarũ a sancti stefani:uiduarũ a sancti uitalis:pauperũ & puerorum a beatæ ceciliæ ecclesiis procederẽt:habitaq; per omnia tẽpla supplicatiõe ad sanctæ mariæ nouæ reuerterẽtur. Tãta autem erat tunc uis morbi ut populo i cõcionem coacto octuagita ad terrã corruentes obierint. Peruicit tamen sedola apud deum serui sui gregorii oratio:ac populi supplicatio:ut ea pestis tunc sedata breui cessaret. Secundum eã pacem adeo impetratã prima fuit romano populo cura põtificem deligere:nec multa scrutatione:aut iter competitores discussione opus erat. qꝛ unicũ leuitam gregorium omnes
[...]rmabatᷣ ponti[...] imperatore.
in potitificem poscebant. Is uero contra obstinatius renitebatur. Erat tunc moris eũ quem delegisset clerus & populus romanus non prius assumi q̃ imperator ex constãtinopoli per litteras eum pontificem confirmasset. Hinc gregorius populi erga se studium timens q̃primum obierat pelagius imperatori mauritio & omnibus apud eũ
Gregorii in pontificem electio
gratiosis epistolas scripserat:in quibus etiam tunc extantibus petiit & enixe contendit:ne petitioni romanorum:si quam de se facerẽt:præstaretur assensus. Sed germanus præfectus:cum quo ipsum grægorium ostendimus romam a Rauenna reuertisse:gregorii consilium occupauerat. Nanq; nuncio quem gregorius mittebat intercepto epistolas eius retinuit. Et ipse præfectus imperatori scribens facile impetrauit: ut sanctum uirum quem populus romanus delegerat confirmaret. Is uero sanctus pontifex q̃nãprimum in petri cathedra sedit:maximam suscepit urbis romæ salutis curam:quod nanq; eius epistola ad paulum Scolastinum ostendit: urbem romã foris longobardi sine cessatione premebant: & immissi ex constantinopoli præsidio urbis græculi milites seditionibus inter se contendebant. Nec satis profecisse uidentᷣ aut leo exconsul:aut Dõnus laurentius cartularius:quem Mauricius imperator summo apud se in honore constitutum ad componendam urbis rem misit: quin omnia in peius quottidie laberentur. Indutiis quas smaragdus italiæ exarchus cum Anthari rege constituerat expletis:misit ipse longobardus rex exercitum in histriam

liburniæ cõtinẽtẽ tãtisq; cædibus icẽdiis & rapinis eã afflixit prouĩciã:ut multis auri millibus histri pacẽ redimere sio t coacti. Sed & francilio dux Romanus como quã urbem uigĩti defensauerat annis pulsus fuit:q i lacus larii isulam se recæpit. Erat uero tunc ea i isula oppidum mœnibus munitissimum. In quo cum francilio sex mensibus durissimam pertulisset obsidionem pactus est deditionem. Et cum uxore liberis ac supellectili abire permissus Rauennam adnauigauit. Ea ex isulæ & eius oppidi uictoria Antharis igenti ditatus est thesauro:quem ex omni cisalpinæ galliæ:quæ qdem padum iter abduam & ticinum ad alpes pertineat direptione francilio cumulauerat. Auctus his opibus Antharis longobardorum rex chil delpertum regem francorum missa legatione orauit ut pacem secum perpetuam initurus sororem sibi i matrimonium traderet:despondit q; francus:& eo usq; sponsio processit:ut munuscula uicissim ex more sint transmissa. Sed cum uisigothæ gentis rex Ricaredus ex hispania mittens eandem poposcisset puellam:mutauit sententiam childelpertus quoniam post factum considerasset loogobardum & iueteratum hostem & idolatram esse:& uisigothum audisset recens accepisse catholicam christi fidem. Nam cum helmengildus lemugildi uisigothorum regis filius ad Leandri hispalensis episcopi prædicanonem suasiotiesq; Arrianæ hæresi abrenũciasset:& se catholicum declarasset:genitor iussit eum i carcere iugulari. Leandrum uero isectatus maximis affecit icommodis. Sed paulo post lemugildum periculosissima ægritudine ex qua obiit correptũ & occisi filii & sancti episcopi persecuriõis pœnituit. Hic accet sitũ ad sese leandrũ post ipetratã peccati ueniã orauit:ut talem redderet Ricaredũ q unicus supererat sibi filius:qualẽ prius effecerat hermengildũ. Lemugildo itaq; defuncto. Ricaredus rex nouus ad leandri exhortationẽ sexagita duo episcoporum synodũ apud toletum coegit. Q ua i synodo Ricaredus Arriana hæresi abdicata catholicam christi fidem tunc primum i uisigotha gente haberi curauit. Igitur regis francorum sorore Ricaredo uisigothorum regi i coniugẽ data. Antharis aliã sibi quæsiuit. Teudelidamq; garibaldi bauaro regis filiã accæpit uxorẽ. Sed quod sæpe facit perperã facti cõscientia childelpertus franco rex postq̃: Antharim lõgobardũ spreuerat:& ea affecerat ignominia:existimare cœpit: q̃ primũ nactus esset occasionẽ:oia i frãcos mala itẽtatu. Q uare eũ priusq̃ noui regni uires cõfirmaret bello perseq cõstituit: nec ea ꝓteruia i Antharim solũ usus est frãcus:quin etiã affines illius oouos statuit i sectari:Duxit tamẽ prius i bauaros: adeoq; potẽs surensq; illo fines est igressus:ut desperans salute garibaldus teudelidam filiam i Italiam consugere curauerit. Cui cũ fratre gõdoaldo aduenient Antharis rex ex uerona ꝓcessit obuius. Cũq; i cãpo sardicẽsi sese spõsi excepissent amplexibus:cõiugiũ ibi solẽni adstipulatõe firmatũ est. Childelpertus autem rex francorum pulso patria garibaldo bauarorum regno potitus est:& ide i longobardos ducens tridentinosq; fines igressus icẽdia cædes ac populationes maximas i regione longe lateq; commisit. Eos francorum longobardorũq; & bauarorum motus cum principio ichoauerunt habens exploratos Mauricius iperator:childelperto igentem uim pecuniæ est pollicitus:si loogobardos saltem gallia cisalpina pellere & eam prouiciam sibi reddere uoluisset. Spoponditque rex frãcus:& pecũia accepta i Italiã descẽdere cœpit. Q uoniã uero itellexerat childelptus

Teudelida regina

longobardos duces regem sine quo decem annis fuerant iniquo animo pati: multos
ex ipsis tentauit pollicitus si Antharim opprimi sinerent capta de italia linquere eos
siue trigita ducum ut prius: siue plurium ductu gubernanda: quæ quidem sponsio-
nes timori additæ quem franci regis potentia & ichoata uictoria faceret aliquot ex
ducibus pellexere: ut chilperico consentientes Anthari rebellarit: fuitq; primus Mi-
mulfus isulæ sancti Iuliani dux. Quē illico sunt i rebellione secuti gandulfus Ber-
gomensis dux: & ulsari taruisinus. Sed francus rex considerans futurū ut longobar-
dis uel pulsis Italia uel debilitatis Mauricius iperator uires nimis augeret: mutauit p
positū: & fide iperatori falsa Antharim i Italia dimittēs itactū rediit i frāciam. Eoq;
uix dū i patriā reuerso Antharis est defunctus anno postq̄ teudelindā acceperat uxo-
rē exacto. Tūc lōgobardi publico cōsilio ad childelpertū mittētes legationē: ut pacē
eis daret humiliter orauerūt. Et habita de nouo rege creādo cōsultatōe cū negrēt i ali-
quē cōsentire: cōuenerūt ut quēcūq; teudelida ex lōgobardis ducibus sibi delegisset
maritū: is i regē ab oibus acciperet: Fuit nāq; igētis uirtutis mulier teudelida: & pfe-
ēto digna cuius iudiciū tāri facerēt lōgobardi: quēadmodū & ex beati Gregorii epi-
stolis & ipsius reginæ operibus suo tēpore ostēdemus. Ea itaq; iudicio de se facto usa
agilulfum qui erat thaurinensium dux: uirum bellicosum adolescentia formaq; flo-
rentē: sibi maritū & longobardæ gentis regem apud laumelum papiensium oppidū
declarauit. Prima uero cura quam nouus suscepit rex Agilulfus fuit captiuos redi-
mere: quos childelpertus de tridentinis abduxerat: & simul ab ipso rege pacem iplo-
rare. Ad quæ binos misit oratores. Agnellum episcopum & ennium ducem tridenti
nos. Hunc ut quærendæ paci: illum ut captiuorum redemptioni operam ipenderet.
Episcopus autem sicut prior iuerat: ita prius in Italiam reuersus: haudquaq̄ multos
reduxit ex captiuis: quos brunichildis francorum regina mulier piissima ꝓpriæ pe-
cuniæ ipendio comparauerat. Ennius autem dux fœliciori usus legatione pacem frā
ci regis cum longobardo amplis constitutam conditiotibus ipetrauit. Peropportu-
ne uero eam pacem nactus est Agilulfus: nisi enim eam tunc impetrasset nunq̄ potu
isset compescere duces suos: qui se post eam francorum factam pacem omni alia ex-
terni belli cura solutum multo tempore fatigarunt. Et iterea Mauricius iperator: post
q̄ childelpertum regem francorum galliæ cisalpinæ pro imperio recipiendæ manū
apposuisse cognouerat: Smaragdo italiæ exarcho dederat successorem: nomine ro-
manum: attributis sibi copiis cum quibus romam accessurus Longobardos & ipse
campania ac aliis urbibus oppidisque Italiæ pelleret. De ducibus autem longo-
bardis quæ diximus in hunc modum fuerunt. Creatus in regem Agilulfus illico
constituit eos ex dictis ducibus qui Anthari fuerant rebelles punire: & mimulfum
insulæ sancti iuliani ducem primum interfici curauit. Id cum rescisset Gandulfus
bergomensis dux illius exemplo territus sibi prospicere cœpit: & in Bergomo se con
tinens parauit ea quæ contra uim: si qua a rege intentaretur: ducebat necessaria. Sed
usus est prudentia & moderatione agilulfus. Nam missis ex gente longobarda ami
cissimis: ea conditione gandulfo reconciliatus est: ut datis obsidibus obedire pro-
mitteret. Tanta autem erat gadnulfi ex rebellionis conscientia ueniæ regis:
& sinceri amoris diffidentia: ut paulo postq̄ dederat obsides iterum rebellarit. Nan-

que accedens ad insulam commacinam deceptis custodibus oppido est potitus: thesauroq;: quod antharis tẽporibus pulso frãcilione ĩ ea repertũ fuerat: direpto: bellũ reparare decreuerat. Agilulfus aũt cõtractis tumultuarie copiis ĩ illũ ducẽs oppidũ corona cinxit: & tamẽ gaidulfum uenia petita deditionẽ pollicitũ abire permisit. Exide munitioni isulæ & oppidi diffisus thesaurum illud quod opinione omnium uidetur fuisse maximum papiam deferri & ĩ eius arce per fidissimos curauit custodiri. Sed & Vlfari taruisinus dux eodem tẽpore res nouas est mollitus. In quem ductus est exercitus: & is captus ac ĩ uiculis ad regem perductus est. Per id uero temporis quo Agilulfus longobardorum rex tantis ducum suorum agitatur moribus: Exarchus ille nouus nomine romanus pathauium: montensilicem. Mantuam & Cremonam muniuit copiis: quæ cum ipsas seruarent ciuitates: tum lõgobardos undiq; agitarent. Et urbis romæ qeti consulturus ad illam se contulit: exercitu autem quem secum ex Rauenna duxerat romæ adaucto ĩtendit receptioni urbium: quas longobardi post constitutas a trigita ducibus ĩdutias occupauerant: recæpitq; æstate unica Sutrium: polimarcium hortam Tudertum Ameriam perusiam luceolum: & complura oppida ac castella. Quo item ĩ tempore beatus pontifex Gregorius rem romanam suis temporibus aliquantisper respirare gauisus ĩtendere cœpit animũ christiani nominis amplitudini. Nanq; missis ĩ Angliam Melito augustino & Ioanne sacerdotibus: quibusdamq; ex suo monasterio ĩ quod paternas dedicauerat ædes: gẽtẽ anglorum cõuertit ad cultũ fidei christianæ. Tuncq; cœpit urbs roma p arma soli- to fœliciora: seruorum scilicet christi prædicationẽ & summi põtificis auctoritatẽ britãniæ ĩsulæ & eius ĩcolis saxonibus anglicis denuo imperare. Vt merito uir sanctus exulter ĩ moraliũ libro: linguã britannicã quæ nihil aliud nouerat q̃ barbaricũ frendere: tunc ĩ dei laudẽ hebrea uerba resonare: & oceanũ quondã tumidũ sanctorũ pedibus pstratũ seruire cœpisse. Barbaros nanq; quos romani principes ferro prius magna cũ difficultate domauerãt: sacerdotes sancti põtificis simplicibus uerbis pro dei reuerẽtia ligauerũt. Anglusq; saxo q ĩfidelis ac idolatra pridẽ pugnantiũ non timuerat cateruas: tunc fidelis effectus humiliũ linguas timuit. Nec mirum fit cuipiã talia patrasse gregoriũ: q p sua uitæ ĩtegritate & summa prudẽtia nomẽ christianũ iter barbarorum pfidiã titubãs & rẽpublicã ab ipsis oppressam barbaris facile ĩstaurasset: nisi fuissent ĩpedimẽto & omnia puertissent Imperatoris græci & missorum ab eo ĩ Italiam magistratuum malignitates. Exarchus enim nomine romanus sed moribus & gẽte græcus post partam supradictarum ciuitatum uictoriã ĩ omnia uitia est prolapsus: primum ut rapinis quietior uacaret occulte longobardis consensit: & quod Gregorii epistola ad Ioannem episcopum Rauennatem ostendit: nec pugnare cum hostibus uolebat: nec populo romano permittere ut pacem indutiasue cum illis constitueret: quanquam paucis uerbis exarchi ipsius perditissimam uitam narrat Gregorii ad Sebastianum firmiensem Episcopum epistola per hæc uerba. Quæ autem de amici nostri domini romani persona hac in terra patimur loqui minime ualemus: breuiter tamen dico: quia eius in nos malitia gladios longobardorum uicit. Ita ut benigniores uideantur hostes qui nos interimunt: q̃ reipublicæ iudices: qui nos malitia sua rapinis atque fallaciis consumunt. Sed & ipse Mauri-

Anglia per Gregoriu põtificẽ ad cultũ christi cõuersa est

cius imperator: a quo præsidia tunc afflictis romæ & italiæ rebus fuerant transmittēda: sanctū pontificē magisq̄ pditus ille exarchus fatigauit. Tulit is iperator legē ut q militiæ romanæ esset ascriptus nisi finita militia aut debilis effectus deo militare nō posset. Cui gregorius sotti restitit animo: iter cætera dicens: nullū ante mauriciū imperatorē talē tulisse legē: & deū q permiserit ipsum Mauriciū de notario comitē excubitorꝝ: de comite cæsarē: de cæsare imperatorē fieri: eā legis insolētiā uidicaturꝝ.

De notario iperator

Emersit uero interim alius haudquaq̄ minor gregorio labor: cui imperator & sui iudices fomenta dederūt: ut quemadmodū romā & Italiā a barbaris omnino deleri opinabant̃ curabātq̨: ita pōtifici auctoritas subrepta cōstātinopolim demigraret. Ioānes enim cōstātinopolitanus episcopus synodo græcorꝝ coacta: se iconomicū: qđ latine pferebāt uniuersalem appellari uoluit. Monuitq̨ Mauricius gregoriū p epistolas ut acqescens pacem cū Ioāne seruatet: Cui respōdens gregorius quædā adeo magnifice est locutus: ut uere romanum sese & patritio sanguine oriūdū: & summo pōtificatu dignissimū ostenderit: primū nāq̨ ipsum mordens iperatorem & ignauiā auaritiāq̨ caute iproperās dicit: se uigiti tūc & septem annos i urbe romana iter longobardorꝝ gladios agentem uidisse ecclesiā multa erogasse i quotidianos reipublicæ usus: quæ mittenda fuerāt a Rauenna urbe ubi ærariū totius Italiæ esset positum. Si uero iperatori esset libitū: debitos i re pecuniaria ordines nō seruare: saltem a perturbādis ecclesiasticis temperaret: sese enim illū esse solū: a quo capite unico causæ pendeāt ecclesiasticæ. Et paulo post. Claues regni celorꝝ nō esse dubiū quin petrus acceperit: potestasq̨ ligādi eidē sit tradita: curāq̨ eidē totius ecclesiæ fuisse cōmissam: & tamē petrū nō uocari iconomicū: quod Ioannes usurpare conaretur. Vnde subiunxit gregorius exclamationē illā: quæ qualis tunc fuerit rerꝝ status expressit. O tēpora o mores. Ecce cūcta i Europæ partibus barbarorꝝ iuri sūt tradita: destructæ urbes euersa castra depopulatæ prouīciæ: nullus terrā cultor ihabitat. Sæuiūt & dominantur quotidie i morte fidelium cultores idolorum: & tamen sacerdotes qui i pauimento & cinere flentes iacere debuerunt uanitatis sibi nomen expetunt. Interea dum ea iconflictatione esset gregorius: moritur Rauennæ Romanus exarchus. Missusque est eius successor ex constantinopoli gallinicus: quē quartum Italia habuit eius nominis magistratum. Fuit uero gallinicus & a rapinis temperans: & belli aduersus lōgobardos gerendi cupientissimus: tamen principio aduentus sui a motibus temperauit. ut & copias compararet: & res Italiæ defuncti exarchi iniquitate pessimum in locum adductas solide repararet. Qua ratione & gregorii suasionibus indutias cū Agilulfo longobardorum rege constituit. Sperauit uero tunc potifex gregorius rē romanam Italicamq̨ posse restitui: & usus tempore suis prudētiæ ac religionis artibus præsidia sibi noua quæsiuit. Namq̨ per theudelindam reginā mulierem religiosissimam furorem longobardorum aliquandiu compescuit. Hinc ut prudenti fœmitiæ rē faceret gratā: illi iscripsit dialogorꝝ libros: quos cū plegisset religiosa mulier mētē animūq̨ religioni solidius addixit: & ab agilulfo uiro obtinuit: gentem longobardam ab omni idolatria & hæreseos spurcitia se abdicare. Insuper agilulfus rex bona ecclesiarum quæ a longobardis ubique tenebantur dimitti intacta curauit: donationesque multas quarum extant priuilegia fecit ecclesiis. Sed & childepertus franco-

rum rex faluberrimis adductus brunichildis uxoris monitis uitam moresq; cõposuit. Hinc bauaria prouincia: quam tyrannice tenebat: relicta: regē in illa tassilonem instituit: cum quo id solum egit: ut sclauinos gentem danubii accolã & idolis seruientem nũq̃ bello persequi desisteret: quousq; fidem acciperet christianam. Tassillo quidem sclauinorũ ingressus regionem magnam uim prædæ pecoris hominumq; abegit. Sed paulo post cum bauari ad duo millia armati: præda primo facta illecti: iterum i sclauinos duxissẽt: ab illorum rege cacãno circumuenti: & ad internitionem cæsi fuerũt. Induciis etiam agilulfum inter & gallinicum stantibus obiit chidepertus frãcorum rex. Accepitq; regnũ brunichildis pro theudeberto & theoderico uiri nepotibus gubernandum: & paulo post obiit etiam tertius regum frãciæ Guntannus: partēq; regni eius quæ erat in aurelianensibus eadem brunichildis pro dictis nepotibus conseruauit. Ea de regũ fraciæ morte factus certior alter cacannus rex hunnorum existimauit: adeo ĩfirmas esse in mulieris manibus tanti regni uires: ut illud uiribus sperauerit obtinere. Et ex pannonia thuringiam suo pannoniæ regno continentem ingressus est. Sed dũ illius prouiciæ populationi occupatus differt in franciam ducere brunichildis copias comparauit: quæ in thuringiã ductæ multis uariisq; prælìis hunnos agitauerũt. Quare decidẽs potiũdi spe cacannus prædam per pactionem restituit: & accepta a brunichilidi pecunia in pannoniã est reuersus. Interea mauritius imperator cum multa præclare gessisset: & eis & ultra danubiũ hunnos pannonia pellere est aggressus: & multa per theodosium filium ac germanum socerum legatos suos prælia fœliciter gessit: adeo ut cacannus quotiẽs congressus fuit inferior recessent: pannoniæq; pro imperatore mauricio sint receptæ. & nisi fœlicissima essent usi ignauia hunni ad internitionem cæsi fuissent. Nanq; trinis quaternisue in prælíis profligati fugam populariter commiserunt: ad sclauosq; delati salutẽ ab illis supplices orauere. Texerunt uero hunnos sclaui armis repente correptis. Sed postq̃ considerauere sclaui q̃tam in se belli molem inconsultius traxissent: & ipsi a finitimis quibus scirent maurini potentiam fore suspitiosam præsidia implorauere. Assensi uero sunt: & in petita fœdera præcipites ruerunt franci: bauari & longobardi. Id cum rescisset mauririus copias quidem in pannoniis & turingiorum finibus ultra danubium continuit: sed nullum in sclauos motum uoluit intentari. Sclaui uero tantis aucti sociorum regum fauoribus sua & hunnorum eis militantium arma mouere constituerunt: & cum clausam mauricii armis in pannoniam: aliasq; orientalis imperii prouincias uiam cernerent: retro sunt cõuersi. Hortatus nãq; est eos Agilulfus longobardorum rex: ostendens paratam esse i histris ingentem prædam: si in eam ducerent prouinciam: quæ induciarum ab eo: cum italiæ exarcho constitutarum confidentia quiescebat: & nullis erat romanorũ præsidiis cõmunita. Itaq; irrumpentes improuisi i histriam sclaui & hunni iaderæ: signiæ: polæ: & omnis eius regionis agros populati sũt. Agilulfus autẽ propter eã regũ populorumq; societatem superbiens: et simul ut histriæ populationem se inscio fieri simularet: ĩ suos animaduertit. q aut pridem sibi rebellauerant: aut aliter displicerent. Rãgulfũ nãq; ueronensium. Varnecaurium papiensium duces rebellionis insimulatos. et gãdulfum bergomensem. qui: ut ostendimus: bis apertus hostis fuerat: interfici curauit. Sed et lõgobardi qui beneuẽti erant inducias uiolarunt. Zoto enim qui erat dux beneuentanus monasterium casinense inuasit: et abbate monachisque cum singulis uestimẽtis et uni-

eo codice ordinis regulam continente fuga prolapsis:sacrum id cenobium a barbarie il
la spoliatũ:a solotenus destructum fuit:quæ cælebertimi monasterii clades illa fuisse
uidetur.quam gregorio teste sanctus pater benedictus futuram prædixit:affirmans uix
apud deum potuisse obtinere:ut ex eo loco sibi animæ concederentur.Bonitus autem q
tunc erat quartus a beato benedicto abbas:cum monachis euolans:romam se contulit.
Sed zotoni paulo post eam commissam impietatem defuncto subrogatus est ab agilul-
dux beneventan. fo rege in Beneuentanum ducem arrigis:ad quem aliquot beati gregorii extant episto-
læ:sed illa insignis:per quam illi casinensis monasterii instaurationem uenerationemq;
suasit.Sed nec romæ tunc pepercerunt longobardi.Nanq; ariulfus etruriæ dux: quam
prouinciam omnem præter urbem ueterem,balneum regium polimartium Bledam:
sutrium & perusiam tenebat:in agrum romanũ delatus illum ad usq; urbis mœnia po
pulatus est.Et quia coloni pacis fidutia libere in agro erant:multos longobardi cæperũt
mortales:quos iuxta gregorii uerba in franciã ducentes:pro seruis uenundabãt.Q uin
ea in populatione multos ex romanis interfectos:multos scribit gregorius fuisse mutila-
tos.Gallinicus uero italiæ exarchus: longobardorum iniurias iniquo:prout debuit:fe-
rens animo:cladem in agro romano histris & casinensi cenobio acceptam ulcisci consti
tuit.Et parmam longobardorum ciuitatem inuadens:ea potitus est:filia agilulfi regis:
cum godescalo eius uiro in oppido captiuatis.Eam autem filiam suscæpit idem rex ex
prima uxore:quam dum esset taurinensium dux habebat. Nãq; theudelinda primum
eo in tempore sibi peperit filium nomine adoaldum.Habitabatq; tũc regina modoetiæ:
partim in pallatio:quod primus ostrogothorum rex theodericus ornatissimum ædifica
uit:partim in altero quod illi simile ipsa extruxerat.Et ut uotis se exolueret: quibus bea
to ioãni baptistæ se obligauerat:si masculum peperisset:basilicam in eius sancti honorẽ
quæ nunc modoetiæ insignis uisitur a fundamentis extrui:ac magno ornari sumptu
curauit.At agilulfus amissæ urbis parmæ:& captorum filiæ etiam tunc prægnantis:ac
generi dolore incẽsus in gallinicum quidẽ exarchum ducere non est ausus:q; illum ma
gnas apud parmam bononiamq; copias habere itelligeret.Sed iram exercuit aduersus
transpadanas urbes:quæ semper postq̃ a narsete fuerant recæptæ:in romanorum parti-
bus manserant:rauennatiq; paruerant magistratui. Duxere autem primum in pataui
um longobardi:quam in urbem gallinicus ex rauenna præsidium miserat ualidissimũ.
diuq; illam hinc obsederunt præsseruntq; longobardi:inde defensarunt pro uiribus ra
sine menibus. uennates.Erat tunc padua urbs sine mœnibus lateritio uel lapide compactis: uallo plan
cisq; tantummodo munita:& omnis ciuium habitatio rarissimas tunc habuit muri pin
nas.Ea enim primaria semper inter italiæ urbes habita a prima demolitiõe temporibus
Athilæ facta:per annos circiter sexaginta sine mœnibus aut uallo atq; etiam ciuium fre
quẽtia fuit:primũq; sub theoderico ostrogothorũ rege frequentari: & uallo fossaq; mu
niri cœpit.Q uare illis i ãnis prope centũ:quot ab ea istauratiõe sub theoderico facta ad
huius obsidionis tempora intercedebant omnia tam publica q̃ priuata ædificia ex mate
ria asseribusq;:quibus abundat regio :constructa erat. Id cum cernerent longobardi:
uẽtos nacti ualidiores faculas:ignitasque sagittas scorpionibus iiecerũt.& prima quæ
ignita hæsit ædificio sagitta incendium ichoauit:quo propinqua illico corripiente urbis pars
maxima est cremata:Ea adducti necessitate rauennates præsidio insipoti fecerunt de-

ditionem:& longobardi omnibus qui inerant siue militibus siue ciuibus quo fuit libitū p
pactionem abire permissis:urbem incendio uastauere. Monsilicis etiam ciuitas quēad
modum uel athilæ desolationis uel theoderici temporibus factæ instaurationis:commu Monsilicis
nem habuit cum padua sortem:ita & tunc pari cum illa euentu:nō quidem incendio ab olim ciuitas
sumpta:sed a longobardis aliter est destructa. Quia uero gallinicus exarchus nūciaba
tur magnas comparasse copias:quibus cum oppressis transpadanis ciuitatibus opē fer
ret:agilulfus cremona & mantua intactis ueronam & inde ticinium est reuersus. Et ma
iores aduersus illas urbes uere proximo copias ducturus ad sclauos mittens auxilia po
stulauit. Edixitq; omnibus longobardis ducibus:ut et ipsi copiis summo conatu contra
ctis ad prima ueris signa mediolani adessent. Et ne aliqui deessēt gordoaldum tridētinū.
Agilulfumq; foroiuliēsem duces:qui adeo sibi erant infensi: ut rebellaturi uiderētur: pol
licitationibus muneribusq; conciliatos iussit expeditioni necessaria cōparare. Quo au
tem tempore monsilicis urbs a longobardo capta est:gallinicus illi subuenire adnisus:
rauennæ obiit. Creatusq; a mauricio imperatore iterum exarchus smaragdus ad italiam
nauigauit. Et mauritius imperator:ne dum interea rei romanæ aut italiæ aliam suscæpit
curam:sed Gregorio pontifici supra uires prouidenti aduersabatur. Erant romæ ante
gallinici obitum:sed eo instante ab imperatore missi gregorius præfectus: & Castorius
magister militum ambo græci:habebantq; milites numero quidem paucos sed uirtute
præstantes. nam postq̄ theodosius filius & germanus socer mauricii hunnis profligatis
& pannonia pulsis sese ultra danubium:citraq; sine bello continuerunt. iussit mauricius
partem militum theodosii post castorium romam petere:ueneruntq;:ut uidetur:ad mille
milites ueterani:quos a duce suo romani theodosiacos appellauere. Tanta autē erat mau
ritio in rebus romanis negligentia:tanta item auaritia:ut debita magistro militum theo
dosiacisq; stipendia nollet ex constantinopoli aut rauenna transmitti:quicquid uero pe
cuniarum a romanis poterat abradi:id nihilominus rauennā deferri obstinatissime con
tendebat. Quare pōtifex gregorius opere & præsidii militum necessitatem in urbis ro
mæ custodia considerans:publica ecclesiasticaq; frumēta illis diuisit. Et paulo post præ
fecto & magistro militum in consilium uocatis:de pace:cuius constituendæ Ariulfus
Etruriæ dux fecerat mentionem:quid censerēt interrogauit:præfecto autē & magistro
militum: quibus pericula urbis ante oculos uersarentur:pacem constitui laudantibus.
scripsit pontifex smaragdo italiæ exarcho:atq; etiam ad ioannem rauennæ episcopum
dedit epistolam:cuius sunt hæc uerba. Et quando locus est obtinēdi agat apud exarchū
tua fraternitas ut pacem cum ariulfo quādo possumus faciamus:quia miles de romana
urbe sicut ipse nouit amotus est. Theodosiaci uero qui hic manserunt:stipendia non ac
cipientes uix ad murorum quidem custodiam se accommodant. Et destituta ab oībus
ciuitas:si pacem non habet quomō subsistet? Smaragdus uero siue ī iussu pricipis paci
noluerit assentiri:siue armis posse hostes compescere sit confixus:nihil gregorio respo
debat. Quare pontifex uidens urbem summo in periculo constitutam esse præfecto &
magistro militum hortantibus pacem cum ariulfo constituit. Misit uero tunc ad mau
ritium imperatorem smaragdus Nordulfum quēdam longobardum:sed perfugā: qui
rauennæ habitabat:per cuius mendacissimi nebulonis assertiones exarchus ipse cona

tus est omnem siue malignitatis temporum: siue suam: siue imperatoris negligētiæ cul
pam in pontificem gregorium reiicere: tanq̄ pax Ariulfum inter & romanos facta uires
longobardorum tunc temporis adauxisset. Et tamē paulo postq̄ Nordulfum miserat.
Smaragdus intelligens uires longobardorum tantas esse: ut sui exarchatus rauennatis
oppidorum defensioni diffideret: tempori se accommodauit: & quod gregorium pōtifi
cem præfectūq; & magistrum militum cum etrusco longobardorum duce intellexerat
fecisse. pacem ipse etiam cum agilulfo constituit: per cuius ictum fœdus Parmam ciui
tatem primum reddidit: exinde regis filiam generumque dimisit illuc honestissime de
ducendos: nec potuit illis remittendis tantam adhibere diligentiam: quin puella præ
gnans motu itineris periclitata aborsu facto excesserit e uita. Nardulfus interea constan
tinopolim peruenerat: quo audito persuasus est illico mauritius: atq; gratissimum habu
it eam sibi oblatam esse causam cuius obtentu uisus sit sibi inustam tutatæ negligenter:
atq; ignaue urbis romæ & italiæ notam abolere. Hinc ira in pontificē excandescens ma
gnam militum qui romæ erant partem euocatam narniæ & perusiæ præsidiis adiūxit: &
ne pontificis auctoritas alicuius momenti in posterum foret: Theodosiacos ex urbe &
alios milites ex perusia narniaq; præcepit: bellum in etruscos Ariulfo subiectos innouare
Nec tamen ob id ariulfus bellum i urbem rettulit: magis nāq; prout compertum habu
it: pontifex romanos ille debiles uicinos q̄ Agilulfum italiæ dominum habere desidera
uit: qua ratione contra ac existimauit imperator pacis ille fœdera pridem icta cum gre
gorio innouauit. Interea Agilulfus longobardorum rex audita Mauritii cum pontifice
& romanis dissensione spem concæpit roma & italia potiundi. Vnde licet theudelinda
hortante magnam spem pacis constituendæ gregorio pontifici præbuisset: expeditionē
æstate præterita in mantuam Cremonamq; urbes destinatam ad urbem romam ducere
constituit. Siquidem sclaui multitudo ingens a cacanno missi: uenerunt & longobar
di duces: prout iussi erant mediolani ad diem cum copiis affuere. Eo cum maximo appa
ratu profecturus rex primum omnium magnis comminationibus impulit ariulfū Etru
riæ ducem: ut bellum undiq; innouaret. Tuncq; Ariulfus regis imperio uictus perfidia i
pontificem romanosq; est usus. Nanq; improuisus bello indicto inuadens balneum regi
um & urbē ueterem ciuitates in fœdere nominatim ascriptas occupauit. Paulo post agi
lulfus traductis pado copiis etruriam est ingressus. Quæ cum romæ essent nunciata illi
co pontifex & magister militum prætore in urbe relicto: qui curam gereret ne quid detri
menti ciuitas acciperet: nepesum accesserunt: & confirmatis ciuitatum oppidorumq; re
Ariulfus romã obsidet. gionis incolis præsidia singulis addidere. Agilulfus uero cum equitatu aduolans tanto ir
ruit impetu: ut parum abfuerit quin pontifex magisterq; militum fuerint intercepti. Ob
sessa itaq; est roma. Et maximam eo tempore pertulit calamitatem. Quod ut certius
& maiori cum audientium indignitate explicemus uerba ipsius pontificis afferre est li
bitum: quæ multis ex eius epistolis sūt excerpta. Eruntq; simul multa ex quibus mauri
tii impietas in urbem romam italiamque: & persecutio agitatioque pontificis gregorii
q̄ta fuerit facile cognoscetur. Scripserat mauritius gregorio eum conuitiis lacerans sim
plicēq; appellans: q, ariulfo credidisset pacem subdole offerenti. Ad quæ gregorius. Ego
ab ariulfo decæptus simplex appellor: sed is toto corde uenire ad rempublicam paratus

fuit:dumq; mihi non creditur:immo magis Nordulfo creditum est q̃ mihi:uideor esse
mentitus. Verum si terræ meæ captiuitas per quotidiana momēta non excresceret: de
mea despectione & irrisione lætus tacerem. Sed hoc me uehementer affligit: quia unde
ego crimen falsitatis tolero:inde italia quotidie ducitur sub longobardorũ iugo capti
ua dumq; meis assertionibus non creditur:uires hostium immaniter excrescũt. Et pau-
lo post. multas enim plagas accæpi:quas breuius enumero:q̃ tanta res dici posse uidea
tur. Primo mihi pax sumpta est:quam cum longobardis in tuscia positis sine ullo reipu
blicæ dispendio feceram. Deinde corrupta pace de romana ciuitate milites ablati sũt: &
quidem alii ab hostibus occisi:alii narniæ & perusiæ positi:& ut perusia teneretur:roma
relicta est. Post hæc grauior plaga fuit aduentus agilulfi:ita ut oculis meis cernerem ro
manos more canum in colla funibus ligatos:qui ad franciam ducebantur uenales. Et
quia nos intra ciuitatem fugimus:deo protegente:manus eius euasimus. Insuper de glo
riosis uiris gregorio præfecto & castorio magistro militum non mediocriter sum affe-
ctus. Qui omnia quæ potuerunt fieri nullo modo facere neglexerunt:& labores uigili
arum ac custodiæ ciuitatis uehementissimos pertulerunt:& post hæc omnia graui do-
minorum indignatione percussi sunt:de quibus patienter intelligo:quia eos:nō sua acta
sed mea persona grauat:cum quo:quia pariter in tribulatione laborauerunt:post laborē
pariter tribulantur. Mauritius item ne aliquid omitteret:in quo famæ sancti uiri posset
detrahere:eum insimulatus est necasse in custodia malchum episcopum:qui i furto de-
prehensus ad iudicium seruaretur. Ad quæ respondens Gregorius: ea usus est uerborũ
magnificentia:quæ illum facile ostendi præter religionis ac morum sanctitatem uirum
fuisse animo excellentem. Sabiniano nāq; scribēs inquit. Vnum quod te oramus sugge
ras mauritio imperatori:quia ego seruus suus:si in mortem uel longobardorum me mi-
scere uoluissem hodie longobardorum gens nec regem nec duces:nec comites haberet:
atq; in summa confusione esset:sed quia deum timeo:i morte cuiuslibet hominis me mi
scere formido. Malchus autem episcopus neq; in custodia fuit:neq; in aliqua afflictio-
ne:sed die qua causam dixit subito mortuus est inuentus. Mirum uero potuisse grego
riũ q; effecit tātos iter turbies aliquid dictare uel scribere:& tamē licet eius cythara sæpe
uerteretur i luctũ:omelias populo sæpe dicebat. multa sæpe scribebat:quoq; hæc sũt i ex-
positione ezechielis. Quid ē quod iā i hoc mũdo libeat? Vbiq; luctus aspicimus. Vn-
diq; gemitus audimus. Destructæ urbes:euersa sunt castra:depopulati agri:in solitudi
nē terra redacta est. Nullus in agris agricola. pene nullus i urbibus habitator remansit.
& tamen ipsæ paruæ humani generis reliquiæ adhuc quotidie & sine cessatione feriũtur
Alios in captiuitatem duci:alios detruncari. alios interfici uidemus. Ipsa autem quæ ali-
quando mundi domina esse uidebatur:qualis remanserit roma conspicimus:immensis
doloribus multipliciter attrita:desolatione ciuium:impressione hostium:frequentia rui
narum. Iam de illa omnes potētes ablati sunt. Vbi enim senatus. ubi iā populus. Omnis
i ea dignitatũ ordo extictus. Et tamē ipsos nos paucos q remansimus adhuc quotidie
gladii:adhuc quotidie inumeræ tribulationes premũt. Iā uacua ruit roma. Ruinis nāq;
crebrescentibus ipsa destrui ædificia uidemus:& postq̃ defecerunt hoies:etiam parietes
cadunt. Angebatur etiam eo tempore Gregorius non minus prouincialium q̃ urbis ro-

Gregorius ad Mauritium ipatorē.

Item Gregorius ad imperatorem.

23.9.8.

Scripta a grego
de desolatione ro
urbis & itali

mæ calamitatibus. Nam in eodem tempore in quo romam Agilulfus per annum obse-
dit: Saraceni arabes Siciliam ingressi: omnemq; maritimam oram prædati incẽdio quo-
q; uastauere: quod cum gregorius intellexisset futurum: scripsit uniuersis siciliæ episco-
pis: ut ad redemptoris christi remedia se referentes: quibus nequirent uirtute resistere la-
chrymis obuiarent: & contra omnes barbaricæ crudelitatis insultus supernæ protectio-
nis auxilium implorarent. Et cum sclaui histriæ imminerent eius prouinciæ episcopis
scribit. Equidem de sclauorum gente quæ uobis imminet & affligor uehementer & tur
bor. Affligor in his quæ in uobis iam patior: conturbor: quia per histriæ aditum iam ad
italiam intrare cœperunt. Quãq̃ uero Gregorius plura de hac sclauorum in histriam
irruptione non scribat: tamen nos compertum habemus eam gentem: quam ultra da-
nubium sedes habere. & socerum filiumq; mauritii illis oppositos fuisse diximus: tunc
primum oram adriatici sinus dextri littoris occupasse: & ita habitationem in ea cõtinu
asse: ut quicq̃d prius histria & dalmatia dicebatur: ad tempora usq; nostra dicatur scla-
uonia. Nec tamen omnis illa gens reliquit primas ad danubium sedes: quin idem mu-
tato nomine magnam obtinent partem illius regionis. Siquidem locutionis similitudo
ac pene proprietas ostendit eos qui nunc poloni & boemi dicuntur ex sclauonum reli-
quiis fuisse. Incoluerant autẽ prius: ut supra docuimus: ea loca Vandali: quos credendũ
est quando ad romanorum inuadendas prouincias sunt profecti: partem gentis ĩ patria
reliquisse. Quare sclaui paulo post superuenientes ita locutiones cõmiscuere: ut ex utra-
q; tertiam effecerint: quæ pro regionis & ducum diuersitate partim boemica: partim po-
lonica postmodum sit dicta. Sunt etiam certiores proximis in regionibus sclauorum: re
liquiæ apud saxones: quorum coloni maiori ex parte puram habent: qua dalmatæ nũc
nuntur sclauonicam locutionem. Sed ad Gregorium: is sanctus pontifex: licet distine-
retur hinc belli terroribus inde scribendi laboribus: tamen fidei christianæ istitutioni &
per italiam & extra illam intentus erat. Sæpe enim Ricaredum uisigothorum regem hi-
spaniam obtinentem ad perseuerandum in salubri disciplina a leandro episcopo habitã
ẽ hortatus: & illum unis in epistolis digne laudauitq; itegritatem uitæ prætulit magnæ
tri pecuniæ: quam hebrei soluere obtulissent: si decretum ille mitigasset: quod aduersus
eorum perfidiam protulisset. Sed agilulfo urbem obsidente & omnem uastante regionẽ
Gregorius ad theudelindam reginam: cui prius dialogos inscripserat alias dedit episto-
las: quarum duæ sunt de tribus capitulis: quæ ex synodo calcidonensi regina & lõgobar
di nondum susceperant: priusq; impetrauit pontifex quod uoluit a gentis barbaræ regi
na: q̃ a multis histriæ episcopis. Seuerus nanq; aquileiensis patriarcha ut ea susciperet ca
pitula: nõ prius adduci potuit: q̃ a Smaragdo exarcho simulq; antonio ecclesiæ defenso-
re rauennam fuit perductus. Vbi a ioanne episcopo rauennate persuasus hæresi abrenũ-
ciauit. Et tamen paulo post idem seuerus mauritii imperatoris Gregorio & fidei christi-
anæ quoad poterat aduersantis præsidio fretus ad uomitum rediit. Cuius pseudo episco
pi pertinacia est factum: ut aquileiensis ecclesia in duas sedes sit diuisa. Eo nanq; defun-
cto Ioannes a Sisulfo forojuliano longobardorum rege apud aquileiam: & candianus ĩ
uenetis apud gradum a pontifice romano in patriarchas ordinati fuere. Quid q; agilul
fum regem si armis Gregorius superare nequibat in caussis fidei & religionis succumbe-

re fecit. Nã cum laurentius mediolanensis episcopus e uita excessisset et longobardi unũ ex suis delegissent episcopum: Gregorius desẽsori patrimonii liguriæ scripsit: ut coactis mediolanensibus in liguria habentibus illum confirmaret: quem illi concordes ducerẽt eligendum. Ad ea enim usq; tempora & aliquot item annis postea omnis liguria itra uetustissimos macræ & uari amnium apenniniq; iugorũ fines semper in romanæ rei fide permansit: postq̃ a Narsete fuit francorum manibus erepta. Itaq; tã multi ex mediolanẽsibus longobardorum sæuitiam declinauerant in liguriam: ut electionẽ episcopi ab ipsis fieri posse iustissimus pontifex indicauerit. Annus interim obsidionis romæ tanto apparatu: tantisq; cum copiis factæ elapsus erat. Quo in ãno agilulfus rex nunq̃ efficere potuit: ut arigis beneuentanus longobardorum dux aut i castra ad se iret: aut subiectis imperatori & romã souentibus beneuentano ducatui uicinis bellum inferret. Tenebat uero arrigis eo sub ducatu præter neapolim & puteolos quicquid uetusto nomine campania regio est complexa. Illiq; suberant samnitum pars maxima a Beneuento exerniaq; & aimonis uasto aternum usq; amnem: qui nunc est piscaria: & inde quicquid pelignorum marucinorumque & marsorum nominibus continetur. Piceni autem pars ad apenninum pertinens spoletano duci longobardorum suberat. Exinde quicquid urbiũ oppidorumq; a Rauenna in Sipõtinam urbem & ultra ad oram maritimam quicquid in italiæ ambitu ad neapolim est situm. Et a siponto nuceriam inde in lucanos neapolimq; quicquid mediterranea regio in salentinos calabrosq; & brutios habet imperatori tunc parebat: ut nullo sit pacto dubitandum: quin mauritius potuerit urbi romæ & italiæ subuenire: nisi mala illi mens: malus animus fuisset. Itaq; agilulfus postq̃ nullam potiundi romae spem reliquam uidit obsidione soluta i etruscos recessit: & inde mediolanum se cõtulit. Interea Mauritius iudicio dei deterritus a Gregorii persecutione cessauit. fama est & in sancti gregorii scriptis inuenimus: uirum quẽdam monachi uestimẽtis indutum: tenentemq; strictum ensem constantinopoli in forum uenisse: & cum ad statuam usq; æneam gladiatoris ipsum circuntulisset ensem exclamasse: Imperatorem gladio moriturum. Quãobrem mauritius a molestiis gregorio inferendis se continuit: adnisusq; est omnia facere: ex quibus iram dei posset auertere. Interea uero dum supplicari a seruis dei pro se studet: & se in luctu ac lachrymis anteactæ uitæ poenitentia macerat: in somnis uidit: se & constantinam uxorem cum filiis & filiabus: omniq; cognatione tradi focæ militis gladio perimendum. Cũq; euigilasset: philippico genero: quem affectati imperii suspectum habuisset ad se uocato falsæ de illo suspitionis culpam est cõfessus: & erroris sui odium deprecatus: illum interrogauit: nunquid aliquem in omni reipublicæ militia focam audiuerit uocitari. respondit philippicus unum se focam nosse qui nuper esset constitutus in exercitu procurator. Et cum Mauritius qualis ille esset focas inquireret ait philippicus: ætate iuuenem temerariumq;: sed timidũ esse. Ad quod uerbũ consternatus imperator: si timidus inquit profecto & homicida. Qui tamen in poenitẽtiæ & supplicationum sollicitudinem totum se demersisset mauritius nequaq̃ iterea a cupiditate ac auaritia abstinebat. quinimmo ne exercitus eum stipendii & annonæ impendio grauaret illum ultra danubium hiemare coegit: in regione sclauorum ut perpetuis incursionibus per uim & arma sibi quærerent alimenta. Qua ex re commotus in sedi-

onem exercitus focam centurionem exaltatum super clipeum sibi in Exarchum acclamauit. Eo tumultu in exercitu commoto Theodosius filius & germanus socer imperatoris fugam arripuerunt. Ducentes tamen in exercitu ordines: siue quia indigne ferrent focam centurionem eis esse prælatum: siue quia differendo sperauerint multitudinis furorem posse deliniri: publico consilio ad theodosium germanumq; miserunt: ut alter eorũ imperator effici pateretur. Cumq; illi renuissent: focas ab exarchatu concordi exercitus uoto ad imperium sublimatur. Ea cum essent constantinopolim nunciata: Mauritiusq; aliquot cum populo habuisset contentiones: tumultuari in urbe est cœptum. Et Mauritius dissimulato habitu cum uxore & filiis dromonem conscendens fugere est adnisus. Sed apud calcedonem uno & uigesimo imperii sui anno captus est: securiq; percussus.

Focas imperator.

Mauritii obitus.

Historiarum Blondi Forliuiensis ab inclinatione imperii Romanorũ Liber Nonus.

OCAS apud Constantinopoli magno populi exercitusq; applausu Imperator declaratus nihil duxit ãtiquius q̃ quæreret ut pari quoq; romanorum uoto confirmatus uniuerso orbi ostenderet se iure & ordine imperium accæpisse. Scripsit itaq; pontifici Gregorio & romanis: cum hisq; epistolis suam & uxoris leontiæ imaginem romam deferri curauit. Et cũ sæpenumero faustum imperatorem fœlicem augustum bonum reipublicæ patrem focã fuisset acclamatum. Imago augustorum in oratorio sancti cæsarei lateranẽsis pallatii sacello locata fuit. Dedit uero gregorius pontifex ad focam litteras: ĩ quibus de imperii susceptione gratulatus: illum hortatus est inter cætera: ut libertate singulis sub iugo imperii reseruata: memor esset illud inter reges gentium & reipublicæ imperatores distare: q; reges gentium domini seruorum sunt: imperatores uero reipublicæ domini liberorum. Paulo post Gregorius mittens ad focam qđ ille poposcerat diaconem unum spirituales palatii constantinopoli causas directurum: calamitatem exponi iussit: qua eo tempore a lõgobardis roma & italia premebantur. Smaraipg nanq̃ patricii aduentus parum profuerat ciuitatibus & oppidis in romanorum & rauennatum fide solitis permanere. Et agilulfus q̃primum intellexit imperium apud constantinopolim ob res nouas a foca itentatas uacillare: copias quibus ĩ obsidione urbis romæ usus erat: denuo contraxerat: ducebatq; in expeditionem anno ante secundo aduersus mantuam Cremonamq; tantis apparatibus destinatam. Curauit uero Agilulfus ut Etruriæ & spoletanus gẽtis suæ duces romanos eorumq; oppida q̃tis possent motibus agitarent. Profectus mediolano æstate iã media Agilulfus primum Cremonam urbem obsedit: quam intra trigesimum diem expugnatam ad solum usq; demollitus est. Exinde ĩ mantuam est ductum: quæ urbs fortiter repugnauit: q; inerat præsidium a gallinico: quando Parmam cæpit immissum. Sed longobardi admotis arietibus mœnia alicubi aperuere: quamobrem Rauennatum Græcorumq; milites qui præsidio inerant salute rebusq; propriis per pactionẽ impetratis urbem intra tricesimum & ipsi diem amiserunt. In eam urbem non est a longobardis aliter sæuitum q̃ q; mœnibus magna ex parte euersis reddita est immunita. Interea uulturnienses cum uidissent duabus his urbibus pado proximis nullum a Rauenna ue-

nisse subsidium: sese longobardorum fidei permiserunt. Erant in Brexillo tunc ra-
uennatum milites qui demolita olim Ab anthari rege eius oppidi munimenta tumul-
tuario opere instaurauerant: id solum admisi: ut ibi haberent præsidium: in quod:
cum ex agro hostili abigerent prædam: tutos se redderent. Et hi etiam Cremonæ &
Mantuæ excidii exemplo territi præsidio igni ferroquæ demollito rauennam nauibus
sunt delapsi. Ea cum agerentur in Italia: focas anno imperii sui primo omnes asiæ
& Europæ: atque etiam africæ prouincias quæ mauritio subiectæ fuerant confirmaue
rat: tantumque de se spei prouincialibus imperio parere assuetis dederat: tantum econ-
tra formidinis hostibus incusserat: ut fama probitatis suæ in italiam perlata Agi-
lulfum & longobardos terruerit. Hinc Smaragdum inter & longobardos in ali-
quot menses inducie primum: & post in annum pax constituta est: quo in anno Agi
lulfus ut præsidia sibi aduersus nouum imperatorem pararet: affinitatem cum theu
deberto francorum rege quæsiuit: filia theudeberti Adoaldo ipsius Agilulfi filio uix
dum quadrimo per internuncios desponsata. Ea pace constituta: quam romanos
etiam & omnes longobardorum duces ubique constitutos tenere uoluerunt: beatus
Gregorius anno imperii focæ secundo & pontificatus sui quartodecimo migrauit ad
cœlum. Suffectus uero est illi Sabinianus: qui & ipse pacem cum longobardis in al-
terum annum fecit: per cuius pontificis tempora & si omnis Italia ab hoste longobar-
do quieuit: fames tamen ualida populos non minus q̃ ante acta bella fecissent affli-
xit. Qua suadente fame Agilulfus longobardorum rex: & quia noui imperatoris
focæ potentiam formidaret: Stablictanum notarium suum misit constantinopolim ad
focam: cum quo pacem constituit triennio in Italia obseruandam: eiusque pacis be-
neficio quiescente roma suffectus est defuncto Sabiniano Bonifacius pontifex qui fu
it eius nominis tertius: is insolentiam constantinopolitani patriarchæ iconomicum
se: prout beati Gregorii temporibus cœperat appellantis compescuit. Focas etenim — Ecclesia romana cæterarum domina
ipsius pontificis suasione publica: & ad uniuersum orbem christianum dimissa sancti
one: cōstituit: ut romanæ ecclesiæ romanoque pontifici omnes orbis ecclesiæ obedirent.
Eo autem pontifice immatura morte post nonum mensem uita functo successit al-
ter Bonifacius ex marsis & urbe ualeria oriundus: qui & ipse ab eodem foca impe
trauit ut templum romæ celeberrimum a Marco agrippa ædificatum: & omnibus
diis gentilitatis prophanatum: mutato nomine sanctæ mariæ & omnium christi san-
ctorum ecclesia uocaretur. Quæ aūt Romā & Italiā tāto prius tempore presserāt agitatiões
ad focæ imperii extremum tempus in asiam translatæ uidētur. Nāq; prassini primū: &
uenetici sinus arabici ægyptū iter & asiā accolæ multis cōmissis prælus sese cædibus ma
ximis lacerarunt. Eorum uero populorum odia uetustam habere originem coniicimus:
cū ipsos cōstet Helii Antonini ueri imperatoris temporibus simile bellum parasse: qbus
dū iperator auctoritate & missis legiōibus obsistit: prassini qdē facile ipata fecerūt. uene
tici autem antoninum suspicati i hostium fauores procliuiorem fuisse: illum romā redi-
re properātē iniuriis incōmodisq; affecerūt. Sed & psarū rex cosdras p idē ipsū tempus i
quo prassini ueneticiq; tantos conciuerant motus romani imperii prouincias inuasit: tan
taq; celeritate tāto cum apparatu irrupit ut prouinciæ urbesq; quascunque tentauit pari

tempore sint & aditæ & occupatæ: focas nanque aliis q̄ i africa exorti nunciabãtur sedandis motibus adeo implicitus perplexusque erat ut prius omnia & simul uitam amiserit q̄ satis quid sibi prius agendum foret constituere & prouidere potuerit. Priscus quidam patricius summo honore apud focam in constantinopoli fuit: qui coniuratione inita cum eracliano socero africæ proprætore Eraclio eius filio & suæ uxoris fratri imperium affectauit: q̄ primum itaque prasinis ueneticisque tumultuantibus cosdroas mesopotamiam occupauit Eraclianus item prout cum genero constituerat imperatori in africa rebellauit. Tum priscus componendis soceri cum imperatore rebus sequestrem se exhibuit: Eracliusque constantinopolim tanq̄ paternæ fidei obses uenit: & copias Eraclianus quantascũque ex africa potuit contrahere tanq̄ imperatori subsidium allaturus parauit. Q uibus copiis nauigio in thraciam transportatis focam coniurati obtruncarunt. Eraclioque imperatore per uim & arma constituto: Eracliãus pater ad tuendam africam est reuersus. Per id etiam extremum focæ imperii tempus licet Itali & romani quietem: de qua diximus: a longobardorum pace nacti essent: eorum tamen hostes longobardi cædes quibus tanta crudelitate in nostros diu fuerant debacati sunt experti: Auares nanque hunni: a quibus noricum prouinciam a se bauariam prius appellatam ostendimus: inhabitari: transpadanas sibi confines ueneti: & foriiulii prouincias inuaserunt: quibus intima foriiulii iam habentibus gisulfus eius prouinciæ dux cum omnibus prouincialibus longobardis qui arma ferre potuerunt occurrit. Præliũque sine mora magnis utrorũque animis est commissum: sed longobardos multitudinem alioquin ingentem maior multo bauarorum exercitus corona cinxit. Pugnatũque est utrinque atrociter. Et licet Bauaro uictoria non cæsserit incruenta: gisulfus multis confectus uulneribus cæcidit: longobardique multa pugnatorum millia pene ad internitionem fuerunt cæsi: secundum id prælium Bauari in multas diuisi partes prouinciam ubique rapinis incendiisque latissimis uastauere. Erat Bauaris rex dictus ex gentis consuetudine cacannus: qui audiens romildam gisulfi ducis uxorem cum filiis rodoaldo & grimoaldo cumque uxoribus & gaza primariorum gentis longobardæ qui in prælio ceciderant sese intra oppidum foriiulii communisse: illuc duxit: firmiore proposito q̄ certiore spe uel obsidione uel uiribus potiundi. Nanque id oppidum post aquileiæ urbis excidium ante annos ferme ducentos ab Athila factum: eius prouinciæ metropolis & tanq̄ arx fuerat: in qd̄ heruli ostrogothi: & ipsi ad extremũ longobardi prædam cum aliis in italiæ regionibus: tum maxime in transpadana factam congerere consueuerant: qua ratione & quod in ipsis italiæ faucibus situm id oppidum barbaris qui noui aduenissent opponebatur: firmissimis mœnibus munitum erat.

Obsedit tamen oppidum Gisulfus: & machinis excitandis fecit maximos apparatus. Sed qua pridem usi erant longobardi fortuna iam flacescente per inusitatum proditionis genus oppido Bauari sunt potiti. Romilda nanque cacannum mœnia obequitãtem conspicata flauo crispantique capillo: forma atque ætate florentissimum esse: in illius libidinem exarsit: misitque e uestigio nuncios qui pacto cum rege suo ipsius matrimonio pollicerentur oppidi proditionem: spopondit uero rex: & oppidum ingressus: introductis copiis Romildam unica nocte in thorum admisit: fide post-

modum laudando perfidiæ modo falsa impudicā mulierem bauaris militibus in concubitum prostitutam ad lassitudinem agitari iussit:& seu auiditatæ prædæ seu gentis longobardæ odio adductus omnes tam fœminas q̄ mares:& omnis etiam ætatis i oppido repertos porta foras educi custodirique iussit:pollicitus sese illos ad pannoniæ loca unde primum ab Albuino rege i italiā traducti fuerant reducere liberandos:ut priore i patria cō manerent.Exinde præda oppido asportata ignis ædificiis est subiectus:nec prius inde mouit rex q̄ oppidum munitissimū opulentissim ūque solo uidit æquatum : & profecto maximam eo in excidio bauaros adhibuisse diligentiam hinc constat:q̄ multos ante annos celeberrimi oppidi in patria cui dedit nomen uestigia ignorantur: fuerūt tamē nōnulla prouinciæ foriiulii oppida editis grumosisque i locis sita longobardis salua:cormona nemasium osopum arcenia: reuma:glemona & ibliginum:ea in oppida quos sors & melior fortuna perduxit ii maiorum gentis longobardæ copiarum aduentum salui securiq̄ expectarunt.Etenim ad primum irruptionis Cacanni in foroiulianam regionem nuncium:qui ad longobardos duces per italiam est perlatus illico omnes papiæ ad regiam conuenerunt.Vbi de clade accepta:& excidio oppidi prius certiores facti sunt q̄ potuerint subuenire:grasulfum tamen gisulfo fratri defūcto ducem foriiulii Agilulfus rex ducesq̄ subrogarunt.Bauari interim italia egressi cum primum in patria constitere captiuos pubertatem supergressos in campo:cui sacro postea ob id facinus fuit nomen:interfecerūt. Pueros uero & fœminas partim pro seruis pellicibusue habuerunt: partim hastæ subiectos tanq̄ gentem barbaram uendiderunt:pueros tamen rodoaldum & grimoaldum gisulfi ducis defuncti filios fuga prolapsos solus inter multos scriptores asserit paulus. Per id etiam temporis imperio constantinopolitano tumultibus illis in æfrica & Asia agitato: Sclaui:quos ostendimus in dalmatiæ & histriæ ora consedisse quecūq̄:propinquis in regionibus imperio parentia inuaserunt:& militibus :quos focas præsidio imposuerat subita irruptione accisis omnem dalmatiæ & illirici adriatico adiacentis prouinciam subegerunt.Nec potuerunt italici eorum qui tunc in iperio suscitati erant motuū sese omnino expertes insontesque seruare.Pace longobardorum ubique per italiam constituta:focas Ioannem lemigium thracem Smaragdo patritio i exarchatu italiæ dederat successorem: qui sua iudicūque suorum muliebri turba in italiam trahenda diu per græciam est moratus:tam diuq̄ desedit & nauigare tardauit Ioannes: ut non prius inire potuerit magistratum q̄ de focæ casu in italiam sit perlatum.Itaque appulsis rauennæ nauibus:quæ exarchum iudicesque per oppida & urbes italiæ regēdæ distribuendos aduexerant græca uirorum uxorūque & spadonum mollities omnia quæ aduenis collibebāt imperat:& diutius dillata comminationibus uerberibusque nititur a rauennatibus extorquere.Erāt tunc rauennates:quod opulentis in urbibus assolet:tot tantisque:quātæ undique obstrepebant occisi iperatoris profligatorum cæsorūque ad internitionē longobardoꝝ atq̄ oppressoꝝ a sclauis hystroꝝ nouis rebus animis suspensi:Dum igitur græci haud secus q̄ si res iperii integræ essent iportunæ rauēnatibus molesti sūt:facile exortus ē icerto auctore aut cōcitatore tumultus:& Ioanne exarcho cum magna iudicum parte occisis in petulantem uxoꝝ spadonūq̄ turbam petulantius ē crassatum:Romani etiā licet nullos rempublicam iperiiue decus cōcernentes cōciuere motus: bonifacio tamē quarto uita fūcto

occidunt exarcum
iudices romane

usqueadeo in successoris electione discordes fuere ut prius elapsi sint octo menses q̃ in successorem potuerint conuenire. Erat neapoli ioannes campsinus ex gẽte patricia constantinopolitanus: quem focas præsidio illiq; urbi præfectum. siue prout græco uocabulo appellabant: archata imposuerat. Is eam romanorum in pontificis electiõe diuturniorem solito altercationem maiores parituram motus existimauit. Et occisorum rauennæ exarchi ac iudicum commotionem apertam rebellionem parere est opinatus. Vnde urbis neapolitanæ: & simul lucaniæ: brutiorũ Apuliæ: & urbium oppidorũque campaniæ quæ non parerẽt longobardis tyrãnidem suscæpit: fore sperans: ut imperio in asia a persis oppresso: rauẽnatibusq; in rebellione permanẽtibus: regno etiam ipse occupato quietus potiretur. Eo anno qui fuit inclinationis imperii romanorum occidentalis ducentesimus eraclius in augustum quinquagesimumoctauum assumptus: & a sergio patriarcha cõstantinopolitano coronatus orientale accepit imperium: adeo in asia mutilatum: ut cõstet eius imperii inclinationem ipso anno initium habuisse. Prouidit tamen omnia & principio: postq; aliquamdiu magnifice gessit eraclius. Primum nãque eleutherium gentis patriciæ cõstantinopolitanũ imperialis aulæ cubicularium & ducem rei bellicæ scientissimum in italiam misit deditque illi copias & pecunias quo res italiæ confirmaret. Et copias quascũque focas in proximis asiæ & europæ prouinciis habuerat: quasque genitor eraclianus ex africa miserat: & in dies mittere potuit instruxit: misitque aduersus cosdroem quo prouincias in fide manentes ab illius impetu conseruaret. Nam priusq̃ foca occiso imperium Eraclius in constantinopoli potuerit stabilire: cosdras mesopotamia palestinaq; occupatis: Hierosolymam inuaserat: eaque urbe tunc opulentissima potitus in christianos quorum ad nonaginta milia: sicut multi tradunt scriptores: gladio interemit desæuerat: diruerat ecclesias: & loca sancta quoad poterat pollui inquinarique curauerat: quãq̃ nõ nihil ueneratiõis uidet̃ sacratissimæ cruci dominicæ exhibuisse: quãdoquidem eum graues tradunt scriptores illius partem quam helena constantini magni genitrix in caluaria locauerat: inde asportatam posuisse in patria locatã in throno quẽ mirabili opere auro gemmisque ornatum exædificauerat: ea ratione ut licet extrema rotunditas ad cæli instar circumageretur: ipse tamen immotus in centro sederet: dominica cruce supra uerticem communitus. Nãque suis prædicabat persis fore: ut q̃ diu sacrosanctæ inhæreret cruci ab omni iniuria & mortis periculo tutus esset. At apud urbem romã q̃primum est auditum accepisse Eraclium imperii iura: ilico Deusdedit romanum ciuem patre Stephano subdiacono pontificem elegerunt. Intereaque Eleutherius patricius rauennæ applicuit: qui sine controuersia admissus: postq̃ exercitum nauigio eduxit: milites qui rauennæ & in illius exarchatu erant ad edictum conuenientes nouo adegit in Eraclium sacramento. Exinde confirmatis rebus: habita consciorum exarchi ioannis & iudicum reipublicæ necis quæstione noxios puniuit. Postea accedens romam a Deusdedit pontifice populoque romano honorifice est acceptus. Eo ex loco pertentare uolens q essent quos ioannes campsinus fautores haberet: omnes qui sub foca romano imperio stipendia facere soliti erant: edicto ad sacramentum accipiendaq; stipendia conuocauit: sed ad nullos milites ueteranos statiua citra aut circum neapolim habere solitos peruenit edictum: q; omnes campsinus in neapoli coactos pecuniis frumento uesteq; donauerat.

Campsinus ad tyrãnidẽ aspirauit

Anno christi sexcentesimo duodecimo Eraclius iperator

Quæ causa Eleutherium impulit ut postq̃ copiis abunde munitus erat: ad obsidendum neapolim properaret. Copiis q̃ primum eleuterius applicuit: structa acie obiectis Neapolitanæ urbis portæ: campsinus & si inferiorem se uiribus intelligebat: non est ausus prælium retractare: q̄ uereretur ciues Neapolitanos quibus magnam de suo exercitu spem præbuerat se prælium retractante ad superioris potentatu patricii obedientiam inclinare: conflixit itaque campsinus: & ipsa in porta superatus interfectusque fuit. Potitus neapolitana urbe & rebus italiæ illius oræ compositis eleutherius rauennam redit. Vbi non solum debita militibus æra persoluit: sed unumquenque donans: prout dignitas ordoque exposcere uidebatur omnes beniuolentia deuincire sibi conatus est. Consciusq̧ sibi quãtum esset facinus quod animo destinasset: nouam cum longobardis pacem amicitiamque quæsiuit. Illis autem ob acceptam a bauaris cladem ultro assentientibus: ueteri paci aliquot etiam menses ex formula obseruãdæ: noua in decennium est addita. Cœpitque primum ostensæ uirtutis fructum eleutherius: q̄ eraclius multorum litteris: quæ in italia ille gessisset gereretque: intelligens illum italiæ exarchum solita attributa potestate cõstituit. Per ea eñi tempora eraclius rerũ imperii cura in duces suos reiecta apud cõstantinopolim desidebat: ocio luxuique immersus. Nam cum uxor eudoxia constantinum anno imperii secundo peperisset: & ipso in partu obisset Martinam ex sorore neptẽ incestuoso sibi matrimonio copulauit: ex qua ãno cõiugii primo suscæpit filiũ noie eracleonem. Romæ interea deus dedit: papa post annum pontificatus tertium uita functo Bonifacius eius nominis quintus illi suffectus est. Sed priusq̃ potuerit pontifex ex more cõsecrari eleutherius patricius & nouus exarchus: sese apud rauennã italiæ regem declarat legiones sibi per largitionem conciliatas unum in exercitum cogit: iterque ingreditur: romam sibi & cunctam italiam subacturus. Duces uero militiæ rauennatis quibus plurimum fidere cœperat: eum apud oppidum luceolim iterfecerunt. Qui duces cum exercitu rauẽnam redeuntes caput tyranni constantinopolim eraclio miserunt: suscæperuntque curam: ne res italica exarcho destituta quicq̃ acciperet detrimenti: quousq̧ isacius patricius & ipse constantinopolitanus demandatum sibi ab imperatore accæpit italiæ exarchatum. In cuius aduentu agilulfo longobardorum regi uita functo Adoaldus filius puer cum theudelinda genitrice longobardis cupientissime fauentibus successerant. Ea enim regina quam a principio aduentus sui in italiam sibi comparauerat longobardorum gratiam adeo conseruauit: in diesque adauxit ut duces milites que longobardos uerbo magis regere: q̃ reges illos armis compescere potuerunt. Hinc nullis fœderum innouata conditionibus pax longobardos inter & italicos per decem annos: quibus puer in regno uixit quietissima fuit: quin etiam eiusmodi pacis bono multa uariaque regina cumulauit in italicos beneficia: q̄ non modo ecclesiis piisque locis pueri regis nomine donationes maximæ sunt factæ: sed urbes oppidaque alicubi instaurata. Essent hoc loco motus francorum & regum eius gentis theoderici theodeberti & clotharii fratrum explicandi: esset eorum inter se crudelitas diffamanda: q̄ theodebertus a fratribus ĩ prælio superatus: & inde cum ingenti exercitus iam captiui occidione interfectus fit: theodericoque post parum uita functo eius filios clotharius: ut solus regnaret: occidit. Sed ea tragicis: quibus fuerunt digna: relinquimus: ad illaque stillum cõuertimus: quæ

Eleuterius a suis occisus

ad nuper inchoatam a nobis orientalis imperii romanorum inclinationem secuta sunt. Anno imperii Eraclii sexto persæ omni asia quæ in meridiem uergit potiti ad ægyptum arma uerterunt. alexādriaque capta paulisper se cōtinuere: q; Eraclianus imperatoris pater magnum in africa exercitum terrestri uia in ægyptum asiāque ducendum parasse nunciaretur. Sed obiit eo in tempore Eraclianus. Quod cū esset persis renunciatum: illico in Africam ducentes carthaginem cæperunt. Inde potiti Africæ imperio impositisque illi: cum præsidiis: tum etiam magistratibus in asiam sunt reuersi. Petiuerat eo in tēpore Eraclius a cosdroa pacem: quā magno cū romani imperii dedecore fuerat acceptu-rus. Sed barbarus rex uictoriis insolescens ut illi consentiret paci nullis precibus præmiiue pollicitationibus adduci potuit. Quamobrem imperator timore potius q̄ uirtute animos faciente expeditionem in barbaros destinauit: primūque omnium constantinopolis defensioni prospecturus constantinum filium cæsarem declaratum regni consortē accepit. Sergio uenerabili patriarcha: & bonoso patricio spectatæ uirtutis uiro illi in administrationis socios attributis. Exinde rei diuinæ ex christianorum institutis religiosissime intendens: accuratissimam per sacri ieiunii tempora omnibus in sacris ædibus supplicationem habuit: postmodum cælebrato pascate profecturus dexteram saluberrimo telo armauit: tabula scilicet saluatoris iesu: uel: sicut aliqui habent gloriosæ uirginis imagine picta: quam diu uenerātissime in sacrario seruatam fama esset tāq̄ de celo cecidisset nullo fuisse hominum opere fabricatā: Ingressus syriam Eraclius audiens cosdroem se apud azotum urbem potentissimam continere illuc duxit. Quod cum intellexisset futurum cosdroas: inde profectus est: faciebat uero iter in persidem cosdroas: & ne hostis persequendi facultatem haberet quacūq; incederet maturas flauescentesq; tunc i agris segetes igni ferroque uastabat. Insecutus tamen est plurimis castris Eraclius: & ubi cosdroem in uastatione segetum uidit laborasse ipse in regionis ædificia desæuit. Eo i itinere factus est certior Eraclius cosdroem cursu accelerato intra persidem confugisse: relictis duobus præfectis Sarabago & Sarbasse qui nostrorum impetum morarentur.

Quare imperator mutato persequendi consilio: id munus & ipse legatis demādans flexit in sinistram: & magnis confectis itineribus peruenit ad taurum: ipsoq; superato monte repperit Sarbarum persam cosdroe ducum primarium magno circuitu facto anteuenisse: & ad pontem qui iungebat Sarum amnem sese illi cum magno exercitu opposuisse. processit uero Eraclius. & castris citeriori in saronis ripa ad pontem positis transire conatus est. Dūq; aliquādiu ipso in ponte uaria essent edita certamina: eraclius propugnaculum expugnauit: quod sua in ripa salbarus tumultuario opere communiuerat. Ea in propugnaculi oppugnatione cum se inferiorem cerneret Salbarus dux rei militaris sciētissimus: consilium in tempore cæpit: ex quo res eraclii adducta est maximum in discrimē. Munitiones nāq; etiam priusq̄ ab hoste essent captæ reliquit: magnamq; sui exercitus partem ad amnis ripas sursum deorsumue secedere: & depressis in locis insidere curauit: iussitq;: ut q̄ primū romanos se in parentes campos recedentē isecutos eē uidissēt: eadē q̄ prexissēt: otius reuersi ad pōtē præsidiūq; a se iposituū redirēt: distinerēq; prælio eraclium: ne suis i cāpo pugnātibus subueniret. Turmis ut sarbari imperata facerēt citato dilabētibus cursu ipse pariter i cāpos ꝑcurrēs fugere simulauit. At eraclii exercitus præsidio

potius hoſtes quaquauerſum fugere cernens ordines quidem ſoluit: ſed non minus turmas ad amnis ripas fugientes q̄ ipſum ſalbarum in campos eſt ſecutus: quæ maior q̄ opinatus fuerat dux Barbarus romanorum militum diſſolutio cladem auertit: quam neceſſario imperator maximam accepiſſet: ſi in ſolum ſarbarum agmina proruiſſent: illis nanq; turmis quæ ad ripas fugiebant ut ſe tuerentur compulſis relata eſt illico in pontem pugna: & eraclius de incōmodo quod iam magnum acceperat a ducibus certior factus pugnantes ubiq; milites accuratiſſime reuocauit. Deturbatus eo ponte Sarbarus tranſuerſis itineribus in perſidem ſe contulit. Quem Eraclius ſingula per caſtra e ueſtigio eſt inſecutus. Ea cum eſſent coſdroe nũciata Saym famæ cælebris ducem dedit Sarbaro ſucceſſorem. qui nouis magniſq; copiis exercitui: quē ſarbarus duxerat: additis Eraclio ſe oppoſuit: uentũque eſt ex condicto ad prælium: copiis hincinde in aciem explicatis: quibus aciebus ſtruendis cum dies una prope eſſet exacta pacti ſunt duces proximum ſolis ortum per inducias expectandum: quod uero ad crepuſculum potius q̄ ad ſolis ortum inierunt prælium multa utriuſque exercitus cæde in ueſperam eſt protractum: & inclinabat ad Saym perſaſque uictoria: niſi dominus exercituū: quo adiutore id bellum Eraclius gerebat: ſubſidium attuliſſet: exortus magnam in tempeſtatem imber grandine mixtus in faciēque hoſtium fulminans & obcecabat pugnantes perſas: & impetu prouoluebat: cum romanas acies aut minime a tergo læderet: aut ipſo turbine in hoſtem ferret. Confractus eſt itaque & magna occidione proſtratus Says exercitus. Ad eius ingentis acceptæ cladis nuncium territus coſdroas omnes effudit regnorum uires: copiis nāque quotquot perſia tunc habuit contractis Razatenem bellis fœliciter adminiſtratis præclarum ducem præfecit: oppoſitus Eraclio nouus dux magna conflixit audacia. Idque item prælium perpetuo continuatum die in ueſperam eſt protractum. Sed ad ſolis occaſum cum multa ĩ utroque exercitu milia cecidiſſent: Razatenes ſuperatus interfectuſque eſt: relata ſunt ex eo prælio uiginti ſeptem perſarum militaria ſigna: & maiore exercitus parte uel occiſa uel capta uires coſdroe conciderunt. Qui armis diffiſus quæ in perſia haberet reliqua: ultra tigridem ſe recipere cōſtituit: prius tamē q̄ proficiſceretur Medarſem filium ſyrochio quem natu maiorem probũque adoleſcentem haberet præterito regni conſortem appellauit. Tulit uero ægerrime Syrochis; adeoque in patrem eſt animo exaſperatus: ut ad eraclium miſerit: qui regnum perſidis ſibi paciſcerentur: ſi coſdroe & medarſe captis omnem regiam ſupellectilem romanis permitteret diripiendam. & conſtantinopolim aſportandum. Eraclius uero poſtulata concedens id ſolum egit in fœdere: ut ſyrochis captiuos de romano exercitu prouinciiſque liberaret: exinde pontem tigridis cum præſidiis: quæ ad utraque illius capita erāt: ſibi permitteret romano milite cuſtodiendum. Ea cum ex formula eſſent impleta coſdroas perfidia nati itellecta fugere adnitebatur. ſed de fuga a Syrochio filio retractus & cum medarſi filio uxoribuſque in uincula & carcerem eſt coniectus. Potitus tanta uictoria Eraclius crucem domini Ieſu a ſyrochi petiit: qua habita pacem cum illo perſiſque conſtituit. Et innixus paci ſyrochis cum præſidia & omnes magiſtratus ex romani quondā ĩperii prouĩciis urbibuſq; reuocaſſet: genitorē fratrēq; necari iuſſit. Tantis totq; rebus ſexto expeditionis illius anno q; erat ĩpii duodecimus fœliciſſime geſtis: Eraclius dominicā crucē āno quartodecimo poſtq̄ ĩ barbari māibus fuerat reduxit: Eodēq; ĩ āno

Eraclius dei adiutorio uictoria potit.

Anno chriſti. Dcxxiiii.

Africam ægyptum & perditas de asia prouincias romano recuperauit imperio. Arabia dũtaxat excepta: a cuius rebellione ingentia in orbe terrarum mala initium habuerunt.

De Machometto

Machomettus quidam: ut aliqui: arabs: ut alii uolũt: persa fuit nobili ortus parẽte deos gentiũ adorante: sed matrẽ hebraicæ gentis habuit Ismaelitã. Is ex duabus huiusmodi oĩno sibi inuicem aduersantibus superstitionum sectis originem trahens nulli earum omnino adhæsit: sed homo acerrimi callidissimiq; ingenii inter christiãos conuersatus pernitiosissimum humano generi ex duarum huiusmodi gentium legibus cõflauit incendium. Nãq; inter arabas apud quos magnum ambiret honoris locum publice cõcionatus est: non iniuria cosdroem cum omni familia deletum esse: q; se pro deo adorari fecisset homo omnium scelestissimus: qui & ipse idola sculptiliaq; manufacta adorare solitus fuisset. Subsequenter de lege hebreorum quam magna ex parte arabes sectabantur: christianorumq; traditionibus ita disputabat: ut unam eandemq; esse utranq; affirmaret: licet magnis utraq; gens abduceretur erroribus: quos quidem errores ita ipse moderabatur: ut hebreos reprenderet Iesum christũ ex uirgine natum negantes: quod sui maiores futurum expectandũq; prædixerant: aduenisse. Christianos uero redargueret leuitatis: quibus persuasum sit Iesum dei amicissimum & ex uirgine natum opprobria & demum crucis mortem a iudeis perpeti uoluisse. Et suam ipse prædicans legem: quã superuacaneum duximus narrare: futurum affirmabat: ut si eam acciperent custodirentq; saraceni: & sibi diuino ad id nuncio obsequerentur: sese in libertatem assserant & principatu regnoq; in finitimos potiantur. Eam rebellionem cum audisset Eraclius in arabiã mittens saracenos ea maxime ratione pacauit: q; eorum aliquot millia quibus arma publice erant permissa in reipublicæ stipẽdia accepit: & perside profecturus ipsos saracenos cum romanis legionibus ĩ thraciã præcedere curauit. Ipse ingenti præda spoliisq; ditatus amplissimis constantinopolim ad triumphũ redire anhelans eatenus christianæ religioni detulit: ut prius crucem dominicã uoluerit hierosolymam importare. Accessit itaq; & zacharia patriarcha: ciuibusq; Hierosolymis in patriam: a qua profugi exulesq; aberant: reductis: pompam instituit solennissimam: qua deducente crucem domini ipse sic manibus ulnisq; gestauit: sicut illam iesus christus primo: & post ioseph ab arimathia ceruicibus baiulauerant. procedebant uero pompa eodem uico: per quem a caiphæ prætorio Iesus a satellitibus phariseisq; fuerat attractus. uentum est ad portam quæ in locum caluariæ foras ducit: & exiuerat turba quæ Eraclium præcedebat: ipse au-

Res mirãda

tem ad iter cœptũ anhelans uiribusq; subnixus nullo tenente ante portam substitit: quãtoq; magis in exitum conabatur eo immobilior permanebat. Tunc patriarcha qui lateri hærebat ad illum cõuersus: quin tu inquit inuictissime imperator uide: ne dum iesum dominum crucem sibi baiulantem in cæteris emularis: non satis recte facias qui purpura iaspidibusq;: quibus ille paupertatis magister caruit oneraris: ad quam uocem humilians se imperator & uestem mutauit plebæiam: & iter nudis pedibus est ingressus. Tũc quæ clausa illi uidebatur porta patuit: & ipse gressu expeditiore crucem domini in caluariam detulit. Hinc tractum est: seruatq; religiosissime populus christianus: ut ea in passionis christi commemoratione quã singulis annis facimus adoraturi crucem omni deposito auri gemmarũq; ornatu illam discalceatis pedibus adeamus. Dum ea in orientali romanorum imperio fierent: Roma & Italia fuerant quietissimæ. Bonifacio nanq; post

quintum pontificatus annum defuncto suffectus erat honorius pontifex eius nominis primus. Et cum Isacius italiæ exarchus integre & prudenter magistratum administraret: longobardi partim illius metu: partim theudelinde imperio pacem seruauerunt: adeoque ualuisse uidetur ea parumper continuata quies ut theudelinda defuncta & adoaldo eius filio regni administratione deiecto pax item durauerit: quam nouus lõgo bardorum rex Arioaldus integerrime custodiuit. Honorius pontifex interea pacis uius dulcedine urbis romæ sacras ædes prope omnes magnis sumptibus istaurauit: quorum operum nihil hoc tempore uisitur aliud q̃ basilicæ beati petri tectum ab ipso pontifice tegulis æneis copertum: quas quidẽ tegulas ex romuli templo Eraclii imperatoris permissione amouit: sed & nouas ipse aliquot ædes a fundamentis extruxit. Agnetis martyris uia numentana. Apollinaris martyris. Ciriaci quatuor coronatorum Seuerini uia tiburtina .xx. ab urbe milliario: petri & marcellini uia lauicana. Pancracii uia Aurelia: luciæ uirginis. Adriani in tribus fatis: & in loco fontium ad decollationem pauli apostoli in aquis saluiis ædẽ anastasii martyris. cuius corpus ex perside delatũ Eraclius romam misit. Is nanque imperator in constantinopoli triumphaturus suam item apud romanos gloriam innotescere uoluit: nulla uero etiã tũc pluris faciebat q̃ christianæ fidei ornamẽta: quare non seruis ex perside aut aliis spoliis romanos magis donare uoluit. q̃ precioso sancti monachi corpore: quod multis per obitus sui dies miraculis claruisset. Sed infœlix Eraclius post actum summa gloria triumphum in reprobum datus est sensum. Omnem enim postergans religiois christianæ reuerentiam ad studia matheseos est cõuersus: aruspicinæ incantationumque prestigiis indulxit. Eum ob uictoriam lasciuientem cupido incessit ab Ariolo mathematicoque prænoscendi: nunquid auium uolatus il haut astra incommodum aliquod aut maius periculum minarentur. Cecinere autem uates sui grande illi periculum atque imperii euersionem a circunciso populo imminere. Q uamobrem a iudeis: quos eo denotari prænostico interpretatus est cauturus: omnes hebreos suo subiectos imperio baptizari curauit: atque etiam apud dagobertum francorum qui defuncto per id tempus genitori clotario successerat: & Sisebodum hispaniarum reges prætensa fidei christianæ causa: tantis institit precibus: ut pariter quotquot hebrei i gallis hispaniisque sunt inuenti fuerunt baptizati. Dumque huiusmodi erroribus insaniret eraclius Pyrrhi patriarchæ constantinopolitani & Cyri Alexandrini episcopi suasionibus incidit i hæresim Monachelitarum dicentium esse in christo unicam tantummodo uoluntatem: quam opinionem postea multi magno cum fidei christianæ disturbio sunt sectati: & tamen cũ honorius pontifex romanus eraclium per litteras & nuncios tanti erroris commissi redarguisset: passus est: Pyrrhum patriarchatu eiici: & in africam relegari. Eas uero uitæ sordes quibus imperator inquinari cœperat facile sunt secuti omnes quos ubiq; habuit magistratus: obiit romæ honorius anno põtificatus tertiodecimo pene exacto: delectusq; ẽ a clero & populo romano Seuerinus patre labieno romanus: qui & ipse fuit eius nominis primus. seruabatur uero tũc etiam mos: ut non prius coronaretur i pontificem electus: q̃ eam adueniens a rauẽna exarchus italiæ cõfirmaret.

exarchus confirmabat electionem pape

Vocatus itaque Isacius exarchus anno & ferme dimidio accedere distulit: etenim rem nefandam Eracliique uita quam instituerat dignam ipso: ut constat: imperatore conscio Isacius machinabatur. seruabatur in lateranensi episcopio auri argentique partim signati: partim in sacram supellectilem cælati thesaurus ingens uestis serica bissinaq; & preciosis ex lapidibus diuersa uasa in uarios fabrefacta usus: ornamentoque futura sacrario inerant pontificum dona imperatorumque & diuitum romanorum. Ad ea diripienda Isacius cũ anhelaret: Mauritio cartulario græco homini per quem romam & eius exercitum gubernabat: negocium dedit: qui iudicibus romanis sibi ĩ magistratu subiectis pecuniaria pactione corruptis: cooperantibusque: primum milites conuocat: multa de honorii pontificis defuncti auaritia: multa de illius in milites odio dicit: q pecunias ab imperatore Eraclio ut illis in stipendia darentur: transmissas: ĩ lateranensis episcopii arculis concluserit: hortaturque ut armis correptis sese sequantur: subrepta illis stipendia uel uiribus ex sacerdotum arculis recæpturum. Resciuit uero pontifex Seuerinus Mauritii ad milites concionem: quam obrem sacerdotes cum ualida propinquorum clientumq; manu conuocans sacrarium in quo preciosa seruabantur obicibus repagulisque firmauit. Militibus interim cum armis ad episcopium conuenientibus irrũpere uoluit Mauritius. Sed pontifex Seuerinus illum quod diu prohibere nequisset episcopium ingredi permittens ostendit q̃ ualido armatorum præsidio sacrarium seruaretur. Eum Mauritius defensionis sacrarii apparatum uidens dolo aggressus est: quod armis & uiolentia obtinere nequiuerat. Pontificem enim & lateranensis ecclesiæ primates romanos sacerdotes blandis allocutus est uerbis: sese dicens ea solum accessisse causa: ut illa in sedis uacatione furtum rapinamque sacræ supellectilis prohiberet. Vnde a seuerino sacerdotibusq; suis facile impetrauit: ut arculæ sacrarii duplici pontificis & cartularii signo ad seras munirentur: communisque sacerdotum & militum statio episcopium custodiret. His ita paratis Isacius italiæ exarchus romam a mauritio cartulario uocatus aduenit. Egitque in exilium primarios sacerdotum. quos diceret seditionem tumultumque in populo concitasse: paucis exinde interiectis diebus: Seuerini electione confirmata episcopium tanq̃ uisendi gratia est ingressus: & præda tantopere concupita expletus exercitũ primo illius particula donauit reliquum rauennam deferri iubẽs: ipse e uestigio est subsecutus. Eracliũ imperatorem eius sacrilegii parte maxima ab Isacio donatũ fuisse guillerinus lateranensis pallatii bibliothecarius affirmat. Quo in anno saraceni quos ostendimus eraclii stipendia secutos fuisse minimam ob causam dei iudicio defecerunt. Dabãtur apud constantinopolim militibus stipendiorũ æra: quod munus imperator nõ præfectis ærario præstantibus uiris: ut consueuerat: sed spadonibus suæ lasciuiæ administris demandauerat. Vno itaque ex saracenis apud sui similem diuque notum spadonem importunius petente. Vix inquit ille quæ possimus dare romano & græco militi habemus: & hæc canum turba tantopere stipendia efflagitat. Ad quam uocem commoti qui aderant saraceni suos undique conuocant: in syriamque secedunt & ĩ magnum coacti exercitum prima ad damascum fecerunt castra. qua capta fœnicẽ quoque occupauere. Deinde in ægyptum ducentes ea facilius sunt potiti: q a suis arabi-

bus commeatu auxiliariisque copiis sunt adiuti. Processit autem latius q̃ principio est
creditum huiusmodi incendiū: q̄ Arabes machometti præstigiis seducti apud persas: ut
eandem susciperent legem primum precibus institerunt: deinde illos assentiri nolentes
bello agitauere summis conatibus intentato. Successerat syrochi persarum regi: qui pri-
mo regni āno obiit Adheser filius: & eo post primum item annum defuncto per se regē
assumpserant hormisdam. Hunc cum arabes in prælio superassent interfecissentq̄: sub-
acti sunt a saracenis persæ: qui machometti prælentis lege accepta illius iussu priscū ue-
tustūq̄ patriū nomen deposuere: & se pro persis saracenos tūc primum dicere inceperūt.
Qui q̄dē sci ex psis saraceni ī anthiochiā urbē romano ipatori subiectā ducētes: illā cæ
perunt. Id cū itellexisset eraclius hierosolymā mittens curauit dominicā crucē constanti
nopolim importari. Nec mora. Saraceni capta anthiochia Hierosolymam accedentes il-
la item urbe ocius sūt potiti. Romæ interea Seuerino post annum pontificatus secundū
uita functo successerat ioannes quartus natione dalmata. Eique priusq̃ secundus finire-
tur annus defuncto suffectus erat Theodorus primus patre Theodoro episcopo græcus
& ex Hierosolyma oriundus: per cuius tempora Eraclius apud constantinopolim: & sui
i italia magistratus condigna impietate factisque scelestissimis ppessi fuerūt. Mauritius
cartularius post lateranensis pallarii expillationē maiora cœpit audere: q̄ enim uires īpe-
rii orientalis comminutas ac prope exinanitas duceret. Isacium italiæ exarchum sperne-
bat: & sese illi parem uel superiorem efficere confidebat: consilio maxime auxilioque fre-
tus iudicum romanorum: quos præda lateranensi expletos sibi reddiderat obligatos. Op
pidis itaque & castellis romæ tunc subiectis nouo & sibi fido præsidio firmatis: omnes
milites undique conuocauit: inde magna populi romani militumque adstante corona
concionatus ostendit Isacium affectare italiæ regnum: hortatus ut illi aduersantes in ro-
mani imperatoris fide manerent: omnibusque certatim operam pollicitis primores exer
citus populique nouo sibi astrinxit aduersus Isacium sacramento. Quæ cum essent Isa-
cio renūciata exercitum quem in rauennate exarchatu habebat coegit: & præfecto æra-
rii stipendia exercitui apud romam constituto dare solito: maximam uim pecuniæ attri-
buens: eum cum dicto exercitu romam misit. Appropinquans romæ præfectus præmi-
sit: qui ducentibus in exercitu ordines & in populo potentioribus renunciarent: dona se
ab Isacio maxima afferre: tantūque orare: ne mauritii hominis perditissimi perfidiæ: im-
peratoris gratiam & sua quæ ingentia detulisset dona postponerent. Ea uero effecerunt
dona ut nec iudex: nec ciuis romanus: nec miles inuentus sit q̄ mauritio fidem sacramē
ti seruare uoluerit: præfectusq̄ ab Isacio missus q̃primum romæ applicuit cum exercitu
fuerit itroductus: Quod cū cerneret Mauricius ī ecclesiā beatæ mariæ maioris: quæ dr̄
ad præsepe cōfugit: sese ī illa illesū fore opinatus. Sed eū præfectus abstractū rauēnā ī ui
culis duci curauit: cū quo pariter in uinculis sūt missi ex iudicibus aliisq̄ romāis ciuibus
nōnulli: q̄ ea ī cōiuratione fuerāt notiores. Perductus ficudas uicū duodecimo miliario
a rauenna distantem Mauricius Isacii iussu decollatus est: cuius caput hastæ infixum
in circo rauennante diu pependit: complices uero illius Rauennam perducti in car-
cerem sunt coiecti: quibus secunda arrisit fortuna: q̄ Isacius per eosdem dies re-

Coniuratio cōtra Isaciū exarchum

pẽtina morte subtractus ẽ.& rauẽnates ciues illos ob romani nominis reuerẽtiã abire in
columes pmiserunt. At eraclius uariis p asiam locis a saracenis agitatus audiens quæ ac
ciderãt romæ:& de Isacii morte certior factus: theodorum patriciũ cognomine Caliopa
misit ad regendũ Italiæ exarchatum. Agebat tunc Eraclius tricesimum imperii sui annũ.
& licet omnẽ pæne asiã amisisset:deũ magis magisq; in dies spernebat. Nãq; uxore quã
paruo habuerat tempore defũcta:illius ex primo uiro filiam adolescentulam senex lasci
uus accepit uxorẽ. Et tamẽ nisi amens socorsq; fuisset:intelligere potuit:deum qui pie &
ex religiõe christiana uiuẽti dederat ut perditum prius in asia imperium instauraret au
geretq;:illum postea flagitiis deditum ipso asiæ imperio & summa gloria priuauisse.obi

Eraclii obitus

it autem primo anno incestuosissimarum adolescentulæ nuptiarum:qui erat tricesimus
primus imperii sui annus. eam secum perferens infamiam q̃ romanorum principũ pri
mus fuit sub quo inchoata prius leui momento imperii orientalis inclinatio aucta est.at
q; adeo processit: ut eo uiuente Asiæ imperium sit amissum. Suffectus est Eraclio con
stantinus filius.quem ostendimus patre absente constantinopolim gubernasse. Qui
quarto assumpti imperii mense ueneno extinctus est a martina nouerca & eracleone fra
tre:quos Pyrrhus patriarcha constantinopolitanus ad id flagitium instigarat. Is Pyr
rhus quem ostendimus ob hæresim in africam relegatum fuisse q̃primum de Erachi
morte certior est factus:ex africa romam uenit: prouolutusque ad theodori pontificis
pedes poposcit ueniam errati quod apud constantinopolim perpetrarat: exinde obla
tam a pontifice & clero romano recte fidei & religionis christianæ formulam reuerẽter
accipiens in patriam est reuersus. Vbi postq̃ flagitium illud martinæ & eracleoni suasit:
prius uitam amisit q̃ tanto quæsitum scelere patriarchatum potuerit obtinere. Senatus
nãque & populus constantinopolitanus in martinam Eracleonemque insurgens lingua
illam: hunc naso mutilatos relegauit.quo in furore retractus de fuga Pyrrhus a popu
lo est occisus. Assumptus autẽ est illico in imperatorem constantius qui fuerat filius con
stantini:& ĩ demortui Pyrrhi locum paulus patriarcha a senatu & populo est suffectus.
Qui a theodoro pontifice romano:ut rectam fidei normam acciperet per litteras & mis
sos apocrisarios requisitus: obstinate renuit obedire:quamobrem & ipse sicut Pyrrho cõ
tigerat dignitate priuatus est:quãq̃ alium Pyrrhi priuatio finem habuit. Nedum enim
paulum sicut eraclius Pyrrhum relegari est passus imperator constantius: sed in hære
sim & ipse plapsus est. Obiit eo tempore theodorus sexto exacto pontificatus anno. Cui
successit martinus pria tudertinus: qui eius nois primus in cathedra petri sedit. Eius põ
tificis apocrisarii quos ad paulum patriarcham miserat:cũ illum: ut resipisceret urge
rent:constantii iussu in diuersas insulas relegati fuerunt: quod cum audisset Martinus
pontifex synodo centum & quinque episcoporum apud urbem romam congregata pri
mo condemnationem Cyri Alexandrini & sergii ac Pyrrhi constantinopolitanorum pa
triarcharum innouauit. Deinde paulum præsentem patriarcham dãnauit: & patriar
chatu censuit amouendum. Huius autem mali imperatoris sicut & exarchorũ qui proxi
me illius tempora italiam gubernauerant impietas qua usi sunt erga pontifices effecit:
ut pace qua cũ lõgobardis romani rauennatesque per annos ad triginta usi erãt parũ

gaudere potuerint: arioaldo qui theudelindæ & Adoaldo eius filio in longobardorum regno successerat: suffectus est rotharis Arriana labe inquinatus: in quam omnes longobardi præcipites corruerunt: ut nulla tunc fuerit italiæ ciuitas illis subiecta quæ & catholicũ & Arrianũ episcopum nõ habuerit. Intẽtauit aũt Theodorus pontifex per cuius tempora rotharis ad regnũ assumptus ẽ: illi labẽ hæreseos dissuadere. Illudq; idem adnisus ẽ facere martinus pontifex theodori successor. Sed illam magis: magisq; confouens rotharis inualescere faciebat. Quare martini pontificis suasione Theodorus italiæ exarchus romano rauennateque exercitu in emiliam contractis: longobardo regi bellum indixit. Fecitque magnos apparatus & ipse impiger longobardus: Erant apud bononiam copiæ romanorum: & rotharis suas coegerat apud parmam: q; demolitarum lõge antea Mutinæ & Regii urbium: nedum munitiones aliquæ non extarent: sed nec nomina tũc scirentur. Processit uero primus italiæ exarchus: & apud scultennam notissimum nunc mutinæ amnem castra posuit: duxit etiam illuc impauidus rotharis: & solus amnis alueus castra utriusque exercitus dirimebat: res postmodum qua ratione in stultennæ ripa sit gesta nullus scribit: cum tamen paulus singibertusque dicant collatis signis depugnatum: & de romano exercitu fracto fugatoque septem milia pugnatores desideratos fuisse. Facta autem est ea ex accepta clade rei romanæ quæ tunc erat maxima inclinatio. Siquidẽ rotharis ea elatus auctusque uictoria apenninum illico transgressus in liguriam duxit. Eam uero regionẽ ab urbe luna in uarum amnem anitiensisque prouinciæ galliarum fines longobardi per duodenonaginta: quibus tũc italiam premebant: annos nũq̃ prius capere potuerant. Cuius rotharis uictor tantum per dies singulos tunc cæpit quãtum properans excurrensque a principio in finem potuit peragrare. Per quod tempus necdum subuenit afflictis romæ & italiæ rebus aut hæresi arrianæ inualescenti imperator constãtius: sed nouos ipse addidit maximosque labores. Olympium enim quendam cubicularium suum misit ad italiæ exarchatum theodoro successorem iubens: ut pontificem clerũque romanum atq; omnes italiæ episcopos adniteretur sua monachelitarum hæresi inquinare: q; si nec suasione nec precibus nec armis & uiolentia efficere nequiret: aut apprehẽsum pontificẽ martinum ĩ uinculis ad se mitteret: aut faceret iugulari. Ingressus Italiam olimpius sumpto secum rauennate exercitu romam se contulit: apud quam offendit synodum cõgregatam: subornauit uero romani exercitus duces quorum preces uim romano populo inferendam ostendere iudicauit. Vt imperatoris desiderium põtifici & episcopis suaderent. Sed nec preces nec adhortationes neque apertæ comminationes apud episcoporum queq̃ efficaces fuere. Vnde quod iussu erat ab imperatore olimpius constituit pontificem: cuius educendi roma nullam cerneret cõmoditatem: uel in basilica iugulare: iussitque exarchus tantum nephas in basilica beate uirginis ad præsepe a carnifice intentari. protexit autem dominus seruum suum: lictore: quod postea publice est confessus: subita cecitate ita perculso. ut quem petebat pontificem nequiuerit internoscere. Erat tunc quinquagesimus annus inclinationis romanorum imperii orientalis: quam ostendimus anno focæ imperii extremo ichoasse. Saracenique per id tempus ĩtantum hauserãt opes: ut post subactas & quiete possessas quæ romanoꝝ fuerãt prouincias asiæ: europã iuadere præsumerẽt. Nauigio itaq; ingenti ab alexandria soluentes rho-

dum insulam romani imperii peruenerunt: eaque capta collossum fama cælebertimum a quo ciuitas insulæ primaria nomē habuit: demoliti sunt: ex cuius ære nongentos camelos fuisse oneratos inuenimus: Rhodo uastata Saraceni in ægeum delati pelagus: multas ex cicladibus afflixerunt: inde in siciliam nauigarunt: quam maritimis in locis spoliatam incendiis etiam per mediterrenea æditis uastare cœperant: tunc olimpius Exarchus qui eam insulam simul cum italia gubernabat multis excitus nunciis primo in gratiam cum martino romano pontifice rediit. Et inde Neapolim nauigans: nauigioque ex omni tirheno mari contracto: i hostes duxit: conflixitque: & licet saracenos insula expulerit: tantam tamen nauium submersarum militumque interfectorum fecit iacturam: ut propior uicto q̄ uictori siciliam sit ingressus. Vbi morbo ex nimio prælii labore correptus interiit. Sed nec propterea mutauit mentem sententiamque constantius. Q uin potius in sua impietate factus ardentior Theodorum caliopam remisit ad gerendum Italiæ exarchatum: iubens ut Martinum pontificem cathenis uinctum ad se mittere curaret.

Q uæ mandata ut Theodorus exequi cogeretur: paulum quendam: cui pellario fuit cognomentum: imperator illi socium addidit: & sceleris administrum. Et caliopam quidē ob exarchatum primum iuste ac integre administratum omnis italia benigne excepit.

Q ui romæ aliquot moratus dies: ad lateranensis pallatii basilicam se contulit: ad pontificemque tanq̄ salutaturus accedens: illum nihil tale suspicatum cæpit: & cathenis insectis pellario traditum rauennam & inde constantinopolim misit. Actus uero est in exilium Martinus pontifex in cersonam ponti ciuitatem: apud quam alter romanus pontifex beatus clæmens longe antea exulauit. Obiitque eodem in loco beatus pontifex Martinus: anno sexto sui pontificatus exacto. Cuius mortis cum certum non haberet nuncium romanus clerus populusque quatuordecim menses in noui pontificis electione pependit. Et tandem Eugenium delegit eius nominis primum patre ruffiniano romanum. Q uo in tempore cum apud constantinopolim mortuus esset paulus ille perfidus patriarcha: suffectus est petrus: qui & si melius de religione sensit: cum pontifice tamen cleroque romano eandem fidei formam non tenuit. Rothari lōgobardorum rege defuncto successit rhodoaldus: qui in adulterio mulieris longobardæ deprensus ab illius uiro interfectus est. Huic suffectus Aripeꝛthus moriens duos filios pertheritem & gundibertum reliquit successores. Q uorū temporibus longobardi pacem cum romanis rauennatibusque & aliis Italiæ populis iperio subiectis ubiq; seruauerūt. Sed uariis ipsi iter se motibus agitati sūt. Grimoaldus nāq; beneuētanus lōgobardoꝝ dux ipsos fratres i regni administratione discordes esse intelligens romoaldum filium beneuenti ducem instituit: & magnas ducens copias Papiam uenit: qua ex urbe cum pertheritem puerum regem fugasset: gundibertum fratrem expulit Mediolāo: apud quam urbem ipse a fratre diuisus se cœperat continere. Easque longobardorum discordias tūc exploratas habens rex francorum clodoueus qui dagoberto patri defuncto successerat copias in italiam misit: quæ cum i trāspadana regione magnam fecissent prædam a grimoaldo italia sunt expulsæ: obiit autem Eugenius anno tertio nondum exacto: suffectusque est illi uitalianus ex uolscorū quondam prouincia & signiensi oppido oriundus. Ad cuius pontificatus initium Constantius imperator expeditionē in italiā parauit: nō quidē: ut iuxta famā tūc a se accurate dis-

seminatam longobardos italia eiiceret:sed ut urbem romam & subiectas illi uel prouincias uel ciuitates diuitiis ornamẽtisq; spoliaret. Constãtino itaq; filio cõsorte imperii declarato & apud constantinopolim relicto classem instructã constantius præmisit Athenas:quo ipse pedestri itinere est profectus. Ibi nauigium ingressus uentos nactus secũdos nullo prius in loco q̃ apud tarentum substitit. Copiis in eam ciuitatem expositis:qui erat maximus & dignus romano principe exercitus cõstituit constantius ducere beneuentum. Cuius dux Romoaldus q̃primum de constantii in italiam aduentu certior est factus luceriam apuliæ ciuitatem:acheronnamq; impositis præsidiis & innouatis instaurati sq; munitionibus confirmauit:q; imperatorem existimauerit ciuitates ipsas priusq̃ beneuentum adiret tentaturum:& genitore ut subueniret:requisito fecit ad perferendũ in beneuento obsidionem:q̃tos maximos potuit apparatus. Et quidẽ constantius quod timuerat romoaldus prima ad luceriam firmauit castra:cuius oppidani licet perfidia in longobardos non sunt usi.paruam defensionis patriæ suscæperunt curam:q; nullum ab imperatotis romani uictoria incommodum formidarent. Hic factum est ut militibus longobardis qui præsidio inerant non satis resistere ualentibus græci luceria uiribus sint potiti:quam ciuitatem tunc opulentissimã auidissime spoliauerũt:& tanq̃ i solo barbarico nõ i italia esset ferro igniq; uastatam solo æquarunt:eademq; sæuitia in multa apuliæ oppida usus imperator acheruntiam iuasit:eam uero ciuitatem natura soli munitissimã ciues lucerinorum calamitatem sibi proponentes & iuicem adhortantes a crudeli græcorum tutati sunt. Ibi cum paucos dies sedisset constantius:postq̃ uidit oppugnationes accuratissime factas in cassum cessisse duxit:Beneuentum:cuius urbis oppugnationi maiores instituit apparatus.resistebat uero impigre adolescens romoaldus:& sui longobardi:quorum res agebatur:non solum repugnabãt de mœnibus:sed ad ipsos qui i futuras oppugnationes excitabantur aggeres irrumpebant. Contraxerat interea ex omni transpadana italia longobardorum milites grimoaldus:cuius exercitus agmina uiam emensa æmiliam:& ingressa flaminiam a militibus rauennatis exarchatus apud forum pompilium statiua habentibus non leue incommodum accæperunt. Prætergressus tamen est tacitus & sine interiori cõtentione grimoaldus:et per picentes in samnium uenit:qui ut filium et secum obsessos de suo accessu apparatuq; faceret certiores:eundem qui ad se papiam iuerat nuncium remisit. Qui nũcius a græcis intercæptus ad constantiũq; perductus ea quæ sciebat de regis longobardi aduentu supra ueritatem attollens narrauit. Soluit autem illico obsidionem trepidus imperator:quem neapolim ut pergeret contendentem uictolas capuanus longobardorum comes ad caloris amnis uada aggressus ẽ. Prælio ab ultimis græcorum:qui agmen imperatoris copiarum claudebant in aggressores relato pugna est atrox conserta:quæ cum habuit finem:ut nullo ex græcis qui cum imperatore fluuium transmiserant ad pugnantes socios:ut subueniret redeunte qui cœperunt prælium intermittere non potuerint:omnesq; magna militum manus pene ad internitionem fuerint interfecti. Iturus a Neapoli romam constantius Saburrum ciuem neapolitanum ducem sui exercitus declarauit. Viginti milibus militum lectissimorum attributis:ut neapolim subiectaq; imperio campaniæ oppida tutaretur:simulq; curaret:ne euntem romam longobardi pone insecuti:aut ex insidiis infestarent. Cæpit uero Sa-

burrus statiua ad formianum: quo ex loco & Neapolitanis faciliter subuenire posset: & hostes uia appia exclusos: si iter latina cœpissent: trāsuersis itineribus peruenire. Eunti romam uia appia constantio Vitalianus pontifex maximus clero et populi multitudine sociatus sexto ab urbe miliario obuiauit. Introductusq́ imperator beati petri primo et post alias urbis ecclesias accuratissime uisit: nulla: prout effectus postea docuit: religionis deuotione adductus: magis q̃ ut ornamenta illarum furacibus oculis perlustraret. Obtulit tamen beati petri basilicæ pallium auro intextum. Interea Romoaldus dux beneuentanus permisso sibi a genitore longobardorum exercitu duxit in saburrum: & utroq́ longobardorum græcorumq́ duce decertandi cupientissimo collata sunt signa. Fuit uero prelium ea ratione dispar: q́ græci saburrum hominem italicum exosi illico in fugā effusi dimiserunt. persecuti fugientium agmen longobardi & saburrum ducem: & multos ex græculis interfecerunt. At constantius postq̃ primis quinq́ aduētus sui diebus basilicas & publica romæ loca perambulauerat direptioni operam impendit. etenim quæcunq́ uidisset ex ære aut marmore, adornatum posita per singulos dies: aut loco abstracta: aut ui discerpta nauibus imponi curauit. ut plus ipse ornamentorum septem in diebus urbi Romæ detraxerit q̃ barbari antea in ducentis & quinquaginta octo annis: per quos imperium inclinauerat: uel in prædam abstulerāt uel confregerant. Is duodecimo die roma profectus neapolim rediit: & inde nulla belli longobardorum cura ulterius suscæpta in siciliam nauigauit. Desedit uero Syracusis: & tanq̃ aliquid magnum pro republica destinasset copias retinuit: tributaq́ primum brutiis: calabris: siculis & sardis postmodum africæ prouinciis imperauit: & ea quidem non ex romani imperii canone: sed quantacunq́ extorqueri uel abradi posse a quæstoribus intellexit: q̃q̃ nedum quotcunq́ oppressi conferre potuerunt extorta sunt: sed multorum etiam re familiari spoliatorum filii uenum expositi: & nonnullis quibus uxor uisa est carior: ut precio redimeretur abacta. Vitaliano pontifice romano per id temporis uita fūcto suffectus est Adeodatus patre iouiniano romanus: uir mitissimus: & qui summa cum omnium beniuolentia pontificatum administrauit: per cuius tempora magnas afflictiōes romanis motum aduersus lōgobardos deserēs bellū cōstātius reliquebat: nisi orta ītestini inter longobardos belli suspicio grimoaldum regem a Beneuento in patriam reuocasset. Commēdauerat grimoaldus papia profecturus lupo foroiulianorum duci gentis longobardæ protectionem: & ut Etruriæ ac emiliæ ciuitates simul cum transpadanis commode tutaretur illum papiæ statiua capere curauerat. Sed is lupus multa audiens de imperatoris constantii potentatu priusq̃ ille a Beneuentana obsidione recederet: existimauit. Grimoaldum regem cum omnibus copiis periturum. Hincq́ ad longobardorum regnum apertis demonstrationibus anhelauit. quamobrem Grimoaldus etiam priusq̃ beneuētum ingrederetur Bauaros in uim fœderum pridem cum longobardis regibus ictorum aduersus lupum præsidio aduocauit. Et Bauari quidem iterata prece nequaq̃ expectata: ut foroiulianā prouīciā īuaderēt exercitū parare cœperūt: quo in tempore grimoaldus itelligēs constantiū ī africam traiecisse: capta quidē a gothis de beneuētano ducatu recepit:

Constantii imp. Romā aduentus.

uictoláq; q capuanus comes strenuã i græcos opã: ut ostẽdimus: sibi dederat: spoletanũ
ducem reliquit: & itinere per Etruriam accelerato in transpadana redire contendit: de cu
ius prospere gestis rebus simulque de Bauarorum: ut foroiulianos inuaderent: apparatu
lupus eodem tempore certior est factus. Quare in foroiulianos reuersus apertam in re
gem suum rebellionem ostendit: adnisus omnia in transpadanis tumultu robellionibus
que inuoluere: inuasuri foroiulianos fines Bauari ad littora sinus adriatici descenderunt
quibus per eadem littora occurrit lupus: primaque utriusque exercitus leuis armaturæ
agmina ad fluuium histriæ oppidum obuia constiterunt: tantum autem inerat utriq;
genti animorum. ut nulla decernendi fuerit mora: & multis in utroque exercitu occisis:
plurimis uulneratis: prima die longobardus superior euasit: posteræ diei pugna cædem
utrinque magnam ac prope parem habuit. Maiore autem nisu per diem tertiam est
pugnatum: ad cuius uesperam cum bauari loco cessissent: eorum impedimenta longo
bardi diripuerunt: sed interea multæ bauarorum manus aduenerant: quas montium
asperitas accessum tardare coegisset: quare prælio die quarta redintegrato maximis ac
omnino paribus animis est pugnatum: q; longobardum pristinæ diei uictoria bauarũ
aucti exercitus confidentia: audacem faceret. Vicitque bauarus: & lupus inter confer
tissimas acies pugnans cecidit. Bauari post partam uictoriam in foroiulianos fines de
lati omnia hostili animo ac modo rapinis atque editis late incendiis fœdare cœperant:
cum rex grimoaldus in transpadana reuersus gratiis cacãno regi: q; requisitus subueni
set actis: ab illo ut in patriam reduceret copias impetrauit. Eademque tempestate grimo
aldus ulcisci statuit iniuriam: qua apud forumpopilii: dum beneuentanis opem afferre
pergebat: lacessitus fuit. Simulata itaque in umbros profectione cuius fama multos dis
seminata est dies: parmam uenit longobardorum urbem: & apennino per saltum bardo
nis transmisso etruriam est ingressus: inde apenninum iterato insuetis tramitibus trãs
mittens in flaminiam descendit: emensusque est tanta celeritate iter ut præmissi leuis ar
maturæ milites prius tanq̃ amici forumpopilii sint ingressi q̃ de eorum aduentu magi
stratus potuerint a custodibus fieri certiores. Erat ea dies sabbati quam in domini re
surrectione sanctam trito uocabulo appellamus: eratque ad horam tunc tertiam omnis
populus ad cathedralem ecclesiam congregatus: tum aduolans ex insidiis noctu stru
ctis cum equitatu grimoaldus irrupit: & populum operiens diuinis intentum cærimoni
is: prius ferire cœpit: q̃ unde uis fieret illi potuerint intelligere: commisit uero iratus crude
lissimusque rex sine aliquo delectu cædem: ut renouato tunc in baptismatis fonte recens
renatos ĩfãtes simulq; diacones illos baptizantes ut erant sacro uenerandi amictu: iussit
trucidari: neq; satiatus est populi iternitione q̃ i ecclesia est repertus: sed paucissimis fuga
prolapsis quotquot ea habuit ciuitas uiros & mulieres infantes & senio confectos æque
ac iuuentutem occidit: præda exinde asportata urbem quæ semper antea in romanorũ ra
uennatumque partibus manserat solo æquatam reliquit desertam. Sed eo item tem
pore terra foroiulii nondum satis quiescere poterat. Arnefrites nanque lupi filius ad pa
ternum aspirans ducatum ĩ carantanos se contulit dalmatiæ regionem: cõcitatosq; spe in

gentis prædæ sclauos secum traxit:manũ agrestem minime contemnendam:cum qua
arnefrites adolescens foroiulianos fines improuide irrupit:inexploratis hostium appara
tibus:& cum iam nemaso admouisset castra oppido munitissimo eruperunt ex insidiis
parati in prælium longobardi. Carentanis ad subitum insultum territis fractis & partim
accisis partim fugatis. Arnefrites & ipse fugiens interfectus est. Ea de clade ab elapsis
fuga carentanis certiores facti histriam & dalmatiam incolentes sclaui publico consilio
arma corripiunt:certo proposito foroiulianos de accepta i suorum cæde iniuria ulciscẽdi
Sed creauerat rex grimoaldus foroiulianum ducem uectarim:tunc uincentiæ urbis si
cut & eius genitor fuerat comitem:qui copiis ex patria acceptis:aliisque quas rex addide
rat:abunde munitus in foroiulianos se contulit:& sclauos qui eius ducatũ ingressi ad pon
tem natisonis castra posuerant multis affectos incõmodis effugauit. Tunc a foropopilia
na reuersus clade grimoaldus opitergium foroiulianorum urbem longobardo subie
ctam duci diruit: ꝙ opiterginos arnefritis studiosos in rebellionem pependisse fuerit i
simulatus:nec uero eius urbis sicut & foripopiliĩ populum interfecit: sed in finitimos ce
netenses taruisinosque migrare permisit. Adeoque crudelis & insolens etiam supra fero
ces mores suos factus erat grimoaldus:ut romanos rauennatesque fuerit in maximas la
borum angustias perducturus: nisi eum tunc mors opportuno tempore abstulisset: cũ
enim solutam purgandi sanguinis causa uenam priusq̃ uulnus satis cicatricem obdu
xisset: intendendi arcus labore resoluisset:immoderato sanguinis fluxu interiit. Cui
suffectus est i longobardorum regem pertharis ille quem puerũ grimoaldus papia pul
sum regno etiam spoliauit. Quo etiam tempore constanti rapinarum finis aduenerat.
Missessus quidam armenius ordines in orientali eius exercitu ducens illum in balneo
interfecit:adnisusque est imperium obtinere.ea in re sola imprudens ꝙ exercitum orien
talem:qui tunc in sicilia erat satis placare:& donis beneficiisque sibi obligare nesciuit. Ad
primam uero inuasi ab eo imperii famam:omnes & italiæ & africæ populi exultarunt.ut
nullam tunc theodorus italiæ exarchus aut romanæ rauennatisue militiæ duces interfe
cti constantini mœstitiã ostendere sint ausi : paulo post disseminatus est rumor:milites
orientales etsi in sicilia quiescebant:nõ satis ad noui imperatoris tutelam uoluntarios fore
quamobrem incensi sunt militum italiæ animi ad constantini imperium apud constanti
nopolim tenentis gratiam promerendam : & rauennates primi theodoro exarcho hor
tãte i dalmatiam:īde in calabriam traiecerunt:expectaruntque romanos milites pedestri
uia euntes :cum quibus in siciliam sunt delati:quo item nauigarunt omnes uel in africa
uel in sardima reipublicæ militantes. Habebat uero missessus copias cum quibus siciliã
ab externo milite defensasset: nisi intestina cõmilitonum orientalium seditio aditum ita
lis primo & post africanis militibus præbuisset. Itaque oppressus interfectusque est mis
sessus:& qui illius fauoris principes fuerant uincti constantinopolim sunt perducti.
Nullo tamen qui dignitate cæteros longe anteiret ea in tumultuaria expeditione tunc exi
stente omnes relicta sicilia ad statiua inuĩcta sue prouinciarum custodias sunt reuersi.
At constantinus quem a constantio genitore consortem imperii assumptum fuisse ostẽ
dimus illo interfecto territus est : & omnia ubique adeo trepide administrauit:ut si ali
qua fuisset uis illata uisus sit imperium facillime amissurus. Primum tamen omnium

maxima usus crudelitate fratres pueros: ne ad imperium aspirarent naribus mutila-
uit. Tantam noui imperatoris trepidationem cum saraceni exploratam habuissent
classem occulte compararunt: animo ut postea est compertum: si tunc constantini impe-
rium aliquod apud constantinopolim accepisset icommodum thraciam et græciam po-
tius q̃ italiam aut eius prouincias inuadendi. sed postq̃ nihil proximis sibi in prouinciis
innouatum: & siciliam morbus agitatam spoliis urbis romæ refertam esse intellexerũt:
classem ab alexandria soluerunt: perpetuoq; cursu in siciliam nauigarũt. Inuaserunt ue-
ro improuisi syracusas: quam urbem primo impetu cœperunt: q; nullis erat præsidiis cõ-
munita. Et quia magnum diuturniore in mora periculum ab italia ab africaque suspi-
carentur cædem primo ciuium quantam potuerunt maximam fecerunt. Exinde na-
uibus ornamentorum urbi romæ a Constantio detractorum: & simul syracusanæ
gazæ plenis in ægyptum haudquaq̃ minore q̃ aduenerãt celeritate reuersi sunt. Obi-
it ad Constantini septimum imperii annum Adeodatus pontifex Romanus: & p men-
ses quatuor: quibus sedes apostolica tunc uacauit: uisa sunt elementa ĩ urbis romæ & ita-
liæ excidium coniurasse: nanq; tanti tãq; continuati imbres tonitruis fulgoribusq; imi-
xti fuerunt: ut maximam armentorum passim morientium iacturam populi sint perpes-
si: q̃q̃ plurimos uiros ea tempestate fulminibus afflatos interisse inuenimus: & matura-
scentia pluuiarum initio in campis frumenta emarcuisse: ut solatio fuerint populis legu-
mina: quorum fœtus primi grana in terram uento imbriue decussa: cum herbidum ce-
spitem pullulassent ad maturitatem denuo peruenerunt. Ea afflictione post habitas diu
a clero populoq; Romano supplicationes sedata: creatus est in põtificem Donus ex pa-
tre mauritio romanus: qui amplam uestibuli ædium sancti petri areã marmoribus stra-
uit. Dono suffectus est Agatho primus & sicilia oriundus: per cuius tempora rauennas
ecclesiæ romanæ: a qua pridem desciuerat est subiecta. Theodorus tunc præerat rauen-
nati ecclesiæ archiepiscopus: eoq; etiam tempore alter theodorus caliopa exarchus italiæ
erat. Clerum rauennatem tunc magnum is Archiepiscopus præter quorũdam ex præ-
decessoribus morem seuera districtione in bonis moribus continebat: unde maximam
in illum inimicitiam exercebant: fame autem plane inchoata multis atq; omnibus opitu-
labatur archiepiscopus: sed maior fuit quorũdam importunitas: q̃ ut illorum ingluuiem
luxuriamq; Archiepiscopus potuerit explere. Hinc detractiones primum & susurratio-
nes auditæ sunt: auaritiam archiepiscopi tenacitatem damnantium: fame postea inuale-
scente ab occulta mordacitate multi proruperunt in apertam archiepiscopi uituperatio-
nem. Eos tamen uerbis & possibili largitione conatus est archiepiscopus demulcere. Di-
es aduenit sacratissima natalis christi: conuenitq; ad ortum solis rauennæ populis in san-
cti Apollinaris æde: quæ in classensis oppidi obsito uepribus loco etiam nunc speciosissi-
ma uisitur: expectabaturq; Archiepiscopus: qui ex more missarum solennia celebraret.
Sed omnis clerus secessione facta illum in archiepiscopio destituerat: cum uero sol iam
i meridiem ascendisset exarchi opera reductus ad archiepiscopum clerus illum ad mar-
tyris ecclesiam deduxit. Q ua stomachatus indignitate archiepiscopus ad agathonem
romanum pontificem se contulit: rauennatemq; ecclesiam romanæ subdidit: ut non ul-
tra romano par foret rauẽnas præsul: quod multi antea dicere præsumpserãt: sed futuros

De subuectione ecclesiæ rauennatis facta ecclesiæ romanæ.

archiepiscopos crearet romanus pontifex: aut qui a clero & populo rauenriate deligeretur romam pro confirmatione teneretur accedere. Eodemq; anno qui erat decimus imperii constantini: illum in saracenos duxisse: & uictoria cælebri potitum iuenio: non quidem cædis triginta milium qd̄ nonnulli scripserũt: sed quæ effecit ut ea afflicti clade saraceni pace constituta tributum imperio pendere promiserint. Acciditq; opportuno in tempore pax illa: q; bulgari post parum thraciam inuaserunt: fuerunt uero non ex illis quos aliquotiens supra danubii accolas fuisse ostendimus: sed noua eius gentis examina: quæ scythiæ finibus tunc primum egressa constituerant in romanorum prouinciis sedes capere: congressus illis pannoniam inter & mesiam superiorem Constantinus insignem accæpit cladem: cumq; potius fugeret q̄ pedem referret paci ab illis oblatæ cupientissimus acquieuit. Satis nãq; bulgaris supraq; est uisum feracissimi agri prouincias danubio cõtinentes romani principis auctoritate per icta secum fœdera habitare. Cessitq; non modo ei genti prius barbaræ & efferatæ: uerum omni europæ fausta fœlixq; modestia: qua bulgari tũc sunt usi: q; habitã eo ex fœdere de romanis prouinciam hactenus annos septigentos sexagintatres possident: ubi tanq̄ limitanei milites excubatoresq; christianorũ aduersus cæteram barbariem permanserunt. Et q̄q̄ sæpe antea christianis usui ac protectioni fuerint: præsenti tamen anno maximum afferunt adiumentum. Cæperant & gete possederant. Turci ante annum ferme centesimum & sexagesimum maximam græciæ: thraciæ. thessaliæ. macedoniæ. Epyri. acharnaniæ & pannoniarum partem. Mesiã & ripensem daciam quiete tenebant. & ut certiori termino omnia complectar: quicquid est a mari euxino: quod maius nunc dicitur: usq; ad adriatici oram uel sibi subiecerant: uel tributa pendere effecerant: uel rapinis incendiisq; fedauerant: adeoq; illorum in europa creuerat potentia: ut nullis præter ungaros & bulgaros aliqualiter resistentibus ad sinum adriatici: ad ipsamq; italiam eos breui ducturos aliquot ante annos trepidare cœperimus. Bene uero nunc habet quando dei nostri benignitate & pontificis Eugenii diligẽtia effectũ est: ut ladislaus poloniæ & ungariæ rex ipsos turcos anno nunc secundo agitari ac repelli curat per Ioannem cunyat uayuodam Ducem suum ex bulgaris oriundũ. Cum nãq; anno nũc tertio regnum ungariæ ob dissensiones primatum ciuili bello arderet: Turci eo usq; sũt progressi: ut Ragusium urbem totius dalmatiæ potentissimam sibi effecerint tributariam. Et cum iadere iam immineret ea barbaries: trepidari cœptum est: ne illius incẽdii mox ut apparebat latius uagaturi flamma aut italiam corriperet: aut germaniam. Pontifex itaq; iulianum mittens cæsarinæ gentis romanum ecclesiæ cardinalem pacem per eum in ungaria constituit: regiq; suasit ut in turcos præsumpta uictoria dissipatos arma iduceret. Immissus a Rege ioannes cunyat uayuoda uir bellicosissimus sex preliis uictor ex hostili exercitu ad cẽtum milia interfecit. Tãtis allectus uictoriis ladislaus rex maximæ indolis adolescens auctoritatem Eugenii pontificis & romanæ ecclesiæ in cæsarino cardinale præferens in castra se cõtulit. Magnus autem tunc admirabilisq; fuit uictoriæ cursus. Quãprimum enim regias copias in quis quadragita equitatus peditatusq; armatorum milia fuere una habuerunt castra: turci in superiorem usq; mesiam sunt repulsi. ueniitq; illico in potestatem Sophia urbs totius mesiæ isignis: quã suæ diffisus potentiæ turcus incendit: fugiensq; reliqũit. Sed iam hæc suis tẽporibus dif-

fuse narranda omittentes ad institutam reuertamur historiã. Bene etiã tunc usus est pace illa: quã infoelici ex causa nactus est Constantinus: q; eo qui secutus est anno curauit sextã synodum apud Constãtinopolim cælebrari. Interfuerunt autem agathonis Papæ legati ioãnes portuensis episcopus: & alter ioãnes romanæ ecclesiæ diaconus: conueneruntq; ad imperatoris edictum ducenti octuagintanouem episcopi. Acta autem ẽ causa monochelitarum: quos supradiximus aduersus fidem catholicã contendisse: unicam tãtummodo esse in christo uoluntatem. Erãtq; duo primarii causæ aduersarii Georgius constãtinopolitanus: & macharius antiochenus episcopi: quorum Georgius auditis rationibus faciliter in catholicorum sententiã adduci est passus. Macharius autem pertinax & nimis diu patribus resistens: non solum est dignitate priuatus: sed simul cũ mortuis Sergio. Pyrrho. paulo & petro eiusdem hæreseos auctoribus sathanæ traditus: ad extremumq; cum aliquot perfidiæ complicibus romã relegatus. Ea redintegratæ fidei lætitia agatho & romani paucos menses sunt gauisi: q; pestis tunc q̃ta raro alias per tres menses romam populata est: & ipse Agatho est defuuctus. Cui successit leo secundus patre paulo siculus. Vir cum sacras secularesque litteras apprime doctus: tum etiam eloquentissimus: qui suis extantibus diuersorum operum scriptis adeo clarus est: ut longiori suarum uirtutum narratione a nobis illustrari non indigeat. Non autem exegit primum pontificatus annum: eiq; suffectus est Benedictus item secundus ciuis romanus ad quem Constantinus imperator Sanctionem misit: ut quem clerus populus & exercitus Romanus delegerit in pontificem: is e uestigio confirmetur: nulla principis constantinopolitani aut exarchi italiæ: quod diu obseruatum fuerat: licẽtia expectata: parẽq; Benedictus cum superiore leone in pontificatu undecim mensium uitam habuit. Sed constantini imperio iam tum ad finem uergente romana ac italica res suam debilitatẽ ostendere coepit. Nãq; etsi longobardi magis inter se dissensionibus contẽdebãt: nullus tamen in illos arma capere ausus fuit. Pertharis quẽ Grimoaldo in longobardorum regno ostẽdimus successisse: uir bonus & christianæ religioni deuotus erat: qui sãctæ Agathæ monasterium Papiæ ædificauit. cum p id tẽporis Rodelida eius uxor gloriosæ uirginis basilicã: quæ ad perthicas ẽ dicta extra eiusdẽ ciuitatis moenia pariter extruxisset. Is rex cunipertũ filiũ regni cõsortem septimo regni sui ãno accæpit. Quo ĩ tẽpore Alachis lõgobardus tridenti dux bellum gerẽs aduersus Bauaros sibi uicinos illorum ducẽ grauionẽ prælio superatum occidit: eiusq; oppidum bauzanum & multa iurisdictionis suæ castella cæpit. Qua elatus uictoria Alachis bellum aduersus Perthari cunipertumq; reges suos mouere est ausus. Duxerũt uero ĩ illum reges: & aliquot præliis maximo commissis animorum ardore longobardorum utræq; acies sese mutuis cædibus afflixerunt. Superiores tamen euaserunt reges: & Alachis repulsus intra tridenti moenia se recepit. Applicuerunt uero copias reges: qui tridento oppido corona cĩcto nihil aliud a ciuibus petiuerunt: q̃ ut dux perfidus dederetur. Sed prolapsus est fuga inter munitionum custodias Alachis: & illico oppidi tridentini deditio a ciuibus facta fuit. Breui tamen cuniperti intercessione rediit in Pertharis gratiam Alachis: quem Cunipertus rex: licet pater dissuaserit Brixiæ præfecit ducem. Et tunc romæ benedicto secundo pontifice romano ad finẽ undecimi pontificatus sui mẽsis: ut ostendimus: defuncto: clerus populusq; & exercitus

sexta sinodus celebrata

monochelita sis

pestis ingen

agathoni p
redit leo
leoni bened

a constantino
populus exer
imperatoris

berthari lon
cunipertu fili
consortem

alachis grau
bauarorũ

romanus priuilegio usi ab imperatore concesso: Ioannem anthiocenum: qui fuit eius nominis quintus in pontificem delegerunt. Cuius secundo pontificatus mense: cum Imperator constātinus anno imperii decimo & septimo obiisset: successit illi filius iustinianus secundus: nullo in paterni quondam imperii prouīciis aut ciuitatibus aliqualiter renitente. Et tamen Saraceni ad primam constantini ingrauescentis morbi famam spe adducti motuum: quos imperii mutatio quandoq; pepererat: Africam & libiam inuaserūt: oiaq; mari exposita illico occupauerunt. Multa fuerant in galiis: hispaniis. anglia. germania & aliis Romanorum quondam prouinciis proximo gesta tempore: quibus libros implere: & res cum uarietate gratas: tum etiam magnas narrare potuimus: sed illæ oēs prouinciæ continuata diu possessione sui iuris factæ erant: nihil autem a principio huius operis quæsitum: magis q̄ romanorum imperii inclinationem ostendere: quam nuper duplicē nacti sumus. Siquidem annos nunc septuagintaquinq; supra ducentos romanum occidentale & septuagintasex a focæ imperii postremis tēporibus orientale inclinat imperiū.

Blondi Forliuiensis historiarum ab Inclinatione Romanorū imperi Liber Decimus

VSTINIANVM iuniorem sicut africam libiamq; amittere defuncti patris res nouæ fecerunt: ita easdem prouincias exortæ pariter in saracenis nouæ res recipere adiuuarūt. Siquidem Gizithe saracenorum ammirratho sub idē temporis quo Constantinus uita functo: Baldalan illi suffectus est: qui audiens iustinianum imperii iura omnium prouinciarum consensu accæpisse: pacem illi ultro obtulit: per cuius fœdus africa & libia in primis fuerunt imperio restitutæ. affirmantq; nonnulli scriptores eo in fœdere iteruenisse: ut per annos decem qui terminus in pace fuerit ascriptus. Saraceni singulo quoquo die nūmos mille aureos soluere: seruumq; unum ex gente sua: & unum item equū romano Imperatori mittere tenerētur. Is uero annus noui imperatoris Romanorum: & ā mirrathi saracenorum creatione insignis: pōtificem etiam romanum habuit nouum Cononem eius nominis primum: paterna origine thracē: qui in partis clerum romanum archipresbyterū creari contendentium dissensione a cætero clero nominatus pōtificatum obtinuit. Cūq; Theodorus italiæ exarchus per oratores a clero & exercitu concordi uoto rogatus illum ex more confirmasset. Obiit ipse exarchus anno duodetrigesimo: postq̄ sublimen illum gesserat in italia magistratum. Hic pontifex sincera Iustiniani imperatoris amicitia usus ab illo īpetrauit Brutios: Lucanosq; & siculos multis leuari oneribus tributorum. Impedimento autem ipsi maximo fuit ualitudo multis: ad quæ natura & lenitate erat procliuis laude dignis operibus exequendis: qua ratione cum ingrauescente morbo se mori itelligeret: quicquid auri cumulauerat: clero & singulis urbis romæ monasteriis ac sacris ædibus legauit: eius distributionis cura Pascali archidiacono: cui plurimum fideret demandata. Interea ioannes cognomento platim defuncto Theodoro in exarchatu italiæ suffectus Rauēnam uenerat: miseratq; romam iudices urbis & populi gubernationi atq; ærario præfecturos: ad quem mittens Pascalis commissum fidei suæ auri legatum est pollicitus: si q̄primum obiisset Conon se uel illata ui creari pontificem obtineret. Et quidem spopondit. adnisusq; est exarchus: sed auro per suos iudices ex perfidi manibus accæpto Cononi ad undecimum pontificatus mensem defuncto successit Sergius anthiocenus

Nam cum pars populi romani maxime theodorum archipræsbyterũ peteret:& nonnulli ab exarchi iudicibus suburnati Pascalem nominassent:pars sq; utraq; in lateranensi palatio se conuenisset:tandem cleri populiq; uota in Sergium conuenerunt. Per quæ tempora ubiq; quiescente Italia Cunipertus longobardorum rex obiit:Liuthpertumq; filiũ nondũ pueritiam supergressum sub Asprandi ducis strenui tutelã reliquit successorem Tantam uero eius ãni pacem:quãtã Romanum imperium . saraceni. Longobardi:bulgari atq; etiam uisigothi:frãci. germani.& anglici habebãt:Primus omnium rupit Imperator Iustinianus:q fœdera uiolans cũ Saracenis icta eos apud mesopothamiam & in perfide maximis affecit incommodis. Illi uero reparatis uiribus irruentes imperatorem cum omni exercitu mesopothamia expulerũt:& multo plura tunc Iustinianus cædium amissiq; exercitus dãna accæpit a barbaris q̃ intulerat . Reintegrata tamẽ est pax:secũdũ quam nouo fœdere firmatã fregit Imperator inconstans aliam pacẽ a genitore Cõstãtino cum Bulgaris constitutã. Duxit nãq; i illos improuisus:quibus: ut erãt imparati nullo i loco resistentibus:Imperator cædibus & icendiis per uniuersam bulgariam debacatus est. Illi uero conspicati Iustinianum furentem nulla rei bellicæ disciplina duci:& exercitũ sine ordine pallãtem dimittere:retro ad superiores mesiæ thracumq; cõfinia confugerunt:q magnam i manum coacti nihil per multos dies magis adnisi sunt: q̃ ut suis incondita etiam mulierum puerorumq; turba in unum coactis:locum:urbes:oppidaq; furenti imperatoris exercitui diripienda permitterent. Exinde animis post tantam cõsternationẽ reassumptis: saltus:cæterosq; meatus:per quos Iustiniano in thraciã & cõstantinopolim redeũdũ erat:obice multo:& additis stationibus muniuerũt:quæ postq̃ audiuit imprudẽs Imperator ad Bulgaros mittens ea conditione pacem redituinq; ĩpetrauit:ut captiuis rebusq; oĩbus quas diripuerat dimissis abiẽs pacem precario cõcessam iureiurãdo confirmaret:& sui exercitus primarios sacramẽto adactos permitteret cõfirmare. Eodem ãno apud francos etiam mota sunt bella:in quibus primum enitere cœpit nomen familiæ illius carolorum:quos posteriora sæcula gloriosos francorum principes habuerunt. Erant haustrasiorum reguli fratres duo:martinus & Pipinus:cui postea breui fuit cognomentũ.& Ebroitius quidam theodericum frãcorũ regem:illiusq; regnum pro libito gubernabat. Is magna i Austrasios insolẽtia usus Theodericum regem exercitumq; paratissimũ in illos duxit. Tũc Reguli accitis tumultuarie cohortibus occurrentibus conserto ad uicum lucofodũ prælio tracti fugatiq; fuerunt. Martinusq; cum aliq̃diu latuisset fide publica ab Ebroino euocatus fraude periit. Nec multo post Ebroino pariter ab Ermẽfrido:cui insidias tetenderat per fraudẽ occiso:Pipinus reintegrata cum frãcis gratia ipsum Ermẽfridum in ebroini locum a frãcis constitui impetrauit. Per id etiã temporis Longobardi suos habuerũt motus. Nãq; Ragimbertus Taurinensium dux i. uidia ductus:q. Asprãdus sibi in pueri regis Liuthperti tutela præpositus esset:arma i regem suum mouit.cui cum obuiã processisset Asprãdus & Rotharis dux bergomẽsium paratissimum ducẽtes exercitum: apud Nouariam prælio est certatum. Vicitq; Ragimbertus:& Asprãdo Rothariq; cũ infante rege fuga prolapsis:nullo qui resisteret exercitu reliquo Papiam ueniens regni tyrãnide est potitus:& infra paucos menses uita functo Arithpertus filius magno exercitu coacto regnum sibi retinere conatus ẽ. Sed duces lõ-

cunipertus lo rex morit. liuthperto ero/
iustinianus fec sarracenis ita
iustinianus fr extimatur a bul
carolorũ fam cepit enitere.
ebroinus
longobardorũ
ragimbertus

gobardorum:aſprãdo pueri regis liuthperthi tutore monente:arma pro ueri regis redu-
ctione ſumpſerũt:quorum ducum primariis Zothone. Tathone. pharone & rotharit
bergomenſe ſimul cũ ipſo luithperte rege & Aſprãdo Papiam accedẽtibus prodiit cum
copiis obuiam arithperthus:concurſumq; eſt ab uniuerſis galliæ ciſalpinæ longobardo-
rum copiis ad amnem ticinium:quo in prælio poſt cædẽ hinc inde actam:poſt uulnera
infinita par ſæpe ſpes:par deſperatio utriſq; fuit. Vicit tamẽ adulterini regis exercitus: et
Liuthpertus puer uiuus uenit in hoſtium poteſtatem. Aſprandus uero fugiens ad inſu-
lam comacinam Rotharis bergomẽſium dux:cum ſe recæpiſſet Laudã ciuitatem ſuã
illa militum ſtatione firmata bergomum adiit:fecitq; ſe longobardorum regẽ a zotho-
ne.tathone & pharone fugæ comitibus declarari. Quæ cum eſſent Arithperto nuncia
ta:motis ſolenni apparatu ex Papia ſignis:duxit ĩ Laudam:eaq; ad primam oppugnatio
nis oſtenſionem capta:fines Bergomenſium eſt igreſſus. Et quia nouum regem Rotha
rim audiſſet magnos feciſſe apparatus:magnaſq; copias contraxiſſe:ſenſim & accurate
conſcendit ĩ mõtes:prius tamen ad bergomi mœnia eſt itum:q̃ quiſq̃ armatus Rotha-
ris ſit immiſſus. Obſedit itaq; arithpertus bergomum:& arietes: aliaſq; admouit ma-
chinas:oppugnationibus ſolitas adhiberi:nullo autem ex longobardis eo in ciuili bello
ſatis reſiſtẽte:breui Arithptus urbe munitiſſima eſt potitus:& captũ ĩ ea Rotharim de-
tõſũq;:qđ erat maximũ in longobardis opprobriũ:poſt paucos dies iuſſit ſimul cũ liuth
pertho puero iugulari. Exinde Arithptus rex duxit in inſulam comacinam: quod cum
reſciſſet futurum aſprandus ꝑ ſaltum clauenæ confugit ad bauaros. Et arithpertus oppi
do inſulæ comacinæ ui expugnato illud dirutum ſolo æquauit. At Iuſtinianus impera-
tor & bulgaris in thraciam reuerſus aliquot ibi deſedit menſes:quo in tempore Stepha-
nus quidam ſatelarius:cui ille urbis conſtantinopolitanæ curam gubernationẽq; relique
rat inter ſcelera:quibus erat deditiſſimus eo prorupit audaciæ:ut ipſius imperatoris geni
tricem contumeliis uerberibuſq; afficeret:cuius indignitas rei conſtãtinopolitanos ĩ Iu
ſtiniani talia tolerantis opprobria odium concitauit. Ipſe uero Imperator conſtantino
polim reuerſus:ut quietem a genitore Conſtantino cum romanis pontificibus funda-
tam euerteret:conciliũ in conſtantinopoli cælebrauit:ad quod cum Romani pontificis
cleriq; conueniſſent oratores:iterata ſunt ſextæ ſinodi acta:quibus intermixta ſunt ali-
qua a ritu catholico abhorrentia ſubſcripſerunt uero imprudentes romani pontificis
oratores. Sed eam ſubſcriptionem ſergius pontifex:ut pro hæretica iudicatam noluit ap
probare. Iratus uero ẽ Iuſtinianus:& mittens zachariam prothoſpatarium Romam iuſ-
ſit Sergium pontificem conſtantinopolim deportari:quod cum in urbe cæteriſq; italiæ
urbibus imperio tunc ſubiectis auditũ eſſet:mœſtitia ubiq; & luctus publicus fuit. Sed
rauennatis exarchatus milites animis erectiores conſtituerunt Romanum pontificem:
romanamq; urbem & ipſam italiam a tanta iniuria uindicare. Armis itaq; captis facto
agmine ad urbem properarunt. Intellexit eorum aduentus zacharias:q in ſupplicii mor
tiſq; terrorem adductus pontificem ſupplex orauit:ut ſe in lateranẽſi pallatio abſcon-
ditum ſeruaret:nec defuit illi pontificis pietas. qui ingreſſum urbem exercitum rauen-
natem comitante gregatim romano populo ad ſe euntẽ:ut exciperet in atrio conſedit.
& illis clamore ingenti:lætitia plena imperatoris ſatellitẽ carnificẽq; ad ſuppliciũ poſcen

i apud longobar
ximũ oprobriũ.

mus

tibus zachariam trepidum produxit:sedato postmodum turbæ fremitu:Pontifex concione habita:& milites deliniuit & spatarium fide publica saluum abire permisit. Nondũ redierat in patriam zacharias: cum iustinianus perfidiæ:qua in omnes utebatur & impietatis in Romanum pontificem pœnas dedit. Siquidem leontius patritius adnitente galinico patriarcha cõstantinopolitano insurgens plæbem constantinopolitanam ad arma tumultuq; conciuit: & carcere ui fracto multos educens morti perpetuoq; pedori addictos:Iustinianum imperio deiectum cæpit:naresq; mutilatum curauit Cersonam ponti ciuitatem exilio deportari. Eos imperii motus exploratos habens habdimelech Saracenorum āmirathus africam inuasit.In quem leontius imperator Ioãnem patricium militiæ magistrum cum exercitu misit. Et quidem Ioannes saracenis congressus eos fugere compulsos omni africa exterminauit.Sed erant iam non i perside solum aut Arabia: sed omni ægypto auctæ saracenorum uires:ut Ioannes rei militaris scientissimus crederet: non posse diu africam ab illorum insultibus pusillo:quem ipse duxerat:exercitu defensari.Hinc ad leontium imperatorem delatus supplementa postulabat sibi dari in africam transportanda. Interim dũ cũctãtẽ copias dare leontium Ioannes expectans Constantinopoli desidet: exercitus suus in Africa relictus tumultuari cœpit:Absimarũq;:cui tiberio fuit cognomen:cõstantinopolitanum ciuem ducem primo: post imperatorem acclamauit. Is imperium ; ut aliqui quæsitum: ut alii oblatum accipiens:nequaq̃ moras sibi apud Africam trahendas existimauit. Et cum exercitu pene omni nauigans constantinopoli peruenit.Fauebant uero ciues affinium agnatorũq; factio potentissima:unde dũ leontius forũ:palatiumq; stationibus munitum seruare nititur: ingressus Blaquernarũ mœnia Absimarus urbem cæpit:& captum paruo negocio leontium:naso:sicut & ille iustinianum:mutilauit:quem coniectum in carcerem maiori infortunio reseruauit. Erat in urbe Constantinopolitana Philippus quidam Nizepholi Patricii filius egregiæ indolis adolescens:qui simul cum aliis ciuibus Absimaro fauerat.Is siue iuuenili inconsideratione:siue q; ita res se habuerit:quibusdam dixit uidisse in somnio caput suum aquila obumbrari:quod uidebatur uelle futuri iperii præsagiũ interpretari.Dũ hæc esset Romani ipii oriẽtalis cõditio:apud frãcos pipinus austriæ dominator gubernaculis regni frãcorũ manus cœpit nitere.Nam cum audisset quendam bertarium nomine & ignobilem & insipientem quo theodoricus Rex plurimum utebatur: Francis omnibus exosum esse: quantascũque potuit ex omni austria contraxit uires præ se ferens & Francis denũcians expectantibus secũ copiis affuturũ:quæ cum resciissent Rex Bertariusq;:paratis & ipsi copiis occurrerunt:superauitque Pipinus:& Bertario fugato Regem reducens:sese domus regiæ maiorem regniq; & Regiæ gubernatorem effecit:nec tamen i aulico luxu desedit Pipinus:sed mordebertum quendam ex proceribus suis substituens ipse i austriam ẽ reuersus. Paulo post obiit theodericus:cuius in regno successor clodoueus filius puer & ipse intra biennium est defunctus.Accepitque id regnum childepertus theoderici frater:apud quem Pipinus præsumptam continuans possessionem Girimoaldum filium istituit domus regiæ directorem.Ipse uero Pipinus maiora & se digniora tractans multa & uaria gessit bella i sueuos & germanos cisrhenum incolentes bauaris gallicisq; confines.Apud urbem Romam interea res fuerant quietissimæ: q; sergius pontifex zacharia prothospatario italia emisso magnam crucis dominicæ partem repperit i arcula: quæ in

Iustinianus imperio deiectus

Leontius i carcerẽ cõiectus

m

principis apostolorum basilicæ angulo diu nemini nota fuerat. Cūq; illius uenerationi sa
tis diu indulsisset multas ex urbis Romanæ basilicis instaurauit: Inuenio sergii huius pō
tificis tēporibus Romanos sitā puagantes pemisse ducenta milia saracenoꝝ: fuitq; quo
lunt fuisse Romanos tunc syriam incolentes: qui iustiniano secundo & paulo post le
ontio imperatoribus deiectis: cum a saracenis iniurias paterentur: sese colligentes eandē
cladem illis inflixerint: Sed is annus in quo id accidisse comperi septingentesimus fuit
dominicæ incarnationis: qui & absimari secūdus erat imperii. Vnde potius crediderim
eos Romanos fuisse exercitum absimari: cuius gesta omnes tanq̄ adulterini principis
suppresserunt. Sergius quartodecimo pontificatus sui anno: uita functus: ioannem eius
nominis sextum habuit successorem: ad cuius pontificatus initium theophilagius impe
rii cubicularius & futurus in italia pro exarcho ab imperatore absimaro missus: non ut
consueuerunt alii Rauennam iuit: sed siciliam primo accedens Romam uenire consti
tuit: de cuius ex constantinopoli profectione & siciliæ ingressu facti certiores Roma
ni & italici aliquid ab illo incōmodi timuerunt. Iam iā enim exossum erat græciæ & im
perii constantinopolitani magistratum in italia nomen. Q uare conuenientes apud ur
bem omnes reipublicæ & rauennatis exarchatus milites ipsum tanq̄ hostem publicum
expectabant. Venit uero romam thophilatius: & nisi ioannes pontifex sese pacis seque
strē adhibuisset: manus ī illū milites iniecissēt. Persuasus itaque a ioanne pontifice exar
chus a proscriptione ciuium quam constantinopoli destinatam non erat ueritus palam
facere: ac ut exequeretur intentare. abstinuit & rauennam illico demigrauit. Exarcho ur
be digresso gisulfus longobardus beneuenti dux: siue ab ipso Theophilatio instigatus:
siue quia illo cum Romanis dissidēte minus res nouas intentare timuerit: oppida campa
niæ Romanis subiecta hostiliter inuasit: & præda primo ingenti abacta. incendiisque la
te: commissis plæraque oppida pertentauit: ex quibus Soram Arpinum arcemque oppi
dum occupauit. Missi tamen a pontifice sacerdotes inuentum apud horrea uicum
Gisulfum ducem tam multis a pontifice orauerunt: ut accepta ab ipso pecunia capti
uos liberauerit: factamque prædam dominis restituerit: & in beneuentanos reuersus Ro
manos ultra desierit infestare: per quod tempus & si illa quiescebat longobardorum pars
quæ in galia cisalpina Regi subiecta erat: foroiuliani tamen longobardi cum sclauis con
finibus uaria habuerunt bella: ī quibus & cædes acta & prædę uis maxima undique est
abacta. Ad cuius sexti Ioannis pontificatus initium iustinianus secundus cum cersonæ
apud quam ciuitatem exulabat præ se ferret resumendi imperii intentionē: ciues absima
ro imperatori fideles illum capere intentarunt: sed is clam abiens ad bauaros confugit:
quorum Rex: aut ut ipsi appellabant cacannus: illi honeste habito filiam spopondit uxo
rem: & tamen anno uix dum elapso cacannus ab absimaro īperatore pecunia corruptus
Iustinianum & hospitem & generum prodere est pactus. Q uod cum rescisset Iustinia
nus fugiēs bulgarorum Regi trebellio se commisit: & Trebellius susceptā aduenæ curā
ex fide gerens illum per arma in patriam reduxit. Q uo anno saraceni ægyptum incolē
tes: quos a ioāne patrino Leontii imperatoris legato africa pulsos fuisse ostendimus: im
peratorum contentionibus auditis: Africam omnem & lybiam infinitis īuadētes genti
bus occuparunt: & paucis postq̄ omnem eam orbis partem tertiā cæperant confirmaue
rantque exactis mensibus ex septa urbe in fretum athlanticum exposita soluentes omnē

Anno. dec. ī carnationis christi

…morū ingressus
…orniam.

hispaniam quæ intra Pyrrheneum mari ambitur in tharaconensem & beticam ac Lusitaniam prouincias diuisam: cæperunt: cantabris asturibusque exceptis: qui sicut ultimi fuerunt in omni terra hispania: quos inclinans amisit Romanum imperium: & postea se a uisigothorum iugo liberos seruauerunt: ita nunc postremo fidem christi diu antea acceptam integerrime tenentes: sese a saracenorum spurcitia seruauerunt illesos: sicq; Africa postq̃ a Belisario iustiniani primi duce: uandalorum manibus erepta: iterum sub Romano imperio annis uno & septuagesimo supra centesimũ fuerat: subdi incœpit saracenis. Sub quorum iugo annis iam septingentis quadraginta ad usque nostra tempora perdurat. Hispaniæ uero quã tunc cæperũt saraceni: sola bethica pars p eosdẽ septingẽtos quadraginta annos saracenis mansit subiecta: Et per idem tempus in quo tot mala uidere incœpit orbis christianus ioãni sexto pontifici ex græcis oriundo obeunti alius Ioannes septimus pariter græcus pontifex est suffectus. Ingressus constantinopolim Iustinianus lysimaro leontium quoque a quo fuerat imperio deiectus in carcere inuentum eduxit: & utrunque inimicum inspiciente populo occidi iussit. Gallinicum uero patriarcham quem in eum ostendimus cum leontio conspirasse obcæcatum Romam relegauit. Vsus uero est iustinianus maxima non in apertos modo olim hostes: sed in eorum studiosos crudelitate. Nam: quod omnes habent scriptores: quotiens stilantem truncis naribus murcum abstergeret: quempiam aduersarum partium excarnificari iussit: habuerunt quoque Ioannis istius pontificis tempora futuræ amplitudinis Romanæ ecclesiæ initia atq; arras: q; Arithpertus longobardorum Rex zelo religionis christianæ ductus alpes coctias: in quibus Genua urbs nunc præclara: & quicq̃d est ab ea ad alpes usq; gallarum fines cẽsebatur: beato petro donauit. Ioanne autem ad ãni tertii pontificatus sui finem mortuo creatus est pontifex Sisinus ex syria oriundus. Cui prima fuit cura urbis Romæ mœnia instaurandi: sed diem pontificatus uigesimum obiit. Cuius successor fuit Constantinus & ipse syrus: per cuius tempora iustinianus in sua crudelitate perseuerans Mauritium patricium & heliam spatariũ: quibus uteretur impiis scelerum administris: cum potentissima classe misit cersonam: qui urbe uiribus potiti primarios ciuium: uel ut aliqui uolunt scriptores cunctos pubertatẽ supergressos interfecerũt: eos uero: qui Iustinianũ res nouas in relegatiõe moliẽtẽ capere: ꝑut docuimus: itẽtauerũt: partim igni assatos trucidarũt: partim ĩ cathenis miserũt cõstãtinopolim: tenendos ĩ carcere paratos ut stillante naribus murco Iustinianus singulos posset educere laniandos. Vsus quoq; ẽ Iustiniãus maxima ĩ trebelliũ Regẽ igratitudine. Nã ortis thraces iter & bulgaros finiũ: ut assolet: cõtẽtiõibus: bulgariã cũ exercitu ẽ ingressus: & tamen trebellius armis raptim & tumultuarie correptis occurrẽs illũ repulit: & maximo affecit incõmodo. Nec aliqua ĩ te exilii & piculoꝝ: quæ ĩ illo subiit memor ferociam asperitatẽq; morum: qua primis imperii tẽporibus erat usus deposuisse uidetur: preterq̃ q; Romanũ põtificẽ fouẽs q̃tũ debuit ueneratus ẽ. Ordinauerat Cõstãtinus põtifex Romanus fœlicẽ rauẽnæ archiepiscopũ q pecũiariã & subiectiõis præstãdæ obligationẽ romani ex more missurus eã solito altiõrẽ misit: nec põtificis romani suasiõe: aut precibus adduci potuit: ut predecessoꝝ ĩ ea obligatiõe formulã sequeretur. Fœlix nãq; partim ciuiũ rauẽnatũ de paritate cũ romanis cõtẽdẽtium: partim iudicũ ab exarcho romam missorũ fauore elatus: põtificẽ & Romanã spernebat ecclesiã. Que cũ iustinianus a cõstãtino põtifice intellexisset theodorũ

Iustinianus ipiũ resũpsit

patriciũ qui tũc erat militum imperii siciliam tuentium primicerius iussit Rauennã acce
dere:& archiepiscopum ut Romano pontifici satisfaceret pararet que compellere. naui-
gans itaq; cum classe Theodorus Rauennã uenit:præsciuerant eius aduentum Rauen-
nates:& defensionem parauerãt:cuius descriptio ab agnello: qui propinquus illis tempo
ribus fuit:accuratissime facta magnam ostendit fluminum populorum & locorum re-
gionis mutatiõem. Ceruienses enim & comaclenses:nũc pene nulli:copiosæ fuerunt ma
nus & populienses:cesenates:corneliensés: q nunc imolenses. Fauentiniq; multo plures
miserunt armatos q̃ nunc sit uniuersa eorũ populi collectio. Soli ex subiectis Bononien-
ses Forliuiensesq; sunt aucti:& in nouum pergrandẽq; populũ creuit Ferraria:quã eo in
rauẽnatũ apparatu cernere est minimã fuisse:& padum Bononiæ tunc ꝓpingorẽ pre-
terfluxisse ea agnelli descriptio plane ostẽdit. Rauennatibus itaq; ut Theodorũ excensi-
one prohiberent omnia complẽtibus littora diuersis in locis sæpenumero est pugnatum
cumq; imꝑatoria classis uicisset: cathenæ archiepiscopo sunt iniectæ. Fuit autem ea cla-
des Rauẽnæ urbi maior q̃ unq̃ antea fuerat perpessa:q; Theodorus primatios quoq; di-
tissimos ciuium: partim occidit: partim simul cum archiepiscopo cõstantinopolim rele
ganit:& tam episcopi q̃ occisorũ relagatorũq; ciuiũ direptas diuitias asportauit: ꝑductũ
ad se fœlicem archiepiscopum ĩpator:candensque ad ignẽ æneum uas diu propinq̃s ĩspi
cere oculis iussũ lumine orbauit:& dãnatũ exilio cecũque in põtem relegauit. Et ꝑ id tẽ-
poris Cõstantinus põtifex ab ĩpatore iustiniano rogatus constantinopolim:ut nauiga-
ret:iter ingressus est. Erat pariter tunc in itinere ioannes tizocopos patricius quẽ impera-
tor mittebat Italiæ exarchũ. Is in neapoli obuians põtifici eum:ut debuit: ueneratus est.
Sed q̃primum romæ fuit:clerũ importune quæsiuit exactionare. Cũq; illi nõ pareretur
quatuor presbyteros quibus absẽtis pontificis rerum cura erat cõmissa interfecit. Nam
cum rauẽnates ex accæpta a theodoro primicerio clade animis abalienatos offendisset
& suam sicut in romanos presbyteros rabiem immodice exercere uellet:occisus fuit:cõ-
tra uero Theodorus primicerius:cum ingressos siciliam constantino pontifici ualentu-
dinarius reuerenter obuiasset: sanitatẽ illius mæritis & oratione accæpit. Q ua tẽpestate
Asprandus:quẽ arithperti lõgobardorũ Regis arma fugiẽtẽ ostẽdimus ꝑ clauẽnæ saltũ i
bauariã se recæpisse:auxiliis fretus bauarorũ rediit in italiã:& Arithperto apud ticinium
cõgressus prælio superior fuit. Arithpertus uero dum amnem rapidũ i fuga tranare niti-
tur submersus interiit. Tuncq; sũmo longobardorũ cõsensu Asprandus Regnũ accæpit
quod tertio mense moriens liuthprando filio lõgobardis pariter cõsentientibus reliquit.
Cõstantino pontifice ad octauum lapidẽ Constantinopoli appulso Tiberius Iustiniani
Imꝑatoris filius & ipse imperator cũ patriciis & omni nobilitate. Cyrusq; patriarcha cũ
clero obuii processerunt. Pontifexq; Romanus Camesaneum papalem amictum indu-
tus solenni totius constantinopolitanæ urbis pompã in regiã est productus. Inde ab ĩpa-
tore iustinião Niceæ tunc constituto uocatus nicomediã cõcessit:quo delatus ĩpator sese
intersalutandum prosternens pedes pontificis osculatus est. Nihil autem magis ea ĩ põ-
tificis uocatiõe uidetur quæsisse Iustinianus q̃ ut sancti uiri benedictiõe habita illius pre
sentia:& alloquio frueretur. Exæstuabat tamẽ animo ĩperator in cersonæ urbis demolli-
tionem:philippicumq; quem Absimaro imperatore in pontum fuisse relegatum osten-
dimus ĩterficere proposuerat:q; omnes ponti accolas cersonensem demollitionẽ iniquo-

ferentes animo in illum respicere illi studere certior factus erat. Itaq; etsi in missa quam
nicomœdie pontifex Romanus cælebrauerat: eucharistiam ex illius manu mādu caue-
rat imperator a tantis crudelitatibus abstinebat: dissuadentem uero pōtificem: & illum
pacis quietisq; studia cohortantem nullatenus exaudiuit. Acciditque quādo uela uentis
cōmisit Pōtifex: pariter ex nicomedia soluerit impatoria classis in cersonam philippicūq;
ductura. Expertus autem est malo suo iustinianus q̃tum pontificis consilia suis præuale
bantq; exercitus sui duces q̃primum in ponto fuerunt: cum tota classe ad philippicum
defecerunt: eaq; classe auxiliis addita: quam ex ponte contraxerat philippicus: expeditio
in constantinopolim est relata. Eduxit tamen Iustinianus copias quātascunq; potuit ex
cōstātinopoli thraciaq; cōtrah ere: & prælium duodecimo ab urbe miliario ē cōmissum
Fuit id prælium atrox: & post multam utriusq; exercitus cædem imperatorum mor-
te nobilitatum. Nam Iustinianus Tiberiusque filius fractis fugatisque eorum copiis eo
in prælio occubuerunt. Philippicus qui & bardanus ea ī uictoria imperium adeptus
illico fidei catholicæ Romanorum pontificum traditione discessit: eiusque hæretici per-
uersus consilio litteras ad Constantinum pontificem clerūque Romanum dedit: eos
admonens ut suis consentirent dogmatibus a fide catholica alienis. Nec dū uero assense-
rūt Pontifex & clerus: sed romano populo magnis acclamationibus postulante phlippi-
cum pontifex scismaticum iudicauit: iussitq; ut nulla in re diuina aut publico priuatoue
actu eius nominis aut impii mentio haberetur. Nec diuturna fuit ipsa in īpio pestis. Nā
cū defūctus esset pōtifex constantinus: cuiq; suffectus Stephanus eius nominis secūdus
origine syrus pōtificatū inisset: Anthemius qui & Anastasius ciuis constātinopolitanus
ipsum philippicū impio deiectū cæpit & oculis euulsis cæcatum trusit ī carcerem. Dū ea
& in romano impio & in lōgobardis gererent̄: childepertus: ad cuius regni initium gri-
moaldus pipini filius: qui: ut ostēdimus: Regnum Franciæ gubernabat: a rathagalio seu
dicensi dolo perēptus est: obtinuit tamen pipini genitoris auctoritas: ut theodebaldus in
grimoaldi patris locū dagoberti Regis noni domum Regnūq; gubernaret. Et eodē tem
pore Pipinus breuis senio cōfectus humanis rebus exemptus est. Conciuit uero ea sapiē
tis potentissimiq; uiri mors maximos ī francia tumultus. q; ragifredo quodā domus re-
giæ superioritatē ambiēte: & theodebaldo sese ī ea: ut tueretur cōtendente: bellū inter frā
cos ciuile exortum ē: & ad cosiam siluam maximis utriusq; factionis conatibus ē pugna
tū: pfugit aūt Theodebaldus prælio superatus: & illico Ragimfredū uictorē Rex dago-
bertus accæpit illius successorē. Superstes erat Pipini unicus filius Carolus: cui martello carolus mart
fuit cognomen: calpiade prima uxore genitus. Superstesq; pariter erat plectrindis uxor filius.
quam Carolus ut genitricē potius q̃ nouercam uenerabatur. Nec tamē se cōtinere potu
it odiosa mulier: quin adolescētis excidio ihiaret: hinc dagoberto puero Rege Ragifredi
impulsu contractis copiis in pipini quondā dominia ut duceret parante: Carolus nullū
rebus suis afferre potuit adiumētū: q; nouercæ dolo tūc intercæptus: nisi ingenio usus au
fugisset uitā cū principatu in carcere amisisset. Fecit uero uiam p carboniam siluam da-
gobertus: & omnem regionem: quæ ad mosam fluuium ptinet: rapinis incendiisq; fœda
uit. Pauloque post Carlo martello iam carcere liberato obiit Dagobertus: cui creatus est
a Francis successor Daniel quidam ignotæ: sicut aliqui tradunt scriptores: prosapiæ cleri-
cus: aut: ut uolunt alii: ex francorū stirpe regia oriundus: quem raginfredus maior do-

mus appellans Dagobertum in carolum martellum ducere coegit. Conciuitque is Rex nouus in eam expeditionem Rathodum ducem Frisonum gentis stagna insulasq; maris britānici accolentis. Ea uero fuit hūanitate: ea animi generositate Carolus: ut plectrudem nouercam: a qua tantam passus erat iniuriam: nihilominus tāq̄ genitricem ueneraretur: & in principatus administratione sicut antea toleraret. Cū itaq; uastarent omnes dominiorum quondam Pipini agros Franci & Frisones: occurrens cū copiis Carolus maximum accæpit incōmodū: adeo ut in munitiora tutaq; loca se recipere sit coactus: & populati omnia usq; ad Rhenum amnem Franci agripinam coloniam Caroli ciuitatem inuaserunt. A quibus magna ui pecuniæ donatis plectrudis: ut intra fines Franciæ se reciperent impetrauit. Anastasio interim imperante: quem ostendimus philippico successisse: patronax quidam ciuis brixianus pontificis Romani suasionibus beati benedicti monasterium casiense ædificiis & monachorum frequentia instaurauit: anno postq̄ a lōgobardis destructum fuerat centesimo duodecimo. Is uero ipator post exhibitā Romano Pontifici reuerentiam: post acceptas & ex more confirmatas prædecessorum pontificū ac conciliorum sanctiones: saracenos christianæ religionis & Romani imperii hostes agitare constituit: itaq; parata ingenti classe Alexandriam ægypti urbem a legatis inuadi iussit. Sed ipsius duces exercitus medio in itinere rebellantes arma in Constantinopolim rettulerunt: crearuntq; imperatorem Theodosium quendam: qui & si erat ignobilis & apud publicanos scriptum facere consueuerat: a comitate atq; ingenita bonitate eos sibi fauores in exercitu atq; in populo comparauerat. Is nouus & rei militaris ignarus imperator Anastasium audiēs copias: ut iperium reciperet: reparare: illi cū suo imperii assertore exercitu occurrit: & exercitus utriusq; acies ad niceā cōflixerūt. Potitus uictoria theodosius nulla anastasium alia affecit iniuria: q̄ q; ne ultra de imperio cogitaret clericum ordinauit. Tunc in italia liuthprdanus longobardorū Rex rothabitem consanguineum suum nouandarum rerum & intentatæ necis suæ isimulatum interfecit: quo sublato cum Regnum omni suspitiōe liberū uideret: liuthprādus donationem alpium coctiarum alias ab arithperto factam beato petro & Romanæ ecclesiæ confirmauit: q̄q̄ uero Rex ipse quiesceret: alii tamen lōgobardorum duces nequaq̄ a moribus temperabant. Feroaldus spoletanorum dux simulata ad regem suum profectione Rauennam uersus iter arripuit: fuitq; magni & potentis ducis aduētus rauēnatum subdiuis uiæ Flaminiæ accolis: qua illi eundum erat: in tempore exploratus: ut illius insidias perfidiāq; si timuissent potuerit præcauere. Sed q; nullæ tunc longobardis cum romanis aut Rauennatibus belli fuere centis odii inimicitiæ intercederent nullam oppidis urbibusq; seruandis custodiam adhibuerant. Veniens itaq; recta Feroaldus cum cesenæ applicuisset: ad mare descēdens classense oppidū furto cæpit. Mittens tamen nuncios liuthprādus illico opidum ab inuasore illesum dimitti curauit. Pennino quoque foroiulianus longobardorū dux sclauos ducatus sui fines ingressos repressit & fugientes insecutus magnam in illis edidit cædem. At apud Francos Carolus martellus se de chilperico francorum Rege & raginfredo illius gubernatore ulcisci cupiēs magnū parauit exercitū: parauerantque illi suū iepta multitudine copiosū. Itum est utrinque pari rem gerendi animorum ardore in cameracenses: & apud uiciacum acies cōcurrerunt. Ad primos uero prælii clamores chilpericus rex raginfredusque in fugam uersi incruentam Carolo uictoriam reliquerunt: qui regiōe ua-

donatió
trie.
martellus

stata ingentem predæ uim abducens in austriã est reuersus. Cõfirmato ea uictoria principatu: Carolus metu nouercæ insidiarum se liberare cõstituit: q̃ eius respectu a rebus gerendis non poterat non abduci. Coloniam itaque ducens urbem munitissimam in qua plectrudis secum Pipini quondam thesauro continebat illam ui cæpit: & potitus thesauro cum nouerca cui sola principatus administratione interdixit manus agere constituerat. Illa uero clam omnibus longum emensa iter ad danubium: & eo transmisso peruenit ad bulgaros: Interea chilpericus & Raginfredus reparato exercitu eudonem quoq; uisigothum aquitaniæ & uasconiæ ducem mercede conductum cũ magnis copiis conuocauerunt: quibus: ut in Carolum ducerent: parantibus occurrit ille: & duces hostes suos cõsultationibus terere tempus intelligens: illico pugnandi copiam fecit. Eudone uero cuius spei Rex Ragimbertusque omnino innitebantur: detractante: fuga a francis uisigothisq; fœdissima est cõmissa. Cũque parum esset eudoni parisios de fuga perisse trãsmisso sequana amne se cõtulit in aurelianos. Erat uero fugæ comes chilpericus Rex maxima trahens gazæ Regiæ impedimẽta. Cum quibus eudonem usque in uasconi . m p̱duxit. Insecutus fugientes Carolus cum non inueniret in patriam est reuersus: sed paulo post insipientiam Regis francorum mente reuoluens: ueritusque ne eudo illius inhians opibus uim afferret pacis mentionem facere cœpit: regẽq; ea cõditione ut ragimbertum dimitteret in parisios redire curauit. Acciditq; opportune pax Caroli prudentia recens facta: q̃ chilpericus Rex in patriã reuersus apud nomiũ morbo interiit: assumptusq; est in Regem a francis Carolo adnitẽte illius ex fratre nepos Theodericus: cui in domus maiorem datus a francis Carolus: raginfredum persequi constituit: andegaui se continentẽ & in ea urbe præclara necessarios defensioni apparatus magnis conatibus faciẽtem. Sed q̃primum Carolus copias applicuit: & primos ostentauit oppugnationis apparatus: capta est urbs: & Raginfredus: iubente Carolo: interfectus. Gessit postea Carolus multa ac maxima & profecto digna ꝓpriis librorum uoluminibus illustrari: sed ea summatim attingere satis nostræ faciat intentioni: ostendendæ nouæ sobolis Regum ĩ quibus noua Romanorum imperii forma cœpit. Inuadens saxones Carolus: & paulo post alamãnos: & inde sueuos: multis eos affecit incõmodis: penetrauit postea ad danubium: quo transmisso plectrudem nouercam ex bulgaris reduxit in franciam. Interim dum Carolus q̃ remotus abest a patria: Eudo uisigothus pacis fœdere rupto multa intentauit ĩ subiectas Carolo regiones. In quem Carolus legatos misit cum copiis: quæ ligeri transmisso uastarunt uasconiæ regionem. Et eudo occurrens prælio inferior est fugatus. Expedit nũc errorem discutere: ĩ quem plærosq; scriptorum de Romani Pontificis præsentium temporum nomine inuolui uideo: quem quidem errorem cõiicimus parua ex re originem habuisse. Petrus gulielmus lateranensis ecclesiæ bibliothecharius omnium est antiquissimus: quos de rebus gestis ecclesiæ: & Romanorum põtificum ordine uideamus scripsisse: Is in stephani secundi pontificis uita recte & omnia ordine narrat: quæ ipsius pontificis tempora habuerunt: siue autem ipse inconsiderate scribens errauit: siue: quod magis ut credam: inclinat animus: librarii errore factum est: ita gregorii secundi & gregorii tertii pontificum nomina ponuntur in ea stephani uita: ut eos appareat præcessisse: quos cõstat Stephano fuisse posteriores: hinc primum qui errare cœpit secuti omnes postea errauerunt: & aliqui gregorios binos primum: dehinc tertio loco Zachariam: &

eudo visigot rex.

quarto stephanum. Alii Zachariam: postea Gregorios ponunt. Quo ex errore aduentus saracenorum in hispaniam: & insignis obsidio: qua gens illa per id tempus constantinopolim pressit: tam uarie a multis traduntur: ut tantarum: q̃tas raro proditas memoriæ uideamus rerum gestarum ueritati detrahat scriptorum contrarietas. Itaq; lateranensem ecclesiæ codicem: quem nacti sumus: uetustissimum: secuti pontifices in eorum uitæ ordinem restituemus. Non tamen possumus bibliothecarii ineptias non damnare: qui uitam & gesta Stephani secundi scribere incipiens dicit: eo tempore gentes saracenorum a loco: qui Septa dicitur ex Africa in hispaniam traiecisse: & undecimo anno cum uxoribus: & filiolis petiisse uasconiam: sicut eorum ferebat opinio: inhabitandam: hinc qui stephanum hunc in tempora gregorio tertio posteriora reiiciunt: habent saracenos gregorii secundi temporibus traiecisse. Oportuit autem: si accuratior fuisset bibliothecarius: sarracenorum in europam transitum ab eo sicut a nobis factum est: scribi ad finem temporis Ioannis sexti quando iustinianus secundus fuit a bulgaris in patriam restitutus. Sed iam ad certæ nobis narrationis ordinem redeamus. Stephano secundo pontificatum: & theodosio eius nominis tertio Romanorum imperium tenentibus: longobardi Beneuẽtani Cumas Romanoꝝ oppidũ furto occuparũt: quod cũ illi sæpenumero requisiti reddere noluissent pontifex ducis neapolitani ab imperatore impositi auxilio fretus: furto pariter recipi curauit: qua in receptione trecentos ex longobardis Constantinopolitani milites interfecerunt. Per quod tempus theodosius anno imperii primo nondũ elapso a leone tertio deiectus: & sine læsione pemissus abire: monasterium est ingressus. Tunc in galliis Eudo uisigothus cũ se carlo martello: a cuius legatis ducibusq; fuerat superatus: imparẽ uiribus intelligeret: saracenorum: a quibus ante annos decem hispanias fuisse captas ostendimus: auxilia poposcit: cuius potentissimæ gentis Rex Abderamius garũnam amnem nauigio transuectus burdegaliã urbem ui captam diripuit: & cæde urgenti in omnem ætatem sexũq; odio christiani nominis cõmissa ecclesias solo æquauit. Inde in pictauos est delatus: ubi mortalibus: qui in potestatẽ uenerũt: accisis: regionẽ quoq; incendio uastauit. Ardebant uero animis saraceni: turonium uel ea ratiõe petere: ut cælebertimum christianis martini templum uiolare: & ĩcẽdio absumptũ ferro quoq; possent demoliri: Sẽserat uenientes saracenos martellus: & q᷑ præter dignitatẽ nõis christiani periclitantem sibi quoq; & suis timere cogebatur: bellum in quo solus sanguis effusus uictoriæ finem faceret: totis propulsare uiribus satagebat: hinc ad eudonem mittens ab eo ĩpetrauit: ut pace secũ cõstituta cõmunibus animis armisq; saracenos gentem pfidam pelli delerique adiuuaret. Dũ autem Carolus eudoq; iunctis castris magna sollicitudine apparatibus faciẽdis: quos censebat necessarios: tẽpus adhibet necessariũ: ab ĩminẽti turonio & beati martini ædibus periculo excitantur. Raptim itaq; ducto in turonios exercitu: non prius accelera tum intermiserunt iter: q̃ urbe post tergum relicta sese illã & hostes inter medios collocarunt: prius q̃ saraceni ex pictauis mouerẽt castra illorum castris christiani principes admouerunt. Nec mora: pares animis uiribusq; et odii ardore exercitus in prælium concurrerunt. Pudet tot populorum: tot acierum: tot principũ uirorum rebus in bellicis diu uersatorum ingens prælium qua ratione sit gestum supprimere Sed qui maioribus interfuisse gentis saracenæ præliis scripserunt: me ab ea scribendi accuratius auiditate liberant: q᷑ suæ fidentem multitudini eam gentem narrant

ferri solitam impetu:in quo aut oppositos opprimunt cõculcãtq; exercitus:aut se passim
exhibẽt trucidandos:breui itaq; & ad primos concurrentiũ clamores fracti saraceni. Ab-
derãnusq; Rex mortuus inter cadauerum tumulos est repertus. Occisorũ eo ĩ prælio nu-
merum si apud plurimos:qui circa ducentos annos res gestas scripserunt: inuenissẽ sui
proculdubio suppressus. Sed noster bibliothecarius: qui illis temporibus fuit proximus
ĩ Stephani secundi uita narrat Saracenos cum uxoribus & paruulis uenisse aquitaniam
galliæ prouinciam:carolũq; francorum principem cum eudone aquitaniæ principe:cũ
quo hoste ĩ gratiam tunc redijt: coniunctis copiis aduersus saracenos: pari consilio dimi
casse:& ex saracenis trecenta & septuagintaquinq; milia fuisse occisa:cum ex francis mil
le tantũ & quingenti fuerint interfecti. Affirmatq; bibliotecharius scriptam stepha-
no pontifici a Carolo martello epistolam:illum interfectorũ utroq; in exercitu numerum
declarasse. Potitum tanta uictoria Carolum libido incessit prouincias bauariæ:& suo prĩ
cipatui conterminas inuadendi. Primũq; in burgundiones arma mouens eos breui do-
mitos sibi subiectos reddidit:quos tamen appellauit pro sua modestia fœderatos. Inte-
rim obiit eudo aquitaniæ dux:quod cum audisset Carolus copias trans ligerim amnem
duxit:garũnamq; ad usq; delatus cæpit burdegalam ciuitatem:eaque potitus regiõe dux
strenuus:animum induxit frisones domare tũc idolatras:& christiani nominis inimicos
Ea uero gens ex continẽti galliæ:quod ad rheni hostia uergit leuibus præliis pulsa ĩ insu-
las se recæpit. Amniam:strachiam:& astracham:ĩ quibus uxores filiósq; impuberes cõ
sueuerãt cõtinere. Sed carolus nauigio ex aquitanico sinu ducto eas insulas ui captas di-
ripuit:& multa cæde idolatrarum commissa: corũ quoq; fana igni ferroq; dirui curauit.
Peropportune uero Carolus secundum eam gentis frisonum uictoriam in patriam ẽre
uersus:q̃ burgundiones non satis quiescentes in res nouas respicere:easq; ut iam intenta-
rent:adniti comperit. Sollicitabãtur enim a uisigothis proximas Narbonam Nemausũ
Agathen:Ricethicum. altimurium. substantionem quæ nunc monspesulanus & bitte
ras incolentibus:qui ægre ferentes Carolum eudonis quondam prĩcipatum cæpisse ini-
micissimos in illum animos ostẽdere incipiebãt. Inuasit itaq; primũ Carolus ea quæ bur
gundi extra fines proprios possidebant: & lugdunum:Arelatem : atq; massiliam ĩ suam
redegit potestatem. Quæ dum fierent:subito & præter omnem caroli suspitiõem maior
apparuit uisigothorum machinatio. Saracenorum nãq; hispanorum rex athinus ab il-
lis in societatem belli:& rerum omnium cõmunionem uocatus ingentem adduxit clas-
sem:cũ qua Rhodanum est igressus: q̃ autem rapidissimo amni aduerso naues sine ma
chinis haud longe terrarum intima penetrant : Saraceni extensione facta auinionẽ ad-
euntes uiribus cæperunt:qua urbe munitissima pro arce belli & imperii:quod illa ĩ regio
ne animis destinauerant cæperunt:uti copiis in illam coactis quantascũq; ex taraconensi
hispania contrahere potuerunt. Fretus itaq; carolus urbium tunc captarum cõmoditate
omnes copias quæ sibi a francis atq; cæteris amicitia sibi uel fœdere cõiunctis ubiq; erãt:
in illas contraxit:& legatos primum in proxima auinioni loca cum copiis mittens ipse
postmodum maiori cũ exercitu illuc ducens urbem natura loci munitissimam obsedit
Atrollunt hoc in loco paulus singibertusq; & alii francorum gloriæ studiosi exercitus ca
roli fortitudinem: cui tantum tribuũt:ut mœnia urbis munitissima:& a tanta saracenorũ
multitudine defẽsata cæperit. mihi satis supraque fuerit id q̃d habeo cõpertũ dicere sara-

cenos tantam multitudinem magna occidione proſtratos fuiſſe:ut eos ſolum: qui ad pri
mos captæ urbis clamores nauibus inſilientes præcipiti illaꝗ curſu fluuio ſũt delapſi:ma
gnam alioquin manum conſtet euaſiſſe. Auinione recepta Athinus naui & ipſe fugiẽs
Narbonam ſe contulit. Quod cũ intellexiſſet Carolus : eo cum exercitu delatus urbem
corona cinxit:& machinis in circuitu excitatis illam conſtituit oppugnare. Dum autem
oppugnatio magnis conatibus pararetur : Amorteus alter ſaracenorum rex magnã ad-
ducens claſſem:ſuppetias obſeſſis ferre cõſtituit:& exercitu in terram expoſito ad fluuiũ
birram caſtra cõmuniuit. Tunc Carolus ſorte exiſtimans:ut qui collatis ſignis ſuperior
euaderet:caſtra poſtmodum quocũque uellet circunducendo uniuerſa belli uictoria po
tiretur:Narbone obſidionem reliquit:& ad planitiem cui corbanæ ualli eſt nomen:bitræ
fluuio continenti delatus:pugnandi copiam amorreo fecit. Pugna ad primum Caroli ac
ceſſum a ſaracenis rapide inchoata:ꝗ Rex Amorteus inter primos:imo: ut nonnulli uo-
lunt:omnium primus manum conſerens cecidit:& territi eo caſu ſaraceni prius ĩ fugam
ſunt conuerſi:q̃ acies ordine eſſent ſtructæ. Dumq; magna fieret a caroli exercitu ſara-
cenorum cædes : nec fugientes ac claſſem paulo remotiorem anxie ſpectantes : ſatis
celeritas adiuuaret:ſeſe ĩ ꝓxima ſtagna paludeſq; plurimi præcipites dimittebant. Et licet
nonnulli armorum pondere grauati:aut quia profundam inciderent paludem:aquis im
merſi interiere:multi tamen aut nandi peritia:aut herboſam uliginem ſolidioriſq; & ele-
uatioris ſoli ſtagna nacti ab omni telorum quæ frãci immitebant:iactu ſe proripuerunt
quos inſecuti lembis ex proximo mari quæſitis franci:nõ crediderim magis q̃ ueſtigiis:
quibus ægre initebantur deturbatos cœno aquiſque necandos depreſſerunt. Abiit uero
incolume nauigium:eos præferẽs ſaracenos qui ueloci curſu: aut dum aliis cedendis oc
cupatus tardat hoſtis:ſe proripere potuerunt. Abierunt item eius nauigii beneficio inco-
lumes Athinus rex:& quos ſecum Carolus ante amortei aduẽtum obſederat ĩ Narbona:
eo uecti nauigio qui cladi ſupſuerant ſaraceni ad tyrrheni maris iſulas delati eas omnes
cæperunt:ſpoliataſq; incendio uaſtauerunt. Erat per id tempus in ſardinia beati Augu-
ſtini hipponenſis epiſcopi corpus. eo ante ãnos ducentos quinquaginta ex hippona trãſ-
latum:quando uandali catholicas africæ eccleſias arrianis tradiderunt: ſua hæreſi inqui-
nandas. Quare liuthprandus longobardorum Rex in ſardiniam mittens id beati Au-
guſtini corpus magno redemptum præcio in italiam perduci:& inde Papiam deferri cu
rauit. Saracenis eo conflictu ita territis:ut itra pireneũ arma caroli formidarent:oĩs regio
quam uiſigothi & eis cohabitantes paruæ Alanorum:minimæ ſueuorũ reliquiæ in cite-
riori hiſpania & in gallia poſſidebant:caroli martelli & ſui exercitus præda mãſit:qua ui-
ctores periculi memores:in quod uiſigothi non magis franciam q̃ omne chriſtianum
nomen adduxerant:crudeliſſime uſi fuerunt. & quidem niſi carolus illis potitus eſſet ui-
ctoriis ſaraceni omnem aſiam omnemq; africam ac pene omnem hiſpaniam tunc tenẽ-
tes:cuncta europa faciliter potiti fuiſſent. Debachatus toto in uiſigothorum regno caro-
li exercitus poſtq̃ cæde prædaq; ſatiatus eſt: Narbonem agathes: nemauſi : & biterrarũ
excidio deſerũt:nãq; eas urbes frãci incenſas dirutaſq; penitus deſertarũt : ut maiora tũc
carolũ geſſiſſe cõſtet q̃ intelligere ac prædicare ſciuerint francorũ gloriæ ſtudioſi: ſi enim
ſaracenos a galliis a citeriori hiſpania:& quod fuiſſet conſequens: ab italia pellere ĩgentis
gloriæ facinus fuit:non minor Carolo gloria cenſebatur ꝗ inchoatã ante ãnos ducẽtos

Anastasii imperatoris temporis a Meroneo primo francorum christiano rege uindi-
ctam consumauit in uisigothos romani imperii euersores. Ita enim tunc omnes uisigo-
thi regno in uasconia: narbona: tholosa: & cæteris ciuitatibus proximis annos treecentos
continuato priuati ita exterminati sunt: ut præter eorum particulam: quæ in barchilonē-
sium protectionem confugit uisigothorum nomen ubiq; fuerit extinctum. Apud cōstā-
tinopolim etiā omnia tunc pessimo loco erant: q; leo: quem Theodosio eiecto imperium
accæpisse ostendimus: sua imperii q̄d annis uigitiquatuor tenuit: diuturnitate i christi-
anam religionē & romanos pontifices impius fuit: maximasque sub eo calamitates sub-
iectæ imperio prouinciæ accæperunt. Nam primo eius imperii āno & quando Athinus
amorteusque citeriorē hispaniam inuaserunt. saracenorum asiam incolentium ingens
multitudo in thraciam traiecit. Et Zulemon eorum dux: siue ut appellabant: siue ut ap-
pellāt āmirrhatus classem tres: ut refertur: mille naues habentem adducens constantino
polim terra mariq; obsedit. Forte autem & illius urbis fortuna faciēte saraceni rabie præ-
dandi ab instantia: quam oppugnationi oportuit adhiberi sunt abducti: partem eni co- Obsidio cōstantinopolitana.
piarum miserunt in bulgaros: quos fidei christianæ zelus æque ac patriæ & rei propriæ
amor non ad defensionem modo: sed ad gentis perfidæ excidium reddidit fortissimos.
Insurgentes nāq; in prædatores manum innumeram īgentem in illis cædem ediderūt:
quandoquidem omnes tradunt scriptores trigintaduo milia tunc ex christi hostibus ce
cidisse. Aeciditque aliud saracenis dum constantinopolim obsident: incommodum: q;
zulemone mortuo in successoris creatione dissensio orta: & aliq̄diu oppugnatio itermis-
sa est. Suffectus Amithas humar maius confirmandi principatus q̄ obsesse urbis impu
gnandæ negocium suscæpit. Erant uero apud obsessos prima in hostem arma: quibus
maxime innitebantur seruorum dei orationes: & habitæ singulos pene per dies a clero
ac populo supplicationes: cum tamen interea pubes tota & iuuenum robur mœnia ar-
mis pro uiribus tutaretur. Passi uero sunt saraceni maiora in ea obsidione incommoda:
q̄ quæ aut hostis afferre potuerit: aut ipsi per ignauiam & propriæ salutis negligen-
tiam tam diu expectare debuerit: ut non imerito uideam existimare multos dei nutu oia
euenisse. Siquidem per totum id pene biennium quo obsessa est constantinopolis: fame
frigoribus & morbis ide exortis ingens obsidentium periit multitudo. Quid q; naues
tutissimo in portu magna pars tempestatibus allisæ perierunt: pars igni nec ab hostibus
iniecto: nec qui alicuius incuria iussus sit fuisse crassatus absumptæ sunt: ut uideam tra-
di: & tot nauium milibus paucissimas reducibus fuisse saluas. Ciuitas uero constantino-
politana: etsi tunc ab hostibus non est capta: horrēdam tamen & alias iauditam perpes-
sa est calamitatē: quæ pestilentia eam populata ad trecenta mortalium milia absumpsit.
At Leo imperator: quem hinc data desuper defensio ac salus patriæ gratum erga deum:
& eius uicarium pontificem romanum: aut quem ingens pestilentia ad uitæ integritatē
sāctimoniamq; trahere debuisset: nihil postq̄ saracenorum timore liberatus est: accura
tius intentauit: q̄ Italia & Roma pecuniis exhausta: basilicas: quoq; ornamentorum di-
uitiis spoliare: & cum exactionem prædamque huiusmodi pontifex dissuasisset eum
capi: & Constantinopolim perduci: aut si id non successisset: interfici iussit. Ma-
tino etiam imperiali spatario: qui tunc Romanæ urbis ducatum ab Exarcho Italiæ

missus gubernabat. Iusserat impius imperator ut pontificem uel ferro tolleret: uel ueneno. Isq; dux basilium iordanem cartularium: & ioannem lurionem subdiaconum i tanti sceleris socios administrosq; sibi conciliauerat. Sed cum marinus dei iudicio apoplesi resolutus esset: constantinopolim emigrauit. Eiusq; consilio paulum patricium italiæ exarchum misit romam: qui & coniuratorum ope pontificem interficeret: dum tamen ad noui exarchi aduentum coniurati incautius sceleri se accommodant: patefacta est coniuratio: & Populus romanus dei indignitate commotus Iordanem lurionemq; cõfodit: basiliumq; uita donatum monasterio mancipauit. Exarchus uero coniurationis consciẽtia dissimulata Rauennam se contulit. Angebantur autem eo tempore pontifex & romani aliis pene maioribus incommodis: q; spoletinus longobardorum dux Narniam cæperat. Liuthprandus uero rex quo tempore paulus exarchus romæ .. pplicuit: rauennã cũ maximo totius longobardorum roboris exercitu aliquot dies obsedit: eaq; obsidione potiundi desperatione soluta clusium petit oppidum romanorum: idq; captum crudeliter spoliauit. Et leo imperator omnium quæ in italia acciderant certior factus: lũgobardorũ quidem res nouas spreuit. Sed de pontificis occidendi intentione nihil penitus remisit: quin alterum mittens spatarium: qui exarcho i facinore assisteret imperauit: ut si stephani pontificis interficiendi facultas præriperetur: eo pontificatu deiecto alterum subrogarent. Quæ cum exequi exarchus intenderet: nonnullas ex rauennatis exarchatus militiæ cohortes spatario attribuit: quibuscum romam accedens: manus iniiceret in pontificem. Ad eas perducto angustias pontifici auxilium protectionemq; deus in quo sperabat: sed unde nunq̃ crediderat inuenit. Longobardi nãq; cum italiam imperatori rebellare & optarent & q̃tum se offerret occasio molirentur: suam romanis ut pontificem tuerentur operam suarum copiarum præsidia sunt polliciti. Quãprimum itaq; spatarium & rauennatis militiæ copias aduentare fama præuia in urbem est prælatum: aduocati præsidio ex etruria spoletoque longobardi affuere. Et spoletanis militibus pontẽ salarium etruscisque militum insidentibus præclusæ erant spatario in urbem uiæ. Intentauit tamen importunus satelles per salarium pontem irrumpere. Sed spoletino longobardorum milite armis resistẽte rauennam re infecta redire compulsus est. Nec tamẽ cessauit totiens mala intentione frustratus imperator: quinimmo maiora indies exaggerans scelera apud pontificem blanditiis primo egit: ut si i suam uellet gratiam promoueri: sanctorum imagines ubiq; in italia: sicut ipse in suo fecerat orientali imperio aboleri deponi icẽdiq; curaret. Cui ipietati tãtũ absuit ut consentiret pontifex qđ ecõtra per uniuersũ orbem christianum scripsit ne ipsis prophanisque huiusmodi imperatoris iussionibus obedirent: tantamque auctoritatem tunc habuerunt romani pontificis decreta: ut rauennates primi exinde Venetiæ populi atq; milites aperta i imperatorẽ exarchũque rebellionẽ præ se tulerit: ipuleritque pontificẽ & cæteros italiæ populos: ut abrogata cõstãtinopolitana iperii maiestate: Alter ex italia romaue iperator deligeret. Eoq; pcessit ipsa rebellio ut depositis exarchi magistratibus: singulæ ei ciuitates: singula oppida tũc primũ postq̃ romanum inclinauit imperium proprios magistratus quos appellarunt duces sibi creare & præficere inchoauerunt. Compescuit uero Stephanus pontifex eam deligendi imperatoris noui italicensium uoluntatem: q; Leonem sperauerit saniori posthac consilio flagitiis temperaturum. Procedebat tamen & indies inualescebat romanorum

…erator ima… …scendi iubet
…s italie rebellant imperatorem elligunt duces …

italorumq; i imperatorem rebellio. Marinus spatarius: qui romanæ urbis dux erat: eiusq; filius Adrianus campaniæ populos pertentarunt. Q uod cum rescissent Romani: patre & filio interfectis: ducem & ipsi quendam Petrum nomine creauerũt. Et pariter rauennates auditis his quæ per italiam primo & postea romæ facta erant post uariatas inter ciues intentandarum rerum nouarum consultationes paulum italiæ exarchum interfecerunt. Q uæ dum fierent: longobardi in romanos rauennatesq; imperatoris & exarchi præsidio ac auctoritate destitutos perfidia sunt usi. Nam in Emilia Bononiã eiusq; oppida per sicetum ostium: ubi postea centum est ædificatum: ac montem uelium in flaminia quicquid rauẽnæ continet fauentiam forumiulii forum popilii cesenam & in piceno auxinum occupauerunt. Tũc leo imperator Eurithiũ patritium palatii sui eunuchum misit ad accipiendum italiæ exarchatum. cuius in neapolitanam urbem aduentus ostendit: nullam imperatori salutis romæ & italiæ curam esse. Nãq; ad pontificis romanorumq; exitium: sicut ab imperatore iussus erat anhelans: lõgobardos multis donatos muneribus in amicitiam fœderaq; pellicere est admisus. & tamen dum ea machinatur nõnullos ciues romanos epistolis pertentatos in caput pontificis romanorumq; primatũ armare quæsiuit. Litteris pontifici populoq; ab his: quibus erant redditæ: recitatis: coegerunt pontificem populi clamores: ut eunuchum anathemate percussum ab omni spe gerendi in italia magistratum pro imperio deterreret. In eam adducti difficultatem põtifex & romani ut nec imperatoris sæuitiam delinire: nec longobardorum iniurias arcere possent: re i consilio discussa constituerunt dãna: quibus instaurandis occasionem tẽpus afferre posset negligere: ut quod a neq̃ imperatore imminebat exitium euitarẽt. Oratusq; liuthprandus longobardorum rex: paci in qua restitutio nulla petebatur: cum Romano populo rauennatibusq; accessit: quam paulo post in sutri occupatione uiolatã rex custodiri uoluit: oppido infra quartum mensem a spoletinis iuasoribus reddi iusso. Ea ut uidetur pace fretus: Rex spoletinum beneuentanumq; longobardorum duces sua imperia contẽnere solitos statuit coercere. Magnum itaque quoad per cunctas regni uires licuit trahens exercitum in spoletinos duxit: & tamen gratia cum utroq; duce reconciliata: postq̃ se uidit romam propius accessisse beati petri limina uoluit uisitare: cõcessitq; cũ exercitu in uaticani campum: qui neronis dictus beati petri basilicam & tyberim ad põtem usq; milui interiacet. Tunc Romani suspectam ducentes regis fidem totiens uiolatam sese intra tyberim & urbis mœnia continuerunt. Et pontifex in uaticanum cũ clero prodiens: nullis tunc mœnibus circundatum: regi fecit copiam salutandi. Prostrauit nero se Rex: & pedes põtificis osculatus eo deducente beati petri basilicã ẽ igressus. Exinde liuthprandus nulli molestus contulit se Papiam: per quod tẽpus põtifex longobardorum periculo liberatus euthichium exarchum ad ecclesiæ cõmunionem recõciliatũ: ut rauẽnã accederet ẽ hortatus. Eodẽq; in tẽpore Impator leo roma rauẽnaq; amissis: ipietatẽ quã in italia nequerat exercere: apud Cõstantinopolim debachatus est: edicto nãq; iubens sanctorum imagines: quæ loco moueri poterant in foro incendi: multos nõ parẽtes interfici iussit: & germano patriarcha: qui tantam quoad poterat insaniam auertere: eiecto patriarchatu: Anastasius præsbyter est intrusus. Q ui eadem ipudentia: qua alienam inuaserat sedem: romano pontifici hæresim suã epistolis suadere conatus ẽ: quẽ

Pontifex anathema pronũciauit patriarchatu ſacerdotioq; priuatum. leonem quoq; ut
a ſua reſipiſceret impietate grauiſſimis æterni iudicii coniurationibus admonuit. Ste-
phano põtifice per id temporis uita functo nulla in rebus imperii aut urbis romæ & ita-
liæ facta eſt alia inſignis mutatio: q̃ q; leo conſtantinum filium: qui fuit eius nominis ter
tius imperii conſortem aſſumpſit et romam gregorium ſyrum eius nominis ſecundum
pontificem delegerunt: cui nulla fuit antiquior maiorq; cura: q̃ imperatores ad rectum
fidei cultum: imaginumque reſtitutionem per oratores & miſſas epiſtolas adducendi
Cælebrauitque pontifex i beati petri baſilica concilium italiæ prælatorum: in quo decre
tum eſt imagines ſumma cum ueneratione prout antea conſeruari. Et cum Gregorius
omnes romanas baſilicas maximo ornaret impendio: tum maxime urbis romæ mœnia
pene omnia & centũcellenſis oppidi muros toto in circuitu inſtaurauit. Interea tran-
ſemundus ſpoletanus lõgobardorum dux Regi ſuo liuthprãdo: cum quo: ut docuimus:
paulo ante in gratiam redierat: rebellauit: in quem Rex potentiſſimum duxit exercitum:
& ſpoleto illiuſq; ducatus oppidis breui captis: ducẽ quoq; ipſum capere eſt adniſus. Ille
uero cum oppidum gallienſium romanis quorum fuerat pecunia accæpta paulo ante
reddidiſſet: fide publica a ſtephano patricio & duce romano habita in urbẽ cõfugit: po-
ſtulauitq; illico liuthprandus rex perfugam ducẽ cædi. Sed Pontifex gregorius Stepha
nuſq; dux datã Trãſemũdo ſalutis fidẽ cẽſuerũt: ciuiũ incõmodo præponendã. Tunc ir-
ruẽs iratus rex poſtq̃ urbẽ aliquot obſedit dies ad ducatus romã ciuitates ac oppida ſe cõ
uertit. Et ameria orta polimartio bleraq; capos ſpoletũ rediit: Hilderico q; in ea duce inſti-
tuto ſe contulit beneuentum: cuius urbis defuncto tunc duci Rimoaldo giſulfus filius
puer a longobardis ſuffectus erat. Sed rex puero expoſito gregorium nepotem ſuum be
neuentanis ducem impoſuit. Et papiam reuerſus grauiq; correptus morbo hildebrãdũ
nepotẽ regni cõſortẽ ſucceſſorẽq; aſſumpſit. Fuerunt poſtea aliquot annis romanos inter
& longobardos res quietæ: per quod tempus aucti potentatu & diuitiis romani copiis in
omni ducatu ſuo contractis tranſemundum in patriã reducere cõſtituerunt. Fauitq; &
huiuſmodi acceſſit conſiliis Godeſcalus beneuentanorũ dux: qui mortuo duce gregorio
ſe intruſerat in ducatum. Partiti autem romanorũ copias Stephanus patritius & trãſemũ
dus: hic per ſabinos: ille per marſos duxit. Et quidem romanus dux: copiis: quas Gode-
ſcalus ex beneuento miſit: romano exercitui iunctis marſicanos: furconios: qui nũc ſunt
aquilani: ualuenſes: pinẽſeſq; ducatus ſpoletini populos i tranſemundi ditionem accæ-
pit. Tranſemundus uero per ſabinos profectus reate & ide ſpoleto: & cætero ducatu bre-
ui eſt potitus. Reductum i patriam tranſemundum recipiẽdis pro romanis ameria orta
polimartio & blera: quæ liuthprãdi regis præſidio tenebãtur operã redderet Stephanus
orauit. Sed longobardus ſolita uſus: non ingratitudine magiſ q̃ perfidia tã diu uerbis rẽ
duxit: quouſq; crebri attulerunt rumores liuthprandum maximas ducentẽ copias aduo
lare. Nec tamẽ ſubtraxit Traſemũdo fauores Stephanus dux romanus: qn illũ ĩpulit: ut
qua rex uẽturus nũciabatur ambo cũ copiis obuiã properarent. Tantaq; celeritate iun-
ctiſ copiis ſũt profecti: ut regẽ uia flaminia ueniẽtẽ priuſq; q̃ fano fortunæ maritima ci-
uitate digreſſus forũ ſempronii peteret: laceſcere cœperunt. Obtinebat tunc fanum iter &
ſempronii forum plæræq; ad uiam flaminiã ſiluæ. In quis cum romani ſpoletini milites

niæ aditus insedissent: regis exercitum soluto agmine uenientem aggressi non paruam i illo cædem ediderunt. Quo i loco Rachisii foroiuliani longobardorum ducis uirtus cõspicua esse cœpit. Nam cum subsidiariæ aciei a rege profectus in hostes sui exercitus cæde cruentatos & uictoria uti pergentes incidisset: globo in uia facto arma armis retũdere cœpit. Cumq; arcto in loco pauci pluribus pares essẽt: aliq̃diu in nullo cuiusq̃ discrimine mora est facta: longobardisq; utriusq; partis se internoscentibus: miles unus ex spoletinis Rachisium clara inclamitans uoce ad singulare certamen prouocauit: ad quam noti hominis uocem cum Rachisins ex acie prodidisset ĩfestis cuspidibus est cõcursum. Forte pons suberat cõcurrentibus: quales multos ea haberet uia præcipiti ĩ loco: planus: de quo actus lanceæ ictu miles spoletinus utrasq; copias in risum soluit: & spoletini romanique pedem referentes nullo prius in loco q̃ spoletum tentoria fixere. Reuocatusque tunc a Pontifice & populo romano Stephanus dux copias in urbem reduxit. Insecutus fugiẽtes Rex Liuthprãdus spoletũ obsedit: & cum fere omnes ducatus Spoletini ciuitates: oĩa recæpisset oppida: in Romanos ducere destinauerat. Dumque facit obsidioni urbis necessarios apparatus: Pontifex Gregorius est defunctus. Ei suffectus Zacharias græcus nihil prius curauit: q̃ Regem longobardum quibuscunque posset artibus delinire. Mittens itaq; ad illum oratores: & copias aliosq; fauores aduersus transmeũdũ rebellem si ameria orta Polimartiũ & blera redderentur pollicitus pacem ab illo & petita fœdera impetrauit. Quamprimum autem transemundus Romanorum copias in se ductas: & hostico additas exercitui aspexit: deditione facta regis clæmentiæ se permisit. Et liuthprandus eo in clericum detonso agiprandum nepotem spoleto præfecit ducem. Tuncq; Godescalus ĩis quæ transemũdo acciderã t: auditis: uxore filiisq; nauibus ĩpositis in græciam transfretare constituit. Sed beneuentani eo ad nauem properante interfecto uxorẽ & filios: qui audito tumultu soluerant: capere nequiuerunt. Potitus spoletano et beneuentano ducatibus Liutbprandum regem zacharias pontifex promissas ex fœdere ciuitates poposcit: & cum mora longior restitutioni ĩtercederet ad illum Narniæ agentem statuit proficisci: prodiit uero rex procerum totius exercitus cominiua stipatus: & octauo a narnia miliario pontifici obuius equo descendens illum narniam usq; perduxit. Cõstitutus apud Valentini martyris ædem pontifex zacharias: inter missarum solẽnia orõnẽ habuit: ĩ qua præsentes ĩtẽtissimosq; liuthprandum regem & proceres longobardos multa ad salutem animæ edoctos: multa ad bonos mores: humanitatem: & clæmẽtiã oratos: id maxime & enixissime monuit: ut ab humano sanguine: & qđ proximũ ĩdicabat: a mulierũ uiolatione temperarent: moliuitq; sanctus uir barbari regis & semper antea perfidi ferreũ pectus: adeo ut nõ solum petitas ex fœdere quattuor ciuitates. Sed insuper sabinense patrimonium: quod annis ante triginta tenuerant longobardi: & ipsã in qua tunc erãt Narniam: atq; ĩ picẽtibus anchonam & humanã ciuitates. Sutrini quoq; agri uallẽ magnã btõ petro & ipsi põtifici dono dederit. Et cũ romano ducatu pacẽ ĩ decẽ ãnos solẽni fœdere firmauerit. Liberauit quoq; rex liuthprãdus multos ex rauẽnatibus romãisq; & aliis italis: q̃ lõgobardoꝝ carceribus tenebãtur. Eoꝝ notiores fuere: leo: sergius: uictor: & agnellus rauẽnatũ cõsules: q ãno ante secũdo simul cũ rauẽnatis agri ciuitatibus capti fuerãt. Redeũtẽ romã põtificẽ Agibrãdus dux clusinus regis nepos. & Ramingus tusciæ castaldio gentis lõgobardæ supremi duces deduxerunt: & facto per Ottam. Ame-

riam. Polimartium atq; bleram itinere eas ciuitates ipsi præsenti recipientiq; Pōtifici reddiderunt: Per quod tempus rex Liuthprandus copias ad statiua reducens in patriam se recæpit. Dum ea fierent in Italia Leoni constantinopolitano imperatori satis fuit negotii eos persequi & supplicio afficere qui sanctorum imagines uenerabantur. Et Constātinus filius hirenem cacāni bauarorum ducis filiam accæpit uxorem: quorū nuptiæ malum habituræ finem: multas etiam in principio dissensiones habuerunt: q mulier catholicam tenuit fidem: a qua semper alienus fuit infidelis hereticusq; tyrannus. Et eodē tēpore dux francorum Carolus martellus post exactos saracenos domitosq;: prout ostendimus. Visigothos: omnem olim galliā theoderici francorum regis ditioni subiectam reddidit. Obiit autem paulopost ipse theodericus & carolus apud Vermenam uicum Isaræ fluuio continentem grauissimam incidit ægritudinem: ex qua cum mori dubitaret: illico curauit: Childerico theoderici defūcti germano regnū frāciæ demādari. Erāt Carolo nati duo: Carlomānus & Pipinus: in Burgundia. Austria. Francia & Aquitania possederūt. Eaq; regni francorum & sui principatus dispositione facta: carolus martellus annis & gloria plenus obiit. Pace longobardos inter & romanos firmata: reuersum ī urbem zachariam pontificem populus romanus summis honoribus summisq; iubilationibus est prosecutus. Isq; pater pius deo accæpti beneficii gratias redditurus: in beatæ dei genitricis: quæ dicitur rotunda supplicationem habuit solēnissimam: fuitq; annus īsequens Romano populo eius pacis beneficio quietissimus: ad cuius anni finem præter omnium opinionem nūcius est allatus: liuthprandum regem Rauennam ductis ex improuiso copiis obsedisse. Erat ea in urbe tunc euthichius exarchus quem a stephano pōtifice absolutum anathemate. & ut illuc accederet suasum fuisse ostēdimus. Is exarchus licet urbi munitissimæ & populi frequētissimæ a uiribus longobardorum timeret: tamē diuturnitatem obsidionis & agri uastationem oppidorumq; expugnationem plurimū formidabat. Quare ad pontificem romanum scribens orauit: ut quod pro ducatu romano fecerat: longobardi regis pro Rauennate exarchatu adeundi laborem suscipere dignaretur: misitq; e uestigio Pōtifex benedictum episcopum tusculanum & ambrosiū primicerium notariorum. Et cum eos rex non exaudisset: Pontifex urbis romæ custodia Stephano duci relicta: sumptoq; clericorum comitatu: iter ad regem properans est igressus. Interea Liuthprandus cum agro rauēnæ uastato nullam urbis capiendæ spem cerneret: classense oppidum inuasit: eoq; ciuium inter se dissidentium pro ditione capto direptoq; & diruto Papiam reduxit exercitum. Et pontifex per rauennā contulit se Imolā: quæ ciuitas diu a longobardis fuerat possessa. Inde ad padum delatus: nauesq; sibi regis longobardi iussu paratas conscendens Papiam peruenit. Cui rex summa cum ueneratione excæpto: cuncta quæ aut de Emilia aut de rauennatibus anno ante secundo cæperat: reddidit: tertia cesenatis oppidi parte excæpta: quam æditiori in tumulo sitam in arcis præsidiiq; locū sibi reseruauit. Fuerat paucis diebus Romæ a Papia reuersus: pōtifex adeo ut decretæ ad gratias ex more agēdas deo supplicatiōes nōdū finitæ essent. Cū nūcius optatissimus in urbem est perlatus: morte subtractum regem impium Liuthprandum: atq; etiam hirprādū nepotem: regno cuius ille participem successoremque: prout ostendimus instituerat esse deiectum. Fama est: & habent scripta de lōgobardis chronica: Hirprandum: quo die regni consors a patruo assumptus est: in publicum ex gentis

more prodeuntem lanceam manu gestasse: cuculumq; auriculam cum hastæ summitatem insedisset querulum occinisse: quo futuræ ignauiæ augurio deterriti proceres lōgobardi Hirprando rege deiecto Rachisium delegerunt: quem forouilianum ducē ostendimus apud forum Sempronii prima uirtutis & futuræ probitatis munera. Qui rex a pontifice zacharia per nuncios oratus pacem cum Romanis rauennatibusq; in annos uiginti constituit. Diuersa tunc romani & constantinopolitani fortuna utebantur: ꝙ hinc Pontifex zacharias ornandis instaurandisq; basilicis: inde romani statu urbis ī melius reformando intēti erant. Leo autem imperator dum in sanctorum imagines illarumq; ueneratores solito magis seuiret, interiit. Et constantinus filius uariis agitatus suorum dissensionibus imperium per arma ægre retinebat Seruauit tamen cum eo priscum morem Pontifex siquidem binos mittens ex romano clero præsbyteros formulam ad illum dedit catholicæ fidei: in cuius obseruatione imperator deberet romanis pontificibus cōsentire. Sed quo tempore nauis præsbyteros perferens Constantinopoli applicuit Constantinus cum classe Saracenos inuasurus ægyptios soluerat. Et Arthaustus quidam ad Tyrannidem aspirans plæbem multa larginone corruptam seduxit: a qua ad imperium est assumptus. Id cum intellexisset Constantinus illico classe ad littora asiæ reducta exercitū auxit: et constantinopolim obsidens ui expugnauit. Captum in prælio Arthaustum cōstantinus cæcauit: & cum factionis suæ primoribus libero dānauit exilio. Rebus constātinopolis confirmatis Imperator presbyteros Romani pontificis oratores exaudiuit. At in francia longe dispar fuit Caroli martelli natorū institutio uitæ: ꝙ Carlomānus haud multo post patris obitum sæculo abrenunciare constituit. Itaq; suo eius propositi desiderio fratri patefacto: & paucis uiæ comitibus secum ductis: Romam se contulit ad zachariam pontificem: a quo in clericum ordinatus: & habitum monasticum ē indutus. Inde ad beati benedicti cassinense monasterium accedens professionem in eo: & perpetuo cōmorandi uotum emisit. Pipinus autem genitoris auiq; uitam æmulatus: eos gloria superauit. Longum esset & nostræ intentioni cōtrarium ea referre singula: quæ Pipinus i germanos: aquitanos: burgundos alamānosq; gessit. quibus in regionibus cum gentis trancorum: & cuius regis childerici nomine omnia gerebantur gloria ampliores: nihil maiori habuit impedimento ꝗ ꝙ regem prope amentem uariis furentem ineptiis tolerare cogebatur. Inuenio apud alchuinum paulumq;: & plærosq; alios: qui frācorum gesta scripsere: proceres populosq; eius gentis Pipini uirtutem: & econtra Childerici regis amentiam debitis pensantes meritis: zachariam pontificem romanum cōsuluisse: ineptum ne regem ultra tollerandum: an Pipinum mærita fraudandum regia dignitate censeret. Cumq; respondisset pontifex eum qui regia melius obire munera nosset habendum regem: francos publico totius gentis consilio Pipinum declarasse regem: childerico in clericum tonsorato. Idq; omisisse petrum bibliothecarium miror: cum de Carlomāni ad zachariam aduentu cæteris scriptoribus cōcordet. Per idem uero tēporis i quo carlomanus Romam se contulit: Rachisius lōgobardorum rex fœdera rupit pacis cum romano populo in annos uiginti paulo ante constitutæ. Nāq; agros rauēnatis exarchatus ubiq; populatus in perusiam duxit: eāq; accuratissime obsidēs: adnisus est adhibitis arietibus & machinis expugnare: sed opem attulit necessariam pietas Pontificis zachariæ. Accessit enim ad perfidi regis castra & deo: cuius spiritu ductus erat concedente Rachisii ani-

carlomanus

pipinus

childericus fra rex deponi.

mum mentemq; imutauit: qui nedum soluit obsidione perusiam: uerum etiam regni & opum: quas possidebat maximas: sarcinam abire constituit. Nã paucis post id factum diebus Aistulfo fratre in Regem longobardorum substituto: Romam cum uxore & filiis accessit. Vbi a Pontifice zacharia clericus & monachus est effectus. Qua tempestate zacharias Pontifex post tantas res maxima confectas gloria quietiorẽ petiuit cælorum sedem. Et Gregorius patre marcello Romanus in pontificem eius nominis tertiũ est creatus: qui omnia inueniens in Italiæ partibus quietissima instaurandis ornandisq; sacris ædibus sui pontificatus initio operam dedit: misitq; ad germanos Bonifacium episcopum: cuius prædicatione diuini uerbi maxima germanorum pars christi fidem religionemq; accæpit. Sed nec huic etiã põtifici fuit a longobardorum moribus longa quies: q; tertio pontificatus sui mẽse Aistulfus rex & ipse nouus oẽs Romanarum partium italiæ agros rapinis incursionibusq; fœdauit. Eum uero pontifex per munera & oratores flexit ad pacem in annos quadraginta: magnis: & uti apparuit: solidissimis uerborũ cautionibus constituendam. Superabat uero Aistulphus perfidia prædecessores gentis suæ reges: nec erat sancti iusti aut humani apud eum respectus: ex quo factum est ut quarto pacis mense eam uiolauerit: egeritque apud Põficem: ut si pacis fœdera cupiebat obseruari: romanos & suarum partium populos singulos aureos in capita collatos sibi ĩ tributum stipendiumq; iuberet dissoluere. Adnisus autem est Pontifex impium regẽ muneribus & oratorum suasionibus demulcere: & cum haudquaq̃ prodesse ĩtelligeret datis ad Constãtinum imperatorẽ litteris: quo in statu esset res romana & omnis italia ostẽdit: illi protestatus fore: ut nisi sibueniat: Roma & omnis italia in Aistulfi pueniat potestatem. Præterit hoc in loco bibliothecarius: quod postea ter quaterq; affirmat: quodq; plæriq; habent scriptores: aistulfum tunc rauẽna potitum fuisse. Nam etsi quo id modo sit factum nullus refert scriptor: constat eam urbem cum reliquis ciuitatibus oppidisq; quæ semper antea a longobardis salua manserant: primo Aistulfi anno in potestatem uenisse. Constantinus autem imperator pontificis gregorii precum instantia commotus ad regem Aistulfum epistolas dedit per Ioannem imperialem silentiarium referendas: qui simul cũ Paulo gregorii põtificis romani germano Rauẽnã accessit. Inuentũ ea ĩ urbe Aistulfum pontificis Imperatorisq; oratores multa locuti: nihil præter uerba & quidẽ aspera reportarunt. Addidit tamẽ Longobardus rex oratoribus unum ex suis romam & inde Constantinopolim profecturũ. Eos pontifex cum audisset: et nihil actũ esse intelligens romanos in concilium adhibuit: quorum precibus & suasionum instantia censuit taliter cum imperatore agendum: ut nisi afflictis romæ & italiæ rebus sua præsentia & cum romani imperii uiribus subuenisset: alia uia unde haberi posset salus & defensio quæreretur. Iuerunt autem constantinopolim longobardi regis nuncius: & Paulus pontificis gregorii germanus. Vix dum profecti urbe oratores: cũ Aistulfus pontifici & romano populo per nuncios comminatus est fore: ut nisi sese & urbem Romam dedant: eos postea uelint nolint ĩ potestate factos ad unum iuguler: in quem adductus tremorẽ Põtifex populo ĩ lateranensẽ basilicã cõuocato omeliã habuit lachrymis singultibusq; q̃ dicẽdi artificio pleniorem. Imminere dicẽs Romanæ urbi: romano populo excidiũ: nec ullam clæmẽtiæ spem habẽdam ĩ deditiõe ĩpiissimo regi facta. Viribus autem Romani populi posse resisti eius gẽtis furori: quæ oẽm pene italiã ĩ potestate habeat: si q̃ sperarent

cos reges ignaros: & malos Romanorum potentiæ exterminatores esse. hic solã esse relictã: quæ tamẽ florentissimis rebus præ se ferẽda: & pro firmissimo fuerit habenda præsidio omnipotentis dei clæmẽtiam: cuius implorãdæ illa sit certissima ratio: si i sacco & cinere uigiliis ieiunioq; humiliati creatorem suum: semper petentibus paratum: auxilio postularent. Tertio ab hinc die cum se ex Pontificis sententia humiliasset populus in supplicationem a lateranẽsi in matris domini maiorem basilicam est processum: prætulitq; Pontifex pacis formulam perfidi Aistulfi cyrographo exaratam a crucis uexillo: quod præciosissime ornatum: præcedebat pendentem: in quam populus romanus omnem periculi sui causam coram deo mœstus eiulansq; deflebat. Nec tamen cessauit interea Põtifex Aistulfum muneribus maiorisq; præcu pollicitationibus pertentare: si forte captum Rauẽnæ exarchatum reddere: & pacem cum romanis pactã seruare uellet. Et cum nihil solito magis proficeret: missusq; ad Imperatorem germanus nec spem præsidii literis faceret nec rediret: cum populo romano constituit opem regis franciæ implorandam. Veritus tamen ne si longobardus id rescisset: prius accelerato furore Romanos opprimeret q̃ ex francia suppetiæ afferri possent. Epistolas peregrino homini longobardis ignoto ad Pipinum dedit: quarum hic maxime tenor fuit: ut quoniã longobardus nec pacta cum romanis seruaret fœdera: nec exarchatum Rauẽnatem & alia de romanis capta: ut precio ue redderet adduci poterat: opem ipse christianissimus afferret: cuius opis ratio ut solidiori iniretur modo scripsit Pontifex oportere regem Pipinum tãq̃ proprio inductum motu ab ipso Pontifice ut in franciam ad se iret postulare. Interea paulus Pontificis germanus: Ioãnesq; silentiarius & Aistulfi regis nuncius sicut constantinopoli simul iuerant: pariter simul romam ad Pontificem sunt reuersi: fuitq; imperatoris responsi summa. Gregorio pontifici ad Aistulfum pro pace redintegranda properandum esse. Dumq; Pontifex ad iter se accingit Rothigrãdus episcopus & Antharius dux a Pipino francorum rege uenientes Pontificem ut se conferret in franciam orauerunt. Mouit itaq; põtifex utriusq; regis & simul imperatoris nunciis sociatus. Et priusq̃ papiã perueniret præmissi ab aistulfo nuncii illius uerbis præscribere non sunt ueriti: ut rauennam aut illius exarchatum peteret: fore polliciti: ut si ea temperasset postulatione uoti eum in cæteris cõpotem faceret longobardus. Cunctis postea simul ut iuerant Imperatoris francorumq; regis oratoribus coram Aistulpho perductus pontifex post munera regi data faciẽs uerba: & perfidiam Aistulfi grauibus notauit uerbis & omnia quæcunq; aut ille post uiolatam pacem cæpisset: aut sui prædecessoris longobardi reges occupauerant reddi postulauit. Cũq; aistulfus pertinax sicut antea persisteret egerunt apud eum regis franciæ oratores: ut Põtificẽ dimitteret i frãciã profectuꝝ. Tulit id ægerrime lõgobardus: nec tamẽ ausus francorum regi: quod tantopere cupiebat denegare: Gregoriũ permisit. Eum Carolus: cui postea magno fuit cognomentum Pipini regis filius adolescens francorum fines ingressum a centesimo lapide ad palatiũ usq; põticonẽ: ubi pipinus erat: deduxit. Processit tamẽ ad tertium lapidem rex Pipinus: & equo descẽdẽs: Pontificisq; pedes osculatus: illum terra incedens: & frenum Pontificis equi regens: ad cubiculum usq; deduxit.

Gregorius ad Pipinum profectus.

Blondi Flauii Forliuiensis historiarum ab inclinatione Imperii Romanorum Decadis Primæ Finis.

Blōdi forliuiēsis historiarū ab īperii romani īclinatiōe decadis secūdæ liber primus īcipit

SCRIBENTEM HACTENVS DECIMO VOLVmine noti magis Romanorum Imperii inclinationem:q̄ ipsius urbis Romæ atq; italiæ desolationem:ad quā superius eas ostendimus perductas.sæpe mœstitia.sæpe pauor inuasere.Nunc tanq̄ ipse in periculi parte uerser:horreo considerare atq; recensere:q̄ gelido trementiq; corde.Romani & suarum partium itali regis Aistulfi sæuitiam formidabant:Quā primum enim Pontificem Gregorium Papia decessisse uidit:Primores suæ gentis sequi iussit:q integram ablatorum restitutionem polliciti illum ab instituto itinere reuocarent.Quumq; Gregorium saltus alpium claustraq; ingressum:quæ francorū præsidio tenebantur continuasse iter didicit:comminatus est atq; uoluit rauennam cū suo exarchatu mortalium cæde:rerū direptione:ædificiorūque incendio uastare:ut eo liberatus tot oppidorum:tot ciuitatū custodiæ respectu liberior ī urbem Romam duceret:eamq; prius usque ad solum euerteret:q̄ posset Pipinus ex francia subuenire:Nihilque uidetur magis impium regem a tam crudeli proposito remouisse:q̄ q sperauerit posse Pipinum dolosis artibus destinere.Carlomānū nanq; pipini germanum:quem in casinensi monasterio ostendimus professionis & ꝑpetuo manendi uotum emisisse se dixit:ut in franciam se conferens Pipino fratri aduentum in italiā:& bellum in longobardos dissuaderet.Ingressusq; est iter pseudomonachus Carlomānus.Fuerat īterim Pipinum serio allocutus pontifex gregorius:& quod de aduentu cum copiis in italiam petiuerat:ab illo impetrauit.id enim solum moræ petiit pipinus ut pontifex uer nouum quieto expectaturus animo:sese apud sancti Dionysii parisiensis monasterium interea contineret.Dumq; pontifex de itinere quassatus periculosissimo correptus esset morbo:Et Pipinus cōparando exercitui operā daret:Carlomannus propanter cōfecto itinere sup̄uenit:quem tantū abfuit:ut exaudiret Pipinus regis Aistulfi:& longobardorū amicitiā suadentem:q illū a claustro casinensi ꝓfugū:in uiennense monasteriū relegauit.Vbi haud multo post mœrens īdigtiabundusq; interiit.Adductus pontificis romani suasione Pipinus Aistulfo regi ꝑ oratores suadere conatus est:Seruanda esse Romano pontifici pacis fœdera:& contra ius fasq; capta in integrū reddenda.Longobardoq; sicut semꝑ antea:quod rogabat̄ recusante:Pipinus rex occulte prius destinatam ī lōgobardos expeditionē publico edicto franciæ & militiæ ducibus īdixit:Quūq; breui postea medio itinere quo itur a parisiensibus ad italiā omnes ad diem cōuenissent persuasus a Gregorio pontifice pipinus secundā ad Aistulfum legationē de pace misit:Nedum uero paci accedere uoluit longobardus:Sed multa in francos in pontificem in Romanos insolentissime est locutus.Præmiserat pipinus leuis armaturæ turmas:quæ alpium saltus meatusq; insidētes hostē ab īcursionibus ꝓhiberent.Pariterq; Aistulfus aduersa parte nō q̄dē leuem præmiserat armaturā:Sed claustra alpiū seruaturus cū omni exercitus robore ueniebat:qui paucitatē spernens pipini militū illis congressus & accepit incōmodū & alpibus deturbatus ē.Quæ quū pipinus audisset agmina accelerare:nec ullo in loco priusq̄ apud Papiā cōsistere iussit.Papia obsidione pressa ager ꝓximus atq; omnis adiacens regio a tanto frācorū exercitu uastabant̄:Raptas mulieres:armēta undiq; abacta.colonos manus post terga reuinctos miles frācus in castra cogebat.Ea cū ma

Gregorius pontifex ad Pipinū profectus.

Pipinus in italiā uenit

gno exercitus applausu cerneret pontifex Gregorius sæpenumero ingemuit: tandē\q; mi
sericordia ductus: egit cum Pipino ut Italiæ i cuius populo\r; capita id redūdaret malū
misertus longobardum: si ueterem seruare pacē: si dolo capta reddere animū induxisset
ultra premere: & regno expellere desineret. Eas soluendæ obsidionis & innouādæ pacis
conditiones Aistulfus non modo accepit: sed magnis adulationū fallaciis bonitati & cle
mentiæ pontificis gratias egit: insuper\q; plura & meliora q̄ postularētur spōte sua ad
promerendā sancti uiri gratiam est pollicitus: secundum quæ constituta multis adsti
pulationibus & sacramenti religione a lōgobardo rege: suis\q; optimatibus firmata Pi
pinus relicto apud pontificē Varnerio spectatæ uirtutis inter frācos proceres uiro: qui
pacta ex fœdere impleri curaret: in Franciā reduxit exercitū. Pontifex uero cum Aistul
fus paruā reddendis se præsente ciuitatibus petens moram quousq; laceratum bello Pa
piēsem reformaret agrum: iusta & æqua postulare uidebatur. Interim cū Varnerio Ro
mā ē profectus. Dū\q; Pipinus franciam: Pontifex romā petiit: Aistulfus rex contractis
tumultuarie copiis Rauēnā uenit: & exercitu magnis conatibus parato in Romā duxit
quā obsidione cinctā tribus pressit mensibus: & oīa quæ pomerio excluduntur absq; ali
quo diuini aut humani iuris respectu crudelissime ua stauit: ut plura tūc imanis tyrānus
Romæ suburbanis & agro intulerit detrimenta illis oībus p quæ quattuor & quadragita
ac trecentos annos: p quos romanum ad id tēpus inclinauerat imperiū: Visigothi: Eruli:
Ostrogothi: & ipsi intulerāt longobardi. Confugerat uero obsidionis initio pōtifex & ro
mani ad unicū certissiu ūq; Pipini præsidiū: duobus ex nobilitate romana Varnerio ad
ditis oratoribus: qui secundo tyberi in mare delapsi. Massiliam & inde Franciam petiue
runt. Intellexerat enim Pipinus quod egerat longobardus: & reparandis reuocandis\q;
copiis intentus erat. Quare Varnerio & oratoribus auditis nihil moratus: iter ad Italiā
est ingressus. Sed dū tātis fluctuat angitur\q; uel detrimentis uel periculis Roma & Ita
lia: Constantinus Imperator nullam subueniēdi curā suscepit quanq̄ uaria tūc & sibiipsi
contraria usus est fortuna. Et quidem hinc eam habuit imperator secundam. q; Turci
tunc primū Asiā inuadentes Alanos primo post Colchos & Armenios: inde Asiæ mino
ris populos & ad extremū persas saracenos agro\r; direptionibus: & mortalium magnis
repertoriū: aut congredi auso\r; cædibus infestarunt. Fuerūt\q; & ipsi Turci Scythæ ex iis
quos Alexandrū macedonē intra hyperboreos montes ferreis clausisse repagulis: cum
alii tradunt scriptores: tum beatus Hieronymus affirmat. Tantas autem habuit uires
Turcorū insultus ut saraceni pacē secū habere nulla alia potuerit rōne: q̄ restituto Persarū
regni nomine: quod saracenos focæ & eraclii temporibus i suū ostēdimus cōfudisse. Pas
si nā\q; sunt æquo animo Turci persis: fame cælebris genti subesse: qui saracenos i terra
aliena superiores nolebant tolerare. Aduersam uero fortunam uel potius deū suis iratū
peccatis inde sensit Constantinus: q; pestis ualida: & prope illi quam genitoris tempora
habuerunt similis: Constātinopolim populata ē: quā pestē Vgo floriacensis scribit cum
in Calabriā cœpisset: Siciliā & inde Cōstantinopolim inuasisse. Itaq; quum Ioānes silen
tiarius a Papia Constantinopolim reuersus Cōstātino impatori renūciasset Gregorium
pōtificē a Pipino Frācor\r; rege uocatū in Frāciā accessisse: Rauēnæ & Italiæ exarchatū
que a longobardis opprimi ac omnino cōsumi neglexerat: timuit tradi pontificibus: aut
Romano populo gubernādū: Quod ne fieret constituit resistere: præfatū\q; Ioannem

Aistulfus Romam obsider

Turci

silentiarium & cum eo Gregorium protho asecretis misit in italiam oratores: Qui Romam uenientes primum adnisi sunt uerbis destinere pontificē Gregoriū: ne francorꝫ auxilia imploraret. Sed pontifex: quod fecerat: nuncios in franciā dimisisse dicēs: illis suasit ut pariter ipsi ad Pipinum in franciā se conferrent. Addidit tamen Gregorius nauigaturis imperatoris oratoribus ex populo romano duos: Pipino ut ī sententia persisteret suasuros. Appulsi Massiliæ imperatoris oratores intellexerunt Pipinū francorꝫ regem in italiam cū exercitu properantē alpes superasse: Quo molestissimo perculsi nuncio græci pontificis oratoribus: ne pipinū regem secum adirent persuadere conati sunt: Et quū romani iussa pōtificis sibi exequenda cōtenderēt: dolo græci agere cōstituerunt: Profectusqꝫ noctu Romanis omnino insciis Gregorius protho asecretis Pipinū accelerato itinere assecutus est: quē in agro papiensi inuentū multis magnisqꝫ muneribus donauit: exinde ingentis præmii pollicitatione facta Pipinū imperatoris Constantini uerbis orauit: ut Rauennā eiusqꝫ exarchatū imperio cuius de iure esset: & non pontifici aut romanis reddere promitteret. Ad quæ respondit Pipinus: se primariā & nunc alterā in longobardos expeditionē nulla præmii tēporalis: aut diuitiarꝫ sæculi spe pellectum inisse: Sed sola esse cōmissa in deū in animæ suæ detrimentū peccata: qbus abolendis aut ex parte leuādis adductus beato petro & eius successori romano pontifici: ac romanæ ecclesiæ opē pro uiribus afferre uoluerit: hinc se nullis præmiis: nullis posse abduci sponsionibus: quin ad animæ suæ salutē destinatā: & romano pontifici iureiurando ꝓmissam cōtinuet expeditionem: eaque ītentione longobardos delere adnitaꝛ: ut rauennā eiusque exarchatū & alia de italiæ terra ab illis occupata recipiat: Romano pontifici: & romanæ ecclesiæ cōcedenda. Absolutus infœlici legatione Gregorius protho asecretis Romā & īde Constantinopolim rediit. Aistulfus uero longobardorū rex a pipino graui obsidione pressus deditionē ex superioris pacis fœdere fecit. Et pipinus omni cauturus fraudi fulcadū abbatem q reddenda caperet & pontifici daret cū cohorte una delegauit. Eam ciuitatū oppidorūqꝫ Gregorio pontifici romano redditarꝫ seriem quicunqꝫ: ex petri lateranensis ecclesiæ biblyothecarii scriptis attente perleget: facile & certe ītelliget: qbus Rauennæ exarcatus terminis cōcludaꝛ. Sunt enim hæc biblyothecarii uerba: quæ ad tantæ rei certitudinē censui apponenda. Prænominatus autē fulcadus abbas Rauēnatū ptes cum missis Aistulsi regis pueniens p singulas igressus ciuitates tam pentaleos q̄ emiliæ: easqꝫ recipiens: & obsides de unaquaqꝫ tollens atqꝫ primates una secū cū clauibus portarū ciuitatū ducēs romā puenit: Quod autē pentapolis cōplexa fuerit qnqꝫ ciuitates uerbi ꝓprietas arguit: easqꝫ rauennā cæsareā classem forūliuiū & forū pompilii fuisse constat. Secūda ē exarchatus potissima pars æmilia uetusti & cælebrati in romanis historiis uocabuli Italiæ regio: quæ a foro cornelio: nunc imola: qcquid uia eiusdē nominis omniū italiæ cælebertima p Bononiā Mantuā regiū Parmā & placentiā ad padū usqꝫ habet cōplectebaꝛ Placentinos autē Parmēses Reginēses mutinēses bononienses & imolenses agrorꝫ fines a sūmis apēnini iugis ad padū ꝓtendi etiā ætate nostra uidemus: ut rauēnæ agrū pariter ab ipso apēnini iugo per fauentinos eius agri partem ad padū & cesenates ceruiensesqꝫ sui item agri portionē a summo apennino ad adriaticum ꝑtinere certissima habenꝛ documenta. Id etiam uel terræ uel paludis: quod intra mincium padumqꝫ a ueronensis uicētiniqꝫ agrorum finibus in uenetorum stagna adriaticumqꝫ uergit agrum fuisse rauēna

tem:cũ cæteri scriptores. tum omnia ostendunt monumenta:ut non minus tũc Rauẽnæ iuris censerentur Ceruia:Cesena:Fauentia:Comaclũ:q̃ illæ quattuor ciuitates uocabulo pentapolis appellatæ:ut ipsa exarchatus appellatione contineretur quicq̃d a placentinis agri Papiensis finibus Padum inter apenninũ:paludes stagnaq; Venetorũ & adriaticum pertinet ad Ariminum:quam ciuitatẽ:& quicq̃d intra Isaurum:cui fluuio nunc folia est nomen: & adriatico continetur: exarchatui additum fuisse ostendit consuetudo iuris ab exarcho dicẽdi usq; ad hæc tempora obseruata. Alia uero loca quæ idem dicit Biblyothecarius a Pipino rege pontifici romano dono concessa. fuerunt: Ariminũ & ab illo distans duodecimo miliario Conca pridem mari submersa Pisaurum Faunum: Vrbinum:colles luceoli:Eugubium:urbina urbs:& narnia & ĩ picentibus:Esis et Serra. Fuerunt quoq; oppida boibi numero ad uiginti a bois olim dicta:quorum saxina plauti patria ẽ caput:Monsferetri:quo nomine alia itẽ ad uiginti cẽsent castella:castellũ sancti Marini a libertate diu conseruata clarum:tũc acer mons dictũ. Acerra:& mons lucati. Dum prædicta ex fœdere redderentur:adnisus fuit Aistulfus pristinis perfidiæ suæ artibus uti. Nã Pipinũ qui se interea ad radices alpiũ continebat trãs alpes properaturũ sperãs:fauentiã de pentapoli & Ferrariã reddere differebat:cum diuino subtractus iudicio apoplesi correptus in uenatione interiit. Q uod cum ĩtellexisset Pipinus alpes ẽ transgressus. Aistulfi morte celeri fama per Italiam disseminata: Desiderius dux longobardus etruriæ præfectus:copiaq; quibus præerat robori innisus:id regnum per arma iuasit. Id autem adeo moleste tulit Rachisius:quem Aistulfi germanũ fuisse ostẽdimus: ut interrupto monasticæ uitæ proposito:arma indueret in Desideriũ:omnesq; Italiæ longobardi:exceptis etruscis:Rachisium sequebantur:qui in magnũ coacti exercitũ etruscos fines inuadere constituerant. Cum Desiderius sibi timens Gregorii pontificis fauores multis precibus implorauit:fore pollicitus: ut si pontifex Romaniq; opem afferrẽt ipse regnum adeptus ea redderet quæ ex fœdere erant reliqua:& non solum pacẽ cum Aistulfo initam seruaret: sed pontifici & Romanis perpetuo obsequeretur. Eam cum audisset legationem põtifex Folcadi abbatis consilio usus statuit Desiderium exaudire: misitq; ad illum in thusciam cum Folcado Paulũ fratrem suum:qui fœdera constituerent:Eorumq; formula ex põtificis sententia breui est concepta:Et Desiderius suiq; proceres atq; commilitones maximis dirisq; ĩ sua & filiorũ capita:si fidem fallerent:cõceptis execrationibus:sese iurisiurandi religione obstrinxerunt:fœderũ formula in urbe delata:misit Gregorius pontifex Stefanum presbyterũ ad Rachisiũ:longobardosq; sua secutos arma admonẽs:ne Desiderio quẽ appellasset regem:aduersarẽtur. Folcadusq; abbas cũ sua cohorte secutus ostendit fore:ut si Desiderio ultra molesti esse pergerẽt:cum Romanis Francisq; magis q̃ cum Desiderio bellũ gerãt. Q uibus territi tantis cõminationibus longobardi:desiderio consenserũt:qui fidẽ pontifici ex fœdere seruaturus:fauentiã cũ sui agri castello Tyberiaco:quod nunc est Bagnacauallũ:dedit. Q uo in tẽpore:aut paulo prius occupata ab Aistulfo longobardorũ rege Rauenna finem habuit magistratus exarchorũ a Constantinopoli in Italiam missorum anno quinto & septuagesimo supra cẽtesimum:postq̃ magno Romæ & Italiæ malo Narsete deiecto ca calamitas ĩchoauit. Statu Italiæ:& urbis Romæ ad eã pacis q̃etẽ pontificis opera ac insigni uirtute perducto:itendit uir sanctus animũ cleri moribus in religionis cærimonias reformandis.

Sed qui iam annis esset grauis: & multo rer℞ gestar℞ labore attritus: ad anni pontificatus sextidecimi finē obiit: Suffectusq; illi Paulus patre Constantino Romanus quietiora p desiderii regis pacē tēpora habuit. Dū hæc fierent in italia Gregorio protho asecretis cōstantinopolim reuerso impator cōstantinus in nepharia aduersus sanctar℞ ueneratores imaginū pseuerabat. Nā cū urbis constantinopolitanæ episcopus noīe Cōstantinus suæ impietati nollet cōsētire. Nicetā spadonē ordinauit episcopū. Depositus uero Cōstātinus ludibrio habitus flagellatusq; capitis suppliciū luit. Per quod tēpus rex bulgaror℞ Thelesius Thraciā populatus est: quē Cōstātinus repulsū magna copiar℞ parte spoliauit: Ilsq; Thelesius ī patriā de fuga reuersus a suis ob rē male gestā īterfectus ē. Ei subrogatus in regem sabinus Cōstantinū īperatorē placare: & sibi fœdere & amicitia coiungere cupiens illi ī imaginū depositione cœpit cōsentire. Q uod qdem adeo moleste tulerūt bulgari: ut nouū regē interficere sint adnisi. Sed is fuga ꝓlapsus cōstantinopolim se recæpit: creatusq; est a bulgaris rex nomine paganus. Q ua tempestate cōstantinus leonem filium imperii cōsortem fecit: & hyrenem atheniensem cunctis græciæ puellis pulchritudine prælatā illi uxorem dedit. Tāta autem īpietate Cōstantinus ī religionem christianā exardescebat: ut cū habdalla saracenor℞ Amirratho nulla alia ratione fœdera amicitiāq; inierit: q̄ ut Christianos saracenis cohabitātes persequeret̄. Administrabat Thraciā pro prætore Cōstantini Eunuchus q apud flagitiosū imperatorem nutritus illo truculentior erat: & ne dum imagines deponi cremarique curauerat: Sed omnibus quoque ecclesiarū ornamentis adhastā distractis preciū imperatori miserat. Ad quem prædictus rescribens Cōstantinus: illūq; dicens secundū cor suum a deo sibi datū summis laudū præconiis extulit. Sed apud francos iterea Rex pipinus gloriā in dies potentatūq; adaugebat Q uo eni tēpore ab italia in franciā rediit Trasillo dux bauaror℞ sese cōmēdatū illi subdidit. Et saxones eius amicitia precārio potiri trecentos eqtes in quācunq; expeditionē iuberentur dare ꝓmiserunt. Maius uero negocium pipino fuit in aqtanos: qbus subigendis octo æstatibus laborauit. Eius belli anno primo quū ad oppidū theloathū castra posuisset timuit uauferius Aqtaniæ dux & facta deditione obsidibusq; datis cū Pipino in gratiā rediit: Sed q̄primū intellexerit Pipinū filiosq; ad remotiora regni loca cum copiis accessisse perfidia usus regnū franciæ inuasit: tantaque ꝑtinacia prædando urendoque iter emensus ē: ut prius caualicenses egressus sit q̄ Pipinus copiis undiq; accitis potuerit subuenire Q uāq̄ Pipinus senectuti indulgens eam expeditionē omniū primā Carolo filio adolescēti duxit demandandā. Profectus ī aqtaniā Carolus burboniū clarmōtē: & multa de aruernis cæpit faustisq; auspiciis militiā carolus īchoauit: ut āno īde septimo ductis alterne a Pipino genitore & ipso carolo expeditionibus Aqtania frāciæ regno fuerit subacta. Q uo in tēpore Pipinus in Turoniis apud sanctū dionysium est defunctus. Erat ānus in quo hæc fiebant pontificatus Pauli decimus: qui & eius uitæ ultimus fuit. p cuius pontificis tēpora tantū ualuit Pipini regis francor℞ respectus: ī quē desiderius longobardor℞ rex oculos semper habuit ītentos: ut nullis īterea moti bus italia aut roma fuerit agitata. Pipini autē morte audita: Desiderius in romanā rem machinationibus uti cœpit Nā quū Paulus pontifex apud beati pauli ecclesiā spiritū ī extremis duceret Tothonem nepesinū ducē qui longobardis semper studuisset: Desiderius impulit germanū suū noīe cōstantinū etiā ui illata pōtificē a romanis suscipi curaret: Et qdē totho tūc romæ habitās

magna usus audacia:copias a nepeso acciuit:earūq; armis stipatus Constātinū pōtificē
prophanatū in patriarchium lateranense perduxit:nec defuerūt episcopi:& alii clerici a
quibus uel inuitis Constantinus pro pōtifice sit habitus. Alter etiā philippicus pariter a
paucorꝝ factione in pontificem prophanatus breui est deiectus. Perstitit autem diutius
in Petri cathedra Cōstantinus:et episcopos præsbyterosq; more pōtificū ordinauit:quo
usq; claro populoq; romano in tribus foris:quæ ē sancti Adriani ecclesia per christopho
rum primiceriū coacto:Stephanus siculus canonice in pōtificē est electus:qui octauo
electionis die consecratus:nihil duxit antiquius:q̄ Pipinū:cuius mors Romæ tunc igno
rabat̄ orare:ut prælatos ex Francia mittens:conciliū Romæ fieri adiuuaret. Quo erro
ribus purgaret̄ ecclesia:quibus eam Constantini impietas coinquinauerat. Sergius au

Cōcilium lateranense.

tem nomenculator:quē Stephanus ad Pipinum miserat oratorem a Carolo Carloma
noq; quod petiit impetrauit. Venerūt nāq; ex Francia duodecim episcopi:& alii ecclesiæ
prælati:quibus Italiæ episcopis in lateranēsi ecclesia coniunctis cælebratum est conciliū
ī quo Constātinus ē dānatus:eiusq; acta quantum oportuit sunt rescissa. Ea cum fierent
Desiderius longobardorꝝ rex et constantini partibus occulte fauit:nihil tamen aperte i
Romanos pontificemq; ē ausus:q̄ franciæ reges uereretur:quos nouerat Pipini genito
ris uestigia imitari. Erat romæ Paulus cognomine affiarta græcus:Cōstantini imperato
ris cubicularius:qui etiā si ducatū Romanū quo fieri cōsueuerat modo nō regebat:quo
rundam tamen Romanorum res nouas affectantium & desiderii longobardorꝝ regis
fauori innisus aliquid pristinæ auctoritatis imperii conseruabat. Desiderius enim cui su
specta esset Regum franciæ in romanos affectio per illum conabatur partes īperii præ
ualere:cui rei ut efficaciorē daret operā:multis romanum pōtificē blanditiis demulcere
conatus est adeo ut sese Romā uocari & ad beati Petri uisitanda limina inuitari curaue
rit. Venitq; sumā præ se ferens pro Christi religione deuotionē. Pontifici autem in beati
Petri basilica congressus uerba dedit humillima:& talia ex quibus pōtifex ī spem uenit
fore:ut nulla posthac Romanos inter & longobardos cōtētio oriri posset. Quibus do
losi regis pollicitationibus ad beati Petri altare iurisiurandi religione affirmatis affiartā
Desiderius & Romanos proceres alloqui uoluit & cū multa de sedis inuasoribus Cōstā
tino & philippico essent dicta:cēsuit rex in suasores fauores impulsoresq; q̄ in eos simpli
ces presbyteros:qui se passi essent in pōtifices prophanari animaduertēdū:& affiartā cla
ris increpans uerbis q̄ seditiosis uiris plectendis esset remissus:illū impulit cupientissimū
ut in Christophorꝝ primicæriū sūme tunc in Romana urbe auctoritatis uirū & rei.p.pō
tificatusq; amātissimū:& in primis francorꝝ partibus studētē manus iniiceret. Euocatiq;
Christophorus & sergius filius secundicerius oculos sunt effossi rege Desiderio roma
nis egresso finibus Affiarta auctoritate quæ illi aucta erat:fretus multos ex Romana ci
uitate carcerauit.plurimos relegauit. Sed breui postq̄ hæc fieri cœpta erāt: Stefanus ter
tio & fere dimidio pontificatus sui ānoobiit. Cui successor canonice electus fuit Adria
nus patre Theodoro sūmæ nobilitatis uiro romanus:& eius nominis primus uir patria et
sobole sua dignus. ideo natus:ut eo fastigii erectus fuisse uideretur:ut Caroli magni frā
corū regis uirtuti respōdēs:rem Romanā italicāq; ab illo erigi adiuuaret. Vix dū facta
sūmo consensu huius pōtificis electio in publicū exierat cum is magnanimus & patriæ
suæ affectus carceratos ab affiarta liberauit:exulesq; in patriam reuocauit. Quod cū re

scisset Desiderius tãti uiri amicitiã:ne frãcis regibus adhæreret occupare quæsiuit. Itaq;
mittẽs Theodorũ spoletinũ Tumioneq; iporegiẽsẽ duces & pandulfũ uestarariũ suũ põ
tificẽ orauit ut fœdera secũ & cum omni lõgobarda gente iniret. Ad quæ respõdit ponti
fex:se q̃ pacẽ cũ omnibus & ĩ primis cũ longobarda gẽte cupiat habere:nullã posse uer-
bis desiderii fidẽ adhibere:q̃ cum sciuerit uideritq; ꝓmissã Stefano põtifici fidẽ ĩtra fœ-
dera totiens uiolasse:quotiens illi dolo hastuq; aut uiribus lædẽdi præbita ẽ occasio. Dũ
uero ea quæ ꝑ oratores ĩtẽtat desiderius:noua illi sese obtulit blandiẽtis fortunæ species:
quæ postea ĩ cõtrarium exhumanaꝝ reꝝ usu uersa:suum gẽtisq; suæ exterminiũ ĩchoa-
uit. Carlomannus rex francoꝝ caroli frater ꝑ id tẽporis obierat. Et berta eius uxor Ilde-
gardæ Caroli uxoris gloriæ ĩuidens aliq̃d ĩcendii quod caroli uxorisq; statum labefacta
ret suscitare cõstituit. Itaq; andoarii cuiusdã frãci cõsilio usa:quũ nullã haberet aliã no-
cendi carolo uiam cũ filiis ad desideriũ regẽ ĩ italiã ꝓfugit:quam desiderius blande ex-
ceptam magnam amplitudinis spem erexit. Sperauit autem ilico Desiderius si carlomã
ni filios a romano põtifice ĩ franciæ reges eligi faceret:fore ut Caroli francoꝝq; potentia
bellis lacerata ciuilibus minueret̃. Quod quũ esset factũ ipse frãcoꝝ metu liberatus ita
liã sibi paruo negocio subiicere cõfidebat. Sed nulla erat sibi spes flectendi ad eã iniun-
ctiõem põtificis:q̃ petita æquissimis cõditiõibus fœdera denegasset. Quare sperãs põti-
ficẽ si bello agitaret̃ aĩos demissurũ:magnos ꝑ multas Italiæ ptes cõciuit motus:primiq;
omniũ Spoletinus & Iporegiensis duces Romã ꝓfecti q̃primũ perusiæ applicuerunt cũ
regis desiderii inimicissimũ ĩ põtificẽ & Romanos animũ ꝑ epistolas notũ fecere: q̃bus
ĩ epistolis:quod certũ erat põtifici affirmabãt. Desideriũ rauẽnates ĩgressum fines oĩa fer
ro ĩcendioq; uastare atq; etiã fauẽtia & ferraria:& Comaclo cũ coꝝ ducatibus potitũ pre
mẽda obsidione Rauẽna facere maiores apparatus. Inchoauerat paulo ãte urbs rauẽna a
ꝑniciosa impatoꝝ exarchorũq; tyrãnide liberata gratissimã saluberrimãq; habere gu-
bernationis formã. Siq̃dẽ leo tunc quadragesimus primus Archiepiscopus & Iulianus
petrus ac uitalinus Rauẽnates tribuni plebis Rauẽnã exarchatũq; ꝓ romano pontifice
administrabant. Qui tres Tribuni simul Romã petẽtes afflictis rebus præsidia implo-
rauere. Tũc põtifex eosdẽ & simul stephanũ Sacellariũ ac paulũ romanos ciues ad desi-
deriũ misit:illũq; orauit:ut a motibus cõtra pacis pridẽ cõstitutæ fœdera cõtra iusiuran-
dũ ĩtentatis ĩtẽperans occupatas redderet ciuitates q̃bus auditis oratoribus Rex magna
usus ĩsolentia:oportere respõdit:ut põtifex secũ de reꝝ summa locuturus eadẽq; coram
petiturus ad suã præsentiam se cõferret. interim longobardi præda ĩ rauennatibus facta
onusti satiatiq; mõtẽ feretrũ Vrbinũ Genogaliã & Eugubium ĩuadentes post direptos
ustosq; agros eas quoq; ceperunt ciuitates. Sed & tunc alia lõgobardoꝝ manus etrusca
Blerã:Spoletina ocriculũ occupauit. ĩstat uero singulos ꝑ dies Adrianus apud lõgobar
doꝝ regem illũ litteris & missis nunciis orãs obtestansq; ut capta de romanis deque rauẽ
nate exarchatu redderet. & quũ se epistolis nihil ꝓficere ĩtelligeret: Abbatẽ monasterii
Sabinensis:& cũ eo uiginti monachos cælebris sanctimoniæ dei seruos oratores misit:
eos multa de beati Petri iustitia deque dei iudicio nisi beato Petro satisfaceret audẽter lo
cutos:nõ aliter desiderius q̃ prius acceptas epistolas exaudiuit:& tamẽ Andreã referẽda
riũ & stabilẽ ducem oratores ad põtificẽ mittens iterũ:ut ad se iret magnopere petiuit. ꝑ-
stitit uero ĩ sentẽtia põtifex:se dicẽs q̃ primũ oĩa cũ ĩ locum restituta essent:in quo fuit põ-

tificatus initio fuerāt:ad regē quocunque uocasset ꝑperatuꝝ. Addiditque illis ad desideriū redituris oratores suos pardū religiosū:Eugumenū sācti Sabæ monachū & Anastasiū defensorē:q̄bus etiam iussit ut acciperent:si redderet Desiderius occupata. Tantum uero absuit ut etiā tunc obnixe oratus postulata īpleuerit Desiderius q̄ se ad urbis Romæ obsidionē ductuꝝ cōminatus ē. Quo ꝑculso tristi nūcio pōtifex:urbis portas claudi muros īstaurari & cætera ꝑferēdæ obsidioni necessaria parari curauit. Misitq̄ ad Carolū oratores opē īminēti reꝝ ecclesiæ excidio īploratū. Id cū ītellexisset Desiderius magna:ut pōtificē in sētētiā duceret:astutia ē usus. Nāq̄ Papia cum Adalgisio filio & magno ꝓceꝝ militumq̄ comitatu ꝓfectus Carlomāni uxorē Bertā & filios atq̄ Audeariū Romā uersus ducere perrexit:& cum spoletū applicuisset Adrianum pōtificē de suo & frācorum pacifico accessu p Andreā referēdarium & tres alios fecit certiorem. Tunc pōtifex futuꝝ intelligens:ut Carlomāni filiis: quod in primis Longobardus quærebar unctis Carolum patruum:aio abalienaret:urbē Romā primum copiis cōmuniuit:quas rauēnates etrusci Romæ subiecti Spoletini cāpaniq̄ dederunt: exinde apostoloꝝ Petri & Pauli basilicas omni ornatu & sacra supellectile in urbē cōportata clausit ac repagulis ad intra q̄solidissimis communiuit:ut ꝑfidus rex nulla uisitādi apostolorum limina:nisi Valuis in animæ suæ iudicium refractis haberet facultatē eaq̄ oīa cū satis curata ēēnt: Tres episcopos Albanensem:Prænestinum: Tiburtinūq̄ ipio regi obuios misit: q̄ apod interrania inuentos Desiderium Adalgisum filium:Bertā:ac filios: ac Audearium frācos:ne Romani ducatus terrā ingrederent̄ sub dira anathematis denunciatiōe monuerunt:adeoq̄ apud ferocem longobardum ualuit Anthematis denunciatio:ut tacitus cōfususq̄ Papiā sit reuersus:per quos dies Gregorius episcopus Fulradus abbas & Albuinus cubicularius a Carolo frācoꝝ rege Romam uenientes pontificē sciscitati sūt:Nunquid Desiderius quod suo regi respōdēs fecisse affirmauerat capta de rauēnate exarchatu:deq̄ romano solo ītegre reddidisset. Cūq̄ nulla rei notoriæ:& quā uenientes inspexerant responsione opus eēt:ad Desideriū:sicut a Carolo iussi erāt ire cōstituerūt:a quibus aliisq̄ duobus quos pōtifex addiderat:oratus rex lōgobardus obstinatione q̄ unq̄ antea animo quod reqrebat̄ exequi recusauit. Eos ad se reuersos oratores Adrianus pontifex misit in Frāciā:quæcūq̄ audiuerant:uiderātq̄ Carolo relaturos:acturosq̄ cū illo ne diutius suppetias moraret̄. Per eā tēpestatē:& si Roma & Italia cōstātini præsidio destitutæ tātis agitabant̄ motibus. Ipse etiā imꝑator non leues sceleꝝ suoꝝ pœnas dabat. Is postq̄ ꝑsecutio sua diu cōtinuata effecerat ut nulli aut paucissimi ī suo imperio īuenirēt̄:q̄ sanctorū imagines palā uenerari auderēt Stephanū fama sāctitatis ī Cōstātinopoli fulgētem occidit:& cū eo in tēpore ī bulgaros ducturus īgētē parasset classē:quā ferūt duomilia oīs generis nauiū habuisse:ita id nauigiū ꝓcellis afflictū est:ut magna pars exercitus sit amissa. At Carolus rex frācorū iis auditis quæ sui & romani pontificis oratores ab Italia attulerāt:eosdem ad Desideriū redire iussit:illiq̄ obtulit quatuordecim millia aureoꝝ si modo pōtifici recōciliatus rē in integrū restitueret. Et cū pecuniæ precibus additæ lōgobardi pectus mollire nequisset:iter ad Italiā est ingressus:Cūq̄ multas præmisisset cohortes:quæ alpiū claustra mōtis Iouis occuparēt:Ipse robur ducēs totius frācoꝝ militiæ mōtē Cinisiū cōscēdere cœpit. Occupauerat uero mōtis Iouis saltus claustraq̄ Desiderius & lōgobardis quos Beneuēto spoleto:etruria & foroiulio accersiuerat:ī tauronēsibus

Desiderius romam proficiscitur.

Adrianus pōtifex Desiderium ꝓhibuit Romæ proximari.

Carolus in Italiam exercitum ducit.

apudq; augustã prætoriã coactis: omnes alpiũ aditus: per quos francis erat ueniendum stationibus & additis repagulorũ munitionibus cõfirmabat. Ea quũ esset carolo Cinisii mõtis uerticẽ tenenti renũciata: tentauit iterũ p legatos desideriũ: si uellet auro accepto oblatis ultima legatione pacis cõditionibus cõsentire: ipsoq; q magnã sui fiduciã præ se ferret: rem uerbis ducẽte: iussit carolus cohortes sũma alpiũ superare. Q uã primũ uero discurrẽtes undiq; nuncii desiderio attulerunt: frãcos occupatis saltibus claustra oppugnare alpesq; ubiq; locorũ: etiã semp alias iuiorũ prumpere: illico territus cõsternatusq; recessit: & pugnandi iusta acie cũ frãcis spe abiecta coactũ magna ostentatiõe exercitũ dimisit: Adelgisioq; filio cũ carlomãni uxore: ac filiis ueronã misso: ipse Papiã cõmunire: & in ea caroli ĩpetũ morari ac tedio obsidionis frangere cõstituit. Q ui uero a ducibus Beneuentano. Spoletano. foroiuliano. & etruriæ castaldione uenerãt longobardi: unusquisq; sedes pprias petiuerat. psecutus fugientes carolus: quũ nullus nedũ repugnãs: sed neque agros perrãs esset iuentus: Papiã obsedit. Tantũ autẽ ualuit Caroli ĩ Italia aduentus: ut quod ille armis ĩtentaturus aduenerat: nullo cruore effuso sit cõsecutus. Nãq; Spoletini reatiniq; omniũ primi postq̃ suos: q ad desiderii edictũ iuerant redisse: et rẽ longobardã inclinasse uiderunt: sese & urbes agrosq; beato petro: & romano põtifici subdiderunt. Eã deditionẽ in hanc maxime formã inuenio factã. Lõgobardi habita p internuncios fide publica: singuli ciuitatum oppidorũ castellorũ uicorumq; populi romã ueniebant: & apud beati petri basilicã cogebant. inde capillũ barbãq;: a cuius nutrita lõgitudie id nois eos diximus nactos: detonsi iurisiurandi fidelitatis perpetuo seruandæ ab Adriano pontifice adacti religione: beato petro sese ac sua omnia subigebãt. Visus uero ẽ põtifex eius uictoriæ moderatiõe: quã maximũ pacis uinculũ postea fuisse & ipse põtifex & posteri intellexerũt. Nanq; hildebrandũ ĩ gẽte lõgobarda nobilissimũ: cuius pbauerat fidẽ: Spoletani ducatus: lõgobardis approbãtibus: ĩstituit ducẽ. Eratq; is ducatus tunc tẽporis ãplissimus: q a tyberi apẽninoq;: ubi flaminiã siue exarchatũ Rauennatẽ & picenũ disterminat furonenses nunc aglanos: pelignos nunc ualuẽses pimẽsesq; & frẽtanos: nũc Aprutinos Marsos reatinos ĩterrãnensesq; cõplectebatũ. Et quoniã multi essent lõgobardi qbus religioni christianæ deuotis: Romanoq; affectis nomini gratu uideret apud urbẽ lares firmare sedẽ eis ĩ uaticano cõcessit ĩ territorio triũphali q locus postea pariter Saxonibus romã cõfluẽtibus ab eodẽ põtifice cõcessus diu fuit appellatus longobardorũ saxonũq; uicus: eãq; ĩuenio nominationẽ iterisse: quando amplissimũ hospitale cui ẽ sancti spiritus in saxia appellatio: fuit ibidẽ ab inocentio tertio põtifice ædificatũ. Secuti spoletinorũ exemplũ picẽtes firmani auximani: & Anconitani capillũ detõsi & sacramẽto adacti sese pariter beato Petro & romano põtifici subdiderũt. Interea Carolus desideriũ regẽ & clausos secũ in Papia longobardos uolens facere certiores: utrũ ne obsidionẽ tedio dissoluere an ad uictoriã usq; partã uellet cõtinuare Ildegardã uxorẽ & filios ex frãcia accersiuit in castra: Sub quorũ ĩ italiã aduẽtũ Papiæ obsidionẽ Bernardo patrueli suo cũ parte copiarũ cõtinuandã reliqt. Ipse ueronam pressurus cum reliqs ẽ pfectus. Sed eã urbẽ omniũ: quas longobardi tenerẽt munitissimã: haudquaq̃ diu obsidere oportuit: q Adelgisius Desiderii filius Euthariũ & Bertam Carlomanni uxorẽ filiosq; ĩ deditionẽ pcliues ĩtelligens aufugit: & ad cõstantinum ipatorẽ cõstantinopolim se recæpit. Q uo abeũte nulla deditioni mora longior intercessit. Verona in caroli potestatẽ facta ois regio transpadana

Deditio Veronæ.

illi se pmisit. Sextus tunc erat elapsus obsidionis Papiæ mensis: quo in tẽpore Carolus sãctũ resurrectionis dominicæ pasca: quod appropiquaret: ĩ urbe Roma cõstituit cælebrare. Assũptis itaq; episcopis: abbatibus iudicibus: & ex nobilitate præstãtioribus per Etruriã iter fecit: quam regionẽ: & si biblyotecarius id nõ asserit: tunc pacatã & romano põtifici subiectam fuisse ideo crediderim: q; nullas copias: nullos armatos secũ habuisse Carolum tradi uideo. Venienti romam Carolo pontifex obuios qui deducerẽt: misit: & clerũ & romanos cines: quos miror biblyotecharium fuisse triginta millia iudices affirmare. quanq̃ non ea tunc fuit: quã nostra habet ætas consuetudo: ut soli iuris ciuilis doctrinæ addicti iudices dicerẽtur: sed eo nomine appellatos fuisse ĩuenio oẽs qui a fabrilibus uilioris exercitii opificis tẽperãtes: siue magistratibus administrandis: siue cõtrahẽtium adstipulandis conuẽtionibus: siue ipsi dicendo interpretãdoue iuri erant dediti. Deductus ea põpa per uiã claudiã ad uaticanũ Carolus Adrianum põtificẽ ad sũmas quæ extant beati Petri basilicæ marmoreas scalas in atrio expectantẽ nõ modo cernuus: sed oĩbus scalæ gradibus primo & postea põtificis pedibus oscula figẽs salutauit. Postea uero itũ ẽ ad sacrosãctũ basilicæ altariũ: ubi mutuo se romani frãciq; sacramẽto seruãdæ ppetuo amicitiæ obstrixerũt. Secundũ quæ amicitiarũ fœdera apostolorũ principis: & eius successoris Adriani interuẽtu icta ingressus ẽ Carolus urbẽ Romã & lateranẽse primo: dehinc cæteras ædes sacras ex ritu christiano reuerẽtissime inuisit. Nudius postea quartus cũ urbẽ satis franci perlustrassẽt: Adrianus põtifex Carolũ ex cõposito ẽ allocutus: postulauitq; ut quã donationẽ genitor Pipinus ipse quoq; & Carlomannus frater Gregorio tertio pontifici Romano fecerant: confirmaret: quã cõfirmationẽ solẽni documẽto factã biblyothecarius asserit apud beati Petri altariũ depositã ĩspexisse. Enumeratq; idẽ signãter quæ per id tẽporis a lõgobardis recæpta fuerũt põtifici cõsignata: a luna scilicet urbe pridem euersa: quicquid liguria ad Italiæ fines habet: quo in tractu corsicã ponit insulam illi ligurum littori q̃ cæteris Italiæ littoribus proximiorem. Deinde surianũ montem bardonis & bercetum loca lucam inter & Parmam ad pontem tremulũ pertinentia: Parmam postea nominat atq; regium: quæ licet exarchatus essent: semper antea in longobardorũ durauerãt potestate. Murinæ autem ideo non meminit biblyothecarius: q; ea urbs tunc etiam sicut multos ante annos distructa nondum eas quæ nũc extãt habebat muniriones. dehinc in trãspadanis solas nominãs Mantuã & montẽsilicis urbes: exarchatũ subintulit: quo uerbo cætera sunt comprehensa: quæ a Mantua pertinent ad Rauẽnam: ponit postea Venetiam atq; histriam: quarum regionum appellatione omnia fuit complexus: quæ longobardi in ducatu foroiuliẽsi atq; histria illi conterminã consueuerãt obtinere: & ad urbis Romæ regiones reuersus spoletinum beneuẽtanumq; ducatus ea in concessione nominat ascriptos. Fuit Romæ tunc Carolus ad octo dies cuius reditum ad castra sua in Papiam firmata: eiusq; finem obsedionis ineptissime tradũt omnes in quos incidimus scriptores. Siquidem biblyothecarius Alcuinus & Paulus iisdem pœne uerbis habent: illum in castra reuersum Papiaq; per deditionem potitum adduxisse in Franciam Desiderium: qui ad leodium fuerit relegatus. Sed quod eo in loco omisit: uidemus postea biblyothecarium in Leonis tertii uita innuere. Carolũ Papia Mediolanoque potitum francos illis urbibus præfecisse q̃ earum urbium cæterarũq; regionũ ad apennini alpiumq; radices uergẽtiũ lõgobardos & fouerint

A Carolo ecclesiæ donata.

Papia in potestatem Carosoli uenit.

& i pace studuerit cõtinere. Reliquit etiã carolus beneuẽtanis foroiulianisq; lõgobardis
quos ex gẽte sua habebãt duces. Et suã germaniq; quõdã carlomãni uxorẽ ac filios secũ
ducẽs in franciã se cõtulit. Tantas adriani põtificis res gestas animo metitus soleo mecũ
ipse dubius cõsiderare: fortuna ne magis adiutus: an uirtute eã ipse gloriã sibi potuerit cõ
parare. Sed ut omnis eius cogitationis cesset ambiguitas: faciunt ea quæ in ruenti iam &
omnino languida urbe Roma sponte sua uir magnanimus itentauit: quæ quidẽ certissi
ma ardẽtis uirtutis indicia cũ ostendunt & sciuisse fortuna quũ affuit uti: & eam quũ ad
uersaret potuisse cõsilio supare. Næ eni singula pcurramus minutiora: istauratas ornatas Adriani põ.
q; ab eo singulas urbis ædes sacras: factasq; paupibus christi largitiões: sabbatinũ aquæ beneficia ur
ductũ: cuius uiginti ante ãnos diruti spes istaurationis cõplorata erat in pristinã redegit bi collata.
formã: centũ fornicibus solo editissimis magno ipendio: maioreq; romani populi opera
studiose nauãtis conatu exædificatis. Est uero is aquæductus q abliqdo uberrimoq; fon
te deductus sutriũ iter & anguillariã scatẽte: quẽ ispeximus i uiã aureliã: & ide ianiculũ
usq; pducit: cuius aquæ uis copiosa i ianiculo urbis regiõe: quã nunc transtyberinã ap
pellãt molas cõuoluebat: & p aureliũ antonini põtẽ: cui unico inter alios sex pridem secu
demolitos rupto nunc ẽ nomẽ: in urbẽ deriuabat: multaq; basilicæ beati petri loca ac ua
ticani suburbia irrigabat: & quod i primis magnificare uidebat bibly othecarius: balneo
deseruiebat: in quo apud beati Petri basilicã ædificato pauperes christi elemosynã de põ
tificis manu paschalibus accepturi diebus cõsueuerant lauari. Innouauit etiã Adrianus
formas iuliã & claudiã: quæ lateranẽsi pximæ basilicæ aquas illi multipliciter ministra-
bãt: & aquã uirginẽ: quæ sola nunc in regione iuturnæ uehit: nunc corrupte appellãt lo
treio: extat: i suã: a qua diruta labebat reduxit formã. Anno Adriani põtificatus uigesi-
mo tyberis fluuius multo q̃ unq̃ ãtea magis alueũ superauit. Nã a põte miluio ad mo-
lem Adriani ita extrinsecũ cæpit cursũ: ut nouũ ad lineamq; uectũ p campũ qui neronis Tiberis iun
tunc dictus ẽ uisus sit alueũ excauasse: Sed altior fuit quæ urbis Romæ infima tunc tenu datio.
it iundatio. Nanq; portam flaminiæ uiæ prius flumentanam: nunc populi dictã irrum-
pens ualuas eius cardinibus cuulsas ad triumphalem usq; domitiani arcũ: qui Sanctorũ
Siluestri & Laurentii in lucina ædibus adiacet: rapidissimus torrens traxit: qui ad sancti
Marci usq; uiam latam decem intumescens cubitis & casas plurimas strauit: & firmio
ris cuiusq; domus supellectilem cæteraq; ad primam contignationem exposita corrupit
Inde per domos æque ac uicos cursum rapiens euerso urbis muro ad pontem aurelium
quem diximus nunc ruptum appellari in suum alueum est reuersus: Sed quum parem
intus extraque rumorem tyberis haberet: nec iusto in alueo aliter q̃ in urbe excurreret:
stagnauit ea inundantio dies octo: quibus in diebus qui obtenta ab aquis inhabitabant
loca pars se tectis: pars contignationibus continebant: adeo ut prærepta exeundi fa-
cultate: & iis quæ domi ad cibum erant aut abluuione consumptis aut comesis mul-
tos fames fuerit absumptura: nisi Pontifex Lembis scafisque undique conquisitis
uicatim cibaria immisisset. Q uumque eo diluuio: quæ terræ tunc mandata erant se
mina emarcuissent: & nouæ superiacendæ sementis toto durans autumno limus fa-
cultatem ademisset: fame in sequenti anno ciuitas laborauit: cui leuandæ & si ma-
ximum Pontifex fecit impendium. Muros etiam urbis interea atque multas Basilicas

instaurauit.per quæ tempora Carolus rex postq̃ ab Italia in franciam se recepit dua
bus primis æstatibus rem in Saxonia gessit:eaq; domita:et religiõis christianæ cultum
ubi deerat:accipe cõpulsa:Eresburgũ ad amnẽ Lippiã ædificauit:quo ĩ oppido præsidia
posuit:quæ Saxões a rebelliõe ac motibus deterrerẽt.Intẽtũ tãto opi Carolũ adierũt Sar
racenorũ aqtaniæ fines incolẽtiũ oratores opẽ aduersus regẽ suũ:cui rebellare cuperent:
iplorãtes:Duxitq; illico ĩ Aqtaniã Carolus:nec prius aliqd intẽtauit:q̃ accersita subiecta
rũ sibi aut fœderatarũ ꝓuinciarũ auxilia cõuenerũt.Ex Burgũdia.n.Austria:Bauaria:se
ptimama:quæ & Romana ꝓuincia:ac lõgobardorũ ex Italia copias accersiuit.Q uo igẽ
ti coacto exercitu Pãpilonã obsedit:et diu oppugnatã cũ cæpisset solo æquauit.Inde py
reneũ transgressus ad Cæsaraugustã usq; ꝑuenit.obtinebãt tũc oẽm hispaniã tres sarace
norũ reges:Ibnalach:Denizes.& alterũ:qui suis diffisi uiribus:cũ Carolo egerunt:ut pa
ce secum cõstituta:thesaurisq; acceptis quos dederunt maximos.citeriorẽ quoq; hispa
niã sibi retineret.Reuersus itaq; qua ierat Carolus:oĩa quæ aut de uasconia:aut de citerio
ri hispania saraceni tenebant:suis regnis & nomini addidit christiano.Interea dum Ca
rolus agit:Saxones rebellarunt.Ad rhenum nãq; uenĩetes incẽdiis late cõmissis:præda
etiam sacrarũ rerũ ubiq; facta:Carolum expectarunt:q maiores solito copias adducẽs
eos repulit:Suꝑatosq; prælio iterum subiugauit.Tantaq; fuit hinc Carolo domandæ gẽ
ti ferocissimæ:inde illis abiiciẽdo eius iugo ꝑtinacia:ut decimo exinde ãno:nullã inire ali
am expeditionẽ:nullũ aliud bellũ Carolus potuerit itẽtare:præterq̃ britonũ gallias incolẽ
tiũ:quos lacessẽtes magiq̃ lacessitos prælio suꝑatos sibi reddidit fœderatos.Faciũt uero
studẽtes Frãcorũ gloriæ scriptores & in primis Alcuinus Carolũ illis in uiginti prope an
nis:ꝑ quos Desiderio capto ab Italia reuersus,tã multa gessit:quater Romã & italiam ac
cessisse.Asseritq; Alcuinus Adrianũ põtificẽ:qui ꝑ eos itẽ annos uiginti uixit:Pipinũ Ca
roli primogenitũ baptizasse declarasseq; eũdẽ Italiæ regẽ:Ludouico:q fuit secũdus Ca
roli filius in regẽ aqtaniæ cõstituto.Verũ cũ Biblyothecarius in Adriani uita non modo
diligẽs:sed prope exuberãs:nihil eorũ habeat:secũdũ Caroli in Italiã aduẽtũ ad Leonis
papæ q Adriano successit tempora cũ biblyothecario referuemus.Constat uero nobis
quod etiã Alcuinus habet.Aregisiũ ducẽ beneuentanũ:q romano põtifici subiectas eã
paniæ urbes ꝑtẽtaret:& multis sæpenumero afficeret icõmodis.a Carolo admonitũ quie
uisse:& Childebrãno:ac Grimoaldo filiis romã missis:pacẽ cũ põtifice integrasse:secũ
dũ quã pacẽ Caroli interuentu cõstitutã obiit Salerni aregisius:& filii ducatũ concor
di aĩo administrantes:bellũ græcis accolis intulerũt.Q uæcũq;.n.a Neapoli græcis tũc
subiecta:& a Siponto nũc Mãfredonia quæ in græcorũ partibus erat:utriq; supo:& infe
ro ãbiũt mari et ipsa Sicilia:ĩpatores Cõstãtinus & Leo de Italia tũc tenebãt.Eo aũt fer
me medio tẽpore ĩ quo Carolus Saxones agitarat:et Adrianus põtifex rẽ curat Romanã
Cõstãtinus ĩpator bellũ in bulgaros ĩnouauit:cui bello pax a Bulgaris petita præter eorũ
spem breui attulit finem:Cõstãtinus.n.post intẽtatũ id bellũ se morbo ĩplicari sentiens
cõcedẽdæ paci facilẽ se exhibuit.Et Bulgari qbus eẽt illius ĩhumanitas notissima.postq̃
eũ itellexerũt morbi necessitate quod a suis abhorrebat moribus tãta usũ facilitate bellũ
magnis conatibus resũpserũt.Cõstãtinus aũt quẽ morbus eo lẽtior quo diuturnior ꝑni
ciosiorq; futurus nondũ strauerat:exercitu reparo magnã ĩ illis temere furentibus edidit
stragẽ:triũphãsq; cõstãtinopoli reuersus:elephãtiæ morbo grauari cœpit:ex quo adusti

ſpumātiſq; ſanguinis uitio putrida caro neruos oſſaq; deſtituēs illū ubiq; ulceratū ad cru
deliſſimū:& ſua oi uita digniſſimū pduxit iteritū. ſucceſſor eius filiuſq; iā ſolus ipator leo
eius nois quartus primā i ſarracenos ſyriā tenētes duxit expeditionē:ſed leuibus fcis icur
ſioibus:q̄primū itellexit Sarracenos in ſe ducturos cū exercitu retroceſſit:fuit uero mo
ribus genitori ſimilis:& ſi diuturniorē habuiſſet in iperio uitā totū ſe flagitiis im merſiſ
ſet.ferūt eū q iaſpidū cupiditate flagraret:nec aliqua eo℞ quātitate ſatiari poſſet:precioſiſ
ſimā:quæ ſanctæ ſophiæ ſacrario inerat coronā capiti iposuiſſe geſtaſſeq; p urbē:Et car
bunculos q inerant fulgorē flāmis & lapideā frigiditatē prunarū icendio diuina ultionē
pmutātes illū ad iteritū ,ppe necis paternæ ſimilē pduxiſſe. Q uo uita functo hyrenes
uxor:& filius Cōſtantinus Sextus iperiū acceperūt. Ea uero iperatrix:quā forma ſpecio
ſiſſimā atheniēſi patre genitā fuiſſe oſtendimus:iuſte iperiū & magna cum populo℞ ge
te adminiſtrabat. Cōtinebatq; filiū ne auita paternaq; uitia i quæ illum natura ,pcliuē eſſe
itelligebat imitaretˀ. Et quū religioſa eſſet theraſiūq; Cōſtantinopolitanū tūc laudatæ ui
tæ patriarchā libenter audiret:eius cōſilio Synodū i Nicea urbe ſecūdā trecento℞ qn
quagita epiſcopo℞ cōgregari fecit. in qua Synodo execrātiū imaginū ſacra℞ ueneratio
nem hæreſis ppetuo abdicata eſt. Præualuit uero Cōſtantini filii iniqtas:q modeſtiā:ac
tā ,pbatos q̄ ſalutiferos mores genitricis diutius ferre nō ualens:eā ab impii adminiſtra
tione deiecit. Iſ q̄primū i principatu ſolus igenitā potuit malitiā exercere in multos deſæ
uiit:primiſq; i delitiis habuit plurimos effoſſis oculis excæcare:adeo ut Cōſtantinopoli
tani de impio alteri demādando cœperint cogitare: Sed cōiuratiōe detecta Nicephorus
Cōſtantini quinti filius:cui parabatˀ impiū in carcerē cōiectus lingua oculiſq; mutilatus
ē. Deperibat cōſtantinus Theodorā mariæ uxoris cubiculariā:quo i adulterio ut liberi
or inſaniret:Maria i monaſteriū detruſa Theodorā impiali corona iſignitā accepit uxo
rē. Carolus autē rex frāco℞ talia tamq; multa tūc gerebat:quæ illū oſtendebāt ideo natū
eſſe:ut ſimul eccleſiā romanūq; impiū i occidētis ptibus inſtauraret. Saxonibus eni ,put
oſtendimus domitis britonibuſq; gallicis ſibi fœdere cōiunctis pacē cū Taſſilone Baua
ro℞ duce Adriano pōtifice romano ſequeſtre init. Sed quū accerſitus taſſilo nec accede
ret nec obſides ex fœdere ,pmiſſos mitteret:bellū illi carolus idixit:ducenſq; i Auguſtā
tunc bauariæ primariā ciuitatē:copias triptito diſtribuit: Ipſe eni cū pte tertia copia℞ i lo
co cui lothfredo ē nomē ſua firmauit caſtra: Et Auſtraſios turingos:ac ſaxones ad Sarin
gā:q locus Danubio adiacet:caſtrametari iuſſit. Pipinus filius cū Italico exercitu ad Tri
dentū Banzanumq; deſedit. Q uare irruētiū undiq; exercituū fama territus caſſilo dedi
tiōe facta duodecī in pacis fœdere ,pmiſſos:& Theudonē filiū dedit obſides. qui poſtq̄
ſe uidit in franco℞ poteſtatē factū:nō modo ſperni ſed ludibrio quoq; haberi:ſimul cum
Eudone filio monachus eſt effectus. Per quod tēpus imperator cōſtantinus ſextus Ca
rolum intelligens bauarorum bello implicitum eſſe:ſubditos ſibi italiæ græcos iuſſit bel
lo italiā agitare. Et ii qdē ſpoletani beneuentaniq; ducatuū fines auide igreſſi omnia quæ
ab aterno fluuio nunc piſcaria ad beneuentum pertinent incurſionibus populati ſunt
Ildebrando autem Spoletano Grimoaldoque beneuentano ducibus armis repente cor
reptis in illos ducentibus prælio decertatum eſt. Cuius prælii cæde ingenti in græcis
commiſſa factum eſt:ut ea gens multo exinde tempore fuerit quietiſſima. At caro
lus uictoriæ continuans curſum Bauaris omnino ſubactis:duxit in ſclauos: quam

gentē Danubii accolā unica æstate perdomuit. Et maius negociū aggressus duxit i hunnos: qui pannonias superiorē inferiorēq; icolētes: multas etiam Danubii insulas præsidiis obtinebāt. Quāobrem Carolus nauigium in austrinis comparatū secūdo dimittens Danubio. terra ipse cum exercitu est ꝓfectus. Quod uero istis in expeditionibus fidei Christianæ: quā hūni tunc parū recte colebāt: causam prætenderet: Carolus q̄primum fines illoꝝ est ingressus: curauit lætanias ex ritu christiano: & missarū solēnia aptis cāpis ꝑ triduū cælebrari. Tunc hūni Carolū maximo cū exercitu adesse & utrāq; Danubii ripā exercitibus: amnē uero nauibus cōplesse cernētes: ciuitatibus oppidisq;: quæ Danubio adiacēt: excessere: lembis. n. & scafis populariter fugiētes isulā petiuere: quā ad fluuii Rabæ hostia sitam existimarūt esse munitissimā omnium Danubii insulaꝝ. ꝓsecutus fugientes Carolus conflixit: & hunnos magna supatos cæde i deditionē accæpit. Tātis potitus uictoriis Carolus franconiā genitale olim solum primus oium gentis suæ regnū inuisit: quai ꝓuicia cum iā secundo ageret āno cleophilacius & Stephanus episcopi ab Adriano pontifice romano ad eum missi: germanoꝝ frācorūq; episcopoꝝ Synodū cōgregarūt. In q̄ heresim fœlicianā: & Synodū de imaginibus deponēdis: quā græci falso appellabant septimā: dānauerunt. Saxones iterea cum ab acceptis antea fidei christianæ documētis recessissent: nec admoniti uellent resipiscere: defecerunt. In quos Carolus rex ex Frāconia duxit: & cum deditionē illi facere: ac fidei catholicæ documēta nollent accipere: statuit Carolus ea rōne prælio decernere: ut gēs fortissima magno domita malo disceret obedire. Incruduerunt uero animis saxones: & præliū haud minoribus q̄ ab hoste inferebāt animis inierunt. sed uicit causæ melioris exercitus: & facta i saxonibus triginta milium cæde: eorum quoq; terra ubiq; uastata obsides in Franciā Carolus abduxit. Per quod tempus Adriano defūcto creatus ē in romanū pōtificē Leo tertius. Et per id etiā ferme tēpus hyrenes Cōstātini filii flagitia: molesto ut debuit animo ferens: a ciuibus quoq; impulsa Cōstātinopolitanis: fœminei odii ardorē materni amoris legibus antepo suit. Illū. n. dolo captū: oculosq; sicut ille multos: effossū coniecit in carcerē: in quo ille animi rabie potiusq̄ aliquo faciēte corporis cruciatu aiam exalauit. Erant aūt tunc in Romani olim imperii Europæ prouiciis res turbulētissimæ. Hunni nāq; recens & saxones diu antea totiensq; subacti a carolo defecerāt: Et bauari proximis foroiuliensibus lōgobardis Italisq; bellū ultro cœperāt inferre. in hispaniis uero saraceni hic ex Barchinone: inde ex olisippone christianos accolas icursionibus: & urbiū oppidorūq; oppugnationibus infestabāt. Quibus tot tāq; diuersis i locis Carolus subuenire aggressus: primā i hūnos saxonesq; expeditionē simul iniit. Nā ipse i saxones ducēs Pipinū filiū inde misit i hūnos: Henricū aūt fracū: quē foriuliensibus ducem dederat: ne q̄d Italia a bauaris detrimēti accipet curare iussit. Et Aldofōdo hasturiæ & Gallætiæ regi christiano auxilia ex aqtanis mittēs: illū ut lusitaniæ & beticæ saracenos cōprimeret: ē hortatus. Ad barchinoneos itē motus cōpescēdos cū Carolus itēderet Zatus præfectus eā urbē ꝓ saracenis administrās ad caroli partes trāsiuit. Sicq; factū ē ut Carolus opportunā Saracenoꝝ bello urbē recipiēs subueniēdi ꝓximis christianoꝝ citerioris hispaniæ regionibus cura & laboribus leuaret. Pipinus aūt pānonias igressus multis domitos præliis hūnos i deditionem accepit: quos ut cōfirmaret: tota hyeme apud Rigū oppidū se cōtinuit. Quo itē pore foroiuliēsiū dux henricus ꝑ ouiomiꝝ sclauū ducē et legatū suū bauaros cōsangui

neis hunnis eo ĩ bello fœderatos pœnas dare fecit belli paulo añte ĩ italos intentati. Nouiomitus nanq̃ Ringũ gentis bauariæ primariũ ducẽ prælio ſuparũ occidit: & poulo poſt Cagaroti Iugurraq̃ magnis itẽ ducibus cũ copiis acceptis ĩ deditionẽ eoꝝ urbes & oppida ſpoliauit. Dũq̃ tot in locis rẽ bene gererent chriſtiani: Aldefõſus gallatiæ & haſturiæ rex ſarracenis luſitaniã tenẽtibus prælio cõgreſſus eos ſuperauit: captãq̃ exinde oliſiponẽ primariã luſitanoꝝ in prædã militibus cõceſſit: cuius præclaræ urbis ſpolioꝝ ut carolũ faceret pricipẽ loricis illũ & multis ſarracẽoꝝ donauit militaribus ornamẽtis. quieſcebat autẽ tũc ubiq̃ italia: q̃ hyrenes imperatrix ſubditos ĩperio italiæ populos cũ romanis beneuentaniſq̃ finitimis ĩ pace cõtinens carolo gratificari ſtudebat: quæ factũ honeſtatura ſuũ conata ẽ p datas ad carolum epiſtolas excæcationẽ neceq̃ filii in cõſtantinopolitanos ciues retorquere. Vnicus tũc tẽporis omni in italia populus Romanus ea pace quã caroli dabat reuerẽtia ẽ abuſus. Leo põtifex quẽ paucis ante annis creatũ fuiſſe diximus ab ĩeunte adoleſcẽtia ĩ ſenectutẽ uſq̃ uitã duxit religioſiſſimã: q̃ põtificatus ſui initio Romã ĩueniens q̃etiſſimã erudiendo cõtinendoq̃ ĩ eccleſiaſtica diſciplina clæro alendis paupibus & populi animis ad rei diuinæ deuotionẽ ĩflãmandis apprime deditus fuit Sed quo meliorẽ ĩſtituerat uitã: eo magis diſcolos ex clæro luxuq̃ perditos ĩ ſui odiũ cõcitauit. Is uir ſanctus maiori ĩ lætania: quã beatus ĩſtituit gregorius: ſancti laurentii in lucina a lateranenſi palacio petiturus ducebat põpam cũq̃ ad ſancti ſiluestri eſſet uẽtũ: paſcalis primicerius & cãpulus præſbyteri: quoꝝ uitæ ſordes a ſupioribus uerbis aliquãdo ĩfeſtatus fuerat: armatis ſtipati illũ ĩterceperunt. dilapſa uero ẽ illico ꝓpe multitudo rapidũq̃ fugiẽs oẽs ĩpleuit uicos: Et carnifices debilẽ uiribus põtificẽ ꝓſternẽtes linguã illi gutture eliſo exertã præciderũt. Dũ autẽ pars in guttur linguãq̃ deſæuit: pars illũ excecatura: pluribus etiã digitis & ĩcuruis unguibus q̃ oculeos ferre poſſent cõcaua effodiebãt Nudatus põtificali amictu & multo madens cruore leo apud ſancti Eraſmi monaſteriũ ĩ cuſtodia ẽ habitus: quo ĩ loco loquelã illi: & uiſũ affirmat biblyothecarius diuino munere reſtitutũ. Affuit uero tunc afflicti ſenis rebus auxilio unius albini cubicularii fides q̃ nocte cõcubia cuſtodes fallẽs pontificẽ ad beati petri baſilicã ꝑduxit: locoq̃ deliteſcẽs leo uinigiſiũ ducẽ ſpoletanũ præſidio accerſiuit. Mane quũ reqſitos ĩ monaſterio põtificẽ Albinumq̃ paſcalis & cãpolus nõ ĩueniſſent paternas eoꝝ domos direptas demoliti ſũt. iterea ueniẽs Vinigiſius cũ cohorte põtificẽ ad ſpoletanã urbẽ honeſtiſſime deduxit Ea pontificis libertas & loquelæ uiſuſq̃ inſtauratio habita miraculo epiſcopos regionis & Romanos: cũ clæricos: tũ etiã primarios ciues Spoletũ attraxere: Sed paucos ibi moratus dies leo ad carolũ ꝓperauit. Tranſgreſſum alpes pontificẽ ſecuti ſunt paſcalis & campuli facinoroſoꝝ nũcii: quo famã illius calũniis corã carolo lacerarẽt. Sed pius rex q̃ tũc apud Parbrunẽ Saxoniæ oppidũ erat: põtificẽ ſũma acceptũ reuerẽtia: ut rediret ĩ patriã exhortatus epiſcopos procereſque dedit: qui honeſto illum deducerent comitatu. Redeunti romam Leoni clærus populuſque romanus ad Miluium uſque pontem ſolenniſſimo apparatu proceſſit obuius. Eius uero in lateranenſis patriarchii ædes deducti curam ſalutis miſſi a carolo epiſcopi atque proceres attentiſſimam habuerunt. Conſtituerat uero Carolus: & Romano potifici pollicitus erat Romam ſe conferre: ipſam urbem & omnem Italiam ad certi formam generis redacturus. Sed q̃ multa impenderent uariis prouidenda in locis: conuentum apud Aquiſgranium alteram franciæ

Leo põtifex lingua priuatᷓ & uiſu.

letania gregorius

regiā cælebrādū edixit. Eo cum uenisset Carolus exterarū gentiū: sociorūq; regū & prin
cipum primo: deinde subditorū legationes audiuit: utq; religioni deferret: primū omniū
magna comitate excepit monachum q a hierosolymis parua patriarchæ munera in be
nedictionē attulerat. Secundus cū lætitia introductus fuit. Adzani hostēsis hispaniarū
urbis præfecti nuncius: q ipsam dedens urbē præfectū: ac saracenos omnes illā inhabitā
tes christianam fidē accæpisse renunciauit. his paruo expeditis negocio Carolus Danie
lē Michaelis Siciliæ præfecti legatū sūmo honore ꝓsecutus ē & amplissimis amicitiæ
pollicitationibus: quas ille ab Hyrene Imperatrice in conuētu baleariū Maioricæ & mi
noricæ insularū: oratores q auxiliaribus copiis a carolo pridem habitis & in Franciā rede
untibus a suis oppidanis additi gratias regi de re bene gesta egerunt: & capta de sarace
nis prælio superatis: eorūq; terra eiectis spolia dono dantes tacuerunt. postq̄ uero Caro
lū dona uultu lætissimo satis laudasse uiderūt: denuo dicere exorsi: insulas quoq; cū urbi
bus & oppidis dedidere. Subsecutus tunc Guido comes ex britānia a se pacata reuersus:
ducū quos subegerat spolia accuratissime: ut ab omni īspicerenť conuentu: circūlata sta
tuit in foro. Profectus inde rex priusq̄ cōuentū dissolueret classē in oceano gallicīēsi can
tabricoq; pyratis infesto instituit. Postea digressus Aquisgranio mense augusto per ma
guntiam: Viennam: Noricos & histriā peruenit in foroiulianos. Vbi cū offendisset hēri
ricum suū ducē Taruisinorū fraude occisū: facinorosis merita affectis pœna: nouū īsti
tuit ducē: & adriatico nauigās Rauēnā ē delatus. Interim eo biēnio: quod ab leonis Ro
mani pōtificis excæcatione ī id effluxerat tēpus: Longobardi beneuentū icolētes a græ
cis accolis sollicitati res nouas molliri icœperāt. Quare carolus ea re tūc primū cōperta
Pipinū filiū contractis tumultuarie q̄cūq; iret: auxiliaribus copiis beneuentū ducere: &
uastatis eorū agris Romā accedere imperauit. Venienti Romā Carolo quæ ordinū di
spositio occurrerit: quæ pompa obuiā sit missa qui aduertet: magnam exteras gentes in
ea partē iā tūc fuisse intelliget: quandoqdē scriptores Saxonū Francorū: longobardorū
q; scalas in primis enumerant. Exceptum in principis apostolorū basilicæ atrio Carolum
Leo papa cū ad eius penetralia deduxisset: in urbē dimisit. Octaua exinde die Carolus:
quidnā sibi uoluisset pascalis & cāpuli in pontificē īpietas discussurus: clærū & populū
in beati Petri basilicā cōuocauit: patribusq; qui ex francis ac italis aderant: consedētibus
perducti sunt: qui obiecta pontifici recenserent: secundū quæ maxima omniū attentiōe
perlecta prælatos carolus sētētiā rogauit: oibusque principio aut tacentibus: aut dignio
ri in dicenda sētētia deferentibus: cūctorū simul respōsio ad extremū fuit: sedē apostolicā
quæ dei ecclesiarū caput sit: & magistra a nemine iudicari. Quo audito pōtifex Leo am
bonē cōscēdēs dixit se prædecessorū suorū uestigiis iceđēte obiectis falso criminibus po
stridie respōsurū. Mane cōuenientibus eodē cū Carolo prælatis atq; oi populo romano
pōtifex Ambone cōscēso euāgelia Christi cernuus tenuit. & iureiurādo affirmauit: sese
omnium quæ iniqui sui imposuerant criminum omnino insontem tantis ab inuidia odi
is appetitum. Erat is dies iduū Decembris anni salutis octingentesimi: quo die Archie
piscopi: Episcopi & Abbates Pontificem Carolumque in lætaniis prosecuti: ut proximis
dei nataliciis eodem conuenirent: fuerunt admoniti. Interim Pipinus Beneuentanos
populatus agros: Vinigisium ducem Spoletanum: cuius copiis maxime usus fuerat:
luceriæ reliquit: iubēs ut eo ex oppido Beneuētanos agitans: ne in subiectorum Roma

Anno octin gētesimo sa lutis.

nis populoꝝ agros exirent curã adhiberet: Et ueniens Romã cõuentui ad diem domini
natalẽ indicto iterfuit: qua die iter missarũ solẽnia ad ipsas beati petri reliquias celebrata
leo põtifex populi romani scito precibusq; Carolũ imperatorẽ Romanorũ declaratũ dia
demate uetusto iperatorũ capitis gestamie coronauit: Tunc populus romanus q aderat
frequẽtissimus ter acclamauit: Carolo augusto a deo coronato magno & pacifico ipera-
tori uita & uictoria: Q uãprimũq; tacuerunt romani: põtifex carolum sacro iungẽs i id
confecto balsami oleique liquamine ad pipinum se cõuertit: eumq; italiæ regem decla-
ratum pariter iunxit: Conuẽtu dissoluto iperator Rexq; urbẽ igressi quocunq; icedebãt
a matronis puellisque ac pueris certatim i amplexũ cõfluentibus pæne opprimebãt. Sed
dispsis i multitudinẽ nũmismatibus cessãte paulisp turba i ædem iuliani lateranẽsi pala-
tio cõtinentẽ puenerũt: Carolusque rebus ad nctauũ diem qetioribus de pascali cãpulo
que & facinoribus quæstiõe habita eos e latebris eductos secundũ leges romanas: tanq̃
maiestatis reos capite dãnauit. Et tamẽ lenita põtificis precibus sẽtẽtia i franciã relegauit.
Maior postea accuratiorq; põtifici & impatori fuit cura urbis Romæ & italiæ rebus so-
lide disponendis. Q ua in faciẽda dispositiõe tradunt multi & hi maxiẽ q omniũ fuerũt
ultimi scriptores: concessisse leonem Carolo ius pontificum Romanoꝝ episcopoꝝque
p orbem christianum eligendoꝝ. Sed quũ nec biblyothecarius nec alcuinus neque etiã
sicardus id habeant: adduci nõ possum: ut credam modestissimum impatorem uoluis-
se tantum onus etiam oblatum accipere: Constatque Stephanum q leoni successit a po
pulo romano fuisse creatum. Omnis itaque põtificis iperatorisque cura fuit græcorum
atq; lõgobardoꝝ: q italiã premebant: rebus ita puidendi: ut certa ac firma pax quiesque
Romæ & i italia i posteꝝ haberet. Q uãtũ uero attinet ad longobardos: ea gens ducẽtis
iam triginta & pæne duobus ãnis maiori italiæ portione potita nihil iã externi præter no-
mẽ retinebat. Q uanq̃ i etruria i Spoletano beneuẽtano Eporegiensi & foroiuliensi du-
catibus: q uetusti essẽt Itali aut lõgobardi nõ satis discernere erat. Soli apud regiã Papiæ
Mediolaniq; & p transpadanæ italiæ regiones nutriri gẽtis suæ delectũ supbe tuebantur
Q uare quũ gentẽ tam multis italiæ populis affinitatibus ac sanguinitate cõiunctã nec
eiicere tutũ: nec delere humanũ uideret: põtifex impatorq; cõstituerũt: u bi sedẽ diu & sta
tus sui fundamẽta habuerat gẽti lõgobardæ nomẽ. & solũ patriũ conseruare: utque ppi
quior cõiunctiorq; nominis romãi memoria fines illis faceret certiores: haberẽtq; illi pro
batæ erga romanos fidelitatis uicinos: qbus esse cura aut motus eoꝝ cõpescendi aut ma-
gistratus renũciãdi: quicqd exarchatus Rauẽnatis fines cõplectunt Romandiolã placu
it appellari. Græcos autẽ Carolus bello psequi: & italia eiicere cõstituit. Q uare oibus co
piis: quæ ex italia cõtrahi potuerũt Pipino filio italiæ regi attributis illũ i beneuẽtanos du
cere iussit. Carolũ franciã uersus eo tẽpore quo pipinus beneuentũ petiit pfectũ fuisse
omnes tradunt scriptores. Q uæ autẽ tũc mãserit Romanæ urbi forma regiminis a nul-
lo tradi uidimus: tã multaq; biblyotecarius de gestis a leone papa etiam p multos annos
scribit: ut non mirari nequeamus: nullum illi de ipso urbis regimine uerbum excidisse.
leonem uero pontificem omnimoda abstinuisse urbis administratione hinc coniicimus:
q biblyothecarius eum reparandis ædibus: instruendis presbyteris: & aliis occupat
operibus pietatis. fuitque insignior basilicæ pauli apostoli ædificatio: q Caroln impe-
ratore spoleti: & Pipino rege in beneuentanis agente horribilis fuit terremotus: quo

Carolus imperator.

ea apud urbē basilica funditus: & uariis in orbe locis ciuitates ac oppida corruerunt Carolo per Rauennā Papiā eporegiamq́ reuerso in franciā: Pipinus postq̄ obsessi diu beneuenti nullā uidit spem potiundi: theate obsedit: cuius ciuitatis præfectus nomine Roselimus gēte oriundus longobarda ad græcos defecerat: captaq́ ui ciuitas prædæ simul & incendio ē subiecta: Ortona exinde & paulopost luceria in deditionē acceptis. Ea quū intellexisset hyrenes Constantinopolitana imperatrix: leonem spatariū suum ad Carolum misit fœdera quæsiturū. Magnaq́ usus modestia Carolus: et ipse Ambinensē episcopum: & eligandū comitē: a quibus petita pax apud hyrenē cōstitueretur: Cōstātinopolim cū spatario ire iussit. Imposuerat Pipinus præsidio luceriæ in deditione sicut ostēdimus acceptæ Vinigisiū Spoletanū ducē: quē corruptū ualitudine Grimaldus beneuētanorum dux obsidens recepta luceria ītercepit: & liberaliter habitū ad restituēdas Spoletano in ducatu aduersus francos longobardorū uires plurimū instigauit. Sed pipinus ex urbe roma in quā redierat eo ducens clausum in luceria Grimoaldū ad deditionem compulit id solum pactus: ut urbibus oppidisq́ decedēs: quæ tenebat libero exilio Papiam demigraret. Caroli legatos: quos de pace acturos miserat Constantinopolim: appulsos hyrenes Imperatrix benigne excepit. Ea quæ per nouā Caroli magni creationem facta est romani imperii a Constantinopolitano diuisio nullos habuit certos prouinciarū fines: Sed quod partim superiora: partim ea quæ scripturi sumus aperte ostēdūt: constat Italiæ partem: quæ ad dexterā a Neapoli: & ad sinistrā a Syponto nunc manfredonia icipiēs supero iferoq́ mari claudit: ac Siciliæ insulā in Cōstantinopolitani iperatoris partibus māsisse. Beneuentanus autē gētis lōgobardæ dux: et si græco magis fauebat: neutri Imperatorū subditus erat.

Veneti. Pariter altera in Italiæ parte Veneti: & si græco magis cōsētiebant: q̄ romano: non tamen ī illius omnimoda potestate erant. Exterarū uero prouiciarū: quas quisq́ imperatorū ditione tenebat: sui imperii nominibus appellabat. Effecitq́ Caroli uirtus: ut si pax concordiaq́ ipsos inter utriusq́ imperii principes uiguisset: apparuerit rem romanā iterū imperio potiturā. Cū enim occidētē Carolus facile domaret: Hyrenes mulier acceptū in orientalibus augeret imperiū. Eā uero paci cum Carolo oratoribus constituēdæ intētā Nicephorus patricius dolo captā ī lesbon insulā relegauit. Et tamen ipse etiā assumpto imperio pacē cum carolo cōstituit: Cuius in fœderibus illud accurate apud uetustos scriptores legimus interuenisse: ut Veneta urbs Italiæ maritima utrūq́ reuerita īpatorē ppriis uterer legibus: & siue bello siue pace neutris partiū cēseret:

Veneti. Eius pacis formulā cū oratores Carolo ī germania apud Salsburgū agenti detulissent: Romā illos misit: oīa ut gesta erāt Romano pōtifici relaturos. At Carolus germaniæ rebus pannoniarūq́ cōpositis Aquisgraniū in hiberna concessit: Aestate quæ secuta est in Saxones ducens eos ex ipsis qui transalpia incolebant: cum mulieribus & infātibus trāstulit in Franciam: quorum pagos abderinis colendos dedit. Quo anno Gothfredus Danaorū gentis oceani germanici accolæ rex ingentē mari classem: & magnum terra equitatum ducens ad Sassoniæ littora concessit: Et pace cum Carolo constituta perfugas germanos: quorum motus absente Carolo in germania timebantur: ex fœdere reddidit Secūdum eam pacem cōstitutā Carolus in Frāciā est reuersus. Romæ per id tēpus nulla erat īgetudo maior q̄ q nōnulli ex clero grauissimos sāctissimos Leonis sūmi pōtificis mores ferre nolētes: illi erāt molestissimi. Quare cū apud Mātuā miraculosus chri

sti domini sanguis apparuisset:tantæque rei auditæ certitudinẽ Carolus a pontifice peti-
isset:eam põtifex abeundi Roma sumpsit occasionem:& mantuam accedens quum mi
raculi certitudinẽ diligenter inspexisset:ad carolum coram illi responsurus accessit. Eo-
dem item ãno:qui primus erat impii a nicephoro patritio assumpti.Aron admirhas sar
racenorũ trecenta millia in subiectas constantinopolitano imperio Asiæ prouincias du-
xit:cuius aduentum imperator ꝑdite formidans pacem ab illo abiectissime petiit:quam
iniquissimis cõditionibus obtinuit:solenni fœdere pactus se quotannis illi aureoꝝ mil-
lia ꝓ iperii indemnitate:& tria item milia pro capitis sui salute in tributa persoluere.Pau-
lo tamen post nequaq̃ saniori usus consilio Nicephorus Scaurationẽ filium imperii cõ
sortem declarauit.Q ui adolescens a turpi genitoris pacto cũ sarracenis discedens:mul
ta diuersis in locis accepit incõmoda:Et leo pontifex romanus ꝑ bauariã Taruisiũ:& in-
de rauennam uersus Romam omnia reperit pacatiora: iniquis illis ueritis:ne aliq̃d secre
tioris præsidii a carolo attulisset quiescentibus.Is pontifex fortunato patriarchæ graden
si.a quo multa apud Taruisiũ accepit cõmoda retribuere uolens:palliũ de corpore beati
Petri sumptũ misit.Extatq; litteraꝝ cũ paulo datarum formula finẽ in hæc uerba habẽs.
Data.xii.kalẽdas aprilis ꝑ manus Eustachii primicerii sanctæ sedis apostolicæ.imperã
te domino nostro Carolo piissimo ꝑpetuo Augusto a deo coronato magno & pacifico
imperatore.ãno tertio pacis eiusdẽ.Erat autẽ fortunatus patriarcha Venetis tunc duci-
bus Ioanni & Mauricio īfensissimus:& cũ illoꝝ emulis ī ciuili dissensione cõspirauerat:
qui patefacta cõiuratione sibi timens de fuga in franciã se recæpit:Et carolo imperatori
uenetos detulit: q; illi a fœderibus ictis discedentes cõstantinopolitano magisq̃ romano
imperatori adhæsissent.Tantũq; apud imperatorẽ eius uerba ualuerunt:ut Pipino filio
Italiæ regi scribens uenetos bello agitari ac opprimi iusserit.Ducens itaq; in Venetos Pi
pinus heriaclã terrestrẽ unicã illoꝝ ciuitatem: cuius locũ nunc ciuitatem nouam appel-
lant:Et equilum eius Ciuitatis oppidũ inuasit.Sed ciues qui ea loca frequentissimi habi
tabant:campestris loci munitionibus suis diffisi:patriã deserentes cũ liberis & uxoribus
uenetias cõmigrarunt.Nec alia fuerunt loca:unde maior numerus familiaꝝ uenetarum
quæ nunc extent:originẽ traxerit.Q uandoquidẽ ad centũ familias eoꝝ præsertim qui
patricii postea fuerint appellati:heracliã egliumq; dedisse omnia uenetoꝝ monumenta
habent.At carolus imperator postq̃ romanorũ pontificẽ Romam reuersum dimiserat:
componendis impii rebus operã dedit.Primumq; uocatis ad se filiis:munera illis obeun
da mandauit.Carolum nanq; ex concubina suscæptũ & natu maiorẽ in sclauos nunc bo
hemos polonosq; ducere iussit:qui Saxones uicinos & romano parentes impio motibus
agitabant.Pipino autẽ & Ludouico apud se aliq̃diu retentis prouincialium conuentum
apud Theodonis palatiũ celebrauit. Q uo in tẽpore Paulus diaconus cum aliis cõcor
dans Venetos & Dalmatas Carolo & Romanis adhæsisse.Nam delati Theodoniũ Vbe
lerius & beatus uenetoꝝ duces Ioãni & mauritio suffecti: ac donatus iadere Episcopus
paulusq; dux oratores cũ carolo iperatore multis donato muneribus fœdera amicitiãq;
iunxerũt.Eo autẽ ī cõuẽtu nil magis accurate fecit Carolus q̃ dissidẽtes:ut assolet ī reꝝ ad
ministratiõe:filios portionis regnoꝝ ꝓuinciaꝝq; q̃bus præesse deberẽt:fecit certiores te
stamẽto cõdito:quod obsignatũ Romã mittẽs ꝑ leonẽ põtificẽ ad robur subscribi seruari
q; uoluit.Exide carolo filio:q̃ bohemis prælio ꝓfligatis leonẽ eoꝝ ducẽ occiderat argrosq;

Turpe pactũ Nicephori cũ saracenis.

Fortunatus patriarcha gradensis.

Veneti

Veneti

populatus erat ad conuētum reuerso: Pipinum imperator in Italiam regnū suū dimisit. Ludouicus autē in Bauaros austrasiosq; & germanos regna sua redire curauit. Profectus postea Theudonio imperator Aquisgraniū accedens: Carolum filiū in sclauos sorbienses ad Albiā fluuium incolentes: & postea iterum in bohemos ducere iussit. Et quidem Carolus filius genitori uirtute assimilis exercitu: quē acceperat ex Bauaris: Burgūdionibus: Alemānisq; aucta utraq; expeditione fœliciter est usus. Nā sorbiensibus q̄ primum sunt aditi: pacatis: & præsidiis duobus eorum prouīciæ fluuiis Sale & Albino ipositis: terram Bohemorum ingressus: quum fugientes illi non essent inuenti: agros deuastauit. Quo in tempore Mauris Corsicam Italiæ insulā premētibus: Pipinus rex classem duce ademaro franco Genuæ Comitis imisit: ad primamq; extensionem: & si Ademarus dux pugnās occisus est: mauri profligati: insula sunt pulsi: pariq; in saracenos fœlicitate per id temporis usus Imperator Carolus: Nauarros: pampilonēsesq; hispanos: q paulo ante ad infideles defecerant: in deditionem per legatos accæpit. Maurique tunc hispanias Taraconensem ac Lusitaniam imperio prementes paratissima classe Sardiniā corsicamq; sunt aggressi. In quos Carolus classe apud Citeriorem hispaniam cōparata cui Buchare dus comes stabuli sui præfecit: duci curauit. Sardis autem probe resistentibus: Mauri prælio supati ad quinq; milia amiserūt. Et bucharedus eosdē in Corsicā ostēsione facta delatos fudit: fugauitq;: tredecim nauibus dū fugerēt itercæptis. Per quod tēpus Nicea patricius a Nicephoro constantinopolitano Imperatore missus ingenu classe in hadriaticū ducta. Dalmatas & uenetos abiectis cum Carolo imperatore fœderibus recedere compulsos: ad suas partes reduxit. Et tamen non multos dies Venetiis cū classe moratus: induciisq; cum Pipino in paucos menses costitutis: Constantinopolim cum omni classe reuersus est.

genue comes.

anno lo[c]erepti'.

Blondi forliuiensis ab inclinatione Imperii Romani decadis secūdæ liber secundus.

ONSIDERANTI mihi nunc orbis olim Romanis subiecti statū: nulla uidetur inclinanti pridem imperio funditus euertendo causa efficacior fuisse q̄ inchoata nuper Constantinopolitani cū Romano principe dissensio. Si nāq; Nicephorus græcus ita in Asiam & Africam mentem cogitationesq; intendisset: sicut Carolus magnus domandis uel imperio uel fidei christianæ rebellibus: Europæ populis incubuerat: facile potuit īstaurari Romanæ rei dignitas: quam uterq; imperator titulo præferebat. Sed dū Carolus hinc Danos gentē oceani germanici accolam per Carolum filiū Romano subigit nomini. Inde saracenos hispanias prementes per Ludouicum filium agitat. Niceforus omissa saracenorum Thraciam & ipsos Constātinopolitanæ urbis fines uastātium cura: omnes imperii sui uires in dāna Italiæ sub Pipino rege quiescentis conuertit. Siquidem eius classis i mare inferum delata populoniam Etruriæ urbem partim fraude: partim uiribus captam diripuit. Et niceta patricius īdutiis quas cū Pipino Venetiis cōstitutas fuisse diximus: uixdū exactis: classe ingēti in hadriaticū ducta: suppleméūsq; in Dalmatia acceptis exposita supero mari Italiæ loca Pipino parentia inuadere constituit. Resciuerat eius aduentum Pipinus: & Comaclo: quod oppidum mari stagnisq; pene ī insulam circundatum: Venetis primum opponitur: cōmunito copias imposuerat ex omni Italica: gallicaq; militia selectas. Duxit tamen in Comaclū Niceta & græcus dalmata: Venetusq; miles multis ac

Veneti per totum.

ceptis uulneribus ē repulsus. Q uamobrē Niceta primo frustratus conatu Venetias se
recœpit:& eius urbis duces imperatorem inter Constantinopolitanū:& regem italicum: Veneti.
pacem ut constituerent intentarunt. Veneta enim urbs per eos trecentos & circiter quin
quaginta qui ab eius conditione effluxerant annos multū populo & opibus aucta erat
ut eam uterq; princeps multifacere cogeretur. Scribit uero paulus aquileiensis diaconus
Vbelerium & Beatū duces uenetiarum:qui græcos & francos ad pacem perducere simu
lassent Pipino insidiatos fuisse:easq; insidias quum Pipinus sensisset a pacis tractatu re in
fecta discessum esse. In monumentis autē reipublicæ uenetorum habetur Vbelenū quia
uxorem ex Galliis haberet francis contra rempublicā consensisse:ideoq; ipsum & bea-
tum fratrem patria pulsos ad imperatorem se contulisse. Q uod quidem ut credam fa
cit ipse Paulus:qui paulo infra Vbeleriū enumerat inter oratores:quos carolum pro pace
constituta ad Nicephoꝝ misisse ostēdemus: Ea quum fieri primarios intra christiani no
minis principes Romanū & græcum fama uulgasset:extulerunt animos sarraceni & sar
diniā primo:deinde corsicā insulā ipso Sanctæ pascbæ sabbato ingressi Aleria urbe spo-
liata mortales omnes præter episcopū & senes admodū ꝑpaucos cū facta reꝝ omnium
præda abduxerunt. Pipinus interea indigne ferens insidias sibi a Venetis:sicut rebat̄ bel
lum in eos maiorē q̄ unq̄ antea apparatu terra mariq; mouit. Id bellū uarie a multis scri-
ptū inuenio. Paulus enim diaconus aquileiensis quē uidemus uenetoꝝ gloriæ libenter
detrahere Venetiā dicit terra mariq; bello appetitā Pipino regi subiectā: & illius duces
in deditionē acceptos fuisse. Gothfredus autē uiterbiensis:& ipsa uenetoꝝ monumenta
habent eam uenetiæ subiectionē sup̄iori bello factā:quando pipini copias heracliā equi
leiumq; scripsimus iuasisse. Vnde quū aliquando attente considerauimus:quæ potuerit
esse insidiæ:quas uenetoꝝ duces Pipino struxerint id credimus fuisse:quod in tanta scri-
ptoꝝ cōfusione Gothfredus innuit:& Paulus præpostere scribit: Pipinū licet Venetiam
ꝑ ducum ubelerii & beati deditionē subegerit: Ita uenetos dimisisse liberos:ut nihil rei cū
græco imꝑatore postmodum illis esset. Venetosq; post ictū id fœdus mercaturæ quam
in orientis partibus accurate semꝑ & auide nimis exercuerūt causa cū Nicephoro impa
tore in gratiā Pipino inscio rediisse. Eāq; obrem pipinū ira concitū arma in Venetos re-
sumpsisse. Satis enim constat quando id bellū ē motū Vbeleriū & beatū duces siue pro-
fugos:siue ut diximus pulsos:patriæ extorres: Et Valentinū eoꝝ ex utroq; parente fratrē
in ducatu fuisse apud methamaucū:quæ tūc uenetæ reipublicæ regiminis sedes erat. Id
bellū quē maxime in modū sit gestū dicturi:loca prius breuiter describemus. Sitū urbis
uenetæ qui non uiderit nullo describente ingenio perite intelliget. Interiectū enim mari
& stagnis:a q̄bus urbs circūdat̄:littus ꝑ sexaginta pene passuū millia decē scindit̄ uadis
& interiecta scissuris in īsulas littora plæraq; a diuersis tūc populis rempublicā uenetoꝝ
cōstituentibus habitabant̄:quoꝝ ad orientē meridiēq; primi Brondulenses secundi clu-
gienses. Tertii pelestrinenses:quarto in loco Albiolenses. Et in quinto erāt Methamaucē
ses: Sextū locū oliuense tunc castrū ubi nunc episcopiū est obtinuit. Secundum quod re
motiori ab alto mari aliæ habitabant̄ non quidē in littore :sed in paludibus insulæ quaꝝ
prima Riuusaltus cæteras sua dignitate reddidit obscuras. Pipinus itaq; obsessis mari cū
classe uenetis:ne alicunde adueherent̄ nauigio commeatus terrestres copias littoralibus
ut ita appellē insulis imittere curauit. Brondulensibusq; clugiensibus:& pelestrinēsibus

Situs urbis V

in potestatem factis in Albiolam duxit: Priusq; q̃ potiretur: Valentinus dux & omnes
Veneti. Veneti ad clauum reipublicæ in methamauco sedentes: ea relicta insula: riuumaltum
sedem reipublicæ transtulerunt. Ea territi magistratuum fuga Albiolenses: & qui in
patria manserãt Methamaucẽses: deditionem fecerunt. Habent hac in parte uenetorũ
monumenta Pipinũ regẽ: qui difficiliorẽ solito per paludes q̃ per littora cursum intellige
ret: quid sibi agendũ esset: dubium hæsitasse: & tandem dolosæ mulieris uetulæ consilio
consiliu. pontẽ ligneum fabricasse: quo equitatũ in riuialti insulam traduceret: uenetosq; secũdũ
maris æstũ: qui in paludibus æque ac in alto pelago fluit refluitq; nactos: ponte igni fer
roq; refracto Pipini regis equitatũ demersisse: a cuius cladis hosti inflictæ memoria ca
nalem: qui tortuosissimus a methamauco i riuũaltũ perducit: orphanũ appellari uolunt.
Cernitur q; in riuialti mercatorũ porticu pictura insignis: ante ducẽtesimum annũ facta:
equites ostendens eo in ponte præliũ cõmittentes. Cladem uero a francis eo in loco facile
acceptam crediderim: q; Paulus Sicardusq; scribũt: Paulũ cesserane: ut ipsi appellãt: cu
ius familia nunc ciurana dicitur: Dalmatis Venetisq; cum classe auxilio aduenisse: & ter
ritam eius aduentu classem regiã recessisse. Sed equitatum de ponte: quẽ tria passuũ mil
lia longũ fuisse oportuerit: dimicasse: delyrẽntis fuerit uel credere uel scribere. Quicqd
ueritas habuerit sub ipsũ classis quã Paulus ciuranus duxit: aduẽtũ: pax Nicephorum
inter Imperatorem & Pipinum renouata est: in cuius fœderibus Venetis concessit rex
Italicus: ut imunitatem: qua a Carolo genitore donati fuerãt: retinentes: Nicephori parti
um bello paceq; censerentur. Eaq; constituta pace: Veneti publico omniũ insularũ consi
lio sedem a methamauco trãslatam in riuoalto manere: & q; Riuusaltus sit ciuitatis no
men constituerũt: Palatiũq;: quod nostra ætate superbissimis est ædificiis auctũ: eo in lo
co tunc primum fundare cœperunt. Pariterq; eodẽ anno: quia in oliuolensi insula littori
proxima castellũ fuerat: episcopi sedẽ ibi cõstitutã appellãt: & totã diocesim castellanã.
Per id tẽporis Carolus imperator certior factus Gothofredũ regem Danorum frisones
imperio parentes inuasisse: & prælio superatis centũ librarũ argenti in quotannos tribu
ta imperasse: suas omnes copias in transrhenanis apud allarã fluuiũ: qua uisarã amnẽ in
...lus rex dannorum ...e ...fuit. fluit: ad diem cõuenire iussit. Sed dũ Carolus ibi Gothfredũ multis. ut ferebatur: minis
tumentẽ expectat: nũcius affertur illũ a satellite suo interfectũ esse. Nec fuit ea lætitia oc
cisi hostis imperatori diuturna: q; eodẽ ferme die alter allatus est nũcius: Pipinũ filium
caroli filius Italiæ regem: apud Mediolanum urbem Italiæ obiisse. Quamobrẽ a quisgraniũ est re
uersus. Eo agentem in loco Carolũ Arsacius & Leo spatarii Nicephori imperatoris Cõ
stantinopolitani: & Ambulath saraceni hispaniæ regis. Eumighiq; regis danorũ: qui pa
truo Gothfredo suffectus erat: oratores adierunt: cũ quibus oibus petitam pacẽ ea ratiõe
celerius firmauit: q; filiorum & regni sui rebus consulere intenderet. Vt autem inita cũ
Nicephoro pax solidioribus stabilirẽ cõditionibus: misit Carolus cũ Leone & Arsacio
spatariis nicephori legatis: Galdonẽ episcopũ: & Vgonem comitem Turonẽses: Aigonẽ
Comitem foroliuii: & Vbelerium Venetiæ ducem patria: ut ostẽdimus: tũc extorrẽ Ora
torio aquisgranio profectis: Carolus classem in britãnico oceano: quæ sepẽtrionalibus
oris subueniret: cogi: terrestres uero copias tripartito diuisas in liuonas pannonias: brito
nesque duci iussit. Ipse a quisgranio mouens & Bononiam maritimam ciuitatem dela
tus: primum omnium classem eo conuenire iussam inspexit. & cum omnia ex sententia

intellexisset disposita esse Aquisgranium reuertens Emingi regis Danorum: & sclauo-
rum polonum bohemorumq; ad danubium incolentium nuncios habuit obuios: q oẽs
magnis multisq; muneribus illi datis: nihil magis q̃ confirmationem perpetuitatemq;
orarunt. Quod quũ læto concessisset animo imperator: tristi perculsus est nuncio mor-
tis Caroli filii: qui germaniæ limites cum copiis obseruabat. Interea quo tempore orato-
res constantinopolim missi applicuerunt. Nicephorus bulgaroꝶ bello implicitus multis
erat uictoriis usus: qui priusq̃ ad pacem cum dictis oratoribus i constantinopoli firmã-
dam redire potuerit in prælio quod apud mesiam superiorem cũ Chrũno bulgarorum
rege gessit: superatus occubuit. Et stauratius filius uulnere secundum autem eodem in
prælio accepto: Constantinopolim reuersus imperiũ assumpsit: Quem non post annũ
ut aliqui uolunt: sed tertio imperii mense Michael sororius eius deposuit: & illi in iperio
successit: Eiq; nihil antiquius fuit q̃ ichoatã a Nicephoro pacem cum Caroli oratoribus
q multos mẽses cõstantinopoli expectauerãt cõfirmare. Cõditiões quæ fuerĩt oẽs ferme
scriptores paucissimis explicãt uerbis: ut oriẽtẽ cũ cõstãtinopoli michael: & carolus occi
dẽtẽ cũ Roma haberet. Sed paulus addit hispaniaꝶ partes: qbus recipiẽdis tãopere Caro
lus isudauerat ipatori græco redditas fuisse: & uenetoꝶ monumẽta: qbus cõcordat goth
fredus: habent ueneriam urbem ea conditione in constantinopolitani partibus mansisse
ut immunitatibus pridem a carolo habitis per italiã uteret̃. Detulit uero Michael eate-
nus Carolo: ut cum illius oratoribus suos ipse Aquisgranium mitteret: pacis formulam
redditurus. Fuerũtq; hi Michael episcopus: & Arsacius Theognistrisq; prothospatarii
Ea pace firmata: quam anno desiderauerat Carolus Bernardum ex Pipino nepotem a d
regendam italiam misit. Et quia constans fama erat Bethicæ lusitaniæq; hispaniaꝶ sarra
cenos classem parasse ingentem: cum qua italiæ insulas: & ipsam inuaderent italiã: uuali
um alterius Bernardi patruelis sui filium: ideo nepoti bernardo dedit regendæ italiæ so-
cium: ut uno terrestribus occupato expeditionibus: alter maritimis præesset. Venitq; sar
racenoꝶ classis: & bipartito Corsicam Sardiniamq; aggressa est. Sed ea: quæ sardiniam
inuasit deleta: Altera in hispaniam de fuga se contulit. Eoq; prospero in rebus italiæ suc-
cessu factum est: ut Ambulach Sarracenus hispaniarum rerum cõstitutam alias cum
Carolo pacem renouauerit. Vtq; omnis italia ubiq; quiesceret: concessit carolus Grimo
aldo beneuentano duci: quẽ unicum i italia ex longobardorũ reliquiis superfuisse osten
dimus: pacem dari: tributo illi uigintiquinq; milium aureoꝶ in quotannos ex fœdere
implorato. Oratoribus Michaelis constantinopolitani impatoris: qui aquisgraniũ uene
rant auditis: omnia quæ petere animum induxerunt: Carolus concessit. Et quum eam pa
cem plurimi faceret redeuntibus ad Michaelem socios dedit Amalarium Treuerensem
episcopum & Petrum abbatem nonãtulanũ: qui apud orientalem manentes impatorem
illum ab occidentalis uexatione curarent auertere. Sub quoꝶ episcopi & abbatis tempus
profectionis Carolus cõuentu primarioꝶ imperii sui puinciaꝶ omnium apud Aquis-
granium habito: Ludouicum filium aqtaniæ Regem i impii Romani consortẽ assum
psit: & Bernardũ nepotẽ italiæ Regem appellauit. Interim sarraceni africam ad Cartha
ginem icolentes quum italiæ insulas per ambulach hispani gentis suæ Regis pacẽ quie-
scere molesto ferrent animo: corsicã inuaserunt: quos facta ingenti præda onustos hispa
niam uersus nauigantes Ermengarius comes Emporitanus: qui maioricam pro rege

Italico gubernabat aperto aggressus mari fudit:& nauibus eorum octo intercæptis:qn
gentos christianos:qui capti abducebantur liberauit. Neque quieuerunt fracti:fugati
q; eo prælio Saraceni:sed priusq̃ eam reducerēt classem:in italiam circūacti centūcel-
las urbem Romæ propinquam primo impetu captam uastarunt:exinde ad Narbonen
sis prouinciæ littora delati:extensione plurimis in locis facta:maximis prouinciales incō
modis affecerunt:quarum benegestarum rerum superbia elati acceptas ab Emēgano
comite Emporitano iniurias ulcisci statuerunt:& Sardiniam ex improuiso inuadentes:
totam trepidatione tumultuq; complerunt. Sardis autem apud comitem impigre con-
uenientibus:signo in hostes dato:prælium terra primo:deinde cum profugis ad naues
mari cōmissum est:christianisq; superantibus Saraceni multis mortalibus & aliquot
amissis nauibus:mæsti in africam sunt reuersi. Cæteris tunc in locis occidentale imperi
um quiescebat. Michael uero constātinopolitanus bello bulgaros agitabar in quos ali
q̃diu inferiores:dum insolentius uictoria utitur apud Adrianopolim uictus fugatusq;
non magis copias q̃ animos amisit. Nāq; Constantinopolim de fuga reuersus:siue quia
occidi a populo timuerit:siue quia adeo altum mœstitia in cor ascenderit:imperio se ab
dicauit:cui a prætoribus militia:populoq; suffectus ē leo pardi patritii filius. Chrūnus
uero Bulgarorū rex Adrianopoli potitus:& uictoria de Michaele parata audacissime
usus in Constantinopolim arma uertit & castris ad portas urbis firmatis:oppugnatio-
nem ostentare præsumpsit. Leo autē eruptione cum populo militibusq; facta & repulit
audaces Bulgaros:& regi Chrūno forte congressus:illum interfecit. Eo ex secūdo præ
lio parta est orientali impio quies illi similis quā paulo ante occidentale docuimus ha-
buisse. Vrgentibus autem iam fatis Romano infestis imperio. Carolus imperator āno
ætatis septuagesimo primo uita fūctus ē. Fuitq; mors ipsa rebus imperii eo perniciosior
q; forte eodem anno gens saracena maximis inter se scissa dissidiis Carolo superstite
faciliter potuit deleri. Mabarmad nāq; āmirrhas Haldale fratri congressus cum se præ
lio inferiorē & prope uictum cerneret in fœdus consentit:per quod duos pro unico con-
tra ac fuerant consueti āmiranthes saraceni habuerunt. Idq; primoris gentis adeo ægre
tulerūt: ut in āmirāthis locum quattuor creauerint tyrānos:quorum unus ægiptum et
africam ocupauit:duo hispanias inter se partiti sunt. & quartus palæstinam ac Syriæ lo-
ca cæpit. Agebat in aquitanis hiberna Ludouicus Romanorum imperator cognomēto
pius:quando illi Carolum patrem obiisse renunciatum est:qui aquisgranium repēte de
latus. legationes:quæ ad genitorem uenerant primo audiuit. deinde prouicialiū cælebra
to conuento:ea quæ romanorum imperio & francorū regno administrandis uisa sūt ne-
cessaria:ordinauit. Legationum autem primaria fuit leonis Cōstantinopolitani Impera
toris qui Michaeli:ut ostendimus:per id tempus suffectus erat. fueruntq; oratores Chri
stophorus spatarius & Gregorius diaconus:quos Amalario episcopo:& Petro Nonan
tulano abbati a Carolo missis:Leo socios addidit pacis:quæ inter duo imperia cōstitueba
tur formā delaturos. Quæ aūt fuerit pacis cōditiōes nullus scribit. Solusq; paulus diaco
nus dicit innouata fuisse fœdera Carolum inter & Michaelem icta & illis cōseruandis
Nobertū regiēsem episcopum:ac Ricomiū pictauensē comitē oratores a Ludouico Cō
stātinopolim fuisse trāsmissos. Is etiam impator Romanoꝝ nouus Italiæ quieti cōsules:
cōstituta a Carolo genitore cū Grimoaldo beneuentano duce innouata pace: Bernardū

Carolus uita functus.

Italiæ regem nepotem suum ad se accersiuit. Erãt ludouico filii adolescẽtes duo Lotharius & Pipinus: quorum natu maiorem lothariũ sub ipsum Bernardi italiæ regis in franciam aduentum Bauaris: & Pipinum aquitanis gubernatores dedit. Primã exinde expeditionem Ludouicus imperator: Bernardo rege comitante: aggressus est in danos: & Eroldum & Ranfredũ reges: imperio parẽtes romano: a filiis olim Gothfredi regno pulsos reducere itenderet. Obstitit uero hyems uel eo maxime: quia Gothfredi filii cum ducentis onerariis nauibus maritimum gerebant bellum: Et omne id pelagus glacie concretum erat. Quod quum imperator rexq; intellexissent: medio ferme hærentes itinere ad Parbrunium Saxoniæ ciuitatem exercitum in hibernis continuerunt. Eaq; hyeme iam media quum esset allatum ex italia Romanorum primores in leonis Papæ mortẽ coniurasse: illumq; reos supplicio affici curauisse: Imperator regem in italiam ire iussit: curaturum ne quid detrimenti Regnum italiæ pateretur: Ingressusque Romam Bernardus Rex: & si illico in grauem piculosumq; incidit morbum: res romanas per Gerardum comitem composuit. Quamprimũ autem fama per italiæ regnum uulgata ẽ Bernardũ Romæ esse: caralitani sardorum oratores ad eum uenientes ostenderunt pacem tertio ante anno cum Ambulach sarraceno hispaniæ rege uita functo constitutam & ipsis sardis: & regno italiæ damnosam esse: quorum acquiescens consilio eam infringi: & bellum Sarracenis indici uoluit: Eodemq; i tempore cum leo papa apud bleram ægrotare cœpisset: Romani in illum animis efferatis: quicquid ædificiorum non in urbe magis q̃ in proximis ciuitatibus & oppidis uel instaurauerat: uel a fundamentis erexeratĩ audita alias rabie admoliti sunt: Quem tumultum in peius: ut apparebat euasurũ Rex Bernardus: quũ per litteras & nuncios compescere nequiret: Vinigisio Spoletano duce cum exercitu per arma sedauit: cui pontifici ex ea ægritudie uita functo suffectus ẽ Stephanus quartus: qui tertio q̃ creatus erat mense: i franciam accedens: Ludouicum imperatorem apud aurelianos inunxit: & imperiali diademate insigniuit. Per quæ coronationis tempora uariis agitari motibus imperator cœpit. Nam quum Signinium uasconiã prouinciam: quæ garumniã inter fluuium: & pireneos montes: gubernantem magistratu amouisset: uascones ab imperio defecerunt. Et pariter Salanius quidam abderitorum Regulus gentis germanici oceani insulas incolentis fidem: quam Carolo magno diu seruauerat deserens: Gothfredi filiis aduersus heroldũ regem danorum imperio fidelem adhæsit. Vascones autem uicinos galliarum populi facile breuiq; adeo edomuerunt: eneruaruntq; ut nulla rebellandi facultas: in posterum sit relicta. Maius tamen tuendis Danorum regibus negocium imperatori fuit. Qui enim saxonum obseruabant limitem franci imperatoris iussu quum hostes inuadere non auderent illos a prouinciarum imperii principio arcuisse satis supraq; duxerunt. Et tamen paulopost occasione oblata freti cum Solamo: & Gothfredi filiis cõflixerunt: illisq; prælio fusis heroldum in paternum daciæ regnum reduxerunt. Pariq; fœlicitate usus imperator ludouicus: Britones. qui rebellionem intentauerant superauit: & i Murmanium ducem: qui adulterini regni nomẽ sibi imponi passus erat in uinculis ad se perductum capitali supplicio animaduerti iussit. Tam multis rebus uariis in locis benegestis Ludouicus imperator conuentum i aquisgranio cælebrauit. In quo ecclesiasticis rebus compositis legatos Constãtinopolitani imperatoris: & Sarracenorum cæsaraugustanam urbẽ hispaniæ obtinẽtium audiuit Sar-

racenis autem petitam pacem facile concessit: Sed Nicephori qui orientalis imperatoris
erat orator: q de rebus ad Romanos Dalmatasq̧ spectātibus ageret: nihil certius respō
dit: q̄ se curaturum: ut magistratus urbis & Italiæ satisfacerent. Dum ea geruntur in frā
cia: Stephanus quartus papa Romam ab imperatore reuersus breui obiit: eiq̧ successit
pascalis primus: qui q a clero populoq̧ romano: absq̧ imperatoris auctoritate præter ob
seruatam diu ante consuetudinem electus esset: ad illum scribens suam innocentiam a
clæri populiq̧ uiolentia purgauit: egitq̧ cum illo mitius omnium opinione Ludouicus:
qui non solum in bonam partē pontificis scripta accepit: Sed pacta quoq̧ inter utriusq̧
prædecessores seruari solita sponte confirmauit. Sub ipsum exinde tēpus imperator Lu-
douicus Aquisgrani agens in conuentu quem solennem habuit Lotharium primo ge
nitum imperii consortem declarauit: pipinusq̧ tunc secundus filius Aquitaniæ. & Lu-
douicus tertius Bauariæ reges appellati sunt. Q uedum fierent Bernardus Italiæ rex fa
tui adolescens ingenii quorūdam magnatum Italiæ instigatione: inter quos fuere Ansel
mus Mediolanensis: Vulfaredus Cremonensis: & Rodulphus Aurelianensis episcopi
imperatori rebellauit: Claustris enim italiæ quacūq̧ ex galliis germaniaq̧ est ingressus
præsidio cōmunitis primariaræ urbium populi sacramento in suam aduersus Ludoui
cum patrium fidem obstricti sunt. Ea cum rescisset imperator causa in conuentu pro-
posita: nepotem læsæ maiestatis crimine damnatum hostem iudicauit. Exinde copiis:
quantascunq̧ galliarum: germaniæ: & bauarorum prouīciæ potuerunt mittere: coactis:
in italiam duxit. Intellexitq̧ ocius malo suo infœlix adolescens Bernardus: q̄ perditorū
hominum consilio usus fuerat: q nec claustris præsidio impositi milites: nec adacti sa-
cramento populi fidem seruauere. Sed subita deditione: q̄primum sunt aditi: facta: sese
imperio permiserunt. Rebus italiæ breui pacatis imperator nobiles italicos proditionis
conuinctos iugulari iussit: Bernardum autem: & si ilico ad imperatoris aduentum armis
depositis ad misericordiam confugerat: & simul episcopos ī franciam perduxit. Et conuē
tu iterū super iudicio aquisgrani habito gladio trucidatus. Episcopi uero Synodali decre
to depositi in monasteria relegati sūt. Nec dū satis ea erant cōspicata: cum imperator bri
tanniæ motibus qui nunciati sunt: concitatus eo tumultuarie duxit. Viomarchusq̧ tyrā
nus ad regnum aspirans: congredi ausus in prælio interfectus est. Pacata tyrāni morte
britannia ad alios motus: qui in andegauis nunciabantur: sedandos cōtulit se imperator
Eo cum uenisset: omnia repperit quieta: sed aliud accæpit incōmodum: q Ermēgardam
uxorem: ex qua tres filios reges tunc superstites suscæperat: lōgo confectam morbo ami
sit. Profectus itaq̧ per rothomagum: ambianum & camaracum se contulit aquisgraniū
Vbi absoluit multarum gentium oratores: per totumque triennium quod secutum est
nullo maiori negotio implicitus fuit: q̄ domando lindeuto inferioris pannoniæ tyrāno
qui rebellis superiorem pannoniam: & Dalmatiam uariis motibus agitauit: tandemq̧
fugatus est in montes: qui mæsiam a pannoniis diuidunt cōpulsus deditione facta ue
niam impetrauit. Apud constantinopolim interea quies illa durauerat: quam Leonē im
peratorem in chrūni bulgarorum regis morte ostendimus peperisse: finemq̧ quieti attu
lit ipsius Leonis mors: quem Michael domesticorum comes optimatum prætoriano-
rumq̧ fauore cum interfecisset ad imperium per arma sublimatus est. Eodemq̧ anno:
qui fuit inclinationis romanorum imperii decimi supra quadringentesimū Ludouicus

imperator Lotharium filium in demortui Bernardi locum italiæ regem dedit: quem Romam a pascali pontifice: populoque romano uocatum pontifex ipse in basilica beati Petri inunctum. Coronatumque regem italiæ primo & postea Augustum appellauit: Romanis tamen: & nonnullis italiæ primatibus non satis obedienter imperata facientibus: lotharius Papiam ad ludouicum genitorem se contulit: ostenditque ad comprimendam insolentium proteruiam copiis opus esse. Quamobrem Ludouicus adelardum palatii & Maringum Brixiæ comites filio cum cohortibus addens: illum romam reuerti: ut cõtumacium audaciam compesceret: imperauit. Priusquam tamen lotharius Papia moueret: nuncii ab urbe Roma attulerunt Theodorum Romanæ ecclesiæ primicerium: & leonem nomenculatorem eius generum in patriarchio lateranẽsi primum excecatos: & postea caput truncatos esse. Nec erat obscurum eos ob obseruatam: & multis ostensam modis imperatori lothario fidem: ea omnia passos esse. Attulit etiam imperatoribus fama: & Romæ uulgo creditum est paschalem papam uel facinus iussisse: uel quod uero magis erat simile: quum id a coniuratis constitui rescisset: dissimulasse. Non tamen adduci potuerunt imperatores: ut iniectam pontificis culpæ suspitionem temere admitterent: Sed mittentes Romam nuncios Adalangum abbatem sancti Nedasti: & hunfredum comitem curiensem: quo se res habuisset modo inquiri iusserunt. Iisque iam iter ingressis ioannes episcopus nouæ uillæ: & Benedictus Archidiaconus Romanus imperatores a paschali pontifice adierunt: conatique sunt impositam pontifici calumniam abolere: Et pontifex ipse quamprimum oratores imperatorum Romæ applicuerunt triginta episcoporum Synodo coacta: innocentiam suam iureiurando purgauit: atque etiam mortuos tanquam maiestatis reos iure cæsos pronuncians: iterfectores: qui de familia Sancti petri erant: absoluit: & in patria conseruauit. Ea ut erant gesta quum imperatores ab abbate: & Comite nunciis suis ab episcopoque Sutrino. sergio biblyothecario: & leone magistro militum: quos pontifex Papiam misit: intellexissent: in bonam partem consilium pontificis acceperunt. Ludouicus nanque mitissimi imperator ingenii semper multum fidei apostolicæ detulit: Fuitque adeo ut quatuor Romani pontifices: quos uigintiseptem annorum illius imperii tempora habuerunt: adiumento nunquam caruerint: quo in romanorum persecutionibus sæpenumero indiguerunt. Tradunt etiam Eginardus paulusque: & Ricardus scriptores ludouicum in pascalis romani pontificis manibus renunciasse Iuri quod Hadrianus primus pontifex Romanus Carolo magno genitori suo concesserat: Id quum nullus dictorum scriptorum: quod fuerit: scribat: fuisse tenemus: quod supra in Caroli gestis tebus uerisimile nobis uideri negauimus: aut scilicet Sũmæ modestiæ imperatorem uoluisse: aut excellentis animi: & ingenii pontificẽ concessisse in ius Summorum pontificum: & omnium orbis Christiani episcoporum ad libitum ordinandorum Siue igitur hadrianus carolo concessit: & ludouicus seipsum: posterosque spoliauit: Siue nihil eorum fuit: aliud a ludouico generosi animi: & Romanæ ecclesiæ amantissimo pricipe: ingentis in ipsam ecclesiam libertatis extitit argumentum. scribit nanque illi epistolã cuius multa uidimus exempla: per quam italiæ ciuitatum oppidorumque partitionem faciens: quæ iurium ecclesiæ sint: aut imperii enumerat: In tuscia enim imperii iurium esse dicit Arretium: uolaterras: clusium: florentiam: pistorium: lucam: Pisas: & lunam. Cæte

ra autem loca quum non explicet in Romanæ ecclesiæ portionem uidetur relinquere: Sed nescio qua ratione Perusiam & urbē ueterem quæ & in etruria sunt ecclesiæ Romanæ iurium esse exprimit. Pariterq; in umbria tudertum: & quicquid undiq; ad romanæ urbis agrum continet: & ultra apenninum totam Romandiolam: ac Rauennatis ecclesiæ exarchatum Romanæ ecclesiæ iuribus ascribit. Pauloq; post factam huiusmodi diuisionem pascalis pontifex Romanus ad primos octaui anni pōtificatus dies obiit. Tūc uariantibus inter Romanos sententiis duo per contentionem in pontifices sunt suffecti Quos cum nobilitatis Romanæ primores deposuissent: concordi totius populi cum clero fauore creatus ē Eugenius secundus: qui erat tituli sanctæ Sabinæ presbyter cardinalis. Id cum esset imperatori Ludouico apud compendium Galliæ oppidū agenti nunciatum: Lothariū regem in italiam misit: Ipse in Britanniā rebelles animos præ se ferentem exercitum duxit: & per Rhedones tripartito prouinciā est ingressus. Filiis nanq; Pipino exercitus parte una: alia Ludouico attributis: tertiam ipse sibi seruauit. Ea prouincia per quadraginta dies ferro igniq; uastata: & obsidibus acceptis Rothomagum se contulit: qua in urbe oratores Constantinopolitani imperatoris suum accessum iusserat operiri. Sūma legationis erat sæpe alias: & diu ante agitata apud Cōstantinopolim imaginū uenerario: de qua quid Ludouicus sentiret: Michael fieri certior cupiebat. Cumq; censuisset Ludouicus Romanum pontificem cōsulendum oratores illum adierunt. Quo per id temporis imperator Lotharius se cōtulerat. Et ab Eugenio pōtifice comiter acceptus statum urbis: & regni sui Italiæ ex illius sententia reformauerat: ut nō minus Italia ubiq; q̄ Roma motibus: intestinisque dissidiis careret. Inuenio aūt quod diu attente quæsiui Lotharium imperatorē: tunc primū magistratus in urbe Roma constituisse: qui ius populo dicerent constare uideatur romanos uera sub Carolo filiisq; & nepotibus ad eā diē libertate usos: qua prius petulantissime usi erant. Rediitque breui ad Ludouicū genitorem Lotharius & omnes simul genitor filiiq; præstantissimi duces domandis in hispania saracenis: & finibus romani imperii ad germaniæ pānoniarumq; limites custodiendis intenderunt. Nam ut ea omittamus: quæ parū digna multi referunt scriptores. Ludouicus bulgaros post petitam impetratāq; pacem pannoniarū limites ingredi ausos: sola mittendi in eos exercitus ostentatione a motibus abstinere fecit. Et petitam iterato pacē per Baldricū: & Gherardum comites intarranorum qui sunt dalmatiæ populi: concessit. Eam uero pacem uix dum ictis fœderibus constitutam bulgari rumpentes nauigiū ingens per Danubium in drauæ fluuii hostia perduxerunt. Maior interim difficiliorq; expeditio imperatores patrem & filium destinabat. Nāq; Aido quidam perfidus: quem Ludouicus regendæ aquitaniæ præfecerat: Ausoniam urbem dolo captam diruit: & oppidis castellisq; illius agri communitis Abdecamāni sarracenorū regis auxilia accæpit. Missus ad eum ab imperatore orator Elisachar abbas ut in fide maneret persuadere nequiuit. Missi etiam post abbatem cum copiis Adebrandus & Donatus comites: pauca de ausone agro castella ægre: & multo in præliis effuso sanguine recæperunt: Saracenisq; indies apud Aquitaniam præualentibus nonnulle ex proximis hispaniæ Citerioris ciuitatibus: ad illos defecerunt. Elisachar tamen abbas & si apud aidonē parum fœlici legatione usus erat: Bernardo Barchinonis Comiti: ut fidem imperatori romano seruans:

suos quoq; gothos:& subditos hispanos ne Aidoni consentirent:psuasit.Interea Abdera-
nan Rex classem cum paratissimo sarracenoꝝ exercitu duce Aburmane cõsanguineo
Aidoni ex cæsaraugusta auxilio miserat:Et ludouicus iperator copiis Pipino filio Aqui
taniæ regi datis:omnia curabat:per quæ aidoni sarracenisq; resisteret.Dum autẽ Christi
ani conatum:& omnia lente agunt.irruentes maxima cũ celeritate Aburmanes aidoq;
agros barchinonensem gerũdensemq; enormi crudelitate uastarunt:& facta omnifaria
rerum ingenti præda:prius se ad cæsaraugustam recæperunt q̃ eoꝝ quempiam Pipini
exercitus uidere potuerint.At apud urbem romam Eugenio Papa defuncto suffectus ẽ
ualentinus primus:& quum is itẽ trigesimo:uel:ut quidã uolunt:quadragesimo die obiis
set:creatus est in pontificem Gregorius quartus ciuis Romanus: qui erat tituli sancti
Marci præsbyter Cardinalis.Fama rei apud Barchinonem:gerundamq; bene a sarace-
nis gestæ in africam asiamq; perlata: cæteri eius gentis populi animos extulerunt:& pri-
mi asiani sacrosancta palæstinæ loca fœdantes a nemine christiano adiri permiserunt:
Mauri uero in siciliam classe delati extensione facta late incendia cõmiserunt.Nec sciuit
potuitq; michael impator græcus tantis malis aliter ꝓuidere:q̃ q; uenetis:ne mercimo-
nia occidentis in Asiam pferrent inhibuit:& aliquot onerariaꝝ nauium triremiũq; præ-
sidia siculis etiam a uenetis afferri curauit:Delataq; in siciliam classis ueneta:eatenus pro
fuitq; siue præda abunde satiati:siue maiorem ex græcia.italiaq; classem aduentare sus-
picati infideles:q̃primum uela a longe conspexerunt:in africam redierunt.Erat p id tẽpo
ris uenetoꝝ dux Iustinianus particiacus:anno cuius secundo ducatus beati Marci euan
gelistæ corpus Venetias est translatum.Id factum non ab re fuerit recensere: q; Sicar
dus Singibertus:& Vicentius scriptores in corruenti imperatorum tempore differunt
& Iacobus de noragine.paulinus episcopus:& petrus Damiani in euangelistæ eiusq; trã
slationis laudibus occupati:rem quo gesta sit modo incondite referunt . Babylonis rex
sarracenus postquam loca palæstinæ sacrosancta:ut diximus:fœdari iusserat:ornamen
ta quoq; ecclesiaꝝ:ut sna:quas uocant meschetas:templa exornaret: babylonem iusse-
rat comportari.Ventum erat ad cælebertimã alexandriæ ecclesiã:quæ sancti Euangeli-
stæ Marci sicut cadauer seruabat:ita nomen referebat:& quibus datum erat negocium
cæmentarii fabre dolata uarii coloris marmora diuellebant: Q uum forte ecclesiam in-
gressi bonus methamaucensis:& rusticus Torcellensis ueneti mercatores scaurati ũ mo
nachum:& theudorum specularem præsbyterum ecclesiæ custodes :mœstos quidẽ:& il
lachrymantes:tanti mali causam interrogant.Q ua intellecta indignabundi sanctum
cadauer:ne a barbaris fœdaretur:sibi postulant dari:uenetias deferendum:Sacerdotibus
q; indignum esse dicentibus:ut ea sancti marci cadauer exularet ecclesia:in qua uiuus &
præfuerat:& mirum in modum populo profuerat christiano:non facete magis: q̃ uere
responderunt non posse censeri exulem:si uenetiam:in qua apud aquileiam recens scrip
tum iuuenis prædicauerat euangelium:post actam Alexandriæ senectutem :& functũ
uita corpus lõgo postliminio rediret:eoq; rediret tẽpore:quãdo ossa:& quicqd neruorũ
esset reliqui in dissipationis piculũ sint adducta. Erant uero bonus & rusticus ditissimi
mercatores:sed q auiditate lucri iperatoris Michaelis:& suæ reipublicæ iussa trangressi
decem onerariis nauibus merces ex italia alexandriam aduexerant.Q uare eorum pol-

licitationibus promiſſionibuſq; in ſententiā ducti ſacerdotes quod petebatur faciliter cōſenſerunt. Deferēdi ad naues ſancti cadaueris hūc maxime modū fuiſſe legimus: Scauracius & Theodorus capſa: quæ ſanctum ſeruabat corpus. aperta. illud ſporte impoſuerunt: qua mercatorum ſerui commeatum ad naues perferre conſueuerant. Tunc parati ad id aſtutiores & tunc de induſtria a ueſtitu ſordidiſſimi Colones ſportam oleribus porciniſq; carnibus ſuperiectis plenam medio foro rectaq; ad portum ſemper populo frequentiſſima per gentes uia læti & inepte ut eſt eiuſmodi abiectorū hominum mos iocabundi pergebāt. Obuiarūt uero quibus publice data erat a ſarācenis cura portorii exactores: & quid ſportæ ineſſet inſpicere tentarūt: porciniſq; carnibus quibus Machometti ſuperſtitione ueſci prohibentur. ideoq; uiſu quoq; abhorrent: inter ollera repertis: canzir: quod porcus eorum lingua eſt terq; quaterq; replicantes ſportam ad nauim ultra intentatam ferri permiſerūt: Tunc bonus & ruſticus uelis uento datis proſperrima uſi nauigatione humagum peruenerunt: et uenia errati ſui delatorum alexandriam mercimoniorū ob aduectū ciuitati precioſiſſimū munus facile īpetrata per oliuolenſē portū ſācti Euangeliſtæ corpus ī urbem peruexerūt. Quo anno & ſequenti: quem cōſtat fuiſſe ab inclinatione Romanorum imperii ſeptimū & uigeſimū poſt quadrigenteſimū: eccleſiā quæ nūc extat ſancti Marci Venetiis ædificari cœptum ē. Iuſtinianus uero dux ca auctus gloria ſancti euangeliſtæ ducatus ſui temporibus in urbem aduecti. a populo uenero petiit impetrauitq; Ioannem fratrē ſuū: qui apud Conſtantinopolim exulabat in patriam reuocari: & ſibi ī conſortē ducatus dari. Michaelq; imperator: ſaracenos audiēs ſiciliam inuaſiſſe per Ioannem in patriam reducem & ducem creatū a Venetis petiit: ut claſſe ſiculis opem ferrēt. Dumq; claſſis a uenetis armatur: dum nauigat dum Siculis laborātibus ſe oſtentat: Sancti Marci eccleſia a Ioanne duce populi gratiam eo ī negocio aucupante perfecta eſt: Saracenis autem in Sicilia præualentibus ueneta claſſis non congredi auſa: Venetias re infecta redüt. Interea Gregorius pontifex Romanus ſaracenos apud barchinonem gerundamq; præualuiſſe: & maiora ī dies molliri. Siculos uero amiſſa omni maritima ora pene ab eiſdem ſubactos eſſe audiens: ad Ludouicum lothariūq; imperatores Angelone in Gallis prouincialium conuentum habentes: Quirinum primicerium: & Theoflactum Nomenculatorem oratores miſit: chriſtianis aduerſus barbaros ſuppetias petituros. Eoq; ex conuentu altergerius carnotenſis epiſcopus & Anfredus abbas nonantulanus ad Conſtantinopolitanum imperatorem oratores acceſſerūt. Sūma legationis fuit ut oratus a pontifice: pricipibuſq; romanis Michael cōmunc cum ipſis bellum in ſaracenos ſuſciperet. Animaduertitq; per id temporis Ludouicus ī ſui exercitus duces: quorum negligentia Pipini regis Aquitaniæ filii ſui copiæ: barchinonenſibus opem in tempore nō attulerunt. Puniuit etiam Laldricum ducem foroiulienſem: qui cuſtos pānonici limitis Bulgaros ī Sclauoniam boemorū patriam penetrare permiſerat. Vt autem hiſpanos imperio ſubditos Romano a ſaracenis redderet tutos Theodonicum profectus omnes regni franciæ copias eo cōuenire iuſſas lothario & Pipino filiis attribuit. Sed cū duxiſſent Lugdunū renūciaſſentq; qui præmiſſi fuerant exploratores qeſcere: Pipinus aqtaniā: Lotharius aqſgraniū dimiſſo exercitu cōceſſere. Melius uero ſine tātis copiis romani īpū gloriæ ſatiſfecit Bonifacius corſicæ comes: q bectario fr̄e et quibuſdā thuſciæ comitibus adiumēto accerſitis claſſē haudquaq̄ īgentem parauit. Et cū

Sardiniam inter & corsicam ad sinus recessusq; & scopulos aliq̄diu delituisset: Siqua forte sarracenorum nauigia apparuissent de insidiis aggredi intentus: nullo quem inuaderet oblato in africam traiecit: & facta inter uticam carthaginemq; excensione coactos ad primum tumultum ingentem in numerũ incolas fudit: cũ illisq; reparantibus prælio quater congressus maximã commisit cædem: & mortalium rerumq; igentẽ abegit prædam: cuius audacis facti cũ minime leuẽ fructum fuisse inuenio: q̄ sarraceni africæ nimẽtes tunc primum sicilia: quam post classis uenetorũ accessum magna ex parte occupauerant derelicta in patriam sunt reuersi. Superflui sunt hac in temporũ parte omnes quos uidimus scriptores portentis. quæ tunc acciderunt describendis. quorũ plæriq; eam dicũt naturæ inordinationẽ præsagio accidisse impietatis. quam in ludouicũ patrẽ lotharius tunc cõmisit. Quod nanq; omnes tradunt scriptores. quũ ægre ferret lotharius Carolũ fratrẽ natu minimum. cui caluo postea fuit cognomentũ: sibi ut existimauit in paterna gratia præferri: ludouicum dolo captum in uinculis tenuit. Sed tanta res quo in loco quo ue modo: & q̄bus ex causis sit gesta adeo diuerse tradi legimus: ut postq̄ maiore ueritatis necessitate non urgemur eam libeat præterire. Quod uero certũ est. priusq̄ in hispania a Ludouico lotharioque prouisum esset: Pipinus aquitaniæ rex apud pictauos diem obiit. Per quæ tempora quum restitutis libertati imperioque Ludouicus & lotharius filius in galliis desiderent. Sarraceni. Mauri classe ingenti in italiã traiecerunt. Factaq; in centuncellensi portu. quã postea ciuitatẽ ueterẽ appellant. excensione: & proximũ centuncellense oppidum p uim captũ demolliti romã duxerunt: Nec uero urbe sicut uincẽtius beluacẽsis: eginardusq; & plæriq; illos secuti tradũt: potiti fuerũt: sed imunitis. tunc Vaticani suburbiis igni ferroq; dirutis cæleberrimo: & toto orbe primariã principis apostolorũ ecclesiam fœdarunt spoliaruntq;. Non tamẽ muros: & marmoreas: quæ extant Colũnas ferro corrumpere intentarunt: Sed igni iniecto tecta: & quicquid materiei inereat est absumptum. Multos eo in loco morati dies: urbem obsessam oppugnare constituerant: quũ Guidonẽ longobardiæ marchionẽ a gregorio põtifice auxilio accitũ appropinquare cum copiis certiores sunt facti. Quãobrem Roma obsidione soluta uias inter Appiam latinamq; iter ingressi suburbia exciderunt: quæ ad eas ostiensemq; uias tunc erant ædificiis frequentata: qua in facta uastitate insignis beati Pauli basilica secundo ab urbe milliario distans tecto & omnibus in quæ ignis tumultuarie iniectus potuit agere mansit spoliata. Flexerunt uero postea in unicam latinam uiam Sarraceni: & ad saltum delati casinensem immunitum tunc cui nunc Sancto Germano est nomen oppidum demoliti ad cælebre sancti Benedicti monasterium conscenderunt: quod igni crematum ferro quoque maiori ex parte mansit excisum. Inde secundum propinqui liris fluuii ripas ad mare descendentes: classe: quam a cẽtuncellensi portu accersiuerant: ibi repta in mauritaniã sunt reuersi. Mox tamen deposita nauibus præda: quã ingẽtem abduxerãt: siciliã Tarẽtũq; eodem tempore inuaserunt: In quos Michael impator Cõstantinopolitanus Theodosiũ patritiũ classis præfectũ ducere ipauit: Sed tulit illius tẽpestatis ifortuniũ: ut dũ tãtis apparatibus i christianos sæuiũt sarraceni Michael ipse ipator græcus primo: & breui post gregorius põtifex: & ludouicus ipator romã eodẽ ferme mẽse diẽ obierũt. Suffectus i põtificẽ osporci ciuis romanus: id nomẽ ob deformitatẽ

a clæro populoq; Romano in sergium mutare coactus ē: Perseuerauitq; postea consue
tudo: ut romani pōtifices q̄primū sunt creati: inditum sibi quodcūq; uolunt alterius præ
decessoris sui: proprio abolito: nomen accipiant. Lotharium qui mortuo genitore solus
Romanum obtinuit imperium: ex gallis in Italiam aduersus mauros cum Guidone lon
gobardo uenisse tradit Eginardus: qui postea sibiipsi contradicens cum cæteris concor
dat scriptoribus. Ludouico uix dum ad sepulturā apud trecenses elato: tres ipsos defūcti
imperatoris fratres: Lotharium: Ludouicum: & Carolum ob regni Italiæ successionem
uehementissimis inter se odiis exarsisse: & ilico armis correptis: maioribus contendisse
motibus omnium quos post cathaulaunicum Athilæ prælium galliæ senserūt. Nanq;
in Antissiodrensibus apud fontanicum coactis copiis: quas unusquisq; eorum sūmis co
natibus ducere potuit: prælium ē commissum in quo omnes concordant scriptores: stra
gem francorum gentis: quanta nusq̄ alias fuisse factam. Quodq; consequens fuisse nō
absurde traditur: licet ludouicus Carolusq; superiores euaserint: eorum tamen: sicut &
lotharii uires adeo īminutas ut finium ab extremis ruēdorum facultas singulis sit adem
pta. Fugiēs ex ea pugna lotharius cum fracto laceroq; exercitu suo Aquisgranium se
recæpit: eumq; insecuti fratres: illo item oppido disturbarunt: qui uxorem & filios secū
rapiens per lugdunum Viennam delatus copias reparauit. Tam multis uero Italiæ Gal
liarum & germaniæ prouinciarum: ac urbium: & optimatum legationibus pulsati sunt
ipsi fratres. ut in indutias consenserint: per quarum occasionem de pace & paternæ hære
ditatis diuisiōe agi est cœptum Georgium rauēnatem archiepiscopum ad eam suaden
dam pacem cum trecentorum equitum comitatu: & maximis auri argentiq; et sericino
rum muneribus sponte sua scribit Agnellus accessisse: fratres ipsos priusq̄ pax constitui
potuerit prælio iterum concurrisse: in quo Archiepiscopus forte in Lotharii castris agēs
equitatu & muneribus amissis uix solus fuga ꝓlabi potuerit. Pacis postea cōstitutæ for
mulam Eginarius Vincentiusq; & cæteri pene omnes scriptores in hunc maxime mo
dum fuisse scribunt: ut Carolus caluus occidentalis paterni regni partes a britānico ocea
no usq; ad mosam fluuium in qua parte regni francorum maneret: nomen possideret: lu
douico cederet omnis germaniæ terra usq; rheni fluenta: & trans rhenum quecūq; geni
tor possederit: Lotharius cum imperii titulo Romam haberet: & Italiam ac prouinciam
galliarum Romanam cum ea galliarum item particula Scaldum inter & rhenum fluui
os quæ acceptum tunc ab eius imperatoris subiectione: nunc etiam seruat lothorigiæ no
men. Interea saracenis Siciliam Tarētumq; duce Sabba regis maurorum præfecto ob
sidione prementibus Theodosius imperatoris constantinopolitani classis præfectus co
piis quas ex græcia adduxerat: diffisus: ad Venetos se contulit: et Petro andonico ac Ioan
ni eius filio uenetiarū ducibus spatarii dignitate: quæ tūc erat oīum illius ipui maxima: or
natis ab ea re. p. īpetrauit sexaginta nauiū classem a uenetis armari. Auctusq; tā tacla
sse Theodosius nō prius īchoata ī uenetiarū portu uelificatōe destitit q̄ sinū attigit tarē
tinū. Sabbas uero saracenus q̄primū eam oīum christianorū classē Adriatico emēso ī si
nū Tarētinū flectere ītellexit: siue quia timuerit: siue quia timoris simulationē rebus suis
conducere sit arbitratus: obsidionē soluit: & ad Crothoniatum littora repente nauigans
christianis: quid facturus esset dubiū fecit. Sed ea ī magnarū classiū ꝓpinquitate quū le

uia p occasiones cõmitterent̃ certamina:ad prælíũ uel íuiti utriusq; classis duces ignorare fuit uisi. Fractis i eo prælio:& fugatis christianoꝝ copiis :i uenetos pugnæ itẽriores magna eius cladis calamitas cessit nã eoꝝ naues uel mersæ uel captæ sũt.militũ uero paucis in barbarorum potestatem factis:reliqui ad internitionem sunt cæsi. Theodosius autem præfectus nauium:quas ex constantinopoli duxerat: parte amissa:saluti suæ fuga consuluit. Ea elati uictoria Sarraceni in Dalmatiam ducentes auserense oppidum ui captum spoliarunt.forte tunc uenetorum naues mercimoniis onustæ a Syria reduces uisa sarracenorum classe in sinum secesserant Tergestinum:quas casu inuentas:& fugã molliẽtes barbari iterceperũt:odioq; usi:quo uenetũ psequebãt̃ nomẽ:mortales i illis reptos adunũ trucidarũt:exide ad italiæ orã flectẽtes ãchonã ui captã spoliatãq; icẽderũt.nec fuit duobus i illis oppidis acceptæ cladis maior consolatio : q̃ q; populi fuga mediterranea dilapsi: magna ex parte Maurorum manus ipias euasere. Senserũt etiã tunc Galliæ: sicut & italia q̃tum mali imperatoris lotharii & fratrum discordia attulit rebus suis. Nanque normanni in quibus emergis appellatio fuit duce Romano eoꝝ rege per ligeris fluuii ostia ingressi:aquitaniam omnem deuastarunt:& nullis qui resisterent existentibus obuiis heria ab illis insula:aliquotque monasteria sunt cremata. Exinde Normanni per galliã longe lateque uagati. Burdegalam Sanctonam Engolisinam lenionicas parisios Turonium Beluarum Nouiomagum Aurelianos pictauos:& multa oppida plurima castella populati sunt. Carolus nanque Caluus bellum quod cum Britonibus quinque continuos gessit annos deserere non audebat: ueritus ne cum in normãnos ducere cœpisset:si britones a tergo premerent resistere nequiret. Lotharius uero in italia desidebat:Nec tamẽ ausi sunt Normanni in captis de francia urbibus diu moram trahere:Sed in Aquitaniã reuersi:eam pro sede regni propriam tenere constituerant. Carolus interea Homeuoio Britonum duce primo :& postea Crispoio eius filio superatis: occisisq; :Britannia potitus se in regem lemouice urbis ungi curauit:& franciam cum exercitu est ingressus. Eoque anno:qui fuit a fonteuentitio prælio quintusdecimus lotharium imperatorem abdicasse se imperio:& monasticum induisse habitum apud omnes scriptores uideo. Per quod etiam tempus alter eius frater ludouicus in suo germaniæ regno obiit. Implicitum tunc recipiendarum franciæ urbium bello carolum caluum assumpsisse Romanum imperium:& regno germaniæ sua imposuisse præsidia magis confuse:magis nude traditur ab omnibus:quos quidem inciderimus scriptoribus:q̃ tantas res meritas fuisse iudicamus Q uod autem apud omnes scriptores constat:carolus caluus imperatoris nomine assũpto. Romam se contulit:& a ioanne octauo pontifice romano coronatus illico in franciã rediit:compositisque illic rebus Romam est reuersus. Interea Carlomannus & carolus qui ex defuncto ludouico fratre germaniæ rege nepotes illius erãt:exercitu ex omnibus germaniæ prouinciis coacto:in italiam aduersus patruum ducere constituerant: mouerantque signa quum caluus copiis italiæ raptim subsequi iussis: Mantuam accessit: Verũ eo cõsilio d uc turus:ut i saltibus tridẽtinis nepotes i gressu italiæ phiberet Sed quũ apud mãtuã lãgore animi ægrotare cœpisset:uenenata potione:quã Sedechias hebreus quo utebat̃ medico:dedit:mortuus ẽ. Ea caroli calui morte audita: ioannes põtifex ludouico eius filio:cui balbo cognomẽ fuit:frãciæ regi:ut ĩpator declararetur studuit,contra

uero nõnulli ex nobilitate romana Carolum tertiũ germaniæ regem: qui: ut ostẽdimus:
cum Carlomanno fratre exercitum in Italiam ducendum habebat paratũ ĩperatorẽ fieri
adiuuarunt: & captum pontificem i custodia habuerũt. Ille uero fuga prolapsus ad Lu-
douicum balbum regem in franciam se contulit: & per annum ibi moratus: cum regem
amicissimum ex more inunxisset: Romam a Carolo tertio ĩperatore uocatus rediit: eũq;
etiam unctum imperii diademate ornauit. Is imperator paulopost in Normãnos duxit:
franciam & lothoringiam rapinis incendioq; uastantes. Eos autem breui adeo pressit:
conclusitq;: ut Rothifredus eorum rex: pace petita: se passus sit fieri christianum: quem
imperator de baptismatis fonte leuauit. Interim Ioanne octauo: & paulopost Martino
secundo ac Adriano tertio pontificibus romanis uita functis Stephanus quintus ad an-
num salutis octingentesimum nonagesimumquintum pontifex creatur: cuius pontifi-
catus tempore Carolus a regni frãciæ primoribus pro inutili imperio deiectus: suffectus
q; ẽ illi a francis in. Romanorum imperatorem Arnulphus quidam obscurissimo natus
loco. Franciæ autem regno primum Carolus puer cognomine simplex præficitur: Dein
de eo deiecto Roberti quondam saxoniæ ducis filius oddo in francorum regem assum
ptus est. Desiit autem in Arnulpho gens francorum imperii romani culmine decorari
ad annum circiter centesimum: postq̃ fœlicibus: & cum multis Europæ prouinciis: tum
Italiæ faustissimis auspiciis Carolus cœperat ĩperare. Siquis uero eius temporis gestas
res: & uniuersum Italiæ regimen: cum ad sexaginta: qui seqũtur: annis comparabit: pro
fecto intelliget nulla unq̃ tempora sibi inuicem magis fuisse contraria ut quemadmodũ
afflictam laceratam & omnibus bonis sub exarchorum a Constantinopoli missorum
tyrãnide exhaustam Italiam Caroli & quasi omnium eius successorum magnificentia
bonitas liberalitasq; erexit: instaurauitq;: ita per eos ad sexaginta annos ab Adriani ter-
tii fine ad Ioannis duodecimi initium pontificatus dissidentes inter se latini nominis pri-
cipes & incursantes barbari ac externi: eam prope modum ad desolationem interitũq;
perduxerit: effecitq; horum: quibus scribendus manum nunc apponimus: temporũ ma
lignitas: ut omnis fere scriprorũ diligẽtia cessauerit. Nanq; laterãensis ecclesiæ biblyothe
carius uigiriunius sũmorũ pontificũ q per eos fuerũt ad sexaginta ãnos gesta adeonude
scribitrut uix parẽtũ patriæq; põtificũ illorũ noia & quot i põtificatu fuerũt uel ãnis uel
mẽsibus uel diebus ponat. Sũtq; hi põtifices Q uitus formosus primus: Bonifacius qn
tus: Stephanus sextus: Romanus primus: Theodorus secundus: Ioannes nonus: Bene-
dictus quartus: Leo quintus: Christophorus primus: Sergius tertius: Anastasius tertius
Laudo primus: Ioannes decimus: Leo sextus: Stephanus septimus: Ioannes undecimus
Leo septimus: Stephanus octauus: Martinus tertius: & Agapitus tertius: lateranensem
secuti omnium premum diligentissimumq; cæteri scriptores & si de gestis rebus proui-
ciarum: unde originem habent aliqua: & aliquando uana & superflua dicunt: pauca ta-
mẽn ad romanum imperimm: Romanosque pontifices: pauciorãq; ad Italiam spectan
tia: qua ex scriptorum ariditate gestas res ad nostram intentionem facientes ãnorum ad
sexagĩta: p quos dicti uixerũt põtifices explicaturi: altiuscule repetemus. Per ea tẽpora i
qbus Carolũ caluũ diximus romanũ ĩpium assũpsisse normanni præda i agrania et cæte
ris galliarũ regiõibus facta satiati classem trecentarum sexaginta nauium Constantino-

polim duxere: Suburbaniſque illius ſpoliatis: atque incenſis in britannicum ma-
re ſunt reuerſi: & fere per eadem tempora Sarraceni cretam inſulam aggreſſi: ea
omni ſunt potiti: quorum pars maxima in italiam nauigans omnes urbes in ſinum
Adriaticum ab Ancone hidruntum uertentes tenuerunt uel deſertas fugientibus
habitatoribus incenderunt. Aliis tamen tunc in locis res chriſtianis proſpere ſucce-
debant. Bulgari nanq; non quidem tunc primum: ut multi habent ſcriptores: chri-
ſtiani ſunt effecti: Sed quum longo prius tempore ſciſmatici fuiſſent catholicæ fidei do-
gmata acceperunt. Eorumque rex: regno filiis relicto: monacus eſt effectus: & Sueropi-
lus Dalmatiæ rex: ſubditaque illi ſclauorum gens: quam a boemitis germanis originem
habuiſſe oſtendimus: tunc primum ad chriſti fidem ſunt conuerſi. Facta autem eſt per
id temporis regni dalmatiæ diuiſio cuius membrorum nomina ætate etiã noſtra in uſu
habentur. Si quidem uetuſti nominis Dalmatia græciæ regio prima ab oriente macedo- Dalmatiæ fi-
niam: ab occaſu hiſtriam: a meridie pelagus adriaticum: a ſeptentrione pannoniam ha- nes.
buit. Noua autem in diuiſione a campis Dalmatiæ hinc hiſtriam uſque Croaciam albã
inde a dictis campis Dirrachium uſque Croaciam rubeam: & uerſus montana a flumi-
ne Drino trans ipſum flumen Macedoniam uſque raſſiam: & citra flumen boſnam
uocauere. Seruat tamẽ ætatis noſtræ conſuetudo: ut ea omnis Dalmatiæ quondam ma-
re in ſuperum mare uergens dalmatia: & quicquid eiuſdem montes mediterraneaque
fuere croacia nominetur: raſſiaque: & boſna pro regni chroaciæ regionibus habeantur.
Hadrianus itaque ſecundus per cuius tempora fiebant prædicta: Synodum apud con-
ſtantinopolim haberi curauit: in qua quum depoſitus eſſet phocas cõſtantinopolitanus
patriarcha: ne dum quod pontifex ipſe Romanus quæſierat: quidq̃ fidei chriſtianæ re-
bus proficuum eſt factum. Sed inueteratum iam græciæ cum catholicis diſſidium re-
cruduit. ingreſſi per id tempus erant ſarraceni Tarentinum ſinum: & omnem eius oram
ferro inique uaſtabant. In quos delata uenetorum claſſis duce urſo particiaco eos fudit.
Interim ioannes octauus pontifex Romanus hadriano defuncto ſucceſſerat: qui multi
ut debuit faciens græcorum cum latinis unionem: q; ſarracenis exterminandis maxime
opportuna uidebatur: Synodum in Conſtantinopoli quintam cælebrari curaui: in qua
trecenti & tres ſupra octoginta patres fuerunt. Q uid autem declarandis fidei chriſtia-
næ articulis ea profuerit ſynodus canonum libri habent Sed quod nobis conſtat nulla
græcos inter & latinos ſecuta eſt fœderum compoſitio: per quam ſarracenis melius reſi-
ſti potuerit. Eodem enim anno illi creta inſula egreſſi dalmatiæ oram inuaſerunt: & non
ſolum expoſita mari loca: ſed facta plæriſq; in locis excenſione mediterranea uexauerũt
Q ui gradum uſque delati oppugnata diu urbe: ideo non ſunt potiti: q; ueneti uici- Veneti.
næ urbis periculo exciati laborantibus præſidium attulerunt: & fugatos īde ſarracenos
mari quoq; ſupero expulerunt. in cuius fortiſſimi facinoris gratificationem Baſilii impe-
ratoris Conſtantinopolitani Apocryſarii Dalmatiam adminiſtrantes urſum particiacũ
ducem uenetum Prothoſpatarium imperialem declarauerunt. is dux accepti muneris
gratias relaturus cãpanas xii. magni ponderis baſilio īperatori dono miſit: Eaſq; campa-
nas conſtat primas fuiſſe: quas græcia alicubi habuerit. Nihil poſtea inuenimus ſcri-
ptum memoratu dignum uſque ad tempora hadriani tertii: qui primus inchoata a Nico-
lao primo: ſed non perfecta lege ſacrata ſanciuit: ne imperatoribus ultra liceret ponti-

ficum romanorum electioni aliqualiter ſe ingerere. Interea dum omnibus fere in maritimis Italiæ oris ĩ chriſtianũ nomẽ deſæuiunt ſaraceni: noua ſuboritur haudquaꝗ̃ minor labes. Et. n. Hunni gẽs: ſicut lõge ſupra oſtẽdimus: ſcythica ĩnumera pæne manus egreſſa finibus: non prius in itinere ſedes cæpit: ꝗ̃ ad conſanguineos Vngaros pannonias icolentes peruenit: præualuitq; ea immitior gẽs: & factos humaniores cõtinuata cũ noſtris permulta ſæcula conuerſatione ex hunnis primo bauaros: & poſtea: ſicut oſtẽdimus: ungaros dictos patriis expulit ſedibus: tradiq; uidemus eam gentem: quando tũc primum aduenit calentibus adhuc patriæ moribus: crudis carnibus: & aliquando humanis ueſci ſolitam. Poſt paucos itaq; annos ꝗ̃ aduenerant Arnulpho apud francos Stephani: ut docuimus quinti pontificatus tempore in imperatorem creato: Longobardi loca nũc Lõbardia dicta incolentes: ſiue quia in prædictæ Vngarorũ gentis præſidio aduerſus Arnulphum imperatorem ſperauerint: ſiue quia rebus Italiæ in maximum adductis diſſidium: Romanos paruifecerint illis aduerſari: ac aperte inimicari cœperunt. Romaniq; & cæteri Itali nullum ab imperatore nouo diſſidiis regni franciæ implicito auxiliũ: aduerſus rebelles longobardos affuturũ intelligentes: Berengarium foroiulienſem ducem Roma oriundum crearunt imperatorem: nec tamen adeo in creatione illa fuerunt concordes: quin luidonem: ſiue ut aliqui habent ſcriptores: Guidonem ſpoletanũ ducem: alii regem Italiæ declarauerint. Hunni interim ſiue q; & ipſi aduentus ſui principio dicti ſũt Vngari: prima in germanos expeditione delati multis mortalibus uel cæſis uel captis loca ſacra æque ac prophana & ſpoliarunt: & ferro igniq; deſtruxerunt. Nec minorem in galliis uel rerum prædam uel ædificiorum demolitionem ediderunt. In italia uero creati principes noui inter ſe diſſidentes: aliquot cõmiſſis præliis concurrerũt: primiſq; in cõgreſſibus Guido Berengarium incõmodis affecit: Et tamen Berengarius: quod ſcriptorum nullus negat: uir magnanimus ac rei militaris ſcientiſſimus breui ſuperior euaſit: ut Guidonem in æturiæ ciuitatibus: quas tenebat in ſuoq; ducatu Spoletano ſe oportuerit continere. Magna autem uſus prudentia Berengarius Arnulphi imperium apud francos tenentis amicitiam fœderaq; quæſiuit quibus in fœderibus illud expreſſe actũ eſt: ut ſe principes aduerſus quoſcũq; hoſtes ope mutua iuuarent: primuſq; Arnulphus contra Guidonem auxilia a Berengario rogatus Senebaldum filium cum copiis haud quaꝗ̃ cõtemnendis in Italiam miſit: ſed ſiue Senebaldus & eius duces exercitus præmiis a Guidone corrupti fuerint: ſiue utrunq; principem Italicum belli diuturnitate fatigari: eneruariq; quæſiuerint; nullum Senebaldus Berengario attulit adiumentum qui re nedum infecta: ſed nec intentata in Frãciam eſt reuerſus. Inuenio apud unicum ſcriptorem Guilelmum ueniſſe paulo poſt in Italiam Arnulphum: & capta Bergomo ciuitate eiuſq; comite Ambroſio per ſuſpendii dedecus occiſo ita tenuiſſe omnes Italos: ut ad formoſum Papam: a quo uocatus erat: Romam uſq; peruenerit. Affirmatq; Guilelmus Arnulphum fugati a ſe Guidonis regis uxorẽ in arce: de qua ſe illa tutabatur obſediſſe: Et cũ mulier ueneno illius uitæ inſidiata eẽt timẽtẽ ſibi ĩpatorẽ frã cũ italia exceſſiſſe. Quicqd uero de arnulphi ĩ Italiã aduẽtu ueritas habeat: certũ ẽ Guidone rege ꝑ formoſi põtificis tẽpora mortuo: Lãbertũ filiũ illi ĩ regno ſucceſſiſſe. Eo q ſecutus ẽ ãno Bonifacius qntus põtifex formoſo ſuffectus dies tãtũmõ. xv. uixit cuius ĩ põtificatu: ſicut ſicardus aut ſicut Guilelmus ait Ioãnis noni tpibus memorabilis accidit caſus Arnulfi apud frãcos

imperium tenentis: quem ferunt pediculos uermes: quos sola caro humana gignit ita totum inuasisse corpus: ut nullo potuerit medicamine adiuuari: quin eo in fastidio & cruciatu uitam amiserit. Paulopost ad prima stephani sexti pontificatus tempora franci ludouicū Arnulfi filium eius nominis tertium in regem francorꝫ germanorūq; genitori in titulo impii subrogarunt: paritērq; lamberto in italia regi defuncto Lotharius filius a spoletinis in ducem substituit̃: & ab eisdē etruscisq; rex italiæ declaratur. At hungari postquam ꝑ germaniam primo: & postmodū per gallias satis fuerant debacchati: ꝑ alia q̄ iuerant germaniæ loca reuersi sunt. Quibus magno cū potentatu se ludouicus germaniæ rex opposuit: sed prælio commisso maximam cladem ludouicus accepit: adeo ut pacem obnixius petitam ingenti data pecuniarum ui: & tributo in quot annos promisso redimere sit coactus. Reuersi in patriam maxima cum omnifariam rerum gaza hungari uix tota hyeme quieuerunt: sub ipsumq; ueris initium in græcos ducentes: multas eorum ciuitates sibi tributa pendere coegerunt: pariterq; postulati bulgarorum agros: & ipsis bulgaris prælio congredi ausis magna prostratis occidione eos sibi fecerunt tributarios. Postq̄ ea barbaræ efferatæ gentis alluuio tot tantasq; nationes & prouincias satis superq; inundauerat: Italia suæ calamitatis parte non caruit. Nanq; per sergii tertii Pontificis romani tempora idem hungari italiam sunt ingressi. Veneruntq; uia foroiuliensi malo nostro ut docuimus ab initio mundi barbaris patefacta. Opposuit uero se Berengarius impator ad ipsum italiæ limitem cum quindecim milibus armatorum: & manu conserta fractum fugatumq; pæne totum amisit exercitum. Tum furentes hungari cæde incendiis & rapinis cuncta uastantes Taruisium peruenire. Eaq; expugnata urbe ultra progressi: omniaq; uastantes: per quæ facerent iter: Mediolanum inuadere constituerant: cum exciti opulentiæ urbis Venetiarū fama iam tunc ingenti: signa cōuertentes in eam duxerunt: & lembis tumultuarie fabricatis: quorum asseres pellibus conglutinarētur: ciuitas noua capta ad primū impetum est incensa Exinde hungari per littorales insulas debacchati: Equilium caput aggeris clugiāque populari sunt. Fuit uero animus Riuumaltum primarias eius urbis insulas inuadere: sed erat alia tunc eius urbis forma alia munitio. Nanq; petrus cognomento tribunus tunc dux q̄ primum eam gentem in pannoniam consedisse audiuerat: urbem Venetiarum: quod natura loci uidet̃ abhorrere: a riuo castellli ad ædem sāctæ mariæ in iubanico appellatam: muro cinxerat: canalem uero quem magnum dicūt ferrea clauserat cathena: cuius capita unū in sancti Georgii: alterum in sānctæ mariæ predictæ ædibus firmabantur. Quum itaque hungari a clugia mouentes littus quod contra methamauchum est cæpissent: ut ide methamaucho riuoaltoque per Albiolam potirentur: Veneti petro tribuno duce per arma illis resistere perrexerunt: pugnatumque est uariis in locis: per quæ barbari multitudine freti irrumpere conabantur: & quum eo in certamine uario aliquot diebus ab utrisque laboratum esset: tandemque ipso natalis Petri & pauli Apostolorum die hungari uictoria desperantes: re infecta retrocessere: Et se incontinentem agrum patauinum ad equitatū impedimentaq; recæperunt. Annus tunc primus hungarorum in italiam aduentus elapsus erat: quando Berengarius ingenti data pecunia: datisq; ꝓ cōtinuanda pace obsidibus se & italiam ab ea uexatione prudenti consilio uindicauit. Ast apud græcos Cōstātino puero: qui fuit Leonis filius: oriētale imperium tenente: quidam nomine & origine Roma-

Hungari uenetias inuaserunt.

nus:quem is leo pater classis præfectū tenuerat:pueri tutelam primo: deinde imperium per arma dolumq; occupauit. Quo rerum disturbio Calabri:appuli & alii eius oræ cū Italo legitimo imperatori Constantino sicut cōsueuerāt subesse negrēt:adulterio rebelles erant. Erat uero Romanus pessimus uir ingenio:qui nulla alia ratione īperatori carus a pricipio fuerat: ꝗ ꝗa uenator fortissimus leoni in cāpis ferociēti cōgressus illū occiderat. Vsus itaq; Romanus maxima i Italos Romanosq;:apud quos:sordido tamē loco natus erat:ipietate:Saracenoꝝ Africanorum regē ipulit:ut calabris apulisq; sibi rebellibus domandis copias traduceret. Sed ea gens christianum:& in primis Italicum exosa nomen Calabros:Apulos: Salentinos: et Lucanos non domuit modo: et græco Imperatori coegit: uerum etiam cōmissis cædibus:rapinis:& incendiis pœne ad internitionē deleuit:adeoq; uicendo insolens est facta:ut de subigenda diruendaq; Roma iter eos sæpenumero actum fuerit. Freti igitur multitudine Saraceni omnem cā Italiæ oram a strictioribus calabrorū & Idruntinorū promōtoriis in ampliorē terram maria inter superū ac inferum semper se extendentem usq; ad ipsa prope urbis Romæ mœnia tūc cæperūt: quæ breui omissa græci Imperatoris mentione ab ea barbarie dominio ē oppressa. Erat tunc romanus pontifex Ioannes decimus Tauxignano Romādiolæ oppido oriundus: ꝗ populorū Italiæ calamitati cōpatiens:formidans quod futurum apparebat: ne Roma a saracenis inuaderetur Alberici in æturiæ partibus Marchionis auxilia īplorauit. Ipsū Albericum concordant omnes scriptores uirum fuisse præstantissimum:sed aliqui eum fuisse pontificis fratrem affirmant:Aliqui supprimūt:nullus in cōtentionē adducit. Ego autem finem quem exitio pontificis parem habuit considerans:ut credam illius fratrē inclinat animus fuisse. Sub ipsū Alberici cum copiis in urbem aduentū:habitus est Romæ tunc etiam aliquid neruorum habentis eorum qui arma ferre possent delectus:eductusq; ex utrisq; copiis exercitus:quem magnum paratissimumq; fuisse euentus docuit Nāq; pontifex Ioannes decimus ut aliqui uolunt simul cum Alberico:uel ut alii habent scriptores:Albericus Marchio cum exercitu in saracenos gentem pœne īnumeran delatus:eos Romanæ urbis finibus ilico expulit:et persecutus retrocedentes cū illis apud lirim fluuium:quem nunc Garlianum appellant:conflixit:uicitq;:& reuersus cum uictoria ac exercitu pœne integro:ouans Romam est ingressus. Consternati animis ea clade accepta saraceni:montis Gargani arcem communientes:apud eam & sub ipso monte sedem cæperunt:ex qua Italiam multis postea temporibus uexauerunt. Romæ autem orta inter primates dissensio Albericus Marchio per inuidiam ingratitudinēq; pellitur ꝗ apud ortam Etruriæ oppidū se cōmuniens:uicem inuidis:ingratisq; Romanis rependere statuit :Sed talem quæ rem italicam in miseriam calamitatemq; perduxit:Ad Vngaros enim nuncios mittens:qui operam & opem suam ad Romanæ urbis oppressionem polliceretur:illos ut spretis fœderibus cum Berengario imperatore ictis uenirent impulit. Sed ea gens perfida Romani agri fines:quod ī primis Albericus quæsiuerat:nequāꝗ attigit. Etruriam uero omnem:quā Albericus saluam esse pactus fuerat:cōmissis sūma & alias inaudita impietate cædibus incendiis:& rapinis prope destitutam desertamque reddidit. Omnes enim mortales fœminas æque ac mares qui cædibus superfuerant aut fuga prolabi nequiuerant.in Vngariam abduxit. Quid autem eo tempore Berengarii īparoris:aut lotharii regis nomē auctoritas uel potētia effecerit:ut ignorē facit scriptoꝝ

Albericus marchio.

ariditas quam supra calamitatum italiæ initio deploraui: Sed apud omnes: & in primis
apud Ricardum cõstare uideo hungaros postq̃ uocati ab albrico italicam degustauerãt
prædam ꝑ singulos pene q aliquandiu secuti sunt annos ad abradendũ: siquid reliquum
erat in italiam reuertisse: Videoq; ꝑ infœlicissimũ id sæculũ ꝑtem italiæ mediam hinc a ty
beri amne in calabros: inde ab Aterno: cui fluuio nunc piscariæ est appellatio: in Salenti-
nos: & sinũ tarentinum a sarracenis q apud garganũ consederant direptam afflictamq;
fuisse: quũ nulla ex parte fœliciora per hungaroꝝ incursiones tempora habuerit ea ma-
ior pars: quæ hinc a tyberi: inde ab aterno alpiũ finibus continetur. Q uantũ autẽ ex gui
lelmi scriptis coiicere potui: Berengarius impii sui uires nomenq; ad eam italiæ partem:
quæ nunc est longobardia: ad alpes usque obtinebat. Nam ꝑ eandem ioannis decimi
tempora dum hinc hungari: inde sarraceni: ut diximus: alias italiæ partes premerent: Lu
douicus Bosonis ꝓuinciæ romanæ: & Burgundiæ regis filius ꝑ taurinos italiã est ingres
sus: quem Berengarius secundus prælio superatum captũq; ea conditione iureiurando
firmata dimisit: ut nunq̃ ultra italiam cum exercitu ingrederetur. q; autem Berengarii
secuodi mentionem prius feci q̃ de primi morte quicq̃ dixerim: nullus mirabitur: q Vin-
cẽtii Beluacẽsis fratris martini polonicasensis archiepiscopi: sicardi Cremoneũsis episco
pi: Ricardi & guilelmi Monachoꝝ. Gothfredi uiterbiẽsis: & fratris Ptholemei de luca
Chronicoꝝ libros perlegerit: Ne enĩ omnes eoꝝ hac i re errores quod longũ esset recen-
seamus: quum aliq eorũ dicant primũ Berengariũ quatuor: & secundũ duodecim annis
imperiũ tenuisse: tempora lotharii & tertii Berengarii ad tredecim annos protrahunt: ut
quinq; ipsos imꝑatores latinos cum regibus & tyrãnis interiectis ꝑ annos duos de trigin
ta tantũmodo in italia fuisse ultimus dictoꝝ scriptorũ lucensis affirmet. Nos uero & si
dictoꝝ imꝑatorum regum & tyrannorũ tempora distinguere nescimus: id certum ha
bemus a berengarii primi initio imꝑii ad othonis primi ex germani legitimi imꝑatoris
coronationem a ioanne duodecimo pontifice romano factam annos ad quinquaginta
quinq; intercessisse: & ipsum othonem Berengariũ in lombardia primo regnare ꝑmis
sum: postea in exilio egisse docebimus: ut confidenter affirmemus sex siue imꝑatores si-
ue reges Italia oriundos: tres scilicet berengarios Guidonẽ lothariũ & albertũ: inter quos Berengarii
Rodulphus Burgundus: & ugo Arelatensis regnarunt: per eos qnquagintaquinque an tres.
nos italiam motibus agitasse. Sed ad rem dum sarraceni: quos ioannes decimus põtifex
& Albricus Marchio suꝑauerãt: ex gargano monte unã: & hungari aliã Italiæ partem:
sæpe infestant: Berengariusq; secundus nomen imꝑatoris in italia retinens Burgundis in
longobardia pedemontibusq; resistit: Ludouico regi germaniæ: & apud francos germa-
nosq; imperatori mortuo successor Corradus austriæ dux fuerat declaratus. Exinde Lu
douicus Bosonis Burgundio contra iusiurandum Berengario secundo imperatori Ita-
liæ præstitum per Tridentinos in italiam reuersus Veronã cæpit: duxitq; in illum Beren
garius. Et ueronensibus deditionem faciẽtibus Burgundo cum copiis interceptus excæ
catusq; e abire permissus est: secundum quam uictoriam Berengarius imperium quie-
temq; in italia reintegrare cupiens: pacem fœderaq; cum hungaris firmauit. Hungariq;
rabie: qua i italos desæuire tot ꝑ ãnos assueti fuerant: i externos uersa: alemãniã denuo po
pulari: ac uastare cœperunt. Nec tamẽ iterea quiescere potuit italia: Romanus nãq; popu
lus Alberti spoletani siue ducis: siue regis appellati auxilio fretus iustissimaq; commotus

Corradus au

ira Hortanũ obſidens oppidũ de capto Albrico marchione ſupplicium ſumpſit. Sed inte
rea Saraceni ad garganũ ſedentes Appulis Calabriſq; noua excurſione uaſtatis beneuẽ
tum urbẽ obſident: ſpoliatamq; incẽdũt. Quibus ultra pgredi: ut Romanos inuaderẽt
fines parantibus: Romani pontificis Ioãnis decimi ſuaſiõibus ĩpulſuſq; adducti: Guido
nẽ neſcio quẽ comitẽ cohortibus tumultuario delectu coactis præficiũt. Iſq; ĩ barbaros
ducẽs ſurẽtes repreſſit. Eo autẽ demiſſionis animorũ per aſſiduas calamitates ĩ Italia p-
uentũ erat: ut aditi a barbaris populi q̃primũ excidio ſe & iternitõe donari ĩtelligebãt. de
ditionẽ fecerunt. Itaq; ſaraceni dum ſpolianda Beneuento detinerenẽ nunciis qui per-
mitiẽtibus ſeſe eorũ ditioni: ſalutẽ pollicerẽtur: præmiſſis nõnullorũ Romanorũ ciuitati
bus: oppidiſq; præſidia ĩpoſuerant. Quo cum duxiſſet Guido: fuere ciuitates: in quas
admiſſus miles Romanus cũ retento ſarraceno habitauit. & aliq̃diu hic de retinenda: il-
le de capienda poſſeſſione certauit. Superiores tamen euaſerunt Romani: q; ſaraceni ex
gẽtis more q̃primũ ſibi pro uictoria decertandũ intellexerũt. Romanæ terræ finibus ex-
ceſſerũt. Reductis cohortibus Guido urbis geti inuidẽs Ioãnem decimũ põtificẽ bene
de romanis et optime de ſe meritũ interfecit. Suffectuſq; in põtificẽ Leo ſextus ad ſex mẽ
ſes uixit: cui Stephanus: ut aliqui ſextus: ut alii uolũt ſeptimus: ẽ ſuffectus. Interea unga
ris poſt factam cũ Berengario imperatore pacẽ: Alemãniam: Aleſatiam: Saxoniãq; po-
pulantibus. Henricus germaniæ cõgreſſus: eos apud urbẽ moreſbuch maxima afflixit
cæde. Per idq; tẽporis Beringario ſecundo imperatore poſt pacatos ut diximus Vnga-
ros imperiũ Italiæ ut inſtauraretur adnitente. Tyrãni quibus formidoloſa erat eius potẽ
tia perniciosis Italiæ machinationibus reſiſtere pertexerunt Rodulfo trãſuirenſe Burgũ
dionũ rege ſuaſionibus pollicitationibuſq; in Italiã accerſito: qui perditorum hominum
Italiæ magnatum potius q̃ exercitus ſui uiribus fretus: Berengario pulſo ĩ illius quondã
imperii parte Italiæ tribus annis regnauit: Nec tamen diu tardauit ultio: quæ bonos ea-
regionũ æque ac perfidos afflixit. Etenim Vngari: ad quos Berengarius confugit: Sa-
lardo duce in Italiam ueniẽtes & omnia per quæ incedebãt uaſtanres: Papiã obſederunt
& ui captam ferro & igni: ut abſumerent ſunt adniſi. Quæ effecit accepta clades: ut ita-
lia quibus Rodulphus Burgundio introductus fuerat: parum præſidii in illo eſſe cernẽ
tes Vgonẽ Arelatẽſem comitem in italiam uocauerit: cui cedẽs abſq; contẽtione Rodul
phus in Burgundiam ſe recæpit. Duxit uero: ut debuit Hugo Italiæ regno potitus: Ro-
dulphi regis exemplo admonitus: ſuſpectam eorũ a quibus uocatus fuerat: fidem: & da
to Sãſoni cuidam ex ducibus ſuis exercitus negocio: illos: quid fieret: principio ignoran
tes in exilium egit. Nec tamen Hugonẽ regem ſua ſatis tutata ẽ prudentia: q; Arnoldus
Bauarorum dux a factioſis exulibus: aliiſq; domi potẽtibus italis ſuaſus aduerſus eum
in Italiam cum paratiſſimo exercitu uenit: quẽ ueronenſes primi regem Italiæ appellatũ
intra mœnia acceperunt: longe autem aliter q̃ fecerat Rodulphus regnum ſuum Vgo
ut retineret adniſus eſt: Qui exercitu ad Veronæ mœnia appulſo pugnandi copiã Ar-
noldo fecit: & etiam prælium nequaq̃ retractante paribus animis eſt decertatum Vicit-
q; Vgo: & Veronẽſibus reiectã ĩ Racherũ epiſcopũ ſuũ rebellionis culpam deprecãti
bus pepercit. Racherius uero epiſcopus Papiam in exilium ẽ actus: Berengario ſecũdo
quẽ italia pulſũ ad Hungaros cõfugiſſe diximus: apud illos: uel ut aliq habẽt ſcriptores
apud ſueuos uita fũcto: Berẽgarius tertius primi berẽgarii ex filia nepos ĩ Italiam uenit

Quē uero & q̄tum adduxerit exercitū: aut cuius gētis ope adolescens exul sit reductus: quod i primis oportuit: nullus scribit. Sed apud multos cōstare uideo ipsum Stephani Septimi pōtificis tēporibus Italiā aduersus ugonē arelatensem igressum esse. Eoq; anno q fuit Christianæ salutis nongētesimus tricesimus primus: uel iuxta quorundā opinionē Ioāne undecimo pōtifice nongentesimus tricesimusquitus Saraceni affricā icolētes: igēti ducta classe orā omnē etruriæ maritimam populati sunt. & genuā circūacti urbemq; graui obsidione pressam cæperūt: i qua maxima usi sūt sæuitia: urbe enim spoliata: & iis: q arma ad defensionem Induerāt: primo ipetu cæsis: omnes pariter puberes latebris eductos trucidarunt. Moturiq; & i africā redituri mulieres omnis ætatis: & ipuberes masculos cum facta præda nauibus ipositos abduxerunt. Miratus uero sum hanc genuensium calamitatē apud diuersos scriptores legens: neminē eo⁊ icidisse: q dicat urbem a saracenis igni ferroq; uastatā. Ideo ueneto scriptori Danubio impuberes genuensium ex africa i patriā breui reductos fuisse affirmāti magis credo: q gentis æmulatio i ea fœlicitatis parte fidē scriptori uidetur astruere: Stephano septimo per id etiā tēporis: & paulo post Ioanne undecimo defūctis pōtifex creatus est leo septimus: ad cuius anni tertii tempora Guillelmus scribit Henricum germaniæ regem atq; iperatorem obiisse: cui fit i regno iperiiq; titulo suffectus otho filius mathildæ susceptus Theodorici saxoniæ regis filia. Is otho fuit naturæ & Ingenii dotibus uit excellens: cuius in re militari ferox ardēsq; aius comitate & summa erga omnes humanitate supra gētis suæ mores cōditus erat: hinc etsi multa domandis germano⁊ hostibus bella fœliciter cōsumauit: maiora tamē regno suo iecit fundamenta: rebellibus cōtumacibusq; proceribus per tolerātiā: humanitatē & comitatē i amiciciā: fœderaq; reductis: primos tamen regis annos: uel ea ratōe habuit fidelissimos: q saxones se absēte hungaros eo⁊ agros populātes prælio fuderūt & tāta cōfecerūt occidione: ut aliquot annis postea quieti itra pānoniā se cōtinuerit. Interim Berengarius Italiā igressus: siue qa debilē adduxerat exercitū: siue qa populos italiæ suis fauoribus pa⁊ ioclinatos offenderit: q̄ primū ugonē regē arma aduersū se parare itellexit: retrocedēs: alpes trāscēdit: & se ɔtulit i Sueuiā: Affligebat tūc italiam fames: qua ad tres annos cōtinuāte: Vgo rex nullis agitatus rebelliū motibus: nullū & ipse cōciuit motū. Sed agapito secūdo post martinū tertium ad pōtificatum maximū assumpto Berēgarius tertius magnis externo⁊ adductis copiis in Italiā est reuersus: ad primā cuius aduētātis famā rebelles i ugonē animi multis i Italiæ regionibus sunt ostēsi: Is quū puidisset ugo: qđ uiribus neq̄sset cōsilio puidere prexit. Missis nāq; ad hostē iā aduētātē oratoribus cū eo his cōstituit fœderibus: ut se Italia discedēte lotharius filius: & Berēgarius Italiæ reges æquo iure oīa admistrarēt. Viguitq; aliquot annis solo noīe cōsortiū: qđ berēgarius acri uir igenio lotharium spreuit: qui apud papiā cū uxore alūda nobili ac ferocissima muliere: cuius dotis iure eā ciuitatē & multa oppida obtinebat: se cōtinēs iiuriā dissimulauit. Italis etiā Berēgarius superbe ac auare iperās: eos potius i tremore cōtinuit: q̄ sibi beniuoleotia sciuerit & humanitatis artibus deuicire: Vgo interim post pa⁊ q̄ Arelatū redierat diē obiit. p idq; tpis Henricus bauariæ dux magno Italiæ cōmodo Aqleia capta i pximas urbes ducere cōstituerat. Quū forte tūc hungari Italiā iuadere dispositi: Iustinopolim adue

Anno. CMxxxi.

Genua a saracenis depopulata

otho filius

fames in it

nerunt. Quibus ut ꝓgrederent̃ molientibus ſeſe oppoſuit henricus:& cõmiſſo bis
prælio:hungari accepta primo & iterũ clade repulſi ĩ hungariã redierunt. Ea uicto-
ria faciente animos: henricus omnem eã Italiæ partem diuiſſimã:quæ Aqleiã papiã
ꝗ itercedit:excurſione potius q̃ pagrãdo populatus eſt. Berẽgarius uero legatis ꝑ lõ-
gobardiã miſſis:q auxiliares copias apud Brixiã cogerent: educto repente ſtatõibus
exercitu papiã ꝓperare cœpit. Quod quum habuiſſet exploratum henricus:ſibi ti-
mens:exercitum apud papiã nauibus ĩpoſitum deduxit ĩ padum. Inde cõtinuata ſe-
cundo amne nauigatõe:nullã prius excenſionem fecit:q̃ ad agri paduani fines puen-
tum eſt. Qui cõtinuato ex eo loco itinere:itra Auſtriã ſe recæpit. Vix dum Berenga-
rius tumultum ſedauerat:quum Taxis rex hungaros ſuos italía:ut diximus paulo-
ante: pulſos de bauaro:quem ĩ Italía regnare opinaret̃ ulturus paratiſſimo Italiam
irrupit:tantuſq; italoꝝ aĩos tunc pauor ĩuaſit:ut ultimum ĩpendere exterminium cõ
tremiſcerent. Berengarius uero ſiue ꝓpitiore uſus fortuna:ſiue cõſilii prudentia:Al-
bertum mittens filium Taxim multa oratum ꝑuicit:ut acceptis nummoꝝ modiis ar-
gentoꝝ:ſicut tradi uideo:decẽ:recedens Italiæ pepcerit. Secundus tunc elapſus erat
regni Berengarii tertii annus:quo ĩ tẽpore Lotharius ſolo noĩe rex fato eſt functus:
& Berengarius alũdã:ne alicui nuberet patrimonii ſui dominiũ:& italiæ regnũ per
dotis occaſionẽ inuaſuro. publice apud papiã carceri mãcipauit. Tuncq; maiora au-
dens omnẽ lõbardiã Alberto filio ꝑmiſit gubernandã:& ſe iperatorẽ augſtumq; ap-
pellans:illũ regẽ Italiæ uoluit appellari. Multa iterim maximaq;:& qdẽ præclariſſi-
ma ĩ regnis franciæ & germaniæ otho rex geſſerat:quæ noſtræ ĩtẽtõi paꝝ accõmoda
omittimus:Sed quum eius uirtutis fama etiam in Italía cælebris haberetur. Agapi-
tus pontifex multiq; proceres Berengarii albertiq; filii tyrannidem exoſi:illius opem
rebus afflictis Italiæ popoſcerunt. Qui cũ quinquaginta:& eo:ut aliq uolunt:am-
plius armatorum millibus mouit:trita & aperta barbaris per forũiulii regionem:
uía Italiam ĩngreſſus:Berengarium imperio:& albertum regno Italiæ deturbauit.
Quid autem mollitus fuerit:quid reſiſtendo fecerit Berengarius nuſq̃ inueni. Idq;
ſolum addi uideo:othonẽ poſtq̃ Italía a Berengario & alberto poſſeſſa:eſt potitus:
Alundam lotharii quondam uxorem. carcere ĩ quo apud papiam tenebatur eductã
in uxorem accepiſſe:& Alberto Berengarioque ſuperatis:deiectiſq; pepercisse: qui
bus lõbardiã omnẽ: Verona & aquileia exceptis:permiſerit gubernãdã. Reuerſus ĩ
germaniam otho ex alunda uxore anno uix dum elapſo filium ſuſcæpit. Cui othoni
poſtea ſecundo fuit appellatio. Ea tempeſtate proceres quidam regni franciæ:quo-
rum primarius ductorque fuit ugo magnus Pariſienſis comes: othonis ſoro-
rem in matrimonio habens:Ludouico eorum regi rebellarunt:eumque normannis
hoſtibus prodiderunt a quibus illico in carcerem eſt coniectus. Quod quum otho
intellexiſſet conſanguineo regi etiam aduerſus ſororii conatus ſuccurrendum eſſe cõ
ſtituit:& exercitu quem ſupra uiginti legiones habuiſſe ferunt ex Italis germaniſque
coacto franciam ducens facile obtinuit:ut ludouico libertati:regnique adminiſtra
tioni reſtituto:normanni ſeſe intra fines ſuos continerent. At in Italia albertus Beren
garii filius apud Rauennam conſtitutus uenetos mercatores multis affecit incom-
modis:Comaclẽſium enim nauigio:quod illi haudquaq̃ tenue tunc habebant:fre-

rus:mare illud latrociniis tenebat infestum. Id quum ueneti diutius pati nec possent nec oellent:nauigio tumultuarie contracto in comaclum ducto oppidum primo impetu captum cum oppidanorum nauibus incenderunt:captos autem oppidanos:& iuramento: ne ultra in prædam cuipiam aduersum se obedirent:astrictos dimiserũt illesos. Forte paulo post petrus cognomēto Cādianus cognomēto Dux petro filio:ut sui ducatus cōsors oia secũ administraret cōcessit. Isq; petrus genitori igratus quũ i eũ conspirasset:in exilium est actus:qui acri adolescens iogenio ad Berengarium:albertumque se contulit:& quum forte duodecim onenariæ naues ui tempestatis in primarium padi ostium actæ essent: eas petrus Alberti consilio præsidioque fretus intercepit. Et patre paulopost uita functo in patriam reductus a uenetis dux est factus. Agapito pontifice per id temporis uita functo Albricus quidam Romanus ciuis potentissimus per factionem cũ magnatibus initā:perque uim clero & populo illatā filiũ suũ octauianũ creari pōtificē obtinuit:q Ioānes duodecimus appellatus ē. Is uitā nec dũ pōtifici:sed cuicũq; priuato turpē i pōtificatu duxit. Quippeq præter uenatōis:cui se totũ dedidit:leuitatē:mulieres palam habuit concubinas: Eius gesta: dum anente perquireremus forte inuenimus:quod a nobis supra desideratum fuisse non ambigimus:qualis romanæ urbis status & administratio fuerit:dum hic Betengarius Albertusque filius lombardiam:&:ut coniicimus:Romandiolam othonis concessione gubernant. Inde partim Coostantinopolitanus imperator: pattim saraceni apuliam:calabriam:lucaoos:& salentinos in prædam habēt. Romæ enim duo consules ex nobilitate quotannis tunc fiebant:qui ad uetusti cōsulatus exēplar summæ retum præessent: Et præfectus itē ex nobilitate creatus populo ius dicebat Ex plæbe autem creati singulis annis. xii. quibus decarconibus erat appellatio:senatus uicem in consiliis deliberationibus obtinebant. Parebant uero romanis:a quibus magistratus annuos accipiebāt omnes urbes:& oppida uicina etruriæ intra urbeuetanum Tudertinumque agros in urbem uergentis:& quicquid a neapoli:& a marsis Reatinisque ad urbē pertinet. Picenum autem spoletanum ducatum:& cæteras Italiæ regiones quis tunc gubernauerit iuenire nequiuimus: Sed quod ex suprascriptis:& iis quæ sequuntur:quis facile poterit itelligere:i tanta pricipatuum nō multitudine magisq̃ diuersitate pessimus erat Italiæ status. Otho rex interea post liberatum:ut diximus:ludouicum franciæ regē: Boizlaum quoque Bohemorum regem inimicos i se animos proferentem domuerat. Eodemque tempore ugo Magnus Comes Parisiensis:qui sororem Othonis:ut diximus:hacuindam i matrimonio habebat:Ludouico regi franciæ iterato inimicari cœparat. Quod qunm intellexisset otho nec cōtinendo i fide sororio satis per nuncios litterasque proficetet secunda expeditione i franciam delatus illum cōpescuit:& regi parere:ac subesse coegit. Qua fœlicitate dum omnibus i locis rex præstātissimus:idemque uir optimus otho unē: gloriosi & simul saluberrimi facinoris occasionē est nactus. Nanq; hungari:siue quia uicinos contiguosque Bohemos ab othone domitos at subactos idigneferrent:siue quia illum franciæ expeditionibus occupatum minus resistere posse crediderint:ipemm i germaniam fecerũt. Duxit uero i illos magna spe:nec minori cōfidentia plenus otho:& paribus animorum ardoribus paribusque hic ide odiis

p z

prælio: quod aliquot diebus per solas noctes itermissum fuisse ferũt: decertatum est. Quanq̃ uero othoni & germanis uictoria cesserit cruentissima: hungari tamen oõ fusi superatiq; potius q̃ pene ad iternitionẽ cæsi fuerũt: Adeoq; tũc eneruata est potẽtia hungarorum: ut multis postea tẽporibus i pannonia se cõtinuerit. Tres i eo prælio reguli potestatẽ othonis uiui sunt perducti: quos Germani othone etiã: ut perhibẽt: adoitẽte: laqueo i hungaro℞ dedecus suspẽsos necauerũt. Ea tot tantarũq; diu & multis cõtinuatarum i locis uictoriarũ othonis fama Romanis Italisq; suasit: ut quũ Berengarii: albertiq; filii: tum eoã cæterorũ italiæ tyrannorũ malis finẽ ipooi quærerẽt. Primi uero ad gloriosum aggredi facinus ausi fuerũt Cardinales duo: quo℞ Ioãnes uterq; nomine: diaconus uterq; dignitate & ordine erat. Hi occultis missis litteris & nunciis othonẽ orauerunt: ut romanã ecclesiam Ioannis duodecimi peste & uituperio liberaturus Romã quoq; urbem & Italiã pergeret liberare. Similesq; litteras ad othonem multi Italiæ populi: & potentes domi nobiles dederũt. Moturus germania otho filiũ ex alunda uxore susceptum othonem oomine annum ætatis septimũ agentem: i Germaniæ regem apud Aquisgranium coronauit: fuisse autem legimus ex Italiæ tyrãnis nõnullos: qui arduis grumosis mõnbus se cõtinentes: & loci fiducia freti. Sarracenorum aduersus othonem præsidia iplorauerint. Sed facit deplorata sæpe scriptorum ignauia: ut q illi fuerit tyranni: aut quid tandem egerit ignoremus: Ioannem uero duodecimum scimus, q̃primum othonem germania: ut i Italiam ueniret. moturum itellexit. resciitq; qui fuerant impulsores: iracundia. cuius erat impotens excanduisse: & cardinales diaconos naso unum: manu alte℞ mutilasse. Qua aũt uia: quoue anni tẽpore otho uenerit: nullus scribit. Quod cõstat sub primum othonis i Italiam aduentum Berengarius Albertusq; filius i potestatem othonis facti hic cõstantinopolim: ille Austriam relegati: uitam i squalorem finiuerunt. Sicq; finis fuit uel iperatoribus uel regibus uel tyraonis. Roma & Italia oriundis: annos ad quinquagesimũ quintũ: postq̃ franci Italiæ iperio regnoq; deiecti sunt.

Blondi Flauii Forliniensis ab inclinatione Ro. Impe. decadis secundæ liber tertius.

Othoni Romæ appropinquanti Romanos obuiam effusos fuisse: illũq; triumphi apparatibus in urbem deduxisse multi concordant scriptores: Sicardus uero: & Crescentinus Ioannem duodecimum dicũt othonem in cæsarem Romanumq; imperatorem augustum coronasse: quum alii eam coronationem Leoni octauo attribuant: quam opinionem Gratianum i decretis secutum fuisse uidemus. Lateranensis autem ecclesie Bibliothecarius & si othonem imperatorem appellat: quis & titulo & diademate ornauerit: subticet: quod quidem nulla ratione alia considerauimus: aut scribẽdum duximus: q̃ quia primam Romani imperii a constantinopolitanis frãcos principes translationem nõ modo Adriani põtificis: & populi clæriq; romani auctoritate cõsensuq;: uerum etiam totius Italiæ populo℞ & pricipum uiro℞ suffragiis: sicut sopra ostẽdimus: cælebratã fuisse cõstat. Quod aũt refert bibliothecarius: Otho Imperator quum a Ioanne duodecimo honorabiliter exceptus esset: cũ illo multis istitit ut a flagitiis temperans uitam pontifice dignam duceret: & quum preces suasionesque parum prodesse intelligeret: Archiepiscopos episcopos℞ Italiæ: corã quibus eadẽ

põtifici diceret:conuocari curauit. Sed pertinax in turpitudine Ioannes Roma fugiens in mõtibus delituit. Tum magnus ad imperatorem concursus factus efflagitatumq; est:ut quẽpiã ille dignũ põtificẽ designaret. Otho autẽ modestia usus electum se iubente a clero & populo Leonem Romanum ciuem & lateranensis ecclesiæ scriniarium:qui fuit eius nominis octauus:in sede petri confirmauit. Quo facto:& rebus urbis Romæ cõpositis otho Spoletum accessit. Nec mora:furentes & passione obcæcati animo Romani Ioannis consanguinei populum:ut ille reduceretur:seduxerũt. Eiectusq; leo agẽtẽ spoleti iperatorẽ adiit:q odio iraq; exardescens:bello persequi Romanos cœpit:& ciuitatibus oppidisq; illoꝝ i spoletũ uersis:maximo per excursiones affectis icõmodo:copias omnes i urbem romã ducendas:i agro reatino ad diẽ adesse iussit. Interim Ioannes post paucos q̃ redierat menses obiit:nec scribit bibliothecarius:quod multi habent scriptores:illum i adulterio deprehensum fuisse cõfossum. Sed qualiscunq; fuerit illius mors:secundum eam Romani ad othonem mittentes pace ipetrata Benedictum diaconẽ:& nõ leonem põtificem dari orauerunt. Renuit uero iperator:& se arma corporis:regnorumq; suoꝝ tutelam prius q̃ leonis defensionem:dignitatemq; neglectuꝝ:magna uocis & uultus cõstantia affirmauit: Spopõderũtq; uicti ea iperatoris petẽdi uehementia oratores Leonẽ clæri & populi iussu i patriã reducẽdũ. Nec tamẽ destiterũt ꝓteruí:quin oratoribus i urbẽ cũ pace reuersis Benedictũ i petri apostoli sede pro romano põtifice locauerint:Ea quũ itellexisset otho:nõ ultra uerbis cõminationibusq; agẽdũ ratus:primũ omniũ agri:& ditionis Romanoꝝ ciuitates & oppida plæraq; capi:diripi:ac magna ex parte uastari curauit. Romã exide adeo dura pressit obsidione:ut scribat lateranẽsis modium fursuris per eã tẽpestatẽ triginta aureis uenũdatũ fuisse:tãtisq; coangustatos malis Romanos Benedictũ othoni dedisse:& leonem i pontificatus sedem auctoritatemq; accepisse. Edomita romanoꝝ proteruia:Otho in germaniam reuersus Benedictum apud hausburgam relegauit:ubi post paucos mẽses uel dies uita est functus: Leoq; pariter uix ad tertium mensem:q̃ restitutus fuerat superstes fuit:quem solus martinus cusensis:& eum secuti plures faciunt quo tempore in urbem rediit: clæro & populo romano eligendi pontificis auctoritatem abrogasse:ut solus iperator deligeret solus pontificem confirmaret. Rediturũ i germaniam othonem Romanis edomitis: cæteros quoq; italiæ tyrannos domuisse:magno inaniq; boatu omnes:quos incidimus scriptores:præter lateranensem affirmant. Sed q ii fuerint tyrãni:aut quæ forma status Italiæ tunc abeunte iperatore mãserit:nullus uerbum facit. Leoni octauo põtifici defuncto successor a clæro populoq; romano creatus est Ioannes tertiusdecimus:quem petrus urbis præfectus capitali odio persecutus est. Is quum solus qđ libebat perficere nequiret:cõsules decarconesq;:quibus omnis rei romanæ administratio tradita est:i suã aduersus põnficem sententiã perduxit:& tamen quia pontifici benemerenti plæbs fauebat:non ausi sunt dicti magistratus per seipsos manus in illum iniicere uiolentas. Itaq; accersitus in urbem Iofredus in campania comes potens:factiosissimusque tyrannus:armatis stipatus Ioannem pontificem in lateranensi cæpit: perduxitque in Adriani molem:quam tunc sicut & nunc castellum sancti Angeli appellabant. Pontifexque ibi aliquot custoditus diebus in campaniam du-

ctus est ad Iofredi libidinē retinendus. Sed quū Iofredus unicusq; eius filius a Ioaune capuano pricipe essent trucidari: Ioānes pōtifex ad mensis undecimi calamitatis suæ finē Romā rediēs a clæro populoq; Romano i pōtificē est recæptus. Ea dū sic gererē tur othoni fuerāt nunciata: Isq; qa in Italiā se cōferre cōstituerat: nec epistolis pditos a flagirio: nec missis nunciis puidere curauerat. Veniens aūt: othonem filiū paratissimūq; simul duxit exercitū. Ingredienti urbem iperatori dū tota se ciuitas obuiā effudit: primi oium magistratus: criminū faciente cōscientia: cæteros i adulatōe supabāt: parq; reddens pari otho: conceptum i eos odium dissimulauit. q̄ primum uero exercitu i stariua distributo pōtifex primo: post ciues de rebus publicis priuatisq; audiri sunt cœpti: Otho rex cōsules: præfectum: decarcones i carcerem detrudi iussit: nobilitati tamen delaturus: cōsules uinctos i germaniā depotari fecit: Decarcones exinde eleuatōe suspensi eculeo necari: & præfectus: qa iniuriæ pontifici illatæ auctor cōplicumq; ipulsor fuerat: ludibrio p urbis plateas cōpitaq; habitus: & iterea dum traheret̄ flagellatus: tetrum i carcerem cōiectus: ide ad cōsules i germaniā deportatus est. per eos ad septem annos: quia Ioannis duodecimi fine: Benedicti quinti & leonis octaui pōtificum tempora cōtinuarunt: multa i Italia cōperimus gesta fuisse nō memoratu magis q̄ lōga & accuratissima narratōe dignissima: si modo scriptores illa diligentius tradidissent. Sarracenos nanq; ad garganum sedere: & ex eo loco pximoq; sipōtino sinu magnā Italiæ partē uexare solitos sclaui Italia deturbarunt: fueruntq; ii quos sub Sueropilo dalmatiæ rege Adriani secundi pōtificis temporibus christianos fuisse factos ostendimus: quo i patrādo facinore multā sarracenoꝝ cōmissā cædem referet̄: Sed qbus Sueropili ducibus & copiis: quoue i loco id gestum sit: nusq̄ i uenimus. Quin etiā scribit archiepiscopus cesentinus: hungaros post sclauos i Italiā classe delatos sarracenoꝝ copias: quæ māserāt: cōfecisse: atq; etiā græcis pecunia redimentibus eā omnem Italiæ orā barbaroꝝ oppressione liberatā reliquisse: Sed quoquo ea modo gesta Archiepiscopo credimus asserenti: dum Ioānes tertiusdecimus capuæ relegatus tenet̄: othoq; ipator i germania agit: Sarracenos ex africa i calabriā delatos Cosentiā regionis primariā urbē dura pressam obsidione: & ui captā spoliarāq; icendisse. Quę dum agerent̄: græci calabriā salentinos: & apuliam obtinentes satis duxisse per cōstitutas cum sarracenis iducias: suæ: & subditoꝝ sibi Italiæ populoꝝ saluti idemnitatiq; cōsulere. Erat uero p id tempus capuæ pricePs pādulfus cognomine caputferreus Ioānis frater: a quo Iofredum i cāpania comitem iterfectum fuisse docuimus. Isq; pādulfus Ioāni tertiodecimo pōtifici: ut Iofredo iterfecto Romā saluus rediret: multa attulerat adiumenta. Qui quum ad othonis aduentum Romā se cōtulisset: pōtifici iperatoriq; ostendit: fore: ut si copiaꝝ: quas otho adduxerat pars capuā: & inde calabriam mitteret̄: saraceni Italia pellerentur. Misitq; impator othonem filium iam tunc indolis egregiæ adolescentem: Sed pauci fuit negocii expeditio Sarracenos pellere: q fama germanoꝝ aduentantis exercitus territi nauigātes: factā in Italia prædam abstulerunt. Maiusq; tunc othoni: & Pandulfo caputferreo negocium fuit græcos repellere: qui sarracenis per inducias fœderatis aduersus imperatorem romanum opem ferre conari sunt: attulissentq; si fortes illi cōstantesq; resistere perrexissent. Othonem tunc uariis in locis uariisq; prælis cum

græcis cōflixiſſe Guilelmus ſicarduſq; affirmant. Aliā tamen: q̄ nos eius expeditōis
cauſam referūt. Nō enim aduerſus ſaracenos othonē duxiſſe dicūt: ſed i græcos Ita-
liæ nicolas: qui deſpōſatā ſibi nicephori Imperatoris conſtantinopolitani filiā tradi
a patre phibebant: tradūtq; prædicti: & alii ſcriptores othonē græcis prælio cōgreſ-
ſum eos fudiſſe: ac pene omni Calabria: apuliaq; eieciſſe: quin addit Guilelmus Cō
ſtantinopolitanum populum amiſſarum de Italia prouinciarum factam iacturam
in Nicephorum referentem: qui ſponſam filiam marito tradere noluerit: armis cor
reptis illū interfeciſſe: ac Ioanni filio iperiū demandaſſe: Quo quo autē modo ſe ha-
buerit præliorū huiuſmodi & necis Nicephori ueritas: cōſtat nobis: Othonē ſecūdū
Theophaniā Ioānis Cōſtantinopolitani Imperatoris Sororē i matrimonium acce-
piſſe. Quam ioannes tertiuſdecimus pontifex ſimul eum ipſo in lateranenſi patriar
chio coronauit: Nam otho pater filium othonē re in ſaracenos: græcoſq; bene geſta:
reuerſum conſortem imperii aſciuit: uoluitq; in iperatorem a Romano populo ex
priſca cōſuetudine acclamari: quem pontifex inunctum imperiali diademate inſi-
gniuit. Eaq; i othonis ſecūdi coronatōis cælebritate Ioānes pontifex capuanā eccleſi
am ob pandulfi principis merita: metropolitanā fore conſtituit: Secundū eā coro-
natione profecti ſunt in germaniā iperatores: pauloq; poſt eodē in tempore Ioannes
tertiuſdecimus pontifex Romæ: otho primus in Vienna auſtraſiorū obierunt. Ioan-
ni defuncto bonū ſecundū fuiſſe in pontificem ſuffectum multi tradunt ſcriptores:
quorū nullus quicquam eius pontificis tēporibus geſtū eſſe ſcribit. Lateranenſis aūt
p bono habet benedictū eius nominis ſextū: qui a Cincio ciue Romano in caſtellū
ſancti angeli truſus uitam ſibi finiuit: Suffectū poſtea Boniſaciū ſeptimū patre fer-
rutio Ciuē romanū: ſiue iure ſiue iniuria: tāq̄ minus canonice electū Romani quarto
decimo pōtificatus mēſe cōſtantino polim relegarunt: creatuſq; eſt Benedictus ſepti
mus per cuius tēpora otho ſecundus henricum Bauarorū ducē ſibi rebellē domuit
Sed dum otho ea occupatur expeditione Lotharius rex francorū i lothoringiam co-
pioſum ducens exercitum; eam romani iperii puinciam occupauit: & aquiſgraniū
delatus: agros populatus eſt. In quē quū otho ex bauaria duxiſſet: lothoringia i po-
teſtate facta: lotharius i Pariſios eſt reuerſus. Othoq; franciam ingreſſus Laudunen
ſium Sueſſionumq; agris uaſtatis: pariſiorum quoq; ſuburbia incendit Reuerſus ta
men in germaniam otho: dum uado axonam fluuium traiicit incommodum acce-
pit: nonnullis ſuorum aquæ uorticibus abſorptis: pluribus ab inſequenti hoſtium
multitudine interfectis. Interea Baſilius: Conſtantinuſq; Conſtantitinopolitani im-
peratores Ioanni genitori defuncto ſuffecti Syriam primo populati: cretam pulſis
ſaracenis receperant. Deinde othonem periculoſiſſimo: ut exiſtimarunt francorum
bello deſtineri intelligentes: nullo affinitatis reſpectu habito: conſtituerunt amiſſas
de Italia Nicephorianis temporibus prouincias ut reciperent cōſilia: cogitationeſq;
intenderunt. Primo tamen in pericula: que a tergo ingruere poſſent ab adoleſcenti-
bus reſpectum eſt. Saraceni enim creta pulſi: data pecunia in ſuum exercitū accer-
ſiti ſunt. Itaq; delati Barum urbe ſunt potiti: ciuibuſq; ne rebellarent: partim occiſis
partim Conſtantinopolim relegatis: progreſſi matheram urbem de Apulia de-
ſtruxerūt. Exide Apulia primo poſt Calabria deditōe ultronea ſunt receptæ. Otho

interea postq̄ lothoringia recæpta iniurias apud aquisgraniū ultus fuerat: pacē cum
Lothario frācoꝝ rege firmauerat: ueniens īde ī Italiā: & uxorē ducens Theophaniā
Tauresienses attigerat: quādo de leuiꝝ hostili īpetu certior est factus. Tradunt uero
Guilelmus sicardusq̧: othonem priusq̄ in græcos īperatores duceret copiis adrianico
traductis sclauoniā: ac dalmariā inuasisse: magnaq̧ illis ī regionibus græcoꝝ præsi-
dio destitutis reꝝ præda & mortalium cæde cōmissa Romā se contulisse. Eo quum
peruenisset: repētino tumultuarioq̧ delectu ꝑ oēs Italiæ regiones coactas īgentes co-
pias ad diē cōuenire iussit: & quū germanoꝝ: galloꝝ: lōbardoꝝ: & alioꝝ italiæ po-
puloꝝ uniuerso exercitu Roma ꝓfectus: prima ad Beneuētū cæpit statiua: quo quū
accitæ Romanoꝝ copiæ peruenissent: datas quoq̧ a Beneuentanis: Capuanis: neapoli-
tanis: & salernitanis turmas ī ordines præmitti curauit. Facto postea agmine profe-
ctus nō prius quadrato exercitu cœpit incedere: q̄ Apuliā est Ingressus. Expectari nūc
scimus a nobis: qd tunc Imperatores græci fecerint: quoue ī loco castris cōtulerint:
aut quomodo: quaue ratōe prælium sit cōmissum: Sed tāti facinoris: quod maximi
tunc ī rebus Italiæ momenti fuerit: nullā: nisi uelimus mentiri: aliam narrationem ī-
uenimus: q̄ apud Basentellum fuisse decertatum: & quū Romani Beneuentaniq̧ ex
acie ꝓfugi nō solū detractassēt præliū: sed signa deseruissēt: cæteras romani īperatoris
copias a saracenis & græcis fusas dissipatasq̧ fuisse. Q uo ī prælio occisis pene ad in-
ternitionē legionibus: & Romanus īperator & omnis italia neruos omnes ita amisit: ut
facile græcis & barbaris fuerit: si uictoria uti sciuissent: Roma Italiaq̧ potiri. Otho
īperator fugiens cū repente ad littus Scaphæ se cōmisisset: a pyratis quis esset: igno-
rantibus intercæptus est: in siciliāq̧ perductus: sed ibi agnitus: sese promissa siculis
ingenti pecunia liberari Romāq̧ perduci obtinuit: & de pyratis sumptū est a siculis
suppliciū. Q uū Romā peruenisset otho perquirendis congregandisq̧ fracti exer-
citus sui reliquiis diligenter operā īpendit: & quia copiaꝝ præsidio destitutus: in de-
sertores signoꝝ Romanos animaduertere non auderet: irā in Beneuentanos exercu-
it. Etenim integris qui turpi fuga prolapsi in urbē redierant: cæteros addens roma-
nos: qui arma ferre potuerunt: tanq̄ hosti aliquo in loco se oppositurus: simul cum
reducibus ex conflictu eduxit: & beneuentanos adortus īparatos: & nihil tale timen-
tes urbē cæpit: spoliauit: incendit: per eamq̧ occasionē asportatas Bartholomei apo-
stoli reliquias: Romæ in insula Iouis primo dicta: & postmodum licaonia locatas
ferunt. Othonem Beneuento deleta in urbē romam reuersum ibi defunctum: & in
petri Apostoli basilica sepultum ptolemeus & Guilelmus sunt auctores. Cuius autē
pontificis temporibus is otho secundus sit mortuus ī scriptorum confusione nequi-
uimus intelligere: Q uanq̄ eius tēpestatis pontificum magisq̄ alterius quæ ante aut
post fuerit īplicitā erroribus narrationē gestoꝝ uarie tradi uidemus: q ptolemeus: &
Guilelmus Martinū secuti tres successiue Ioānis noīe quartū quintū & sextūdecimū
ponūt. lateranēsis uero duos tātūmodo habet Ioānē quartūdecimū natiōe papēsem
q defuncto Benedicto septimo suffectus fuit: & Ioānē quītūdecimū patre leone pre
sbytero. Romanum ciuem. Vnde omissa pontificum: successionis alia narrati-
one a nostro proposito aliena: libet Ioannis quartidecimi uitæ finem referre: a nul-
lo præterq̄ a lateranensi traditam Q uum is annos iam octo dignā pontifice uitam

duceret: Bonifacius ille septimus ex Cōstātinopolitano exilio i urbē reuersus p genitoris ferrucii potētiā dictū Ioannē quartūdecimū cæpit: & i castello sancti angeli interfecit: Repositusq; i sedē Bonifacius undecimo intrusionis mense apoplesi suffocatus est. Ea ferrucii audacia facit: ut othonē secundū iperatorem per quieta Ioannis quartidecimi tēpora obiisse credamns. Nō enim uero est simile uiuo & præsente imperatore tantū scelus in urbe admitti potuisse. Funere Othonis ex more cælebrato: germani pceres: qui tunc Romæ frequentes erant: de successoris electione cœperūt agere: uariantibusq; iter eos sententiis: pars othonē tertiū secundi filiū germaniæ regē: pars henricū Baioariæ regē: q primi othonis nepos ex fratre fuerat: iperatorē poscebant. Interea nō defuerūt romani ciues qui resumendū a romanis italisue iperiū cōtenderent: inter quos primus uehementissimusq; eminebat Crescentius Numētanus. Quū uero ea secretis primo in cōuentibus tractata per uicos palā & cōpita sūt dici cœpta: perterriti pceres germani i othonē tertiū secūdi filiū cōsenserūt: quem rebus germaniæ cōponendis per annos undecim priusq̃ Romā ueniret itendisse inuenio: iterim Bonifacio: q in pōtificatū intrusus fuerat: uita: ut diximus: functo. Ioānes quintusdecimus patre leone præsbytero romanus canonice electus præsidebat. Per prima cuius tēpora Crescentius numentanus consulem se titulo præferens urbis dominiū cæpit q obsequentem sibi minus q̃ libuisset: pontificem in eā dignitatis salutisq; desperationem adduxit: ut urbe secedens i etruriā se recæperit. Eo pontifex quū uenisset: animis per uitæ securitatem reassumptis: Othonem tertiū iperatorem per nuncios litterasq; orare cœperat: ut sedi apostolicæ: & oppressæ urbi romæ opem debitā afferret. Id quū rescisset Crescētius pōtificis agnatos: cōsanguineosq; & quosq; amicos mittens oratores: illū peruicit: ut romā rediret: ipleuitq; factas pōtifici pollicitatōes Crescentius: q illi Romæ appropinquanti cū senatu: magistratibus: & honoratis qbusq; obuius i faciemq; cernuus pedes osculatus itroductum: positumq; in sedem semp ueneratōe debita psecutus est. Eius Ioānis anno pōtificatus nono othonem tertium i Italiā primum uenisse: & a crescentio numentano: cæterisq; romanis summa cum obedientia i urbem admissum fuisse iuenio. Eratq; is annus regni ipsius undecimus: p quos annos qd otho i germania: Ioannes pōtifex & Crescentius cōsul Romæ egerint nullns tradit. Duxisse uero othonē q primū Romæ suus extitit exercitus i Beneuentanos: capuanosq; duces inuit potius q̃ satis aperte narret crescetinus Nā illos populos & eo duces p uim & arma Romanis pacatos reddidisse nudis uerbis scribit: qd nobis cōstat anno aduentus i urbem Romā othonis tertii secundo. Ioānes quitusdecimus pōtifex romanns obiit: nec ulla accidit: ut sæpe consueuerat cleri & populi romani i deligendo successore cōtētio: q otho rex Gregorium quitum sibi ex saxonum gente cōsanguineum iussit: obtinuitq; pōtificem declarari: a quo breui post iperii Romani benedictionem: diademaq; accepit. eiusq; facti cælebritate finita Otho iperator archangeli Michaelis ædem: quæ est i gargano mōte: uotis se exoluturus: quæ pridem emiserat: iuisit. Inde Romā reuersus breui se cōtulit i germaniā Tulerat iniquo aio Romani pōtificis Gregorii p metum factā creationem. nec id dissimulare potuerat ferox populus. Quare uix dum italia excesserat otho p Gallias i germaniā accessurus. quū pōtifex Gregorius minis & maledictis exterritus ac ma-

gis q̃ oportuit aĩo cõsternatus urbe clam excessit:& quũ Ioannis sui præcessoris ex
plo aliq̃diu i Etruria substitisset:nec illũ populus romanus supplex reuocaret:otho-
nẽ tertiũ adiit i germania desidẽtẽ.Intellexerũt uero tũc Romani futuꝝ:ut ea conci-
tus idignitate ĩpator Romã furens rediret.Q uãobrẽ rei suæ uiribus multo minus:
q̃ oportuerat:meritis temerariũ cæperũt cõsiliũ.Etenim Crescẽtiũ curãtẽ:ut aliq:uel
ut aliĩ:uolũt recusantẽ icõditis clamoribus cõsulẽ creauerũt:pmissa sibi potestate:ut
neq̃d res romana pateret̃ detrimenti:ex arbitrio ꝓuideret:Isq; Ioãnẽ quendã græcũ
episcopũ placẽtinũ litteris ornatissimũ:&:ut aliq uolunt:pecuniis affluentẽ:Roma-
nũ põtificem declarauit.Estq; hic Ioãnes:quem a lateranensi nostro:qa canonice ele-
ctus nõ fuit:suppressum:alii scriptores pene omnes Martinum secuti:quãdoq; sextũ
quãdoq; septimũdecimũ cathalogis addunt.Crescentius exinde futuris prospiciens:
quæ timerent̃ ab ĩperatore ꝑiculis:muros urbis:portasq; istaurauit:& moli Adriani
castello sancti angeli appellato:tot tãtasq; addidit munitões:ut postea semp usq; ad
hæc tẽpora sæpius crescentii:q̃ sancti angeli castellũ fuerit appellatũ. Venit interim
otho Impator:& magnis fretus:quas adduxerat copiis urbẽ pene in circuitu obsedit.
Tũ uero populus furoris:quẽ creãdo cõsule ostẽderat;oblitus:pacẽ misericordiãq; i-
peratoris supplex orauit:& quũ iperasset patẽnbus etiã Crescentii iussu portis: ger-
mani admissi. Tunc & Ioãnes põtifex suus præsidii simul & cõsilii nepos i munitis-
simam sancti angeli arcem se abdiderũt:de qua aliquãdiu se ab oppugnatoĩbus par
uo negocio sunt tutati.Cũq; obsidionẽ oppugnationemq; lõgo duraturã tpe nõ ma-
gis germani q̃ æmuli simul & perfidi ciues ostentarent : dolo uictus est crescentius
quẽ nulla uis superatura uidebat̃. Spe enim salutis data: ambo ut ad Imperatorẽ se
conferrent exeuntes:medio in itinere itercipiũtur:& crescẽtius e uestigio confossus:
Ioãnes oculis orbatus est.Tũc Gregorius quintus ad undecimũ q̃ abierat mẽsem re-
stitutus:acerrimã de accepta a Romanis iniuria ultionẽ sumpsit.Paulo eni postq̃ re-
dierat eã fecit de ĩperatoris electõe sanctionẽ:qua hucusq; per annos supra quadrin
gẽtos seruatã uidemus:Solis licere germanis:qui ide electores sunt dicti principẽ de
Impatoris
ligere:Q ui cæsar tũc & Romanoꝝ rex dictus:si a romano põtifice coronabit̃ : ipa
electores
tor augustus appellet̃:Sũtq; hi electores Magũtinus.treuerẽsis:& Coloniẽsis Archi
episcopi & Marchiõ brãdiburgẽsis palatinus comes:Dux saxõiæ:Rex Boheĩe.Disti
cta aũt sũt iter eos officia:ut tres primi sint cãcellarii:Germãiæ primus:secũdus galliæ
Italiæ tertius:& brãdeburgẽsis marchio camerarius:comes palatinus Dapifer:Dux
saxonũ ensis portitor:Rex bohemiæ sit picerna:Secũdũ eã sãctionẽ ꝑmulgatã otho
ĩpator i Germaniã rediit.Gregorius uero põtifex post annũ secũdũ & mẽsẽ septimũ
Annus salu
suæ creatõis iteriit.Annũ i quo hæc sanctio a põtifice Gregorio facta est secũdũ supra
tis.M.II.
millesimũ christianæ salutis fuisse inuenimus. Q uãq̃ solus iter multos Prolemæus
lucẽsis :undeuigiti ãnos addit:& ita multoꝝ põtificũ ipse:sicut & multi alii:tẽpora cõ
fudit:ut ueritatẽ si etiã id nostri eẽt ꝓpositi a nobis iueniri potuisse addubitemus.Est
etiã i põtificũ tradito ordine nõ paruus error:q; gregorio quinto sergiũ quitũ ptole-
mæus suffectũ tradit:& alii lateranẽsem secuti uolũt ei gregorio Ioannẽ decimum-
septimum successisse.Q uo ad decimũ mensem mortuo guilbertus origine aq̃tanus

cum esset Rauēnæ Archiepiscopus:i Romanum pōtificē Siluestrū seundū est creatus: quem uiꝝ nullus scriptoꝝ affirmare dubitat: litteris moribusq; ornatissimum fuisse. Falso tamen ex aqleiensis ecclesiæ monumentis traditū ē: sanctionem de Imperatore a germanis deligēdo huius siluestri tēporibus factā esse: eumque secutus errorē Guilelmus: cū id ius germanis cōcessum per inuidiā supprimat: omnia: quæ supra de Crescentio diximus: othonisq; mortē: & henrici successoris orationē i eiusdem Siluestri tempora. Eo defuncto pontifice Ioānes. cui sicco fuit agnomen: ciuis romanus: & eius nominis decimus octauus successit: Sextoq; abide mense: cū is obiisset: creatus est Ioānes cui fasano fuit agnomentū: nominis ordine decimusnonus: cui defūcto suffectus est sergius quartus patre Martino Romanus: quem honestæ & integræ uitæ uirum id agitauit infortunium: q per annos duos: quibus in pontificatu uixit: Romam & Italiam famē miro & inusitato modo traditur afflixisse. Cōstatinopoli tunc imperium Michael Cathalaicus in cuius ditione calabria & apulia de Italia erant: & farraceni Italiam premebant. Eratque per eam tempestatem in Italia Guilelmus quidā gente normannus cognomine ferrabach: quem iuenio etruriæ partem p omnem Romandiolam tunc temporis possedisse. Quo autem tempore in Italiam uenerit: aut qua fretus auctoritate seu occasione eas sibi subegerit regiōes: nullus scribit. Sed cum constat nobis duxisse originem a comitibus lombardiæ: Libetque eius geneologiam a consentino traditam recensere. Bis seni Tācredo liberi fuerunt. Sarnus. Gothfredus: q Robertum genuit comitem lauritelli. Drogo. Tācredus. Guilelmus cognomine ferrabach: Gunfredus. Malogerius. Robertus cognomento Guiscardus. Rogerius. Alberedus. Gothfredus: & Frumētinus. Cessātibus itaque in Italia motibus. Ipse Guilelmus ferrabach origine Normannus præclarum aggressus est facinus: Capuano nanque & salernitano principibus per fœdera sociatus ad Malochum græcum apuliam calabriamque pro imperatore græco administrantem mittens fœdera secum etiam iniit: per quæ actum est ut quatuor ipsi quaternos coniungentes exercitus unica expeditione in Siciliam traiicerent: prædaque omni quam facerent quatripartita: siciliæ captæ dominium ipsis quatuor simul cederet: Traiecerunt que & sarracenis partim captis cæsisque: partim pulsis sicilia christiani duces sunt potiti: Sed malochus prædam quidem æqualiter diuidi passus est: Siciliā uero magistratibus ab imperatore suo cum nouo exercitu missis tradidit gubernandam. Dissimulauit tunc conceptum ex iniuria odium Guilelmus: & præda nauibus imposita cum salernitano capuanoque principibus in calabriam est reuersus. Dumque Capuam unus: alter Salernum copias reduxit: ipse longum ingressus iter in apuliam duxit: & Melphiam circumsedit: ab oppidanisque introductus: bello quod sciret imminere necessaria cōparauit. Ad primū autē eius facti nuncium aduolans i Italiā Malochus castra ad melphiæ portas repentino ipetu ē metatus. Tū guilelmus q̄flatos de itinere & imunitis adhuc castris nulla coercitos disciplina græcos aggressus ē: quo i cōflictu malochus fracti exercitus sui oēs neruos amisit. Insecutus guilelmus a captis a se de apulia q̄ lōge remouit: multaq; eius regiōis pte potitus ē. Obiit p id tpis Papa sergius: cui benedictus octauus gregorio patre Tusculanus i pontificatu successit: p eiusque tpa

fames in ita

guilhelmus

maloch

melfa

benedictus

otho tertius imperator in italiam eſt reuerſus. Ccauſa aduentus ſui a nemine tradit̃:& Guilelmus enim Romæ obiiſſe cadauerque ſuum in germaniã: ut maiorꝝ ſepulchro iſerretur: fuiſſe latũ: ſuperflua & amfractuoſa narratiõe ſcribit. Certũ uero eſt Romanos q othonẽ ob factã: eo ipellẽte: de iperatoris electiõe ſanctionem oderẽt: cũ ferro armatis munitum nequirẽt cõfodere: ueneno iterfeciſſe. Nec tamẽ auſus eſt tunc etiã romanus po. ſactioni ut cõtra faceret itentare. Et germani electores conceſſo iuri tũc primum initẽtes ãno icarnatiõis tertio ſupra milleſimũ Henricũ ducẽ bauariæ cæſarẽ declararũt: quẽ tradi uidemus ſuũ i Italiã aduẽtũ per ãnos duodecĩ diſtuliſſe. Multa eni cũ Gallis: plurima cũ Metẽſibus bella geſſit: Interea ãno plus minus octauo & milleſimo ſalutis ſaraceni Italiã bipartito exercitu igreſſi hĩc capuã cœperũt ĩde Barꝝ obſederũt: & bareſi quidẽ ciuitati a cõmeatus ĩdigẽtia magiſq̃ a ſarracenorꝝ armis laborãti Petrus urſeolus uenetiarꝝ dux ãnotia iportata ſubuenit: nec tamẽ ſoluerũt obſidionem ſarraceni. Quare cũ eſſẽt Cõſtãtinopoli tũciata ea quæ dux uenetiarum fecerat Gregorius iperialis Catipanus: id magiſtratus ẽ nomẽ: cũ claſſẽ i hadriaticũ uenit: qua uenetæ cõiuncta itum eſt i ſarracenos: de qbus ſupatis cæſis & repulſis cõmunem gloriã reportarunt. Eo q ſecutus eſt ãno Turci Hieroſolyma capta a Dominici ſepulchri eccleſiarumq; mõtis Siõ & Bethleem uiolatiõe diuino muñere temperarũt. In italia uero hadriæ Ciuitatis: a cuius uicinitate ſuperꝝ mare nomen accæpit: incolæ maior populus q̃ urbis uetuſtas tũc toleraſſe uideat̃: uenetorꝝ fines iſeſtarũt: quibus otho urſeolus uenetiarꝝ dux petri defũcti filius apud lauretũ: q uicus ẽ padum iter & atheſim qua i mare defluũt occurrẽs cõflixit: ac ſupati hadrieſes breui ad eam puenerunt opum tenuitatem i q̃ poſtea ſemp ſorduerunt: Comite etiã Guilelmo defuncto frater Drogo apuliã obtinuit: quẽ miſſus a cõſtantinopoli Mel alter Catipanus imperiali primo ipetu apulia pæne omni expulit. ſed impiger drogo exercitu iſtaurato: græcorꝝ ſupatis copiis pdita de apulia recæpit. Quo autẽ ãno primũ Romam uenit Hẽricus a ſtephano octauo Impator auguſtuſq; appellatus ẽ: & diademate ornatus: q̃ prima expeditiõe ſicut pia: ſic & felici i capuã ducẽs ſarracenos ibi ſedẽtes Italiã linquere cõpulit. inde qa Bubaganus Meli ſuffectus impatoris Cõſtãtinopolitani catipanus ſarracenis fauerat: bello eũ acerrimo ẽ inſecutus. Inſtaurauerat p id tẽporis ac potius a fundãmentis ædificauerat bubaganus i apuliæ finibus Troiã urbem quam echanan a priſcis dictã fuiſſe coſentinus parꝝ perite ſcribit. Caſtra eni hãnibalis ex loco prius appellatiõem fuiſſe guido Ratiẽnas ex dignis fide maiorꝝ teſtimoniis affirmat. Eius autem cõdendæ loco urbis ratio fuit q; habitatoribus græcis tanq̃ i coloniã ductã eo miſſis Apulia calabriaq; in fide cõtinendis & Romanorꝝ finibus iſeſtandis. uidetur maxime opportuna. Quod cum henricus itellexiſſet: nouæ & uix munitionibus firmatæ urbi caſtra admouit. Eſtque auctor coſentinus Benedictum pontificem huic expeditioni: quam multũ cordi habuerat: iterfuiſſe. Seſſũ tamẽ ad eã urbẽ mẽſibus q̃tuor: & machinæ ois generis admotæ: æſtatis aũt aduẽtu q; catimata regio habet occidẽtalis itolerabilia Henricus impator deditiõem ab oppidanis oblatã acceptã s cum datis obſidibus Romam eſt reuerſus. Habet uero unicus ſcriptor Guilelmus Henricum poſtq̃ Roma i germaniã ſe cõtulerat cum Roberto francorꝝ rege in italiã ueniſſe: & cũ principes ſubſtitiſſent: & ſtephanũ põtificem acceſſiſſe. Nec tamẽ

Anno. M. III. incarnationis

Henricus cæſar

Petrus Vrſeolus Venetiarꝝ dux

Otho urſeolus

quid illo i cõuẽtu actum fuerit uel minimo uerbo inuit. Hũc hẽricum scriptores multis efferũt laudibus: q optimus Christianissimusq; priceps cũ simegũda uxore uirginitatem: uel certe diutinam castitatem seruauerit: quorum suasiõe & precum istãtia stephanus hũgariæ rex: & subiecti sibi populi ad fidem christi fuerit conuersi. Tradũtque multi scriptores hẽricum & simegũdam post obitum miraculis corruscasse: ab ipsis pricipibus ecclesiam sancti Miniatis: quæ nũc ppe urbis florẽtiæ mœnia ar duo i colle speciosissima uisit' ædificatam fuisse uillanus affirmat: q etiã tradit uetustam urbem fesulanam p huius hẽrici tempora a florẽtinis captam ex cuius populo ac ruinis florẽtia crescere ac se attollere primũ cœperit. Obiit autẽ henricus ad ãnum salutis christianæ quartũ & uigesimum supra millesimum quo i ãno Michaelem cognomẽto athenacum: uel ut alii habent scriptores cathalaicum Cõstantinopolitano iperio potitũ fuisse iuenimus. stephano autẽ octauo põtifici desũcto successit frater suus Ioãnes eius nominis ordie undeuigesimus: quem aliq scriptores tũc portuẽsem episcopum aliq laicũ fuisse tradũt. Et i Germania electores Conradum origine sueuum: qi hẽrici iperatoris militia ordies duxerat cæsarẽ delegerunt: q suum i Italiã aduẽtum ãnis ferme tribus distulit. Per quod tempus multi Italiæ magnates & populi cõiuratiõe inita sese i libertatẽ asserere: & declaratum cæsarẽ: cum aduenisset: armis repellere cõstituerunt. Id cum itellexisset Conradus: neq; eni i Italia obscurũ: ueniẽs in italiã copiosissimum duxit exercitum. Hoc primum i loco tradi iuenimus: quod supra: ubi de sãctiõe Impatoris deligẽdi scripsimus: desideratum a nobis fuisse nõ dubitamus: uoluisse siue põtificẽ Gregorium qntum: siue othonẽ primum siue primos iperatori deligẽdo cõstitutos electos ut is q cæsar germania declaratus Romã uenisset cõfirmãdus: duas medio itinere corronas acciperet: ex palea unã Modoetiæ: ex ferro alterã Mediolani ab archiepiscopo iponẽdã: quod qdẽ ad tpa usq; nostra seruatũ uidemus. Itaq; Cõradus Italiã igressus modoetiã ne adierit nõ iuenimus. Mediolanũ uero cũ uenisset armis ẽ repulsus. Quãobrẽ Cõradus agro uastato Mediolanũ obsedit: Cũq; Mediolanẽses obduratis aĩs se repellẽdo obstinatiores cerneret: suburbia icẽdit: nõ prius ide moturum se cõminatus: q̃ pariter incensam urbem solo æquaret: sed dũ i die pẽtecostes: quod oẽs tradũt scriptores: Coloniẽsis archiepiscopus missaq; Solẽnia i ppinq̃ urbi ecclesia cælebraret: p spiritũ uidit conradoq; dixit: beatũ Ambrosiũ germãis excidiũ: nisi abscederẽt cõminari. Itaq; cõradus motis a mediolão castris Romã ueniẽs aurea a Ioanne decimonono corona & ipii titulis ẽ ornatus. Inuenio Italicos pceres: quos aduersus Cõradũ dixi cõiurasse: cũ potẽti germanoꝝ i se: ut nouerant ducturo ppriis resistere uiribus posse diffiderẽt: sclauonũ hũgaroꝝq; præsidia iplorasse: sed dũ illi tardãt: Cõradus q id rescisset: Roma psectus pacatã post se liguẽs italiã i sclauos primo post i hungaros duxit: cõpressisq; illorum motibus: exercitũ apud Treueros metensesque reductũ distribuiti hiberna. Per id tempus defuncto apud Cõstãtinopolim Michaele Cathalaico imperatori successit Michael etheriachis: cui uxor fuit Zoi nomine præstãs mulier: Ad huiusq; imperatoris noui tempora Normanni apuliam tenentes: & græci prælio inter aufidum amnem: & oliuentem oppipidũ acerrimo cõcurrerunt: Normãni uictoria sũt potiti. Cõradus uero ipator apud Treueros cõstitutus glorioli facinoris occasiõem est nactus. Rodulphus Burgundio

num rex plurimas suorum seditiões cõpresserat:animaduerteratq; in rebelles.eoque
cõtentiõis cum ea gente adductus erat.ut armis perpetuo retentis cogeretur de salu
te p dies.pene singulos decertare.Quãobrem sese cõradi fidei pminens.regnum il
li burgundionum pmisit.quod ab imperatore in puinciã redactum.& Burgundia
postmodum lõgo tpe impialis appellata est.Paulo post Ioanne undeuicesimo uita
functo creatus põtifex Benedictus nonus q̃ supioribus ex Thusculo nepos fuit.Per
cuius tpa Cumitus rex anglorꝝ deuotiõe ductus Romã & sancta eius loca inuisit.&
in angliã reuersus filiam suam henrico Conradi impatoris filio in matrimonium col
locauit.Scribit uero Guilelmus Conradum imperatorem paulo post factas filii nu
ptias Romam uenisse:& ultionem de italis rebellibus sumpsisse.quod qdem a nul
lo tradi alio uidemus:certumq; habemus cõradum burgũdia potitum breui ĩ germa
nia obiisse.Cui electores successorẽ dederũt henricum filium eius nominis secundũ
cæsarem declaratum:eratq; is ãnus a põnficatus initio benedicti noni qntus quo in
tpe qd ipse põtifex aut alii Romæ egerit:nullus scribit:Hẽricus aũt prio electiõis suæ
ãno ĩ oldericũ regẽ bohemorꝝ hostiles aĩos præ se ferẽtẽ ducẽs:ideo re ĩfecta ĩ germa
niã se recæpit:q pares boemorꝝ Germanorũq; copias pares quoq; præliorꝝ euẽtus ha
bere uidit.Sed eo q̃ secutus ẽ ãno.cũ maiore paratioreq; exercitu eũdẽ aggressus olde
ricum regem prælio supauit.cũ captoq; & per fœdera liberato egit.ut bohemi quot
ãnis Romano pricipi tributa soluere tenerẽt.Dissidebãt eo tpe hungari:& magnis
comissis præliis pars petro regi suo minor numero:sed dignitate melior fauebat:ma
ior altera aduersabat.Eũq; finẽ eæ habuerũt cõtẽtiones:ut pulso p arma petro:& al
boino quodã regẽ assumpto:dissidiaq; nihilominus & certamina ĩter pricipes & po
pulos continuarẽt Cõsugerat uero ad cæsarẽ petrus:& suæ hungarorumque saluti
opẽ supplex orauerat.Quare igressus hungariã cũ exercitu henricus:alboino fuga
to:petroq; restituto regni illius cõtẽtiões motusque sedauit.Romæ iteri inaudita alias
ĩ põnficatu dissidia incoauerãt:quæ ab omnibus:quos inciderimus:scriptoribus im
perite & implicite tradita:puris biblyothecarii lateranẽsis ecclesiæ uerbis referemus
Benedictum nonum ignota nobis causa Romani deiecerant.Ioannesque basinensis
episcopus in sede apostolica est cõstitutus:quem Siluestrum tertium placuit appel
lari:Is iniuste occupatã apostolicã sedẽ diebus undeqnquagesimo tenuit & Benedi
ctus nonus ĩ reddita sibi sede uno mẽse diebusque uno supra uigesimum pmanẽs eã
Ioãni archicanonico sãcti Ioãnis ad portam latinam patrino suo Kalendis maiis uel
uendidit:uel permisit.fuitque Archicanonicus Gregorius sextus pontifex appella
tus:adulterum qui ponnificatum anno uno mensibus septem dimidioque retinuit.
Ea henricus cæsar sibi nunciata iniquo:ut debuit:animo ferens copias in Italiam du
cendas ad diem cõuenire iusserat:Cum flandriensium comes Balduinus inimicos ĩ il
lum animos tũc primũ cœpit ostẽdere.uenit tamẽ Romam Hẽricus:turbatamque
rem ecclesiasticã cõponere ẽ annisus.Patribus itaq; nõ Romæ solũ sed uicinarꝝ quo
que Italiæ ptiũ ac ordinũ qnorꝝcũq; religiosis ex more cõuocatis Synodus cælebra
ta ẽ:in q̃ benedictus nonus Siluester ternus & Gregorius sũt dãnati:solũ tamen Gre
goriũ leteranẽsis ĩ germaniã relegatũ fuisse scribit.Creatus aũt ẽ ea ĩ synodo sindege
rus bãbargẽsis episcopus.cui clæmẽti secũdo fuit appellatio ab eoq; hẽricus secũdus

Augusti ĩperatorisq; titulis præsente synodo ẽ ornatus. Tradũt uero multi hunc clæmentem Romanos: ne in errores superioribus similes inciderent: iureiurando adactos a pontificum electionibus prohibuisse. Interim henricus Capuam usque profectus postq̃ latis prouinciam compulerat: romam: & inde in germaniã ẽ reuersus: p quod tps sarraceni oppidũ scuni de Calabris occuparũt. Vix dũ hẽricus germaniã attigerat: cũ clæmẽs põtificatus sui ãno nono obiit ueneno: ut aliq dicũt absũptus: quo Stephani noni cura fuerat ĩfectus: qđ qdẽ ea ratiõe crediderĩ: qa illico post clæmẽtis mortẽ stephanus ipse põtificatũ iniit: quẽ mẽsibus octo: diebus nouẽ retẽtũ simul cũ uita amisit. Suffectus illi damasus secũdus: natiõe bauarus: cui bagnario fuit nomen dies tãtummõ tres et uiginti uixit: Quo aũt mõ sua electio & cõfirmatio: q̃s adulterinas fuisse cõstat: sactæ fuerit: ex multis scriptoꝝ ineptiis contradictionibusq; elicere nequi: Quod cõstat: sede p illius mortẽ uacãte: Romani prius q̃ de noui principis creatiõe qcq̃ ĩtentarẽt: henricũ ĩpatorẽ ĩ saxonia agentẽ adierunt: põtificẽ ab eo de mala cõsuetudine petituri: Cũq; rex illis satisfacere cupiens: nullũ theotonicæ gentis prælatũ ad suæ uolũtatis assensum ĩducere posset: ad germanos se uertit: p(er)uicitq; precibus Brunonem episcopum Tullensem uiꝝ simplicem: ut p ipsius ĩuestiturã ad papatũ romanũ p(ro)moueri pateret̃: cui p uesuntiũ ĩ põtificali habitu Romã petenti abbas cluniacensis: & Ildebrãdus mõachus soana etrusca urbe oriundus forte obuiauerũt: usq adeo aũt dictoꝝ religiosoꝝ suasio ualuit: ut episcopus piculũ apostasiæ: ĩ quod ĩciderat euitare cupiens: papalia deposuerit ornamenta: deduxeruntq; illum Romã abbas & mõachus pegrini habitu ĩcedentem: q ad cardialium: clæri: & populi cõspectũ pductus: multa ĩ eã sententiam locutus est: ut cum henricum q iusserat: & se q̃ minus caute præbuerat assensum a cõmisso errore purgauit: cum maxĩe hortatus sit ac excitauerit illos ne sedem Petri diutius uacare sinerent: a qbus adnitente Ildebrando postera die sexti mensis ab ĩchoata uacatiõe ultima ĩ leõem nonũ Romanum põtificem canonice est assumptus. Isq; accepti ab Ildebrãdo beneficii gratus: Romanæ ecclesiæ subdiacõem: & Iconomum cõstituit: eiusdemq; usus cõsilio simoniacos: & adulteros clericos duabus ĩ synodis Romæ habitis acerrime ẽ psecutus: Drogone Normãnoꝝ comite: quem Apuliã tenuisse ostendimus: mortuo: hunfredus frater eius ĩ normãnorum comitatu successor p ãnos septem apuliã: & ipse tenuerat. Eoq; defuncto Gothfredus fratꝝ unus ad leonis põtificatus initium accepat comitatum: pq; id ferme tempus Guarimaro Salerni prĩcipe ex eadem Normanna gẽte oriundo a suis ĩterfecto Ghisolfus factus est prĩceps. Quæ gens ambitiosissima Beneuentum ĩ urbem Romano põtifici subiectã: prius aliquãdo ptentatã apto bello ĩuadere: ac sibi subiicere cõstituerat. Ea cum ĩtellexisset henricus secũdus pficisci suasit ut alemãnos a se apud uercellas præsidio italiæ relictos accipiens Normannos apulia deturbaret. Adiũxit itaq; alemãnus auxiliares copias Italiæ: & in beneuentanos ducere prexit. Normãni uero parari p Italiã copias certiores facti: suos & ipsi arma expedire curauerant & Beneuẽto priusq̃ põtifex opẽ ferret capta. illũ ad ciuitã oppidũ expectabant. Processit tamẽ cũ exercitu põtifex. & ĩ prælio qđ cõmissũ ẽ supatus ac captus fuit. quẽ Normãni honore maxĩo affectũ romã a beneuẽtano clero deduci curauerũt. Isq; paulo post graui correptus ægritudĩe: rõana ecclesia ildebrãdo ĩconomo cõmẽdata: obiit: p quã

tẽpestatẽ apud Cõstãtinopoli cõstãtio mõacbo uita fũcto theodora uirgo Zoi iperatricis soror iperiũ duobus ãnis prudẽtissime administrauit. Eaq; obeũte: Michael cognomẽto nouitius per arma iperator est factus: q eodem anno ab Isatio cõmiano deiectus iperio mõachus est effectus: Isatio item: postq̃ quatuor iperauerat annis per arma pulso: Constantinus cognomine diochysis accepit iperium: Ari italia Iconi nono successor i põtificatu fuir uictor secundus ex bauaria oriũdus: q henricũ iperatorẽ: ne aliqua a se peteret iniusta: demulcere cupiens: Ildebrãdum subdiaconem ad illum misit: ꝓopportuneque accidit: ut iperator graui: quo obiir morbo iplicitus: hẽricum filium octonem Ildebrãdi auctoritate fretus: Romanorum regẽ ac cæsarem dixerit Q uod quidem Ildebrãdus postea põtifex factus i epistola ad Rodulphum sueuiæ regem idicat i hæc uerba. Vnde nobilitatẽ tuam scire uolumus quia nõ solum circa regem henricum: cui debitores sumus: ex eo ꝙ ipsum i regẽ elegimus: & pater eius laudãdæ memoriæ: henricus Imperator iter omnes Italicos i curia sua speciali honore me tractauit: ꝙque etiã ipse moriẽs Romanæ ecclesiæ per uenerãdæ memoriæ papã uictorẽ prædictũ filium suũ cõmẽdauit: aliquã maliuolẽtiam nõ seruamus. Victori secũdo post ãnos duos mẽses tres põtificatus defuncto Fredericus natione lothoringus abbas Cassinẽsis i stephanũ nonum põtificem canonice est creatus. per cuius tẽpora mediolanẽsis ecclesia: quæ per ducẽtos fere ãnos a subiectiõe romanæ ecclesiæ isolenter se subtraxerat: prima iter alias eã maiorem superioreq; recognouit. Is pontifex omnem fere italiam atque burgundiam labe simoniaca iquinatã itelligens: Ildebrandum archidiaconem ipsis purgandis reformandisque prouiciis legatum misit. Q ui eo munere sicut & cæteris diligenter atq; fœliciter usus: Romã ueniens põtificẽ Stephanum graui offendit ualitudine laborãtem. ex qua cum põtifex moriturũ se crederet: Cardinales: episcopos: & cuiuslibet ordinis clericos ad se cõuocatos sacramẽto adegit: ne q̇spiã ex suo collegio ad apostolicã sedẽ nisi ex cõsensu & cõmuni electiõe fratꝝ ascẽderet: aut ascẽdẽtibus præberet assẽsũ. Cõualuit tamẽ eo ex morbo stephanus: & florẽtiã accedẽs: cõciliũ ibi: nõ qdẽ ut martinus: & eũ secuti ptolemeus & uillanus uolũt: cælebrauit: sed cũ cœpisset cõuocare ad octauũ mẽsẽ: octauũq; pariter diẽ defũctus ẽ. uix dũ exeqæ põtificis stephãi i florẽtia cælebratæ erãt: cũ Romani potẽtiores oppida & castella i urbis terra possidẽtes: capitaneos tũc appellabãt: põtificẽ ex factiõe sua creare cõstituerũt: primus tamẽ oium Gregorius de Thusculão ex gẽte patritia Romanus Mintiũ uelitrẽsẽ episcopũ iuitis atq; reclamãtibus cardinalibus & clericis: q Romæ tũc erãt: i põtificẽ romanũ acclamari: ac hẽri obtinuit: quẽ benedictũ uoluit appellari. Per id uero tpis Agnes secũdi hẽrici ipatoris relicta henrici filii regis adolescẽtis regni curã administrationemq; gerebat: quæ mulier & si bonæ mẽtis: sicut ostẽdemus: erat: iprudentia tamen q̃dã seducta Guibertũ parmensem clericum ex nobili ꝓsapia oriũdum: regni Italici administratorem cãcellariũq; istituerat. Eratq; tũc Gothfredus matildis comitissæ maritus omnium: quos italia ab urbe Roma i alpes haberet: pricipum ducumq; aut comitum potentissimus. Q uoꝝ Matildis & Gothfredi paternã originẽ diu quæsirã diuersis tradi modis uidemus. Matrẽ uero ipsius matildis Beatricem henrici secũdi ipatoris sororẽ fuisse ifra patebit: quã Beneuẽutus Imolẽsis i dãtis Poetæ expositiõibus dicit: Bõifatio cuidã nupsisse nobili

& ditissimo ꝓceri Luca urbe etrusca uel potius agro illius oriũdo: Sed ipsã Matildim eo: nel alio marito matris genitã fuisse nec Beneuenutus: nec alius quẽ legerimus dicit: quod cõstat: & sequentia abunde ostendẽt: ea mulier & Gothfredo & alteri quem habuit uiris sociata & uidua fuit gloriosissima omnium mulierum: quas nedum sua: sed quæcunque i ætatem nostram successerunt tempora: habuerunt. Tenebantque tunc temporis Gothfredus & Matildis uxor lucã i Etruria Parmam regium Mantuã que i lõbardia & alia i Italiæ parte. Quicquid nunc sancti petri i patrimoniũ appellamus. Mitio uelitrensi i Romanum põtificatum itruso Ildebrãdus Archidiaconus Cardinales & episcopi aliiq; ecclesiastici cũ canonicã electiõem Romæ nequirẽt facere senas accesserunt: ubi Gerardus florentinus Episcopus i Nicolaũ põtificem Romanum canonice electus fuit. Isque prudentissimus põtifex eo i cõcilio formã põtificum romanorum a cardinalibus eligendorũ istituit: quã distictiõe uigesima tertia iuris põtificii decreta nũc habent. Secũdum quam istitutionẽ factã põtifici patribusq; placuit generale cõcilium apud sutrium cõuocari: ad quod cum cõquisiti magnus dux Gothfredus Matildisque uxor & Guibertus Italiæ Cancellarius accessissent oẽs lõbardiæ etruriæ & Romandiolæ episcopi conuenerunt. ferebatur uero palam nihil eo i cõcilio agendum aliud q̃ quo deberet modo uelitrensis episcopus adulterino põtificatu depositus ꝑ demeritis pœnas dare. Quod cum ille resciisset amictu põtificali deposito uelitras ad lares ꝓprios remeauit. Et nicolaus põtifex sano usus cũ aliorꝫ: tum maxime Ildebrandi archidiaconi cõsilio paruo: sed honestissimo doctissimorꝫ: uirorum ducente comitatu petiit romam: In qua a clæro & populo cum solita romanis põtificibus exhiberi reuerentia est admissus per quod tempus in apulia Gothfredus normãnus quẽ Dragoni fratri in apuliæ & calabriæ comitatu successisse ostendimus: moriens Bagelardum filium: & non fratrum aliquem dicti comitatus istituit successorem. Id Robertus cognomine Guiscardus Gothfredi fratrũ unus ipiger adolescens ægro ut debuit animo tulit: Bagelardoque nepote per arma pulso: prædictũ apuliæ & Calabriæ comitatum accepit: Addiditque illis Troiam urbem romanis põtificibus parere solitam: & cum uxorem aberadam eo tempore amisisset: ex qua filium susceperat Boemundũ: tunc alterã accepit nomine Giglegardã Gisolphi pricipis Tarẽtini ex guaimaro fratre neptẽ. Tantis rebus ꝓspere cõfectis: Robertus robur q̃ erat prudẽtia solidissimũ addere cõstituit. Eteni oratoribus ad põtificẽ nicolaũ missis illũ ut ad res apuliæ & Calabriæ cõponendas paterno ductus amore accederet: ẽ hortatus. Põtifexq; quẽ capitaneorꝫ terrã romanã tenẽtiũ supbia atq; pfidia dies noctesq; trepidũ atq; anxiũ teneret cũ eis oratoribus se i apuliã cõtulit. facile aũt fuit pontificẽ Robertumq; cupiẽtissimos ad pacẽ fœderaq; pducere. Põtifex nãq; nicolaus Robertũ Guiscardũ ab excõmũicatiõe absolutũ ducẽ Calabriæ & apuliæ declarãs: illũ p cõscripta fœdera iureiurãdo cõfirmata: qcqd de terra ecclesiæ teneret: & iprimis Beneuẽtũ reddere uoluit. Et Guiscardus sese cõstituẽs Rõanæ ecclesie uassallũ: uel: qd eius regionis ꝟbũ ẽ: ligiũ: Rõano põtifici quæcũq; peteretẽt præsidia mittere: ac quando opus uideretẽt cũ oibus copiis afferre spopõdit. his fœderibus occulte ne a rõanis capitãeis resciretẽt cõscriptis redit romã põtifex prænestios Tusculãos & numẽtãos rebelles primũ & post amne tiberi trãmisso galerã: ac cõitis Gerardi castella usq; ad sutriũ populari

ac uastare iussit: nec prius a uastatiõe Normanni cessarunt: q̃ capitanei ubique edo-
miti ueram põtifici obedientiam præstiterunt. Interea uenientes Romam Mediola-
nensium oratores præteriti temporis erratorum ueniã & legatum ad se perditos cle-
ri mores reformaturum mitti postularunt: datamque eiusmodi ꝓuinciam suscipiens
petrus Damiani hostiensis episcopus uir sapientissimus: episcopos primum Medio-
lanensem Brixianum Taurinensem Astensem albensem uercellensem & post dioce-
sum suaꝶ clæros de simonia cõcubinatuque cõuictos: cũ satis ꝓ tẽpore redarguisset:
ad melioris uitæ frugem reformauit. Q uo cardinale ĩ urbem romam cum rei bene-
gestæ gloria reuerso: altero econtra perditæ uitæ cardinalem ugonẽ candidum rebel
lasse põtifici & ecclesiæ nunciatũ est. Et Paulo post nicolaus ad secũdi dimidiique an
ni pontificatus finem obiit. per quod tempus Robertus Guiscardus q̃primum suas
copias a seruitio pontificis & ecclesiæ reuersas accepit: Tarentinos nullis coactos ar-
mis sibi per sola oratorum uerba subegit: pariterque Mathera eius ducatui tunc tem
poris est subiecta. Nicolai secũdi exequiis de more perfectis cõueniensĩ lateranẽsem
ecclesiam romanus clerus & populus cum ad instantium quempiam concordarene
quissent: Anthelmum lucensem episcopum absentem elegerunt: quem secundum
alexandrum põtificem romanum placuit appellari: Isque luca accersitus in pontifi
cali habitu romam uenit. Sed interea lombardiæ episcopi omnes quos Petrus Da-
miani: ut diximus: corripuit: uel: ut aliqui habent scriptores: ecclesiis amouit: Guiber
to parmẽse adnitẽte cõgregati cõstituerũt nõ esse põtificem sũmũ ultra ab eis albũde
accipiẽdũ q̃ ex paradiso: ut dixerunt: italiæ lõbardia: utpore rati eundẽ qcunqꝫ crea-
retur suis ĩfirmitatibus ĩducturũ: eoqꝫ dissoluto cõuentu pars coꝶ ad agnetẽ ĩperatri
cem accedens illi suadere conati sunt: uoluisse ac statuisse nicolaũ pontificẽ nuper de-
functũ nõ licere ĩ iussu regis Italici quẽpiã põtificẽ designari: Proĩde postulantes ut
synodo patꝶ: quã ĩ lõbardia paulo ante coegerant põtificẽ Romanũ defuncto Nico
lao anctoritate regia sufficere liceret. Sũtque ex sciptoribus qui asserant agnetẽ blan
da & subdola illoꝶ oratione seductam assensisse. Sed nos Gregorio septimo põtifici
magis credimus asserenti nõ cõsensisse agnetem: sed henricum filium iam adolescen
tem præcipites in scelus longobardos episcopos impulisse: ut innuere uideatur gre-
gorius Papa: quod Guilelmus scriptor affirmat fuisse eam matris cum filio discordiã
cuius occasione imperatrix: ut ostendimus: regni administratione atque etiam habi
tatione sit pulsa: Reuersi itaque in lombardiam pseudoepiscopi: conciliabulo suorũ
coacto: cadolum parmensem in antipapam elegerunt. Nec fuere omni in lombar-
Scisma dia: aut cætera ad eam pertinente Italia qui cadolo obedire recusarent: præter matil-
dim Comitissam & uirum Gothfredum: qui Alexandro Romæ creato obedientes:
hostium eius impietati pro uiribus aduersati sunt. Peruasit uero ipsa cadoli labes &
ipsam urbẽ: quandoquidẽ capitaneis ob cladẽ Nicolai tẽporibus a normannis acce-
ptã: rebellionẽ ĩ nouum põtificẽ mollientibus: nõnulli ciues romani cõspirarunt: quo
rũ omnium instigationibus fauorisque pollicitationibus factũ est: ut Cadolus: poten
tissimo lõbardorũ exercitu deducente: ad prata usque uaticano & urbi leoninæ subie
ctã: quæ tunc ciuium partes Alexandro pontifici: quæ adulterino fauerẽt: & tamẽ cũ
seditiosos peiorẽ partẽ melior numero & auctoritate superet: armis iustã cãm tutari

omnes boni & mali pariter perrexerūt. Venerat uero Romam Gothfredus matildis
uir præsidio pōtificis affuturus: q a ciuibus pditis magis q̄ lōgobardoꝝ copiis Alexan
dro timēs ad lateranū se cū copiis cōtinebat: Quaobrē prioi cōgressu: quē furēs po
pulus aduersum lōgobardos habuit: cadoli ptes supiores ac ꝓpe uictrices fore appa
ruit: sed cū primū fideles q prælio inerāt romāi renunciarunt pōtifici utrāq; ciuium
partē ꝓmiscue hostibus repugnare. educens Gothfredus lōbardos repulit: Scribitq;
pādulfus multā Romanoꝝ etiam Cadolo fauentiū cædem eo i prælio fuisse cōmissā
Repulsus ea cū ignominia cadolus mediolanū se recæpit: uixq; totum cōqesсēs annū
magnis largitiōibus nō capitaneos magis q̄ romanos ciues etiā Alexādro fauere soli
tos corrupit: quoꝝ cōsilio & fauoꝝ spōsiōe ductus: illo puo deducēte comitatu clāde
stinis itineribus noctu magisq̄ die confectis: Romam se contulit. Affuerunt uero: ut
erat cōstitutū: Capitanei: & clā stipendio cōducti milites: q leonina ciuitate furto oc
cupata Cadolū i bti Petri basilicā pduxerunt. Mane cū primum is rumor urbē Ro
mā puasit: correptis repēte armis populus accurrit: qđ cum præter spem a seditiosis
præbitā capitanei & mercennarii milites cernerent: illico oēs q̄qua uersum dilapsi
cadolum præsidio destituerūt. Sed unicus affuit omnum pditissimus: & cui maiorē
ui pecuniæ cadolus dederat: Cincius præfecti filius: q p media ifestissimoꝝ ciuiū ag
mina euntem: & suum sitientes sanguinem Romanos certientē Cadolum in sci ange
li castellū pduxit: Tantaq; fuit pditissimi Cincii audacia: ut Cadolū: quem semp Ro
manum pōtificem appellaret: p ui & arma tutari iureiurando pmiserit. pstitit autem
i pōtificis alexandri fide Rōanus populus: adeo ut repagulis castello sci angeli oppo
sitis: militibusq; i ppetuas statiōes adhibitis: Cadolus p annos ferme duos clausus ob
sessusq; fuerit. Per eam tempestatem dum pōtifex Alexander tantis lōbardoꝝ uel po
tius henrici regis psecutiōibus agitat᷑: Robertus Guiscardus q bene de se spanti pō
tifici opem tulisset: pellendis italia græcis iplicitus erat. Nanq; constantino Dioclizi
Cōstātiopolitano p id tpis mortuo suffectus illi ipator noie Rōanus cognomie Dio
genes ipio paꝝ cōfirmato rebus Italiæ nō satis poterat puidere. Sciēs itaq; Robertus
Kiriachū ipialē capitaneū: q summæ reꝝ eius impii in italia præerat: apud Vestiā Apu
liæ ciuitatē imunitā degere: eo ex improuiso ducens urbe capta illum quoq; interce
pit. Pari exinde ducendi exercitus rapiditate usus mōtēpilosum urbē obsedit. Cumq;
diutius ad eam sibi sedēdum itelligeret: Gothfredum frēm illis præfecit castris: & ma
iores copias in Barulum ducēs capiendo oppido fecit necessarios apparatus. Inerant
uero selectæ ex urbibus oppidisq; græcorum copiæ: ut natura loci tantisq; munitū
defensoribus oppidum nulla uis expugnatura uideretur. Commeatus uero: qui de
erant in tutissimum arcis beneficio portum undique importabantur. Quod cum
cerneret Robertus: magnum: ut oppidanos commeatu intercluderet: aggressus est
opus. Etenim multis nauibus in portum contractis eas sibi inuicem contiguas ea ra
tiōe colligauit concathenauitque: ut ab extremo in quo arx erat promontorio in cōti
nentem ad emicli formam ductæ portum clauderet: per eumque tanquam pōtem
oppugnādi circuitu oppidi habuit facultatē. Nec potuit ptinax præstantis ducis uir
tus euicere: qn ea obsidio tres cōtinuata ānos eū a gerēdis maioribus destinuerit. Ter
tiis tamē castris iterea Rogerius fratꝝ roberti unus Brūdusiū terra mariq; premebat

us pristardus / fredus / in Sicilia / ut panhormi / ant.

m apud man

Cui Gothfredus frater mõtepiloso poritus se addiderat: classi quã Brũdusino ĩ portu Rogerius tenuerat Gothfredũ præficiẽs: ut eã circũageret & regiũ duceret ĩperauit. Eodẽq; ĩ tẽpore terrestribus cũ copiis robertus & Gothfredus cũ classe sũt Regiũ dlati. Inde cõscẽsis nauibus ĩ Siciliã traicientes panormũ primã de siculis urbibus terra mariq; obsederũt. Dũ uero ea q̃rtum iã annũ græcus Impator pignauiã resistendiq; ĩpotẽtiã tolerat: obiẽs Michaelẽ Cõstãtini Dioclizi filium habuit successorẽ. Quo ĩ tẽpore apud urbẽ Romã nulla erat maior ĩquietudo q̃ q; expugnãdo sãcti angeli castello omnis populus occupabat. Quãobrẽ fractus aĩs cincius sorde: quod ĩ prouerbio aũt multas sordes lauit: territũ nãq; coegit cadolum ut trecẽtis argẽti libris sibi ĩ uitæ redemptionem datis strigosissimo auectus equo aufugerit: hæc tunc fiebant in Italia. In alemãnia uero & germania ob regiminis Henrici cæsaris administrationẽ ardebãt ĩuidia pricipes. Primus tamẽ & potẽtissimus omnium otho Coloniensis archiepiscopus cæteros seduxit: ut agnete regis matre pulsa regni sũma sibi d̃mãdaret. Præbuitq; assensum henricus filius adolescens: cuius iã pubertatẽ supgressi malicia superet ætatẽ. Ingressus uero ẽ illico Archiepiscopus Italiã: & guiberto parmẽse: quẽ ut ostendimus: regina ĩstituerat: deposito: alterũ Italiæ cãcellarium Vercellensem episcopum subrogauit: quo ĩ negocio cum Italiæ regnum satis cõposuisse sibi uideret Archiepũs disturbãdis põtificis rebus accessit Romã. Admissus ad põtificis cõspectum: cardinalibus & præstantioribus ex clero populoq; Romano considentibus otho archiepũs suauissima q̃dem pratiõe uenenata huiusmodi uerba fecit. Quo factum est mõ frater mi Alexander ut præter seruatos hactenus mores: præter legẽ Rõanis olĩ põuficibus præscriptã põtificatum rõanũ a rege & domino meo henrico tertio iussus accepis: & a carolo ĩcipiens multos ĩpatores patriciosq; nomiauit: a q̃bus patri uere: parti falso põufices electos aut cõfirmatos affirmauit: parãtẽ plura & ut apparebat peiora dicere. Ildebrãdus archidiaconus cœtu cardinaliũ nutu gestuq; ĩpellente ĩ hæc uerba puenit. Nullum unq̃ ius: nullum ĩperiũ otho Archiepiscope Regibus & Impatoribus: uel ut tu dicis patriciis Rõanorũ ĩ põnficis Petri successoris electionem fuit. Et siq̃d perperam. siq̃d pui eorũ quæ recensuisti aliquando fuit: tam iusta q̃ seuera sanctorũ patrũ censura correctum est. Incipiensque a superioribus in Decreti: quod nicolaus Secundus cẽtum & tredecim episcoporum auctoritate fecit expositione tandiu ĩmoratus est: quousque uictus otho satis sibi factum esse respondit. Institit tamen ut obstruendo calumniatorum: qui ĩ regno Italiæ multi erant: ore cõcilium pontifex apud mantuam deditissime sibi facile ciuitatem conuocaret. Consensitq; & accessit cum cardinalibus pontifex: eo in concilio omnes lombardiæ episcopi præter Cadolum interfuerunt: non modo approbata est alexandri secundi electio: sed omnes ipsi episcopi deposito quod aduersus sedem apostolicam cõceperant odio illius amici studiosiq; effecti sũt. Reuersus Romã põtifex urbẽ q̃etissimã: Sed oĩa ĩ eius terra quæ ad cãpaniã ptinet turbata offendit. Nanq; Ricardus Normãnus frater roberti & Guilelmus eiusdẽ Ricadi filius capua sibi subacta Beneuẽtoq; inuasa Cepanũ obsidebãt: Nec satis scimus ea ne Roberti Guiscardi cõsensu fuerit ĩtentata: quẽ dignior atq; urgentior suscepta & se totũ postulãs expeditio apod nos ea psidiæ suspitiõe liberat. Nanq; p id tẽporis Rogerius quẽ diximus a fratribus Roberto

& Gothfredo i siciliã traiecturis: ad Brundusii obsidionẽ relictũ fuisse: magnũ acce-
pit icõmodũ: q introducti noctu de quarta uigilia ad simulatã ꝓditionẽ Normanni
ꝓceres ad quadraginta: & totidem gregarii milites a brundusinis suffossi: eorũq ca-
pita ad impatorem cõstãtinopolitanũ sunt delata. Robertus aũt panormi obsidionẽ
diu duraturã itelligens: Gothfredo castris præfecto: ꝑ Kalendas aprilis i apulos se
cõtulit. Tranãq obsedit: & ianuario mense: q secutus est anni salutis christianæ tertii Annus salu
supra septuagesimum & millesimum: Gothfredus panormo: Robertus Trana urbi tis. M lxxiii.
bus sunt potiti. Nec Ricardo & Guilelmo quicq̃ præsidii attulerunt. Ildebrãdus eni
Archidiaconus de normãnoꝝ ꝑsidia apud Mãtuã certior factus Gothfredum & ma
thildim uxorem aduersus illos suppetias postulauerat. Ad quoꝝ uiri & uxoris cum
archidiacono: copiosissimoq exercitu i cãpaniæ partes: aduentũ territi. Ricardus &
Guilelmus: capta de terra & iurisdictõe ecclesie reliquerunt. Pauloq postq̃ Archidia
conus: Gothfredus: & Mathildis Romã cum gloria reuerterant: Alexander põtifex
precũ agnetis Impatricis instantia uictus: Guilbertũ: q: ut ostẽdimus: fuerat Italiæ
cãcellarius. Ranẽnatis ecclesiæ archiepiscopum fecit: præfatus qđ in ꝓpheniã cessit:
illum ecclesiæ Romanæ magno: & animæ suæ maximo incẽdio eã ecclesiã accepis-
se. Per eosdẽq dies hugo candidus Cardinalis cũ põtifice: cui ꝑ humilitatẽ satisfecit i
gratiã rediit. & cadolus ad uitæ finẽ fortunatus delictoꝝ uenia ab alexãdro põtifice
ipetrata iteriit. cui paucos dies & ipse põtifex supstes fuit. undecimo nãq põtificatus
anno. & mense sexto exactis obiit. uix dum eius põtificis exeqæ solenniter ex more
erant cælebratæ. qnum clærus & populus ad funeris põpã cõgregati Ildebrandum
archidiaconũ ex abrupto acclamarunt: a beato petro i põtificẽ esse electũ. Ad eosq gregorius v
clamores exciti cardinales cõclaue igressi: eũdẽ canonice delegerũt: quẽ gregoriũ se
ptimũ placuit appellari. Is annus erat Henrici tertii cæsaris regni duodeuigesimus.
ꝑ qđ tempus bello ille cum saxonibus grauissimo i plicitus erat. Hungari aũt eodem
tpe salomone rege suo: quem dicerent germanis resistere nescire: i carcerem coniecto
bellũ cæsari idixerũt: i qđ omnes ille regni germaniæ & alemãniæ uires exercere est
coactus. Gregorius nero põtifex cõmissam sibi ecclesiã qete cupiens gubernare: pacẽ
cum henrico habere quæsiuit: qđ ostendit epistola priusq̃ coronaret: ad Beatricem
& Mathildim filiã scripta cuius hæc est particula. De rege autẽ: ut antea i litteris no-
stris accepistis: hæc est uoluntas nostra: ut ad eõs religiosos uiros mittamus: quoꝝ ad
monitõibus ispirãte deo ad amorem sanctæ romanæ: & suæ matris ecclesiæ eum re-
uocare: & ad cõdignã formã suscipiendi iperii istruere: ac expolire ualeamus. Et ta-
men licet eã pacis uolũtatem haberet: male ꝑ henricum gesta dãnare & corrigere nõ
cessauit. Nãq i edicto: qđ ad oẽs lõbardos sancti petri fideles dedit hæc dicit. Qui-
dã ministri sathanæ: & præcones antichristi i Lõbardia fidẽ christianã conant cõfun
dere. Nã sicut scitis Gothfredus uiuente Guidone dicto Mediolanensi archiepiscopo
eandem ecclesiã quasi uilem ancillã præsumpsit ab henrico emere. Epistola etiam
Renaldo cumano episcopo apud henricũ agẽti scripta a põtifice: eũ paci cum hẽrico
cõstituente ostendit inhiasse. In qua etiam epistola Agnetem Impatricem henrici ge
nitricem: postq̃ ab othonis coloniensis archiepiscopi tyrannide pulsa cõtulit se Ro-
mã: ibi uitã duxisse ostẽdit. Sũt enim hæc epistolæ uerba. Ducẽ Rodulphũ lõbar-

diã itratuꝝ i hoc ꝓximo septẽbre audiuimus:efficias ergo pricipaliter ꝓ apostoloꝝ
seruitio:secundario hac etiã ꝓ parte:ut sibi & tibi nõ sit pigrũ romã uenire:ubi de cõ
cordia romanæ ecclesiæ:& regis uobiscũ:& cũ agnete ĩpatrice filia nostra carissima:
cũ beatrice etiã:quæ multũ & sæpe i hoc eodẽ laborauit:loq & tractare poterimus:
& ad Anselmũ lucensem episcopũ:hæ nanq; ꝑsonæ pacẽ conant̃ efficere. Carissima
filia nostra agnes Impatrix:necnõ gloriosa Beatrix cũ filia matildi. Rodulfus quoq;
dux sueuiæ:Tantis itaq; ad pacẽ iactis fundamentis pontifex gregorius oratores ad
regẽ misit denunciaturos:se si i põtificatu cõfirmaretur :nullatenus errores illius to-
leraturũ:ꝑinde aut aliũ põtificẽ fieri curaret:aut se ad satisfactionẽ cõdignã pararet
Rex tamen facti modo ac ueritate cognitis:electioni eius assensum præbuit:Mittẽs-
q; ad urbẽ Gregoriũ uercellensem episcopũ regni Italici cancellariũ dictã electionẽ
sua auctoritate cõfirmari curauit:cõfirmatus in sede Gregorius:oĩhil duxit antiquĩus:
q̃ henricũ regẽ ab episcopatuũ & ecclesiaꝝ uenditõe deterrere:Accesseruntq; ad idi-
petrãdũ põtificis oratores. Agnes illius genitrix. G. hostiensis. V. prænestinus:& R.
Tumanus episcopi. Eã quũ audiuisset legationẽ Rex i bauaria agens beoigne respõ
dit:& tamẽ quiq; clæricos ab alexãdro põtifice ob simoniã excoĩcatos:q̃d ea postula-
uit legatio:a se noluit remouere:cũq; tres illi episcopi:sicut a põtifice iussi etãt:syno-
dũ i alemãnia nollẽt cõgregare: respõdit ꝑ Bremẽsẽ episcopũ rex magũtino Archiepi
scopo uices romani põtificis i germania ab alexãdro põtificis Gregorii prædecesso
re olim fuisse cõcessas:replicatũtq; oratores:cõcessionẽ maguntino factam robur suũ
i morte concedentis amisisse:& ipsum archiepiscopum i sollicitudinis partẽ: nõ i po-
testatis plenitudinem fuisse uocatum:nihiloq; minus perstitit in sententia henricus.

Quamobrem oratores Bremense episcopo:qui regis peruicaciæ adiutor:ĩpulsorq;
fuerat:excõmunicatio:Romam sunt reuersi. Paulo post hermãnum bambergẽsem
& alium Constantiensem episcopos Romæ agentes:& de simonia conuictos ponti-
fex dignitate priuauit:Ieiunio subitide quadragesimali adueniente Gregorius pon-
tifex concilium Laterani cum cælebraret:interfuerunt Guibertus Rauennas archi-
episcopus:& maxima lombardiæ episcoporum pars. Astiteruntq; põtifici Matildis
Comitissa:& fisulphus salernitanus prioceps. Quo in concilio Robertus Guiscar-
dus ob nouam terrarum ecclesiæ de marchia Anconitana:quam tunc firmanam ap-
pellabant:occupationem:& pariter cæteri Normanni fuerunt excõmunicati. Solu-
toq; concilio cæteris abeuntibus:mansit Romæ Guibertus:dolum rege consentien
te machinatum aduersus pontificem uersaturus:fuitq; ea machinarioi hunc modũ.
Cælebrat missam pontifex gregorius in solennissima christianis nocte Natalis Do-
mini in sanctæ Mariæ maiori basilica:quæ dicitur ad præsepe: Quum subito irrũ
pens armatorum stipatus cohorte Cincius:Stephani præfecti filius illum tunc hosti
am frangentem raptum altario deturbauit:attractumq; ad domum:quæ sibi in hi-
perione erat:i turri clausit. Continuit se murmurans per id cælebritatis diei populus
romanus. Sed postridie cintii domum furibundus undiq; aduolans: pars liberatum
pontificem ad sanctæ mariæ basilicam deducunt:pars maxima diripiendis ædibus
demolliendaq; turri insudant:ut non potuerit pontificis reclamantis auctoritas pro
hibere:quin turri solo æquata Cincii familia uiri & mulieres naribus truncarentur.

Cincius furto prolapsus in germaniam se contulit ad henricum. Frustratus spe sua romani pōtificatus: si gregorius occubuisset iuadendi Guibertus: cōmeatu a pontifice: quem simularet idigere ipetrato: Rauennam se contulit. Sperauit tunc pontifex henricum regem: & si oratoribus Agneti iperatrici genitrici suæ: & tribus illis episcopis parum crediderat: ab aliis tamen machinationibus abstinere. Pariterq; credidit Guibertum: Rauennatem archiepiscopum: sicut blandissimis spoponderat uerbis i sua & ecclesiæ obedientia perseueraturum: Qua ratione instaurandis alibi ecclesiæ rebus animum adiecit: constituitque Robertum Guiscardum: & cæteros Normannos bello agitare. Cuius ad uota cōficiēdi: Gothfredus & Matildis uxor spem maximā præbuerūt: Iāq; præmissas a uiro adducēdas e lombardia copias Matildis illas ad iter ponere icœperat. Quū Guibertus Rauennas: & Theobaldus mediolanensis archiepiscopus: nonnulliq; lōbardiæ episcopi apertā i gregoriū cōiurationem rebellionēq; ostēderunt: Tuncq; hugo Candidus: quē cardinalem alexandro pōtifici rebellē illius i gratiam cōciliatū fuisse ostēdimus: ad uomitū rediit: adeo ut henricum inter tertium: & Robertum guiscardum fœdera i pontificis gregorii perniciem componere sit adnisus. Ea postq̄ resciit pontifex intentata aduersus: expeditione intermissa: Synodum laterani coegit: in qua guibertus hugoq; excōmmunicati dignitatibusq; priuati sunt: Dum hæc in Italia fierent Henricus Rex bello saxonum diu iplicitus: & si illos isigni prælio superauit: tamen subigere nequiuit. Nec tamen ei uictoria cessit icruēta: q; cæsa suorum militum quinq; millia amisit. ea uero ex uictoria tantum itumuit: ut nefaria quæq; in pontificē sit ausus: primumq; obediētiam illi subtrahere uolens: Sigifredo id Archiepiscopo maguntino negociū iniūxit: cuius pontificalem præferentis auctoritatem edicto connocatum est apud uarmatiam cōciliabulum: & episcopi abbatesq; regnorum henrici ne gregorium i pontificem haberēt sunt admoniti. Veniensq; Romam eo a conciliabulo Rolandus parmēsis clæricus: quum esset ad gregorii pontificis cardinaliumq; & concilii: quod tunc laterani habebatur conspectum perductus: henrici uerbis gregorio: ne pontificalia exerceret: aut se nominaret pontificem inhibere dixit: iussitq; cardinalibus: ut alium a rege pontificem habituri i alemanniam se conferant. Et tamen eo nuncio cum ignominia repulso multorum germaniæ episcoporum litteræ pontifici gregorio suam operam & fidei cōstantiam pollicentium sunt allatæ. Qua impulsus causa pōtifex gregorius ea i synodo sigifredum: & eius ipietati assentientes episcopos & abbates commissis priuauit ecclesiis. Henrico autem gubernationem titulum & dignitatem regni theotonicorū & Italiæ iterdixit: omnibus principibus & populis utriusq; regni: quo illi obstringebantur iuramento: auctoritate apostolica absolutis. Ferunt henricum principio atq; nuncios per regna sua misisse frequentes: qui dicerent Iesum christū: quando ter petro oues pascendas commisit: reges excepisse: Pontifexq; econtra per litteras: quæ extant: notum populis fecit. deum i terris agentem: quando ligandi: & soluendi i celo: & ī terra potestatem petro dedit neminem excæpisse. eumq; quicunq; ligari se posse negat: q; absolui nequeat confiteri: sicq; ab omni corpore ecclesiæ sequæstrari: quibus papæ uerbis prælati: pricipes & populi pars regni theotonicorū maxima animis ab henrico alienari cœperunt: primiq; saxones exarserunt i bellum

post illos metensis episcopus henricum censuit ĩ uim anathematis deponendũ. Vnde quũ fariscerct iã:& plane ortũ uideretur ĩ regno dissidium. Rodulphus guelfo:& theodericus primores alemannorũ duces cũ cæteris ĩ regno præstãtibus ĩ id cõsilii cõuenerũt:ut si uocatus ĩ alemanniã gregorius põtifex accederet:Henricus illi supplex petita:& ut ipsi cõfidebat obtẽta errato2 uenia cõseruaretur. Alioquin successorẽ illi daturos se cõcordi cõuẽtus sẽtẽtia protestati. Iurauitq3 illo ĩ cõuẽtu:cõuẽtus se põtifici quũ accepisset ĩtegre pariturũ:quod quidẽ primatibus illis adeo gratũ fuit:ut sponte sua respõderint:illũ Romã ad ĩperii coronã ex more suscipiendã cũ copiis deducere quibuscum ĩperator declaratus:Normãnos apulia calabriaq3 & omni terra ecclesiæ deturbaret:Accessitq3 regis & cõuẽtus ad põtificẽ ea de causa orator archiepiscopus treuerensis:Quo ĩstãte põtifex Gregorius:ut augustam prætoriã urbẽ alpinã accederet cũ cardinalibus urbe mouit:Quũ uero se uercellas usq3 cõtulisset:a uercellensi episcopo Italiæ cãcellario:clã rescit & henricũ regẽ hostili ĩ se animo cũ exercitu uenientẽ alpes trãscendisse. Quãobrẽ suæ cõsulẽs saluti põtifex:ĩ cannossum usq3 recessit oppidũ ĩ regiensi agro Matildis Comitissæ:apud quod nullã ab henrico uiolentiã uereret. Rex uero dolũ ĩtelligens patefactũ:relicto uercellis exercitu:canossum oĩhilominus uenit. Acta aũt est res summa põtificis grauitate. Summa sed ficta regis potentissimi:humilitate. Quo enim die Henricus caoossi suburbiũ attigit. omni deposito regali ornatu:nudisq3 pedibus ad oppidi portã ĩtroduci sperans:cũ paucis comitibus est delatus:denegatũq3 primo die ĩgressum æquanimiter tolerans loco per noctẽ nõ mouit: & glacie ferũt:cõculcataq3 diu niue per asperrimũ hyemis sydus solũ:ĩ quo rex stetit:uel iacuit:obriguisse. Expectauitq3 tacitus scire qd secũ põtifex duceret agendũ:põtifice aũt uera ne:an simulata esset illius:quẽ se ferebat scele2 pœnitentia:ut ab omnibus cerneretur differẽte: ad tertiã peruentũ est diẽ:quũ henrico se misе2 ĩsœlicẽq3 clamãte:cui soli nõ uacarent:ueniã ĩploraturo pii põtificis aures. Vicerunt Matildis Comitissæ:Adelai Sabaudiensis comitis:& Abbatis cluniacẽsis preces:& ĩtroductũ regẽ:absolutumq3 põtifex ĩ sinum matris ecclesiæ recæpit. Fecit uero põtifici rex scripto promissiones sacramenti religione firmata:quibus Matildis comitissa:Adelaus:& cluniacensis abbas ad robur subscripserunt. Earumq3 extãs forma fidei reuerentiæ & omnimodæ obedientiæ obligationibus est redundans: postea tamen substitit ĩ canossi finibus rex abituro:ut opinabatur:pontifici struens ĩsidias & pontifice id uerito subsistente:fatigatus expectatione Rex papiam se cootulit: apud quam die qua applicuit:nequam ille Cintius præfecti urbis filius iteriit. Interea alemanni principes ægre ferentes henricum promissis satisfecisse Rodulfum saxoniæ ducem eggregium regem alemanniæ creauerunt. Quod quum intellexisset henricus ad Ingenium reuersus:pontificem Romam reuersum per nuncios orauit ut Redulfo excommnnicato:alemannos in illum tanq̃ tyrannum arma sumere imperaret:gregorioq3 respondente:non decere pontificem inauditum quempiam damnare excandescens iracundia henricus in gallias se cottulit: & reparato exercitu in Bauariam delatus. Rodulfo regi prælio est congressus:ĩ quo maxima parq3 utriusq3 copiarum cædes est commissa. Venerunt tamen iterea utriusq3 partis ad pontifices oratores:& ĩ sytiodo ea ratione coacta:iussit utrisque pontifex:ne priusq̃ causa

discussa armis principes decertarent: sed priusq̃ ea perferrentur iussa: illi iteꝝ primo grauiore prælio cõcurrerunt: & postea auditis nunciis parere dicto põtificis spopõderunt: Subsecuti uero erant missi ad res alemanniæ ĩspiciendas pontificis oratores albinensis episcopus Cardinalis Aqleiensis patriarcha: & paduanus episcopus: q ab stinctẽ iussu põtificis a bello henricũ orarũt: ut quod Rodulfus toleratuꝝ se obtulerat: cõciliũ ipse etiã cõsensu omniũ cõstituendũ ĩ alemannia fieri tolerauit. Respõdit uero henricus: nisi Rodulphus põtificis auctoritate excõmunicaretur se nullatenus cõgregationi cõcilii assensuꝝ: & oratoribus redeũtibus: tertio duces acriore duobus primis prælio se mutuo consecerunt. In quo saxonum in Rodulphi partibus pugnantium cædem maximam commissam fuisse refertur. Oratoribus auditis pontifex omnem pacis cum henrico habendæ spem abiecit: per eos uero quatuor annos: ĩ quibus ea quæ scripsimus a pontifice & henrico episcopisq; lombardiæ gesta sunt. Robertus guiscardus rem suam diuersis in locis auxerat. Nam sancta seuerina loci natura munitissima: & Cosentia urbibus de calabria potitus erat: ĩtuleratq; bellum sisulfo pricipi salernitano: cuius sororem: ut ostendimus: ĩ matrimonio habebat: & eo ĩ bello tam ardẽs Robertus fuerat: ut ad ipsius mensem septimum: quo tempore a canosso põtifex rediit: Sisulfus deditione facta salernum cum arce perdiderit. exĩde Robertus copiis ĩ Beneuentum raptim: & nullo id opinante ductis eam urbem terque quaterq; ad primos innasionis dies oppugnatam breui cæpisset: nisi Gregorio põtifici: ut desisteret exhortanti parere uoluisset. Et tamen Robertus ne ab ea expeditõe domum uacuus rediret: uicum inuadens oppidum recæpit. Eodemq; anno: q octuagesimus supra millesimum saluris christianæ erat. Michael constantini filius cum filiis tribus Michaele Andronico & constantino a Nicephoro cognomine buchamer per uim & arma cõstantinopolis imperio sunt deiecti. Et Robertus guiscardus ĩperii ipsius debilitati: quam ex rerum nouitates facerẽt ĩnixus: Spinacroba. Idrunto: Et tarento græcos expulit. Dumq; Tarentum obsideret Michael Dioclizi Cõstantinopoli pulsus ea ĩ castra uenit incognitus: Et Robertus allocutus eo hortante: Romam se contulit ad pontificem: per cuius subleuandi occasionem sumptam: factum est: ut Gregorius pontifex se ad conciliandum ecclesiæ Robertum insinuauerit: Cõpertumq; est postea Robertum eadem etiam ratione pulso patria ĩperatori: ut pontificis opem peteret suasisse. Primus tamen põtifex gregorius Roberti colloquium expetiuit ad cæperanumq; locus conuentui constitutus est. Q uo in conuentu Robertus liginm se: qnod eius regionis uerbum totalem significat subiectionem: pontifici & ecclesiæ fecit: & beati petri uexillo a pontifice est donatus. Q ui etiam pontifex: ut Robertus restituendo Michaelem maiorem haberet auctoritatem ĩuasorẽ ĩperii Nicephorum excommunicauit: Nec mora. his apud põtificem confectis. Robertus Idruntum petens iussis eo copiis conuenire. Rogerio exinde natu minori res Italiæ commendãs: alteri filio maiori Boemundo præfecturam nauigaturæ militiæ demandauit. Ipse cum michaele Dioclizi nauim prætoriam cõscendens primus omnium tradidit uela uentis. Impositusq; nauigio copiosus æque ac paratus fortiũ uirorum exercitus prospera usus nauigatione ad Auelonem est obsessus. Prima autem ad dirachium castra a ducibus sunt firmata. Q uamobrem terra mariq; obses

Anno salutis.M.lxxx.

ligium

boemundus

auelo

sam breui capere opinabantur. Nicephorus uero Imperator quod ea imperii nouitate aliter non poterat: uenetos: ut pressæ urbi præsidium afferrent: orauit. Qui Dominico siluio duci suo: ut triremium onerariarumq; nauium classe educta: imperatori satissfaceret publico cõsilio permiserũt. Duxitq; in normannos duces siluius classem: quã finis ostẽdit igẽtẽ paratissimãq; fuisse. Nãq; normannorũ cõgressa classi uictoriã sed cruentissimã obtinuit. Et mare dirrachinis redditũ est apertũ. Cõtinuauit tamen terrestrẽ oppugnationẽ boemundus. Nã paulo post eũ cõflictum Robertus Michaelẽ dioclizi secũ ducens ad reparãdã classe se cõtulit i Italiã. Interea Nicephorus Buthamach ipatoriis: quæ apud dirrachiũ facta erãt: idiesq; fiebãt: auditis: exercitũ in dalmatiã ducẽdũ parare cõstituit: & quũ suas græcorũ: thracũq; copias minores: q̃ belli necessitas posceret: fore iudicaret: Alexiũ mega: uel ut postea cognométo uocatus est: cõminotum: cui militum magistro: multũ fideret: misit Adrianopolim: igenti attributa pecuniarũ ui: qbuscum sarracenos Turcosq; etiã ex asia ægyptoque mercede cõduceret. Isq; Alexius pfidia usus: q Imperium affectaret: oẽs quoscunq; nouo cõduxit stipẽdio sibi obstrixit militiæ sacramẽto: qbus tiõmodo pactas dissoluit pecunias: Sed maiores pfusam i largitionẽ dedit. Veteranos uero iperatori militare solitos donatiuo stipendioq; fraudabat: iperatoris auaritia: q stipem eis dandã nõ mitteret: accusata. Quumq; eos idigentes: & ut est militum cõsuetudo: furentes cerneret. Vestibus: equis: & supellectili: aurea argenteaue: quam suam ipsius esse cõstaret: donatos consolabatur: quibus effecit artibus: ut exercitu: quem apud Adrianopolim: magnum coegerat: tumultuante: constantinopolim ad iperatorem mitteretur orator. Allocutus Nicephorum alexius multa i eam dixit sententiam: ut milites affirmaret debitis promissisq; stipendiis satiatos: nisi ad belli prouinciam ducerẽtur: aliquod per insolentiam incommodum illaturos: proinde iperatorem hortatus: ut exercitum breui ad naues ducendum bono: & i magnã spem uictoria erẽcto animo operitetur: Et adrianopolim reuersus tanq̃ pfugisset: magnam præ se tulit animi anxietatem. Petentibus uero ueteranis: quo res se haberent modo: partim obstinata taciturnitate siluit: partim fresis iter dentes uerbis respõdens id maxime nultu etiã & oculis facere est adnisus; Vt miles itelligeret significari: neq; bonum & fidelẽ magistrum ut de iperatore obloqueretur: neq; iperatorem: ut æra militibus daret: adduci posse. tum idignari omnes ac fremere: ac plane dicere & ostendere: si non desit: qui ducat: nõ defore exercitum: qui i urbis constantinopolitanæ portas: i auari crudelisq; Nicephori perniciem sequatur. Quibus uocibus quum omnia iam complerentur castra: prodierunt: ut erat cõstitutum: pecunia corrupti conductorum ab alexio principes: & illum nõ ultra magistrum: sed imperatorem acclamantes ad Constantinopolitanæ urbis portas duci postulauerant. Euulsisq; illico signis furens exercitus facto agmine in constantinopolim ferri cœpit: cui in itinere spopondit alexius sese captam urbem triduo permissurum ad libinum spoliandam. Perculsus tam infœlici nuncio Nicephorus armis raptim captis isurgens portis: mœnibusq; nouos & fidos addidit defensores. Vnicus erat Nicephoro prætorianæ magister cohortis Arxion alemannia oriundus: quem largitione corruptum sibi conciliarat Alexius: Isq; portam: quam Bulgarorum: appellant noctu aperta: Alexium cum exercitu introduxit

Dies ea fuit Iouis cœnæ domini christianis spiritualiter cæleberrima: per quam & p(ro)duos: qui secuti sunt passionis domini iesu christi dies ea agitatus laceratusque est passione populus Constantinopolitanus: cui nullam afflictæ res humanæ æquiparandam habent. Nam præter singulorum iniurias: stupra: cædes uulnera: & uincula: præter auri argenti supellectilis rapinas: spoliata inquinata sunt templa: nec ullus fuit tam sacer religiosusue locus: quin si a christiano deum timēte ultorem declinabatur: barbarum iuenerit direptorem. At Nicephorus ad primos captæ urbis clamores: sanctæ Sophie ædes petens: id humanitatis ab alexio obtinuit: ut tonsoratus: & in monachum ordinatus: uita donaretur. Alexius per solennem dominicæ resurrectionis diem in palatio coronatus: exercitum a præda & iniuriis ciuium reuocari arcerique curauit. Isque factum suum apud ciues honestaturus: tanq̄ a Nicephori auaritia furor ille processisset: Michaelem Michaelis dioclizi filium imperii consortem accæpit. Prima uero cura imperarori nouo fuit rebus dalmatiæ præuidendi. Ita q(ue) exercitu: quem fraude parauerat: educto: Michaelem imperii consortem præcessuris in agmine legionibus dedit ductorem. Boemundus iterea terrestrem. Robertus dimisso in Italia Michaele dioclizi cum classe reuersus maritimam obsidionem cōtinuabant: in quos qunm græci imperatores terra marique impetum facturi uiderētur: Italici duces copiis in aciem eductis pugnandi copiam fecerunt: cōmissoque in prælio quod durum: & utrinque cruentum fuit: Michael imperatorū alter cecidit. Alexius i fugam conuersus: lacerum dissipatumque reduxit exercitum. Fuisse autem in Alexii exercitu millia septuaginta scribenti consentino facile assentior. Sed guiscardum & Boemundum pauciores quidem q̄ ille: & tamē maiores: q̄ is dicit scriptor habuisse crediderim. Secūdum eam uictoriam Dirrachini Imperatoris sui præsidio desperantes: urbem Robetto dediderunt: pariterque multa dalmatiæ oppida prius etiam q̄ essent adita: fecerunt deditionem. Romæ eodem anno aliam gregorius pontifex synodum cælebrauit: in qua est acta causa Berengarii cuiusdam i dominici corporis & sanguinis mysterio errantis: & Berengarius conuictus: erroremque confessus id fecit iuramentum: quod sacri iuris pontificii canones de consecratione distinctione secunda. Ego Berengarius corde credo: & ore cōfiteor: sancitum habēt. Et henricus rex post spretam pontificis legationem ab eo de fidelitate: ac obedientia requisitus: cum non pareret: denuo excommunicatus. Rodulphus autem in regem Alemanniæ: atque Italiæ confirmatus. Quo territus commotusque nuncio Henricus nihil statuit omittendum: quod pontificis excidio accommodum intelligeret. Cōuocatis itaque apud Brixiam Alemanniæ urbem omnibus sibi parentibus episcopis: & Abbatibus conciliabulum cælebrauit: in quo Robertus Rauennas archiepiscopus in pontificem: cui esset clæmenti appellatio: prophanatus est: qui pōtificio indutus habitu: illico se contulit in Italiam. Henricus uero coactis summo conatu copiis ad Rodulphum regem in saxonia agentem: inuadendum duxit. cui Rodulphus aduenienti trinis castris obuius est delatus. Congressi quarto iam prælio duces: obstinatus pari ardore in mortem: aut uictoriam animis decertarunt. Et quū uictoria ut apparuit potitus esset Rodulphus: casu a suis uulneratus longiuscule recessit: Henricus uero fuga prolapsus loco tam abdito latitauit: ut re aliter q̄ credi

derant ſe habente:a ſuis diligentiſſime perquiſitus:ſeptimo tādē die præter omniū
ſpem fuerit inuentus.de eo nanque:ſicut & de Rodulpho actum eſſe utroque i exer
citu opinio emanauerat.Nā Rodulphus dū uulnere:ut diximus:a ſuis accepto:gra-
uatus ſecederet:ſecuti ſunt eum multi ex ſuis pariter uulnerati:iter quos pariter quo-
que mortuos expiraſſe repertus eſt.Tulit uero probi pontificis gregorii & urbis Ro
mæ infortunium:ut altera per id ferme tempus:haudquaq̄ minus damnoſa clades
fuerit accepta.Henricus nanq̧ qui poſtea fuit quartus nominis illius iperator:Hen-
rici tertii filius:quem genitor audita Rodulphi confirmatione tutandis Italiæ rebus
cum copiis miſerat:matildi apud parmam urbem prælio congreſſus illam ſuperauit
Eaque mulier:quam gregorius ſemper merito glorioſam appellat:altero tunc non
minore iſortunio agitabatur. Quum enim Gothfredus:uir ſuus anno iam elapſo
obiiſſet:alterum illa accepit uirum Azzonē nomine:ex clara Eſtenſi familia marchi
onē.Et poſtquā cælebratis ex more nuptiis aliquot mēſes ſecū i matrimonio per co-
pulam conſumato fuerat:reſciit mortuum:uiuentemque uiros ſuos tam propinquo
ſanguinitatis gradu coniunctos fuiſſe:ut pontificii iuris legibus prohibita in nouo
matrimonio manere nequiret:Anxia itaque omnem rei ordinem ad gregorium pō-
tificem quum deferri curaſſet:eam habuit ab illo reſponſionem:quam propriis ipſi
us pontificis uerbis libet inuiſere.Gregorius epiſcopus Matildi ſalutē.Qualiter te-
ſtibus & ſacramentis in præſentia noſtra probatum ſit te habuiſſe uirum conſangui
neum azzonis:te etiam & azzonem Marchionem in quarta propiquitatis linea cō
ſanguineos eſſe:ipſi:qui eidem cauſæ iterfuerunt poterunt tibi referre. Vnde quia
azzonem Marchionem ſacramento cōſtrinximus nullam deinceps ſine licentia no
ſtra maritalem tecum conuerſationem habere:tibi etiam ex parte beati petri præci-
pimus:ut cōſortio & cohabitatione ſua omnino te auferas:& de perpetrata iniquita
te:ita benigne pœniteas:quatenus gratiā dei ualeas recuperare:& tāti tāq̧ turpiſſimi
inceſtus infamiam declinare.Quod ſi fortaſſe præiudicium te pati exiſtimas:& te-
ſtimonia atque ſacramenta de conſanguinitate ueſtra improbare poſſe confidis:da-
mus tibi audientiam in proxima romana ſynodo.Duabus iis uictoriis elatior factus
henricus pater:per Bauaros Italiam eſt ingreſſus:ſub cuius aduentum Matildis co-
mitiſſa ſubditorum ſibi populorum fidei nullatenus diffiſa:quicquid habuit copia-
rum Romam præſidio pontificis miſit.Ducens itaque Romam henricus clæmētem
ſuum pōtificali apparatu incedentem uſque ad pontem miluium præcedere uoluit:
Inde in prata Neronis tunc dicta:quum iretur:ſtructa in prælium præceſſit acies.
Poſt clæmens cum pompa:inde rex in ſubſidiis eſt ſecutus.Appulſos leoninæ ciui-
tatis portæ:quā ſaxonum tum:aut poſterulam uocabant:regios milites Romani ſa-
gittis iactiſque ſuperne lapidibus repulerunt.Quod quum uidiſſet henricus:ca-
ſtris loco firmatis exercitum incendiis:ædificorumque demolitioni curauit inten-
dere.Et tamē nullam uicendi ſpem offerri uidens:poſt paucos q̄ aduenerat dies cū
ſuo ātipapa Rauēnā rediit.Guiſcardo iterim apud Dalmatas agēte Rogerius filius
aſculum apuliæ urbem:q̧ ſciſſet ciues rebellionem machinari:incenſam deſertauit
Eratque Romæ tunc:et ubique per Italiam quies maxima quum henricus ad annū
ſui in lombardia acceſſus inde mouens per ſpoletinos ad urbem rediit:Et quum toto

quadragesimalis Ieiunii tempore ciuitatem obsedisset leoninā: ea post pasca est potitus. Inquinataque per aliquot dies tam a seipso q̃ ab antipapa suo cæleberrima petri apostoli basilica: ad alterā pariter cæleberrimam sancti pauli ecclesiam coiquinādam accessit: Affirmat uero pandulphus lateranēsis ecclesiæ bibliothecarius: & ipse pontifex Gregorius septimus in sui registri epistolis scriptum reliquit. Henricum porticus binas diruisse: q̃ hinc ab Adriani mole castello sancti angeli ad sancti petri: inde a trigenima ostiensi porta ad sancti pauli uias contexisse: & aliquando docuimus: & identidem affirmamus. Dumque impius ipse rex circunsedet: præliaq; quotidie committuntur: multum romani sanguinis est fusum: Caumaribus uero sicut i urbis regione assolet: ad æstatis pricipium ichoantibus sibi timens Nenricus p propinquas Romæ Ciuitates: quæ omnes ei parebāt: diuisit exercitum. Et guibertus antipapa adulterinam petri sedem in tybure tenuit. Rebus ita dispositis: Henricus attributo antipapæ suo in omnes copias per hyberna: ut ostendimus: diuisas imperio in lombardiam cum paucissimis est reuersus. Guibertusque sacerdotalis: & pontificalis officii immemor segetibus. uinetisque: & consitis ubique circum urbem æstate illa succisis: multa: a quibus temperasset henricus: hostilia cōmisit. Alio qui secutus est anno Henricus ad exercitum reuersus: ciuitatem leoninam per uim iterum igressus: & apud beati petri basilicam desidens: omnia eius urbis ædificia demolitus est: per quod tempus nullo propinquis ab urbibus castellis & oppidis Romā adeunte: nullo etiā tuto exeūte. Romani ad maximā calamitatē sūt pducti: & fames acerrima supuenit. Quibus effectū est malis: ut multi migrātes nūq̃ sint reuersi. Quae quum Robertus guiscardus a pōtifice itellexisset: præfecit rebus Dalmatiæ Boemundū: & uxorē ducēs se cōtulit i Italiā Interi hēricus siue qa Roberti i Italiā reditū habuerit exploratum: siue quia dolos uiribus efficaciores futuros existimauerit: per cluniacēsem abbatem uirum cælebris sanctimoniæ pontificem gregorium: cui ille esset deditissimus orauit: ut se ad lateranensem basilicam admissum coronaret: fore pollicitus: ut iperator solenni ex more declaratus i alemanniam cum omnibus copiis reuerteretur. Eodemque die fide publica per litteras patentes data omnibus. qui urbem accedere: aut inde exire: & in agro obuersari uellent: mirabilem uoluntatis cōuersationē fecisse ostendit. Cuius facti fama omnem per italiam uulgata effecit: ut guiscardi in comparando exercitu ad urbem ducendo refrixerit diligētia. Romanus uero populus malis: quæ tres annos continuos passus fuerat defatigatus: pontificem: ut patriæ misereretur: cōpatereturque afflictæ supplex orauit: Gregorio quod petebatur: spondēte: dummodo henricus errata corrigeret: & debitam pōtificatus obedientiam promitteret: præbita henrico est: quam per simulationem illam quæsiuerat: occasio malignandi: Largitione enim multa usus: corruptos ciuitatis primores i suam aduersus pontificem amicitiam pellexit. Ventumque est a multis & his in urbe primariis eiusque impudentiæ & procacitatis: ut pontifici in faciem dicerent: non esse henrico regi: etiam si prius ecclesiæ non satisfaceret coronam & declarationem imperii denegandam. Quod quum uidisset pontifex de Romani populi constantia diffisus in castellum crescentii cum domesticis se recepit. Rusticus uero eius ex fratre nepos se contulit ad septem folia arcem. tunc castello sancti angeli muniriotie nullatenus ise-

riorem. Vixque pōtifex iminens:ut est ratus:& quod postea notorium est factū:eua
serat periculum:quando henricus a coniuratis itroductus guibertum tybure accer-
situm i laterani patriarchium itrusit. Quumq; nullus uel cardinalis: uel episcopus
ex gēte ecclesiaq; romana:ut illum ex more benediceret adduci posset: Bononiensis
Treuerensis: & mutinensis pseudo episcopi cærimoniis i illum romanis pōtificibus
adhiberi solitis sunt abusi:per solētia postmodum pascalia:quæ proximis secuta sūt
diebus adulterinum iperatorē Antipapa coronauit. Populus uero omnis:ut regi sa-
tisfaceret ad obsidionem castri crescentii est cōuersus. Cœpit uero hēricus sedem sibi
& statiua militibus apud capitoliū nō parua ex parte tunc i itegrū:& Romani rebel
lionis pricipes:quū pōtificē castello deturbādi munitissimo nullam cernerent spem
præberi:clauserunt muris ad uiaꝝ exitus i repagula excitatis. Henricusq; iterim fami
liæ corsoꝝ:tunc Romæ potentis:quæ gregorio fauebat ædium partē capitolio subie-
ctaꝝ euertit. Expugnādaq; septisoli arce maximos adhibuit conatus. Id uero Lucii
septimii iperatoris opus:reliquiæ cuius cōtra monasteriū sancti gregorii cernuntur:
trinos habuit sibi iuicē suprapositos colūnaꝝ ordines:quaꝝ iferiores solo ihærentes
nullis:pro sua sublimitate scalis superari:nec pro crassitudine ferro igneue corrumpi
poterāt :fueruntq; multæ paucis:quæ nūc astāt assimiles. cōtextū uero sup eas i cōti-
gnationē ex marmoreis trabibus. solariū totidem paulo minores substentabant: iter
quas cubicula:cænacula:& porticus spatiosas fuisse uestigia nequaq̄ minima nunc
ostendunt. Ea quum Robertus guiscardus a gregorii pōtificis nuncio itellexit: exer-
citu:quē copiosissimū parauerat coacto:uiā latinā:ut urbē peteret est igressus. Inte-
rea quū rusticus ea de munitōe marmorea semultis defendisset diebus applicuit hen-
ricus omnifariā genera machinaꝝ:& aliquot p uetustatē debiliores euertit colūnas:
ut Rusticus deditionē facere sit cōpulsus. Quū esset apud cæperanū Robertus:ad
henricū misit:q bellū sibi:& capitis periculū:nisi urbe & eius agro excederet denun-
ciarent. Timuit uero henricus:& urbe Romanis ciuibus Roberti aduētū ignoranti-
bus cōmēdata:ad sācti petri basilicā cū guiberto anti papa se ɔtulit. Milites aūt sui ca
pitolio:ad quod eos cōsedisse ostēdimus:moturi :siue casu:siue de idustria illud reli-
querēt icēsum. Hēricusq; acceptis copiis illico uia cassia tā rapide est ꝓfectus:ut eadē
die ac hora senas ipse etruscā urbē:Robertus Guiscardus urbis portas attigerit. Au
fiq; sunt pōtificis hostes urbis portas occludere:Robertū conati uerbis pollicitatio-
nibusq; auertere. Is uero parē ꝑditis uerboꝝ fraudē reddēs:p exhibitā ab amicis occa
sionē porta flaminia est igressus. Irruerūt tamē armati ciues:uiq; illū ut expellerēt i-
tentarunt: qua factū est causa:ut ꝓxima i cāpi martii regione guiscardi copiæ sub-
iecto igni:eam quæ nunc quoq; cernitur fecerint uastitatem. Nam quicquid expor
ta flumentana:tunc flaminia: & nunc populi dicta:hinc ad sancti siluestri:& sancti
laurentii in lucina:inde in sanctorū Triphonis & Augustini ædes pertinet:id absum
psit incendium. Quia uero apud capitolium rebelles & aduersantes pontifici
ciues coactos esse audiret: Robertus a campo martio per exquilias uadens petit
lateranum:ubi aliquot desedit dies: expectans si forte:quod a se quæri omnes no-
uerant pōtificis liberandi ciues facerent mentionem:sed prælus potius apud amphi-
teatrum:nunc colosseum commissis:cogebātur p singulos dies sui milites decertare.

Quod cum diutius ferre nun posset guiscardus: ædes ciuiũ domosq; tunc frequentes
quotquot hinc a colosseo per lauicanam uiã ad martyrũ petri & marcellini: inde ad
sanctorum Ioãnis & pauli per cælium mõtem ad lateranũ pertinet: & icensas diruit:
quam pulcherrimæ regiõis uastitatem ad nostra tempora continuasse uidemus. Ea
nos & alia henrici tertii temporibus gesta cõsiderantes coniicimus: Vrbem Romam
quæ põtificum romanorum beneficio iminutas longe supra uires non parum istaurauerat:
tunc primũ ad hãc quæ nostris inest tẽporibus rerum exiguitatem esse perductam
Peruicit tamen præstãtissimi ducis Roberti sortitudo: nam capitolino colle per uim
capto: ciues tanq̃ facta urbis deditione ad eum conuenerunt: qui recta ad castrum
Crescentii cum armato exertitu incedens disiectis murorum repagulis ponrificem
eductum in suam laterani sedem deduxit: & tamen quia abalienatos animis ab eo
ciues extrema intentaturos formidauerit: illum perduxit Salernum. Tuncque maio
ra animis agitans guiscardus: inchoatam in dalmatia uictoriam prosequi: & Constã
tinopolitanum quod affectaret imperium inuadere pertexit. Quod uero terrestri
exercitu Boemuudum filium satis ualere confideret: classem ipse ingentem parauit:
ad cuius ĩchoatæ nuncium territus imperator alexius orauit uenetos: ut classem pro
uiribus ingentem pararent suæ quam breui educeret cõiungendam. Venetique Roberti
potentiam: si augeretur: libertati suæ aliquando suspicarentur obsuturam: clas
sem pararunt spe Alexii ampliorem: quam Dominicus siluius Venetorum dux Cor
cyram usque perductã græcorum & ueuientis Alexii nauigio conuiuxit. uixq; clas
ses coniunctæ erant cum alto iam mari nauigantem Robertum traiicere i dalmatiã
uenetorum speculatoriæ nũciauerũt. Velis itaq; sublatis Alexius dirachiũ: ut portu ho
stẽ phiberet pperãs est delatus. Nec tamẽ ea lõge uisa numerosi nauigii classe aut i
alto cõstitit: aut aliqua flexit guiscardus: sed pris hostiũ pras petẽs armis uiã apire p
rexit. Pugnatũ est utrinq; sũma uiriũ & audaciæ paritate: quo factũ est: ut pari quoq;
euẽtu præliũ dirimi nequerit. Guiscardus tamẽ siue p solita fortitudine & fortuua: si
ue qa dirachiui portus ppinquitas & stãs i littore armatus Boemundi exercitus ali
quod suorum aĩs robur addiderit: sensim supior euadere cœpit. Et ubi unã suarum nauiũ
alexiani mergerẽt: binas ille græcorum uenetorumue mergebat. Fractis itaq; & fugatis ho
stibus male integrã classem guiscardus dirrachiũ pduxit. Alexius uero ad sinistrã ad
dexterã siluius fugiẽtes: hic uenetias: ille pelopõnessũ nauigauere: & male tractatum
ob amissæ classis inuidiam Dominicum siluium ducatu neneti deiecerũt. Suffectus
que dux uitalis faledro Croaciæ & prothoseuastos titulis ab alexio imperatore orna
tus classem & ipse uenetiis armatam ad illum auxilio duxit. Per quod tempus Gre
gorius septimus pontifex Salerni obiit. Et desiderius Casinensis abbas gente samnis Victor. iii.
uel ut nunc dicunr: Aprutinus Rumæ i uictorem tertium pontificem est assumptus
postq̃ guiscardus Boemundusque filius de summa belli in constantinopolim inferẽ
di aliquot consultauerant menses: attulerunt ad eos Dalmatæ speculatores auctum
ueneta classe alexium ut in dalmatiam duceret classem prima maiorem paratioremq;
peloponnesso soluisse. Quamobrem & ipse dirrachio soluens in altum se contulit:
obuiæq; sibi a casu classes apud sasnum cõflixere: maiori autem q̃ antea damno Im
perator Alexius & uenetus dux superati fugatique fuerunt. Robertus uero guiscar-

dus ad cassiopam insulam delatus eo q tunc erat Iulio mēse ibi uita est fūctus. Ea tem
pestate īuaserat orbem: sed ī primis Italiam fames ualida: per cuius occasionem Au
ful gallāric rex: cui perpetua cū sarracenis bella fuerunt: Toletum urbem multis ob
sessam ānis cæpit: & christianorum religiōi quā ī nostra usque retinet tempora resti
tuit. Hēricus autem tertius ī alemānia tūc agēs cum saxones audisset Vuiburch obsi
dere: ut pulsum iniuria alberonem episcopum ī patriā reducerēt: eo se cōtulit: q male
adherēs causæ malū quoque habuit belli euētum. nā prælio congressus quatuor mil
lium cæsorum cladem: cum ī Saxonum copiis paucissimi fuerit desiderati: & cū per
tinax præliis iteratis cōgredi ausus fuerit semper iferior euasit. At ī Italia uictore ter
tio pōtifice per id temporis ad quitum creatiōis suæ mensem obeūte Oddo q ex clu
niacēsi monacho ostiensis episcopus fuerit factus creatur pōtifex urbano secundo fu
it appellatio. Robertoq; guiscardo ī ducatu Apuliæ Rogerius successit: eiq; ilico oēs
populi de Italia preterq̄ Siciliæ ciuitatum sicut & genitori paruerunt. Et cum Boe
mundus nullam sibi in Italia ciuitatum partē dari ꝓpriam idigne ferens classem ter
restresq; copias Idrūtum adduxisset: quæcunque genitori & sibi ī dalmatis paruerāt
ad alexium deferre. Interea Rogerius dux capuā urbem cum exercitu potentissimo
inuasam cæperat: cui etiā omnes populi qcūque hinc a tibure inde a uelitris ad cā
panum pertinet agrum Romani pōtificis Romaniq; populi eneruatis tunc uiribus
diffisi sese permiserūt rogerio gubernādos. Nam educto urbe Roma: ut ostēdimus:
gregorio: ne uictore paruo tēpore: nec urbanus ī sua pōtificatus nouitate satis multū
auctoritatis aut potentiæ habuerūt. Et Romani īchoata sub henrico īuidia ardentes
uix seipsos ne dum subiectos in ꝓpinquo populos gubernabant: quin urbanus pōti
fex sapientissimus cum actis grægorii aperte & publice cōseruatis neminem Italicū
externumue ab illo damnatum ut absolueret restitueretue: adduci posset: & ideo de
statu uitaque periclitari se in Roma intelligetet: illam honesta de causa sibi linquen
dam fore cōstituit: & cum cardinalibus digniorique cleri parte ꝓfectus accessit Mel
phim: qua in ciuitate primam synodum cōuocauit. Inuenio henricum tertium per id
tempus in Italiam uenisse: Sed de eius in illa tunc gestis nunc uarie tradi uideo. Gui
lelmus nanque & rerum a uenetis gestarum scriptor ipsum faciunt mulros Italiæ po
pulos qui gregorio septimo fauissent domuisse: per longamque obsidionem cæpisse
Mantuam & Ferrariam: quas ut ostendimus Matildis possidebat. Sed ab aliis tradi ui
demus Matildim Mantua & Ferraria recuperatis usqueadeo pōtificum romanorū
partem tutatam fuisse: ut henrico Romam hostiliter petere instituenti armis restite
rit: quam faciunt collatis signis cum illo decertasse: & superatum italia deturbasse.
Eam tamen uictoriā Matildi ideo cōtigisse dicunt: quia cōradus Henrici filius patri
rebellās cōminuerit illius potentatum. In hac autem rerum a matilde a cōrado gesta
rum dubietate illud scimus Henrico siue quia pulsus italia fuerit: siue alia ratione in
alemannia agente: Gibertum antipapam Italia occultum excessisse: qui paulo post a
Ricardo duce Beneuentano fuit substentatus: Boemundus interea q̄ primum quas
satos de nauigatione equos satis quieuisse & milites omnia bello necessaria compa
rasse uidit. Idrunto ꝓfectus in Rogerium fratrem duxit: cum quo apud farnetum be
neuēti aciebus utrinq; ordine structis cōflixit: decertatū ē prælio haudquaq̄ cruēto:

ꝙ comites paterni i utroque exercitu ducētes a rogerio ipetrauerūt:ut permissa Boe-
mūdo apuliæ pte ducatus ipse titulum & cætera retineret quæ genitor de Italia posse-
disset.Secūdum qnam pacē Rogerius Melphim ad urbanū pōtificē se cōtulit:& ligi
um se ac uasallum Romanæ ecclesiæ obligans ducatus & paternæ successionis cōfir
matione ab illo obtinuit. Exide traiiciēs i Siciliā cæpit Siracusas:quo tempore halā
roberti fusonis flādrensium comitis filiam duxit uxorem:ex qua genitus est ille filius
Guilelmus.Synodo apud melphim expedita aliam urbanus apud Troiam Apuliæ
urbem & tertiam i urbe placētia cælebrauit:Q uibus obeundis Synodis id maxime
sapiens effecit pontifex:ut quo longius a Roma abest eo leuioribus seditiosorum ex
romanis persecutionibus fuerit agitatus: & intera laceratam henrici persecutio-
ne & machinationibus rem ecclesiasticam in Italia composuerit:qui maiora per-
fidei zelum aggressurus transmissis alpibus ad francos se conferens concilium apud
clarum montem aluerniæ conuocauit.Perque id temporis Boemundus concessis a
Rogerio fratre ciuitatibus oppidisque parum contentus Melphim quoque furto
subripuit:Q uod cum Rogerius ut toleraret nullis paternorum comitum suasioni
bus adduci posset bellum utrinque parari cœptum:primusque rogerius ꝙ a sarrace-
nis magnam Siciliæ partem tenentibus & reliquis suæ ditionis de Sicilia cum inde
mouisset timebat uiginti illorum millia stipendio conducta i Italiam secum traxit
Tuncque illico adiunctis copiis quas ex calabris Salentinis lucanis & parte apuliæ
sibi subiecta contraxerat: in melphim est ductum.Boemūdus uero ad decem milia
habens milites ueteranos sub se nutritos & disciplinam edoctos militarem in propin
quo melphi naturaque munito se continens loco urbem sua presentia constituit cō-
seruare.Q uod ut melius facere posset fœdera iniit cum Ricardo beneuentano & ca
puano principe paterno hoste:qui ea fratrum discordia usus in patriam est reuersus
Eumque inuenio Gibertum Antipapam postea uouisse:ut urbanus secundus pōn-
fex romanus cum multa ad rei ecclesiasticæ reformationem ornatumque claromō-
tensi in cōcilio statuisset:eo anno qui christianæ salutis nonagesimus quartus supra Anno salutis.M.xciiii
millesimum fuit facinus est aggressus maximum excellentissimumque omniū:quæ
fuerint pontificis Romani cuiuspiam dictu auspiciis & auctoritate hactenus intenta
ta.Liberandæ eni a turcis sarracenisque hierosolymæ & continenti terræ sactæ i hūc
maxime modum intendere cœpit.Patribus & ea quæ concilio inerat ex omni orbe
christiano multitudine ad concionem uocata:uir ipse eleganter doctus huiuscemo- Vrbani pontificis oratio
di orationem habuit.Existimatis forte qui huc loci ad nos acciti cōuenistis uiri chri
stiani solam fuisse rei ecclesiasticæ ad normam fidei & religionis componendæ cau
sam:quæ me ab urbe:ab Italia uenire compulerit.Fuitque i eo aliquid causæ sed alia
urgentior :& qua maior nulla dici:nulla possit excogitari : nos attraxit.Paucos ante
ānos gēs e pfide agarena:quā uos corrupte sarracenā dicitis:sactā ciuitatē hierosoly
mā sactæ terræ loca iuadēs cæpit diripuit icēdit sacrosactū domini Iesu saluatoris se
pulchꝝ:quod sine lachrymis & singultibus dicere nequimus fœdata ecclesiæ sacella
téplaq; ritus nostri aut solo æquata sūt:aut i pphanos usus cōmutata.Abacti ide chri
stiani pars fragilis & cruciatuū ipatiēs saluti abrenūciās circūciso præputio facta ē
sarracena:ps i fide cōstās p uarios mortis modos lacerati laniatiq; sūt:ut fœlix fuerit

quē carnifex appenitum gladio obtruncauit. Mulieres uero christianæ quas aut ur-
bes & oppida frequentissimas habuere: ut ex uestris quorundam qui adstatis urbi
bus & oppidis deuotio ad sancta inspicienda & osculanda adoranda loca per tot ma
ria tot terras attraxerat oīa passæ sunt: quæ dictu obscœna crudelis christi hostis nō
ad suā magis explendam libidinem q̃ ad Christianorum dedecus excogitare potuit.
Ea si christiani: imo si estis uiri: nec æquo andire animo: nec potestis cum patientia to
lerare: In quæ omnia ut mentem animumque aduertere & illis pro dignitate nomi-
nis christiani prouidere uelitis maiorum exēpla maximū quod iminet negligētibos
periculum: & præmiorum spes ingentium uos non ducere magis q̃ trahere debebūt
Et quidem quæ attinent ad periculum priusq̃ dixero cætera facilius ante oculos po-
nentur: omnes Romano quondam imperio: & post Romano pontifici a turcis sar-
racenisque nostris: immo Christi domini: & immortalis dei hostibus possideri: nemi
nem esse uestrum qui ignoret certum babemus. Quas uero Europæ ꝓuincias quas
urbes iidem premant occupent lacerentque infideles: si omnes simul ignoratis unus
quisque in sua prouincia nouit: nisi forte uos galli remotiores hæc non sentitis: qui hi
spanorum aquitanorumque ab ea oppressorum gente dum ī seruitutem rapiuntur
in aphricam abducuntur clamores eiulatusque singulos pæne per dies audire debe-
tis. Sed nunquid uos germani saxones poloni bohemi hungari: & si turcos & sarrace
nos intra uiscera sæuire uestra nondum sentitis: q̃tum a uobis distent q̃ paruis diri-
mantur uel fretis: uel fluminibus ignoratis: Italiam nunc non alloquor. quam mul-
tos ante annos sarraceni dimidiam pene occuparunt: in eamque usqueadeo pene-
trarunt: ut christianorum caput Petri apostoli successorum sedem romanam marty
rum sanguine adhuc madentem inuasam obsederint: captasque apostolorum petri
& pauli basilicas īquinauerint. Venetos hic uideo dalmatas histros & alios sinus ha
driatici accolas: qui dum perpetua cū sarracenis prælia ut se tueantur exercēt: quod
est de italia reliquū ab ea gente ītactū defensant. Quanq̃ nescio sarraceni ne qui ma
ris hadriatici possessione deturbantur ab Italia magis an ab alemannia & hungaria
repellantur. Quid multis in re notissima morer: fui hactenus in extremis ad septen
triones Europæ partibus Constantinopolitanum imperium obex & tanquam mu-
rus: qui maiores omnia prostraturas Turcorum sarracenorumque alluuiones con-
tinuit: prohibuitque: ne hungaros polonos boemos & ipsos alemannos primo: dein
de cæteros obruerent christianos: Pulsus uero ante paucos annos Asia imperator de
retinendis Cōstatinopoli propinquis Europæ regionibus laborat: si nūc ea īspicitis:
cōsideratisq;: sola quæ ante oculos sūt: si irruituro breui Turco & sarracēo obsistere
non ꝑgetis: qui sacrꝝ domini sepulchrꝝ sacram Iesu christi pedibus calcatā terram a
spurcissima gente tot annos īquinari neglexistis: eandem ī nestrꝝ ruere caput breui
sentietis: matronas a complexu uestro: uestras uirgines a b earum sinu: pueros & ado
lescentes uestros in seruitutem uobiscū rapi dolētes mœstique uidebitis. Melius filii
& maiori cū gloria nostri ꝓgenitores ichoatā ut altiuscule repetamus Romæ: & ī Ita
lia: & uiribus Europæ aucta dignitatē ad totius orbis mōarchiā extulerūt. Per cuius
omnes prouicias: & regiones nomē floruit Christianum: quod nomē nostris tempo
ribus ad paruū orbis āgulū coāgustari & quotidie de excidio piclitari uidemus. Sed

propiquiora attingamus. Carolus ille cognomento magnus uester germani pene aui ta origio e cuius uester franci rex uestrũ īgens decus: hispaniis aqtania & ipsis frãciæ finibus sarracenos infinita mortalium examina deturbauit: Carolus sarracenos Italia: carolus: ut fama uos uulgatis: terra sãcta & hierosolymis expulit: ut Christianum nomen ab eo i europa retentũ fuisse gloriabũdi dicere soleatis. Et quid oramus uos gloriæ post hac ducetis: quo audebitis pacto post hac dicere solam esse uel primari am gentem francam: quam uere christianam liceat appellare: si i ea quæ uobis adest opulentia sarracenos & Turcos post captum īquinatum domini & dei nostri sepulchtum populi etiam christiani reliquias capi opprimique per ignauiã permittetis Expergiscimini quesumus obtestamur & p uiscera misericordiæ dei oostri oramus uiri fortes orbi christiano exemplum īcitamentumque futuri: arma capite: turmas: cohortes: legiones educite: tam multos habituri sequaces adiutoresque: q̃ id ardenti animo facere ostendetis: Aderit uobis omnipotens deus angelos suos ante faciem ue stram qui gressus dirigant uestros: qui omni casu locoque uobis assistant: opitulentur: cælo demittet: præmia uero expedioonis assumpti belli quæ sint & qualia quisq̃ a nobis audiri cupit: Sed sunt omnium maxima amplissima & qualia nullo ex alio bello sunt sanæ mentis hominibus expectanda: quicunque enim hanc in expeditionem iturus genitores filios uxores diuitias domesticam gloriam potentatum que relinquet multo maiora & omnino incomparabilia nanciscetur. Q uid q cadẽ tes in prælio & ab hoste cæsi æque ac uincentes opima de hoste ferent spolia & ad paratam in cælis in æterno regno cum sanctis gloriam perducti cum nostro huius expeditionis imperatore Iesu christo triumphabunt. Si uero sunt qui terrena expectãt præmia meminerint terram de cuius liberatiõe agitur: illam esse quam deus ipse pa ter populo Israelitico habitandam promisit lacte & melle: idest omtibus quæ dolcia homini & suauia sunt fluentem. Capite igitur: arripite arma Christiani sepulchrum dominicũ liberaturi: & tãta taliaque per ipsius domipi nostri misericordiam facturi: ut cum omoes æternam uobis paretis gloriam: tum etiam sæculi rerum incomparabiles diuitias acquiratis: Pontifice adhuc dicturiente: uox omnium dictu mirabile: unico ut apparuit ore prolata intonuit. Deus uult deus uult. Ad qoam uocem cum põtifex paulillum tacuisset: illique uiderentur iterata ter quaterque uerba repetituri eis ut tacerent manu significauit: & gratiis deo actis qui tot populorum mentes i sua flexisset beneplacita subiuxit. uiri fortes ea quæ dominus in os uestrum posuit uerba uobis i bello p tessera erũt: & ituri i expidioonẽ pseueraturiq; i bello scã cruce ex rubẽ ti pãno sagis i suta pectus isignibũt: illiq; quos icuitabilis necessitas aut magistratuũ iussiões reuerti faciẽt eã crucẽ i scapulas trasferẽt. Certi sũt & digni fide auctores tãtæ rei cõstitutæ famã cadẽ die ad extremas or bis partes puolasse: Q uod q duxerit ipossibile meminerit prælũ pharsalici i quo Põpeiũ Cæsar uicit nõ famã magis q̃ certitudinẽ quo die gestũ fuit Romæ & patauino icollæ Euganeo fuisse habitam. Dũ uero põtifex cũ patribus de imperatore deligendo cõsultant multa hominũ millia i cõcionis loco cruce signati sunt: paucosque itra menses trecenta mortaliũ millia in id deuo ta bellum se itineri accinxerant. Tantis confectis rebus pontifex urbanus in Italiã ue niens apud placentiã substitit: ubi fauore Conradi quẽ uidemus patri henrici tertio

rebellē fuiſſe epiſcopos reconciliauit:qui agēti apud Beneuentum Antipapæ rauen
tiati in ſciſmate conſenſerant:& Romam ſe conferens a clæro uniuerſoque populo
mirabili applauſu pōpaq; itroductus eſt:Inuenio uenisſe tūc romā Bernardum To
letanū epiſcopū:quē pontifex pallio dignitateq; archiepiſcopali ornatū totius hiſpa
niæ metropolitanū declarauit.At illa tēpeſtate hēricus tertius bellū aduerſus hēricū
bambergēſē comitē gerēs illo diu iplicitus eſt tētus:quo i tēpore cōradus filius illi re
bellis i italia eſt defūctus:belloq; bābargēſi uix ſopito hēricus tertius aliud cōtra Ro
bertū flādriæ Comitem mouit.Dumq; omnes occidētis pricipes i deſtinatum aduer
ſus ifideles bellū arma militeſq; expediūt ſolus hic iperium ambiēs hēricus id ſolum
curaſſe eſt uiſus ut appetitos bello uicinos ab expeditiōis glorioſæ cōſiliis uerteret In
terea cruce ſignati pricipes diuerſis uiis iter ad cōſtātinopoli ſunt igreſſi: primuſque
omniū petrus qdam heremita abſtinētiæ fama cæleber ducē ſe multis exhibēs pale
māniam hungariamq; pertexit.Cui Gothfredus Euſtachius & balduinus fratres co
gnomine bolionii.comites eni Bononiæ galliĉæ & qdē potētiſſimi erāt:ſe illis itineris
ſocios addiderūt.Maiores uero præſtātium ducū & nobiliū manus hic podiēſis epi
ſcopus belli dux & Raimundus ſācti Egidii comes:ide hugo magnus Philippi ſrāco
rum regis frater & Robertus flādriæ & Stephanus Carnoti Comites trāſmiſſis alpi
bus per Italiam iuerunt.Videmuſq; tēporis habita ſupputatiōe eodem tēpore petrū
heremitam & bononiæ comites Cōſtatinopoli & utraq; per Italiā euntem.Podienſis
epiſcopi & hugonis magni manum Romā perueniſſe:hæq; manus ſāctis Almæ ur
bis Romæ locis deuote uiſitatis & urbani pōtificis benedictiōe habita:tripartito ꝓſe
ctæ pars una Brundusium:Barulenſem portū alia petiit:& tertia Idruntū.Erat uero
tanti exercitus tam pacatus icesſus:ut nihil qua uaderēt hoſtile nihil icōmodum ti
meretur.Unde factum eſt ut Rogerius & Boemundus fratres Roberto guiſcardo ge
niti de melphiæ urbis poſſeſſiōe acerrime:ut docuimus:bello cōtēdētes:quia nihil ſu
is urbibus & oppidis timuerunt loco nō mouerit:Generoſior tamē animo Boemun
dus tot principes fama clariſſimos ad bellum gloriæ plurimū & meriti habiturum
ire itelligēs:laudabili exarſit:emulatiōe & ab ipſis pricipibus uiris quos illico allocu
tūs eſt ſuaſus liberam rogerio fratri effecit Melphim ne an cætera quæ ſibi eſſent de
apulis occupate uellet ſignatum ex more ferunt eductis aueſtiario purpureis clamy
dibus binis multas exindiſſe rotulas:quibus cum Italicæ gētis ad duodecim mille ui
ri cruce ſuerunt inſigniti.Monit autem Rogerium fratrem Boemundi generoſitas
animi:Iſque liberum faciens commilitonibus ſuis:ut qui uellent illum i græciam ſe
querētur Melphis obſidionē ſoluit:tuncq; Tācredus nepos Boemūdo adherēs illū i
expeditionē ē ſecutus.Dū hæc i Italia gerūē petrus heremita ad cōſtātinopolitana ap
pulſus ſuburbia multos ſibi italos milites plurimos ex aliis Europæ ꝓuīciis appetit:
q̃bus uir iportunus ſeſe ductorē exhibuit nec eos alioſq; ex galliis alemāniaq; ductos
adeo regere & cōtinere ſciuit:quin in conſtantinopolitanos omnia fecerint duxerint
q; hoſtilia:ædificiis tam ſacris q̃ ꝓphanis nullo diſcrimine ſpoliatis.Quod quidem
Imperatoris Alexii eam occidentalium expeditionem ſuſpectiſſimam ducentis ani
mum adeo exacerbauit:ut qui ex urbe cœpiſſet præbere commeatum icœperit dene
garetum qui bono ut uidetur zelo boſphorum thracium quod ſācti georgii brachi

um appellant: a primis illis quousque primarii expeditionis duces cum maioribus
aduenisset copiis traiici uetuisset: petrus heremitã iuitũ transportari curauit. Gothfre-
dus tamẽ Eustachius & balduinus bononiẽses ex lothorigia fratres ĩ Europa mãserũt
Traductæ ĩ asiã cũ heremita copiæ: quas ad duodecĩ millia mortales fuisse cõstat: al
terũ sibi ducẽ Rainaldũ quẽdã alemãnũ etcauere: q̃ ĩchoata ꝓgressi temeritate Ni-
comediã & ĩde Niceã petiuerunt. Turci uero non modo tunc: sed priusq̃ a clara mõ
te discessũ esset: quid christiani mollirẽtur ĩtellexerãt. Q ui nicea defẽsoribus obsidio
niq; perferẽdæ necessariis cõmunita: ac cæteris ex oppidis uel castellis cõmeatu detra
cto id solũ curare occæperũt: ut primis christianorũ q̃ irruerẽt trucidatis cæteros &
bosfori trãsitu d̃terrerẽt. Itaq; facti certiores eos duodecĩ mille Nicenũ attigisse agrũ
cõcauis ĩ mõtiũ uallibus ĩsidias struxere. Primus tũc heremita Cinitũ oppidũ offen-
dẽs agri niceni oppidũ mari ĩminens ab ĩcolis derelictũ frumẽto uinoq; & errãtibus
ĩcircuitu animalibus abũdare: actũ eẽ de Turcis uociferatus est: q̃ munitissimũ natu
ra loco oppidũ defẽsare diffisi sint: & Rainaldũ audiẽs Exeregorgon oppidũ pariter
derelictũ cõsedisse loco & ipse cõsedit. Dũ autẽ Rainaldi milites nullo hoste uiso fa-
ctã ĩ patẽtibus cãpis prædã liberius agunt. Irruẽtes ex ĩsidiis Turci ad subitũ perter-
ritos ĩpetũ ad portã usq; secuti sũt: cõsertũque ibi prælium nõ prius dirimi potuit: q̃ tã
tæ irruerit Turcorum copiæ: ut uallatum ĩ circuitu oppidum pluribus locis cæperit
oppugnare. Defẽsabãtur uero ꝓbe a christianis portæ mœniaq;: & fessi continuata
per triduum oppugnatione Turci multis acceptis uulneribus: re abissent ĩfecta: nisi
sciuissent uidissentq; christianos deficientem ubiq; ĩ oppido aquã a fonte muris pro
pique aut per uulnera & mortes peterẽt aut siti cum Iumentis ĩterirent coactos esse
Sed tantus erat christianorum oppetẽdæ in salutem æternam mortis ardor animorũ:
ut nihil magis a duce Rainaldo sit petitum q̃ facta eruptione sitim animorum æque
ac corporum ĩ Turcorum sanguine extiguendam: solusque in aliquot millibus fuit
dux Rainaldus: qui abnegata christi fide se & paucos per ignotantiam secutos peri
culo eximens deditionem fecit: in cæterosque illico oppressos uariis cruciatuum mo
dis est sæuitum. Ducentes postea in cinitum Turci tam rapide: ut est gentis mos fer-
ri nequiuerunt: quin heremita per legationis ad imperatorem Alexium simulatio-
nem cõstãtinopoli reuertisset ut: Obsessi ĩ oppido christiani & si diutina ĩ oppugnatio
ne cædem in turcis innumeram commiserunt: ad eam tamen moriendo per uulnera
paucitatem peruenerunt: ut oppido per de fensorum raritatem capto ad utũ omnes
fuerint trucidati. Fuit ea clades christianis eo belli initio ĩflicta: Alexio imperatori ex
eo maxie grata: q̃ cæteros christiãos ĩde territos expeditionẽ sibi suspectissimã omit-
tere existimauerit. Interea hugo magnus: & Normãdiæ flandriæ carnotiq; comites
ex Baruli apuliæ portu Dirrachiũ copias traduxerant: quos Dalmatiã ꝑ Alexio ad
ministrãs præfectus turmarũ ĩterpositis diebus Cõstãtiopoli accedere uoluit: ne unũ
ĩ exercitũ coactæ tot uirorũ fortiũ copiæ q̃cq̃ ĩ ĩpatorẽ molliri possẽt. Et eodẽ in tẽpore
Gothfredus Balduinusq; Bolionii fratres: quos diximus cũ petro heremita per hun-
gariam accessisse tunc primũ urbi cõstãtinopolitanæ cœperũt appropinq̃re. In quos
suam Alexius perfidiã apte ostẽdit. Nã ĩ suburbio pria nocte hospitatos curauit ĩuadi
hostiliter ab armatis. Bolionorũ uero militibus q̃ ex morte excubias armati seruabãt

resistentibos nulla est accepta clades: & duces nocte concubia apertos i cāpos recedentes i castrorū forma statiuis locū cōmunire cœperunt. In quos operi itentos iterū Alexiani: sed paratiores sole oriente ipetum fecerunt: certatumq; est eo isultu haud secus q̄ si urbē gallica ea gens oppugnatura uiribus aduenisset. Et tamen alexius post q̄ intentata parū successisse uidit: qua die hugonē magnū ꝓpinquare intellexit pacē cū Gothfredo & balduino cōstituit. Hugonē secuti quāto præfectus dalmatiæ iussit iteruallo podiensis Episcopus & Raimundus per Dalmatiā Epirū Etholiā Thessaliam chaoniā Macedoniā. Acharnaniā Græciā: & Thraciā Cōstannnopoli peruenere solus Boemundus annq hostis Alexii iperatoris fraudes callens quo lōgiorē eo tutiorem uiā igressus est. Nā i pelopōnessum perpetua a brūdusio nauigatiōe delatus per superiorem mæsiā uelut dicūt Bulgariā habrianopoli petere cōstituit. Is cū ad castoriam peruenisset subiectā urbem iperatori cōmeatus sibi præter spem abunde præberi uidens quassatū fessumq; de itinere exercitum restaurauit. Alexius uero qui alia per græciam uia insidias struxerat: Boemundum in bulgaria esse audiens: quacunq; illi cōstantinopolim petendum esse nouerat oppressuras cohortes occulte disposuit Mouens castra Boemundus peruenit Paphlagoniam: i q̄ primum subsedit ad oppidum hæreticæ gentis: quæ nec græcos neq; latinos obseruans ritus utrique aduersabatur. Oppidaniq; cum essent petiti commeatus denegantes cōuicia addiderunt. In quos per iracundiam delatus furens Boemundus captum ui spoliatumque oppidū incendit. Cum autem postera die ad Bardarum amnem esset peruentum: moxque agmina in itinere oppressisset Boemundus parte copiarum uado transmissa ad fluuii ripam castris pariter substitere. Et ad auroram: quæ noctem illam secuta est Alexiani milites qui fuerant insidiati italicas cohortes bardarum amnem traductas sūt aggressi: quibus uiriliter resistentibus ad primos exercitus clamores Boemundus duos mille equites præsidio immisit repulsique illico græci ab insequenti equitatu de fuga sunt retracti. Dicit uero tunc primum Boemundus: q̄ Italia moturus fuerat opinatus inimicos in se animos Alexium gerentem se uel fraude opprimendo itentissimum esse. Quadrato ab inde exercitu incedere constituerat cum expeditionis duces illum appropinquare certiores facti turmas aliquot obuias immiserunt. Tunc Alexius postquam dolos incassum cecidisse uidit ad Boemundum mittens intentatæ iti eum iniuriæ: culpam in militum græcorum rapinæ auidorum audaciam reiecit: magisq; postea uni Boemundo q̄ cæteris ducibus deferre est uisus: Quandoquidem commeatu quacunque incederet pro omnibus copiis abunde donatum pacis & fœderum cum omnibus expeditionis ducibus itieundorum petiit consultorē. Boemundusq; postq̄ omnia per occidentalium potentiam uidit tuta: comitate & ingenii dexteritate usus cum paucis ad imperatorem constantinopoli se contulit. Ibi notum antea: ut ostendimus: in dalmatis hominem audenter allocutus facile ei suasit præstare amicitiam multæ magnæque spei cum potentissimo exercitu seruare q̄ nulla subeunte utilitatis: uel quod certum erat honestatis ratione irritatum in sui suorūq; oe exciōiū cōcitare: Alexiusq; i sentētiā ductus nō mō cōmeatus tutūq; p urbē regiā: & subditas ciuitates accessū: Sed copias i supplemēta equos uestē & arma ē pollicitus: mō adacti iuramēto duces fidē se illi & amicitiam seruaturos & captas de asia urbes

præter unicam Hierosolymam sibi permissuros solenniter sponderent. Quod cum Duces fecissēt: parato: īperatore iubēte: nauigio: oēs expeditiōis copiæ ī asiā sūt tradu ctæ. Solus tamē cū paucis militibus apud impatorem ea ratiōe māsit Boemūdus: ut comportandum in castra commeatum calonibus abunde faceret præberi. Exercitu omni apod Nicomedia coacto placuit ducibus primā omnium hostis urbium nice am iuadi. Quod autē a Nicomedia ī illam uia plæraq; deserta: & saltuosis ipedita ē mōnbus præmissi cū dolabris: fossoriisq; īstrumentis calones ad q̄tuor mille pcedē ti ad tergum eqtatui īpedimētisq; iter puiū reddidere: crucibus ligneis ad uiarū diuor tia ubiq; fixis ne tardiuscule secuti milites nostri p deuia flectētes ī manus hostium p uenirēt: priusq; duces castra ad Niceā metati erāt q̄ Boemundus lente datis ab impa tore cōmeatibus ī castra præmissis subseq potuerit: Nicea urbs narura loci defēsa: sub limiq; munita muro ab austro lacum habet piscosū uix quartā partē circuitus mœni um abluentē. Quare christiani dnces: quod ē cōtioētis reliquū: trinis circundatum castris obsederunt. Podiēsisq; episcopus. Raimundus Comes. hugo magnus. Normā nus. flādrensis. & carnotensis ad orientē: ad septētrionem Gothfredus. ab occasu sedit Boemundus. Excitauit aūt parauitq; ducū quisq; machinas balistas: & alios fecit op pugnatiōi necessarios apparatus: & q̄ urbis muri turres habēt sublimes castella illas ubique adæquantia ex materia tabulatisque opposita: unde sagittis & iactis eminus talis oppidani a defensione mœnium prohiberēntur. Actæ etiam sunt uineæ & hinc ariete multo quassatus murus: inde cuniculis & cauernis sub ipsis fundamentis irrn ptio intentata est. Sed præter Niceni populi frequentiam multus inerar mercennari us miles turcus: & noui quotidie in uulneratorum morientiumque successuri locum a turco per lacum submittebantur: quin ligna commeatum & herbas in iumento rum pabulum nostri per lacum lembis importari uidebant. Quare cum tricesimū iam diem obsessæ & magnis oppugnatæ conatibus Niceæ nulla spes lacu illis aper to capiundi uideretur relinqui: Alexiū imperatorem ut scaphas mitteret orauerunt Interea Turci arabibus sarracenisque in societatem belli ascitis in montibus: qui con tra Niceam altissimi insurgunt: ad sexaginta armatorum millia coacti erant: qui ap ta lacus uia freti missis hinc inde nunciis constituta cum nicenis die in nostros impe tum fecerunt: & q̄ porta quæ ad orientem spectat solem ciuium eruptiōi commodi or esset uisa in podiensis episcopi & hngonis magni castra maior incubuit impeten tium multitudo: Sed eorum castrorum duces dimidia pæne christianorum exerci tus pars eruptione facta congressi inaniter furentes turcos & arabas multis cōsectos cædibus nnlneribusque in montes repulerunt. Alexius interim ductos Cinitam op pidum lembos: in terramque expositos: charris inde in christianorum castra curaue rat cōportari: & quod duces exercitus ut peterēt animū riō adnerterāt: remiges ille & græcis idoneos: ac maritimis inutritos præliis milites addiderat: dimissos noctu ī la cu lēbos armatis plenos Nicei q̄ primū sūt cōspicati: q̄ eo mane a tribus simul castris durior solito erat oppngnatio cœpant deditiōis facere mētionē: cū eos de lēbis allocu ti milites græci ī gratiorē sētētiā adduxerūt. Ea eni cōditiōe portas niceni se apituros dixerunt: si ea urbe imperatori permissa cum rebus & armis oēs q inerant Cōstanti nopoli migrare sinerētur. Id uero & si duces malo aio ab īpatore factū eē ītellexerūt:

q; tamen i maiora ardentibus ferebātur aoimis facile ē concessum:& duobus ac qnq̄
gita diebus oppugnata urbs p hunc maxime modū Turcoꝶ manibus ē erepta. Pro
gressi ide christiani cū binis ꝓcessissēt castris:ad amnē pōte iūctū amplo peruenerūt
quo trāsmisso uiā sibi desertā:& soli paꝶ herbidi aliquot diebus uadēdā itellexerūt:
cui oblatæ difficultati id solū adhiberi potuit remediū:ut bipartitū exercitū binis:&
tamē quoad fieri posset ꝓpiquis ducerēt itineribus. podiēsisq; episcopus & hugo unā
aliā exercitus partē duxit Boemundus. Tres iā dies cōtinēter iuerāt duces:cū quarta
die Boemūdus q de tertia uigilia mouisset cælo albescēte riuū offēdēs ad quē herbi
dū erat solū:equos & iumēta reficere constituit:& saracenis depositis castra ex more
cœpit cōmunire:Cū præmissi exploratores rapidū aduolātes hostē adesse: inumerā
esse multitudinē nūciarūt. Prima autē ipauido duci fuit cura uelocissimos alterum
post alteꝶ mittere:q episcopū hugonēq; uocēt:omnibus exide i ordines redire iussis
paucos cū sacerdotibus pueris & mulieribus castroꝶ male munitoꝶ custodiæ reliqt
Dumq; i hostē sublatis ad sidera clamoribus a frōte irruētē lēto fert gradu a suis mo-
nitus respicit maiores uel certe pares illoꝶ copias:sed tacentes i circuitu campos mō
tesq; occupasse:Et ꝓuolātes Turci sagittaꝶ nubes cœperūt immittere cū eqs cōcitis ma
le armatā gētem christiani iuadūt:& contis multa cū hostis ꝑnicie fractis gladio res
geri cœpta. Nec erat i Boemundi exercitu quisq̄:q cōserta cum hoste manu iter cōfer
tas illoꝶ turmas pugnās obuersabat. Cadebāt uero ex christiaois pauci cū paucis-
simis uolātium uel i icertum ictus sagittaꝶ haud quaq̄ letales euadere possent:sed tā
ta i Turcis arabibus:& sarracenis cōmittebat cædes:ut uicentibus uictisq; progrediē
di iter cadauera facultas sit adæmpta:submittebat tamen solimannus:q aderat sum-
mus Sarracenoꝶ priceps laborānbus suis itegros. Et isideles de subsidiariis aciebus
tā auide sagitris eminus missis nostros ferire ardentes erāt:ut suos etiā uulnerari cer
nentes se a sagitrādo nequerit cōtinere. Dum uero id cōferit atrox prælium:turci eq
tes mille castra Boemundi iuadentes magnā i multitudinem nostroꝶ iermen etiam
mulierum cædem edidere omnes cōsecturi ad unum:nisi aduolans cum paucis Boe
mundus:illos partim occidisset partim fugere compulisset:Dimissaque ibi præsidio
turma cum ad suos reuertisset:adeo mutatā eē fortunam repperit:ut nisi comes Nor
matinus aureum quod subsidiaria i acie seruabat uexillum immisisset:in fugam uer
tendi fuerint christiani. Alia interim Turcorum manus prima maior castra inuadēs
præsidium ibi a boemundo relictum superauerat:& magna ex parte occiderat iner-
men turbā breui cōsectura:nisi cū quadraginta equitū millibus hugo magnus goth
freduscp bolionius superuenissēt:q illis crudelitate qua uti cœperāt iterfectis ad boe
mundū se cōtulere:eos a lōge cōspicari isideles quos mōtes cāposq; diximus occupas
se & ipsi maior multo nostris multitudo ad suoꝶ acies cōcessere:Reintegratoq; præ
lio cædes quātæ prius ea die nō fuerant hic ide cōmitti cœptæ. Priores tamē si potuis-
sent acie sarraceni & Turci excedere uoluerit. Sed ueriti:quod ꝓculdubio futuꝶ erat
ne q̄primū terga uertere cœpissēt sui timore dissipati a oostris ꝑsequētibus: & factis
illorum fuga audacioribus conficerentur:se tam diu cōglobatos quoad poterāt cōti
nuere:quousq; præliū quod ad aurorā ichoatū erat nox supueniēs diræmit: Et Tur-
cis sensim i mōtibus se recipiētibus nostri i Boemūdi castra ad riuum firmata reuersi

Magnū certamen inter christianos & saracenos

sunt:diei quæ secuta est:ortus:quid eo in prælio actum esset:ostendit.Christianis enim a
crucis signo recognitis:& in cumulos segregatis decuplo maiores barbarorum cadaue-
rũ cateruæ fuerunt.Mularum: Asinarum: Equorum : Camelorũ: uestium quoq; etiam
sarcinarum : & armorum tantum:auri quoq; & argenti tantum in christianorum exer
citu uicta gens barbara reliquit:ut nostrorum inopia:quã itineris difficultas:longitudo-
q; effecerat:subleuata sit.Christiani duces unica die cæsis sepeliendis:uulneratisq; curan
dis data:postridie quæ dies fuit nonarum iulii quarta: hostem quacũque fugeret inse-
qui cœperũt.Didicerant enim a nobilibus captiuis:quos ꝑpaucos seruauerant maiores
opinione ad id prælium copias cõfluxisse:quarum numerus quãdo mouerãt quadrin-
gẽta supasse milia credebatur.Inerantq; mædi syri:cardei:Turci:saraceni:Arabes:& me
sopotami: quorum partẽ maximam leuitas quædam:& nouarũ uidendarum rerũ audi-
tas:potiusq; regum ciuitatũue iussa domo eduxerant: apparebatq; eos nullo territos inse-
quentis hostis timore animis ingẽte reassumptis ad prædam redituros:q sub recẽtẽ eius
prælii timorẽ:quo oẽs pculsi fuerant:si redire ad cõferendas manus cõpellerentur: uide-
bantur e uestigio in propria redituri:Ingressus autẽ solimannus fugæ uiam:quæ i licao-
niam ducit:quem ꝑferũt cũ postea prælii die decẽmilibus arabum sibi prælidio aduenię̃-
tium obuiasset:nostrorum ferociã uerbis extenuasse:Arabibusq; suasisse:ut omissa Ro-
maniæ terræ defendendi spe ad munitiora secum defendenda reuerterentur : quibus in-
tegris fretus copiis solimannus magnum nostris:qui insequebantur:maiusq; suis eius re
gionis sarracenis intulit incommodum . Q uod quacũque itum est:se prælio cum chri
stianis gesto supiorem:ac plane uictorem prædicans euasisse:in urbes:munitaque oppi-
da:& castella admitti obtinuit:a quibus eductos:& tãq̃ iusto captos bello uinctos morta
les abduxit:consumptisq; igni supposito:ac corruptis commeatibus nihil est relictum:
unde noster exercitus ali posset.Q uod quidem crudele solimanni cõsilium Christia-
nis persequendi hostis facultatem ademisset:nisi maturæ in agris segetes nostro exerci-
tui rei frumentariæ iopiam subleuassent. Eoq; in itinere quod a prælii loco ad iconiũ pri-
mam lycaoniæ urbem pertinet: commeatibus & aquis: quibus regio plæraq; caret defici
entibus:multa christiani iumenta: multos amiserunt equos.Cum est uentum ad iconiũ
facti sunt christiani certiores Solimannũ alio flexisse. Q uãobrem ab iconiensibus in-
troducti:postq̃ satis quieti est indultum.Eracleam ducẽdum statuerunt. qua i urbe mu-
nitissima nunciabatur Turcos ingentem in numerũ cõgregatos:se ut tuerentur necessa-
rios facere apparatus: processitq; acie structa christianorum exercitus:hostem existi-
mans ante urbis portas uel leui prælio occursurum . Nostris autem: quibus ea die pri-
ma obuenerat acies:i subitã:quæ fieret:eruptionẽ intẽtis : mœsti flentesq; obuiã effusi sũt
oppidani.q turcos ad aurorã ꝓfectos nũciãtes deditiõe oblata:pacẽ amicitiãq; postula
bant.Itum itaq; ẽ patẽtibus i Eracleam portis:ibiq; ad quatuor dies getũ. Turcis exinde
nullo in loco:qđ exploratissimũ erat consistentibus:placuit bipartito exercit incedere. Et
balduinus bolionius Tancredusq; comes Tarsum ducentes.Q uãobrẽ turci fugiẽtes re
liquerant eam: dedentibus ciuibus acceperunt.Primusq; fuit balduinus:cui ab expediti
onibus ducibus dominium in asia est cõcessũ.Tarso enim ea liberalitate ẽ donatus:ut quie-
quid i ea regiõe caperet ꝑpetuo possideret.Isq; paulo post edussa & Manustra urbibus
est potitus.flexit uero i sinistram exercitus robur maius: & i armeniam nũc sicut & nunc

r

minorem dicta:quæ olim fuit cilicia duxit:cuius urbes oppida & castella a nullo uel Tur
co:uel Saraceno custodita facillimũ fuit capere. Quã oẽm regionẽ Palinuro cuipiã ar
meno cũ nostris militare solito regẽdã attribuerũt. Itũ ẽ inde i capadociam:cuius urbem
cæsaream primũ cæperũt. Exploratũ uero certũq; habebãt Christiani:saracenos & Tur
cos: ut antiochiam retinerent: sũmis eniti conatibus:quare in illam ducturi:apud coson
urbem:christianorũ q inerant opa deditam. tantisper. quoad cõmeatus i qntam diẽ cape
rent:qeuerunt:profectiq; inde publicanorũ castro primũ:deinde rusa urbe cum multis:
quæ illius habet ager:castellis potiti sunt. Intercedũt uero ea rusensis agri loca:& uallem:
in qua est antiochia:montes altissimi:ut coacti fuerint nostri calle arduo incedere:qui ad
medium celsi montis dorsum tritissimus caligantẽ oculos rapidam ruinosãq; subiectam
altitudinem:cum superior saxosa sublimitas in cælũ attolli uideatur: nec fuit tam audax
insanusq; miles quispiam:q equo insidens id itineris emensus fuerit: qn multis arma ue
stẽq; piclitaturo imponentibus iumento:fuerunt q sua piecerint in profundum. Eo itine
re una & qdem anxiosissima die psecto:ad murasim urbem est uẽtũ: ex qua nullo resi
stente capta primũ i cõspectu campi apparuerũt:apud quos antiochia cernebatur. Pro
gressisq; postero die nostris:cum est i campos descensum:hostes uisi sunt ad amnem: q
dimidios intersecat:cõsidere. Quo enim hostes morabantur loco: pons erat ferreus ap
pellatus:ad quem mulri conuenerant Calones:uinum:oleum: frumentum: aruinam ex
mõtanis publico edicto i urbem cõportantes: quibus nõ magis tuto in urbem sociandis
q domo per uim educendis armatorũ cohortes ab anthioceno rege fuerant attributæ. Ir
ruentes itaq; nostri eqtes:leui cõmisso prælio:partim illos interfecere:partim i urbem fu
gere cõpulerunt: Captaq; ẽ nõ cõmeatuum magis q iumentorũ præda:adeo nrõrũ indi
gẽtiæ accõmoda:ut nihil eo tpe gratius fuerit habituri. Aliquot idẽ pgressi milia passuũ
christiani: ad flumẽ puenerũt urbi anthiochiæ ppe cõriguum farfar noĩe. Quod uado
trãsiri sine piculo neqt: castrisq; ad primã illius ripam firmatis p noctẽ qeuerunt. Postri
die duces christiani urbẽ cõtemplati:cuius famã alioquin ingẽtẽ præsentia superet: ca
ptiuos sciscitati sũt. quæ esset ciuitatis:nõ custodiæ magis q regiminis forma: illiq; socor
dia potius q dolo ducti:respõderunt:regẽ illius esse cassianũ: filios habẽtẽ duos bachmã
& sensadolũ:Soldanoq; babyloniæ tributa pẽdentem:a quo turcos & saracenos milites
ueteranos præsidio habuisset tot numero: taliq; præditos uirtute:ut eos a nostris: si sane
essent mentis nõ censeãt expectãdos. Ne dum uero territi sunt illorũ uerbis duces. qn po
tius ad ortũ solis præmissus cum legionibus qnq; boemundus. hostes extra urbis portas
structa acie. iter fluuium & urbem expectantes aggressus est. Dũq; ibi conseritur præ
liũ. qeqd erat reliquũ exercitus christianorũ cõmuniẽdis sitis pximo amnis loco castris
intendit. Genus uero prælii a boemundo inchoari tale fuit. in quo nec accipi clades. nec i
ferri turcis & sarracenis. cũ premerẽtur intra promurale refugientibus. Et si quãdo nrõs
reprimerent. proximo e loco excedere nõ audentibus. sole autẽ iã in uespã inclinãte. Boe
mũdus in castra propemodum cõmunita se recæpit. Ea urbs sicut hebreorũ monumẽta
habẽt relata prius idẽ ab antiochio oriẽtis dominatore eius noĩs primo dicta ẽ antiochia
duplicique circũdatur muro. pars cuius interior lateritio. exterior quadrato lapide structa ẽ.
Eaq; supbam præ se ferens speciem turres quadringẽtas sexaginta habet. colles quatuor
urbe includuntur. in quorum celsioris ad orientem solem spectantis cacumine arx est:

natura loci munita.ut omnes sit machinamentoꝝ conatus.omnia oppugnātiū ingenia facile frustratura. Regionē incolæ appellāt cælisyriā:situsq; urbis fluminibus fōtibusq; irriguus agros habet fertiles.& glebæ maximā ubertatē.uicinusq; lacus optimis abundat piscibus. Recedit a mari cilicio urbs duodecim milia passus. ubi farfar fluuius portum efficit. nauium etiā cæteraꝝ capacē.q a tēporibus christianoꝝ primis sācti simeonis appellationē habuit. Adiacet uero Antiochiæ ad septētrionalem plagā mons excelsus nero significatione græca.q aquis fōtium sit irriguus:ab incolis primo: post a nr̄is p uerbi corruptelā altitudīe oculos caligāte:mōtana nigra appellatus. Ad orīetalem uero plagā cāpestris latissima regio ab urbe patet.quā farfar fluuius ꝓpīquo mœnibus loco influit. Accæpit autem ea ciuitas maxima ab ecclesiæ primiriuæ exordio ornamēta. Q đ petrus apostoloꝝ pr̄iceps primā in eā patriarchalē instituit tenuitq; sedē. Theophilusq; ad quē euāgelista lucas eadē oriundus ciuitate actus apostoloꝝ inscribit septimus a petro antistes in illa cōstitutus.ut prophani regis antiochi nomen aboleret.eam de suo nomine Theophiliā appellauit: Sed qđ cælebrē facit eius urbis memoriā.gloriosū quo appellamur: christianū nomē iis ex nr̄is. q sacra ꝓfundebātur baptismatis a qua discipulis uel nazareis tūc appellatis: ea ī urbe a prīcipio iditū fuit:ꝑ eos uero:q postea stāte primū Romāo:post cōstātiopolitano:īpio secuti sūt ad mille ānos:adeo sub christi noīe floruit: ut episcopos tres supra quinquaginta & cētū Patriarchæ suffraganeos: & sexagita supra trecentas ecclesias urbs habuerit.In diuisiōe etiāꝑmagnæ illius asiæ partis:quā christianos de turcoꝝ & saracenoꝝ recepisse forte manibus ostēdemus: cū quatuor principatus fuere cōstituit. Vnū habuit antiochia:cuius fines fuerūt a tharso ciuitate Ciliciæ occidētē uersus:& ad orīētalē plagā ī riuū usq; q ualemniā maradāq; urbes martimas sub castro margat diuidit.Cum itaq; christiani ad eā urbem natura loci densissimo sublimiq; muro munitissimā diu sedēdū cē itelligerēt multa ī cōcilio agitata sūt a ducibus ꝓuisa. Primū tamē oīum amnē ponte:q ad castra urbemq; pari spatio ptineret iungi placuit. Castroꝝ autē ordīe īter duces suasq; singuloꝝ copias distribuendoꝝ ea fuit ratio:ut cū antiochia mōti:sicut ostendimus:adhæreat eminenti:quā ad partē absq; ingēti piculo adiri nequit. Q uicqd ē reliquū extra proximū amnē uergēs ī cāpos castra occuparēt:ea rōe metata: ut cū sibi possent nr̄i urgente necessitate inuicem subuenire:tum cædes trifariā diuisi suos sibi cogerent seruarentq; cōmeatus:suis singulæ ptes obeundis muneribus intentæ essent.Fuit ea dies in qua christianoꝝ ad antiochiā castra sūt firmata Kalendarū nouembriū duodecima. Per qđ anni tēpus gratissimoꝝ feracissima abundabat:uindemia enī quæ tūc appeteret:nō dū fcā:uuæ ī uitibus maturæ pēdebāt.omnigenūq; pomorum & nucum suauissimi fructus exercitui in prōptu erant.Frumenti uero & ordei defossis in puteis: qbus antiocheni ī horrea utunt̄:maxima uis ē repta. Q uāq̄ fama p uniuersam aliā uulgata clæmentiæ & humanitatis:qua nr̄i ī superatos deditionemue facientes:utebantur:& seruata in emptionibus iusticia:effecerāt: ut oēs munitoꝝ etiam quorūcunq; locoꝝ incolæ nisi q̄tum imposita a Turcis præsidia prohiberēt:nostroꝝ castris:quacūq; circumagerentur: annonam importarēt. Adiuuit etiam sæpe numero christianoꝝ cum infidelibus cohabitantium affectio:q iis in nr̄a confugiētibus castra:uel occulte euntibus redeuntibusq;:qd ageret:moliret̄:prouideretue hostis:quo etiā ī loco aīalia in cōuallibus:aut frumēta in puteis occuluisset: rescitum est. Armenii & suriani gens christiana

semp nr̃is auxilio affuere. Suntq; suriani antiquã in asia originem habentes: quæ acce-
ptam ab initio Christi fidem post captam hæraclii imperatoris temporibus a saracenis
hierosolymam: & omnem terram sanctam semper tenuit. Sed q aliquando eorum fidei
cõstantia saracenis suspecta fuerit: nũq̃ certas sedes habere pmissi sunt: præterq̃ sub prin
cipe ægyptio carpharath: q a laodicea syriæ: usq; ad alexandriã ægypti possidens: quar-
tam hierosolymæ urbis partem: in qua sepulchrũ est domini: eis suoq; patriarchæ sub
annui pensione tributi possidendam pmisit. Sed quo tpe expeditio hæc nr̃a traiecit in
Asiam: pulsi hierosolyma: montes qui ad antiochiam pertinent coluere.

Blondi forliuiensis historiarũ ab inclinatione imperii Ro. Decadis scdæ liber quartus

Anno salutis. Mxcvii

Nnum obsidiõis inchoatæ: qua christiani expeditionis gloriosæ duces
Antiochiã presserũt: nonagesimũ septimũ supra milesimũ salutis fuisse
ĩuenimus. Per qd tẽpus romæ põtifex urbanus scds ãplitudinis christia
norũ: quẽ ea pepit expeditio auctorẽ: post actã prudẽtissime atq; sapiẽssi
me uitã: Romanorũ odia adeo euitare nõ potuit: q̃n senex morti appropi
quãs: sibi timere coactus fuerit. q enim nõnullos ex romãis potẽtioribus Giberto Anti-
papæ apud beneuentũ se cõtinẽn: studere intelligeret: cõsulẽtibus amicis cõstituit sibi a
cõsueta p id tpis laterani habitatiõe: q̃diu aduersarius uiueret abstinẽdum. Fauebat uero
illi petrus leonis potẽtissimus p eã tẽpestatẽ romanus: nec tamen satis fisus posse pontifi-
cẽ in solitarũ lateranensis sancti petri: aut sanctæ mariæ ædium habitatiõe tueri: cũ ãnis
duobus domi tenuit. Quæ sancti nicolai in carcere tulliano ecclesiæ adiacebat. Qd cũ
intellexisset Gibertus Rauẽnas antipapa: Ricardi principis Capuani: q & beneuẽtum te-
nebat: instigationibus: & ope Albam se cõtulit. marsorũ oppidum: ut ex eo loco urbi p-
ximo antiquos in urbe roma fautores suos: se admittẽdo faceret audẽtiores. Sed ad chri-
stianorũ asiaticã expeditionẽ in uenetorũ monumẽtis ĩuenio: paulo post q̃ christiani du-
ces apud costãtinopolim in asiã traiecerũt: uenetos classem ingentẽ quæ ducẽtas omni-
genũ nauiũ habuerit: cruce signatis militibus cõplesse: cuius Michael uitalis michaelis
ducis filius ductor & gubernator fuerit: eãq; referũt a dalmatis auctã. Rhodũ fuisse du
ctam. Pisani tũc uenetis obessent: siue igit̃ classem uenetorũ dalmatarũq; sua maiorem
esse ignorauerint: siue ea fuerint audacia: ĩ portum rhodensem delati cõflixerũt: & præ-
lio supati triremes duas de uiginti amisere. In q̃s quatuor milia pisanorũ militum sũt ca-
pta: sed ueneti ob crucis: qd deferebãt: signi reuerẽtiã: triginta primoribus pisanorũ classis
in obsides retẽtis: cæteros ĩcolumes cũ restitutis triremibus abire pmiserũt. Addũtq; scri
ptores delatã exinde eã uenetorũ classẽ Smirnã asiæ urbẽ: quæ sex a mari passuũ milibus
distans tũc recens a turcis diruta fuerat cæpisse: & magni nicolai corpus ibi reptum ue-
netias detulisse: qd ĩ ecclesia nunc cælebri sancti nicolai ĩ littore secus portum fuerit cõdi-
tum: & turrim ad ædem tũc paruã: ne sancti reliq̃æ a pyratis furibus asportarẽtur ædifi-
catam. At apud antiochiã: & si spes potiũdi illius ĩ obsidione a pricipio fuerat: opugnare
tamẽ ea rõne placuit: ut q esset nostrorũ animi: rex cassianus: & ciues antiocheni: ipositæ
quoq; præsidio Turcorũ multæ: saracenorũ plurimæ cohortes intelligerẽt. Castella itaq;
plurimũ sublimia ex materia tabulatisq; tribus ĩ locis excitata: unde hostes a turrium ur
bis defẽsiõe phiberent̃ adactæ uineæ: cuniculi sũt itẽtati: & cũ hæc satis parata esset per-
rũpendo arietibus: scãdẽdoq; scalis muro: factus ẽ maximus: igẽtissimusq; conatus: sed

m corpus

ea erat muri crassitudo:ea sublimitas:quæ nrõꝝ uires:ingeniaq; faciliter frustraretur: &
multi nrõꝝ saxo supne demisso:plurimi uolãtibus undequaq; telis : & sagittis uulnera-
bant. Q ui conatus cũ alia rõe parũ efficax:parũq; utilis fuerit:iõ multũ pfuit:q nri ni-
hil præter sessiõis diuturnitatẽ pfuturum intelligentes:se illi cõtinuãdæ attẽtius accõmo
darunt. In castris:quæ ampla a principio fuisse diximus:castellum est ædificatum fossa
latissima:ualloq; turrito munitissimum:in quo media etiã abeunte exercitus pte reliqui
sese ab omni ꝗtumuis maximo exercitu tueri possẽt. Inchoauerat iã præter omniũ spem
cõmeatus in castris deesse:& plane a reꝝ penuria ad famem ueniebat̃ :eo maxime: q fru
mentatũ ibãt p eos dies pars uulnerati:& reꝝ uacui in castra cõpulsi:pars occisi:aut uul-
nerati ab hostibus adducti sunt. Viderãt uero ex christianis nõnulli insidiatores turcos
q ea inferrent incõmoda:oppido exire areth castris ad qnq; passuum milia propinquo.
Q uare boemundus & flandriensis comes iniunctũ a principibus i cõcilio onus ĩpigre
assumentes:mille expeditos equites ad partem areth oppidi nrõꝝ castris auersã noctu in
sidiis locãt: Emissiq; castris ad ortum solis calones:paruo ad fallendũ hostẽ custodiente
præsidio:pars lignant̃ :pars tãq̃ nullo apparẽte hoste securior fcã: simulat ire lõgius fru-
mentatum: & certior erat hostis:christiãos fame laborare:ut nullũ i quærẽda annona di
scrimẽ nullũ uiderẽt̃ piculũ euitaturi. Ideoq; cũ cẽserẽt eos p mortes & uulnera deterrẽ-
dos:oppido undiq; erupẽtes:in paruũ:qđ longe aberat:calonibus datũ præsidiũ sũt dela-
ti:uix illi stadio areth oppidũ post terga reliquerant:cũ trãsuerso itinere aduolantes boe-
mundus comesq; flandrẽsis: per uiam : qua uenerant insecuti magnam in eis ediderunt
cædem captiq; cæteri & ante urbis antiochiæ portas ad palum deligati:spectantibus su-
perne anthiochenis : securi sũt pcussi:eorũq; capita i urbẽ machinis piecta. Fuit exinde
nris quietior securiorq; i pabulationẽ frumẽtationẽq; accessus. Interea dies aduenit chri-
stianis sacratissima natalis domini:cuius solẽnibus rite cælebratis:cũ lætitiæ & epulatio-
nibus ex more idulgeret̃ :solita magis itellectũ ẽ:i quã oium usui hũano necessariaꝝ reꝝ
penuriã.egestatẽq; erat uẽtũ:nec spes ulla uidebat̃ meliores futuræ cõmeatuũ copiæ niui
bus & glacie p mediã hyemẽ etiã cessãte hoste itinera ipediẽtibus: & i castris ubiq; mur
murationes:ac maledicta i principes audiebant̃ :ut apparet.aut obsidionẽ soluendã. ma
lignoq; anni tpe p inimicas regiones uadẽdũ:aut durã oium mortẽ p inediã moriẽdum.
Fatet̃ uero ingenue Robertus sci remigii monachus:a quo scriptore hæc certiora sumũ
tur.fatet̃ Guilelmus & ipse scriptor Gallicus unicũ fuisse boemundum principẽ italicũ:
q difficillimis his tẽporibus exercitum suo cõsilio:sua prudẽtia & aĩ magnitudine serua-
uit:nam ut omittamus cõcionẽ ad milites habitã:qua illum facit Robertus coꝝ aios con
firmasse: rẽ in ducum & pcerum exercitus cõsilio eatenus discuti curauit:ut aliqd soli-
dioris remedii tãtis malis:tãtis oium piculis adhiberet̃. Ceciditq; in eum adhibendæ p-
uisionis piculum:sibi & flandrensi comiti ipositum ẽ onus:ut cum triginta milibus ex oi
exercitu selectis:quo placeret ducentes ab expugnatis hostium castellis annonã exerci-
tui importarent. Q tri damascenos eo capaciores.quo longius ab antiochia recedunt in- damascen
uadentes:magnam omnifariam rerum fecerunt prædam. Eam uero dum antiochiã uer
sus abigi est cœptum.tumultus in regiõe maximi undiq; sunt concitati. Forte per id tem
poris saraceni & turci:quotquot ab hierosolymis aleph & damasco educi potuerant i ex
ercitum quadraginta milium coacti obsessæ Antiochiæ opẽ ferre cõstituerant. Q ui tu-

multu exaudito. certiores facti christianos fame compulsos prædatum aduenisse: in
illos duxerũt. nimia quasi ĩfidẽtia sui: ne aliqua nroꝝ. uel minima pars euaderet. oĩa in
circuitu cõpleuerũt. Christiãi autẽ dissipatos aggressi turmas cõficiebãt. ut prius ad di-
midiã cæsi fuerĩt ĩfideles partẽ: q̃ satis ĩtellexerit fuisse cõsultius unitis copiis structa acie
decernere. Iis hostium qui euaserant cædẽ fuga dilabentibus magnum Christianis eo
ex prælio additẽ adiumẽtum. q̃ cameli. mulæ. & asini ingens iumẽtorum uis capta ma-
iorem cõportandi annonã præbuit facultatem. Sed erant in castris tunc res plurimum
turbatæ. q̃ hostes eruptione maximis conatibus facta extremum uallũ: qua lõgius a ca-
stello aberat pfregerũt. Factoq; impetu maxime in Podiensis episcopi tentoria: cædes in
nrĩs haudquaq̃ mediocris est cõmissa. Vt opportune ad boemundi comitisq; reditũ nõ
magis exultatum sit in castris: leuata fame redditam abundantiam: q̃ pauori: quo mœ-
sta oĩum angebantur pectora cõfidentiam successisse. Fuit tamen paruo tempore in ca-
stris annonæ abundãtia: q̃ nullis dietim: ut assolet importãtibus: ea mortalium multitu-
do quicquid boemũdus flandrensisq; conuexerant breui cõsumpsit. Vnde atrociores so-
lito uoces ĩ principes exercitus audiri cœptæ: linquẽdos eẽ tam crudeles uiros q tot mor-
talium millia infinitis obiecta periculis: ad extremũ fame confici sinerent. Nec satis ua-
luerũt boemũdi ducũ oĩum maxĩe popularis uerba: quæ publica primũ ĩ castroꝝ area:
post ubiq; cõcionabũdus exhortãdo habuit: qn fugã multi cœperĩt meditari: primusq;
petrus heremita: post guilelmus carpẽtarius frãciæ regũ sãguine genitus noctu dilapsi:
castra deseruere. Insecutus eos Tãcredus boemũdi nepos de fuga retractos ad boemũ-
di tẽtoria pduxit. Vbi guilelmus ugoni magno eius cõsobrino ægre id dedecus tolerãti
cõciliatus: nouo adactus ẽ militiæ sacramẽto. Et tamen paulo post p aliã occasionem ca-
stris cũ sua cohorte emissus oĩm christianoꝝ primus signorũ desertor ẽ factus: maluĩq;
eius exemplum q̃plures: dimitti postulauerunt: qui tot numero fuerũt. ut principes mœ-
sti. quod phibere nequiuissẽt. uerbis singultu interruptis abeundi fecerint potestatem.
migrassetq; maxima pars exercitus. nisi opẽ deus noster ab hostiũ ĩprudẽtia attulisset.
Dum enim ea abituros æque ac mansuros teneret mœstitia. nuncius ẽ allatus: coactos
ad areth oppidum Turcos milia armatoꝝ inumera ad castra inuadenda: circũsidenda
q̃ aduenisse. Lætati sunt uero eo nũcio christiani: & ĩ primis ĩ profectionem parati: obla-
tã esse occasionem rati. aut mortem oppetendi. quã famis horrore. & fugæ ignominia
ducerent potiorem: aut hostibus deletis: uiam perferendis commeatibus aperiendi. Itaq;
principibus re in concilio discussa: placuit parte tantummodo necessaria castrorum cu-
stodiæ relicta: cæteros omnes sub colle leniter castigato castris & amni proximo in acie
ut impetituris hostibus pugnandi collatis signis copia fieret: cõtinere. Cohortes tamẽ de-
cem equitum ad auroram præmissæ sũt: quibus est imperatum: ut antiochiam inter: &
areth oppidum obliquo ad lacum itinere dispositis insidiis: hostes cũ pugnaretur a tergo
inuaderent. Turci uero ab exploratoribus certiores facti nostros: copias castris in aciem
eduxisse. & ipsi rapidũ eduxere. Factiq; in conspectum: & si clamores ex gentis more ad
sydera substulerunt: sensim tamen præter cõsuetudinem progressi: pedes pene pedibus
cõtulerunt. Nostris autem nulla militaris disciplinæ attentior fuerat cura: q̃ scutatos: &
eos oẽs. q tegerentur armatura in frõte locare. Sagittarum. quibus illi preualẽt: ictus tã-
diu ĩanes redituros: quoad possẽt impetu cũ lanceis facto: gladiis rẽ gerere. Otto itaq; a

Turcis pugnæ initio prælium atrox:& cædes utrinq; maxima:sed in turcis maior committebatur:nec statim apparuit:qui forent superiores eua sun:nostros cui fortitudo:illos multitudo adiuuabat:ut in cadentium locum succedentibus itegris semper Turcorum acies:qualis ab initio fuerat:integra uideretur. Nec turbauit primam illorum aciem equitatus christianorum:qui insidiis eruperat: factus a tergo impetus : nam turcorum pars magna : quæ a primis suorum globis semota locum pugnæ nōdum uiderat : in nostros conuersa equites repugnauit:sed dum pari in fronte audacia pugnatur: Turci sua potius faciente animorum debilitate:atq; inconstātia. q̄ hostium solito maiore conatu impulsi: præter nostrorum spem in fugam sūt uersi. Prementesq; nostri adeo fugientibus sunt immixti:ut unicus globus:unica acies uideretur:maximusq; tunc ab equitatu Christianorum:qui insidiatum missus fuerat:fructus est captus:q; aciem Turcorum extremam:ut diximus integram:dum in fugam & ipsa cum aliis se proripit:cæsam : uulneribusq; crebris appetitam:nullo consistere loco permisit. q̄diu uero per campos fuga fuit:multos iumenti uelocitas. plurimos cum leuis armatura : tum pedum pernicitas reddidit saluos. Sed cum est uentum ad pontem ferreum:cædem in turcis maximam committi est cœptum. q; eo ponte paucos in transitum accipiente:globus transire conantium a tergo cōfodiebatur:ut multi in notissimā uortiginosi amnis uoracitatem se præcipites egerint eorumq; partem iumenti uirtus:partem natādi peritia iuuit : pars maxima est absorta:fuit q; is ultimus persequendi locus:q; nostri iumentis impedimentisq; ingentem uim ab hoste fugiente relictis certatim diripiendis spoliandisq; cæsis sedulo intenderunt. Nec fuit ducum christianorum quispiam:qui milites omniū egenos a præda censuerit reuocandos: uel eo maxime : q; turcos nouerant consueuisse : quācūq; per occasionem statiuis egrederentur : annonam in quot dies folliculis deferre: Reuersi in castra nostri : quāq̄ re optime gesta læti iubilantesq; erant a commeatuum tamen penuria:mœrore nō confici nequiuerunt : quousq; armenii & suriani itinera metu turcorum liberata nacti : commeatuum copiam cōuexerunt. Tturci enim:qui ad dimidiam tanti exercitus euaserant: Areth oppidi in quod confugerant munitionibus diffisi: illo direpto incensoq; abierunt Paulo post qui antiochiæ præsidio inerant saraceni a soldano babyloniæ immissi noctu urbe dilapsi:oīa itinera reddebāt infesta: adeo ut fames in castra breui apparuerit reditura: q̄obrem in christianorum concilio actum est : castella duo portis opposita ciuitatis tam propinquo excitari loco : ut exeundi redeundiq; facultas hostibus adimeretur. Et quia fabrorum operariorumq;:& quibus id requirebat opus instrumentorum haudquaq̄ satis in castris erat:Boemundo : & sancti egidii comiti datum est negocium:ut a portu sancti symeonis ea peterent supplementa. Iueruntq; duces:quinq; milia equites peditesq; præsidio adducentes:Id cum hostes aut de mœnibus uidissent aut aliter rescissent:eductum quicquid inerat roboris ad quindecim millia Saracenos idoneis locis insidiari curarunt. Redeuntesq; re confecta quarto die christiani iter tuto emensi: pontem amnis ad castra ducentem prope attigerant : cum a fronte oppidani magna manus: & a tergo a lateribusq; qui insidiati fuerant:eruperunt. Tātaq; fuit impetentium moles:ut Boemūdo Comitiq; satis ac supra fuerit repentina fuga in montē proximū in expeditionibus se recipere: & subita i nr̄is ipeditionibus ad mille uirū cædes est cōmissa. Tuncq; illico in castris nō magis solita & notissima barbarorum uociferatio insultantium exau-

turci vertunt

turci annona folliculis.

dita: q̄ noſtrorū:q; interficiebātur eiulatio intellecta. Nec potuerunt in tā ſubita re quot
quot caſtris inerant non trepidare. Animis tamen eueſtigio reaſſumptis Gothfredū bo-
lioniū ducem cū iis omnibus: qui arma primi cæperant: iuſſū eſt laborantibus præſidio
aduolare. Et iā hoſtes boemūdo in mōtibus relicto: in caſtra irrūpere conſtituerant: pon
tē q; occupauerant: quē caſtris: urbi pariter proximū noſtros obſidionis initio ædificaſſe
docuimus: plurimū uero iuuit Gothfredū rei militaris peritia. q; factū ex optimis qbuſ-
q; equitibus cuneū: confertiſſimos: qui ponté ultra citraq; & mediū obtin:bā: hoſtes de-
turbare iuſſit. Quod illico magno urgētiſſimoq; conatu ut fieret. noſtri emittuntur: &
prima cunei acies in pontē incipit perrumpere. Multi infideles amnem inter & caſtra a
fugientibus ſunt relicti: quos noſtri ex caſtris turmatim accurrentes cæde ſubita confe-
cerunt. Cuneus interim in cuius fronte Gothfredus pugnabat obtinuit: & hoſtiū multi
partim in eo cæſi: partim in fluuiū ſunt deiecti. Potuitq; Gothfredus altera in amnis ripa
magnā hoſtiū cædem ædere: ſed animo totis conatibus in boemundi Comitiſq; ſancti
Egidii adiutorium ferebatur: ut pro ſua accurrendi celeritate eodē in tempore hinc ho-
ſtes offenderit: cæſorum ex noſtris ſpolia legentes: capitaq; truncātes in urbē deferenda
inde boemundum comitē q; cū maiore copiarum parte ſaluos de ſuo aduentu certiores:
factos de mōte uiderit deſcendentes. Itaq; Gothfredus factā i noſtris cædē de hoſte ul-
turus: & tāq̄ deſideratis chriſtianis infideliū ſanguine parentaturus. quotquot ſpolia:
occidit: inter quos fuit Bacman caſſiani regis filius natu maior: dum his duobus in locis
ad pōtē: & ad factā priorē in noſtris cædem res geritur: infideles: qui extra urbem erant
multa armatorū millia: alios antiochia auxilio euocarunt: reintegratūq; eſt ad pontē præ
lium: Quo in tempore boemundus & comes ſuas Gothfredi copiis cōiunxerunt. Tri-
buſq; his ducibus ſtructa trifariam acie rem gerere placuit: ut primam Gothfredus: co
mes ſancti egidii ſecundam. Tertiā duceret boemundus. Tēplū erat ſaracenorū ritus:
machoni: ut illi uocant: deo dicatū: a porta urbis: quā inde appellant Machonariam: &
pariter in noſtra perferente caſtra dimidio diſtans ſtadio: & cum ad pontem: ut diximus
pugnaretur: ſubſ:dia hoſtium cum uexillis ad machonis ingentem uim ducum & præ-
ſtantiſſimorū militū firmata: quicqd ſoli ad portam intercedebat machonariam comple
uerant. Itaq; Gothfredus ad pontē rediturus: & ſi potuit ſecundum amnis ripam per ſa-
gitte iactū ab hoſte remotus ducere: Saracenos maluit ad porte ante muralia ſtantes im
petere: illiſq; deturbatis intra promurale: & circūducta ab initio belli repagula cōfugien
tibus: in ſubſidia ad Machonariam hærentia eſt delatus. Suſtinuit uero impetum: atque
ad decem: quot una habet illorum legio uexilla protulit ſaracenus: ut pedem referre co-
actus fuerit Gothfredus. Sed illico ſuccedens: unamq; ex duabus aciem faciens ſancti
Egidii Comes repreſſit hoſtem: pariter ſaracenus alia ſubmittens decem uexilla noſtros
repuliſſet: niſi inſtans a tergo boemundus ſubueniſſet: pugnaq; atrox nullo utrinq; quē
cepiſſet locū deſerente: cōmittebatur: & illis ex utriſq; qui ad pōtem leui decertabāt præ-
lio: ad ſuos ſe recipientibus toto ferme chriſtianorum infideliūq; robore res eſt geſta.
Sed tardiuſcule tunc q; ſemper alias primo fruſtratus impetu conſuerat Saracenus tur-
cuſue flacceſcere accæpit: non enim prius ceſſere: & in fugā pendere cœperunt: q̄ admi-
ratis ſuis partim interfectis: partim captis: ſe ſine ducibus pugnare uiderunt. fuitq; a no-
ſtris nō quidem fuga: ſed acie excedēdi licētia laxior inchoata. q; dū chriſtiāi duces ca-

ptos Admiratos in castra duci curant:nõnulli uulneribus:plures labore confecti: data
illis deducendis præsidia sequebãtur. Cæsa sũt eo die infideliũ ad quinq̃ milia:septem ca
pta:in quis duodecim fuerunt Admirati:regibus potentatu pares: quos Babylonis sol-
danus Antiochiæ præsidio immiserat cõseruandæ. Ex nostris a ũr. præter primos mille.
desiderati sunt quingenti. Secundum eã uictoriã de hoste peractã castellis: quæ fuerãt
destinata. excitandis duces intẽderunt. Primũq̃ ad Machonis tẽplum ea ædificarũt ra-
tione:ut cũ totũ cõplecteretur tẽplum:ad pontẽ etiã ductis brachiis pertineret:eiusq̃ cu-
stodia Raimũdo sancti Egidii comiti est cõmissa. Ad ulteriorẽ uero urbis partẽ:quæ ca
stris auersa monti adhæret:uallis ẽ ipsos inter montes:ideo incolis armentisq̃ tuta:q̃ nul
lus in eam:nisi per urbẽ mediã:aut extra ad machomariæ portæ promuralia ẽ accessus.
Nostri itaq̃ prædæ magis faciendæ:q̃ alia ducti causa eã in uallẽ sub antiochiæ mœni-
bus penetrarũt: & post factã annonæ: & armẽtorũ:ipsorũq̃ mortaliũ i agris repertorũ i-
gentẽ prædã:inuẽtũ in ea monasteriũ i diruti olim oppidi ruinis ædificatũ cõmunierũt.
Qua ex munitiõe:qđ usu postea ẽ itellectum. apparebat oẽm urbis partem castris auer
sam undiq̃ clausã reddi. Cũq̃ duces quẽ illi præficerẽt munitiõi in cõcilio agitãtes. nullũ
qui se periculo obiectaret inuenirent. Tãcredus boemũdi nepos maiori solito auctus sti-
pẽdio eã sibi ꝓuinciã assumpsit. Tantiq̃ fuit ea duo excitasse castella:ut cassianus rex ob
recens acceptũ i prælio incõmodum animo fractus: & simul occasionẽ machinãdi doli
quærere satagens indutias petierit deditiõi faciendæ. ut dicebat. præludiũ futuras. quæ
tãto utriusq̃ exercitus gaudio cõcessæ. acceptæq̃ sunt. ut facta potius deditio uideretur.
nostris in urbe. hostibus in castris liberiore cõfidẽtia cõuersãtibus. Turbauit uero eas
uolonis egregii militis gallici necis casus:quẽ nostrorũ militũ uirtutẽ: ut fit: in colloquio
extollentẽ turri milites suffoderũt. Forte per eas inducias Pyrrbus quidã anthiochenus
ciuis præstantissimus gestarum a Boemũdo rerũ omni in syria clarissimarum fama alle
ctus: illum uidere: illum per interpretem alloqui curauit: adeoq̃ illius suauissimis mo-
tibus delectatus est:ut urbẽ ei antiochiã domino subiicere sit pollicitus. Sed boemũdus
qđ publicũ per deditiõem breui futurũ apparebat. suum ut fieri quæreret: adduci nõ po
tuit. Induciis postea: ut diximus:turbatis: nũcios Pyrrhus occultos primũ:& post filiũ:
quem haberet unicũ:obsidẽ misit:id maxime orans:ut boemundus propriã tenendã do
minio acciperet ciuitatem. Eaq̃ re boemũdo cũ molestia referẽte i cõcilio discussa: uicit
concors sentẽtia:boemundo duci præstantissimo ꝑmittẽdã sua uiri idustria capiẽdã an-
tiochiã:quæ si publica parta esset uictoria:ultro illi fuerit cõferẽda. Igitur constituta ad
facinus nocte Boemũdus oẽs christianorũ copias:q̃bus castrorũ custodia idigere non ẽ
uisa: ꝑ simulationẽ prædæ mõtanis faciẽdæ iterdiu educit:& uallẽ ꝓximã circũactus ẽ:
quousq̃ ad noctẽ cõcubiã præmissi audaciores quiq̃ schalis: quas pyrrhus in summo
sustẽtaret muro cõscenderunt:& ꝓpugnaculis christiano munitis præsidio:porta urbis
pyrrhi custodiæ cõmissa:nr̃o eq̃tatui ẽ apta. Ingressis ãtiochiã christiãis i turcos sarace
nosq̃ milites mercẽnarios ẽ sæuitũ:& cũ publico nr̃orũ edicto uox una ubiq̃ audiret par
cẽdũ eẽ ciuibus oĩs sexus:oĩsq̃ anthiocenorũ ætas nullo lædẽte partim in mõtana: parti i-
nr̃a migrauit castra. Nã cũ cassianus rex admirati babyloniæ præsidio adiuuãte resiste-
ret. inermis multitudo iter pugnatores ꝑ noctẽ obuersata periculis nõ carebat: Sed q̃pri
mũ illucescere dies cœpit:cassianus i mõtes cõfugit:& mercẽnarii Turci & saraceni arcis

& ipsi cõfugio sũt seruati:fuit uero tantus cassiani fugiẽtis timor: ut uiã a nr̃oꝝ cõsuetudine auersã tenere nesciuerit:quem armenii obuiũ obtrũcarũt:& a nr̃is eodem quo urbs capta est die:arcis expugnatio ĩtentata est:erat uero arx:ut ostendimus:celso ĩ mõte supcilio munitissima:quæ nr̃oꝝ conatus facile redderet inanes: ut nõ ĩmerito ea ĩ temeraria oppugnatiõe clades maxima sit accepta:multis mortuis:plurimis uulneratis:ĩ q̃s fuit boemũdus: q̃ fæmur saucius aliquot dies maioribus & summe necessariis abstinere præliis est coactus. Postera die nr̃o ĩ ciuitate exercitu q̃escente:q̃ de sũmis excubabãt mœnium turribus puluerem clamauerunt densissimum notissima nr̃is qua primum uenerãt uia ad ferreum põtem esse:Creditũq; est temere:& uulgo acclamatum: esse alexium cõstãtinopolitanũ ĩpatorem:q̃ auxilio:sicut sæpenumero pollicitus fuerat: cũ copiis adueniret.

dux p̄sarū. Subito tamen eo cessãte rumore:certi attulerunt armenioꝝ nuncii corbanã esse p̄saꝝ regis militiæ p̃cipem: q̃ maximo cõtractũ studio exercitũ copias habentem in numeras tutãda duceret antiochia:& secum redire sensadolũ :quem cassianus pr̃ sollicitãdum babyloniæ soldano p̃ occasionẽ ĩduciaꝝ ꝓximo tp̃e:& ea:ut cõstabat: causa cum christiãis cõstituraꝝ antiochia emisisset. Prima uero ĩ cõspectu nr̃oꝝ corbanã ad põtem ferreum fecit castra:iisq; postridie motis lõgiscula p̃ mõtes circũactus uia arci q̃ ꝓxime accessit: quã sensadolo iubẽte traditã nouis saracenoꝝ præsidiis cõmuniuit. Metatus loco castra corbanã ipso aduentus die nõ minore q̃ nr̃i prius temeritate usus est. Immissis nãq; per arcem furentibus:& nullo ductis ordĩe copiis:antiochiã recipe ĩtentauit. Tãta uero fcã est barbaroꝝ strages.ut iustum uideret̃ exercitum eo die a nr̃is cæsũ.nec tamen ea cessit nr̃is uictoria ĩcruẽta.q̃n tã multi uulneribus debilitati sunt.ut prio: q̃d ad arcis oppugnationem acceptum erat:hoc recenti accedente incõmodo:duces nr̃i cõstituere sint coacti nõ esse prius cum hoste etiã lacessente confligendum;q̃ boemundus & cæteri uulnerati possent præliis interesse. Oĩsq; posthac nr̃oꝝ conatus intentiore cura adhibitus: ut arcẽ oẽm ab urbis munitiõibus p̃ opposita repagula:succisos lata fossa meatus: & muros alicubi excitatos excluderent. Sũtq; locis idoneis castella.& ꝓpugnacula: contignationibus:tabulatisq; opposita.de q̃bus nr̃i in statiões adhibiti eas munitiões ab hostibus saluas redderent. Ea dum sic gerunt̃ fama aduentus hostium exercitus armenios: surianos:& cæteros nr̃is fauere solitos:ab annona castris antiochiæ importãda deterruit:& ne importarẽt: curã iussit corbanã diligentissimã haberi. Q uicq̃d uero frumenti:q̃d parũ fuisse cõstat:ĩ urbe erat:breui ẽ cõsũptum:ut fame nr̃i opinione celerius urgeri cœperint. Eratq; oĩs leuãdæ illius spes ĩ ĩpatore alexio sita:q̃ petitũ sæpenũero cõmeatũ mittere spõpõderat : moueratq; domo illũ nauibus deferẽs. Et iã philomenã oppidũ applicuerat:cũ uilis p̃fuga: signoꝝq; desertor stephanus carnoti comes:quẽ ĩter p̃riarios expeditiõis duces numerare cõsueuimus:illi obuius de nr̃o exercitu actũ:& oẽs quoscũq; fames nõ cõfecerat:hostili gladio cæsos:aut captos nũciauit. Q uo.n.die primũ corbanã cũ maximo exercitu illo ãnochiæ appropinquare uisus ẽ : multi ex nr̃is ignaui hoĩes:saluti ut existimarunt suæ fuga cõsuluerũt.inter quos stephanus ille a gẽris nobilitate famosior fuit. Factũq; est eo rumore ad maris littora plato:ut quotquot mercatorum naues frumenta adduxerãt:portu& littore:ad q̃d in anchoris starent:relicto:in altũ se recæperint. Et erãt profecto christianoꝝ in antiochia res afflictæ. ut apparerẽt oĩa desperatiõis plena ꝓpe diẽ futura: nisi deus noster christianoꝝ salutẽ tutelãq; sibi eẽ cordi miraculo ostẽdisset

Nã𝑞 lancea: quæ Iesu christi latus in cruce aperuit per spiritalem uiro religioso factam
reuelationẽ in sancti Andreæ ecclesia est repta: quo diuinæ profectiõis signo i magnam
spem erecti animis duces cum hostibus cõfligere statuerunt. Missi𝑞 sũt herlinus & pe-
trus heremita fide publica a corbanã habita: qui prælium i tertiã diẽ denunciãtes: illi ne
detrectaret pro uiribus suaderent: cũ𝑞 is elatissimis usus uerbis nõ satis annuere uidere-
tur: uicit in nostrorum concilio sententia: educendas in aciem copias: ut aut territus ho-
stis fugiens: se tãta molestia: que haud ꝓcul ab obsidione aberat liberaret: aut si conflictũ
iretur nr̃i per uictoriã: quæ certa & in manibus haberetur: nõ minus anthiochiã redde-
ret pacatã: q̃ omnem syriam. sicut breui uidebatur. futuꝝ noi subiicere christiano. Secũ-
dum quæ deliberata podiensis episcopus. qđ sui officii fuit. oẽs nr̃i exercitus mortales tri
duo ieiunare. & unice rei diuinæ supplicationibus𝑞 uacare curauit. Q ua autem die ho
stem iuadi placuit. quã ab aduentu Corbanam secundã supra uigesimã fuisse uidemus
partiti sũt duces exercitũ i sex partes: qbus esset legionibus appellatio. Earum primæ ugo
magnus. Secundæ Gothfredus bolionius: Normannus comes Robertus tertiæ præfu-
it: & in quarta Podiensis episcopus præter armatas cohortes suas: sacerdotes quo𝑞 tenu-
it: quibus esset curæ carmina psalmistæ gestanti lanceã militi præire. Q uintam legionẽ
duxit Tancredus: Sextam Boemũdus cũ selectis: præter suas ex omni exercitu cohorti-
bus subsidio cæteris affuturus. Et comiti sancti egidii antiochiæ cura custodiæ demãda
ta. Moturum uero exercitũ & foras i planiciẽ exiturum solẽnis sacerdotũ: monachorũ
& religiosorum pompa præcessit carminibus sacris pro salute & uictoria exercitus pre-
ces ad deum supplicationes𝑞 effundens. Occupauerat Corbanam cũ infideliũ exercitu
a supremo montis uertice: ad quẽ arx sita est: us𝑞 ad infimos colles planitiei amplissimæ
continẽtes: ab his𝑞 collibus ad Farfar amnem ab urbe recedentẽ campus duo milia pas-
suũ intercedit: q̃to𝑞 ab urbe anthiochia receditur: eo cãpestris regio illa ab imis collibus
ad amnẽ magis diffũdit. Egressi ita𝑞 porta machonaria christiãi duces cũ oẽm cãpũ. q
collẽ primũ & amnẽ sub hostiũ statuis. magis q̃ munitis castris itercedebat occupauere
Et corbanã collis pte sibi & prætoris cohortibus suis retẽta: cæteras oẽs copias i cõtiguã
collibus ab hoste auersis planitiẽ deduxit. ut nr̃is: si pugnare cũ illis uoluerint recessum
fuerit ab amnis ripa ĩ medios cãpos flexã aciẽ cõuertere. Prima aũt legio sinistrũ cornu
patẽtibus i cãpis faciẽs ugonis magni fuit. & sextã quæ dextrũ esset cornu sub colle: quẽ
corbanã isederat: tenuit boemũdus: ꝓximi𝑞 fuerũt Boemũdo gothfredus: ugoni podiẽ
sis episcopus: comes normãnus tãcredus𝑞 mediã aciẽ tenuere. Prius tamẽ q̃ pugnari cœ
ptũ esset: ifideles: ala quæ i cãpos uergebat q̃ lõgissime extẽsa christianos dũ gererẽt præ
lium a tergo iuadere constituerat. Q uod cum esset a nr̃is illico intellectum: sumptis ab
oĩ acie turmis cohortibus𝑞: septimã legionẽ cõflatã Rainaldo boemũdo cõmilitoni du
cẽdã attribuerũt. Is𝑞 iussus extra cõstitutũ pricipio ordinẽ i nouissimã hostiũ alã duxit:
primus oium ugo magnus itulit signa: hostis𝑞 e regione oppositus: præliũ detrectauit.
Secutus uero ẽ q proximus erat Podiẽsis episcopus: & subide gothfredus suis q𝑞 locis
rẽ acriter gerẽte: maior tamẽ i gothfredũ uis hostiũ icubuit: ut boemũdus suppetias illi
afferre sit coactus: in quem illico pari pene impetu totum corbanam exercitus robur
descendit. Fuit eo die cernere quid duo præstantissimi duces Gothfredus & Boemun
dus fama in omni ea expeditione cælebertimi ualerent. Erat eni maior hostium moles:
q̃ cui ut resisterent idonei uiderentur. Et pugnãtes in medio proximi illis Tancredus co

mesq; normannus a suo & ipsi premẽtis hostis pondere laborabãt. Acciuerat uero ugo
nem præsidio Boemũdus. Sed is moturus septimam uidens legionẽ a longa hostiũ ala
premi: in illius succursum pendebat: cũ iterum & irẽ tertio ad boemundi tancrediq; sup
petias uocatus accessit. Laborauerũt tres simul iuncti duces: ut dum pari pene fortuna
cædes utrinq; in christianis saracenisq; maxima committitur: locũ possent retinere: qui
bus uel leui momento gradu deturbatis extrema sors ad internitionẽ fuerat subeunda.
Sed dum ea utrobiq; audacia: ea fortitudine pugnatur: flãma ignis in colle: quem corba
nam tenebat de arenti stipula in id parata emicans: nostros quid ea sibi uellet: ignoran
tes terruit. Et iis q montem tenebant arduũ infidelibus illico uisa flãma rapidum mouẽ
tibus in nostris trepidatum est legionibus: uno quoq; pari iudicio existimante integras
fore hostiũ copias: quibus fessi resistere nequiuissent. Sed: quod postea a captis magna
tibus est scitum: iusserat descensurus in collẽ corbanam: agasones: quibus impedimen
ta essent commẽdata: q̃primum ipse uictoria desperans: eo significasset icendio emigra
re: nostris ideo se magis solito continentibus: hostes pariter oculis in ignem & Corbanã
principis sui prætoria intenti se continuere. Solus tamen Raimundus cũ septima legiõe
prælių nullatenus intermisit: cuius tulit fortuna: ut dum alam illi oppositam priceps cor
banã: q; remotior esset: primam omnium i mõtes reuocat: ille pricipio sensim recedẽtes:
isecutus in fugã cõuertit: qua cõspecta fuga multitudo omnis pariter a suo principe re
uocata: dum i recessum penderet: fœdissimã commisit fugam. Tũ nostri istare territos
fugiẽtesq; interficere: hostilq; nullam: nisi in mõtis & arcis recæptione spem habere: cor
banam ipse nostros in montem succedere cernẽs: cõtra ac cõstituerat: i planiciẽ uel ea ra
tione descẽdit: q; sua cohors prætoria uelocibus equis: uelocioribusq; camelis & drome
dariis usa ipeditis in mõtiũ itineribus secũ periclitatura sit uisa: nec prius destitit fugere:
q̃ ad põtẽ ferreũ ẽ puẽtũ. Qua i fugæ cõuersione a mõtibus arduis ad planitiẽ facta de
stituti sunt oĩ ducis præsidio saraceni: ut paucis iumẽtoꝝ uelocitate prolapsis. cætera mul
titudo. & qdẽ igẽs passim a nr̃is. & nullo cũ periculo fuerit itercæpta. Quin etiã agaso
nes cũ ipedimẽtis priusq̃ se in tuta recipere potuerit itercæpti sunt. Fuit uero nr̃is aius fu
giẽtẽ corbanã iseq: sed uespertino iã facescẽte crepusculo desinere satius ẽ uisũ. Cædẽ eius
diei factã i hostibus q̃ igentẽ fuisse cõstat. Oẽs scriptores in centum millia referunt. nec
potuisse tenemus tot i mõtis cõuallibus: tanta cãpoꝝ planitie dispersam certo recenseri
numero cã cadauerũ multitudinẽ. Reuersi i urbẽ læti ouãtesq; duces: altero haud quaq̃
leui gaudio sunt affecti: q; admiratus arci præfectus: ea Boemũdo illa nocte dedita chri
stianus ẽ factus. Id solũ i faciẽda deditione pactus: ut q ex cohorte sua fidẽ christi nollẽt
suscipe: cũ rebus suis abire permitterẽtur. Postera die cũ publico edicto spolia essent le
cta: inspectaq;: ut æquali facta partitione: duces pro attributis sibi quisq; legionibus sor
tirẽtur. Repti sũt præter mulaꝝ: asinoꝝ: equoꝝ: & aliorũ aĩaliũ numeꝝ igẽtẽ camelli qn
deci mille. Tãta itẽ fuit ãnonæ i castris stationibusue hostiũ reptæ copia: ut abundãtia i
urbẽ ãthiochiã ac plane reꝝ oium opulẽta sit reddita. Rebus anthiochiæ ad eã trãqllita
tẽ nono tãdẽ mẽse: postq̃ obsideri cœpta ẽ pductis: cẽsuerũt i cõcilio duces mittẽdũ ad
alexiũ iperatorẽ oratorẽ: q illã offerrent suo ipsius arbitrio possidẽdã: & ut legationi acce
deret auctoritas: ugo magnus orator iuit: Alexiusq; sibi cõscius: q̃ male pmissiões expe
ditionis ducibus fcãs seruasset: & pide aliquẽ subesse tãtæ urbis traditiõi dolũ ueritus cã

illia hostiũ

accipere renuit. Q ua ex legatione tam infœlici q̃ indebita id maximum nostri accæperunt incommodum: ꝙ Vgo magnus febre correptus: constantinopoli tunc obiit. Eoq; amissi præstantissimi ducis dolori indignitati accedente: quam nostri a responsione alexii concæperant: factum ẽ: ut palã dicere occœperint omnes fidem: quã nec seruauerat nec seruaturus uideretur Alexius: nequaq̃ illi seruandam esse. Actum exinde est in concilio: ineunda ne tunc temporis esset in hierosolymam expeditio. Per mẽsem uero Iuliũ qui tunc erat: perq; futuros Augustum & septembrem ea ĩ regione qua iter est ab antiochia hierosolymam solis ardoribus exusta: raræ nimis & tenues sunt aquæ: & quod ẽ cõsequens herbæ in iumentorum exercitus pabulum defuissent. Vnde edictum ut diuisos per oppida & castella milites singuli dimitterent duces. kalendisq; octobris omnes in profectionem parati antiochiæ adessent. Ad eius habiti concilii diem podiẽsis episcopus febre correptus ex caumatibus contracta: kalendis augusti interiit. Nec tamen iterea saracenos nostri quietos esse sinebant: quin ad remotas regiones: & quæ prius quietæ fuerant penetrantes: captiuos prædamq; abigebant: comesq; sancti egidii urbem aggressus albariam oppugnauit: & cum capere nequiuisset: omnes in illius agro captos mortales: qui sacro perfundi baptismate noluerũt: interfici iussit. Interim christianæ expeditionis duces: & ad præfixum kalendarum octobrium diem antiochiæ conuenerũt: non tamẽ qua sperabatur celeritate profecti sunt. ꝙ nulla magis tam aut ratione alia factum uidetur. q̃ quia multi aduenerant ab europa milites. q̃bus arma. equos & uestẽ dari oportuit: & interim multi ad urbes oppidaq; & castella. in quibus æstiua duxerant reuertebantur. Q uum kalendis nouembribus iam propinquantibus duces cõstituissent esse proficiscendum: Boemundus in procerum concilio: ac multitudinis conuentu antiochiam solẽni forma sicut promissum fuerat sibi postulauit permitti: cæterisq; omnibus facile cõsentientibus sancti egidii comes inuidia: ut uidetur ductus restitit. Eo maxime prætenso recusationi colore: ꝙ ea ciuitas in uim iuramenti quo Boemundus Alexio imperatori cõstantinopolitano omnem obligauerat expeditionem: illi uel inimico homini deberetur. Q ua in controuersia cum diu principes altercarentur: nec boemundum desereret multitudo: obtinuerunt expeditionis episcopi abbates & sacerdotes eam partium assensu sibi commiti ex arbitrio terminandam. Concesseruntq; omnes in basilicæ sancti petri sacellum cathedra ueneratũ: qua princeps ipse apostolorum anthiocenus patriarcha cõsueuerat insidere. Et hũc maxime in modũ sedandã tollẽdãq; eam cõtrouersiã: cẽsuerũt: ut boemundus priceps antiochiæ declaratus: castra quẽadmodum antea cũ copiis usq; ad cõsumatã uictoriã sequeretur. Comes uero sancti egidii eadẽ qua cæteri principes & expeditionis primarii religione iuramenti solutũ se aut obligatũ esse æquanimiter toleraret. Secundũ id latũ arbitriũ cõuẽtu soluto: Raimũdus sancti egidii comes cassiani pallatiũ ĩ antiochia ornatissimũ simul & munitissimũ q̃d a capta urbe ĩhabitasset: armatis cõpleuit. Et postridie cæteris oĩbus in profectionẽ parãtibus: ipse oĩum primus præmissas cohortes suas ẽ secutus. Tãdẽq; ad quartũ q̃ antiochia erat capta mẽsẽ diẽq; octauũ primais exercitus ad pacatã subditãq; urbẽ Rugiã fecit castra: binis inde castris ĩ albariã ẽ ductũ. Q uã urbẽ natura loci mœnibusq; munitissimã saraceni magnis ĩpositis præsidiis retinere: nr̃i cape obstinatis aĩs cõstituerãt. Cũq; biduo dura ĩ hostes extra portã cõgressos prælia esset cõmissa: egerũt ĩ cõcilio duces extructis machinis nõ prius q̃ parta uicto

rugia
albaria.

ria expugnationibus deſiſtendum: comportataq; materie aries factus & turris lignea eſt fabricata. Delectauit uero nos robertum uidiſſe monachum: qui ſcriptor interfuit eas deſcribere machinas in hunc modum. Fuit aries trabs longa: ferrato capite: quam funibus appenſã milites crebris ictibus in murum agebant: & turris lignea trium cõtignationum: rotis ad imum impoſitis ab armatis militibus ducebatur. Q ua muro appulſa turres mœnium æquante milites qui contignationibus inerant cum hoſte cominus decertabant. Extruxerant uero hoſtes machinas: quibus ſaxa in noſtrorum opera iecerũt: & igne materiam corrumpere ſunt adniſi. Fueruntq; ex chriſtianis multi: quos ea duxit audacia: ut terni quaterniue de quibus pugnabant tabulatis: in hoſtium turres mœniaq; inſilirent: quos Saraceni partim crebro punctos ictu in noſtrorum ad ima muri conglobatorum capita deturbarunt. Poſtq̃ tamen a noſtris animaduerſum eſt: eã patere ad urbis igreſſum uiam: multi ſimul & meliores quinq; conglobati in mœnia a tabulatis deſilierunt: a quibus ſuperati hoſtes: & præcipites ſunt deiecti. Noſtriſq; ſuperiore muro potitis labantia arietis ictibus inferiora muri nullo ultra defendẽte faciliter ſunt aperta. Primus autem omnium Boemundus cum ſua legione ingreſſus ciues accuratiſſime cõuocatos in turri mœnium aperturæ proxima magnam uim mortalium ſaluos reddi curauit. Cæteram in turbam ciuium æque ac præſidiorum a noſtro exercitu eſt ſæuitum: uel eo maxime: q; nullus eſt iuentus: qui ſalute ac libertate propoſita chriſtianus eſſe uoluerit. Albaria ciuitate ſpoliata miſit Antiochiam Boemundus ſeruatos in ea mortales: et cũ Raimundo ſancti egidii comite iterato egit: ut pace illius ac expreſſo conſenſu poſſet antiochiam retinere: Raimũdoq; ſolito maiore uerborum inſolentia denegante: rediit cum copiis antiochiam Boemundus. Reliquum quod erat exercitus in Albaria manſit: ubi obiit epiſcopus aurienſis. Erat uero tunc hyems media: atq; ad duodecimum decembris ſolenni dominico die ea urbs capta fuerat: quam per tempeſtatem conuehendis commeatibus incommodam fames: uel ea ratione breui exercitum inuaſit. Q uia repertam in urbe annonam milites ea in direptione corruperant. Q uam famem Robertus adeo per trigintaquatuor dies: quibus ibi fuit exercitus: inualuiſſe dicit: ut cadaueribus infideliũ nonnulli ueſcerentur. Medio itaq; Ianuario cum inde migrandum famis aſperitas ſuaderet: Rugiam duces rediere. Accerſitoq; Antiochia Boemundo: tentatum eſt in concilio: ſi aut Raimundus de ſolita cederet pertinacia: aut eo etiam perſeuerãte uellet expeditioni Boemundus: ut conſueuerat intereſſe: ſed uirum fortem & præſtantiſſimum ducẽ Boemundum rei indignitas: & ut prædicabat inaudita æque ac ignaui ducis inſolentia: durum rebellemq; reddiderat. Fuit ea diſſẽſio chriſtianæ expeditioni periculoſiſſima: q; ſeceſſione facta gothfredus bolionius: & flandrenſis comes Boemundum in antiochiã ſunt ſecuti: Et quos uictoriæ ſpes auiditaſq; non duxiſſet: Raimundum ſancti egidii: & normannum comites ad res gerendas fames attraxit. Duo nãq; ii duces cũ copus haudquaq̃ contẽnendis Cæſaream conceſſere urbem capadociæ: cuius Rex ſaracenus antiochiæ & albariæ urbium calamitas exẽplo territus: noſtrorum amicitiã bello multum: ut rebatur: periculi habituro præpoſuit. Prætergreſſi cæſareã chriſtiani: uallẽ igreſſi ſũt fertiliſſimã: i qua animalium & ois commeatus copia eſt reperta. Ex qua cũ ãnona onuſti exceſſiſſent caphaliã puenerũt. Q uã urbẽ icolæ pterriti deſeruerãt. Pariterq; quacũq; icedebãt locis q̃tũuis munitis oppidani prius migrabãt: q̃ nr̃os uidiſſẽt ſuis mœnibus ap

propiquare. Iam uero appetebat iter: & gloriosæ uirginis purificationem nostri in ualle urbi camelæ contigua cælebrauerant: cum eius urbis regulus pace per oratores impetrata nostros pecunia & ueste iuuit. Quo motus exemplo Tripolis regulus pacem & ipse a nostris supplex orauit. Sed Raimundus sancti egidii comes: quem Boemundo inde-bataffectans principatum in Tripolim mentem oculosq́ conieceerat. Itaq́ petitæ a saraceno paci: conditio omnium durissima: ut christianus fieret: est apposita. Quam ob cõditionem cum omnis spes pacis cessaret desederunt ad eam urbem dies quindecim christiani: & cum nulla nedum capiendi: sed nec oppugnandi occasio se offerret. progressi archas oppidum obsederunt. in quod natura loci munitissimũ multus conuenerat indigenarum populus. & cum intentata sæpius expugnatio nõ succederet: diuisis bifariam copiis. comes Normãnus eam continuauit obsidionem. Raimundus in tortosam duxit. Per quod tempus qui manserant antiochiæ duces Gothfredus: Boemundus & flãdrensis comes ex hybernis profecti iter ad hierosolymam sunt ingressi. diuersa q̃ uerant primi uia: singuli euntes primi ad liciam una in castra copias coniunxerunt. Quo in loco Boemundus certior est factus Raimundum: ab illo quem hyeme præterita habuerat successu: factum esse solito elatiorem. Quare prudens uir æque ac probus dux boemũdus ne aliquid eorum simultas incommodi christianæ afferret expeditioni antiochiam cum suis copiis est reuersus. Gothfredns uero & flandrensis comes Gibellum delati urbe ditissimam obsederunt: quod quidem Sancti egidii comiti opportune accidit. Nam cum ad primos obsesse tortosæ dies: multiplicatis noctu ignibus christianorum exercitus metum Saracenis & Turcis præsidio immissis incussisset. nullus hostium extra portam congredi est ausus. q̃primum uero paucitas obsidentium intellecta est. parabant eas quæ urbi inerant. et dispersas per agri castella copias tortosam accire in nostrorum quos iam pro uictis cæsisq́ habebant: copiolas ruituri. Id cum a captiuis intellectum esset. Gothfredum flandrensemq́ comitem Raimundus opem subitariam implorauit. duxesq́ tantisper morati: quoad Gibelli regulo petitam concederẽt pacem: Tortosam rapidum sunt delati: pariterq́ Normannus comes a Raimundo rogatus: Archas obsidione relicta suppetias illi attulit. In eum q́ modum expeditionis duces unis castris rem gerere denuo inceperunt. Longa uero fuit Tortosæ obsidio: tres utpote menses: diem unam continuata: in qua sanctum pasca resurrectionis dominicæ cælebrarunt. Deinde omni potiundi spe sublata ad urbem Tripolim accessere: & pacem supplici illius regulo his dederunt conditionibus: ut præter uestem: arma: pecuniam: & copiosissimum commeatum exercitui præbitũ capta hierosolyma: quod fuerat pollicitus: fieret christianus. Postera die nonarum maii quarta: breuiore licet asperiore per montes uia hierosolymã petere inceperunt: primisq́ castris Bethelon oppidum arduo in monte situm est peruentum. Secundis ad urbem Zebarim: in cuius finibus ab aqua laboratum est: Tertiis ad flumen braim. Inde per calles arduum superantes montem ab hostium impetu timuerunt. Et cum nullus uisus esset hostis: postero die quintis castris Baruthum urbem maritimã peruenere: & subinde ad sagittam: post ad surrum: dehic ad Acrũ singulis castris e descensũ. petẽtesq́ p diẽ: quæ secuta ẽ itineris initi: nonam oppidũ Caiphas noie: tandẽ die decima cæsareã applicuere: maritimã urbẽ iclytã palestinæ: quã beatus asserit hieronymus birgos oli: idest Stratonis urbẽ appellatã. herodẽ cõtra fluctus maritimos isano

extructam opere de augusti cæsaris octauii nomine cæsaream appellasse. Morati apud eam dies duos: tertio ramolas adeuntes: eam inuenerunt metu a Turcis saracenisq; desertam. Exide motis de tertia uigilia castris sex progressi passuum milia: sole uix dum orto primum urbis hierosolymæ mœnia prospexere. Videres uero tunc uarios sūmo gaudio motus: pars clamores in cælum attollere: iubilis: pars & canticis optimum maximum Iesum uenerari. pars lachrymis ubertim in genas fluentibus ridens: in facíemq; prostrata sanctam urbem: sanctum uenerandumq; sepulchrum domini salutabat. Ea autem urbs in palestina syriæ regione arduo in monte sita: montibus pariter arduis circūdatur: nec flumina intus aut proximo in agro: nec fontes habet præter unicum syloe amnem tenui: & quandoq; per æstatem nulla fluentem aqua: qui montem syon radens: uallem iosaphat mediam secat: quam ob aquarum necessitatem: cisternas aquam continentes pluuiam intus & extra ager multas & prope infinitas habet. pertinet autem eius ager ad uarias gentes christiano nomini inimicas. Nam arabes. moabitidæ & amonitæ ab orientali plaga. Sedumei. ægyptii & philistei a meridionali plaga: & maritimæ ciuitates ptholomaida: quæ & accon: Tyrus & tripolis ab occidentali: tyberiasq; cæsarea philippi regio decapoleos: & Damascus a septētrionali in hierosolymitanos fines spectant. Itaq; q̄ primum ad hierosolymæ mœnia portasq; uentum est: nihil antiquius duces duxere: q̄ urbe in circuitu lustrata: metandis q̄ opportune castris loca ducibus exercituiq; diuidere. Primumq; ad septētrionalem locum normannus & flandrensis comites sunt sortiti iuxta sancti prothomartyris stephani basilicam. quo in loco a Iudeis fuit lapidatus. Secūda ad occidētē firmāda castra gothfredo & Tācredo Boemūdi nepoti obuenerūt. Et tertia ad meridiem sancti egidii comes in monte syon cœpit: basilicam complexa gloriosæ uirginis ad cœnaculū ædificatā: in quo summi admirandiq; mysterii cœnam dominus Iesus cum discipulis manducauit: castris magna diligentia cōmunitis: crebra per singulos dies prælia sunt commissa. Vrbi nāq; populo frequētissimæ præsidia soldanus & magna & electissima imposuerat. Quod tamē duces christiani nullum asiatica in expeditione illa uehemētiorem periculosioreq; hostem annonæ penuria & fame passi fuerant: cōuehēdis undiq; commeatibus priorē omnium: diligentiorēq; adhibuerunt curā. Sed cum adiuuabat mare: tum maxime certius anni tempestas auxiliū. quod ad maii mensis finem: qui tunc erat in ea regione segetes flauescebant. Addita tamen sunt a nostris agri hierosolymitani castella: & multis deditione facta: cōmeatum præbentibus: plurimis ui captis spoliatis: magna in castris uiguit abūdantia. His curatis rebus oppugnationi mœnium duces magnis conatibus intenderunt: castellaq; primum omnibus in castris pari mensura: pari studio excitari cœpta. Sed dum materia comportatur: dum fabri & adhibiti milites moliuntur: cœpit solis deputatos armorum usibus milites libido: quibus se hostis tueretur animis pertentandi: & die nonarum Iunii quarta puteolis minoribusq; uineis ad mœnia est successum: etsi uero tela: sudes & saxa superne sunt dimissa: nullus tamē hostium extra portam rem cominus gerere ausus fuit: quin schala quæ nostris forte unica tunc fuit muro adacta: tres nostrorum alter post alterum ascenderunt: tenebantq; muros: etsi maior fuisset schalarum uis: ut assolet: adhibita: facile tunc fuit in tanta hostium negligentia urbem capere: sponte enim sua nostri potius descenderunt: q̄ ab hoste fuerint deturbati. Castellorum itaq; perfecto opere placuit: ut e re militari uisum est

una eademq; non magis die q̃ hora: tribus ut erant castra locis oppugnare: & tamẽ signo
ad auroram dato primi gothfredus: Eustachius: et balduinus fratres: castello ad mœnia
pducto prælium inierũt. Secũdus normãnus & paulo post scti Egidii comites: suas & ipsi
machinas admouerũt. Excitauerant etiã econtra saraceni repellendis conatibus multa
mœnibus tabulata: & corrumpendis igni ferroue: aut graui supernæ demissa mole chri
stianorum operibus multa fuerãt machinati. Sed castellis: quod illi prohibere nequiue-
runt: appulsis par utrorunq; intus extraq; conditio fuit: ut sola iã militũ uirtute prælii mã
serit uictoriæq; discrimen. Cessit uero saracenis gothfredo repugnantibus ĩ contrariam
intentionis partẽ magnus quẽ defensioni fecerant apparatus: q; dũ acriter pari utriq; cer
tamine de ipsis operibus pugnatur: miles christianus in hostis tabulata desiliens pedem
illũ & plane gradũ referre compulit: quo sensim primo: & post breui rapidum depulso:
noster christianus miles mœnibus & propugnaculis ẽ potitus. Probe pariter a normã-
ni comitis legionibus res est gesta: nec tamẽ murũ ipse aut propugnacula potuit capere
Et Sancti egidii comes locum nactus: turri Dauid proximũ: etsi castellũ muro adegit:
leuem cum hostibus cõmisit pugnã: q; suus miles declinandis: quæ a turri superne de-
mittebantur: telis saxisue occupabatur: & tamen ubiq; atq; utrinq; oibus in oppugnatio
nis locis cædes maxima cõmittebatur. Iam uero inchoatũ mane summo prælium: nul-
loq; intermissum momẽto: in meridiẽ protactum erat. Cũ balduinus bolonius gothfre
do ipellẽte: eadẽ qua saraceni ĩ mœniũ tabulata cõscẽderãt scalarũ contignationũq; uia
fortissimorum militum stipatus turma ĩ urbẽ descendit: & alios ruentes gothfredus præ
cipites continuo immittebat. Ad quem Balduini descensum tãtus est factus saracenoꝝ
turchorumq; cõcursus: ut de nostris actum esse apparuerit: nisi Gothfredus telis in sara
cenos fudibus & saxis: quæ mœnium defensioni a hierosolymitanis parata fuerant
usus: illos superne ab omni: quæ murum & propugnacula cõpleuerat multitudine: peti
turauisset. a qbus ictibus desuper uenientibus maxima in male armata hostium gente
occisio ẽ cõmissa: cum tamẽ parem & prope maiorem ederet Balduinus. Interim eusta
chius iferiorem prumpere murum aggressus. haudquaq̃ tãtum profecerat. ut uix binis
ternisue peditibus pateret aditus. Quãobrem gothfredus oi spe uictoriæ in Balduino
constituta quicquid suo exercitui inerat roboris ad illum scalis descendere iussit. Qui
structa acie in proximam ducens portam: dũ ad uiarum exitus ĩ hostes animis conster-
natos repugnatur: refracta ui porta oẽm admisit exercitũ. Cum captam eo in loco ur-
bem clamores eiulatusq; significarent: Sãcti egidii comes admiratũ turris dauidis: quæ
amplæ arcis munimenta haberet: & subiectæ urbis portæ custodiæ deputatũ blande ap
pellans: pellexit: ut arcẽ cũ caza a ciuibus ĩportata sibi dedens saluus cum suis omnibus
demigraret. Alia uero duci Gothfredo mens: alius fuit animus: prosternẽdo eni hosti &
ulciscendo christianorum sanguini: quem gens impia cum sæpe alias: tum ea die fude-
rat totis uiribus incubuerat: & sese Gothfredo Normannus flandrensisq; comites cum
legionibus adiunxerãt. Qui tres simul iũcti duces urbe iã plane capta: & iuẽtis qbusq;
hostibus iterfectis ad tẽplũ salomonis duxerũt: ĩ qd ciuitatis præsidiorũq; maxima pars
cõfugerat. Eo aũt ĩ tẽplo se bifariã diuiserãt ifideles: q; præsidioꝝ ciuitatisq; primarii su-
perioribus occupatis: scalarumq; meatibus occlusis multitudinem in infimis destitue-
rant. Ingressi itaq; templũ nostri patẽtibus ualuis plenum pugnã inierunt solito duriorẽ:

Anno salutis. M.xcix. urbs Hierusalē capitur a christianis

infidelibus non magis se ut tuerentur.q̄ ne inulti morerentur: omnia in nostros audentibus.tam multi tamē irruebāt nostroꝝ alter post alteꝝ globi:ut etsi par erat uictorum uincentiumq; cædes:non exercitu pro succedentium multitudine semper integro:oēs illi ad internitionem fuerunt occisi.quam fuisse tantam cædem referunt.ut qui solido terrsoq; prius in pauimento melius q̄ apertis in cāpis consueuit.conseruabatur cruor:pugnantium talos altitudine superaret. Potiti imis templi duces.cum iam obtenebrasceret receptui canentes in publica urbis se contulere.edictoq; tubis ubiq; per urbem cōclamato præda omnis militi concessa.& desæuiri in barbaros seuera admonitione prohibitum.Postridie cum ad superiora templi expugnanda reditum esset.ciuibus miserabili uoce planctuq; supplicantibus.& per eos præsidioꝝ primoribus est concessa uita. In hunc q; modū hierosolyma a christianis capta ē idibus iulii nono & nonagesimo supra millesimū salutis anno:& trigesimo nono die postq̄ cœperat obsideri:qui annus fuit quadringentesimus nonagesimus: postq̄ Heraclii imperatoris temporibus ea ciuitas a saracenis fuerat possessa.Potiti tēplo duces urbis & illius purgatione a cadaueribus saracenis iniuncta:exuerūt arma:& ad sanctum domini sepulchrū cernui:uel potius repentes perrexere. Idē fecit oīs christianorū multitudo:pulchrūq; fuit cernere summa in lætitia summa in oium exultatione irrigatas fluētesq; lachrymis singuloꝝ genas:laudes.hymnos:psalmos:certatim cū præsbyteris & clæro populus decātabat.Petiti postea latebris prodeūtes christiani numero paucissimi hierosolymis habitare consueti:qbus ostendētibus: ubi dominus Iesus i orto captus:ubi uerberatus:ubi passus:ubi deinde obuersatus & demū ascēdit in cælos:didicit omnis populus.His per octo dies summa deuotione obitis spiritalibus gaudiis:de rege urbi dando agi cœptum. Quā ad creationē cū oīs conuenisset christianoꝝ exercitus:nec uota scrutari:nec suffragia iniri oportuit. Quod illico Gothfredū bolioniū regē nō magis multitudo oīs q̄ ipsi duces acclamauere. Gestatus itaq; ducū humeris ad sacrosanctum domini sepulchrum gothfredus inter missaꝝ solēnia accuratissime cælebrata Rex hierosolymitanus est appellatus.Sed is uir eximius dominiū urbis:quod tanta principū populoꝝq; christianæ expeditionis concordia oblatū erat:accæpit.Regni uero titulū & insignia ideo se nolle dixit:q, idecēs nefariūq; duceret diadema aureū peccatorē homūtionē capiti iponere ea in urbe:in qua Saluator mundi æternus rex spineā suo sacratissimo madētē sanguine coronam gestasset.Eodēq; in loco ad octauā postea diē uinculoꝝ beati petri solenitate festā Arnulphus præsbyter patriarcha est creatus:& ab episcopis qui exercitui inerāt consecratus.Dū uero gothfredus Patriarchaq; hic religionē:ille politiā ex christiana institutione cōponunt.Neapolitanæ urbis assyriæ oratores ad gothfredum uenītes:se ciues suos & urbem illi dediderunt:cum quibus comiter accæptis:& in patriā redituris Eustachium fratrē suum:& Tancredum italicensem cum legionibus duabus ire curauit:qui magno ciuium consensu applausuq; introducti:urbē deditā hierosolymitani regis nomine accæperunt.Sed quo die illius captæ urbis hierosolymā uenit nuncius:alter illi contrarius est allatus: Babylonii regis solimāni exercitū:q hierosolymā hostili aīo peteret:Ascalonē peruenisse.Ea uero urbs maritima:uix passuū millia qnq; & uigīti heirosolyma abest:cuius ciues semp hierosolymitanis aduersari cōsueuere.Quin ecōtra neapolitani coꝝ:uel aduersā:uel secundā sectari fortunā nullo unq̄ tempore desierit. Vnde cū neapolim eodē die:quo hierusalem

nũcius idem peruenisset: Eustachius & Tancredus neapolitanis in bonam spem erectis
cum legionibus sunt profecti. Vixq; dum medium emẽsi erãt iter: cum gothfredi se uo
cantis litteræ illis sunt redditæ. Gothfredus enĩ altero post alterũ allato de hostium aduen
tu nuncio: & oibus nõ prælatis proceribusq; magis q̃ militibus in concilio proposita con
stituerat hosti q̃ posset longe a hierosolymis occurrere. Itaq; priusq̃ legiones a Neapoli
redeuntes arma deponerent: cæteræ agmine facto sine ducibus porta dauidis profectæ
ad secundum lapidẽ substiterunt. Gothfredus enim & patriarcha Petrum hæremitam petrus herem
rei diuinæ & urbis custodiæ præfectum: qđ facturus esset priusq̃ & ipsi mouerent: instru
ere uoluerunt. Etsi uero commodior p campos erat uia: breuiore tamen per mõtes ea ra
tione gothfredus duxit: q; hostibus loco superior tam diu esse uoluit: quoad illi quo ten
derent inspexisset. Vẽtumq; est perpetuo diei labore primis castris cæsaream palæstinæ:
postera die cum superatis mõtibus Ramolã ad meridiẽ attigissent: eo diei: quod erat reli
quum patenti maris littore ad quatuor millia passus sunt progressi. Etiã hostis agmen la
tiore fusum lie ẽtia ueniebat: in quos delati leuis armaturæ christiani nõnullos eorum ca
ptos ad gothfredũ perduxerũt. Iiq; hostilis exercitus cõditiões interrogati: ut fidem di
cendis compararẽt: se cathenis uinctos ad suppliciũ: si mentirentur reseruari postulaue
runt. Exinde omissis ambagibus dicere iussi: clæmẽtẽ esse dixerunt Regis babyloniorũ
Solimanni militiæ qui quingẽta ducens mortalium millia: non magis christianos: quos
facillimum duceret ad unum iterficere: q̃ hierosolymã delere cõfidat: narrauerũtq;: qđ
postea uerũ esse cõstitit: nauibus illum inumeris præter ãnonã: arma: uestem militarem
& alia militum usui futura: machinas quoq; factas: & aliis excitãdis materiã cõportasse.
Flumen erat loco proximum: qđ a Ramola & asdo na pariter pene distans unico ad uiã
eas i ciuitates perferẽtem uaderetur loco. Statiuis itaq; ad ea uada firmatis: per noctem
quieuere. Postero die cælo uix dũ albescente: patriarcha cũ ĩpedimentis & cohorte una
præsidio futura uadi custodiæ relicto: gothfredus cũ exercitu est trãsgressus. Nec tamẽ
prius amnis ripas reliqt: q̃ acies ordine ĩstructa fuit: dextrum cuius cornu ad maris littus
pertinens sancti Egidii comes: sinistrũ: in quod omne hostiũ robur ruiturũ uidebatur:
Gothfredus obtinuit: eiq; normannus comes sancti Egidii comiti flandrensis proximi
or adhæsere. Eustachius. Tancredus. balduinus & cæteri duces cũ peditũ robore mediã
aciem tenuere. Ex qua iussi possent utrinq; laborantibus subuenire. Vixq; nr̃i in ordines
se cõtulerant: cũ hostiũ examina campos: qui ad ascalonem passus quatuor mille perti
nent: cõplentia ad præliũ prodiere: nec erat legionũ in illis: aut ordinũ certa intelligibilis
q; discretio. Sed quacũq; in latũ acies tantundem illi globo pugnantiũ occupant. Alterq;
post alterũ globus continens sequebatur fessis uel occisis præcedentibus in præliũ succes
surus. Clæmens ipse ultimo loco cõtinens militũ proximos: & ut ipsi præcedẽtes ĩpelle
rent: urgebat: Primus nostrorũ Normannus in hostes ĩpetũ fecit: qui cũ Saracenis: Ara
bibus & turcis pugnare assuetus: nil accuratius egit: q̃ strictissimo & ipse globo tam pro
xime ad hostem accedere: ut sagittarũ: quibus illi præualent: usu frustrati: gladiis rem ge
rere cogerentur. Sed ea gens in sola equorũ aut pedũ pernicitate cõfidere solita: urgenti
bus nr̃is cessit: ut quotquot francorũ lancea aut gladius non prostrauit: in patentes pro
fusi campos nullo insequente conuersi sagittas eminus iaciebãt: pariter secũdus fecit glo
bus: & clæmens: q licet suos iuicẽ se cõtigentes premere nõ desineret: mille tamẽ aberat

passus: quæ a suis cómittebatur: fugam a nrís fieri opinatus: gẽtis christianæ amentiam
subsannasse fertur: quæ iuicto babyloniorum exercitui occurrere præsumpsisset. Interi
gothfredus Tancredum in dissipatos: fugigientesq; dimittens i confercttissimos ipse ho-
stes prorupit: nulloq; illorũ ut cósueuerát: a Tácredi iminẽtis timore: ut profugeret auso
globi se inuicẽ adeo represserũt: ut clemẽs pedẽ referre pondere reprimentiũ sit coactus,
q alia recedẽdi necessitate nequaq̃ expectata: in scalonæ portá passus tria milia se recæ-
pit. Túc uero fœdissima i suo exercitu fuga ẽ commissa. Et quod recæptũ i campos erat
Tácredus præsepserat fugiẽs multitudo cursũ i naues oculosq; cóuertit. Tũ sancti egidii
flandrensisq; comites: sua plurimũ eo in prelio opera usi & ceciderunt inumeros & i ma
re plurimos præcipites impulerũt. Balduinus túc & cæteri: quos mediá tenuisse aciẽ di-
ximus: recta Gothfredũ subsidiari sunt secuti. Stragis in barbaros factæ numerũ rober
tus monachus: q túc hierosolymis erat: nõ ponit: quá Gulielmus & cæteri ferme oẽs suo
in similibus more cẽtum fuisse dicũt miliũ armatorꝶ. Sed q̃tacunq; fuerit: quá certe ma
ximá fuisse oportuit. Id christianorꝶ rebus adiumẽti attulit: ut ois quá in posterioribus
nrís cessisse oĩ tẽdemus. inde processerit amplitudo. Auri uero: argẽti: iumẽtorum. aialiũ
& ditissime suppellectilis tãtũ nrís ea in uictoria est quæsitum: ut ad eá hierosolyma re
dierit opulẽtiam: quæ illi nõdum a nostris iuasæ consueuerat esse. Clæmẽs naui pfugus
cum uela pandere occœpisset. Ascalonenses deditione facta: qcqd reliquiarum exerci-
tus infidelium manserat Gothfredo in fœderibus permiserunt. Gothfredo patriarchaq;
cum uictone exercitu hierosolymá reuersis magna quies illa i urbe esse cœpit. Fuerũtq;
ex ducibus multi & præstátes: ea ex omni militia plurimi milites: q uoto suo liberandæ
ab infidelium spurcitia hierorosolymæ cõpotes facti: in patriá redire uoluerunt: quorꝶ
primi præstantioresq; Normannus sancti Egidii: flandrensisq; comites fuere. Gothfre-
dus cũ fratribus & eo qui mãsit christianorum exercitu ampliandis regni finibus uehe-
mens diligentissimusq; incubuit. Primumq; ut uenientibus ab Europa christianis tutus
esset i asiæ littora recæptus. Iopem maritimá portuosamq; urbẽ obsedit: cuius multos di
es & magna oppugnatæ pertinacia cũ esset potitus: ad Ramolam duxit campestrẽ urbẽ
ex qua munitissima urbe Saraceni itinera Aschalonensium in hierosolymá impediebát
Eaq; capta itũ est in Caypham: quæ & porphyria: urbẽ maritimam ad carmeli montis
radices sitam: quæ ab Acron potentissima urbe uix quatuor passuum millibus est semo-
ta. Dumq; ad Caipham durat obsidio: Tiberies galileæ ciuitas: a qua proximus lacus: q
& mare hebraica cõsuetudine appellatur nomẽ accæpit: in potestatẽ facta est: pariterq;
eodem tempore caipha est recæpta. Q uæ cum fœliciter & supra spem omnium anno
uno a capta hierosolyma Gothfredus cõfecisset: febre correptus obiit. Et Balduinus fra
ter magno oium christianorꝶ: qui terram incolebant sanctam cõsensu: nõ sicut frater do
minus: sed Rex hierosolymæ ẽ creatus. Fuit is ãnus christianæ salutis supra milesimum
cẽtesimus primus: quo i anno secundus urbanus Põtifex romanus: tanq̃ re ab se ichoata
dominici sepulchri liberationis fœliciter absoluta carnis humanæ carceribus & ipse libe
ratus est. Inussit autẽ eius mors nõ leuem Romano populo notam: q ex Petri leonis do-
mo: in qua tantus uir duos latuerat annos: funus effertur ad sancti petri basilicam ducẽ-
dum: clærus inferendas cadaueri iniurias timuit: nec media: ut oportuit: urbe põpa pro-
cessit. Sed pauci fuga accelerátes: per regionem trans tyberinam pheretrum detulerunt.

Annus salutis. M.ci.

Paulo post Rainerius bleda oriundus tituli sci clemētis præsbyter cardinalis in pascalē secūdum assumptus est. Et per idem tēporis Rogerius siciliæ comes obsessam aliq̄diu canusium cæpit:& paulo post uita est functus. Cui in siciliæ comitatu omniq; dominio alter rogerius ex fratre nepos successit. Romæ autem pascalis pōtifex nouus ea profecto dignus cathedra: extinguendi tanto tempore antea inchoati scismatis auidus erat:& pecuniarum egens: quibus copias cōpararet in Gimbertum antipapam Albæ marsorum: sicut ostendimus: agentem ducendas: amicos orare opem cœperat. Q num Rogerius Siciliæ nouus comes gratiam pōtificis & ecclesiæ sibi conciliaturus: oratores ad illum misit: qui debitis obediētiæ sponsionibus factis mille auri uncias dono dederunt. Eaq; adiutus pecunia pascalis exercitum tumultuarie ex terra ecclesiæ contractum duxit in Albā: & auxiliis fretus: quæ Rogerius comes misit: illā obsidere cōstituerat. Sed guibertus paruo: quod ricardus capuæ comes dederat: præsidio diffisus: in proxima furconēsium: nūc aquilanorum montana se recæpit: dumq; pōtifex: expugnanda Alba aliquod detinetur dies: Guibertus febri ex fugæ labore contracta. homo iam decrepitus breui est mortuus. Nec tamen defuerunt defuncti guiberti erroris sectatores. qui alium facerent antipapam. Nāq; apud Auersam: quæ ciuitas Ricardo capuano fœderata erat: prophanatus ē Albertus q̄dā: qui q; parti cōplices sui i electione discordes fuerāt: partim aduersarii ciues eū apud se prophanari iniquo tulissent aīo: eodē die depositus: & apud ecclesiā sācti laurentii: quæ ē auersæ relegatus fuit. Alterq; Theodericus noie a facinorosis oli Giberti sequacibus apud cauā urbē Ricardo itē cōfœderatā in Antipapā deputatus est. Sed qnto abinde & centesimo die Cauēses tolerati scæleris pœnitētia ducti: illū adulterina quā tenebat sede depositū: apud sāctæ trinitatis anachoritæ idutū pallio: bonis: ut dixerūt: ꝑ discēdū moribus clausū teneri custodiriq; iurarūt. Tertius itē iuētus ē: Maginulfus nomine ciuis romanus: q se papam curauit appellari. Id apud Rauēnā factum cōiicimus: sed tāta iā erat pascalis in urbe roma: & per italiam auctoritas: ut is etiā scelestus exilio a romanis dānatus: & paternis spoliatus bonis a rauēnatibus quoq; sit pulsus: atq; etiam a ueteranis Guiberti sectatoribus destitutus. Ea spiritali auctoritate pacata pōtifex Pascalis tēporali quoq; reparādo ecclesiæ dominio itēdit. Primūq; ciuitatē castellanā natura loci munitissimā: & paulo post beneuētū fauoribus maxime auxiliisq; rogerii comitis fretus ꝑ legatos recæpit. Per q̄d tēpus cū Petrus colūna Romanus ciuis Ricardo fœderatus capuæ comiti cauas agri prænestini oppidū: q̄d iuris erat beati petri: occupasset: Pōtifex illū ducens: & cauas recæpit expugnatas: & Zagarolo colūnaq; oppidis: quæ idē paterna tenebat hereditate spoliauit. Erat tēpestate illa Romæ familia corso cognomine potētissima: cuius domoꝝ partē capitolio proximaꝝ henricum tertium: obseruatā Gregorio septimo fidē diruisse ostēdimus: primariiq; eius familiæ stephanus: fratres & filii numero multi mutato i peius studio: Regi henrico & itrusis i paparū aduersus urbanū: & uictorem pontifices fauerāt: quos i pristina ꝑseuerātes audacia secūdus Pascalis pōtifex urbe expulit. Dum itaq; pontifex recipiēda beneuento cum exercitu abest: Stephanus is corsus sancti Pauli basilicam cū armatoꝝ turba occupat. Palatiumq; illi ad primas portas impositum cōmunit. Id octauus ioannes Romanus pōtifex tanto circundederat muro: ut a multis habitatum romanoꝝ ciuium familiis castellum esse uideretur. Fiebant autē ex eo castello a Stephani satellitibus i romanum agrum noctu interdiuq; excursiones:

capiebantur occidebanturq;: q̃ aduersa i urbe studia sequebãtur: ut nihil romana ĩ terra pacatum: nihil sineret esse tutum. Ea iniquo: ut debuit: animo ferẽs pontifex: a beneuẽtana obsidione reuersus: cõstituerat auxiliaribus magis rogerii comitis: q̃ romanorum copiis basilica circũsessa rebelles captos punire: cũ sui curiales clauibus usi adulterinis turri palatii maiorẽ noctu ingressi studẽtium põtifici copias introduxere: uenissetq; Stephanus in potestatẽ: aut interfectus fuisset: nisi pontifex uel dissimulato uel lenito odio cõniuens illum abire pmisisset. Tantis rebus annis plus minus: ut uidetur: duobus prudenter simul & foeliciter circa tẽporalia cõfectis: põtifex pascalis cõponẽdis ecclesiasticis: quas alicubi turbatas nouerat: tria instituit concilia: primum florentiæ: in qua ciuitate episcopum pertinaciter asserẽtẽ antichristum tunc tẽporis natum esse: cum satis ostendere nesciret: redarguit. Secundum Guardescalli sup male accæptis a clero inuestituris ecclesiarũ:. Et tertium ĩ francia cælebratum est apud Trecas: in quo gallicanaʀ ecclesiaʀ reformatio facta fuit. Reuersusq; ĩ italiam ĩuenit romam: & eius terrã stephani corsi audacia pturbatam. Cæpat eni Mõtaltũ & põticlũ: tũc Etruriæ: nunc patrimonii sancti petri castella: ex quibus oẽm ad tybrim ptinẽtẽ Etruriã latrociniis populationibusq; infestabat. Maioresq; interim & breui multiplicaturos motus in apulia & circa Beneuẽtũ: Capuã: Salernum: & maritimam ecclesiæ prouinciam fatiscere rescitt. Duxit itaq; prius in etruriam. & mõtalto expugnato. q̧ p estatis sydus grauis esset. exercituique periculosus regionis aer: ponticlo abstinuit: reuersusq; in urbem eius ecclesiaʀ ac cleri curam Lauicano cõmisit episcopo. demandauitq; urbis Romæ: q̃tum ambirent mœnia: administrationem Petro leonis & leoni frangipane ciuibus cum potentissimis: tum etiam romanæ ecclesiæ studiosis. Vtq; urbs & oppida ecclesiæ subdita: et oĩs terra de romanis finibus tuta esset: Gualfredũ nepotẽ suũ: quẽ militiæ magistrũ & pricipẽ cõstituerat Ptholemeo tyrãno: ut coniicimus: sublacensi ecclesiæ: sicut prædicabat: dedito: ea ratione coniũxit: ut ambo armati oia perlustrãtes: pacẽ in prouĩcia cõseruarẽt. Sed dũ pontifex in apulia remotior abest: urbs romana intus ĩsidiis & ĩuidia ardet: extra Ptolemeus spreto gualfredo oia turbare: atq; in rebellionem nititur cõcitare. Adiũcto nãq; sibi Petro colũna & abbate quodã farfense: id maxime effecit: ut ananini primi: post Tyburtini: Prænestini: Tuschulani: & sabini & ecclesiæ & põtifici rebellarent. Iiq; tres copiis cõiũctis: ĩ Albã latinoʀ ducẽtes: cõmissis late populationibus: nec urbe potiri sunt: nec ut ipsa etiã rebellaret: puicere potuerũt. Et nisi solers & præceps ĩ reditũ fuisset Põtifex: facile fuerat ut q̃d ptholemeus se facturum cõminabatur: ĩ urbem romã reditu arceretur. Veniẽs tamẽ comite Caietano & Guicardo aquilano cũ copiis deducẽtibus: Albæ accæptus romam propere aduolauit. Quibus comitis & Tancredi copiis fretus: primum omniũ Tybur obsedit: Eaq; urbe multo labore: multisq; cædibus in præliis quæ cõmittebantur. factis: ẽ potitus Romã exinde ab ea reuersus expeditione: capitoliũ paruã tũc etiã uetustatis retinẽs partem cõscendit: & copiis ad id retentis: quicquid erat ubiq; per urbem domoʀ ad Corsos spectans: nisi Stephanus & gentiles sui quæcũq; ad ecclesiam spectãtia tenebãt occupata restituerent: diruere comminatus est: atq; etiã cœperat: cũ illis oia reddentibus: fideiussoresq; dãtibus de fide romano pontifici et ecclesiæ seruanda: ab ædium demolitione cessatum est. Quæsitaq; multis laboribus pace pascalis pontifex tunc primũ frui cœpit. At in asia boemũdus anthiochiæ princeps Gothfredi morte audita, ueritus ne quid

ea mors:ut assolet:regni rebus incõmodi afferret:cum maxima copiarum suarum parte
se contulit hierosolymã. Q uũq; balduinum sibi cõiunctissimũ ac ætate æqualem: fa-
ctum regẽ offendisset:illi confirmãdo augendoq; regno opem operamq; possibilẽ præ-
stare constituit:feceruntq; pariter Blesensis & Stephanus burgundiæ comites ciuitati-
bus oppidisq; relictis:quæ in regni finibus paulo ante accæperãt possidẽda. Conciuerat
uero ea mors Gothfredi audita Saracenos & Turchos ad hierosolymã:si qua per christi
anorum dissidia præberetur occasio:recipiẽdã. Iãq; urbi nimis:ut nostri cõsueuerãt du-
ces:cœperunt appropiquare:cũ rex Balduinus nõ magis potentatu per Boemũdi & co
mitum præsentiam:q̃ ais auctus:uel potius:sicut euẽtus docuit:elatus in illos ducere con
stituit. Eũ ferunt tantũ facinus aggressum:nec numerũ sciuisse hostiũ:nec quid agerent
molirenturue:ut nosceret curauisse. Duxit itaq; & hostibus iexplorato:ac temere est cõ-
gressus:quẽ ea ex parte temeritas iuuisse uidetur. Q uãprimũ enĩ ad congressum moles
maxima hostiũ nostros pro dimidia numero superans eos illico fudit. Nã dum christia
ni exercitus duces erratũ regis corrigere adnituntur Blesensi burgũdoq; comitibus cũ
paucis suorum cæsis:& Boemũdo i potestatẽ hostium facto:Rex ipse fuga prolapsus in
hierosolymã cũ exercitu parum lacero se recæpit:nec tamen ausi sunt infideles iurbẽ ob-
sidere:cuius capiendæ saluo rege:saluisq; ut erant copiis:nullam reliquã spem fore opi-
nabantur:& Tancredus Boemundi nepos:suscæptã anthiochiæ principatus curã adeo
ardente animo uigil administrauit:ut Boemũdi præsentia toto triennii tempore:per qđ
carcere tentus fuit:nullatenus sit desiderata:sic is alexiũ audiẽs cõstantinopolitanũ ipe-
ratorẽ christianos occidentales gothfredo primum:& post blesensi:& burgundo comiti
bus defunctis:& boemundo capto paruifacere:& propterea nouos ab europa in asiam
transfretare cupientes molestiis affectos prohibere uehemẽti i illum ira exarsit:duxitq;
illico laodiceã illius imperii ciuitatem:qua sæpenumero oppugnata potitus est:nec ali-
ud quicq̃ eo triẽnio i rebus asiæ gestũ fuisse iuenio. Neq; uero minor fide ac pietate q̃ ani
mis:& rerum gerendarũ peritia fuit Tãcredus:qui boemundo per ingentem uim pecu-
niæ Turco datã liberato antiochiam cum principatu aucto possidendã restituit:ad cu-
ius liberati nũcium. maiora solito audere cum cœpisset balduinus magnã ei summæ ne
cessariã destinauit expeditionem in accon. quæ & ptholomaida:maritimã urbem. cuius
portus omniũ regionis celeberrimus naues intra mœnia multas maximasq; accæperit.
Venerunt autẽ uocatæ auxilio genuensis primo post ueneta classes rostratæ naues & tri
remes octuaginta:& præssa mari ac terra Accon uigesima q̃ erat obsessa die facta est in

Accon dicta ptholomaida a christianis capta.

regis hierosolymæ potestatem. liberisq; illis de italia ciuitatibus priuilegia rex in ea urbe
concessit amplissima. de quibus in libro sequente diffuse dicemus. Accessit autem tantæ
urbis captæ alia haudquaq̃ minor uictoria. q; Balduinus rex Turcis & Saracenis:q ma
gnum adduxerant exercitum obsessæ ei urbi suppetias laturis:congressus. magna ui re-
pulsis fugatisq; edidit occisionem. Per eamq; quietẽ:quam in rebus asiæ illa uictoria at
tulit christianis:Boemundus Antiochiæ principatu Tancredo nepoti commendato:in
italiam nauigauit. Hæc tunc intra quintum regni balduini annum apud hierosolymam
Antiochiamq; sunt gesta. In europa uero interim per id etiam quinquennium Henri-
cus tertius pontifici romano ea maxime ratione non fuerat infestus:q; filius Hẽricus cũ
per diuinam. ut uidetur :ultionem bello fuerat persecutus. quod maiori ex parte circa

leodium coloniamq; est gestum. Mouerat aquisgranio cum exercitu filius i genitorem
leodii agētē ducturus:& præmissæ cohortes pontē. qui apud uinsacū mosam iūgit. occu
pauerāt. cū paterni milites in illos delati prælio decertarunt. priusq; ꝗ henricus filius ac
cessisset:sui ponte deturbati. clade haudquaꝗ sunt cōfecti. Recessit itaq; tunc Henricus
filius in Colonienses fidem genitori seruantes. auxilio archiepiscopi fauētis sibi fretus co
loniam paruo obsessam tempore recæpit. Et reuersus leodiū cōstituerat illius obsidionē:
priusꝗ potiretur nullatenus relinquendam:continuaueratq; mēses quatuor. cū pater ad
annū regni undequinquagesimū eo in angore animi ē defunctus. Et henricus ipse filius
eius noie quartus regna: quibus tunc potiebatur retinuit iustiore titulo gubernāda. Re
liquūq; quod in pr̄is fuerat potestate a populis est permissum. Per eā uero belli. qđ geni
tor & filius i germania gesserant. occasionē Matildis comitissa Parmā & mantuā lom
bardiæ ciuitates ab Henrico filio eius cōsobrino in rebellionē aduersus genitorē ptenta
tas i suam iurisdictionē subiectionēq; coegit. & auxiliis freta nauigioꝝ. quæ ueneti & ra
Anno salutis uēnates dederūt ad ānū christi primū supra cētesimū & milesimū ferrariā cæpit. Quo i
.M ci. tempore duces christiani. quos a hierosolymitana expeditione i Europā reuertisse ostē
dimus. diuersa usi sunt fortuna. Robertus nāq; flādrensis comes. cum flādriæ cōtermi
na quædā loca Henrico angliæ regi subiecta pertētasset. duxit i illum rex: & prælio supe
ratū:luminibusq; orbatum in carcerē trusit. in quo uitā eo miseriorē. quo lōgiorē finiuit
Et Raimūdus sc̄i Egidii comes anno eodē: quo Accon i asia a Balduino & boemūdo ca
pta fuit: diē in patria obiit. Per id etiam tēporis ueneta urbs ordelaffo faledro ducatum te
nente effuso latissime conflagrauit incendio. Quod qdē ea i urbe frequētibus riuis diui
...am Veneti... sa bis quoquo die ad fluxū refluxūq; maris aqua uel plenis uel redūdantibus magisꝗ in
alia contiguis habitata ædificiis admirabile ducimus. Cū nāq; in domibus Henrici zeni
inchoasset:parrochias sanctoꝝ apostoloꝝ: cassiani martyris: mariæ matris domini. aga
thæ uirginis: Augustini confessoris: Stephani prothomartyris pene totas assūpsit:& se
xagesimo ab inde ac octauo die aliud incendiū maiori spatio has corripuit: combussitq;
parrochias. sanctorum Laurentii: Seueri: Zachariæ: Proculi: Scolasticæ: mariæ formo
sæ: Bassi & Iuliani:& parte ducalis palatii ad sancti bassi ædem uergente icensa:ad alias
transiuit: sanctoꝝ geminiani: moysi: Mariæ iubanico. Mauritii: Geruasii. barnabæ:
Basilii: Raphaelis & Nicolai in dorso duro: Methamaucensisq; ciuitas icēdio primū cō
sūpta: post inundatione submersa est. Vtq; urbis uenetæ qcqd erat reliquū: partē suā sen
tiret malorum: motus terræ: qualis nūꝗ antea tunc in ea fuit. At Boemundus antiochiæ
...re Venetie princeps: quē asia profectū ostēdimus: cū in apuliā applicuisset. agnatoꝝ: suisq; rebus cō
ponēdis p annū intentissimā adhibuit operā:& cum philippi regis francoꝝ filia noie cō
...lus constantia stannia sibi i matrimoniū esset oblata. i franciā accedens cū illa despōsata traductaq; in
...regis francorum apuliā est reuersus. Interea factus certior. Alexiū iperatorē: ut accæptā a Tancredo amis
...uxorem sæ laodiceæ ulcisceretur iniuriā. pricipatus antiochiæ maritimas urbes infestare:& pe
regrinis in hierosolymā traiecturis solito magis esse molestū: constituit nō magis bello
illū agitare: ꝗ imperio deturbare. Fecitq; maximos in italia apparatus:& copiis i dalma
tiā traductis: Dirachiū terra mariq; obsedit. Eratq; oī dalmatia breui potiturus: nisi or
delaffus faledrus Venetiaꝝ dux: alexii precibus id suscæpisset bellū. Etenī classe ingen
ti Venetiis educta: oīq; maritima dalmatiæ ora præsidiis ipositis cōfirmata: Boemundū

quidem dirachino in portu aggredi nõ est ausus: sed in apuliã dextrorsum flectẽs: expositam mari normãnorũ terrã maximis affecit icõmodis. Alexius tamen boemũdi uirtutẽ diu notã habebat: ueritusq; quod futurũ erat ne christianorũ: q erant i asia exercitus: & noui: quos in galliis germaniaq; parari resciuerat in cõstantinopolim ducerentur: pacem a boemũdo petiit: qbuscũq; daretur conditionibus accipiendam: Boemũdusq; satis sibi fore intelligens: si populis in hierusalẽ peregrinaturis tutus & facilis pateret accessus: & res asiæ pluris q̃ dalmatiã: atq; ipsum etiã constantinopolitanum faciens imperium petitã cõcessit pacẽ: nil aliud in conditionibus præscribẽs: magis q̃ q; Alexius factas christianæ expeditionis ducibus in asiam principio transmissuris promissiones obseruans: traducturos posthac occidentales armatos inermesq; foueret. Secũdũ quæ constituta i antiochiam nauigauit: ad cuius reditũ balduinus rex Berinthũ urbẽ maritimam fœnicis regionis inter sidonẽ & bilum sitam: quæ sub tyri metropolis iurisdictione censeretur: obsidere cœpit: ad quã duos mẽses ẽ sessum: nec aliquid urbiũ uel munitissimarum expugnationibus solitũ adhiberi est omissum. Eaq; ad secũdi mensis f.nẽ ui & multo christianorum sanguine effuso capta: sæuitum ẽ inhumanæ in saracenos: nõ defensores modo: sed eos etiam q nondum per ætatem poterãt arma ferre. Et q; ager illius ẽ oium asiæ amœnissimus feracissimusq;: ea urbs christiãis nullo certiore stipẽdio exercitioue apud hierosolymã occupatis tãq̃ missis in deductam coloniam est cõcessa. Eodẽq; anno sidonẽ maritimã phœnicis urbem pariter dura pressam obsidione Balduinus rex cæpit. Et paulo post Boemũdus antiochiæ princeps moriẽs boemũdũ filiũ puerũ ex cõstãtia oxore philippi: ut diximus: francorũ regis filia suscæptũ sub Tancredi nepotis cura pricipatus hæredẽ successorẽq; instituit. Dum hæc diuersis geruntur in locis: henricus quartus annos qnq; primos accæpti in paterna morte regni germaniæ: illo cõfirmãdo totos adhibuit: nec Põtifici romano pascali secundo ea ratione aliter molestus fuit: q̃ q; & ipse episcopos aliosq; ecclesiasticos: qui sunt passi: ausus est i iussu pontificis iuestire. Cũq; põtificem eã auctoritatẽ petitã cõstãtissime uidisset denegare: dolis rẽ agere ẽ aggressus: & ad sextũ regni annũ ueniẽs cũ exercitu in etruriam: oratores præmisit: q in porticũ sancti petri a petro leonis ciue romano põtificis nuncio admissi: mã datis quibus mittebãtur ostẽsis: regẽ suum spopõderũt: si ad coronationẽ admitteretur hãc in formã pascali põtifici Cardinalibus: clæro: & populo Romano præsentibus iuraturum: se oẽm iuestiturã ecclesiarum omnino omissurũ: curaturũq; q; omnes ecclesiæ suo occupatæ iussu liberæ dimitterentur. absoluturũ quoq; populos a iuramẽto in ecclesiarũ præiudicium præstito. ut omnes regnorũ suorum ecclesiæ iura propria: & beatus petrus suum habeat patrimoniũ sicut a carolo: ludouico: henrico primo & aliis iperatoribus factũ fuerat. Ad extremũ se Pontificem: Cardinales: clærum & populũ romanũ: & ipsum petrũ leonis cum filiis ac nepotibus saluos cõseruaturũ: iisq; sponsionibus solidiore cõseruãdis obligatione addiderunt oratores duodeci: quos petrus leonis nominauit: Regni theotonicorũ proceres: in quis duo nepotes regis erant: i eadẽ concæptũ uerba iuramẽtum præstituros. Ea spõsione solẽni adstipulatione firmata: misit põtifex suttrium legatos: quibus rex Henricus primo: post nepotes: deinde alii proceres eadem oia iuramẽto ex concæpta Romæ formula promiserũt. Venit itaq; henricus ad tertiũ idus februarii ad montẽ gaudii: qui & malus dicitur: cui postero die signiferi cum uexillis: quas appellabant bandas: & serinarii iudi-

beritus.

boemundus ...
filium boemũ...

ces stratoresq; maxima populi multitudo cũ oliuæ ramusculis occurrerunt. Eoq; patio in spatio: qđ montẽ malũ & ciuitatẽ leoninã intercedit: Rex bis ex more iureiurando salutem claro populoq; romano spopondit. Cũ est uẽtum ad supremos scalarum atrii gradus: prostrauit se rex ad Põtificis pedes: & eleuatũ ille ad oris osculũ admisit: terq; inuicem amplexi principes molli incessu ad portã argenteã peruenerunt. Ea erat quarti: ut ostẽdimus: leonis opus: quã: quia argento nudata erat: restitutã Eugenius quartus põtifex præstantissimus æneam fecit: priusq̃ introduceretur rex: professionem ex more ĩperatoriã fecit: & tũc a põtifice imperator appellatus est: quẽ Lauicanus episcopus carmẽ præiens benedictionis: primum in basilicam introduxit. Sedes erãt duæ in rota positæ pauimẽti porphiritica: quã ualuis maioribus æneis proximã uidemus: quas cum insedissent principes: petiit ĩperatorẽ Põtifex: ut pmissa seruaniitus iuestituris abrenũciaret. Ille uero surgens cũ suorũ regnorũ episcopis in spondam basilicæ ĩgrediẽtibus sinistrã: ad beati Gregorii sepulchrũ secessit. Circũspiciensq; Põtifex cardinales: & q̃ ex claro ac populo honoratiores astabãt: tũc primum uiderunt basilicæ atriũ: ualuasq; & omnẽ pene basilicam ab armatis theotonicis custodiri. Q uũ aũt tres: & eo amplius horas Rex redire distulisset: pontifex illũ per nuncios responsionẽ orauit. Uenientesq; nõ episcopi aut prælati: sed satellites a rege dixerunt: nõ esse quæ pontifex petierat: concedenda. quum sit in euangelio scriptũ. Redditæ quæ sunt cæsaris cæsari: quæ sunt dei deo. Põtificeq; cardinalibus & ex claro populoq; iuris põtificii peritissimis euãgeliũ sententiã in regem retorquentibus actum est: ut oĩa in crastinum differrentur: & cũ nec id etiã rex concederet: põtifex loco mouẽs: altare sancti petri ad rem diuinã petiit. Cælebrata missa Pontifex se in cathedra continens: quid Rex faceret diceretue expectabat: quum accedens satelles ex claro ac nobilitate romana nonnuli fuerũt inter gladios & arma custoditi. Libet uero Pãdulfi lateranensis ecclesiæ hostiarii: qui interfuit: scribendi ordinem: uerbaq; imitari. Põtif. ce capto temperatũ est a cardinalium episcoporũq; opprobrio. Sed archipræsbyteri præsbyteriq; & cætera clæri turba ad unũ omnes spoliati: adeo: ut nec interior tunica: nec fœmoralia sint relicta. Postera die populus romanus armis correptis: in ciuitatẽ Leoninã furore irrupit: illisq; ex theutonicis: qui per hospitia sunt iuẽti: occisis: pugna ĩ scalis sancti petri: ad quas regii milites conuenerãt ẽ relata. Nec diu loco certatum est: q̃ deturbati illis atrioq; theutonici ĩtra ecclesiam confugiẽtes: de ea faciliter sunt tutati. Exercituq; regio: qui ad saxonũ ciuitatis leoninæ portã in pratis consederat: ut oppressis ĩ ecclesia: suis subueniret: parante se: romani in urbẽ per pontem traiani rapidũ recæperũt. Per biduum uero quod secutũ est theutonicis armis retentis: id ciuitatis leoninæ: quod a basilica in saxonum portam uinariis hospitatoriisq; tabernis frequentabatur ad libitũ discurrerunt. Sed quarto ab inde die cum rescissent romanos structis in urbe aciebus: ut irruperent: se parare: illico Rex põtifice: cardinalibus: cæterisq; captiuis ĩ castra perductis aufugit. Tantusq; fugientes pauor inuasit: ut impedimenta multi: equos: argẽtum: uestẽ alii reliquerint: nonnulliq; tardiusculũ profecti fuerint ab irruenti populo interfecti. Adeo aũt festinus rex fugã cõtinuauit: ut primis castris ad soractis montis radices ripam tyberis insederit. Eo exinde uadato amne Rex pascalem pontificẽ sabinensemq; & portuensem episcopos: ac alios quatuor cardinales apud Trebitum: cæterosq; cardinales: & de claro populoq; romano captos apud corodillum attributis cohortibus reliquit custodiendos

...at ad pontificis

Ipse ad pontem mammeum:mammæ Alexandri imperatoris optimi genitricis præstantissimæ mulieris opus primo & post ad Lucanum põtẽ cum exercitu est delatus. Q ui quacunq; uaderet:non prædæ magis:q̃ incẽdendis demoliendisue ædificiis:& captis castellis intentus fuit:& tamen interea quos illata nõ deterrẽt damna romanos:ut se admitterent:muneribus donisq; tentauit. Sed una semper cõstantissimaq; romanorũ uox fuit nũq̃ prius fore:ut ille admitteretur:q̃ pontifex cardinales & de claro nobilitateq; sua tenti in urbẽ remeassent liberi:rogatus interim põtifex:ut quas rex extorquere uolebat inuestituras concederet:eodem semper tenore respondit:uitam posse henricum auferre. sed inuestituras a se nullis terroribus:nullis sui corporis cruciatibus extorturum:& tamẽ qui suis non uincebatur malis:tam multorum qui secũ tenebantur:& populi romani misericordia uictus cum multis lachrymis gemitibusq; petitæ assensit paci:& ductus ad põtem salarium:accitis per constitutas inducias ex urbe notariis:henrico regi petitas in regnis suis ecclesiarum omnium inuestituras concessit. Ventũ est postea ad sancti petri basilicam:& clausis ex condicto urbis Romæ portis:ne populus erũperet:basilicaq; stationibus firmata:Henricus a pascali pontifice coronatus in castra se proripuit. Pontifexq; in urbẽ tunc primũ reuersus sũmo populi applausu in lateranũ est deductus. Henrici ab urbe & italia discessum:eam uim habuisse scribit pandulfus lateranensis ecclesiæ bibliothecarius:ut pax quietissima romæ:& in eius terra uiguerit. Dicitq; pisanos per id tẽporis pascalis pontificis precibus & auctoritate multa:ac præclarissima gessisse recipiẽdis balearibus insulis maiorica & minorica:a quibus saracenos uiribus repulerũt. Polliceturq; ibi pandulfus se earum rerũ a pisanis gestarũ historiam scripturũ: quod utrum fecerit ignoramus. Sed ioãnes uillanus in historia florentina pisanos scribit ad annum salutis millesimum & decimũ septimũ supra centesimũ expeditionẽ i baleares insulas:q̃tis potuerũt maximis uiribus parauisse:adeo:ut omni iuuẽtute educta soli in urbe cũ mulieribus & pueris decrepiti debilesq; mãserit. Dũq; ea classis apud uada uolaterrana uẽtũ expectat secundũ:quo in maioricã prospero feratur cursu:allatũ esse ex ipsis nũciũ: lucẽses arma populariter cæpisse:quo destitutas defensoribus pisas caperent: & florentinos a pisanis tunc amicissimis rogatos:pisas a lucensiũ uiolẽtia fuisse tutatos. Vnde factũ dicit uillanus:ut pisani pulsis saracenis:& balearibus captis in patriã reuersi: Florentinos illis donauerint duabus ex porphyritico marmore colũnis:quæ ad celeberrimi sci ioãnis in florentia primariam portã extriseca sustentant a baside capitella. Eodẽq; baleari bello multa cũ pontificis & pisanorũ gloria:summo omniũ orbis christianorũ gaudio ad finẽ perducto:pontifex pascalis cõciliũ laterani celebrauit:in quo cum a patribus renouata esset uiolentiæ:quã henricus quartus intulerat:& priuilegii inuestitutarũ inde extorti memoria:repetiit pontifex notissimũ omnibus:qui aderant rei gestæ ordinẽ & iuramẽtum: quo se henrico de non reuocando:excõicandoq; obstrinxerat. Et tamẽ pro conclusione subintulit:se prædecessorũ suorum statuta sequẽte:maxime gregorii septimi & urbani secũdi:quod illi dãnauerãt dãnare:quod prohibuerant prohibere. Q uod statuerãt statuere:quod cõfirmauerãt cõfirmare. Posteroq; die patres concilii priuilegiũ pro captiuorum:& ecclesiæ liberatione a domino papa pascali per uiolentiam henrici regis extortũ dãnauerũt irritaueruntq;. Pace eadem in italia continuãte:magnam res italica:maximã pascalis pontifex fecit iacturam in matildi comitissa:quæ senio confecta obiit. Eam mar

Anno salutis .Mcxvii.

tinus & ipsum secuti scriptores multi tradũt etruriæ partẽ hinc a pissia agri senensis finitum torrente:inde a sancto quirico dicti agri etiã finium oppido ad inferũ mare tybriq; qua patrimoniũ sancti petri appellant:pontificis et romanæ ecclesiæ hostiarius: q oibus quæ apud põtifices eius tẽporis gesta sunt:interfuit:& ad supfluitatẽ multa scripsit: nullo in loco meminit. Sed qcqd ueritas eius facti habuerit: prædicto expleto concilio:pascalis põtifex ad annum salutis sextum decimum supra milesimum & centesimum aliud in lombardia apud guardascallum cælebrauit concilium:in quo in primis constituit:Emiliæ urbes Placentiam. Parmam. Regium. Mutinã & bononiam rauẽnati metropoli:quæ diu romanæ ecclesiæ rebellis fuerat:non subesse. Reuersus romam pascalis cũ paruo quieuisset tempore:nouas ob uitæ sanctitatem incidit molestias. Obierat Petrus urbis præfectus. Factiosiq; & satellites domus præter seruatum ad id tẽporis morem: puerum:ut coniicio:decennem in patris locum acclamauerunt præfectum:quem cum pontifex rogatus nollet confirmare:illi armatis stipatum præfecturæ munera obire fecerunt. Post paucosq; dies pontifice a laterano beati petri basilicam ad rem diuinam petente:oblatus est illi ad primam pontis Traiani coxam puer:confirmatioq; petita:& põtifex incessu continuato respondit:nec loco id nec tempori:nec ætati pueri concedendũ. Vixq; ille uerba finierat:cũ ultimos pontificis comites armati contumeliis uerberibusq; affecerũt. Mouit ea indignitas petrum leonis:& cæteros pontifici & ecclesiæ studiosos: ut redeuntem ad uesperam armatis stipatum in lateranense patriarchium reducerent. Et tamen cum esset uentum ad capitolium saxis prædictos insultantes fustibus telisq; repelli oportuit:nec tamen destitere inceptis proterui:quin semitis prætereuntẽ Põteficẽ priusq̃ sacram in laterano uestẽ exueret:adeuntes oblatum puerum peterent confirmari. Pontifexq; quid ageret dubius respondit:se cleri & populi:cuius interesset:conciliũ in sextã abinde diem conuocaturũ. Dies aduenerat concilio constituta:cum pro puero studentes præfecto aduersantiũ domos subiectis flãmis comburere intentarunt. Tumultuq; per urbem concitato:pluribusq; in locis prælio est certatum. Quæ cum pontifex exaudisset:urbe excedens:albam se contulit. Continebat se domi Petrus leonis : quod euenit futurum ratus:ut cum cæteris in locis superiores euasissent:hostes spem uictoriæ in eius excidio constituerent. Itaq; facto impetu paratus furentes repulit. Sed q; erant eius ædes ad sanctum nicolaum:ut ostendimus:in carcere tulliano. æmuli & proxima imminenti rupe tarpeia machinis in illam:quas uocant bricolas:saxa iecerunt. Interea Pontifex ptholemeum albam uocatum Aritia urbe ibi propinqua:nunc diruta donatum:arma in petri leonis auxilium capere curauit. Veniensq; Romam ptholemeus:non magis copiarum:quas duxit magnas:q̃ romanorum ciuium:apud quos erat gratissimus: fauore puerum & sequaces prima die ultra tybrim fugere compulit. Postridie cum ad iouis insulam primum:& post ianiculi transtyberinæ regionis portas uarie repugnaretur:cædes multa utrinq; commissa est. Tandem uicit ptholemei petriq; leonis pars:& superatus captiuusq; puer cum factionis suæ primoribus cathenis iniectis custoditus est. Placuit uero omnes eos pro solidiori urbis quiete in campaniam ductos:per municipia i uarias distribui custodias:& Ptholemeus re bene gesta profectus est. Peruenerant Algidum:qui captiuos ducebant:& quod nihil timerent ea in uia hostile:inermes ibant. Cum irruens ex improuiso ptholemeus & puerum & concaptiuos perduxit Ariciam: immemorq; iura-

(Margin, beside "ud in lombardia … it:Emiliæ urbes":) Anno salutis M.cxvi.

(Margin, handwritten, beside "poli:quæ diu romanæ ecclesiæ rebellis fuerat":) lesie romane

menti:quo alba donatus se Pontifici & ecclesiæ obstrinxerat: sarmētum: Nymphas:ty-
beriam & omnē pene regionem maritimam ab illius fide:obediētiaq; auertit. Romæ au-
tem eodem instigante tyranno tumultus ē reuocatus:& in Petri leonis ædes impetus ite
rato factus. Erat uero Petrus cum his:quæ sibi ex ciuitate fauebant:copiis par hostibus
suis:& in prælis quæ cōmittebantur sæpe superior euadebat:tamen q; a Ptholemei per-
fidia timeret:accersitis ex agro auxiliis:plane uictor uidebatur:cū intercedentibus ami-
cis deferens:pacem iniquis concessit:quiesq; ciuitati parta:secundum quam pacem pon-
tifex pascalis in apuliam ad concilium:& curia interim:q; aer per æstatem esset grauis in in apulia c
campaniam secessit. Interea henricus rex:his:quæ Romæ fiebant auditis:anno post uio- grauis.
lentam pacem constitutam:contulit se in italiam:eo q; constat spe:ut pascali capto: depo
sitoq; aut occiso:alterum pontificem a quo coronaretᷣ:suffici curaret: appropinquanisq;
Romæ:urbes & oppida:pontifici subiecta partim cæpit:partim maximis affecit incom
modis:quē Romani:coronata urbe triūphali eius temporis apparatu excæperunt. Pōpa
tamen:quæ illi admittendo duceretur:nullus episcoporum urbi proximorum:nullus ex
clæro qui romæ manserat:præter paucos ob admissa flagitia excōmunicatos:& ioannis
abbatis farfensis:ac ptholemei satellites uoluit interesse. Quia uero Hēricus post factā
concessionis inuestiturarum reuocationem:suam quoq; coronationem crediderit reuo-
casse:eandem constituit iterare. Petiit itaq; ac maximis contendit precibus a clæro & po
pulo romano in beati petri basilica coronari. Sed id pontificis absentis munus nec clæro
nec populo placuit usurpare. Tādem Henricus accersito ex campania mauritio bracha
rensi episcopo:qui patria exul:sed ditissimus:curiam sequebatur:se ab eo in dicta basilica
fecit coronari:& in germania est reuersus. Paulo post pascalis pontifex:concilio in apu-
lia absoluto: rediens:copiarum:quas Normanni duces apuliæ dederant: auxilius fretus
Pillum & pillanum ꝗ sancti Siluestri oppida de maritimis: quæ Ptholemei perfidia
abalienari fecerat recepit. Et ueniens ananiam:in periculosissimam incidit ægritudinem
Ex eaq; ualitudine non satis confirmatus: se contulit præneste:ubi basilicam sancti aga-
biti conciliaturus dum moratur:carloioannis constantinopolitani imperatoris: q ale-
xio genitori defuncto successerat:oratores absoluit. Erant Romæ tunc:qui pascalem re-
dire nollēt: prohiberentq; a farfensi abbate:ptholemeoq; impulsi:cū reliqui omnes eius
in patriā sedemq; suam reditum flagitarent:& sancti petri basilicā circūductasq; ædes
die noctuq; clausas:factiosorum satellites armati custodiebant. Itaq; Pontifex attributis
a normāno duce copiis deducētibus:de prima uigilia præneste mouens: sācti petri atri-
um ad auroram improuisus applicuit:detuleratq; machinamenta:quibus cū ualuas mu
rosq; perfringeret. Eius aduentu territi abbas ptholemeusq; omnem spem in lateribus fu
gaq; posuerant. Cum hinc pontifex ualitudine inouata correptus:in sanctæ mariæ trans
padanæ castello crescētii proximæ ædes secedens:oppugnationem intermisit. Inde ami
corum interuentu abbati & ptholemeo est conciliatus. Post paucosq; dies obiens:media
urbe ad lateranum sepeliendus:magno cum populi planctu est delatus:cui successor fu
it secundus Gelasius patre crescentio Caietanus. Dum ea romæ per ultima pascalis secū- gelasius.
di tempora:primus balduinus hierosolymæ Rex post captam sydonē:ampliando trāſ-
iordanem regno manus apposuit:primumq; omnium in terra arabia:quam syriam ap arabia appel
pellant.sobal castellum edito in loco ædificat munitissimum:cui nomen monti regali i-

didit ad regionis præsidium: dum necessitas postulasset: confugerent christiani. Obierat per id temporis boemundus puer boemundi filius: & relictus illi tutor principatusq; antiochiæ administrator tācredus. ex eadem normanna familia accæperat pricipatum: quem Balduinus rex ad gerendas in transiordanensibus res nouas iturus cum copiis accersiuerat. Turci etenim cum saracenis & arabibus multas magnasq; i militiam manus coacti: & castelli munitiones fieri impediuerant: & ne christianorum fines ultra protenderentur: resistere adnitebantur. Dum itaq; rex princepsq; anthiochiæ intima penetraturi inexplorato ducunt: insidias inciderunt: quas infideles quadripartito struxerant: in repentinaq; quā committi oportuit pugna: christiani fracti fugatiq; sunt. Balduinus tamen cum ea die præcederet maiorē accæpit cladem: q multis suorum cæsis: plurimis captis: fugiens in nouum montis regalis præsidium se recæpit. Et Tancredus accæpto minori incommodo: auersa a mōte regali uia: armis fretus: tutam repperit fugæ uiam. Elati ea uictoria turci: monasterium quod in monte tabor erat cælebærrimū: aggressi: monachis ad unum trucidatis demolliti sūt. Reuersus post accæptam cladem hierosolymam Balduinus: ptholomaidam inter: & circum continendis in fide potentissimis ciuitatibus aliud ædificauit præsidium: quod scandalum appellauit. Quo anno salutis undeuicesimo & undecies centeno dum rex ipse maximos faceret belli apparatus: diē obiit: alterq; Balduinus de burgo francus cōcordi christianorum: prælatorum & pricipom uoto hierosolymæ rex creatus est: Gelasii secundi pontificis: quem pascali secundo diximus successisse: electionem factam fuisse inuenimus Romæ in paladio: qui locus est ad infimas palatini montis radices: nunc palara dictus. Fuerat eius uiri omnis uita laudabilis: & ea electio cardinalium: ad quos spectauit sūma consensu cælebrata: quam episcopi clerus & populus romanus magno accæperunt: laudaueruntq; applausu: & tamen Leo ac cincius fraiepanes seditiosissimi potentissimiq; per eā tēpestatē ciues: q unum ex suis fieri pontificem concupiuerint: prima electionis die manus in illum uiolentas inaudito: alias furore iniicere ausi sunt. Ad locum enim cælebratæ iam electionis: conclaue nunc appellant, cum armatis uenientes ualuis ui refractis ingressi sunt: primusq; cincius pōtificem senio debilem pugnis cæsum in terraq; prostratum pedibus alternæ q̄ta ui potuit depressis conculcauit: affirmatq; pandulfus Cincium ferrea pedibus aptata habuisse calcaria: cum quibus senem seminecem itercalcandum adeo acriter uulnerauerit: ut sancti uiri cruor ecclesiam madefecerit. Abstractum postea pontificem Cincius cum in proximas ædes suas perduxisset: cathenis uinctum in custodia habuit. Debaccati uero sunt phraiepanum satellites in cardinalium: clericorumq; oium famulos: nam præter paucos: q fuga sibi consuluerunt: omnes pugnis fustibus cæsi: equis deturbati spoliatiq; fuerūt. Tulerunt id idigne atq; ægerrime cæteri ciues romani: & postridie primus omnium præfectus urbis petrus: dehinc petrus leonis: Stephanus normannus: & cæteri: qui i urbe tūc præstantiores in capitolium uenientes fraiepanibus: nisi Gelasiū pontificem redderēt extrema cōminati sūt. Adductusq; ingenti timore Cincius ad soluti cathena pontificis pedes prouolutus ueniam implorauit: & dimissum reduci in paladium permisit: unde solenni pompa per uiam sacram in lateranense patriarchium est perductus. Dum esset gelasius in laterano: multis qui ad salutandum adorandumq; conuenerant occupatus: de sua quoq; cōsecratiōe: nā diaconus erat: cogitabat: cū nocte itēpesta factus est certior

Anno salutis M.c.xix.

Hēricū quartū īperatorē ad sci petri basilicæ atriū cōsedisse: armatis cohortibus sociatū quē notoriū sedis apostolicæ hostē nullus dubitaret: illius exitio aduenisse. Eo itaq; perculsi nuncio cardinales: & quibus pontifex erat carior: domestici: senem ipsum sibi parū timentem: ad auroram in equum posuerunt: & ad bulgamini ciuis ea tempestate potentissimi ædes perduxerunt: ubi narrantibus de modo fugæ consiliis. uicit bulgamini sentētia mari abeundū. Vix dūq; sol apparuerat: cū duas triremes in tyberi a casu repertas turba pōtificem secuta repleuit & ipse omnium ultimus bulgamino deducēte: eas ingressus: fugiendam sodomam: fugiendam ægyptum: fugiendam ex uerbo prophetico nouam babyloniam: præfatus solui iussit: scribenti autem pandulfo: qui fugæ interfuit: amnis undas aduersante uento: & postmodum mare in portu per ualidam tempestatem fuisse aduersatum facile credimus: Quia simili in fuga: quam nostris temporibus sanctæ memoriæ Eugenius quartus commisit: pariter euenit: Quin etiam Teutonici imperatoris henrici satellites Gelasium pontificem fuga prolapsum esse intelligentes: illum per tyberis ripas secuti: telis & sagittis utrinq; missis: sicut & romani eugenium: ut confoderent: intentarunt: effecitq; is Theutonicorum furor: ut pontificem: quem exitu in mare tempestas ꝓhibebat: cardinales: ne in tyberi caperetur: aut occideretur: ardeam noctu perducerent. Postridie reddita mari tranquillitate reductus ostiam pōtifex Gelasius nauigās tertio die tarracinam: & postero Caietam: ꝓgenitorum suorum patriam peruenit. Confluxerunt illico ad eum episcopi: & nobiles quotquot ea regio habet: in quis guilelmus apuliæ dux: Robertus capuæ prīceps: & ricardus de aquila fuere: qui se illi nouo fidelitatis sacramento obligauerunt: pontifexq; tāq̄ nuper assumptus in presbyterum episcopūq; consecratus: & nouitios sacris incitauit q̄ pluris: & cardinales aliquos episcoposq; creauit. Interim romæ henricus imperator mauritium bracharensem episcopum in antipapam nomine gregorium erexerat: quem romani fautores æque ac partium aduersarū derisorio cognomine burdinum appellarunt: uoluitq; henricus Romanæ terræ urbes & oppida in gelasii pontificis potestate durantia capere: primūq; turriculā agri ananini castellum obsedit. Quod cum pontifex Gelasius ītellexisset: guilelmum apuliæ ducem Robertum principem capuanum: & ricardum de aquila cum exercitu apud sanctum germanum saltus casinensis castellum ad diem conuenire iussit: hisq; imperata facientibus: q̄ primum henricus pontificem ut in se duceret eas cōparasse copias intellexit: Romam & inde ī germaniam se contulit: Burdinum uero in urbe reliquit: fraiepanum & eius sectæ sibi studentium præsidio conseruandum: factus de henrici fuga certior gelasius duce appulo principe capuano: & aliis: qui in expeditionem uenerant dimissis: Romā paruo atq; iermi deducente comitatu uenit: delituitq; potius q̄ declinauit apud ædiculam sanctæ mariæ in secundo cæreo: quæ domibus familiæ normānorum stephani & pandulfi fratrum: ac petri cognomine latronis ex corsa familia ciuium romanorum adiaceret: Paucis īde elapsis diebus pōtifex inuitatus ad diuina in sanctæ praxedis ecclesia cælebrāda: & si fraiepanes timebat uicios: tamē romanoꝝ corsoꝝ: & crescētii caietani nepotis sui uiribus: ac tutelæ fisus accessit: ī quē sacris ītētū factus ē a freiepanibus cū armata multitudine irruentibus terribilis admodū īpetus. Prodieruntq; illico in pontificis defēsionē parati ciues: quoꝝ ꝓ uiribus facta insistentia: uix id solū habuit efficaciæ: ut pōtifex a famulatu raptus: & ī caballū positus effugere potuerit. Cōmissū eni ad ædiculā

fugienda rom ma i. roma.

guilielmus ap dux.

petrus latro

lapidibus fustibusq; hincinde uolantibus multo cũ effuso cruore prælium: quod prius dirimi nõ potuit: q̄ frcię panes certiores facti fuerũt: põtificẽ i uiã hostiẽsẽ pfugũ euasisse. Perqsitus paulo post a suis põtifex gelasius: cum in campis basilicæ sancti pauli adiacẽtibus esset repertus: in urbẽ reducitur: ubi eadẽ nocte cõcilio cũ cardinalibus & amicis inito: urbẽ cõstitutũ ẽ illico reliquẽdam. Hæc mecũ egoipse cõsiderans soleo admirari: quo factũ sit modo: ut cũ urbem romã põtifex dominio retineret: ciues nihilominus seditiosi potẽtissimiq; in illa essent: q illũ singulos p dies aut possẽt capere: aut eiicere. Affirmat nãq; pãdulfus gelasiũ pontificẽ: cũ abure statuisset: reliquisse petrũ episcopum portuensem in spiritualibus uicarium: additis aliquot cardinalibus: qui curã urbis secũ gererent: & ugoni basilicæ apostolorũ cardinali urbis beneuẽtanæ custodiam demanadasse. Petrũ quoq; ut erat: præfectũ urbis: & stephanũ normannũ ecclesiæ uexilliferum instituisse. Quibus tutela urbis: ac eius mãserit cõmẽdata. Nauigaturũ pontificẽ cardinales quiq; & ex nobilitate romana: cleroq; numerus haudquaq̄ exiguus: sũt secuti. Cum pisas põtifex applicuisset: maximo ab ea ciuitate exceptus honore: ibiq; paucos moratus dies: aliã ingressus nauigationẽ: sancti egidii portũ incolumis est delatus. Cõfluxerunt ad illũ illico omnes puinciæ non magis episcopi: abbates: & ecclesiastici: q̄ magnates: & urbium oppidorũq; primates: a q̄bus in cluniacense monasteriũ ẽ deductus. ibi dum multa i ecclesiæ reformatiõem tutelãq; cũ regibus & pricipibus molliret: morbo correptus: quẽ a costa pleuresim uocãt: ad finẽ sui anni põtificatus sui iterũt. Suffectus eo i loco a cardinalibus: qui gelasium secuti fuerãt: in põtificem guido uiẽnensis archiepiscopus natiõe burgundus: franciæ: angliæ: atq; etiam alemãniæ regũ psapia oriundus: Calistus ẽ appellatus: q prudens modestissimusq; uir electioni de se factæ: nõ prius i totũ assẽtiri uoluit: q̄ missi romã nuncii referrent: cardinales: q romæ manserant: & præfectũ: ac cõsules: atq; etiã clærũ: & populum solẽniter petrũ præstitisse cõsensum. Gallicanæ igit̃ ecclesiæ cõsilio uẽturus p mõtem pesulanũ & sanctũ egidiũ progressus: italiãm mediolanũq; puenit: & præcedẽs p mõtem bardonis transiuit in tusciam. Inde romã delatus: quãta nemo ante eum põtifex oium lætitia: Paulo post ugonem cardinalem romanum a beneuenti legatione reuocauit: ab eoq; de rerum apuliæ: & eius oræ regionũ statu certior factus: beneuentũ & ipse adiit. Cõuenerũt illico ad eũ guilelmus rogerio genitus: Roberti guiscardi filio: apuliæ dux: Iordanusq; dux Capuanus ariolanus: iordanus arriani comes: & robertus loritellanus: quos sacramẽto adactos: romanæ ecclesiæ ligios homines confirmauit. Breui post romã reuersus: nihil duxit antiqus: q̄ henrici quarti imparatoris romani semp antea turbulentissimi pacẽ quærere. ad quẽ tres cardinales misit oratores: q pacem scripto firmatam: qđ extat amplissimũ: retulerunt: pauloq; postq̄ ea fœlix legatio romã erat reuersa. Calistus pontifex iterato beneuentum accedere ẽ coactus: Idque qua ratione sit factum altius repetemus: q; iis regni neapolitani rebus gestis: quas breui post relaturi sumus: multa inde notitia aperitur: guilelmus apuliæ dux: postquam se a Calisto pontifice: sicut supra ostendimus: confirmatum uidit: animis actus: oblatam aliquãdo alias alexii ipatoris cõstãtinopolitani pridẽ uita fũcti filiã i mrĩmonium accipere cõstituit: malo id qdẽ cõsilio: q parũ cõsiderauerit: Alexium omnibus christianis præserti italicis hostẽ: maximis cũ roberto auo suo: & boemũdo patruo odiis decertasse. Ista mẽ: q rogerii siciliæ comitis cõsobrini sui ãbitionẽ duceret suspectissimã nõ prius italia

mensis

ms apulię dux filius & nepos

ms dux apulie peratoris filiã xorem [illegible]

est profectus:ad uxorē:sicut petebatur constantinopoli desponsandam:quā calistus pō
tifex:apuliæ ducatū:& cæterā de italia terrā usq; ad fretum siculum eo tunc ducatu com
prehēsā ī suā & romanæ ecclesiæ tutelā: ꝓtectioneq; suscepit. Vix dum uero mediū iter
suum enauigauerat Guilelmus:cum rogerius susceptā a pōtifice tutelā sibi notā paruifa
ciens:calabriā īuasit:& prius dimidiā cæpit:q̄ pōtifex de afferēda ope potuerit cogitare:
qui ugonem cardinalem a beneuento præmittens:Roma & ipse cum cardinalium colle
gio:& romanorum copiis tumultuarie est ꝓfectus. Inuentum ad arcis nicephoræ obsi
dionē rogerium ugo cardinalis:nec precibus inde nec cōminationibus potuit deterrere.
Pontifexq; interea beneuentū delatus infausta in expeditiōe sua multos sibi carissimos
febribus correptos amisit:& ipse mala pariter usus ualitudine:lectica ī urbem æger:mœ
stusq; relatus est. Q ua fretus bene gerendæ rei occasione rogerius calabriā oēm apuliā
q; subegit:guilelmus uero uxoris spe fraudatus:cum ad affinem salernitanum principē
in italiam reuersus confugisset:diem ibi nullis relictis filiis obiit. Ex eo tempore rogerius
tantarum rerum successu elatus:non se ultra apuliæ & calabriæ ducem:& siciliæ comitē:
sed italiæ regem appellare cœpit. At calistus pontifex:ualitudine uix dū redintegrata:cō
cilium laterani:noningentorum patrum cōgregauit:in quo cum pacem īter multos dis
sidentes cōposuit:tum maxime ecclesiasticum statum reformauit. Et qd̄ plurimi facien
dum fuit:dominicum michaelem uenetorum ducem:ut laborantibus apud hierosoly
mā christianorum rebus secundo rege balduino in carceribus agente subueniret:missis
cū uexillo ecclesiæ nunciis exorauit. Q uā relatu dignissimam rem:ut liberiore animo
amplioriq; spacio narrare possimus:libro dandus est modus.

Blondi foruliēsis historiaꝝ ab inclinatione Imperii Ro. decadis secundæ liber quintus.

ALDVINVM burgēsē secūdū de gente latina hierosolymæ regē:
quē supra balduio primo cōsobrino suo suffectū ostēdimus:primis qua
tuor regni annis uarii barbaroꝝ motus agitauere. Ad secūdū nāq; annū
gazi turcoꝝ minoris asiæ copiaꝝ dux:magnū in hierosolymis duxit ex
ercitū:Balduinusq; cōgressus cōmissa ī barbaris quatuor milliū cæde:ca
ptū ducē cōuertit in carcerē. Anno deinde q̄ secutus ē: Damasci rex saracenos qndecim
millia eqtes peditesq; trahēs ad portas usq; hierosolymæ ē delatus:fuitq; eo piculosior ī
petus: quo improuisus ē factus. Eduxit tamē ī aciē Balduinus:& uariis pene biduo cōti
nuatis prælis:eo res euasit:ut cū ad triginta nroꝝ desiderati sint: duo milia hostis cæsos
ad mille captos relinquens:fuga sibi cōsulere sit coactus. Q uibus molestiis atq; piculis
cū satis resistere diutius posse balduinus diffideret:auxilia uenetos poposcit: societatē in
capiēdis de terra barbara ꝓuinciis:urbibusq; pollicitus. Extatq; uenetis fœderū huius
modi formula cū dominico michaele solēniter cōcæpta. Sed priusq̄ classē parare uene
ti potuerint:Balduinus balach pthoꝝ regi hierosolymā īpetēti temere cōgressus cū ma
gna procerum militūq; christianorū parte captus: carras ī carcere est perductus. Id cū
secūdus Calistus pōtifex romanus intellexisset:& forte tunc laterani solēne cōciliū:sicut
diximus habebat:uenetos orauit:& sua īpulit auctoritate:ut difficillimis christianæ ex
peditionis ī asia rebus subuēiret. Erat ꝑ id tpis hierosolymis p̄triarcha uarmūdus uir nō
magis doctrina & religiōe:q̄ armis & prudētia cōspicuus:cui balduino rege capto hiero
solymæ & regni administratio a christianis fuerat demādata. Q ui & ipse sicut pōtifex

Anno salutis. M c xxii

Romanus ad uenetos mittẽs: fœdera cum balduino icta: illis confirmauit. Dominicus itaq; michael uenetiarũ dux classẽ adducẽs potẽtissimã ad annũ salutis secũdum & uigesimũ supra cẽtesimũ & milesimũ in asiam nauigauit. Iacobusq; Theologus Genuensis q paulo post hierosolymis diu uixit: septuaginta onerarias naues eã classe habuisse scribit. In qua similis est uero: triremes inter ac cæteras: & alias minores qđ uenetorũ monumenta habent: naues fuisse ducentas: Interea uarmundus patriarcha: quo die certior est factus: Dominicum uenetiis soluisse: oẽs copias: quotquot hierosolymis educere potuit ad Iopem duxerat: quã hierosolymæ proximiorẽ cæteris: maritimã urbem babylonica septingentarũ nauiũ classis arcta & periculosissima premebat obsidione. Impetũ: quem uenetus dux i barbarã classẽ fecit: improuisum fuisse crediderim: q genuẽsis æque scriptor uenetusq; auctores sũt: barbaros illico ꝓfligatos fugatosq; maxima ex parte captos fuisse. Iope liberata: quod iussit patriarcha: omnibus christianorum copiis terra mariq; in tyrum est ductum. Quã urbẽ oium præter hierosolymã & antiochiã asiæ potẽtissimã christiani ad id tẽporis expugnare nequiuerant. Ea tamẽ summis barbarorũ conatibus aliquãdiu defẽsata: tãdẽ multo: ut genuẽsis uerba imitemur: uenetorũ sanguine capta: & hierosolymæ regno ẽ addita: Cõcessum uero uenetis a uarmundo patriarcha: & postea a balduino rege pecunia redempto confirmatum: qđ uidimus ipsi priuilegium minora habuit: q quæ cõcedẽtibus in tanti beneficii præmium fuerit onerosa. Nãq; balduinus hic secũdus ea primo cõfirmat: quæ primus rex alter balduinus uenetis in acceptorũ principio expeditionis beneficiorũ præmiũ i hãc maxime formã i ecclesia sanctæ crucis apđ accone altero cõcessit priuilegio: haberẽt ueneti oibus in urbibus regni hierosolymæ: & principatus antiochiæ ꝓpriã fore iurisdictionẽ uicũq;: & plateã particularẽ: ubi furnũ: staterã: cauponas mesurasq; ꝓprias: & cætera mercimonia: nullis grauati uectigalibus exercerẽt: siquis uenetus naufragiũ fecisset: si decessisset itestatus: bõa cederẽt ueneto magistratui: cui in beatorũ apostolorũ petri & pauli festo cælebri die regius minister ex hierosolymæ ærario trecentos bizantios ex auro saracenos ꝑsolueret: hisq; a primo cõgressis secũdus addidit Balduinus: ut tyri: ascalonisq; urbiũ quãdocũq; i christianorũ fierent potestatẽ: uenetus tertiã partẽ dominio possideret. Tyro capta: & balduino hierosolymã reuerso: ꝑiculũ palã ẽ factũ: qđ christianæ expeditioni maximũ iminebat: si ea a ueneto auxilia nõ uenissent. Nãq; suffectus Carlo ioanni hemanuel cõstantinopolitanus imꝑator: qui tãtã christianis latinis uictoriam: sicut & sui prædecessores: inuideret: Iope obsessa: aperte in uenetos machinari cœpit: quos a ferenda latinis ope cupiebat auertere. Eius itaq; imꝑatoris ꝑ eã ætatẽ potentissimi motibus: qui cõtinuabant territi uenetæ reipu. magistratus: Dominicũ michaelem ducẽ suum reuocare coacti sũt. Isq; ꝓbus uir Rhodum primo. post chium græci imperatoris insulas spoliauit: gloriosum nactus in chio theodori martyris corpus: quod in sancti marci basilicã delatum: in capella insigni seruatur: quam narsetem Eunucum ædificasse docuimus. Ductis inde apud chium hibernis: Dominicus dux samum: Mitylenas: andrũ: & alias de hemanuelis iꝑerio isulas spoliauit: occupatoq; mothonio: & præda ibi facta iter suos diuisa; urbẽ cõmuniuit. Eadẽq; classis i patriã reditura spalatũ & traguriã urbes ungarorũ regis: q & ipse ueneto inimicaretꝰ: ui cæpit: quas urbes uenetus hucusq; possedit. Dominicus uero dux tãtis rebus itra tricesimũ q ꝓfectus erat mẽsẽ: fœliciter gestis: nil uenetis gloriosius egisse ẽ

uisus:q̄ q̧ lapidem:super quo dominus & saluator noster Iesus apud Tyrum sedit:in pa-
triā detulit. At p id temporis apud urbē romā: secūdo calisto pontifice romano rebus ec-
clesiasticis itēto: Burdinus ille antipapa:quē henricus quartus impator:secūdo gelasio pō
tifice uiuo:sicut ostēdimus : i idolū erexerat:sutrii se cōtinuerat:in qua urbe cū cetani co
mites tyrannuli defensauerāt. Dūq̧ calistus cōcilio intētus esset:uias illi claudiam & au-
relianā adeo latrociniis fœdauerāt:ut nemo illis romam tutus securusq̧ posset accedere.
Q uāobrē calistus pontifex copiis undiq̧ cōtractis:sutriū obsedit:cuius oppidani infœ
licē burdinū euestigio dederūt. Isq̧ camelo conuersa in bestiæ caudam facie īpositus: ro
māq̧ pductus nō minus i urbe:q̄ toto i itinere ridiculo plæbi fuit. Abstinens tamē cali-
stus ab iniqui hōis sāguine:illū in cauēse monasteriū detrusit. Multa interim calistus in
Rogeriū siciliæ Comitē sese regē italiæ appellātē animo nō minus celso q̄ irato dū molit̄
ad annū pōtificatus sui quintū diē obiit. suffectusq̧ illi pōtifex secūdus honorius flagna-
ni imolensis agri genitus haudquaq̄ minus:q̄ prædecessor Calistus odio in Rogeriū ex-
arsit: Q uē martinus polonus errorū ecclesiasticæ historiæ fomes : & eū secuti Cusenti-
nus ptholemeusq̧ lucensis scribūt: Apuliæ & calabriæ magistratū precibus adductū us-
q̧ in apuliā cū exercitu aduersus rogeriū accessisse:& eoꝝ:a quibus ducebat̄:dolis in se
machinationibusq̧ qbusdā intellectis: pacē rogerio dedisse:in qua captaq̧ de italia regi-
onū ducem illū solēni pontificum more cōstitueri:sed pādulfus lateranensis ecclesiæ ho
stiarius:q omniū illius tēporis reꝝ a pōtificibus romanis gestarū: qbus iterfuit:historiā
diligēter scripsit:quēq̧ nec polonus hebetis ingenii:neq̧ ptholemeus:alioqn uir doctus
uiderūt:honoriū dicit q̄ diu uixit in urbe quiescētē faciendis promotionibus cōponendis
q̧ rebus ecclesiasticis intēdisse:uisus enim ē timuisse:ne duo factiosa geniti romana gen-
te:in quoꝝ cōtrouersia papatū acceperat:per suæ absentiæ occasionem motus aliquos i-
tentarent. Scribit autē Ricardus secūdi honorii papæ tēporibus:secundū regē hierosoly-
mæ balduinū babylonico carcere dimissū: Boemūdo alterius magni boemūdi filio uita
fūcto principatum antiochiæ hierosolymitano regno cōiunxisse:& paulo post tenēdū
cōcessisse raimundo Guilelmi ducis austriæ filio:cui superioris Boemundi filia erat uxor
Et ut ichoata de balduino cōtinuemus: Rex ascalonitaꝝ fretus copiis auxiliaribus egy-
ptioꝝ in hierusalem duxit:qui unico repulsus prælio aufugit:potiusq̄ recessit. Sed paulo
post Baldegnus damasci regulus maiores illico adducens copias hierosolymæ infesta-
uit agrū:q a balduino ternis repressus præliis:copiaꝝ partē maximā: parti cæsam : parti
captā amisit. Interī romæ ad annū salutis tricesimū:& undecies cētenum secūdus innocē-
tius honorio successerat:qui superbiam: tyrānidēq̧ Rogerii siciliæ comitis sese italiæ re- Anno salutis
gem appellantis ægerrime tulit:adeo ut iracundia magis tractus:q̄ uiribus ad tantam rē M cxxx.
aggrediendam necessariis fretus:tumultuario contractum impetu exercitum : in illum
duxerit:tanta autem profectus est celeritate:ut rogerium : qui nullos rescisset a pontifi-
ce factos esse apparatus : apud sancti germani oppidum improuiso impetu sit re-
pulsus. Eoq̧ oppido ui capto:tyrannum in castro Gallutio: in quod se de fuga recæpe-
rat : pontifex obsedit. Sed Guilelmus calabriæ dux Rogerii filius cum exercitu ue-
niens : & soluit commisso prælio obsidionem: & pontificis cū cardinalibus capti gloriā
adeptus est:usus tamē modestia rogerius:pontifice cū suis cardinalibus liberato:quicqd
uoluit ab eo:præterq̄ regni titulum impetrauit. Reuersus romam innocentius adulterinū

pontificem nouũ sibi suffectũ repperit Petrum petri leonis filium: q se anacletum pontificem appellaret. fretus erat petrus non magis nouo pontificis innocentii casu: q̃ electiõe licet dispari utriusq; ipsoꝝ facta: in qua anacletus longe fuerat superatus: spoliauerat uero petrus absente innocẽtio primarias urbis ecclesias principis apostolorum: uirginisq; mr̃is maiorẽ: & lateranẽsem aureis argenteisq; ornamentis: & conflata inde ingenti pecunia: multos in urbe corruperat: adeo ut ea multitudine suis addita cognatis: potentiam pontificis innocentii in urbe obrueret. Quãobrem sibi & suis timens innocentius: conrado sabinensi episcopo cardinali uicario suo in urbe relicto: Roma migrans cum cardinalibus & curia per pisas & genuam ad philippũ regẽ in franciam est delatus. Intereaq; petrus in anacletũ pphanatus ptentatũ Rogerium se duxit: ut rex appellatus: se romanum põtificem adoraret. Sicq; factum est: ut rogerius omnium normãnorum primus absurdo utriusq; siciliæ regni titulo sit abusus: q omnẽ terram de italia complecteretur: quam nunc quoq; regnum siciliæ appellamus: At innocentius pontifex cælebrato apud clarũ montẽ cõcilio: petrum antipapam: & sectatores cum damnasset: aurelianum se contulit: & rege philippo: qui eo sibi occurrerat: salutato: henricum anglorum regem carnoti inuentum diligentius allocutus ẽ: inde i lothoringiam flectens leodii constitit: ubi lotharius in regem romanorum a germanis electus: sacramẽto adactus est. expeditionis breui parandæ: cum qua tutus romam uere proximo duceretur. dũq; lotharius copias cõtulit. Innocentius alteram Sinodum remis habuit. Ventum est inde diuersis itineribus in italiam. Pontifexq; tertio apud placentiam concilio cælebrato præcedens pisas: lotharius cum copiis calcinariam. Compositurus uero pontifex destinatam. quo tempore pisis & genuæ fuit: inter eas ciuitates bello cõtendẽtes pacem: oratores genua de itinere accersiuerat: unde earum urbium rebus breui compositis: fœdera & ipse cum illis iecit per quæ præsidia rebus ecclesiæ spoponderunt. Accepitq; utraq; urbs præclarum a pontifice munus: q genuẽsis ecclesia a mediolanensi subtracta: metropolisẽ facta: cui bobiensem: & tres corsicæ subiecit episcopos. pisanæ uero in metropolim pariter erectæ sardos populoniensẽq;: & tres corsos suffraganeos dedit episcopos. Inde progressi principes uiterbium petierunt: & per farfenses Sabinosq; ad pontem mammeum delati: secus cælebrem sanctæ agnetis ecclesiam castra firmarunt. In quæ cum theobaldus urbis præfectus: & petrus latro: aliiq; romani factionis petro leonis aduersæ se cõtulissent: Põtifex rexq; cũ exercitu per ianiculum regionem transtyberinã: de qua pontifex oriundus erat: ingressi sunt. Pontifice autem in lateranum: & rege in auentinum mõtem a populo perductis: quies parta est maxima ciuitati. Nam petrum antipapam urbe quidam in paterna domo delituisse affirmant. Quia uero æstiui aeris Romani intemperiem germani formidarent imperator abiit in germaniam. Pontifex pisas cõuocatum prius ex uniuerso orbe aggressus est concilium cælebrare. In quo priuatis hæresiarchæ Petri fautoribus episcopis constitutiones quasdam edidit. Sed illico romæ: & in rogerii principatu studiosi per pontificis innocentii absentiam caput attollere incœperunt: uiribus maxime innixi: quas Rogerius offerebat. Quare accersitus a pontifice lotharius imperator romam cũ exercitu aduolauit: & reductam classem pauloante pisani paratissimam eduxerunt: Prioresq; Pisani Amalpham: riuellumque ducẽtes: utrãq; urbem: & agri earum oppida ui capta diripuerunt. Pontifex autem & imperator terra profecti prius barulum usque

duxerunt:q̄ populum offenderint contraria sentientem. Itaq; Barulo obsidione circūdato Rogerius sibi timens: dum in siciliam confugisset: omnia amisit: quæ in terra Italia occupauerat: cui custodiendæ terræ pontifex Rainonem lotharii īperatoris comitem: attributo ducatus apuliæ titulo: cū aliquot germanoꝝ cohortibus præfecit. Tantisq; rebus non magis fœliciter q̄ faciliter cōiectis: redierūt ī urbem principes. & lotharius ī germaniam reduxit exercitū. Peropportune uero innocentii pōtificis fœlicitati accessit perti hæresiarchæ mors: quē pōtifex a cōsanguineis sectatoribusq; prius occulte sepultum eē: ꝗ in urbe roma delitescere intellexit: sectatoresq; altero successore prophanato: breui post cum illo ad innocentii pontificis misericordiam cōfugerunt: pontifexq; maxima laterani cælebrata synodo: constitutionē: quæ extat: nequis in clericū manus audeat inuiceremuiolentas: inter alia fecit: & salarium aduocatis consistorialibus contra ac postea semp seruatū est: decreuit. Afflixit uero huius pōtificis extremo tempore oēm italiam fames ualida: & romani maxima usi insolentia: creatis pontifice inscio senatoribus: urbem per eos administrari quæsiuerunt. Quibus dū pōtifex resistere adnititur: moriens secūdū cælestinum pōtificem ad annū salutis tertiū & quadragesimū supra undecies centenum habuit successorem. Et in asia secundo balduino regi ad annū innocentii pontificatus secundū defūcto: Andepauensium Comes fulco illius genere in tertiū hierosolymæ regē suffectus erat. Qui præsæpturus iter ascalonitis: ne in regnū christianum impetū: ut cōsueuerant: frequenter facerent: præsidiū medio ferme inter ascalonē & hierosolymam spatio excitauit: fuitq; murus solidissimum lapide quadrato ī opus sūpto ex ruinis Geth olim philistinoꝝ urbis codē in præsidii loco dirutæ. Creuit uero id præsidium breui in oppidi amplitudinem: cui ibellino fuit nomen ab albano inditum gallico: quē fulco rex præsidem custodēq; imposuit. Pauloq; post alia duo præsidia bersabeem & albā speculā nostri pximæ ædificauerāt. in hunc uero fulconem regem: qui duobus filiis militaris rei scientissimis uteretur legatis: rariores barbari impetus fecerunt. Primosq; omniū turcos sinum circū colentes psicū: innumera uirorum milia statuisse in christianos hierosolymam usq; ducere: Rex fulco factus est certior: quādo antiochenū illi agrū populabundi cœperant infestare: Duxit tamen in illos: & congressus audacissime irruentibus tria milia interfecit: totidēq; ex eis captos. tāq̄ in triūphū hierosolymā ligatos traxit. Ad quā turcorū cladē excitus rex alaph gente turcus: nō magis suis turcis: q̄ arabibus: chaldæis: babylonusq; auxiliaribus copiosissimo fretus exercitu: edissāiuasit Mesopotamiæ ciuitatē: qua balduinū gothfredi frēm: q post ea fuit secūdus hierosolymæ rex: principio aduētus christianæ expeditiōis in asiā positū fuisse docuimus. Captaq; a barbaris urbs: summa & alias inaudita crudelitate direpta ē: nā præter occisionem in omni ætate commissam: Archiepiscopus & clærus omnis: q fidem christi dei abnegare noluerunt: gladio appetiti sūt: & qd̄ omnia supare uisū ē mala: speciosissimas ex nostris mulieres: & nobilitate præstantiores: quas barbari super altare sancti ioannis baptistæ: qd̄ scirent nr̄is religiosissimum eē: uiolauerūt. Fulco autē rex: quid ea sibi postularet accepta calamitas minus q̄ oportuit considerans: dum leporem ex acconensi agro exagitat: equo in caput euerso occubuit. Balduinusq; filius eo nomie rex tertius regni titulū gubernationēq; accepit. Cælestino itē pōtifici romano ad mēsis quinti finē mortuo successerat lucius tertius bononiēsis Per cuius tēpora platus ad latinos īfaustus edissæ direptiōis & nr̄oꝝ cladis

Anno salutis Mcxliii.

ac ignominiæ acceptæ nūcius:nostrorū animos in nouæ expeditionis cōgregandæ ar-
Edissa ciuitas mædorū dorem inflāmauit:interq; eiulatus:qui publice fiebant: fuerunt multi:qbus erat curæ ur-
bis perditæ magnificentiā recensere. Edissam esse urbem illam nobilem Mædorū: ad
quā sacræ tradunt litteræ tobiam filium suum misisse gabelo. Q uāq; beatus Thadeus
apostolus ad fidem christi prædicationis diuini uerbi:ac miraculorū uirtute conuerterit:
& in qua beati thomæ apostoli ossibus decorata abagatus rex fuerit:quādo ad dominū
Iesū datæ epistolæ suæ fide pmeruit scripta manu dei respōsa percipere:& demū urbem
esse:quæ postq̄ quatuor & quadraginta annis a christiano populo fuerit referta: præ-
ter humanæ cōditionis mores talia a barbaris sit perpessa:quæ nulla ratione sint: nisi a p-
ditissimis toleranda. Erat ea tempestate i galliis uir religiosissimus sanctissimusq; bernar-
Sanctus bernardus abbas clarauallensis. dus clarauallensis abbas. qui pro suo in deum:religionemq; christianam ardore maximo:
tantā esse nomini christiano inustam ignominiæ notam indignissime tulit. Is principes
prælatos:nobiles:& populos galliarum pene singulos adiens: ineundā eē expeditionem
uexilla crucis in barbaros proferēda cōcionabundus clamabat. Nec tamē satis habeo ex-
ploratum:quod uulgo nunc creditur:& aliqui habent scriptores:illum pontificis roma-
ni auctoritate salutem cruce signādis æternā:more i similibus solito spopōdisse: sed quo-
quo id factū sit modo satis cōstat:cōradū sueuum:qui paulo ante defuncto lothario: in
Romanorū regem declaratus erat:ducendæ in asiam expeditionis munus assumpsisse.
Interea Rogerius normānus p cælestini primū. post lucii pōtificū rem ecclesiasticā frigi-
de administrantium tempora omnem terram de italia:quā inocentius lothariusq; abstu-
lerant:receperat. & modestiore q̄ prius titulo usus sese regem siciliæ appellabat. Q uanq̄
auctores Ptholemeū ricardūq;: qui iter cælestinū luciūq; titubātes dicant: eorū alterum
prædictæ terræ titulum possessionēq; Rogerio cōcessisse:ut iam sicut & prædicti faciūt
nos eundē sub regni siciliæ titulo prædictæ de italia terræ simul cū sicilia regem possesso-
remq; appellare possimus. Q uod autem constat rogerius ipse per dicta cælestini &
lucii pontificum tempora Romanorum classem in africam duxit ingentem: ac tantis
saracenos incommodis. cladibusq; afflixit:ut rex Tunetis tributo in quotannos ingenti
promisso: quod annis postea plusq̄ triginta persoluit: pacem impetrare coactus sit. At
conradus copiis nō ex germania magis:q̄ galliis fretus ingenti multitudine: quam æter-
næ uitæ spes accepto salutaris crucis signo traxit: Cōstātinopolim ē delatus. Hemanuel-
q; secundus græcorū imperator uir scelestissimus:christiano nomini contra ac simulabat
hostis:aduenā ducē blande exceptū:q̄ris potuit dolosis artibus in suam pellicere amicitiā
est adnixus. Cui uiro animis potius ad gerendas res:q̄ prudentia ad cauendas insidias sa-
tis pleno:faciliter psuasit:Iconium primo licet longiuscula obsidione capiendā: q; ea ur-
be potitus:cætera de barbaris facillime expugnaret:& tamē: ut ueritati dolis fidē astrue-
ret dolosus impator:qd̄ erat:conrado prædixit:nō posse annonam exercitui aliunde aut
uiribus accipi:aut data pecunia haberi:q̄ unde græci quod facerent a se iussi in castra p
dies singulos comportarent. Castris ad iconium urbem munitissimam metatis:illico ap-
paruit duriorē:diuturnioremq;:q̄ hemanuel prædixerat futurā eius obsidionē. Et dū tātus
desidet magis:q̄ oppugnat exercitus:ualitudo:& nō magis corporū:q̄ aīorum ægritudo
quosq; ualētes æque:ac inualidos debilesq; cōsternat. Nec satis intellectum ē tūc: quod ab
ipsis postea rescitum græcis: morborum qualitas:effectusq; edocuit: gipsum farinæ ac-

pani:quem græci importarent:fuisse commixtum. Quamobrem cōradus re infecta in Thraciam retrocessit. Nec satis perite tradit ptolemeus conradū ea expeditiōe accepisse ascalonē urbē:quā balduinus hierosolymæ rex quartus usu:quē ea christianorꝝ noua expeditio rebus suis attulerat: non sine dura & diutina obsidione. regno hierosolymæ ultimā addidit:cū paulo prius gazā urbē antiquissimā: sed penitus derelictā reædificasset: & fratribus templariis custodiēdam inhabitandāq; cōcessisset. Quin etiam fecit conradi exercitus in asiam aduentus:ut maiore animo usus rex balduinus:in primores Turcorum satrapas cū ingēti iericōtinos opprimētes aggredi sit ausus: In q̄s prælio superatis ac repulsis:quinq; milium cædem ædidit. Et paulo post noradino congressus damascenorꝝ militiæ principi: fines hierosolymæ ingresso: illū clade affectum io damasci pene mœnia persecutus ē. Interea romæ defuncto lucio tertius Eugenius pontifex erat suffectus: quē dicit biblyotecharius pisis oriundum:& sancti anastasii abbatē: maiore sanctitate q̄ rerꝝ gerendarꝝ peritiæ spe a patribus delectū fuisse. Cum tamē postea haudquaq̄ minus prudētia q̄ bonitate ualuerit. Qui romanos intelligens cōfirmatiōem senatorꝝ biennio ante innocentio pōtifice creatorꝝ:ab se priusq̄ in thronū sublimaretur:ita perituros:ut uel ui cōcessurus esset:noctu abiit:in sabinosq; ad farfense monasteriū delatus cardinalibus & curialibus roma accersitis:cōsecratus est. Furentes autē romani rem.p.affectantes alios pōtifici & ecclesiæ studentes intus forisq; uariis uexabant incōmodis. In quos cū pontifex par pari referre cœpisset:q̄ cōsules creati:& patriæ gubernationi erant præfecti.pace cū pontifice ea cōstituerunt cōditione:ut ipsis:qđ illico fecerunt:se magistratu abdicātibus:pōtifex in sedē suā pacificus rediret.fuitq; solēni pōpa & summa populi lætitia introductus. Qui postea cum rescisset dolos in urbe machinationesq; parari. ut tentus senatores creari pateretur: ppetuis temporibus auctoritate apostolica pmansuros. saluti suæ fuga consuluit.neq; enim ad regem franciæ.qđ nonnulli habent scriptores: cruce signandum uocatus se contulit.sed triauibus secundo tiberi est delapsus. quem romani haud secus q̄ gelasium olim.& nuper quartum eugenium armis telisq; iniectis prosecuti sunt. Appulsus pisas eōciuium suorꝝ nauigio fretus.illico in franciam nauigauit. Repertum ibi beatum Bernardum a quo abbate monachus principio effectus fuit: allocutus:didicit:pessimo rem ecclesiasticam in Asia loco esse. Amboq; sancti uiri ludouicum regem francorum tam multis orauerunt:ut cruce insignitus: expeditione contracta:cōstantinopolim se contulerit. Quem secundus hemanuel imperator haud secus q̄ conradum fraude seductum per syriæ deserta ducere suasit: adeo:ut hiberna subducere compulsus sit. Eadēq; tempestate Rogerius siciliæ rex secūdo hemanueli prædicto iperatori:cuius dolos: fraudesq;: & inimicū in nostros omnes animum melius q̄ gallicus germanicusq; reges.nouerat: infensus: eū bello agitare:ac domare constituit. Cum classe igitur de africa tūc reducta corcyram & eius urbem corphoum aliq̄diu oppugnatam corynthum quoq;:& thebas:ac euboeā: quæ & nigropōtus de ipio cōstantinopolitano cæpit:spoliauitq;. In cōstātinopolim quoq; ducturus erat:nisi rescisset iperatori uenetos bello socios sexaginta triremium classem petro bolano duce sinu hadriatico eduxisse:flexit itaq; dextrorsū rogerius ad asiæ littora:intētaturus christianis opē:aut si barbaris isidelibus incōmodū afferre posset. Idq; christiano nomini feliciter cessit. Ludouicū enim francorꝝ regem:q a sancti symeōis anthioceno portu soluēs palæstinā petebat: saracena

classis forte obuia interceperat:cum Rogerius casu obuius parta de saracenis uictoria christianũ regem gaudens:uenerabundusq; excepit:Interim classis ueneta receptis:quæ de ĩpio capta spoliataq; rogerius liquerat.præsidiis. ĩmunita ad patracensẽ sinũ substiterat.Q d cũ ĩtellexisset Rogerius.francoꝝ rege apud Iopẽ dimisso.Cõstantinopolim delatus suburbia eius urbis præsente hemanuele ĩcendit.& palatium aliquãdiu oppugnatum cũ capere nequisset:eo usq; tamen pugnando ꝓgressus est:ut poma ĩpialis pomerii ad gloriam fortitudinisq; ostentationem manu ipse ꝓpria legerit.Cum autem rogerius dãnis satiatus græco illatis in italiam rediret:classi forte obuius:quam ĩpator uenetæ addiderat:triremibus una de uiginti:& ipse spoliatus est.At conradus ludouicusq; reges græci ĩpatoris dolos malis suis edocti in unum cõuenientes exercitum Balduino regi hierosolymitano suam oꝑam sũt polliciti:uisũq; est.nihil magis e re christiana fore.q̃ in damascum ducere:Secutus fuerat ludouicum regem diuerso itinere portuensis quidam episcopus cardinalis:quem eugenius papa sedis apostolicæ legatum miserat hierosolymam.Itaq; ducturi in Damascum tres christiani reges:cardinalem quoq; legatum:& simul patriarcham hierololymitanũ:multos quoq; episopos expeditioni interesse curauerant.Damascus assyriæ urbs primaria: & ut dicunt.metropolis omnium ferme urbium asiæ uetustissima esse uidetur.Q uam habrahæ seruos fundasse sacræ tradunt litteræ. Estq; campestris agrũ habens natura soli sterilẽ ac aridũ:nisi quatenus aquæ irrigẽt superne fistulis cuniculisq; subductæ:quaꝝ humor terram reddit omniũ fertilẽ: & cõsitionibus præstantissimam:paruusq; amnis in regiõe unicus:proximis mœnibus delabens parua ab illis dirimit terræ lingula.cõsitionibus oĩum in orbe preciosissimis cõtecta.In qua cũ nr̃i principes prudẽti cõsilio castra firmassent:& si urbs mœnibus altissimis densissimisq; munita uiribus capi nequisset:ĩ potestatẽ breui uẽtura erat:q aquatiõe fluminis ꝓhibiti damasceni:iumẽta intus:equitatũq;.q præsidio inerat alere nõ potuissent:fontibus.q ĩ urbe erãt:ingẽti populo difficillime suffecturis. Cum tamẽ sibi timẽdũ ciues scirẽt:ne succisis cuniculoꝝ meatibus:qd haudquaq̃ opoſũ nimis fore ĩtelligebãt:& ipsi fõtes ĩ urbe arescerent.Subripuit uero de tãta urbe uictoriã assyrii hoĩs dolus:cũ balduino regi ad eã diẽ fidũ:a quo ductus fuerat:damasceni pecunia corruperũt.Isq; regibus suasit:ut castris ad aliã urbis partẽ mutatis:mœnia machinis:qd facillimũ fore ostẽderet ruperẽt.Dũq; christiani mœnia uires suas frustrãtia oppugnant.Damasceni irruptiõe fcã fluuio potiti:munitiõibus additis ĩ suã ꝑtãtẽ firmato:nr̃os aquatione ꝓhibuerũt:quodq; par fuit ex eo fcõ ĩcõmodũ:ab ãnona ĩ castris breui laboratũ ẽ:quæ nisi ab amnis ripa poterat importari:Soluta obsidione cũ tãtus exercitus re infecta ad Iopem redisset.Conradus ludouicusq; cõmũitos male habitosq; exercitus suos ĩ europã reducẽtes ad ꝓpria sũt reuersi.Erat annus salutis secũdus:& quinquagesimus supra decies cẽtenũ:quãdo eugenius potifex ĩ italiã ẽ reuersus:quẽ Romani bene:& honeste acceptũ media urbe ĩ lateranẽse patriarchiũ deduxerũt.Isq; ĩ uno:quẽ supuixit anno præter cõpositã rẽ ecclesiasticã urbes : Tarracinã:sitiã:& norbã:& fumonis arcẽ.quas tyranni occupauerãt in deditionẽ recæpit:& tybure obiẽs in bti petri basilicã ẽ delatus:Cui anastasius quartus in põtificatu suffectus ẽ:q ciuis romãus suburæ regiõis ꝑ mẽses ferme duodeci:qbus uixit:reformãda re ecclesiãstica:et pallatio apd pãtheona extruẽdo ĩtẽtus fuit.eidẽq; romæ defũcto hadrianus q̃rtus ĩ põtificatu successit:q uir gẽte anglicus:cũ a tertio eugenio cardinalis

in nouergiam missus esset prouinciam omnium terræ cognitæ occidentalium ultimam eam gentem multitudine copiosissimam primus omnium christianorum christianam effecerat. Eo itaq; creato pontifice Romani consules suos sicut per anastasii tēpora administrationi urbis præfecerunt:& Arnaldū brixianum henricum ab eugenio primum post anastasio urbe pulsum reduxerunt. Erat uero præditus ille ea facundiæ uehementia: ut populos i manifestas hæreses:qbus studebat facile attraheret. Quare pōtifex nō prius ad consecrationem suam laterani de more faciendā ire uoluit:q̄ Arnaldus Roma & eius terra q̄ longe expulsus esset:interea Cardinalem sanctæ pudentianæ uia sacra ad Pontificem accedentē Romani ad Cosmæ & Damiani ædem armis aggressi uulneribus affecerunt:Pontifexq; urbem romā ecclesiastico supposuit iterdicto:Et forte postremi tunc erant sacri quadragesimales ieiunii dies:quod cum populus ægerrime ferret:puicit prudentiorū sententia:ut arnoldo seductore pulso:& consulibus depositis pontifex sublato interdicto in lateranum pduceretur. Dumq; pontifex sanctū in laterano cælebrat pasca: nuncius est allatus Guilelmū siciliæ regem:q haud multo antea defuncti genitoris Rogerii regnū acceperat:arma in Romanæ ecclesiæ terrā hostilia cæpisse:& hinc beneuenti suburbia:inde cæperanū babucūq; oppida occupasse. Cōmouit ea res hadrianū pontifice:cui quū alia in tanta pontificatus nouitate deessent arma exercuit ecclesiastica. Et guilelmo fideliū cōmunione regniq; titulis priuato proceres populosq; regni eatenus iuramento illi præstito absoluit:ut nulli facta rebellio fraus esset. Interim dum Pontifex uiterbii ageret Fredericus primus de gente sueua germanus impator destinatus lōbardiā ingressus Terdonā obsidebat:qui ea potitus ad urbem Romā tanta properabat celeritate:ut Pontifex sibi timens in munitiora quæq; urbem ueterem primo post Ciuitatē castellanā cum collegio cardinalium se recæperit. Missis tamen hinc inde oratoribus fredericus in campis sutrinis debitam pontifici reuerentiam ac tutelæ sponsionē exhibuit ita quo breui post in principis apostolorum basilica coronatus est. Sed dum ea cælebritas utrunq; principem:eorūq; primores detinet in basilica occupatos:Romani cum pontifice parum concordes propter consules:& eadem ratione impatorem suspectū ducentes portas urbis clausas tenuerunt. Frederici enim exercitus:quem duxerat magnū: i pratis quæ appellant Neronis tentoria stationesq; habebat:quum de repente consulibus:& cæteris i urbe primoribus incōsultis:plæbs romana eruptione p pontē traiani facta germanos inuadit in uaticani suburbio:& ad scalas basilicæ marmoreas obuersatos:in quis nil tale suspicantibus præda primū:post cædes haudquaq̄ parua est commissa. Postq̄ uero germani in pratis habentes alter alterum adhortati arma cæperūt:& reddita cædis uicissitudo:& plurimi intercæpti sunt. Excitus ad tumultum impator incensis in romanos animis ferebatur:quem pontifex exoratū tantisper deliniuit:ut captiuis dimissis ciuitati culpam in iuuentutis temeritatem reiicienti pacem condonauerit. Eaq; causa creatorum cōsulum proteruiæ Romanorum addita factum est:ut pricipes lateranensem ecclesiam petituros p aduersi tyburis ripam mallianum usq; oportuerit accedere:q amne ibi transmisso p sabinos farsensesq;:& poliū castellū delati ad pontē lucanū puenerunt: quo in loco dum sacris conficiendis pontifex cunctatur:Tyburtini temeriter & pfidia ducti:urbē suā publico consilio Frederico dediderūt. Sed quū Pontifex id ægre ferret:& nullo toleratu tus modo uideretur:Impator urbē reddidit:quā iuris ecclesiastici esse a suis didicit. Postq̄

in lateranum est peruentum: Imperator paucos moratus dies in germaniam rediit. Per
quod tempus uenerunt Romam nõnulli apulorum: calabrorũq; procerum & pricipis
capuani oratores pontifici Adriano suasuri ut ad suam de Italia terram Guilelmi normã
ni tyrannide oppressam per ipsius terræ principium uirorum populorumq; cupientissi
morum manus recipiendam se conferret. pontifexq; secundo mense apud lateranũ uix
dum finito cum exercitu ea temporis breuitate contracto ad casinensem saltum sancti
Germani oppidũ accessit: repperit uero ibi multos earũ regionum proceres cum copiis
expectantes: quos fidelitatis sacramento sibi & Romanæ ecclesiæ obstrinxit. Et Rober-
to principe capuano: Andreaq; comite præmissis Capuam ipse: & inde beneuẽtum se cõ
tulit: Vbi cæteros de apulis Calabrisq; & Salentinis: qui cassini non interfuerant iureiu-
rando adegit. Dumq; pontifex Adrianus exercitum recipiendis tot regionibus idoneũ:
& Rogerio qui se cum copiis Salerni continebat Italia pellendo comparat. Paleologus
quidã nobilis græcus secundi Hemanuelis græcorum imperatoris nũcius anconam ad
uenerat. Nam per id temporis imperator ipse græcus uenetis infensus: Anconitanos in
magnam amplitudinis spem erectos suis adiunxerat partibus. Paleologusq; litteris ab
imperatore per suos nuncios beneuentum missis pontificem orauit: ut acceptis quinq; li
brarum auri millibus tres urbes ex maritimis apuliæ sibi permiteret. Quod si facere põ
tifex animum induxisset: suam Paleologus cum classe ingenti Guilelmo italia Siciliaq;
uiribus deturbando pollicitus ẽ operam. Ea cum forte rescisset Guilelmus: & iam græci
pontifice inscio nonnulla de apulis Salentinis & Calabriis Paleologo impellente cæpe
rant ad misericordiam pontificis confugit. Missis Cataniensi episcopo: & de sua nobili
tate primoribus cum postulata paucis uerbis in hãc maxime formam proposita fuerint
ut cõmunioni ecclesiæ restitutus rex a põtifice in utroq; siciliæ regno confirmaretur: qua
uiceuersa pollicebatur omnia iuris ecclesiastici: quæ occupauerat redderet: & insuper pa
duam montem fuscum & motionem oppida Beneuentanis confinia ecclesiæ & pontifi
ci permittere possidenda: Romanis deinde rebellibus pontifici propria subigendis impẽ
sa suã operam exhibere. Auri uero summã græci pollicitatiõibus parem eum sibi tũc pa
ratã non esse diceret: dato temporis spatio nihilominus soluturum se spondebat. His con
ditionibus põtifex uel ea maxime ratione q; græco impatori semp alias christianorum
hosti apertissimo parum crederet ꝑ sua prudentia assentiebatur. Sed cum res in cardi-
nalium collegio esset discussa: tenuit quorũdã non minus auaricia q̃ imprudentia Gui-
lelmũ i peratoris græci fauoribus & pecunia deturbandum. Vixq; satis sciebantur orato
res ad Guilelmum esse reuersos: quando illum paratissimo exercitu i Apulia ducto oĩa
euertere est auditum. Copiis nãq; græcoꝝ & apuloꝝ apud Brũdusium coactis eo præ
lio supauerat. Ad cuius prælii famã oẽs qui de apulis: Salẽtinisq; apud casinũ & beneuẽ
tum sacramẽto se põtifici & romanæ ecclesiæ obstrinxerant subitã Guilelmo deditionẽ
fecerant: Mouit itaq; Adrianũ põtificẽ nõ magis Guilelmi audacia: q̃ illorum qbus ipse
crediderat: Apuliæ ꝓcerũ perfidia: cardinaliũq; q oblatã occasionẽ spreuerãt: impruden
tia. Et uno eodemq; tempore hinc guilelmo pacis & redintegrãdæ beniuolentiæ spem fe
cit. Inde cardinales mali consilii auctores: se: qui Romã redire simularet: in marsos usq;
præcedere iussit: Quũq; Guilelmus ad sancti martini basilicam Beneuẽtani agri se con
tulisset ad expectãtis ibi põtificis Adriani pedes ꝓuolutus ẽ. Cui nouo fidelitatis foedere

& sacramenti religione obligato Hadrianus pontifex:solita regni utriusq; iura in fœudationē concessit. Profectus inde papa p calineses marsos:Reatinos Narnienses Tudertinosq; urbē ueterē adiit. Fuitq; romanoꝝ pontificū primus:a quo ea urbs inhabitata: & cultior est reddita. Hyeme postmodū appropinquante:Adrianus eadē pæne uia in lateranense patriarchiū est reuersus. Et quoniā maligna consulū cōuersatio urbē sibi fecerat odiosam. Agrianū animo magisq̄ corpore æger se contulit:moriensq; ibi Alexandrū tertium habuit successorem:qui patria senensis:& si canonice lectus fuit:multas uariasq; in pontificatu passus est agitationes:Q uibus initium dedit octauianus qdā romanus tituli sancti clementis præsbyter cardinalis. Is tamen in urbe factiosus fauori innixus estq̄ē fredericus impator pridem sibi fuerat pollicitus. obsidebat ea tēpestate fredericus Cremā opulentissimū italiæ in lombradis oppidum. Ad quē quū misisset Alexander pontifex oratum:ut sese a duo deuiginti cardinalibus electū:ab octauiano:quem tres tātum modo pphanassent tuerer̄: pteruo ille uerbo:respōdit. oportere utrunq; pōtificē ad se ire Papiā:ubi partiū iure audito:uerum ipse pōtificē declararet. Ea pontifex ut debuit ægre tulit:& quia octauiani factio eum in urbe molestiis afficeret Ananiā se cōtulit:Octauianusq; tunc signiā occupauit. Fredericus uero duobus episcopis e germania ad Alexandrū missis:cum tanq̄ cardinalē appellatum monuit:ut ad conciliū Papiæ celebratū iudicandus accederet. Cui pōtifex eloquentissimus graui & ornata oratione in eā respōdit se tentiā ut pontificem cōcluderet romanū a nemine iudicari. Abeuntesq; tunc re infecta episcopi oratores expectantē signiæ octauianū:cui pontificatus nomen uictori additū erat:ut pontificem uenerati sunt. quē & Papiā in romani pontificis simulacrum deduxerunt. Adoratū tamen fredericus in conciliabulo:ut cæteri adorarent de italia episcopi: & abbates puincere nequit adeo ut multi sacerdotia potius: quoꝝ beneficio alebant̄ amittere sint passi. Ea quū alexander intellexisset trina ipatoris monitione pfecta:cum Ananiæ & octauianum complicesq; utriusq; excōmunicauit:& missis ad omnes christianos principes oratoribus:suam illos iustitiā edoceri:& quid sit agendum consuli curauit. nec fuit in orbe christiano princeps aut populus quispiam præter frederico subditos:q alexādrum in pontificem nō habuerit. Q uæ quum essent sibi renunciata ad secundū sui pontificatus annum qui īchoauerat romam rediit:ubi multos offendit factioni aduersæ consentiētes:& thentonici īterea:quos fredericus īmiserat:omnē ecclesiæ terrā præter urbem ueterem & ananiā occupauerant. q̄obrem Papa Iulio episcopo prænestino Cardinale in urbis romæ uicarium relicto:hortantibus a philippo francoꝝ rege qui redierant oratoribus in campaniā rediit franciā nauigio petiturus:& tarracinā cōcedens naues conscendit:quas Guilelmus siciliæ rex parauerat. Genuam inde nauigans & montem pesulanū excōmunicationē frederici octauianiq; innouauit. Paulo post philippi frācoꝝ regis suasione clarūmontem urbem aluerinam est delatus. Defuncto īterim tertio balduino hierosolymæ almericus frater in regno suffectus est. Q ui aggrediendis rebus magnis illico incubuit. Nanq; ascalonā templariis:sicut ostendimus: a fratre balduino cōcessā primo regni anno magis reddidit cōmunitam. Et inde expeditus quū in egyptios duxisset drogmoni regis ægyptii copiaꝝ præfecto cōgressus magnā ī barbaris cædē ædidit:alexandriā paulopost delatus primariam ægyptioꝝ urbē quā Tiracunus saladini turcoꝝ regis præfectus:soldano ægyptio fraude subtraxerat:arctissima pressit obsidiōe: ut ale

xandrini cum nullo pacto christianis subiici sint passi: catenus Almerico regi se permise
rint: ut in soldani potestatem per suas manus reducerent. Almericusq; pecunia ingēti a
soldano accepta: fecit illi recipiendæ Alexandriæ potestatē. Q ua ī pecuniaꝝ dissolutiōe
cum fraudem Almericus intercessisse intellexisset: magno uir animo in Soldanū ducēs
charras nunc charꝝ urbē potētissimā obsedit. Fredericus interea omni romanæ ecclesiæ
terra dolis sibi uiribusq; subiecta: urbes imperio subditas tyrānice etiam præter solitum
uexabat: ut nihil omisisse uideat̃: quod cōmitti in captis ui barbaris urbibus consueue
rit: & si aliquos reꝝ indignitas populos cōmouit: ut aut querelā ad se deferrēt: aut theoto
nicis sceleꝝ administris liberiore resisterēt cōtumacia: eos crudelissime mulctauit: Ter
donaq; primo spoliata Mediolanum post solo æquatum ē: cuius populum ī sex portaꝝ
tribus diuisū sex agri sui loca decimo ab urbis solo distātia miliario habitare coegit: dein
de Cremā maximis affecit incōmodis. Cōmouit ea crudelitas cæteroꝝ Italiæ populoꝝ
aīos: adeo: ut miratus sim uenetos: qui nihil tunc in cōtinenti italiæ solo possidebāt: salu
berrimi cōsilii fuisse auctores: quoꝝ suasionibus cōstat Veronēses: patauinosq; & Vicē
tinos societatem belli his cōditiōibus iniisse: ut præter tributa impatoribus dari solita ni
hil potestatis aut iuris ī eoꝝ qq; urbibus Frederico pmitterēt. Eiectiq; sūt ilico prædictis
urbibus: eaꝝ q; oppidis germani magr̄atus: deīde firmādis ubiq; cōmunitiōibus singuli
populi intenderūt. Q uæ cū eēnt Frederico in Mediolanēsibus agēti nunciata: suos ger
manos undiq; conuocauit: & Papiensium Cremonēsiumq; auxiliis fretus: Veronā du
xit. Præuenerāt uero illū cōsilio sociæ bello ciuitates & suas Veronā Vicentini Patauini
q; copias cōtraxerant. Q uare priusq̃ Fredericus castra ad Veronam: sicut minabatur
firmare potuerit: Veronenses: eruptiōe facta: non solum castra castris: sed pede prope
modum pedibus contulerunt. Q ua deterritus socioꝝ bello populorum audacia & for
titudie Fredericus: & cœptū cōseri præliū detractauerit & fugiēs potius q̃ recedēs ī agꝝ
redrit Papiēsem: ubi uaria aīo agitās: illatā a sociis bello iniuriā dissimulauit: Verebat̃. n.
ne Alexādri pōtificis auctoritas: quā apud exteras gētes eum maximā cōparasse audi
uerat: crudelitati addita: quam in lōbardis cōmiserat sibi aliquādo afferret incōmodum.
Q uamobrem quod facere uiribus nequiuerat Papā dolis deponere ē aggressus. Misit
q; ad Philippū Frāciæ regē oratores sūmos de suo iperio uiros: quoꝝ legatiōis sūma fuit:
debere ābos christiani orbis supremos principes utrūq; pontificē quēq; ad suū cōuētum
pducere: in quo solidiori innixus iustitiæ alter cōfirmet̃: aut tertius: cōtēdentibus: pertina
citerq; cauillātibus a christianorū cōcilio subrogetur. Dictusq; ē cōuētui apud diuionē
locus: ubi Sauo fluuius Gallias dirimit a germanis: Prius uero q̃ italia moueret Frederi
cus: sociorū bello populoꝝ oratores qui apud se uocati cōuenerāt blāde allocutus: ut ma
gistratus impii'a se ĩpositos tolerarent hortatus est: & arces q̃s ī Italia obtinebat: fidissi
mis ex Alemānia custodibus attribuit conseruādas. Primusq; Fredericus Scotiæ et Boe
miæ regibus ac magno sociatus nō magis armatoꝝ exercitu q̃ prælatorū doctissimorū
q; sui imperii uiroꝝ cætu: Octauianū die constituta diuionē deduxit. Deide processit ad
sauonis pōtem Philippus rege āgloꝝ henrico & eius exercitu sociatus: Pōtifex uero Ale
xander apud Dolense monasterium Aqtaniæ est dimissus: qui quod erat indignum: exi
stim auerit se conciliabuli iudicio subiici: in quē nemo habeat potestatem. Fredericusq;
postq̃ sublatā eē uidit deponendi Alexādri facultatem & ualida fames utrunq; inuaserat

exercitum re ulterius intentata in germaniã rediit. Alexander autem ex dolensi monasterio Turonum accedens: diem ad generale cõciliũ ibi cælebrãdũ dixit. Dumq; ibi conueniunt uocati: Parisios ipse urbẽ regiã nõ magis iussit q̃ spiritaliũ munerũ gratiis decorauit. Inde Turonũ ad diẽ dictã reuersus multa in cõcilio constituit: quæ nunc etiã decretis iuris põtificii obseruant̃: & regis philippi suasione firma põtificalis sedes est delecta. Dũq; ibi paucos moratus esset menses: octauianũ hæresiarchã lucæ: quã icolebat ciuitatem obiisse: Guidonẽq; Cremensem frederico ex germania p litteras & nuncios iubente in secundũ esse Antipapã ꝓphanatũ. At in italia socii bello populi iperatorẽ ueriti cũ exercitu reuersurũ: uires suas adaugere adnixi sunt: tã multisq; uicinos orauerunt populos ut & ipsi cõsenserint eorum fœderibus colligari. Cremonẽses uero primi: post Brixiani: & Bergomenses: hinc mediolanẽses dispersi: & demũ Placẽtini Veronẽsiũ societati: sic enim appellata est: ictis fœderibus accesserunt. Eodẽq; tẽpore iulio prænestino episcopo quẽ uicariũ urbis romæ ab alexandro pontifice relictũ ostendimus: defuncto: suffectus ẽ Alexandri litteris ioãnes tituli sanctoꝝ ioãnis & pauli presbyter Cardinalis: cuius uiri in urbe roma gratiosi prudentia atque largitione factum est: ut maxima romani populi pars ad pontificis sui obedientiã impatore: & eius idolo Cremẽsi spreto: rediret: basilicaq; principis apostoloꝝ primo: post omnis ecclesiæ terra in uicarii pontificis potestatẽ ẽ reddita. Et usq; adeo auctoritas beniuolẽtiaq; alexandri põtificis i romanoꝝ animis reuocata ẽ: ut eum publicæ cẽsuerint: uel summis precibus reuocandũ. In primis tamẽ ioanne uicario memorante cõsules noui ex gente põtifici affecta creati sunt. Missi senonas de populo romano oratores puicerunt: ut põtifex alexãder franciæ: & angliæ regũ cõsilio Romam redire cõsenserint: qui p parisios bituricasq; & mõtẽpesulanũ ad magallicũ delatus. Messanã Siciliæ ciuitatẽ francoꝝ regis nauigio puenit. Inde guilelmi regis siculi triremibus quatuor fræ tus puenit Romã. Erat is ãnus salutis quintus & sexagesimus supra undecies cẽtenũ: & pontificatus sui sextus p quod tẽporis Veronenses munitissimas Riuuli: & Apendii arces quas fredericus præsidio obtinebat: uiribus expugnatas demoliti sunt. Nã reditu pontificis Alexandri erectiores animis facti omnia moliebant̃ intentabantq;: qbus frederico resisti posse crediderint. Certũ enim erat copias ipsum solito maiores parare: qbus italos omnes deleret: potius q̃ domaret. Dum uero lombardia per ueronensiũ uim societatẽ respirans frederici reditũ cõtremiscit: & urbs roma eiusq; terra alexandri põtificis reditu gaudet: Hemanuel græcus iperator: quẽ oriẽtis iperatorii nominis tyrannũ haudquaq̃ frederico barbarosse occidentali mitiorẽ fuisse constat: multa in italos dalmatasq; & histros machinabat̃: quæ sunt altiuscule repetenda. Postq̃ ueneti Duce Dominico michaele afflictis hierosolymæ: & balduini burgẽsis secundi regis tũc capti rebus opẽ tulere: Hemanuel sese apertũ uenetis ostẽdit hostẽ. quo itẽ tẽpore Stephanus hungariæ rex ichoatas cũ uenetis Hemanuelis prædicti fauore cõsuetas inimicitias cõtinuabat: nec fuerat his belloꝝ causa occasioue alia: q̃ quũ Dalmatiæ aut histriæ: & liburnoꝝ ciuitates: & oppida iperatorii iuris hungari iuaderẽt: & ueneti il latã ipio iuriã ꝓpulsarent. Sed postq̃ Hemanuel qbuscunq; modis potuit uenetos lædere cœpit: oia illi quæ p ipio tutari cõsueuerãt sibi subiicere sunt adnixi: Quo i negocio nõ minus hungaros: q̃ græcos hostes pariter uicinos: pariter potẽtissimos cõciuere: Quin etiã histri dalmatæ: & liburni maritimis: teste Liuio Patauino: latrociniis assueti: quo ipu-

Anno salutis M.clxv.

nē pyraticā exercere possent: cum nulli dictorū subicii quærerent: simulatā eorū amiciti
am p uices ludificabāt. Quamobrē Dominicus maurocenus: uenetorū dux ad ānum
Anno salutis M.cxlix. salutis undequinquagesimū & undecies centenum classem triremiū quinquaginta i hi
stros duxit mare hadriaticū latrociniis infestātes. Et Polā: rubinū: parēticū hemoniam
& humagū rei.p. subegit. Ad annū inde septimū Vitali Michaele in demortui Domini
ci ducis locū suffecto: Quartus Adrianus pontifex Romanus gradensem ecclesiā pri
matū super oēs ducatus Venetiarū atq; etiā histriæ & liburnorū ecclesias tenere decla
rauit. Quod cū Vlricus ueteris agleiæ patriarcha ægre ferret fauore Stephani Vnga
riæ regis usus grandense oppidū dolis & uiribus ut caperet intentauit imissaq; uenetoꝝ
classis: & patriarcham Vlricū & septingētos ex foroiuliana ungaraq; nobilitate in præ
lio cœpit. Quos omnes ueneti ea dimiserūt cōditione: ut promissū tunc tributū foroiuli
enses quotannis rei.p. penderent. Quod quidem tributū duodecim porcos: duodecim
q; panes singulos pōdere ducentarios eē Veneti declararunt. Vnde mos ad ætatem usq;
nostrā puenit: uenationē singulis annis postremū carnispriuii die porcorum .xii. foroiu
liensium Venetiis publicæ exhiberi. Altero q secutus est anno Arbenenses liburnos ue
neti subegerunt. Per quod tempus Vngariæ rex Stephanus simulata cum uitali Vene
torum duce amicitia: duas ex ungaria nobilitate uirgines: duobus filiis eius i matrimoni
um copulauit. Eoq; breui post in Dalmatas ducentes: & fauores præstāte: Spalatū: Tra
gurium Sibinicumq; Venetoꝝ rebellarunt rei.p. & Tarderenses Venetis item subditi:
ecclesiæ suæ subiectionē gradensi factam indigne ferentibus in rebellionē ab eodē rege
per id tēporis sint ipulsi. Adeoq; Venetorū damnis intētus rex erat: ut uitalis dux cū trire
mibus triginta ad recipienda in dalmatis pdita missus fuerit repulsus. Per idemq; tēpus
Anconitani imperatore Cōstātinopolitano Hemanuele: cui parebāt: ac oīno subditi erāt
iubente: uenetis infesti erāt. Qui triremiū quinq; nauigio duce Guiscardo Anconitano
omnia uenetorū ditionis littora: atq; maria latrociniis: excursiōibusq; fœdebāt. Sed dux
Vitalis Michael amissa triremi una: & āconitanas demersit triremes: & Guiscardū sub
Anno salutis M.clxvi. stulit in Aculeū. Quo anno q erat sextus & sexagesimus supra undecies centenum: idē
Venetorū dux classe ingēti emissa: cui præfectū dominicū maurocenū ciuē suū: Vnga
ros Iadera deturbauit: & urbis receptæ mœnibus apertis: quæ i mare spectabāt ducētos
ex nobilitate Iadrensi obsides accepit. Qua deterriti clade dalmatæ omnes: eiectis unga
ri regis Stephani præsidiis: sese Hemanueli Constātinopolitano Imperatori subditos de
diderūt. Visus uero est in uenetos Hemanuel fraude raro alias audita. Eos .n. publica fi
de data p nūcios ē hortatus: ut oībus impii locis mercimonia libere cōtrectarēt. Quod
cū multi ac pene oēs solito pridē more factitarent: una cūctos die cū nauibus mercimo
niisq; itercepit: Cōsternati ad eū nūcium ueneti ad impatorē quā cūq; placādum creaue
rāt oratores: cū uiginti eoꝝ naues fortuitu græcoꝝ īsidiis delapsæ in pātriam sunt reuersæ:
& forte maior uis inerat eaꝝ rerum: quæ maximum attulissent pditæ detrimētum. Vn
de ueneti aīs erecti sunt: adeo ut absentibus undiq; in pātriam edicto reuocatis decreuerīt:
armauerintq; classē oīum maximā: quas latini nōis populum aut pricipē post romanoꝝ
iperii ruinā armasse legerimus. Nā satis cōstat cētum eos triremes: et onerarias naues cæ
teras uiginti intra cētum dies fabricasse. Cū tamen histri & Iadrenses alias decem trire
mes classi addiderint. Quæ in tragurium primo ducta eam ciuiatē captam Inuito Vi

tali duce diripuit. Ragusium deide quũ recepisset Dux: Nigropontũ cursu ꝑpetuo adnauigauit. Q uũq; urbs oppugnaret: facta ẽ duci ab ĩpatoris nuncio spes ãplissimæ: ac tutissimæ pacis. Sed priusq̃ missi cõstantinopolim ad eã tractandã oratores redirent: dux uenetus obsidione urbis nigropõti: qua potiri desparet: omissa chiũ impii urbẽ & insulã ui cæpit. Ad quã dum ueneti pacẽ expectãtes desident: pestis classẽ ualida ĩuasit: quæ uitalẽ michaelẽ ducem uel ĩuitũ ĩ patriã redire coegit: Contactaq; eo morbo ciuitas uenetorum maximã accepit cladẽ: Dux uero mœstus quũ publico cõcilio rebus afflictis consulturus cõcionẽ in palatiũ conuocasset ĩpetus in eũ factus est. Q ui fuga sibi cõsulens ab ignoto homine uulneratus apud sancti Zachariæ monasteriũ diẽ obiit: Cui illico ẽ suffectus Sebastianus Zianus uir habitus sui sæculi omniũ uenetorũ nõ magis sapientissimus q̃ ditissimus. Interea dũ hæc ueneriis: & supradicta ab hemanuele Cõstantinopolitano ĩpatore ĩ dalmatis agerent: Fredericus barbarossus romanorũ occidẽtalis ĩpii impator cũ solito alias maiore germanorũ exercitu in italiam reuersus erat. Q ui uir astutissimus notũ sibi italicorũ erga se odiũ: notas cõiurationes dissimulans in agro brixiano nul li molestus subsedit. omnes etiã Veronẽses atq; cremenses se adeuntes benigne: ut cõsueuerat allocutus. Inde ferraria Bononiensem adiens agrũ: plusculũq; ibi cõmoratus: sese mitissimũ liberalissimũq; oĩbus exhibuit. Q uod uero guidonẽ Cremensẽ idolũ suum lucæ habentẽ ab etruscis sperni: & Alexandrũ pontificẽ Romæ sũmo haberi honore itelligeret: partẽ copiarũ suarũ pene dimidiã in Etruriã præmisit: ipse recta ꝑ Romandiolam petiit Anconã piceni urbẽ: quã arctissima obsidiõe cinctã ab Hemanuelis cõstãtinopolitani ĩpatoris amicitia & subiectione intẽdebat auertere: & sui interim germani in ætruriã præmissi bello freti: quo pisani lucensesq; diu cõtenderãt: rem idoli ꝑ etruriã faciliter erexerunt. Exinde urbis romæ terra hostiliter inuasa: & illius pars ĩ ætruscos uergit ad imperatorias partes redire cõpulsa ẽ. Nec deerãt in urbe ciues: q partes secuti impatorias guidoni hæresiarchæ fauerãt: & germani ꝓceres impatorii exercitus duces: maxima usi largitione plurimos seducebãt: ut Alexander Papa pecuniis ecclesiæ in urbis defensionẽ ciuiũq; bonorũ cõsolationẽ expositis excõcionibus omeliisq; ꝑ singulos pæne dies habitis parũ proficeret. Nã primarii urbis: quos nũc barones: tunc capitaneos appellabãt: Impatori obsequẽtes: omnia põtificis cõsilia euertebãt. Sed dũ hic Fredericus parte una copiarũ Anconã obsidet: inde exercitus sui pars altera in ætruscis agit. Mediolanẽses sociorum bello populorũ præsertim Cremonensiũ placẽtinorũ ueronensiũq; auxilio urbẽ suã Mediolanũ: ubi fuerat: ẽ q̃ nunc: solito munitiorẽ ædificauerũt: & laudenses eius urbis nouæ: quæ nunc extat: a frederico ædificatæ ciues sociorũ bello lõbardorũ partibus accesserunt Per quod tẽpus gulelmo normanno rege siculo apud panormũ defuncto: alter Guilelmus filius successit. Et Hemanuel cõstantinopolitanus impator põtificẽ Alexandrũ ratus omnia faciliter cõcessurũ: quæ in frederici barbarossæ damnũ dedecusq; redundarẽt: cum uariis modis & artibus ptẽtauit. Misit nanq; oratorẽ ex italis gratiosũ Iordanẽ roberti olim capuani principis filiũ palatii impialis prothoseuaston: Cuius legatio ea ĩ primis subornata ẽ uerborũ fraude: qbus græci suo ipsorũ infortunio romanos põtifices ad idusq; tẽporis duodecies decepant: Hemanuelẽ suosq; sacerdotes: & impii proceres ĩ cõcilium accersitos: põtificem romanũ orbis christiani caput orãdum statuisse: ut se gregẽ etiam dominicũ in christi dei caulas bonus sanctusq; pastor ultro uenturos cogere uelit:

& muneribus:quæ preciosa attulerat:oblatis:ad extremū postulauit:Hemanuelem futu
rū tā fidelē q̄ potentem ecclesiæ & christianorū pugilem imani barbarosso redintegrati
ad totius Romani impii monarchiā pollicitus pecunias:& quidem īgentes:pollicitus co
pias tā multas:ut fredericū facile appareret Italia pelli posse.Pōtifex uero tāta rei ī fratꝝ
suorū ecclesiæ Cardinaliū cōcilio discussa:duos ex eo collegio oratori addidit:q Cōstāti
nopolim accedentes:quid ea sibi uellent:exploratius intelligerent.Erat is annus pōtifica
tus alexādri septimus.Per quod tempus romani fatis:ut uidetʒ:suis trahētibus uicinos so
ciosq; populos:& ī primis Thusculanos albanosq; aperto psequi odio cœperāt:nō magis
quia germanis illi:quādoq; sicut & romanoꝝ pars fauissent:q̄ q; impata īmoderatius tri
buta pendere noluissent.Ad eūq; uentū est in urbe furorē:ut inuito:ac reclamāte Alexā
dro pōtifice populus romanus raptis tumultuarie armis mense maio ī thusculanos duxe
rit.Ranio comes:quem apuliæ ducatu ab Innocentio secūdo pōtifice romano.Lothario
q; īperatore ornatū fuisse docuimus:Thusculanā urbem regebat:ad cuius gubernatio
nem potius q̄ dominiū:postq̄ apulia a Rogerio fuerat deturbatus:eū accersiuerāt Thu
sculani.Is uir ætate decrepitus:licet gente germanus esset:Alexādro pōtifici fauebat:&
tamen uiso romanoꝝ furore:q agro cultu consitionibusq; amœnissimo undiq; uastato
ad urbis oppugnatiōem succedebāt germanoꝝ ī nepesino sutrinoq; sedentiū auxilia ī
plorauit:quæ illi romanoꝝ duplicitates exosi:nec imperatori nec pōtifici satis ītegre cō
sētientiū attulere.Venit ī mentem nunc unica priscorū socordia Romanorū:qua illos li
uius usos scribit:quādo fusis apud alliā fluuiū a gallis senonibus:ac plane deletis coꝝ co
piis nec portæ urbis clausæ sūt:nec aliter hosti ita obuiū itum ē:qn ea gens inimica paten
tibus portis urbē ingressa ferro igniq; demolita sit:senserāt uiderātq; romani thusculū
obsidētes germanos obsessis suppetias attulisse:Et tamē aut suorū numero quē ingētem
nimiumq; fuisse dolemus consili:aut socordia sicut & maiores usi:cū erūpētibus Thu
sculanis germanisq; præliū cōmiserūt:Ad cuius initiū pars romanoꝝ p uineas siluasq; di
lapsa:pars ī p̄riam ē reuersa.Iā.n.apud romanos prisca desierat militiæ disciplina:nec fer
ra acies subsidiisq; ita erat firmata:qn prælio īpune mollioresq; qq; a nullo ꝓhibiti magi
stratu possēt excedere.Paucis itaq; resistētibus cædē ī romanis germani thu husculaniq;
maximā ediderūt:quā q iterfuit ciuis ut cōicio:& cardinalis romanus scribit:illā supas
se potius q̄ æquasse:quæ apud cānas sub Annibale accepta fuit.Sed siue hic scriptor mo
dū excesserit:siue aliqd maximū a similitudine:sicut fuit:significare uoluerit satis constat
nobis:nec alliēsem:nec cannensē cōsternāda re romana tāti fuisse:q̄ti eadē pene delēda
hæc thusculana clades momēti fuit:nunq̄.n.postea populū:nunq̄ diuitias Roma habu
it:nisi quas nup magni Eugenii quā tēporibus suis cū lautiore cultu instaurare occepit.
Ea ciuiū romanoꝝ clade audita:Alexander pōtifex mœstus ac plane aīo fractus:plagen
tē & incōditos ad sidera eiulatus tollētē oīs ætatis sexusq; multitudinē urbe plustrata:con
solari adnixus ē.& hostes tāta elati uictoria:oblatā occasiotiē secuti sūt:q albanis:Tibur
tinis & ex campania multis ī prædæ belliq; societatē cōuocatis ad usq; urbis mœnia:ad
ipsūq; tyberim populationē incendiaq; cōmisere.Barbarossusq; strage ipsa celeri audita
nūcio:Ancon ilico obsidiōe liberauit:& ad urbē potius cursu q̄ accessu rapido ꝓperauit
nec prius de ea celeritate substitit:q̄ de monte malo subiecta urbis mœnia sunt īspecta.
Ad diē posterā copiæ ī prata Neronis appellata subductæ:& uaticani irruptio ptentata:it

rupissentq; nisi defendentes pōtificis famuli obstitissent. Tulit molestissime fredericus i tāta romanoꝝ calamitate solos pontificis familiares eum suburbio ꝓhibere: & circū ductis ad beati Petri basilicā copiis parietē illius ꝑfringere ē aggressus. Q uūq; id tardiuscule succederet: ignē tecto ualuisq; supponi iussit: Suppositusq; fuerat: quū editui: & ecclesiæ icendiū auertere cupientes: ualuis reseratis illū furentē ingredi ꝑmiserunt. His intellectis pontifex sibi timens patriarchiū linquens lateranense in fraiepanēsiū domos amphiteatrū sanctæ mariæ nouæ monasteriū: & palarā siue palladiū undiq; cōplexas se cōtulit: ubi munera aliq̄diu uoluit exerceri. Per quod tēpus siciliæ rex gulielmus audita urbis romæ obsidione pōtifici timens: quē genitoris sui mores imitatus colebat: duas triremes illi & uim magnā pecuniaꝝ ideo misit: ut possit sibi: & ecclesiæ rebus uel fuga: uel defensione consulere: acceptasq; pecunias fraiepanēsibus: & petri leonis filiis: custodibusq; portarum a pōtifice distributa ē. q triremes ad regē reduci iubēs duos cū illis misit cardinales: ut regis cōsilio auxilioq;: qd sibi i tātis ꝑiculis agēdū esset exploratius intelligeret. Et Barbarossus iterea ad suas cōuersus artes: archiepiscopos epōsq; germanos in urbē misit oratores: id maxime cū romano populo curaturos: ut pōtificis utriusq; alexādri: & cremensis causa uel a populo æquis auribus audita discussaq;: dignior in unū ecclesiæ caput cōstitueret. quod si fieret pollicebat̄ sese pacē urbi: & oīa: quæ occupasset: ecclesiæ redditurū. Q uibus malignis artibus quū aures populū accōmodare Alexāder pōtifex cerneret nocte itēpesta cū sua familia urbe abiit. & ad Circeiū primo: post Tarracinā īde caietam delatus beneuentū accessit: Sub ipsā autē pōtificis fugā fredericus altero affectus ē maximo omniū icōmodo: q; pestilentia ꝑ Iuliū mensē q tūc erat: & igens: & subita suū inuasit exercitū: quē nō minus i ꝓceribus & magnatibus: q̄ in multitudine debaccata ē: adeo ut pace: quā fugiēs iuitus erat ꝑ suā absentiā redditurus: scripto uerbisq; data: recedere sit cōpulsus. Fugit uero lucā: & q; pestis i exercitu cōtinuaret: inde ꝓfectus pōtetremulo Terdonā Papiāq; accessit. Ibi multa in lōbardos bello socios itentare orsus breui deterritus est apparatibus: quos ab illis maximos fieri intelligeret. Fuerūtq; tam ardentes animis soci i bello populi: ut abeuntē Papia barbarossū quū i germaniā trāsmitteret prius q̄ agro papiēsi excederet sūt aggressi: quē fugientē potius q̄ abeuntē ad alpes usq; supremas extremā carpēdo aciē ꝑ dies singulos sūt secuti. uixq; dū fredericus i germanis q̄eti suæ locū degere potuerat. quū lōbardi oēs: Papiensibus Terdonēsibusq; exceptis publico statuerūt cōsilio urbē i loco ædificādā: unde Papiēsibus Terdonensibusq;: & mōteferratensibus: quos solos barbarossa in lōbardis amicos haberet molestiæ inferri possent: & apud Rouoretū: locus tanaro amni adiacēs designatus ē. ubi mediolanenses placētini: & Cremonēses cura eius rei i seipsos suscepta: urbē cōdidere: quā in barbarossæ dedecus iniuriāq;: & ut loco maior accederet auctoritas: de pōtificis nomine alexādriā appellauere. Q uod q̄dem ad annū salutis octauū & sexagesimū supra undecies Centenū: q & nonus alexandri pōtificatus erat actū inuenimus. Couenerūtq; in ipsā urbē fossa aggeribusq;: & plācata munitā humiliū prius castelloꝝ uillarumq; habitatores Marenghi gādofori Bergolli humilæ & solestæ. Creuit uero stati populus in multo maiorē eo: quē postea diebus nostris habuit. Siquidē cōstat q̄ndecim millia uiros primo eius cōditæ anno illā incoluisse. Dūq; pōtifex interea beneuenti agit Romani in albanos ducētes: quos germanis Thusculanisq; fauisse meminerāt: urbē ipsā ꝓgenitoꝝ olim suoꝝ patriā funditus destruxerunt. Id ipsūq;

Alexandria ædificatur. Anno salutis Mclxviii.

Thusculanis contigisset:nisi alexander pontifex sua se illos bonitate deterruisset:Sed &
p hoc ēt tēpus Hemanuel cōstātinopolitanus iperator apochrysariū suū ad Alexādrū
pōtificē mittēs Beneuentū:magnā legationi pecuniaꝝ uim addidit quas uerba factu-
rus orator i mediū prius obtulit:longaq; eius oro eā habuit cōclusionē:ut græcoꝝ subie
ctionē potius q̄ unionē occidētali ecclesiæ faciēdā sit pollicitus:si coronā occidētalis ipe
rii:qua fredericus iuste & debite priuatus:erat pontifex Constātinopolitano reddere uel
let.Q ua de re cū accuratissimas sæpenumero consultationes Alexander cū cardinali-
bus ac nobilitate romana habuisset:tandē petitā coronā dare & simul oblatā accipe pe-
cuniā noluit.Q uibus accidit diebus Guidonē cremēsem Antipapā apud basilicā sācti
Petri:ubi eū barbarossa germanoꝝ præsidio sæptū reliquerat:ifœlicē aiam exalare. Cui
altera cōplicibus i idolū suffectus est Ioānes sirmiēsis ex pānonia albas:uir pridē furtis
latrociniisq; infamis.perq; eius rei occasionē Fredericus ambergēsem episcopū bene &
catholice de Alexio pontifice sentientē ad eum misit oratorē:futurū ratus:ut machinatio
quā in pontificē more solito destinauerat:per boni:& ut existiauit:simplicis episcopi ope
ram fateretur.Per dandā.n.Alexādro pontifici & ecclesiæ pacem quantumuis amplissi
mā lōbardos fredericus post habitos relinq solos satagebat:ut disiūctos po stea utrosq;
facilius cōficeret:sed pontifex:qua erat prudentia:antiq hostis sui dolos callēs uerulas se
cōtulit.ubi nō prius bābargensem amicū hoiem:cū benigne pōtifex excepisset:iussit pu
blicæ mādata exponere:illoq; partim testes ex mādatoꝝ formula recusāte:partim pple-
xa loquente:factū est:ut re ne dū infecta:sed etiā uix i nchoata:ad barbarossū redierit.
Dumq; pōtifex uerulis agit:Raino:quem Thusculi dominum fuisse ostendimus:Ro-
manoꝝ in Thusculanos odium timens:ipsā urbem Ioāni antipapæ dedit:Eius enim iter
cessiōe Alemanni mōtis flasconensis oppidi cum illo pmutanōem facere pmiserunt.Ea
q; pmutatiōe uerbis & scripto cōstituta Ioānes qua die thusculis admissus fuerat:eadē
ē expulsus.Raino āt cū a flasconēsibus nō admitteret:thusculū redire quæsiuit:quē thu
sculani ne dū urbe pbibuerūt:sed agro quoq; præcipitē deturbarūt.Isq; uerulas ad pōtifi
cē cōfugiēs bene acceptus:iura:quæ sibi in thusculano cōpeterēt:ecclesiæ donauit. Thu-
sculani etiā crebris p singulos pene dies insultibus a Romano populo agitati:Alexādrū
pōtificē i dominū ptectoreq; publico cōsilio accersiuerūt:cuius deterriti præsētia Roma
ni motibus tēparūt. Agētē Thusculi pōtificē Alexandrū Henrici regis angliæ oratores
uiri ecclesiastici adierūt regē ipsū ab iniusta nota purgatū:quē necis beati Thomæ Can
tuarēsis archiepiscopi cōscium fuisse crebris rumoribus allatū erat.Q uibus auditis pō-
tifex de fratrum suorum consilio duos ad rem inspiciendam cardinales iti angliam lega
tos misit.Gerebat eo tempore bellum in hiberna henricus:qui de aduentu cardinalium
certior factus sese illis in Normādiam obuium humilemq; exhibuit:Re aliquādiu a car
dinalibus discussa:ad eam uentum est conclusionem:ut Henricus primorum regni cōci
lio ad cardinalium præsentiam conuocato:sese iuramēto purgauerit.in cuius uim infra-
scripta pontifici Alexandro & Romanæ ecclesiæ spopōdit fore:ut necis sancti uiri pœni
tentiam agat:cuius & si insons insciusq; fuit:occasionē præstitisse sit uisus:quia illum ui-
uentē minus debito & honorauerit:& fauore fuerit psecutus. Ducētos insup milites hie
rosolymā mittat āno itegro pmāsuros & sese nisi alia sit pōtificis mēs ante triēnium hie-

rosolymã cũ possibili exercitu aduersus barbaros pfecturꝫ: Malas isup cõsuetudines i re
gnum aduersus ecclesiasticã libertatem introductas emendaturꝫ pmissuruq; quod ha
ctenus phibuerit: ut subditis suis libera sit in quoscũq; euẽtus ad romanã curiã appella
tio. Ad extremũq; iureiurãdo henricus rex: quod minime poscebat: sese in filiũ regni cõ
sorté pfessus ẽ: regnu angliæ ab Alexãdro põtifice pmissũ ita obtinere: ut neminem post
hac angliæ rege fore declarauerit: q a romano põtifice nõ esset appellatus: Dũq; hæc p le
gatos i normandia agit põtifex alexander: ad urbẽ romã præscriptis sibi cõditiõibus pos
se accedere postulauit. Cõsulibus eni & populo pollicebat nihil agere: aut intentare: præ
ter illa: quæ diuinã rẽ in ecclesiis cernerent. Et quũ nõ admitteret: relicta ciuibus Thuscu
lanis urbe: in suã & ecclesiæ terrã cãpaniã se cõtulit. agebatq; signiæ: quãdo cardinales a
Normandia & anglia sunt reuersi: q retuleṙũt multa ispexisse: plurima audiuisse miracu
la: quæ ad beati Thomæ sepulchrũ deus ostẽderat. qobrẽ põtifex illũ in sanctorꝫ marty
rũ christi numerꝫ retulit. Nec minore postea uisũ est miraculo bellũ: quod iter henricũ
angliæ regẽ prædictũ: & filiũ suũ secundo cædis i beatũ Thomã cõmissæ ãno exortum
ẽ: cui fauores icentiuũq; addidit philippus rex frãcorꝫ: cuius filiã uiramus rex angliæ iu
nior habuit uxorẽ. Aqtaniaq; omnis eius belli motibus p ãnum quassata ad extremũ la
te cõmissis icendiis cõflagrauit. Se[illegible]ẽ ẽ nõ minus pniciosum q̃ detestabile id bel
lũ Alexandri põtificis opa: quã ca[illegible] sedis apostolicæ legato ad id misso diligen
tẽ accuratissimãq; adhibuit. Eodẽq; ã[illegible]ficatus alexãdri qntodecimo fredericus im
pator paratiorẽ supioribus exercitũ iã qnto in italiã duxit: & qa in mõtisferrati Marchi
onis fauoribus plurimũ fideret: p mõtem cinisiũ iter fecit. & primis i alpiũ descẽsu castris
ad secusã substitit: quod oppidũ sociis bello urbibus lõbardis fœderatũ: dolo magis & si
mulatione pacis q̃ uiribus captũ diripuit: igniq; uastauit. Inde Astã delatus: quæ urbs &
ipsa societati accesserat multa i illã cõminatus ẽ: quorꝫ timore pterritus mollior populus:
præsidio: quod a sociis inerat dimisso: urbẽ frederico dedit. Elatus bino ad urbes quas adi
erat successu fredericus: mõteferratẽsibus Papiẽsibusq; nõ magis urgẽtibus: q̃ opẽ afferẽ
tibus: Alexãdriã delere cõstituit: quã & furore plenus ipetiit. Sed pluuia octobri iam me
dio dies quatuor cõtinuata: Tanarusq; amnis alueo effusus magno alexãdrinis præsidio
fuerũt: quæ icõmoda fredericus ferratẽsisq; marchio: & papiẽsis: quo supabundabãt odii
in obsessos ardore: adeo tolerarunt: ut uel de cœno & aquis oppugnatio ter quaterque fu
erit intentata: & quum sotiorum: quod inerat: freti præsidio pari odio audaciaque Ale
xãdrini resisterent: menses quatuor asperæ hyemis obsidio continuata est. Ad prima au
tem ueris signa sociæ bello ciuitates opem obsessis ut afferrent mouerunt: annonam na
uibus aduerso pado Tanaroque fluminibus: & simul terra chartis copiosissimam com
portantes. Iamque Terdonam tantus attigerat exercitus: quum fredericus dolo in ale
xandriã diu structo: ut consumaret accelerauit cuniculos: ille in urbẽ pducentes occulte
suffoderat: qbus milites armatos igredi singulos oportebat: Nihil itaq; magis obstabat
patrãdo facinori q̃ obsessorꝫ puigil ppetuaq; custodia. quare astu ipator simulato ab ad
uẽrante inimico exercitu timore obsessos blãde allocutus: pacẽ illis obtulit: quã aliquot
dierꝫ induciæ præcesserunt: dũq; fessi diutina tot mensiũ obsidiõe Alexandrini curis
solutiores dormiunt: hostes cuniculo singuli quidẽ: sed contigui in urbẽ subrepunt. Ex-

citi tamē nocturni uigiles turmā hostilē tacitā i tenebris allucinātes potius q̄ inspiciētes
hostē adesse: captā eē urbem clamoribus significarūt: Ad easq; uoces alexādrini raptis
armis irruētes: eos q intrauerāt trucidāt: & cuniculo repagulis firmato: eruptiōe facta:
armatas Frederici cohortes ad portā expectātes īgenti ī ipsis cōmissa cæde ad imparatoris
usq; tentoria repulerūt: nec prius ī urbem īgressi sūt: q̄ ipositū fossæ: urbi supeminens ca
stellū igne supposito cremauerūt. Diēs tūc illucescebat christianis cælebertima domini
cæ resurrectiōis: cuius reuerentia sociorū bello populorū exercitus prælīū inire scelus du
xisset: sed ecōtra fredericus: sicut alexandrinos per eam cælebritatem quietiores incauti-
oresq; opprimere quesiuit: ita oblatā festæ oīum diei occasiōem fugæ accepit: et uasis in
exercitu ad crepusculū cōclamatis eductis copiis: castra: quæ speciē oppidi præ se ferrēt
cremari iussit. Q ui uero papiā petere itēdebat: terdonā uersus iter facere cogebat̄. qua
re sedētes ad terdonā socii bello populi: uisis: quæ præcedebāt quadrato agmie hostis sui
turmis: cū ea quæ apud Alexādriā nocte erāt facta ignorarēt sese ad prælīū parauerūt:
sed uno eodēq; tpe: quid apud alexādriā gestū erat: & fredericū flexo sinistrorsū agmi
ne ad guillā oppidū prima fecisse castra nūciatū ē. Erāt ī regiōe nobiles utriq; ptiū piter
affecti: qbus intercessoribus de pace agētibus res cōpromisso et īdutiis sedari cœptæ sūt
Fredericoq; guilelmo coloniēsi archiepisco: gerardo de pozascha tauriēsi capitaneo: et
Ricado de sancto nazareo papiēsi partes suas: Socii bello populi Giberto pisci Mediola
nēsi: Gerardo de Gambara brixiano: & Guilelmo ueronēsi suas & ipsi partes cōmisere.
Cōscriptis cōpromisso: īdutiarūq; fœderibus primores sociorū bello populorū imparatore
salutato iter in pp̄ria inierūt. Ipse āt oēs blāde allocutus Papiā se cōtulit. Redeūtes ī pp̄ria si
nistro pado sociorū exercitus: cū Placētiæ appropinquasset: Cremonēsibus obuiarūt cō-
sulibus: q copias suas ad carrotiū de tēpore illius moræ in castra socialia pducturi: tardi-
uscule pfecti erāt: ereditūq; ē cōsules prædictos papiesiū amicitia retardatos: fidē ea mo
ra sociis fefellisse. Q uod cū Cremonæ rescitū ē: cōsulibus successores dati: & illorū: q pri
mores urbis erāt: palacia solo æquata sunt: Cæteri lombardiæ populi indutias in castris
factas laudauerūt: Sed paci cum imperatore cōstituēdæ nō prius uacādū eē dixerunt.
q̄ Alexandri pontificis romani pacis & quietis ratio esset habita. quin etiam ueneti: quo
rum suasione arma principio in Fredericū a ueronēsibus paduanisq; capta fuisse osten
dimus: ut rebus etiā suis cōsulerent admoniti sunt. Sebastianus enim Zianus: quē anno
ante tertio Ducē creatū fuisse docuimus: Hemanuelis græcorū imperatoris bellum Ve-
netis graue onerosūq; esse intelligens pacē ab illo terq; quaterq; petierat. Isq; insolens
r emanuel imperator henricum dandulum oratorem ad se missum: q legationem suam constanti
animo exequeret̄: contra ius gentium uisu obtenebrarat: cādentibus æneis oculis appos
tis: quē tanq̄ de pace tractaturum uocari iusserat. Q uamobrem Veneti lombardorum
consilio usi pacem cū frederico occidentali imperatore constituerunt: pauloq; post cum
Guilelmo rege siculo fœdus in annos uiginti ea inierūt conditione: ut pacis bellorumq;
societas utrisq; eēt. Vt autē ad Almericū hierosolymæ regē reuertamur. Is cū charras ali
rex hiero quādo obsedisset potiū di qdē spe nō caruit: Sed a milone quodā de plāta seductus pecu
nia a soldano accepta abiit re īfecta. pauloq; post idē rex ī ascalonā urbē egregiā duxit.
cui expugnādæ Hemanuel græcorū ipator cōtra ac cōsueuerat magna submistrauit au-
xilia. Et tamē Almericus parādis cōmeatibus: q exercitui īportarēt adeo negligens fuit:

nt annona in castris deficiēte obsidionē alioqn fœliciter successurā soluere sit coactus. Eo autē Almerico haud diu post defuncto suffectus ē in sextū hierosolymæ regē Balduinus filius:q & si lepra pcusus fuit:regnū fortiter prudēterq̧ administrauit. Et i italia īterim fredericus ipator in meliorē mutatus esse sentētiā uidebat̃:q italiā ītelligens iniuriis quas forte ītentaret resistere paratā pacis dandæ pōtifici:& ecclesiæ.primus habuit mentionē:tresq̧ e collegio cardinales ab eo euocati cū sedis apostolicæ legatiōis titulo accesserunt:& Papiæ cōuentus est habitus:cui lōbardæ societatis oratores sedulo interfuere.Petierunt a Frederico Cardinales pacē:p quā pōtifex romanus sua & ecclesiæ iura tā spiritualia:q̄ tēporalia recipet:retineretq̧ intacta:& lōbardi subiectionis modū postularunt:cōferendorūq̧ tributorū cōsuetudinē obseruari:quā Carolus magnus ludouicus & Lotharius cōcessissent.Agebat̃q̧ pōtificis:& sociorū bello lōbardorū nomine.Hemanuelē Cōstātinopolitanū impatorē:& Guilelmū regē siciliæ pacis quæ fieret fœdera tenere Frederico autē iniqua postulāte cōuentus est dissolutus:& Cardinales ananiā ad pōtificē:Lōbardi i urbes quisq̧ suas:re infecta:rediere.Paulo deide post rescitū est:Fredericū priusq̄ cōuētus fuerit ichoatus:copias e germania nouas accersitū misisse:quas quū exploratores breui affuturas renunciassēt:Papiensē comensemq̧ agros Mediolanenses populationibus īfestarūt:Alexanderq̧ pōtifex:ut frederico papiensibusq̧ rē molestā faceret:Alexandriā urbē nouā dato episcopo exornauit:& Papiensē ecclesiā crucis:& palii dignitate priuauit. Anno salutis
Annus aduenerat pōtificatus Alexādri septimusdecimus:q & salutis Mc.lxxv.
quintus septuagesimus supra undecies centenū erat:cuius āni mense iunio frederici ipatoris copiæ:& q̄dem ingētes p domussulæ saltū puenerūt Comum:& sociorū bello ueronensiū brixianorū nouarensiū uercellensiūq̧ militia Mediolanensibus præsidio accessit:adeoq̧ ardētis i præliū animi fuerūt socii:ut irruiturū a Como furibundū hostē apto cāpo:& ut dixerunt subdiuo expectare uoluerint:ductūq̧ maximo apparatu Mediolanēsis populi charroniū i rus barlianū:quo quū esset ad horā diei tertiā uentū ipatientes moræ Mediolanenses septingenti eq̄tes comensi agro:qua hostis uēturus nūciabat̃.tria millia passus pgressi sunt.In quos a longe uisos fredericus trecentos primū eq̄tes īde alias post alias turmas iuicē pene cōtiguas imisit:ut repulsi mediolanenses multis acceptis uulneribus ad charoniū primo de fuga substiterit:Additaq̧ Mediolanēsium:& sociorū pugnæ ardori:quē præ se ferebat:resistēdi necessitate:uexilla charrotio ubi seruabant̃ euulsa sūt:Structaq̧ acies hosti opposita:& Fredericus iā totis copiis i præliū paratus ardētissimusq̧ aduolauerat:Primus i tāto cōferēdæ manus ardore frederici signifer quū aq̄lā in cōferctos hostes temere ītulisset:cōfossus:aq̄laq̧ primariū ipatoris signū i hostium potestatē facta ē.quo i loco cū pugna esset atrox:& multi hic ide caderēt:aliis etiā locis multa cōmittebat̃ cædes:ut neutri superātne hostē an superent̃ ītelligere possēt. Fredericus uero ad aq̄læ suæ casū ira potius q̄ timore pcitus:ipetū i hostes īcōsultius fecit:dūq̧ multos manu etiā ipse sua uulnerat īterficitq̧:equo suffosso prolapsus obcubuisse creditus ē.ad quam imperatoris cæsi famam pariter in utroque exercitu conuolantem:& ardentiores animis italici impressionem fecere:& germani pedem primo referre:post fugam sensim committere cœperunt.Nec fuit eo in prælio:quod pari utrinque odio commissum est:qui superatum concertatorem præmio uel ingenti promisso seruare uoluerit.fugientiū uero multos Ticinus amnis absorpsit:& plurimi eorū ignari itinerū ad hostiū oppida

castellaq; delati: partim cæsi: partim sunt capti: maior tamē ꝑ numero cædes i comēsibus papiensibusq; cōmissa ē. Facta de impedimētis & cæso ꝶ spoliis præda militi ē concessa. Erat comi uxor frederici: quæ mutata ueste uiꝝ funere regio prosequi satagebat: et quæsitum biduo cadauer nō īueniēs a Mediolanēsibus per oratores pe[r]ierat: cum die a commisso prælio qnta Fredericus Papiæ habitu comitatuq; Impatorio urbē pambulare prius ē cōspectus. q̄ eum uiuere uel Papiēsis populus rescisset. Postq̄ & uxor & uiri ecclesiastici ingēs multitudo: quos iturus i prælium imperator comi dimiserat Papiā ad eum cōuenerunt: multi eoꝝ ea fuerunt audacia: ut in faciem illi dicerent persecutionem ecclesiæ: qua tādiu Fredericus debacharet̄ germanos & suo imperio subditos luere. Ad quæ uerba audentiores facti episcopi & archiepiscopi numero multi quos secum imperator duxerat: illi sunt protestati sese: nisi romano pōtifici & ecclesiæ pacē breui dederit: eum derelicturos: cui successorē ab electoribus dari postulēt. Quibus minis deterritus fredericus Magdaburgēsem maguntinūq; archiepiscopos et normacēsem electū oratores ad pacē cū Alexādro pōtifice constituēdā destinauit: misitq; Ananiā: cuius pacis tractatū cōclusionēq;: quia maximi ea momēti in multorū maximorūq; regnoꝝ rebus fuit: & ut uolumini quod satis creuit modus det̄ in libꝝ sextūdecimū deferemus.

Blondi Forliuiensis historiaꝝ ab inclinatiōe Imperii Ro. decadis secūdæ liber sextus.

ACIS fœderumue formulā: quæ apud Ananiā: aut a pontifice Alexandro petita: aut oratoribus ab illo denegata ē omittimus: ꝙ eandē postea sæpius cōtigit uariari. Id enim solū ananiæ cōclusū est: ut pontifex bononiam. Fredericus imperator Mutinā se cōferrent: In qua locorum propinquitate & principes ad colloquiū cōuenire & oīa posse fœliciter: meliusq; cōponere apparebat. Delatus itaq; ad Garganum mōtē Alexāder: magnaq; fretus Guilelmi siciliæ regis liberalitate: tredecim illius triremes: quas reppit paratissimas apud uestā urbē suis onerauit: cū prælatis magnisq; uiris & cætera curialiū turba: tū etiam eqs albis qbus pontifex romanus iter faciēs uti cōsueuit & licet aduersa aliquādo usus sit nauigatiōe: palerosā tamē post alexā insulas: deinde Iaderam liburnoꝝ ciuitatē cū integra classe peruenit. Inde Venetias cū nauigasset solenni pōpa quā Sebastiann[u]s zianus dux accuratissime parauerat: a uenetis ē exceptus. Prius uero q̄ pōtifex uesta moturus esset: sex cardinales cū omni totius curiæ eqtatu Bononiā terra præmiserat: nō magis hospitium sibi: & curiæ paraturos: q̄ securitati & solitis Frederici machinationibus cōsulturos. Factūq; ē: ut eodē nō magis tēpore q̄ die pontifex Venetias: cardinales Bononiā: & Fredericus mutinam attigerit. Libet nunc cætera a christianis alibi gesta suo ēt huic tempori accōmodare: Cremonenses: Terdonēsesq; magna usi leuitate: quo tempore pōtifex uesta moturus erat: post habitis socioꝝ bello fœderibus Frederico adhæserāt. Et in Asia cū Noradinus turcoꝝ rex obiisset Saladinus qdā illi suffectus ē: q uir oium quos sæculum illud in gente barbara tulit: fortissimus prudentissimusq; fuit. adeo ut rege ægypo per arma capto occisoq; egyptū sibi Siriamq; subegerit. Christianos uero apud hierusalem & alibi in Asia agentes breui fuerat confecturus: nisi eodem anno & propemodum mēse quo ipse a turcis: a christianis Balduinus in regem fuisset assumptus: Is enim quartus Balduinus et si lepra sicut diximus: erat tactus: nec animus illi nec rei militaris peritia inferior habebatur. Cum enim ad tertium utriusq; regni annum apud Ascalonem

prælio concurrissent maiores Saladini copias Balduinus fudit:& altero itẽ prælio apud
Tyberiadem cõmisso inter eos.uiginti millia Sarracenos Turcos:& arabas præsẽte Sa-
ladino minores copiæ Balduini ꝓfligarũt.Profecturus uero minoris asiæ Armeniæ:&
liciæ olim regnis:quam maiorẽ Turchiã nunc appellant Saladinus Soldanũ præfecerat
gente Turcum paucis admodũ copiis attributis:cũ qbus tantã prouinciã administraret
fraq; Saladino tãtis iplicito bellis q̃ta aduersus ægyptios christianosq; eũ suscæpisse ostẽ
dimus.Hemanuel secundus græcoꝝ iperator subiicienda sibi turchia animum adiecit:
& copiis quidẽ igentibus paratissimisq; raptim ductis:Ciliciã primum spoliãdo uẽdocq;
subegit.Asiã minorẽ igressus ad cuneũ usq; urbẽ ꝓuinciæ primariã ꝑuenit.Soldanus i-
terim copiis armatoꝝ decẽmiliũ magno labore cõtractis:haud lõge a cuneo desedit:præ
sentiæ cuius spe ea urbs regia Turcoꝝ amantissima substentabat.Tactus uero erat sol-
danus regni ambitione:& si forte de saladino aliquid durius accidisset illi succedere ex-
pectabat.quare multis hemanuelẽ orauit:ut parte eaꝝ ciuitatũ.quas cœpat retẽta:quod
erat reliquũ sibi reliqueret fœdera secũ quæcunq; præscriberet inituro:Et cũ Hemanuel
Cuneũ obstinatius petens i illũ ducere pararet ingenio barbarus astuq; rebus suis cõsule
re prexit.Fuga nanq; simulata fauces montiũ arctissimas ẽ ingressus.Quẽ Hemanuel
euestigio est insecutus:futuꝝ ratus:ut eo exercitu oppresso.Turchia omnis i suã fieret
potestatẽ.Sed aditibus ubiq; repagula præsidiaq; barbarus ita apposuerat:ut q̃primum
igressus fuit.Hemanuel sese cũ omni exercitu iterceptũ mœstus:& omni destitutus spe
salutis itellexit.Actũq; erat de eo exercituq; suo.nisi Soldanus ꝑfidia i saladinũ usus:re
gno quod ambiebat ipatoris græcoꝝq; præsidia uoluisset magno beneficio cõparare.
Nihil enim ultra captis ipatori & græcis ꝓscribens:q̃ ut iis quæ de turcis cepant:redditis
pacẽ secũ posthac cõstãter seruarent:eos abire ꝑmisit.Vt autẽ ad pacẽ italicã redeamus
ãnũ agebat in pontificatu Alexander duo deuigesimũ:q & salutis septimus septuagesi- Anno salutis
mus supra undecies centenũ erat.Quando uenetias mense martio in Patriarchiũq; M.clxxvii.
quod in riuoalto ẽ applicuit.quo in loco eũ e uestigio cõuenerũt frederici oratores:suspe
ctã allegantes Bononiã urbẽ apud quã locus cõuentui fuerat destinatus:& re in cõcilio
dicussa cõstituendæ pacis dicta dies ferrariã ẽ mutata.Põtifex interea turbæ nobiliũ:&
omnifariã populoꝝ:q ad eius cõspectũ undiq; cõuenerãt satisfacturus dominica die Ie
iunii celeberrima cuius diuini officii uerba pæne omnia læticiã præ se ferunt: i euangeli
stæ marci basilica rem diuinã fecit:& aureã rosã de eius diei more sebastiano duci hono
ris gratia dedit:Qua in cælebritate populis:q undiq; cõfluxerant:nihil gratius fuit: aut
admirabilius:q̃ habita a põtifice eloquentissimo omelia.Postridie huius diei pontifex
ꝓfectus uenetiis duce & maxima parte nobilitatis uenetæ deducẽtibus Ferrariã se cõtu
lit.Quo itẽ in loco uariantibus iperatoris:& socioꝝ bello populoꝝ sentẽtiis mutatus tra
ctandæ pacis locus ea conditione uenetiis designatus est:ut sese ueneta respublica sacra-
mento obligaret:non admittendum uenetiis imperatorem:priusq̃ a suis oratoribus con
clusam pacem ipse iureiurando solemniter confirmasset.Venetorum autẽ spõsione scri
pto allata iterum pontifex duce Sebastiano deducente secundo pado uenetias ẽ delatus
Qua in urbe pacẽ ea forma:quã Alexander pontifex sẽp antea petierat Federici ora-
tores ecclesiæ cõcesserunt.Guilelmo autẽ regi siculo pax in quidecim annos:& sociis bel-
lo lõbardis sex annoꝝ idutie fuerũt datæ.Satis memores sumus supra a nobis scriptũ eẽ

Alexandrũ põtificẽ pro Hemanuele cõstãtinopolitano imperatore pacẽ æque ac pro re
ge siculo semp antea postulasset:ut mirari cogamur imperatorẽ ipsũ in conclusione Ve
netiis facta fuisse præteritũ: Sed quod scriptores nõ tradũt:a qbus hæc sumimus:nostra
fert opinio:ipsum impatorem tunc a Turcorũ soldano sicut ostẽdimus interceptũ: a põ
tifice p mortuo fuisse omissũ. Fœderibus pacis ad tertium q̃ inchoata fuerat mẽsem con
clusis. Scriptoq; solenni. quod legimus firmatis: Fredericus ĩperator clugiã: et paulo post
permittente põtifice Venetias est deductus. Postera aduentus sui die: in qua apostoli Ia
cobi natalitiis uigiliæ obseruabãtur: põtifex ad fores intrinsicas basilicæ Marci euãgeli
stæ sella sedens ornatissima Fredericũ ĩperatorẽ expectauit: q cũ attigisset uestibulũ: di
missa humeris purpurea clamide qua ĩduebat: in terrã cernuus: ac plane prostratus põ
tificis pedes exosculatus ẽ. et põtifex illũ manu subleuatũ ad oris osculũ admisit. Itũ est
inde ad sacrũ: & qdẽ gemmis ornatissimũ præciosissimis basilicæ altariũ. Quo itẽ in lo
co celsiore conspecti sũt orbis christiani pricipes sese inuicẽ amplexãtes. Paulo post pro
fectus Veneta urbe Fredericus: cũ Rauẽnã: & inde Cesenam se cõtulisset Bretenorium
romanæ ecclesiæ oppidũ: sibi retinere conatus ẽ: quod tamẽ requisitus breui reddidit. Et
põtifex Alexãder cum suis triremibus tredecim: aliisq; quattuor quas Veneti addiderũt
deducẽte usq; Ratiẽnã Sebastiano duce ad Sipõtinũ gargani mõtis portum: unde uene
rat ẽ reuersus. Inde p Troiã beneuẽtumq; ad casinẽsem saltũ delatus: cõtulit se ad Anani
am. Quod cũ intellexisset Ioãnes ille firmiensis Antipapa: in castelli Montisalbani late
bras se abscõdit. Romani uero quam ecclesiæ: atq; omni Italiæ datã esse cernebãt optatis
simã: & ipsi pacem a suo præsule popos cerũt. missis urbis primoribus septem uiris qui
bus facultas cõponẽdi plenaria ẽ attributa. Nihil uero accuratius egit põtifex: q̃ ut cõsuli
bus oĩno post habitis dominiũ urbis sibi plenarie permitterẽt. uenitq; Thusculum quo
maius populo romano sui et curiæ faceret desideriũ: nec potuit euincere: ut annis iã quin
quaginta cõtinuatis tollerẽt abusus: quin actũ ẽ ut creati a populo cõsules nõ prius ad
magistratũ custodiendæ urbis admitterentur q̃ fidei seruãdæ pontifici: & ecclesiæ sacra
mento ad eius pedes adacti essent. Rediitq; tũc tertiũ Romã Alexãder pontifex: & latera
nẽsem primo post cæteras inuisens urbis basilicas sese populo salutãdum adorandũq;
passim exhibuit & paulopost ut ecclesiam a scismatis labe multis ante annis inquinatam
cõmodius reformaret: conciliũ generale ex orbe christiano: ad quod ĩgens cõfluxit mul
titudo: laterani cælebrauit. In quo præter cætera: christianis oĩbus sub ecclesiæ censurarũ
cõminatione inhibuit: ne ferrũ ligna armaq; barbaris infidelibus ĩportarent. Quo ãno
Venetiis defuncto duci Sebastiabo Ziano Aureus magister Petrus ẽ suffectus. Et ĩpe
rator cõstantinopolitanus secũdus Hemanuel moriẽs Alexiũ puerũ: cui agnes Philippi
regis francorũ filia esset sponsa: reliquit imperii successorem: Andronico quondam græ
co regia ꝓsapia oriũdo: ea cõditione in tutorẽ: curatorẽq; sibi dato: ut ĩperiũ ipse aliquot
annis pro puero administraret. Per quod item tempus rex hierosolymæ quartus Baldui
nus Saladino Turcorum regi præstantissimo quotiens congrederetur fortiter resistebat
Et tamen illius uirtutem eximiam: & suum ipsius lepræ incommodum secum reputãs
futuris christianorum Asiæ rebus pro sua prudentia prospicere constituit. Cum enim
deterrẽte morbo uxorem ducere noluisset: liberorũ spe destitutus: nepotes quæsiuit relin
quere successores: duas nãq; sorores suas i mrĩmoniũ collocauit: q̃rũ primogenita noĩe

[Handwritten marginal notes:]
ontifiris os cu
perator.

n lateranense
ntro celebratũ.

ndi imperatori
alexius puer
Ro tutore.

Balduini hiero
gis soror nupsit
no longaspata marchioni
ferrati

Sibylla guilelmo marchioni montisferrati lōgaspata cognomine appellato nupsit: quæ
primo anno filiū pepit: cui balduino fuit de auunculi noie appellatio: ad annū quoq; in
quo prædicta contigerunt: qui erat primus octogesimusq; salutis supra undecies cente- Anno salutis
num Alexander pontifex romanus gloria magis q̄ annis plenus Romæ diē obiit. cuius Mclxxxi.
fuit successor tertius lutius luca urbe & gente nobili oriundus. Per cuius tēpora pōtifica
tus: & hierosolymæ regni: & græcorū impii uires pessū ire cœperunt. andronicus eni quē
alexii curatorē a secundo Hemanuele relictū fuisse ostēdimus: id ambiēs impiū multa i
hunc maxime modū machinatus est. Gentē latini nois: quæ frequentissima tūc tēporis
partim cōuersabat: suis conatibus maxime aduersaturā suspicabat. Q uare tanti apud
populū nobilesq;: & ipsum ipatorē egit: ut gens ipsa nō magis publico edicto q̄ furibun
do ipetu sit expulsa. Et breui post nauigantē laxandi animi gratia impatorē alexiū i ma
re præcipitatū necauit. Isq; sumpta e uestigio purpura: impator a satellitibus cōplicibus
q; declaratus: oēs in curia & ciuitate primarios horrēda substulit occasione. Q uæ dū
Cōstantinopoli agerent Guilelmus lōgaspata mōteferratēsis Balduini regis gener: & al
terius balduini ifantis genitor hierosolymæ ē defunctus. Q uare baldumus rex ingra
uescentis cū ætate morbi sui: & nepotis: quē destinauerat successorē ætatis: & simul uir-
tutis Saladini hostis piculū animo metitus: præsidiū regno simul & nepoti p nouū soro
ris Sibyllæ matrimoniū afferre quæsiuit: cāq; adolescenti pitaua gēte oriundo Guidoni
de lusignano dedit uxorē: ea cōditione dotis fœderibus adiecta: ut quando se rebus hu-
manis eximi cōtigeret guido p nepote balduino: quoad pueritiā supgressus esset: guber
nandū acciperet. Ingressusq; regiā guido pmittente rege omnia administrauit. ¶ Lucius
autē pontifex romanus: dū hæc fiebant: consules a romanis deponi curauit: multo enim
ex nobilitate populoq; romano ope & auxilio: quos iam diu ea tyrānis ad rapinā omnia
conuertens fastidisset innitebat. Sed adeo cōsularis factio præualuit: ut lucio urbe detur
bato in fautores suos crudeliter sit sæuitū: nouo. n. apud romanos exemplo quotquot pō
tifici studuisse comptū ē: qui fuga sibi tardius consuluerint: effossis oculis sunt cæcati: &
pontifex fugæ suæ necessitate ad bonū cōuersa cōsiliū: quod romæ destinauerat: Vero
nā conciliū cōuocauit: rebus hierosolymæ titubantibus suppetias allaturus. Nā Guido
lusignanus in regni hierosolymitani administratione: quā quartū balduinū regē sibi cō
misisse ostendimus: adeo elatus: imprudensq; fuit: ut eū rex breui deiicere sit cōpulsus.
Q uinetiā rex nepotis regniq; rebus cōsulturus: illū ut erat puerū i regē declaratū demo
re inunxit: Bertrando comite tripolitano in pueri ipsius regis tutorē regniq; administra
torem solēniter cōstituto. ¶ Per quæ tēpora Saladinus regni hierosolymitani terrā cū ma
gno aggressus exercitū igentē pecoris hoiumq; abegit prædā: & cōgressos prædatori-
bus christianos milites: in quis tēplarii fuerunt multi: maiori ex parte occidit. Ea & simi-
lia futuræ desolationis regni christianorū indicia quū optime recognoscerent heraclius
Patriarcha hierosolymitanus: & hospitalis peregrinorū hierosolymæ magister: Vero
nam ad luciū pontificem: & inde eo suadente ad philippū frācorum regem se cōtulerūt
opē rebus afflictis hierosolymæ postulātes: philippusq; cū ire nō posset: multos milites
hierosolymam ituros in italiā ad pōtificē misit: nec iterea quiuit i male quæsito impio An
dronicus. nā guilelmus siciliæ rex illatā latinis ex ipio iniuriā sui animi generositate ulci
sci prexit q̄ nauali terrestriq; expeditiōe Thessalonicā macedoniæ urbē aggressus eam,

cæpit:& multas græciæ ac thraciæ urbes parti afflixit:partim ſibi parere coegit. Andronicus.n.q̃ ſe cõſtãtinopolitanis odioſiſſimũ eſſe itelligeret:nullas in Guilelmũ copias aut mari:aut terra educere eſt auſus:quin potius urbi ſeruandæ intentiſſimus fuit:huic ſuſpecti diuerſis inſimulati cauſis:aut interfecti:aut ſi pudor aliquid mitius agẽdũ ſuaſit: exilio ſunt damnati. Q ua impulſi neceſſitate conſtantinopolitani Iſach quendã impiali et ipſum proſapia genitum ex peloponneſſo uocatum imperatorem tumultu cõcito acclamauerunt. Iſq; populi multitudine ſtipatus Andronicũ prælio ſupatũ: captũq; ſingulis mutilatũ mẽbris:uitã in acerbis cruciatibus finire curauit. andronici morte i Italiã núciata:quæſiuit tertius lucius pontifex romanus: Guilelmũ Siciliæ regẽ q cũ Iſach nouo rege conſtantinopolitano pacẽ cõpoſuerat hieroſolymã mittere:cui & Philippi regis frãcorum agentẽ militiã:& alios quotquot ex orbe chriſtiano Veronã ad edictũ cõuenire iuſſerat:addere itendebat. Sed núcii hæc cum Guilelmo rege Siculo acturi uixdũ a põtifice profecti erant:cũ ſãctus ipſe pater Veronæ defunctus eſt. Cui urbanus tertius ex gente Cribella Mediolanenſi põtifex eſt ſuffectus. Eodemque in tempore primus Fredericus occidentalis Romanorum Imperator Henricũ filiũ ꝓuinciis & urbibus: quas de Italia romanũ tũc poſſidebat iperiũ præfecit:p quod tempus cũ aureus magi Petrus dux Venetiaꝝ adrenſes cogere uolẽs ut & archiepiſcopũ ſuũ curarent gradenſi patriarche deferre: Illi tunc quartũ ueneto rebellãtes iperio. Belæ tertio regi ungaro adheſerũt. Paulo aũt prius q̃ Lucius põtifex romanus Veronæ ſicut oſtendimus diẽ obiert hieroſolyme quartus Balduinus lepra magiſ q̃ ſenio cõfectus interierat. Q uintuſq; Balduinus nepos puer & ipſe rex ſucceſſerat:cuius regni curã tripolitanus comes ſicut defunctus uoluerat ſenior Balduinus gerere nequerat:q Sibilla pueri mater:Guidoq; Luſinianus uir ſuus uerbis taliter reſpõderant.ut nim illo repellendo:ſi aduenilſet eos apparuerit illaturos. Dũq; res ipſa magnis chriſtianorum hieroſolymæ agentiũ ſimultatibus tractatur Balduinus puer regni hieroſolymæ chriſtianorũ ſeptimus ad octauũ auũculi necis menſẽ defũctus ẽ. Eam pueri regis mortẽ Sybilla genitrix præcognitã texit:futurũ quod apparebat uerita:ne Tripolitanũ comitem populus & militia omnis in regẽ hieroſolymæ accerſirent:multiſq; aſtuta mulier non magis pollicitationibus blanditiiſq; q̃ largitionibus a patriarcha:epiſcopis:proceribus magnatibuſq; Guidonem uirum ſuũ præſetem & ipſum inſtãtẽ hieroſolymæ regẽ creari obtinuit. Tulit uero grauiter tãtã iniuriam Raimundus comes Tripolitanus:et debito cõmotior uidictæ ardẽtiſſimus ſtuduit: quæ nõ magis æmuli Guidonis regis. q̃ ſuã ipſius & cæteroꝝ latini nois populorum rem in Aſia euertit. Indutias nãq; cũ Saladino cõſtituit:quæ tripolitanum comitatum a fauore chriſtianoꝝ penitus ſepararunt: Q uin etiam Tyberiadis & galileæ principatũ hæreditate tenentẽ nobiliſſimã mulierẽ ſibi matrimonio copulãs:eũdeq; quoq; pncipatũ regno hieroſolymæ per nuptias abſtulit. Erãt tamẽ tũc tẽporis ſaladino cũ chriſtianis oibus generales idutiæ quas uir aſtutus abrumpere ſatagebat:cum fortuna eius conſiliis fomentum addidit. Montis regalis chriſtianus princeps multa trans iordanũ deditione tenebat:ſaracenis undiq; continentia:a quibus hieroſolymam ãnona ppetuo ãni tẽpore ipottabatur. Is princeps incõſulto ac penitus iſcio rege idutias temere uiolauit. Q uod cũ itellexiſſet Saladinus Turcis ſaraceniſq; oibus aſiaticis per núcios et litteras ſuaſit utendũ cẽ omnium maxima:quam tunc diſcordes chriſtiani præberent ſui ipſoꝝ exterminii occa

sione: effecitq; cælebrata p Asiã Saladini fama & auctoritas:ut nõ magis subditi ad edi ctũq; alii barbari ad tanti uiri suasiones i maximũ conuenerunt exercitum: i quo equites quinquaginta millia præter peditatum pæne inumerum fuere. Q ui uero nullum ad hie rosolymam tutum habituri fuerant iter: in quo aut saltus inuii: aut annonæ defectus aut oppositæ christianoꝝ copiæ nõ fuerint tardaturæ: barbari p tripolitanũ Tyberiadisq; & nazarenum delati agrum omnia pacata qetaq; iuenerunt. V nde prima ad acconem: quæ & Ptolemaida: castra metati sunt. Inerant uero urbi religiosoꝝ christianæ militiæ princi pes templi: & hospitalis hierosolymæ magistri: qbus eam urbẽ a regibus hierosolymæ concessam fuisse ostendimus: hiq; ad primum hostilẽ impetũ q kalendis maii factus ẽ intrepide eduxerunt: ac prælio sũt congressi: Pugnatũ est dispari ualde copiaꝝ numero disparique uirtute: q; pauciores multo religiosi milites magnã cædem in barbaroꝝ multi tudine ediderunt: nec cessit uictoria christianis incruenta: q; hospitalis magister uir for tissimus: & meliores qq; ex suis in prælio ciciderunt: quæ clades accepta multo magis rem christianam: q̃ illata barbaros afflixit Raimundus interim tripolitanus comes bar baroꝝ indutiis parum fidens tyberiade cõmuniuerat: in quam saladinum respicere intel lexerat: & uxor sua ibidem relicta tripoli se contulerat: apud quem tantũ ualuerant chri stianoꝝ preces: ut guidoni hierosolymæ regi conciliatus a barbaroꝝ indutiis discesse rit. Q uaobrem Saladinus Accone omissa: Tyberiadem obsedit. Confugerat a kalen darum maii prælio hierosolymam templi magister: quo & postea Raimundo Tripoli tano comite impulsoribus Guido rex copias quotquot christiani asiæ poterant dare con iunxerat: dumq; christiani in tyberiade obsessi barbarorum oppugnationibus in trepi de fortiterq; resistunt: coactum apud hierosolymã exercitũ Guido rex Raimundusq; Tripolitanus & templi magister diuisis inter se muneribus eduxerunt: & uerso ad Ty beriadẽ urbem obsidione leuandam agmine: primo ad fontẽ sophorianũ castra fecerũt In quos Saladinus: & ipse impiger magnam copiarum partem immisit. Dumq; secũdis castris christiani thronum ethim aquis abundantem uicum petere cõtendunt obuii ho stes inumera multitudo præoccupauere: Et christiani prælio: quod tota die ad noctẽ con tinuatũ erat defatigati. in arido cãpestri loco castra firmare coacti sunt. Dies erat nonaꝝ Iulii quarta: in cuius ardore fessũ prælio: & itinere militẽ confectaq; caumate & labore iu menta: quis reficiendi nulla penitus facultas fuit. Eadẽq; nocte Saladinus omissa tybe riadis obsidione: ad suos cũ toto exercitu se cõtulit: fuisse traditũ ẽ christianos milites in prælio expeditos equites trigĩta milites quadraginta millia: quibus facille fuisset: quadru plo maiori barbaroꝝ exercitui resistere. sed q̃primũ hostes: q tota lacessiuerãt nocte ad auroraẽ structa acie cæpunt ĩpetere: cõfecta siti caumate: & uigilia nr̃oꝝ nõ magis iumẽ toꝝ q̃ hominũ corpora pristinũ amisisse uigorẽ: ac plane sopita esse sunt uisa: & q ternos quaternosq; singuli fugare ꝓsternere: ac conficere soliti fuerant: uice mirandũ in modũ uersa seni septeniq; a singulis hostiũ fugabãtᷣ: ut fuga prius ad ortũ solis dissipatioq; nr̃oꝝ sit uisa: q̃ præliũ ordie potuerit ĩchoari: Dũq; duces christiani ptẽ fugiẽtẽ: dilabẽtẽq; aciẽ militẽ detrahũt: parti reprimẽdo ferociẽti hoste se cõtinẽt: fœda & alias ĩaudita ĩ christia nis cõmissa ẽ fuga: de qua tamẽ paucissimi sũt ꝓlapsi: q; nedũ fugientes singulos: sed eos etiã: q globati positis armis manũ dabãt: barbari trucidabãt: tripolitanũ comitẽ ab ami co seruatũ barbaro tyrũ fuisse deductũ: fama ĩcrebruit. guidonẽ regem: & tẽpli magr̃m

xpiani & templ[illegible] cum infideles

thronus

xpiani fugiunt

cum notioribus nostrorum militibus seruatis: Saladinus uinctos abduxit. Eaq; in mise
rabili clade magna crucis salutiferæ pars amissa est: nec uero cessauit sicut alibi assolet
cum fine prælii nostrorum cædes. ꝙ religiosos Saladinus quotquot seruari erant: secu
ri percussit: peruasit uero ostensa in prælio pusillanimitas cæterorum quoque christiano
rum: qui in urbibus manserant: animos ut paucos barbaros quātūuis multi expauesce
rent christiani. Tanta potitus uictoria Saladinus primum ad acconem duxit: quam
christiani cum singulis uestimentis abire permissi e uestigio dediderunt: Beritum deīde
post bibliū: & continuato uictoriæ cursu: quicquid ab Acone ad Ascalonem maritima
regio habet: Saladinus pari deditiōis facilitate recæpit. Ascalonitæ autem urbis munitio
ne fisi sese non prius deditionem facturos esse responderunt: q̄ hierosolyma in hostis fie
ret potestatem: Oberat uero plurimum rei christianæ nō magis fortitudo & rei militaris
peritia q̄ recognita uirtus & humanitas Saladini: quæ nostros ad faciendum deditionē
redderet faciliores. Siquidem nullum qui tributa sibi pendere uellet populum urbe: aut
oppido eiecit: nulli datam fidem uiolauit uir promissi tenacissimus & in misericordiam li
beralitatemq; procliuus. Forte p eos dies in quibus infaustum christianis cōmissum est
prælium Conradus Marchio montis ferrati Tyrum applicuit nauigio uectus Isach cō
stantinopolitani imperatoris: cuius sororem in matrimonium accæperat. Qua quidē
affinitate imperator eum honestauerat: quia opem sibi attulerat aduersus græcū nobilē
ad imperium aspirantem: Eodemq; die Tripolitanus comes Tirum & ipse de fuga ab in
fausto prælio se contulit: qui uir perfidus scelerum suorum sibi conscius: cum uirtutem
conradi duceret suspectam: relicta tyro tripolim accessit: ubi morte subitanea est defun
ctus. Dumq; cadauer eius de more leuatur: preputium illi inuentum est obligatum: ꝙ
miser ipse saracenus: sicut fama uulgauerat effectus fuerat circuncisus: Tripolisq; Anti
oceno principi est permissa: ut Conrado Montisferratense tyrum: & Antiochiā: tripo
limq; suo principe defensantibus non nihil spei christianis in asia esse reliquum apparue
rit. Et forte per id tempus Guilelmi siciliæ regis quadraginta triremium classis ex impro
uiso apud Tyrum apparuit: eamq; esse christianorum nō prius est creditum: q̄ Marga
ritus uir siculus fama notus: sese illius præfectum ductoremq; ostendisset: Guilelmus. n.
Normānus rex omniū eius seculi christianorum peritissimus: q̄primum Guidonē hie
rosolymæ regem nouum & tripolitanum Comitem aperto dissidere odio resciit: eā clas
sem christianæ rei præsidio destinauit: Saladinus interim ad Ascalonem reuersus dierū
decem oppugnatione agitatam: ea sibi imposita conditione passus est recipere: ut Guido
nem Lusignanum regem & templi magistrum Tyrum deduceret liberatos: Sed & tur
corum alia manus ingens Laudoceam aggressa dedentibus christianis potita est: aucta
q; arabum turmis & cohortibus eadem manus Anthiocenos fines ingressa: & in montē
usq; nereum delata populatione: incendiisq; omnia fœdauit: in quos rapinis debachā
tes: & nulla militari coercitos disciplina anthiocena plæbs & militia christiana aggressa:
nō minori cæde affecit: q̄ in nostris ediderant. Saladinus interea Ascalone cōmunien
da fuerat occupatus. Qui aliis auctis copiis quæ ab Anthiocena populatiōe diffugerāt
in hierosolymam duxit: quam ad occidentalem plagam obsedit. Oppugnationibusq; p
decem dies frustra ibidem continuatis: alia atq; alia per uiginti item dies castra fecit: ob
sessiq; ingens populi multitudo desperatione magis suppetiarū adducti: q̄ oppugnan

tium timore perterriti:deditionē ea fecerunt conditiōe:ut cū supellectili:quā humeris sin guli ferre possent:abire pmitterent̃.Inuenioq; factā esse eā deditionē secūda die octobris anno nono octogesimo:postq̄ in christianoꝝ fuerat potestate.Migraturi hierosolyma christiani heracliū patriarchā & clerū facto agmine sunt secuti:Q uoꝝ pars antiochiā pars Tyrū:pars alexādriā petiit:quæ hæc ipsa a margarito regis Siciliæ classis præfecto excepta i siciliā ē transmissa.Saladinus uero hierosolymam igressus cāpanas primū turribus deiecit:basilicæ dehinc etiā ecclesiæ christianoꝝ iumētis i stabula sunt cōpletæ:præter tēplum Salomonis olim cæleberrimū:quod turcis pariter & sarracenis:sicut & Christianis cōsu euerat sanctū esse:illudq; priusq̄ saladinus igredi uoluerit:aqua lauari rosacea:& suis lustrari execrationibus curauit.Manserūtq; i urbe christiani asia oriūdi multitudo:quæ populū nō sineret desiderari suriani armenii iacobitæ georgiani & græci.Profectus inde ipiger Saladinus i Tyrū duxit:quā urbē Cōradus marchio nō magis ciuibus q̄ cæteris q eo cōfugerant christianis publico pmittēte cōcilio defensandā:& ppetua ditione tenendam accepat:Margaritusq; siculus præsidio illi cū classe fideliter assistebat. Q uare terra mariq; repulsus:& clade affectus nō minima ferociēs Turcus i hierosolymā ē reuersus.puaserat iam:& maximo cōsternauerat mœrore cunctas occidētis christianoꝝ pumcias ifœlix captæ hierosolymæ nuncius:& de ope durantibus in fide urbibus ac oppidis afferēda multi populi cōsilia inibant.Vrbanusq; pōtifex romanus:quem audita Guidonis lusiniaci regis noui:& Tripolitani Comitis dissidia:& quē saladini uirtutis fama principio sui pōtificatus terruerat:orbem christianoꝝ generali edicto de mittendis i asiā copiis monuerat.Idq; quū serius negligētiusq; ardore sui animi:quo ferebat̃ fieri cerneret:Venetias petere cōstituerat:christianā eo militiā festinantius copiosiusq; sua præsentia cōuocaturus.Iāq; ferrariā attigerat:quū ifœlicis prælii rumore primū:post certiore:atq; q̄ erat maiore christianoꝝ reꝝ extermini nuncio ad se plato:febre & dolore correptus ē:ex qua breui mœstus iterit.Suffectusq; ē illi octauus Gregorius beneuēto oriundus:qui ardore animi par suo prædecessori parē illi:sed tēpore acceleratiorē habuit mortis euentū.Nāq; quū admittenda i terrā sāctā christianoꝝ militū auxilia totis animi corporisq; uiribus isudat.pisas se cōtulit:quo pisanos iter & genuenses acerrimo cōtēdentes bello pacē facilius cōponeret.Pace autē plane cōposita adiecta utriq; parti cōditione:ut classe armata i barbaros ducerēt christianos in asia uexantes:ad diē pontificatus sui duodesexagesimū pisis obiit:Tertiusq; clæmens Roma oriundus demādatū sibi papatū accepit.Interim Saladinus āthiocenū principatū:cuius ditionis essent ciuitates quinq; & uiginti:intra tres mēses cæpat.Antiochiā uero quū pergeret obsidere:patriarcha:cuius iperio tāta urbs suberat:multis ab illo ditatus pecuniis dedidit.At clæmens tertius pontifex romanus christianoꝝ rem i asia magis magisq; i dies pclitari itelligens:generali:ut in similibus assolet:edicto christianos admonet:excitat:hortat̃:ut crucis salutiferæ signo nō magis humeris q̄ cordibus affixo arma in barbaros sumāt:de æternæ fœlicitatis gloria triūphū singulis paritura.Cōciuit uero ea romani pontificis exhortatio orbis christiani principes:fredericū romanoꝝ iperatorē cognomēto barbarossum:Philippū regē frāciæ:Ricardū regē angliæ:oddonē ducē burgundiæ:quos inumera pene archiepiscoporū episcopoꝝq; & alioꝝ principū uiroꝝ multitudo secuta ē.Q uinetiā ex italia Veneti & pisani classes paratissimas eduxere:Venetæq; rauēnas ab henrico dandulo tunc duce

Saladinus hierosolyma potitur.

Fredericus barbarossus imperator.

iussi clæmentis romani pōtificis est præfectus:& alteri suus pisanus præfuit archiepisco
pus. Ex frisonibus quoq; & dacis triremes quinquaginta:duodecimq; pauciores ex flā
drēsibus christianā expeditionē sunt secutæ:& Guilelmus siciliæ rex utillimam omniū
operam tantis tā multisq; exercitibus nauauit:q; classe sua mare a barbaris pyratisq; pa
catum ubiq; reddidit. Insuperq; annonam:& omnifariam commeatus ex apulia sicilia
q; importauit. Diuersa tamē tot principū populorūq; non magis fuit accessus uia:q̄ eun
di & ferendi in tēpore suppetias diligentia. frisones enim:dacæ:& flandrenses in mauri
taniam & africæ littora de itinere flectentes:Saracenos quidem multis hominum cædi
bus:cōmissisq; incendiis & rapinis afflixerunt:& Siluina urbe dierū quadraginta obsi
dionetuiribusq; capta & spoliata:cædē reptorū in ea mortalium crudelissimā cōmiserūt
Sed id in primis admiserunt imprudētiæ ac errati:ut multo tardius q̄ nostri desiderabāt
indigebantq; ad christianam & Asiæ expeditiōem delati sint. Primos uero ac oium pro
tempore utillimos ea expeditio ex italia uenetos habuit & pisanos. Nā clæmentis papæ
edicto palam facto Bela Vngariæ rex:Venetiq;:ut terræ sanctæ opitulari possent:pacē
utrinq; diu denegatam pari facilitate inuicem concesserunt:& coniunctam in Adria
tico Venetam Pisanamq; classes magna uis Italiæ nobilium militū est ingressa. Qui
bus Tyrum delatis & in urbē expositis:territi prius ac pene desperantes in illa christia
ni respirare cœperunt. Guido lusignaneus regio tumens nomine Tyrum per ea tempo
ra se contulerat:eius urbis dominio potiri sperans. Sed tyri ciues Conrado montefer
ratensi fidem:quam sacramento iurauerant:seruantes:illum absq; uerborum contume
lia:aut facti alicuius uiolentia reduxerunt. Qui magna pro tempore usus prudentia:
coactum ex amissis asiæ urbibus & oppidis pulsorum latini nominis christianorū Ty
ri congregatorum accæpit exercitum:et Acconē:quæ & ptolemaida:obsedit. In quæ ca
stra & ueneti & pisani copias exposuerūt:Tumulus est urbi iminēs:thoronū uocāt:quē
castris locum Guido delectum Gaufredo lusiniano fratri suo attribuit cōmuniendum:
ut cætera ipse belli munera liberior obire posset. Quod cum Saladinus itellexisset:deo
suo gratias egisse fertur:q; hostium suorum reliquias simul cum rege in sua retia perdu
xisset:quod certum est christianos aggredi:a suis prope impulsus:id nulla ratione aliā
dixit differre:q̄ quia germanū suum breui affuturū eius prædæ:decorisq; & gaudii par
ticipem fore uellet:nec dubitarunt peritiores ex nostris qui fuerant Guidonem in castra
secuti:Saladinum si impetiisset gētem christianam omnino imparatissimam:& quam
ex colluuione:magis q̄ consilium in ea cogisset castra dissipaturum confecturūq; fuisse
Sed ecce ex insperato classis appulsa est:quam Iacobo auēnio duce ac præfecto barban
tini flandrensesq;:frixones:ac dacæ militibus armisq;:& cōmeatibus instructissimā trās
miserunt. Quibus copiis auctus Guido rex ptolomaidā acconē bina fossa uallo cōmu
nita:& stadio inuicē distāte cinxit:ea ratione:ut christianus exercitus in eo uallatus spa
tio hic ab obsessorū eruptione:inde a Saladini insultu tutior redderet̄. Et ex galliis Italia
& germania milites sæpe ueniebant:qui imperatorem Fredericū:& franciæ & angliæ re
ges breui sicut oppinabantur:affuturos:pro suo ut dicebant:animorū ardore præcesse
rant. Saladinus autem copiis:& ipse auctus:quas ex mesopotamia:ægipto:& arabia fra
ter suus contraxerat:castra speciem urbis præ se ferētia nostrorū castris opposuerat quæ
fossa & uallo ipse etiam cōmuniuit. Tantis uero machinis:tāta sagittarum multitudine

Sarraceni ex urbe:& ex castris christianos noctu æque ac interdiu uexauerent:ut hos magis q̃ illos obsidione premi appareret. Forte fortuna accidit: sarracenos magnā manum extra munitiones suas ita cū armis cōspectos esse:ut i christianoꝝ castra facturi impetū uiderent̃. Q ua diu optata occasione guido:rex ocius uti uoluit: structaq; in castris acie erumpens impetū fecit:barbariq; in portas usq; cū magna cæde repulsi sunt. Saladinus autē structa & ipse in castris acie eduxit:collatis signis:& totis copiis pugnaturus: nec detrāctauit guido:quin Gaufredo lusiniano fratre suo castroꝝ custodiæ cū paucis militibus relicto:cæteras educens copias signa:& ipse cōtulit. pugna acri ichoata utrinq; ipetu haudquāq̃ diu ꝑtracta ē: Sarraceni nostroꝝ ipetū ferre nequeūtes:i fugā sunt cōuersi:nec repetebāt castra:quorū munitiōe diffiderēt. Q uid autē ageret i tāto suorū tremore saladinus nec ipse sciebat. Ferūt christiani militis in frōte pugnantis equū: quo descenderat rapidū ꝑfugisse. & prosecutos q capere itendebant aliū inclamādo post alium ita uociferasse:ut q postremi in aciebus atq; in subsidiis ordine sequebant̃: fugā a nostris in prima pugnātibus acie cōmitti crediderit. Magnus itaq; animos omniū iuasit pauor: & qui uicerant: hostēq; fugiētē ꝑsequebant̃: christiani i fugā præcipitem sunt conuersi. Q uod quū Saladinus præter spem opinionēq; suā cerneret sarracenis de fuga reuocandis retrahendisq; totus icubuit:& fugiētes christianos istantissime ē insecutus: illicoque quā in suis timuerat magnā in nostris edidit occisionē. Q uin & obsessi acconēses eruptione ꝑ separatas munitiones christianoꝝ facta: magnā i fugiētibus cædē cōmittere coeperant: quum Gaufredus lusignanus uir strenuus:& multo q̃ guido frater regno dignior castris erūpens opē attulit:& cladē alioquin futurā omniū maximā auertit. Ceciderūt eo in prælio christiani: ut creditū est: supra duo milia:& militiæ tēpli magister uir bello eximius: ac andreas Bremensis comes cōfecti uulneribus in castra delati ierierunt. Annus tunc tēporis ptolemaidæ obsidionis unus & dimidius erat exactus. ꝑ quod tempus imbres perpetuo cōtinuati uere annonā: quæ in castris cumulata seruabat̃: corruperunt Vnde christianoꝝ castra fames tanta iuasit: q̃tā humana corpora uix tolerare posse credatur: Q uod & si in decuplo facta fuit preciis rerū auctio: haudquaq̃ facile erat diuitibus & benenūmatis quæ nō uenundarent̃ sustentationi necessaria iuenire: Vnde tabes multos & inedia confecit: multos ad accipiendā uel precariam ab hoste mortē in ipsas hostiū munitiones egit præcipites: nō nullos iumētoꝝ fame intereuntiū cadauera in cibum sumpta languidā retinere animā adiuuerūt:& dissintheria quod semp in similibus assolet i christianis debacchata ē. Ad eam reꝝ desꝑatione quū esset uentū: tumultus in castris cōcitus:& regē & cæteros terruit duces: quodq; a furentibus arma tenentibus postulatū est euestigio cōcessum iuadenda esse hostiū castra: annonāq; inde uiribus rapiendā. Iuerunt autem triginta milia: quiq; ex omni natione: ex omni ordine meliores. Eos sublatis clamoribus irruere ac ꝑpe insanos nullo ordine ferri cernens Saladinus simulata fuga deseruit castra: In quæ quū christiani nullo resistēte ꝑrupissent ditissimæ supplectili passim i tabernaculis inuentæ nō minus q̃ annonæ manus miles apposuit rapacissimas: nullaq; fuit cuiq̃ maior cura q̃ quē efferre posset fasce humeris onerare. Saladinus interea castra circūactus ad eā se contulit partem: qua christianis ad suos intelligeret redeundum Et singuli facto agmine sub pondere trementes absq; ullo respectu hostium reuertebātur: paucique in sua temeritate foeliciores christiana attigerant castra quum irruens rapidū

hostis impeditum sarcinis agmen undiq; inuasit:nec fuit christianorum quisq̃: qui præda ocius abiecta: spem in armorũ defensione ostenderit:sed fuga sibi saluté quærere singuli adnitebatur:quia ad suorũ castra ab hoste interclusa multi ad mare delati sũt: quorum partem hostilis cecidit gladius:partem aquæ natando conatos euadere absorpserũt. Afflictus ea clade Guido rex:alterũ quoq; accepit incõmodũ:q̃ sibylla uxor & filii quattuor quos ex ea susceperat dissinteria in castris debacchãte interierunt:unde noui in christiana re labores exorti sũt:Isabellis sibyllæ soror: & ipsa quarti Balduini hierosolymæ sexti regis filia uirgo Herfrando Toronio nobili adolescenti despõsata erat: cui hierosolymæ regnum:sublata Sibylla:iure debebatur:in quam spem Herfrãdus adolescẽs gratiosus a christianis proceribus attolli cœperat:cum ferratensis Marchio Conradus ipsam Isabellem Tyri agentem rapuit:& consumato cũ despõsata traductaq; matrimonio:regni hierosolymæ titulos usurpauit. Quod quidem malo exemplo factũ ægerrime tulerunt principes christiani. Effecit tamen necessitas:atq; indigentia annonæ: quã sola tyrus chistianorum castris præberet:ut siue iniquis:siue contumacibus animis cõrado omnes duxerint adulandum. Et Conradus qua erat ingenii dexteritate: primores quoq; & potentiores sibi largitione ac munificentia obligauit. Sed & nouum rebus christianis per id temporis accidit incõmodum. Guilelmus rex siciliæ:quo protegente: christiani ab infidelibus:& pariter ab imperatoris græci proteruia mare pacatum: & plurimam sæpenumero: sicut ostẽdimus:acceperãt opem:Panormii diem obiit:nullo ex suis superstite:cui iure regnũ illud debuerit demandari. Tertius uero Clæmẽs pontifex Romanus:quo ĩpellente: tam multi occidẽtales præsidia christianis in asia afferebãt:Siciliã rege carentem:pro Romana ecclesia recipere est adnixus. Sed magnates siculi ne in Romani pontificis potestatẽ fierent:uel potius:ut eius regni tyrãnide abuti possẽt: adulterinũ regem instituerunt. Tancredum Rogerio rege normanno ex concubina genitum: quem uirum socordem Guilelmus nunq̃ uel spurii fratris nomine dignũ duxerat. Dũq; in Calabriam & apuliam clæmens pontifex copias mittit:& Tancredus resistit: quicquid citra fretum regni nomine censetur:populationibus:incendiis:rapinis & cædibus est uexatum. Obsidio interim Acconis est cõtinuata:& Conradus monteferratensis præsidia cõmeatusq; christianis ex tyro ob recẽtem regni hierosolymæ spem diligentius copiosiusq; ĩmisit. Fredericus quoq; romanus imperator:cũ amplissimo exercitu eodẽ tempore ex alemãnia ẽ profectus. Vndecimisq; castris per Vngariam Bulgariamq; & thraciam continuato itinere:apud Constantinopolim primum desedit:quem ut bosphorũ q̃celerrime transmitteret Isach imperator eo diligentius iuuit:quo magis potentatum illius diu antea formidauerat. Primam uero de turcis philomeniam urbẽ fredericus cœpit:& iconium delatus:non magis eius agrũ q̃ adiacentẽ regionẽ magnis populationibus incendiisq; uastauit. Armeniam inde minorem ingressus:omnia quæ sunt adita in suam cõpulit potestatem:adeo ut nec prius nec post suo unq̃ exterminio magis timuerit Saladinus:Sed tantam christianorum spem infœlix hora succidit:q̃ amnẽ rapidum sudoris lauandi caumatisq; mitigandi auidior temere:& inexplorato ingressus: tantorum exercituũ imperator euectus est. Eiusq; copiæ agrum Antiochiæ perierũt:in quo dũ desident magis q̃ bellum gerunt:partim morbo & aeris intemperie perierunt:multi partim ita dissipati sunt:ut nullo aut minimo christianæ expeditioni fuerit adiumẽto. Quo aũt

tempore fredericus Bosphorū traiiciebat:philippus rex franciæ:& Ricardus rex angliæ gallicum ligusticumq; & tyrhenū mare cum copiis emensi apud mesanam consedebāt: secundos uentor; flatus auide expectantes:quibus oblatis philippus prior soluens prosperaq; usus nauigatione Ptolomaidæ portū breui attigit:maiorq; & paratior opinione nostrorū fuit exercitus:maior tormentorū machinarūq; uis: maior cōmeatus a potentissimo ditissimoq; rege in christianorū castris expositus: Ricardum uero regē tempestas Cyprū detulit uel inuitū:ubi terra portuq; a græcis:nec ipsi etiam impatori satis parentibus:ē prohibitus:ut continuata :quæ forte cessauit :tēpestas illū cū classe breui fuerit sub mersura.Excanduit uero animis uir magnanimus:& ui expugnatā spoliatāq; omnem Cypri insulā firmo suorū præsidio cōmuniuit.Nec tamen diuturna facta est mora regi francor; portū ptolomaidæ subsequendo : Tā multis francor; anglorūq; copiis :tā multis omnigenū machinar; tormentorūq; generibus guido rex auctus: uariis p singulos dies insultibus:uariis oppugnationibus obsessos agitauit:qui selecti a saladino uiri:ingēs multitudo non modo muros tutati:sed facta quādoq; eruptione cominus sunt congressi:adeo ut machinas adactasq; uineas:& castella muris æquata igne supposito sæpe cremauerint.Interea apud urbē Romā defuncto clæmēti:Jacintus diaconus cardinalis gente romanus uir grādæuus:& uirtute isignis:i tertiū cælestinū pōtificē ē suffectus:q ægre ferens aptā siculor; rebellionē i suum prædecessorē iprudētissime irētatā : eos cōpescere cōstituit .iam enim Tancredus pro rege habitus calabriā apuliāq; quū nullus cōtradiceret retinebat.Q uare cælestinus postridie coronationis suæ Henricū sextū frederici barbarossæ in armenia defuncti filium a germanis electoribus declaratū in regē romanor; iperatorē cōstituit:ea iniuncta cōditione: ut henricus ipse regno citra ultraq; fretū siculum propriis recuperato sumptibus & censū solueret annuū: & iuris ecclesiastici terram sibi redderet possidendā.Idq; quo rex facilius assequeret :cōstantiā Normāno rege natā uirginē i monasterio panormi agentē occulte educi curauit:eamq; natu grādiorem q̄ quæ filios pcreatura uideret :dispēsatione apostolica illi in matrimoniū copulauit. Reddidit uero henricus iperator primā omniū urbē Thusculā pontifici cælestino:cuius & romanæ ecclesiæ iuris erat.Isq; pater hac una in re incōsideratissimus romano populo permisit:a quo nulla adhibita aut pietate aut mora funditus est excisa.& ut omnis i futurū instaurationis spes adimeret ruinar; illius saxa Romā sunt delata:quæ in cliuo huius tēporis capitolino ad memoriā conseruant.igressi regnū cū exercitu rex henricus & regina primo ipū āno neapoli obsederūt:Sed quū pestilētia exercitū iuasisset:re ifecta abeūtes i alemāniā accesserūt.At apud Ptolomaidā philippus frācor; Ricardusq; anglor; reges quādoq; simul: quādoq; copiis sepatis expugnāda urbe aliis atq; al[illegible]ationibus ac cōsiliis sūt usi.Saxis eni muralibus & quandoq; molaribus domos in urbe & muros munitionesq; eis extrinsecus additas machinis maioribus pfregerūt.Q uū tamē minores machinæ manganellas:& quādoq; quæ bricolas appellabāt:quo minoribus:eo frequētioribus saxis crebro iniectis:& milites de aggeribus repugnātes:& omnē i urbe ætatē sexūq; partim opprimerent:partim terrore ppetuo facerent cōtabescere.Scribit solus e scriptor; quā inciderimus turba:iacobus episcopus patria genuensis Saladinū tanta laboranti ob sidione Ptolomaidæ opē afferre: totis conatibus incubuisse:& cū terra nequiret mari nouum excogitasse præsidiū.Nanq; ceteā illum nauem in portum usque dicit perduci cu-

ricardus rex: cypru insul

celestinus iii clemens

henricus sextus barbarossae filius

constantia nubit

rasse non magis milibus & cõmeatu onustam:q̃ serpentibus plenam:quos caueis: al
ucolisq; dimissos in christianorũ castris dispergi uoluerat:nostros morsu aut solo uene
ni contagio confecturos:quam quidem nauim facit a Ricardo rege Anglico cum trite
mibus obuio in portu fuisse demersam. Siue autem ea nauis spe frustrati:siue oppugna
tionibus defatigati milites Saladini & simul ciues secundo obsidionis anno paucis ante
diebus elapso de urbe dedenda mentionem facere occæperũt:nec fuit conditio:quæ aut
postulantes christianos:aut spondere duriores barbaros magis fatigauerit:q̃ crucis do
minieæ consignatio:qua per sponsionẽ adstipulata:non maiori dedino facta ẽ lætitia:q̃
accepta:nec aliud barbaris promissum est:q̃ ut salui cum uestimentis in tuta perducerẽ
tur:quin franco regi dimidia deducendorum barbarorum pars:altera anglico attribu
ta ẽ. Vrbe autem in potestatem recæpta cum promissa repeterentur:crux nusq̃ inuenta
est. Quamobrem Ricardus rex anglicus quotquot ex petitionis fœdere deducendos
acceperat nemine seruato trucidauit. Philippus uero magna simul prudentia & huma
nitate usus partem se contingẽtem cum christianis tam carceratis:q̃ apud barbaros ser
uientibus permutauit. Eaq; cædes a Ricardo commissa Ptolomaidæ urbis amissæ da
mno addita:uel eo maxime saladini animũ cõsternauit: quia meliorem copiarũ suarũ
partem continuata duobus annis ea obsidio abstulerat:ut hoc nouo accedente cæsorũ
militum incõmodo:posse alibi christianis resistere desperauerit. Quapropter mariti
marum urbium: quas retinere diffisus est:muros aperuit:porphyriæ:cæsareæ:ascalonis
gazæ:& elan: per quod tempus rex Ricardus Iopem additis munitionibus instauratam
e christianis omnium generum populis repleuit. Quod ne fieret:Saladinus impetu irru
ens terribili prohibere est conatus:Sed immissa principio Ricardi classis magna:et post
addita maior:saracenos ab opere impediendo auertit. Flacescere enim Saladini uirtus:
potentatusq; occœperat:& nostrorum ubiq; augeri:ut barbari hierosolymæ regnum re
tinendi spe deciderint:quã nostri econtra recipiendi indubitatã certissimamq; concepe
rant. Sed accidit importuno tempore solita quæq; solidissimaq; dissipare: inter philippũ
Ricardumq; reges suborta æmulatio quæ diuisam christianorum expeditionem labe
factauit. Hi nãq; reges tũc primum in asia memores facti esse sunt uisi: Simulatum odi
orum:inimicitiarumq;:quas ipsi inter se:sicut & progenitores sui in normannia soliti fue
rant exercere:& quicquid unus aggrederetur:alter ĩpedire conaretur:pro uiribus:proq;
ingenio. Primus tamen Philippus rex francorum manifesto errore cõmisso: infamiam
quoq; manifestam incidit. Qui morbo ut dixit latenti:sed ut creditum est simulato: in
facti sui:quod omnibus displicere intelligeret:purgationem prætenso: cum parte exer
citus Asia est profectus. Oddoniq; Burgundiæ duci reliquias sui exercitus attribuit
gubernandas. Affirmat uero Iacobus episcopus: &: sicut sæpe diximus: patria ge
nuensis: qui gallicis fauere sit solitus: Saladinum post captam a tota expeditione Pto
lomaidam siue & acconem: & iopem a Ricardo rege instauratam:quod postea resci
tum est:nisi tunc Philippus decessisset:reddendæ christianis terræ sãctæ æquissimis ali
ter conditionibus animum adiecisse:qui præsumpta inde cõfidentia audacior redditus
nostros sicut prius ante spernere cœpit. Ricardus tamen eo maiora in dies aggressus est:
quo præteriti temporis æque ac futuri laudem ad se solum sperauerit trahere: si absente
Philippo aliquid præclare geri cõtingeret. Per quod tempus monteferratensem Conra

dum Tyri in foro agentem sicarii duo: Arsacidas sarraceni uocant: gladiis confoderunt.
Id enim genus homines superstitioni suæ deuotos infideles æternam promereri beatitu-
dinem autumant: & publice prædicant: si hoste eoꝝ publico interæmpto morte ipsi uel
crudelissima afficiuntur: & hi de fuga retracti infœlicem animam inter cruciatus exqui
sitissimos effuderūt. Henricus autem campaniæ comes Isabelle regina in uxorem tradu
cta: Tyri quidē dominium accæpit. Sed oblati regni hierosolymitani titulos ideo habe-
re noluit: quia regē franciæ sicut & cæteri galliis oriundi q̄ possent celerius subsequi intē
debat. Et Ricardus rex Anglicus guidonē lusignanum intelligens Tyri & Ptolomaidæ
dominium æque ac hierosolymæ regnū ambire: prudēti cōsilio occurrit modbus quos i
rem christianā præuidebat: eo Ptolomaida ꝓficiscente cum summo exterminii piculo
incursurā: guidonem enim blā de appellatū: faciliter i sentētiā mouit: ut pecunia haud
quaq̄ grandi rebus christianis auxilio sibi dissoluta regnum Cypri perpetuo acciperet
dominio: ac titulo possidendum: Guidoq; Ptolomaida ac omni asia cū copiis: & supelle
ctile migrans regnū Cypri ab anglicis traditū libens accepit: quod & cognatiōis suæ suc
cessores in nostra usq; tēpora tenuerunt. Mouentes Ptolomaida Ricardus Oddoq; bur
gundus: ut hierosolymā obsessum ꝑgerent: multa trahere impedimēta coacti sunt: q̄ tri
nis castris per impacata & hostibus plena iter facturi erant: Priusq̄ Iopi appropinquarēt
unde annonam castris importari necessum erat. Euntesq; primo: & secundo itineris die
ac intermedia nocte Saladinus a fronte a lateribus ad extremāq; aciem nunq̄ lacessere:
nunq̄ iactis eminus sagittis destitit uulnerare. Ventū est secundis castris ad assur oppi-
dum inter cæsareā palæstinæ & iopem sitū: ad quē locū Ricardus sagitta incertū missa
uulneratus: ferociā barbaroꝝ compescere statuit. Primā enim: & ultimā acies: prout in-
cedebāt: structas: de uia paulisper: & lacescēti hosti tanq̄ p furorem: & iracundiā resiste
re iussit. Saladinusq; oblatā rei bene: ut crediderit: gerendæ occasionē amplexus: totis in il
los uiribus icubuit: quod præliū binis & lōge supatis gerebat. Ricardus autē. oddoq; cū
toto christianoꝝ iuuētutis robore unica cōglobati acie iter utrosq; hostiū globos hic in-
de pugnātes pruperunt. Pugnatū ē a meridie q̄ diu p lucē: uel in crepusculū uergentē li-
cuit: quo in prælio multi ex nostris: i q̄s iacobus fuit Auennius uir excellēs: & multo plu
res ex barbaris ceciderunt. Reliquitq; tūc primū nostros Saladinus: & tāquā de fuga po
tiusq̄ de itinere hierosolymā se cōtulit: Christiani uero in loco prælii nocte illa morati:
tertiis postea castris ad Bethlemibilē ꝑuenerūt: q̄ uicus pari pene spacio ab iope hieroso-
lumisq; distat. Ibiq; castra i cōcilio ualidis firmata munitiōibus tā diu habēda eē decreue-
rūt: quousq; hierosolyma adiret ordie obsidēda. Postridie q̄ loco castra fuerāt cōmunita
dimissi ꝑ regionē: ut assolet exploratores: nūciarūt igentē ex ægypto camelorūq; & mula
rū ui cōmeatū hierosolymā iportaturā: auersa lōge a castris uia iter facturū eē: locusq; ad
quē possēt idicatus: sexto distans a hierosolyma milliario. Et Ricardus cū toto castroꝝ ro
bore iuuētutis nocte cōcubia ꝓfectus fœliciq; usus audacia: & temeritate: itercepta præ
dā omnē cū Agasonibus ægyptiis in castra ꝑduxit. Fuit i christianoꝝ exercitu apud Be
thlemibilē ex tot tāq; diuersis nationibus cōflata maxima expectatio accessus ad hiero
solymæ obsidionē. Cōstās enim fama etiā apud barbaros erat: Saladinū exptas tāri exer
citus uires nunquā i urbe expectaturū. In qua pariter pauci ex suis ut clauderent adduci
potuissent. Exēplo eni deterriti erāt Ptolemaidæ: in qua suos Saladinus meliores quosq;

inuitus perire permiserat:nec maior apparebat ea apud hostes defendendi desperatio:q̃ apud nostros potiundi confidentia erat. Nihilominus fecit aliter Ricardi regis mutatio propositi euenire. Qui concionatus:se uereri ne per hyemem breui affuturam:cõmeatus satis abunde subministratura esset Iope urbs maritima:præsertim si mare fuerit procellosum:differendam esse in uer proximum obsidionem censuit:motisq́ castris Ascalonem petiit:cum & pariter Gazam urbem hyeme illa instaurauit: quanq̃ Gaza templariorum:quibus attributa erat opera: ẽ cõmunita. Oddo autẽ cum gallicis suis apud henricum cãpanũ etiam gallicum Tyri hiberna egit. Perseuerarũtq́ hyeme illa ĩ Asia tot tamq́ diuersarum gentium christiani omnes præter uenetam et pisanas classes:quæ tertio iam anno patria cum abfuissent:& nauium reparatione & militum remigumq́ supplementis permaxime indigebant. Sed tanta inter sese emulatione:tantis concertauerant odiis:ut bellum utrinq́ mutuum in patriam sit relatum. Quod malo pisanorũ successu prius terminatũ pene:q̃ gestũ est. Pisana enim classis Polam delata hystriæ urbem Venetis tributa pendentem cepit:apudq́ eã hiberna egit. Et henricus dux uenetiq́ hinc classem in patriam reducem exarmarunt:inde nouam triremium decem:nauiumq́ sex cæterarũ raptim armatam emiserunt. Qua polam ducta:& urbs ui capta: & pisanorum pars classis:quæ reliqua erat incensa est. partem enim classis maximam pisani reuocauerant:præsidio occursurã sex eorum nauibus onerariis:quæ mercimonia a thanai fluuio:& mari pontico aduehebant. Venetiq́ polæ muro ita aperto dirutoq́:ut in eam ultra pisanis receptus esse nequiret:Mothonum suam pelopõnessi urbem se contulerunt:apud quãm pisanis aperto uenientibus cõgressa classis ueneta:& præsidium repulit male habitum:& duas ex his sex mercimoniis plenas intercepit. paxq́ breui maximo cum pisanorum damno cõposita est. Iam uer aduenerat:Ricardusq́ ãglicus:& Oddo burgundiæ dux:hic ex tyro cum gallicis:ille ex ascalone cum ãglicis:& cætera christianorum colluuione bethlemibilẽ ad solita ac pene ĩtegra præteritæ æstati. castra se cõtulerãt. Annona nãq́ destinata urbis hierosolymæ obsidioni necessaria undiq́ contracta erat. Cum de repente Ricardus rex & multis seorsum & breui post omnibus palam dixit:migrandum sibi in Europam:ut periclitaturus in Normandia a Philippi regis frãciæ insidiis machinationibusq́ & uiolentia nisi subueniret rebus suis præsidio accederet fratrem quoq́ suum Ioannem nonnullis amicioribus secrete innuebat ad regnum angliæ aspirare. Quod quidem christianæ expeditionis ducum procerum:atq́ cõmilitonum animos consternauit. Ad ipsiusq́ rei famã barbarorũ animi in spem uictoriæ certissimam sunt erecti. Nec damnatum ẽ hoc præceps Raimũdi cõsilium alia ratione magis q̃ q́ imprudenter tam cito fuerit disseminatũ. Oportuit nãq́ prius induciarũ aut pacis fœdera cum Saladino intentari:quæ ille ad præscriptum fuerat accepturus. Quod enim de Philippo rege francorum supra ẽ dictum:multo magis hoc tempore futurum constabat:ut Saladinus hierosolymam:eiusq́ regni urbes ac oppida æquis conditionibus fuerit redditurus: Sed fœdera quæcũq́ hostis dare uoluit:Ricardus in profectionẽ pendens accipere est coactus:quæ in hãc maxime formam conclusa fuisse accepi. Diruerẽt christiani:& omnino immunitas linquerent quascũq́ eo bello instaurauerant ciuitates ascalona:clarum Gazam:& Iopem:urbes tantũmodo duas:tyrum & ptolomaidã cũ omni agro:qui inde ad Iopem protẽdit:& castella perpauca: ac oppida possessuri:

cætera accederent sarracenis. Secundum quæ constituta Ricardus rex cum suis angli-
cis: quos tamen multi alienigenæ sunt secuti: in europã traiecit: Eum tamen breui diuina
ultio est secuta. Nã quũ in Austrinis de itinere ageret: captus & in alemãniã pductus i
carcerẽ est coniectus. Per quod tẽpus primũ philippus rex frãciæ Normãdiã inuadens
populationibus ac incendiis late cõmissis Ghisortium castrũ: & plurima de normãnis
partim ui cæpit: partim spõte & metu deditionẽ facientia in potestatẽ accepit. Quæ Ri
cardus post ãnuum ĩgẽti redæmptus pecunia: ut reciperet diutissime cõtendit. At in asia
Oddo burgundiæ dux cũ copiis: cæteraq; christianorũ turba haudquaq̃ cõtẽnenda: Pto
lomaidã: Tyruq; post Ricardi pfectionẽ: & cõstituta cũ sarracenis fœdera se receperãt:
a qbus sæpennmero henricus cãpanus: maximis rogatus ẽ precibus: ut regni hieroso-
limæ titulos acciperet: Quod nulla ratione alia: sicut ostendimus: renuit: q̃ quia labores
bellorũ homo delicatus declinans i patriã redire & optaret: & quæreret: Sed deo aliter ui
sum ẽ: qui labores illius opinione finiuit. Nã quũ supremã aulæ suæ partẽ Ptholomaidæ
incautior circuiret delapsus fracta ceruice interiit. Et forte p eosdẽ dies guidone lusigna-
neo Cypri rege defuncto: regnũ Aimericus frater acceperat. Qui isabelle henrici reli-
cta in uxorẽ sibi copulata regni hierosolymæ titulos ad illã hæreditario iure: sicut osten
dimus: spectãtes: & simul Tyri: & ptholomaidæ pricipatũ accepit. Nec tamẽ satis firma
aut diuturnior futura uidebat᷑ in asia res christiana: nisi p id quoq; tẽporis Saladinus inte
risset. uir omniũ eius seculi uirtute gestarũ rerũ gloria & potentatu facillime princeps. qui
unico: quod in funere circunferri iussit elogio suã moderationẽ: suã spernendis rebus hu
manis magnitudinem animi ostendit. Interulã enim qua suũ cadauer condiendũ indui
testamento disposuerat lancea sublimem circũferens seruus suus p cõpita: uicosq; clama
uit: Saladinũ asiæ dominatorẽ nihil aliud ex tanta opũ affluentia secũ ferre. Restituit au
tem ea mors nostrorũ animos: ut & si parua recipiendæ hierosolymæ relicta: magna reti
nendæ: quã possidebãt: terræ: addita spes ac cõfidẽtia uideret᷑. Saladini enim frater filiiq;
pnitiosissimis rei suæ odiis decertãtes turcos saracenosq;: & arabas in sua dissidia laceros
diuidebãt: ut bibliũ nostri pecunia redæmptũ a sarracenis recipere cõtra fœdera nõ sint
ueriti. Interea apud siciliã Tãcredus Rex: & filius infans: cui rogerio iditũ erat nomen: &
ipse regio insignitus titulo diẽ obierãt. Henricusq; romanorũ iperator germanicus a ter-
tio Cælestino pontifice romano uocatus: magnũ in italiã exercitũ duxerat: ueneratq; se-
cum constantia uxor: fredericũ filiũ afferens quadrimũ: quẽ præter omniũ opinionem
nimis annosa peperat. Isq; secundus fredericus postea uir factus ecclesiã psecutus ẽ: par-
uoq; negocio Neapolis primo: post quicqd in italia siciliæ regni uocabulo censet᷑: & ipsa
subide sicilia i eorũ potestatẽ sũt facta. Cõstãs uero tũc fama fuit: Henricũ panormi agen
tẽ thesaurũ igẽtẽ a normãnis regibus tãto prius tẽpore: tãtaq; i successorũ psspitate cumu-
latũ: clam expilatũ in germaniã trãsiuisse. Is a põtifice accersitus uxore & filio panormi
relictis romã se cõtulit: cũ eoq; põtifex cælestinus multis egit: ut recuperandæ hierosoly-
mæ curã susciperet. Quod qdẽ munus: quũ p se noluerit: p legatos exeq̃ spopõdit: pri-
usq̃ Roma & italia decederet: nauigiũ ex omni siciliæ regno: & iponendas uere pximo
copias parari curauit: pariterq; alpes transgressus Archiepiscopũ maguntinũ: & saxonũ
ducẽ legatos declarãs: onus illis iniunxit copias ex omni germania cõtrahendi. Qua tẽ-
pestate sarraceni africã mauritaniãq; incolẽtes ingenti classe i hispaniã ulteriorẽ delati:

congressū prælio castellæ regem superatūq; ceperunt: Et plurima tunc ea gens barbara
de hispanis subegit: quorum partē bethicā olim: nūc granatam usq; in hæc tempora te
nuerūt. Nec in ungaria tunc quietæ res erant. Nam belæ regi mortuo duorum filiorum
natu maior Emericus rite & ordine in regno successerat: Andreasq; minor cōspiratione
cū magnatum parte inita fratrem deiicere anhelabat. Ventum erat apertis utrinq; odiis
ad bellum: cuius ratione contractas quisq; copias sub signis in campestria produxit: ut
qui prælio sup̄ior euasisset: regno quoq; quietior potiret̄: Iamq; cohortes armatæ in aci
em utrinq; prodierant: cum Emericus armis depositis: omni destitutus comitatu: regale
manu gestans sceptrū per fraternas acies ē delatus: & obuiis quibusq; aperta dixit fron
te: quis ille tandem foret qui regio sanguini arma manumq; iniicere sit ausurus. frater de
niq; inuentus a uiro forti imbecillior obtruncatus est. Vere nouo: quod reditum henrici
in germaniam ē secutum illius copiæ magūtino episcopo & duci saxoniæ præsidētibus:
hinc mari ex Italia Ptolomaidam delatæ sunt. Inde ex alemānia per Vngariam thraciā
q; Constantinopolim peruenerūt: quas Isach imperator græcus in Asiam transmisit. hi
q; copiosus exercitus & uiri fortes per impacatam hostilemq; terram ptolomaidā Ty
rūq; p̄uenerunt: ubi nihil prius accuratiusq; egerūt: q̄ ut īducias christiani abrenūciarēt
quas cum barbaro hoste ad eam diem integras conseruauerant. Qua die germanorū
cœptis fortuna hinc applausit: q; Berithū urbē imposita a Saladini filius præsidia: & ipse
populus territi: quā christiani frequentatā ubi oportere uisū ē munitiōibus repararunt.
Secūdam postmodū expeditiōem germani duces duxere turonium: Quod oppidum
tyrensis agri munitissimū nostris post perditā hierosolymā nequerāt expugnare. Cūq;
oppugnatio aliquot diebus cōtinuata eēt: custodes & incolæ procliues uisi sunt: Si p̄ diē
qua deditiōis mentio fieri cœpta erat fuisset æquis illorū petitionibus satisfactū. Sed du
ces germani negligentia usi rē in crastinū distulerūt. Eaq; die tantus superuenit barba
rorum exercitus ut christiani prælio repulsi obsidionem soluere sint coacti. Quo sara
cenorum exercitu in Berithū cōuerso christiani ad primum agmen conspectū: urbem
sicut & barbari prius fecerant: liquere desertam: solamq; iopem tūc a gēs ī asia romani ex
peditio imp̄atoris & instaurauit. & ad primū hūc a barbaris factū impetū cōseruauit. In
terea apud urbē Romā tertio cælestino pontifice uita functo tertius Innocentius patria
ananinus papatum obtinuit: quo urgente atq; impellente: Simon de mōte forti gallicus
uir fortitudinis fama clarus: cum aliquot militum frācorū cohortibus a Constantinopo
li tyrum classe delatus est. Germani autem quorum multitudinis spe fretus Simon res
magnas gerere confidebat: sub eius diem accessus in migrationem ex asia pendere cœ
perant: eo enim de imperatoris sui henrici morte allatū erat. Is messanæ in Sicilia agens
cum grauiter ægrotaret ad innocentiuim pontificē romanū mittens uxorem sibi: & Fre
dericum filium puerum commendauit. Philippum uero sibi germanum fratrē: cui toti
us æturiæ dominium sub ducatus titulo concesserat: quantum in se fuit Romani impe
rii & simul gubernationē regni siciliæ quousq; filius adoleuisset administrationē retiere
quæsiuit. Idq; maxime magūtinū archiepiscopū & saxoniæ ducē ut īcohata ī asia erūpe
rent: mouit: q; nouo & pessimo exemplo imperium dimitti hæreditarium iniquo animo
paterentur. Ea igitur Henrici mors & rem in Asia christianā: & simul omnem germani
am maximis inuoluit motibus: quos primos infœlicissima urbs Iope sensit. Nanque
germanis nullo ordine: ut est ea acris furentisq; ingenii gens: a Ptolomaida Tyroque

ſoluentibus:qui apud iopem agebant chriſtiani : a Ptolomaida ſicut docuimus remo tiſſimi : nec migrare cupientes:nec præſidia annonamq̧ manẽtes habere aut petere po tuerunt.in quos ſarraceni turciq̧ furentes illico duxerũt cinctaq̧ obſidione urbs tãdiu oppugnata ẽ:quoad ſpreta:quæ ſæpius oblata ẽ deditione:uiribus capi potuit.Sæuitũq̧ tunc primũ acerbe in chriſtianos ad unũ occiſos:& urbs a fundamentis muroꝝ ubiq̧ euulſis in areã eſt æquata.In germania autẽ electoꝝ pars Othonẽ ducis ſaxoniæ:q̄ i aſia fuerat germanũ fratrẽ delegit:pars Philippũ:q ab henrico inſtitutus erat:cenſuit cõſer uandũ:Et res bello diſſidiiſq̧ diutiſſime acta:q̧ Philippo rex franciæ:Othoni rex An gliæ fauebat.Innocentius autem in ea pontificatus nouitate nondum potuerat tantas ſedare diſcordias.Q ui uir doctiſſimus :& omni ornatiſſimus uirtute:eo põtificatu ſeſe dignũ breui oſtendit.Nã inter cæteras decretales:quas extãtes reliquit : tres eo pontifica tus ſui initio ædidit: ad hãc.de qua agiẽ rem plurimũ facientes.Primã : quæ in indutiis habeẽ.Q uotiens orbis principes alter in alterũ delinquerent ; correctionẽ ad põtificẽ romanũ ſpectare.Et uenerãdos eſſe principibus q̄tũuis maximis ſacerdotes ſecundam. Tertiã:quæ extra de electione habeẽ : ſingularis fuit:declarans duoꝝ :q in cõtrouerſia electi erant:Othonẽ ĩpatorẽ habendũ eſſe:quẽ apud Aquiſgraniũ corona ĩpiali de mo re coronari uoluit.Nec tamẽ deſtitit ab incepto Philippus:ſed ætruriã in italia:ſueuiãq̧ in germania:& maximã regni partẽ cõfirmauit.Cõſtãtia uero frederici ſecundi filii ſui adhuc pueri ſiciliæ regnũ utrobiq̧ adminiſtrauit.At in Aſia poſt importunã Aleman norũ pfectionẽ barbari infideles iope ſolo æquata:petitis cũ Tyro & Ptolomaida indu tiis:ideo faciliter acceſſerunt:q̧ & ipſi diſſidiis inter ſe cõflictabanẽ . Q uãobrẽ Simon de monte forti rem chriſtianã in Aſia tutã uidens:cũ ſuis cohortibus in europam ſe recæ pit.Nec erat eodem anno ſalutis primo:& duodecies centeno Conſtantinopoli maior: q̄ aut in aſia:aut in germania quies iſach imperatori:quo chriſtianos amiciſſime uſos fuiſ ſe ſæpius eſt dictum.Frater erat alexius ætate minor:cum quo indulgentiſſime agebat: adeo ut nihil ſibi ad ſummam adminiſtrationis præter imperatorium deeſſet nomen: cumque a turcis ſua temeritate captum imperator magna ui pecuniæ impenſa redæme rat.Q ui peſſimo uir ingenio piiſſimum indulgentiſſimumq̧ fratrem dolo captum ex cæcatumq̧ truſit in carcerem:eademq̧ impietate Alexium nepotem iſach genitum: an nos duodecim agentem:niſi fuga elapſus fuiſſet:excæcare aut interficere quæſiuit.For te eodem anno ad prima ueris ſigna Boniſacius Marchio montiſſerrati. Balduinus Co mes ſabaudiæ Venetias acceſſerunt nulla alia ratione:q̄ ut uia ad Conſtantinopolim propter uarios pridem in germania:& nuper in Conſtantinopoli exortos motus inter cluſa:opem a uenetis peterent:tranſmittendis in aſiam copiis:quas chriſtianorum ſubſi dio ducturi erant:pactique erant cum Henrico dandulo duce quales quotque naues habere:q̄rũ pro naꝟulo pecuniaꝝ diſſoluere deberent: quingentos quatuorque millia equites:octomillia pedites :& commeatus neceſſarios traducturi.Militibus uero ad edi ctum tardiuſcule conuenientibus:protracta eſt diutius procerum opinione uenetiis mo ra:tamq̧ ſtate iã ĩ Autumnũ uergẽte pecunias proceres expectãdo cõſuptas:a uenetis mu tuas petere ſint cõpulſi.Forte p id tẽporis iadera q̄ntũ a uenetis ad hũgaros defecit:cuius recipiẽdæ cura ducẽ hẽricũ & uenetos adeo urebat:ut nauigiũ ĩportuno tẽpore pceribus pœnituerit pmiſiſſe.quã ut reuocarẽt pmiſſionẽ:nullo adduci icõmodo patiebãtur:cũ

Anno ſalutis M.cci.

melior in re ardua & difficili disceptantibus occurrit sententia: dandas dono petitas maioresq; pceribus pecunias: si inita societate illi recipiendis Dalmatiæ urbibus oppidisq; rebellibus sibi opem afferre animum induxissent. Initaq; sunt in annum fœdera educendas esse a Venetis in expeditionem triremes sexaginta: & præter dalmatiam quicqd urbium oppidorum insularũq; & omnifariam prædæ caperet̃ æquis inter utrosq; portionibus diuidendũ. Henricus itaq; Dandulus Venetorum dux cum expedita triremũ classe primus omnium idibus octobris soluit: cæteri postridie sunt secuti: Quam classem præter armatas iam ducibus dandas triremes: urserios quoq; quibus equos deferunt uiginti & centum onerarias naues septuaginta constat habuisse. primũq; tergestini & muglenses mare latrociniis infestantes domiti: & uenetis tributarii sunt effecti. Iadram uero delati diutius ad eam opinione sederunt: quam sæpe oppugnatam multis laboribus: et multo effuso sanguine recæperunt: & quia eius quæ iam quater rebellauerat respectu liberari uoluerunt: Veneti muros urbis in mare uersos aperuerunt. Actumq; ẽ inter socios: ut hyemem plane inchoatam: & crebris iam insæuientem tẽpestatibus ibi agerent. Quare iadrenses quiq; ditiores: & urbis primores: uenetorum clæmentia desperantes: sponte migrarunt. Interim Alexius ille puer: quẽ Isach imperatoris Constantinopolitani in carcere agentis filium manibus Alexii fratricidæ tyrãni elapsum fuisse diximus iadram se contulit consilio fretus nonnullorum paternæ amicitiæ procerũ a quibus Venetias ducebatur: petẽtem uero afflictis rebus opẽ & multa pollicẽtẽ Alexium socii bello exaudiẽdũ duxerũt. Suntq; in hãc maxime formam fœdera cõstituta. Reductus in patriã Alexius imperatorq; aut solus: aut cũ patre: si supstes inueniret̃: constitutus: græcanicã ecclesiam & religionẽ romanæ ecclesiæ: aut catholico ritui subiiceret. Pro damnis insuper quæ tam uenetis: q̃ francis ubiq; constitutis Hemanuel imperator pridẽ intulerat: triginta millia marchas auri dissolueret. Principibus uero expeditioni nabuli impensæ satisfaceret: in qua erant uenetis obligati. Solueruntq; iadera ad ueris initia bello socii perpetuo cursu constantinopolim petituri. Et interea iadrẽses patria profugi histris finitimisq; pyraticam infestissimam exercuerunt: in quos noua a Venetis educta classis: & præsidium iadræ iminenti insulæ ipositum ẽ: cui malcõsilio idita ẽ appellatio: quod quidẽ præsidiũ iadrẽses patria extorres opibus hungariæ regis fræti triremibus decẽ apud Caietã armatis diruerunt: q̃obrem nouã atq; ingentem ueneti classẽ parare cœperunt. Id cũ Iadrenses rescissent: pacem a Venetis suppliciter petitam impetrauerũt: ut datis obsidibus primatum filiis in patriam reuerterentur: comitem qui magistratus urbi præesset: & archiepiscopum qui gradensi patriarchæ deferret a uenetis habituri: & tres insuper mille cuniculorũ pelliculas ueneto duci in tributum annuum transmissuri. Classem interim bello sociam bosphorũ ingressam ad magana locum galathis eregione haud longe a Constãtinopoli distãtẽ remota ẽ cathena: quam Alexius fratricida dẽsissimam præsidiis ad utrunq; latus tetenderat communitam. Ad quam dum tantus hæret exercitus: Cretenses duabus uecti triremibus publico consilio insulam Alexio puero dediderunt: quã ille Bonifacium montisferrati Marchionem paterna sibi auitaq; affinitate coniunctũ donauit. Cathenaq; iterim nõ prius prũpi potuit q̃ aqla nauis: cætea uẽto ipulsa ualidissimo ẽ imissa: forcepsq; simul imẽsus illã eodẽ iuuãte ipetu succidit. Ea superata peregrini: nam eo se nomine is totus exercitus appellabat: urbi propiquãt: proceresq; terrestres

copias ducentes primi extensione facta ad urbis mœnia portasq; ferri cœperant: quum Theodorus laschera adulterini imperatoris gener: & copiarũ ductor: eruptione subita impetũ fecit: & prœliũ utrobiq; cruentũ atroxq; cõmissum: tandemq; græcus intra mœnia ẽ repulsus. Eodẽq; tẽpore classis ueneta ad portũ urbis circũacta: quã & cathena itẽ altera retardauit. Eã enim inclusæ triremes uiginti pro uiribus defensabant: continuato tamẽ ꝑpetuo duorũ dierũ prælio & scissa est forcipe cathena: & in portu triremes uacuæ: nam græci in terrã profugerãt: sunt inuentæ. Portu capto peregrini partiti muneribus illi terra portas: hi de nauibus mœnia ꝑpetuis agitare oppugnatiõibus cõstituerunt. Venetiq; uineas ad promurale in portum uergens q̃ proximas adegerunt: binis insuper nauium malis superne ad caueas: colligatis pontes impositi sunt: de quibus muros altitudine superantibus: oppipum sagitis: catapultisque & fustibalis feriebantur. Qui etiam ignis de pontibus caueisq; nauiũ in proxima cõtinentiaq; mœnibus urbis edificia sæpenumero iactus est: qui tandem amplissima corripens ædificia latissimum cõmisit incendium: ut eo territi metu crebris insuper icti uulneribus murorum defensores: eos linquere sint coacti: quos scalis inixa iuuentus ueneta occupauit: Ad eumq; tumultum in urbe concitum: alexius fratricida territus nocte concubia fugiens: ingentem thesaurum: quod postea rescitum est: apud hyrenem filiã uirginem i monasterio defossum reliquit. Ea perditi uiri fuga per urbẽ uulgata: isach cæcus carcere deductus: & puer Alexius maximo populi fauore patentibus portis in urbem est reductus. Exinde factis utriq; imperatori de more acclamationibus: Isach pacta a filio cũ peregrinis fœdera sponsionesq;: & pecuniarũ obligatiõem præsente ac consentiente populo approbauit: quorũ executioni quũ probus impator isach gratissime intenderet: morbo ab acris: ut creditũ est: insolentia contracto interiit. Nec segnior erat illo in ostendenda gratitudine puer alexius quem & satis debito facturũ: & ingentia insuper peregrinis in asiam traiecturis auxilia allaturum apparebat: nisi ingrata: & seditionibus per eam tempestatem innutrita ciuitas omnia illius consilia euertisset. Tumultus enim in populo incertis auctoribus est exortus: & incursu ad impiale palatiũ facto: conuicia in impatorẽ iactata sunt: q; puer ignarus rerum: pecuniis auaræ: & semp ante inimicæ genti latinæ dandis urbẽ expilare: ac omnino intenderet exhaurire. Et puer Alexius sibi timens: prudenti supra ætatem consilio: alta inclamauit uoce: sese in eorũ potestate dirigendis huiusmodi alisq; rebus de cætero permansurum. hæc noctu de prima uigilia fiebant: mane imperator consilio paucissimis communicato ad Bonifacium misit monteferratensem paterna sibi atq; auita affinitate sicut ostendimus coniunctum: admonetque ac orat: ut de tertia uigilia cum armatis cohortibus ad portam: quæ clanculum pateret: delatus in palatiũ aduolaret: fuit eius consilii: constitutique facinoris conscius quidam & ipse alexius cognomine murtillus: uel ut aliqui habent scriptores morchulsus: quem isach imperator ex infima plebe i patricium prothouestariumque primarium imperialium aulicorum dignitatem extulerat Is malo uir ingenio ad tyrannidem anhelabat. Quare primarios factionum: & in plæbe audẽtiores allocutus: tumultũ ad primã uigiliã priori similẽ concitari curauit. Quo tumultu uix dũ exorto alexiũ puerũ titubãtẽ: ut i pernitiora sordidioraq; palatii delitescere: admonuit: curauitq; ꝑductũ ad locũ a suis satellitibus custodiri. exide i publicã delatus est areã: & multa concionabũdus dixit: ostẽdẽs præsẽtẽ urbis cõditionẽ imminens ab

extrema:auara ambitiosa:& semper hactenus inimica gente periculum uiro non puero
indigere:Effecitq; quod in primis anhelans satagebat:ut incōditis uocibus eum popu
lus:pars gubernatorem:pars ducē:pars impatorem acclamauerit:secūdū q̄s acclamatio
nes magna stipatus caterua i palatiū se ꝓripuit:& puer; Alexium:quē datū bis uenenū
non occiderat:eliso gutture manu propria necauit.Tumultu exinde sedato:copias cōtra
xit quantascūq; urbs tunc populo frequentissima dare potuit:& suis iam urgentibus fa
ctis:hinc defuncti imperatoris pueri amicos tollere:inde peregrinos pellere animū adie
cit.Primum tamen in peregrinos ducendæ acies sunt instructæ:& accersiri sacerdotes i
pompam prodeuntes.Iconamq; portantes gloriosæ Virginis Dei genitricis:quæ in sa
crario seruabatur:diuina ituros in prælium armatos carmina preierunt.Secūdum quæ
rite facta eadem Icona in uexillum et pugnæ signum præmissa est:forte impetus primū
factus ē in Balduini comitis flādrensis stationes:quæ ad suæ legionis tabernacula quo
tidie seruabantur.Isq; dux non magis corpore q̄ animo præsens paucis accurrens furen
tis græci impetū tā diu moratus est:quoad omnis legio arma rapuit:quæ in prælium to
ta cū irruisset Pseudo imperator in portam usq; repulsus est.Iconaq; casu a peregrinis
capta parum abfuit:quin tyrānus cum multitudine sua pro murali exclusa fuerit inter
ceptus.Iconam peregrini apud se mansisse in eam acceperunt partem:ut uictoriam si
bi de perfido hoste maligno homine a deo spōderi in spem maximā sint adducti.Q ua
re in consultationem est positum quid plurimi:& quicq; maiores natu melioresq; cēserēt
a peregrinorum exercitu faciendum:uicitq; sētentia tollendū esse:deiiciendum esse per
ditissimum tyrānide hominē:qui tam multa in se:tam horrenda in puerum Alexium
cōmisisset.Fœderaq; primum omnium inter eos in hanc formulā renouata sunt:ut ur
bis captæ:& imperii Romaniæ urbium:ac locorum quæ in potestatem fierent:dimidia
proceribus peregrinis:altera pars daretur Venetis possidēda:urbisq; ab his mari:ab illis
terra uariatis per duo de septuaginta dies præliis oppugnata est.Et licet magna græci a
peregrinis terra pugnantibus incōmoda acceperint:muro tamen ueneti in portum uer
so superne de nauium malis:caueisq; sicut alias expugnato priores urbe potiti sunt.Ty
rānusq; noctis umbra tectus cum pellicibus uxore:& thesauro fugiens euasit.Ciues ue
ro hinc ad capti ab hoste muri uoces:inde tyrāni fugam uno atq; eodem tempore sūt ex
territi.Sed dante ingenium necessitate conuocatos i solennem pompam sacerdotes se
cuti inermes:& crucibus:iconisq; ad fidem comparandam præmissis:tenentes murum
armatos ueniam supplices orauerunt:qua facillime impetrata portis ubiq; patentibus la
tini nominis multitudo undiq; est ingressa.Q uiete urbi data proceres in concilio decre
uerunt:quindecim uiros ex omni exercitu seligendos:quibus creandi imperatoris:deli
gendiq; patriarchæ potestas esset irrefragabilis attributa:Q uod cum placuisset ad Ve
neti petitum impetrauerunt:ut nisi imperator esset Venetus:patriarchā ipsi possent ex
arbitrio declarare:a romano pōtifice confirmandum:partitioq; electorū in hunc maxi
me modum æquata est:ut quinq; uiros externi ꝓceres flādrēsis & sancti Pauli comites
totidem monte ferratensis sabaudiensisq;:Veneti reliquos deputarent.Balduinusq; flan
drensis summa concordia in ipatorē sublimatus:& Thomas maurocenus i sacris agens
in Patriarchā cōstantinopolitanū a uenetis declaratus est.Q ui nouo iperatori ex more
inuncto diadema iposuit:& breui post pro confirmatione obtinenda Romā ad tertium

Constantinopolis oc pugnatur a venetis & peregrinis

…ius comes flandre …tor grecorum

patriarcha constantinopo. confirmatur a papa petit

innocentium pontificem se cõtulit. Vsi uero sunt expeditionis huiusce principes magna
in nouũ imperatorem liberalitate. Nam ut onera imperii cõmodius tolerare posset: dimidia
illũ partis eos ex fœdere tangentis tam urbis q̃ prouĩciarum uectigaliũq; & portoriorum im-
perii donauerunt. Inde ad nonã captæ urbis diem ueneti classe: cæteri omnes terra recipi
endis Balduini imperatoris nomine prouinciis urbibus & insulis eduxerunt: primusque
omniũ bonifacius monteferratensis: & Henricus imperatoris germanus frater omni thra
cia: quæ hadrianopolim & constantinopolim dierum trium itinere quaquauersum interia
cet: mirabili uictoriæ cursu potiti sunt: Quæ omnia ut imperatoris potestate solidius fir-
marentur: castra duces ad hadrianopolim sunt metati: quũ in urbẽ græci nobiles & potẽ
tiores quique latinorum exosi impium copias cõtrahebant. Manserat apud imperatorẽ Cõ-
stantinopoli Henricus Dandulus uenetorum dux: quo quartã partẽ imperii se tangentẽ cer-
tioribus discretam terminis tac locorum nominationibus nosceret. Et quia ægei pelagi,
archipelagum nunc appellant insularũ pars maxima: & adiacẽtes Creta ac aulis Euboia
tunc Nigropontus in ea adnumerabantẽ quarta parte: classem suam illis primum reci-
piendis intendere curauit. Sed quũ ad Cretam est uentum omnis ea insula in bonifacii
monteferratensis potestate pacifica est reperta. Quãobrẽ imperator Balduinus concor
diam in expeditione: & fœderum publice ictorũ iustitiam conseruandi cupidus Bonifa
ciũ Thessaliæ regem declaratum: ut Cretam uenetis dimitteret: est hortatus. Missiq;
sunt ad castra in hadrianopolim firmata cum imperatoris decreto Marcus Sannutus
nobilis uenetus: & Rabanus de carceribus ueronensis ueneti ducis oratores: qui imperia
lis decreti: quod exhibuerunt auctoritate regem thessaliæ appellatũ: ut accepta a uenetis
pecunia haudquaq̃ modica: ius illis ex alexii pueri extorrisq; donatione quæsitũ cederet:
facile in sententiã pduxerunt. Thomas interim maurocenus Romæ fuerat: quẽ tertius
innocentius põtifex liberiore q̃ petitũ fuerat animo in patriarchã Cõstantinopolitanum
cõfirmauerat: q ea ecclesia tunc uere romano põtificatui subiecta erat. Isq; patriarcha
quũ uenetiis paruo fuisset tẽpore: Cõstantinopolim ad suã ecclesiam reuerti uoluit: cui
nauigaturo senatus uenetus triremes quatuor duci dandulo & eius classi addendas tra
didit. Qua fretus armatarum triremiũ occasione Patriarcha Ragusium urbẽ quæ a ue-
netæ reipublicæ fœderibus desciuerat recepit: Et dirrachio: quã urbem græci imperatores
desertam liquerant: instaurato: præsidia imposuit. Exceptus uero ẽ Constãtinopoli Patri
archa summo applausu: q Põtifex Balduinum imperatorem a patriarcha cõfirmato ius
serat auctoritate apostolica coronari. Eaq; dies cælebérrimo totius pene græciæ non ma
gis latinorum q̃ græcorum cõuentu lætissima fuit. per annum enim qui ab urbe Constantino
poli capta tunc finitus erat: quicquid Isach & Alexius fratricida possederant terra &
mari: unica hadrianopoli excepta: in latini imperatoris latinorumque procerum pote
statem factum erat: sed perturbauit tantos latinorum successus: tantam læticiam bre
ui subsecuta Balduini imperatoris mors: cuius successor summa concordia declara
tus est henricus frater obsidionem continuans hadrianopolis: cum monteferratensi
Bonifacio inchoatam: nec erat castris profectus ad imperium Constantinopoli accipien
dũ cessurus: quũ hic henricũ quoq; dãdulũ uenetũ ducẽ obisse nũciatũ ẽ. ide cælebérri
mi cõtinuatiq; rumores attulerũt hostiles exercitus maximos aduẽtare. Valachi oli gens
romana ulteriorẽ danubii ripã accolẽs bulgaris citerioribus cõiũcti a græcis prece ma-

thracia
quarta pars ... grecorum ...
egeum mare ... pelagi
euboea ...
bonifatius ... tenes ...
creta ... dimitit
balduinu ... imperatore ... coronari
balduinus ... cui succedit ... frater
Valachi

giſq̄ ptecio ſollicitari cōſtituerant Hadrianopolim: ne in poteſtatem latinorum uenire:
conſeruare. Q uorum aduentu non magis ab exploratoribus cognito q̄ uiſo nouus im
perator henricus: nouuſq; rex bonifacius obſidione ſoluta Conſtantinopolim petiere.
Q uin etiam per eadem Balduini imperatoris: & ducis uenetorum obitus tempora Sol
danus iconii ſaracenus ad ſatelliam delatus ē græcam Europæ urbem: Ex qua chriſtia
ni ſæpenumero in Aſiam traiecerāt: quam ui captam ſpoliauit: omnibus qui in ea reper
ti ſunt: græcis latiniſq; et aliis chriſtianis imaniſſime trucidatis. Nec quicq̄ a chriſtianis
in aſia apud tyrū Ptolomaidamq; agentibus: ac contra eos geſtum memoratu dignum
inuenio: q; motus in ſaladini morte ſicut oſtendimus īchoati inter illius fratrem & filios
magis in dies: magiſq; inualuerunt: & noſtris ſatis ſuperq; erat: quæ tenebant pacifice
poſſidere. Q ua tempeſtate in hiſpania ulteriore: Caſtellæ regnum appellant: ad annū
tertii Innocentii pontificis romani quintum maximi periculoſiſſimiq; motus exorti ſūt
Ilmamolinus enim ſarracenorum africam incolentium imperator: quem tunetis: Solda
numq; appellarunt: ingentes in Europam traiecit copias: primaq; ad Toletum fixit ca
ſtra: in quibus dum ageret: bellum publice indixit omnibus: qui chriſtiano nomine cē
ſerentur. Innocentiuſq; pontifex ſalutem æternam publico pollicitus ē edicto: cunctis
cruce inſignendis in illam barbariem pugnaturis: conuenerunt q; ad edictum poſt hi
ſpanos primi omnium gallici eo plures paratioreſq;: quo cæteris ſunt nationibus propi
quiores: Sed cognita in uicinis populis elatio eos ita diſiunxit: ut hiſpani ſoli potius pe
riclitari: q̄ gallorum auxilio ſalui eſſe uoluerint: in quorum caput ſua illico impatientia
conuerſa eſt: q; Ilmamolinus inaudito uſus uictoriæ curſu utranq; hiſpaniam peruaga
tus: latiſſimis omnia incendiis populationibuſq; fœdauit: adeo ut hinc arelatū: inde aui
nionem callicas urbes illud idem afflauerit incendium: & ut ſūma rerum: quod noſtri ē
propoſiti faſtigia ſequamur: quattuor hiſpani reges: caſtellæ: aragoniæ: portugalliæ: na
uarræ unitis in caſtra una copiis ſaraceno congreſſi ſunt: in cuius exercitu ingentē ædi
derunt occiſionem: Fugienſq; Ilmanolinus in beticam: nūc granatā ſe recepit: quam re
gionem poſtea ſemper ſolam de terra hiſpania obtinuit ſaracenis. hiſq; ſucceſſibus chri
ſtianæ religioni maiores per eandem Innocentii tempora acceſſere: q; liuonia regio am
pliſſima: cui hinc dacia: inde polonia & ſueuia continet: eo curante pontifice ad fidē chri
ſti conuerſa eſt. Et cum in tholoſana albienſiq; galliarum regione hæreſis pullulaſſet:
ac late & longe cœpiſſet ſerpere: Beatus dominicus tunc primū fama noſci cœptus ad
eas extirpandas ſe contulit. Erant uero qui armis eam ſectam tueri adniterentur: Q ua
comes Tholoſanus notabatur infamia. Q uare datus eſt ab Innocētio pontifice: & a frā
corum rege Simon de monteforti beato Dominico adiutor: qui cum cohorte ab hiero
ſolimæ expeditione reducta: a ſācto uiro aduerſantium arma conatuſq; recudit: tantiſq;
ea hæreſis defixa erat radicibus: ut quæ ſeptimo inchoauerat: uix tandem ultimo ponti
ficatus anno potuerit extirpari. Ad annū quoq; pōnficatus Innocētii octauū Otho ille:
quē Romanorū regē īpatorēq; cōſtituerat: Philippo: ſicut oſtēdimus: itruſo ubiq; ſuccu
buerat. Aggripina. n. Colonia germaniæ urbs præclara Othonē pulſū poſtrema oīum
conſeruauerat: quam urbem Philippus arcta preſſit obſidione: Othoq; facta eruptione
cōgreſſus ſuperatuſq; a colonienſibus ē expulſus. qui tempori cedentes Philippo Imperato
ri debitā obediētiā præſtiterūt. Nec tamē diuturna fuit Philippo i adepto ubiq; parma

Sanctus dominicus.

imperio quies:q̃ lancherauius eum palatinus Comes appetitum in insidiis interfecit Electusq; a germanis otho eius nominis qntus Saxonũ dux:ab inocentio tertio seq̃ẽti anno in basilica sancti Petri coronatus est. Ad quẽ etiã ãnum henricus imperator latinorũ secundus cõstantinopolitanũ augebat ipiũ:ut nihil ferme esset reliquũ præter hadrianopolim:quam uattari quidam Commo græcus obtinens usurpato imperii titulo conseruabat. Et ueneti expeditionisq; proceres partẽ de imperio:quæ in ptitiõe obuenerat:unusq̃sq; recipiebat. Quãq̃ petrus Zianus Henrico dandulo in uenetiarũ ducẽ suffectus liberũ suis fecerat:ut præter maiora reipublicæ reseruata:quæ caperent ciues singuli retinerent. Primiq; omniũ Marcus dãdulus:& Iacobus uiadrus Galliopolim iuaserũt. Marcusq; sannutus & cõfœderati aliquot ciues Naxo paro melo herina:& eodẽ tẽpore marcus dandulus andro ægei pelagi isulis: quas tũ cyclades:tum archipelagũ uocant:potiti sunt. Rabanus uero de carceribus ueronensis & nepotes Euripũ: Andreas & Henricus Ghisii. Thinas micolas. Schiron. Scopulũ & schiatã philocolũ nauigosũ Stalimineũ sibi dominio subegerũt. Per quod itẽ tẽpus classis uenetorũ unius & triginta triremiũ:persequẽdis pyratis a uenetis missa:corcyrã corphũ nunc dictã:& eodem uictoriæ cursu Mothonũ ac coronũ reipublicæ uenetæ rebelles subegit:dominusq; della roza cãpanus ex gallia religis athenarũ & achaia potitus ẽ:nec tamẽ deerant græci ĩ latrocinia coeuntes:q̃ uarios pro posse motus ĩtentarent. Henricus nanq; cognomẽto piscator malleæ comes genuensiũ classe fretus:Cretã insulã uenetis sicut ostendimus subditã ut caperet est adnixus. Veneti autẽ classe uiginti quatuor triremiũ immissa:& suã tutati sunt insulã:& quatuor genuensium triremes intercæperũt. Ea latinorũ apud constantinopolim uictoria animos christianorũ in asia agentiũ excitauit. Aimericus tunc rex Cypri Regni quoq; hierosolymitani titulũ uxoris ratione:sicut ostendimus:tenebat: cui rem christianã frigidæ administrãti aliũ regem subrogandum:qui in asia agebant proceres cõstituerũt Ioannesq; de bregna cælebris famæ gallicus miles in hierosolymæ regẽ magno cõsensu declaratus ẽ. Qui per solennes accersitus oratores cum multis copiis Constantinopolim est delatus. Et latini regis henrici nauigio fretus nonis septembribus anno salutis nono:& duodecies centeno Acconem Ptolomaidam peruenit:accepitque illico in uxorem ad id reseruatam Conradi olim montisferrati marchionis & hierosolymæ regis filiam: cui id regnum iure hæreditario debebatur. Per diem uero michaelis archangeli festiuitate solennem:& diadema utrique regium tyri est impositum & nuptiæ pompa regia celebratæ sunt. Per que id temporis innocentius tertius pontifex:quum in asiam copias mittere anhelaret in nouas incidit molestias. Otho enim quintus post acceptum ab ipso pontifice diadema iurisiurandi:quo se de more obligauerat: religione post habita terram ecclesiæ hostiliter inuasit:nanque Radicosanum montem faliscum: siue ut corrupte appellant flasconem:& totam pene Romandiolam p diuersas legiones:diuersosq; legatos occupauit:& ad regni neapolitani regiones conuersus: eas quoque:ut caperet est adnixus:frederico secundo:quem romani pontificis auctoritas & promissa protectio securum redderet:nihil tantis motibus suspicante. Eos uero motus pontifex innocentius iniquo ferens aio ad othonẽ misit:q eũ suadẽdo hortando admonẽdo puincere conarẽtur capta de ecclesiæ terra:deq; regno ecclesiæ feudatario redderet:q peiora ĩ dies moliebaẽ. unde põtifex eũ anathemate primũ pcussit:deide pseuerãtẽ:& uias oẽs romanas Anno salutis M.ccix.

latrociniis infestantem imperio & Alemaniæ regno priuatũ depositumq; pronũciauit,
Secutos eũ prælatos & proceres:ac omnes alios imperii & regni populos eatenus sacra-
mẽti religione:qua illi obligabãtur absoluens:ut non magis possent:q̃ deberent ab eius
imperio reuerentia:& obedientia se subtrahere:Quãobrem rex bohemiæ:lanthgrani-
us Totingiæ:& archiepiscopi maguntinus:treuerensisq;:dux austriæ:et ex militibus præ
stantiores quiq; eum deseruerunt.cum etiã germani electores imperii Philippo suaden
te francorũ rege:q̃primum de priuatione Othonis certiores facti sunt:Fredericũ secun-
dum Siciliæ regem uigesimum agentem annũ in romanorum regẽ declarauerunt.Phi
lippus enim franciæ rex Othonem Ioannis regis angliæ ex sorore nepotem debilitari ac
potentatu deiici exoptabat.Quibus tandem deterritus malis atq; periculis Otho:in ale-
mãniam se recæpit:& quæcũq; de italia cæperat in romani pontificis Fredericiq; siciliæ
regis potestatem rediere.At in orientis partibus cretenses cum animũ in uenetos rebel-
lem ostendissent:miserunt ueneti naues sex cæteas: totidem triremes:& gubernãdæ cã
didæ duces:ac motoni:& coroni conseruatores:quorum magistratuum uirtute:& urbes
insulaq; retentæ sunt & genuensiũ tres naues rebellibus fauentiũ interceptæ.Quin etiã
Rabanus de carceribus ueronensis nepotes:cum nigropontis insula sese ueneto feuda-
tarios subegerũt.pariter Gothfredus de uilla gallicus:qui i achaiæ principatu domino
della roza successerat:& Michael cõminos græcus nobilis cũ peloponnessi parte feudũ
ueneto obedientiamq; præstarunt.Annoq; qui secutus est quartodecimo & duodecies
1214 centeno:Veneti motus cretensiũ rebellionesq; cõpescere cupiẽtes:equites ex suis:& plebe
ios pedites:co in Coloniam deduxerũt:prædiaq; insulæ maiora melioraq; tum equestri
ordini tũ plæbeis diuisa.Primusq; pro republica Veneta dux cãdidæ fuit Iacobus Teu
polus:qui pauloante cum præturam in hadrianopolim gessisset idutias cum uattari Cõ
mino græcorũ imperatore Constantinopolim obtinente in quinquẽniũ:& cum Solda-
no turcorum iu biennium pro republica Veneta cõstituerat:quæ quidẽ indutiæ ab im-
peratore Constantinopolitano pariter constitutæ sũt.In italia interim uocatus ab Inno-
centio Fredericus Romam uenit & cũ se uidisset a pontifice a romanisq; omni curia beni
gne exceptum:coronationẽ benedictionẽq; ad imperium papalem poposcit:quã blãde
respõdens pontifex ea ratione renuit facere:q; is magno uir animo sicut Othonem prius
hunc quoq; pariter quæreret Italia deturbare.Iuit itaq; in alemãniam Fredericus:quẽ pri
mus omnium maguntinus archiepiscopus:& in suam admisit urbem:& alemãniæ re-
gni diademate insigniuit.Agentẽ maguntiæ fredericum:Ludouicus regis frãciæ primo
genitus in Lothoringiam accersiuit:& ad uallem coloris oppidum mosæ amni propin-
quum collocuti principes fœdera inierunt:per quæ belli pacisue societatem inuicẽ spõpõ
derunt.Pariter Otho priuatus imperio auxilia sibi:ac belli societatem cũ Ioanne auuncu
lo rege angliæ:cũq; reginaldo Boloniæ urbis maritimæ comite quæsiuit.In comitem ue
ro hũc prima societatũ dãna cadere incœperũt q; Philippus rex frãcorũ bolonia eũdẽ ex
eius comitatu morataniiq; ac abbaculæ oppidorũ regni frãciæ possessiõe deturbauit.Ioa
nes uero rex ãgliæ inita p id tẽporis cũ ferrãdo comite flãdrẽsi societate ad bononiã cũ in
gẽti classe recipiẽdã se cõtulit.Cũq; partẽ eius classis tẽpestate auectã aliq̃diu expectasse
mutato proposito:prius q̃ illa uenisset ad Grauatingas flãdriæ oppidum se contulit:quo
& tota classis sua cum subito est secuta. Philippusq; rex Franciæ in ferrandum primo

duxit:& castello ipra brugiaque dedentibus oppidanis potitus est:ex eo autem loco re licta apud damportũ classe Gandauũ oppidũ regis opulentissimũ obsidere pθexit. quo oppido breui p oppidanoꝝ deditionẽ capto:Reginaldus Boloniæ comes ioannis anglorum regis nauigio fretus classem philippi clam cũ modico præsidio incendit:unde eo facto est incendio:ut Philippus Gandauo Ipræ & brugiæ præsidio ingẽti relicto in parisios se receperit:classe ubiq; in sui regni dominiis iussa : quam futura æstate in anglia m ducere cõstituerat. Tunc ioãnes angloꝝ rex uires suas regi francoꝝ potẽtatui lõge impares fore ueritus:ad tertii inocentii põtificis romani misericordiã pθtectionẽq; cõfugit.Nã q; angliã hiberniãq; romanæ ecclesiæ feudatarias ex fœdere cõstituẽs cẽtum auri marchas p utraq; isula quotãnis soluere ẽ pollicitus:quod quidẽ aliquot postea seruatũ fuisse inuenimus .Dũ tamẽ ea romæ apud põtificẽ agerent .Otho cũ igenti exercitu ex locis germaniæ sibi parentibus ex saxoniaq; patria cõtracto:ad ualẽtinianas flãdriæ oppidum descenderat: ferrando Comiti suppetias allaturus.Q uo audito ioãnes rex angliæ Comitẽ marchiæ:& cæteros aqtaniæ pθceres sibi uariis artibus datisq; præmiis conciliatosq; ope andegauos in suas partes traduxit ligeri amne paulopost trãsmisso: rupes monachi oppidũ obsidebat.Q uũ ludouicus regis frãciæ filius potẽtissimũ ducẽs exercitũ obsidionẽ soluit:adeo ut Ioãnẽ ultra ligeri oportuerit retrocedere.Otho interea philippo regi ad põtem bouinarũ prope tornacũ ẽ cõgressus:præliũq; ingens ad diem iunii gnã gestũ fuit:i quo Philippus equo deiectus ac suoꝝ æque ac hostiũ cõcursu oppressus pene iteriit: tandẽq; subleuatus uictor euasit:Estq; tãta eius prælii apud gallicos scriptores memoria:ut multa de eo carmine heroico scripta extent.Nec tamen magna fuit cædes edita:quũ Otho ad duo milia.philippus uix trecentos desiderauerit.Sed gloriæ gallis datũ ẽ:fractũ a se fugatũq; eum:q romani impii titulũ præ se ferens aqlas amiserit impiales. Delapsus fuga hostis otho i saxoniã paternæ hæreditatis pθuinciã se recæpit: ubi mœstus lãguensq; aio breui obiit. Tulit uero casus:ut quo die præliũ id apud Tornacũ gallis ẽ gestũ:eodẽ a.ut postero hẽricus ipator apud cõstãtinopolim obierit:cui gẽte gallico petrus Comes antisiodorẽsis pariter gallicus ẽ suffectus.Et p id tẽporis frederi cus post habitã maguntiæ regũ Alemannoꝝ coronã i sueuia gẽtilitatis suæ regione de federat. Is audita clade qua otho apud bouinas afflictus erat:Aquisgraniũ ipatoriã urbẽ obsidiõe pressã recæpit:ubi tertii inocẽtii romani põtificis auctoritate regiã iteꝝ de more coronã accepit:& ut aliquã erga deũ ostẽderet gratitudinẽ cruce insignitus uoto se tũc publicæ obligauit subsidii christianis i asia agentibus afferendi.Ne etiã pontifici quoq; romano ingratus esse uideret :Comitatũ de regno siciliæ pmisit fundani pθpetuo eius donationis iure a romana ecclesia peculiariter possidẽdũ .p hyemẽ uero quæ secuta ẽ.inocentius papa cõciliũ apud lateranensẽ ecclesiã generale atq; ãplissimũ cælebrauit:cui patriarchæ hierosolymitanus:& metropolitani septuaginta:episcopi duodecim:& quadringenti abbates & priores cõuentuales octingẽti iterfuere.Q uũ legati pariter eo cõuenerit ipatoꝝ germanici ac cõstantinopolitani:& regum hierusalem franciæ hispaniarum ãgliæ & Cypri:in quo quum multa sunt constituta in patrum decretis extantia : tum maxime sacrosanctum promulgatum edicto opem rei christianæ in asia agenti populariter afferendam.Et quia hinc Pisani Genuensesque : inde lombardi bello inuicem conflictarentur acerrimo: urbe pontifex uere primo profectus est:loca petiturus :ad quæ

bello cõtendẽtes uocare:& pacẽ cum cõmodius:tũ celerius constituere posset. Sed apud Perusiam de itinere mortuus ac sepultus ẽ. Extãt Romæ duo huius pontificis opera:situ utilitate:& usu longe distantia:hospitale sancti spiritus in Saxia a lombardis & saxonibus ibi solitis habitare appellatũ:quod in uaticani suburbio cælebre & ditissimũ hospitalitati amplissimæ deseruit unum:& alterũ turris appellata Comitis ursani operis:quæ muro oĩum totius urbis rarissimo sublimitate surgit eximia:ẽq; ad forũ olim neruæ ad ueteris suburæ principiũ:quæ per ætatẽ nostrã & diu ante inhabitata:nulli oĩno usui est: aut fuit. Legimus uero ipsum pontificẽ:cum talis tantæq; arguẽretur impẽsæ:ecclesiã sancti Sixti:quæ extat in auentino cælebris:tunc dirutam:instaurasse. Ea autẽ quæ ad præclari præstantissimiq; huius pontificis mortẽ secuta sunt multi faciẽda:& diligẽtiorẽ postulãtia:narrationem in decimũseptimũ librũ: ꝙ hic satis creuerit:duximus reseruãda.

Blondi Forliuiẽsis historiarũ ab inclinatiõe iperii Ro. Decadis secũdæ liber septimus.

Onoriũ Aimerico ciue Romano genitum tertio suffectũ Innocentio: & ipsum eius nominis tertiũ Perusiæ cardinales in Romanũ pontificẽ creauerũt:qua in creatione ad sextum prædecessoris diẽ obitus facta: maior solito adhibita ẽ festinantia:ꝙ perusini ciues difficultatem hierosolymæ rerum:& bellorum italiæ sedandorũ necessitates perpenderunt:& coacto in cõclaui collegio penuria cibi per dies singulos maiore facta:ut properarẽt:uim honestissimam attulerũt. Consecratusq; pontifex destinatũ a prædecessore pacis in Italia constituendæ tractatum per oratores legatosq; continuauit. Ipse Romam itra primũ creationis mensem:per sabinos se contulit. Sollicitabat enim eum Petrus Antisodorensis electus imperator constantinopolitanus: quem paulopost & Iolem simul uxorẽ idem pontifex in basilica sancti Laurentii:quæ uia tyburtina extra muros insignis uisitur: imperiali diademate decorauit. Et rebus christianorum in Romania consulturus:quæ hierosolymis profuturæ uiderentur Ioannem de Colũna cardinalem romanum portuẽsem episcopum apostolicæ sedis legatum declarauit:qui ad nonum coronati imperatoris diẽ urbe profectus Brundusium se contulit:quo imperator imperatrixq; accesserũt: omnesq; simul Venetorum nauigio accepti:simulq; soluentes prima uelificatiõe in conspectũ dirachii substiterunt. Promiserat enim Petrus imperator Venetis: si constantinopoli in italiã delatus:eodẽ reduceretur:dirachium Venetis reddendam uel obsidione pressam oppugnatãq; recipere. Theodorus nãq; dux epyrotas urbem ipsam dolo captam ueteri græcorũ iuri innixus ut retineret armis litigiiq; contẽtionibus adnitebatur. Eamq; expeditionem ut uxorio liberatus impedimẽto:ac cardinalis respectu cõmodius exequeret: Imperator Iolem uxorem cum parte classis constantinopolim præmisit:quã paulopost cardinalis est secutus:inchoataq; ẽ obsidio & oppugnationes per dies pene singulos intẽtatæ. Sed urbem ueteri muro:quem uenetus instaurasset munitam Theodorus milite abundans ex epyro fideli facile defensabat:adeo ut imperator potiri desperans sibi constituerit abeũdum:& ꝙ mediterraneas macedoniæ urbes inuisendi desiderio teneretur: petitam intersoluendum obsidionem a Theodoro fidei publicæ securitatem accæpit:secundum quã scripto sibi datã ad arctæ amnis portũ extẽsionẽ in macedoniæ littora primã fecit inde ad nemorosa tempe delatus:cum ad saltus peruenisset:mõtiũ siluis tectorũ structas a Theodoro duce isidias icidit:& abductus in teterrimũ carcerẽ ẽ cõiectus.

interea principes christiani : quos tertii Innocentii diligentia & lateranensis concilii
decreta ad hierosolymæ liberationem inflāmauerāt in magnum conierant exercitū:
qui partim terra partim mari constātinopolim : & ide cardinale colūna sedis aposto
licæ legato deducente: Acconem se cōtulerāt. fueruntque primarii inter eos proceres
Andreas hungariæ rex uenetorum nauigio fretus: quod libenter dederant : quia ius
eis cessit: quod in omni dalmatia regnum hungariæ ad eam diem habuerat : & Dux
austriæ: henricusque Niuetuensis Comes: & Gualterius regis franciæ Camerarius.
Quibus Ioanni hierosolymæ regi coniunctis: in concilio actum est: Damiatā ægy
pti urbem nilo contiguam ut primam omnium caperent : adnitendum . Ea enim in
potestate facta apparebat Cayrū & babylonem contiguas urbes amplissimas & con
mode obsideri posse & interclusas commeatu facillime expugnari: quo soldanorum
gentis sarracenæ principum domicilio in christianorum potestatem facto futurum
confidebāt: ut omnis ea barbaries sarracena non solum hierosolyma & terra sancta
sed orbe ipso terrarum exterminaretur. Itum est itaq; na non magis cupientissimis : q̄
confidentibus procerum militumque animis: & mense maio anni salutis duodeuige Anno salutis
simi & duodecies centeni Damiatæ obsidio īchoata. ea ciuitas olim heriopolis a perti M. ccxviii.
nace helio conditore appellata: triplici murorum latericio densissimorum munimen
to cingit : quam nili amnis particula ad romani tyberis magnitudinem ambit: ut in
sulam: sed oblongam arctamque efficiat. Turris erat pharea: non quidem crassitudi
ne & celsitudine illi similis: quam ad pharon & nilum stante romano Imperio fuisse
legimus : sed quæ suburbium & mercatorum apothecas ac publica horrea a pyra
tis nocturnisque prædonibus tutaretur. Quāobrem sub nostri exercitus accessum
addidit soldanus suburbio utrique præsidia & munitiones undique instaurauit. Eas
dū nostri oppugnant munitiones turrimq; undiq; machinis quatiunt multi per dies
singulos cecidere: cum tamē ea maior ī barbarie occisio cōmitteretur: euicitque fortis
simorū ex omni ꝓuīcia alternis pugnātiū nostrorū uirtus: & superatis munitiōibus ac
ceptū cædis damnū ī decuplo hosti redditū. Annona uero ī horreis mercimoniaq; re
perta ī apothecis cū militi cōcessa fuere opulentia christianorū castra simul & lætitia
sūt repleta: hyems iā plane media erat: & Nilus: quē a cōsueta inūdatiōe ꝑ id tēporis ti
meri nō oportuit: ab maris īflatiōe: quā eurus maximā īuexit: ripas egressus est: adeo
ut unda maris īmēsū sublata īde ānis redundātia nostrorū castra peruaserit. Vnde ī
pedimētorū iactura facta & cōmeatuū pars maxima corrupta est. Cui malo remedia
desuper a deo cardinalis legatus & episcopi sacerdotesq; quærēda esse iusserunt. Eo
q; finito ieiunio maris trāquillitas est secuta: quo itē die maior dei benignitate uicto
riæ spes christianis ex īprouiso affluxit. Soldani castra quæ suū nostro maiorē exer
citum seruabāt a christianorū castris & ab ipsa urbe Damiata fluuio de quo diximus
tenuiore dirimebātur: quæ tamē ad mille passus ab ipso distātia fluuio Nili ītegri ri
pæ erāt apposita: unde præsidia ī urbē nunciosq; mittēdi facultas soldano maxima
erat: q; scaphæ ī fluuio dispositæ: & ex urbe ī illius castra dimitterent : & ueniētes no
ctu ac īterdiu ītroducerēt: q̄s illico subductas nullo nostri nauigio poterāt ītercipere
Ea re ītellecta īcessit nostros milites libido īspiciendi siq̄ posset urbs unica obsidione
ultra citraq; fluuium circundari: quos cum uidisset in alterā traductos ripā soldanus

amentia potius q̃ pauore pterritus est: paucisq; dimissis exploratoribus q̃ ꝓgressi i
spicerent: sibiq; renunciarent castra fugiens ĩpedimentis cõmeatuq; plena reliqt. Vi-
dentesq; fugiẽtem cõtinuato agmine densissimo barbaꝝ christiani milites trãs amnẽ
agẽtes: ps qdnã ea sibi uellet ꝓfectio ĩspecturi ꝓpius accessere: pars cõmissã ab hoste
fugã & castra ut erãt ĩtegra capi posse christianis ducibus retũciarunt. Qui ratibus
ad id pridem paratis amnem trãsmiserunt: & repta ĩ hostium castris annona ĩpedimẽ
tis quoque ac ditioris apparatus supellectile: exercitus christianus magis q̃ prius ad
turri phareã est repletus. Alteris subide castris ad eam partem positis: quæ prius pon
te iunxerũt: Damiata undiq; est obsessa. Eam soldani fugã eos christianoꝝ successus
cum audisset Corradinus Saladini oli filius: hierosolymæ ultra retinendæ spem abie
cit: Quã ne christiani captã retinere possent desolare cõstituit; qnetia a sepulchro do
mini nr̃i Iesu christi uiolãdo scelestas cõtinuit manus: causam uero sepulchri templi
q; ĩtacti: quam nõnulli afferunt delatæ tantisp christianæ religiõi ueneratiõi omitti-
mus: magisq; credimus surianos Ethyopas Armenios georgianos & alios asiæ christi
anos hierosolymã incolentes multos numero & magnis subditos asiæ & aphricæ pri
cipibus ea loca dirui cõminuiq; ꝓhibuisse. Quoꝝ ratiõe & causa eã ĩcolerent ciuita-
tem: eoꝝq; desiderio sic sarracenos uel ĩuitos acqeuisse: sicut eosdem suspectissimos ĩ-
uisosq; omni tempore coguntur tolerare. Castris ut diximus ad Damiatã undiq; ter-
ra cõmunitis: Niloq; fluuio classis ẽ addita: & uineæ adactæ: castella excitata: machi
nisq; oppugnatiõe sæpissime ĩtentata: nec magis ꝓbe agitata extrinsecus urbs præua
lida: q̃ fortiter intrinsecus defensata est. Primaq; æstas & hyems uerq; subsecutum eo
mõ ad Damiatam actum. Ad Iunium uero alterius æstatis mensem soldanus medio
iter Babylonẽ Damiatãq; spatio castra habuit cõmunita ĩnumero exercitu redundã-
tia: nec ullis adduci poterat irritatiõibus: nullis nostrorum artibus ut pugnæ copiam
uellet facere. Tãdem soli ex christianorum exercitu gallici proceres hostis ignauiam
aliquo: ut dixerunt: ingenti dedecore aut damno afficere cõstituerũt. Ioãnesque hiero
solymæ rex tãquam gallicus magis q̃ dux exercitus illorum audaciã temeritatemq;
secutus est. Facti in cõspectum hostis structa acie gallici probra in hostem dictis ge
sticulationibusque iactauere: Vallum aliquãdo scãdere comminati: & partem esse
nostrorum exercitus minimam: sarraceni de propugnaculis ĩ campestri solo faciliter
recognoscebant. Quare facta de repẽte & magnis clamoribus: ut est gentis mos: eru
ptiõe gallorum ĩsolentiam leuitatemque castigauere multis eorum cæsis plurimis in
terceptis: in quis gualterius regis frãciæ Camerarius. milo mãtoliensis & Vicecomes
sanctæ susannæ ditiores potentioresque fuere. Et Ioãnes rex igne ut appellãt græco
afflatus: quod facibus tragulisque sarraceni immittere cõsueuerunt: manus faciemq;
combustus est. Quieuere postmodum christiani: fuitque exẽplo galloꝝ: ut nemi-
nem ultra nostrorum militũ libido cæperit: nedũ ĩ Soldanum: sed ne in obsessos pu-
gnã ineundi. Ea eni urbs sicut docuimus munitissima: nunq̃ ui oppugnatiõibusq; ca-
pi potuisset: quæ & cõmeatibus abundabat sed pestilẽtia ĩgens ipsam mirandum in
modum populata est. Quod quidem christianos latuisse ut credã adduci nequiuis-
sem: nisi apud omnes scriptores id cõstare uiderem. Forte ad quitum mensem q̃ galli
ci in soldanum male pugnauerant. Pauci milites christiani Damiatæ portas propius

c greco igne

accesseſſet ũt: quid i urbe ageretur exploraturi: ſilentioq; quod ubiq; i ꝓpugnaculis eſſet admoniti ſũt: aut cuſtodes altũ ſopitos eſſe: aut aliũ per errorẽ omnino abeſſe. Quare pedetentim referentes ſocios aduocant ſcalaſq; ſemper i prætorio ad id paratas cõportant: quibus in ꝓpugnacula portæ faciliter ẽ cõſcenſum: Et nemine obſiſtẽte: aut clamore eos ꝑdente: cohors integra portam tenuit: quam dũ ſecuribus malleiſq; refrigũt: accurrentes q ex ſarracenis ſtrepitũ ſonitũq; primi exaudiuerant: cõfoſſi: chriſtianiq; interim patẽte ingreſſi porta urbe potiti ſũt: anno tandẽ dimidio atque integro poſtq̃ fuerat obſeſſa: quẽ nonarum nouembris ſextum diem fuiſſe cõſtat. Ingreſſi urbem chriſtiani: īſidias primo dolũue ab hoſte ſtructũ ſuſpicabantur: q; neminem in plateis obuiũ neminem in tectis aut ad feneſtras ſe ꝓſpicere uidebant. Sed intellecta eſt ſtatim urbis deſertæ calamitas: q; plateæ paſſim uiciq; omnes & ædium atria cadaueribus utriuſq; ſexus omniſque ætatis hominũ cõtegebatur: & qui in domibus uiui ſũt reperti: aut ipſo languebant morbo: aut ſalutem ſibi a langoris ſimulatione quærebant. Fuere autem omnes iam integra q̃ mala ualitudine uiuẽtes tria uirorum millia cũ obſidiõis pricipio fuiſſent ſeptuaginta. Portis ubiq; munitiõibuſq; chriſtiano militi ad cuſtodiam attributis: uicit in cõſilio ſententia: tandiu in caſtris cõmorandum: quoſq; purgata cadaueribus emũdataq; urbs uiſa eſſet ſalubritatem aeris recepiſſe. Cõceſſaque eſt ob eam maxime rem ſarracenis ſalus ut purgatiõis munus curamq; ſuſciperẽt. Prima uero omnium machoriaria urbis primaria i glorioſæ uirginis dei & ſaluatoris noſtri ieſu genitricis eccleſiam īſtaurata: ac i epiſcopium dedicata eſt. Eã urbẽ captam eſſe itelligens ſoldanus caſtris icenſis Cayrum ſe Babylonẽq; recæpit: & chriſtiani ſub ipſum ueris initium urbem ad aeris ſanitatem redactam kalendis februariis ſunt ingreſſi. Poſteroq; die Cardinalis columna legatus cum epiſcopis & īgẽtis numeri clæro ſolẽni põpa glorioſiſſimæ uirginis purificatiõẽ ardentibus nõ magis i eccleſia q̃ ꝑ uicos & plateas cãdelis & cereis cælebrauere. habuit ꝑ id tpis Damiata ampliſſimæ opulẽtiſſimæq; ciuitatis ſpeciẽ: reptamq; i ea rez oium copiã auri argentiq; & ditiſſimæ ſupellectilis ui maximã legatus regeſq; & duces exercitus militi chriſtiano æqua diſtributiõe largiti ſũt: qn etiã de agroz diuiſiõe i tpe faciendã actũ eſt: cũctis exiſtimãtibus fore: ut ſoldano babyloniæ deturbato milites q domos ſupellectilemq; accepiſſent i eius Colonia dato nomine aſcribi paterentur.

Duobus iterũ annis qbus Petrus Antiſiodorenſis Impator Cõſtãtinopolitanus i Theodori ducis dirachini carcere agebat: Ioles uxor iperiũ adminiſtrauerat: quæ ad eos ferme dies: ꝑ quos Damiata i chriſtianoz poteſtatẽ facta eſt diem obiit. Et latini ꝓceres Cõſtãtinopoli & i romania agentes: Robertũ petri ipſius filium ex Galliis accerſitum i Impatorem delegerunt. Romæ interi Honorius põtifex beatum Dominicum audiens ſciſmaticos apud Toloſam domuiſſe eius præſentis petentiſque ordinem cõfirmauit. Quo item tempore Secundus fredericus in romanorum regem electus: Othone defuncto: Romam rediit: quem honorius imperiali diademate inſigniuit. Obierat paulo prius conſtantia eius mater præſtantiſſima mulier non magis annorum q̃ prudentiæ plena: Quæ uiſa filium adoleſcentiam ſupergredi incipientem: q duos de triginta ageret annos: ad eam diem in uirtutum uia cõtinuiſſe: q; ea de medio ſublata: mores uſquequaque mutauit. In pontificẽ enĩ ſpreta Iureiurandi religione

anno coronationis primo multa:& quidem enormia est aggressus:quem ut a flagitiis:a perfidia:a rebellione temperaret:admonentem magis magisqꝫ in dies spreuit:unde eum duxit pontifex anathamate:nisi resipisceret:& ablata redderet:deterrendū. & cum sperneret primā excōmunicationem:iterato pōtifex priuationem īperii regnorumqꝫ addidit:tertioqꝫ ī cōtumacē exasperatus pontifex omnes īperii & regnoꝝ olim suorum subditos a sacramento:ī cuius uim fidem illi seruare tenerentur:absoluit. At apud Damiatam interea res christiana per singulos dies magis magisque floruerat. Cardinalis enim columna legatus apostolicus & andreas rex hungariæ & cæteri proceres in bonam uenerant spem:fore ut soldanum sarracenosque breui conficerent:qbus itentādis rebus id solum moræ itercessit:q Ioānes hierosolymæ rex plus sibi q̄ deceret arrogās:parum considerabat & si urbs Damiata suo subiicienda erat regno:deferēdū tamē a se cardinali & hūgaroꝝ regi q̄tisper esse: nec omnia illis præsetibus icōtisultisque ex arbitrio imperāda:cuius rei cū esset aliquādo a cardinali modestissime admonitus:hierosolymā breui:ut dixit:rediturus accessit:quē multi milites sunt secuti:nec priusq̄ terqꝫ q̄terqꝫ rogatus ut rediret adduci potuit. Interi æstas ac hyems prima habitatæ a nostris Damiatæ exacta est. Verque ad eius reditum in alterā æstatem abibat. Eo postea præsente:cum de rebus agendis consilium haberetur: placuit omnibus in Cayrꝫ babylonemqꝫ ducendum. Ad quas urbes soldanns omnes prope sarracenorum copias contraxerat. Facta tamen apud Damiatā diuturnior mora utilis uel ea ratiōe uisa est fuisse:q captæ illins fama multos ex Europa milites illuc traxerat a ueneta Genuensi & pisana classibus trāsportatos. Ductū est ī hostem ad ipsas Iulii mensis idus. Nilo amne præter illum:de quo sæpe diximus:Damiatæ pximum priusq̄ Babylon a Damiata adeatur:alter deriuatur fluuius:cui soldanus pōtem imposuerat nauibus constructum:quo posset facilius in nostros Damiatæ agentes ducere. Eum potitem modicum seruatum præsidio cum nostri occupassent paululum progressi sunt. Postridie apostolorum petri & pauli natiuitate cælebri castra sunt posita passus tria millia a babylone Cayroque semota:& cum annonam in duos suffecturam menses carris secum iumentisque detulissent classis etiam aduerso ductam nilo tātundem adduxerat:ut innumeri apud babylonem Cayrumque amplissimas urbes coacti barbari ab annona priusq̄ christiani milites uiderentur laboraturi. spes itaque uicendi nostros solidissima hortabatur:inde futura:ut uidebatur:certior:quo celerius contingeret depugnari. Hic tentatus sæpe hostis sæpe ad prodentidum ī aciem prouocatus est:qui metu & pauore simulato per dies singulos maiore perniciem in nostros inauditam machinabatur:nilum amnem cum babylonem Cayrumque præterlapsus est undique coercent ripæ eleuatiores alicubi pro soli necessitate alicubi depressiores catharatæque certa spatiorum proportione in regiōibus sunt dispositæ:de qbus agri cōstituto tempore inundantur. Postq̄ igitur christiani duos in castris desederāt menses incursionibus populationibusque satiari occasio diu expectata soldano obuenit Nili ī summas ripas solito citius tumefacti:qua fretus occasione catharatas ubique non magis amoueri:q ripas ad amnis fundum defodi curauit:cooperuerūtque illico regionem:atque ut christianorum castris ubi solum natura aut cōgesta terra eleuatius erat cubiti altitudinem superaretit. Iumentis uero sublata in-

Christiani Cayrꝫ babylonēqꝫ obsident

ptimis pascendi facultas:& quod i castris paratum erat:destructũ est stramen: tum
nec aliquid fuit saluum:quo mortales potuerint uel tridno substẽtari. In eam addu-
cti rerum difficultatem christiani alia quoque angebãtur maiore:q redituri Dami
atam altiores alicubi depressis i locis aquas icidere uerebãtur:ut nulla uia nisi per ni
li aggeres tuta a baqnarum periculo uideret:quã hostis armatus & alicubi aggere
& fossa communitã ita obtinebat:ut prælio uideretur periculosissimo deturbaturus
Petitam itaque missis oratoribus pacem christiani his cõditionibus impetrauere: ut
Damiata cum rebus in ea repertis Soldano dimissa:partemque ligni crucis quã ille
haberet redderet:& captiuis uicissim liberatis christiani aceonem Tyrumque redi-
rent. Quibus urbibus & earum oppidis pax octo ãnis esset cum turco sarracenoq;
seruãda. Quæ igitur in gloriosæ uirginis purificatione habitari cœpta est damiata:
ad eiusdem natiuitatis diem reddita barbarorum spurcitiæ inquinãda. Is annus sa-
lutis erat primus uicesimus duodeciesque centenus. Quo anno Tartari gens scythi
ca georgianã armeniãque maiorẽ direptas uastatasque suo subiecerunt imperio. Iu
deripheis montibus trãmissis ad eas delari uastissimas regiones:quæ trãsiluanã con-
tingunt:in poloniã:& post in hungariã penetrarunt:quas christianas regiones popu
lationibus incendiisque late cõmissis:magno affecerunt icommodo. sed ad rem asiæ
christianam. Damiata soldano babyloniæ reddita cardinalis columna legatus rexq;
hungariæ Andreas & dux austriæ ac cæteri ferme omnes illius expeditionis christi-
ani in Europã:qua uenerãt:sunt reuersi. Et ãno qui secutus est Ioãnes hierosolymæ
rex Tyri & Ptolomaidæ securitate fisus a pace cum soldano constituta Romã uenit:
quẽ honorius pontifex romanus benigne acceptum muneribus non minimis dona
uit. Isque breui post in frãciã:ut dixit:nauigaturus:pisas primo se cõtulit:& aut ad p
missã prius:sicut fama postmodum uulgauit:cum frederico excommunicato & pon
tificis hoste affinitatem cõfirmauit: aut tũc primum a casu iniit. Namq; filiã quæ si
bi ex Iole: sicut ostẽdimus:uxore erat illi i matrimonium despõdit. Cui i dotem nomi
narim ius cõtulit:quod eidem filiæ materna hæreditate i regnum hierosolymæ com
petebat. Estq; hæc occasio:qua freti postea omnes qui neapolitanum rite habuerunt
regnum:hierosolymæ quoq; regni titulis sũt abusi. Delatus idei frãciam Ioãnes rex
bona & alieno icõmodo fortuna est usus. Philippus eni rex frãciæ tũc forte obiẽs te
stamẽtũ magnificẽtia legatorũ suo dignissimum regno fecit. Iu quo sexagita librarũ
argẽti parisiensium:millia Ioãni regi:totidem militiæ templi:tãtundem magistro ho
spitalis hierosolymæ legauit. Voto postmodum Ioãnes Rex se exoluturus memo-
riam sancti Iacobi apostoli:quæ est apud cõpostellã gallatiæ iuisit:a qua peregrina
tione dum tertio redit mẽse:Berẽgariã regis hispaniæ sororem cæpit uxorem. Quo
item ãno salutis tertio uicesimo & duodecies cẽteno Beatus Dominicus Bononiæ est
defũctus:& ordinẽ beati frãcisci Honorius cõfirmauit. sub ipsum temporis frederi-
cus iperio priuatus:ut rebus consuleret alemãniæ:quibus ob noui imperatoris subro
gationẽ timebat:Hẽricũ filiũ decẽnẽ illi dedit i regem: Tribus abide ãnis superuixit
Honorius:quo i tpe christianã rẽ i asia quieuisse satis cõstat. Sed qd fredericũ iter:& põ
tificẽ honoriũ fieri cõtigerit:apud scriptorũ neminẽ tradi uidimus. Extant uero ho-
norii põtificis:cũ decretales multæ,tũ Romæ opa sancti Laurentii extra muros urbis

Anno salutis .M.ccxxi.
Tartari

Beati dominici obitus
Ordo minorum

Anno salutis .M.ccxx

reparata cũ cenobio basilicatum facta factorum ad lateranensem ecclesiã istaura
ta cælebris sãctimoniæ oratoriũ. Is põtifex moriẽs ad annũ salutis sextũ uigesimũ &
duodecies centenũ successorem habuit nonũ gregoriũ patria ananinũ: & Innocentii
tertii comitũ ꝓsapia oriundum. Qui & laterano ubi creatus fuerat Ananiã pæsta
tis caumata se cõtulit. Vnde fredericũ monuit: ut expeditiõem ĩ terrã sãctam: cuius
uoto pridem cruce signatus se obligauerat: tandem iniret: sore comminatus: ut nisi id
breui exequeretur: excõmunicatiõis priuatiõisq; sententias ab honorio prædecesso
re ĩ illum ꝓmulgatas ipse cõfirmaras etiam atq; etiã aggrauaret. Promisitq; frederi
cus sese quod uouerat: quod itẽ debat: qđ põtifex uolebat: ut exequeret ꝑperaturq;. di
ctumq; est ueris tempus ad cõueniendum brundusii: quo ex portu tunc soluere est
pollicitus. Põtifexq; Romam reuersus cruce signatos: q ĩ orbe christiano multi erãt
ut ad diem cõuenirent: dimissis quaqua uersum tabellariis: admonuit. Cõuenit uero
ĩgẽs militum multitudo. quoq; genere & potẽtatu præstãtior fuit assiæ ex germania
lantherauius. Ver aũt iã plane exactũ erat: cũ expectatus reqsitusq; ægritudinẽ ĩci
disse simulans fredericus ĩ sicilia se cõtinuit. Malo eni uit aĩo mala mẽte nũcios: quod
postea rescitũ ẽ: expectauit a soldano babyloniæ redituros: cũ quo fœdera rei christi
anæ pniciosissima inierat: qbus etiã respõdebat fœderibus clades p eam ĩuecta mo
ram ĩ christianos milites brũdusii desidentes. Nanq; supueniẽtia æstatis caumata
occidentales milites præserti germanos sub cælo frigidiori nutritos: grauissimis affli
xerũt morbis: quoq; acerbitate multi: ĩ qs lantherauius fuit: interiere: plurimi langorẽ
morti pene similem ĩcidere. Ad cũ lantherauii necis nũciũ fredericus ex ĩspato brun
dusiũ aduolauit ditissimique pricipis equos arma auq; argentũ & lautissimam supel
lectilẽ diripuit. Põtifex iteri crebris illũ nunciis oratoribus epistolisq; ĩ profectionẽ
ꝓpellere est adnixus. Tunc: ut factæ prædæ cõtentiões declinaret fredericus: tandẽ
ad tertiũ ĩdus augusti cũ omni classe brũdusio soluit: sed cæteri ad destinatũ ĩ Acconẽ
cursũ uelis ardẽtissime remisq; cõtẽdũt. Fredericus noctu cũ trireme dilapsus Brũdu
siũ ẽ reuersus: quẽ sic oẽs admoniti eadẽ nocte secuti sunt. Ad eã accessus frederici im
patoris famã mouẽs ex gallia Ioãnes hierosolymæ rex cũ berẽgaria uxore Bononiã
usq; puenerat: & ipse ĩ Acconẽ uenetoq; nauigio traiecturus. Quẽ audita frederici ꝑ
fidia bononiæ desidẽtẽ Põtifex Gregorius Romãdiolæ & exarchatus Rauẽnatis gu
bernatorẽ ducẽq; ĩstituit. Cõtulerat iã se Acconẽ ptolomaidã christiana militia: cũ re
quisitũ desideratũq; impatorẽ germani milites: qui postremi oĩum brũdusio soluerãt
illũ ĩ italiã reuertisse primi renũciarũt. Destitutique duce primario milites christiani
aliquod incõmodũ cape formidabãt: nisi eos recreasset Cõradini mors: quõdã filii sa
ladini: cuius filioq; tutor ĩducias cum illis ĩ duos ãnos petitas cõcessit. At gregorius põ
tifex ꝗprimum ĩtellexit fredericum omissa nauigatiõe ĩ Italiã reuertisse: malignum
hoĩem cõfirmatis sui prædecessoris honorii ꝓmulgatiõibus ꝗtis potuit maledictiõi
bus ꝓsecutus ẽ. Ad qs illico ẽ secutus uxoris frederici Ioãnis hierosolymæ regis filiæ
obitus: cui Cõradus filius puer supstes fuit. Secundus gregorii põtificatus tunc erat
annus. In quo certior erat hispania solito firmiora christianitatis fundamẽta iacere
cœpit. Nanq; aragonum rex ferdinandus sarracenis maiorica insula: & Valẽtia urbe
pulsis eas ad christianos ritus moresq; pduxit. Valentiaq; opibus & uiris præstãtissi

mis cõtinuato fœlicitatis cursu in hæc usq; tpa ẽ adaucta. Fecerat fredericus quo tpe
interrupta nauigatiõe in Italiam redierat: spem ꝓceribus: q in acconem nauigauerant
sui accessus. Quo qdem desiderio illos per annum integꝝ est frustratus. Et tandem
põtifice: sicut pridem facere cõsueuerat: spreto: cuius recõciliationẽ neglexit: nauiga
tionẽ igressus est: de q̄ Cypri substitit: Senescallo militiæ suæ magistro cũ copiis Pto
lomaidã præmisso: q non magis militiæ christianæ: q̄ soldani Babylonis conatus ap
paratusq; ispiceret. Tãtumq; abfuit: ut Italia soluere & nauigare itendens fredericus
põtificis benedictionẽ postulauerat: q raina ldũ quẽdam Teutonicum cõstituens re
gni siciliæ administratorẽ: illi apte iussit: ut põtificẽ ecclesiasticosq; qbuscunq; posset
modis opprimeret. Isq; suo: qd apta dicebat frõte: domino satisfacturus: marchiã An
conitanã cũ exercitu ẽ igressus: & mõtẽ ulmi maceratamq; occupauit. Perusinos uero
cũ ptẽtasset: i rebellionem: ꝓmissa igenti pecunia pellicere nequit. Obierat p id tẽpo
ris beatus frãciscus: cuius p dies singulos miraculoꝝ multiplicãtium magnitudo gre
goriũ põtificẽ mouit: ut Roma Perusiã petens: ide assisium sit dclatus: ibiq; cũ crebre
scẽtia ispexisset miracula: eũdẽ i sãctoꝝ christi numeꝝ rettulit. Vixq; perusia reuersus
erat põtifex: cũ Cõradus guiscardi alter frederici satelles i uallẽ spoletanã duxit exer
citũ: quẽ fulginatũ cõiurata factio itroduxit: nec tamẽ diu ea urbs i rebelliõe perseue
rauit: q fidelis ecclesiæ populus: & cõradũ & pfidos cõciues eiecit. Interea senescallus
frederici i acconẽ missus multa christianis ibi agẽtibus dãna intulerat: quos ægre cer
neret ferre nocturna cũ soldano babylonis colloqa: i qbus ipse aliquando fuerat de
prehensus: Quamprimum tamen soldani fœdera satis habuit cõstituta: fredericus
ab illo accersitus Ptolomaidã annauigauit. Nec mora. oratores i romã dimittẽs abso
lutionẽ a põtifice recõciliationẽq; cõpositis uerboꝝ lenociniis iplorauit. Põtifexq; q
oia rescisset: quæ senescallus i asia cõmiserat: pfidia domini i oratoꝝ faciẽ exprobra
ta: petitiõibus eoꝝ repulsã dedit: & hospitalariis templariisq; i asia pro crucis honore
militãtibus: ut frederico tanq̄ hosti publico fauores detraherẽt iniunxit. Quãobrem
Fredericus cõfusiõe simul & idignatiõe plenus: cõsultius sibi duxit in Italiã nauigare
Põtifex interea: cum admoniti excõmunicatiq; Rainaldus marchiã ãconitanã: & cor
radus uallem spoletanã infestãtes: ut captas de terra ecclesiæ urbes & oppida redde
rẽt: adduci nõ potuissent: Ioãnem hierosolymæ regem ex Romãdiola accersiuit: q pa
ratissimum in marchiã duxit exercitum: Ioãnesq; columna sãctæ praxedis presby
ter cardinalis ad eã marchiæ expeditiõem sedis apostolicæ legatus fuit. Pãdulfus aũt
de gente sabella Romanus põtificis cubicularius copias ex urbe Roma: ex omnique
terra ecclesiæ cõtractas ad ananiã coegit. pariterq; eo se cõtulerunt beluacensis clara
mocensisq; episcopi cum copiis ex gallia ductis: pontifici aduersus frederici conatus
præsidio affuturis: fecitq; prima is exercitus castra ad insulã finium regni oppidum:
quod aliq̄diu oppugnatum pactiõe in potestatem uenit. In casinense uero castellum
mõasterio circundatum difficilis impeditusq; põtificis exercitui ascẽsus fuit: q regni
iustitiarius a frederico impositus ea seruaturus claustra copias illuc cõtraxerat igen
tes: in qs magna ps sarraceni fuere frederici milites mercennarii. Deturbati tamen sũt
mõte Iesu christi & ecclesiæ hostes pene pariter infideles: castinensiq; castello ui ca
pto: germani incolæ deditiõe facta: saltum aperuere: nullo deinceps labore: nullo san

Sancti francisci obitus

fredericus in a navigat

gens sab

Sarracenorum militis.

guine effuso geqd oppidoꝝ ad capuã intercedit cũ ipsã urbe põtificis gregorii cubi
culario manũ dedit. Quo lætatus nũcio põtifex Romã perusia ẽ reuersus. Per idfer
me tẽporis pressi io marchia: & ualle spoletana frederici satellites eoꝝ quæ in regno
fiebãt certiores facti terrã oẽm ecclesiæ suo destitutã præsidio reliquerũt: q utrobiq; re
cepta: legatus rexq; in rebellionũ cõuictos animaduerti: sed mitius q̃ erãt meriti cura
uerunt. Et tunc uno eodẽq; tẽpore Ioãnes rex in romandiolam est reuersus: & frederi
cus a Tarentino portu: quem primum de nauigatiõe attigit: neapolim anxius aduo
lauit. Iuerat Ptolomaidam eum expeditiõe brundusii coacta: quam fredericus desti
tuit nauigantem: magister militiæ theutonicæ prutenoꝝ: q rem in asia christianam
ꝑ indutias Damiatæ cõstitutas: pq; ꝑfidiam frederici torpescere uidens: cum ipso fre
derico in Italiã rediit. Eo itaq; & mesanensi archiepiscopo oratoribus romam missis
pacem fredericus ueniamq; supplex orauit. Põtifexq; mitior q̃ oportuit decuitq; his
cõditiõibus est assensus: uiginti centumq; millibus auri unciis eo belloꝝ cõpendio
cõsumptis i ecclesiæ ærarium relatis: Fredericus benedictione apostolica restitutus
Impator & rex utrobiq; in sicilia & alemannia appellaret: terramq; de neapolitano
regno amissã noua i feudariõe reciperet. Ea quæ secuta est æstate gregorius pontifex
Ananiã se cõtulit: quo & fredericus iperator accessit: & benigne acceptus ad põtifica
tus mẽsã: quod rarissimũ ẽ: discubuit. Cũq; põtifex hyemẽ ageret romæ: Perusini ex
torres armis i patriã reducti multa in cõciues alterius factiõis crudelitate sunt usi: ad
quos motus cõpescẽdos: põtifex præmissũ Ioãnẽ Colũnã: sãctæ praxedis cardinalem
breui ẽ secutus. Profugis itaq; i patriã reductis: ciuitas pacificata nouẽ millibus auri
publice donata: & multi priuati ꝑ idigẽtia: & cuiusq; cõditiõe data pecunia recreati:
utq; ipsã urbẽ opibus repleret in ea cũ oi curia duos & uigiti mẽses desedit. Per quod
tẽpus romani põtificis benignitate abusi: oia eis etiã: præter prædecessoꝝ cõsuetudi
nẽ: ꝑmittẽs: i rebellionẽ pepẽderũt. Cæpant paulo ãte romani exploso cõsulũ: de quo
iã diximus: magrãtu senatores: quãdoq; unicũ: quãdoq; binos creare ãnos: qbus eadẽ
pene quæ prius cõsulibus fuerat: custodiæ urbis dicẽdiq; iuris potestas eẽt attributa
cũ tamẽ ærarii cura nõ satis ĩtegra dato a põtifice magistratui liqueret ut ad plenariã
rei. p. administrationẽ præter urbiũ arciũq; & ꝓuiciaꝝ urbi adiacẽtiũ subiectionẽ ni
hil deesse romanis uideret: hãnibalq; ex hãnibalda gẽte romana nobilis senator hæ
resi cõsẽtiebat: i quã multi ĩciderãt sacerdotes: hiq; põtificis reditũ formidãtes: sena
tore usi cõplice: populũ i rebellionẽ tumultũq; cõcitauerãt: cũ deus peccato respõdẽs
suppliciũ iflixit. Tyberis eni eã i alluuionẽ excrescẽs maioribus quæ alias nũq̃ fuerãt
parẽ ifima urbis submersa aliquot tenuit dies: & cũ domos ipulsu aq̃ euerterit: multa
i mare abstulerit: plurima i ciuitate corrupit: tũ maxĩe romanoꝝ uesaniã hinc humi
liauit: q; subsecuta est tantam humilitatem: ex qua cum multi obierunt: tum nullus
pene ab ægritudine intactus fuit. Venit tamẽ in lateranum pontifex: & publice oẽs
priuatimque: etiam distributa pecunia consolatus est: præter hannibalem qui excõ
municatus depositusque Ioannem de poli habuit successorem: præterque sacerdo
tes & clericos de hæresi cõuictos: qui dignitatibus beneficiisque priuati sunt. Quod
uero physici tunc censuerũt: tabem illam non ex tyberis alluuione: sed ab aqs: quæ in
concauis cauernosisque in urbe locis resederant: processisse: cloacas pontifex ueteres

purgari:nouasq; plurimas substrui curauit. sed q̃primũ ciuitas cessantibus p hyemẽ morbis recreari cœpit:senator iscio primũ:post frustra reclamãte põtifice:armatas Romanoꝝ cohortes ĩ uiterbiẽsẽ agꝝ duxit:magnamq; ĩ eo edidit uastitatẽ. Missi aũt a põtifice q̃tuor cardinales cõpositis uiterbii rebus : senatorẽ cohortesq; ĩ urbẽ reduxerũt. Accessit post ad urbẽ reatinã põtifex curiã ĩ ea aeris salubritate cõseruaturus: Qua ĩ urbe beatũ dominicũ ĩ sãctoꝝ numeꝝ rettulit. Et eodẽ ferme die senator infestas ducẽs ĩ Cãpaniã cohortes apud mõtẽ fortinũ de itinere primũ substitit. Eũ enim a frederico Impatore in reꝝ nouaꝝ studia ꝓmissis fauoribus incitatũ fuisse:postea rescitũ ẽ:sed accedẽtes de repẽte cardinales q̃tuor:quoꝝ unus fuit Ioãnes cardinalis colũoa:senatorẽ a ꝓposito deterritũ in urbẽ redire fecerunt. Fredericusq; ex cepano. Ad quod oppidũ motus cã paniæ urbisq; expectaueratpetiit messanã. Spoletũ postea æstate põtifex cũ diuertisset Beatũ antoniũ portugallia hispaniæ oriundũ cognomine paduanum ob innumera:quæ ad illius sepulchꝝ facta eraot miracula sãctoꝝ christi cõfessoꝝ collegio aggregauit. Inde ꝑfectus ananiam:pallianum oppidum:qd romani machinationibus cape adnitebant:pecunia a possessoribus redemptum:& pariter fumonem serronumque curauit ecclesiæ præsidiis custodiri. Romæ interea adaptam rebellionem uentum erat:q; senator mores imitatus priscæ rei.p.uetustissimos legẽ rogauerat:populumque struxerat pascua uectigalesque prouentus omnes nõ magis romanæ urbis q̃ ꝓuinciaꝝ romæ undique adiacentium rei .p. iurium censeri. Et ne aliqs ab ætruria legi officeret Mõtaltũ oppidũ turri addita a romano populo cõmunitũ ẽ:Nec tamẽ tẽperauit dissẽtiẽtibus etiã cardinalibus põtifex ab accessu ĩ urbẽ:ĩ quã a populi multitudie more solito obuia ẽ deductus. Paucos ibi moratus dies cũ se nihil ꝑficere itelligeret:Reatinã repetiit ciuitatẽ. Quo & fredericus impator ex iprouiso se cõtulit multa edomãdis uel dura obsidiõe romanis: adeo uehemẽti assertiõe pollicitus:ut hẽricũ filiũ ex cõcubina susceptũ:quẽ sardiniæ regẽ declarauerat adstãtem:ni recusasset põtifex:uoluerit date uadem. Iussus itaq; impator legatũ põtificis adiit sãctæ mariæ i cosmodi diaconum Cardinalem Mõteflasconi cum ecclesiæ copiis agentem:quo & ipse suas ex etruria accersiuerat:primusq; i romanum hostem Viterbiẽsium uastãtem agꝝ Impator ꝓtulit signa:& cum Rispã panum esset decertãdum:Romani Impatoriũq; milites ĩ unã aciem sunt cõiuncti:nõ qdem dimicantes sed cõstituta esse iter utrosq; fœdera ostendentes:nec prius de eo itinere substitit fredericus q̃ recta pisas & inde lõbardos attigit fines:procedensque paulo post in alemanniam se contulit. Forte tunc põtifex ad eam concitus rebellionis frederici nunciationem Reate perusiam accedens Teutonicos nobiles uiros habuit obuios: qui ductas in Italiam copias aliqua in asiam christianæ rei auxilio futuras traducere cupiebant:hiq; operam suæ intentioni haudquaq̃ dissimilem christianis rebus nauaturi sese facillimos hortanti requirentique pontifici exhibuerunt. Ductaque est breui cohors Teutonica Viterbium:& romani prælium congressi magnum acceperunt incommodum. Inde legato pontificis ducente:cum in sabinos uentum esset:capta ĩ ea regione a romanis de terra ecclesiæ oppida & castella in potestatem deditione sunt facta. Agentem perusiæ pontificem Ioannis uattari hadrianopolitani Imperatoris oratores:& soldani sarracenorum iconii nuncius adierunt: quoꝝ simulata intentio

Sanctus antonius de padua.

nullos sortita ē effectus: sed cam attulit christianæ rei opem: q̄ ide admonitus rerum
asiæ pōtifex ipse christianos multis ī europæ locis: ut nouerat: cupiētissimos ad susci-
pienda de more ad spem futuræ beatitudinis æternæ crucis signacula sacrosācto de
creto impellere est adnixus: dimisitq; ī omnem christianorū regionem sanctorum frā
cisci & dominici religiosos q̄ deuotiōis ardore prædicatiōisq; istātia multos ad pia ar
ma sāctissimāq; expeditionem ex galliis atq; Italia cōciuere. Fortunatusq; sanctis ex-
Sancta helisabeth ornandis pōtifex ad ipsū crucis ꝓclamatæ tēpus sāctam helisabeth regis hūgariæ fi-
liam & lātherauio despōsatam: sed uirginem miraculis post obitum corruscātem in
cætum sāctarum paradisi uirginū ascripsit. Qua tēpestate scelus ad Cōstātinopo-
lim emersit: cuius causa latinū inde nomē postea breui est pulsū. Robertus anthisio
dorēsis īpator latinus lasciuia magis uir senex q̄ necessitate ductus uirginē īsignis for
mæ græcā nobili ortā ꝓgenie despōdit uxorem: nō nescius eam burgundiōi proceri
ordines ī latinorum exercitu ducēn a genitrice matrona diuite prius fuisse despōsatā
Burgundio itaq; ira & furore accensus amicos cliētesq; & suos cōmilitones cōtraxit:
& noctu puellæ palatiū igressus cubilis foribus ui refractis eam naso detruncato de-
formauit: genitrixq; ī ꝓximum mare demersa est: nec ausus ē imperator ad iniuriam
mutire: latinis omnibus iniustitiam eius: & burgundionis audaciam pari indignatio
ne contumaciaque damnātibus. Peropportune uero uisa est accidere Roberti ipsius
imperatoris mors breui subsecuta: cunctis formidātibus: ne burgundionis audaciam
neglectamque a latinis ultionem una eadeamque aliquādo plecteret castigatio. Suf-
fecto exinde fratri Balduino exagonarum ad mare ponticum imperator: curāubus
uenetis: filiam obtulit ī martimonium: fore pollicitus: ut romaniæ imperium terram
omnem insulasque nattari pulso in generi ipsius sui redigeret potestatem. Latini ue-
ro proceres ueriti ne balduinum Imperatorem additæ soceri uires ulciscenda fratris
iniuria facerent audentiorem: ætatem adolescētis obiecerunt: quæ nec imperii admi-
nistrationem: neque coniugium præsertim quod a potentissimo inimicissimoque
offerretur socero: satis toleraret. euicitque concors omnium sententia Ioannem Bren
num Hierosolymæ solo titulo regem ex Italia Romandiolaque euocādum. Qui ꝓ-
mittente ac suadente gregorio pontifice Constantinopolim est delatus: eiusque filia
nomine martha Balduino cum esset desponsata: cōstitutum est post soceri mortem
imperium genero permittendum. Ioannesque q̄ primum inūt Imperium: nihil duxit
antiquius q̄ illum gallias mittere auxilia imploraturum. Eam imperator exagonarū
repulsam ægerrime tulit: & quod sæpe antea rogatus facere noluerat: eandem filiam
Theodoro uattari filio despōdit uxorem. Qua iūcti affinitate græci īpatores pellē
dis latinis nō minus arma q̄ aios iūxerūt: Pressusq; ē illico terra & mari īpiū Romaniæ
& cū aliq̄ ueneti: tū maxīe plura impator latiniq; amisere. Quid uero fredericus oc-
cidētalis Imperator iterea egerit ī italia: dictu multa nō paꝝ digna duximus aliquāntu
le repetenda. Erant ætate illa in marchia Taruisina familiæ nobiles cæteris præstan
tiores Ecelinus alberinusque de romano apud Bassianum carrarienses & marchio-
nes estenses Veronæ Monticuli & in eius agro sancti Bonifacii Comites: & cum cæ
teri haberēt uetustiorē prosapiæ originem: Ecelinus loco natus erat sub obscuriore
cuius auus eiusdē nominis theotōicus miles gregarius cū othōe tertio uenerat ī Italiā
hic uero sub frederico secūdo cū eēt uita & moribus perq̄ adsimilis auctus ē opibus

adeo magnis:ut tyrānidē sibi cōstituerit maiorē cæteris omnibus: quas absq; ipii aut
regni utulo Italia raro alias ptulerit.Durauerat ad id tpis integra societas:quā populos
lōbardiæ frederici primi tpibus inīsse ostēdimus urbes cōplexa potētissimas.Medio
lanū:Brixiam Mantuā:ac maiorē Romādiolæ partē:& i trāspadanis: Veronā: Vicē-
tiā:Paduā.& Taruisiū:Q uibus ueneta urbs tūc penitus dominio maritima cōsentie
bat.In frederici partibus Cremonēses.Bergomēsesq;:Parmēses:Reginēses.Murinen
ses:& i alpibus Tridētum psistebāt:Cæteræ urbes & oppida lōbardiæ:romādiolæ:&
marchiæ Taruisinæ p uarietate fortunæ alternis fauebant.Q uo itaq; anno frederi-
cus pōtifice apud uiterbiū data spe frustrato ac plane decæpto abiit i alemanniā.Eo-
dē reparatis copiis p tridētinū mēse februario i Italiā est reuersus.Primaq; urbs Ve-
rona i illius partes ecclini opa est reducta.Inde fredericus mātuanū ingressus agrum
Marchariā:gazūq; oppida ui capta direptaq; icēdit:& Cremonā accedēs nouē mēsi-
bus apud eā moratus est:ex qua quū esset moturus obsidēdā sibi Mātuā cōminatus,
flexit de itinere i uicētinos: q ex improuiso copiis circūdari cœperūt deditionis facere
mētionē.Eaq; fretus occasione fredericus:dū ultra citraq; cōmeant oratores:urbē do-
lo captā ipso kalēdaꝝ nouēbriū cælebri die diripuit:atq; icēdit:ad eāq; tātisp mora-
tus:quoad exercitus populat:deuastatq; paduanū ppinquū agrū:i taruisinos duxit:
circūsessāq; cæpisset urbē:ni patauinus imisso milite subuenisset. Dū aūt in taruisina
obsidiōe agit:quod ueꝝ fuisse cōstat:resciit henricū filiū paternā abominatū i ecclesiā
ipietatē:fœdera cū sociis bello lōbardis cōstituta habere:quoꝝ primores regni alemā
niæ fuerār fuasores.Itaq; ueritus:ne ducēti aduersus filiū pceres populiq; theothoni
aduersarēt:ipudētia usus iaudita:pōtificē p nūcios orauit. Pōtifex:ut uidet:fœderis
ignarus cōcessit litteras apostolicas:i quaꝝ ui regno subditi alemāno patri aduersus
filiū paruerūt:Accersitū tamē fide publica & rogātibus regni pceribus uenia donatū
atq; ipunitate hēricū crudelis pater i apuliā relegauit. Vbi postea eo iubēte i carcere
publico est necatus:Q uin etiā p eosdē dies quū fredericus cōcupitā regis angliæ so
rorē affinitatis gradu obstāte uxorē ueqret accipe:pōtificis dispēsatōe uoti cōpos est
factus.Anno q secutus est salutis septimo & tricesimo supra duodecies cētenū Theo-
baldus rex nauarræ pceresq; e gallia: Almericus comes montisfortis: henricus co-
mes bari:& Campaniæ comes per germaniam hungariamq; constantinopolim p-
uenere.Inde ptolomaidam delati prosperis successibus illico sunt gauisi:populatio-
nibus longe lateq; commissis:quæ præda omuifariam rerum copiosissima exerci-
tū ditauerunt:Fuitq; eius prædæ & exēplo:atq; spe:ut Almericus:henricusq; comites
ad gazam usq; prædando urendoq; cum multis cohortibus penetrarint: Intercedit
uero ptolomaidam gazamq; priusq̄ ad culta sit uentum oblouga regio plætaq; are-
nosa:quam properantes in prædam christiani:minus q̄ oportuit considerarunt.Sed
q̄primum fessi de longo itinere prædaq; facta tardari redeuntes:hostem sequi furē-
rem uiderunt:sese inuicem cœperunt demētiæ:temeritatisque damnare:nec satis eos
iuuit: quod sæpenumero alibi fuit saluti:prædam pugnando simul recreandoque
dimittere.Almericus enim henricusque dum aliis fugæ spatium pugnando hostem
que reprimendo præbere nituntur:in duorum dierum fuga cū suorum quibusq; me
lioribus cecidere. Abiectoresque: quibus nulla fuit decoris cura ptolomaidam

Anno salutis M.ccxxxvii

eladis acceptæ nuncii sunt reuersi. At põtifex Gregorius quũ perusia in teranniã: ide ferenulli monasteriũ: postmodũ Ananiã accessisset: Romã a populo desideratus: rogatusq; redire cupiebat: rediissetq; : nisi petrus fraiepanes pecunia a frederico corruptus custodia ꝓ portis habita ꝓhibuisset. diuertitq; uiterbiũ põtifex in illius hæreticos ꝓcessurus. Cõposita iterim alemanniæ re: fredericus i Italiã reuersus est: firmo ut postea apparuit ꝓposito socias bello urbes ꝓ uiribus edomãdi. Sed primi omnium patauini blãditiis dolosisq; libertatis retinẽdæ factis ab ecelino pollicitationibus decæpti partes iperatorias sunt secuti. Quibus euestigio ecelinus frenũ seruitutis iugũ iposuit Zoboardo uiro germano cũ theotonica: Sarracenaq; cohorte ita immisso: ut sarracenis portas: alemannisq; pallatium seruantibus in apertam seruiturẽ padua sit redacta: Præsertim quia carrariensium odio atq; iuidia Aazo Estẽsis marchio frederici uel potius Ecelini partibus adhærebat. Põtifex uero de frederici in italiã reditu apparatuq; : quẽ maximum faceret: certior redditus: Gregorium mõtelõgum sedis apostolicæ ptorhonotarium ad illum misit orans obtestansq; : ut si pacẽ ecclesiæ: uel potius iesu christi: si suã ipsius beniuolẽtiam: quæ ꝓximis diebus in fauore aduersus filium: & uxoria dispẽsatõe testata fuerat: tanti faceret: q̃ti certe christianus ꝓticeps facere debet: cõstituta eum lõbardis a frederico auo sua fœdera: quæ henricus pater inuiolata uoluerat: cõseruaret: & quum assensum fredericus præstare uideret misit pontifex unum: & breui post tres Cardinales: q re infecta uel potius exaspetata uiterbiũ sunt reuersi. Põtificẽ nãq; magis frædericus : q̃ lombardos deprimere anhelabat. Prius autẽ q̃ lombardia decederẽt cardinales : fredericus i mõtẽ claꝝ duxit brixianoꝝ oppidũ: & expugnatũ direptũq; incẽdit: brixianos exinde quum nõ posset trahere in suas partes duxit i Mediolanenses: q cũ exercitu & carrotio illi i itinere apud curtẽ nouã obuiarunt. Pugnatũ est utrinq; animis ardẽtissimis: & spe neutrobiq; inferiore. Sed q̃ primum sanguinẽ effundi: cadentesq; utrinq; calcari cõspexerunt mediolanenses: acie plurimum sunt dilapsi: quoꝝ exemplo socii quoq; bello populi uias in patriã ducentes: uel notas ingrediebant̃: uel stãtes in aciem ꝓximos ita interrogabãt ut uiderent̃ impendentem poiciem expauescere. Itaq; qd̃ plærunq; assolet: factum est: ut maior pars minorem: exercitatiorque inexptiorem suparit. Melioresque e mediolanensi populo: & socioꝝ auxiliis: quos pudor & uirtus in prælio cõtinuit: partim cecidere: partim ad chartotium cõglobati fræderico præsenti exhortãtiq; sese armis depositis ꝑmisere. In quis petrus Teupolus uenetiaꝝ ducis filius Mediolanensium potestas: & copiaꝝ ductor primarius fuit: nec cessit frederico uictoria icruenta tam multis e suo exercitu interfectis uulneratisque: ut omissa Mediolani spe potiundi: quæ haudquaq̃ tenuis apparebat: Cremonam redierit: Vnde petrum Teupolum pisas: & inde i apuliam misit: ubi i uinculis trucidatus est. Et sub ipsum uictoriæ nuncium paduam allatum: ecelinus socii: parisq; impatiens Azzonem estensem proditionis i simulatũ estẽsi oppido ꝑ arma eiecit: receptũq; oppidũ sarracenis attribuit ꝯseruãdũ: Cupiebat eo tpe: quærebatque gregorius põtifex i urbẽ romã reuerti: populũ a quo rogaret̃: exauditurus: Ioãnesq; cincii tũc senator plæbeio atq; sordido natus loco pecunia a frederico corruptus obstitit: custodia portaꝝ cõplicibus attributa: quos pariter corruperat fredericus. Sed ecclesiæ studiosi occupato: capitolio ioãnẽ deiiciẽ

tes:legationē amplissimā:cuius priceps fuit Iacobus capotius:miserūt:pōtificē redu-
ctūrā. Veniensq; lætitiā populi per se magnā dispersa per uicos:qua icederet:pecu-
niæ:& annona paulo post i plæbē distributa effecit maiorē. Nec defuerunt ad eos di-
stributæ annouæ dies sediriosi:pecunia itē a frederico corrupti:quos machinationis i
pōtificē cōuictos :a Ioāne Iudicis tunc senatore populus iusserit relegari. Perq; eosdē
dies pōtifex auditā mediolanensiū cladem molestissime tulit:& tamen i meliorem so
lito spem erectus est:ducem uenetoꝝ existimās illarā i filii nece iniuriā aperta i frede
ricū inimicitia ꝓsecutuꝝ:hinc magna usus prudentia pōtifex:uenetū genuensemq;
timore belli potius & suspicione:q̄ bello iuicem exosos ad solida pacis fœdera perdu-
cere curauit. Vocatiq; tomā cum publica rei utriusq; publicæ auctoritate legati ad
præscriptā diem præsto affuere. Dedit autē pōtifex cōstituit atq; iussit accipientibus
pacem annis nouem his cōditionibus duraturā:bella uterq; populus susciperet ge-
reretq; cōmunia:nec pacem amicitiā bellumue alter sine altero cum uattari græco
Imperatore habere:aut inire posset:& utriusq; populi nauigia amboꝝ simul defer-
rent isignia:obtestatusq; est pōtifex:quod decreto sancitum ꝓmulgari fecit:partem:
quæ huiuscemodi cōstitutæ paci cōtraria primū faceret:excōmunicationē:cuius sen
tentia tūc est lata:iterdictūq; a sacrificiis icursurā. Secūdū hāc pacē magna omniū læ
titia cōstitutam :atma pōtifex spiritualia:& sacerdotii ꝓpria i fredericū exercuit. ex
cōmunicatōe i illū ad diē cœnæ domini ꝓmulgatat& omnibus iureiurādi religione
solutis:qua iperii regnorūue ratione illi tenerētur astricti. Et quidē ea pax alioquin
laudabilis:uel ea ratōe maxime fuit necessaria:ut hi præpotentes Italiæ populi:hinc
frederico:inde græcoꝝ Imperatori latinos apud Cōstātinopolim opprimenti possent
resistere:Ioānes eni Brennius Impator ad eos obierat dies:& balduinus ex decreto ac-
ceperat Imperiū. Ioannes itē uattari apud hadrianopolim orietalis appellatus:& al-
ter apud mare pōticū Exagonaꝝ Græcoꝝ occidētaliū. Imperatores partim dinisis:
partim cōiūctis copiis latinos:sicut supradiximus:ut græcia eiicerēt: adnitebātur. Et
uattari cōtinuatū ab Adrianopoli smirnam usq;:& fataliam urbes maximas obtine-
bat iperiū. Cui & suberāt aderātq; ibellis assidui Marcus ganutus ægei pelagi:& leo
gualla Rhodū isulas tyrānide obtinētes. Fregerūt tamē ueneti aliquot ante cōstitutā
pacē annis utriusq; græci Imperatoris audaciam: conatibus illoꝝ : quotquot itētaue
rātinitis. Cretenses in rebellioñē pendentes comprimere cupiens dux:eā insulam
pro uenetis gubernans:Matcū ganutū mercede cōductū auxilio aduocauerat: quū
accersitus a rebellibus uattari tres & triginta in expeditionē adduxit triremes: & quē
solum repperit cum triremibus octo resistētem ganutum in patriam prodito ueneto
redire curauit:obtinuitq; tunc de insula creta uattari rethimum: milepothimum:ca-
strum nouum. Sed quum ulterius progredi græcus imperatot obsistente ueneto ne-
quet:relicta oppida cū iposito præsidio amisit:tresq; de sua classe triremes apud Cy-
thereā insulā naufragio periere:tunc educta uenetiis ad eius rebellionis cretæ famā
classis:Ragusinos:qui suasionibus:pollicitationibusque græcorum uattari studen-
tium seducti desciuerant:data uenia in solitam fœderationem:amicitiamq; recæpit.
Neq; uero potuerunt latinorum debelitatem ueneti adeo adiuuare: quin Constan-
tinopolis tanta bellorum acerbitate sit pressa. Balduinus Imperator philippum

filiū īfantē accæpti æris alieni pignus tradiderit mercatoribus: quem illi ꝓpriæ consulentes securitati: uenetias miserūt ī custodia retinendū: detractū quoq; ædium publicaꝝ & basilicaꝝ culminibus plumbum uenīt: nec erat alicunde auxilium: præter opē: quæ multa a uenetis suo ipsoꝝ īpendio obueniebat. Tādem græci impatores rebus elati ꝓspere patratis: Cōstātinopolim terra mariq; cinxerunt arctissima obsidione. Vnde ī salutis desperationē adductus Impator Balduinus: Venetos suis grauatos ꝑiculis & laboribus magna euicit precū īstātia: classem ab illis triremiū uigīnquique armādam: cui ꝓ dimidia cōmunis utriusq; fieret īpēsa: & ne fraudē ī solutōe: piculūue amissi forte impii uenetus timens īpendiū recusaret: pignora īpator dedit oīum preciosissima: lāceā spōgiāq;: qbus dominus & saluator noster: hinc potatus: īde uulneratus: & crucis ligni: ī quo ea ꝑtulit: partē. Immissæ illico uenetoꝝ decretæ uigintiquinq; triremes: expectātē ī portu: & ipsa urbis mœnia īfestātē insolentissimū hostē græcum prælio suparunt: & quatuor ac uiginti de inimica classe interceptis triremibus: Cōstātinopolis obsidione liberata est. Q uinetiam leo gaualla: q græcoꝝ dictæ obsidionis classi præfuerat: eadē die rhodum insulā & seipsum ueneto p fœdera subiecit. Et hæc qdē Cōstātinopolitanæ urbis liberatio eodem erat facta anno: in quo pacem genuensi cum ueneto pōtifex gregorius esse uoluit. Q uare pōtifex ipse maiora in dies aduersus fredericum intentare dispositus fœdera cum uenetis iniit: p quæ classis triremium item uigintiquinq; cōmuni pariq; impendio est armata: quā adhiberi uoluit pontifex frederico siciliæ uiribus expellendo. qui interea post instictā Mediolanensi cladē Cremonæ aliquādiu fuit: ubi exercitum & reparatum & auctum maiorē solito coegerat: animo: ut creditum est: Mediolanenses: aut Bononienses: & romādiolos ex cōposito inuadēdi. Q uia tamē dominicæ resurrectōis solēnia imminebāt: ea apud paduā: tunc sibi primū omnino ꝑ Ecelinum subditā cælebrare cōstituit. Vnde factum est: ut tertio ipsius paschatis die adeuntem ecclesiæ paduanæ dominicam domum accelerans tabellarius constitutæ apud urbem pacis: & suæ promulgatæ excommunicationis fecerit certiorem. Cuius tamē rei fama paduam prius totā peruaserat ciuitatem. Is itaque facie ad simulatam animi quietem composita: de sua iustitia: deq; rei ipsius indignitate multa disseruit. Petrumque uineum suarum magistrū epistolarum: magna ut in illa ætate facundia uirum: sermonem habere iussit: suis laudibus: suisque de romana ecclesia deque romano pontifice meritis redundantem: & tamen exercitu in paruam tunc palustremque uenetorum terram ducere iusso: ipse furens frendensque: uel potius amens præcessit. Itum est in sancti ilarii monasteriū: Et terra omnis ueneto subdita patauino contigua agro uix sustinuit operientem se Romani olim imperatoris exercitum: in bebasque turrim exiguam: quum nō esset terra accessus: conuicia sunt iactata. Superueniens interim a uenetiis cimbarum sagittariis plenarum multitudo: quæ aquas: sicut equites terram compleret: fredericū re infecta redire compulit. Reuersus paduam fredericus præstātissimos quosq; per auxiliorum speciem eduxit in obsides: & Vicentiam accedens monticulum maiorē in arcem captum sarracenis attribuit custodiendum: Clusis inde ueronensis agri præsidio munitis: ne liber cuipiam se ignaro in germaniam esset accessus: & auxiliis uerona accersitis: in quis multi essent obsidum loco habendi: in mantuanum

agrũ ſigna edixit craſtino educẽda. Iuſſum tamẽ de nocte media ꝓcedere agmen padũ: qua traiicit̃ i parmẽſes petere curauit: tũcq; de cõtinuato ꝑ agrũ parmẽſem itinere: nũq̃ prius q̃ i lucẽſibus eſt qetũ. Nec magis iter id ſuũ fredericus cõficere: q̃ Eecelinus Marchiã oẽm Taruiſinã ſibi ſubiicere accelerauit: magis ubiq;: ſed omniũ apud paduã uſus crudelitate: de qua alias dicẽdũ erit. Decedens luca fredericus piſas ſe cõtulit: eo cõſilio ut nõ prius amiciſſimã liqueret urbẽ: q̃ rebus ætruriæ cõpoſitis urbe roma: & omni ecleſiæ terra potiri adniteret̃. Annus paulo prius inchoauerat ſalutis quadrageſimus: duodecieſq; cẽtenus: quũ põtifex fredericũ audiẽs apenninũ eſſe trãſgreſſum: rebus lõbardiæ: atq; romãdiolæ cõſtituit ſubuenire: quo iubẽte gregorius mõtelõgus ſedis apoſtolicæ legatus: Mediolano ubi præſente frederico conſtiterat: Bononiã ſe cõtulit. Eodẽq; tp̃e Iacobus Teupolus uenetoꝝ dux claſſem ducẽs ampliſſimã aduerſo pado ferrariã ẽ delatus: quo & mãtuani terra & pado ꝓpe populariter acceſſerunt. Et his ſe ſocios addiderunt Albericus Eccelini frater: Azzoq; Eſtẽſis: quos affinitate cõiũctos pari Ecelinus odio ꝓſequebat̃. Eas poſtea copias ad põtificis præſcriptũ cõueniſſe audiẽs legatus: & ipſe adueniẽs magnũ exercitũ bononiẽſis populi copiis auctũ effecit maximũ. Ferrariã urbẽ tũc frederici auctoritate fauoribuſq; obtinebat ſalinguerra ferrariẽſis honeſto natus loco: q eccelini ſororẽ diu antea habuerat uxorẽ: adeo illi amicitia magiſq̃ affinitate cõiũctus: ut quã ille gubernaret. ciuitas uideret̃ i Ecelini arbitrio cõſtituta. Iſq; ſenex: ac ꝓpe decrepitus uir laudatæ prudẽtiæ: Eſtẽſis familiæ: niſi priuata obſtitiſſent ecelini cũ illis diſſidia: uolũtati i omnẽ euẽtũ fuiſſet aſſenſus. Obſeſſa eſt igit̃ ac diu oppugnata ferraria diutius reſiſtere parata: niſi ſalinguerrã alioquin prudẽtẽ ad colloquũ ab amicis euocatũ legatus intercepiſſet: qa duce uenetoꝝ Teupolo poſt receptã urbẽ: uenetias ductus: & liberaliter habitus qetiſſimũ habuit uitæ finẽ. Ferrariã uero põtificis gregorii legatus Azzoni marchioni eſtẽſi attribuit ꝓ romana eccleſia gubernãdã. Et ꝑ id ſere tp̃is claſſis ueneta: quã dimidia gregorii põtificis ĩpẽſa armatam fuiſſe docuimus: ad garganũ mõtẽ delata ẽ. Vnde obuias duodeci frederici triremes cuſtodiæ eius oræ præfectas fugauit thermolas idẽ: Rhodiũq; ueſtinã: & ueſticẽ oppida de regno cœpit: dũq; milites extẽſiõe facta ueſticẽ ſpoliãt: diruũtq;: nauis cerca i ſinũ ſipõtinũ tẽpeſtate eſt acta: quã mille uiris pugnatoribus armaiã: & frederico militãtẽ ueneti expugnarũt. At fredericus aliquot iterea mẽſes piſis egerat: de qua urbe diſcordiis cõtẽtõibuſq; oẽm repleuit ſeſeq; ætruriã. Singulas enim ciuitates: ſingula oppida ꝑtẽtãs: q ſuas: q pontificis Romani ſequerent̃ partes uoluit ĩtelligere: Piſanis quos uel genuenſiũ: uenetorũq; odio ſibi omnino deditos nouerat: ſtatũ aſſerere maximũ adnixus: ut eſſent ſe abſente: a q̃bus præſidia romani ĩpii i ætruria: a qbus directões gerẽdis rebus: a qbus cõſilia peterentur. Fuerũtq; lucæ: quam primam de itinere ciuitatem adiit: fuerunt florentiæ: piſtorii uolaterris: arretii. atque miniati: quos ſiue deprimendi conciues ſuos libido: ſiue temeritas in notorias frederici aduerſus eccleſiæ ac ſolitæ quietis prouinciæ ſtudioſos partem factionemq; ſeduxit. Serpſitq; adeo longe & late id malum omnem ætruriam breui infecturum: ut nulla ciuitas: nullũ oppidũ: uullus populus ea labe pernicioſiſſima mãſerit itactus. Florẽtini tamẽ præter admodũ paucos & ipſos nobiles: maiore fuerũt cõſtãtia: ut quietẽ: ac ꝓpemodũ libertatẽ florẽtibus romanoꝝ põti

Anno ſalutis. M. ccxl.

estensis

ferraria mon... si tradit a leg... romana eccl... nanda.

ficũ rebus cõsuetã ꝓ uiribus cõseruarẽt. Et qnũ fredericus urbẽ ipsam memorãs imperii iuriũ esse: eã ĩ suis partibus teneri cõtẽderet: ausam illi fauere nobilitatẽ omnem populus per arma florentinus eiecit: Eã itaqꝫ ciuitatẽ sæpe pertẽtatã fredericus: quũ precibus pollicitatõibusqꝫ nequiret: armis territã ĩ sentẽtiam perducere est adnixus: præsidio ex germanis saracenisqꝫ singulis partiũ suarũ dato: cuius fauore contraria sentientes exterminarentur. Primiqꝫ omniũ pistorienses cãcellarii: idẽ familiæ nomen: panzaticos eiecerunt. Volaterrani deinde, post miniatenses. Arretini & lucẽses scelus in conciues consanguineosque admisere. In multis enim ac pene in omnibus populis eo tunc dementiæ impietatisqꝫ processum est; ut quem pater filium fraterue fratrem uideret contraria sentientem: pelli patria sit passus: aut confodi repugnantẽ. Quo infortunio quum sola caruerit sena: in aliud maius seipsam præcipitauit. Amicitia nanque pisanorum: uel potius odio faciente florẽtinorum senenses nedum partes frederici sunt secuti: sed illi sese per fœdera subiecerunt: pariterque perusinorum odio Arretini: factumque est stupenda cæleritate: ut studia partium factionesque: & populorum sectiones per omnem ætruriam plane dinoscerentur. Cui infectioni a frederico: ut diximus disseminatæ: nomina quoque aut ipse: aut ex suis germanis aliqui indidere. Verbo enim quod certe germanicum est: studiosos ecclesiæ guelfos: & Imperatoriæ factionis ghibellinos placuit appellari: faciliterque adducor: ut credam ptolemeo lucensi episcopo: qui paulo post ea tempora scripsit ea infausta rebus Italiæ nomina: primum apud pistoriam fuisse audita: quæ paulopost omnem Italiam præter unicam urbem uenetam infecere: Tantaque rabie ducentis: & eo amplius annis ad hæc usque tempora sub infausto eorum nominum titulo sæuitum est: ut peiora inter seipsos scelera quandoqꝫ itali commiserint iis: quæ a barbaris iam cessantibus fuerant perpessi. Vrbs enim in urbem populariter: prouincia in prouinciam: populi pars in alteram: nulla impellente alia q̃ harum partium causa gessere bella: quorum nullus uictoriæ finis: nullus modus: nisi in sanguinis effusione: & extermínio est petitus: nec uicini inter se cohabitantesque solum ea debaccati sunt insania atque impietate: Sed quingentis seiuncti passuum millibus pauperes egeni æque ac diuites & factiosi: cum forte obuii fierent: nefaria inuicem commiserunt. Non modo enim diuisa sũt insignia in præliis præferenda. Sed colores: terræ fructus uestium habitus: ipse hominis incessus: digitorum concrepitus: & oris hiatus suam habuere partium significationem. Brixiani: Bergomensesque: apud quos ea maxime inualuit calamitas: allium: cuius apud eorum plæbem plurimus est usus: quo scindas modo plurimum a ratione partium existimant interesse: auditumque aliquando exhorrui: fuisse in Bergomensium montibus: qui aduenas ex calabris appulisue aut etruscis uiatores in hospitium receptos allium: quod suo ipsius hospitis iudicio in nucleos natura distinctos diuidi oportuit: gladio scindentes: tanquam diuersarum partiũ iterfecerit. Sed ad fredericum. Is postquã suos ubiq̃ ne notos habuit: eorum: qui aut diuersarum censerentur partium: aut qui neutris consentire uellent: expugnata oppida locaque populatus est. & diuersarum partium patria pulsos omnes qui in suam facti sunt potestatem. nonnullos euestigio interfici. quosdam oculis effossis in apuliam relegari. quosdam per diuersa cruciatuum genera ad

mortem usq; lacerari fecit. Et pisani iterea tanti Imperatoris præsentia: tanto fauore
animis tumefacti: nihil æque adnixi sũt: q̃ ut Genuenses aliqua isigni clade afficerẽt
Armauerũtq; classẽ triremiũ supra centũ: adeo etiã milite ex frederici copiis sumpto
refertã: ut & celeritati pódus: et pugnãtibus obfuerit pressura. Eã parari classem q̃-
primũ rescit genuẽsis: uenetũ admonuit: Suppetias ex fœdere allaturũ. Classisq; tri-
remium sexaginta præfecto andrea Teupolo ducis filio uenetiis subito est educta.
Quæ prima uelificatõe polã delata: eã ciuitatẽ: quæ suã triremẽ iussa nõ dederat i-
perata: pecunia & muto alicubi apto puniuit: Cõtinuata exinde nauigatõe Theupo
lus dirachiũ est dclatus: ubi a nuncio in id misso certior est factus frederici & pisa-
norũ classem a genuensi apud corsicã fuisse fugatã: quã subduci: i portuq; cõtineri uo
luerit fredericus. Quare andreas præfectus classe i polã cõuersa: quã intellexerat
iterũ defecisse: eã ui receptã spoliatãq; igni ferroq; nastauit. Per qđ tpis Ioãnes uattari
Impator græcus senio cõfectus: moriens Theodorũ filiũ habuit successorẽ: & ludoui-
cus frãcorũ rex: pmittẽte: uel ut uidet: curãte Balduino Impatore cõstãtinopolitano:
pignora reluit preciosissima uenetis: sicut ostẽdimus ab ipso iperatore cõcessa: Lãceã
spõgiãq;: & partẽ ligni crucis dominicæ passionis: Classe pisana quo ostẽdimus mo-
do subducta: quãtũ oportuit reparata: cõstituerat fredericus i regnũ Siciliæ trãsmit-
tere: quũ hinc fulginates: inde uiterbienses eũ mutare sententiã coegerũt: uterq; enim
populus non magis suam ipsorum q̃ puincialiũ rebellionem est pollicitus. Quare
plenus spei & furoris Entium filium sardiniæ regem attributa copiarum parte præ-
misit fulginatibus satisfacturum: qui perusino: quem ingredi intẽdebat: agro per ar-
ma prohibitus per Tifernates: Et eugubinos: & priusq̃ aditi fuerint: nucerini: rece-
ptus fulginei mœnibus rex Entius pertentatos & uastato agro agitatos perusinos
Assisinates. Treuianos. Tudertinos: & spoletinos a fide pontificis: & ecclesiæ nequi-
uit auertere. Spellani: meuaniates: bittonienscsq; fulginatum perfidiæ complices sũt
effecti. Fredericus interea uiterbii erat: cuius ciuitatis maior fuit: q̃ quæ fœliciter narr
rari possit culpa: q eam ex castello pontifex Gregorius in ciuitatem dato primum
episcopo extulerat: repulsoq; alias ab ipsius damnis eodem frederico: impendentem
quoque sibi a furentibus Romanis cladem auerterat: Sed & uiterbienses secuti sunt
in perfidia ortani: tuscanenses: Cornetani: ac monteflasconenses: quinetiam urbem
romam eadem peruaserat in ecclesiã pontificemq; impietas: ut nihil ad facinus præ-
ter accelerationem hostis aduentum defuisse sit uisum. In quam difficultatẽ omniũ
periculosissimam perductus pontifex: ab eo in quem sperabat præsidia ptectionem
que inuenit. Cardinalibus enim & claro omni cum curia et populo i solennẽ pom-
pam de more christiano ducendam conuocatis: capita ipse apostolorum gestan-
da accepit: & cruce argẽtea: cui uere & uiuificæ Crucis portio iest: præmissa a latera-
nẽsi episcopio apostolorũ pricipis basilicã petiit: Vbi ambone conscẽso: orationẽ ha
buit doctrina: cõmiseratõibus & ad fidẽ: religionẽ pietatẽq; colẽdã spectãtibus locis
argumẽtatõibusq; refertã: & quũ porrecto ostẽsoq; brachio capita apostolorũ ostẽ
dẽs: cui ea cõmitteret cõseruãda: cui cõmẽdaret flẽs: suspirãs: igemiscẽs iterrogasset:
multos uidit lachrymulã abstergẽtes. Quare nihil moratus decretũ pmulgauit sa-
crosãctũ gloriæ salutisq; æternæ præmia illis pollicitus: q aduersus scelestissimũ di &

gnati in frōte

ecclesiæ suæ sanctæ hostē fredericū pugnaturi crucis caractere īsigniret. Mirū uero
iis q̄ superius scripta ꝑlegerent: sicut & nobis futuꝝ nō dubitamus potuisse pōtificis
ter quaterq̧ pulsi uerba populū romanū ī suā defensionē armare. In ea hostis potētis-
simi ꝓpinquitate: cuius largitōe corruptos: atq̧ etiā coniuratos esse primores quosq̧
potētioresq̧ ↄstabat: ut nulli dubiū esse debeat: diuina ope & opa datā tūc ecclesiæ pō-
tificiq̧ salutē. Properanti nanq̧ eiā: ut portas murosq̧ ꝓrūperet: amplissimo frederi-
ci exircitui cruce signata cohors cominus est cōgressa: ad cuius aspectū adeo territus
adeo in furorē uesaniamq̧ est cōmotus fredericus: ut captos ad se uiuos ꝑduci cruce
signatos in prima ipse pugnans acie exclamauerit: Inde ꝑductos ad se romanos par-
tim quaternis ad crucis formam cōfodit uulneribus: partim caput in crucis modum
quadrifariam scidit: partim in frōte eandē ferro crucē reddidit īsignitos: clericos ue-
ro detonsam in uerticē coronam ferro cæsim ī crucem uulneratam: ut dicebat: orna-
ri iussit: quoꝝ unus īflictū uulnus nimis patiēter tolerare uisus: ī paleare cumulū funi-
culo est ꝑtractus: & quū benedicere ac laudare deū ꝑseuerarēt: igni supposito est cre-
matus. Eā quū uidisset fredricus populi romani cōstātiā: tertio q̄ aduenerat die mœ-
rens frendensq̧: & oia urens deuastansq̧ ī itinere obuia: trāsiit ī Cāpaniā. Vnde breui
post beneuētū duxit: quā urbē partim dolo: partim ui captā direptāq̧ reliquit mœni-
bus īmunitā. Et ī picentes marchianos delatus: Asculū obsedit: ī cuius fortiter resistē-
tis agro magna uastitas est cōmissa. Inde ī romandiolos ducere cupiēs: Enū sardiniæ
regē filiū agitandis sibi de piceno aduersantibus subigendisq̧ dimisit: a quo adolescē-
te patri simillimo direptōes ubiq̧: īcēdia: & uastitates sunt cōmissæ: ut qcq̄d resistere

fredericus

ausū est: ad calamitatē maximā sit ꝑductū: quū tamē miræ sint: & raro alias auditæ
crudelitates: quas ꝑ id tpis fredericus exercuit ꝑ legatos ī regni siciliæ ecclesiasticos: q̄
multos archiepiscopos: episcoposq̧ partim occiderit: partim carcere tenuerit: par-
tim relegauerit. In quis cathaniensis fuit episcopus: a quo ab īfantia educatus fuerat.
Q uū iterea pontifici satis supraq̧ esset eius cauēti īsidias rē ecclesiasticā reformare.
Eo enim tpe decreuit. salue regina. certis diuinæ rei horis addi: cāpanasq̧ ad eucari-

gina/

stiæ cōfectionē: & laudes uirginis dei genitricis speciali oratōe ī matutinalibus cæle-
brari: qbus ecclesiasticis rebus rerūq̧ suaꝝ salutē necessariis intētus fuit. Nā Iacobū
Colūnā prænestinū episcopū Cardinalē ad regem franciæ: & othonem mōtisferra-
tensi marchionū genere oriūdum: sancti Nicolai ī carcere tulliano cardinalē in an-
gliā misit oratores: præsidia afflictis ecclesiæ rebus īploraturus. Eaq̧ dum curat pōti-
fex: frederici rem in regno siciliæ administrantes in nullum sacrum locum magis de-
sæuierunt: q̄ in cælebre sancti benedicti monasterium cassinense: aurea cuius & argē-
tea uasa fregerunt: quæ fredericus conflata relegit in nummos & monacis inde ui: ac
conuicio deturbatis satellites sunt in babitationem ruinamq̧ præfecti. Per quod tē-
pus fora samnitū quōdam urbs ad liris fluuii fontem sita: q̧ exactionibus oppidani
non sufficerent: incēdio ferroq̧ uastata est par: q̧ frederici satellitibus cura fuisse est
uisa: hierosolymorum templi ac hospitalis loca subuertere: tanquam in illos accura-
te desæuientibus: quos nouerant in saracenos asiæ depugnare. Et quidem Sarrace-
nos adeo fouit fredericus: ut eos mercede cōductos: magisq̄ cæteram christianis mi-
litiā caros habere sit uisus. Præterq̧ arma tractātes multi ex ea barbarie amplos per

Italiā:perq; siciliā g essere magistratus. Eiusq; gentis amore i christianos eo usq; de-
bacchatus est:ut luceriā apuliæ ciuitatem eiectis popularitér christianis sarraceno
dederit ihabitādā:cuius facti memoriā hic ad nos puenisse uidemus:q; etiā ea urbs
sarraceni luceria appellat̃. Q uacunq; autem ratõe sit factum pietate i lucerinum
episcopum uir scelestus est usus:quem cum christianis duodecim pmisit episcopiū
habitare. Sed legem i regione pmulgauit:qua sarracenos adeo uoluit saluos esse:ut
cõtendentes cum illis ipune occiderent̃:cæsoꝝ autem sarracenoꝝ quæstio si captus
nõ esset q̃ uim attulerat:i uicinæ regionis populos haberet̃:q æris summa:ac totidem
capitum supplicio punirent̃: Q uin etiā alia ipietate atq; isania ut sarraceno nõ ma
gis sibi militāti q̃ i africa agenti iseruiret est usus. Q ui mulieres forma præstātiores
p siciliā & suum Italiæ regnum cõcupitas uirgines a parentum sinu:matronasq; a ui
roꝝ cõplexu rapi & passus fuerit & curauerit. Tunetis serracenoꝝ africæ regis fra-
trem baptizari uolentem panormi phibuit:eadem ratõe tentum:ne romā ad põtifi-
cē accederet. In eo autem itinere:qđ ab asculo i romandiolam fecit fredericus:multo
maior:q̃ regiones illæ unq̃ a barbaris sint passæ:uastitas est cõmissa: Fotte p id tpis
Rauennæ obierat petrus Trauersarius:uir nobilitate gẽtis & uirtute ppria potentis
simus:cuius filia eo mortuo andreæ regi hungariæ i matrimoniū data fuit. Isq; Ra-
uennā frequentẽ populo:ditissimāq; tūc diu i romanoꝝ põtificū obediẽtia nõ magis
gubernauerat:q̃ possederat:nec utiq̃ frederici partibus uoluerat cõsẽtire. Q uare fre
tus mortis illius occasione fredericus: & accelerauit iter:& urbe ex iprouiso adita fa-
ciliter est potitus: Inde i fauentiā est ductū:quā ciues bulgarelli cognomine in urbe
primarii partibus ecclesiæ cū petro trauersaria cõsentire assueti Cõstantissime defen
sarunt. Et erat i lõbardia Gregorius montelõgus pontificis legatus:qui a fauentia me
diolanum usq; quicquid urbium oppidorumq; uiæ impositum est æmiliæ in ponti-
ficis Gregorii:& sociorum bello partibus cotinebat. Omissa sunt pridem a nobis:
quæ christianis in asia agentibus tunc temporis acciderunt: Pauca tamen & parui-
facienda fuerunt:q; corradino saladini filio rebus humanis sicut docuimus exempto
filiorum eius tutores cõstitutas cum christianis iuducias seruauerunt: Q uas paulo
post confirmauit Ricardus regis angliæ frater. Is enim exercitum haudquaq̃ contẽ
tendum in asiam trāsportauit:& ptolomaidæ tyroq; appulsus rem illarum urbium
christianam repperit opibus tenuiorẽ esse:q̃ quæ sua ope & opera subleuari posset
Vnde prudenti usus consilio easdem indutias in aliquot annos firmari curauit: &
babylonis soldanus:post cõstituta cum frederico fœdera in nullos proruperat mo-
tus. Sed ad pontificem est redeūdum:magis frederici persecutione solo nomine chri
stiani laborantem:q̃ Accon Tyrusq; tunc laborauerint a sarracenis: Is pontifex sua-
dentibus franciæ & angliæ regibus:ad quos miserat:ut diximus cardinales:conuo-
cauit omnes otbis christiani prælatos ad cõcilium cælebrandum pro reformatione
ecclesiæ & præsidio in asia apud Constantinopolim laborantibus afferendo: primi
que omnium cardinales legati Romam simul redituri multos ex galliis hispania-
que & anglia prælatos: & uiros excellentes acceperant socios concilio affuturos: In-
quis petrus de colle madio Rothomagensis archiepiscopus: & abbates cluniacensis:
cisterciensisq; fuere. Senserat fredricus concilium esse indictum:itineribusq; per Ita-

liā a se ubiq; obsessis: futurę intelligebat: ut mari oēs accedere cogerent. Quāobrem
Entiū regem filiū pisas iussum pisas ubiq; mari structas habere curauit. pisaniq; quā
rogati fuerunt suo isfortunio operā præstiterunt. Alto nāq; nauigātes mari cardina
les atq; prælatos cū immissis præsidio a genua triremibus: Rex Entius apud sardiniā
iuasit: & fugientes simul resistentesq;: &: ut apparuit: euasuros supueniens pisana clas
sis itercæpit. Qua die pisani ruinæ fuæ causam & initium dederunt. Cardinales au
tem & prælati ad amalphiā urbē ducti sunt: ad quā postmodum ī custodia sunt tēti
Dū aūt eo tardatus captorę Cardinaliū & prælatorę ipedimento desistit a cōcilio pō

Anno salutis. M. ccxli

tifex mense augusto: & primo quadragesimo salutis anno supra duodecies centeno
obiit: & Gaufredus ex castillionea gente Mediolanensis Sabinensis episcopus ī quar
tum cælestinum pōtificē est creatus. Timuisse īuenimus fredericum: ne pōtificē pa
tria ardentiorē defuncto sibi hostē efficeret qua itē ratōe pōtifex ætate gandiusculus
prudentia: quæ ī illo plurimum æminebat: est usus. Ad fredericum enī mittens ob
sidionē fauentiæ cōtinuantē multis illum de futura pace pollicitatiōibus delinire co
natus est. Sed priusq̄ fredericus respondere potuerit: cælestinus ipse duodeuicesimo
pōtificatus die defunctus est. Cui ut successor daret uno & uicesimo mense laboratū
est. Causam eius diuturnæ uacatōis apostolicæ uarie tradi uidemus: Sūt enim q fre
derici partim psecutōes: partim subdolas pacis ꝓmissiones: partim factas cōmina
tiones uelint: affirmentq; Cardinales ab electōe facienda deterruisse. Sed eadem ra
tio Cælestini electōis temporibus itegra erat. Nos uero magis Theologo parmensi
ordinis minorę: q uidisse: oīa scribit de frederico a nobis scripta credimus tētos a mal
phitano carcere cardinales: ne ipsis absentibus electio fieret ꝓtestatos fuisse: qbus &
collegas faciliter assensisse crediderim: uidētes omnem Italiā fredrici motibus quas
satā esse: & imminere p singulos dies periculum: ne urbem romā caperet: cuius agrū
de multis locis populationibus pene perpetuis agitabat: maiore tamen cura ubiq;
adhibita: ut maria undiq;: undi q; itinera latrociniis ifestarentur: ne prælato cuipiam
aut uiro excellenti a regibus principibusq; christianis ad urbem esset accessus: crean
do pontifici auxilium suasionesq; adituro: adeo ut nostro credamus theologo affir
manti turbinibus Italiæ a frederico illatis factam esse uniuersam ī illa famem: quæ
potius rabies potuerit appellari: Fauentia interim anno obsidionis ꝓpe in frederici
potestatem pactione est facta: inde in bononiam ducens: studio eam priuauit: quod
tunc primum Paduam est trāslatum: & quum potiri posse non speraret: peruastato
agro duxit in mutinenses atq; reginos: nec diu apud eos moratus sola agrorum ua
stitate contentus fuit: præsertim quum properaret ducere: in parmenses: a quorum
nonnullis odio plancentinorę tradendæ urbis spes oblata erat. Secundus iam annus
cōfluxerat latæ in fredericum excommunicationis: quo in tempore sicut ex superio
ribus facile apparet: sedis apostolicæ nulla aut tenuis auctoritas: aut minima pōte
stas fuerat gregorio ad postremos uitæ suæ annos uariis afflicto persecutionibus: &
sede ipsa postmodum per duodeuiginti menses propter uacationem uiribus: inani
ta. Qua tempestate Balduinus Impator Cōstātinopolitanus: & cæteri latini ī roma
nia agentes meliora quæq; amiserāt: adeo ut de retinenda Cōstātinopoli desparent:
quā sæpe apparuit ī græcorę potestatem redeiturā: nisi ꝓprio ueneti impendio succur

rissent. Nec erat apud eos obscurꝶ: auxilia a christianis frustra expectari: aut peti pos-
se: qbus mittēdis romani pōtificis deesset & opa & auctoritas. Dedit itaq; Balduino
sicut & sæpenumero plurimis laborātibus igeniū necessitas. Qui raimūdo sociatus
comite Tholosano i Italiā est delatus: primūq; sicut debuerūt pricipes i psi adierūt fre
dericū: Is enim parmā urbē a factiōe suarum partiū itroductus: aduersarios numero
plures: q̄ sui erāt eiecit. hiq; populariter placētiā cōmigrarūt. Impetrarūt uero Impe
rator & Raimundus a frederico cardinales prælatosq; a malphitano carcere liberari:
fore polliciti: ut illis ad collegiū pductis: ad optatissimā pōtificis electionē ueniret.
cū quo ipsi corā iperii & ipsius frederici iuriū & solidæ pacis haberēt exactissimā ra-
tionē. Venientibus i de Romā Balduino & Raimūdo: qcqd i urbe fuit cardinaliū: præ
latorꝶ: curialiū atq; romanorꝶ obuiā pdiit. Et qa missus Amalphim frederici nūcius
præcesserat: tertio pricipi cōstātiopolitāi i urbē aduētus die: subito rumor urbē puasit
liberatos cardinales ananiā puenisse: unde nō magis ex cōposito collegiū eo accessit: Anno salutis
q̄ effusam omnē curiā: & romanos ciues primarios est secutum. Quo quū Baldui- M.ccxliii.
nus Raimūdusq; accessissent: illico de electiōe agi cœptum: Quæ iunio mēse quarti
quadragesimi: & duodecies cēteni salutis anni apud sanctæ mariæ basilicā cælebra-
ta est. Et sinibaldus sancti laurētii i lucina præsbyter cardinalis fischea comitū lauā-
niæ genuensis i quartū inocētiū est creatus. Placuisse ferunt frederici nunciis apud
Balduinū Imperatorē agētibus illius uiri exaltationē: frederico omniū eius collegii
& curiæ amicissimi: certatiq; Parmā dimissi sunt equites acceleraturi: a quibus læto
fredericus nuncio afficeret. Is aūt mēris suæ cōscius fert ex cōposito respōdisse. Bonū
se amicū cardinalem i acerrimū hostē romanū pōtificem pmutasse. Ab anania: in ur-
bem cum esset reditū: de pace agi placuit. Quæ cura imperatorem balduinū & tho
losanum comitem æque ac ipsum pōtificē cupientissimum totos menses quatuor die
noctuq; exercuit: frederici oratoribus nunciisq; p dies uariātibus: & nulli satis formu
læ: nulli oblatæ cōditiōi sine scrupulo acquiescentibus: & resciit iterea pōtifex frederi-
cum in eius caput cum romanis ciuibus machinari. cuius quidem machinationis ea
erat ratio cōstituta: ut accedens ciuitatem castellanā pōtifex fredericum ad se uentu
rum expectaturus i itinere caperet. Quare pontifex ueritus ne si petitas denegasset
cōditiōes: cōiurati ad facinus i ipsa urbe psilirent: & petitæ pacis conditioni uerbo est
assensus: & diem sui accessus pausillum remotiorem ex formula cōstituit. Interea pe
titas a genua triremes ad cētucellensē portū applicuisse certior factus: noctu adeq-
tās ad illas delatus est & nauigās genuā incolumis peruenit: ubi piculosissimā icidit
ualitudinē ex qua quū cōualuisset: ad philippū regē i frāciā se cōtulit. Ingressū rho-
dano amne aduerso frāciæ regnū pōtificē inocētiū rex summa uenēratiōe excipi cu
rauit: deduciq; lugdunū: quā i urbē cōciliū pōtifex quum cælebrare cōstimisset: suæ
primū cōsuluit honestati. Quotiens eni sermonē ad populū omeliāq; habuit: quod
unoquoq; solēni die fuit: fredericū alta iclamauit uoce: illū admonēs: ut ad ea respō
deat quæ aduersū se p iuribus ecclesiæ cōsequēdis habebat: lugdunū se cōferret: futurꝰ
ptestatus: ut si nō accessisset: satisq; postulatis fecisset: ipse patrꝶ uetere istituto cōciliū
cōuocaret. Quūq; aliquot elapsis mēsibus: nil ab illo respōsionis haberet: accersiti
sunt ad synodū patres de iure & cōsuetudine affuturi. Inchoaueratq; tūc sextus: qua

Anno ſalutiſ M.ccxlvii.

dragеſimuſq; duodecieſq; cẽtenus ſalutis annuſ. Cõuenerãt uero maxima ex parte cõ
ciliũ inituri. Quũ fredericus tadeũ ſinueſſanũ jurecõſultũ: & qdẽ præſtãtiſſimũ mi
ſit oratorẽ: oĩa ut poſtea cõſtitit diſturbatuꝝ: cuius legatõis apparẽs ſumma: & quã
præ ſe tulit ea erat: fredericũ de re ſua: de ſua iuſtitia corã patribus dictuꝝ: breui affu
tuꝝ: quẽ expectãdũ & rogabat: & de iuris põtificii rigore cũ aduerſãtibus cõtẽdebat.
Nec morã grauiter põtifex patreſq; ferebãt: quouſq; reſcitũ eſt: fredericũ parmæ agẽ
tẽ id maxime molliri: enitiq; ut Brixianos: mediolanẽſeſq; bello diu præmeditato pa
ratiſſimus iuaderet. Erãt põtifici i parma urbe cõſanguinei: & affines multi nobiles i
regione primarii: quoꝝ ſaluris ratõe dũ fuit cardinalis amicitiã cũ frederico: de qua
diximus ſeruauit. Eos itaq; põtifex clam admonitos iuſſit uel nudos placẽtiã cõmi
grare. Quod q̃ primũ eſt factũ: ſentẽtiã põtifex i fredericũ excõmunicatõis: depo
ſitionis: priuatõiſq; ꝓnũciauit: omnibus iuramẽto abſolutis: quo illi tenerent: & po
teſtate electoribus attributa: nouũ quẽ uellent principẽ deligẽdi: ꝓut i ſexto de iudi
ciis nũc habet: Ad eam nunciationẽ iracũdia: cuius erat impotens adeo excãduit fre
dericus ut profugoꝝ põtificis neceſſarioꝝ ædes parmæ: & uillas rure ſpecioſiſſimas
funditus euerterit: paulo poſt a duce: ut creditũ eſt: multa etiã i põtificis oppreſſionẽ
pollicẽte: ſuaſus lugdunũ accedere ꝓpoſuit: mouitq; parma comitatũ ducẽs nõ arma
toꝝ magis q̃ togatoꝝ: qualẽ q̃tũq; poſt ſtãtis romani iperii tempora nullus aut domi
habuerat: aut i itinere duxerat Impator. Lõbardiæ aũt & reꝝ Italiæ adminiſtrationẽ
Entio filio regi ſardiniæ cõmiſit: ea iniũcta cõditõe: ut ſeſe apud Parmam cõtinens:
quæcũq; igruerẽt remotius gerẽda ꝑ legatos: miniſtroſq; curaret. Iãq; Taurinũ frede
ricus attigerat quum regem Entium pepulere Cremonenſes: ut oblata quintiani
Brixianoꝝ oppidi furto aut prima oppugnatione capiendi occaſione per ſuã ipſius
ſolitam celeritatem diligentiamq; uteretur. Sed illo haudquaq̃ ipigriores fuere par
menſes patria extorres. Qui placentinorum allata populariter ope freti iter ad reci
piendam patriam ſunt ingreſſi. Inerat parmæ prætor henricus arretinus: cui dicen
do iuri a frederico pridem impoſito: Entius in Brixianos ducturus: urbis præſidiiq;
regimen demandauerat. Iſq; a factionis imperatoriæ parmenſibus impulſus ſtructa
acie extorribus ad earum obuiis cominus eſt congreſſus. Et prælium odio hinc inde
uiribus maiore commiſſum eſt: i quo teſta prætor & præſidii primores iterfecti ſunt
Parmenſium autem frederico ſtudentium non magna magis: q̃ crudeliſſima cædes
commiſſa fuit: mitiimoq; poſtea negocio extorres i patriam ſunt reducti. Ingreſſum
iam alpes fredericum is auditus parmæ caſus ad reditum traxit. Futurum enim exi
ſtimauit: ut eo in galliis remotiſſimo parmenſium ſi incolumes manſiſſent: exemplo
multi de Italia rebellarent: uſuſq; eſt conatu: cæteris ante hac omnibus maiore copiis
undiq; contrahendis. Venit enim cum omnibus marchiæ taruiſinæ neruis ecelinus:
aduenere ex ſicilia apuliaq; ſarraceni: & millium ſexaginta copiis Parma eſt cincta.
Præuenerat autem conſilio & prudentia furentem fredericum: etiam priuſq̃ taurino
mouere poſſet: Gregorius montelongus ſedis apoſtolicæ i lombardia legatus: quem
innocentius pontifex aquileienſi patriarchatu ornatum apud mediolanenſes: placẽ
tinoſq; iuſſerat permanere. Eo enim curante hinc placentini: mediolanenſes: ide Bo
noniẽſes ferrariẽſes. Regini mutinẽſes præſidia parmam immiſerant ſelectiſſima: ut

ia p. fredericũ

frederici
tus

fredericus illorū eruptionibus ,ppē quotidianis agitatus: castra remotius cōmunire fuerit coactus: quæ qdē castra in magnū circuitū fossa ualloq; primū casu & præter intētionē munitissima fredericus i urbē ædificata linquere constituit: ut prima q̄ primū caperet̃ funditus diruta: hæc i eius locū suffecta maneret: nomēq; urbi uictoriæ fuit iditū: & tutelaris sanctus de more christiano martyr uictor i basilica cathedrali est nūcupatus: uictoriniq; moneta i urbe cusa fuere dicti: Cōtinuatū postea est duos ferme ānos bellū atrox uariūq;: & lōbardiæ ac omni Italiæ pniciosissimū: oībus: quos p Italiā partiū ghibellinæ & guelfæ labes iffecerat: auxilia non magis militū: q̄ pecuniaꝝ odio partiū utriq; cōtribuētibus. Et fuit plane urbs uictoria uario gētiū & terū iusitaꝝ cōmercio ac multitudine frequētata: quod p singulos pene dies ex africa: mau ritania: asia: ægypto noui hoīes: noua ueste: nouis moribus sunt uisi. Aīalia etiā uidit urbs uictoria: quæ post theatrales stātis romani Impii ludos Italia nō uiderat. Elephā tes: Dromedarios: pantheras: leones: pardos: linces: & ursos albos: quū canes tunc uidisse asserat noster theologus hinc magnitudine: aspectuq; horribili tide extrema pu sillitate. Aues quoq; & rapaces & cicures. fredericusq; curauit præter usitatas i Italia multas: i qs falcones: chiluonesq;: astures & girfalchi albi: & quod eā decuit maiestastatē iperialē imēsæ magnitudinis barbati bubones fuere cōspicui: Cōtraxitq; eo fre dericus habitas prius: & tūc primū raptas speciosissimas mulieres: qbus a spadonum grege custoditis: uiridaria: uineas: hortos: & cōsitiones cū uillis apud uictoriā urbem lautissimā curabat. Interea pōtifex Innocētius apud lugdunū degēs post cōciliū dimissum odonē Thusculanū cardinalē episcopū ad regni frāciæ ,puicias legatū misit cruce signādos excitatuꝝ: q philippū eoꝝ regē sequerent̃ i asiā traiicere itēdētem. Id ipsum sub pōtificis Innocētii i frāciā aduētū graui & piculoso iplicitus morbo rex uouerat se facturꝝ. Et qdē eā philippi regis expeditionē popportune tūc destiatā: paratāq; apparuit: Q d̄ anno ante tertio Tartari i exercitū coacti inumeꝝ: biptito agmine in asiā Europamque descenderant. Et q̄ in asiam duxere: Georgianam thomitathonorum olim regionem primum: & post superiorem armeniam peruagati: ad iconiū usq; turcoꝝ regiā puenere: Alia uero manus batone duce poloniā & hungariā excursionibus populati ad mare pōticū deflexerūt: ubi russiā: siue rutheniā: & gazā amplissimas regiones uastitate maxima afflixere: Per idq; tpis grossoini gēs arabica coꝝ deuota supstitōe soldano babylonis ipellēte christiāos i asia habētes diuersis agi tarūt i locis: cōgressosq; tēplarios & hospitalariossæpenumero male mulctatos repres serūt: demūq; hierosolymā delati: tūc sicut ostēdimus immunitā: eos ex asiaticis chri stianis: quos a saladini filiis intactos diximus esse seruatos: ipsi maxima cōfecerūt oc cisione. Sepulchrū uero dominicū ad ea intactū tēpora seruatū: quāta maxima fieri potuit ignominia & simul uastitate fœdatū est. Eadē etiā tēpestate dū hic Tartari ide grossoini tā multa gerūt: res germaniæ pariter inqetissimæ: q germani electores iperii factæ de frederico priuationi: & simul auctoritati ab innocentio pōtifice eis attributæ innixi Lantherauium thurigiæ: alemannorum Romanorumq; regem desi gnauerant: & cōradus adolescens alemanniæ rex a frederico genitore pridem institutus illum regni ingressu & possessione armis prohibebat: sed prædicata iubēte pō tifice in conradum: fredericiq; fautores cruce signatio: multos in noui regis Lanthe

rauii præsidia fauoresq; cōciuit: breui tamen mortuus est lātherauius: cui electores
Anno salutis Guilelmū olandiæ comitē suffecerūt. At philippus rex frāciæ ad annū q iā ichoaue-
M.ccxlviii. rat duodequiquagesimū & duodecies cētenū ad pōtificē Innocētiū lugduni agētē se
cōtulit: eiusq; benedictione habita iter suū i asiā destinatum destinatus est. Rhodano
enim secūdo ad augusti mēsis idus i mare isec; delapsus: primā de ppetua uelificatiōe
terrā attigit Cypri regnū: i quo hyemem & ueris pricipiū egit. Solutus; idead mai
nonas multi ex Cypro cruce signati armati i id nauibus sunt secuti. Et tātus exerci-
tus: quē magnū fuisse cōstat: ad destinatā mura cōsultatōe urbis damiatæ obsidionē
primū omniū itētādā se cōtulit. Tenebat uero babylonis soldanus nili ostia firmissi-
mo triremiū nauiūq; præsidio custodita: & maris litora armati exercitus undiq; cō-
tegebāt. Sed milites christiani q̄ primū naues ceteas: & triremes terrā attigisse sense-
rūt: scaphis: myoparonibus atq; lintribus i tātā manū: quā iā illæ potuerūt ferre ad-
littus delati sunt: & unusqsq; ut scaphā maris altitudo destituit: i aquā sabulūue desi-
luit: ut q maioribus uecti erāt myoparonibus nōnulli obierūt unda absorti: quā uio-
lētiorē nauigiū id fecerat raptim ductum. Stans tamē istructa in aquis acie christia-
na cohors repugnantes de sicco littore barbaros sensim repulit: quousq; alia sup aliā
delata scaphis manus in iustū creuit exercitū. Qui terra quā ceperat ad nili hostium
ferri cœpit: & pariter eodē tēpore christianoꝝ triremes ad classē hosticā cœperāt na-
uigare. quū illa aduerso nilo remis uelisq; cōtēdētē fugere est cōspectū. Facta i cōti-
nētē extēsione: Philippus rex tētoria ad litus firmādā: & nemine ulterius inexplora-
to progrediendum edicto iussit. Sed ad fredericum est redeundum: qui dum tāta tā
multaq; hinc pontifex lugduni: inde rex franciæ in ægypto cum gloria & dignitate
rei. p. christianæ gerunt: christianos ipse i lombardia omnimoda crudelitate perseq-
tur. Postq̄ enim parmæ ui expugnandæ spem abiecit: & fame illā in deditionem co-
gere est adnixus: multa truculentissime sunt cōmissa. Captos nanq; diuersarum par-
tium Reginenses: mutinēses: placentinos: Bononienses: atq; etiam ætruscos ante ur-
bis parmæ portas promuraliaq; truncari laniariq;: & balistis maioribus quas appel-
lant bricolas in urbem semiuiuos proiici curauit: nec a muliercularum pudore est
temperatum: si quando pauperculæ clam in agrum delatæ sarracenorum & Fre-
derici satellitum manus incidere. Tandem anno obsidionis secundo prope exacto
gregorius montelongus legatus: & philippus uicedominus placentinus ciuis lom-
bardorum præsidio præfectus: oblata: quam diu expectauerant: occasione sunt usi.
sagitarii germani & sarraceni in magnum coacti numerum ad parmæ portas fossas-
que conglobati sunt: id maxime adnixi: ut congredi ausos: aut si nullus apparuisset
stātes in propugnaculis q̄ plurimos uulnerarent. Tum legatus præfectusq; structis
in urbe aciebus: q̄ta maxima possunt celeritate erumpunt: nulla conficiendis sagitta-
riis: quod facile erat mora adhibita. Id enim solum: quod constituerant: adniteban-
tur: ut urbem uictoriam ex improuiso aggrederentur. Et in ea securitate: quam frede-
rici potentatus & simul obsessorum parmæ credita debilitas iam diu præstiterat: uiā
quæ a castris in urbem recta lataque ducebat: ociosi milites frederici inermes deam-
bulando compleuerant: frederici exemplo: quem noster Theologus: qui interfuit:
scortorum gregi lasciuientem tunc per nemora collusisse affirmat. Ortus tamen a

sagittariis ad prima eruptionis signa clamor in uiam subito portáque relatus est:quē accepta a furenti hoste uulnera morientiumq; gemitus:& fugientium trepidatio ingeminarunt:concursus ad urbis uictoriæ portam q̄ frequentissimus fuerit:sed inermes uisendi studio se inculcantes:hostem aduentare furentem sanguinolentumque conspicati:dum arma arripere properant:portam reliquere hostibus iudefensam: & confugienti sagittariorum:aliorumq; inermium immixtus globo hostis eam ardēti animo tenuit occupatam. Nec mora.ad omnes iu e ā perducentes uias & uicos pugnari truculentissime cœptum erat:quum fredericus altero super alierum portæ occupationem:& hostem uictoria urbe potitum nunciante:unicam in fugam spem salutis arripuit.qui præter alia accæptæ cladis damna:præter dedecus & ignominiā: aurea quoq; & argentea:ac pene maiora q̄ īperatoria perdidit ornamenta.In quis corona fuit mirabilis preciosissimoq; iaspidum oruatu.Eam enim pondere & forma māiusculam:q̄ quæ capitis de imperatorio nostri temporis more gestamen:ad diuitiarum:quas certe maximas habuit:ostentatiouem iu cubiculo couspiciendam semper habebat: Ditatus tanta præda:quam particulatim referre operosum fuerit:ecclesiasticorum exercitus:uictoriā urbem gloriose deuictam solo æquauit:nulla re magis alia domādus:q̄ ꝙ in sanguinis humani non magis barbari:q̄ italici effusione modum excessit.Fredericus autem in Cremonensem agrum de fuga se contulit:nec cremonam rogatus accedere est ausus:maxime ueritus:quod faciliter contingere potuit:ne populus tanta clade eius lasciuia atq; imprudentia afflictus penas ab eo supplicium q; sumeret.Cremouenses enim militiæ flos cum carrotio iu urbe uictoria amissus:& odio partium in primores quosq; sæuitum erat.Reparauit tamen breui exercitum fredericus:& in placentinos ducens:monasterium sanctæ columbæ secus doninum oppidum demolitus est.Inde mouens ut per bercetium transmisso apennino duceret in ætruriam.Entium regem filium fauentiam cum parte exercitus misit:eam urbem rauennamq; i potestate:& proximas in obedientia retēturum.Nam foroliuienses liberi:quibus omnia inter apenninum : maticlamq; fluuium : & uiam flaminiam parerent:libras centum īperatori tributum dissoluebāt : pariter ariminēses:urbinatesq; faciebant:Et marchia omnis anconitana frederico parebat:quum perusini:asisinates.Tudertiniq; partes pontificis sequerētur:ætruriaq; pariter tota:præter unicam urbem florentiam frederico magis subdita esse uidebatur : q̄ eius partes amicitiamq; fouere.Quare hoc in suo aduentu nihil ardentius concupiuit curauitq; q̄ ulcerati apud parmam urbem animi dolorem iracundiamq; iu florentinorum excidio euomere:nec multi fecisset ghibellinæ partis suæ iniuriam i puplico accipiendam exterminio:ꝙ illam nimis guelfæ nouerat inferiorem.Idq; quum utrique parti pariter notum:accedens ad mœnia portasq; florentiæ fredericus:non est i urbem admissus.Sed postulanti concessum:ut guelfis eiectis ghibellina factio rerum i florentia potiretur.Eiectiq; pars magistratibus paritura abiit in exilium:pars uaga & dispersa in frederici potestatem facta immanissime ab eo est habita:pars in qua uobilitas præcipua fuit:comitem rodulphum de ursaria : & Rainerium bondelmontem secuta contulit in ursariam:Quos insecutus est fredericus:& castello ui capto Rodulphus in aqua enectus. Rainerius cum melioribus quibusque excæcatus:&

Frederici īperatoris obitus

sub custodia in apulia relegatus est. Dum tamen hæc scelestissimus ageret fredericus
infœlicissimo sibi perculsus est nuncio: Enrium enim allatum est filium suum: quem
romandiolæ præsidio relictum fuisse ostendimus: prælio a Bononiẽsibus superatum:
& cum copiis pene omnibus captum esse: quem postea Bononienses diutissime tenu
erunt. Fredericum subinde in apuliam se contulisse apud omnes constat: Sed Rolan
dus albertinusq; mussatus parauini: quos uideo per ea tempora scripsisse: illũ dicunt
panormi fuisse defunctum ad diem: quæ diei respondebat: in qua secundo ante trice
simo anno Romanorum Imperator fuerat designatus. Prolomeus uero lucensis: qui
& ipse hoc in loco incipit: a se ut paulo post dicit uisa scribere fredericum martini te
stimonio affirmat: in apulia apud ferensulam graui & periculoso laborasse morbo.
Ex quo quum iam conualesceret manfredus adolescens filius suus ex concubina no
bili muliere susceptus: compresso iacentis in strato ore eum suffocarit. Quicquid ue
ro de morte frederici ueritas habeat: satis constat fredericum paulo prius q̃ morere-
tur: manfredum instituisse Tarentinum principem: multis illi additis oppidis & ca-
stellis: quæ principatus titulo prius non consueuerant contineri: Voluisse enim uisus
est fredericus ingentis spiritus accerrimiq; ingenii adolescentem forma speciosissi-
mum & litteris exornatum: quem non minus ipse diligeret: q̃ ab omnibus amari sci-
ret partem suam habere: in qua uitam uirtute sua dignam duceret. Verebatur enim
ne fratris Cõradi auaritia & ingratitudo: quod plerũq; ĩ similibus assolet: illi officeret
Ad corradum enim legitimo genitum matrimonio: quem ex Iole Ioãnis hierosolymi
tani regis filia susceperat regnoꝝ potẽtatusq; oĩs successio deuoluebat. Isq; Cõradus
a guilelmo rege Alemãniæ: quem lãtherauio diu antea suffectũ ostẽdimus cõtinua-
to pridem agitatus bello post frederici patris mortem ĩ sueuia gẽris suæ patrimonio
parum per se cõtinuit. Quo ĩ tempore mãfredus Neapolitanis sibi illegitimo: & nul
lis freto regni titulis consentire recusantibus bello & illatis damnis infestissimus fuit
Quum enim omnes populi contadum breui ut dicebatur affuturum sperantes: mã
fredo fratri libenter parerent: existimarunt neapolitani fore: ut ipsis in potestate ha-
bitis Manfredus acerrimi ambitiosissimiq; adolescens ingenii: regnum sibi excluso
fratre conaretur retinere. Tandem cõradus amicitia fretus ecelini de romano transpa
danam Italiæ regionem uniuersam tyrannide obtinentis ueronam & inde tisanam se
contulit. Ex quo portu paratissimum amplissimumq; exercitum ĩ apuliam transpor
tauit. Erat uero: quod rerum euentus & gesta docuere: conradus genitori frederico i-
clæmentia: ambitione & malignitate perq̃assimilis: Sed morum elegantia & facilita
te quam ille artificio quodam præ se ferebat: carens: ut prudentia illum: uel potius pa
tris astutia destituisse uideatur: idq; statim ad suum in apuliam aduentum ostendit.
Nam licet manfredum: quod statim postea apparuit suspectum odiosissimumq; du
ceret neapolitanorum rem peruersa ac debuit uia tractare aggressus est: qui eos læ-
sæ maiestatis crimine postulatos ad satisfactionem deditionemq; per oratorem fa-
ciendam compellauit. Nec satis audire uoluit oratores defensionem aduersus man-
fredi ambitionem: non rebellionem aduersus legitimum frederici successorem quæ-
sitam ostensuros: & neapolim furens: minarumq; redundans obsedit. Sed iam tem-
poris ratio admonet ad ludouicum regem franciæ redeundum. Copiis christianorũ

iægypti littus ad nili ostia sicut ostendimus:expositis:Sarraceni damiatã incolentes
urbe populariter migrare cõstituerũt.Accepta enim Ioãnis brennii hierosolymæ re-
gis tẽporibus clades eos a resistẽtia deterrebat.Noctu itaq; cõmigrãtes ignes plæris
q; suppositos i locis reliquerunt. Sed missi a philippo exploratores quid ageretur ab
hoste:aut ipse posset agere i circuitu cõtẽplaturi:populũ i migrationẽ:& simul ignẽ
i flãmas erupere ad tertiã uigiliã cõspexerũt.Quod quũ esset i castra celeriter allatũ
accurrẽtibus christianis ignes rapidũ sunt extincti:& subsecuto agmine christiano-
rũ exercitu ciuitas est repleta.Inerat exercitui sedis apostolicæ lægatus patriarcha
hierosolymitanus.Inerant & ex galliis episcopi:& abbates:quorum prima omniũ fuit
cũ solẽni põpa undiq; ducta urbẽ lustrare:machonariãq; barbarorum primariã i glori-
osæ uirginis mariæ basilicã sicut alias factũ fuerat cõsecrare.Edoctus uero aliorum ma
li exẽplo philippus rex i cõcilio decreuit expeditionẽ ide nõ prius ineundam:q̃ nisi i-
cremẽtorum tẽpora præterissent.Sicq; prima æstas ad damiatam i ocio est exacta.Ad
idus uero octobris Robertus comes pithauẽsis eius regis germanus frater nouas ex
galliis damiatam copias trãsportauit.Et nouẽbri ꝓximo ad exitũ propinquãte ludo-
uicus damiata mouẽs ad sarramiã urbẽ duxit:apud quam soldanus coactas undiq;
barbarorum copias cõtinebat:direptiq; paruo amne tãti exercitus ĩ alteram usq; hye-
mem constitere:Et quanq̃ leuibus sæpenumero certatum sit prœliis:nunq̃ tamen in
rerum discrimen totis copiis est depugnatum.Ad hyemem uero mediam Robertus
pithauensis maiora ausus:q̃ sine toto exercitu perficere potuerit i prælio captus fu-
it.Interim i Italia conradus sueuus Neapolim fame ad deditionem octauo men-
se compulsam:muro pene i circuitu euerso imunitam reddens:meliores quoq; urbis
ædes quasq; euertit.Inde i capuã cõuersus:quæ neapolitanis ante ipsius in Italiam ad
uentum contra manfredum consenserat:eam quoq; muro diruto diripi fecit:pari-
ter aquinum nobile oppidum ui captum:spoliatumq; icendit:& tandem secundo q̃
aduenerat anno omni potitus trinacria:& Siciliæ regno obiit:manfredi ut creditum
est ueneno:quod medici pecunia corrupti opera propinarunt.Testamento tamen
cõradus conradinum ex fratre henrico nepotem regnorum instituit hæredem:datis
illi ex germania tutoribus:quibus regni siciliæ administratio in primis demandata
esset.Fuitq; is henricus:quem constãtia regis castellæ sorore uxore sua susceptum fre
dericus i carcere sicut ostendimus iterfecit.Nec tamen ausus est manfredus res ad cõ
radi mortem nouas itentare.Sed acutissimo uir igenio testamentum a conrado factũ
i primis suppressit conscii quibusq; ueneno sublatis:Et populos ad conradini pueri
nepotis sui i alemannia agentis fidem hortatus est:quos magna ex parte dubios:ua-
cillantesq; i rebellionem:siqua offerretur occasio pẽdentes esse cernebat.Interea In-
nocentius ea conradi morte audita:nono tandem accessus sui anno:Galliis & lugdu
no:ut i Italiam rediret mouere constituit:quem gallici omnes magno honore:ma-
gnoq; fauore prosecuti sunt.Suauissimus enim erat in galliis famæ odor grauitatis:
sanctitatis:ac rerum gestarum eius pontificis.qui præter acta in concilio nunc extã
tia:libros doctrina plenos apud lugdunum & scripsit & edidit commentarios in ue
tus testamentum:apparatus:nouellasq;:& autenticas decretalium:& de Iurisdictio-
ne:& auctoritate imperii:petro de uineis respondens apologeticos libros fecit:& sã

ctum edimundum cātuariēsem i sanctorum numerum retulit: Lugduniq; ab eo pō-
tifice: quod seruatur: primum est cōstitutum: ut romanæ ecclesiæ cardinales i publi-
cum adequitaturi galero rubente isignirētur: nō solum quo a cæteris sint inferioribus
conspicui: sed ut ipsi admoneantur debere qui illa post pōtificalem maiore omnium
ornentur dignitate: ad effundendum pro fide catholica: & christiani populi salute
sanguinē paratos esse. Delatus genuēsium classe in Italiam Innocentius pōtifex Ro
mam ideo uon accessit: quia requisitos nunciis: & litteris romanos: ut attributam se-
natoribus: quos tūc annuos creabāt binos: proximam regiæ uel potius tyrānicæ po-
testatem: aut abrogarēt: aut se præsente moderatiorem tolerabilioremq; curarēt: euin
cere nequiuerat. A genua itaq; per mediolanum laudam quum uenisset: eam urbem
i frederici filiorum partibus perseuerātem mediolanēsibus conciliauit: & inde recta
cōcessit perusiam: quæ urbs: sicut ostēdimus: i suis aduersus fredericū pambus dura
uerat. Et quia māsredumprincipem Tarētinum audiuit ad regem siciliæ Tyrannidē
diuersis artibus machinationibusq; aspirare: copias apud perusiam q̄tascuriq; potu-
S.Petrus martyr it contraxit. Interea uero beatum petrum ueronensem ordinis prædicatorum: Me-
diolanum inter & comum urbes ab hæreticis cōfossum in sanctorum christi marty
rum numerum collegiumq; rettulit. Deinde parato exercitu præmisso petiit Asiam:
in qua urbe sanctum stasilaum carcouiēsem episcopum miraculis corruscantem in
sanctum christi confessorem haberi ascribique curauit. Aderāt uero frequētes apud
pōtificem regni neapolitani & ipsius urbis proceres numero potētatuq; plurimum
faciēdi: quorum suasione & cōsilio primum iductus: tūc ad accessum impellebatur.
Ad primamq; sibi & romanæ ecclesiæ deditam neapolim urbem muro instaurato
munitissimam de eo itinere substitit. Quem omnes fere principes: in quis manfre
dus fuit: & populorum oratores salutatum reueritumq; Neapolim adierunt: adeo
ut regno eum utrobiq; breui potiturum esse constiterit. Sed dum multa tantæ rei ne
cessaria curat moliturq;: importuna Italiæ & ecclesiæ rebus morte ad annum salutis
Anno salutis M.ccliiii quartum quinguagesimum: duodeciesq; centenum ichoantem mense Ianuario præ
reptus est. Alexandrum pontificem eo nomine quartum ex Rainaldo cardinale ho-
stiensi natione campano cardinales: qui omnes innocentium in expeditionem secu-
ti erant i urbe neapolitana breui creauerunt. Nam couclaue ea fuerūt igressi condi-
tione: ut omni postposita lōgiore debito mora rebus ecclesiæ a manfredi uiolentia i-
sidiisq; alioquin periclitaturis per noui pontificis creationem prouiderent. & eos Ba
tolinus iuuit tauernarius: eques permensis: quem Innocentius pontifex sororium su-
um neapoli prætorem præfectumq; præsidio imposuerat. Is enim uir prudeus ho-
nesta ac consueta ui adhibita illos cibo per singulos dies iminuto: ut aliquem cōcor
darent: impulit potius q̄ hortatus est. Nāq; manfredus q̄primum pōtificem Innocē
tium nouit in ualitudinem incidisse: insciis omnibus Tarentum: & inde luceriam cō
cedens apuliæ urbem: sarracenos illius incolas faciliter in scelus traxit. Erar fogiæ in
apulis ducti ab Innocentio neapolim maxima pars exercitus: qua pontifex neapo-
litanos in tanta rerum quiete: q̄ta iu eius aduentu apparuerat leuare uoluerat. Eas
itaq; copias icautas aggressus cum sarracenis manfredus & occidit cæpitq;: & rebus
omnibus spoliauit: accersitisq;: quas ipse prius occulte comparauerat: copiis: tumul-

tum ubiq; maximũ cõciuit:utq; maior suo facto accederet auctoritas: tutorum conradini neporis præ se ferẽs nomẽ:quæcũq; adiu loca illius nomine recæpit. Diximus superiori loco Robertum comitem atrebatẽsem dum icaute:& paucis fretus copiis i sarracenos pugnaret:fuisse captum. Deiceps christianorum exercitus mora diuturniore apud sarramiam urbem facta:graui pestilẽtia est infectus:quæ & in gregariis & in præstãtioribus quoq; militibus pari debaccata colluuione alioquin maximum comminuit debilitauitq; exercitum. Et sarracenus iterea fluuium a nilo scissum:quo ad cã diẽ cõmeatus i castra christiana cõportabat:classe tenuit occupatũ:carestiaq; primum:mox fames i castris ualida esse cœpit. In eas perducti difficultates omnium maximas christiani pricipes:ut damiatam redirẽt tẽtare coacti sunt. Primusq; oium patriarcha scaphis & actuariis nauibus:quæ i fluuio multæ erãt:turbam ingẽtem imposuit:triremes sarracenas ad ostium amnis:quo i more se onerat:i stationem positas aut fallere:aut spernere aut irruẽdo perrũpere meditatus. Sed nõ potuit tãtas uires dare iperiosa necessitas quin hostiles cõcathenatæ triremes eum tãq̃ i retia delapsum frustra adnixum repugnãtemq; iterceperũt. philippus uero rex eadẽ die aprilis quinta strictis aciebus magisq̃ dẽso agmine terra inter igressus obuios habuit sarracenos: tãtam barbarorum colluuionem:quãtam sibi oppositam nullo prius tempore itellexerat:nihilq; christiana dignũ militia eo die magis cõmissum est:q̃ q̧ philippus ipse rex frãciæ:& Alfonsus pithauensis:ac carolus andegauensis comites germani illius fratres i prima pugnãtes acie:primi pene omniũ uictori barbaro manũ dare coacti sunt:cæteri pene omnes:paucis admodũ fuga prolapsis:partim cæsi:partim fugiẽtes magisq̃ prælio decertãtes fuere capti. Nec erat cuipiam dubiũ:quin sarracenus christianã gẽtẽ omni asia fuerit pulsurus:nisi a deo factũ esset:ut soldano:cui ea obuenerat de christianis uictoria:a suis iterfecto:alter fuerit suffectus:qui rem suã principio firmiorẽ pace & accepta pecunia:q̃ bello foreratus:philippũ fratresq;:& patriarchã ac omnes ad cã diẽ ubiq; captos etiã i seruitutẽ redactos christianos reddita damiata: & igẽtis pecuniæ ui dissoluta: Ptolomaidã perduci curauerit:ut tamẽ aliquid cõmodi pius rex christianæ rei ea expeditiõe uideretur addidisse:fratres dimisit i frãciã:& apud ptolomaidã tã diu moratus est:quoad cæsarea:Iopes:& sydon istauratæ:præsidiis firmarẽtur. Eas enim urbes uacuas christiani philippo soldanũ bello destinẽte recæperũt. Tãdẽ philippus anno accessus sui i asiã sexto:rebus i eũ:quo diximus:modũ gestis i frãciam est reuersus. Sed iã ad alexãdrũ põtificẽ reuertamur. Scribit theologus noster gẽte ubaldina florẽtinũ cardinalẽ inspiciẽdis uotis suffragiisq;:quæ i cõclaui pro creãdo põtifice nouo ferebãtur præpositũ cõfecta electione primũ fuisse: qui Alexãdrũ põtificẽ gratulabũdus applaudẽdusq; adorauerit:cui alexãder ipse illico respõderit:sese quidẽ nomine:sed illũ subeũdis oneribus põtificem futurũ. Qua ratõe factum uidetur:ut profecturus neapolim cum collegio:& curia alexander ananiam petiturus octauianum sedis apostolicæ legatum neapoli cum exercitu dimiserit bello manfredi conatibus aduersaturum. Ipse autem q̃primum Ananiæ fuit Manfredum publica in concione excommunicauit:& parandis copiis:quas octauiano mitteret legato suo:operam adhibuit intentissimam. Sed de mãfredo altiuscule repetendum est:qui uigilantissimi uir ingenii tribus potẽtissimis Italiæ prouinciis:ætru-

ria:lombardia:& transpadana in suis partibus retinendis magnam adhibuit diligen
tiam:adeo ur plus pene in illis certo tempore:q̃ in neapolitano siciliæ regno potuerit
Q uod quidem gesta in ipsis tribus prouinciis post frederici mortem ordine relata
ostendent. Morruo frederico florentini utraq; pars sese in libertatem uindicarunt:
Q uam tamen plæbs exclusa nobilitate administrabat. Soli enim ghibelline factio-
nis nobiles urbi inerant:quibus multitudo maiori ex parte guelfa parum fidebat:
quinimmo quum eos magistratus in rei.p.moribus & disciplina continere difficilli-
mum ducerent:pro remedio prouisum est:eiectos frederici temporibus guelfos no-
biles reducere:sicq; factum est:ut nobilitas inuicem diuisa sibiipsi in urbe opposita
fauor fuerit crescennis rei.p.initiis:Q uibus unaquæq; per se ipsam sola pro posse fu
erat aduersatura. Creatisq; tunc primum florentiæ magistratibus:antianos appella
uere.forma rei.p.dari cœpta. Creuitq; mirum in modum sub ea libertate populi flo-
rentini simul cum potẽtatu audacia:adeo ut finitimos ætruriæ populos cõtraria sen
tiẽtes:aut fœderibus sibi cõiungere:aut uiribus domare cœperit. Tertio anno q̃ rei.p.
Anno salutis.M.cclii statusfuerat inchoatus:quem satis constat secundum quinquagesimum salutis fu-
isse:duodeciesq; centenum. Guelfi enim frederici temporibus pistoria eiecti:ut redu
cerẽtur:prima a florẽtino i pistorienses expeditio educta:nec id extorrum amore ma-
gis q̃ ut reducti cõradi frederici filio tũc Italiam igresso i omnem euẽtum aduersarẽ
tur. Nec defuerunt tunc i florentia nobiles ghibellini ducendæ in pistorium expe-
ditioni aduersantes:qui uocari signa sequi rei.p.recusaræt. Et quidem pistorienses re
sistere prodierunt:Sed de guelforum reductione nihil tunc est actum. Erant tamen
animi populo florentino bene gesta apud pistoriam re aucti:adeo ut minores ex ple
beis qui que in libera urbe maiores spernere ex sua nobilitate cœperint:quibus sub-
esse ac in cunctis obsequi consueuerant. Vnde nobiles qui signa in pistorium du-
cenda sequi noluerant:armis eiecti ad senenses pisanosq; suarum partium confuge-
runt. Q uo tempore primum florentinus populus partes guelfas adeo aperte cœpit
præ se ferre.ut omnes pro hostibus duxerint:qui per ætruriam contraria sectaren-
tur. Hinc arrentinis guelfarum partium frederici temporibus patria eiectis præbita
sunt auxilia:bellumque arretinis ex Rondina Castello:quod obtinerent guelfi a flo-
rentino extorribusque est illatum. Q uinetiam florentini parum ducentes guelfos
ubique reduci dedita opera curarunt: singulorum ætruriæ populorum ghibellinos
patria exturbari:Q uibus unoae eodem tempore quattuor populi consenserunt:lu-
censis:miniatensisque:Alcinas:& remotior urbeuetanus:quorum miniatensis pisa-
sano:alcinas senensi hostibus:absque dato a florentinis auxilio resistere nequiuis-
sent:Pariter in mugellano agro ghibellini ubaldinis dediti nobilibus primum domi
ti:& ex ipsis qui in montariam gentis ubaldinæ castellum confugerunt:diutina obsi-
dione sunt capti:Interim pisani bellum lucensibus acerrimum intulerunt: per quod
tempus secunda a florentino in pistorienses expeditio ducta est:apudque Monto-
porium congressus a pisano lucensis plane superatus: omnes amisit copias: qui-
bus spoliandis colligendisque:& Pisas uersus abducendis dum intentus est pi-
sanus: fama cladis sociorum ad florentinos in castra perfertur: qui agmine ra-
ptim densiore iusso accelerare: in uiam semitis peruenerunt: qua uictori pisano in

urbem reditum esse nouerant:assecutique eos ad Eram fluuium: & dissipato agmine incedentes ex improuiso adorti primo impetu terruerunt. Pisanus tamen reassumptis animis in ordines redit:repugnatque eo acrius ardenciusque: quo callentes ex recenti uictoria animi præsenciores singulis fuere. Nec opus erat pisano multiadhortatore in florentinum hostem anno quum: & recentis uictoriæ æmulum pugnaturo: florentinus ecootra nec pisanum uincere omnium de etruria inimicissimum:nec lucensem recens fœderatum succumbere pati poterat. Itaque maioribus utrinque odiis:q̃ uiribus est pugnatum.finem tamen prælio dedit ingens pisanis accepta clades: multis nanque cæsis:tria illorum millia florentiam in uinculis sunt perducta: lucensisque cum raptis de hoste spoliis in patriam est reuersus. Tulerunt quoque eadem æstate floren͡oni opem alciuatibus: ab oppressione senensium laborantibus. Et idem exercitus ad inchoantem hyemen florentiam est reductus. ueris postmodum initio tertiam florẽtinus in pistorienses expeditionem habuit: in qua tandem quæsita diu de pistoriensi uictoria est obtenta. Nanque reductis guelfis pistorienses pacem bellumque ex floren͡oi præscripto posthac habere per fœdera spoponderunt. Ea item æstate senensi bellum intulit florẽtinus: quod quidem bellum prius pene q̃ ostēsum est:ictis fœderibus est sedatum. Per quem perpetuam alcinati pacem senensis & florẽtinus exulibus repulsam spopondit. Nulla ad id temporis uolaterrano cum florentinis belli aut iniuriarum causa uel occasio iciderat: præterq̃ q̃ pisano uolaterranum magis:q̃ florentino cupere & fauere cōstabat: & tamen senensi expeditum bello exercitum florẽtinus in uolaterranorum fines duxit: Dumque populatio de more in agro ederetur:uolaterranus nullos: sicut florentini quæsierant speraueranque oratores: nullos misit nuncios:quid sibi ca uellet nouitas sciscitaturos:sed ruens de celso mōte uolaterrana iuuentus ĩ prædatores primum: post effuso cursu in florentinum exercitum ad ipsas mõris radices expectãtem impetum fecit. Quam occasionem ex improuiso oblatam florentini ductor exercitus retinẽdam esse ad suos alta inclamabat uoce:& parem esse dictitans eis hostique ascendendi difficultatem:suos uolaterrano in prælium commiscuit:gerebaturque res pari fugientium insequentiumque anhelitu:ut cursu magis utrinque ascendendo certari q̃ armis decerni appareret. Cum est ad portam urbis peruentum pariter fessus: pariter defatigatus: pariter pallens florentinus uolateranusque urbem pariter sunt ingressi ut nulla utrorumque maior eo loco q̃ numeri fuerit differentia. Vrbsque uolaterrana:quam ĩ suas partes perducere quæsiuerat florentinus:suo ĩ huc modum imperio fuit subdita. Nam supplicanti inermium etiam mulierum puerorumque multitudini:& culpam in iuuentutis temeritatem a publico concilio auertenti pax & impunitas est concessa:guelfisque extorribus reductis:& paucis numero:sed potentioribus quibusque gibellinis in exilium actis:ciuitati quies est reddita. Soli ex etruscis reliqui erant pisani florentino infensi:qui apparatu territi quem florentinos maximum facere intellexerant:petitam pacem iniquis condionibus impetrauerunt. Nec tamen satis tunc florentino fuit:populos per æturiam integros habere fœderatos:sed guelfos ubique sicut florentiæ rerum potiri:ac plane dominari data enixe opera quæ

pisani sc fl... inimici ab ...

pani vini... ...ventinis

florentini v... pistorienses... federa inte... nos et senen...

bellum in volat... rentini mo... ... causa

volaterra... ... rentinis.

florenti que... ut guelfi ubi... ...

situm. Hinc missi per speciem ferendæ uolaterrano opis quingenti equites: guidone guerra equite florentino duce: gibellinos arretio a guelfis quiescentibus eiici curauerunt: quia tamē id mali exempli facinus pistoriēses uolaterranosque: apud quos maxima gibellinorum pars cum guelfis manserat: auersuros a se florētini suspicarentur: missus est in arretinos exercitus: & culpa publici concilii i Guidonem guerram auersa: compulsi sunt guelfi gibellinos in patriam reducere. Expressa tamē est ab utrisq; nouorum conditio fœderum: ut prætorem arretini acciperent florentinum: pacem ut dixerunt inter utrosque nutritorum. Secundum quæ fœdera cum arretino icta: senēses quoque territi fædus cum florentino nouum pepigerūt i quo maxime actum est: nō licere utrinque alterius partis extorres fouere: & belli pacisque cum omnibus societatem utrique populo ita fore: ut requisitus a florentino senensis: & illi pariter florentinus petita copiarum afferret auxilia. Et hæc quidem in Aetruria fuere gesta.

Q uo tempore post frederici obitum cōradus filius partim in germania desedit: partim recipiendo siciliæ regno usque ad obitus diem intentus fuit. Per quod omne tempus: nec pontifex inocentius lugduni agens: neque conradus suo ipsius negocio impeditus ullā susceperunt ætruriæ rerum curam. Q uod uero florētinus tradit Ioānes uillanus nullis conradus moriens conradino filio datis tutoribus regni siciliæ administrationem arciumq; curam reliquit: & qui testamento dati erāt. quod manfredus suppressit: id penitus ignorarunt: nec ad conradi mortem aliqua manfredus cum pontifice innocētio percussit fœdera: per quæ aliquas in regno concessiones habuerit: unde illum i regnum suo fauore perduxerit. Sed quæ superius a nobis sunt scripta cōrado manfredi opera mortuo: & pōtifice lugduni agente: manfredus multos: ac pene omnes regni populos bonis uerbis in cōradini nepotis fide ac potestate continuit: quos non ignorabat sibi spurio pro se agenti nullatenus parituros. Itaque manfredus: quod supra diuertentes ostendere quæsiuimus: pontifice alexandro ananiæ agente: octauianum legatum pauciores ipso imparatioresque copias habentem clausum neapoli desidere coegit. Interim missis pisas & in lombardiam nunciis: paternæ factionis & amicitiæ gibellinos fouere: ac in uarios motus concitare curauit. Primique omnium pisani spreto fœdere cum florētinis paulo ante: sicut ostēdimus: icto: bellum lucensibus intulerunt: magna inde imprudentia usi: q; cum paucioribus multo q̄ oportuit copiis adusque lucæ mœnia peruenerunt: & quidem ingens populatio: & maxima ubique uastitas est commissa: Sed florentini milites lucensibus coniuncti: pisanum redire ad suos fines parantem i pugnam uel inuitum sistere coegerunt. Vicit uero instructior: ardentiorque in prælium socius bello exercitus: & de pisanis partim auseris fluuii uorticibus: in quos fugiētes se præcipites agebant: absorti: partim in prælio cæsi: partim capti: tria millia desiderati. Ductusque postera diei pisanos exercitus acceptam in lucēsibus uastitatem accepta reddidit uillarum castellorumque incendia: & usque ad urbis muros mortalium pecorisque populatio ingens facta. Q ua affecti clade pisani: peritā pacē pniciosissimis: & plenis ignominia cōditōibus accepe. Mutronū eni arx præualida cū adiacēti undiq; maris littore florētino deditū: & mercimonioꝝ libera cōportatio pmissa portorio uectigalibusq; exæmpta. Q uod uero senēses fœderibus & ipsi spretis bellū moturi uiderēt: bonitiū cuius

fidei constantia erar dubia: florentinus aperto alicubi muro reddidit immunitum.
Q uo adducti exemplo arretini cortonienses suspicati gibellinos Manfredi fatio-
ribus & instigatione res in prouincia nouas molituros: in eos duxerunt: captaq; urbs
mœnibus alicubi dirutis præsidio imposito tandiu custodita: quousque arx ualida
in summo uertice ædificata est. Rebus in hunc modum per ætruriã dispositis: floren
tini partis guelfæ primores: quod apud alios factitari curauerãt: ætruriæ populos ur
bem suam aduersa factiõe gibellina purgare constituerunt. In primosque omnium
ubertos gentem nobilem & ditissimam sæuitum. Hi enim quibus esset magnus i po-
pulo fauor uarriis territi iniuriis: atque ignominiis: cum patria nõ excederent: armis
sunt pulsi: quos & cæteri omnes plæbei æque ac nobiles gibellini facto agmine secu-
ti sunt: quæ ex eo postea semper gibellina est dicta cõmigrauere: ac senas puenere. Id
cum ægre ferrent florẽtini: missis senas oratoribus illos ex fœdere pellẽdos esse cõtẽde-
runt. Vnico autem argumẽto senẽses adhibitam extorribus cõseruãdis cõstantiam
uisi sunt ostẽdere honestissimam. Vtrosq; enim dixerũt: & qui seruari uelint: & qui
pelli reiiciq; postulẽtur: eosdem esse illos: quibuscum senẽsis fœdera pcusserit: floren
tinos. Q uibus altercationibus cũ aliquot consumpti essent dies: bellum senensi flo-
rentinus idixit. Multis iterea litteris opem a senẽsi rogatus: cum nullam ostẽderet Mã
fredus: oratores ad eum ex florentinis extorribus sũt missi: quorum prĩceps fuit fari-
nata equestris ordinis gente Vbertus: quem magnanimũ multæ fortitudinis uirum
Mãfredus benigne audiuit: Erat uero farinata: quod plærunq; i spiritus igẽtis & mul-
tum robustis cõtingit uiris: res magnas & arduas gerere: q̃ diffuse & ornate multa di-
cere paratior. Itaq; pauca de utrorunq; supplicãtium audientisq; progenitorum ami
citia præfatus pauciora ad conclusionem subintulit: fore ut nisi prostratis ad genua
amicis sectatoribusque suis subueniat: Manfredus non magis desertos perditum eat
q̃ nomen famam omnemque etruscorum amicitiam ipse amittat. Respõditque pau
cioribus Manfredus: breui fore ut re in suorum concilio discussa eis grata simul re-
spondeat & efficiat. Q uia uero alia tunc & omnium maxima rebus suis medi-
taretur moliretur que: Manfredus oratores absoluere distulit. Resciuerat nanque nõ
nullos de germania proceres legitimos conradini tutores ducẽdo in Italiam exercitu
parando intentissimos esse. Q uamobrem nõnullos subornauit: qui e germania ue-
nisse simulantes atra induti ueste conradinum obiisse diem magnis singultibus affir
marunt: & ipse atro item procedens indumento iusta nepoti per basilicas de more p
solui. Nec tamẽ mora. regio amictus paludamento regem se appellari adorarique ac
coronari ex ritu moreque maiorum curauit. Q uo cum distineretur incæpto: & mul
tis ad tantam rem indigeret copiis: absolutos i bonam spem maioris præsidii erectos
florentinos extorres una tantum turma germanorum equitum iussit esse contentos.
crediderimque: quod solus in hac parte tradit uillanus: spretam fuisse a florentino-
rum cœtu præsidii paucitatem: & delinitos a farinata oratores acquieuisse. Q uod
uir præstans prudentissime futurum dixerit: ut potentissimus animorumque ple-
nus ac ambitionis rex uictoriam parui præsidii: si qua succederet: maioribus conti-
nuaret copiis: qui acceptã aliquo casu ignominiã totis uiribus sũmoq; conatu esset re
stauraturus. Iamque florentini omnes partis guelfæ copiar; neruos nõ magis sui q̃

aliorum Aetruriæ populorum ĩ unum cotraxerant exercitum: cum eoque exercitu
maiore omnium: quos post constitutam rem. p. habuissent senensem agrum ingressi
erant. Q uũque ingẽs populatio ubiq; esset: castellis ui expugnatis: & uillis incendia
direptiões: & ruinæ hosti adusque urbis mœnia ostẽdebãtur: senẽsesque florentino
uiribus impares sese mœnibus cõtinebãt expectãtes: siqua a manfredo cum oratori-
bus præsidia mitterẽtur. Successit interim ad portam florẽtinus: castraque uix extra
iactum machinæ est metatus. Senis uero cum esset conspecta dari a mãfredo: quod
aduentat præsidii paucitas dolor ubique & salutis desperatio fuit: a qua torpescens ci
uitas periclitatura est uisa: nisi eam unus farinata suasione & adhortatione: & cõsilio
sub leuasset: futurum pollicitus: ut ea germanorũ paucitas: si senẽsis bene utatur: de
leta magis & cæsa q̃ salua & integra florentino & guelfis ætruriæ excidium afferat.
Q uod cum ubique per urbem cõcionabũdus diceret: suadẽti exorãtique cõcessum
ut magistratuum edicto quicunque arma ferre possent ad portam ĩ hostium castra
uersam adessent: illius imperium excepturi. omnibus autem ĩ urbe arma ut expedi
rent ĩtentis farinata germanos suis immixtos florentinis extorribus assumpsit nocte
illa ex ĩgenio disponẽdos: ĩdultumque noctu & mane epulis: ĩdultum uino undique
per urbem maxima diligẽtia cõquæsito: ut nedum germani natura & consuetudine
procliuiores ebrii furẽtesque sint redditi: sed ipsi etiam moderatiores florẽtini ĩculca
ta illis de ĩdustria ebrietate sint tacti. Solis ortu postera die uixdum ĩchoãte farinata
senẽses ad portam armatos allocutus: nihil accuratius secum egit: q̃ ne facta eruptio
ne castris hostium propiquarẽt: cum potius quo tũc erãt modo sic portam a dextra
circũstarẽt sicut ad eam ĩtus se audiẽdo cõstipati erãt: & signo eruptioni dato: porta
ipse patẽte primus omnium est egressus. Senẽses secũdo loco euocatos per aciei stru
endæ speciem ad portam hinc inde explicat: suos deĩde florentinos maiori ex parte
equites castris propiquare iussos tam diu a prælio cõtinere præcæpit: quousque eũ
signa ĩspexisset turmis hostium ĩserẽtem. extremi omnium germani equites iter exe
untes florentinos: senensesque præcipiti erumpentes impetu prius pene in hostem
delati sunt: q̃ portam patere: & illam exisse multitudinem ab hoste conspectum est:
stragemque & cædem ubique magnam quocunque iuit fortissimorum & simul fu-
rore amentium cohors edidit germanorum: & farinata cum equitatu uexilloque flo
rentino subsequi ordine conspectus: terrorem uel ea addidit ratione: q; senensis pro-
pe populariter porta effusus: magni cuiuspiam exercitus speciem præ se tulit. iãque
suos in ordines coniunxerãt in castris florentini: & pars germano repugnare: pars ex
torrum sustinere impetum parabat: cum sistens gradũ farinatæ equitatus: & ad por
tam se continens senensis: germanorum temeritatem solam esse ostendit: quæ castiga
ta: tumultum sit terroremque ĩ subitum sedaturum: cinctique armatorum globis ger-
mani equites: & si multos repugnãdo ĩterfecere: ad unum ipsi omnes cæsi: ac p iracũ
diam laceri iacuere. Vexillumq; mãfredi ĩ Aetruria notissimũ: quod germanos p rici
pio reddiderat terribiliores: p ignominiã tractũ sor[illegible]itatũq; partis guelfæ signis ad de
decus est suffissũ. Reuocatiq; ĩ urbẽ senẽses florẽtiniq; extorres: nõ nihil alieno piculo
factũ eẽ gauisi sũt. Intelligebãt eñ q̃d prius dixerit farinata tũc primũ iacta eẽ ĩ cohor
tis cæde & uexilli ignominia Mãfredi ĩ nomẽ guelfũ odii fũdamẽta. Itaq; cõstituerũt

tam diu se mœnibus contineret quousque admonitus admissi a florentino flagitii rogatusque mãfredus missis maioribus copiis subuenisset. Et florentini tot cladibus hosti uastãdo primũ urẽdoq; & demũ prælio iflictis re bene & fœliciter gesta i patriã sũt reuersi. Erat iterea mãfredi res meliori ubiq; loco: q̃ seruatam de more panormi regiam prædecessorum pecuniam rex declaratus acceperat: cõductique mercede sarraceni i siciliam ex africa se cõtulerãt: nec multum illi ifestus esse poterat octauianus cardinalis Romani põtificis legatus: quem primarii quiq; ecclesiastici exercitus duces pecunia a mãfredo corrupti deseruerãt: adeo ut sese neapoli pene clausus cõtinere cogeretur: quanq̃ præter amissi casu & suo ifortunio damnum Cardinalem infamia attigit fauoris i eum modũ mãfredo præstiti: quo ubertinis cõsãguineis: & ubaldinorum sectatoribus florẽtinis posset rex cõmodius subuenire. Itaque Mãfredus ad primam senẽsium oratoris expositionem mille & quigẽtos equites germanos duce quodam Iordane dedit ea illi iniuncta cõditione: ut tribus i Aetruria mẽsibus præstita senẽsi & Florẽtino extorri opera i apuliam se reciperẽt. Eo germanorũ equitatu i senensem agrũ pducto: oẽs de ætruria parte notati gibellina: & patria extorres & illa euocati florẽtinorũ extorrum diligẽtia atque opera senis cõuenere: nec satis constabat aut prudẽtiores i cõsiliis elicere ac explicare poterãt: quid molliẽdum aut itẽtãdum esset dignum uel aliqua ex parte fructum tanti exercitus opera allaturũ: & angebat præscriptus a rege terminus continuãda ad alicuius urbis siqua itẽtaret obsidione exiguus. Tãdem puincianus saluani senensis potẽtia itet cõciues: & gratia i populo pollẽs prudẽtiam quoq; maximam sibi esse tũc ostẽdit: prædam dicens: rapinas: incẽdia: & uastitatem quæcũque i florẽnni hostis agro committeret: nõ satis dignam fore rem quæ tãtis Mãfredi regis. & suarum partium Aetrurie gibellinorum conanibus respõdeat: qui potius aliqua curãdum: ut seductus i prælium florentinus deleri conficiq; possit: cui capiendæ occasioni maxime sit accommodum: expeditionem in alcinates ostendere: quem populum florentinus uel inde dilectissimum: q̃ senensi est infensissimus: nulla ratione: nullo sit deterritus periculo desertur us. Disseminatum itaq; primum occulte tanq̃ inuitis patribus emanauerit: ducendam esse in alcinates expeditionem: quæ postea primis diebus publice est indicta: Et plane quod præuiderat prouincianus: florentini ad eius destinatæ expeditionis famam publice commoti priuatas quoque inciderent: omnibus alcinati subueniendum. quibusdam maturiore cõsilio apparatuque: nonnullis perpropere iudicantibus. Cum alio prouincianus astu uafitamentoque usus pendentes ad arma impulit florentinos. Subornauit enim ex senensi populo uiros mercatores ocii & pacis ut constabat amatores: qui florentiæ ad Antianos noctu sicut accesserãt perducti: multoq; quod uerum erat senis esse iureiurãdo affirmarunt: quibus quietis amatoribus bellum displiceret: & ueris falsa imiscẽdo eousq; pgressi sũt: ut multos melioresq; populi senẽsis quoq; inita cõiuratiõe ostẽderit statuisse: Prouicianũ uel iterficere: uel patria eiicere: q̃ unus bellũ alat: a quo tyrãnidis accipit alimẽta: nihilq; cõsiciẽdæ rei deesse aliud: q̃ ut ostẽsæ p speciẽ occasioneq; opis alcinatis ferẽdæ florẽtini populi copiæ capiẽdi arma populo senẽsi afferãt occasionẽ: & cũ antiani tãta re satis credẽda subdubii uiderẽtur adactis sacramẽto ne efferrent & se proditos in capitis periculum adducerent sigilla illi protulerunt: quæ

coniuratos ad fidem astruendam dedisse iurarunt. Et inflammati spe antiani: sentientes quoq; cōtraria ciues hoc argumēto i suā flexere sētētiā: & sūmo omniū cōsēsu expeditio est idicta. Guelfiq; de ætruria omnes auxilia sūt rogati: Et ne parti gibellinæ cupiētes qui florentiæ etiam non deerant domi manentes aliquid incōmodi absente exercitu machinari posset: omnes signa guelforum præcedere est iussum: & diligentia est curatum. Cōuenere ad eam diem lucenses: Miniasq;: & pistoriensis: Arretinus uero iussus ad fines agri senēsium expectare. Postq̄ omnia satis parata erant: delatus i senēsem agrum exercitus ad arabiæ amnis pontem: qui quarto a Senis miliario uia est arretina: consedit: & præsto fuere arretini: paratissimus equitum peditumq; exercitus: ut Guilelmus Ptolomeusque affirmēt: q̄dragita i eo omni exercitu armatorum millia fuisse. Cauerat uero alia: q̄ florētinus ratione domesticis periculis arretinus: q eiectis patria gibellinis: portas urbis unica excepta: muro & materia liquerat obseratas. At senēses re ad eū: qui maxime desiderabatur: locū; perducta: cupiētissimum Iordanem impulerunt: ut structis in urbe aciebus quanta fieri posset celeritate erumperent. Cum autem esset i florētinorum exercitu ꝓpius cōspecta germanorum equitum cohors: quam Iordanus primā immiserat: ad se ut ea in certamen ex more cōmittendum crediderunt exercitus duces. altera deinde post alteram subsequi iussa doluma prouinciano structum tandem sero intelligi fecit. Subito enim qui erāt conscii iuicē uno tenore dixerunt: promissum noctu a peierāte senensi i prouiciani perniciem tumultum: adie: nisi deus ipse auertat calamitatē: florētino populo & guelfis Aetruriæ importaturum: nec tamen mora. alacri animo in certamen itum: & male mulctatus ē: qui furens impetierat germanus. secundam aciem florentini extorres senēsisque equitatus habebant: quæ ad hostem ardentibus quidē animis sed gradu pressiore cū accessisset: omnes guelforum exercitus nerui in eam sunt conuersi: & prælium cōseri cœptum: multū cædis & sanguinis habituꝝ: nisi Iordanus quicquid peditatus gibellino inerat exercitu per colles uiæ: ponti: & fluuio iminentes ita dispersisset: ut a dextris sinistrisque: & a tergo guelfi repugnare coacti sint: nec ordines a principio per subitam hostis inuasionem male structos seruare: aut restituere potuerint. Eaque necessitas guelfo addita tot tāque diuersis in locis repugnandi multis commodo cessit: q iussi a ducibus i pugnam ire simulātes per riuulos & nemora dilabebantur: & eos ferūt ex gibellinis: q florētia ob suspicionē educti fuerant: parti fugæ effusioris initiū dedisse: parti: ubi sese obtulit facultas pugnātes guelfos a posteriotibus cecidisse: qn certū ē quēdam ex illis nobili oblatum familia oriūdum pactiæ gētis guelfæ nobilis quendam fortitudinis fama cælebrem: primarium florentini populi signum prælio iferētem: manu qua hostilē gestabat gladio detrūcasse: & ad signi casum fugā a guelfis fœdissimam fuisse commissam: ut nullo postea in loco præterq̄ ad maiora signa carrotio ihærēria fracti dissiparique guelfi: pugnā ut restituerēt sint cōnixi. Ad carrotium uero cum multus sit effusus sāguis: tādem Iordani iteruētu deditio ē accepta quā uictoriæ isolentia: & animoꝝ exasperatio reiici faciebat. Cædes eius diei a nullo scriptore maior traditur facta q̄ triū milliū de guelforꝝ exercitu: cū de gibellino multos non dubitē cecidisse: & quod certius ē: q̄tuor millia captiui cū charrotio spoliis: & signis militaribus senas fuerē ꝑducti: cūctis q prælio supati effugerāt i patriā reuersis

magna apud quosq; guelfos Aetruriæ animorum consternatio:sed apud florentinos maxima fuit:quibus nec extorres expectandi consilium:nec urbem ab illis defensan di confidentia erat. Itaq; undecimo post pugnam die:quam septembris sextãdecimã anni salutis sexagesimi duodeciesq; cẽteni fuisse cõstat:omnes florẽtini guelforum se ctatores partiũ pars lucam:pars Bononiã migrauere:urbemq; florẽtiam paucis ha bitatã:nullius priũ cõtagione ĩfectis:ueniẽtes Iordanus extorresque patente porta in gressi in mãfredi dominatũ subiectionemq; cæperũt. Nam guidoni nouello comiti attributa portarum custodiæ cura Iordanus præsidio præfectus:omnia ex arbitrio administrauit. Et hæc quidem nunc satis de his quæ alexandri pontificis romani tẽ ponbus manfredi opera:uel potius malignitate in ætruria sunt gesta. Ad illa nũc ue niemus:quæ eiusdem manfredi fauore atque instigatione per illud idem pontificis Alexadri tempus in lombardia & Italia transpadana fuere commissa.

Anno salutis .M.cclx.

Blondi Forliuiẽsis historiarum ab inclinatione imperii Ro. liber octauus incipit.

Ecelinum de Romano secundi frederici imperatoris:cui esset uita & moribus similis fauore fretum rem trãspadanã ita euertisse:ut eius do minio:ac tyrannide sit potitus:satis supra ostensum est: Frederico au tem & conrado filio uita functis:& Manfredo per inocentii põtificis tempora quiescente:primi omnium Tridentini iugum Ecelini tyran nidis excusserunt. Isq; copiis in illos p uallem suganam missis:ingentem edidit uasti tatem:& pressos obsidione compulit ad deditionem. Exide brixiani guelfos ecclesiæ studentes gibellini parti cæde confectos parti eiectos in maximã calamitatẽ miseriã q; cõiecerũt:nec tamẽ pati uoluerũt:ut Ecelinus in urbem cum exercitu igrederet cuius capiendæ urbis desiderio pmaxime tenebatur. Q no anno pontifex alexan der cõstituit laborãtibus i lõbardia & trãspadanis a tyrãnide Ecelini ecclesiæ priũ stu diosis opẽ ferre:præserti cũ uenetos haberet ad id cupiẽtissimos:q recipiẽda urbe Pa dua nauigiũ & copias pollicebãtur. Creatusq; philippus ex nobili fõtanẽsiũ ferrariẽ si familia archiepiscopus Rauẽnas sedis apostolicæ legatus:cõtulit se uenetias:q̃ i ur be armis primũ usus ecclesiasticis:quæ uitæ æternæ præmia reptomisit crucesignan dis oibus q i bello aduersus Ecelinũ tyrãnũ:barbaris truculẽtiorẽ signa pontificis & ecclesiæ sequerẽtur:Premebat tũc ecelinus mãtuã obsidiõe multis ac maximis fretus diuersarũ gẽtiũ copiis:q præter germanos eqtes præter accæpta a minoribus urbium oppidorumq; populis auxilia:duodeci millia paduanos & militũ simul & obsidũ lo co eduxerat. Cũ tamẽ ueronẽses nicẽtiniq;:& brixiani totidẽ uolũtarii attribuissẽt. Et prædicta unicus supabat auxilia obertus pelauicinus:q suos Cremonẽses:placẽtinos q; & cæteros de ea regiõe gibellinos i eadẽ ecelini castra cõtraxerat. Patantẽ uenetiis exercitũ põtificis alexãdri legatũ extorres Padua:Vicẽtia: Verona:& oi trãspadana atq; lõbardia ecclesiæ partiũ adierũt pariterq; adit Azzo estẽsis Marchio Ferrariam Romaoa pmittẽte ecclesia admiiistrãs:cuius copiæ uenetorum balistariis & crucesi gnatis additæ cõflatũ ex bononiẽsibus:romãdiolisq; legati exercitũ reddiderũt igẽtẽ adeo ut Ecelino uideretur:uel i cãpestribus obuio audẽtissime cõgressurus. Et præbi tæ sunt oibus a ueneto naues:præbitæ machinæ:& qequid bello terra gerendo oppu gnatõibusq; usui fore uisũ ẽ a uenetis cõportatũ. Itaq; ductũ ẽ prio a bebis i corregiã

uicũ: Quo & ansedinus Ecelini ex sorore nepos pathaui prætor cum cohortibus se
cõtulit. Is enim q̃ primum parari tãtum uenetiis exercitum itellexit: fluuios omnes si
ue Timauum britam siue Bachilonem naturales: siue fossis ab utroq; ductos manufa
cta auerterat alueo deriuatos: ut aqua stagnorum deficiẽte: exercitus in terram neq;
ret exponi: & quidem maiores: & militum põdere grauiores destitutum flumẽ aqua
corregiolæ hostium naues nõ pertulit: sed ducti lembis minoribus milites maxime
balistarii ꝓhibẽtem extẽsiõe ansedini militem repulerũt. Omni exercitu ĩ terram ex
posito plæbsacci oppidum est inuasum: quod magnũ firmatum præsidio Ansedi
nus ipse præsẽs cõseruauit: & legatus inde ĩsecta re ꝓfectus cõcadalbari caput siluæ:
& bubulẽtam uillas potius communitas q̃ castella ui cæpit. Id quum rescisset Ansedi
nus oppido plæbe sacci relicto Paduam accessit: & legatus saccẽsi oppidanorum de
ditiõe potitus fugiẽtem ansedinum ad Paduam est secutus: cuius suburbium ad põtis
curui portam oppugnatum eodem die aditum & receptũ est: audaciorq; uictoria red
ditus legati exercitus põtis altinatis portam dura & cruenta utrinq; pugna recæpit.
Nec ultra porrexit resistere ansedinus: sed fuga sibi fuisq; cõsulẽs urbem paduam li
quit: quæ illico facta est ĩ legati & exercitus potestatem: pariter quarto inde die arx i
urbis angulo munitissima: pariter eodem tempore cũcta agri oppida & castella fece
rũt legata põtificis imperata. Ecelinus iterea q̃cquid Paduæ ageret̃: ignarus: Mantua
cuius potiri desperauerat relicta: Veronam redire ꝑgebat: traiecerat q; micium: stati
ua ad eius amnis ripas triduo: ut dixerat habiturus: cum mala sibi Paduæ amissæ nũ
ciatio ẽ allata. Sed ea dissimulata Veronam ꝓpere cum copiis est ĩgressus: primumq;
omnium crudelitate ibi debaccatus ẽ omnium maxima: quas unq̃ alias a tyrãno quo
piam aut perditissimo homine commissas eẽ legimus. Eos nãq; duodecim millia pa
tauinos nõ quidem gregarios milites aut diuersi generis mercede cõductos: sed ciues
& maiori parte optimates: & equites diuersis cruciatibus iterfecit. Dumq; tãta com
mittitur impietas: tãtum scelus: curauit Ecelinus bachilionem fluuiũ repagulis clau
sum alueo sub urbe uicẽtia deriuari: quo Padua undique aquis priuaretur: quæ fos
sis deductæ manufactis & urbem cõmuniuit: & cum plurimis usibus tum maxime
molis sufficiunt cõuoluendis. Curauerat item interea legatus Paduæ suburbia fossis
circũductis ita cõmuniri: ut conatibus Ecelini q̃tumuis impetuosissimis de illarum
aggeribus resisti posset: earumque opere uix dum perfecto: aquas reducturus appri
me necessarias magno impetu maximoque omnium copiarum apparatu in bachili
onis clausuram duxit: ad quam urbis uicentiæ prætorem cũ Ecelini copiarum robo
re obuium habuit: & pari utrinque animorum ardore: pari confidentia decertatum
est. Eratque plane superior legati exercitus: cum bachilionem amoto obice in iustũ
redisse alueum clamantibus operariis prælium est direptum. Reuerso Paduam lega
to cunctorum in exercitu primorum consilio in uicentiam expeditio destinata: quæ
& ad custodiam usque uicum deducta est. Quo in loco cum signa bononiensis mi
litia deseruisset: multi eorum exemplo etiam sine commeatu iti patriam sunt reuer
si: ut legatum omissa Vicentiæ potiundi oblata spe: Paduam reducere exercitum
oportuerit. Ecelinus interea secundo amissæ Paduæ exacto mense ingentem coe
gerat exercitum cuius fama legatum terruit. unde accersitis Ferraria Venetiis &

Mantua auxiliis:ecclesiæ exercitus est adauctus:& cõtulit se paduã cũ copiis grego
rius mõtelõgus: quẽ ꝓprius Innocẽtio põtifice legatũ patriarchatu aqleiæ ornatũ fu
isse docuimus:eoq; cordatissimo uiro præsẽte ecelini:cuius audaciã sæpe represserat:
mores callẽte spes ecclesiæ exercitũ firmissima tenuit fore:ut Ecelinus ueniẽs cum da
mno & ignominia pelleret:qđ & ꝓpediẽ ẽ factũ:cũ eni multis a Vicẽtia castris præ
ter cõsuetudinẽ Paduã duxisset ad fossã corona armatoꝝ cictã substitit: ostẽsæq; sũt
plærunq; oppugnatiões: & tamẽ nulla itẽtata signis ad octauã diẽ de repẽte cõuersis
exercitus ille ꝑgrãdis re ifecta Vicentiã:& idẽ Veronã est reductus: Vbi cũ diu tenu
ere animo suspensũ motus i germania exorti:qbus aliqd suspicaretur icõmodi. Nan
q; guilelmo quem i romanoꝝ regẽ diu antea electũ fuisse ostẽdimus a frisonũ gẽte i
terfecto:electores germani discordes i alterius facienda subrogatiõe omnẽ ad arma
germaniã cõciuere:& tãdem nominatiõe facta nullũ habitura effectũ : hic alfonsus
castellæ hispaniaꝝ rex:inde Ricardus Conubiæ comes regis angliæ germanus fra
ter i uanã spem iperii sũt adducti. Et archiepiscopus rauẽnas legatus interea Mãtuã
se cõtulerat:unde theologi minoristæ brixiam ab eo sunt missi:quorum prædicatio
ne & suasionibus brixiani extorres guelfarum patrium ecclesiæ studiosi sunt redu
cti:carceribus etiam ex ipsis tentos dimitti impetratum:& in unum perducta cõcor
dis ciuitatis regimẽ brixia ecclesiæ partes: ut consueuerat est secuta:cum breui post
legatus sua præsentia confirmauit. Noua autem pauloante rebus lombardiæ cala
mitas inuecta erat:q; obertus Pelauicinus copias a mãtuana ecelini expeditiõe redu
xit:Cremonæ & placẽtiæ omisso quem gerebat Capitaneus titulo accepit. Q uẽ par
tis gibellinæ factio omnis de lombardia non ut ducem magis q̃ ut dominum est se
ctata. Sed erecti animis brixianorum exẽplo Papiẽses primi post placẽtini se in liber
tatem uendicauerunt ecclesiæ & legati fauoribus protegendam. Q uo item tempo
re monsilicis: & Calaonum:quæ oppida omnium regionis paduanæ munitissima i
Ecelini partibus durauerant:Azzoni hestensi ꝓ ecclesia & legato recipienti deditio
ne permissa sunt. Et albricus de romano:quem legatus Ecelino fratri: ut simulabat:
hostem i Taruisio cõseruauerat:hostilia tunc i Paduã facere occæpit. Tantis igitur
motibus exciti obertus pelauicinus:& Ecelinus quem germania discors terrere desi
erat seruanda tyrannide fecerunt q̃toscunq; potuerunt maximos apparatus. Q uod
cũ esset in regione notorium:Brixiani omnium primi rebus suis cõsuluerunt:accer
sitis nanque a legato copiis:quas Ludouicus sancti Bonifacii comes a mãtua introdu
xit:gibellinos guelfi patria eiecerũt:& urbs plane ecclesiasticis est permissa. Ei re
formandæ ciuitati cum legatus aliquot impendisset dies contulit se Mediolanum:
cuius ciuitatis componendis moribus in rebellionem fatiscentibus plurimos di
es commoratus est. Et eo ibi agente Cremenses fide mediolanẽsibus falsa:quibus diu
fuerant subditi:sese cremonensibus patronis uetustioribus permiserunt:quorum erra
ri uenia dari potuit: si Cremonensi & non placentino:qui præsidium induxit deditio
facta eẽt. Potitus Crema pelauicinus quintiano & Caluisiano brixianoꝝ oppidis ꝓ
ditiõe captis præsidia imposuit:Ecelinusq; pischeriã ueronẽsis agri i brixianũ uersi
castellũ accedẽs paratũ pridẽ exercitũ eo se iussit subsequi pelauicini copiis coniun
gendũ. Et legatus iterea Mediolano ꝓfectus brixianas secũ traxit copias:hicq; man

gregorius longus.

alfonsus rex ellig[illegible] rator.

Ollius amnis — tuano:q accersitus aduenerat:exercitui cōiunctis castris ad ollium amnem gamba
ræ pximum sūt firmata. Viderāt uero gābarēses oppidani utrunque pelauicini & le
gati exercitum:& quia in ecclesiasticas partes guelfas pcliuiores animis essent:legatū
enixe orauerāt ut apud eos diuertens maiores ex suis copiis manēsi oppido expecta
ret. Isque ueritus nequi erant ad sua signa coacti diuersarum urbium milites se a ca
stris absente dilaberentur:nō cēsuit abeūdum:& noctu sibi renūciatum est ab explo
ratoribus pelauicini exercitum copiis ueronēsium esse auctum. Nec tamē satis resciit
legatus Ecelinum fuisse:qui eas copias his maiores quas pelauicinus habebat:Pische
riam adduxisset:dumque legatus ad eam nūciationem sollicitus quid agēdum esset
cum sui exercitus primoribus disputat:hostes rapidum aduētarūt:coactique ad re
pagula castris ætatis nostræ:atque etiam illius more a pposita decertare ecclesiastici
milites nullum seruauere ordinem:nullas struere acies potuerunt:ut prius pene oēs
capti fuerint q̄ armari:captos legatum & brixianum episcopum Ecelinus Brixianis
partium guelfarum cōiuxit pariter interceptis & cum suo mouens exercitu captiuos
omnes præeuntibus legato & episcopo i lōgum agmen uictos ad brixiæ portam præ
misit. Nec uero expectarunt q ad urbis custodiā permāserāt guelfarum partium Bri
xiani:sed portarum claues pilo i uexillum præferētes pueri & mulieres sacerdotibus
īmixti ad exorādam ecelini misericordiā sūt effusi:quos benigne præter solitū:ac blā
de cū excepisset ad urbis dominatū magnis plausibus itroductus est:Et pelauicinus
Mātuanos i partē prædæ adducēs Cremonā se cōtulit. Milites uero quos de uenetis:
Ferrariēsibus Romādiolis:& paduanis legatus duxerat quotquot fuga plapsi sūt in
Anno salutis .M.cclix. — urcios oppidū cōfugerūt. Annus is erat salutis undesexagesimus duodeciesq̄ cētenus
quo i tempore māfredus regni titulo elatus:& octauiano pōtificis legato i neapoli p
pe clauso prima senēsibus & cæteris de ætruria Gibellinis præsidia dederat:q de cōfli
ctu apud gābarā certior factus:Ecelinū ad psequēdū uictoriam est hortatus:parua
usus prudētia:q pelauicinū p obliuionē præteritum spernere sit uisus: quem pariter
apta cōtumacia spnere cœpat Ecelinus:oppidulis de brixiano cremonēsi cōtinēnbus
quæ Cremonēses i partē uictoriæ tenuerāt pisidias furtūq; receptus. Erat Cremonæ
hostis Bosus douarius nobilis præstātissimusq; ciuis:quo i regiōe granissimo curāte
Cremēses a mediolanēsi:ut ostēdimus defecerāt. Is idignatiōe cōmotus:Ecelini rapaci
tatis:cui nulla esset sociorū cōmodi & utilitatis ratio:Pelauicinū cremonēsesque facile
traxit:incundā esse quā ipse cōsideret reditegrare cum madiolanēsi amicitiā:& fœde
ra cum illo Mātuanoq;:& cæteris ecclesiæ studiosis i Ecelini pniciē accipiēda. Et pla
ne Bosi mediolanum missi opa Martinus turrianus præpotēs i mediolano ciuis eam
ciuitatē Cremonēsi cōciliatā ad arma simul cum cæteris de lōbardia ac trāspadana i
ecelinum sumenda ipulit. Gregorius iterea mōtelōgus patriarcha aqleiensis nō mō
cōtinuerat i fide Paduā:sed copias Venetiis romādiolaq; accersiuerat Mātuā trans
mittendas. Et aderat illi assiduus Azo Estēsis Marchio:quem patriarcha iusserat euo
catas Ferraria coactasq; undiq;:ut diximus copias:Mantuam perducere. Annus in
terim a subdita Ecelino brixia actus erat:quo in anno copias ille non magis auxerat
q̄ pridem habitas:noua disciplina armis equis & milite expedito instruxerat:ut es
sent pauci multorum operam præstaturi:& noua per id temporis reintegrata a mar

nno turriano cum Cremonēſibus amicitia gibellinos mediolanēſes ab iuidia ī ꝓditionis ſcelus impietatemque ī patriam cōcitauerat. Fuerūtque ꝓditionis auctores capitanei: & ualuaſores: quos fredericus ſecūdus eo cognomine notatos potius q̄ honeſtatos ſuarum partium primores uoluerat recognoſci. Hi nāque miſſis occulte nūciis: & primorum filiis ī obſides datis: Mediolanum Ecelino: ſi ꝓpere duceret: ꝓdere ſpopōderūt. Et iam hic Ecelinus urcios obſidione premebat. Inde Martinus turrianus demādatum ſibi a populo mediolanēſem exercitum eduxerat: Azzoni eſtēſi: & Ludouico Bonifaciēſi ac Cremonēſibus apud Sōcinum: quo illi couenerāt cōiūgēdum. Itaque Ecelinus tātæ ſpei fœderibus cōſtitutis: agrum urciorum uaſtat īcēditque: & impedimēta iubet feſtinātēr ī brixiam comportari. Inde nocte cōcubia ꝑ pōtem Palazoli cum expeditiſſimo quīque millium equitatu ꝓfectus ad pōtem caſſiani abduæ impoſitum primis ſubſtituit caſtris: ubi cum nullus eſſet reptus: quod ī fœdere aſcripſerat: a mediolanēſibus cōiuratis miſſus: malo ſe augurio mouiſſe domo dixiſſe fertur: & ſublatis de repēte ſignis ī modoetiæ ſuburbia eſt delatus. effeciſſet uero: quod cōcupiuerat Ecelinus: niſi nouo deus auxilio illius aduerſariis ſubueniſſet: Bergomēſis nāque uir quiſpiam parti ſtudēs guelſæ cōſtituram: cuius erat conſcius: proditionem Martino Turriano per celerem nūcium manifeſtauerat: Et uno eodemque die hinc Ecelinus ab urciana obſidione mouit: inde Martinus Mediolanum reuerſus: copias: ne dilaberentur: in Romanæ portæ ſuburbio cōtinebat. Qui uero Sōcini erāt Eſtēſis pelauicinuſque: & Bonifacienſis duces Ecelini ueſtigia ſecuti: quo die ad pontem caſſianum peruenerant: eademque die Modoetiam Ecelinus oppugnatam cum non cæpiſſet: Tricium duxit: cuius oppidi ſuburbia ui capta diripuit ac incēdit: & cū arcis ualidiſſimæ cuſtodes non ſolum reſiſterent: ſed illi iaculis ſaxiſque ſuperne dimiſſis infeſtiſſimi eſſent: uicum acceſſit mercatum populo frequētiſſimum nulli moleſtus: qui annonam equitatui præberet. Nam angi mœrore cœperat: & plane incōmodum perniciemque extimeſcere: martino: qđ nouerat: in mediolani ſuburbio copiis agente: & cæteris hoſtium copiis reditum in brixianos prohibere ac intercludere paratiſſimis. Et iam ex ſuis italicum quenque in fugam deſertionemque ſignorū pendere cernebat. Quamobrem deſperatione ductus: tanq̄ hoſtes inuaſurus duxit in pontem germano equitatu media ſui exercitus parte præmii ingentis pollicitatione onerato: ut uel tantiſper hoſtem ponte deturbatum auerterent: quoad ipſe tranſgreſſus ſuæ ſaluti fuga armiſque conſuleret. Sed durum atque impoſſibile fuit germano ferocem ponte militem deturbare: qui apertis illis campis par pugnando ſuperiorque fuiſſet. Et Ecelinus dum inſtat urgetque ſagitta in incertum miſſa ad crus ſimum ſaucius homo decrepitus: qui annum ageret octogeſimum: laxari cœpit: & tamen timore uires addente omiſſa pontis pugna: amnem paulo ſuperius uado traiecit. Et prælio leui commiſſo captus uir malignus: Soncinumque perductus interiit. hicque finis tyranno fuit: qui quatuor & triginta annis Tridentum: Feltrum: Ciuitadum: Taruiſium: Paduam Vicentiam: Veronā: & Demum Brixiam oppreſſas tenuit. Quæ urbes ad eius mortis nuncium ſeſe in libertatem romanæ eccleſiæ obnoxias uendicarunt: taruiſina urbe excepta: quam Albricus frater: ſicut docuimus obtinebat. Eumque Taruiſini patriarcha hortante: ac præſidia pollicente: ut caperēt oc

ciderentue intentarunt. Quod cum ille rescisset: uel potius esset suspicatus: ad sancti Zenonis castrum i regione munitissimum: uxorem filiosq; & filias cum suppellectile: thesauroq; præmisit. & nocte subsecutus omnia diligētissime & copiosissime parauit perferēdæ obsidioni: q̄ diutine necessaria: quem lōge fefellit opinio: q; quatuor tantummodo mēsium perpetuis pene oppugnationibus defatigati commilitones sui facta deditione eum uxoremque: & filios: ac filias uictos in manus hostium perduxere: quos omnes mutuo se cōspiciētes: ac uitæ ante actæ uicissim culpātes diuersis tormētorum: & quidem exquisitorum generibus: qui parentibus filiisue: aut fratribus ab eccelino: & ipso albrico orbati erāt excarnificatos iterfecere: nec uero minores fuerunt motus: qui pōtificis quoque alexādri quarti temporibus hinc Cōstātinopolim inde christianas asiæ urbes & insulas agitauere. Cupiuerat alexāder ipse ad prima assumptionis suæ tempora christianis asiæ rebus subuenire: quod ut itētaret: ne dum perficere posset a manfredi agitationibus est prohibitus. Erant enim Ptolomaida: tyrusque urbes opum amplitudine: populorumque frequētia adauctæ. utpote i quas ueneti: Guenuēses: & pisani per ānos iam quatuor & sexaginta quot a christianis fuerāt possessæ: omnem oriētis: occidentisque cōtraxerāt mercaturam. Qui tres de Italia populi separatas quique areas: & uicos domibus cōtinuatos: separata habebant prætoria: i quibus iudicia i suos tam ciuilia q̄ criminalia exercebāt: nihilq; erat duobus eorum populis i eadem urbe præter ecclæsiam cōmune: de qua tamen apud ptolomaidam ueneti: Genuēsesque altercationibus sæpenumero cōtenderunt: q; ueneti tertia eius urbis parte i uin fœderum pridem cum balduino rege hierosolymo ictorum donati: monasterium sancti sabæ eius urbis primarium sibi proprium tenere quæsiuerant. Hisque auditis cōtentionibus Alexander pōtifex censuit iussitque monasterii illius collationis ius: & omnem dispositionem utrique populo fore communes: cuius cōcessionis apostolicas literas ne ab altero occultarētur eodem utrique tenore dedit. Sed genuensis præueniēs litteras philippo mōtesorti gallico ptolemaidæ urbi tunc de more expeditionis christianæ præfecto ostendit: & eius amicitia fretus monasterium i arcem castellumue communitum sibi: excluso ueneto: tenere cōstituit. Suborta exīde cōtētio tumētes prius nō iuidia magis q̄ illatis hic ide iniuris & damnis duorum præpotētium populorum animos exacerbauit: quos tantum abest: ut demulcere ac mitigare quæsiuerit Philippus: q; uenetos terriā urbis partē dominii: ut dicebāt: sibi arrogātes: populariter ptolemaida abire iussit. Eā iniuriā: id dānū dedecusq; idigne tulit uenetus: & tyri quo se recæpat: pisanos allocutus: facile i sentētiā duxit: & spreto fœdere: quod cū genuēsi paulo ante icerāt: societatē ipsi nouā i communē utriq; hostē genuēsē inierūt. Perq; id tēporis alia itē pacis belliq; fœdera cum māfredo regē se appellāte pōtificis alexādri qnto āno cōstituta sūt in qbus id expresse actū ē: ut i solos de italia genuēses classis ueneta regiæ adiūgeret. Dū eis ueneti fauoribus cōparādis itēti sūt: placētia Cypri regina: duxq; antiocenus: & tēpli hierosolymi magister: ac Ioānes ibelini comes: qbus esset assidua ptolomaidæ tyriq; conuersatio: mōtefortē isolētiæ: temeritatisq; & iiustitiæ icrepauerūt: fore dicētes: ut nisi re iitegra restituta: uenetos cōciliet: rē i asia christianā id erratū: id scelus suū euertat. Quūq; elatū: & quod cōstat semiamētē hominē i peruicacia perstare ueneti rescisset: trire-

mes tredeci: quæ sibi tūc tyri erāt: rapti educūt: ptolomaidā aduolār: cathenā: q̄ portus claudebat refrigūt: illicoq̧ naues genuēsiū tres: ac uigiti: triremesq̧ binæ exarmatæ icēdio absūptæ: ac sācti sabæ castello monasteriū ipositū ē destructū. Genuēses uero iterea apud Tyrū & ipsi duas & uigiti triremes armanerāt: quæ uenetoꝝ auctæ in dies classi sæpenumero cōcurrerūt: ut nullis ꝑ id tēporis sarracenis: aut turcis euerīda rei asia christiana fuerit opus. Secessit tamē paulisꝑ ueneta classis in mare pōticū delata: quæ mesēbriā urbē de sarraceno expugnatā diripuit. His quæ apud ptolemaidā gesta diximus: genuæ nūciatis: classē ea res.p. igētē armauit: triremes quadragita: naues ceteas decē: quæ Tyrū sūt missæ: & pariter Rainerius Zenus dux triremes uenetiis quideci: taredas decē: & q̄ ex uenetis ptolomaidæ agebant undeq̄draginta uacheras: naues ceteas decē parauere: paresq̧ potētatu & armis in asia ueneto genuēses hoc uno erāt inferiores: q̧ tyrū uterq̧ cōmunē habebat urbē: in q̄ quantū claudebat portus hostilia a latini nominis magistratu inuicē facere ꝓhibebantur. Ptolomaida uero genuēsis eū suo montesorti erat exclusus: unde ueneto cōmoda præsidia accedebant. Alexāder interim pōtifex romanus his: quæ apud ptolomaidā male ichoata: peiores apud genuā: uenetias ꝓgressus habebāt: auditis: oratores ab utraq̧ re.p. & pariter a pisana ad se mitti curauerat: pacemq̧ inter eos cōponere erat cōnixus: quæ iam ꝓ clausula habebatur: cū ad annū salutis sexagesimū: duodeciesq̧ cētenū: ex asia ē allatū: ingentes: & nisi ueneto pisanus accessisset: pares eas classes: Ptolomaidam inter & tyrū acre præliū depugnasse: cuius uictoria duobus cōiūctis populis cōtigisset: & hinc genuenses quinq̧ & uigiti de suo amissis nauigio in tyri portum confugit: inde uictrix ueneta: pisanaq̧ classis ptolomaidā est reducta. Abususq̧ est uictoria uenetus: qui publica tunc primum & priuata genuensis populi in ptolomaida ædificia demolitus est: turrim īgentem cum prætorio: cui erat apposita: & horrea: mercatorumque apothecas: quin etiam uiatores: præco & apparitores: qui de genuensi ad eam diem manserant ptolomaidæ sūt expulsi. Cum itaque genuensis res.p. suos a romana curia reuocasset ad pacem tractandam missos oratores: id a uenetis pontifex impetrauit: ut captos in prælio dimitterent genuenses. Erant item ea tempestate res apud Constantinopolim in pessimum adductæ locum: adeo ut balduinum imperatorem cæterosque latini nominis in romania agentes retinendi ea quæ erant reliqua desperatio inuasisset: quibus & uires & animos restituit ducta in egeum primo post in pōticum mare ueneta classis: quam ex uictoria in ptolomaidæ portum reductam fuisse docuimus: Et sorte tunc accidit theodorum uattari græcorum ut appellabant imperatorem mori: duobus filiis superstitibus: quibus pueris Michaelem paleologum sibi affinitate coniunctum testamento dederat tutorem. Q ua ut apparuit securitate per imperatoris mortem latinorum rebus addita: classem ueneti a ponrico reuocarūt. Sed michael paleologus uir īgentis spiritus multa ī latinos est aggressus: quæ uattari pene decrepitus dimiserat: intentata: primumque omnium guilelmo francigenæ Achaiam: & proximas græciæ regiones obtinenti prælio congressus eum superauit: captumque hadrianopolim perduxit. Inde uersam in mare ponticum regionem: ut reciperet: misso exercitu curare cœperat. Cum balduinus imperator copias quæ sibi erant omnes nauibus imposuit: quas præfecto classi prætore Constantino.

Anno salutis. M. cclx.

politano gente ueneto: ad ipsius pontici oræ defensionem noluit circunduci. Interea
qui erant Coostantinopoli uetusta origine græci odiosum pridem: ut est gentis natu
ra: latinum nomen inde constituerant eiicere. Inita itaque coniuratiooe paleologus
de recipienda urbe per idooeos est admonitus. Classe igitur imperatoria: quæ omnes
asportauerat latioorum neruos: in poorico iam agente: adueniens cum exerci-
tu paleologus: refracta a coniuratis porta nocte concubia est admissus. Baldui-
nus uero imperator: & Pantaleo Iustinianus patriarcha nauigio de repente cum
suis omnibus & rapta supellectile ad Euripum sese profugi receperunt. Potitus ur-
be paleologus ea iecit rebus suis impietatis scelerisque fundamenta: quibus po-
stea respondit omnis sua successorumque ex ea cognatione imperatorum uita: qui
tantum imperium tantum romani olim: post græci: demum latini nominis di-
gnitatem suis leuissimis perditissimisque moribus in manus turcorum dedere: po-
tius q̃ peruenire: aut prolabi permiserunt. Is enim tutor crudelissimus pueros fidei
suæ sub affini nomine ab eo qui eum extulerat commendatos cum interfecisset: im-
perium assumpsit. Finisque fuit latinorum in constantinopoli imperio per ãnos duo
de sexaginta continuato. Q ua item tempestate Octauianus cardinalis ubaldinus:
re neapolitana: & illius regni: quam parum fœliciter administrauerat omnioo dere-
licta: ad alexandrum pontificem uiterbii agentem rediit. Nam postq̃ is pontifex cla
ram uirginem anno pontificatus sui tertio Ananiæ in sanctarum collegium retulit:
uiterbium ad pacem: de qua diximus: inter uenetos & genuenses tractandum se cõtu
lit. Vbi anno salutis primo sexagesimo: duodeciesque cẽteno diem obiit: uaria & ma
iore parte aduersa cum omni pontificatus tempore: tum maxime extremo anno for
tuna usus. Q ui omne regnum siciliæ cootra ac quæsiuerat: & urbem Florentiam in
Manfredi hostis ecclesiæ potestatem uenisse: Constantinopolim a catbolicis amissã
bellum inter potentissimos Italiæ populos uenetum genuensemque: & pisanum esse
inchoatum: eodem quo obiit anno uidit: ut sola sed solida: & multifacienda eum con
solari potuerit fœlicitas illa transpadanorum: lombardorumque ecclesiæ deditorum
quos eodem quoque anno Ecelini albricique fratris excidium ab immani horrendo
q; seruitio liberauerat. Suffectum Alexãdro urbanum eius nominis quartum ponti
ficem romanorum ex trecensi gallica urbe oriundum tribus annis & mense uno: qui
bus uixit: eadem manfredi tyrannidis: quæ & alexandrum ussit cura: ut eisdem pene
diuisionibus rerum diuersis in locis gestarum: quas proxime secuti sumus: utendum
esse ducamus: Primũque locum res habebit ætrusca. Gibellini florẽtiã reducti: guel
forum: qui patria excesserant: bona inter se cum diuisissent: multas illorum ædes: tur
resque: & uillas demoliti sunt. Idque impetu & furore factum. Inde missi sunt ad mã
fredũ oratores accepti ab illo beneficii gratias acturi: & magnis oraturiq; præcibus: ut
Iordanem cum equitatu præfixo termino diutius apud eos sineret permanere. Inte-
rim ætruria omnis motibus turbata erat: guelfis alicubi illos uictoriæ cõfidentia &
fauore patria deturbantibus: guelfi tamẽ Arretini omnium primi q̃primum: qui præ
lio ad arbiam commisso superfuerant: io patriam peruenerunt: quicquid erat domi
reliquiarum gibellinæ gentis male habitos expulerunt: pariter miniatẽses pistorien-
sesq; fecerũt. Lucenses uero cõfisi præsidio: quod florentini apud se exulãtes præsta-

Anno salutis M.cclxi

bant:iętauere.Et a mãfredo ĩterea florẽtiam redierãt oratores id maxime nunciãtes paucorum mensium moram Iordano equitatuq;:& ea quidem difficulter regem cõcessisse.Anxius nanq; animi esse cœperat ab urbani põtificis apparatibus:quos cum ingentes facere itellexerat.Cruce signados eni ex omni orbe christianos:sed ex gallis accuratius sacrosãcto de more decreto exciuerat.qui ductos a mãfredo i italiam siciliamq; sarracenos:& ipsum ecclesiæ hostem armis pergerẽt deturbare.Ea itaque ora torum denũciatiõe nõ magis florẽtini:q̃ cæteri de ætruria gibellini sũt territi.Q uippe qui itelligerẽt se eo carẽtes præsidio certaminibus ubiq; implicãdos:i quibus succumbere timebãt.Vt ergo quid agẽdum esset:prouidẽdumq; discurrere possẽt:conuetui locus apud emporium oppidum est idictus.Ibi cum multa & uaria essẽt a singulis dicta:Pisani senẽsesq; facile i eãdem sentẽtiam uenerũt:nil salua urbe florẽt a prouideri decernique posse:quod solidam diuturnãque allaturum:cõseruaturum q; sit gibellinis Aetruriæ salutẽ.Ea autẽ sublata urbe:& guelfis illius ætruria omnit quod facile foret pulsis:nihil posse icommodi uictoribus impẽdere:Intererat cõuẽtui farinata uberius:nullum interea uerbum:ut eius hominis naturam:ac mores dixi mus fuisse locutus:qui eãdem diruẽdæ florẽtiæ sentẽtiam refricari audiẽs:tũc aspectu commotior assurgẽs dixit:florẽtiam urbem:quam ipse nõ edificasset:se uiuo dirui nõ passurum:hisque dictis cõsulto se proripuit:quod illico dissolutum est.Post paucos exide dies profecturus florẽtia Iordanus omnibus bello sociis Aetruriæ gibellinis facile persuasit:conductos stipendio equites mille:quibus in cõmuni omnes illi soluerent:guidoni nouello attribuendos:quem præfectum præsidio administratoremq; florentiæ pro manfredo reliquebat.Isque uir celsi & ipse animi eo equitatu cõscripto:& ciuitatibus:oppidisque gibellinis copias ad se mittere iussis:conflatum inde exercitum in lucenses duxit:apud quos exules florentinos frequentiores q̃ alibi esse nouerat.Iamque nouellus nõnulla cœperat de lucẽsibus castella:cum illi a florentia nunciatum est:florentinos exules signiam furto occupasse:quo ex oppido natura loci munitissimo florentinus pariter & pisanus agri maxime poterant infestari Iruerunt igitur prope populariter pisani & eo ducturus signa conuerterat nouellus:cum sibi est cæleritate relatum:noctu ꝓfugos occupatores oppido excessisse:maximumque is ausus lucensi simul & florentino exuli attulit incommodum:q; eo signensi facto elatiores reddit:prælio quoque præsumpserunt cum nouello decernere:a quo fracti fugatique ac multa cæde confecti sunt:agerque lucensis tunc omnis i nouelli potestatem est factus.Ea affecti clade lucenses:pacem quibus petebant libertatis retinendæ conditionibus nõ impetrauere.Et Arretini interea guelfarum partium bello a suis extorribus gibellinis:a senẽsibusq; agitati ægre resistebant:qui nouellum quoque ducturum in se audientes sponte patria migrauerunt.Q uam qui sunt reducti extorres gibellini:acceptis a nouello magistratibus pro mãfredo tenuerunt:eorumq; exemplo pistorienses gibellini guelfos cum eiecissent facti sunt in manfredi magistratuum potestatem.His deterriti aduersariorum successibus:Lucẽses fœdera clandestine cum nouello inierunt:per quæ mãfredi dominio sũt subiecti:Inde improbatisq; florentinos apud se exulantes:cõsilium fœdusque cum nouello ictum cælatos de repente pelli oportuit:quibus uxores:paruosque filiolos i fugæ modum tra-

hētibus:nihil quod domi esset præter idu mētum asportandi facultas est præbita. Hique omnes facto agmine trāsmisso apēnino bononiā peruenere. Sicque omnis ætruria tunc māfredo:aut subdita fuit:aut eius magistratuum uoluntati:omnesque ætrusci guelfarum notati partium patria pulsi bononiam ad florentinos exules confluxerunt. Quæ omnia quarti urbani primo pontificatus anno fuerūt gesta. Quo item āno motus prædictis similes ac prope maiores Lombardia pertulit: & regio transpadana Ecelini morte audita:quod supradiximus: quæ fuerant omnes cæperantque libertati studere:quam romanæ fauor & umbra ecclesiæ protexisset. Brixianos tamē omniū primos inchoatam paucissimis diebus quietem continuare prohibuit tyrannus: cum enim gibellini urbem administrantes guelfis reducendis suspensi animis: deliberabundique penderēt:ubertus pelauicinus id fieri dissuasit:per cuius facti speciem cōseruandi copias urbi admouit:de quo loco clandestina cum extorribus guelfis machinatus est:remque i eum perduxit locum:ut urbi administrādæ ab utrisque præfectus eam sibi dominio subegit. Manserat ad eam diem in carcere archiepiscopus rauennas Romani pontificis legatus q eum gibellini ne guelfis faueret dimittere noluerunt. Quem postea pelauicinus in carcere iussit diligētius custodiri:ne prouinciam in pace:& pontificis obedientia liberatus conseruaret:quam ipse turbatam euertere: & sibi subiicere intendebat:hinc epistolas spreuit: quas urbanus pontifex pro liberatione legati multas ad eum dedit. In quam liberationis desperationem :cum se adductum cerneret archiepiscopus igenio est usus. Nanque corruptis re pecuniaria datis a pelauicino custodibus fugiens mantuam se contulit:quæ urbs simul cum Verona:uicentia:& Padua inchoatam ad Ecelini mortem concordiam ac pacem cōseruauit. Veronēses enim accersitum Mantua ludouicum sancti bonifacii comitem ciuem suum non ut dominū:sed tanquā publicorum directorem executoremque cōsiliorum uenerabantur. Et Mantuam Rauēnas archiepiscopus sua presētia tutā reddidit:prout Gregorius mōtelōgus aquileiēsis patriarcha Paduam: Vicētiam:Taruisium:Feltrumq:& Cenedam tutabatur. Pelauicinus uero præter brixiam : Cremonamq; subditas sibi urbes:Placētiam : Parmam:Papiam:& ipsum etiam mediolanū ita suis ifecerat partibus:ut alter Ecelinus uideretur effectus. Parmēsibus autem pelauicini partes sectātibus Mutinēses & regini Ferrariensium bononiēsiumque cōsilio ecclesiæ partes tenuerūt:quod ut solidius certiusque facere ac continuare possent gibellinos ex utraque urbe armis eiecerunt. Ad quam rem conficiendam accersiti bononia exules florentini:maximo fuerunt auxilio:q hi armis tractandis: similibusq; gerendis rebus inutriti:odio quoque gibellini nominis operam suam ardentius nauauere:& eos rerum inopes familia extra patriam grauatos:prædæ auiditas icitabat. Bona enim illorum: qui Mutina primum:post Regio pellebantur:ipsis florentinis præmium:stipendiique locum promissa affatim sunt concessa:adeo :ut inde ditati: equos:arma:& famulatum sibi parauerint:in cohortemq; creuerint splendidissimi equitatus. At apud Constantinopolim eodem primo pontificatus urbani anno ueneti Paleologum bello agitare non desierant:quem ui & armis tyrānide deturbassent nisi illum genuenses summis conatibus protexissēt. Nanque belli societate secum inita: classem eo perduxerunt omnem quam post acceptam prælio cladem ad tyrū

maiorem prima instructioremq; habebant. Guilelmus ille gallicus achaiæ & bithi-
niæ princeps: quem i tutorem se agēte superatum captumq; fuisse ostēdimus: castrū
maluasiæ munitissimum obtinebat: quod cum paleologo permisisset carcere libera
tus: Isq; uenetis fœderatus bellum acre i constātinopolim subditasq; paleologo proui
cias gerebat: ut creta euripoq;: quæ & nicropōtus: motonio: coronioq;: & nauplio: siue
ut dicūt Neapoli romaniæ uenetorum locis guilelmi pricipatus regio bello coniun-
ctis tanto paleologus indiguerit præsidio: q̄tum iuexerat genuēsis. Venetæ enim clas
si: quæ i pontico fuerat: ad primos nūciatæ paleologi tyrānidis motus septem & tri-
ginta triremes Rainerius Zenus dux addiderat: quæ dum Ionio mari nauigat: sexa-
ginta genuensium græcorumq; triremibus ad Thessalonicensem sinum obuiauit. Il-
lisque nihil mouentibus: ueneta classis minor maiorem impetere non est ausa. Sed
hac noua classe nicropontum appulsa tres aliæ uenetorum triremes Constātinopo
lim prædatum iuerunt: dumque factam igentem asportant prædam: nauigio: quod
apud thessalonicam genuensem græcumque habuisse diximus i bosphoro obuiæ fu
erunt captæ: & partem uirorum: qui inerant genuensis interfecit: partem aliā omnē
constātinopolim ductam paleologus excæcauit. Eademq; genuēsis & græca classis
paulopost egressa bosphoro ad ueneti damna circuacta ē: cui duæ & trigita uenetorū
triremes forte apud septem potros isulam fuīt cōgressæ: præliumq; patētissimæ clas-
ses magnis utrinque animis decertarūt: & uenetus superior quatuor ex hostili classe
captas abduxit: cæteræ cōnixe remis: uelisque i portum Maluasiæ cōfugium habue
runt. In asia ueto iterim ptolomaidam urbem icolētes hospitalis rhodi magister cæ-
terique nominis latini proceres ita uenetis fauebāt: ut ipsorum ea urbs iuris potius q̄
omnium latini nominis populorum esse uideretur: ecōtraq; Tyrum icolentes genu
ensi fauores pro uiribus supraq; præstabāt: ut hæ urbes tāto captæ retentæque chri-
stianorum sanguine detestādo affligerētur bello: quæ a sarraceno iterea quiescebāt
At māfredus Aetruria: sicut diximus: pene omni potitus marchiam quoq; anconita-
nam dubia utriq; fide uacillātem suis partibus cōsētire coegit: moxq; moliri cœpit: si
qua posset pōtificem Vrbanum cæteris ecclesiæ ꝓuiciis expellere: Cumq; machina
tiones itētatæ satis non succederēt: uim apertam adhibuit. Sarracenos enim ex africa
mercede cōductos ex sicilia accersitos aliis cōiūxit sarracenis: luceriam sicut supra do
cuimus frederici patris sui dono decretoq; icolētibus. Hiq; nihil ab excōmunicatiōe
morati frusinonem usq; cāpaniā populati sūt: pariterq; Guido nouellus ex agro senē
si mouēs: terrā ætrusci ecclesiæ patrimonii populabūdus ipetiit. Præuiderat diu pōti
fex hæc futura: miseratq; sācti clæmētis cardinalē i gallias: quo curāte prædicata cru
cesignatio igētem exciuerat militiā i māfredū cōplicumq; de italia: & in primis i sar-
raceni excidiū pugnaturā. Guidoq; Antisiodorēsis episcopus. Robertus comitis flan-
drēsis filius caroli prouiciæ: & andegauorum comitis gener: & Ricardus comes uin
dociēsis crucesignati eam sibi prouiciā assumpserūt: quorū edicto crucesignatis: qui
suas uellēt seq copias dies ad cōueniēdum apud albā pompeiā Italiæ sub alpibus urbē
dicta. Cōtractū inde exercitum i Aetruriā ducturi duces gallici lombardia iter facere
cōstituerūt: nō ignari pelauicinū māfredo cōsortem: ut trāsitu eos itercludat pro uiri-
bus enixurum. Cum est iu brixianos uētum Pelauicinus paratissimas opposuit co-

pias:quæ prælio leui commisso fractæ ac dissipatæ sunt:alterq; exercitus pelauicini
maior se præsēte ad ollium amnem oppositus nō nihil moratus est crucesignatos: q
ad amnis uada pugnādum fuit obicibus cōmunita:destitit tamē icæpto pelauicinus:
mātuaoos a tergo instare ueritus:quos non dubitabar pro exercitu suppetias allatu-
ros. Progressi Mātua:& inde p bononiā Romādiola crucesignati perusiā peruene-
re:quos ad benedictionem ad se cōuocatos pōtifex a uiterbio per sabinos marsosq; i
cāpaniam deduci curauit. Romani enim:& si nihil aduersus ecclesiæ terras per ea tē-
pora moliti erāt:Pōtificem tamē urbanum sicut nec defunctum paulo prius alexādrū
ut in dominum admitterāt adduci nō potuerāt:& tamē omissa senatoris ex romana
gēte pridem solita creandi consuetudine:senatorem tunc primum externæ originis
habere cœperant:Brācaleonem quēdam Bononiēsem:qui ut integer magnanimusq;
promissam iureiurando iustitiam conseruare:ac furta:rapinas: & homicidia punire
contenderet:a factiosis magistratu deiectus:Bononienses uero Romanos ciues casu
romandiola iter facientes cum detinuissent:pontifice Alexandro intercedēte mutua
utrinque liberatio est concessa:& brancaleo liberatus iterum senator a romano po-
pulo constitutus est. hisque populi magnatumque cōtentionibus est factum:ut Ro-
mæ senatoris exploso nomine:Banderesii tūc primum creati sūt:q numero plurimi
ex omni regione sumpti:urbem ex arbitrio administrarēt. Perducti in campaniam
crucesignati paruo negocio sarracenos nullo penitus effuso sanguine expulerūt:q il-
li fuga sibi cōsulētes:intra liris fluuiū:siue ut appellant:gariani claustra ac munitiones
se cōtinebant:Fuitq; magno & diuturno bello opus tātis fretum uiribus māfredū
sui regni claustris:& quidem munitissimis deturbare. Maiorem etiam interea solidi-
oremq; rebus suis & ecclesiæ opem urbanus pontifex afferre excogitauerat:cuius rei
cōficiēdæ spes q̄ primū est allata:crucesignatos censuit dimittēdos. Nam oratum frā-
ciæ regem ludouicum facile in sententiam duxit:ut carolus prouinciæ:& andegauo-
rum comes ipsius ludouici consobrinus ac gener siciliæ citra ultraque fretū rex crea-
tus copias duceret:cum quibus concessis regni iuribus potiretur. Carolusque ponti-
fici:& regi facilem se præbens omnia disponere ac parare cœperat:tantæ expeditioni
tanto muneri exequendo necessaria:cum urbani pontificis renunciatam mortem:
creditum est constitutum Caroli facinus turbaturam. Duos eius pontificis tempora
tulerunt cælebris famæ uiros: Thomam aquinatem prædicatorum:& bonauentu- Thomas & Bonauentura
ram minorum ordinis: Thomamq; hi motus regni siciliæ:de quibus nūc agimus ad
doctrinæ:ac religionis uiam traxisse uidentur. Quo i tempore cōradus ex gēte hac
sueua imperator:aquinum:sicut ostendimus:uastans:thomam puerū parentes eius
genere nobiles:& in oppido primarii patria profugi:cassinensis cenobii monacis cō-
mendatum reliquerunt alendum:ubi litteris:ac religioni operam dare cœpit:ad eam
que peruenit doctrinæ excellentiam:ut nemini philosophiæ & theologiæ sciētia se-
cundus habeatur. Vurbano ad quarti anni pōtificatus sui initium apud uiterbiū de-
fūcto:cardinales clæmētē eius nominis quartū absētē subrogauerunt. Is guido prius
fulcodii appellatus est: qui iuris cōsultorū totius galliæ primarius:præstātis quoq; ad
uocati causarū i regū frāciæ curia laude ornatus ē:uxorēq; & filios habuit. Qua de-
fūcta podiēsis primo episcopus:post narbonēsis archiepiscopus:demū & cardinalis

& sabinēsis simul episcopus fuit. Eum itaq; cælebris famæ: & magnæ reꝶ experiētiæ cardinalem pontifex urbanus componendis iter henricum angliæ regem: & simonē montis fortis comitem illius consobrinum contentionibus legatum miserat: de qua legatione pontificalis eum addita dignitas reuocauit. Raroq; alias quicq̃ opportunius accidisse uisum est: q̃ eius pōtificis i Italiam aduētus: quem Mā fredi isidias timentem nauigio quidam mercatorio religiosi mendicātis habitu terra uenisse asserunt: quod cōstat perusiam primo cum aduenisset accersiri cardinales eum deduxerūt uiterbium: de qua urbe amoliri & parare cœpit: quæ caroli propediem affuturi conatibus accōmoda iudicauit: Quanq̃ carolus paulopost masilia soluēs cum triginta triremibus i tyberim est delatus: romamq; peruenit. Nō possum hoc loco nō damnare eorum: q pontificis urbani temporibus ætate proximi scripserunt inæptias. Apud omnes enim: qui numero multi sunt: cōsimilis est traditio: carolum benigne a romanis acceptum: pōtificis decreto senatorem urbis fuisse creatum: quem magistratum anno pene administrauerit: suas expectās copias: quæ ex galliis ducebantur. Ptolomeusq; lucēsis præsatus se quicquid reꝶ eius temporis gestarum scripsit uidisse: cū prædicta de carolo nude: sicut & alii: dixerit: quosdam adiit cardinales a clæmēte pōtifice missos: carolum in lateranēsi ecclesia hierusalem & siciliæ regem: & beatricem uxorem reginam declaratos coronasse: nec est: qui dicat qua ratione: aut causa factū sit: ut pōtificem Romani non admiserint: cuius iussu talem tantumq; senatorem accipiebant: aut cur is romæ potius præsente amicissimo rege noluerit esse: q̃ perusiæ aut uiterbii: sicut & prædecessor suus urbanus exulare. Quod nobis constat carolus dictorum regnorum corona ornandus per solennem stipulationem conscriptaque: quæ extant: annuos duodequinquaginta mille aureos in feudi pensionem subiectionisque: & recognitionem romanæ spopondit ecclesiæ. Hisque i fœderibus actum: nec successorum cuipiam licere romanum imperium: si etiam ab electoribus demandatum esset: accipere administrandum. Nam & si terrebat pontificem frederici primi & secūdi imperatorum memoria: præsentis quoque temporis motus formidabat. Alfonsus enim rex castellæ imperium: ad quod i cōtrouersia electus erat: armis & largitione adnitebatur accipere: & comitem cornubiæ fratrem regis angliæ illius aduersarium parui faciēres germani electores: in carolum faciliter cōsensissent: nec id æquo tulisset animo Alfonsus: quem constat in italiam ducturum fuisse: nisi eum distinuisset henrici frederici fratrum suorum suspicio motuum: quos regno pulsos extra hispanias exulare cœpit. Henricus enim i gallias: fredericus in africam accesserant: ut sarracenos hic: gallos ille ad castellæ regni incommoda concitarent. Et erat henricus pecuniis ditissimus hispania asportatis: Interea caroli copiæ transcensis alpibus i lombardiam uenerunt: quibus mutinam appulsis cohors florentinorum exulum factis apud Mutinam Regiumque rapinis: sicut ostendimus: dirata se adiunxit. Eosque gallici proceres: qui nouerant acerrimos Manfredo hostes esse libenter in cōsortium admiserunt. Ductumque Romandiola umbriaque. siue ducatu spoletano tantum exercitum carolus per sabinos i campaniam flectere iussit: ipse paulo post cum eo: quē Romæ contraxerat haudquaq̃ minore exercitu est profectus. Ricardus nanque uidociensis comes cum copiis crucesignatis i sarracenos: sicut docuimus: ductis: & mul

ti de ætruria:aliisque romã circunstantibus prouinciis guelfi eum cupieutissimi sunt
secuti. Cum est uentum ad lirim fluuium:manfredi præsidia Ceperano imposita op
pidum absq; certamine dediderunt:maiorem ĩde conatum carolus superãdo cassinẽ
si ad germanum oppidum saltu adhibuit:quod præsens ipse mãfredus locum natu
ra operibusq; munitissimũ magnis quoq; copiis defẽsabat. Superauit tamẽ carolus
nõ magis uirture alioquĩ egregia:q̃ hostis negligẽtia:q̃ carolũ ĩ patẽtibus: ut dixit:cã
pis expectarurus:Beneuẽtum usq; retrocessit:& paucis apud Germanũ relictis cũ
uirture & audacia oppidum aliquãdiu seruatum est. Cum est ad campos uẽtum be
neuẽto proximos:Mãfredus hosti obuius exercitui pugnæ copiã fecit. Cõstitit tamẽ
uterq; exercitus:& duces ĩ manifesto corũ discrimine anxii omnia uicissim cõtempla
uere. Ferunt Manfredũ caroli copiaꝝ obstupefactum italica:quæ essent conspicua
multis ĩ turmis arma admiratũ:quinã hi essent ĩterrogasse:& cũ guelfos esse ex lom
bardis:ætruscisq; & cæteris de italia regiõibus collectitios respõderetur:dixisse:nemi
nẽ ad se uenisse gibellinũ:iureiurãdoq; cõminatum:se gibellinã si uicisset sectã aduer
sariæ pstratuꝝ. Pugna deĩde atroci cõmissa:ducũ uirtus cõspicua fuit. qui in lõgo cer
tamine uicissim superasse:ac uicti esse sæpenumero sũt uisi:primusq; carolus cum la
borãti suorum turmæ subuenisset:pstratus occubuisse est creditus. Eaq; uox undiq;
ĩ utroq; audita exercitu Mãfredum impulit:ut extra ordines audẽtius pugnans ipse
carolo iam comparente fuerit ĩterfectus:tuncq; certa carolus uictoria est potitus. Ce
cidere ĩ manfredi exercitu ex germanis meliores quiq; ĩgens numerus:& ppe totidẽ
sarraceni:Italici generis pauciores ideo interfecti sunt:q; subsidiariã ipsis aciem Mã
fredus attribuerat:quam repentinus in prælium:ut diximus aduolans non imiserat
sed ex prope integra exterisque prælio superatis magna militum ducũq; multitudo
ẽ capta. In quis Iordanus ætruriam pro mãfredo administrare solitus:& petrus uber
tus exul florentinus primarii fuere. Nec cessit incruenta Carolo uictoria:qui cædis ĩ
suo exercitu factæ dãno haudquaquam uicto fuit inferior. Ingressus admittente po
pulo beneuentum carolus:regionis populos in deditionem confluentes multos ibi
excepit. Progressusque primam ex omnibus rebellem lucer iam urbem repent:in
quam se noui:& ueteres receperant sarraceni. Ad eam itaque oppugnandam subsi
stẽs Carolus in rem Aetruscam primum respicere cœpit. Marescallum enim:ita ordi
nes in exercitu ducentes galli appellant:cum equitibus quingentis mittens: Guel
fos illum florentia extorres guidone guerra duce aduersus senas pisasque ducere ius
sit. Secutique sunt florentinos cæteri de ætruria guelfi: quos Carolo diximus militas
se:Scribũt autem ptolemeus lucensis:ac Guilelmus monachus ad primam acceden
tis regii equitarus famam in ætruria disseminatam gibellinos florentia populariter
demigrasse:qui pisas se contulerint:& aduenientes Marescallum Guidonemque
Florentiam cum guelfis extorribus introductos:quanq̃ uillanus facit guelfos a
uictoria reduces tertio ante equitatus Caroli aduentum mense a gibellinis in ur
bem fuisse admissos:qui multa cum illis ad constituendam rempublicam in
choauerint:quæ sub marescalli accessum interrupta fuerint: & gibellini tunc patria
demigrauerint. Resciit uero per id temporis clæmens pontifex conradinum adole
scentem Conrado genitum sueuo copias in germania parasse igẽtes ĩ Italiam tradu

cẽdas:quo paternam i Italia:auitamq; tyrãnidem relumeret:& iperii de qua sæpe di-
ximus uacano fauores cõradini conatibus uidebatur maximos allatura:q; ghibelli-
nos duce solito carẽtes:cõstabat illum i dominum imperatoremq; admissuros. Qua-
re qđ alias leo tertius magnum carolum primũ Imperatorem creaturus facere au-
sus fuerat:clæmetis quoq; põtifex uacãtis iperii curam assumpsit:& huc carolum re-
gem suum i ætruria uicarium istituit. Et rex alias ad marescallum copias mittens pi-
sanos & senẽses partibus studẽtes ghibellinis bello iussit q̃ fieri posset acerrimo agita-
ri. Hæcq; manus militũ:quos oẽs gallos fuisse cõstat:ppetuo itinere Florẽtiam petiit:
quo & guelfos oẽs de ætruria auxiliares copias cõtrahere curauerat marescallus. Dũ
tamẽ guelfi apud florẽtiã cogũť:ghibellini ad retẽta agri florẽtini sanctilaq; pximaq;
castella e pilis aduolãt. Bellũq; ide i florẽtinũ agrũ ciẽt acerrimũ:ut destinatã i senẽses
expedititionem primam marescallus:sub ultimæ cohortis regiæ aduẽtum i sanctila-
rum ducere sit coactus:præliaq; ad illud crebra fuerũt commissa:utrisq; odio parti-
um supra uires hostilem haurire sanguinem adnitẽtibus. Succubuerũt tamẽ nume-
ro pauciores ghibellini male a pisano adiuti: & guelfus in eos pene omnes: quot ibi
sunt superati præsertim nobiles desæuit:cui minus postea negociũ fuit possessa ubi-
q; in agro florentino castella de ghibellinis recipere:in quibus diuersa:& uariis acta
diebus cædes haudquaquam minor q̃ unius diei ad sanctilarum est commissa. Ha-
bita uero de ghibellinis uictoria. Guelfos inter se florentinos ad seditionem ea: quæ
cum ghibellinis erat: periculosiorem perduxerat:quam ægre marescallus potuit se-
dare. Ad prædam enim domosque omnium:qui ghibellino notarentur nomine:di-
scursum est:quorum notinulli erant florentiæ latitabant. & dum unusquisque ad li-
bidinem rapit:certamina ad meliora preciosioraque fuere. Potiorque in campa-
niam erat:qui uiribus præualebat:ut multis iam occisis plurimis uulneratis bellum
in guelfis ciuile breui futurum apparuerit:quod armis sedatum Marescallus in hunc
maxime modum substulit. creati nãque sunt ciues duodecim:quibus guelfarum par-
tium capitaneis fuit appellatio. Hisque potestas attributa:sine prouocatione omni-
um maxima:ut quicquid facerent:iuberent: decernerent:sacrosanctum i florentino
haberetur:mansitque in ætatem usque nostram ea potestas:censoria tamen magis:q̃
iuris:ad quod creata fuerat distributiua:q; ciues aliquando noti ullam ob aliam rem:
q̃ quia guelfi uiderentur:pro hostibus quidam habiti:quidam dignitate:& reipubli-
cæ administratione priuati sunt. Tumultu in hunc modum sedato: destinatam pri-
dem in senenses expeditionem Marescallus iniit. Excursionibusque late factis ager
senensis populationibus incendiisque fœdatus est. Petitus tamen auxilium pisanus
tunc primum ghibellinos florentia extorres simul & senenses confouere perrexit:
eorum enim trium populorum copiæ in unum coniungendæ exercitum bonitatii
cotiuenere:quod oppidum senas inter & florentiam medium natura loci munitissi-
mum erat imperatoriis partibus cupientissimum. Eoque statim inclinata est omnis
Etrusci belli moles:q; Marescallus florentino se agro introcludi ueritus: illuc redu-
xit exercitum:diuque bonitarium hinc a regiis guelfisque copiis expugnatum: in-
de a sociis bello ghibellinis defensum est. Et conradini aduentus in Italiam fa-

ma increbrescebat. Quamobrem carolus ex omni siciliæ regno citra ultraque fre-
tum præterq̃ unica urbe nuceria potitus:fœdera sarracenis illam tenentibus conces-
sit:per quæ tributo grauiore imperato suis legibus & moribus uiuere sunt permissi:
Et roma uiterbium petens:iis:quæ tempus postulabat cum pontifice constitutis i ca-
stra bonifatiana se contulit. Angebantur eo tempore clæmens põtifex & carolus rex
curis:sed multo q̃ oportuisset:si omnia rescissent icumbentia:leuioribus. Hinc aliqua
altius repetere libet:a cardinali arragone reg: eius tẽporis:qbus iterfuit scriptore cer-
tius tradita: q̃ ut Guilelmi remẽsis monachi ptolomeiq; lucẽsis atq; etiã uillani ciuis
florentini scripta censuerim imitanda. Henricus fredericusq; ab alfonso eorum fra-
tre ulterioris hispaniæ:castellam appellant:rege:profugi:diuersas sicut ostendimus
petierunt regiones:id maxime adnixi:ut aliquos in fratrem reges aut populos con-
citent hostes. Fredericusq; in africam ad sarracenos:henricus ad regem frãciæ se con
tulit. Rege autem franciæ affinitatem:qua tribus ipse fratribus pariter iunctus erat:
ad pacificationem prætendente:Henricus in angliam traiecit:nec satis potuit con-
tendentem de imperio cum alfonso fratre cornubiæ duce:ad conatus illi propositos
incitare:hinc germaniam petiit:ubi conradinum a sorore constantia pronepotem
suo consentaneum desiderio repperit:constitutumq; est inter eos clandestine fœdus:
ni rebus ad machinationem:quam henricus adolescenti sæpenumero uerbis depin-
xit:& quæ ista a nobis describẽtur ordine ichoatis cõradinus i Italia cũ exercitu aduo
laret. Veniens uero e genua pisas henricus:pisanos i cõstitutam cum conradino ma-
chinationem facile traxit:& inde uiterbium ad pontificẽ tanq̃ a fratris superbia atq;
ambitione profugus:ac omnino errabundus se contulit:magnaq; cũ omnibus largi-
tione usus:eo usq; liberalitatis & munificentiæ est progressus:ut pontificem quoque
data mutui nomine pecunia:sibi obnoxium reddiderit. Qua fretus largitione discor
dem tunc etiam magis solito ciuitatem romanam reddidit pariter in sua studia desi-
deriaq; procliuem:adeo ut dissimulanti concupitum illi senatorium obtulerint ma-
gistratum. Idq; quum satis habuit constitutum:reuersus uiterbium pontifici ea nar-
rauit uerborum simulatione:ut uitam apud Romanos protetuos efferatosque homi
nes ducendam prorsus abominari:ac omnino spernere uideretur:Carolus interea ui
terbium ueniens henricum sibi affinem:sicut & francorum regi hominem a fortuna
afflictum amicissime consolatus est:auctorque apud pontificem fuit:ut titubanti in
omniaque prolapsuræ quæcunque primo se offerrent pericula urbi Romæ is præfi-
ceretur:regia ortus stirpe:uir magnanimus:qui aliena non indigens pecunia rem ro
manam uideret i meliora pacis & quietis studia redacturus. Vno igitur atq; eodem
tempore henricus romanum accepit senatum:& carolus in bonifatiana:ut diximus
castra se contulit:fecitq; quãtos maximos potuit recipiendo oppido apparatus: qui
omnes redditi sunt inanes:ut sedendo fameque oppidanos domando uictoriam illũ
oportuerit expectare. Henricus interea:cui iacta essent machinationis fundamenta:
conradinum ut properaret admonuit:pisanique pariter ab eo admoniti classem tri-
remium triginta:quam i belli uenetorum aduersus genuenses societate paratam ha-
bebãt:eduxerũt: i eamq; e portu romano receptus est capinius quidã Neapolitanus
i regno siciliæ citra fretum gratiosus henrici cõsilio&:machinatõisq; omnino cõscius:

quoiperãte triremiũ gubernatores:ut erãt pisis a magistratibus iussi cũ tota classe ad
africæ littora nauigarũt:affuitq; prõptus audito de capitii aduẽtu fredericus senato- fredericus
ris germanus:& sarracenis mercede conductis magna manu nauigio ipositis ad sici-
liæ littora nauigatũ est.Fredericus autem quocũque accessit:cõradini nepotis titulũ
præ se tulit:quem breui affuturum omnibus affirmabat.Et iam corradinus ueronæ
erat:qui carolum audiẽs magnum in ætruria exercitum habere:dubius quid ageret
tres ibi desedit menses.Per quod tempus maxima copiarum pars germania educta-
rum tytalli comite desertorum eiusmodi principem se faciente : in patriam est re-
uersa:Perque id tẽporis carolus bonitio:dedinone ab oppidanis facta potitus:in pi-
sanos duxit:& populationibus icendiisque late commissis castella aliquot expugna-
ta diripuit:turresq; pisanũ communiẽtes portũ dirutas solo æquauit . Inde ductũ est
in mutronium : quam arcem munitissimam ingenio magis q̃ uiribus captam rex mutron
deditissimis sibi lucensibus possidendam concessit:maiora profecto:ac potius quæ-
cunque uoluisset i ætruria gesturus:nisi uariæ eum & quidem malæ nunciatiões ad
regni sui custodiam reuocassent.Fredericus nanque omni pene sicilia:patiormo syra
cusis:& messana duntaxat exceptis:pro conradino potitus erat : & sarraceni : spreto
fœdere constituto:quæcunque luceriam adiacent excursionibus:latrociniisque ifesta
bant:quibus incidit incommodis reginæ mors apud neapolim subsecuta . Eamque
Reginam dum funere q̃sumptuosissimo Neapolitani ornare curant:capitius pisana
uectus classe Conradini nomen in portu neapolitano clamabat.Inde maritimam re
gni oram circunuectus : pertentatos plærisq; locis populos i rerum nouatum motus
concire cœpit. Q uamprimum uero carolum mouere:ut in regnum se reciperet est
conspectum:Senẽses omnium primi:post pisani:inde senator conradinum nunciis
ad iter ineundum epistolisque impulerunt:qui uerona mouens:papiam se contulit:
ubi & multos moratus est dies.Nam præter Veronẽses & papiẽses lombardi omnes
carolo cupiebant.Inde adnitentibus:deducentibusque papiensibus : ad carretẽsium
liguriæ oppida est delatus:quem pisani classe exceptum pisas lætissimi detulerũt :
addiderunt se cõradini copiis lombardiæ ghibellini parua militum manus:qui exer-
citus in lucensem agrum expositus maiore odio & furore:q̃ pro q̃titate sit creditum:
uastitatem ubique & incendia commisit.Agrum uero florentinum uastare aggres-
sus:a marescallo prohibitus est:quem carolus cum solitis copiis dimiserat florẽtinis
& arretinis præsidio affuturum.Carolus interea per agrum sabinum : campanumq;
i apuliam delatus:nuceriam obsedit oppugnauitque:& quum potiri uiribus nequi-
uisset:castellis in circuitu ad omnes uiarum exitus excitatis gentem barbaram : ne
erumpere posset:clausit:ut eorum conspectu liber conradino aduenienti posset oc-
currere:præsidia quoq; messaniis:& aliis de sicilia in fide persistentibus aduersus fre
dericum immisit:& conradinus interea Marescallo apud arretium cõgressus est:ubi
facta in guelfis illum comitantibus ac gallico milite igenti cæde: Marescallus quoq;
suis copiis omnino superatis occubuit.Confluxerunt per id temporis ad cõradinum
alii a lombardis romandiolisque etruscis ghibellini maior militum manus ea:quam
germania is eduxerat:lõbardisq; Romãdiola iter faciẽtibus:& ipsis Romãdiolis gui-
do feretranus partiũ psecutor ghibellinaþ: acerrimus sese ab urbino ductorẽ addidit guido feretra

Nec fuit tunc dubium:quin si moram ibi uel paruam fecisset conradinus: Arretio primum:post omni ætruria fuerit potiturus. Sed trahebat ipsum senator henricus qui animorum in citeriori italica regni parte a gallis ad conradinum inchoatos in sicilia motus habens exploratos:illum properare ad certam:ut apparebat:uictoriã anhelabat. Itaq; conradinus ea potitus apud arretium uictoria: Senas deflexit: ubi aliquot moratus est dies. Inde recta in uiterbienses campos quattis castris se contulit:nihil ueritus præsentem inspicientemque pontificem lædere:quem paterna auitaq; imitatione omni ea in expeditione nouerat se spreuisse. Tradunt uero guilelmus ptolomeusque lucensis clæmentem pontificem sanctitatis suæ diuulgatam opinionem eo in conradini negocio confirmasse:qui spiritu ut uidetur prophetico contra ac omnes opinabantur:adolescentem tanto comitatum exercitu prædixit tanquam uictimam ad exterminium:cædemque deduci. Propinquanti Romæ conradino senator henricus pompam educens imperatoribus introducendis adhiberi solitam illum ad pontem miluium excepit. Selectique ex omni ordine: & dignitate primoresquique Romani conradinum circunfusi in equo sedentem pedibus sunt secuti: & præcedens ac subsequens longo & composito agmine populus in capitolium usq; deduxit. Conduxerat uero Henricus senator mercede hispanos cohortem armis equisque instructissimam:pecuniis abunde datis:ecclesiarum urbis direptione contractis Romanique partim a magistratibus iussi:quos senator eadem adiuuit pecunia:partim spe ducti prædæ in conradini castra confluxerant:& barones urbis nonnulli:capitaneos tunc appellabant:studio partium se coniunxerant senatori. Moturi itaque cum tanto exercitu conradinus & senator guidonem pheretranum attributis in præsidium copiis Romæ & capitolii custodem reliquerunt. Erat uero animus casinum petere:& ea uia agmẽ præcedete impetatum. Sed ab exploratoribus nũciatũ est carolum præsentem curãtemque saltum obtinere copiis repagulisque munitũ. Quã obrem indicantibus Romanis:idque sibi assumentibus onens ex tyburtino in olim equicolorum:nunc tallocotii montes:& inde i marsorum campestria peruenit exercitus. Quumque dextero lacu fucino ad ueteres aquæductus aqua olim marcia Romam perducenda excitatos:qui & nunc quoque uisuntur:ductum esset agmine duces quadrato incedere inchoarunt. ꝙ carolum in propinquis agere nunciabant frequentissimi exploratores:campi sunt:palentinos appellant:hinc laeu fucino:hinc montibus circudati altissimis:quaque hi finiuntur campi collis excipit ab oppido alba decem productus stadiis:cuius obiectu uallis concaua mille passuum ambitu ita clauditur: ut a palentinis campis in eam profectus undique adimatur. Quum itaque conradinus quatuor millia passus in hos patentes processisset campos:carolus decimo inde stadio ad concauæ uallis fauces primam suorum aciem ostentauit. Erant caroli copiæ conradini exercitu multitudine inferiores: Idque hosti notissimum esse non ignorabat. Nanque copias eum constabat messanensibus a frederico obsessis: & diuersis regni urbibus a capirio: pisanaque classe tentatis præsidio immisisse: quum certius scirent omnes: quantum idem apud arretium amisetat equitatum. Quare carolum paucitas ipsa utendum esse hastu. & prudentiã admonuit. Alardus illi comes erat neapolitanus:qui ætatem a pueritia ad

senium usque in militia egerat. Is sub germanis regibus militare solitus: facile dixit
fore maiores multo iis: quas conradinus ex diuersarum gentium colluuione con-
traxerit: copias delere. Si modo loci: quem isederant: opportunitate omnium maxi-
ma carolus uti sciat. Copias enim inquit has omnes si in campos deducis furor teu-
tonicus a iuuenili ducis ardore: & ignara rerum multitudine impulsus illico confi-
ciet: paritérq; & cælerius fiet si partem uel maximam obieceris. Sed sint tibi in hoc
montis: uallisq; recessu meliores quiq; in subsidiis collocati: quos quum in hostem
nostrorum spolia legentem: fugientibusq; insequendis dissipatum immittes: uictor
procul dubio e uicto euades. Struentem acies conradinum ferunt hispanis italicisq;
in fronte locatis germanos sibi equites tria millia cum signis in subsidiaria acie reti-
nuisse. Henrico senatore nulli obligato ordini: ut omnia prouidens: disponensq; labo
rantibus subueniret. Explicuit uero extenditq; patentibus his campis utrãque aciem
cõradinus: Carolus autem tãquam spe uictoriæ: & confidẽtia fretus prima suorum
acie stadiis circiter decem i campos prodire iussa: quicquid erat sibi roboris ex alar-
di cõsilio i ualle concaua post collem cõtinuit in isidiis: ipse gregarii militis sagulo cõ
tectus i tumulo substitit: unde pugnãtes locatosq; i subsidiaria acie pariter prospecta-
ret. Marescallus idẽ suus regio cõspicuus ornamẽto: factæ ab hostibus pugnãdi co-
piæ obuius processit: adeoq; militum caroli paucitatem marescalli iuuit peritia: ut
tribus cõtinẽter horis par cædes: par sanguinis effusio utrique fuerit: nec satis appa-
rebat cui eius uictoria prælii cessura esset: quin marescallus dum hostile sinistrum
cornu audẽter urget locum sensim mutauit: quo illos relictis ordinibus dissipatos fa-
cilius conficeret: quum hostis solito conglobatior i illum: qui rex carolus esse crede-
batur: prout etiam ipsa caroli militia esse credebat: delatus est. Tantaq; fuit hispano
rum & Italicorum conradini exercitus tunc facta impressio: ut globus cũ marescal-
lo pugnans fractus fuerit. Ipse uero cum equo prostratus iacuerit conculcatus. Tũc
subitus & undiq; consonus clamor auditus est: uictos gallos: carolum cecidisse: ad
quam uocem caroli copias in fugam conuersas cõradini exercitus partim cæpit: par
tim fugientes insecutus est: nec ullus iam ordo: nulla in utroq; exercitu erat acierum
alarumq; structura. Id quum romani equites aspexissent. Conradino cum signis &
puerorum: debiliumq; multitudine destituto: ad prædam & ipsi quaquauersum eur
su effusissimo dissipati sunt. Tunc carolus alardo memorante insidiis erumpens ma
gna procella in conradinum fertur: obuios quosq; sternit: ac dissipat. Conradinus e
contra constipatum ad integra caroli signa cuneum in se ferri longo prospiciens in-
teruallo obstupefactus: quidnam id esset: unde hæc uis: unde hic nouus hostis inter-
rogat: fitq; illico patẽtibus i cãpis subita mirabilisq; mutatio: multis qui captiui asser
uabãtur custodes suos i ostẽtationẽ gloriæ adducẽtibus. Cõradinus iterim & austriæ
dux adolescẽtes: ætate sicut & isortunio pares: signa: ubi toto prælii tẽpore fuerãt: reli
quentes secesserunt. Estq; locus in quo ecclesia extat saucta maria inde de uictoria ap
pellata: Anxii inde: & quid in ea fuga agerent animis perplexi: principes agasonis
cuculione contecti per deuia lantarunt. Henricum senatorem affirmat Arago cardi
nalis: deducentibus per notissimam regionem romanis incolumem euasisse: quẽ pto
lomeus: guilelmusq;: & uillanus scribunt de fuga apud reate retractum: in caroli que

potestatem factum diem in carcere obiisse. De conradino austrinoq; duce apud tres
prædictos scriptores cũ cardinali cõuenit eos apud asturã die ab accepta clade octa
uo recognitos ad carolũ fuisse perductos: quos ille publico iudicio interfici iusserit:
sed perductos de fuga Romã peruenisse: & a studiosis guelfa⁊ partium repulsos: so
lus inter prædictos uillanus facit: qui & alterum per errorem romanum dicit fuisse
uirum pecunia corruptum: a quo ipsi adolescentes in uinculis ad carolum sunt perdu
cti: quum piscatorem fuisse asserat cardinalis: quem ingenti promissa mercede ado
lescentes quoq; precibus euicerunt: ut piscatoria eos scapha in senensis pisaniue
agri littora: & quum pecunia carens conradinus annulum in pignus dedisset: nantã
per simulationem commeatus in scapham desetendi: ad proxima delatum castella
peritiores suæ patriæ annuli ualorem interrogatos: quid agere spopondisset: edocu
isse: eumq; multa subinde locutum de adolescentium facie liberali: & sordido indu
mento suspicionem audientibus iniecisse: conradinum esse quem inter cæsorum ca
dauera non inuentum fama esset: Carolum maxima diligentia perquiri facere. Ab
hisq; oppidanis: qui cum piscatore iuerint asserit cardinales infœlicissimos adolescen
tes fuisse captos. Illorum qui i potestatem Caroli de hostili exercitu sunt facti: & cæ
sorum numerum nullus scribit: & quod ab eorum aliquibus uarie est traditum: con
Anno salutis stat nobis prælium hoc quinto kalendas septembris duo de septuagesimo: & duode
Mcclxviii. cies centeno salutis anno fuisse gestum. Certa pontus plenaque uictoria carolus suas
copias pene omnes in regni citra ultraque regiones dimisit: a quibus maximo labo
re: maximisque populorum stragibus: etiam postquam in deditionem accepti fue
rant factis: reiecti sunt hinc capitius inde fredericus: omnesque urbes: omnia oppi
da utrobiq; præter luceriam carolo paruerunt. Ipse exacta iam hyeme Romam ac
cedens: benigne a populo introductus: oblatum denique senatorium munus admi
nistrandum accepit. Vnde & fluctuantes o ariis sicut pridem moribus ætruriæ res cõ
ponere est aggressus. Ea præsertim ratione: q; clæmẽtem pontificem sanctum certe
uirum: ægre nouerat ferre commissas in regni populos crudelitates. Vnde ab immu
tato in se illius animo aliquid i commodi expauescebat. Primi uero omnium senen
ses Marescallum paucis sociatum militibus: uia: ut carolus iusserat: tendẽtem arreti
na accersitum pro magistratu regias gerente uires admiserunt: quo curante senenses
inter: & florentinos pax æquis fœderibus constituta est. Molientem interim multa i
pisanos carolum quarti clæmentis romani pontificis mors: & subsecuta cardinalium
in successore deligendo discordia retardauit. Quanquam eum ludouici fratris sui
consobrini francorum regis destinata expeditio haudquaquam minus: q̃ pontifica
tus romani uacatio a rebus ætruriæ: & oĩs Italiæ dirigendis auertisse uidetur. Ludoui
cus nanq; nõ deterritus labo⁊ periculorũq; memoria: quibus i ægypto apud damia
tã fuerat agitatus: nouã i barbaros ĩfideles expeditionẽ pridẽ inire decreuerat: ad quã
albanẽsis cardinalis a pontifice clæmente sedis apostolicæ legatus fuerat destinatus.
Eratq; magnanimo regi animus maiora aggredi: q̃ quæ oẽs ad eã diẽ pricipes itẽtaue
rãt christiani. Sarracenos enim africã icolẽtes: qđ factu facillimũ apparebat prius do
mare ac cõficere: q̃ i asiã se cõferret. Quũ itaq; audisset ludouicus carolũ uictoria po
titũ esse: illum fraterna requisiuit cõfidentia: ut suam in deum tantæ uictoriæ aucto

rem ostensurus animi gratitudinem:in eandem & ipse expeditionem copias:tormē
ta:commeatumq; conferret. Dictaq; est ad conueniendum iis qui galliis hispaniisq;
que mouerent: Massiliæ kalendarum martii dies. Continuauerat interea uiterbii
cardinalium in pontificis electione contentio:quæ etiam omnem ætruriam in motus
contentionesq;:& solita pridem dissidia conciuerat. Nam bononienses pisanis incen
toribus adiutoribusq; confluentes undiq; perditos in magnam periculosamq; manū
armauerant. Et senenses colle oppidum ad elsæ amnis supremum caput opulentissi-
mum obsidentes:incommodum a florentinis acceperant. Accedens itaq; in ætruriā
carolus collensi bonitianaq; re composita:cum pisanis quoq; prudenti consilio trans-
egit:contra enim ac omnes præsertim florentini fuerant opinati:atq; etiam precibus
contenderat:pacem eis honestissimam dedit:quod quidem nulla cum ratione ma-
gis fecisse constat:q̄ quia nauigio illum in expeditionem barbaricam & magno & pa
ratissimo adiuuerunt:nec tamen maiore danda pisanis pace prudentia rex q̄ leuita-
te atq; impietate i re bonitiana usus est:nanq; ut florentinis applauderet:gratificare-
turq; pisanam damnantibus pacem:bonitii oppidi destructionem illis uendidit:qui
alterum postea oppidum longe priori populo opibusq; impar ad collis in quo prius
fuerat radices infimas ædificarunt:quale nunc extare uidemus. Soluentem massilia
ludouicum:ut in africam traiiceret:tres filii adolescentes:Rex quoq; nauarræ:Theo-
baldus campaniæ comes:pariterq; apostolicum legatū:multi ex franciæ regno præ-
lati in expeditionem cupientissime sunt secuti. Usq; prospera nauigatione proceres:
ad cathaginis olim:nunc Tunetis portum mense martio peruenere. Facti uero erant
a gente barbara ad resistentiam maximi apparatus:& populi ad ea littora confluxe-
rant infiniti:quibus summo conatu resistentibus difficilior christianis opinione fu-
it extensio. Tandem portu diutina obsidione potiti: Tunes christiani terra mariq; ob
sederunt. Factæ sunt æstate iam media frequentes in mediteranea excursiones:ut ad
hipponem terq; quaterq; peruenerit populatio. Per Iulium interea mensem cauma
ta solito etiam maiora sub mitiore alitam cælo gentē gallicam languoribus primum
affecere:qui i apertam illico pestilentiam eruperunt:æditaq; iam a morbi sæuitia in
multitudinem clade:primus i uiris principibus Ioannes ludouici regis filius Niuer-
nēsis Comes interiit:illū paulo post secutus est cardinalis legatus & augusto iā mēse i
finē ꝑducti ludouicus ipse rex imatura tātis gerēdis rebus morte subtractus est:cui iu
re & ordine i frācoꝝ regē philippus filius est suffectus. Ad idq; carolus siciliæ rex:cō-
posita:ut diximus:re ætrusca:& rufo anguillariæ comite præfecto ois ætruriæ istituto
cū magna classe i castra ꝑuenit:quo cōsulēte:& flagrātibus barbaris pax est data:cu
ius fuere cōditiōes:ut captiuis utrinq; liberatis:tunetis rex soléni gētis more tributum
quot annis carolo regi soluere spōderet:liberūq; simili spōsione faceret christianis in
suo diuersaturis regno fidē christi dei priuatim & publice laudibus adhortatōibusq;
ad sarracenos factis extollere. Eam classem:eas copias in siciliam reducturi reges:
quū drepani portū petituri essēt:ualida tēpestate suborta multas amiserūt naues:pars
tamē eoꝝ maxima portū drepani sunt igr essi. Quibus i excensione prima omnium
cura fuit euitāda cōtagione:gētes i plurima dimissas oppida dissipare:nec adeo ꝓfuit
diligētia qn rex nauarræ:& cāpāiæ Comes apud drepanū interierūt. Quāobrē philip

pus carolusq; intentione sua:& omnium opinione cælerius i italiam nauigarunt in
centuncellensemque ciuitatis ueteris portum delati uiterbium uenere: ubi cardi-
nales esse nouerāt i pōtificis electōe faciēda sicut & antea dissidētes. Euicitq; regū ex-
hortatio:atq; istātia:ut igressi cōclaue patres i theobaldum cōuenerint placētinum
leodiēsem archidiaconū i asia tūc agētē. Quo enim tēpore ludouicus rex francoꝝ: si-
cut ostēdimus: massilia soluit: herbardus henrici regis angliæ filius: quod cū prædi-
cto cōstituerat ludouico: cū igēti classe ex anglia profectus: nauigauit i asiā tādiu ex-
pectaturus: quousq; ludouicus re africana: ut sperabatur: prospere gesta: uictorē eo
exercitū trāsportasset. Theobaldus itaq; i rē christianam animo & tota mēte deuotus
apud ptolomaidā agebat: quū hinc apud uiterbiū i pōtificē delectus: ide ex herbardi
casu igēti mœstitia est affectus. Arsacida qdā ex suo: qđ docuimus istituto tā multis
apud herbardū se isinauuerat blāditiis: atq; artibus: ut illū regionis gestorūq; i ea peri
tissimū familiari cōsuetudine in colloquiū sæpe admitteret. Ea fretus occasione uiri
manis prælo: quod ueste occulrauerat: herbardum in cubiculo solum trino confodit
uulnere: quē & cōsecturus fuit: nisi præualidus iuuenis cōpressam sicarii dexterā: tā
diu ab ictu cōtinuisset: quousq; accurrētes clamore & strepitu exaudito famuli non
repulerunt magis Arsacidam: q̄ fœde laceratum cubiculo extraxerunt: cōualuit ta-
men herbardus: & theobaldum ad pontificatus obeunda munera uētuꝝ dato naui-
gio: additisq; in societatem: qui secum in expeditione erant: prælatis abunde iuuit.
Simile etiam per eosdem serme dies uiterbii facinus inopinato casu accidit. Venerat
ad pōtificem Henricus adolescens Ricardi regis cornubiæ olim comitis tunc defun-
Anno salutis. Mcclxxi cti filius: multa paterni olim regni negocia apud sedem apostolicā tractaturus. Dū-
q; nouum creari pontificem anxius expectat: Guido montefortis & ipse adolescens
cum ludouico francorum rege eodem se contulit: sorte accidit utrunq; ad rem diui-
nam sancti laurētii ecclesiam: quæ uiterbii est cælebris eadem hora petere: alterq; al-
terum adesse ignorabat. Sed guido posterior ingressus: conspectum remotiore loco
liberali ac regia potius facie: adolescentem caterua famulatus stipatum: quodam ex
suis indicante. Ricardi filium esse didicit: a quo simon pater in anglia per dolum fu
erat interfectus: nullaque loci tentus reuerentia: incautum aggressus interfecit:
Equitibus inde suis: & pariter philippi regis deducentibus ad rufum ætruriæ præ-
fectum incolumis peruenit. Pontificis declaratione facta: & oratoribus ad eum sy-
ria accersendum missis: Reges diuersi philippus franciam uersus iter ingressus.
Carolus romam: & inde Apuliam petiit: continuauitque Luceriæ obsidionem pau
lo ante per legatos inchoatam. Quo tempore copiæ ex africa sunt reductæ: dura-
que & pertinax hinc oppugnatio: inde resistentia fuit. Quod omni alia liber cura
Rex potentissimus omnia adhibuit tormentorum machinarumque genera & præ-
ter sarracenos salute & misericordia a christianissimo rege desperantes: perfugæ & p
diti capite damnati quotquot præterita regni habuerint disturbia in id asilium
diu antea tutissimum se recæperant. Quare ut suorum parceret sanguini & cædi-
bus rex pius oblatā a sarracenis deditionē ea accepit ꝯditōe: ut pfugis pditisq; christi
ani nois quotquot ierāt deditis: illi duplicatū pēsuri tributū: urbē i magistratuū regni
obediētia retinerēt. Per qđ tēpus Theobaldū pōtificē ad sypontinum: & nouæ urbis

mãfredoniæ portum uenisse carolo capuæ agenti nunciatum est: quem ille summa
exceptũ ueneratiõe ceperanũ usq; deduxit: progressusq; per marsos & sabinos The-
obaldos uiterbium peruenit: ubi reiterata: ac si noua fieret: a collegio creatione
sua demandatam pontificatus dignitatem et simol gregorii decimi nomen acci-
piẽs inuentus ẽ. Philippus Francorum rex interea Cremonam cum peruenisset: opẽ
hierosolymæ rebus: quã i africa nequiuerat: alia ibi uia afferre adnitebatur. Cõtinua
uerãt ad id usq; tẽporis ueneti & genuẽses bellũ pridẽ: sicut ostẽdimus: apud ptolo-
maidã ichoatũ: de quo aliqua repetere ad hoc tẽpus pducẽtia ducimus necessarium.
Ad annũ tertiũ sexagesimũ duodeciesq; cẽtenũ Rainerio zeno duce ueneti quinq; & Anno salu-
quiquagita triremes ad siciliæ orã miserũt: quæ classis genuẽsi: ut sperauerãt: nõ iuẽ- tis. Mcclxiii
ta: i asiã nauigauit: casuq; apud Tyrũ obuia genuẽsiũ nauis cetea est expugnata. Por
rõ deide uenetus eadẽ qua nauim cæperat lætitia igressus: tyro ut potiretur adnixus
est: auxiliis ad expugnationẽ terrestribus ptolemaida accotte accersitis: Cessit tamẽ
conatus inanis. Quæsitã iterim reddẽdi icõmodi uicẽ genuensis inuenit: q nauim
onerariã: tardasq; decẽ uenetiis soluturas: quo i asiã mercimonia deferrẽt certior fa-
ctus: triremes sexdecim ad gulphi fauces curauit post scopulũ in isidiis expectare:
Sed admoniti ab exploratoribus ueneti expositis in littus mercimoniis ab epyrotis
protecti: naues uacuas amisere. Tertio abide anno classis ueneta quatuor & uigiti tri-
remiũ: tribus genuẽsiũ triremiũ quaꝝ præfectus erat lãfrãcus borbonius: apud lily
beũ fortuitu obuia eas cæpit. Quod quũ genuã ẽplatũ: educta aduolauit duodetrigita
triremium classis: quæ perquisitam accuratissime uenetam ad drepani portum rep-
perit: conflictusque habitus est acerrimus: in quo maximum genuensis res. p. accæ-
pit icommodum. Nanq; tribus ex suis triremibus in prælio crematis: cæteræ omnes
prælio superatæ utrinq; crudelissimo fuerunt captæ. Quæ clades accepta a genuen
si effecit: ut Michael paleologus illius societate spreta indutias cum uenetis constitu
erit quinquennales. Eodemq; anno triremes genuensium uigintiquinque admirato
ac præfecto Auria: uenetis triginta apud Mothonum concursuræ quum uiderentur
retrocessit Genuensis: & nauis oneraria mercibus uenetorum magni ualoris ple-
na apud euripum expugnata potiti sunt. Eademque genuensium classis oram cretæ
circunuecta: caneam illius insulæ oppidum cæpit: spoliatumque penitus diripuit:
Exortusque per id tempus uenetiis tumultus rem. p. i discrimen adduxit: dum enim
multiplicandi uectigalis molituræ cura patres in cõsultatione detinet occupatos: cla
mor per urbem: post popularis concursus ad palatium est factus: prodiensque in
publicum Rainerius dux populum uerbis mitigare aggressus: ictu lapidis uiola-
tus est: domosque nobilium nonnullas plæbs diripuit. Tandem sedato tumultu: au
ctoresquique incentores & se plebi duces ostenderant: in eculeum sunt appensi.
Vrebat tunc uenetos accæptæ in naui oneraria & caneæ ruina cladis aliqua ulci-
scendæ cura. Miserunt itaque ptolomaidam tres & uiginti triremes: occasionem
ibi aliquam gerendæ rei expectaturas: quæ casu ptolomaidam inter & tyrum duo
detrigiota genuensium obuiæ conflixerunt. fecitque locorum cuique suorum pro-
pinquitas animos: & in rerum discrimen utrinque audentius depugnatum est. Infe-
rior tamen genuensis quinq; triremes amisit: parabantq; per singulos dies hi præpo-

tẽtes populi ralia uicissim iferre damna: ut nullo amplius sarraceno: nullo externo ho
ste affligẽda: pessundãdaq; i asia re christiana opus esse uideretur. Q uum Clemens
quartus põtifex romanus utrunq; populũ per nũcios: & epistolas monuit: ut belli i,
duciis cõstitutis: oratores ad se acturos de pace uiterbium mitterẽt. Id ipsum etiã di,
ctos orarũt populos reges frãciæ & siciliæ suã utriq; opẽ opãq; i pacis: quæ fieret cõ,
seruationẽ: stabilimẽtũq; polliciti. uenerũtq; uiterbiũ oratores: & re aliquot mẽsibus
tractata nihil est cõclusũ. Fames ea tẽpestate ualida Venetias affligebat: frumẽtatũ
q; apulia & sicilia: ut cõsueuerat: absq; classis præsidio iportãdi facultas genuẽsi bello
adimebatur. Oratos tũc magna precũ istãtia taruisinos: patauinos ferrariẽses: ut an
nona iuuarẽt: Laurẽtius Teupulus dux Rainerio zeno defuncto suffectus: pecunia
etiã excessiue pmissa emollire nequiit. Noua itaq; mari adriatico nauigãtibus tũc pri
mũ uectigalia: & ut certiore dicã uocabulo: frena iposuit: lex enim iũc superide latai
hãc usq; diẽ seruata est: ut itra histrũ phanarici ad polã pmõtoriũ: & Rauẽnatiũ pla,
gã nauigãtes ad uectigal soluẽdũ: mercesq; & onera: si magistratibus collibuisset de,
ponẽdũ: uenetias se cõferrẽt. Creatusq; magistratus cũ barchis attributis: ne legi fiat
fraus die noctuq; utriusq; littoris plagas: portusq; plustrat: quæ ratio præter genuẽse
bellũ uenetos ipulit: ut cũ pisanis carolo regi apertis hostibus fœdera iquiquẽniũ reno,
uarẽt. Fuit annus i quo cõradinũ a carolo supatũ: philippũq; regi frãciæ i africa defũ,
cto ludouico fuisse suffectũ ostẽdimus: quẽ & diximus Cremonã appulsũ utillimã re
bus asiæ christianis operã nauauisse. Q ui a genuẽsi: ueneto & pisano ppe pariter a
Cremona distãtibus uocatos oratores diu apud se habuit: & eius cura atq; precibus
iduciæ i quinquenniũ cõstitutæ sunt. Eodẽq; anno salutis uno septuagesimo duode,
ciesq; cẽteno Bononiẽses magnã Romãdiolæ partẽ dominio premẽtes clausam a ue,
neto romãdiolis p Adriaticũ mare nauigationẽ: ui adaperire conati sunt. Parato eni
uariis simulatõibus exercitu cũ ueneto per oratores egerũt: ut abrogata lege: custodi,
busq; amotis: pristinã sibi: romãdiolisq; nauigãdi Adriatico redderẽt libertatẽ. mouit
pariter cũ oratore exercitus. Diuersi uero hic Rauẽnã: ille uenetias petiere. Senserat
dolũ Theupolus dux: pariq; fuerat uersutia usus: nouẽ enim eius triremes pximum
Rauẽnæ primariũ padi hostiũ igressæ bononiensẽ exercitũ mare iter & padũ: ut locũ
occuparet accelerare uiderũt: & subito præsidia duo: unũ bononiẽsis ad primariũ: ue
netus alteg ad sanctalbertũ summis conatibus excitauere: duxitq; post breui theu,
polus dux terra & mari copias: quo bononiẽsium opera ipediret. Cõtinuatũ uero est
bellum in tertium ferme annum: & crebra committebantur prælia: in quibus sæpe
bononiẽsis superior euadebat. Q uippe in cuius exercitu quadragenum millium co
piæ militarent: & erant maiori parte romandioli bellis tumultibusq; inutriti: Tandẽ
uno superari prælio bononienses: pacem ea acceperunt condinone: ut suo exciso ad
primarii hostium castello: libera sibi quarundam rerum eductio: custodia padi osti
orum ueneto linqueretur. Anconitani autem quum bononiẽsium exemplo uenetis
bellum iferre non possent: ad gregorium decimum pontificem romanum querelas
detulerunt: quibus pontifex motus: mare a uenetis liberum linqui iussit. Venetique
tunc minime paruerunt: ea nunciis prætensa ad contumaciam excusatione: q
anconitani maledictis mẽdaciisque: & falsa suggestione usi: pontificem seduxissent.

Anno salutis. Mcclxxi

Et p id temporis Gregorius pontifex destinatũ triennio ante cõciliũ lugduñse accessurus florentia iter fecit. Q uẽ Carolus siciliæ rex: & ipsius florẽtiæ sicut & pene ois ætruriæ sub uicariatus ecclesiæ titulo dominus cũ magna principum honoratorũq; uirorũ societate deduxit. Agentẽ florentiæ pontificem pulcherrimã cõtemplatũ urbem cæpit: qua erat bonitate cõpassio illo⁊ ex ciuibus q malignis gentis sueuæ impatorum opibus ea urbe extorres exulesq; agebant: & carolo rege in suã pducto sẽtentiã: illis reducendis opam cũ præsentibus dare cœpit: a qbus duris renitẽtibusq; tandem extorsi: ut sese eius fidei: & ut dixerunt: discretioni pmitterent: fore spondẽtes: ut suo cõstituta arbitrio seruarent: omnibus paulo post reductis: primo⁊ ex ipsis filii aliquot & nepotes guelfa⁊ partium magistratui obsidum loco honeste p municipia habendi a pontifice sunt permissi. Profectus inde pontifex perpetuo itinere lugdunum puenit: ubi attentiore in primis cura: atq; diligẽtia de afferenda hierosolymæ rebus ope ẽ actum. Cõtulit uero se ad id concilium Michael paleologus græco⁊ impator: & unioni orientalis ad occidentalẽ ecclesiam tridentina tũc eius gentis peieratione cõsensit: secutiq; illum nõnulli tartaræ gentis scythicæ pceres sacro baptismatis caractere superfusi christiãos se & catholicos fore pfessi sunt. Sed & rodulfus assoni comes ab electoribus germanis in romanũ regem iperatorẽq; declaratus ea cõditione a gregorio põtifice in concilio est acceptus: ut sequenti anno in italiam pacificus ueniens romam ad coronam inunctionẽq; accipiendã se conferret. Exinde rebus hierosolymæ quãtã posset maximam opem ferret. Florentini interea guelfi quo primũ tempore Gregorium põtificem Italia excessisse crediderũt: gibellinos non qdem armis: sed uariis affectos territosq; incõmodis & cõminationibus ad fugam pepulerunt. his quos a pontifice in obsides accepant arctiore custodia conseruatis. Q đ cũ intellexit pontifex urbi florentiæ sacris interdicens: incolentes anathemate dãnauit. Secutiq; florentinos: uel potius eo⁊ acti instigatione factiosi qdam pisani: res & ipsi nouas inẽtauere. Ioannes enim gallura causidicus: & eius sectatores nonnulli pisis pulsi florentiã cõfugerunt: quos florentini lucensesq; ad motus in pisanis concitandos copiis psecuti sunt. Gallura autẽ morte subtracto: ugolinus comes eadem rerũ nouarum studii ratione pisis eiectus est: quẽ lucẽsis florentinusq; ide maiori cõfouit auxilio. q plures ipsum nobilem in urbe agroq; cõplices studiososq; q̃ causidicum habere constabat. Itũq; ẽ magnis utriusq; populi copiis ad pisa⁊ usq; mœnia: & cum nihil ĩ urbe moueretur: castellis quibusq; imunitis illata uis & præda: hinc lucam: inde florentiam comportata. Q uinetiã p id lugdunensis concilii tempus: Bononienses guelfi equitatus florentini præsidio freti lambertanos: asinellosq;: & eius factionis familias sexdecim præstantissimas: imperatorios: ut appellabãt gibellinos: urbe eiecerunt. per cuius tempora tumultus rex olim sardiniæ entius: quem frederici secundi filium a bononiensibus captum fuisse ostendimus: bononiæ confectus senio in carcere obiit: gibellini uero bononia eiecti omnes cum uxoribus & filiis benigne a foroliuiensibus sũt excepti. Q uãobrem foroliuium & ariminum Bononia per eam tempestatem solas in romandiolis aduersarias habuit. Pulchre uero tunc: & pro utriusq; populi instigantis florentini: & crudeliter obsequentis bononiensis malignitati pœna: ut uidetur: diuinitus est inflicta. Venetorũ nãq; monumẽta omni suspitione uel in hac una re carentia habent: Bononiẽses guelfos & florentinos equites magnum exercitum obsedisse forũliuium: in qua urbe conficere quæ

rerent extorres Bononia gibellinos: factaq; ab obsessis eruptione fractos fugatosq; guel
fos octomilia amisisse: quorum nonnulli pars maxima sunt occisi. Q d autem aliunde
nobis constat: Bononienses a foroliuiensi obsidione repulsi: amplum i romandiola domi
nium perdiderunt. Primaq; omnium ceruia: maximum bononiensi uectigal ex sale soli
ta præbere: uenetis se pmisit. Acta ē etiam tunc temporis in lugdunensi cōcilio anconita
norum cum uenetis causa: abbasq; neruosiæ: cui eam pontifex cōmisit gregorius cogno
scendam: Anconitanos nil satis solide probantes reiecit: permissa pōtificis auctoritate ue
netis cura: eam de qua diximus maris hadriatici oram a saracenis pyratisq; simul cū ue
ctigalium portoriorūq; suorum iuribus defēsandi: Q uo tēpore pōtificis Gregorii cura in
dutiæ uenetos inter & genuenses Cremonæ sicut docuimus cōstitutæ in biennium pro
gatæ sunt. Re i cōcilio bene gesta pōtifex gregorius iter ad italiā ē ingressus. Cum uenis
set Bellocadorum expectātem ibi alphonsum castellæ regē audiuit. Q ui multis ē que
stus: pōtificem ipsum male & perperā facta rodulfi electione accipiēda: nullā: ut debue
erat: habuisse electionis suæ ad impiū rationē. Eum uero pōtifex tam multis placauit ra
tionibus: ut prætensum ius suum nouo impatori designato cedere cōsenserit. Inde p uiē
nam Lausanāq; transmissis alpibus lombardia æturiaq; pontifex iter fecit: quē florenti
ni p sua ad ecclesiæ cōmunionem cōciliatiōe frustra in cōcilio oratū: secus florentiæ mœ
nia transeuntē placare nequiuerūt. Cūq; Arretium puenisset sāctus & sūma dignus ue
neratione pōtifex diem ibi obiit: Ad cuius cælebre etiam nunc sepulchrum sanctitas sua
qta fuerit miraculis crebrescentibus ē ostēsum. Sed interrupta pōtificis gregorii morte
rebus hierosolymæ afferendæ opis spe maxima: triū ex pontificibus romanis intra qn
tumdecimum mensem defunctorum incōmoda: uacatio quoq; sedis sex cōtinuata mē
ses sequunt. Primusq; decimo suffectus gregorio apud arretium petrus Tarantasiensis
episcopus hostiensis: Romam illico se contulit: cui in beati petri basilica cōsecrato: fuit in
nocētio nominis ordine qnto nomē. Per cuius tempora bellū uenetos inter & genuēses
Anno salut.s M.cclxxv. ppe innouatum ē. Iacobo enim cōtareno eodē quo & hic pontifex anno salutis quinto se
ptuagesimo: & duodecies centeno in uenetiarum ducē creato: duæ genuēsiū triremes ta
ridā unā mercimoniis onustā de uenetis apud messanam cæperunt. Ad cuius rupti fœ
deris famam michael paleologus impator græcus: suum & ipse fœdus: ut apparuit: uio
laturus ad arctam usq; A charnaniā cum classe puenit. Veneti uero .xxv. triremiū clas
se intra dies qndecim armata: oratorē genuā ad res repetēdas miserunt: quæ si nō essent
redditæ bellū indici iussū: satisq; fecit genuensis: & orator in reditu: fœdus cū pisano i qn
quēnium renouauit. Et si autem Carolus rex omnem pene etruriam uicariatus impe
rii titulo sicut pridem obtinebat: lucenses tamen eo: ut uidetur: instigante bellum aduer
sus pisanos: pontificis gregorii morte audita mouerant: qđ & ab illis acerrimum refereba
tur. Q uare prima huius pontificis cura fuit: sumptis ab ipso rege nunciis: duos addere:
qui in æturiam simul delati: dictos populos ad pacis fœdera perduxerunt. Ea pisanis i
iuncta cōditione: ut ugolino comite: cæterisq; secū exulibus in patriā restitutis bona red
derentur oia: quæ prius cōsueuerant possidere. Sub ipsūq; tempus florentini legatione so
lēni romā missa: absolutionē ab excōmunicatione: & interdicti amotionē ab ipso pōtifi
ce inocētio ipetrarūt: Q ui secūda die sexti mēsis: q̄ fuerat designatus. i lateranēsi palario de
fūctus: Othobonus ex fischea gente comitū lauaniæ genuensi in quintū hadrianū pōt

ficem est assumptus: hic pontifex præsente Carolo rege romano senatore laterani electo
niterbium: priusq̄ esset cōsecratus accessit. Q uod quidem nulla potius ratione alia uide-
tur fecisseq̄ ut se tātisper a regis subiectione subtraheret: cuius nimium: excessiuūq; po-
tentatū cuperet imminuere. Ad rodulfum enim illico miserat: qui cōtra ac gregorio deci
mo promiserat uenire in italiam distulisset. Sed is bello aduersus bohemiæ regem impli
citus imperii iura: & pariter debitos ecclesiæ fauores spernere uidebatur. Et accedebat
tunc Caroli regis magnitudini: q̧ paucis innixus uel urbibus: uel oppidis: quorum um-
bram potius: q̄ dominium in achaia habebat: ad constantinoplitanum aspirabat impe-
rium: constituerat per id temporis bello paleologum agitare: que & alia dum magno
Hadrianus mollitur animo: ad quinquagesimum: uel ut aliqui habent quadragesi-
mum pontificatus diem uiterbii obiit: habuitque successorem petrum portugallensem
thusculanum episcopum cardinalem: qui uigesimusprimus ioannes uoluit nominari.
Is fuit alioquin doctus: & uirorum doctrina cultorum amantissimus: uita & moribus
leuis fuisse dicitur. Primam uero in pontificatu curam suscepit Michaelem paleolo-
gum ad promissam constitutamq; in lugdunensi concilio unionem ita hortari: ut nisi
eam seruasset Carolo ipsi regi fauorem fuerit præstiturus. Per eiusdem pontificis tem-
pora ueneti anconitanos bello mariq; acerrimo prosecuti sunt: q̧ ad oram histriæ &
romandiolæ nauibus clandestine cum mercimoniis penetrantes: latæ uenetiis legi: &
uectigalibus portoriisq; fraudē facere præsumpsisset: delectoq; ad id bellum præfecto
sex & uiginti triremes dux attribuit contarenus: & machinæ ad urbis oppugnationem
onerariis nauibus comportatæ. Dum autem portus magno oppugnatur conatu: tempe
stas de repente coorta nauigiū in altū pelagus transuersum egit: sexq; triremes impactæ
littoribus senogaliæ perierunt. Immiserunt paulo post ueneti supplemento naues taridas
& triremes: quibus aperto nauigantibus mari Anconitanus perbelle struxit insidias: oī-
bus enim quæ sibi essent nauibus & triremibus uenetorum: & præfecti classis insignia
sunt aptata: ad quas applausu nautico occurrentes: cū duæ declinassent uenetorum na-
ues captæ: & anconam magno gaudio sūt perductæ: cuius cladis bifariam acceptæ indi
gnatio senatum perpulit uenetum: ut reuocatus cum classe prima præfectus in carcere
sit coniectus: & noua instructior expeditio in anconam ducenda paulo post uenetiis est
educta. Eodem quoq; tempore templarii tyrum urbem pro expeditione christiana ad-
ministrantes solitam ante bellum genuēse iurisdictionem & portoriorum exæmptionē
uenetis in ea urbe redintegrauerunt. Tergiuersatus est interea uerbis paleologus cum io
anne romano pontifice: qui pontifex ruina oppressus cameræ: quam ædificari curabat:
octauo pōtificatus mense exacto: uiterbii interiit. Cardinalesq; illico romam accesserunt
nouum in laterano pontificem delecturi. Et carolus rex senatorio functurus munere cō
clauis custodiæ curā habuit: quæ rebus ecclesiæ multum: sibi plurimū obfuit. Dum enī
aperte pertinaciterq; gallicum potius q̄ italicum creari pōtificem contendit: electio sex-
tum prope mēsem cum magno rerum orbis christiani dāno atq; incommodo ē dilata:
& ipse maximū inde non magis patrum: q̄ populorum Italiæ odium incurrit. Subsecu-
ta autem est eius erratum tam repentina q̄ digna correctio. Ioanne caietano cardinale
sancti nicolai in carcere tulliano in tertium nicolaum pontificem declarato. Is enim gen
te oriūdus ursina in romanis præstantissima: animi dotibus corporisq; ornatissimus fuit

adeo ut multa fecerit: plurima intentauerit: suam prudentiam & animi magnitudinem ostendentia. Nihil tamen i pontificatu duxit antiquius: q̄ caroli potentiam imminuere. Idq; sua ingenii dexteritate intentatum atq; perfectū est. Vicariatū enim imperii i ætruria illi obligaturus Rodulfum in germanis designatum imperatorem excusationi suæ prætendit: quem simulauit opem hierosolymæ rebus ex cōstituto afferre: requisitum respondisse. Id a se nec fieri posse nec debere: nisi usurpatam in ætruscis auctoritatem carolus dimisisset. Quā simulationē pōtifex utrinq; cōtinuauit. Rodulfus enim hoc ipso ætruriæ a caroli uicariatu liberatæ facto delinitus romādiolam & rauennatem exarchatum pontifici & ecclesiæ reddidit. Nāq; post fractas apud forumliuium sicut ostendimus Bononiensium florentinorūq; copias omnis romandiola imperatorias secuta erat partes: & minima: quæ singuli darent populi tributa percipiens Rodulfus: eos priuilegio sub ipsi titulo liberos esse dixit. Cuius rei gestæ ordinē i forolíuiensiū monumentis extare uidimus. Nicolaus itaque pontifex Bertoldo ursino nepote in romandiolæ comitem declarato cum nunciis & literis rodulfi misso omnem romādiolam pro ecclesia recepit: cui & bononia tūc pariter fuit dedita: post quē latinus Cardinalis alter nicolai pontificis ex sorore nepos in ætruriam uicariatu imperii liberam sedis apostolicæ legatus accessit. Is enim cardinalis præstantissimus: & auunculi pontificis uirtuti respōdens: omni ætruriæ ad pacem quietemque perductæ: gibellinis florentiam: ac in cæteras urbes reductis: ecclesiæ magistratus imposuit: a quibus ætruria quādiu is pontifex uixit pro ecclesia est retenta. Venerat tamen paulo ante pōtificis mortem i ætruriam Vicarius a rodulfo missus: quem utrum pontifex fuerit admissurus mors eius incertum fecit. Senatus uero officiū regi abrogaturus pontifex oportere dixit: Romanos conciues suos in ecclesiæ fidei integritatem: a qua pridem deuii fuerant alliciendos ab ecclesiasticis gubernari: Et seipsū pronuncians senatorem: magistratus munera pluries per se q̄ per alium obiuit. Venerunt ad eius creationis nouitatē de more ueneti oratores: qui diu spreti quum ad salutationem reuerentiamque sicut & alii non admitterētur: a Contareno duce suo reuocati urbe profecti sunt: sed eos de itinere reuocatos pōtifex admisit: multisq; & dulcissimis uerbis de anconitanæ urbis romanæ ecclesiæ iuris oppressiōe redargutos & respondere prohibitos reiecit. Siue autem interea parauerant: eduxerantq; ueneti: siue postq̄ itellexerāt quæ suis apud pontificem contigerāt oratoribus: certum est octo eorū triremes quo die oratores uenetias attigerunt ad cæteram classem anconam obsidentem peruenisse. Miserunt per id temporis anconitani uenetias legatos de pace acturos: quæ propemodum cōstituta erat. cum est uenetiis secus siciliæ littora prædatas esse. q̄obrem & dimissi sunt re infecta legati: & triremes quatuordecim uenetiis eductæ in anconitana castra expeditione neq; aduolarūt: quarū duas paulo post incaute ab aliis separatas anconitanus silentio inter custodias dilapsus cæpit: i portūq; perduxit. Et paulo post æquis conditionibus cōstituta est: Scribit ptholemeus lucensis: Nicolaum pontificem: nisi eius consilia mors occupasset: Reges duos unum lombardiæ: alterum ætruscis fuisse daturum: quo regibus siciliæ atq; germanis imperii titulo abutentibus: euertendi Italiam: sicut sæpe fecerant: facultas adimeretur: Innuitq; ursinos eum potius fuisse: q̄ alios ad id fastigii euecturum. Quin etiam constat pontificem ipsum deturbando sicilia carolo: nonnihil initii dedisse: petro arragonū rege ioānis porchitæ opera suaso: ut iure hæreditario constātiæ uxoris

suæ prætenso: id regnum recipere adniteretur. Constituit uero is pontifex lege promul-
gata neminem regio sanguine ortum: Senatorem urbis decætero fieri: & aliis quicunq;
fierent anni tempus in magistratu concedere: nullus etiam futuri pontificis auctoritate
licere. Q ui opera romæ reliquit: ut in ea ætate conspicua: erecta: instaurataque apud sā
cti petri basilicam: apudque lateranum palatia: & suriani in cunino monte oppidi arcem
comuniuit: in qua tertio pontificatus anno prope exacto apoplesi correptus uitā interru
pit multis uirtutum operibus: si longior fuisset gloriosissime decorandam. Delecturi no-
uum pontificē cardinales in uiterbio coacti tempore debito conclaue ingressi sunt: cuius
custodiæ cura Ricardo demandata est hannibalensi romano proceri: apud uiterbienses
ita gratioso: ut illi potius: q̄ ecclesiæ subditi uiderentur. Isq; malo exorsus initio: quod ele-
ctionem turbauit: ursum nicolai pontificis defuncti nepotem uiterbiensi prætura eiecit:
sibi a patruo pontifice demandata. Tulerunt id grauiter: sicut debuerunt: Matheus co-
gnomento rubeus: & latinus cardinales: quorum hic ex sorore: sicut ostendimus: ille ex
fratre pontifici nicolao fuerant nepotes: & aliorum ex italis cardinalium conclaui inclu-
sorum: quos pene omnes nicolaus creasset fauori innitentes fieri electionem: nisi ursus re
stitueretur: impediebant. Q uod cum intellexissent uiterbienses: conclaue irrūpentes:
eductosq; ui & furore ursinæ factionis cardinales in custodia habuerunt. Et Romæ inte-
rea hānibalenses factio potentissima contractis undiq; auxiliis tumultum in urbe conci
uerant: nihil aliud adnixi: q̄ ut eiectis sicut dicebant dominio ursinis: respu. forma in ur-
be constitueretur. Aliquotq; commissis cædibus & incendiis: tandem ursini cum omni
factione sua præneste secesserunt: quos factio hannibalensium est insecuta. In ca-
pitolio autem apulus quidam nobilis uices tunc senatoris gerebat: cui & creatus pon
tifex uicariatus urbis auctoritatem concessit. Sed & is illico in hannibalensium castra se
contulit: gestaq; sunt eo præsente sub prænestinis mœnibus prælia: & regio undiq; est na
stata. Nam uiterbii interea patrum concordia erat secuta: qui ad quintum & dimidium
indiuisionis mensem italicis ursinorum absentia superatis: gallicum pontificem creaue-
runt simonem tituli sancti clæmentis presbyterum cardinalem: fuitq; quartus martinus
pōtificatus noīe appellatus: uir bonæ ut cōstitit mentis: & oīa probe ī pōtificatu gesturus
nisi gallicos reges nimiis fauoribus prosequi curauisset. Noluit tamen uiterbii ponti-
ficalibus insigniri: q; uiterbienses censuerit ob factam in cardinales ursinos uiolentiam
excommunicatos: & urbem ueterem delatus ibi coronāq; accepit. Scribit ptholemeus:
quem & nonnulli postea secuti sunt: Carolum siciliæ regem: cum in noui amicissimiq;
pontificis amplexum cucurrisset: oblatam ab eo senatoriam dignitatem administrasse
quod quo fieri potuerit modo: lateranensis ecclesiæ monumenta: quæ sumus secuti su-
pra ostenderunt. Hannibalenses eni postq̄ ursinos munitissima urbe prænestina detur-
bandi nullam sibi facultatem adesse uiderūt: nouusq; illico concitus ē tumultus. In quo
Ioannes cincius latini cardinalis hostiensis illius qui uiterbii tentus fuerat: germanus fra
ter in Romani populi capitaneum est creatus: appuleo illo pontificis martini uicario: &
senatoris uices gerente in publicum carcerem furentium humeris cōmportato. Ad pri-
mum uero ipsius ioannis cincii regiminis tempus studia partium Romæ recruduerūt:
multisq; in locis cædes & incendia sunt commissa: & ad īfimas capitolini collis radices:
qua parte nunc est: ut cliuus in urbem ducens: ædibus frequentatiorem: mercatum nunc

appellant domus aliquot crematæ: aliquot ferro sunt dirutæ: quas ruinas loco nunc de-
formes esse uidemus. Pontifex interea montis faliscorum oppidum aduenerat: i quo cō-
spectu lacus uolsinensium: & consitionū multitudine amœnissimo æstatē egit: nec eius
uicinitate ueritus est Ioannes cincius: quim romanas cohortes in agrum uiterbiēsem du
xerit: quo illatam latino fratri suo ulcisceretur iniuriam. uastitasque in uiterbiensi agro in
gens: & cædes in defensantes rem suam Viterbienses sunt cōmissæ: Capitaneo romam re
uerso Martinus pontifex romanis rebus prudentissime consuluit: Mattheum namque
ursinum cardinalem romam mittens paci ut se facilem præberet admonuit: quam Rica-
dum prædixit hannibalensem a se humiliter petiturum: & Ricardum quod diu p nun-
cios poposcerat contractam a conclauis uiolatione excōmunicationem remitti a pontifi
ce resciit dummodo humiliatus mattheum placare curaret: paruoq; amicorum nego-
cio factum est: ut ricardus capite pedibusq; nudatis corrigiam deferens in laqueū a cer-
uice pendentem ad matthei pedes pcedens: & amicitiam redintegrarit: & ab excōmuni-
catione fuerit absolutus. Id q̄ primum factum esse intellexit pōtifex romano populo per
nūcios & litteras liberū fecit: ut a duobus ex nobilitate romana in populo gratiosis graui
busq; uiris publico concordiq; ciuium inermium concilio in senatores annuos delectis:
auctoritate etiam apostolica gubernarentur. Populusq; hānibalē petri hannibaldi filiū
& pādulfum sabellum creauit: quorum magistratus tempore res romana quietissime si
mul & iuste gubernata effloruit. Affectauerat quod supra innuimus carolus siciliæ rex
Constātinopolitano imperio manus inicere. quare pontificis martini fauore nimio abu-
sus eum impulit: ut michaelem paleologum sponsiones seruandæ unionis i lugdunen-
se concilio factas non implentem excommunicauerit. Quod quum petrus arrago rex
intellexit eodem ioāne prochitio qui cū nicholao tertio ichoauerat: & benedicto Zacha-
riæ genuēse operā nauantibus belli pacisq; societate cum paleologo sociatus est. Classē-
que illico Petrus ad tarraconem communi utriusq; impensa armare cœpit. Ferunt marti
num pontificem carolo instigante: arragonem quid ea sibi uellet parata classis per nunci
os iterrogasse: cui ille minori q̄ pontifici debuerit reuerentia responderit: iteriorem se qua
uteretur tunicam laceraturum: si cordis sui cogitationem consciam esse suspicaretur: po-
tuit nanq; quod breui post primaria ipsius cordis sui consilia tecturus fecit respondere: se
eam i barbaros africæ saracenos destinasse. Duxit nanq; in africam tam diu ibi futurus:
quoad panormitanos rescisset rebellionem ichoasse cum ioanne prochitio constitutam:
& ad hipponem usq; delatus mortalium rerūq; prædam ingentem abegit: inolutæ tunc
etiam erant ætruria: umbria & romandiola motibus ad nicolai tertii pontificis mortem
ichoatis: & apud mediolanum turrianos: gentem in urbe nobilem potentissimāq; uice-
comites Luchinus Mapheus & ioannes germani fratres ui armisq; expulerāt: in ætru-
ria uero missus tertio nicolao uiuente a rodulfo imperatore designato uicarius apud mi-
niatæ oppidum se a principio continuerat: q pertentatos ad nicolai pōtificis mortem flo-
rentinos lucensesq; imperatori omnino rebelles repperit. Quare germanorum equitatu
sed paruo quem habebat fretus: quum castris nequiret ad urbes metatis bellum factis i-
cursionibus utrisq; intulit. Vnde renouata sunt in ætruria guelforum inter se fœdera: &
coniunctæ florentino lucensis copiæ in pistienses uicario imperiali: ut uidebatur fauētes
sunt ductæ: pressūq; obsidione & præliis agitatū nobile id dinsimūq; tunc oppidum ex-

pugnatum eſt:quod a militibus prædeauidis direptum duces exercitus : ne tanta affe-
ctus iniuria piſſienſis populus uires reſumeret dirui curauerunt. Hæc primo ponti-
ficis martini anno:ſalutis primo octogeſimo & duodecies centeno geſta fuere: Eius qui Anno ſalutis
ſecutus eſt anni principio peruſini in fulginates delati poſt æditam in agro uaſtitatẽ obſe M.cclxxxi.
derunt urbem:que ui capta muro alicubi diruto reddita eſt imunita. Excommunicauit
pontifex illico peruſinos ſacriſq; eam urbem incolentes interdixit.ſed miſſi oratores tam
multis apud pontificem inſtiterunt:ut eos pecunia ingenti mulctatos eccleſiæ cõciliaue-
rit.quinetiam ut mulctæ damnum ciuitati reſtauraret ad eam ſe contulit:multo ut dixit
tempore habitandam. Apud romãdiolos interea res cum eccleſiæ & pontificis dignitate
ſucceſſerant. Guido nanq; de appia Gallicus carolo ſiciliæ regi militare ſolitus ea condi-
tione in romandiolam eſt miſſus:ut rebus eccleſiæ in ea reſtitutis in gallias ſibi redire li-
ceret. Erãtq; ſibi equites octingenti:quibus & magnũ põtifex addiderat peditatum:gui
donem enim ſeretranum:qui rebellionis ĩ ea prouincia poſt nicolai tertii mortem auctor
fuerat:omnino pelli uolebat:fore ſperans:ſicut & fuiſſet:ut eo pulſo romãdioli omnes ec-
cleſiæ & põtificis obedientiæ ſubderenẽ: & feretranus qdem ſingulari uir aſtutia nullo ĩ
oppido:nulla ĩ urbe expectauit:ad quã guido appia ducere cõſtituerit: pariterq; nullum
oppidum:nulla ciuitas præſẽtia feretrani deſtituta:parere ac ſubdi eccleſiæ diſtulit: præ-
ter unicam urbem forumliuium:ad quam præſente feretrano põtificis acceſſit exercitus
qui & magno uſus furore ſuburbium recepit:tunc populo frequentiſſimum : portæ ap-
poſitum:quæ recta ducit in montes:ſuburbioq; cõmiſſis crudeliter cædibus ſpoliato:ur-
bem guido appia ſedendo:& ſimul oppugnando capere conſtituit:nec flecti potuit a ci-
uibus deditionem pulſo feretrano pacificam offerentibus:quin urbem ui captam dirue-
re minaretur. Dum ea foroliuii cõtinuatur obſidio:cõſtitutæ cum ſiculis a ioanne prochi
to aduerſus Carolum regem ſuoſq; gallicos machinationes ĩ facinus memorabile erupe
runt. Panormitanis enim ducibus ſiculi multaꝝ urbium : & oppidorum quiq; primarii
gallos exoſi: quorum inſolentiam:auaritiam:& inauditam in quaſq; mulieres laſciuiam
tolerare nequirent:ad unum tollendos coniuratiõe inita inuicem ſpopõderũt:dictaq; eſt
patrando facinori certæ diei hora omnibus cõiuratis in tãta urbium oppidorũq; diſtan-
tia pariter reſpõſura:ut q̃primum ueſpertinam diuinæ laudis horam eſſe campanis ritu
chriſtiano ſignificari p eccleſias audiretur:ſinguli populi gallos apud ſe repertos: & ubi-
q; obuios obtrũcarent:nec defuit:aut fraudem fecit publicæ ſponſioni:adeo ut gallis:qui
in ſicilia ubiq; erant cuiuſcũq; ætatis ea crudelitate ſublatis: in eos quoq; ſæuitũ ſit:q ute-
ro clauſi materno ſemine cõcepti gallico credebãtur: Cui ꝓpe diei alteram in gallis cõ-
miſſam apud forumliuium cædem reſpondiſſe uidemus. Erat foroliuii guido bonatus
aſtrologorum ſuæ ætatis primarius:extantes cuius libri cæteris eius facultatis:& doctri
næ libris facile præferuntur. Is patriæ amãtiſſimus conciues admonuit:ut omni certami-
ne aliquot diebus omiſſo a ſe deſignatis diebus parati animis:prõptiq; animis:quum iuſ-
ſiſſet eruptionem in hoſtem facere properarent: Quodq; lateranenſis eccleſiæ monumẽ
ta litteris ſcripta ad diem kalẽdarum maii ſecũdã populũ erupiſſe : & Guidonẽ de appia
cum gallis prope omnibus interfectum:Eiuſq; rei geſtæ dantes florentinus poeta uulga Dantes
tris noſtræ patriæ honoris gratia meminit. Quãq; porta ſuburbiũq; locus ab eo facto ru- poeta
ptæ in hæc tẽpora nomẽ ſeruãt. Rediit ĩ urbẽ paulo poſt ſeretranus:& multa de romã di-

olis.ut consueuerat:possedit. Carolum regem quãdo sui ad internitionẽ i sicilia cæsi sunt: Solus inter scriptores in ætruria fuisse uillanus dicit: Ptolemeus uero locum omittit: narratq; regẽ ipsum ad subitum mali nuncium ex prouincialibus gallicis sibi militare solitis: ex omniq; suo de italia regno atq; ab ætruria ingentem contraxisse exercitum: quem regiũ usq; præmiserit tandiu expectaturum: quousq; nauigiũ illo transportãdo cõtrahere potuisset: nanq; quicquid ferme nauium prius habuerat: circa Siciliã amiserat. Transmittens postea messanam terra mariq; obsedit: cuius capiendæ urbis spes omnis uel ideo subito est sublata: q; sui galli, clamoribus in cælum sublatis internitionem messaniis comminabantur reddere: quam eos condonandam obolendamq; uel iureiurandi & omni testatione oportuit polliceri. Arrago rex interea i sardiniam ex africa se cõtulerat: nauigium tãdiu reficere: quoad a Siculis uocaretur. Quare dum carolus freto traiicit a panormitanis festinare rogatus eodẽ pene tempore: quo carolus Messanæ: panormi fuit. Nec mora: titulo coronaq; Siciliæ regni quo cæteri antea consueuerant reges more & apparatu appellari insignirique est passus: inde acceptis quæ ex omni sicilia confluxerant copiis terra & mari mouens in carolum ferri cœpit. Vix dumq; prima liquerat castra quum ẽ renunciatum: Mæssana obsidione libera carolum in proximis calabriæ littoribus consedisse. Et per id temporis Carolus salerni princeps uelocissimis a rege carolo patre nunciis accersitus aliquot ex prouincia narbonensi cohortes in italiam traduxerat: qui per florẽtiam genitori deditissimam: perq; urbem romam primum neapoli de itinere quieuit. Petrum interea aragonem omni sicilia potitum carolus ex calabris compellatum litteris pfidiæ coarguerat: q; affinis consanguineusq; dolis quæsitum machinationibusq; regnum subripuisset. Cui arrago causæ suæ honestati prætenderat: hæreditariã constãtiæ uxoris successionẽ: quæ illi a manfredo patre: & cõradino auunculo cõpeteret. addiditq; multa ĩ litteris extantia: q̃s uidimus de siculoꝶ precibus: q̃s exaudire hõ pius & regio ortus sãguine a calamitosis & ĩaudita pressis miseria nõ potuerit. Qua ex ṽboꝶ cõtrouersia cõuẽtũ ẽ: ut duello & armis decertata orbi publica & notoria p alterius uictoriam eorũ iusticia ostenderetur. Et præter duellum: qd reges ipsi depugnarent: centum quilibet eorum milites ducere debebat: qui pariter inuicem decertarent. Locus per comune .. utriq; affinẽ angliæ regem indifferenter tutus burdegala urbs uasconiæ est dicta: Iuitq; ex italia in uasconiam carolus: & ioãnem grilum cõueniens regis angliæ in uasconia Marescallum: sese cum aduenisset petrus cõstituta exequi paratum obtulit. Arragonem quidã scribunt noctu accessisse incognitũ: & grillo illi regis franciæ propinquantem ad iustum sibi metum prætẽdisse: cuius ratione: a loco nõ tuto sese detrectari certaminis purgatum ẽẽ prædixerit. Quidam uero ipsum regẽ ultra regni sui fines nõ accessisse cõtendũt. Miserat põtifex martinus: quo tempore carolus in gallias burdegalãq; accessit: gherardũ parmẽsem cardinalẽ sedis apostolicæ legatũ: & caroli illius filii: & regni gubernatorẽ. Petrusq; arrago Rogerium de loria siciliæ & classis ĩstituerat admiratũ: qui duelli cõstituta euanuisse intelligens in portũ usq; neapolitanum classe delatus est. Contraxit illico carolus princeps quicqd triremiũ nauiũq; ubiq; habuit: prælioq; a cardinali legato phibitus decertare: paululũ destitit: mox uero illius spreta auctoritate atq; resistentia: adeo præceps ruit ĩ prælium: ut nullo pene cõmisso certamine cũ magna nauigii parte captus ĩ siciliãq; & breui post ĩ arragoniã fuerit pductus. Carolus pater interea huius rei ignarus datas a

rege franciæ acceptas igētes copias mariq; ī italiā terra ducebat. Iāque corsicā præter ue ctus Italiæ littora ꝓspectabat. cum forte obuius mercator pisanus de naui uociferatus: cum filii casum paucis edocuit uerbis: quem eodem die de industria missi a legato pluri mi nūciarunt. At martinus pontifex nō magis petri arragonis iniustitiam ægre ferens q̄ gallicorum damni & iniuriæ acceptæ impatiens: petrum excommunicatum regnis quo q; hæreditatis paternæ priuauit: in quibus regem istituit carolum secundum regis fran ciæ primogenitum: eademq; regna q̄diu ī petri arragonis potestate & obediētia perseue rarent: ecclesiastici interdicti incommodo sint dānata. Q uin etiam nequid deesset ma li: quod ab irato pontifice posset infligi: æternæ beatitudinis præmia illis sacrosācto de creto promissa sunt: qui cruce insigniti in petrum aragonē hostilia intentarent. Et suus pontificis dux belli Guido montefortis in romandiolam cum exercitu missus rem inte rea bene gesserat: non magis ui & armis q̄ feretrani prudētia: qui suis montisferetri oppi dis pactione retentis: cætera de romandiola ī pontificis potestatem fieri curauerat: inter quæ foruliui fuit: quam urbē mōtefortis in guidonis appii & gallicoꝝ necis ultionē mœ nibus spoliauit: urbinū uero cū recipere ꝓgeret Mōtefortis cōmisso prælio est repulsus. Q ui eam exercitu cinctā foroliuio parem reddere cōminatus est. Agri tamen oppida & castella a feretranis remotiora breui in potestatē deditione sūt facta: nec dubium cui piam tunc fuit guidonis feretrani mores callenti atq; ingenium: quin urbem ipse: sicut & ultima sibi oppida spe præbita: & immissis noctu præsidiis substentaret. Sed dum ea pro trahitur urbini obsidio rubeus anguilarius in ætruria Comes montifortis socer obiit: ad cuius retinenda comitatus oppida in saonam: & eam maritimam: nunc senensem oram uergētia cum parte exercitus aduolauit. Partem uero illius maximam comiti iuuenatii attribuit: cū qbus obsidionem cōtinuauit. Eodem quoq; tempore bellum inter genuenses pisanosq; ad corsicam inchoatum ē. Et carolus rex neapoli appulsus ciuitate confirmata quam repperit titubātē in apuliā se cōtulit: copias inde nauigiuq; contracturus: quo ī si ciliam trāsportaret exercitum: sed febre correptus interiit. Cardinalisq; legati opera & di ligentia carolo secundo ī arragonis carcere agenti: regnum id conseruatum est: Philippi uero regis franciæ filium comitem atrebatensem ad eius regni custodiam accelerare ius sum paucæ e gallus copiæ sunt secutæ: q; plurimis pater ad destinatū ī arragoniam bellū indigeret. Id enim regnum filio primogenito acquisiturus: cui a martino pontifice con cessum erat: maximos fecerat apparatus. Et quartus Martinus pontifex morte interim subtractus suum regem carolum est secutus: ad eius mortis nūciationem guido feretra nus Iuuenatii comitem copiarum ecclesiæ urbinatiū urbem obsidione præmētium du cem aperto ipetiit bello: quē & repulit prælio superatū. Eaq; ciuitas in feretrani potestatē facta excidiū euasit: Q uod illi a pontifice Martino si supuixisset: certissimū iminebat. Nec fuit diuturna sedis apostolicæ uacatio: q; cardinales motus ueriti: quos alias diutur nior sedis apostolicæ uacatio dederat. Iacobum sabellum ex uetusta ꝓcerum familia ro manum in pontificem: cui quarto honorio fuit nomen declarauerunt. Erat tunc Romæ alter senator pandulfus sabellus pōtificis germaūs frater: ꝑ cuius tēpora magistratus ro mana res iuste & qetissime fuerat administrata. Q uare pōtifex honorius ad annū salu tis quīū octogesimū: duodeciesq; cētenū Romā accedēs apud sāctā sabinā ī auētino ha bitauit: quas ab eo tūc ædificatas ædes nūc desertas dirutasq; uidemus: fouitq; hic ponti

Anno salutis M. cclxxxv

sex gallicoꝝ regum ubiq; partes. Rodulfus autem solo titulo tūc impator cācellariū su-
um in ætruriā mittēs principalem de fisco genuēsem omnes qui pecuniam attribuerīt
in libertate dimissos imperii fideles pronunciauit. per quam occasionem lucēses duodeci
millibus auri datis: libertate donati sunt. Et florentinus populus ad quietem iam perdu-
ctus nouam ichoauit saluberrimāq; regiminis formam: quæ in nostra quoq; tempora:
licet aliquando prout ostendemus a gallicis regibus interrupta peruenit. Creati enim sūt
sex magistratus bimestres futuri: quibus artiū prioribus fuit appellatio: & septimus bre-
ui additus uexillifer iustitiæ uocatus. Interea philippus rex franciæ bellū arragoni illa-
turus per terram roncilionis pireneos montes transmittere est adnixus: a quorum clausu
ris ualido arragonum præsidio firmatis: repulsus quum esset: flexit in gerundenses: eāq;
urbem cinxit arctissima obsidione: cōmeatibus tanto exercitui necessariis ad proximū
castris portum nauigio in id parato a narbonensibus comportatis: Dum ea obsidio terti
um iam protrahitur mensem: Petrus arrago commeatum: qui tunc maximo conatu de-
ferebatur: ut interciperet intentauit. Selectos itaq; ducēs quingentos milites terra: quæ
portum & castra itercedit medio occultus spatio insedit. Præsidio inde calonibus a fran-
co rege datis: subita eruptiōe cōgressus: præliū decertauit acerrimū: in quo maior utriq;
pars meliores quiq; aut occisi: aut confecti uulneribus sunt ꝓstrati. Accepitq; petrus &
ipse uulnera: ex quibus male: ut ferūt: curatus: uel potius quia laboribus militiæ citius q̄
oportuit se piculis exposuit: est defunctus: Regnūq; arragonū fernādus natu maior: si-
culoꝝ Iacobus ex testamento accepit. Gerūda urbs interim pactione a ciuibus dedita ē
in regis frāciæ potestatem. Per quod item tempus laborāti ex uulneribus Petro arrago
nū regi nunciatum est. Honorium quartum pōtificem romanum excōmunicationem
a quarto martino pōtifice factā in eum fernādūq;: & iacobum filios: ac constātiā uxorē
innouasse. Sed & philippo francoꝝ regi sua etiam per id temporis infortunia euenerunt
Cum enim multa ac magna apud gerundā in arragones moliretur: subita ac alias inau-
dita morbi uis suum inuasit exercitum. Aeris nāq; crassitudo suam adeo ostendit corru-
ptionē: ut muscis non uolantibus magis q̄ insidentibus omnia uel in cibum sumēda ob-
tegerentur: febrisq; passim: & mortes ubiq; exercitum inuasere: quam afflictionem dum
animo æque ac corpore iam æger pergit declinare philippus & in febrē ipse corruit: quæ
ꝑpinianū petentem oppidum usq; adeo in dies augescens comitata est: ut eo appulsi īco-
lumitate medici desperare sint uisi: tūcq; alia sup aliā: qd plerūq; rerū habet cōditio hūa-
naꝝ infœlicitas subsecuta est. Eam classem: quā diximus cōmeatum a narbona ad gerū
dā obsidentem exercitū cōparasse: philippus a pisanis genuensibusq; maiori ex parte cō
duxerat: & gerūda potitus dimissā abire permiserat: cuius maximā partem fernādus rex
ī sua receptā stipēdia classi addidit: quā. Rogerius de loria siciliæ admiratus audita regis
petri morte: subsidio arragonēsibus tūc adduxerat. cōgressaq; utraq; classis desidēti i por
tu narbonēsi frācoꝝ nauigio uictoria facillime est potita: quæ clades accepta philippi re
gis frācoꝝ mortē accelerasse credita ē. Eodē etiā tempore classes gēuēsis pisanaq;: & pu-
blica ipsaꝝ ciuitatum impensa armatæ apud lamellū insula pisano portui uicinā cōcurre
rūt: præliūq; fuit sicut numero nauium uirorūq; ingēs ita desideratoꝝ multitudine exi-
mium. Pisani enim post cōtinuatā perpetuo die pugnā: sole i occasū uergēte i portum se
recipere adnixi: ad eā ꝓratum cōuersionē fracti sunt: in fugāque cōuersi: unde quinqua

ginta triremes partim ab hoste abactas:ptim submersas amisere. Q ua in clade duode
cim milia uirorum magis occisa: enectaq; q̄ capta traduntur. Eaq; clade accæpta factū
ē scribit franciscus petrarcha:ut non modo uires æquoreas: sed animos nauigādiq; pro
positum pisani amiserint. Q uieuerūt interea noui francorum:arragonūque reges pari
ter adolescentes:& angliæ Rex odoardus utriq; affinis in uasconiam se contulit: pacem
inter eos ea maxime cupiens ratione componere:ut carolum salernitanum pricipem: cui
regnum deberetur neapolitanum carceribus liberaret. Turbauitque eam pacem semicō
stitutā factus in siciliam tunc temporis impetus. Nāq; Gerardum parmensem cardina
lem:quem martinus quartus sedis apostolicæ legatū conseruando gallicis neapolitano
regno instituerat. Is itaq; & comes atrebatensis:Regis franciæ filius:eiusdem regni con
seruationi post mortem:sicut ostendimus:caroli deputatus insulam siciliæ ut reciperent
intentarunt. Nauigio enim a uenetis mercede ac amicitia contracto & copiis ab ætru
riæ amicis ciuitatibus accersitis ingentem conflarunt exercitum: cuius partem legatus
præfecto & duce reginaldo duelini comite ad cathinæ urbis portū duci iussit. Eaq; urbs
uestegio est recæpta. Manserant uero neapoli & per uicina italiæ littora milites multi:
quibus ad reliquū transportandis exercitū Reginaldus: cathina potitus: suum quo ue
ctus erat nauigium:redire curaret. Et eodē tempore Guido montefortis uicariatus ætru
riæ titulum i suis oppidis maritimæ senensium regionis retinens: comesq; Bononiensis:
& philippus comitis flandrensis filius comitis attrebatensis militiæ socii cū suo & ipsi na
uigio ab ora ætruriæ maritima soluerant: copias & ipsi in siliciam non minimas & lega
ti exercitū comportātes. Sed quo tempore classis gallica soluit:ut diximus:a cathina ita
liam repetitura: Rogerius de loria siciliæ pro iacobo rege admiratus a narbonensi rediēs
uictoria ad tumultū se conferebat:quem intellexerat in sicilia excitatū:qui uisam a lōge
gallicam classem:effusa assecutus nauigatione nullo labore defensoribus uacuam inter
cæpit:& eadem qua a narbonēsi expeditione mouerat:fortuna usus: alteri item obuiauit
classi:quam montefortis bononiensis & flandrensis comites ad gallicanum & ipsi exer
citum ducturi erant:congressusq; huic:sicut & superiori ex improuiso rogerius ipsā ui
ris armatā fortibus sicut & uacuā cæpit. Nec meliore q̄ hæ classes fuortuna usæ sūt gal
licorum copiæ:cathinam:ut diximus:deditam obtinētes. Arragonis nanq; Regis copiæ:
quas urbium siciliæ præsidio liquerat:siculis populariter accersitis: Cathinam urbem ob
sidione cinxerunt:quam sæpenumero oppugnaram ui cæpissent:nec erat dubium quin
eandem superati occisionem subituri fuissent obsessi:qua gallicos omnes i prima. insulæ
carolo regi gallico facta rebellione ostēdimus occubuisse. Q uare auelinus reginaldus
dimissi importune ac temere nauigii sui:quo in italiam reportaretur incommodum tūc
primum intelligens:deditionem ea fecit conditione:ut cum omni exercitu:qui terra iter
fecit in Italiā redire pmitteretur. Sed & Bononiēsis flādrēsisq; comites cū primoribus ex
sua classe captis pecunia redēpti neapoli rediere. Solusq; Mōtefortis i carcere tētus obiit.
Motus itaq; i sicilia malo omine a gallicis inchoati:pacē ab odoardo rege:sicut ostēdi
mus: ichoatā turbauerūt. Interea q̄rtus honorius āno pōtificatus sui secundo uix dū ela
pso i auētino monte apud sanctā sabinā obiit. cardinalesq; iclusi eisdē i ædibus noui pōti
ficis electionē facere nequerūt: Subortai en de repēte p aprilē aeris grauitas: eos pene oēs

in malam ualitudinē prostrauit:quorum nonnullos interfecit:qui uero superfuerant:ut erant ægroti:ad diuersa loca plati sūt:qui post æstatem hiemēq; exactā februario reuersi in eodem loco pontificem creauerunt fratrem ioannem asculanum ordinis minoꝝ:cui nicolao quarto iditum est nomen. Isq; illico se cum curia ad urbem transtulit reatinam: & post ānum romam reuersus apud sanctam mariam maiorē curiam tenuit. Per eius uiri alioquin boni tempora multa in orbe christiano īfœlicissima acciderunt. In primisq; urbs roma ciuium agitata dissidiis incendia:atq; cædis plurimas pertulit. Vnicum tamē secundus habuit pōtificatus prædicti annus lætissimum:pacē arragones iter & gallicos reges cōstitutā:licet eandem multo peioribus:q̄ quæ principio oblata erat cōditionibus ut rex carolus accipet:motus siciliæ effecerint. Naq; pactus ē suis ipetrare sūptibus iacobū arragonē a pōtifice romano:sicut carolus genitor suus fuit:feudatariū trinacriæ regē institui ac coronari. Quod si triennio nō impetrasset:i carcerem unde dimittebatur:redire promisit:deditq; filios sponsionis seruādæ obsides:Carolum:cui postea martello regi ungariæ fuit cognomētū:& loisiū:qui post actā in bean francisci religione uitam in sanctorum numerum est relatus. Ea uero constitutæ pacis lætitia haudquaq̄ fuit christiano populo diuturna. Tripolis nāq; urbs asiæ insignis secūdo item pōtificatus:quarti nicolai anno obsidione & uiribus facta est i soldani babyloniæ potestatem:quam quidem urbem ditissimam post cōmissam in mortalibus cædem maximam:postq; abactā asportatāq; omnifariam rerū prædam:igni primum:post ferro absumi dirimiq; curauit. Progressusq; eodem furoris impetu barbarus tyrum:Sydonē:barutum:& earum urbium oppida intra tertium pontificatus nicolai annū cæpit:& sicut tripolim incensa diruit. Isq; princeps astu & prudentia æque ac uiribus & potētatu pollens:ne ea clade accæpta nominis christiani principes occidentis in asiam conciret induciarum fœdera i duos annos ptholomaidæ habitatoribus christianis concessit. Nicolaus tamen pontifex per crucem de more assumendam edicto statuit:afflictis christianorum asiæ rebus subueniendum:iussaq; eius maioris fuerunt efficaciæ:q̄ mille quingentos ipse equites ex publico ecclesiæ fisco curauit primos omnium ptholomaidā cōportari:quos & multi in magnū exercitum sine certo præstantiq;:ut oportuit aliquo duce secuti sūt. Qui quo plures eo fuerūt perniciosiores. Ptholomaida urbs populis tūc frequentata innumeris:quātos nūc non temere alat aliqua urbs italiæ a septē diuersis sibiq; ipsis inuicem contrariis premebatur potius lacerabaturq;:q̄ gubernabatur magistratuum gentiumq; generibus. Patriarcha enim titulo hierosolymitanus sibi temporalem æque:ac spiritualem uindicare quærebat gubernationem. eandem hinc templarii:inde hospitalarii:& pariter theutonici:ab armatorum tractatione:& sanguinis:ut dicebant:effusione repetebant. Suam ad se solū spectantem rex cypri uel ea ratione uolebat:q; tertio ante anno regni hierosolymæ titulos in comitiis atrebatensis contentionem sponte sua:& paucis temeritati adstipulantibus assumpserat. Rex quoq; carolus secundus neapolim ex carcere reuersus:nihil duxit antiquius q̄ ptholomaidam mittere:qui de hierosolymæ regni titulis cum cypro rege contendētes paterna:auitaq; & proauita in illa urbe iura uel armis & uiribus conseruarent: qua in re usqueadeo exarsit animis:ut templariorum hospitaliariorumque quos Cypro regi magis cupere audisset:prædia in regno suo neapolitano direpta uastauerit

consulem quoq; ibi habuere pisani: qui maiore usus est ambitione: q̃ ibi quoq; genuensis
aut Venetus utebatur. Milites itaq; nouos Nicolai põtificis iussũ in exercitum sine duce milites sine duce.
& rectore eius quæ regrebatur auctoritatis imprudenter missos nullus qui continere sci
ret & posset: nullus erat: q uellet a flagitiis & sceleribus prohibere. Eaq; militũ multitu
do in christianorũ cædibus: rapinis: adulteriis: uiolationibus: & icendiis aliq̃diu debacca
ta: in agrum soldani aliq̃diu: post parũ interdiu per furta & latrocinia penetrauit: atq; eo
usq; progressa ẽ: ut prædas iumẽtorum mortaliũq;: & rerũ oium tãq̃ iusto bello propalã
abigeret. Tulit tamen patienter iniuriam: dissimulauitq; diutius omnium spe soldanus:
resq; per nũcios & abactam prædam terq; quaterq; repetiit: & quando tãdem nõ sũt red-
ditæ terminum præfixit: intra quem nisi fieret satis se comminatus est ptholomaidæ exci
dio postergatis: quas ipsi uiolassent: induciis accessurum. Alterũ interea superiori similẽ
pontifex nicolaus commisit erratũ: q; unicam de qua diximus: sui põtificatus fœlicitatẽ
labefactauit. Carolo nãq; secũdo gratificari cupiens: pacem iterrupit: quam ille & arra
go constituerant. De qua re dicturi nonnulla in gestis rebus ætruriæ memorãda: a Dã- dantes
te poeta: qui interfuit: diuersis in locis scripta altiuscule repetemus: Guidone feretrano rẽ
pisanam administrante: & Galura iudice cum suis cõplicibus in exiliũ acto: Vgolinum
comitem præstantissimum ea ætate ciuem suum cum duobus filiis: totidemque nepo
tibus pisani diuersarum partium carcere tentum: inedia mori coegerunt. Quæ res
florentinos, lucẽses, senenses, pistoriẽses, uolaterranos, pratenses: & eius sectæ urbes & op
pida ætruriæ i nouum aduersus gibellinos bellũ: quãto nũq; alias studiosos suscipiẽdum
icẽdit. In aretinosq; primus belli impetus est destinatus: exulibus maxime id poscẽtibus
arretinis qui aliquot circa arretium obtinentes: nisi subueniretur amittere timebant. Gui
lelmus petramalus ea tempestate præsul: arretio dominabatur: cui bonus feretranus co-
mes ex Vrbino: nõnulliq; ex proximis regionibus: & extorres florẽtia gibellini cũ copiis
auxilio aduenerant. Fatiscens uero ad bellũ prædicti secũdi caroli carcere: sicut supra do
cuimus: liberati reditus in italiã tepescere fecit. Nãq; is ad pontificem perusii agentẽ pro
cõfirmatione regni accessurus per mediã italiã ueniẽs: florẽtiam se contulit: ubi paucos
moratus est dies. Senẽsi ide uia proficisci parãtẽ florẽtini deterruerũt. exploratũ sibi eẽ
dicẽtes struxisse arretinos isidias: quo illũ i senensi agro cõficerẽt: per quam ducendi re-
gis occasionem accersiri sunt florentiam guelforum ætruriæ omnium copiæ. Et florẽti-
ni prope populariter eductis omnium ordinum signis ad id regis præsidium prodie-
runt. Erant tamen regi gallorum equitum cohortes duæ i armis expeditæ: quas duce &
præfecto Aimerico narbonẽsi: omnes ætruscorum copias præcedere uoluit. Fama inte-
rim & redeuntibus: qui præmissi erãt exploratoribus rex certior est factus: Gibellinum
q̃dẽ a florẽtinorũ apparatibus cauẽtẽ: copias tenere paratas: sed arretii mœnibus se cõti-
nere: multisq; dixisse: honores se regi q̃tos posset exhibiturũ: si forte sibiipsi magis q̃ hosti
um suorũ calũniis credẽs: illac iter facere aium iduxisset. Cõsilio igitur florẽtinorũ rex cu-
sẽtinati uia iter igressus: Pupiũ puenit comitis nouelli oppidũ: quẽ cõstabat arretinis cu
pere: quibus tunc temporibus militabat: nec tamen fuit ea in regione: qui ad regis ad-
uentum quicquid hostile fecerit: aut ostenderit. Florentini nihilominus omnem regio-
nem longe lateq; populati: icẽdia quoq; aliquot cõmisere: Ad posterã: quæ secuta ẽ: auro
ram rex cum equitatu mouens: per ipsa apennini iuga i tifernatẽ: nũc ciuitatis castelli

agrũ ire contendit. Et eodem tempore guilelmus præsul: motuum: quos superiore uespa
& per noctem florentini intentauerãt: a profugis casentinatibus manu hostium dilapsis:
certitudinem habẽs: bibienã uenit: quẽ equites noningentos: octo millia pedites habuis
se uillanus affirmat: prælii ordinẽ: ut cõmissũ ẽ a uillano mutuari licuit. Sed ad alia ꝑpe
ranti maiora: satis fuerit cũ Dante: qui interfuit sũmatim rem colligere. Campi ĩ quibus
res gesta est: campaldinũ: quod tũc erat: retinent nomen. Victores primo congressu are
tini in florentinorum æquitatu fuso cædem maximam cõmisere. Sed dum uictoriã te
mere præsumũt ordinibus spretis & pugnãdi ardore sensim intermisso: primũ a latere &
a tergo circũuẽti: paulo post in fugã conuersi: cuius primũ inchoatæ nouellum uillanus
notat: Guilelmum præsulem cõcordant scriptores suis in fugam cõuersis: ut bibienã con
fugeret hortantibus respondisse: cõmunem sibi omnino futuram: aut salutem aut mor
tem cum tot præstantibus amicissimisq; uiris: quos in id periculi perduxisset: & his di
ctis instaurato prælio non inultũ inter suorũ cadauera cecidisse: Dantes usq; adeo floren
tini & guelforum: ĩ quis tũc adnumerabatur: uictoriã extollit: ut hostes pene ad interni
tionẽ cecidisse uerborũ magnificentia significet. Villanus uero tria milia cũ guilelmo et
in his pheretranũ desideratos: captos ad duo milia asserit. Sed ad Nicolaũ quartum pon
tificem romanum. Is secũdũ carolũ regno honestaturus: qd̃ paterna successione habitu
rus erat: regem eum utriusq; siciliæ: & quæ est ultra fretum: & eius quæ citra dicitur ap
pellauit. Quod cũ audisset iacobus aragon: spe: quã in fœderibus cum carolo ictis con
cæperat: frustratus: illum bello agitare constituit: & classe ingenti per tumultum educta
ĩ italiam nauigãs caietã obsedit: ut coactus sit carolus dissipatas in ea regni nouitate ui
res magno labore: magnisq; impẽdiis cõtrahere. Sed qui primã ĩter eos cõposuerat odo
ardus angliæ rex per oratores pacem iterato cõstituit: Carolusq; iacobo pontificis cõsen
su nouo se obligans sacramẽto: primo factas spõsiones ĩtra biennium seruare ac implere
promisit: & huius quidẽ belli pacisq; negocium pontificem romanum: & eos reges per
annum occupatos: a ptholomaidæ periculi cogitatione auertit: quo iĩ ẽ ãno bellum gra
ue atq; difficillimum inter philippum frãciæ & odoardum angliæ reges inchoatum est.
ut neuter quoq; eorũ rei ĩ asia christianæ curã: sicut aliquãdo consueuerat: suscipere potu
erit. Quare soldanus ãno ipso: quẽ rebus reddẽdis præfixerat: exacto: centũ quinquagi
ta armatorũ millia ĩ ptholomaidã duce filio suo ĩmisit. Ipse enĩ morbo forte per id tempo
ris ĩplicitus tenebatur: filiusq; animis per ætatem ardẽtior amplissimæ urbi: & multis re
dundanti paratissimisq; copiis obsidionẽ opinione christianorum arctiorem admouit: q
post repressas multo suorũ sanguine primorum dierum eruptiones: quæ ab obsessis fie
bant: ad munitiones oppugnãdo successit. Dumq; hæc duobus iam mẽsibus magno ge
rit animo genitori defuncto soldanus ab exercitu est suffectus. Quo elatus successu ur
bis ptholomaidæ prædam per edicta: præconumq; uociferationes: quæ etiam christia
nis intra munitiones exauditæ sunt exercitui donauit: & accuratiori solito usus oppugna
tione: eo usq; ꝓcessit audaciæ: ut fossã uirgultis materiaq; cõplere tẽptauerit. Retulit ta
mẽ par temeritati incommodum: tam multis de infinita: quã immiserat multitudine cõ
fossis: ut christiani per cadauera suorum uirgulta materiamque obtegentia erum
pentes ad eius tentoria pugnando peruenerint. Sed tantum id damnum alioquin
ingens a barbaro accæptum: sui ipsius fortuna: uel potius nostrorum faciente socor

dia & infœlicitate hic instauratum est:q discordes i ciuitate nostros despatio cœpit:multiq; partim nulla usi timoris simulatione:partim captatis abeūdi causis:partim clandestina nocte fuga desertores effecti sunt. Ad eāq; paulo post animorū consternationē est uentū:ut publico omnes consilio mulieres:primum paruulos & debiles cum supellectile emiserint:deinde constituerint duodecim milia armatos in urbe retinendos:qui defensioni sufficerent:cæteris emigrandū. Manseruntq; ex primoribus Rex cypri:Patriarcha hierosolymæ & hospitalis tēplariorūq; magistri:Rexq; cypri ignauia:quæ certiore uocabulo perfidia appellari potest:usus:illico p fugā multitudinē est secutus. Fuitq; exemplo eius:ut omnes:quibus nauigi facultas non defuit:ptholomaida emigrarent. Postremi omniū hierosolymæ patriarcha:magistriq; non prius urbem deseruere:q̄ soldanum uiderūt:siue a casu.siue q fugæ a christianis commissæ certior esset factus:oppugnationem solito maiore ipetu ostentare. Hiq; dromone in id seruato portu delapsi:secūda primum nauigatione sunt usi:Sed uento post parum i ualidā tempestatē mutato:sub ipsā cypri plagā naufragio periere. Soldanusq; eadē die & hora ptholomaidā a paucis:quos nauigi carentia detinuerat:christianis male defensatam ui cæpit:et mortalibus in ea repertis ad unum cæsis:prædam quidē militi suo promissam:iterato concessit edicto. Sed tanto tenebatur illius excidendæ urbis desiderio:ut perpropere suppositus ubiq; eo præsente atq; incitante:ignis:maximā prædæ ipsius partē absūpserit. Mœnibus inde: & urbis parietibus passim solo æquatis:duriore saracenus miles soldani iperio ē oneratus: q fundamenta ita ubiq; confodi dissipariq; iussit:ut nullū urbis:nullum posthac ædificii uestigiū appareret.

Blondi flor liuiēsis historiarū ab iclinatione iperii Ro. Decadis secūdæ Liber nonus.

NNVS erat salutis nonagesimus:duodeciesq; centenus: quando tandem reliquias amisimus uictoriæ illius cæleberrimæ:quā āno ante quarto deducētesimo urbani secūdi pōtificis romani auspiciis & uirtute christianorū expeditio inchoauerat. Anno salutis M.cc.xc. Saluæ tamen manserunt per id temporis cyprus insula:& armenia minor dicta prius cilicia:quas per eiusdem expeditionis occasionem cæperant christiani. Q uarto deinceps Nicolai pontificis āno Rodulphus solo nomine iperator germanus obiit. Adulphusq; sassoniæ comes:uir strenuus:sed pauper a germanis electoribus in eiusdem imperii spem:titulumq; assumptus est. Q uo item anno idē pontifex: Nicolaus apud sanctam mariam maiorem romæ interiit:cardinalesq; icōmodi:quod ad nicolai ipsius creationē:a morbis i urbe roma apud autentinum accæperunt: memores perusiam commigrauere: electionem in ea urbe eo meliorem futuram rati:quo mente & corpore per lætam ualitudinem quietiores:tractari possent. Nō enim deerant qui:ut sunt hominum mentes:aucupandis malorum causis: superstitione tam multa:quæ nicolai pontificatus uiderat:uel ut dicebant orbi christiano iuexerat ifortunia a sua electione uitio iter morbos facta calūniarentᵉ. Siue aūt eā ob accuratiorē solito adhibitā diligētiā:siue ob turpē ipēdētēq; ambitionē sit factū: mēses tres:annos duos i deligēdi cōtētiōibus pseueratū ē: quæ diuturna sedis uacatio:multum rebus christianis attulit detrimenti. Paleologum michaelem constantinopolitanum imperatorem per id temporis mortuū calogeri sacerdotes & monachi eius gētis i sacro illū sepeliri phibuerūt:q occidētalibus catholicis i lugdunēsi cōcilio cōsēsisset. andronicusq;

filius successor suus:si pontificis romani auxilia tūc parata habuisset:unionem in paternæ iniuriæ uindictam conseruaturus uidebatur:quam semper postea recusauit: bellūq; inter anglicū francūq; reges inchoatū pontificis romani interuētu faciliter sedari potuit. Quod postea multiplicans hinc inde iniuriis & dānis horrendas diuturnis tēporibus cædes calamitatesq; habuit. Fuerat interea i narbonēsis galliæ prouicia secūdus carolus rex neapolitanus:qui in suum reuertēs regnum:per mediā italiā perusia iter fecit: ubi aliquot moratus menses:hortando:orādoq;:cardinalibus electionis conclusionem persuadere conatus est. Eam uero regis instantiā unicus cardinalis benedictus caietanus patria ananinus adeo ægre tulit:ut couiciis appetitū petulanter redarguerit: nō debere dicens illum rogare:cuius preces tātopere iteratas uim oppressionis omnes cernerent habituras. Contulit se ergo neapolim carolus :& breui post cardinales i uirum anacoritā conuenerunt ætate grauē ac prope confectum:sed uitæ sanctitatis fama cælebrem:Petrū morroneum eserniensē:qui cenobiū incoleret secūdo a sulmone miliario ad maiellæ montis radices pelignæ genti:religione præcæteris uenerandū. Isq; decreto de sua electione facto hortante Carolo rege assentiens:cælestiniq; tertii assumēs nomē:perusiam a collegio rogatus:ut accederet:adduci non potuit:q accersitis ad se cardinalibus aqlā urbē accessit: ubi consecratus:duodecim creauit cardinales. Venit uero ad eū a perusia ultimus oium cardinaliū benedictus caietanus regē carolum:ut uidebatur timens:quē perusiæ:ut ostēdimus:asperioribus uerbis læserat:effecit tamen benedicti ipsius astutia:dexteritasq; ingenii:ut apud pontificem regēq; ipsū:& apud curiales primū agendo obtinuerit locū. Seruauit uero eādē uitæ normā austeritatēq; cælestinus:in qua tot ante annos fuerat maceratus:paucis extrisecus dignitati concessis:cui inseruire ac se accōmodare pro uiribus est adnixus. Sed parti eū parua ac oino nulla destituit experiētia:parti calliditas et iportuna aulicorū decæpit auaritia :partim effeti senectute corporis imbecillitas ab actione prohibuit:& multa illico omitti:plæraq; perpam & sordide cōmitti cœpta: propter quæ pōtificis prudētiā primū desiderari nonnulli ex primoribus assentiebātur:subide pnicīosas esse uiri isensati ineptias plurimi propalā uociferati sūt:quæ sancto uiro renūciata suaserūt:ut male populo christiano:sibi & animæ suæ peius assūptū pōtificii muneris onus: abrenūciādo dimitteret: id cū multis cōmunicatū ad caroli regis aures peruenisset:eum perpulit:ut pōtificem amātissimum regni sui decus neapoli duceret:qua in urbe facilius auerti posse a pōtificatus dimittēdi proposito uideretur. Itū est:& hinc nihil amisit:qđ pōtificatus retinēdi uolūtatē cælestino adderet. Inde oia nōnulli cardinales: quo abiiceret intentarūt. Vsusq; rex argumēto:quod efficacissimum arbitratus ē:solēnē cōuocari etiā ex regni urbibus cleri processionē curauit. Quæ cū oia urbs neapolitanæ sacra plustrasset loca:ad ædes substitit:quas pōtifex inhabitabat:primusq; archiepiscopus pompæ ductor:alta iclamās uoce:saluberrimā pōtificis benedictionem populo poposcit. Quod cū ter quaterq; factum esset prodiens ad fenestram duobus episcopis comitatus pōtifex populo benedixit. Vix dūq; uerba carminis finierant:cū altiore inclamans uoce:archiepiscopus cleri & populi:atq; etiā curiæ totius iussu orare:obtestari adiurari illū dixit ne pontificatū bene ac fœliciter i se locatū dimitteret:i alterius manu fortassis piclitaturū:alterq; episcoporū a latere pōtificis eo iubēte e uestigio respōdit:futurū in re: qđ deus p salute populi disponere dignaret. Ferūt benedictū caietanū cardialē ananinū gr͞a dolose

Cælestinus tertius pōtifex.

uſ:qua apud pōtificē cæteros antecedebat:iuris pōtificii decreta:quæ excellēter doctuſ erat undiq; ad ſuā intentionē ſelectā:ea ratione illi oſtendiſſet:ut impoſitū ſibi ſaluns animarū totius orbis onus uir timoratus ſuas uires ſuperaturū exiſtimās: dimittere ſtatueret. Q uod cum eſſet facturus cōſtitutionem ædidit declarantem:Pontifici licere romano pōtificale dimittere dignitatē. Poſt parumq; cardinalibus collegialiter congregatis: pōtificatu:quē paulominus ſex menſibus adminiſtrauerat: ſe abdicans: alterius ſubrogandi poteſtatē illis arbitriumq; permiſit. Nec multi itercesſerunt dies:cum benedictus ipſe in pontificē ē delectus:cui octauo bonifacio fuit nomen. Interea dum cardinales cu riaq; ois pōpæ noui pontificis cælebrādæ intenta eſt:Petrus morroneus ad priſcā anhelans heremi uitā clandeſtine neapoli eſt profectus. Q uod cū Bonifacio pōtifici ē renūciatū:miſſis equitibus retractū de uia illū in cuſtodia haberi iuſſit. Verebatur enim uir ipſe aſtutus qđ & futuꝝ breui apparuit:ne populi petrū potius ſāctitate recognita cōſpicuū:q̄ ſe doctrina:faſtu & elatione redūdātem pro romano pōtifice:pro petri ſucceſſore chriſti uicario ſequerentur. Primo autē pōtificatus anno nondū exacto bonifacius Neapoli romā petens:cæleſtinū apud fumonis cāpaniæ arcē tā arcta teneri cuſtodia iuſſit:ut inde mortem illi acceleratā fuiſſe ſit creditū. Damnarūt omnes cæleſtini cuſtodiæ uiolentiā:adeo ut morte audita:uoces opprobriis & ignominia plenæ in bonifaciū Pontificem propalā in urbe & curia iactarētur. Sed eā a multis & melioribus quibuſq; illatā:Pōtifex iniuriā ſolis imputauit Iacobo & Petro cardinalibus de coluna:cum quibus priuata exerceret odia a regionis & patriæ diſſidiis oriūda. Nobilis nāq; potentiſſimiq; generis familia colūnenſis partes gibellinas nō modo in propriis cāpaniæ urbibus & oppidis:ſed in anania quoq; fouebat:cū in guelfis bonifacii genitor: & agnati ciues ananini numerarentur. Q uare uocati ad pōtificē:malo:quod reſciuerāt i ſe animo cardinales:nepeſū ſeceſſerūt:quā urbē ioānes patruus obtinebat:bonifaciuſq; furore in illos excandeſcēs:cum nullas tūc haberet copias:per crucesignatos: raptim edicto cōgregatos Ioānē colūnā eo cōpulit neceſſitatis:ut nepotes a ſe iuſſerit demigrare:qui præneſte alterius patrui ſarræ colūnēſis urbem cōfugientes:ſeſe tā diu in ea cōtinnerūt:quouſq; præſſia cruceſignatis præneſtini:ſarrā quidem & cardinales ſaluos emiſerunt. Sed urbem ſi de pōtificis publica crediderūt:quā iratus populo:æquæ ac principibus pontifex dirui curauit. Sed & zagarolum primo: poſt colūnā oppida:in quæ cardinales & ſarra ſe detulerant:ui ad deditionem cōpulſa ſolo ſicut & præneſte æquari fecit: plapſiq; fuga mentito ſeruoꝝ habitu proceres diuerſi:cardinales reate: ſarra antiū petiere:tuncq; pontifex ppetuā:q̄tum in ſe fuit:notam columnenſibus innuere ſattagens pulpitum: q exstat ad lateranēſem eccleſiā dextrorſū eūtibus marmore ornatiſſimū fabricari curauit: de quo Cardinales ille capello & dignitatibus priuauit:Sarrā uero & frēs ac cōſanguineos anathemate dānatos:ppetuo roma & eius terra exules fore iuſſit. Mirāq; frā ciſcus petrarcha narrat:ſarræ colūnēſis calamitatē:q nullis hoium cætibus ſe cōmittere audens:a quibus pōtifici poſſet dedi:p nemora aliq̄diu delituit cibo a paſtoribus ſuſtētatus:quouſq; a catelanos incidēs pyratas littora i prædā diſcurrētes ad remigiū ē abactus. Neq; imeritō ſarra pōtificis crudelitatē timebat:q tāta efferebatᷣ rabie:nō magis ī colūnēſis familiæ: q̄ uniuerſū factiōis gibellinæ nomē:ut oēs apđ quē quēpiā illoꝝ latere ſuſpicatus ē:gibellinos acri odio inimicitiaq; pſecutus fuerit. Iacobo de uoragie genuēſi præſuli ſuffectuſ ē

bonifatius:

celestinus o[…] arcte

familia colu[…]
nobiles et an[…]
gebelinas pa[…]

colu[…]

fugiunt cardi[…]
mentito Ser[…]
habitu

Sarre colune
mitas

Porchetus spinola minorũ ordinis: q pro cõfirmatione ad ipsum Bonifaciũ põtificem romã se cõtulit. Forte dies aduenit capitis ieiunii cinerũ appellati: adeuntẽq; dũ res fieret diuina: quousq; põtifex ipse sinciput poplite cineribus intincto sacris in crucẽ tetigit. Sed porcheto genuensi archiepiscopo ad pedes procidenti mutato carmine cæteris dici solito secundũ sincipitis crucesignationẽ dixit. Mẽmẽto q gibellinus es: & cũ gibellinis in cinerem reuerteris: iecitq; in oculos cineres: & eum archiepiscopatu eadem die priuauit quẽ & paulo post restituit: certior factus: cardinales colõnenses: non Genuam: ut suspicabatur: sed reatinam urbem confugio petiuisse. Erat is annus salutis de terdeties centeno secundus: i quo bonifacius põtifex beato ludouico franciæ regum stirpis ex secundo carolo neapolitano rege beati francisci ordinis in sanctorum numerum relato: sextum edidit codicem iuris põtificii cælebẽrrimũ: et ciuitatẽ eugubiã: quæ gibellinorũ ductu ab ecclesia desciuerat: p neapulionẽ ursinũ cardinalẽ sedis apostolicæ legatum recuperauit.

Anno salutis Mccxcviii.

Adulpho eni sassoniæ iperii romani titulũ tenẽte in bello: quod cũ alberto duce austriæ gessit apud montem germaniæ Basembuchel iterfecto electores prædictũ illi designarunt in iperio successorem: a Bonifacioq; põtifice: ut eũ de more confirmaret: missis terq; quaterq; oratoribus impetrare nequiuerunt. Erãt eo tẽpore secũdo carolo regi neapolitano nati post sancti ludouici mortẽ superstites ex Maria uxore regis ungariæ filia mares sex: femellæ quinq;: eorũq; maior natu carolus martellus ungariæ regnũ materna: secundus Robertus calabriæ dux neapolitanum paterna hereditate expectabat. Tertiusq; philippus tarentinũ obtinuit pricipatum. Nataq; prima clæmentia nomine: carolo philippi regis franciæ primogenito nupta erat. Secũdã nomine blancam iacobus arrago siciliæ Rex dimissis ãno ante qnto carolo martelloq;: & ludouico postea scõ: quos tenebat: sicut ostendimus: obsides i matrimoniũ accæperat. Cũ eo itẽ ex pacis fœdere Lionorẽ tertiam fredericus arrago iacobi frater: titulo: & ipse regni siciliæ ornatus uxorẽ habuerit.

Anno salutis M.ccxcix.

Cũ itaq; anno undetrecẽtesimo & millesimo iacobũ arragonẽ siculum regem obiisse diem fama increbuisset: Robertus calabriæ dux: Caroli genitoris iussu i siciliam traductis copiis: cathina urbe potitus est. Philippusq; tarentinus dux: frater suus cum paratissima classe illico est subsecutus: Siculi interea correptis populariter armis: sese aduersus exosũ gallicum nomen ut tuerentur terra mariq; parauerãt: & Fredericũ arragonẽ ea uocauerunt ratione: ut regnum trinacriæ sibi etiã tardiusculæ aduẽturo conseruandũ esse plene confisus copias ex hispanis traducendas: uel adhibita longiore mora cõtraheret. Nauigauerat interea solutiore disciplina classis philippi principis tarentini eã præ se ferẽs securitatẽ: quã ne excæpta a roberto fratre omni sicilia debuit ostẽtare. Quin etiã Roberti classis ex cathinẽsi portu soluẽs illi q primũ elõginquo apparuit absq; bellici apparatus armatura obuiã ẽ pgressa. In utrãq; igit classẽ pari socordia: sed motu uẽtoq; dispari uicissim se petentem Siculorum classis magno ordine: maioriq; apparatu maximo aiorũ ardore delata ẽ: primaq; ipetita: quæ posterior nauigare cœpat Roberti ducis classe armamẽtisq; destituta: nullo siculorũ labore dissipata ẽ: quæ pti demersa: pti itercæpta ẽ: parti ad hostiles portus abducta ẽ: adeo ut paucæ triremes remigio usæ: acceleratiore cathinã ad Robertũ fuerit reuersæ. Durius postea fuit siculis cũ philippensi classe præliũ: qd is præsẽs & tũc primũ quãdo fraternæ cladis cladẽ pspicit memor effectus cõgrediẽdũ eẽ hostibus: quos salutis desperatio una audere faceret: nõ minus suorũ arma: q aios i terrorẽ discri-

men curauerat præparari. Q uacũq; tandem ratione: a nullis tradita sit pugnatum: id nobis constat: philippũ prælio superatũ in panormitanum carcerem fuisse coniectum. His duobus incõmodis paucarũ horarũ interiecta mora accæptis: Robertus dux animi anxius: & quid ageret dubius: in fugã ea ratione sententiam inclinauit: q; fredericum re sciuit propediem cũ classe & copiis affuturum. Cathina itaq; in ciuium potestate relicta cũ paucis: quæ ex utraq; classe superfuerant: triremibus in italiam est reuersus. Fredericus q; paulo post uictoriæ siculoꝝ utriusq; de gallicis habitæ media i nauigatiõe certior factus cursum ad messanam tenuit: quo cũ & siculi terra mariq; ad diem cõuenissent in calabros ẽ ductũ: quæ regio pene omnis breui uenit i regis siculi potestatẽ. Dũ ea esset i regno siciliæ ultra citraq; fretũ agitatio: in ætruria quoq; uarii fuerunt motus per triennium continuati: quos unico contextu & ordine referemus. Sociæ bello guelfarum partium ciuitates: renouato cũ Genuensibus alias habito fœdere pisas terra mariq; inuadere statuerũt: Genuensesq; triremibus usi quadraginta: liburnum pisani portus præsidium ui captũ incensũq; solo æquauerũt: quin & pisanos exitu ingressuq; maris præsertim cũ nauibus mediocris etiam magnitudinis prohibituri naues onerarias terra lapidibusq; grauatas in portus hostio demerserunt. Terra aũt guido feretranus castella adherã fluuium de pisanis a florentino occupata recæpit: & paulo post pontem adheram item fluuium: quem florentini in arcem oppidumue sumptuoso opere communierant furto obtinuit: cuius oppidi amissio florentinos adeo stimulauit: ut gentili ursino non magis opinione uirtutis: q̃ partis guelfæ studii spei belli ducem assumpto: socios bello & partibus populos opem enixissime flagitarint: per iuniumq; mensem quando uastandæ segetis facultas fuit maxima ad pisana usq; mœnia populabundus peruenit exercitus. Cupientem erumpere: & in prælium dimitti iuuẽtutem pisanam Guido feretranus dux omniũ ætatis suæ prudentia clarus ĩtra mœnia portasq; continuit equitum ad mille: quos mercenarios habebat: eo tunc ut dicere postea solitus fuit maximo fructu capto: q; eoꝝ auxilio nimium comprimendo ciuium pugnæ ardorem hostes mora & cunctatione eõ omuit. Nãq; tot populorum alluuio expectationem p messis tempora extra patriam diutiurnorem non ferret: dilabi cũ cœpisset. florentini incendiis & uastitate in agris pro tempore satiati: in urbem rediere. Ea expeditio cum primum est reducta ciuilibus dissidiis initium dedit: quæ in ætatem usq; nostram sæpius innouata perdurant. Nobilitati enim infensa plebs eam mirum in modum depressit. Eiusq; facti auctorem ianum quendam cui genitricis bellæ nomen cognomenti loco fuit: uillanus timore: ut uidetur: magis q̃ iudicio laudibus immeritis effert. Is tamen i mali exempli re uexilliferum iusticiæ primus uelle postea ciuitati ĩstituit magistratũ. Fuit aũt ĩsignis ea reꝝ i urbe florẽtina mutatio: ut plebs rerũ potita pacẽ a pisanis petitã cũ publico & concordi pisanoꝝ cõsilio: macra: ut aiũt: daret. Piguẽ postea ac ppe sordidã a pisana ipetrauerat plæbe: suã & ipsa nobilitatẽ ut deprimeret adnitẽte. Vgolinus eni gallura nobilitati ĩfensus: cũ eius sectæ exulibus ẽ reductus. Guido feretranus magistratui plæbeio: quẽ plebs externum delegisset: cedere iussus: & pons adheram deiectis munitionibus in uillæ formam redactus est. Q uiescente per eam pacem: & pontificis octaui bonifacii protectionem ciuitate: eximia quæ dam florentiæ opa codẽ pene duo de trecẽtesimo terdecies cẽteno salutis ãno ichoata fuẽ sci ioãnis & castri franci oppida: in supiore arni ualle: & ĩtra urbẽ palatium: quod seden

fredericus rex sicilie ... inuadit.

guido feretra[nus]

florentie nobi[litati] infensa plebs

eximia opera inchoata

tes ad reipublicæ clauium priores artium :& uexillifer iuſticiæ inhabitant. Pomerium urbis productum:& mœnia ſuperducta:& carcer ampliſſimus in arcis ſpeciem ædificatus :Annus aduenerat ſalutis millenus:terdecieſq; centenus:in quo octauus bonifacius pontifex romanus prudenti pioq; uſus conſilio:patres imitatus ueteris teſtamenti annũ inſtituit iubileum:centeno inde quoquo futurum anno:cuius ea fuit ratio:ut qui ex trãſalpinis:ultramarinisq; uenientes:octo qui ex italia & eius inſulis quindecim diebus ſacra urbis loca orãdo obirent:plenaria pecaminum uenia donati eſſent. Magnum ea ſũmi pontificis indulgentia alicubi fructum attulit:ꝙ diffidentes aliquĩ:& acerrimis etiã capitalibuſq; inimicitiis publice & priuatim uſi in pacem beniuolentiamq; conciliati ſũt. Et ſecundus carolus rex neapolitanus ſaracenos annis ante circiter quinquagita a genitore & ſeipſo ſub tributo in urbe luceria toleratos:tunc primum ita uexauit:ut qui ex eis chriſtiani noluerunt effici interficerentur:qui uero chriſtianã profeſſi ſunt religionem retentis diuitiis manſere:quæ pars fuit minima:& eo minoris facienda:quo eorum plurimi ita pfidiã retinuerunt:ut eorum ſucceſſores mente:animo:& occultis uitæ omnis actibus:ſaracenã i hæc uſq; tẽpora impietatem redolere dicantur. Multi quoq; per id temporis in ſalutem animæ ſuæ deuoti:ſi ducem nacti eſſent idoneum:in expeditionẽ hieroſolymam acceſſiſſent. Et forte accidit carolum ualeſii comitẽ:philippi francorum regis germanum fratrem:caterinam balduini conſtantinopolitani imperatoris ulltimi filiam accipere uxorem:qui ueniens anno iubileo romam fauores illi recuperando imperio a bonifacio pontifice impetrauit. Quos quidem nulla ratione alia põtifex ſpopõdit:q̃ quia alteram ipſe expeditionem recipienda hieroſolyma deſtinauerat:ſperabatq; ducẽ ei præficere:qui acceptis i exercitum cupientiſſimis ex toto orbe chriſtianis utriq; negocio ſatiſfaceret. Prius uero q̃ deſtinatũ huiuſmodi ducem pontifex declararet: carolum iuſſit ualeſium copias in agrum romanum q̃taſcũq; poſſet ex galiis traducere:quas eo qui iubileum ſecutus eſt anno:ualeſius in mediocrem exercitum ad Etruriã cum perduxiſſet pontifex cũ inſtituit in patrimonii ſancti petri in thuſcia defenſorem:cuius opa ppoportune florentinus populus:ſi uoluiſſet:utillima uti potuit. In urbe piſtoria :ſicut olim guelfarum gibellinarumq; partium:ſic & nouæ alterius peſtis ãno iubileo initium fuit. Cancellarii gens ditiſſima:& numero multiplicata nimio, quod apes faciũt:emiſſo examine: eſt diuiſa:nec id paci ſuæ:ſed per ſanguinẽ & uulnera clientibus utriq; & piſtorienſi populo i fauorẽ ut erat affectio concurrentibus:& ut tactos ſcelere nomen quoq; oſtenderet. Albos unam:alteram partem nigram placuit appellari:creſcenſq; i dies malum florẽtini ſedare intendentes:ſeipſos infectum fœdatumq; iuerunt. Primores eni capita diuiſionis piſtoria florentiã educti:florẽtinã quoq; ciuitatẽ i albos nigroſq; ſciderũt: ꝙ uiros locupletiſſimos aliq pecunia corrupti:nonnulli affinitatis iure:alii inclinatione:ut fit: anini uel iuuerunt:uel deprimi cõculcariq; curarũt:ſicq; florentia gibellinis florẽtia exterminatis nouã iuenit labẽ:qua guelfi bifariam ſunt diuiſi. Duæ familiæ emulatione pridem & odio contendentes donati nigroꝝ alboꝝ circuli ſeſe factionũ capita exhibuerunt:nihil uero magis ab hoc exorto recẽs malo timuerunt magiſtratus:q̃ ne gibellini exules ab altera partiũ educerẽtur. Hic miſſis oratoribus legatũ a bonifacio põtifice cardinalẽ oſtienſem componẽdis rebus impetrauerũt:qui a circuloꝝ factione ſpretus:urbi ſacris interdicto iratum plenus in terram eccleſiæ rediit:pontifexq; facinora correcturus:quæ in dies

maiora florētiæ committebantur:carolū ualesium ab ætrusco sancti petri patrimonio illuccum copiis accedere iussit. Prius uero q̃ florentiam is attigeret:pistorienses albæ factionis andrea girardino equite florētino instante:nigros urbe expulerunt:omniaq́; in eorum rebus & bonis nefaria commiserunt. Ex lucæ:quam urbem id quoq; incendiū afflauerat:interminelli alborum duces:obiciorum familiæ nobilis primario interfecto nigros:quibus præerat:ut pellerent armis annixi sunt. Sed hi armis de repente correptis: uictores illos patria præcipites eiecere. Veniens florentiam carolus hinc a multis cū honore acceptus:hinc a nonnullis pene repulsus est. Vnde eo uocante reuersus est ostiensis florentiam:cui præsente carolo prima fuit cura ciuitatem in unicam:ut paulo ante fuerat:partem guelfam coniungere:& circulis donatisq; pacificatis priores ex utrisq; pari numero delegit:cursuisq; donatus et nigro aperta contumacia restiterūt. Quare his etiam nominatim ecclesiastico suppositis interdicto rediit ad pōtificem. Mansit tamen carolus:nec prius inde abiit:q̃ ad quitū moræ apud florentinos factæ mensem:albæ factionis ciuibus per arma pulsis maiora florentiæ & per agrum commiti scelera uidit: q̃ quæ mitissimi & uere regii uir ingenii inspicere posset. Bonifacius interea pontifex destinato mente & animo sui exercitus accersendo duci manum apponens:appameensem episcopum ad philippum francorū regem miserat oratorem:qui episcopus pontifici a quo missus erat:uehementia atq; etiam fastu 'adsimillimus: postq̃ suasiones precesq; parum uisæ sunt mouendo regi:& isententiam ducendo efficaces: quæq; extrema excommunicationem regniq; priuationem non timuit comminari:sed par fuit illius arrogātiæ regis leuitas:in carcerem enim coniectum iussit parum ciuiliter custodiri. Sed alter a pōtifice ueniens nuncius narbonensis archidiaconus:postq̃ dimittēdo episcopo regē durū uidit: duriora & ipse pontificis mandara protulit. Protestatus enim regnum franciæ ad romanam spectare ecclesiam illum monuit:ut a regalibus abstinens gerendis muneribus:quicquid a regno in id tempus sibi quæsitum erat:pontifici & ecclesiæ conseruaret:quinetiam adstantes:qui forte salutatū regem conuenerant prælatos principesq;:& cæteram nobilitatem atq; militiam archidiaconus pontificis uerbis a iuramento absoluens:quo regi fuerant aliquando obligati:iussit:ut primo quoquo tempore & ipsi & cæteri :ad quorum aures ea admonitio perueniret:romam ad pontificem se conferrent:pronunciauit : & paulo post archidiaconus indulgentias:concessiones:indulta:& gratias quotquot id regnū ad eam diem a pontificibus romanis habuerat:tandiu suspensas censeri:quoad singulas euiq; a Bonifacio pōtifice denuo impetrassent. Liberauit itaq; Rex appamēēsem episcopū:& regnicolas edicto monuit:ne romā quis se isciо:aut accederet:aut pecunias quacūq; causa trāsmitteret. Secundus iam erat a iubileo annus:in quo carolus ualesius rem cō sobrini regis secundi caroli neapolitanam ut erigeret ex ætruria in apuliam cum copiis omnibus se contulerat:nec fuerat id octauo bonifacio pōtifici molestū: postq̃ sua de spe auxilii Regis franciæ deciderat. Et ualesius in calabriam ducens prædam quidem animalium ingentem abegit:sed neminem armis resistentem obuiū habuit. Fredericus enī congredi prælio non ausus:pacis primus fecit mentionem:quæ in hūc maxime modum cōstituta est. Redditis nāq; & urbibus & oppidis de italia captis: & captiuis hincinde liberatis:permissus est fredericus a gallicis rege carolo filiis & ualesio comite iureiurando spōdētibus q̃diu uixisset trinacriam obtinere. At apud florētiam pulsis albarum partiū

ciuibus:& carolo ualesio ob eam indignitatem:ad bonifacium:sicut ostēdimus reuerso: multa sunt secuta:quæ Dantis aldegerii poetæ florentini uerbis dictata certioris noticiæ sūt:q̄ a uilano ptholemeoq; lucensi referri uideamus. Dantes ī alborum partibus annumeratus:urbe florētia extorres ad cū cōfluxerūt:acceptusq; est ab utraq; in belli ducem scarpetta ordelafus uir nobilis:& gibellinorū ī foroliuio prīceps eo quoq; uocatus accessit Vgutio fagiolanus multa tūc ī apēnino:qui foroliuio ē proximior:castella possidēs:peritissimus ea etate exercituum ductor:bononiēsesq; parti tūc fauētes gibellinæ foroliuiū accessere. Et canis grandis scaliger:ueronæ tūc primū dominio potitus a predictis omnibus foroliuii agētibus p Dātis legionē oratus auxilia eqtū peditūq; cōcessit. Innuūt aūt nobis peregrini calui foroliuiēsis scarpetæ epistolarum magistri extātes litteræ crebram Dantis mētionem habētes:a quo dictabātur:fuisse prædictis animum ī agrum mugellanū ad ubaldinorum terrā:& īde florentiā se conferre. Iuerūtq; aduerso fluuio anomone. Sed siue casu:siue id resciuerit:Florentini lucēsiū auxilio freti:pistoriensē primo agrū populati sūt:deīde in mugellanā delati uallem:ubaldinæ gētis queq; meliora occupauerant loca:cum extorrū exercitus trāsmisso apēnino ad politianum descendēs castra firmauit:a quibus fame magis q̄ hostiū metu cum proficisci inciperent:florentinus lucensisq; exercitus superuenit:profectioneq; in fugam conuersa:capti sunt extorrūm et quidem ex primoribus nonnulli:de quibus florentiæ sumptū est cū crudelitate supplicium:& dissipatus potius q̄ maximo affectus incōmodo:tantus extorrū exercitus ī Romādiolam est reuersus. Cælebrauerat iterea philippus rex francorū apud parisios prouinciale conciliū:& ecclesiasticis simul ac nobilitatis sæculariū primoribus æque cēsentibus:ad sedem apostolicā ī se mitiorē æquiorēq; appellauerat. Forte paucis ante mensibus Sarra colūnensis romanus ī galliis fuerat a rege sustētatus:qui horrēdo illū remigādi seruitio liberauerat. Cum enī cathelana triremis:in qua miser sarra detinebatur:litoribus magis q̄ portu massiliæ adhesisset:Sarra nobilem casu prope in scapha adnauigantem paucis & perpropere allocutus quis esset admonuit:& facie ipsa:oculisq; magis q̄ uerbis liberationem suam:salutemq; orauit. Quod cum rex resciuisset fama uiri & pontificis odio adductus:multas immisit triremes:quæ repertū sarram his qui detinebāt etiā dū liberaret īcognitum eduxerunt. Eū rex pontificis pniciem machinari cupiētem non prius exaudiuit:q̄ ex italia est allarum pōtificē ipsum alberto austriæ duci a germanis electoribus declarato īperii romani titulū prius multotiēs denegatū ita spopōdisse:ut rex quoq; francorū fieri pateretur. Quod cū albertus cōsensisset:Pōtifex una eadēq; cælebritate:hic philippū franciæ regno priuatū:inde albertū romano simul & illo ornatū pronūciauit. Philippus interim a sarra edoctus Goielmū quēdam nogaretiū equitē sibi fidū:ea per omne regnū disseminata profectionis causa romā petere iussit:tanq̄ appellationis apud parisios a cōcilio a se factæ libellum ferret pontifici uel a cardinalibus sibi amicioribus exhibēdum. Accæpisse aūt constat nogaretiū romæ appulsū ad ducentos equites gallicos:qui carolo ualesio militantes:desidia potius q̄ perfidia remorati ducem suū subsequi differebāt. Sarra interim eodē quo abiret mētito seruili habitu in latinā redierat regionē:qui nogaretiū quid acturus esset:eū certiorem factum ferentini tāq̄ ex improuiso adesse iussisset:ananiam noctu ingressus est:& ananinis ueteribus amicis operā nauātibus bonifacium pōtificē in paterna domo:& in eodē in quo genitus fuerat cubiculo:ualuis ui refra-

ctis obstupescētē:& unde a quibusue impetus fieret ignorantē primus ipse propria manu cæpit. Perductū romā pontificem intra quartū uigesimū diē iterisse satis constat:genus mortis cum uarie tradatur:nō nisi uiolentum ut credamus fuisse inclinat aius. Territi eo pōtificis casu cardinales perusiam accessere:ubi ad duodecimā mortis bonifacii diem Benedictum undecimum natione taruisinum & ordinis prædicatorū pōtificē creauere. Qui guilelmum cum quinq; ciuibus ananinis excōmunicatos pronunciās: eadē actione ioānem & iacobū cardinales tāq̄ iiuste dānatos ad dignitates patrimoniiq; & beneficiorum possessionem ea restituit cōditione:ut capello cardinalatus insigni aliq̄diu abstinerēt. Regi autem frāciæ titulum libertates & priuilegia restituit: quæ abstulerat bonifacius. habuit is pōtifex curæ Florētini populi pacificationem:Nicolaumq; pratensem romanæ ecclesiæ cardinalē ad id misit:qui plæbis fauori in primis captādo: prudēti astutoq; consilio est usus. Plæbem enī in uigiti distribuēs partes: signiferos unicuiq; attribuit:a qbus in oppressorum defensionē:aliāue ciuitatis necessitatem conuocari dirigiq; possent. Qua fretus parata sibi in multitudine gratia exules in patriā ut reduceret: intentauit. Eaq; in re usqueadeo progressus est:ut illi arretio & romandiola ab eo accersiti agrū attigerint florentinum. Quod cū ē ī urbe scitum:arma nobilitas æque ac plæbs cæpit tanto tumultu:ut sibi timens cardinalis pratum perpropere se cōtulerit:ubi similis intentata exulū reductio:cū non successisset ad pōtificem reuersurus:Pratum & Forentiā ecclesiastico supposuit iterdicto:post cuius profectionem pluribus iter se cædibus & incendiis q̄ unq̄ ante debaccati sunt. Et pōtifex nicolaus his:quæ legatus retulerat:& aliis quæ postea Florentiæ gerebantur:audītis:duodecim ex primoribus ciuitatis ad se per litteras & nūcios accersiuit. Sub quorum aduentum pōtifex ipse nono pontificatus sui mense obiit:ciuesq; ipsi non modo infecta:sed nec etiam intentata in patriā sunt reuersi. Sede apostolica uacāte extorres Florentini albaꝝ partiū:& gibellini:quos ī Romandiola secessisse ostendimus:siue sua sponte:siue a nicolao cardinale pratense:ut inferebatur admoniti; clandestino impetu in patriā reuerti intentarūt. Ex agro enī bononiensi mouentes occultis per mugellanos tramitibus ad portā prope urbis:quæ est uia bononiēsi prius peruenerint q̄ eorum accessus fama & subito allatus ut sit nūcius: incredulos primo post territos ciues:& ipsos magistratus ad arma commouerit. Nec erant per id tēporis excitati perfectiq; satis muri:quos nūc extantes producto ad ultimum pomerio superimponere cœperant. Itaq; extorres nouem milia pedites:mille ducenti equites irrupere:nulloq; qui resisteret:inuēto ad ædē uirginis annunciatæ quadrato agmine peruenerūt. Eo primū loco ad uias:quæ in urbē ducūt ædibus frequentiorē:ciues uisi sūt:repagula obiicientes:armaq; ad resistētiā ostentātes:& erat primū noctis crepusculū:qđ quidem animo firmis circūstantibusq; extorribus tempestiuum esse potuit. intrinsecis oia ī noctis umbra suspicaturis peiora:& uictoriā facillime cōcessuris. Sed cū urbem ingressi trepidam:partim ducibus inconsultis ac omnino insciis ad prædā:partim uindictam: partim ad amicorum colloquia dilabūtur: cōspecti per uicos uagabūdi populum uicatim conglobatum in se cōciuere:paucisq; cū plurimi præualerent:refugientium strepitus clamorq; multis simul locis ad signa relatus exercitum aduenam omnem uariis conflatum ex populis in urbe aliena pauore impleuit. Ita nullo pellente præpotens exercitus paratam: ac prope partā tantæ urbis uictoriam fugiendo amisit. Maior uero postea

morit bonifa
on sucedit be
d. ordinis p
toru

benedictus
on sucedit

florẽtinos magistratus timor ac urbis seruãdæ desperatio cæpit. Ita cum nullus tunc põ-
tifex romanus eẽt a quo præsidium & opem: ut consueuerant petere possent: ad secundũ
Carolũ regem neapolitanũ cõfugerũt. Qui robertũ filiũ calabriæ ducẽ cũ mille equiti
bus ea cõcessit expressa pactione: ut fœderatorũ florentinis guelforũ ætruriæ populorũ:
q & ipsi opẽ ab eo flagitauerãt: exercitus omnes simul cũ florentinorũ copiis ductitãs: bel
la quæ cũq incũbẽtia uel spõte suscæpta ex suo ipsius arbitrio administraret. Eũq cum
equitatu florennã appulsũ: Lucẽses florẽtiniq ad premẽdã obsidione pistoriam impule
rũt: sed defensabatur a b extorribus: nõ magis florẽtinis q̃ cæterarũ ætruriæ urbiũ albis &
gibellinis: qui Robertũ adusq prati mœnia oppidi repulerũt: de eoq ibi obsidẽdo & mi-
nas iactauerũt: & audax aliquãdo magis q̃ efficax cõsiliũ inierũt. Dũ in ea ætruscis gerũ
tur coarctati i cõclaui a Perusinis cardinales tãdem i bernardũ burdegallẽsem episcopũ
tũc agentẽ i galliis cõuenerũt. Is decreto electionis de se facto apud burdegallam accæ-
Anno salutis M.cccv. pro lugdunũ se cõtulit: & clæmẽtis quinti nomine assũpto: cardinales illuc ad se litteris ac
cersiuit: qui omnino facta parendi mora mẽse augusto anni salutis quinti: terdeciesq cẽ
teni accesserũt. Fuitq ea curiæ trãslatio annis septuagintaquatuor duratura: quæ multas
dei ecclesiæ præuaricationes: multa i uexit christiano populo detrimẽta. Interfuerũt lug-
duni ponoficis coronationi Philippus rex frãciæ Carolusq frater suus i frãciã ex italia
reuersus. Ioãnes dux britãniæ: & qcqd nobilitatis ois gallia tũc habebat. Dũq põpa eius
cælebritatis ex more & per urbẽ duceretur: muri pinna gẽoũ pressura incubãtiũ impul
sa corruit: cuius casu Dux britãniæ: & multi ignotiores oppressi interiere: Carolus regis
frater debilitatus: & Põtifex ipse adeo i turbã præceps deturbatus est: ut mitra ex capite
excussa iaspidẽ preciosissimũ amiserit. Creauit uero clæmẽs cardinales ex galliis tã mul
tos: ut facile tũc cõiectura omnes assequi potuerit: põtificẽ romanũ deinceps non nisi ex
gallicis creari posse. Italiæ aũt & urbi romæ uisus est satisfecisse in duobus: Iacobo & io-
anne colũniensibus: quos ad capellũ & integrã dignitatẽ restituit. Ne aũt romani curiæ
absentiam diuturniorẽ: sicut sibi conscius erat: futurã ægre ferentes omnino rebellarent:
tres cardinales attributa senatorii muneris potestate: romã accedere curauit. Et cũ sardi-
niã saraceni pisanorum a bello genuẽsi laboratiũ dominio subtraxissent: eã põtifex ea cõ
ditione frederico siciliæ regi cõcessit: ut illi recipiẽdæ illico manũ apponeret. Forte per id
temporis Veneti societate belli cũ secũdo carolo neapolitano rege inita: iperiũ cõstãtino-
politanũ iuadere cõstituerãt. Quod cũ timeret futurũ rex rassiæ: nũc despotũ appellãt:
clæmentẽ romanũ põtificẽ legatos poposcit: quibus sese & populos sibi subditos dedere
spopõdit in catholicæ ecclesiæ unionẽ. Sed cum carolus rex: uenetiq a belli motibus re-
frixissent legatos ad se missos Rassus rex de prisco gentis more delusit. Eodẽq anno sa-
Anno salutis M.cccvii. lutis septimo terdecies centeno in rebus christianis uarii motus agitationesq inciderũt.
Dulcinus quidã & margarita uxor sua hæresiarchæ apud urbẽ lõbardiæ nouariã secta
tores utriusq sexus ad mille nacti: uirus diffundere cœperãt: eo pniciosius: quo sacerdo
tes & religiosos i populorũ iudiciã adductos: spnẽtes simulatã puritatẽ quãdã: & inocẽtiã
uitæ pponebãt: secũdũ quã imixti femellis mares lasciuia ad libitũ debaccari. Eos itaq
imisi a clæmẽte romano põtifice nuncii in montem coactos excelsum alpibus cõtinẽtẽ
fame & frigore cõfectos ad unũ sustulerunt. Et maioris mali fomes tẽplarii multis ante
annis i asiæ bellis: quæ aduersus infideles gesta sunt: gloriosi sceleris sunt conuicti oium

pernicioſiſſimi. Chriſtũ eni ſpernẽtes blaſphemanteſq; ac penitus deridẽtes: pro quo pu
gnare conſueuerant: eos turcis & ſaracenis cõſenſiſſe: & noſtrorũ expeditionibus fuiſſe
aduerſaros conſtitit. Vnde multis eorum uario affectis ſupplicio: cæteri oẽs prælus red
ditibuſq;: & bonis quæ poſſidebãt ampliſſimis ſpoliati ſunt: quæ parti conceſſa ſunt rho
diis hieroſolymæ hoſpitalariis: partim nouis attributa religionibus ĩ hiſpania aduerſus
ſaracenos: beticã olim nũc granatã incolẽtes a põtifice inſtitutis. Et forte eodem ãno ac
cidit Rhodum inſulam a ſaracenis capi turcis: quã hoſpitalarii nouis aucti opibus recæ
perũt. Albertũ etiam imperatorem ex hauſtria romanũ: nepos ex fratre apperitũ inſidus
trucidauit. Per id quoq; temporis magni quæſtus & prædæ pium facinus commiſit phi
lippus rex franciæ: pulſis ex omni regno iudeis: quos diuitias poſſidentes eximias eũ ſin
gulis ueſtimentis abire pmiſit. Fecerat romani imperii quoad rem italicã uacatio: ut oẽs
pene urbes ſolitæ imperio parere tyrannis eodẽ pene capitaneatus titulo appellatis ſub
eſſent. Nãq; tres de quibus ſupra eſt dictum imperatores ab acceſſu in italiam abſtinue
rant: ut nõ abſurde imperium uacaſſe dicamus: hinc uerona ſcaligeros: mantua paſſeri
nos: padua carrariẽſes habebat: & marchiones eſtenſes: quos anno ante ſexageſimo ſa
linguerra eiecto: ferrariam pro eccleſia adminiſtraſſe oſtendimus: Mutinæ & regio ur
bibus poſt annũ iubileũ frena impoſuerant: ad tantũq; deuenerãt potẽtatu: ut ſecundus
carolus rex neapolitanus beatricem filiã ex maria regina uxore ſuſcæptam: azzoni tunc
marchioni dederit in uxorem: cuius matrimonii honore & lætitia azzo haudquaq̃ diu
gaudere potuit: anno enĩ quinto a iubileo & eius matrimonii primo friſcus quidã adole
ſcens: quẽ ex aliena uxore ſibi filiũ eſſe dicebat: cũ dolo captum ĩ carcere mori coegit. Et
ferrariẽſibus nõnullis: epiſcopoq; in primis adnitentibus ferrariæ mutinæ: & regii domi
niũ obtinuit. Rogatiq; ueneti copias friſco auxiliares cum nauigio imiſerunt. Caſtellũ
enim thealdũ nomine ponti erat impoſitũ: quo padus ab urbe in ripã tranſmittitur: uiæ
continẽtẽ bononiã perducenti: quod caſtellum abſq; nauigio capi poſſe friſcus diffide
bat. Eos motus cum intellexiſſet cardinalis cognomine pelagura: quẽ clæmẽs pontifex
bononiam legatum miſerat: uenetis ſub anathematis cõminatione iuſſit: ut a re ferrariẽſi
abſtinentes: copias inde deducerent. Hiq; machinis interea caſtello thealdo appulſis: &
nauibus ferrariẽſium: qui propoſito de uulgi cõſuetudine mutato: populi & eccleſiæ do
minium acclamabãt: ubiq; incẽſis: partẽ quoq; urbis põti contiguam cæperãt: nec prius
exaudiri inter prælii tumultũ legati iuſſa potuerunt: q̃ pons a uenetis igni ferroq; interru
ptus: & caſtellum thealdũ fuerit occupatũ. Friſcus iterea populum ſibi rebellẽ domare
aggreſſus: Rainaldo quodam de marcharia equitũ ductore opera crudeliter nauãte fre
tus: ferrariã pene mediã ĩcendit. Sedato parũper a uenetis tumultu: deditionẽ illis exclu
ſo friſco facere conſenſerunt. Tuncq; ferrariẽſes tanq̃ ĩ ſubiectionem accæpti a mõtibus
temperarunt. Pelagura legatus interim crucesignãdos propoſitis auctoritate apoſtoli
ca uitæ eternæ præmiis Venetos ferrarienſeſq; bononiã cõuocauerat. Et pontifex clæ
mens quintus uenetis publice apud auenionem excõmunicatis interdixerat ſacris: quos
ubicũq; reperirentur capi iuſſit: pro ſeruiſq; uenundari. Quãobrem factũ eſt: ut apud
lõdonum flandrenſeſq;: & galliarum loca multi ualoris Venetorum mercimonia ĩ præ
dam a locorum dominis fuerint direpta. Miſerat item clæmens pontifex romanus
præter pelaguram legatum: duos quoq; in æturiam cardinales: qui eius prouinciæ mo

tus bellaq; componerent: illicq; a pistoria inchoãtes: quã oppressione guelforum liberare quærebãt: Roberto duci calabriæ: ætruscisq; simul omnibus: ut eam urbem obsidione leuarent: anathematis & interdicti comminationibus edixerunt. Robertũ dicto legatorũ parentem: omnes ætrusci præter florentinos & lucenses secuti sunt. Interdictum itaq; est sacris lucæ & florentiæ ciuitatibus: & Robertus nouũ pontificem salutaturus: Auenionẽ accessit. Paulo post pistorienses obsidionis longitudine fatigati: & fame pressi deditionẽ his fecerunt cõditionibus: ut exulibus florentinis aliarũq; prouinciarum gibellinis: qui præsidio pauci ierant: permissis abire ciuibus a uictore irato esset impunitas. Potiti urbe florentini lucensesq;: & ciuiũ quidem sanguine temperarunt: urbis uero mœnibus solo æquatis: fossas quoq; ab ipso pistoriẽsi populo cõpleri curarunt: agroq; eius urbis duabus ipsis ciuitatibus applicato: redacta ĩ eas pistoria: utriusq; iurisdictioni subiecta mãsit. Erat is ãnus pontificatus clæmẽtis secundus: quo item florentini re pistoriensi confecta: priusq̃ copias reducerent gentis ubaldinæ in agro mugellano reliquias persecuti ad accianicum duxerunt: quod oppidum arduo supra uiam bononiensem loco sitũ: male a discordibus inter se ubaldinis defensatũ: & pecuniaria pactione receptũ diruerunt: ex eiusq; populo ĩ plana ad uiæ bononiẽsis tabernas hospitatorias perducto extãs oppidũ scarparia: sicut & tabernis erat nomẽ appellatum: paruo tempore ædificatum est. Cum reuersi ad põtificẽ cardinales ea retulissẽt: quæ in ætruscis fiebãt: is reformãdæ prouinciæ auidus: Neapolionem ursinum cardinalem eo legatum misit: fore sperãs: ut apud florẽtinos lucẽsesq; suarum studiosis partium cardinalis multum auctoritatis momentiq; haberet. Sed is haud secus q̃ primi duo spretus: & cum copiis: quas accurate cõtraxerat: repulsus: interdicto a primis duobus in florentiã lucãq; denunciato per aggrauationes processum confirmato ad põtificem est reuersus. Tãtum uero abfuit: ut interdictũ timuerint florẽtini: q; religiosos ecclesiasticosq; suorum locorum maioribus q̃ possent cõferre tributis: grauatos crudelissime ab exactoribus uexari exhaurir':q; permiserũt. Quã obrem magna deus calamitate Florentinos afflixit. Cursium enim donatum ciuem amplissimum: & de eo populo in primis benemeritum: patria ut eiicerent: diu multumq; in urbe tumultuatũ est: ut cædes in præliis incendiaq; commissa sint. Tãdem cursius dum fugeret est cõfossus: nec aliam æmuli prætenderũt ei facto causam: q̃ q; ugutionis fagiolani: de quo supra diximus filiam uxorẽ duxerat. Et per id temporis arretinus populus simili ingratitudine usus: tarlatos ciues suos de ciuitate optime meritos: guelfis exulibus in patriam reductis per arma eiecerũt. Apparuitq; exinde florentinos arretio per guelforum reductionem fuisse potitos. Nec paruo ipsi etiam florentini tũc ĩ lucẽses socios scelere sunt usi. Pistoriam enim fossa coactæ multitudinis labore: dies noctesq; continuato purgata: & portis ualloq; dum muri reficerentur circũductis: cõmunitam sibiipsis post habito lucẽsi propriã retinuerũt. Nec multi intercesserũt dies: cum Vgutio fagiolanus generi iniuriam in guelforum damnis ulcisci cupiens: Tarlatos in arretium redire adiuuit. Pelagura interim crucesignatis apud bononiam ingentem exercitum coactis: florentinos opem poposcit: qui equitatum haudquaq̃ paruum sub signis quatuor miserunt. Quod cum rescissent ferrarienses: uenetis & frisco rebellantes: eas omnes legati copias in urbem admiserunt: ductũq; est ad castelli thealdi oppugnationẽ: multa utrobiq;: sed in uenetis maior commissa est cædes. Vnde factum ẽ ut ueneti: quod per ora-

tores ad pontificem missos facere quærebãt:coacti uiribus:urbe ferraria prius:post eius
castello thealdo excesserunt. Quibus põtifex absolutionem illico & pacem dedit. Et pe
lagura legatus florentinam urbem pariter ob datos equitatus fauores ĩterdicto leuauit
Octano dehinc terdecies centeno salutis anno secundus carolus rex neapolitanus diem
uitæ clausit extremum. Robertusq; filius habita a pontifice:apud quem erat regni cõfir
matione in italiam rediit. Sed dum is in itinere agit:Lambertus bernardinusq; fratres de
polenta Rauẽnæ tunc primarii ciues:ac prope domini castrum marcomama:quod ad
sanctum albertũ in padi ripa ueneti tenebant:ferrariensium opera inscio pelagura cardi
nale præstita ceperunt. Quæ causa impulit pelaguram:ut Roberto regi bononiam de
itinere appulso ferrariam commiserit pro põtifice & ecclesia gubernãdam. Isq; degum
della rapta hispanum:siue ut appellãt cathelanum multa in beneuẽtanis oppida & castel
la tenẽtem eius urbis præfectum prætoremq; cum cathelana cohorte reliquit. Nondũ
que bononia Robertus erat profectus:cum ferrariensis populi pars maxima in tumultũ
concita:pars dominium populare:pars reductionem nobilium estensium acclamauit.
tunc dimissi a castello thealdo:qui inerant præsidio cathelani:comprræhensos ex plæbe
duodetriginta in furcas suspenderũt: de cæteris numero multis pariter in tumultu ca-
ptis Degus nullum aliud supplicium sumi uoluit:q̃ in carcerem coniecti:tantum pecu-
niæ redẽptionẽ penderent:q̃ta igenio posset ab eis & uiribus extorqueri. Eius etiã anni
initio electores germani apud francofordiam conuenientes:henricum lucimburgẽsem
in romanum imperatorem delegerunt. Quem & aquisgranum germani regni corona
& infulis decorarunt. Legatiq; ipsius regis cum romanum pontificem auenione agẽtẽ
adiissent:petitam romani imperii confirmationem:ea impetrarunt condirione:ut intra bĩ
ennium italiam ingressus:Romam coronandus accederet. Non autem præfixi termini
finem expectauit henricus:sed præmissis in italiam oratoribus ad propinqua alpibus re
gni germaniæ loca italiæ continentia uenit. Primiq; ex italis aditi sunt ab iperatoris ora-
toribus florentini:quos imperator creationis suæ initio apud frãcofordiam didicerat no
minis imperatorii in italiaque cæteris omnibus hostes esse. Nam multos fuisse constat
italos patria pulsos:præsertim gibellinos non ætruriæ magis q̃ omnium italiæ regionũ:
qui noua deligendi creatione etiam apud electores expectata:illum in magnam uicto-
riæ & amplitudinis spem erectum:quid agendnm prouidendumq; esset subito edocue-
runt. Tripartita fuisse traditur imperatoris oratorum ad florentinos expositio mandato-
rum:q; primo loco imperatoris omnium sapientissimi potentissimiq; tunc creati barba-
rarũ numerus gentium:quas traducturus sit in italiam pro maximo ac prope infinito re
latus:petitus secundo loco intra florentiam urbem cum aduenisset receptus: & cessatio
ab iniuriis uicinorum:præsertim arretinorũ iussa ẽ. Dantes aldegerius foroliuii tũc agẽs
in epistola ad canem grandem scaligerum ueronensem partis albæ extorrum:& suo no-
mine datam:quam peregrinus caluus scriptam reliquit:talia dicit de responsione supradi-
ctæ expositioni:a florentinis urbem tenentibus tunc facta:per quæ temeritatis & petu-
lantiæ ac cæcitatis sedentes ad clauũ notat:adeo ut beneuenutus imolensis:quẽ peregrini
scripta legisse crediderim Dantem asserat:hinc cœpisse Florẽtinos epitetos cæcos appel
lare:responsum enim fuisse innuit:non esse satis quæ oratores primo loco duxerint:uero
similia ac sibi inuicem cohærẽtia:imperatorem romanum sicut illi dixerint:& ipsi spe-

Anno salutis M.ccc viii.

rent sapiētissimum barbaros immanem gentem in italiam esse ducturum:quod alii consueuerūt romani pricipes italis in barbariem extra italiam : non barbaris semper perniciosis:& romano nomini hostibus i italia uti. De receptu quid expediat deceatq; posthac: & in tempore responsuros. Arretini cessationem belli cōtra imperatoris officiū peti:cuius in primis partes sint:eiectos patria:quod populus in eo bello quærat Florētinus:ut reducat eniti. Profecti Florentia oratores arretium petiuerūt:& firmos per se tarlatos:fagiolanumq; in spē opis imperatoriæ erectos reddiderūt:adeo firmiores:ut repulsi prælis Florentini agro excesserint arretino. Angebātur tamē animis Florētini in henrici aduentus timorem suspensi. quum ueniens a bononia robertus Rex neapolitanus eos recreauit. Is enim qui henrici in italiam aduentum formidaret:præsidia sibi aduersus eum cōparare studebat. Quare moratus aliquot dies florētiæ:omne guelfum æturiæ nomen in pristinam cum Florētinis societatem restrinxit:cuius ipse caput principemq; cōstituit: pollicitus sese copias:q̄primum henricus appropinquare cœpisset præsidio imissurum. Transgresso interim alpes henrico: Thaurinēses: ad quos primum descensurus erat:populariter obuiam profecti sese & urbem eius arbitrio permisere. Pariter paulo post fecerunt astenses:quibus urbibus rex dedit uicarios:iubens ut populos in primis inter se pacificos conseruarēt. Exinde philippus papiæ comes:symon colubianus uercellarum: antonius uisceragus laudæ:urbiū primarii ciues:uel potius tyrannuli henrico occurrētes: datos ab eo uicarios:in urbē quisq; suam accæperunt:& alboinus canisq; grandis scaligeri ueronēses:obediētiam henrico per oratores:subiectionēq; polliciti sunt. Mediolanum urbem familiæ duæ Turriani & uicecomites potentatu pares:& hostes magis aperti q̄ æmuli premebant:potius q̄ aut ipsi gubernarent:aut a populo permitterēt gubernari. Guidoq; turrianus guelfæ:mattheus uicecomes gibellinæ factionum principes erant. Itaq; etsi guido capitaneatus populi magistratum tunc gerens:henrici in italiam aduentu lætatus erat:q; eum guelfis fauturum sperabat:tamen ueritus:ne mattheus gratiā occupaturus aliquid machinaretur cū copiis accurate cōtractis in agri mediolanēsis finibus se continuit. Mattheus uero uicecomes ad lupoldū austriæ ducem diu sibi notum mittens:per eum henrico spem fecit:fore ut appulsis mediolano copiis :plenum illi dominium a populo traderetur. Quod cum rescisset guido:in urbēq; redisset:ad arma concursum est:erātq; prælio factiones decertaturæ:cū henrici exercitus urbi appropiquans utrosq; terruit:pariter ueritos:ne in alterius fauorē henricus procliuior aduenisset. Guelfi tamen & numero & magistratus:quē gerebat guido fauore præstabāt: quos constabat henricum studio partium libētissime admissuros hinc nulla ratione alia sumi ab eis arma apparebat:q̄ ut cæsis pulsisq; gibellinis:nouarum quæ fieret rerum mutatione soli quietioresq; gauderēt. Ea intelligēs henricus pacis cōstituēdæ auidus:urbem ab utrisq; publico cōsilio in dominatum accæpit:& guidonem insigni munere honestatū:ut sibi obligaret:uercellis donauit:Galleario spōdēs matthei uicecomitis filio: quem secum romam ducere constituisset: equitum præfecturam:lupoldusq; austriæ dux:cum germanorum cohortibus in uicecomitum gratificationem urbi præsidio est impositus. Audita mediolani dedirione henrico facta:omnes lombardi circūstantes:præter alexādrinos fidelitatis seruādæ sacramēto sese imperio obligarunt:& cum singuli uicarios accæpissent regios:nullus fuit:aut populus liber:aut in ciuitate aliqua tyrānus: & factionis pri-

marius:qui eiectos prius aduersæ factionis principes:atq; multitudinem in patriã iussus
a uicario non admiserit. Soliq; tunc e remotioribus patauini nõ satis pariturí uidebãtur:
q̃ eos uicini ferrarienses atq; bononienses a rege roberto admoniti incitarẽt. Hẽricus in-
terim ferream imperii corolam:nõ modoetiæ:ut debuit:sed mediolani recæpit:cuius mu
neris exequẽdi cælebritas maiore facta est impendio:q̃ cui ærariũ mediolanense suffe-
cerit. Vnde hinc mattheo:inde guidone certatim adnitentibus:tributo etiã insolito ciui-
tas est grauata. Fuit id plæbi molestissimum:& murmur primo post clamores sẽsim ex-
audiri igeminatã:auctã esse mediolanẽsi populo seruitutem non introductam diu expe
ctatã ab imperio libertatem:& manum rapinis germani apposuerãt:quos factiosi rerũ
nouarũ & tumultus pariter auidi adiuuarent:tãdem ad arma est uẽtũ: germaniq; princi
pio territi:cũ cædes in suis & uulnera ederẽtur:introductis quæ i suburbiis & agro erãt
dispersæ: copiis:apto in utrãq; factionem prælio decertare cœperũt. Sed galeatius uice-
comes magno usus hastu:mattheo genitore domi tanq̃ ad arcẽ suorũ seruãdam: relicto
duci lupoldo:& germanis ad eum cõglobatis adhæsit:tumultus et plæbis audaciæ: ac te
meritatis causam oẽm & culpam in turrianos referẽs:tyrãnidem affectãtes:nec fuit dif-
ficile furentes per se germanos accẽdere: paresq; odio germani:& Gibellini in turrianos
sũt delati. Erãt hi cũ magna populi pte cõstipati:i platea ædi subiecta uirginis:quã nouã
uocant:qd agerẽt dubii:q̃ imperio & populo aduersari pariter nefariũ esse ducerent. Ad
primum itaq; ipetũ admirabũdi ac prope amẽtes dissipati sũt. Pugna deinde ad uicos re
lata cædes utrinq; promiscua fuit. Guido oĩum primus uicecomitum insidias recogno-
scens cũ filiis in fugam est uersus:quẽ suorum pars maxima ẽ secuta. Profectiq; uerce-
lensi porta oẽs cum pueris & uxoribus uercellas petiere:debaccatiq; i diuersam factionẽ
uicecomites ad triginta illius primores:in quis quatuor ex turrianis fuere iperatoris mili
tum germanorum auxilio interfecerunt. Ad eũ exciti tumultũ nõnulli lombardiæ popu
li a promissa henrico fide recesserũt. Primiq; & eodẽ simul die cremonẽses ac cremẽses
impositum a rege uicariũ:& gibellinos armis nõ sine cædibus expulerũt. Magiiq; Bri-
xiani guelfarũ partiũ duces teobaldũ brusatũ aduersæ factionis pricipẽ paulo ante iussu
regis reductum:cum iterficere quæsiuissent:is de fuga contulit se ad hẽricũ. Pariter par
mæ rubei paulo ante henrico iubẽte a giberto corrigiense i patriã redire permissi:ab eo-
dem patria sunt eiecti. His quæ tot in locis fiebãt:rebellionibus auditis:hẽricus urbe me
diolano uicecomitũ curæ & custodiæ relicta: exercitũ tũc primũ simul coactũ i italia ui
sũ:i cremonẽses duxit:cuius urbis guelfi resistere diffisi:brixiã cum uxoribus:pueris:&
asportata leuiore supellectile emigrarũt. Cremẽses uero seditione facta:mitius secũ agi
supplices ipetrauere. Sed cremonæ a gibellinis deditæ mœnia portasq; et guelforum do
mos cũ germani euertissent:Cremã quoq; reddiderũt minore excidio imunitã. Ad eius
facti terrorẽ parmẽses gibellini:eiectis guelfis accersitũ & precibus ipetratũ regis uica-
riũ habuerũt. Duxit paulo post in brixiã henricus:ad quã urbem a ppriis alienigenisq;
guelfis probe defensatam aliq̃diu sedere coactus est. Editaq; i agro omnium:quæ excin
di:uri:euertiq; potuerũt:uastitas adhibitæ oppugnatiõibus machinæ: cuniculi sũt acti:
& tãdẽ fugiẽtibus i mõtana guelfis:dedita a guelfis:urbs murorũ portarũq; munitiones
amisit:nec aliter ibi q̃ cremonæ a guelforũ ædibus uel excidio uel icẽdio tẽperatũ ẽ. Ad
placẽtiã uero cũ ducere pariter iratus pararet henricus cardinale de flisco itercedẽte:pla-

cētini eiecto armis alberto ſcotto guelforū duce cōtraria ſentiēte:iperialē uicariū admiſere.Papiā nōnulli i partibus henrici cōſtāter duraſſe:& fœdera a pricipio per philippū comitē cū illo icta obſeruaſſe:nōnulli poſt rebellionē afflictā fuiſſe cōtēdūt.Interea dū henricus primū oppugnāda poſt euertēda brixia occupatus eſt:oratores quos ad uenetos miſerat redeūtes:paratā eſſe rettulerūt eam rēpublicā nauigiū:qđ poſtulaſſet: præbere:quo ad regiones urbi romæ propiquiores cū oi exercitu trāſportarētur.Per qđ itē tempus ueronēſes:uicētini & patauini & taruiſini miſſos ad ſe uicarios accæperunt.Præſidia pariter:quæ dāda eſſe crediderāt admiſſuri.Sed henricus copias itegras ad urbē Romā ducēdas retinere maluit:& uarneriū hauſpergēſem comitē:lombardiæ præſidē inſtituens copias ſibi modicas attribuit: quibuſcū prouinciā cōſeruaret.Ipſe deducētibus:qui
sabaudię dux. apud eum aſſidui erāt:Amideo ſabaudiæ comite.& piſanoꝝ genuenſiumq; oratoribus ꝑ placētinos genuā ſe cōtulit:qua in urbe eū adiit ricardus gambatoſa roberti regis neapolitani orator.Adierūtq; pariter frederici aragonis ſiciliæ regis nūcii:amicitiā & fœdera aduerſus Robertū regē utriq; hoſtem offerētes:quibus benigne henricus reſpōdit:oblatis aſſentiens fœderibus:quæ cū eſſet romæ initurum ſe ſpopōdit: Gambaroſa igitur pro uanis ſimulatione redundātibus:quæ rettulerat uerba:ab henrico ſimulata recæpit. Certū eni henricus habebat a genuēſibus piſaniſq; relatū:Regē robertum romæ:& per ætruriā præpedimēta;& aduerſarios ſuis conatibus:ſuæ coronationi pro uiribus præparaſſe.Nam præter cōfirmatas:ut oſtendimus:p ætrur ā guelfoꝝ ſocietates:q̄primū neapoli agēs hēricū Brixiā obſidere itellexit:ueritus ne illa urbe potitus p bononiā duceret i ætruriā:Digotionē mareſcallū attributo duoꝝ milliū equitatu miſit.Q ui ferrariā bononiāq; primo:poſt florētiā & ætruriā defenſando:prout neceſſarium i tēpore duceret: in partibus cōſeruaret.Digotioq; henricum intelligens genuā acceſſiſſe: Florentiam &
Anno ſalutiſ inde lucā eū copiis ē delatus.Per eūdē undecimum terdecies cētenum ſalutis ānum:clæ
M.ccc.xi. mens qntus pōtifex romanus:cōciliū apud uiēnā narbonēſis galliæ urbē cælebrauit: in
Vienenense/ quo ad alterius anni medietatē protracto:tēplariorum nomen oino extinxit. De ſubueniēdoq; hieroſolymæ multa fecit uerba:quæ in irritū cecidere:& decreta ꝑmulgauit extātia:qbus de ſuo nomine clæmētinis appellatio pſeuerat.At henricus cū menſem tertiū genuæ egiſſet:maris:quā expectauerat:trāquillitate oblata:triremibus quadraginta genuenſiū:ſaonenſiūq; piſas petiit:æquitatu terra p luceſcēs præmiſſo:qbus uaſtitas maxima eſt cōmiſſa .Digotionis uero & additæ a florentinis ſociiſq; bello guelfis copiæ numero germanis longiſſime inferiores:minori q̄ erat opus præſidio lucēſibus fuere. Præmiſit ex ipſis henricus ludouicū ſabaudienſem amidei filiū quingentos equites ducētē: q romā ad ſtephanum columnā accedens in ædibus lateranenſi palatio cōnguis ſe cōtinuit.Idq; gentem urſinā i inuidiā:nouiq; iperatoris ſuſpitionē plurimū cōcitauit.Et florentini i italia poſt henrici in italiā aduentū maximā exulū ſuoꝝ partem in patriā reuocauerāt:confirmādiſq; ſocietatibus a Roberto inſtitutis fuerant intentiſſimi. Q uare agentis apud piſanos henrici:& uaſtantis lucenſem miniatenſemq; agrū germani equitatus:pericula ut cauerent neminem extra urbem & agi:& oppida ac caſtella cōſpici cutauerūt. Variæ a ſcriptoribus quæ ſequunť tradita uidemus. Villanus & ptholemeus ambo ætruſci:ambo his tēporibus ætate ꝓximi contraria ſcripſere.Ille robertū regem &

ursinam gentem romanam in henricum romã ingressũ armat: prælia dicit tribus mẽsibus romæ gesta: & multa ad hæc addit: quæ aliũde: q̃ a ptolemeo falsa esse deprẽdimus. Hic qđ uerũ fuisse nobis constat tres cardinales dicit a clæmẽte romano põtifice legatos romã uenisse henricũ apostolica auctoritate coronaturos: ad quos illico robertus rex ioãnẽ germanũ frẽm suũ magno stipatũ: sed inermi comitatu uenire curauit ut nouo ĩpatori uel simulate congratulatus: pompã redderet sua præsentia ornatiorem. itaq; ptolemei sẽsum nostris suisq; uerbis ordine explicabimus. Profectus pisis henricus secus plumbinũ p orã æturiæ maritimã uiterbium se cõtulit: ad quẽ clerus omnis: & romani populi pars maxima cum uenisset: deduci inde cœptum est põpa in similibus consueta. Perductus ĩ lateranense pallatium henricus: quod uiterbii uiderat: de ursinoꝝ a se colũnensibus equitũ: alienatione uoluit intelligere. Oẽs itaq; urbis primores: & honesto natos loco inferiores ad cõuiuium inuitauit: ut q̃ malo in eũ essent animo absẽtia notarentur. Venerũtq; præter aliã multitudinẽ stephanus colũna: Nicolaus miletus: hannibal hannibaldus: Ioannes sabellus: Theobaldus de cãpo floræ: ut sola ex eius sæculi primatibus defuerit gens ursina: quæ sub ipsũ henrici aduẽtum partem urbis infimã ædibus suis circumadiacẽtẽ tyberi põtiq; Traiani cõtinẽtem ad uiaꝝ exitus repagulis cõmuniuerat: magis uerita: ne aduersa factio quicq̃ ĩ eos machinaretur: incautosq; inuaderet: q̃ quia motus ĩtẽtare quæsiuerit. Ad epuli finem henricus de suo aduentu in hãc sententiã ẽ locutus: Iussu se & pactione a põtifice romano clæmente coactũ uenisse Romã: cũ alias certo sciri a romanis possetum maxime trium cardinaliũ ibi presentium testimonio: q & cõfirmationi electionis de se factæ præsentes aueniõe fuerint: Et romã ad eius coronationẽ legati uenisse cõspiciant: nõ tamẽ tam longi itineris laborẽ sibi fuisse grauem cõsiderantẽ suos se romanos: amãtissimum sibi populum eẽ uisurũ: cũ quo lætos iucũdosq; aliquot dies: cũ quo ludos & cõuiuia amicissime ageret: Sed falsum se iudicio & opinione hostes in ea & si ne causa aduersarios inuenisse: quos nedũ uerbo nunq̃ aut facto læserit: sed inter primatos urbis: ut sũt: hĩe & ĩ amicitiã recipe cõstituerat. hinc quos uiderat inimicitias secũ gratis ostentare: eorum insidias quin caueat ac pro posse repellat: temperare nõ posse: Quæ quum dixisset ad suos qui circunstabant conuersus: adigendos esse fidelitatis sacramento: qui aderant: romanos omnes: poscendasq;: & in custodiam recipiendas arces urbis: demũq; tenendos omnes imperauit. Iuraruntq; omnes: & solus Thebaldus de campo floræ: cum affines & consanguineos sua sequi consilia solitos: sicut & cæteri fecerant romani ciues: tenere ac obligare id iuramentum uoluisset: solos excepit ursinos: de quibus consanguineis ignominiose locutus est: nec satis illi profuerunt maledicta adulanter in suos iactata: ut quotquot quærebat cũ stephano colũna datis obsididibus abire pmisso liberaret. Arces uero urbis: quas ptholemeum securi imperatorem petuisse diximus: ædes erant in theatris: thermis: & uetusti operis ædificiis in arcis formam: quod etiam nunc facile intelligitur: cõmunitæ: quibus tunc germanorum præsidia sunt imposita.

Visus est etiam tunc alia maiore Imperator imprudentia ac fatuitate: qui prætertentos: de quibus est dictum ciues: tributum a populo poposcit solito semper antea uel uicatim: uel dispersas in multitudinem pecunias ab aliis: qui coronabantur accipere. Commota est itaq; in tumultum. & omnis utriusq; factionis populus ad ursi-

nos cōfluxit.primūq; inde turbatos occupatis arcibus: post in alios urbem perambulan-
tes germanos iperus cū cæde & sāguinis effusiōe factus est. Eo exaudito tumultu henri-
cus: datos a pisanis sagittarios a nauibus uocari iusserat: quibus paulo prius fuerāt addu-
cti: in quos a naualibus: quæ sub auentino sūt: ut lateranū accellerarent mouētes: Ioānes
roberti regis frater turmas nauales impetum facere iussit: quæ eadē die neapoli uenīētes
in eadē naualia attractis triremibus se recepant: Ioānesq; oppressis dolo pisanis: turmas
suas omnes eo uectas nauigio: & equitatum prius in id propinquo urbi loco paratū i ur-
bē henrico rebellem duxit. Angebat' interim cōmeatus inopia henricus & pecuniarum
carētia in populi romani odium sicut ostendimus adductus erat. Quare cardinalibus
facile assensus: coronā: cuius i basilica apostoli de more accipiēdæ spes oino sublata erat i
laterano accepit: Tiburq; migrauit. Eo cū copiis urbe ꝓfecto cardinales: Ioānē quoq; ro-
berti regis fratrē cū suis copiis: quæ multiplicari cœperāt urbē purgare iusserūt: paxq; et
qes urbi romæ reddita tertiodecimo die postq̄ hērici iprudētia: atq; auaritia tumultuari
cœptū erat. Agentē tybure henricū nūcii adierūt frederici arragōis siciliæ regis cū qbus
ꝓmissa apud genuā fœdera tā cupide cōstituit: ut affinitatē quoq; regi siculo honestissi-
mā ultro obtulerit. Actūq; i primis. ut bellū fredericus subito uicinis siciliæ calabris infe-
rens classē educeret q̄ posset ingentem pisanæ & genuensi classibus cōiungēdā: quas im-
perator ab illis ad se potētissimas nauigare curaret. Ipse paulo post tybure ꝓfectus p sa-
binos umbrosque perusiam & inde arretium amicissimam tunc sibi urbem delatus: ual-
lis arni: superioris oppida & castella nemine omnino resistere auso cæpit. Cōfluxerāt eni
ad eum omnes gibellini: & albæ partis florentini ac cæteri æturiæ exules quibus deducē-
tibus: edocentibusque bellum illud imperator gerebat. Ductum est ide ad urbem florē-
obsidetur ab tiam: & castra ad montuosam illius partem nondum muro cinctam firmata sunt. Erat
tamen fossa & uallo firmissimis plancis & materia spisso urbs tam communita: ut facile
a multitudine: quæ inerat defensaretur. Nam lucenses miniatensesque: & senenses copias
immiserant: a bononiensibus autem & ferrariensibus regis Roberti uenerat equitatus.
Quare imperator oppugnatione abstinens: quam cerneret inefficacem futuram: incu-
batione potiri & obsidione cōstituit. hic sede ad sācti salui monasteriū tertio ab urbe sta-
dio sibi in prætoriū sūpta: mugellanos: cassētinates: & de cætero pene omni florētinorū
agro seditionē faciētes bene acceptos nullo grauauit onere alio: q̄ ut cōmeatū abunde in
castra perferrent: Ad mēsem inde unum & dimidiū hyemis aduētu rerū penuria labora
ri in castris cœptū: & cū hominū sustentationi necessaria ingenio & industria importā-
di spes aliqua ostēderetur: nullus alēdi iumēta & equos i ea soli sterilitate modus appare
bat. Motis nanq; per nouēbrē castris imperator ad donatianū oppidum uia senensi octa
uo a florentia miliario consedit: & præfecti ex gibellinis extorribus florētinis duo: unus
apud scarpariā alter apud icisā attributis germāo₂ copiis cohortibus relicti: capta de flo
rētinis seruare: & simul urbē icursiōibus ifestare curarūt. Moratus apd donatianū mēses
rei duos ipator: postq̄ semētis faciēdæ spem oino præterisse: & ag₂ oino uastatū uidit: exce-
pēs: dixisse ferť: florētinos uel socio₂ urbi iclusō₂ auxilio satis sufficere īdigētiæ et famei
ita accrescēdæ: ut āte æstatis initiū se: q̄ i deditionē recipiat: pariter uocare & orare cogāť.
ꝓfectus donatiāo ipator primis ad bonitiū castris pueīt: ubi oppidū restituit: qđ diu āte
carolus rex: sicut ostēdimus exciderat: dūq; hiberna ibi ducit senēses et ꝓximiores sibi ge

miniatenses Collensesque uastatione agrorum:& illatis quandoq; in erumpentes cladibus agitauit. Intellexerāt interea florentini abesse nō posse quin uel fame coacti inimico īperatori futura æstate dederent ciuitatem. Q uare petitum sæpenumero auxilio robertum regem: quum ut amicis subueniret:euincere precibus nequissent: deditū urbis dominiū ut conseruaret impulerunt:nihil in subiectitios conditionibus acto expressius: q̄ ne exules quouis tempore quacunq; causa & ratione reduceret. Nec tamen alia tunc præsidia robertus rex immisit:q̄ quæ a bononia:ut ostendimus:ferrariaq; aduenerāt:no uo enim ipse bello agitari cœperat: Q uod federicus siciliæ rex transmisso cū copiis fratre & capto Rhegio tunc intulerat. Agentiq; ad bonitium īperatori:& frederici ī calabros aduentu:& genuensium pisanorumque parata:ut iusserat classe fuerat nunciatū. Q uare ut cum roberto in neapolitanum regem a romano pontifice instituto iure ageret:pisas se contulit: Q uam urbem præclaram:& ut dicebat liberam robertum regem se ab obiectis purgaturum edicto ter repetito admonuit. interea tamen lucenses miniatensesque tantis affecit cladibus:ut lucenses amissis agri oppidis apparuerit eo anno simul cum florentinis in deditionem fuisse uenturos. Acta igitur in hunc modum pisis maxima æstatis parte imperator per senensem agrum ubique uastatum contulit se arretium: qua in urbe cū magnis honoribus esset acceptus: Robertū regē priuatū regno pronunciauit:& hinc classem in illū nauigare iussit:inde in senēses ipse profectus ē: cōfisus dū eā obsideret ciuitatem:florentia p deditionē lucaq; potiri. Cū esset uentū ad montē aptum:senis ad tertium lapidē ꝓximū:& florentina sicut docuimus clade nobilitatum:impator incidit ī ægritudinē:ex qua ut cōualesceret:medicorū cōsilio balnea adiit maceratēsia:quo in loco certior est factus:clæmentē romanum pōtificē cēsuisse:& litteris declarasse:regno priuare Robertum nō potuisse:q ad loca non tuta fuerat citatus. Cū autem henricus ea balneorum lotione minus recreari:ac cōualescere uideretur:medicis item cōsulentibus purioris aeris loca petere uoluit:itū q; est boncōuentum:quod oppidum duodecimo a senis milia rio distans:dum obsidione incipit premere:diem obiit: Signa ueneni in cadauere apparuisse multi scripsere: Ptholemeus uero lucensis affirmat ueneno eum perisse a prædicatorum ordinis fratre in eucaristia dato:aliusq; addidit: id florentinorum industria factum esse. Q uicquid eius rei ueritas habeat:satis supraq; certum est:non magis florentino & lucensi:ac cæteris eius sectæ ætrusis:q̄ roberto regi salutem in ea morte quæsitam esse. Multis uero econtra ea mors incommoda pernitieq; attulit. Fredericus siciliæ rex oīum primus & copias terrestres:& classem in siciliam reduxit. Pariter pisani & genuenses suas & ipsi classes subduxere. Populi tamen ætruriæ imperatoris secuti uictoriam in rebellione perstiterunt. Pisani paulo post cum a florentino & lucensi iratissimis fauori regis roberti innixis:maius q̄ cui satis resistere possent:bellum sibi impendere non dubitarent prudentissimo rebus suis consilio prouiderūt. 'sq; paruo:quem adduxerat:equitatui germanos ad quingentos addidit:Henrico solitos militare. Fama erat & multi per singulos dies nuncii afferebant: florentinos & lucenses uerbis tumentes elatis: exterminium magis qui bellum pisanis comminari. Q uare præoccupans bellum ugutio utrisq; : sed lucensi ardētius itulit. Eam p singulos dies ostēdēs:cuius fama pridē clarus fuerat rei militaris pitiā:maiora nāq; crebrioraq; sub eo mille:q̄ diu antea sub henrico trigīta milia utriq; populo dāna intulerunt:amisitq; lucēsis oppida ex iis etiā:que henrico urgente fuerāt re-

tenta: fefellerat autẽ utrũq; populũ diu ante accepti regis roberti spes præsidii: quod henrici etiam & frederici timore liberatus: sæpe ꝓmissũ mittere negligebat: ut lucẽses ea præsidioq; regis desperatione oppressioni addita fagiolani pacem petitã iniquis acceperunt cõditionibus. Ager nãq; lucensis mutilatus pisano additus: & exules gibellini albiq; in patriam sunt reducti. Conuersum inde i florentinos: integrũ a fagiolano bellũ i dies crescebat adeo: ut anno iam ab henrici morte elapso: nullis a roberto rege copiis apparentibus: maiora i illos fagiolanus audere inciperet: cũ ab exorto lucæ tumultu reuocatus est. Reductis enĩ in patriã: agros & extantes certasq; repetẽtibus res suas: q occupauerãt ꝓteruecũ respõderẽt ꝟbis primo aspionibus: & cõuiciis altercatũ: deinde ad uerbera ac uulnera uẽtũ erat: Vocatũ itaq; ad res cõponẽdas ugutionẽ: cũ urbi appropinquare ẽ uisũ: hic gibellini audẽtius agere: ide guelfi primores parti pria emigrare: parti delitescere cœperũt. Et ingressus urbẽ fagiolanus magna uocis & uultus acrimonia utrosq; a cõtentionibus deterrebat. Nullus uero satis qđ aiunt suspiciosos armauerit. Guelfi nihil boni a gibellino principe armato sperare ausi in fugã populariter uertuntur. gibellini in propria primum ruentes aliena quoq; derelicta alicubi diripuere: quos & secuti sunt milites pisani: ut nullus uicus: nulla in urbe platea direptionibus caruerit: quales i capta ab hostibus urbe spolianda edi cõsueuere. Quod cũ cernerent germani milites: ad prædã & ipsi discurrentes nullo guelforum gibellinorũq; discrimine sua faciebant: quæ defensoribus carebãt. Nec potuit furens frendensq; fagiolanus tam celer accurrere: quin ꝓmissa guelfis direptio gibellinis ex parte aliqua fuerit cõmunis. In hũcq; modũ luca semispoliata pisanorum: uel potius fagiolani dominio mansit subdita. Receperant se ꝓfugi luca guelfi in agri castella: quæ non occupauerat fagiolanus: & florentini eorũ ꝓtectiõi copias etiã supra uires imiserant. Nouo enim ꝑ eosdẽ dies bello impliciti erant aduersus arretinos: q tarlatis adnitentibus ita fagiolano eoꝝ: ut docuimus in patriam reductori fauebant: obsequebanturq;: ut illi arretiũ: sicut pisæ lucaq; subesset. Peropportune uero tũc robertus rex audita lucensium clade: Petrum grauinæ comitẽ germanũ sibi fratrem: natu oium minorẽ cũ equitatu in ætruriam misit. Qua tẽpestate multa quoq; alibi uarie sunt gesta: quoꝝ ratio est habẽda: Philippus rex franciæ a clæmente romano põtifice: postq̃ is auenionẽ a uiẽnensi cõcilio se receperat: ꝑ cardinalẽ ad se missũ suasus: cõuẽtum apud parisios habuit in quo & ipse cũ filiis duobus: ludouico nauarræ rege: & carolo ualesii comite & angliæ rex enduardus uoto subueniẽdi hierosolymæ rebus emisso: crucesignati sunt. Et ne legẽtẽ i uana spe detineamus: ea uota i irritũ cecidere. Clemẽsq; põtifex cũ petrũ morroneũ: q cælestinus fuerat: i numeꝝ rettulisset beatoꝝ: fato ẽ functus: Post quẽ sedis uacatio diuturnior ẽ secuta: Interimq; i germania electores aqsgrani cõueniẽtes: duos i cõtrouersia adipiũ delegerũt: iter se cõsobrinos: Ludouicũ bauariæ: & fredericũ austriæ duces: Hiq; copiis de repẽte cõtractis prælio cõcurrerũt: i quo cædes utrinq;: sed i austrasiis maior fuit: Fredericusq; supatus & captus i carcerẽ ẽ coiectus: Ludouicus ꝟo ea elatus uictoria ꝓ impatore illico sese gessit: multa disponens cõcedẽsq;: quæ cõfirmatũ coronatũq; decuit romani põtificis cõsilio iudicioq; subiicere. Ardẽtibus enim dissidiis atq; bellis italiæ ciuitatibus: faces ipatoriæ auctoritatis adulterinæ addidit: nulla põtificatus Romani auctoritatis habita rõne. Primũ tamẽ oium ex lombardis matheũ uicecomitẽ: galeatiumque: Marcum: luchinum: Ioannem: & stephanũ eius filios ita fouit: ut ad urbis Mediolani

tyrāñ dē tūc primū impudentius cœperint aspirare. At i ætruria petrus grauinæ comes:
& si adolescens erat: pro sua tamen prudentia rem florentinam adeo collapsam esse intel-
lexit: ut magis pace restitui: q̄ bello erigi posset: & uiribus: quas ipse paruas: illi tenues ha
bebant: diffidisq; infirmas. Incipiens igitur ab arretinis facile guidonem petramalā epi.
scopum in sententiam duxit: qui tarlatos & ipsos gibellinæ factionis primarios per ugu-
tionis fagiolani amicitiam potentes: nisi per pacem cum florentinis constitutam ita depri
mere nequibat: ut sicut anhellabat urbis tyrānide potiretur: fœdus enim eā uerborū for-
ma conceptum est: ut licet dominii nōmen Roberto regi sit permissum: episcopo petra-
malæ urbis administrandæ: & creandorum in ea magistratuum potestas: arbitriūq; mā-
serit. Habuitq; eam uim constituta cum petramala pax: ut omnia quæ sub imperatoris
henrici aduentum i mugellanis: casentinatibusq;: & florentino agro rebellasse ostendi-
mus: uenerint i petri grauinæ comitis potestatem. Nec interea rei suæ deerat fagiolanus
qui post petri aduentum: crebriores solito incursiones ad portas usq; florentinas fecerat.
Cum tamen pistorienses: miniatensesq; & uolaterranos redderet inquietos: ac ea interdū
delucensibus: quæ guelfos exules retinuisse diximus: circunferendo castra: obsidione
oppugnationibusq; infestaret. Dum tanta dux impiger: tam uariaq; agit: ac intentat: libi
do cœpit mōtis catini uel uiribus capiendi: quod oppidum rebus gerendis: præsertim in — mons c
pistorienses i primis duceret opportunum. Cūq; intentata magno conatu in incantos op
pugnatio non successisset: castella i circuitu subitaria excitauit: materia: & cespititio ope
munitissima: tamq; proxima: ut cum machinis oppidani: præsidiumq; a florentinis im-
positum terrerentur: & dies noctesq; infestarentur: tum etiam pauci milites de illis obsi-
dionem eo absente continuarent: quā enim utebatur uigilantia: & raro alias audita cæ-
leritate cum aliquando male inchoatam catini oppugnationē parum cerneret successu
ram: de repente mouens pistorienses: florentinos: & miniatenses eadem die populatio-
nibus infestauit. Dum ea montis catini continuatur obsidio: Philippus princeps Tarenti — robertus rex octo fratres
nus fratrū octo roberti regis ordine quartus florentiā ueniēs maiorē equitatū eo quē pe-
trus duxerat: secum traxit. Quo anno salutis decimo sexto terdeciesq; centeno romanæ — Anno salutis
ecclesiæ cardinales philippi pitauorum comitis ludouici francorum regis germani fra- — M.cccxvi.
tris opera: uel potius uiolentia apud lugdunum inclusi pontificatus uacationi supra duos
annos continuatæ finem imposuerunt. Iacobus enim cāturiensis episcopus portuensis in
pontificem romanū: cui secūdo uigesimo ioanni fuit appellatio: est creatus: q primo pō- — Joanes xxii
tificatus anno requisitus ludouicum bauariæ ducē cōfirmare ideo recusare dixit: q præ-
ter admissum i cōsobrino secum in cōtrouersia electo scelus: multa præsumpserat facere — ludouicum
& cōcedere: ipatoris romani legitime p gradus oēs istituti excedētia potestatē. Erāt inte-
rim florētini: et socii bello guelfarū partiū populi aduētu philippi et eius accessiōe eqtatus
ieam adducti elationē: ut præsupta de aduersariis uictoria: nullo sibi ordie: nulla gerēdis
rebus diligentia opus eē opinarent. Hic cōtractis florētiā auxiliaribus oium copiis: phi-
lippus nōdū satis rerū ætruriæ præsertim ugutiōis fagiolani uirtutis & potētiæ gnarus: i
errore pniciosissimū præcipitatus ē. Ductus enim q ductor esse debuit: ad soluēdā mō-
tis catini obsidionem accessit: firmataq; sūt exercitus castra hostiū castellis: & circundu-
ctis catino munitiōibus tā pxima: ut ab inuicē pspiciētibus: qd utrinq; agere haud du-
bie nosceretur. Sub ipsum aduentantis regii exercitus initium: & ea que secuta est die:

leuia aliquot cõmissa sunt prælia:quorum certam nullus retulit uictoriam. Id tamen inde coniectura ugutio existimauit futurum:ut regii fratres bellis usi maioribus sedendo ipsum conficere pergerent:qui eorum ætruscorumq; partis maximæ uiribus se imparẽ intelligeret:hinc lucam reuerti constituit:qua in urbe sedendo ipse uiceuersa hostem per occasiones lædere & si fortuna iuuisset conficere meditabatur. Nocte itaq; quæ est secuta modico in castellis ad distinendum hostem relicto præsidio: impedimẽtisq; præmissis agmine quadrato profectus est:quum a relicto in castris milite:ne hostis illa ingrederetur incensa sunt. Quod quom de regiis castris cõspectum est:ætrusci animis ardentiores philippum perpulerunt inuitum:ut fugientem fagiolanum breui:sicut dicebant prædam futurum insequeretur:tantaq; cæleritate mota sunt castra: ut nec satis quadrari exercitus: nec strui acies nec imperiũ dari potuerit:ut quod dabatur a male properantibus est acceptum. Sensit tamen mouentis furentisq; exercitus strepitum ugutio:& dum suis propior ardentibus castris hæret incõpositos:qui omniũ primi fuerant assecuti:non magis ĩ ignis castrorum splẽdore uisos q̃ a uernaculo uocis: & uerborum sonore recognitos Senenses Volaterranos miniatensesq; intellexit esse:in q̃bus spoliorum primitias ea cæleritate quærentibus principium occisionis ad cõmilitones conuersus edendum esse uociferatus est. pugnãs itaq; in prima ut erat acie:quod conuersus de itinere ordo faciebat. ugutio in tribus populis præcursoribus cædem ac prope occisionem cõmisit: quo prælii initio redacta erat in proximum castris ardentibus collem pugna:& uenientes:sicut & primi fecerant:alii de ætruria milites a fagiolano pessime mulctabantur. Quam dũ peritissimus rei militaris dux tenet oblatam occasionem uincendo simul & accelerando ad regios fratres in fugam pendentes suos in aciẽ dirigentes:simulq; adhortantes peruenit:ut iam dies crepusculo acto exorta:duorum exercituum robur concurrisse ostendit: nec satis diffinire ausim:utrũ ne stirpis regiæ iuuenes:quorũ alter multa retulerat uictoriarũ decora: quemq; domesticæ potẽtiæ & gloriæ fastus incẽdebat impendẽtis periculi accipiendæ cladis metus:an fagiolanũ non ignobilẽ multis sæpenumero honoris & gloriæ muneribus usũ:& duarũ ætruriæ urbiũ dominio fœlici uictoriarũ cursu auctũ ĩchoatæ uictoriæ spes urgentioribus stimulis expugnabat. Certatũ est una utrinq; acie: uno utrinque equitatus peditatusq; globo:ut quod euenit apparuerit: eam partem unde primum pedem referr: cœptum esset nulla reparabilẽ subsidiaria acie in fugam clademque conuertendã esse. Duces ipsi unusquisq; unum habebãt in prælio adolescentes: Petrum pihlippus fratrem frãciscum ugutio filium:quos nulla potuerũt diligẽtia:nullis fauoribus conseruare:ceciderunt enim:& hinc metum tremoremq;:inde franciscus irarum: & audaciæ faces addidit:fugiẽs cũ multitudie philippus ĩ tuta euasit. Vgutio uictoria usus & cædẽ ĩ nobilitate ac primariis cõmitti & q capiebãt̃ post uictoriã seruari iussit. Cæsorũ numerũ florẽtini scriptores uix duũ milliũ referũt:quẽ quatuor pene milliũ fuisse noster caluus affirmat: captos multo pluries cæsis fuisse:& deditũ eadẽ hora mõtẽ catinũ ab eodẽ caluo ẽ traditũ. Terruit is casus florẽtinos: & adeo a roberti regis beniuolẽtia auertit: ut præstãtiorẽ fortunatioreq; dominũ:si usq̃ loci repiri potuisset:ĩ regẽ sicut obloquebãt̃ ĩfaustũ fuerit cõmutaturi. Peruasitq; eadẽ fortuna regis desperatio omniũ etiam sibi per italiam deditorum animos. Deghi delata:quem diu ante ferrariam Roberti regis nomine docuimus gubernasse cõmilito catelanus bochipanæ ferrariẽsis familiæ adolescẽtem

occiderat:nec erat animaduersionis in facinorosum magistratibus cura:quæ res ferrariẽsis populi animos in bochimpanæ gẽtis fauorem solito longe maiorem erexerat:Cũ itaq; Bononiam & inde ferrariam eius cladis in ætruria acceptæ maior etiam ueritate fama ẽ allata:ferrariensis populus Rainaldi bochimpanis instigatione arma cœpit: afferendãq; libertatem omnes principio acclamauerunt.Degus & qui secum publica urbis loca seruabant:in aream pallatio subiectam descenderunt: Cumq; maiorem: q̃ cui resisti posset fauorem populi uidissent in castelli thealdi & clausam ad pontem ciuitatis partem sese cursu effusissimo recœperunt.Nec mora: rainaldus obitio & azzo estensis ex rodigio accersiti ferrariam aduolarunt.Q uibus ducibus i castelli thealdi arcem: & subiectam põti ciuitatis partem:quam catelani tenebant communitam:ordine est ductum.Repugnãtes uero:& urbem per arma recipere sperantes catelanos ciues ad pontem clausi: quorũ fidei uerbisq; illi crederent: in exterminium perduxerunt.Proditis nãque munitionibus cum estẽses & populus armis instructior perrupisset:aditus ad pontẽ fugiẽtibus a proditoribus est præclusus:cædesq; magis in dissipatos q̃ prælium fuit.Erant ponti : ut assoler: scaphæ:& lintres alligatæ:ut plurimum piscatoriæ : quarum nonnullas catelani : porta pontis ad castellum perducente exclusi dum tumultuarie conscendunt:prægrauante armorum pondere demerserunt:aliæq; ad castellum thealdum fugientem turbã delaturæ ab his:qui pontem obtinebant:& portam:ferrariensibus materia superne deiecta: in padum obrutæ sunt:ut plures iis:qui ferro occisi erant:catelanos padus absorpserit: fecitq; ea militum accepta clades:ut degus relicta castelli thealdi arce paucis defendẽda: bononiam migrauerit:deditamq; pactione arcem estenses cum anno salutis duo de uigesimo terdecies centeno recœpissent:plæno urbis dominio sunt potiti.Multos interea mẽses florentinũ populũ ea mœstos habuerat præsidii:& salutis roberti regis desperatio:qua ad eathinẽsem cladem imbuti erãt: cũ sua sicut alias faciẽte fortuna:uel potius pisanos suo trahente fato : salus ætruriæ guelfis & in primis florentiæ urbi:unde non sperabatur est facta.Pisani enim nobilitatis primores patriæ suæ successus prosperos : & amplitudinem diutius pati nequeuntes : inuidia in fagiolanum exarserunt:quem inita coniuratiõe aut cofodiendum:aut dolo eiiciendum esse constituerunt.Resciuerat id ugutio & a florentinorum damnis tantisper abstinens : ac domi se continens dissimulando blandiendoq; durissimos omnium italiæ gentis illius animos mollire:& ad bonã mentem reducere nitebatur:cum proruptutos in scelus amicorum de pisana plæbe cõsilio : non quidem: ut debuit primarios:sed audaculos leuiores quosdam publica animaduersione coercuit.Nerium ille filiũ:cuius nos natũ eodem nomĩe senẽ adolescẽtes hæc narrare audiuimus:lucæ administratiõi & custodiæ præsidio equitũ attributo præfecerat:q partim a genitore admonitus nouerat: partim suapte resciuerat diligentia : lucensis primores nobilitatis eadẽ coniuratione a pisanis infectos esse: remque pro omnibus gerendam unicum suscepisse castrutiũ adolescẽtem nobilitate diuitiisq; primariũ:quem ætate & contubernii consuetudine dilectissimum hortãdo:admonendo: orando in beniuolentia & fide aliquandiu conatus fuerat retinere:& quum satis nequisset ab incœpto reuerti per occasionem abactæ a lucensibus prædæ cõiecit in carcerem.Id lucenses adeo ferebãt grauiter : ut quem teneri captũ querebãtẽ: multo ægrius educi ad suppliciũ passuri uiderẽtur. Q uod cũ ugutio resciit parte eqtatus pisis præsidio relicta:cũ reliquo lucã: ut peteret ẽ pfectus.Ea

Anno salutis M.cccxviii.

cõiurati occasione freti correptis armis:portas pisanæ urbis de repente clausas:suo cura-
tunt præsidio custodiri. Præmiserant uero celerrimos Lucam nuncios: ꝙ nunciata pisa
norum rebellione lucenses cupientissimos:ut pariter facerent: pariter impulerũt: hicq;
cõiurati ad portas occupãdas delati:inde plæbs immissa impetu ĩ publicas ædes facto:&
castrutio refractis carceribus educto populi dominum acclamauit. Eo tumultu exaudi
to nerius:cum hinc cõcitæ & furenti resistit plæbi:inde portas per suos retinere conatur:
utrobiq; repulsus:porta ad quam ipse pugnabat: cui pisanæ ẽ appellatio prolapsus eua-
sit. Nec longe pisas aduolaturus luca aberat:quum aduenienti paterno equitatui:& moxi
ipsi factus est obuius genitori: remque ut gesta erat narranti unus & alius super alium
a pisis superuenit tumultum populi portas nobilium præsidio teneri rebellionem nunc
ans repentinam. Eumq; in modum uir rei militaris peritia præstatissimus captus & trien
nio priuatus: potius ꝙ dominium maiore eoꝝ qui facinus scelusq; admisere: ꝙ suo detri
mento amisit: Intellexit enim illico fortunæ mutationem ugutio:& qua in cæteris ute-
batur cæleritate:lucam prætergressus:ad malespinas marchiones amicissimos lunẽsem
petiit regiõem:longo inde circuitu ad sua romandiolæ oppida rediens consenuit:filiosq;
moriens & nepotes reliquit:qui nostra ætate paternis sasinatensis boiorum olim agri ca-
stellis a florentino populo sunt pulsi. Lucã urbẽ qua hora fagiolanus fugiens nerius reli
quit: eductus carcere castrutius in dominium tyrannidemq; cæpit: Et pisani petitã per
legatos a roberto rege pacem eodem anno impetrauere. Mutata enim qua ad cathinẽse
acceptam cladem: & ferrariẽsem rebelliõem collabi eum apparuerat fortuna:rem suam
rex Robertus nec quæsita quidem nec opinata fœlicitate augere cœpit: Qua de isigni re
rum humanarum fluctuatione diligentius est dicendum. Ludouicum bauariæ ducem
post datos Mattheo uicecomiti nimios ĩ mediolano cõstituenda tyrãnide fauores: post
subleuatos in rebellionem in aduersariorumq; cædem lombardiæ gibellinos ioannes põ-
tifex romanus petentem imperii confirmationem:& repulit:& ut ab imperialibus absti-
neret muneribus anatematis cõminatione deterruit:legato etiam romanæ ecclesiæ cardi
nale in lombardiam a pontifice misso:uicecomites pater & filii:ut omissa tyrannide me-
diolanum sibi reliquerent gubernandum: petiti: cum nõ paruissent:urbi sacris interdi-
cto excõmunicati sunt. Parũq; post pseuerans in eorũdem fauoribus Bauarus auenio-
ne publico primum concistorio:post ĩ cathedrali basilica anathematis:spirituali mucro
ne ab irato pontifice est cõfossus:quod quidem usq; adeo uir impius spreuit:ut missis in
Italiam nunciis rem eclesiasticã omnino uertere ac pessundare contenderit. Primã tamẽ
italiæ regionum lombardiam eius faces incendii impleuerunt: quibus & liguria est
afflata. Gibellini nanq; genuenses lõbardoꝝ suæ factionis fauore guelfos multis affece-
runt incõmodis: Hiq; ut resistere possent robertum regem promisso urbis dominio auxi-
lia petiuerunt: quæ illis ab ætruria quum dedisset:breui post paranore præmisso exerci-
tu mouens a neapoli cum nauigio est subsecutus. Contraxerãt interim in urbem ad eius-
q; pulscefre suburbia gibellini lõbardoꝝ auxilia:& terra paribus utrinq; uiribus decerta
tum ẽ cũ mari guelfus p classẽ regiã superet:tertiũ iã diẽ pugna dies noctesq; continuata
erat:i qua nullus icẽdio:nullus cædi fuerat modus: cũ gibellini præmissis mulieribus pu-
erisq; saonã populariter emigrarũt. Hãc urbis genuæ calamitatẽ frãciscus petrarcha duci
& cõcilio genẽsiũ scribẽs meõrat i hæc ỽba sẽsim idẽ ad illud tẽpus aĩos mẽoriãq; reuocare

quãdo fœlicitatis comites luxus:liuor & superbia ciuitatem beatam: & uictorẽ populũ
peruasit: & quod externis manibus factum foret in tantas impulere miserias:ut deserta
inculta:& fœda ciuitatis facies:& littorium illud decus pro ædium magnificentia in tori
dem spelũcas latronum uersum: horrorẽ atq; metũ prætereũtibus incuteret. Postremo
urbs ipsa suis ab exulibus obsessa mediolanẽsium auxilio diuq; bello grauissimo uexa-
ta est: Dum i ea tunc Robertus almæ memoriæ rex siculus: qui ad præsidium eius acces-
serat:anno prope integro est inclusus: quotidieque: quod pro mõstro monstrandũ est:&
nunquam alias auditum nõ solum terra simul & pelago: sed aere etiam & sub terrã uno
tẽpore pugnaretur. Idque nos explicare pergemus. anno salutis uicesimo terdecies cẽte- Anno salutis
no nouembris mẽse Gibellini genuam obsidentes cuniculis sub terram actis: qui ad sabi M.ccclxx.
næ ædem penetrabant in urbem: ea potituri erant. quum guelfi aliis in oppositum cuni-
culis ab intra suffossis sese obuios dederunt præliaque sub terra multis diebus acerrime
sunt cõmissa: in quibus cum guelfi superarentur: armis omissis: aquam in cuniculum
deduxerunt quæ hostium opera inundauit incassum cessura: nisi suppositus de repente
ignis pontes cõbusisset: quibus ad quadraginta murorum urbis cubiti aliquandiu fue-
rant substẽtati: ceciditq; murus: ad cuius casum irruptio in urbem a gibellinis intentata
& a guelfis econtra multis utrinq; cõmissis cædibus ẽ ꝓhibita. Excitatusq; tumultuarie
ab oĩ sexu & ætate murus guelfos ĩ urbe tutatus est: fessiq; gibellini & potiri patria despe
rantes: clauarum concesserũt. Robertus rex genuæ dominio potitus: prius q̃ cœptus ui-
ctoriæ calor refrixisset: saonã terra mariq; obsedit: ubi primo obsidionis die maior mul-
to ea: quæ triduo genuæ commissa est: cædes fuisse refertur: gibellinisq; eiectis: Saonam
quoq; Rex robertus obtinuit: illicoq; contulit se in gallias: & põtifice ioanne: apud quem
aliquot diebus fuit: suadente: Carolum ualesii comitem regis franciæ philippi filium in
italiam cum copiis misit: Guelfis lombardiæ uercellis apud guidonem de turre congre-
gatis præsidio affuturũ: Ingressusq; uercellas carolus: dominio: qđ tamẽ paruo retinuit
tempore: est potitus. Coacti enim mediolani iubente bauaro totius lombardiæ Gibelli-
ni duce galeatio uicecomite uercellas adeo arcta cinxerũt obsidione: ut guelfi cõmeatus
primum caritudine: post fame compulsi: urbe simul cum gallicis emigrauerint: quã ga-
leatius sibi dominio subegit. Per qđ tẽpus gibellini ĩ lõbardia bauari guelfi ĩ ligustinis re-
gis roberti auspiciis & auxilio præualuere. Castrutius quoq; castracanus lucensis & gui-
do petramala: præsul arretinus tyrani partiũ & ipsi gibellinæ florẽtinos hincinde: & so-
cios bello guelfos agitabãt. Castrutiusq; prior incursionibus in florentinũ agrũ factis: ca
stella quædam: & oppida cæpit: occurrerunt illi cum exercitu florentini apud uictolinũ
primo. post apud fucetium: quos ita repulit: ut satis duxerint laceras quidem: sed non us-
q;quaque fractas intra urbem copias contrahere. Pistorienses q; tunc philippi Tiditii ci-
uis eorum primarii suasione & opera florentinorum amititia postergata castrutio fœde-
rati sunt. Et petramala interim uocamano: quod oppidum obsidione premebat: subsi-
diariis florentinorum copiis ui repulsis illico est potitus. Ad eius: quæ secuta est: æsta-
tis finem florentini cum summo nisu copias comparassent in castrutium ducendas: ge-
nuenses quoq; Roberti regis iussu classem ad proxima lucæ urbi littora immiserunt. Agi
tatus hincinde terra & mari castrutius: copiis & ipse summo conatu reparatis ĩ floren-
tinos duxit: q; parua manu oram eius agri maritimam tutari posse consideret: iuuitque

audacem castrutium fortuna. Ductor nãq; florentini populi copiarum uir externus pe
cunia ab eo corruptus:quum ad eum transfugisset:dissipatas illi copias intra moenia re-
duxerunt:Castruriusq; nihil ultra ueritus in furetianis primo:post transmisso arno in mi
niatensibus montopori anisq; magnam edidit uastitatem: dumq; petramalanus interea
rundinenses de florentinis expugnat castrutius:a miniatẽsium: de qua diximus: & alio-
rum uastatione ĩ lucenses reuersus:non quidem dimisit exercitum:sed ad aliã agri florẽ-
tini partem conuersus.pratenses uastare cœperat:quum florentini nõ magis territi q̃ ira-
ti correptis prope populariter armis urbe egressi sunt. Vocatiq; ĩ expeditionẽ undiq; exu-
les:promissa:si probe pro patria egissent:reductione:in magnã manum signa populi sũt
secuti. Itum ẽ ad proxima prato loca:ad quæ castrutius uastãdo populandoq; peruene-
rat:eoque:qui noctu retrocesserat:non inuento:processit exercitus usq; fucetium. Exer-
citu reducto exules ex fœdere in patriam reuerti parabant:q̃ per ignominiã repulsi pau-
lulum per diem recedentes:furto noctu porta fesulana ingredi intentauere. Erantq; uiri i
armis duomillia cognationibus in urbe:affinitatibus:clientelisq; potentes: Quibus faci
le fuit si ex improuiso impetiissent:igredi ciuitatẽ:Sed dum multos pertentãt: accessusq;
sui reddunt gnaros:proditi fuere:porta enim a magistratibus custodita ut sperauerãt nõ
admissi:maiore q̃ unquam suæ reductionis desperatione per italiã dissipati sunt. Castru
tius uero & guido petramala diuersi:ut erant:agrum florentinum diuersis populationi-
bus uastationibusque infestabant. Guidoque quum multa de arretinis oppida & castel-
la:quæ diu possederant florẽtini:recæpisset:ciuitatem castelli sociam bello florentinis ur-
bem dedentibus gibellinis qui guelfos eiecerant sibi subegit. Id ægerrime tulerunt peru-
sini: & florẽtinorum instigatione: ac equitatus auxilio bellum episcopo arretinisque in-
tulerunt:& philippus tidiuus pistoriensis tyrannidẽ in patria sua affectatam quũ posse
satis retinere diffideret:castrutio permisit: Qui pistoriam cum copiis patente ingressus
porta arcem in illa curauit iuuitque ab ĩcolis communiri. Florentini tunc castrutiũ uici-
niæ & bello eis ad eam diem sociæ urbis pistoriæ dominio auctum magis solito formida-
re cœperunt. Quare orati magna precum instantia bello socii: Senenses: Bononienses
Perusini: Miniatẽses: Volaterrani auxiliares quum dedissent copias: Florentiæ & per
agrum quanta nunq̃ ante diligentia habitus est delectus: Raimundusq; cardonius gen
te hispanus:sed bellis assuetus innutritusque italicis in ducem belli mercede acceptus:cõ-
uenitque prati ad dictam diem exercitus:qui facta leui & repentina ĩ pistoriensibus ex-
cursione:flexit ad ĩfima lucensis pistoriensisque agrorum loca in paludes uersa:quæ ca
strutius obtinebat. Galeatius Vicecomes interea post eiectos Vercellis guelfos Accium
filium natu maiorem cũ iusto exercitu urbibus lombardiæ:apud quas Guelfi præuale
bant:bellum ĩferre curabat.isque adolescens reductos parmam gibellinos fouebat: quũ
admonitus uicinitate castrutius eum factionis iure & amicitia:& mercedis interuentu
auxilia poposcit:nec prius aut arcem pistoriæ imperfectam linquere:aut florentino resi-
stere uoluit:q̃ accius:sicut promiserat:aduenisset. Inerant autem florẽtino exercitui equi
tes tria:pedites uiginti millia:a quo lucenses pistorienses que castrutio præsente:quod nũ-
quã ãtea cõtigerat: uastati:& oppida cappianũ topalsũ falconũq; sũt capta. Procedẽsq;
prædãdo urendo florẽtinus exercitus adusq; urbis lucæ moenia puenerat: cũ excitus ca
strutius hosti ad sextimanas aĝs obuiũ se cõtulit:statuaq; uterq; exercitus aliq̃diu locis

confisus communitis propinqua habuit: leuia uero per singulos dies prælia sunt cõmissa: quorum uno tandem casu ichoato: totis undiq; copiis est concursum: longeq; inferior florentinus multos ac meliores quosq; partim cæsos: partĩ captos desiderauit. Castrutius ipse non immunis copiarum detrimenti: saucius quoq; prælio excessit: hærebat tamen in lucensi agro florentinus: qui castrutiũ uidens se in statiuis continere ad fucetiũ recessit: castrutiusq; acciũ appropinquare intelligens: timore simulato subsequi distulit: quousq; illum quid facturus erat admonitũ ad proximũ hostibus locũ de uia flectere curauit. Exinde Castrutius equites mittens: qui ad leue certamen hostes de more lacesserẽt: cum toto exercitu est secutus. Constat Florentinos de aduentu uicecomitis leue ad quod prouocabant: certamen detrectasse: ueritos quod euenit: ne si incæpissent cũ uicecomite ac castrutio simul uel inuiti decernere cogerent. Sed dum pendentes in recessum quid agerent dubii consultantesq; partim sententias ducunt: partim mussant: igerentes se præcipites Castrutiani milites: alios inuenerunt de florentino exercitu: qui omniũ ignari cõsilio: decus ut dixerunt: patriũ seruare uoluerunt: præliũq; est consertũ: in quod uterq; exercitus incubuit. Dura aliq̃diu & atrox fuit pugna: nec facile apparebat: ad quem uictoria inclinaret: quũ hinc alã ducens equitũ Raimundi cõmilito facta audentius impressione cum suis omnibus iterceptus est. Inde accius ut erat admonitus ex insidiis prouolauit: & erant ei mille quingenti eqtes: quos ex omni ghibellino lombardiæ selegerat eqtatu. Ad cuius procellã cũ robore castrutii copiarum illatã florentini exercitus ordines sunt cõfracti: fugaq; illico cõmitti cœpta. Accio autẽ uictoriã in fugientes psequente: castrutius prælio se subtraxit circumuectusq; p colles ad arcta puenit: paludes montesq; iteriacentia: quibus solis in amplã planitiẽ ẽ accessus: cædem accius: quã in fugientibus nequierat: tunc primũ maximã edidit: quũ parem ac maiorem ederet castrutius: nulla re magis tardatus: q̃ q uiuentes potius capi: q̃ cadauera ut dixit fieri: cupiebat. Capta itaq; est maxima pars florentini exercitus: & Raimundus primo ad castrutiũ pductus: paulo post eius filius impedimentorum custodiæ præfectus i accii potestatẽ cũ illis puenit. Huius uictoriæ spolia quæ fuerũt multa partim lucã: partim pistoriã sunt relata. Castrutius q dierum sex qete exercitui data: agrũ florentinũ ad eam partẽ uersum terribili uastitate potius q̃ populatione fœdauit. Inde signã delatus ẽ: quod oppidũ inferendo florentiæ bello idoneum: impositi præsidio a florentinis milites reliquerunt. Eo potitus oppido castrutius: nihil moratus cupientissimũ uicecomitem duxit ad florentiæ urbis mœnia deprope inspicienda: & sole in uesperã uergente: tantus exercitus ad statiua in cælebri uico piritula secundo ab urbe miliario aliquot diebus habenda perductus est. per quos dies nihil ludorũ: nihil iucunditatis omissum est: quo lætitia in castris ostensa spectantẽ de mœnibus ciuitatis multitudinem redderet mœstiorem. Equria est ad eam ciuitatis portã publice instituta: & carcere dimittendos equos piritulæ continent magistratus: ad eam itaq; publici solennis ludi simulationem castrutius ppositis præmiis: equos: uiros: mulieres trino missu a piritula ad portã currere curauit. Dum piritulæ duces agunt turmæ in circuitum dimissæ cædes: incendia: uastitatẽ in florentino pratensiq; edebant: & adibãt eqtes peditesq; portas: Si forte prodirent in præliũ pertentantes. Triduo piritulæ acto quum nemo portis obstinate clausis exisset: Castrutius signã reduxit exercitũ: noctemq; unã tantũmodo cõmoratus: orantẽ Acciũ uicecomitẽ ad inspiciendã parte alia florentiam

florentini vi- a castrutio.

in arni usq; fluenta comitatus ē. Primaq; hæc tyrocinia atq; præludia uicecomitum gē
ti florentino populo bellis agitando: quæ raro ad hoc usq; tempus intermissa: Philippus
tertius mediolatensium dux continuat. Accio datis stipendiis: & spoliorū maxima par
te donato in lombardiā redire permisso: castrutius pratum obsedit: & cū potiri despera
ret: in circuitu uastauit. Dum hæc in italia agerentur: Ioānes .xxii. pōtifex romanus mul
ta probe egerat: rē ecclesiasticā cōcernentia: Multis nāq; creatis cardinalibus: in qs duo
tantum itali fuere Ioannes cōlūna: & alter ioannes ursinus romani proceres: Thomam
unum Erphordensem episcopum: & alterum Thomam aquinatem prædicatorum or
dinis anno pontificatus septimo in numerum rettulit sanctorum christi domini cōfesso
rum. Eoq; qui secutus est anno salutis duo de trigesimo terdeciesq; centeno bauari ele
ctione abrogata: in illū tanq̄ ecclesiæ rebellē ac scismaticū censuras exercuit. Erat enim
omnis italia illius instigatione armis dissidiisq; inuoluta: & quicq̄d pontifex faceret ba
uarus destruere adnitebatur. Guidonē petramalā post occupatam Thiphernum ciuita
tem castelli appellatam romanæ ecclesiæ iuris urbem pōtifex præsulatu & sacerdorio ex
auctorauerat: Ioanne biordi ubertino in Cortonēsem episcopum declarato. id enim ad
eam diē arretinæ dioeceseos oppidum in episcopalem erexit sedem: cui præter attributā
perpetuo mansuram portionem: cætera quoq; subiecit: quæ ad ecclesiam spectauerant
arretinam. Concitusq; in iram bauaro instigante Guidone in ubertinorum castella du
cens laterina: Sabinumq; euertit. Tenebatq; per id tēporis rauennam urbem Aimericus
ecclesiæ illius præsul: & comitatum Romandiolæ pro romano pontifice etiam in Bono
nia administrabat: in quem bauarus Rainaldū obitionē: & Nicolaū estenses ferrariæ ty
rannos copiis adiutos adeo incitauit: ut Argentam Rauennatis ecclesiæ oppidū: Guido
nis truncaduri: Ghibellinorū principis proditione primū: post omnem rauennatis agri
riperiam padi argentæ contiguam occupauerint. Passarinus enim bonacosa: cui baua
rus ad mantuæ tyrānidem aios copiasq; addiderat: Sorore estensium i matrimoniū ac
cepta: sese cum copiis illorū exercitui & pariter furori socium addidit. Qui in magnum
coniuncti exercitum castella de mutinēsibus romano pontifici subdita: & ipsam urbem
Bononiā ut inuaderēt ad sancti Fœlicis oppidū sunt delati. Contraxerat interea Roman
diolæ comes Bononiam copias: & florentini q̄uis a castrutio premerentur: petitos ex fœ
dere ducentos equites Bononiensibus auxilio miserant. Quarum ecclesiæ & pontificis
copiarum dux Beltrādus: Aledosius imolensis: cum ad sanctum fœlicem hosti obuius
processisset: fracti estenses et passerinus fugatiq; maximum acceperunt icommodum:
ferrariaq; ecclesiastico supposita interdicto: Estenses & Bonacosa extra cōmunionē ec
clesiæ sunt proiecti. Castrutius interea Florentinos ex signa adeo presserat: agitauerat
q;: ut eliciēdis a Roberto rege domino suo: quas negligēnus subministrabat copiis: no
uo usi fuerit argumento: Carolū .n. filium illius Florētiā in dominū mitti per oratores ci
uitatis primarios postularunt. Sed dū oratores neapolim tradūt: castrutius monti malo
p frequētes ac ꝓpe multorū dierū labore & periculo cōtinuatas expugnatiōes capto præ
sidiū iposuit: signamq; ea diruit ratiōe: q Carolo cuius aduētum nouerat: præsenre illam
retinere diffideret. Quam tamen ibi prius habuerat belli sedem trāstulit carmignanū
Sub ipsum Caroli aduētū Ioānes romanus pōtifex Ioānē ursinū cardinalem in Italiam
legauit cui factionis gratiā multos i Italis fauores sperauerit addituram: amboq; prin

Anno salutis. M.ccc xxviii.

cipes de rebus gerendis cōmentaturi florentiæ cōuenerunt:Quātumq; hi guelfos:tantundemq; Galeatius uicecomes ghibellinos de Etruria in spem uictoriæ adnitebatur attollere.per quod tempus factionis ghibellinæ principes itali omnes bauarū i italia precibus:pollicitationibusq; uictum descendere coegerūt.q superatis alpibus Tridenti subsistens nullis precibus:nullis promissionibus:ut progrederetur ulterius:adduci poterat nisi eo delati galeatius uicecomes:guido petramala:scaligerii:carrarienses:Estenses.Bonacosæ:& castrutii oratores ui propemodū adhibita:attraxissent.Brixiam itaq; mediolanumq; puenit.Qua in urbe cælebrrimo multorum populorum cōuentu:prisco more guido petramala præsulatus auctoritate præsumpta coronā illi ferream imposuit. Bauarus uero cōtra ae oportuit pecuniis indigentissimus Mediolanēses:ac cæteros sibi fauentes populos adeo exhaurire cœpit:ut omnes sibi reddiderit inimicos.Quumq; galleatius eum pricipem:& ut appellabat impatorem suum ab exactionibus nimiis orando suadendoq; retrahere conaretur:Bauarus nō magis iracundia q̄ auaritia ductus:illū & filios ui adhibita cōiecit in carcerem.Abradenda exinde cōmodius a mediolanensi populo pecunia:bauarus noua est usus machinatione:ciuibus enim solo libertatis nomine donatis pmisit:ut uigintiquatuor ex omni populo creatis reipublicæ administratio pmitteret quibus præsidem:seu præfectum addidit:ea ut dixit solūmodo impatoria auctoritate gesturis:ad quæ externi magistratus cōsueuerūt in liberis ciuitatibus deputari.Donatus inde mediolanēsibus ob tātum munus pecunia ingenti bauarus in brixianos ducens:apud urcios soncinūq; desedit.Quibus i oppidis quum multi adessent eū secuti principes uiri:populorūq; oratores multa disseruit de importuna uicecomitū patris & filiorum tyrānide:qua etiā se pergerent cōculcare:& placatis si nō omniū:certe multorum animis in etruriā iter igressus est.Carolus interea cōpositis his:quæ cū cardinali fuerant florentiæ componenda:exercitū emisit i castrutium:& eius dominia ducēdū:a quo oppidū mons appellatū furetianis paludibus proximū est expugnatū.Ideq; exercitus breui post arceminium tenue opibus: ac prope immunitū i pistoriensibus castellū expugnauit. Aberat enim pistoriensi agro castrutius:q bauaro lunensi uia:q nouerat uenturo:obuius ire cœperat.Qua item ratione Carolus copias omnes itra florentiæ mœnia reuocauit. igressū Lucā batiarum castrutius honore psecutus ē:qui summus posset impatoribus exhiberi.Cupientem inde pisas accedere ciuium discordiæ phibuerūt: quorum nōnulli tyrānidē libertatis noie obtinētes uicecomitū facti exēplo territi:illū uel ingenti donatū pecunia excludendū censebāt:quū plæbs ipsa:& nobilitatis pars cōtraria sentiens itroducēdū dicetet muneribusq; donādū.Eaq; dissensio guidonē petramalā castrutio discordē: hostē q aptū fecit:utroq; dispari qdē forma:sed eadē fide & affectione cū pisanis p bauaro adnitente : Appulsis itaq; urbi copiis pisani tātisper deditionē sunt morati:quousq; cū his:q cōtraria sensissent ciuibus uerbo & animo placatus princeps nihil molesti in illos tentare pmisit.Quod quū esset castrurii & guidonis licet dissidētiū opera factū:pleno bauarus pisarū dominio est potitus.Guidoq; arretiū: a qua urbe diu abfuerat:petiturus: ora accedens maritima febri apud nigrū mōtē correptus interiit.Cōmoratus pisis duos ferme mēses bauarus afflagitāti castrutio cōcessit:ut galeatiū uicecomitē: Acciūq; :& marcū filios carcere liberatos lucæ foueret.ipse ad urbē romā iturus p maritimā tetēdit oram:quē castrutius mille quingētos pari pene numero equites peditesq; ducēs secutus ē.Quot nu-

mero fuerint bauari copiæ nullus tradit. Sed ingentes fuisse hinc certum sumitur argu
mentum: q̃ Robertũ ille regẽ potius bello agitare q̃ ad coronationem petere anhelabat:
hic quo primũ die bauari & castrutii copias Viterbiũ attigisse Carolus intellexit: Floren
tia & ipse cũ copiis ꝓfectus ad genitoris regniq; præsidia pergere icœpit: fecitq; iter qua
drato agmine per arretinos: quã ciuitatẽ Saccon petramala Guidone suo fratre defun
cto: armis & factiõis præsidio obtinuerat. Inde perusiam accedẽs ꝑ spoletinos et marsos
regnũ ingressus ẽ. Ac bauarus ingẽti romæ exultãtiq; acceptus fauore coronationẽ tam
diu distulit: quoad proceres & urbiũ Italiæ oratores qui cõtinuo cõfluebãt: oẽs aduenis
sent: quoadue põpa pridẽ ad omnia templa basilicasq; urbis destinata: & ad eius accessũ
inchoata laterani die præfixa quiesceret: quo die kalendarũ Iunii nona nõ quidem sarra
E ludouicus
colũnensis: quod Florentinoꝝ habent monumenta: Sed Stephanus senior: & Sarræ tũc
pueri genitor iussu cleri & populi corona illũ insigniuit. Vrbẽ.n. romam duo primarii
nobiles ex iis quos nunc barones appellant: sese regis romanorũ uicarios dicentes: gu
bernabant. Eratq; is annuus magistratus a romano senatu creatus: gessit tamẽ magistra
tum illũ quandoq; unicus: qui dũ abesset alius sustinebat. Hicq; per Ioãnis. xxii. tempo
romi duo
ra uidemus Hãnibaldum de hãnibaldis: & Ricardum ursinũ fuisse uicarios. Paulo post
Franciscus comes anguillariæ solus fuit: & Stephanus colũna senior: cum quinq; annis
eum continuasset magistratum: Nicolaum Stephani de comite sibi aliquãdo substitu
tum reliquit. Ea ornatus adulterini imperii corona bauarus: rem aggressus est oium ne
phariam: & cæteris uitæ paribus respondẽtem. Erectus enim in antipapã Petrum corba
rbariensis
riẽsem ordinis minorũ agri reatini rusticũ hominẽ qui uxorẽ habẽs iuuenẽ renitentẽq;
pseudo religiosus: debita romano pontifici reuerentia adorauit: nec defuerũt flagitiosi: et
illi similes apostatæ dãnati capite: & alia perditorũ turba: qui & secuti sunt idolũ: & ab
eo adulterinas cardinalatus præsulatusq; & sacerdotii dignitates acceperint. Quo in pa
trando scelere nil aliud a bauaro quæsitum est: q̃ ut Ioannis romani pontificis auctorita
te cõminuta liberius ipse rem italicam: perturbaret. Sed ad rem ætruscam abiturus flo
rentia Carolus philippum carnotensem uirum rei militaris peritissimum: & qui copias
regis franciæ nõ modicas ductitasset præsidio florentiæ cũ equitibus mille gallicis reli
quit. Pariter reliquerat castrucius lucæ & pistorii copias in omnẽ euẽtũ præsidio affutu
ras. Bauaro itaq;: & ipso in primis castrutio: quem omnes itali romam cõfluentes pluris
magna autto
pene q̃ ipsũ facerent bauarũ: ducendas in Robertũ regẽ copias: & cætera bello necessa
ad italos.
ria parantibus Romã nũcius est allatus: carnotẽsem per altam: ut tunc erat hyemẽ gla
cies: quæ pistorii fossas reddiderat permeabiles cõmoditate eam urbẽ furto igressum eẽ:
quam post prælia uarie ab impositis præsidio castrutianis militibus & factionis ghibel
linæ ciuibus cõmissa obtentam nullo partium amicorum inimicorũue respectu ac discri
mine totam militi diripiendam pmiserat: & cum alter post alterũ cladis nũcius Romam
uenisset: non prius inde castrutius proficisci potuit: q̃ arcẽ quoq; factus est certior: captis
in prælio qui hosti in urbe perrexerant repugnare: custodibus: uenisse in carnotensis &
Caroli potestatẽ: suis itaq; præmissis millẽ quingentis: quos Romæ habuerat eqˀbus pe
ditibusq; castrutius: cũ parua & ipse manu pisas: & inde lucã festinãtissime puenit. Qui
bus in urbibus paratæ sunt celeritate & diligentia copiæ: cũ his cõmeatus: & cætera expe
ditioni necessaria sunt educta. Quinto enim die postq̃ castrutius tanta uelocitate lucã

attigerat. Sub ipsum copiarum ab urbe Roma aduentum exercitus est ꝑfectus. Inerāt uero exercitui Galeatius uicecomes: Acciusq; & Marcus nati ducendis ordinibus a castrutio præfecti: tanto apud se loco habiti: ut eoꝝ fuæ in castris æquauerit potestatē. Adita a tanto exercitu nō militū magis numero: q̃ ducū ꝑbitate: plurimi faciēdo: pistoria in circuitū est cincta: ut exeundi clausis adnitendiue uenietes facultas pariter sit adempta. Spoliatam enim urbem carentia rerū ac proprie iam fam e nouerat laborare. Intentauit tamen oppugnationes nō magis potiundi spe: q̃ ut simoni tosæ nobili florētino: quē carnotensis præsidio præfectū reliquerat: præstaret occasio: deditionis cælerius faciendæ: q̃ fames coiuncta periculo suaderet. Nec usi sūt florētini Philippusq; ignauia ope obsessis ꝑ uiribus afferenda. Cōtractis nanq; uiginti peditū: tribus eqtum millibus: cōmeatum ut importaret copiosissimū adusq; castrutiana castra duxerūt: tēptataq; i castrutii munitiones castris obductas irruptio: tandem florentini conatu & spe frustrati deposito prati cōmeatu lucēsem pisanūq; agrum factis incursionibus populati sunt. Et interea Simō Tosa suos subueniēdi spe amissa: recessisse uidens cū propriis cōmilitonū rebus abire ꝑmissus pistoriā tertio: q̃ capta fuerat mēse uixdum exacto spoliatā reddidit. Fecitq; is pistoriæ casus Bauarum a destinato in Robertū regem motu tepescere: q castrutio præsete uiro omniū ipigerrimo ad ueris initiū fuerat initurus. Accessit quoq; ad orā siciliæ regis frederici classis: quā petrus duceret eius tardatus: quia Genuenses quoq; guelfos patria extorres sequi oportuit. Classem enim diu antei id bellū paratā absq; classe regia mittere noluerūt. Inchoata erat ac prope media æstas: q̃do Bauarus omissa eius belli dictas ob causas intentione: Tudertū usq; se contulit: i florētinos nanq; ducere cōstituerat: nec ulli etiā florentino dubiū apparebat: qn esset florentia potiturus: præserti quū hic faccon petramala ex arretio: inde castrutius & pisani & alia parte ubaldini ex apennino & romandiola in eius castra fuerint confluxuri. Ducebat uero secū Bauarus Antipapā: quo cum se præsente a populo uel iuitus faceret adorari. Dūq; Tuderti copias cōtrahit tardiusculè subsecutas: classis sicula & genuensis ad Tyberina ostia: & illo iubēte cornetū uenit: ad quā quū bauarus relicto uiterbii idolo se cōtulisset: euincia petro genuēsibusq; nō potuit: ut ad neapolitani belli molem redire uoluerit. Erat enim in florētinum ardentior: q; firma potiundi spe propediem inchoatum ad uotum consumasset: nisi eadem: quæ alias fortuna florētino præsidiū opēq; tulisset. Castrutius enim morbo a pistoriensis expeditionis labore cōtracto uita migrauit: cuius filiorū Arrighi & galerani nomine: cum pisis præsidia essent imposita: Bauarus illuc delatus: urbem a nobilitate deditam pro se & imperio: ut dixit: romano gubernandā accepit: Tarlatum q; petramalam guidonis fratrem in illa præsidem præfectumq; reliquit: Lucamq; accedens eiectis simili impietate castrutianis recepit: quam germano cuidam attribuit gubernandam. Lucensē uero populum castrutii filiis minus multo q̃ oportuit fidelē pœna: quā meriti erant: breui subsecuta est. Tributa nanq; solito grauiora illico imperata sunt. Florentini interea carmagnano obsidione oppugnationibusq; ponti: altero item fœlici nuncio ꝑ id tēporis sunt lætati Caroli regis Roberti filii eoꝝ domini uita functi: & neqd inchoatæ eoꝝ fœlicitati deesset Bauari uires a germanoꝝ equitum defectionibus cōminui occæperūt. Valida enim illorum manus quum lucam occupare cœpisset: nec satis successisset conatus: proximum ei urbi collem statiuis cæpit. Erant tunc in pistoriensi agro cum copiis bauarus: q eiecti

eo iubente a pistoriense populo milites castrutiani pissiam bugianūq; oppida retinere
& castrutii filiis salua reddere adnitebantur. Q uare transfugis propius: cum soli pecu
niis deliniri uiderētur: eas in hūc modū habere curauit. Galeano uicecomite paulo post
castrutium pissiæ mortuo: Accius Marcusq; filii ad Bauari misericordiā confugerant.
hiq; pecuniam multo maiorē ea: quā milites germani petebant ea cōditione Bauaro spo
ponderunt: si in patriam reducti essent. Vnde Accius marco fratre apud transfugas pro
obside relicto cum germanis quattuor nobilibus ea ratione ē missus: ut auctoritate im
peratoria reductus pecunias illis dissolueret Bauaro deferendas. Iuitq; Accius & nullo
resistente Mediolanum introductus pecunias amicorū collatione habitas germanis de
ductoribus dedit: cū quibus illi in germaniā transfugerūt. Frustratus pecuniarum me
diolano afferendarum expectatione bauarus: & transfugarū: quos persequi cuperet: ad
ductus indignitate lōbardiā se cōtulit: Petro corbario cū sectatorū setina: pisanis: apud
quos manserat: per litteras commendato. Ingressus lōbardiam bauarus omnia peiore q̄
crediderat loco repperit: Accius nāq; uicecomes ingratitudinis & perfidiæ memor: qua
in genitorem Galearium usus fuerat: Mediolano illum omnino exclusit. & germani mi
lites Accium intelligentes bauaro rebellasse: Marco illius fratri fidere cœperūt: adeo ut
ex obside illum ducem habere uoluerint: cuius retenta diu cum ueteranis castrutianorū
effecit gratia: ut arce sibi tradita lucæ urbis dedente populo acceperit dominatum: quo tē
pore & propemodum die pistorii pisisq; ad arma concursū ē. Pistorienses tamen priores
eiecto bauari præsidio pacem cum florentinis ea fecerunt conditione: ut reductis exuli
bus conflata ex utraq; factione respublica constitueretur. Pisani autem tarlato benigne
emisso id curarunt solū ut iugo bauari excusso: rē ipsi suam ad libitum gubernarēt. nec
potuit ichoata in ætruscis per ciuitatū liberationē pax diuturna eē. Veterani nāq; castru
tiani Catinum & paulo post uictolinum: quæ oppida sub mortis castrutii tēpus floren
tini recæperant: occuparunt. Et germani milites ductu Marci uicecomitis lucam obti
nentes: eam urbem spinulæ genuēsi uiro nobili ac ditissimo: qui classi: extorrū genuensi
um ductor erat: accepta ingenti pecunia uendiderūt. Exarsit ilico in spinulæ iuidiā: odi
umq; florentinus: & illi bellum intulit subitariū: Q uod cum magno spinula excepisset
animo accersitæ sūt ex lunensibus copiæ: & ueterani in societatem belli mercede asciti: q
bus auxiliis fretus spinula non magis reppulit: q̄ bellū intulit florentinis: Q ui ad catinū
delari præsidio: quod spinula lucam accersiuerat: destitutū obsederunt: duxeruntq; ad il
lud miro opere & labore: ac ingenti impendio munitiones aduersus spinulæ īpetus: quos
die noctuq; maximos faciebat: tādemq; potiti sunt. Bauarus interim ignominia & confu
sione onustus rediit in germaniā. Per quod fere tempus Petrum corbariū pōtificis Ni
colai quinti fœdantem nomen: Bonifacius comes cognomine donannico pisanus captū
Auenionemq; perductū uero pōtifici romano Ioanni. xxii. in munus obtulit: a quo mi
nus ille q̄ merebatur: male habitus est: uitam enim in carcere breui: sed nulla adhibita
ui finiuit. Post bauari in germaniā reditum Ioannes pontifex: philippo francorū rege in
stante: generalē in saracenos hierosolymam tenentes expeditionē sacrosancto de more
decreto edixit: Philippusq; eius expeditiōis dux declaratus ē: cui pōtifex fructuū regni
franciæ ecclesiasticorum decimam partem ea reseruauit ratione: ut expeditionis impen
dio sufficere posset. Sed & sibi pontifex cæterorum orbis christiani fructuum ecclesiasti

eorum decimam pariter portionem uoluit reseruari. Quæ dum agerentur prædicto rege philippo hortante ioannes Bohemiæ rex henrici filius brandiburgensis: quẽ apud Bonconuentũ ostendimus obiisse: ad pontificẽ mittens: sequestrem se exhibuit: ut bauarus ecclesiæ reconciliatus: iuri quod imperii electio prætenderet: renũciaret. Alterq; henricus: & ipse dux bauariæ impator ordine crearet̃. Idq; licet põtifex parum exaudiuerit Roberti regis neapolitani animũ offendit: qui nullũ tunc ipatorem creari uoluisset in italiam transiturũ. Florentini interim potiundi luca auiditate flagrãtes: eam obsedere: qua breui fuerant potituri: nisi nouus in italiã turbo post emissam bauari pestem ĩcubuisset. Ioannes enim bohemiæ rex a brixianis accersitus Ghibellinis: ĩ italiã ueniens eã urbem Bergomũq; cæpit: quem quũ spinula & lucenses præsidiũ opemq; poposcissent: immisit ille equitũ duo millia peditũ paulominus: solutaq; obsidione lucæ: florẽtinus ager populationibus & incendiis ẽ fœdatus: Parmã regiũ: mutinã p id tẽporis sicut & prius post bauari discessum Cardinalis ostiensis romani põtificis in Bononia legatus bello pressas pro ecclesia capere nitebat̃. Sed eaq; urbium populi Regis bohemiæ dominiũ prælegẽtes sese illi missis oratoribus dediderũt. Nec tulit id bononiæ legatus indigne: quin potius amicitia: & fœderatione cũ eo rege inita Bononienses florentinis contra ac cõsueuerant esse reddidit inimicos. Quod qdem conscio ioãne Romano pontifice factũ apparuit: quũ is bohemo regi nulla in re postea fuerit aduersatus: mutataq; est exinde rerũ in italia cõditio: ut qbus pontifex romanus: rexq; bohemus aduersarent̃ eosdem Robertus rex florentiniq; nullo guelfi: aut ghibellini nominis discrimine fouerent. Fuit uero ioannis bohemi regis in italiam aduentus quibusdam ex iis etiam qui bauaro fuerant aduersari. in primisq; uicecomitibus: qui nullũ uoluissent germanũ in italiã potentẽ esse: formidolosus. Quare inita cũ mastino scaligero ueronense: philippino gonzaga Mantuano: cararriensibus patauinis: estensibusq; ferrariensibus tyrãnis cõfœderatiõe Roberti regis neapolitani p icta cũ florentiuis fœdera partibus adhæserunt. in quos omnes põtifex romanus censuras ecclesiæ pmulgauit. Eius uero societatis cũ tot lombardis principibus a florentinis initæ fama effecit: ut pistorienses libertate postergata urbem pleno dominio ipsis pmiserint florẽtinis. Quæ cũ boemus rex itellexisset Carolo filio cũ copiis parmæ regii: & Mutinæ urbiũ custodiæ relicto in germaniam se contulit: maiores: & tantis necessarias copias conatibus contracturus.

Blondi forliuiẽsis historiaꝝ ab iclinatiõe ro. ipii decadis secũdæ liber decimus icipit.

e LATI animis Regio fœdere primi omniũ ex sociis Estenses in legatum Bononiæ: & partes romani pontificis res nouas tentare cœperũt: causaq; uidet̃ remotiuscule repetẽda. Post occupatã: ut diximus: ab estensibus: argentã Rauẽnatis ecclesiæ oppidũ: ferrariæ urbi sacris a legato fuerat interdictũ: quod dedecus animaꝝq; periculum nõ prius ẽ sublatũ: q̃ fatigati ferrarensiũ querelis Estenses: oppidũ reddiderũt. Sed quo tẽpore Boemus rex in germaniã abiit Estẽses fœderis cõfidẽtia supius dicti: & alberti scaligeri: quẽ mastinus frater cũ copiis misit auxilio castri sancti fœlicis agri mutinẽsis obsidione per texerũt: quod oppidũ Manfredus pius carpẽsis cũ carpo & castellis ad uiginti carolo ioannis bohemi regis filio cõmendauerat: adeo ut eius defensioni fisus nihil ab estensibus formidaret. Quare parũ abfuit quin oppidũ nullo custoditũ præsidio estenses impetu

primo cæperint:cuius repentinæ obſidionis:cũ primũ certiores facti ſunt Carolus Mã
fredusq;:quicqd copiaꝝ ſiue externarũ ſiue prouicialiũ Parmã inter & Imolã fuit i unũ
coegerunt exercitũ:qui ad Fœlicianũ ductus expectare auſos eſtenſes:Scaligerũq; cõ
fregit.In eaq; fuſi exercitus pugna octingentos cecidiſſe ferrarienſium monumẽta legi
mus affirmare:captorũ numerũ:qui uidetur fuiſſe ingens:adhibita in præſtantiorum
enumeratione diligẽtia ipſis in monumẽtis ſupprimi fecit.Nãq; Nicolaus Eſtenſis Rai
naldi Marchiõis frater.Thebaldus de coſtabilis:Iacobus de aigeriis:et plæriq; ciues no
bilitatis ferrariæ nobiles primores in eo numero fuere.Secundum eam uictoriam cura
uit legatus contrahi a comite Romãdiolæ copias:quæ in urbem Ferrariam ducerentur:
ad quas rauennæ congregatas cubiculariũ in primis cariſſimum legatus ẽquitatũ duce
re iuſſit ingentẽ:partim mercenariũ eccleſiæ militantẽ:partim a Carolo bohemo datũ.
Et Rauennæ ad comitis edictum conuenerant Galeotus Malateſta ariminenſis:Fran
ciſcus ordelafus forliuienſis:Ricardus manfredus fauentinus:oſtaſius poletenſis Rauẽ
nas:qui quattuor rebus uſi nouis:quas bauari cũ eccleſia inimicitiæ prius tantopere con
ciuerant:urbium quiq; ſuarũ tyrãnidẽ ſub capitaneatus titulo inuaſerãt.Tantis copiis
proxime ad urbẽ ferrariãæ argẽt uia appulſis:proditione a ciuibus aliquãdiu prius cõ
dita:pons comiti romandiolæ patefactus ẽ:qui peninſulam:in qua eſt argenta ei coniũ
git peninſulæ:in qua urbs ferraria haud longe ab ipſo põte ſeiũgitur:& ingreſſus noctu
exercitus eo in ſpatio:quod urbẽ pontẽq; interiacet:Sãcti Antonii uocãt ſuburbium:ca
ſtra habuit.continuata ẽ obſidio menſes duos:& frequentibus intentatis oppugnationi
bus:ægre aliquando a Rainaldo marchione mœnia ſunt defenſa.Tandem Philippus
gonzaga mantuanus:Maſtinus ſcaliger ueronenſis:Vbertinus carraria patauinus co
pias cum dediſſent auxiliares Rainaldus marchio ipſis idibus aprilis:die in ueſperam
procliuii erupit.Diſſipatus uero ẽ opinione celerius eccleſiæ exercitus:& cum cædes ma
gna non cõmitti nequiuerit:tum maxime ſeruandis ducibus:& in exercitu primoribus
ea ratione marchio intentus fuit:ut eſſent captiui:quorum permutatione:Nicolaũ fra
trem:& cæteros ex ſuis prælio captos Fœliciano faceret liberari.Et a caſtello thealdo de
lapſæ naues in dromonum formã armatæ:multos de eccleſiæ exercitu cæperũt:ſcaphis
lembiſq; fugere adnitentes.Captum romãdiolæ comitem legatus & cubiculariũ ſuum
in Nicolai Eſtenſis:Thebaldi de coſtabilis:& Iacobi de aigeriis:aliorũq; prælio captoꝝ
fœliciano liberationẽ permutauit.Galeotũ autem malateſtã:Frãciſcum ordelaphum:
Ricardũ mãfredũ:& oſtaſium poletenſem Marchio hoſpitaliter ac honeſte habitos ea
dimiſit pactione:ut obedientia reuerentiaq; legan & eccleſiæ poſt habita:ciuitates qſq;
ſuas aliis de italia ſociis bello urbibus & principibus conſentire curarent.Inde in pontis
proditores animaduerſũ ẽ:ut liberato tanto piculo ferraria exercitus ut erat tanta præda
ditatus:Scaligero gonzaga:carrarioq; iubentibus:duce Rainaldo marchione in agrũ
bononienſem hoſtiliter eſt ductus.Ioannes rex bohemus interea equitatu germanorũ
quẽ haudquaq̃ ingẽtẽ adduxerat:parmæ relicto:Bononiã ſe cõtulerat ad legatũ:& Ca
rolũ filiũ:q Lucã uiſẽdi ſtudio acceſſerat:eo redire curauerat:hiq; dũ legato die noctu
q; aſſiſtũt:de romãdiolæ urbiũ rebellione:& copiarũ marchionis in agrũ bononienſem
facto impetu anxie conſultanti:peiore perculſi ſunt nũcio:Brixiæ & Bergomi rebellio
nis.Eas enim urbes Maſtinus ſcaliger deditione ciuium occupauerat:nec prius potuit

rex quid agi oporteret deliberare:q̃ Papiam quoq; allatũ est urbem sibi amicissimam accium uicecomitem ingressũ esse:arcemq; oppugnare:quã præfectus ꝓ rege ipso asserat cõseruare. Ioães itaq; Carolo filio cũ modicis copiis ad mutinæ custodiã relicto parmam:& ĩde accepto exercitu papiã duxit:qui circũductas ab accio arci munitiones: cũ superare nequisset:in agrũ cõuersus mediolanensẽ magnã edidit uastitatẽ.uixq; parmã redire potuerat:cũ lucæ urbis audita rebellio eũ coegit raptim trãsmittere apenninũ. Aimerius enim castracanus castrutii genitoris amicoꝝ ope lucã cæperat:ipositusq; pauloante a carolo regis filio arci præfectus eã seruabat:appulsis eo copiis lucẽses publico delicto ꝑ oratores ecclesiasticos uiros ĩ paucoꝝ culpã auerso ueniã impetrarũt. Rex tamẽ:cui satis est uisum a cæde ꝓditorũ tẽperare:ĩgentẽ uim pecuniæ a lucẽsibus extorsit. Inde Bononiã reuersus legato frustra dissuadere conato ĩ germaniã redire cõstituit.muranonũ enim italiæ ciuitatũ uolũtatis fastidio simul & ꝑiculo fatigatus:ad gẽtẽ sibi ĩ germania paratã anhelabat. Mutinæ igit̃ & regio urbibus præsidia germanoꝝ:& præfectos quũ imposuisset:Parmã & lucam Petro & marsilio rubeis fratribus in parma potẽtissimis reliquit custodiendas:& eisdem nobilibus simulq; urbiũ populis ĩ spem adductis:maiorũ copiarũ quas se adducturũ ẽ pollicitus: alpes transmisit. Interea cardinalis ostiẽsis Bononiæ legatus:Bononienses florẽtinoꝝ suasione ĩ rebellionẽ procliues uidens:in arcem cõfugit:quã aliquot ante ãnis ad fœliciani mutinẽsis uiæ portã ædificari curauerat. Cõuertit uero Bononiẽsis populus furorẽ ĩ legati militiã mercede cõductã:quæ partim agri castello rũ aduersus ferrariẽsem:partim urbis præsidio ĩtenta erat:& hinc marchionis Estensis:inde Forentinoꝝ copiis auxilio accersitis arx uallo fossaq; cingi cœpta. Nõ nihil tamen humanitatis & reuerẽtiæ erga Cardinalẽ ostẽderũt Florentini ciues:a q̃bus auxiliares copiæ Bononiã sunt ductæ:ꝙ eorũ ĩteruentu arcẽ a legato populus recæpit. Isq; pisas florentinis item deducẽtibus accessit:quo pariter deducẽtibus florẽtinis Ioães Caietanus cardinalis ursinus parũ fœlici minusq; fructuosa legatione usus se cõtulit.ostiẽsisq; celerius pisis profectus ioannẽ romanũ põtificẽ ĩ auenione repperit sospitẽ:q tamẽ breui post anno salutis quarto tricesimo terdeciesq; centeno defunctus est. Ad diẽq; abinde sextũ decimum Iacobus agro tolosaciũ oriundus:sanctæ priscæ cardinalis ĩ põtificẽ Benedictum duodecimũ est assumptus. Qua cælebrata legatiõe cardinalis ursinus Auinionẽ applicuit. Benedictusq; ĩ põtificatu nihil duxit ãtiquus:q̃ ꝓmulgatas a ioãne ĩ Bauarũ censuras abrogationẽq; repetere:ac cõfirmare. ꝑ quæ tẽpora pricipes populiq; ĩ italia bello sociii:hinc põtificis morte audita:ĩde urbis Bononiæ ad suas partes accessione elati oĩa præsumebant. Quare urbes quatuor:quas solas in romanæ ecclesiæ reuerentia Bohemus rex præsidiis cõseruabat:iter se cõstitutis fœderibus sunt partiti:ut Parma scaligero:regium Gõzagæ:mutina estensi:luca cæderet florentino. Quin etiã germani Bohemo regi militare soliti mercedis magnitudine corruptis dictis bello sociis stipẽdia facere ꝓmiserunt. Quæ fuerant uero eas socii bello copias suis singuli uestibus dispartiri:& cum mastinus ad inchoatã parmæ obsidionem plurimos illorum adhibuisset:Florentini aliã & ipsi manũ ad suã expeditionem in lucenses destinatam trahere contendebãt. Tulerũt id ægre germani duces:& petrum rubeum fratresque longa consuetudine notos stipendia promittẽtes aliq̃diu intermissa duxerunt exaudiendos:quibus præter reditũ ad urbẽ instaurandum cũ bohemo rege gratia:scaligerum interficere sunt polliciti. Idq; tentatũ

Anno salutis.M.ccc.xxxiiii.

quia perficere nequiuerunt:rubeorum opinione celerius in urbẽ parmam se transfugio
recæperunt:Scaligerq; itermissa derepente parmensi obsidione pado ad brixillum trans
misso in Vicentinos reduxit exercitum. Ea etiam germanorũ defectione factum ẽ ut
lucense bellũ a florentinis fuerit intermissum. His ut acciderant intellectis: Ioannes rex
bohemus Lucam urbem Philippo francorum regi dono dedit: Qui florentino populo
per oratores in Italiam missos: ne lucæ urbi suæ deinceps molesti essent monito: cæteros
quoq; & florentinos: & eorum subditos mercaturam in regno frãciæ exercentes: edicto
certiores fecit: fore: ut quæcũq; lucensibus a florentino populo inferrentur damna ab eis
repeterentur in carcerem detrudendis. Dũ hæc apud externos reges longo geruntur tra
ctatu: & germani equites parma profecti Italia discesserant: & mastinus propriis: ac gõ
zagæ Estensisq; copiis fretus noua expeditione premebat parmam. Florentini uero re-
gis franciæ minis post habitis lucam cœperãt obsidere: Quinetiam Nicolaus estensis
Beatrice Guidonis gonzagæ filia in matrimonium accepta: suarũ copiarum auxilio: &
paruo Rainaldi marchionis fratris sui equitatu innixus: Mutinam incursionibus: &
aliquando oppugnationibus pertentabat. Nam Rainaldus marchio cũ maioribus copi
is argentam oppidũ terra padoq; premebat: tulitq; sors: ut ferme eodem tempore tribus
his in locis: sed diuersimode: qui bellum intulerant uictoria sint potiti. Primus enim Ni-
colaus pro marchione germano fratre Mutinam deditione ciuium absq; aliqua graui
& onerosa pactione recepit. Rainaldus uero pontẽ: qui padum apud argentam iunge-
bat rauennatibus onustum defensoribus: cum igni ferroq; interrupisset: ob factam eius
pontis casu cædem oppidum ui cæpit: & parmam Petrus & marsilius rubei fratres ger-
mani ea scaligero condirione dederunt: ut dedẽdam quoq; a tertio eorum fratre rubeo
Lucam sibi retineret. Eoq; in sociorum bello principum uictoriæ cursu destinatam sibi
Philippinus gonzaga reginẽsem urbem ciuibus ultro dedẽtibus accepit. Turbauit præ-
dictã ferrariensiũ lætitiam Rainaldi marchionis mors bræui subsecuta: cui paulo post
accessit Nicolai obitus tam repentinus: ut marchionatum: qui ei debebatur: obitius fra
ter minor acceperit. Mastinus scaliger interea postq̃ lucæ urbis dominium a rubeis par
mensibus habuerat: Paduam quoq; Vbertino carraria ob ciuiũ dissidia pmittente rece
pit. Scaligeroq; omnia tũc temporis adeo fœlicia successere: ut q bauaro primũ: post Io
anni bohemo regi diu paruerãt Feltrenses Bellunẽses: & Cenetenses: suo quoq; dominio
sesubieceriti: nec erat tũc: aut post ecelini tempora q̃sq̃ fuerat tyrãnus plura q̃ mastinus
scaliger i Italis possidens: adeo ut florẽtini nõ magis lucæ dominio fraudatos se idoluerit
q̃ potẽtẽ tyrãnũ a lucæ uicinia formidabãt. Tãtũ.n.abfuit ut mastinus factũ suũ accæ
ptæ cõtra fœdera lucæ aliq̃bus: ut fit: uel simulatis uerbo℞ purgauerit argumẽtis: q̃ illo
rum a querelis non tẽperãtiũ: castella & agrũ incursionibus agitauit. Veneti tunc uni-
cam in cõtinẽti Italiæ solo Taruisium urbem tenebant: cui a scaligeri nõ timere: nõ pote
rant: Et gõzaga uicecomesq; in illius iuidiã magis a potẽtatu aucto q̃ a fœdere florẽti-
nis nõ seruato adducti erãt. Quare florẽtino populo facillimũ tũc fuit exoptata æque
ac necessaria aduersus potẽtissimũ scaliger℞ hostẽ nouũ præsidia iuenire. Orati.n.legati
onibus ueneti primo: post gõzaga & uicecomes: obitius marchio: et bononienses in fœ
dera: & belli societatẽ sibi aduersus scaliger℞ consenserũt. Sed primũ maiusq; belli onus

Venetis icubuit .hi.n.peditatui eqtatuiq; quatuor milliũ numero mercede cõducto:to tideurbanos magna parte sagittarios addidere:cui exercitui in Taruisinis contracto:Petrus rubeus ĩ ducẽ præfectũq; attributus ẽ.Nã paulo postq̃ ipse & marsilius fratres Parmam:sicut docuimus:scaligero dederant.eos ille dolo primũ post ui a perta quæ fuerat iterficere:& in põtremulano sui patrimonii oppido: ĩquod cõfugerant:arctissima presserat obsidione.Petrusq; relicto ad pferendã obsidionẽ marsilio florentiã se cõtulerat:auctorq; & adiutor fuerat Florẽtinis:ut se lucæ a e lucensiũ ĩstigatore auertẽda a mastini tyrannide Luca uterenẽ.Q uod q̃primũ ĩtentari cœptũ est:Mastinus põtremuli obsidione relicta Lucã ducere cõstituerat:quũ & Petrus a uenetis accersitus florẽtinis facile assentiẽtibus:uenetias demãdatũ suscepturus ĩperiũ se cõtulit:duxitq; secũ datos a florẽtinis equites octingentos:& a Bononiẽsibus trecentos:cũ qbus ad quadringẽtos estensis quoq; transmisit:omnesq; hæ copiæ terra p ferrariẽses clugiã usq; ductæ:Taruisiũ inde nauibus trãsportatæ sunt.acceptis cũ prædictis simul uenetoꝝ copiis Petrus Paduã primum omniũ cõstituit ostẽso bello:& factis populationibus pertentandum esse.Etenim albertus scaliger mastini frater cũ mercẽnario germanoꝝ eqtatu & peditatu puinciali tam inepte eã & auare administrabat.ut Vbertinus carraria :a cuius nutu plebs patauina æque ac nobilitas pendebat:illũ oblata occasione uidereẽ cupientissime eiecturus. Substititq; primũ Bubolentæ rubeus:ad quẽ uicum castra illico in diuturniorem moram ideo communita sunt.ut Mastinus quid ageret prouideretue ex eo loco prius intelligeretur:q̃ aduersus tãtum principem temere duceref:& alius iterea parabatur exercitus:cũ quo luchinus uicecomes defũcto nuper nepoti accio in Mediolani dominio suffectus simul cũ philippino gõzaga ueronã pmiserat obsidere.Suasus etiã:et pecunia a uenetis adiutus carolus Bohemus expectabaẽ ad feltri.cenedæ bellũ ad urbiũ receptionẽ cũ exercitu trãsmissurus.Primi tamẽ luchinus uicecomes & philippinus gõzaga copiis aucti:quas marsilius rubeus e castris a petro fratre missus addiderat ad ueronam castrametati sunt.Sub inde ac prope eodem die Bohemus quũ ĩ italiã descẽdisset urbibus illis spõte deditis:priusq̃ essent aditæ potitus ẽ.Pressus eodẽ tẽpore tribus ĩ locis Mastinus:audacia sibipsi subueniẽdũ esse cõstituit.Eruptione igiẽ præter Luchini philippini:& Marsilii opinionẽ facta coꝝ reppulit potius q̃ fudit exercitũ:pluresq; ĩ eo conflictu capti:q̃ occisi fuere.Liberatus Veronæ obsidionis respectu Mastinus patauiũ se cõtulit habens ĩ exercitu:quẽ secũ duxit equites tria millia:pedites multo plures:ut si saluæ sibi fuissent:quas paduæ præsidio fratri dederat:copiæ:petrũ rubeũ haud secus q̃ luchinũ:& Philippinũ fuerit cũ ĩcõmodo repulsurus.Sed quo tẽpore apud ueronam uictoria potitus est:eodem in patauinis par pene detrimentum accepit.Germani nanque equites quibus plusq̃ alberto fratri suo paduæ custodiam crediderat:corrupti pecunia ad uenetos transiuerunt.Acceptis tamen ex uicentia patauioque quotquot educi potuerunt siue equitibus:siue militibus castra Mastinus rubei castris duobus passuum millibus propinqua contulit: Q uæ ideo ad inferiorem amnis partem habuit: ut Petri Rubei exercitum itercluderet commeatu:qui ea tantummodo uia poterat a uenetiis comportari:magno id quidem consilio:sed parua:ut effectus docuit prudentia.Si enim paduã inter & bubulentam consedisset: adempta profecto erat Marsilio Rubeo:& cæteris

apud Mantuam coactis facultas ad Petrum rubeum ducem sociorũ exercitus primarium cum copiis ueniendi. Aliud etiã incõmodũ sedẽti ad inferioris amnis partẽ mastino Petrus rubeus perbelle imisit. Herba ẽ brasicæ foliis colore ad similis: Gualdũ appellant: quæ per altã hyemem sata: quinis per æstatẽ sextisq; uicibus desectis molis conteritur: ex ipsiusq; exsiccatæ pulueribus lanificii in primis tinctura conficitur. Dimissa igitur fluuio superne recens contritæ uis maxima aquæ usũ sua amaritudine: & tetro colore hominibus iumentisq; scaligeri adimebat. Interclusus tamen cõmeatu rubeus: castra mutare coactus ẽ. quæ urbi propius sunt admota: & in ea illico Marsilius frater cũ suis & sociorum copiis ex agro se contulit mantuano: a mestreq; oppido: & trauisina urbe cõmeatus in ea castra cõmode poterat cõportari. Admiratus hostis audaciam Mastinus ad aliam urbis partẽ: qua ad custum petitur oppidũ se contulit. Sed & alibi tunc Scaligeri fortuna mutari cœperat: Brixiam. n. Luchinus uicecomes tũc cũ maximis copiis circũsedit. Quod cũ in scaligeri castris audiri cœptũ est: Paduani in res nouas respicere cœperunt. Vbertinusq; carraria conditis cum Petro rubeo fœderibus eum patente porta cum omni exercitu introduxit. Albertus uero scaliger Mastini frater captus Venetias perducitur: & in eius copiis odio ducis a populo desæuitum ẽ. Mastinus dimissis in munitiora quæq; præsidiis Veronã accesserat: opem oppressæ Brixiæ allaturus. Et Petrus rubeus interea dũ montem silicẽ oppidum infestiore urget oppugnatione: saucius Paduam est relatus: ubi ex eo uulnere est defũctus: Marsilius: qui sub ipsũ paduanæ rebelliõis diẽ febre correptus uenetiis: quo se ad medicos deferri curauerat breui obierat. Nec potuit tã festinus scaliger accedere: quin Luchinus uicecomes Brixia: et paulo post Bergomo potiret. Et uenetus interea: sociorũq; bello exercitus Vicentiã obsidebat. Nulla tunc erat Venetis augendi in cõtinẽti Italiæ solo principatus cura. Quare postq̃ immẽsus paulo ante scaligeri potentatus in plures diuisus partes suspitiõe tyrãnidis: ut fuerat prius formidolose carebat: pacẽ sibi enixius petẽti dare ueneti cõstituerunt: in qua actũ ẽ: ut Carolo regi feltro: Beluno & Ceneda: uicecomiti Brixia: Bergomo: carrario padua absq; contentione dimissis: Veronã ipse: Vicentiã: Parmã: lucãq; retineret. Eã pacẽ Florentini: q; lucam ut uoluissent: habere nequiuerant: ægerrime tulerunt. Cuius conditiones: missis Venetias oratoribus: cum mutari nequissent impetrare: tandem et ipsi cõquieuerunt. Sed & Benedictus duodecimus pontifex romanus: interea dum id seruet in lõbardis ætruscisq; bellum: singulos populos ac pricipes misso legato i suas & ecclesiæ partes trahere adnixus erat: q; Ludouicum bauarum post innouatam in eum ut diximus excõmunicationem rediturum esse in Italiam ferebatur. Incipiens tamen a romanis põtifex: eos tantisper deliniuit: ut quem regis nomine diu gesserant senatus magistratum ad ipsius et ecclesiæ acceperint beneplacitum: Confirmatusq; in quinquennium Stephanus Columna: collegas in senatu a populo romano accepit annis singulis uariatos. Iordanusq; de filiis ursi anno salutis undequadrageno terdeciescenteno Stephani absentis quem pontifex Auenionem accersierat: & proprio nomine senator fuit. Tertio deinde ãno cũ Stephanus auenione itẽ ageret: ursus anguilariæ comes collega eius Frãciscũ petrarchã poesis laurea i capitolio isigniuit. Pace postmodũ lõbardiæ a uenetis data põtifex prudẽti: ut cũ apparuit cõsilio: sed pessimo i posterũ euẽtu tyrãnos e lõbardis primores i pricipes legitimos cõfirmauit. Luchino. n. uicecomiti: & Ioãni eius germano frĩ quẽ

Anno salutis. M. ccc. xxxix.

F. petrarcha poeta laureatus.

Mediolanensem archiepiscopum instituit: uicariatũ mediolani auctoritate apostolica ita attribuit: ut quicqd urbiũ oppidorũq; tunc possidebãt: eiusdem uicariatus titulo legitime retinerent: pariq; forma Mastinus Scaliger Veronæ & uicentiæ. Guilelmus gonzaga Mantuæ & Regii: Albertinus Carraria Paduæ: opizo Estensis ferrariæ. mutinæ & argentæ uicariatũ auctoritate apostolica habuerunt: & quia portio Estensi data iurium esset romanæ ecclesiæ censum illi decẽ milia aureos imposuit annis singulis psoluendũ. Sed nedicto suffectum defuncto clementẽ sextũ luchini qdem & Ioannis archiepiscopi cõfirmatione uicariatus fecisse iuenio: nec satis scio: an deterritus sit a cõfirmatione aliis faciendæ: ueritus fuerit Bauarum exasperare: qui de suo i italiã reditu multa cõminatus etatq; etiã tridentũ usq; peruenit: tantiq; fuit is tyrãni aduentus: ut oblatã multi i urbibus romanæ ecclesiæ iuris tyrãnidem auctoritate ĩpiali accipere nõ sint ueriti. Q uæ quidẽ uersutia malo omine: malisq; ut aiunt auibus i põtificẽ relata: successores i hanc diẽ suos multis ac pene perpetuis incõmodis: turbinibusq; agitauit. Ioãnes enim de uico urbis romæ præfectus nõnulla i uiterbiensiũ finibus paterna possidens hæreditate: uicarius i uiterbio impialis est factus. Eodemq; titulo galeotus malatesta: & fratres Arimini i Romãdiola pisauri faniq; in marchia Anconitana Antonius feretranus urbini diolfus & galeassus fratres Callii: Alegrettus clauellus fabriani: Bulgarutius mathelicæ: Ismedutius sancti seuerini, gentilis uaraneus camerini: Michael mõtis milonis: paugonus cinguli: Nicolaus boscaretus esii: & i romandiola guido Poletensis Rauennæ: franciscus & Sinibaldus ordelaffi forliuii & cesenæ: Ioannes mãfredus fauentiæ dominia accepunt. Eo autẽ anno qui pacem secutus est a uenetis cõstitutam: Mastinus scaliger lucæ paucis fuerat mensibus. Florentini peste afflicti ualida: nihilminus q̃ bellũ meditati erant: q̃primum tamen ea cessauit clades qetam foris florentiã dissidia domi piculosissima uexauere. Baldinanq; & frescobaldi familiæ in primis nobiles: quũ urbis statũ i meliorem: ut quiq; boni existimarunt formã redigere adniterent: multitudinis fauore patria sunt expulsi: ædibus eorũ in urbe superbissimis solo æquatis: hiq; cũ clientibus magna manu pisas sunt delati: & ide paulo post magnis patriã agitari icõmodis adiuuerũt. Et nouæ item i lombardis res p id temporis sunt exortæ: Guido enim corrigiẽsis potẽtissimus parmæ nobilis tubeorũ: ut diximus defunctorũ respectu liberatus: mantuani gonzagæ philippini fauoribus ac instigatione urbis parmæ acceperat dominatum: quẽ breui post accius frater suus estensis Marchionis auxilio per arma eiecit: Factumque est: ut scaliger estensi confœderatus bellum intulerit Mantuano: & in æturia destitutam præsidii spe amissa Parma Lucam Pisanus pariter & florentinus habere concupiuerunt: temptataque ab utroque populo urbis lucæ coemptio ad licitationem a Scaligero est deducta: quumque pecuniaria sponsione præualuisset Floretinus: obsides ditissimorum in florentino populo mercatorum filios ferrariæ Scaliger accepit. pgrandis enim promissa erat pecunia: quæ quingenum ducatorum milium auri summam quum superaret in urbe bellis morboque diutissime fatigata nequiuerat paruo tempore inueniri. Pisani interim baldis: frescobaldisq; istigantibus lucam obsidione cinxerunt: itum tamen est a florentinorũ oibus: mastiniq; aliquot copiis ad lucæ receptionẽ: qbus pisani acie obuii structa ut resisterent sunt adnisi. sed dũ hic florẽtinus istat urgetq;: ide ĩpositũ pridem a mastino urbe erumpit præsidium: Florentini pars copiarum cum missis a scaligero nunciis alia

atte urbem ingressa ē. Continuarunt tamen obsidionē pisani: in quos florētini decimo
captæ urbis die sũmis conatibus eduxerunt: nec detrectauit prœliũ pisanus: sed structa
obuius aciæ in certamen ruit: cuius finis fuit omnium: quæ ad illam acciderant diem:
florentino populo infaustissimus. Eorum enim exercitus facta est fœdissima profliga-
tio: ad cuius nuncium florentiam allatum mœsta ciuitas in abiecta quæq; & sordida de
uenit consilia. Petitus enim opem Robertus rex: cum solis dedisset uerbis: ad Ludoui-
cum Bauarum pontifici romano: & ipsi Roberto regi apertum hostem spes omnis con
uersa est: qui pusillo uir animo nec precibus nec ingenti ꝓmissa pecunia ut tridēto mo
ueret adduci potuit: et præter tyrānos i urbibus oppidisq; iuris ecclesiastici: ut ostēdimus
istitutos. Luchinũ uicecomitē quoq;: iis quæ pōtificus auctoritate tenebat: ābiētē hũit
suasorē: qua destituta spe florētini: eqtibus ad qngētos a scaligero bononiēsibusq; habi
tis et mille quingētis mercede conductis Malatestā ariminēsē: cui ungaro agnomē fuit
præfecerunt. Isq; peditatũ ex urbe agroq; accipiēs amplissimũ pisanorũ impetiit castra
ad pontē āseris cōmunita: nec facta ē pugnæ copia. Pisanis certā capiendæ urbis fame
laborātis spem in prœlii discrimē adducere recusantibus. Robertus rex iterim postq̄ flo
rentinos uidit omissa Bauari hostis sui spe propriis ad lucæ conseruationē uiribus inni-
ti: non nihil illis præsidii attulit: Gualtero e galliis quodā q dux athenarũ appellabatur
cũ paruo equitatu ad illos misso: qui acerrimo uir ingenio: si uiribus & meritis nequiuit:
Florentini populi gratiā artibus exquisitissimis aucupatus est. Mouētem enim castra
Malatestā: ut agro perpopulato pisano: & incendiis late longeq; ostēsis pisanos auertē-
da a laribus clade castra cogeret linquere quibus ui nequiuerat deturbari: imperitiæ mili
taris rei apud multitudinē damnauit: Eundēq; satis diu in pisani agri dānis uersatum.
postq̄ ex pisanis castris nemo mouerat exercitum Forētiam reducentē: peioribus inse-
ctatus est maledictis quem murmurabat rem florentinam de industria perdidisse. Lu
cæ interim: q inerant Florentini populi magistratus suam & præsidii salutem pacti: exi-
nanitam annona lucam pisano dedidere. Gualtero autem usq; adeo detractiones ualue
re: ut siue casus siue alterius iuuerit imprudentia creditũ paláq; in populo sit dictũ: Si du
ctæ ad hostē prope copiæ au serim illi fuissent traditæ: Lucam fusis pulsisq; pisanis potuis
se faciliter cōseruari. Et erant solito magis discordes florentini: adeo ut facile Gualterus:
quod quæsiuerat: sese equitatui urbiq; præfici impetrauerit. Q uod cum est factum
mox uir animo ardens oblatam amplexus est occasionem: Multis enim partium si-
multantumque odio cōsentientibus: pluribus rerum desperatione facinus: in quod
ruebāt dissimulantibus: præfecturæ titulum in plenarium trāstulit dominatũ: & palati-
um igressus periores inde ac cæteros repulit magr̄atus. Secutiq; urbis Florentiæ casũ Ar
retini pistoriēses: & uolaterrani Gualterũ i dominũ recognouerũt. Interea dũ Florentini
ꝑ suā capiēdæ lucæ auiditatē ad eā deducti sũt tyrānidē. parmā urbē: q f̄re eiecto ꝑ ānũ
unũ tenuerat Accius corrigiēsis Opizoni estēsi ferrariæ uicario tradiderat pleno dominio
possidēdā: In eoq; quod Luchinũ uicecomitē et dictũ opizonē aduersũ guilelmũ gōza
gā suscepisse ostēdimus: bello: cũ mutuæ i uicinos agros hic īde factæ fuissēt icursiones
Philippinus estēsē ferrariā a parma cũ copiis petētē in agro aggressus regiēsi prœlio sup
auit: fugatũq; ad padũ usq; persecutus ē. Vnde factũ est: ut Opizo retinēdæ urbis parmæ
desperatione Ghiberto hortāte de sancto Vitale nobili parmēse eā Luchino uicecomiti

permittere constituerit. Accedentesq; mediolanũ obizo & Ghibertus ad ãnum salutis sextum quadragesimũ supra terdecies centenũ Parmã ipsi uicecomiti tradiderunt. De Anno salutis qua quidẽ urbis Parmæ a tantis motibus liberatione franciscus Petrarcha illius ecclesiæ M.cccxlvi. archidiaconus:q interfuit:ad ioãnẽ scribens Columnã Cardinalẽ cõgratulatus ẽ: Guielminoq; Gonzaga i eandem ascripto partẽ quies lombardiæ solida tũc ẽ parta. Per quod item tẽpus quũ florentiæ aliã sup aliã i Gualterũ ducem athenaꝝ coniuratio detecta eẽt usq; i cõuictos & suspectos plærosq; crudeliter animaduertisset:unius uiri uirtute ea ciuitas tyranni iugum excussit. Angelus acciaiolus ex summa nobilitate urbis episcopus:cõuocatis ad episcopiũ ciuibus:arma in tyrãnũ capi iussit. quod quũ fieri cœptũ esset: tyrãnus resciit:fœdera cũ populo sequestre episcopo iniit:per quæ cũ propriis:quas a neapoli duxerat:copiis. & rebus suis migrare decimo tyrãnidis mense pmissus ẽ. sed breuis fuit recuperatæ libertatis florẽtiæ quies:q; nobilitas de populo i recupanda libertate benemerita:cõmunicata tunc ob id meritum urbis administratione p uim priuata est. Q uod dum illi ne fieret resistere adnituntẽ expugnatæ multorum ædes direptæ:& nõnullæ igni ferroq; sunt absumptæ. Alia subinde pars italiæ eodem ferme tẽporis cursu magnis moribus agitata est. Roberto regi duæ erant neptes ex carolo filio:quem diu antea adolescẽtẽ a florẽtina reuersũ expeditione i neapolitano regno obiisse docuimus:& Carolo martello roberti germano fratri hungariæ regi paulo ante defuncto filius Carolo item nomine fuerat:cui:uiuente patre:defuncto superstites fuerant Ludouicus & andreas. per hæc itaq; ipsa anni septimi quadragesimi terdeciesq; centeni tempora quum robertus obiisset Anno saluris relictarũ testamento hæredum altera neptium ioanna datũ eodem testamento maritũ Mcccxlvii. Andream cõsobrinu ex hungaria uenientẽ accepit. Q ui adolescẽs:sicut franciscus petrarcha in epistola ad ioãnem Columnã tũc scriptã:infrascriptis innuit uerbis. tali regno idignus erat: In illius roberti serenissimi nuper regis locũ:quod unũ decus ætatis nostræ fuerat. æternũ dedecus iste surrexit. Q uacunq; autẽ causa sit factũ: Ioãna talem exosa uirum i auersana urbe necari quũ curasset:alteri itẽ cõsobrino nupsit: ludouico Tarenti principi:olim philippi filio. quẽ Roberti fratrẽ fuisse docuimus. Conata tamẽ est ioanna scelus suum apud ludouicũ hungariæ regẽ ab ignoratione & pditoꝝ flagitio purgare: cuius nunciis atq; litteris epistolã ludouicus rescripsit: quã uidimus i hæc uerba. Inordinata uita præcedẽs:retentio potestatis i regno:neglecta uindicta:& excusatio subsequẽs necis uiri tui probãt te fuisse participẽ & cõsortẽ. Id uero facinus Roberti regis præstãtissimi memoria adeo omnibus italis exosum fecit:ut ludouicum ex hungaria:multi de italia aduenienduun hortati sint. Veniensque & italiam cum paratissimo exercitu ingressus primos resistere ausos repperit sulmonẽses:quos ab eo captos fuisse petrarcha ad barbatum sulmonensem scribens quũ affirmet: fauores tamen illi oppido spõdet a tribuno plæbis: qui rempublicam Romæ tunc restituere adnitebatur. Idque præclarum & dignũ memoria facinus uidetur altiuscule repetendum: Sexto clæmente ad pontificatum assumpto Romani sicut & prius ab institutis ex sua nobilitate senatoribus pontificis Romani consensu gubernabantur. Nanque post Stephani Columniæ quinquennium Rainaldus de filiis Vrsi: & Nicolaus hannibaldus Senatores fuere: Q uos alio secuti sunt anno Iordanis item de filiis ursi: Et alter Nicolaus Hannibaldi de hannibaldis filius: & ad anni de quo nunc scribimus septimi quadragesimi initium Petrus

Agabiti de colũna dominus Castri Zinazani: Robertusq; ursinus subsecuti sunt. Eodē
q; anno ad Iunii mensis finē Nicolaus quidam Laurentii ciuis romanus & scriba in ca
pitolio publicus: celso: ut tunc uisũ ē: animo: pulsis senatoribus capitolium per arma cæ
pit: tãtusq; illico affuit populi fauor: ut rē ad libitũ romanã quocũq; uoluerit flectere po
tuerit. Visus tamē est modestia: titulũq; in hanc maxime formã: qui alicubi in urbe pu
blicis actibus extat inscriptus: assumpsit: Nicolaus seuerus et clæmens libertatis pacis iu
stitiæq; tribunus ac sacræ romanæ rei.p. liberator illustris. Hunc uirũ adeo admirati sũt
oēs Italiæ populi: ut pauci fuisse uideantur: q nō eũ maiora gestuꝝ eē: & pristinã Romæ
redditurũ: rē.p. aut timuerint: aut optauerint. hinc nullus defuit principũ: nullus tyran
norũ: qui missis oratoribus gratiã eius: pollicēdo: hortãdo: suadēdo aucupari: & sibi pa
rare non quæsiuerit: minores uero: de quibus est dictum in romanæ iuris ciuitatibus &
oppidis in uicarios creati: ne populi eorũ rebellassent ueriti: obsequium fideiq; integrita
tem scripto & per oratores exhibuerũt: proximioresq; urbi plenariã ĩmediatãq; subiecti
onē exhibuerũt. Quin etiam constat externas romani olim imperii prouincias ad remi
niscentis romanæ rei.p. famam exultauisse. Quod qdē affirmaturi nō fuimus: nisi hæc
F.petrarcha omnia Franciscus Petrarcha qui interfuit sæpissime scriberet. Satisq; fuerit unius episto
læ particulã ponere: quam ad Carolũ lucimburgensem declaratũ Cæsarem in hæc uer
ba scribit. Ecce nudiustertius caput extulit quidam ex plæbe romana humili: non roma
nus rex: nō cõsul: non patricius. & uix bene cognitus romanus ciuis nullis sociorũ titu
lis: nullis maiorũ imaginibus: deniq; nullis ad id tēporis uirtutibus suis clarus: qui uindi
cem se romanæ libertatis assereret: obscuri hominis clara professio: ilico ut scis: thuscia
cupide manus dedit: imperia excepit: Iã sensim oĩs Italia sequebatur: Iam europa: Iam to
tus orbis in motu erat. Quid multis opus ē: nō legimus ista. Sed uidimus iã adesse: iu
stitia & pax: & harũ comites alma fides: tranquilla securitas ad postremum aurei sæculi
uestigia uidebanť. Ille tamē in reꝝ principio perarauit: nolo sibi culpã dare: nec alteri: nec
cõdēno hominē: nō absoluo. In alia uero epistola ad dictũ tribunũ scripta de eius muta
tione morum certius apparet. Suntq; hæc uerba. Dolēs mœstusq; audiui: non te popu
lum: ut solebas: sed partem populi pessimam amare: illi obseq: illam colere: illam admira
ri. ubi nũc ille tuus salutaris genius: ubi ut usitatius loquar: ille bonorum operũ cõsultor
spiritus est: cũ quo assiduo colloqui putabaris: neq; enim talia fieri posse per hominē ui
debantur: mirumq; ē quonam modo hic uir destiterit a bono pricipio intelligere: Ad se
ptimum nãq; mensem: nullis: ut aliqui imperite tradunt: Romani põtificis aut romano
rum persecutionibus est expulsus: sed spõte sua: & oĩbus ex suis etiã domesticis omni
no insciis murata ueste: Roma per obscurã noctem profectus in bohemiã usq; ad Ca
rolum se contulit lucimburgensem bohemiæ regē Ioannis filiũ: de quo superius multa
diximus. Eũ.n. litteris & multaꝝ linguarũ peritia ornatum clæmens pontifex ab electo
ribus ĩ bauari dedecus depressionēq; in cæsarē fecerat declarari ut existimarit nõnulli tri
bunum nostrũ fœdera cum illo ut constitueret accessisse. Is uero rex pusilli: quod effe
ctus omnes postea docuerũt: animi: Tribunum auenionem in uinculis pontifici dono mi
sit. Is sulmone recepto apenninum transgressus omni regno facillime est potitus. Ioan
na enim & Ludouicus tarentinus uir suus fuga sibi a principio consules in prouinci
am se receperant: relicto ad neapolitani regni custodiam duce dirachino comitis gra

uinensis Roberti regis germani fratris filio:quē cum relicto a ioāna præsidio ausum re pugnare Ludouicus hungarus rex captū capitali supplicio affici iussit. Pestis interim ua lida uniuersum pene orbem:& in primis italiam depascebat̄:nec erat alicubi aut cessatio aut imparitas morbi:ut omnes una deus ruina populos prostraturus uideretur. q̄obrem ludouicus rex relictis in præsidiū regni hungaris cū peditatu eq̄tatuq3 fidelissimo ipse i hungariā tertio mense q̄ aduenerat ē reuersus. Luchino iterim uicecomite defuncto Io ānes archiepiscopus frater suus dominatū:atq3 attributū pridē a pōtifice romano medio lani uicariatū:tuit prudētia singulari: regios spiritus humilitatis ac geris ostētatione stu dens occulere. Genuensesq3 & ueneti eodē tēpore bello iuicē digladiabant̄ acerrimo. cu ius clades mari mutuo illatæ stragē exacerbabant:quā i gentē pestis i utroq3 populo sicut & alibi p italiā tunc agebat. Scribit franciscus petrarcha duci & cōsilio genuēsiū post ui ctoriā de qua superius i noni gregorii gestis rebus ē dictū:a genuēsi populo de centu federici imperatoris & pisanoꝶ triremibus habitā:genuenses nauali prælio cū uenetis de pugnasse:p cuius uictoriā factū sit:ut nullus iniussu genuēsiū toto se pelago mouere au deret. Sed uariante deinceps fortuna & alias uicerūt:& uicti sunt genuēses: queadmodū suo tēpore ostēdemus. Nūc de tribuno urbis romæ dicēdū duximus. Perductū Auinio nem:& suum asserendæ libertatis Romanæ ardorē animi igenue fatētem:nullus q palā redarguerit est iuētus: Soliq3 q adstabāt pōtifici adulatores:ut domino gratificarent̄:ali qui tenēdū carcere:aliqui ultimo afficiēdum supplicio cēsuerunt. Variātibusq3 sentētiis auctor est petrarcha opinionē poesis tribunū nostrū solā cōseruasse. Erat enim nicolaus plane nō indoctus:qui poetas lectitasset:& historicos cōmuni usu frequentatos:sed nec poeticā attigerat:neq3 quicquā soluta oratione præter spectantia ad tabellionicā scribere aggressus fuerat:mitiori itaq3 iudicio i carcerem ē cōiectus. Suscepit item eo tēpore pōti fex clæmēs regni neapolitani rerū curā:guidonēq3 portuēsem episcopū cardinalē ex le miouico sibi affinē sedis apostolicæ legatū i italiā misit:quo curāte ludouicū inter hunga riæ regem:& ioānam pax ea cōditione cōstituta est:ut Ioānam reginali usa titulo i regnū restituta:quod hungarus rex reddidit:Ludouicus tarētini principatus titulo siue maritus siue adulter:apud ioāna uteret̄:cōtinuata iterim:auctaq3 in sequētem ānum pestis maio re itē q̄ ichoauerat colluuione italiā populabat̄. pontifexq3 clæmens sextus iterea petenti bus romanis concessit:ut annus iubileus:quem octauus Bonifacius sacra urbis loca uisi tantibus centesimo quoquo anno esse uoluerat:anno esset singulo quinquageno. q̄obrē factum est: ut romani consenserint quatuor Cardinales a pontifice deputari:quibus re formandæ urbis Romæ statum potestas fuerit attributa. Franciscusq3 petrarcha ad eos scribēs consulit atq3 orat:ut senatores promiscue sicut dederit casus ex plebe & nobilibus uel potius ex ipsa plebe solos deligi sumique constituant: Asserens nonnullos ex iis: qui nobiles dicerentur alienigenas : ac multis esse in plæbe annumeratis ignobiliores: Et erat petrarcha Columnensi familiæ deditissimus : sed meliorem:ut existimabat : ur bis statum prætulit. Siue autem cardinales consenserint: siue Romani aliud tolerare no luerit: uideo per Sexti ipsius clæmentis tempora: cui Sarræ fuit agnomen Columnen sem : & Iordanem de filiis ursi fuisse Senatores : Q uorum tamen titulo præter soli tum morem additum sit : q essent per pontificem declarati. Dum ea Auinione apud pontificem & romæ agerent̄ pestis per Italiam tribus debachata annis id præstiterat be-

neficii:ut duo & uno de quinquagesimo annis:nihil ferme bellorũ alicubi fuerit. Vix.n. deni:ubi labes minus nocuerat:ex centenis superstites erant:cum multis in locis quini su perfuissent:aut seni:Auũq; ego meũ Gasparẽ Blondũ sæpenumero dicẽtẽ audiui:se qui septem tũc amiserat fratres loca uidisse in romandiolis:quæ penitus manserant populo inanita. Forentini tamẽ per id temporis Vbaldinam gentẽ alicubi domuerant:Francisci petrarchæ ciuis sui litteris cõmoti: q᷑ duos in apennino eius amicos ciues florentinos a suo dimissos consortio:& in patriã redeũtes latrunculi oppidis egressi.F.ubaldinorũ apẽnino proximis interfecerant:collem quoq; & gemanianũ oppida:uolaterrano proxima agro:facta sunt tunc in florentini populi potestatẽ. Annus tũc aduenerat iubileus: quo tantã Romæ pressurã potiusq̃ frequentiam populorũ:petrarcha qui interfuit:fuisse refert:ut nihil obfuisse pestem appareret. Sed ex omni europa christianum professa nomẽ illa confluebat diebus singulis multitudo. Eodemq; anno mediolani pestem solito maiorem continuasse petrarcha asserit. Nihiloq; minus Ioannes archiepiscopus:nec anni ut appellant sacri reuerentia:nec pestis terrore abstinuit:quin oblatam a factiosis bononiam:ingenti per Italiam suo adiunxerit dominatui. Qua cõmotus indignitate pontifex clæmẽs legatum in italiã mittẽs:Mastinum scaligerũ ueronẽsem:& florentinos:aliosq; de italia:quibus ea archiepiscopi potẽtia eẽt formidolosa:ĩ fœdus cũ ecclesia colligari curauit. Sed ad primos legati conatus scaliger est defunctus:archiepiscopus ĩgenio:& mala in põtificẽ uersutia usus:canẽ grãdẽ mastini filium ac dominatus successorẽ: cunctosq; romandiolæ: & ætruriæ ghibellinos in sua traxit fœdera:Bernabouẽ nepote Bononiã cũ copiis ire iusso:qui Imolã ciuitatem unicã põtifici & ecclesiæ subditam expugnaret. Dũq; imolæ durat obsidio florẽtini pistoriẽses:& pratenses aggressi:quos dubitarent ad mediolanensem ĩclinaturos armis subegerunt:Bononiã quoq; ĩ rebellionẽ promissis aduersæ factioni præsidiis concitare molliti. Quaobrem archiepiscopus Ioannem aulegium uicecomitẽ cũ barbutis qnq; millibus:Sic.n.tũc bene armatos equites appellabãt:in ætruriam misit. Qui apenninum trãgressus:prima ad pistoriã fecit castra:cũq; urbem præsidio firmatã capiẽdi spem defore cerneret ad ipsa se contulit urbis florentiæ suburbana:quæ cũ satis uastata eẽnt:nemine portis florentiæ in pugnã prodeunte in agrũ se cõtulit mugellanũ:Saccon tarlatus interea uicecomiti studens nõnulla in arretinis cũ recepisset sui olim dominii loca anglariam de perusinis sibi subegit:Eiusq; frequenti auxilio:burgi ad sepulchrũ primarii in regiõe iuriũ ecclesiæ oppidi ĩcolæ uicecomitis archiepiscopi impium accepere. Veneti etiam eo anno triremibus triginta armatis:quarũ præfectus fuit Nicolaus cognomine pisanus quatuordecim genuẽsiũ triremes inuaserũt in italiã nauigãtes:ex quibus decẽ interceperũt:cætere chium de fuga petiuerũt:ubi renouata classis ẽ nouẽ triremiũ:& datus ei præfectus Philippus auria q Nigropõtũ aggressus ueneti insulã:cladibus illã nõnullis afflixit:choum deinde Venetorũ in ægeo pelago insulã ducẽs eius populi ẽ potitus. Clæmẽs põtifex p id tẽporis Ludouicum tarẽti principem corona regni neapolitani insigniri cum fecisset:pax cum Ludouico Vngariæ rege consobrino reuocata est. De qua re Petracha ad Philippum caualicensem episcopũ in hæc uerba scribit. Rex siculus dilatum diadema recæpit:interq; eum & Vngaricũ regnatorẽ pax nũc æterna cõuenit:nec gratis id põtifex fecisse uidetũ:urbẽ.n. auinionẽsem a Ioanna regina:cuius patrimonii iuris erat in uẽditionem accepit:præciiq; dissolutio p-

mutata est in pecuniam feudi: quã ioanna pridẽ coronata pro regno promiserat. Et aulegianus uicecomes iterea scarperiã mugellani agri oppidum: quod est uia bononiensi: de florentinis diutissime obsedit. quæ dum continuaretᷣ obsidio: Senenses: arretini: perusiniq; in noua cũ florentinis aduersus uicecomitẽ fœdera coierunt: Pisaniq; licet illi animis consentirent: ut bellũ in florentinos sociosq; susciperent: nullis præsidiorum præmiorumq; & primatus in ætruria pollicitationibus adduci sunt passi. Aduersabanť enim sibi Gãbacurtæ familia tunc pisis primaria: quæ cuperet Florentinis. Saccon tamẽ torlatus multa perusinis arretinisq; damna quũ intulisset: Cortonã utrisq; solitã consẽtire: uicecomiti adhærere coegit. Oratũ inde p legatos romanũ põtificem socii bello ætrusci: præsidia quæ aduersus uicecomitem petitũ flectere quũ nequiuissent: ad caroli in iperatorẽ electi præsidia spem: conatusq; uerterũt: cui tertiam tunc elegãtem epistolã petrarcha scripsit ut in italiam se conferret. Q uod cum clæmens põtifex rescisset: absoluto a cẽsuris mediolanensi archiepiscopo: Bononiã in uicariatũ sub annua duodecim milium aureorũ pensione concessit: Pariterq; paulopost idem archiepiscopus eiusdem caroli aduentus i italiam metu adductus cupientissimis bello sociis de ætruria populis pacem obtulit: quam illi Bononiæ cõcessionem a põtifice factam ægerrime ferentes facile sunt amplexi. Eaq; apud sarasenam oppidũ in hæc fœdera: ut Mediolanẽsis eductis ætruria copiis pisanos lucensesq; linqueret medios: quos neutra partiũ lædere: aut sibi subiicere posset. Reducerentq; socii conciues quotquot eo bello patria eiici cõtigisset: Sacconi & agnatis Arretini agri paternæ hæreditatis castella redderent: & Cortona in mediolanẽsis protectiõe retenta: burgum id ad sepulchrũ deducto præsidio liberũ esse pmitteret. Dum ea in italis uiget quies: sextus clæmens põtifex Auinione obiens aliũ pariter lemouicensem: pariter sexti põtificatus nomine innocentiũ habuit successorẽ. Eratq; is salutis annus a quinquagesimo secundus terdeciesq; centenus. Isq; quũ curiã purgasset prælatis in ea desidẽtibus quos ad suas quenq; ecclesias ire iussit: nihil duxit ãtiquius: q̃ legatũ i italiã mittere: a quo urbes & puinciæ iuris ecclesiæ tyrãnis ui deturbatis reciperenť. Legatusq; fuit Egidius de gente carilla nobili in hispanis: sabinorum episcopus Cardinalis: uir quoad uires & potuit: Traiano: Hadriano: & theodosio uirtute æquiparandus: quos principes hispania Romanæ reipublicæ præstãtissimos pridẽ: saluberrimosq; dederat. Venetorum inter ea: genuẽsiũq; bellũ cõtinuauerat: i quo iperator Cõstãtinopolitanus & arragonũ rex uenetorũ societati accesserant: de qua quũ primũ genuenses facti sunt certiores sexagintatriremium classem præfecto pagano auria emiserũt: Imperator uero quadraginta: quadraginta ueneti nicolao cognomine pisano ductore: Et catelani præfecto pontis de sancta Paula triginta armauere. Q uumque in bosphoro tribus a Constantinopoli passuum millibus tantæ concurrissent classes: imperatoria primum intacta secessit: Venetosque & catelanos clade magna Genuẽsis afflixit: quo i prælio catelanorum præfectus cecidit. de quo prælio petrarcha ad ducẽ: & cõsiliũ genuensis populi scribẽs: pacẽ cũ uenetis suasurus sic dicit. Vicistis: cõgescite: ne qs uos urorum morum putet oblitos: spumãtẽ hostiũ urorum cruoribus bosphorum uidimus: quando ad uespã uiolentissimo uolante austro inter constantinopolim & calcedonem triũ ualidissimarum gentium in uos factus incursus est: illis a meridie uenientibus. a gallipoli enim soluerant: & ueneto adiunctis: atque ideo uela facientibus uobis contra hostes: contra uenetum: contra mare pugnantibus: pernox

Anno salutis M.ccclii.

etiam prælium fuit:postremo proximã in lucem pugna sine intermissiõe protracta est:
& quo magis posteritas miretur nox brumalis fuit. Ad secundum uero innocentii pon-
tificis annum Veneti Catelaniq; bello socii genuensium classe ingẽn apud corsicam su
perata triremes ex suis:sicut genuensium monumenta habẽt unam & quadraginta ca-
ptas:uiris ut erant armatis plenas demerserũt. Præerat uero genuensium classi Antoni
us Grimaldus:Catelanæ bernardinus de cabrera.uenetæ Nicolaus nomine pisanus. Et
eius cladis acceptæ causa factum ẽ:ut genuenses Ioanni archiepiscopo mediolanensi se

Franciscus petrarcha.

suaq; submiserint:Q uã rem francisci Petrarchæ uerbis epistolæ ad Guidonẽ scuten ar
chidiaconũ genuensem narrare libet:Sed ut uideo iacent uictiq; sunt: quibus stantibus
& inuictis de nulla fortunæ iniuria desperandum erat:audioq; nullum magnificis uoci
bus locum esse.cecidisse animos uictis:& agitari apud eos humiliora dicam an cautio-
ra consilia:& cum infra dicat Petrarcha:genuenses misisse ad archiepiscopum oratores
subinfert: princeps legationis in hanc sentẽtiam uerba fecit:Se iussu populi:urbẽ: ciues
agros:mare:terras:oppida:spes:opesq; fortunasq; suas: postremo diuina & hũana o[mni]
fidem eius domini cõmittere:suscepitq; archiepiscopus aduersus Venetos bellum:Et u[e]
neti econtra Patauinos:Veronenses:Mantuanos:& Ferrarienses: & in ætruscis Florẽti
nos:cæterosq;:quibus uicecomitis potentatus formidolosus erat in belli societatem se of
ferentes constitutis fœderibus acceperunt. De qua etiam re scribens ad Andream dan-
dulũ Venetorum ducẽ Petrarcha:pacẽ pariter suasurus sic dicit. Vidisti faciem utrius-
q; fortunæ:uicti fuistis atq; uicistis. Q uãuis ut est mens hominũ idomita uĩcendi præ-
cupida:primũ forte negaueris:non contendo ut uiceritis semper: computa quæso quid
tibi quid reipublicæ uictoriis asserit:minus profecto auri:minus est sanguinis: putabas
igitur cum genuensibus tibi rem esse:quod ipsum flebile nimis ac miserum erat:& iã cũ
tota pene lombardia bellum geris:& quod inter hæc mala non ultimũ posuerim ab hoc
etiam tali uiro tã q; pacis amatore disceritis.cuius nescio an uirtus:an fortuna mirabilior

Anno salutis M.cccliiii.

sit. Annus interim aduenerat salutis quartusquinquagesimus terdeciesq; cẽtenius: i quo
paganus auria genuensium classis triremium q; xxv. præfectus Nicolao cognomine pi
sano uenetorum classis præfecto apud sapientiam peloponnessi promõtorium congres
sus superior:& plane uictor euasit:Captusq; Nicolaus cum milibus ad quinq;:Genuam
in carcerem est perductus:Q uo item anno uocatus a uenetis sociisq; de Italia populis
Carolus rex bohemus:tandem in Italiam ueniens:puduæ copias e germania expectabat
cum altero qui secutus est ãno Ioannes mediolanensis archiepiscopus diem obiit:nepo-
tibusq; ex Luchino fratre Bernaboui & Galeatio dominatus ubiq; in italia:præterq̃ Ge-
nuæ saluus mansit:prius tamen q̃ Genua rebellarit Bernabos & Galeatius prædicti iter
uenetos Genuensesq; pacem æquis cõditionibus composuerunt. Perq; id tẽporis Kalo-
ioãnes Constantinopolitanus imperator in patriam rediit:pulso per arma catacusino im
perii imperatore. Estq; actum id facinus Francisci gatellusũ genuensis triremium auxi-
lio. Q uamobrem illum imperator lesbo insula:quæ & Mitelenum dicta ẽ:donauit: in
cuius nepotũ potestate nunc etiam durat:Et Carolus rex bohemus per id temporis ducẽ
tem Gonzagam Guidonem secutus:Mantuam se contulit:motus ibi expectaturus: si
qui in dominatum uicecomitum concirentur. Et romæ Ioãnes ursinus: Petrusq; dictus
sarra colũnẽsis Senatores erãt põtificis Innocẽtii cõsẽsu et auctoritate a populo cõstituti

quos rem Romanã probe administrantes ad sextũ pontificatus innocentii mense frãci-
scus Baroncellus p arma deturbauit:tribunatumq̃ inuasit:cuius fuit titulus. Frãciscus ba
roncellus scriba senatus:dei gratia almæ urbis Tribunus secũdus:ac romanus Consul.
Q uod quũ põtifex itellexit Romani isaniã furore alterius repcutere est aggressus. Ni-
colaũ enim laurentii carcere auinionẽsi liberatũ ad suũ restituit tribunatũ: cui romã cũ
ampla cõmissi a põtifice magistratus auctoritate uenienti fauores a nobilitate:& etiam
secuta plæbis parte impensi sunt:Et deiectus capitolio p arma Baroncellus:i carcerẽq̃ cõ
iectus:post ũariãte inter utrosq̃ populi fauore eductus:ac cõfossus est:Sed Nicolaus i-
memor se illũ fuisse:q̃ primo tribunatu i tãtam de se orbẽ olim romanũ adduxisset expe
ctationẽ:mira cœpit isania debaccari. Nobilitatẽ nanq̃ edicto pellere exorsus: quũ ea
qua uoluerat celeritate:nõ pareret:armis rẽ conficere cõstituit:i primisq̃ i colũnenses eo
plus daturos sibi gloriæ:quo potẽtiores erãt:ipetus ẽ factus:paruissentq̃ illi edicto:si fu
rens tribunus nõ magis hæsitãtes opprimere uoluisset: q̃ tolerãdo pmittere:ut i ampla:
quæ in prænestinis & cãpania possidebant dominia se cõferrẽt: & iam emigrabãt arma
ti clientũ famulatusq̃ multitudine cõstipati:quũ ad portã esq̃linã:quæ tunc:sicut & nũc
sancti laurentii diceret:tribunus plæbeioꝝ & ipse stipatus turma illos impetiit: conserto
q̃ prælio ioãnes Stephani senioris filius duoq̃ nepotes confossi cecidere. Tumultu inde
p urbẽ exaudito:q̃ aliquot cõtinuatus est horis. ciuiũ multitudo i colũnensiũ fauorẽ icu
buit:cædesq̃ i plæbeis tribuni partiũ cõmissa ẽ:Repulsusq̃ tribunus:quũ i capitolium se
saluũ recæpisset:mox obsideri timens mutata ueste fuga ꝓlapsus est:quẽ q̃ recognoue-
runt forte obuii ciues ad ifimas cliui nunc capitolini radices lacerũ potius q̃ cõfossum in-
terfecerũt:fuerũt q̃ scripserũt:Stephanũ seniorẽ eo in prælio cecidisse:sed petrarcha diu
post ad eũ i hæc uerba scripsit. Eodẽ ãno ferali illo primogeniti tui:ac nepotũ casu. Fuere
item scriptores ex galliis. q̃ hæc omnia i sexti clemẽtis tẽpora cõiecerũt:Q uod si fuisset:
Petrarcha colũnẽsi familiæ deditissimus:nunq̃ extãtes eum alibi. tum i sine titulo episto
lis i Laurentii auinionis carcere agẽtis fauores scripsisset:quarũ aliquæ ad Iacobũ colũ-
nensẽ Cardinalẽ iscriptæ sunt. Post eã tribuni cædẽ Guido iordani de patritiis officiũ Se-
natoris primi ãni põtificatus innocẽtii solus expleuit:quũ alio q̃ secutus ẽ ãno põtificis p-
missione:lucã de sabello:& frãciscũ iordani de sabellis romanus populus fecerit Senato-
res:quos postea i magistratu secuti sunt sarra Columna:& nicolaus de filiis ursi nolanus
comes. Traxerat iterea carolus rex diuturnã Mãtuæ morã:cuius præsentiæ timor uice-
comites contra ac ille expectauerat:cõcordes effecerat. Q uare ad solã anhelans coro-
nationẽ socios belli de lombardis cũ uicecomitibus p indutias getos reddidit:& Medio
lanũ delatus ferrea de more corona isignitus ẽ. Inde romã petiturus substitit in pisanos:
receptusq̃ i urbẽ factiosos utriusq̃ partis:a q̃bus itroductus erat pari ingratitudine de-
pressit. Senenses illico sese illi absq̃ ullo fœdere pmiserũt:pariter uolaterrani:pariter mini
atenses fecere:nec abesse poterat:quin florẽtini iugum fuerint accepturi:nisi pecunia ui-
ctus sese flecti:ac eis subiici ꝓsterniq̃ pmisisset. unde petrarcha in epistola:quã ad neri
um morandũ foroliuiẽsem tunc ipialẽ secretariũ data:sic perbelle iocatus ẽ. Q uod ue-
ro de patria mea scribis: læte admodũ audiui:nihilq̃ miror quod de auri potestate face-
tissime cauillatus es. auro enim oĩa obediũt. quo i loco petrarcha quicq̃ unq̃ auri uiribus
fieri cõtigit:fama celebratũ accumulat. Tandẽ puenit romã Carolus. & a duobus cardi-

nalibus:quos ea de causa Innocentius papa miserat: coronatus est:ea tamen præscripta
cōditione:ut nec Romæ:nec in italia moraretur:Q uod quidem petrarcha ad suprascri
ptū foroliuiensem Nerium sic scribit.Omnis potestas īpatiēs cōsortis erit:cuius rei si qua
antiqua non sufficerēt:uereor ne recens nobis exemplū casus attulerit:neu iam pōtifex
romanus principem romanū Romæ esse uetuerit.quod fama loquitur.Is nūc diadema
te contētū:ac imperii titulo Roma nō solū patitur:sed iubet: & quem dici imperatorem
sinit:imperare nullo modo siturus ē.Ad ipsū uero Carolū petrarcha sic dicit.Nescio qd
romano pontifici pollicitus iureiurando interposito quasi muro ualido seu mōte iuio eo
mane urbis aditu prohiberis:Q uæ nā ista superbia ē:principē romanū publicæ liberta
tis auctorem libertate priuare:ut cuius esse debet oīa:ipse non sit suus? At primis q̄ttuor
Innocentii pontificatus annis Carolus imperator: his de qbus diximus per Italiā gestis
rebus:Romæ coronatus in æturiam:inde in lombardiā:moxq; in germaniam rediit:&
omnia ubiq; concessit:ex quibus pecunia abradi potuit.Alterum uero eodē pariter qua
driennio uiderat senseratq; italia ex hispanis uirū:cuius fama in ætatem usq; nostrā uirē
tissima floruit:Egidiū cardinalē pōtificis:ut ostendimus:legatum.Is enim oīa de romā
diola:picenoq;:seu marchia anconitana:& patrimonio sancti Petri:quæ tyrānos bauā
ro instigante diximus inuasisse:receperat:paucis admodū exceptis:quorum uicariatū
facientibus imperata possessoribus concessit.Hiq; Galeottus malatesta:& Guido pole
tensis in romandiola:& uaranensis in marchia fuere:nec iuuentus ē obstinationis q̄spiā
rebellionis:Francisco & sinibaldo fratribus ordelaffis:quos perpetua duorum annorum
obsidione foroliuio:foroq; pompilio:& cesena urbibus:atq; castellis supra eas ad apen
ninum undiq; pertinentibus deturbauit.Q ua obsidione:cum hi premerentur:legatos
ad pōtificem mittentes:intercessione usi sunt Iacobi colūnēsis romanæ ecclesiæ cardina
lis:qui studio partium Italiæ illis fauens:eo rē deduxerat:ut si partem dominatus uel mi
nimam dimittere uoluissent:rel.qua potuerint:sicut Malatesta poletensisq; retinere pro
ecclesia & pontifice gubernanda.Sed Franciscus præceps ingenio respondit:sese nunq̄
oppidū salutare:erat enim omniū exile:ut dimittat adduci perniciq; passurū.Paulo post
cum urgeretur Franciscus:fatumq; recognosceret suū: ab eodē cardinali pariter orato
id breue habuit ex psalterii carminibus responsum.Defecit in salutare tuū anima mea.
Petrarcha uero:quem cechus melleti foroliuiēsis epistolarum Francisci ordelaffi magi
ster uir doctus:binis extantibus epistolis:metro eleganter scriptis:opem tum rogauerat
in epistola admonuit extāte his ex comico uerbis.Ita fac: quasi cū ludas tesseris:si quod
opus ē ictu non cecidit:id ut arte suppleas.Dilexit uero postea Egidius cardinalis patriā
nostram in qua ærarium habuit:quod potius pecuniarū horreū dici potest.Nam oēs pe
cuniæ:quibus tāto bello legatus ipse excitandisq; ubiq; arcibus indiguit:auinione defe
rebantur.Easq; agasones in sarcinis haud secus:q̄ frumenta consueuere foroliuiū cōpor
tabant:deponebanturq; ingentis spinutiæ ædiū parte:quam nos postea pueros ob facti
memoriam inuisere delectabat.Arces autē legatus extruxit:quas per omnem terrā ec
clesiæ iuris extare uidemus.Dedit etiam cardinalis Egidius extantes in prouinciis consti
tutiones omnium saluberrimas:et alia fecit ex quibus uir excellentissimus optimusq; est
habitus & nihilominus pōtifex illi dedit ad anni legationis quinti initium successorem
Adrianū burgūdionē abbatē cisterciensem:qui prædecessoris uirtutibus & formæ par;

respōdisse uidet̃. Deductus uero ē egidius a malatestis:polētēsibus & nobilibus plurimis ad ætruriæ lucēsiū fines. unde auinionē rediturus terra iter igressus ē. Interea carolo ipatore primū:post Egidio cardinale italia ꝓfectis uicecomites caput attollere cœperāt. Ioānes ille aulegianus:quē ab archiepiscopo i ætruriā cū qnq; milibus barbaris missū fuisse ostēdimus: pace:ut docuimus ab archiepiscopo ætruscis data: Bononiā accepat gubernandā. passiq; fuerāt Bernabos & Galeatius frater:q̄diu ipator & ægidius italiæ icubuerant:aulegianū armis īstructissimū:& ingenio audaciaq; :qd̄ nouetāt:præstātissimū: ut bē illā haudquaquā minori custodia indigentē cōseruare. q̄primū uero tanta liberati sunt externo℞ suspitione:Bernabos bononiā ab aulegiano petitā:priusq̄ ille potuerit: respondere: armis ē aggressus Aulegianusq; & si primo restitit īsultui. Suas tamē metitus uires:& imparē se agnatis dominatu recognoscens:fœdera cū cluniacensi abbate pōtifi cis legato iniit:per quæ Bononia ecclesiæ ꝑmissa:firmanā ipse urbē piceni accepit uicariatu ꝑpetuo possidendā. nec destitit Bernabos. qui suā:ut aiebat:urbē repetens bellū legatoi ipsas usq; urbis Bononiæ portas ītulerit: quod magno utrinq; nisu est gestū. Q ua ītē tēpestate florentini pisaniq; subortis ob portoria contētionibus bello graui diuturnoq; conflictari cœperunt:in quo Pisani cōductis mercede anglicis equitibus ad quatuor millia:& totidē pene gentis eiusdem peditibus supiores fuerunt: uenerūt anglici ex galliis:ubi diu latrocinia exercuerant. quos: quū pisani partim mercenariis ꝑtim domesticis copiis in eo bello prius habitis cōiunxissent. ductum est ad florentiæ mœnia castraq; in Piritulano firmata sunt. quæ dum quatriduo cōtinuant̃. & ad portas insultibus factis. & præda undiq; abacta. & uilla℞ icendia sunt cōmissa:nulloq; ex urbe in prælium prodeunte:itū est in supiorem arni uallem:fichinoq; expugnato:maxima eius regionis castello℞ pars:uenit in pisani populi potestatē:nec prius fuit direptioni icendiisq; modus:q̄ ubi ea cōmitterent̃ deesse cœpit. Q uū tamē itegre anglici milites hinc deorsū uertissent in mugellanos:inde penetrarēt in desup ꝓximos arretinos:ad eius:quā insederāt:uiæ portā florentiæ totis copiis duplicauerit:ad quā agri partē eo frequentioribus:quo maior suppetebat copia uilla℞ icendiis debacchatū est. Erat florētinis tūc ductor exercitus sed modici pandulfus malatesta ariminēsis:quē uirū bello egregiū paucitas copia℞ hosti cōtemnibilē:ciuitati uero reddidit odiosum:adeo ut is:nisi denegatus fuisset commeatus:sibi aliquādo cōstituerit abeundū. Sub ipsumq; hyemis aduentū Pisani ditatū præda exercitum:pisas ingenti lætitia reduxere. Altera:quæ secuta ē:æstate pisani tribus milibus aucti germanis eq̄tibus maiora uti gererēt ītentarunt. Et Florentitū pariter eq̄tatū peditatūq; maiorem accepant mercennariū: Sed nō tamē ut esset hostiū exercitui conferendus. Pisani itaq; ueris initio p lucenses in pistorienses pratensesq; urendo:uastandoq; delati in agrū mugellanū æstate iam media puenere:transgressiq; ad aliā florentini agri partē ad sextū paulisper cōsedere: q̄bus in locis maior solito uastitas fuit:circūducebatq; Pandulfus:& quū aliud p copia℞ tenuitatē sibi nō liceret:hostē liberiore discursu pro uiribus ꝓhibebat. florentini uero suā tantæ cladis ante oculos inflictæ iracundiā i ducem sui exercitus euomebāt. q̄ obrem Pandulfus petito uehemētiori animo cōmeatu ipetrato dimissus Ariminū se contulit. Pisaniq; liberiore puagari discursu: ad florentiæ portā qua itur Bononiā duxerūt. oppugnationibusq; ostensis maximus florentino populo timor incussus est:quæ dum fieret ostentatio:pisanus exercitus in eo urbis circuitu:& in

absentia egregie comites caput
bononiā suā p bernabos
pisam floren oppugnant
anglice
pandulfus testa.
ad florentiæ p pisani durunt

fesulani mõtis radicibus parte florẽtini agri omniũ amœnissima nihil intactũ integrũue reliquit: & ut ager omnis penitus fœdaretur ad uiam trã sgressi: qua Pisæ petũtur parẽ illã agri partẽ reliquis per ruinas & incẽdia reddiderũt. Inde per arni superiora in aretinos cũ eẽt ductũ populatiõibus incẽdiisq; late cõmissis ad æstatis finẽ exercitus abũde ditatus in lætã exultãtẽq; patriã est reductus. per eos pisanorũ cũ florẽtinis duos belli de quibus dictũ est ãnos uicecomes Bernabos bononiam bello agitatã castellis & oppidis in mutinẽsem agrum uersis spoliauerat. Immissæ autem a cluniacensi abbate Bretenorii se continẽre ad defensionẽ copiæ Bononiam ægre seruassẽt: nisi nouũ interea Bernabos cũ mantuano gonzaga Ludouico bellũ gerere aggressus esset. Regio ita copiis cincto: ut eã urbem gonzaga sũmis conatibus uix potuerit retinere. Sed gonzagæ canis scaliger ueronẽsis: & Nicolaus estensis: Marchio ferrariensis cũ fauerent: copias quoq; legatus mantuã misit: coactæq; huius societatis copiæ: in Brixiã duxerunt a dominatu uicecomitũ auertendam. Quare bernabos omissa Bononia ad Brixiæ defensionem cũ omnibus copiis se contulit. Redierunt uero obuiam bello socii: & in montis clari campis prælio decertatũ est: in quo Bernabos fractus fugatusq; ex maximo detrimẽto id accæpit cõmodi: ut brixiã postea defensarit: in quã ipse cũ paucis de fuga se cõtulerat. Tertia deinceps florentinorũ & pisanorũ belli æstate mutata ẽ utriusq; populi fortuna: qꝫ florentinus ad ingeniũ conuersus: maximã exercitus pisani anglicorũ æque ac Italorũ mercede cõductorũ partem pecunia auerterat: ut unicus illi Ioãnes haucuth cũ eqribus ad mille anglicis: & paucis ex Italia eũ secutis remãserit. Nec fecerunt hi perfugæ florẽtino stipendia: q alias petiere dispersi: atq; alias Italiæ regiones. Florentiniq; galeotum malatestã ætate grãdiusculũ: sed rei militaris sciẽtissimũ eo ãno in belli ducẽ habuere: qui nõnullas superioribus accæptas æstatibus clades pisanis ex parte reddiderit: i quarum una cũ multi fuerit cæsi supra mille pisanos florentini captos charris magna ostentatione Florẽtiã importauere. Referebat uero pisanus populus perfugarũ de anglicis: & italis culpã in gãbacurtos: qui subtractas furto erarii pecunias militibus nõ persoluerent. Quam obrem reductus exilio agnellus: partiũ gãbacurtis aduersantiũ princeps i dominiũ est assũptus: eũq; nulli erat dubiũ Bernaboui: sub quo militauerat: adhæsurũ. Itaq; sextus Innocẽtius põtifex: quem Bernabouis potẽtiæ in italis cura ureret: missis in æturiã nũciis: cupientissimos ad pacem florentinos pisanosq; perduxit. Qua constituta Ioannes haucuth pisanorũ stipẽdio dimissus: ad multos ex anglicis: qui romanæ ecclesiæ terrã deuii pererrabãt se cõtulit: nõ paruũq; in tudertinis urbeuetanis: & arretinis coegit exercitũ. Romani interim suam continuantes libertatẽ: id solum ecclesiæ præstabatur obedientiæ: qꝫ selectos e nobilitate: prout fieri consueuerat: senatores impetrabãt a pontifice cõfirmari. Post annumq; de quo diximus sarræ colũnẽsis: & Nicolai comitis Nolani de filiis ursi: alter ex ursi filiis Vrsus nomine: & Petrus capotius fuerãt senatores: ad quorum anni finem discordia in plæbe orta: unicus in alterũ annum Ioãnes de comite est suffectus: pontifexq; innocentius earũdem populi dissensionum occasione fretus obtinuit: senatorem urbi deinceps a se alienigenam imitti. Quo anno undesexagesimo salutis tercentenoq; ꝑ centeno Raimũdus de gente prolomea senis nobili: primus externorum senatorum munus gessit: & altero qui secutus est anno Ludouicus de rocha pisanus & ungarus saxoferratensis semestrem uterq; senatum habuit. Quibus postea anno sexagesi-

Anno salutis. M.ccclix.

moſucceſſit annuus ſenator thomas quidam ſpoletinus:ad cuius anni finem exorto Romæ tumultu:creati ſunt ſeptem reipublicæ reformatores:qui ſenatus poteſtatem:magiſtratumq́; geſſerunt. Demulſit autē Romanos tantiſper innocentius pontifex:ut ſi ſpoletinum exoſi fuerāt:ruſticū hominem:hugonē ei dederit luſignaneum Cypri regē ab expeditiōe:de qua diximus ĩ turcos ducta reuerſū:& maiora a chriſtianis anctoritate opaq́; pontificis præſidia expectātē:ad cuius āni finē eiicit Spoletinoꝝ bonoris reſpectus:ut ea ex urbe Paulus argenti comes campelli:Senatū altero anno gerēdū:adminiſtrandumq́; accepit. Q uo itē anno inocentius pōtifex eſt defunctus:Cardinaleſq́; apud auinionē coacti guilelmū griſant lemouicenſē ſancti uictoris maſſilienſis abbatē legatione tunc ad uicecomites in italia fungentem in pontificem delegerunt:cui urbano quito fuit pōtifici appellatio. Iſq́; ꝓ ſua prudentia res italiæ callens:nihil accepto pōtificatu duxit antiquius:q̃ ægidiū cardinalem hiſpanum italiæ legatum de latere creatum illico tranſmittere:qui rerum & itinerum italiæ experientiſſimus tridentina uia igreſſus eſt. Inuentūq́; Veronæ ſcaligerū canem:deinde acceſſitos gōzagam ludouicū:Nicolaum marchionem eſtenſem:& franciſcū carrariū:in ſua & eccleſiæ fœdera aduerſus uicecomites cōiunxit:& gerebant omnes tūc ĩ mutinenſi aduerſus Bernabouem:q hinc regiū de mantuano:& mutinam de ferrarienſi agitans apud ſalariam uicum caſtra habebat præſidio communita:tulitq́; Aegidii cardinalis fortuna:Bernabouem illico eodem ĩ ſalariæ uico a ſociorum bello copiis ſuperari:adeo ut multi ex fortioribus ſui exercitus ceciderint:& plurimi fuerint capti:in quis fuere Ludouicus uicecomes Bernabouis ipſius ex pellice filius. Andreas pepulus Bononia exul:Sinibaldus ordelaffus:Paulus mirādulanus. guido folianeus:Azzo corrigienſis:guielmus caualcabos cremonenſis:Bernabos autem manum ſaucius Creualcorem ſuum de agro Bononienſi caſtellum de fuga ſe cōtulit. Egidiuſque legatus quum Bononiæ:poſt rauennæ:& inde ferrariæ fuiſſet:acceſſit Ceſenam:in qua urbe palatio prima legatione:& arce inſigni a ſe ornata plurimum diuerſatus eſt. Ad finem uero quarti legationis ſuæ menſis francorum angliæ:& Cypri regum oratores:quem agentem Ceſenæ ægidium adiſſent:ut pacem uicecominbus daret:obnixius orauerunt:quæ uocatis bello ſociis eccleſiæ ſtudentibus:de quibus ſupra diximus menſe iunio conſtituta eſt. Angebat enim animo Aegidiū Ioannes Auchuc anglicus qui Bernaboui ad eam diem militās florentinorum copias:apud miniate uicecomitis oppidum profligauerat:& ex pacis fœdere ita dimittebatur:ut eius delendi ſpem legatus maximam conciperet. Is enim cum eo exercitu:quem in arretinis cum:& Tudertinis:urbeuetaniſque oſtendimus coegiſſe:omnes eccleſiæ hoſtes ſpe auxiliiſque fouebat. Aegidius Thomæ obitio lucēſi rei militaris peritia per eam ætatem claro in ducē copiarum eccleſiæ creato tria equitum milia attribuit mercennaria:remque ab eo in anglicos geri iuſſit:delatus peruſiam obitius:& copiis auctus extra eccleſiæ auxilia in auchuc duxit:ſeſe in arretini:cortonenſiſque agrorum finibus continentem:qui & ipſe magno uir animo pugnæ copiam fecit. Decertatumque eſt horis quatuor priuſq̃ uictoria inclinatura foret:duces potuerint intelligere. Iuuit uero obitium peditatus multitudo. quæ per riuos penetrans collibus interiectos:de quibus pugnabatur:anglorum equos lanceis ſuffodebat. & parta eſt duci copiarum eccleſiæ ingens uictoria:q: ex ſenis equitum millibus duci anglico militantibus pauciſſimi euaſere:Auchucque ipſe princeps fa

ĩnno.v.j.mori[illegible]

Vrbanus.v. [illegible]

egidius

andreas p bononien

oratores regū diū

thomas obitius

decertatū que horis.

ctus est per deditionem in obitii potestatem. Cuius uictoriæ fama expectationi: quam
Egidii legatio ubiq̃ in terra ecclesiæ fecerat: addita: omnes qui rebellauerãt: ultro in subie
ctioné uenire fecit: ut intra primum q̃ redierat annũ ea pacifice possederit: quæ legatiõe
prima romanæ ecclesiæ acquisiuerat. Ea cum essent urbano pontifici nunciata: Romam
& Italiá inuisere constituit: uenitq̃ ad quartum pontificatus sui annũ: quẽ corneti de iti
nere agentem Egidius adiit prouĩciisq̃ urbibus: oppidis & arcibus sibi traditis legatione
quod petiit ẽ dimissus. Inde cũ põtificem in lateranum usq̃ deduxisset: uiterbium reuer
sus est: ubi tertio post mensẽ obiit: corpusq̃ suũ magna deductũ eius prouinciæ popu
lorum caterua sepulchro illatum est: quod in assisinate sancti Frãcisci operis proximi
ecclesia sibi ipse uiuens extruxerat. Gesserãt senatum urbis semestrem per urbani absẽ
tis tempora externi nobiles: primum rubeus ricius florentinus iustitia seueriore clarus
post guelfus ex prato bulsensis: deinde Bonifacius ricardus pistoriensis: ad cuius seme
stre finitũ septẽ reipublicæ reformatores successerunt: qui ad pontificis usq̃ aduentum
retinuerant magistratum. Venit uero ad urbanum pontificem Romæ agentem anno
Anno salutis. M. ccc lxviii. duo de septuagesimo terdecies centeno Carolus imperator uxorem secum trahens &
filios. fecitq̃ Padua & Bononia in ætruriam iter. Et dum pisis ageret lucani pisanis &
miniatæ florentinis rebelles in deditionem pro imperio accæpit: nonnihilq̃ pecuniarũ
extorsit a populo florentino rebelliones timente: in quas subiecti eis de ætruria populi
procliues erant: si modo princeps præstitisset assensum. Sed id Romam delatus: & pau
cis: propter quæ uenerat: cum pontifice expeditis: intra tertiũ q̃ aduenerat mensem Italia
excessit. Agentem Romæ urbanum stimulauit: ut apostolorum Petri & Pauli capita p
quireret: quæ dei fauore inuenta: locello condidit eminente in lateranensi ecclesia extante
multo argento auro q̃ undiq̃ gemmato plurimum exornata. Dumq̃ ea Romæ agit in
urbe ueteri & monte falisco palatia construi curauit curiales transalpinos: quorum in Ita
liam ducendorum firmam conceperat sententiam: inde consolatutus: qui loca scirent es
se parata: ad quæ romani grauitatem aeris per æstatis caumata declinarẽt. Sed reuersus
in gallias apud massiliam interiit: sanctitatis uitæ fama cõstãti opinione cælebratissimus:
continuatoq̃ more pridem inchoato cardinales Betrum belfortis lemouicensem in Gre
gorium undecimum pontificem creauerunt. Profectus Italia urbanus pontifex Ioan
nem haucut anglicum carcere liberatum copiis præfecerat anglicis: quas Aegidius car
dinalis legatus prælio captas arretino sub diuersis ducibus conseruauit: cum quibus an
glicis haucut Bononiæ præsidio relictus legato suberat: Romandiolam pro ecclesia ad
ministranti. Tres item legati: perusiæ unus: i marchia alius: & in patrimonio tertius erat
apud uiterbium constitutus: Nam Romæ datus singulo semestri a põtifice senatorius
dicebat: & urbis custodiæ totius administrationis Banderesii gerebant curam. Ea enim
regiminis forma inchoauerat: exquo senatores a pontifice externos habere cœperant: di
ctiq̃ fuerunt banderesii a uexillis gallico uel potius germanico uerbo bandis longe pri
us in Italia appellatis. Singulæ enim decuriæ suo internoscebantur signo: & qui sub illis
conscripti erant statum amantes præsentem: pariter cum decurionibus banderesii appel
labantur. Sed ad Gregorium. ad primum sui pontificatus annum bella inter se lombar
di innouare cœperũt. Eratq̃ eadem redintegrata societas quæ aduersus uicecomites pu
gnare consueuerat: legati ecclesiæ in Romandiola: scaligeri: Gonzagæ chararii atq̃ estẽ

fis:Primus itaq; sociorum bello impetus ad Regium est factus:quam urbem Estensiũ marchionum nicolai & alberti fratrum ductor copiarum lucius Comes theotonicus proditione ĩtroductus cæperat:præter arcem:& duas illi subiectas portas:quum Bernabos superueniẽs:per arcemq; ingressus:lucium pecunia:ut creditum est: corruptũ facillime expulit : nihilq; postea duobus in annis:qui secuti sunt eo gestum est bello memoratu dignum.Sed alias inter italos:& quidem omnium potentissimos uenetos & genuenses dissentio orta est:momenti plurimum habitura.Perrinus rex Cypri petro suffectus patri corona ex more insigniendus cælebrem apud Famaugustam habuit cõuentum:cui uenetus genuẽsisq; baiulus cum suorũ quisq; comitiua interfuere.Sed cum in duceda ad palatiũ põpa ad dexterã regis eorũ uterq; ambiret ĩcedere:suborta cõtẽtiõe: genuẽsique a cypriis æque ac uenetis deturbato: honoratiorẽ locum uenetus obtinuit: quæ contentio & inter cœnam reuocata est:Genuensesq; non deturbati conuiuio magis q̃ uerberibus cædibusq; afflicti sunt.anno itaq; qui secutus est tertio septuagesimo: ter Anno salutis
deciesq; centeno Petrus fregosus Dominici fregosi ducis Genuæ germanus frater edu M.ccclxxiii
cta triremium trium & quadraginta classe Cyprũ inuasit:quã classem machinis abunde munitam:quatuordecim uirorum millia habuisse comperimus.Venissetq; plane id regnum in genuẽsis populi potestatem:nisi rex multa cernens iam amissa:ad misericordiã confugiens:pacẽ poposcisset:p cuius datæ fœdera Famaugustã Genuensis in hæc tempora retinuit:& ꝓmissum quadraginta auri milliũ rex tributũ aliquot annis postea persoluit.Duobusq; q̃ secuti sunt annis fames ualida italiã omnem:ac multas orbis prouincias pressit.Anno autẽ põtificatus gregorii quarto Petrus bituricensis sanctæ mariæ transtyberinæ cardinalis legatus in italiã ueniens quum ferrariæ substitisset:cõuenerũt ad eum Comes sabaudiæ:Nicolaus gregorii pontificis frater:ioãnes haucut:Guido Polentesis:Otho Brusuicensis copiarum dux:comes gebennẽsis dicti legati frater: & cum Bernaboue Galeatioque uicecomitibus biennii induciæ constitutæ sunt.Ad quarum quidem indutiarum finem anno gregorii quinto expirantem nihil ferme turbationum interea ecclesiæ post eius pontificis creationem acciderat:præterq̃ perusiæ:quam urbem libertatis portionem consuetam recuperare adnissam legatus tumultuose:sed paruo negocio composuerat:florentinique:quibus esset cum pontifice fœdus:simul cum senensibus:Pisanis:& lucensibus ab initio creationis illius constitutum:& ipsi quæsiuerant nullis impliciti bellis:præterq̃ cum urbanis quos per eam quietem omni apennino in ætruriam urgente paruo tamen negocio deturbauerat.siue autem interim nouis Florentini exactionibus subditos grauarint populos:siue eadem manserit:quam sub ultimũ caroli imperatoris in italiam aduẽtum fuisse docuimus:rebellionis auiditas:pratenses illorũ excutere iugũ ãno põtificis quinto cũ legato Bononiæ quæsiuerant.Isq; copias p aliã simulationẽ quũ trans apẽninũ misisset:florentini pecunia corruptas auerterunt:& cõiuratione detecta prati ĩ nõnullos animaduersum ẽ:nec fecerũt Florẽtini eius cõceptæ iniuriæ põtifici aut legato querelã:cui potuit facillime satisfieri.sed facinus ad uindictã:uel potius:ut apparuit:p ambitionẽ aggressi sunt omnium:quæ usq̃ gentiũ audita sunt:nefariũ Vexilla enim: ꝓpulchra litteris cubitalibus aureis:unicũ libertas uerbis inscripta florentiæ in publico plurima pependerũt:que nũciis tradita singulas ducentibus cohortes quaqua uersum per terram ecclesiæ sunt gesta.Primique Tifernates ciuitatis castelli popu

lus introducta cum libertatis uexillo cohorte præsidiũ ecclesiæ expulerunt: pariter: ut paucis absoluamus: perusiæ: tuderti: spoleti: eugubii: uiterbii: & ĩ marchia primũ asculę post uniuersa in prouincia pariter in romandiola forolriuii factũ est. Populi enim in res nouas semper procliues: & pontificis romani eiusq; curiæ relegationẽ in gallias ægre ferentes florentinis libertatem ostendentibus & ad eã uel ui retinendã præsidia pollicentibus facile crediderunt. Astorgius erat mãfredus in romandiola nobilis fauentinus: qui prægustatã a genitore bauari temporibus fauẽtiæ tyrãnidem ambiret. Isq; cum granari dum proditione cæpisset: legatus bononiæ ad eũ subito opprimendũ Ioãnẽ haucuth cũ omnibus copiis ex Bononia immisit. Sed præsto affuere cum liberatis præsidio ac uexillo florẽtini: & bononienses haucuth respectu exoneratis armis derepẽte captis: libertatẽ & ipsi exoptatissimã acclamauere. Exclusus eo modo Ioãnes haucuth fauentiam in rebellionẽ: ut existimauit: procliuẽ ingressus ẽ: quã urbẽ efferata gẽs anglica crudeliter diripuit: cædibus in armatis inermibusq; uiris ita editis ut soli tunc de fauentibus fuga prolapsi superstites sint relicti: fauentiãq; spoliatam Ioãnes haucuth Nicolao & Alberto estẽsibus marchionibus pro uiginti millibus aureis: cum uendidisset: retinuit sibi de fauentino agro bagnacauallum: quo in oppido aliquot postea mensibus desedit: nec tamen aliquot inde annis ita dimisit: quin sua in eo impedimenta cum præsidio conseruaerit. Ea quæ in Italia gerebantur: cum essent Gregorio pontifici nunciata cardinalem unum appellatione gebennensem legatum in Italiam properare curauit sex millibus ex britannia milibus equitibus ei attributis: qui pari cum legato celeritate uenerũt. Ingressi autẽ sũt simul per taurinos italiam: nec prius q̃ in bononiensi agro: & ad urbis portas de itinere substiterunt: Dũq; urbs obsidione premitur: legatus agro ab incendiis & rapinis conseruato: & ciuibus blande appellatis: æstatem ibi frustra cõsũpsit. Immiserant enim in urbem florentini Rodulfum uaraneum ducem suum: & copias quarũ præsidio factiosi rebellionis auctores Bononiam conseruarunt. Ad ipsum itaque autumni finem legatus cesenam in hiberna concessit: quæ dum parua in urbe serus & numero nimius ducit britto: coacti rapinis obuiare cesenates: subitaq; in britonibus sexcentorũ cædes cõmissa est: cæteri britones extra mœnia sunt cõpulsi. Cõtinebat se in palatio ab Egidio cardinale hispano in arcem communito: mutatam appellant: Gebẽnensis legatus: qui commissam a populo in britonibus cædem ulcisci per iracundiam properans: illos per superiorem arcem cæsenam introductos debacchari in multitudinẽ permisit: cædiq; cesenatibus i quadruplo reddita: & urbe miserabili modo direpta: mulieres solæ sunt retẽtæ: quas suæ libidini idoneas censuerunt: cæteris post profugos urbe mares conuicio deturbatis: ut melius q̃ fauentini & cesenates fecisse sunt uisi foroliuiẽses: qui ad prima ostẽsa a florẽtinis: sicut docuimus: libertatis signa: Sinibaldum: ceccum: pinum: Ioãnem. Theobaldum ordelaffos in dominos accersiuerant. Gregorius interea pontifex: cum esset in Italia conuersatus: qui Baldi iureconsultissimi Perusiæ diu auditor fuerat: prudenter considerauit suum in italiã reditũ præ cæteris posse rem ecclesiasticam instaurare. Et forte eo sic cogitante episcopus: quem de reditu ad suam ecclesiam admonebat: familiaritatis confidentia. Et tu inquit pater sãcte: cur nõ ad tuam ipse accedis ecclesiã? Quare Gregorius istituit properare. Sed cũ agnatis & gallicis id in primis odiosũ fore cernẽs: triremes in rhodano celans oĩbus causam paratæ sũt: & breui post põtifex cum illis qui præsto iubenti

affuere:delapsus est:perpetuaq; nauigatione tempestatibus sæpenumero agitata cum
triremibus una & uiginti Genuam primo:post cornetū:inde terra romā ianuario per-
uenit. Anno salutis sexto septuagesimo terdeciesque centeno:qui pontificatus sui septi- Anno salutis
mus:& relegationis in gallias Romanæ ecclesiæ septuagesimus annumerabatᷓ. Fuit ea Mccclxxvi
dies populo romano lætissima:florentino autē terribilis:q̄ omnes existimauerūt pōtifi-
cem:cui britones:anglici q; tanto numero militarēt:rem ecclesiasticā breui cū tyrānorū
excidio īstauraturū. Egit tamē principio aduētus sui pōtifex natura mitis & optimæ mē
tis de pace cū florentino populo cōstituenda:quam illi ob errati magnitudinem nō satis
totam fore suspicati artibus declinauere:& ad Bernabouem conuersi antiquum hostē
sed cui pōtificis in italiā reditus esset formidolosus:intercessione eius ioānem haucut pe- io. haucut.
cunia corruptum ad suas partes inclinare fecerunt. Erat enim bagnacaualli ad pōtificē
quum iussisset:accepta pecunia accessurus. Eiusq; præsidii accessione in eam florētini su
perbiam sūt elati:ut spretis:q̄bus ad ea paruerāt tēpora cēsuris:cōtraq; iterdictum diui interdictū sper
nis ubiq; in eorū dominio opam a sacerdotibus dari iusserint. Reddidit tamē Florētinis florentini.
pōtifex sua prudentia par icōmodum:uaraneo in suas partes pducto:Cui Britones duo
mille ducēdos attribuit:& Bononienses urbē in sua & ecclesiæ obediētia administrare
pmissos cōciliauit. Eodē uero aduentus gregorii pontificis i italiā anno:ac ppemodū
tempore belli omniū memorabilis:quæ multis ante sæculis gesta sint:semina sunt iacta
Kaloiānē Cōstantinopolitanū impatorē Andronicus filius cū genuensium auxilio pe- Kaloians impe
pulisset:Veneti in patriam p arma reduxerunt:profugusq; patria Andronicus tenedon ab andronico fi
insulam genuensibus promiserat:cuius oppidum nobile appellatū Kaloiānes uenetis quū lius a Venetis.
dedisset:insula quoq; omnis i eorū potestatē retēta ē. Tulerunt id ægerrime Genuenses:
nec tamē ad arma prosilire cum celeritate uoluerūt:qui alio in urbe præmebātur icōmo
do. Gregorius nanq; pōtifex:q̄ florentini:q̄bus sacris iterdixerat nō in patria magis:q̄
ubicunq; gētium cōmorantibus genuæ sacris iteresse pmittebantur:urbem quoq; genu
am simili supposuit iterdicto. p quod tēpus a bernaboue cū florētinis sequestrē se inge-
renteaut pōtifici gratificarē:pacis mētio fieri cœpta est:sed importuna tūc italiæ:imo or-
bis christiani rebus mors gregorii ū pōtificē octauo āno Romæ extinxit:& maiora dolo gregorius m
rum initia sunt secuta:Cardinalibus ad sanctā mariā nouā appellant:ut iusta de more
gregorio pōtifici soluerent:cōuenientibus:Romani ciues blande prius appellaris:exora- romano lo boli
tisq; cardinalibus:ut romanū aut saltē italicū pōtificē crearēt:ad eā postea temeritatē:nō mente italiano
quidem malignandi animo:sed imprudētia adducti sunt:ut eādem petitionē circū ec-
clesiam inconditis uocibus acclamauerint. Eisdemq; postea patribus in conclaue ad san
cti Petri basilicā coactis clausisq;:& si pariter ē clamatum:nihil tamē ita uiolētum aut ter
ribile dictum factumue est:ut impressio potuerit appellari. Sed distinebat iterea clausos
patres dolus a quo dissidii mala postmodū eruperūt. gallici enim numero tredecim unū
ex corpore suo:ut haberent pontificem enitebantur:& inter quatuor italici romanique
generis unus gēte ursinus paparū ambiebat. Tulit uero casus gallicorū partē ob lemoui
censiū ex ipsis inuidiā:qui papatum diu cōtinuauerant:ita italicis consentire:ut Bartolo urbanus vi.
meū Barēsem archiepiscopū patria neapolitanū creari pōtificē urbanū nōis ordine sextū
sui assensi. prius tamē q̄ a pto cōclaui nouus itroduci potuerit electus:gallici cardinales
pœnitētia:ut apparuit:ducti:simulato timore a romanis:quibus in romano nō esse satis-

factum cauillabātur pars in molem hadriani:pars in montes extra urbem confugerūt.
Et cardinalis ipse Vrsinus spem in dissidio retinens uicūuariū se cōtulit.Accepto tamen
paulo post in pōtificē urbano & a cardinalibus:qui rīāserātac romanis populariter cū
gaudio accurrētibus adorato:cæteri cardinales ex latebris prodierūt:a quibus omnibus
per tres menses urbanus in pontificē rite pure & ordine creatum:est habitus.Superueni
entibus inde æstatis caumatibus optata gallicis occasio ē oblata:oratum nāq; pontificē
facile in sentētiam adduxerūt:ut mutandi aeris prætextu:ananiā eis licuerit se conferre:
unde breui fundos trāsfugerūt:Ioanne fisi regimine cū qua gēte ut sæpe ostēdimus:gal
lica de securitate perfugii constituerāt.Erāt autē octo cardinales:qui uiciosā fuisse urba
ni electionē causati:aliū in pōtificē delegerūt gebēnēsem illum:quem in Romādiola le
gatū fuisse docuimus:Eiq; septimo clæmēti indita est appellatio.Hæc uero quæ in pōti
ficatu suborta ē diuisio:terrā ecclesiæ atq; omnem fere Italiā ad tempus reddidit quie
tissimā.Omnes enim tyranni in occupatis de ecclesiæ terra urbibus libentissime quieti
fuerunt.Et genuenses bello intenti:quod in uenetos propter tenedō occupatā destinaue
rant cū Ludouico Vngariæ rege belli fœdera constituerūt:in quæ paulo post Frācisci
carrariēsem Paduæ dominum:cui seniori fuit appellatio:traxerunt:Quo suadēte dux
austriæ:& patriarcha aquileiensis passi sunt in eadem fœdera colligari.Sed & Perrinus
lusignaneus Cypri rex Bernabosq; uicecomes mediolanensis in uenetorū partes per fœ
dera cōcesserūt.Prima genuēsis populi expeditio in tātum ducēda bellū:Ludouico fi
scheo nobili guelfatum partium genuēsi cōmissa est:qui decē eductis triremibus cū ad
orientales nauigaturus partes:littora attigisset romana ad antii portū Venetorum classi
quattuordecim triremiū obuiauit:quā uictor duceret cognomento familiæ pisaneus:et
prælium ex iprouiso cōmissū ē:in quo triremes qnq; de genuensi uenetus cæpit:unā inter
pugnādū ruinis neroniani portus afflictā mare absorbuit:quattuor de fuga prolapsæ
Genuā redierunt.Quæ belli alea infœliciter a genuēsi iacta quo plærunq; assolet:infœ
licis quoq; sibi exitus pronostico fuit:& paulo prius marchiones carretēsis ripiæ occidē
talis genuæ nobiles a Bernaboue uicecomite:ac uenetis:quorū partes in bello sectaban
tur:copiis aucti:albiganā:naulū:& castrū frācū de genuensibus occuparant.Quibus
impulsi cladibus genuenses ad fœlicitatem confugerunt ciuiū ex suis:qui i bellis aduer
sus uenetos alias gestis uictoria usi erant:Lucianoq; auria præfecto classis quē admira
tū appellant declarato:duæ & uiginti triremes ex genua attributæ sunt.Perq; id tempus
Dominicus fregosus:qui genuensiū ducatui diu & gloriose præfuerat:fraude & armis
deiectus:captusq; cum Petro fratre carceratus est:Nicolausq; guarcus in ducem assū
ptus:Bernabos uicecomes perrino cyprio regi filiā in uxorem spōsam per triremes duo
decim misit:quarum sex cathælanæ:sex fuerūt uenetæ a priuatis armatæ:sponsaq; acce
pta rex triremes has mercede conductas ad famaugustæ obsidionē mittēs:ipse cū terre
stri paratissimo exercitu ē pfectus:oppugnataq; aliq̄diu terra & mari urbs uētura erat
in illius potestatē:si maritimæ terrestris oppugnatio pares aios:parē audaciā habuisset.
eoq; exercitu dissipato re īfecta:sex uenetæ triremes i pāriam redeūtes:cū uictori pisaneo
uenetiæ classis præfecto trigita ducēti triremes obuiassēt:ab eo retētæ sūt.Pariterq; p id
tpis lucianus auria genuēsis præfectus classis uiginti ducēs triremes:Iaderā se cōtulerat
regis Vngariæ urbē a cuius uicinia Veneti maiora cæteris oibus icōmoda:& genuēses

cōtra summā opportunitatē eius belli temporibus acceperunt. Contulit se tamen iade-
ram uenetus pisaneus genuensem lucianū in prælium prouocans: qui se tam diu in portu ca
thenato cōtinuit: quoad ille i anchoris ad sagittæ iactū cōstitit. Abeūtē postea uenetū ge
nuensis isequi simulans: ad ipsum portus exitū substitit. Pisaneus uero cū retracta clas-
se dalmatiæ orā legens: Catarū regis hungariæ urbē captā diripuit: icēditq;. Pariter pau
lo post Sibinicū eiusdē regis ciuitas ab eodē ueneto ui expugnata: & direptione icendio
q; uastata est: Sed aciti arbenses: oppugnationibusq; territi: oppidū & isulā dedidere. Ca
rolū interea zenū ueneti cū triremibus nouē ea ratione maria circuire: ac plustrare iusse
rūt: ut hosti ubiq; isestū suorū tutelæ promptū se paratūq; exhiberet: munus ea uigilātia:
ea uirtute uiro dignissimū. Is. n. ad iferū delatus mare: illud ubiq; genuēsibus isestū reddi
dit. Malæ tamen aleæ: quā genuenses huius belli initio iecisse diximus: melior breui for
tuna arrisit. Cathelani nanq; omissa uenetorū societate: pacē cū illis constituerunt. Et ga
leatius bernabouis frater: ac dominiorū pro medietate particeps obiit. Relicto filio ioāne
galeatio hærede: ac in dominiis successore. Subsequentisq; ueris inino anni noni septua
gesimi terdeciesq; centeni marchiones carratēses iis: quæ cepant: redditis oppidis: & ca
stellis in gratiam: pacemq; cū genuensibus: & patria rediere: Per mensē dehinc maium
Lucianus aurius genuēsium classis præfectus uenetam classem polensi in portu seden
tem impetiit: præfecto pisaneo una & uiginti erant triremes: quū duas plures duceret lu-
cianus: cōflictuq; magno hinc inde habito succumbens uenetus duodeuiginti triremes
amisit. Sed Aurius lucianus præfectus: dum uictoria propemodū cōsumata plenis ut
aiunt oculis perfrui cupit: uultu casside reducta apto: lancea ictus cecidit. Vtraq; classe
uictrici & uicta iaderā pducta: Captiui de uenetis præter remiges ad duo millia sunt in-
uenti: quū præter cæsos mare multos fugere natando adnisos absorbuerit: plures polen
sium scaphæ fugientes exceperint. Delata exinde ad piceni oram genuēsiū classis: multa
uenetis icōmoda intulit: nauibus multis cōmeatu onustis: partim terrore ne uenetias pe
terent auersis: partim captis: Et Genuæ suffectus luciano Petrus & ipse aurius triremes
nouem: naues minores: barchas appellant triginta iaderam duxit. Premebant iterum ter
ra etiā ueneti: Nam frācīscus carrarius oppidū nomine romanū de taruisinis arcta cin-
xerat obsidione in quæ castra & ludouici regis hungari: & patriarchæ aquileiensis copiæ
cōfluxerant. copiarūq; regis hungari ductor erat carolus eius nepos: & ueneti tutanda
re sua taruisina unicū opposuerant albricū cunii comitē: rei bellicæ omniū tēporis peritis
simū. Appulsus iaderā petrus aurius triremes & nauigia tā de hoste capta: q̄ genuēsium
uetera instaurat: sexaginta triremium: & aliorum paris numeri nauigiorum classem in-
struit: cuius pars uenetorum urbis litora: & ipsum etiam portum irrumpere sæpius est
adnixa: Sed habebant ueneti intensissimas pro litore: proque portu custodias: hostem
spiculis: & re cominus gesta repellentes. Petrusque interea cum maiore classis parte
foroiulianum circumuectus gradum tunc communitam urbem: deinde humagum:
post ruinum: & demum caprulas cæpit: in quæ spoliata ferro ignique sæuitum est: adeo
ut manserint inmunita: addideruntque tunc portui suo cathenas ueneti: præsidiis hinc
inde firmatas ex materia: & addita sunt eidem littori trecentorum equitum peditatusq;
conductitii præsidia: quū tamē proxima in fossa barcharum: lemborumq;: & scapharū
omnigenū multitudini præfectus ioānes barbaricus custodiæ frequēs: & ppe assiduus

Anno salutis Mccclxxix

interesset:nihiloq; minus in urbe ad ipsã sancti Marci aream terra & canali ut appellãt
magno nauigiis noctu æque:ac interdiu custodiæ sunt habitæ. Quare genuenses Ve-
netæ urbis aliqua inuadẽdæ omissa spe clugiam se cõtulerũt:cuius portu & suburbus:
clugiã paruã appellant:euestigio sunt potiti:ad proximã inde Venetias uersus insulam
cui palestinæ fossæ uetus ẽ appellatio: delati substiterũt. Quẽ i locũ carratiẽsis ex agro
paduano cõmeatũ abũde trãsmisit. Perq; id tẽporis Bernabos uicecomes:quã marinmo
bello afferre nequiret opem: Venetis terra attulit:societate militũ:quos a uexillo stellanos
uocabãt in genuensem riperiã imissa. Et erant equites quattuor millia: qui ad hareneũ
usq; petri sacellũ in pulceferã delati uallem prædã uastitatẽq; cõmisere:tã subitusq; fuit
impetus:ut agẽtes rure per iulu mensis caumata de more ciues cũ uxoribus:& familia
nõnulli fuerint intercæpti:nec produt ex urbe in prælũ quisq̃ ueritis magistratibus:ne si
arma populo essent permissa discordi plæbe & nobilitate tumultuaretur. Sed cauponãs
bellũ societas bene gerẽdæ pro uenetis & Bernaboue rei occasione spreta:accæptis a ge-
nuẽsi: undeuiginti aureorũ millibus:cũ facta ingẽti præda septimo die in uicecomitis
agrũ rediit. Per quos itẽ dies Carolus cũ nouẽ triremibus in alterã delatus orientalẽ ge-
nuæ riperiã facta in portu ueneris extẽsione omnia undiq; ferro igniq; uastauit. Conuĩ-
cti interea per palestinæ opportunitatẽ Paduanis genuẽses maiora ais præsumere cœpe
runt. Vocatis nãq; quotquot ubiq; in sinu adriatico Genuẽsis habuit triremibus: oppu
gnata ẽ crebro insultu clugia:adeo defensoribus siue icolis:siue uenetis munita:ut eius ca
piendæ spem nullã principio genuẽsis habuerit: Capta tamẽ ẽ multo partis utriusq; cru
ore fuso:q; sex millia utrinq; uicti & uictoris exercitus:maiori tamẽ parte clugienses:&
ueneti cecidere:magnaq; uictor genuẽsis modestia usus seruãdæ mulierũ pudicitiæ cu-
rã adhibuit. Capti uero ex clugiensibus ac uenetis ad nongentos quinquaginta sunt mis
si. Quæ cũ eẽnt uenetis nũciata: cõsternatos omniũ aios pauor iuasit:ut sedẽtes ad cla
uum eductos carcere captiuos e genuẽsis faciẽda pacis mẽtiõe clugiã miserit oratores.
nullis ut præfertur præscriptis cõditionibus:spretis nullis:quas uictor dandas iniũgen-
dasq; censeret. Genuensi uero sicut & multis alibi plærũq; cõtigit:ut oblata uti nesciens
occassiõe pacẽ recusauerit:quacunq; sperata uictoria opimiorẽ. Id cũ uenetis maximo
omniũ mœrore auditũ ẽ:ad defẽsionẽ animi sũt cõuersi:primũq; omniũ murus a portu
ad Nicolai cõfessoris ædẽ excitatus ẽ:quo saluo:genuẽses si littore in methamaucũ uer-
so quod quærebãt potiri fuissent perruptione in urbis intima prohibebãtur. Sed tũ nul-
lus erat patritius:q classi necessario armandæ tam periculoso bello præfici pateretᷣ: & si
quẽ destinari ais uulgo disseminari audiebãt:plæbs obstrepẽs daturã se in expeditionẽ
nomina negabat:adeo p̃res plæbẽq; nõ magis pauor: q̃ desperatio inuaserat:casu tamẽ:
& nemine certo auctore clamores i publica area icõditi sũt auditi:unicũ fore pisaneũ ui
ctorẽ:cuius ductu ueneti uicere assueti i hostẽ pugnaturi sint. Eo exaudito fremitu dux
senatu deducẽte ad ĩfimũ descendens palatiũ: Victorẽ carcere:i quẽ re ad polã male ge
sta:fuerat cõiectus:eductũ manuq; cõpræhẽsũ bello maritimo præfecit. Acciditq; quo
die uictor pisaneus cũ classe uenetiarũ portu egredi cœpit:Bebbas caput aggeris et sãcti
Lazari uicũ fieri in genuensiũ potestatem:quorum classis methamaucum delata uicũ
oẽm igni supposito cremauit: Lauretũq; subinde accedẽs:oppido multis oppugnationi
bus est potita. His factis captorum circa clugiã locorũ fundamentis Genuenses in urbis

uenetæ oppugnationē conatus cogitationesq; uerterunt:triginta enim triremes ad portū urbis claræ:quū se a munitionibus:renitētibusq; ui militibus arceri aditu cōspexerunt in pximū regressæ methamaucensem iteriore fossa pupiliā petiere:uicū tribus ab urbe miliaribus distantem:ad quē ioannes barbadicus centū minimorū nauigiorū: gōzarolos barchas:& lembos appellāt:classi præfectus sese illis obuiū dedit: pugnaq; natura loci in æqualiore præualuit barbadicus:grauiora enim genuēsis nauigia triremes & barchæ nusq nisi alto canali poterāt agi:quū suos barbadicus Gāzarolos:suam lemborū scapharūq; turbā pæstū omni cāpo faceret uolitare:& fuerūt ei iam tum usui nouū bōbarde istrumentū:quarū singulas quelibet etiā scapha habuit:nec fuit ea i nouitate istrumētum aliqua tam exilis:quæ nō binos & ternos unico ictu cōficeret armatos:partim etiā iussu eductis urbe tribus Ceteris nauibus ad martæ ædem submersis:cathena ibi fossam clauserunt præsidiis undique custodita: & ad sancti spiritus binis clausa repagulis nauibus item demersis obstructa est:ut postea semper ad methamaucum se continuerint genuenses.Q uo ex loco p integrū littus quum ad urbem terrestri conatu penetrare quærerent dolo prius & hastu res itenta est.structis nanq; i nemore:quod methamaucū & portum urbis pari pene intercedit spatio:insidiis præmissi sunt acie structa: q nouū de quo diximus littoris murū ut effringerent:aggredi simularūt:i quos equestris turma quū puolasset præliū fuit:quale apris cāpis i cōtinenti acerrimum conseri cōsueuit.Sed erumpentibus magno numero ex isidiis præualere icipientibus uenetorū equitatus multis acceptis illatisq; uulneribus intra murū saluus euasit.Cōtinebat uero se pisaneus classi uenetorū maion præfectus intra portus fauces:cathena ut diximus cōmunitas in hostē quacunq; siue apto mari:siue itrinseca fossa premeret educere paratus.Ea dū se agunt:andreas Cōtarenus dux:quo euenit futurū ratus:ut maximo gerendis rebus sua præsentia adiumēto foret petitū i totius belli sentētiā impiū a patribus accepit.Sub quo uictor pisaneus:& Dominicus michael:tanq̄ magistri militū rem gesserūt:omnisq; classis sūmo parata conatu quatuor & trigita triremes habuit.Et Bernabos uicecomes iterea diuertēdis a clugiēsi bello Genuēsibus:stellanorū opa iterū utebat̄.Hi fauentino astorgio māfredo duce quatuor eqtū millia ad Seraphici frācisci ædem:quæ ē i bisannæ genua pximæ accesserūt.In quos postridie q̄ aduenerat erupit populariter Genuēsis:fractisq; stellani & fuga palātes acti i eo mōtiū riuorūq; anfractu pene omnes capti sunt: & Astorgius agricolæ cuculiōe cōtectus euasit.Pariter p id tēporis Kaloiānes Græcorū ipator debitā ex fœdere præstitit operam uicina Constantinopoli peira Genuensium urbe incursionibus oppugnationibusque agitata:sed intentum defensioni eius urbis Genuensem maxime adiuuit andronicus imperatoris filius patri æque ac ueneto hostis:cuius adolescentis Turcorum bulgarorumque opibus:& societate freti timore.Is imperator fide uenetis salsa in tanta belli difficultate Genuensium partes secutus est.Multa interim uariis locis utrinque accepta illataque sunt damna i hoc opere omittenda.Q uæ uenetis a cōmeatu laborātibus plurimū obfutura quum itelligeret franciscus Carrarius: Genuenses sedulo hortatus fuisse dicitur:ut clugiæ cura custodiæ sibi demādata naues quotquot ois generis icrant:eductas: auertēdo uenetiis cōmeatu:iaderam Inter & anconē dispararentur:alioquin fore affirmans:ut audacior redditus a desperatione uenetus eos omnes Clugiæ clausos opprimat.Et dum classem dux uenetus in urbe parat: uel

barbadicu

nouū bomb istrumen

bisan

p

potius gerendæ rei tēpus accōmodū expectat:Carolus zenus a genuēsi riperia in ægeū
delatus mare:ditissimæ genuēsiū naui insidiatus:quā ab alexandria senserat aduenturā
Vector eius erat genuēsis cognomine bachignonus:qui nauis magnitudini trecētis cō
munitæ armatis fisus:p medios nauigare hostes ausus ē ante portum cretēsē ancoras ie
cit.Sed affuit ilico qui cū triremibus quindecim īsequebaᵗ Zenus:& nauē cæpit diutissi
me oppugnatam:cuius mercimoniorū ualore trecētoꝝ ferme milliū aureoꝝ res ueneta
maxime recreata ē.Acciditq; fœlicem eā nūciationē primū uenetias afferri ab anconita
nis quattuor in triremi captis apud brōdulū:qua species alexādrinas patauium īporta
bant:missusq; ē a uenetis:q ducis & senatus uerbis Zenū in patriam reuocaret.At florē
tini:quorum narratio gestorū superius nos tantopere fatigauit:per primos scismatis ec
clesiæ annos:in qbus bellū quoq; a uenetis genuensibusq; geri cœptū ē:propriis inter se
laborauere dissidiis:quousq; urbano sexto:cuius partes in diuisione ecclesiæ sequebāᵗ:
sublato interdicto recōciliati sūt.Vrbano.n.oēs italici præter Ioannā reginā neapolita
nā:comitēq; fūdoꝝ:& Frāciscū de uico uiterbiū occupantē:natio quoq; germanica re
gna portugalliæ & angliæ:gebēnēsi antipapæ:oēs galli:hispaniæ citerior et ulterior paru
ere.Itaq; urbanus pontifex Ioānæ auidus domādæ cupientissimū ī eā ungariæ regē im
pulit ut Andreæ sui fratris mortē uel se adiutore ulcisceretur:Q uod facinus cum rex ag
gredi cōstituisset:Carolo filio in taruisinis aduersus uenetos bellū gerenti iussit ut ab eo
discedēs bello:nouū in Ioānā pergeret intentare.Carolusq; per simulationē cōponēdæ
genuēsium pacis uocatos ad se uenetorū oratores:quid animo moliretur edocuit:& nul
la pacis mētione uerbo uel scripto facta:ipse cū paucis iter ingressus ē tanta celeritate:ut
tumidior forte tūc plauis fluuius ad octoginta eius comites in uortices rapuerit.Ianot
tum uero salernitanū sui exercitus ducē cū his quæ ī taruisinis erāt:copiis oībus ad par
tes ætruriæ eo cōsilio iussit propare:ut præda īterim dū ipse rediret:ditareᵗ.Et ueneti occa
siōe oblata usi:Albricū cunii comitē suarū in taruisinis copiaꝝ ducē dimiserūt.Q ui al
tero uenetis militāte Ferabach quodā germano cū equitibus quadrigētis secum ducto
barbianū ī romādiolā accessit.Et Ianottus utrūq; ducem uerbis & pecunia Caroli in so
cietatē cū recæpisset:uia ariminēsi trāsmisso apēnino:nō prius q̄ in senēsi agro de itinere
quieuit.Habuerāt iterea florētini oēs dicti exercitus etiā diurnos progressus exploratoꝝ
in eā adducti diligētiā sollicitudinēq;:q multos ex suis extorribus ī ea castra intellexerāt
cōuenisse.hic q; Ioānē haueuth ab ultimo pōnficis Gregorii tēpore parua in Bagnaca
uallo pecunia substēratū addito maiore stipēdio in ætruriā accersiuerant:Q ui equites
ad quattuor millia pedites pene totidē secū traxerat.Sed ad rē uenetā.Carolo zeni aduē
tu ī histriā renūciato mota ē in clugiā expeditio kalendarū Ianuarii duodecimo.Primi
q; oium pisaneus Tadeus Iustinianus cū triremibus quattuordecim nocte cōcubia silē
tio accedētes carteas igētes duas remulco attraxere:qui nullis ad clugiæ portū custodi
bus iuētis igressi sunt:priusq; q̄ e clugia q̄sq̄ contenderet repugnare:cethearum una ad
cōtinentē appulsa:alteram egerunt transuersam:ut duabus his tanq̄ ualuis clauso por
tu genuense nauigium exitu arceretur.Erupit tamen ilico genuensium uis maxima
armatorum ignem facibus ferētium:et cum ad diluculum subobscurum iam fatiscens
armis hincinde nonnulli rem gererent:tum Genuensis multitudo nauibus cremandis
ueneta pforandis mergendisq; intentior fuit:ornatioreq; nauiū parte cōtignationē super

mam supereminentẽ tota ardente:ac omnino igni absumpta nauiũ corpora subsiderunt. Aderat cũ classe tota dux Cõtarenus:q quernis palis lõgissimis in altũ machinationibus actis naues circũsaepsit:eaq; saepta portũ arctiore obstaculo claudebãt. Tertiũ iam diem uenetus iactis ad clugiae portũ repagulis solidae cõfirmandis intẽrior:crebra die noctu:q; cõmiserat in hostẽ praelia: in qbus ceciderãt utrinq; multi:plurimi fuerãt uulnerati: quũ maiore solito Genuensis ĩpetu maiore militũ numero ĩ clugiã delatus est nouã:praesidiũ ut cõtẽtabat demoliri aggressurus:quod ueneti clausuris lupã uocãt:munitissimũ ĩpone batẽ pquã simulationẽ Genuẽses oculos ĩtentionẽq; uenetorũ auersum iri quaerebant: ne triremes cernerent suas:quas alia circũductas uia p Brondulensem portũ tertio a Clugia miliario educere moliebanẽ. Diesq; ea erat Natalis domini uigilia caelebris. Intellexit tamen dolũ Dux uenetus:& Pisaneus cũ triremibus aliquot accedens: federicoq; Cornario cõiunctus est:q Brondulensis portus custodiae:& stationi praeerat:unde Genuensis eruptione & fuga ꝓhibitus est. Triremes nanq; suas genuẽses arctiore canali & uix minora tolerãte nauigia machinamẽtis trahere cogebanẽ. Monasteriũ erat sancti michaelis portui proximũ brondulensi:paucorũ capax monachorũ:quod genuẽsis dux exercitus Petrus aurius plãcato & aggere circũducto cõmuniuit:ex eo hosti tam diu repugnare conatus:quousq; triremes eo attractas educẽdi praestaret occasio. Et in ea Genuẽsium castra p athesim fluuiũ:qua in hadriaticũ labens:portum efficit brondulensem: Patauinis patebat accessus: data enixe opera: conatibus:ne hostis uenetorum a eom meatu laboraret. Nec poterat eos sicut superiore ad metamaucum loco fecerat Ioannes barbadicus cũ suis centũ scaphis:& lembis p paludes stagnaq; uolitans ꝓhibere. Dũq; ea gerunẽ postridie natalẽ domini Carolus Zenus ab histria uenenas delatus in maiora ad clugiã castra uenit:Q uo narrãte dux senatusq; primũ plene didicit:q̃ta is praestans praefectus praeclare ĩ hostes gesserat:Submersa de hostibus septuaginta uarii generis nauigia:captos in bachignona:praeter remiges & armatos:mercatores e genua trecẽtos & relatas in urbẽ merces ualoris trecẽtorũ miliũ aureorũ. Erecti animis Zeni aduẽtu ueneticum ad brondulensia castra cum triremibus quatuordecim:quas adduxerat: properate iusserunt:Q uo simul cum pisaneo curante praesidia quatuor ad portum excitata:& cetea:sicut in clugiensi:demersa ẽ:quae & quernis palis in altum depressis circũsaepta est:spatio sinistra portus latere orientem uersus solem relicto:per quod triremi pateret accessus:immissae enim eo triremes quatuor: ad lauretumq; delatae oppidum triduo oppugnatũ ui caeperũt:quo oppido in potestatẽ facto:& addita statiõe firmato ꝑ ꝑpor tunũ genuẽsi ĩ ferrariẽses effugiũ ẽ ademptũ. Ea ad Brõdulũ attẽtius dũ gerunẽ genuẽses maiora ad clugiã castra prũpere ac dissipare aggressi sũt.ĩpetu enim conatu maximo ĩ praesidiũ ad lupã facto:terra ibi & lẽbis scaphis: ratibusq; admersas naues ĩcubu ere. sed cunctis apud ducem senatumq; uenetum nihil tale opinantibus:ideoq; nimiũ negligẽtibus peropportune Zenus affuit:qui maiora in consilio belli negocia cum sedentibus ad reipublicae clauum acturus:triremem ad praesidium eo momento per ipsam appulit lu pum quo genuenses illud furore & audacia impetierunt. Nec mora. Zenus suos omnes mam remiges in litus iubens hosti congreditur: furentem reprimit:& hinc accurs tentisne ordine uenetorum multitudini ductorem ex suis non deesse: inde pleno spei & conceptae uictoriae genuensi non defore qui resistat: ostendit: Gesta est res mulos

utrinq; uulneribus:multis cædibus:Sed euicit numero & iaculorum bombardarumq; i propugnaculis dispositorũ opportunitate superior ueneta multitudo. Genuẽsisq; post hac erumpendi eo portu spem omnino abiecit. Conatos postea canali ad Blasii martyris ædem ducente:& falsis custodibus brondulensi portu perrũpere:pisaneus ferro allatisq; uulneribus reppulit. Adducto in eam rerum difficultatem genuensi franciscus carrarius nullo deerat loco:qui præter commeatus copiam utrisq; castris abunde subministratam:præter tyrones fossoresq; datos:quadringẽtos quoq; lectissimos milites armis ægregie munitos:prouisionatos tũc appellabant:clugiã immisit. Econtraq; Veneti duobus uiro; milibus equestria facere stipendia assuetis:qbus singulis alter adesset uirtute par & quattuor item millibus ex suis extra naues pugnare solitis:Carolum zenum præfecerũt:ut una eadẽq; præfectura & triremes suas quatuordecim:& hos octo millia duceret. Eo ornatus iniuncto munere Zenus præsidiũ brondulẽsi monasterio a genuẽsibus impositum pertẽtare statuit:nulla ut constat potiũdi spe:sed manũ cũ hoste conserendi auiditate. Proditq; i certamẽ audax & ipse Petrus auria genuensis exercitus imperator: gerebaturq; ad ipsum Bronduli portũ utrinq; mari & terra prælium:uel ea ratione sola dispar q; Zeno quatuordecim:auriæ decem triremes erãt:idq; nauale ichoatum:quia ad canalis hostiũ qua desinit in portum unica utrinq; triremi usus erat intermiserunt:& terra totis uiribus est concursũ:preualuissetq; Venetus nisi a clugia nauibus:& terra genuensi suppetiæ aduenissẽt. Quod cũ intellexit pisaneus:& ipse in præliũ nauigio aduolãs ad triremes auriæ ẽ delatus:sub cuius aduentũ Petrus auria:dum Zeno repugnat bombarda ictus interiit. Eiusq; casu consternati animi genuenses igne triremes suas decem circũquaq; subiecto cremare cœperunt:quibus iam ardẽtibus excepti in terram:qui cõfecerant milites:prælium & ipsi cũ terrestribus copiis inierunt. Quin etiam relicta a Petro auria:dũ prælium icohauit monasterii castello præsidia:illo derelicto ad suum exercitum confugerunt. Exinde genuensium exercitus omnis pedem in paruã clugiã referre cœpit. Vrgebat autem impiger Zenus:pisaneusq; genuẽsium triremes:quas cupiuerat conseruare:arsisse uidens:turmis in littus expositis:zeni copiis se coniunxit: ut genuẽsem uenetumq; scriptores:quos attente obseruo:uideam pariter affirmare: ad tredecim millia genuenses:uenetos tria millia plures eo prælio decertasse. Nouã ueteri clugiæ põs iungebat ex materia longiusculus:ad quem præliũ uis maxima hæsit:& dum genuensium resistere nequeuntium:fuga per eum cõmittitur tumultuosior:qui postremi erãt hosti repugnare cõpulsi ferociores a desperatione sunt redditi:adeo ut uulneribus cædibusq; haudquaq̃ paucioribus q̃ inferret:acceptis uenetus urgere desierit. Et interea cũ pellẽtes sese iuicẽ genuẽses põte multos deiicerẽt:deiicerẽturq;:tũ plurimi natando:& pax illos amplexando euadere cõfisi:in canale ruentes:aut mergebantur:aut a minutioris barbadici classis:q aduolarãt:milinbus cædebanẽ. Cũ tãta genuẽsis calamitas casu pontis põdus ferre nequeuntis accumulata ẽ. Qua in ruina Thomas goanus præstãs genuẽsis occubuit. Intercepti sunt eius diei prælio genuenses ad sexcentos: Cum pene totidem Petrus auria cædis socios habuerit. Barbadicusq; interea cũ centerea classe sua repertas in fossa uineaꝝ appellata triremes genuẽsiũ qnq; & in eis milites ad octogita q cæteros uiso hoste fuga ꝓlapsos seq nescierãt:itegras cæpit. Quo i tãto uictoriæ cursu:aliud quoq; ueneto cõmodũ:quod maiori multo genuẽsi fuit icõmodo accessit. Ignarus.n.coniu

Genuenses

quæ de illa fiebāt:Patauinus onerariis nouem nauibus:commeatum omnifariā ge-
nuensibus i utraq; castra mittebat:quas a longe cōspectas Barbadicus classe aduo-
lans ad uenetorū castra perduxit. Vere iterim nouo ad februarii exitū ichoante eru-
ptiones uariæ a genuensibus itētatæ:debiles e clugia & sexu ætateq; defensioni mili-
tesq; augescēti i dies carestiæ emissi:qoorū itercepta pars maxima i urbē redire com
pulsa est. Sed & simili ac prope maiori:qua urbs ueneta premebatur: idigētiæ con-
sulturi magistratus: Tadeum Iustinianū cum triremibus sex:ut expediret annonam
ab appulia comportādā nauigare iusserunt: Et genuēses paulo prius audito petri au
riæ casu. Matheū marufum nouē præfectū triremibus emiserant clugiā uersus suis
præsidio accessurū:qui medio iā aprili Iustimano apud māfredoniā obuius eū præ-
lio superauit cæpitq;. Q uod uero res gesta i portu est sipōtino:ducētis ex classe uene
ta cū Tadeo i genuēsis potestatē factis:cæteri i cōtinētē profugi euaserunt. Marufus-
q; uenetas triremes:& multas quæ ad Tadeū cōuenerāt mercatorū onerarias icēdi.
Carestia iterim ac prope fames uenetos & i urbe & i castris:pariter genuēses i elogia
male habebat:nisi furto & magno manifestoq; periculo aliquid clugiā a patauio im
portari. Per quod tēpus accedēs genuā missus ab urbano pōtifice romano Agapitus
de columna cardinalis:Genuēsibus frustra de pace tēptatis Romā rediit. Et marufus
Iaderam delatus multis triremibus:& omnigenū nauigiis genuēsiū undiq; cōtractis
cū igēti classe ad clugiæ littora usq; uenetorū castris iteriacētia se contulit:& quū nihil
moueri cerneret:ad fossiones est delatus. Veneti uero ueriti:ne dū clugiā obstinatius
obsidēt: icōmodū i patria a nouo hoste Marufo icurrāt:portū urbis addita dēsissimi
muri turre quæ extat:decreuerūt cōmunire:ductusq; ē i statiouē nouus i eo littore eq
tatus cui Iacobus præfuit caballus nobilis ueronēsis:turriq; septimo die ichoata Ma
rufus cū triremibus uigintiduabus ad ipsa portus hostia nonis Iunii se cōtulit:ubi ho
ras ad octo in præliū paratus cōstitit:& quū nihil aut ipse auderet itentare:aut ab ho
stibus moueri cerneret:methamaucum:& inde ad piceni oram adnauigauit: naues
interepturus onerarias:quæ annonam importaturæ non minus auide q̄ necessario
a uenetis expectabantur. Subsecutæ uero sunt uenetorum triremes quinque & ui-
ginti:quæ Marufo nusq̄ inuento cum annona incolumes redierunt. Earumq; aduen
tu erecta est mirum in modum:ac recreata res ueneta. Per quos dies Iunio iam medio
Franciscus carrarius ut uenetos a rebus clugiæ diuerteret:castra ad Taruisium est me
tatus:& ne ueneti uia faciliore subuenirent: silum amnem clausura sæpsit: excitatis
undique præsidiis communita:Q uæ dum ad silum aguntur:& ueneti immissis lem
bis: barchisque conatus hostiles magis intelligere: q̄ propulsare querunt: genuen-
ses clugiam captiuis:& mulieribus pene ducentis exonerauerunt: Q uibus ad ducē
uenetum perductis: compertum est fame genuenses clausos parum diu tolerabili
laborare. Et carrarius:& si aliena inuaserat:propriis timere incipiens plæbem sacci op
pidum patauini agri in stagna uergentis arce cœpit ualidissima communire. Auctus
interim a genua triremibus septem marufus classem unius de triginta triremium ad
ueteris nouæq; clugiæ litus duxit:nil magis sperans expectansque:q̄ ut uenetis ex al
teris siue utrisque castris in prælium prodeūtibus:clausi erumperent. Veneti interea
ex lupēsi præsidio bōbardas i illos & pariter i clausos eruptionē ut apparebat moliē

tes iacebant:nec aliter ut mouerent adduci poterant:Tum marusus clausis significa
re:et illi ecõtra signo simili respõdere:qd cõmuni utriq; cõsilio agẽdũ ducerent:Erat
enim i turri clugiæ cãpanaria uelũ maiori antẽna i sublime:sicut i nauigio substenta
tũ:quod uariis iterdiu modis extensum cõtractũue quũ teneret:unico item de præto
ria triremi uelo Marusus signis paribus respõdebat:quæ quũ cernerẽt ueneti:maio
rem adducti i suspitionẽ accuratiores:& i omnẽ euẽtũ paratiores reddebãtur. Tãdẽ
quid utrinq; genuẽses molirẽtur:apparuit.Ad cẽtũ clausi barchas lembosq; maiuscu
los ad pareschermi magnitudinẽ abiete clugiensiũ domibus detracta fabricauerant
in quibus si esset a uenetis in marusum prælio cõcursum erũpere intẽdebãt:triremes
enim paucas habebãt saluas:& eas per repagula difficilius fuisset educere:quod ita
totiens uicissim significatũ erat.Marusus imissa i lupæ præsidiũ triremi castellis cir
cũquaq; munita ipse cũ reliquis classe i præliũ ruit:in quẽ dũ omnis cõuersus est ue
netor; exercitus clausi in barchis nauigãtes cõtra clausurã mersis nauibus ceteis ad
ditã cõuolãt:ferrisq; trabes querneas clausuræ:ut secent rapide adnitũtur.Sed bom
bardæ ex castello lupæ:hinc marusum:ide secãtes clausos crebris ictibus cõficiebãt.
Maruso itaq; cui cũ solis bõbardis erat certamẽ sensim recedẽte:facillimũ fuit septua
ginta barchis a duce ueneto in clausos immissis eos facto impetu frãgere & fugare:
quor; ad sexaginta lembos interceperunt:præterq; captos interfecti sunt eo prælio
genuẽses multi:& q superfuerũt animis cõsternati:adeo ut marusi classe nõdum ab
oculis inspiciẽtiũ euanescẽte:de faciẽda æquis cõditionibus deditiõe clausi in concilio
egerint.Sed immissis oratoribus dux senatusq; eodẽ semper tenore respõdit:deditio
Anno salutis nẽ se:si fieret:nullis fœderibus:nullis præscriptis cõditionibus accepturos.Quæ ka
M ccc lxxx. lẽdas Iunii decimo anni salutis octogesimi terdeciesq; cẽteni & facta est & nullo fœ
dere accepta. Venerũt in uenetor; potestatẽ ea deditione quadragesies quater cẽte
ni & quadraginta:quor; duodeseptuginta fuerũt patauini. Abituri ab expeditione
andreas cõtarenus dux.& q cũ eo erãt senatores uictori pisaneo in supremũ belli du
ctorẽ declarato curã rer; demãdarunt.bucintorumq; nauẽ prætoriã ad lupam cõ
scendens dux p triũphi speciẽ i urbẽ rediturus captiuos oẽs i uenetũ carcerẽ præmi
sit:pdiitq; obuiã ornatioribus scaphis:& gãzarolis ordo oĩs & ætas ea lætitia & exul
tatione:quã præ se decuit ferre:eos q se a tãta calamitate a tãtis periculis emersisse ui
debãt.Triremes unãdeuiginti clugiæ repertas habuit i prædæ partẽ resp. Clugiensi
bus sua:quæ domi recognouerũt:reddita:militibus mercennariis cætera diripe pmis
sum est.Nec tamẽ ppterea qeuerũt genuẽses:sed eoactæ i sinu Tergestino triremes
eor; duædequadragitita:tergestinos uenetis rebellare coegerũt:qua ciuitate genu
ensi recusante subiici:aqleiensis patriarcha potitus est.Pauloq; post Iustinopolim:
qd oppidũ caput histriæ appellãt:aggressa genuensiũ classis ui captũ diripuerũt in
cenderuntq;:cuius arx uenetis mãsit salua.Exide aucta i duasdequinquaginta trire
mes classis nonis Iunii ad uenetũ portum se cõtulit:quæ littus æque ac portum arma
tis machinisq; cõpletum cernens in histriã reuersa polã urbem ui captã:spoliatãq;
incendit:cui e cõtra apud parentium cõtigit:ut dum eã oppugnat urbem:multis ac
ceptis uulneribus sit repulsa.Pisaneus interea cum ueneta classe turrium bebis expu
gnatiõe exceptis piranum adnauigauit.Et Iustinopoli p arcem recepta præsidioque

cõmunita in apuliã trãsmisit. Per qđ tempus genuenses arbensi oppido post uarias
oppugnatões ciuiũ deditõe recepto: Signiã delati & ui cæperũt: & icẽdio absumpse-
runt. Dum i sipõtino portu apud mãfredoniã pisaneus decẽ genuensiũ triremes per
legarũ psequit: ignauiaq; eius ut opinatus est opera nõ potit: ab iracundia sicut exi-
stimatũ est: i lãgorẽ icidit: Et præter omniũ opinionẽ ad augusti mensis dimidium
obiit: cuius uenetias delati funus solẽni apparatu publico cælebratũ ẽ. Zenusq; caro-
lus ei suffectus: eadẽ qua delatus fuerat triremi ad classẽ accipiẽdã nauigauit. Cõtinu
auerat uero obsidionẽ Taruisii carrarius: qua ciuitate a cõmeatu laborãte quũ potiri
sperat: ueneti a clausis admoniti scaphis lembisq; silum cõpleto armato milite æqua
portõe cõmeatuq; onustis: adnauigatũq; est aduerso amni tãta cæleritate: ut prius ad
claustra a carrario iposita q̃ ille terrestri orgẽs obsidione sẽserit: sit puẽtũ. Pugna tamẽ
acris a præsidiorũ custodibus adhibitisq; i stanonẽ quotidianã militibus est cõmissa.
Sed preualuit bõbardarũ: iaculorũq; scorpionibus imissorũ multitudine iuuẽtus uene
ta: & reiectis dissipansq; ui repagulis i urbẽ nauigio ui penetratũ est: repellẽdoq; terre
stri carrariẽsis exercitu copias cũ magno ɔtrahere ipẽdio ueneti quærerẽt: Iacobus ca
ballus ueronẽsis a littorea statõe mestrũ ire ẽ iussus: hisq; plane iustũ i exercitũ cõtra
ctis: britones magna eius pars pfidia usi: ad carrariũ trãsierũt: quorũ accessione factũ
est: ut castro frãco de Taruisinis diu obsidione presso carrarius sit potitus. Hyemis i-
terim aduẽtu terra & mari ubiq; præterq̃ ad obsessam Taruisiũ est qetum. Vixq; dũ
appeticrat uer: quũ tãtis fretus copiis carrarius nauale oppidũ i Taruisinis opulẽtũ
deditõe ciuiũ fame laborãtiũ cæpit. Eãq; ob rẽ ueneti: quã amissuros se itelligebãt tar
uisinã urbẽ: misso ex senatu pãtaleone barbo ducibus austriæ: quorũ pridẽ fuerat: p-
miserũt. Idq; carrarius quũ audisset: dolẽs mœstusq; obsidionẽ soluit. Carolus zenus
interea cũ triremibus sexdecim ad piceni & apuliæ orã delatus: onerarias annonam:
mercimoniaq; i patriam deferẽtes saluas redire curauerat. Inde i genuẽses ducẽs ad
portũ ueneris substitit: haudquaq̃ diu moratus: q; isnardus guarcus ducis genuæ fra
ter germanus cũ triremibus una & uiginti a sinu hadriatico: quẽ aliq̃diu plustraue-
rat i eãdẽ riperiã est reuersus. Agebãturq; iã eo bello omnia negligẽtius: utrisq; quod
cupiebãt sperãtibus. Ducẽ sabaudiæ p oĩes singulos pacẽ quã diu quæsiuerat cõclu-
surũ: put tãdẽ uicesima q̃rta augusti anno salutis primo octogesimo terdeciesq; cẽte- Anno salutis
no i hãc maxime formã cõclusit. Rex hungariæ neminẽ pyratã suis i dalmatiæ locis Mccclxxxi
tutum esset pmitteret: neq; sal fieri sineret. Venetus singulo quoquo decẽnii anno sẽ-
ptẽ millia aureos persolueret: patriarchæ aquileiensi eadem maneret: quæ ante bel-
lum esse cõsueuerat pacis amicitiæq; cõditio. Genuensis uenetusq; ablatas undiq; &
direptas res: quæ loco moueri possent: retineret: captosq; ante omnia liberaret. Nihil
uero magis i suspicionẽ gennensi uertebat: q̃ ne cæteris maximo ueneti incommodo
seruatis dimittẽda tenedo isula belli causa fraudẽ cõmitterẽt. Quãobrẽ orati floren
tini ducentis millibus utrinq; uadati sunt. Secundũq; id uadimonium dux sabaudiæ
castellum isulæ tenedi excidendum ea cõditione pronunciauit: ut a neutra partium
ullo unq̃ tempore ædificari liceret. Patauinus arces turresue ad fluuiorũ ostia: stagno
rumque i agrum patauinum extrus excitatas demolireť: & finium utriusque patauì
ni & ueneti dominorũ terminos missi a sabaudiensi ad arbitrium regerent: partibus-

quę præfigerent. Seruata a cupientissimis: & plane fessis omnibus pacta: præter unũ
castelli tenedon: quod Zanattus mudacius nobilis uenetus suspitione iniecta: ne di-
rutum græci reædificarent: iussũ ducis: senatusque fui: ut redderet principio adduci
nõ potuit. Bernabouem uicecomitem pace exclusum fuisse genuensium monumen
ta habent: quod a ueneto scriptore omissum fuisse miratus sum. Dum ea tãto ĩ bello
tam optataq; constituenda pace geruntur: Senenses & pisani iannottum Salernita
num regis hungari & caroli eius nepotis copiarum ducem ad prædandum in se mis-
sos data pecunia auerterant. Florentiniq; eorum exẽplo pecunia & ipsi quæsiuerant
liberari: quam nisi reductis exulibus Iannottus accipere recusabat. Quæ dum pro
trahitur contentio: & agrum prementes florentinum Iannotti copias Ioãnes haucut
repellere enitit̃: rediit ex hungaria in Italiã carolus: octomillia equites hungaros se-
cum trahens. Isque suorũ uestigia ariminensi uia secutus ĩ arretinos peruenit: quã ciui-
tatẽ ciuili agitatã guelforũ ghibellinorũque factiõe deditã accepit. Moxque ad Iannot
tũ albricum & ferabach delatus: aptum flotẽtinis uia senensi bellum ĩtulit. Quod
Ioãnes haucut copiis a florẽtino tumultuariis: equitatuque a bononiensi misso adiu-
tus: ex stagia repellebat. Meliore tamẽ usi cõsilio florentini: quadraginta millibus au
ri datis pacem a carolo ĩpetrauerunt: qui Romã ad urbanum pontificem quatto q̃s
Anno salutis Mccclxxxi creatus erat anno cũ eo exercitu maximo est delatus. Eodẽq; anno salutis primo octo
gesimo: terdeciesq; cẽteno regnũ ĩgressus est neapolitanũ. Et Ioãnes haucuth bagna-
cauallũ oppidũ Nicolao & alberto estẽsibus uẽdidit. Qui marchiones emptã pari
ter ab eo fauẽtiã amiserãt. Astorgius nãq; mãfredus eã furto & ciuiũ proditõe ĩgressus
obtinuit. Fuit uero mirabilis caroli regis uictoriæ cursus: qui superato dissipatoq; ua
riis præliis Ioannæ reginæ exercitu: neapoli ciuium deditione potitus: illam in castro
nouo obsedit: moxq; regnum exoneraturus tanta receptum celeritate: Albricum cu
nii comitem primo: & paulo post ferabach germanum ea ratione dimisit: ut præda
copias sicut alias ingenio & uiribus usi conseruare studeret. Agebatq; albricus in Tu-
dertinorum finibus: quum est renunciatum arretinos: furore debaccatos: datum a ca
rolo rege præsidem: ad arcem profugum obsidere. Reliquerat enim carolus princi-
pio in regnum ducturus: arretii præsidem episcopum uirdimensem: qui uir gallicus
ciuiles exosus Italiæ diuisiones: guelfos uoluerat ghibellinis in patria pares degere:
& utraq; pars seorsum delationibus factis a carolo impetrauerat: successorem illi Ita-
licũ dari: quẽ carolus ĩmiserat earũ diuisionũ a guelfo & ghibellino noĩe omnino igna
rũ Iacobũ carazolã neapolitanũ. Isq; uir dũ uestigia secutus uirdimẽsis episcopi ci-
uitatẽ iustitia & æqtate cõcordẽ studet tetinere: cõcita ĩ furorẽ plæbs guelfa nobilita-
tẽ ghibellinã: ut eiiceret ĩtẽtauit. Sed ꝓfugi ĩ arcẽ cũ præside nobiles arma & ipsi para
bãt: quũ agere ĩ tudertinis albricũ carazola certior factus: illũ ꝓpropere accersiuit: q
arretiũ ĩgressus: copias ĩ cõcessam a præside guelforũ direptionẽ dimisit. Sed quod sæ
pe alias contigisse constat: ĩchoata ordine ĩterdiu ĩ fontes direptio: noctu uniuersalis
utriusq; factiõis & sectæ oĩum secuta est: a cædibus tamẽ & uiolẽtia mulierũ: quod so
lũ potuit albricus: tẽperatũ est. Secutus fuerat lẽtiore gradu albricũ ferabach: pabu-
li & cõmeatuũ ĩdigẽtiæ cõsulturus: quã facturi exercitus eodẽ cõiũcti itinere uidebã
tur. Quã primũ tamẽ qd albrico cõtigerat intellexit: deuorato itinere: quod albri

ci copiis fuerat reliquũ i arretio abrasit. Q uumq; parum esset quod arretii iuenerãt ferabacb cõmilitones: i agrũ florẽtinũ ex improuiso delati: prædã ide nõ exiguam priusq̃ a Ioãne baucuth pelli potuerint: abegere. Carolo interim regnũ ut cõponeret: & urbano põtifice: ecclesiã ut reformaret: adnitẽtibus: turbo i Italiã nouus: maximusq; incubuit. Ludouicus enim andegauensis a frãcorũ rege & clæmẽte antipapa ipulsus adiutusq; i Italiã se cõtulit: nõ magis: ut Ioannã: sicut dicebat: liberaret carolumq; repelleret: q̃ ut urbano per arma eiecto: põtificatus clæmẽti assignaretur romæ & in Italia uniuersalis: Ingressusq; per Taurinos andegauensis: triginta trahẽs equitũ millia i agro Bononiensi de cõtinuato itinere proximum substitit. Carolus iterea albrico ferabachq; Arretiũ nobilitati dimittere iussis: i regnũq; reuocatis: ea parabat: quæ tãti aduẽtãtis exercitus adsistẽtiæ duceret necessaria. Veniẽte iterim p marsos andegauẽsem: Ioãnæ fautores cassinensi saltu itroduxere. Et florẽtini ab urbano põtifice rogati Ioãnẽ haucuth i pecuniarũ pro absolutione promissarũ cõpensatione ad carolũ trãsmiserũt. Genuenses iterea castellũ tenedotii sabaudiensi nõ esse redditũ adeo ægre tulerãt: ut de bello i uenetos resumẽdo sæpius agitauerint. Intẽtata tamen prius mitior uia. Et florẽtini omnes quotquot genuæ & i eius dominiis iuẽti sunt cũ mercimoniis sunt detẽti: uadimonio: quod p uenetis pmiserant: satisfacturi: Sed ueneti Zacharia Cõtareno michaele mauroceno: & Ioãne gradonico oratoribus Genuã missis: quod sæpe epistolis disseruerãt genuẽses corã edoceri fecerũt. Zanatũ: qui i prudentia: nõ perfidia aut priuata: aut publica erraret: mãdatis paritur: quod & fecit. Nũcii enim sabaudiẽsis redditũ nobile oppidũ demoliti sunt: Et florẽtinus icommodo: genuẽsis suspicione: Venetus iquietatione deserta præstãti isula sunt leuati. Secũdũ iã annum ludouicus Andegauensis i Italia agebat: quũ alia gallorum manus duodecim millia equites duce andegauio a frãcorũ rege imissa illi auxilio aduenit: quæ quũ placentiæ paulisper substitisset: apenninũ trãsgressa p lucẽsem florẽtinũ & senẽses agros i arretinũ delata est. Variauerat aũt post albrici pfectionẽ i arretio uictoria: nec satis adhuc itegra solidaq; factionũ alicui quies cesserat: quũ itroductus a guelfis andegauius resistẽtiũ itus extraq; ghibellinorũ fastidio urbẽ tertio post albrici cladẽ anno diripuit. Sed tenebatur guelsorũ præsidio arx illius munitissima: quæ diebus quadragita pbe defensata est: breui tamẽ: ut cõstabat i gallorũ potestatẽ futura: quum florẽtinos andegauẽsis regno: ut apparebat potituri hostis sui mors cõsolata est: quæ item fecit: ut arretio potirẽtur. Andegauius enim illius morte itellecta: arretinis i arce obsessis hortãtibus eã urbẽ illis uẽdidit: in galliasq; qua aduenerat est reuersus: Ludouici andegauẽsis defuncti copias: q casu dissipauerint nullus tradit scriptor. Sed maiores referre audiuimus binos raro: plures nunq̃ fuisse uisos: quũ p romãdiolã trãseuntes in galliã soli & prope nudi potius q̃ inermes: mendicata hostiatim ad uictum stipe lõgitudinem Italiæ sint emensi. At põtifex urbanus. ut capti a carolo regni fœlicitatis portione gauderet. cum tota curia contulit se neapolim. ubi: quod cardinales gallici principio creationis suæ crediti sunt per calumniã obiicere: crimini & culpæ sibi posse dari ostẽdit: se ea esse peruicacia: ut sub iusti honestiq; tenacitatis specie: ea morum duritie: ac rusticitate: ut nemini amabilis esset: nemini gratiosus. Nanq; quum neapoli paucis fuisset mensibus. nepotem suum creari principem capuanum a rege contẽ-

dit. Quod denegatum minis & uiolentia obtinere adnissus est: adeo ut quum rex
urbis atq; palani exitu adhibitis custodibus: ne aliqd malignaret: phibere coactus
sit: dissimulara tamē iniuria pōtifex acerrimi uir ingenii a rege impetrauit: Nucerā
urbē per æstatis caumata sibi & curiæ inhabitādā cōcedi: in qua illico præsidiis com
munita: cardinales nouos ingentē turbā creauit: septē ex ueteribus cōiectis in carce
rem: quos diceret cōiurationē aduersum se cum rege & antipapa iniisse: maiori inde
debacchatus insania: processus in regem priuationi futuræ præuios inchoauit: præ
missa de more citatione: cui rex facilius: sicut dixit: ut respōderet cōtractis tumultu
arie copiis: nuceriā circunsedit: ea uel diuturne sedendo potiturus: nisi Raimūdus
baltianus gēte ursinus comitis nolani filius: qui postea fuit priceps tarentinus. copiis
fretus: quas sub rege ductabat: urbanū & curiā omnē igēti accepta pecunia ad mare
proximū deduxisset Genuensiū enim triremes magno irē cōductæ precio in tēpore
affuerunt. quæ pōtificem cum omni curia genuā detulerunt. ubi quinque & septem
cardinalibus Nuceriæ captis inuolutos saccis in mare demergi curauit. Carolus rex
interim: postq̄ ea pōtificis urbani molestia liberatus erat: maiorē inciderat. Ludoui-
cus enim hūgariæ rex patruus suus eo defunctus erat tempore: quo ludouicū ande-
gauensem ostendimus obiisse: & pceres hungariæ regni carolū in regem per nunci
os & litteras accersierāt. Quare impedimento pōtificis: a quo tentus fuerat: amoto:
in hungariā se cōtulit: reginaq; cū dissimulatione odii illum admisisset: cælebrantem

Anno salutis Mccclxxxv

postea cōuētum interfici curauit. Per eadē quoq; tempora quinti octogesimi terdeci-
es cēteni salutis anni Bernabouē uicecomitē Ioānes galeatius ex fratre galeatio ne-
pos captum i modoetiæ arce ad mortem usq; custodiri curauit: parsq; urbiū & oppi-
doq;: quā Bernabos i diuisione cū galeatio fratre pridē facta tenuerat: i nepotis pote-
statē illico peruenit. Nā paulo prius q̄ Bernabos: quod supra ostēdimus: Bononiā de
terra ecclesiæ sibi subiicere itētauerit: cū fratre galeatio hanc fecit: diuisionē: ut galea-
tius papiā: uercellas. Nouariā Terdonā: & cætera i apenninū alpesq; uersa: Ipse pla-
cētiā: Cremonā: Parmā: laudā: & brixiā: Bergomūq;: Madiolani uero æqua diuisi por
tione dimidiā unusquisq; teneret. Facta est itaq; Ioānis galeatii utranq; habētis partē
formidabilis in italia opinio potētatus: ut erat is tenera undiq; iuuēta: uultu gestu: &
omni uita īdolem regiam præ se ferēs. At urbanus pōtifex anno uno genuæ acto lu-
cam se cōtulit: quā urbē q̄primū igressus est: rescuit florētinos maiore q̄ prius unquā
cura dānis & ruinæ ecclesiastici status icubuisse. Bononienses enim: aliosq; rebelles
daro i præsidiū equitatu fouebāt. Perusinos missis oratoribus: & facta pecuniaq; præ
sidiorūq;: & nouæ societatis pollicitatiōe adnisi auertere a sua: quā præ se ferebāt itē-
tione pōtificē cū curia perusiā accersendi. Tulit id pōtifex ægerrime: firmaq; fuit itē-
tione: iniuriā: si dara fuisset occasio ulciscēdi: & ad sextū aduērus sui mēsem luca mo-
uens: per pisanos: Senenses cōtulit se perusiā. Egit uero i ea paucos menses: q; deside-
rio teneretur Neaposim repetendi: Statū euersutus ladislao admodum puero & Io-
annæ sorori: ad quos regnum caroli patris hæreditate peruenerat. Mul nenim procc
res ludouico andegauensi studere soliti: ut propriæ regis utilitati consulerent: q̄ quia
pōnfici afficerentur: spem illi si accessisset maximā fouebāt. Sed magna usi fide caie
tani pueris seruatis: regnū quoq; seruarunt. Pōtifex enim ferētinum usq; delatus: quū

nullas rebelliones puerorum: superstitum metu ab his qui fieri pmiserant: itellexisset: Romã ueniti quã magno de more applausu itroductus est: & tamen multas illico a bãderesiorum audacia isidias est ppessus: a quorum piculo & molestiis eũ liberauit. Vndetriginta cardinaliũ ordinatio ibi facta: i quibus maiori parte neapolitani: quorum tres fuerunt Romani: & curia est repleta: & Bãderesii quieuerunt. Per quæ tẽpora antonius scaliger ueronẽsis: frãciscusq; senior carrarius patauinus bello iuicem acerrimo & utriq; exitiali cõflictabãtur. Ioãnesq; accii ubaldinus carrariẽsis. Ioannes ordelaffus scaligero: uterq; rei militaris peritia clarus militabant. quorum ducũ pari uirtute factũ est: ut quũ damna utrinq; pariter grauia inferrentur. ad neutrum satis uictoria inclinauerit. Quousq; Ioannes galeanus uicecomes patauino fauores maximos attulit: q tamen cũ habuerũt finem. ut pulso scaligero: Verona galearius Vicentiaq; sit potitus. Et paulo post pbe uisus est fecisse. qui seniorem franciscũ & Padua spoliauit: & captũ illico curauit Modoetiano carcere custodiri. Franciscus autẽ filius delapsus est. Florẽtini iterea politianũ licinianũq; oppida de ueteri senensiũ dominatu: & cortonam urbẽ liberam suis partibus ingenio magis & arte q̃ uiribus adiuuarunt. Quniauctũ paruo tẽpore Verona Vicẽtia & Padua uicecomitẽ solito magis formidãtes: copias i ecclesiæ puinciis põtifici rebellibus cogere curauerũt: i quibus carolus filius Bernabouis: & antonius scaliger cõuenere: omnesq; hi sub ipsum obsidionis padux tẽpus i senẽsem usq; agrũ ad quinq; equitũ: peditũq; millia parauerunt. Senẽses enim satis cõstabat supioribus a florẽtino oppidorum subreptiõibus irritatos: clã uicecomiti adhæsisse: quẽ uiderẽtur oblata occasione ad bellũ i ætruria gerẽdũ enixissime ipulsuri. Et galeatius Padua potitus: acceptos i stipẽdia a florẽtinis carrariũ & scaligerũ: ipetitosq; sibi amicissimos senẽses hinc apud eos p oratorẽ est questus: ide eorum subditos sui ipsius impii locis expulit: eaq; palã parare cœpit: quæ apto i florentinos bello breui assumẽdo necessaria uiderentur. Dilatum tamen est opinione diutius bellum mentione pacis a petro gambacurta pisarum domino: florentino pmittente: talibus facta uerbis: ut assensum galearius cœperit adhibere. Quæ dum tractatur pax urbanus sextus obiit: & patres maiori parte neapolitani unũ ex suis petrum Thomacellum: qui Bonifacius fuit nonus: pontificem creauere. Quo anno salutis nonagesimo terdecies centeno tractatu pacis in irritum omisso: Galeatius bellum florentinis indixit: epistola extante: quam pasquinus scripsit capellanus epistolarum eius magister per seciales uisos idoneos ita florentiam: ut quid ea sibi nellet: omnes p Italiam itellexerint. Intulit uero bellum primo ex senis Ioanne accii ubaldino: & iantedesco petramala ducibus: & i uallem arni supiorem discursum: ide præda igens abacta est. Per quod ferme tẽpus alter galeatii copiarum dux Iacobus uermes socios belli florẽtinis Bononienses bello agitare cœpit: cuius initio statim castella aliquot de bononiensi facta sunt in uicecomitis potestatem. Florentini tunc unicum habebant uetustum ducem suum Ioannem haucut anglicum ex appulis accersitum: quem carolo uicecomite Bernabouis filio: & antonio scaligero sociatum Bononiam misere. Erantq; equites quatuor millia: pedites dimidio pauciores. Sed de trans alpis hinc stephanus Bauariæ dux: cum quo franciscus erat carrarius iunior: Inde Iacobus armeniaci comes ingenti a florentino cõducti mercede expectabantur. In ætruria interim

Anno salutis Mcccxc.

Ioãne accii defuncto Iaotedeſcus battifolle oppidũ cæpat:unde arretiũ tertio diſtãtẽ
milliario agitabat. Carrarius iterim frãciſcus Italiã mutata ueſte igreſſus: Venetoꝝ
i primis fauore: ſed archane dato: Paduã eſt igreſſus: cui dux Bauariæ cũ copiis ſub-
ſecutus recipiẽda arce affatim cõmunita fauori aſtitit: Cõmiſſaq; tũc eſt a ueroneſi-
bus pniciosa temeritas: q antoniũ nõ ignari ſcaligerum p id tẽpus i ætruria obiiſſe fi-
liũq; unicũ prima pueritia ſupſtitẽ eſſe ad rebellionis patauii famam arma corripue-
re. Quo i tumultu ſcaligeꝝ nomine acclamato i uicecomitis præſidia: quæ i arces cõ-
fugere neſciuerũt: ſæuitũ eſt: Et forte tũc copias uicecomes i Cremoneſibus: coege-
rat recipiendæ parcẽ Paduæ immittẽdas. Veronenſium itaq; primates q opportune
tãta res a plæbe iſima ac ſordida eſſet ichoata cõſiderãtes: præcipitato & ipſi conſilio
ſubuenire prexerunt. Mittẽtes nãq; ad copiarum uicecomitis duces: quoꝝ ugolottus
blancardus princeps erat: nulla impetratæ errati publici ueniæ fœdera popoſcerunt
Sed eos maiori: q accerſiti erant inſania patentibus in urbem portis introduxerunt:
a quibus tanta urbs: tamque tunc opulenta triduo eſt direpta: quouſque cladis: quæ
committebatur: certior facta Galeatii uxor: ſibi a uiro imperratam urbẽ ultra ſpolia-
ri affligiq; phibuit. Dũ arcis Paduanæ durat obſidio: dux Bauariæ defectũ pecuniæ
a florentino non miſſæ cauſatus in germaniam redit. Florentinique Ioannem hau-
cut ex Bononia immiſere: fauoribus maxime freti ferrarienſis alberti eſtenſis: qui a
galeatii ſocietate pridem inita diſcedens cum florentino. Bononienſi: Paduanoque
fœdera tunc percuſſit: haucutque acceſſu patauina arx recepta: & copiæ galeatii: quæ
ad recuperationem conueñerant: in uicentinos recedere ſunt compulſæ. Et iam co-
mes armeniaci in Italiam per Taurinos deſcenderat: habens in exercitu uigintimillia
maiori parte equites paratiſſimos. Eiuſq; aduentu territus uicecomes: copias ex uicẽ-
tinis accerſitas: in alexandriæ urbis ſuburbio iuſſerat contineri: gallis ſeſe quacunque
pergerent oppoſituras. Nec torpeſcebat & ipſe Ioannes haucut: quin aduentus arme-
niaci comitis fama primum: poſt florentinorum litteris: demum uicecomitis copia-
rum præcipitãter a Vicentia profectarum certior factus: in Mediolanum ducere cõ-
ſtituit: ſeſe data occaſione armeniaco cõiũcturus. Per uicẽtinos itaq; ad atheſim dela-
tus amnẽ ad portiliã rus uado trãſmiſit: Agro deide ueronẽſi multis afflicto cladibus
Minciũ: poſt olliũ amnem: erat enim æſtas media: trãſgreſſus: apud abduam primũ
cõſtitit: cuius uadãdi magis ſpem hoſtis aduerſam iſidens ripã adæmit: q aquæ alti-
tudo uiſa fuerit prohibere. Armeniacus aũt caſtellatio alexãdrinorum oppido uica-
pto ſpoliatoq;: alexãdriã quoq; ſe ſpoliatuꝝ cõminatus eſt: & ipetu ad ipſã delatus: ca-
ſtra pro portis metari parabat: quũ uicecomitis militũ pars i aciẽ prodiens ipetum re-
preſſit. Cæteri omnes auerſis exeuntes portis ad extremã hoſtium aciem occultis iti-
neribus circũacti ſunt. Galli iterea dum cohortes eorum prælio leui cum hoſte decer-
tant ante portas armato: non magis arma: q ueſtes exuunt: parſq; per herbam ſtrata:
pars in amnis tanari ripa deambulans auras captat: pars in fluuium ruens natat: &
qui ultimam claudentes ſubſidiariam aciem poſtremi aduenerant: armis & ipſi exu-
endis intenti erat: quum a tergo a lateribus undique ex iſidiis conuolatum eſt:
& parua admodum facta ab his qui arma retinebant reſiſtentia: prius pene cæſi cap-
tiq; omnes q fracti eſſent ſunt uiſi. Ad eum nanque: qui a tergo tanta uiolentia factus

est impetus: ciuitas tota cum lixis: calonibus: atque ipsis mulieribus a fronte erupit. Comes armeniaci captus uulneratusque eodē die interiit: capti quoq; sūt Renaldus ianfiliatius: & Ioannes riccius equites florentini: a quibus publice missis Armeniacus fuerat deductus: mediolanum eorum consilio inuasurus. Ea potitus uictoria galeatius eisdem quibus armeniacum copiis Ioannem quoque haucut cōficere sperauit: quibus celeritate immissis: haucut iam de armeniaci clade certior factus in cremonēsi apud paternum rus castris se continebat natura loci & opere communitis: & qui priores celeritate assecuti erant hostes impetum facere ausi male mulctati sunt. Mouit ide ad ollium amnem castra: quem cum audacia astuq; usq; trāsisset illæsus: Mincium quoq; minori piculo transmisit. Ad athesim cum est uentum: nullos ac rebatur uidit factos esse ad resistentiam apparatumque. sed q̄primum alterā attigit ripam: dolum sensit uiditq;: quo confisus hostis: cum haud secus q̄ in carcere & cauea clausū habere sperauit. Aggeribus enim fluuium i alueo continere solitis: longe desuper succisis regio in patauinos usq; fines aquis i stagnum contecta erat. Obseruabant autem Ioannis haucut castra uicecomitis copiarum duces: ne progrediendi desperatione retrorsum abiens aliqua euaderet: Quod cum ipse a captiuis itellexisset signa præter solitum de sublimiori arbore aliquot diebus conspicua esse curauit: quibus eodem in loco relictis: noctu profectus: hostem fefellit: dies enim subsecuta i uesperam iclinauerat: priusq̄ eum mouisse hostes a profugis itellexerint. Vadentes aquis etiam alicubi altioribus ducem peditatus omnis: & debiliore uecti equo deseruere. Tādem mutilatus parte exercitus maxima: apud Montagnanā primum i sicco cōstitit. Quem pecunia ingenti adiutum florentini i ætruriam reuocarunt. Per idq; temporis uictrices i lombardia copias uicecomes duce Iacobo uerme ea ratione curauit trāsmittere: ut cum illatas senensi iniurias ulcisceretur: tum florentinos pecuniis exhaustos & copiis: quod facillimum existimauit: opprimeret. Erantque uermi equites duodecim: pedites quatuormillia: cum alii quoque sibi parituri tres mille equites senensibus militarent. Moratusque æstate integra in etruscis uermes: longis quidem factis circuitibus: subiecta florentinis loca uastitanbus fœdauit: sed nihil commisit memoratu dignum: Ioanne haucut omnes eius conatus in irritum repellente. Ad autumnique aduentum: Bonifatio nono pontifice romano hortante: & antoniotto adurno genuensium duce sedulo operam præstante: de pace agi cœptum: cuius constituendæ conuentus Genuæ fuit habitus: & cum uaria: ut assolet a bello contendentibus fierent postulata: placuit in arbitros compromittere: Ricardum Carazolam neapolitanum Rhodi magistrum: quem pontifex ad eius pacis tractatum miserat Antoniottum adurnū ducem: & ipsam rempublicam genuensem. a quibus ipsa pax æquis conditionibus constituta est. Altero qui post pacem secutus est anno: cum omnia in italis quiescerent: duobus in locis nouæ res exortæ sunt. Nam franciscus de uico urbis præfectus Viterbiū Bonifatio pōtifici pditione abstulit. Et Petrus gābacurta pisanoꝝ dominus a Iacobo: quē omniū cōsilioꝝ pricipē directoremq; dicauerat: & plus æquo extulerat cū filiis iterfectus est. Appianusque pisaꝝ & agri dominatū accepit. Quo itē anno pōtificatus Bonifatii quarto albrici Estensis Ferrariæ uicarii mors nouos iferrariēsi-

bus exciuit motus. Accius enim & ipse familia estensi genitus: patria pridem pulsus
ad cunii Romãdiolæ oppidi comites cõfugerat: quẽ illi i agrꝝ ferrariẽse uia argetẽsi cũ
pduxissẽt: tu multus igẽs cõcitus ẽ. Nã Ioãnes cunii comes magni ductor eqtatus præ
sidiũ illi: sed paruũ dederat: q a cõrado comite theotonico tutoribus nicolai marchi-
onis pueri cũ eqtatu militãte repulsus est. Nec eo bello q̃cq̃ est gestũ memoratu di-
gnius q̃ q pueri tutores cunii comites fraude aliuscula decepti fuerũt. Lucũ eni præ
stãs oppidũ cunii ppiquũ: & cõsilice castellũ tutores Ioãni comiti p accii morte polli
citi sunt. Ioãnesq cõposita fallacia cũ accio similẽ uirꝝ iterfecisset: ipositis luco: & cõsi
lici præsidiis: Acciũ socordiã illorꝝ decidẽtẽ pduxit i publicũ. Sed ad Bonifacium pon
tificem redeundum est: primi cuius quinquẽnii gesta ideo referre neglegimus: q par
ua infœliciaq fuerunt. Nihil enim interea præter uitetbii de qua diximus: amissionẽ
geri contigit: cum uarias interim psecutiones a bandaresiis sit ppessus: adeo ut basili-
cæ principis apostolorum petri canonicos alienationem facere enormem recusantes
a banderesiis expetitam: & ppterea in pontificis cubiculo latitantes, illum per uim re
fractis ualuis eduxerint. Eodem anno cũ septimus clæmens Antipapa auinione obi-
isset: alter in eius locum pphanatus est. petrus hispanus de luna uir doctissimus. & ui
ta omni: si ab ea tempasset ambitione: præstantissimus. cui benedicto tertiodecimo
fuit a suis sectatoribus appellatio. Obierat etiam paulo ante carolus Bohemiæ rex. &
imperator romanus. Ladislausque filius in romanum põtificem electus erat. ad quẽ
Ioannes Galeatius uicecomes pettum philardi mediolanensem archiepiscopum. qui
postea fuit alexander quintus pontifex romanus. misit oratorem: obtinuitque galea-
tius ingenti magis data pecunia q̃ tanti suasione oratoris: creari in ducem Mediola-
ni primus ea familia: eo titulo insignitus. Erant tempestate illa ex cunii comitibus ui
ri duo rei militari peritia insignes. Ioannes: de quo diximus: & Albricus: cui in primis
acceptum debet Italia: si ab annis inde sexaginta minus eam domestica lædunt arma
Nam quod longe supra operosum singulis in locis referre ducentes: in hæc distuli-
mus tempora: externam ipse militiam Italia omni expulit. paulo enim post captum
a nepote Bernabouem: cui militauerat: italos arma diuersis in regionibus tractantes:
in unam coegit societatem sancti georgii appellatam: quæ licet nonnullos per italiam
populos præsertim florentinos uexationem pecunia redimere coegit: agitãdis tamẽ
pellendisque Italia theotonicis: Britonibus: & anglicis: intentiorem adhibuit operam.
Fuerãtq illorum ultimi militantes Ioanni haucut ãglici a florẽtino populo: ut ostẽdi
mus: conseruati. Sed britones sex eqtum milia: quos a genuẽsi cardinale gregorii pa-
pæ undecimi tẽporibus ductos in Italiã docuimus: ardentiori albricus animo: atque
odio insectatus est: q præter clades alibi p italiam inflictas: ad sexagita circa urbem
romam oppida & castella non magis diripuerũt: q̃ ferro & igni fuerãt demoliti. Ita-
que albricus primum theotonicis: post britonibus: & demum mortuo haucut: florẽ-
tiæque sepulto: anglicis italia pulsis a Ioanne galeatio Mediolanensi duce in prima-
rium exercitus sui ductorem assumptus fuerat: Qui cũ itellexisset Ioãnem sibi ppin
quum a florentinis lacessitum esse: præsertim quo tempore accium ille estensem in
patriã reducere quæsiuerat: a mediolanensi duce dimitti: curauit i Romãdiolãq dela
tus est: duoque hi præstantissimi ductores per opis appiano ferendæ: quem floren-

ni bello agitabãt:sed simulationẽ in ætruriam transmiserunt. Dux quoque mediola
nensis eadem & ipse fretus occasione: bellum in florentinos destinauit: quod tamen
alios prius q̃ albricum iferre uoluit. Hinc præmissi sunt paulus ursinus: othonus par
mensis: ceccolinus: Michelottus: Brolia: & Brandolinus foroliuiensis: magnas singu-
li ducentes copias: in agro constiterant pisano: Cum Albricus paulo sabello: & luca
canali subsecutus copiarum ductoribus: ad senenses se contulit: bellum in florentinos
capessere exoptantibus. Florẽtinis uero post mortem Ioannis haucut ductor prima
nus esse cœperat Bernardon aquitanus i re militari italica nutritus. Sub ipsum albri
ci aduentum: qui pisis erant senas accersiti sunt. Et profectus cum tanto exercitu du-
ctor per arni fluuii uallem ad florentiæ mœnia est delatus. habens i exercitu equitũ
decem millia. peditum paulo minus. Erat is annus salutis de quaterdecies cẽteno ter- Anno salutis
tius. in quo pontifex Bonifatius perusiam se contulit. ciuitatemque discordem paci- M.cccxcvii
ficare aggressus nobilitatem plæbeis. raspantes appellant. conciliauit. Sed hi præsen
te pontifice falsa enormiter fide insurgentes: ad octogita illorum iơterfecerunt. Bior
dusque michelottus plæbeiarum princeps partium urbis dominatum accepit. qua
commotus indignitate pontifex contulit se assisium. Et nouum dux mediolani bellũ
in mantuanum principem est aggressus. Mãtuaque urbs undique terra & aqua ma
gnis copiis est obsessa. Albricus interea cum ad cartusiense monasterium se continu-
isset: & si partem copiarum per singulos dies ad florenõæ portas miserat. maiori ta-
men studio uastitatem in circuitu curauerat tam diu committi. quousque uillas ædifi
ciaque. in quibus incendia & ruinæ ædi possent deesse audiuit. Inde in uiam trãsgres
sus pisanam: ad portamque delatus florentinam urbis oppugnandæ apparatus tu-
multuarie ostentauit. Q uibus e uestigio omissis. arnum transmisit. unde copiarum
partem aduerso iussit arno properare. politianenses. cortonienses que pro uiribus op
pressurã. Dumq; Albricus i florẽtino agit suburbio: Paulus ursinus ad hostes transit:
ceccolinusq; michelottus a fratre biordo florẽtinoꝝ opa i Patriã reuocatus ẽ. Q uare
i pisanũ recedẽs agꝝ: Paulũ sabellũ: Nicolaũ diuersũ eqtatus unumquenque ductorẽ
appiano reliqt præsidio affuturos. Ipse cũ reliquo exercitu paucioribus opinione ca-
stris i agꝝ se cõtulit mãtuaoũ: a galeatio eni reuocatus erat i bello aduersus mãtuanũ
suscepto grauiter laborãte. Nã & ueneti triremes: aliaque diuersi generis nauigia ad
mantuanum miserant: quorum aduentu galeatii conatus omnis aqua factus: tu irri-
tum cessatus est. Carolus malatesta uir bello & pace præstantissimus Mantuani so-
rorius: petitam a florentinis equitatus peditatusque opem: cum adduxisset: galeatii
copias primo reppulerat: post ita fregerat: ut hinc uenetis aqua: inde carolo terra ur-
gentibus impedimenta: apparatusque bellicos: & copiarum partem Mediolanen-
sis amiserit: Datas interim appiano in præsidium ab alberico copias: cum insolen-
tius ageret pisanus populus maiori parte diripuit. Existimarunt illico florentini:
quod & uero simillimum erat: appianum & pisanos: uicecomitem ob illatam in præ
sidio iniuriam formidaturos. Q uare pertentatos in fœdera cum nequirent sua-
dendo perducere bello agitauerunt. sed id parum diu continuare prohibiti sunt no-
uo ipsi bello agitati: quod puppei balneique comites: & ubertini rebelles uicecomi-
tis freti copiis intulerũt. Apparuitque florẽtinos pluribus agitãdos fore bellis: q̃ ut rẽ

publicã repugnando fuerint retenturi. Sed ueneti post illatas in mãtuani defensione
iniurias ad ducem mediolani mittentes: illum ĩ hãc sententiã ĩpegeruntut aut se ho-
stes florentinis ac gonzagæ socios expectaret: aut pacem cum illis cõstitueret: ꝑ quã
Italiæ aliquãdo a uicecomitum moribus qescere liceret: breuique post secutum est:
ut cum pax difficilior ꝓpter excessiuas singulorũ postulatiões uideret: iduciæ fuerĩt
cõstitutæ. Quo ãno cum Iacobus appianus: & uães filius natu maior uita excessis-
set: Gherardus iunior filius pisis dominatus est: q altero deĩde ãno ĩsidiis a florentino
appetitus: retinẽdi urbẽ spe destitutus: eã accepta grãdi pecunia uendidit galeato.
Plumbinum uero magni ꝓuentus oppidum: quod etiã esset firmissime cõmunitum
sibi ĩ domicilium cõseruauit. Quo ãno salutis undequaterdecies cẽteno: Biordus cũ
Anno salutis M.cccxcix. esset a domestico ĩsidiatore occisus: perusini: ut libertatem resumerent sunt admissi. Et
põtifex e cõtra moto ꝑ ugolinũ Trinciũ fulginatem uicariũ suũ bello perusiã urbem
ut reciperet intentauit: quam seducti precibus pollicitationibusq; perusini galeato
dediderũt. Et ĩtra duos: q secuti sunt menses bononia galeacius lucaq; pariter polli-
citationum magnitudine est potitus. Quibus uallati a uicecomite urbibus florentini
salute magis q̃ unq̃ ante desperantes ad ueteres socios patauinum ferrariensemq; le-
gatos miserunt: q cõmune & in primis solidum eis præsidium uenetos secum opem
tutelamque oraret. Agẽtem assisii Bonifacium pontificem Romani populi oratores
multi numero adierunt: enixe postulantes: ut in urbẽ sicut dicebant suam cum curia
se reciperet. Verebantur enim ne si anno: qui tunc instabat Iubileo extra urbem mo-
raretur: cælebritas illa aliquid acciperet detrimenti: pauciores que ĩ illam ex orbe chri-
stiano ducerent commeandum: quibus defutura esset in primis exoptata pontificis
beneficio. Ostendere uero cœpit tunc Bonifatius maiorem sibi: q̃ quæ ad eam appa-
ruisset diem adesse prudentiam: dissimulans enim magnum: quo tenebatur redeun-
di Romam: desiderium: aliqua memorauit ꝓpter quæ morandum sibi extra ur-
bem Romanorum culpa & uitio constituerat: Non acceptos ultimis urbani præde-
cessoris sui annis: sicut aliq̃ diu prius cosueuerat ex nobilitate externa senatores: sed
cameræ cõseruatores uiros plærunque parum idoneos id exercuisse munus: qui bã-
deresiis omnia cum permisissent: urbem Romam in mæta tyrannide cõculcauerant:
seque eundem morem suis quoque temporibus seruatum esse: & si præsens dissimu-
lauerat non posse: nec uelle diutius tolerare: habuitque cum finem acta magno ani-
mo a pontifice contẽtio: ut senatorem a Bonifatio acceperint Malatestam Pandulfi
filium Pensaurensem: uirum doctrina & multa uirtute conspicuum: Banderesiis-
que abrogandam auctoritatem spoponderint oratores: quin etiam pecunia adiutus
est pontifex: qua fretus: præsidia sibi cum modestissime comparasset: urbem ingres-
sus: plenario sensim dominio est potitus. Molem nanque Adriani castellum crescen-
tii: siue sancti angeli appellatam: quæ diu ante corrosa undique & dumis obsitam
caprarum pascua fuerit destituta: additis circa mœnibus: & turri in medio excitata
restituit ĩ eã: quæ nũc extat: arcẽ omniũ munitissimã. Annus enĩ interea aduenit quater
Anno salutis. M. cccc. decies cẽtenus iubileo cælebratissimus: ĩ quo tãtis ab uniuerso orbe christiano frequẽ-
tata ẽ urbs roma populis: ut solis Romani quæstibus ĩhiãres: maiora quoq; põtifici fu-
erĩt ꝓmissuri. Multas tamẽ is ãnus ĩ Italia res nouas habuit. Albricus cunii comes &

bononienses secum bello socii astorgium Mãfredum fauẽtinum bello agitabãt acer rimo: Cum Ioannes bentiuolius ciuis bononiensis in ea urbe granssimus dominatum accepit: & bellum in astorgium retenta cum albrico societate continuauit. pariterq; paulus guinisius lucẽsis ciuis i ea urbe dittissimus patriæ suæ uim & ipse afferens esse factus est dominus. Pestis uero tũc illi pene par: quæ secũdo ante quiquagesimo fuerat anno Italiam: cuius uti uidetur causa Ioãnes Bentiuolius quietiorem reddere cupiẽs bononiẽsem populũ: pacem cum fauẽtino constituit. Quam adeo ægre tulit albricus: ut bononiẽses cõtinuato cum fauẽtinis bello pariter agitauerit. Subministrabat enim copias pecuniasq; galeatius uicecomes: quanq̃ & astorgio carolus Malatesta: & bẽtiuolio florẽtini copias ꝑ uiribus trãsmittebãt. Quare cũ galeatii i florentinos: bẽtiuoliumq; bellũ fauceret: Robertũ bauariæ ducem Romanoꝝ regẽ Ladislao bohemo tanq̃ inutili ab electoribus suffectũ florẽtini ea i Italiam conditione accersiuerunt ut nõ prius ꝑmissam igẽtem pecuniam acciperet: q̃ uicecomitis terram cum exercitu attigisset. Venitq; extremo autumno impator: & agꝛ: ut pecunias a florentinis acciperet: brixianũ ad benaci gardæ lacus oram igressus est. Sed parte pecuniaꝝ iam ꝑcepta galeatii copiis cõgressus fractusq; Tridẽtũ rediit: unde uocantibus uenetis paduam est delatus: ad quem florennni oratores sumptuosissimo qdem apparatu: sed copias illius desiderio minores: ut bellũ resumeret trãsmiserũt. Ductoresq; eaꝝ copiarum fuerũt Sfortia attẽdulus cutignola Romãdiolæ oppido oriundus: tũc primum nosci cœptus: & Baldesar mutinẽsis: Cumq; copiarum tenuitati pecuniaꝝ quoq; paucitatem addidissent florẽtini: Austerus re isecta rediit i germaniam. At Bonifatius põtifex Romæ urbis ad ecclesiæ subiectionem reductæ gloria: & pecuniis iubileo anno ꝑceptis auctus: rem aggressus est nouam: quæ pontifices Romanos successores suos non minus orbis christiani: q̃ Romæ dominos reddidit. Lege enim ꝑmulgata constituit non licere cuiq̃ sacerdoti: ad quod ꝑmoueretur: beneficium adipisci prius q̃ primi illius anni estimationis pecunias pontificali ærario dissoluisset: soliq; angli regi in cathedralibus paruerint i minoribus beneficiis iussa põtificis cõtempserunt. Quo anno salutis primo quaterdecies centeno pontifex ladislaum adolescentem carolo ut ostẽdimus: neapolitano rege genitũ ad regnũ restituit paternum a tyrannis occupatum & populis: quos ludouici andegauẽsis partes secutos fuisse docuimus. Et quia tam urbis neapolitanæ: q̃ cæteraꝝ regni partium occupatores priuationẽ caroli suo delicto prætẽdebãt: quã sextus urbanus Nuceriæ constitutus fecerat: ea põtifex Bonifatius abrogata: Ladislaum ꝑ cardinalis florẽtini manus i caieta curauit coronari. Sola eni hæc urbs: quod supra itẽ diximus ladislao & sorori Ioãnæ fidẽ constantissime seruauerat. At Mediolani dux q̃ primum uocatus a florẽtinis impator tãtus: quẽ nõ formidare nõ poterat: i germania ẽ reuersus: copias illius respectu i lõbardia retẽtas: ad Albricum misit: Bononiã & bentiuolium oppressuras. Fueruntq; caꝝ ductores copiarum mantuanus Marchio: illi i beniuolentia & fœdere cõciliatus: Pãdulfus malatesta caroli frater: Othobonusq; parmẽsis. Bononiã uero florẽtini Bernardonẽ primariũ ducẽ suũ: & frãciscus iunior Carrarius duos filios cũ copiis illũ equestribus: hunc pedestribus: sed scuto armatis calibeo præuenire curauerãt. Itaq; albricus Cunii comes copiis a uicecõite missis i una cũ suis castra coactis ad casaledũ duxit

Anno salutis .M.cccc.i.

rus flumini imminens:ubi sæpris coarctatus amnis partē sui nō minimā fossa dedu-
ctam manufacta ī urbē booooiā dimittit.Eo enī succiso ductu:qđ Albricus ī primis
curabat:& molaꝝ usu:& multiplicis opificii auxilio destituta ciuitas deditionem bre
ui factura erat.Id cum Bētiuolius:bernardonꝗ nullatenus ducerēt expectādum ad
hostē ductū est:qui & ipse cupiētissimus ī prælium ruit:ad pōtemꝗ res gesta ē amnē
secus sæpta lapideo opere cōiūgentē:Nec diuturna fuit pugna iis:quos necessitas ma
gis ī id temeritatis ipulerat:ꝙ cōsilium duxerat:adeo fractis fugatisꝗ:ut bētiuolio cū
paucis ꝑurbis uicinitatē fuga prolapso:Bernardon cum omni pene equitatu:& car-
rarii fratres cū armato īsigniter peditatu uenerit ī uicecomitis potestatem:a quo libe
raliter ac laute:sed munito carcere sunt seruati.Ea potitus uictoria Albricus:bononiā
pene in circuitu obsedit:tam ꝓpinquus muris:ut pluribus locis oppugnationes fue
rint inētatæ:fuitꝗ populus illico erectus:ut notū diu uicecomitis reciperet domina
tū.Sed Bētiuolius:quē uetustus multoꝝ amor usꝗquaꝗ nō desereret: rē suā armis
probe tutatus est:quousꝗ nimia sui iusus cōsidentia in globū præcipitatus est penea
quo nocte obscurissima præter repugnātiū ītētionē:uulneratus occubuit:bononiam
ꝗ stati patētibus portis Albericus cum exercitu ītroductus ē.Trepidatum est eo tem
pore magis ꝙ unꝙ antea a florētinis:quanꝙ nullus fuit tunc ī italia populus:pīceps
nullus:cui nō formidolosum uicecomitis nomen esset:sed ipsos ꝓximiores incendio
florentinos nulla magis ratio aut causa ꝓtexitiꝙ ꝗ cupientem albricum potentiores
æquo sui exercitus duces addaturā illico manum urbem florētiā subseq recusarunt
Et pacem paulo post quærētes uenetos:cum galeatius libenter audit.febre correptus
apud malegnanum iterūr.Signa eius mortis nōdum platæ in publicum ego puer a-
spexi a genitore obnixius in memoriā admonente in humeros eleuatus fuit cometes
amicior fusiorꝗ cæteris.quos ætate mea cōtigit apparere.nec erat in patria mea ꝑpi
ni ordelaffi dominatum illi fauente ꝗspiā ætate & prudentia notior.q nō amici prin
cipis:etiam cum bene crederetur ualere:obitum ab infami suspectoque magnis prin
cipibus sidere expauesceret. Etiam albricus in romandiolam reuersus fauentinum
agitabat:illum quoque breui consecturus:nisi a ladislao rege in magnum creatus co
mitem regni sui stabilem:& multis ab eo donatus pecuniis:quas pontificem Bonifa
tium inopi tunc adolescenti dedisse creditum est:Caietam secum ingentibus copiis cō
tulisset.Fratrem enim suum pontifex neapolim in regis fauores missum:& a neapo-
litanis repulsum perusiam cum exercitu ire iusserat:quæ urbs illico uenit in pontifi-
cis & ecclesiæ potestatem. Q uinetiam per id temporis creauit Bonifatius diaco-
nem sancti Eustachii cardinalem:Baldesarrem cossam neapolitanum:qui bononi-
am sedis apostolicæ legatus cum esset missus:eam urbem libertati post suoctum ui-
ta ducem mediolani studentem obsidione recepit: quo in bello primum nullo sub-
ditus ductori militare cœpit brachius montonensis:ab alberico: quem Romandio-
la proficiscentem liquit familiariter educatus.Et Albricus interea neapolim urbem
obsidione pressam pro ladislao receperat:cum interea omnes regni principes urbes-
que ad ladislai obedientiam amici ueteres certatim hostesque cōfluerent. Sed is rex
priusꝙ dictum satis regnum confirmasset: ad regnum hungariæ suscipiendum a
principibus populisque accersitus Iuuenili impetu est profectus. Albricusque

in Romandiolam cum omni exercitu se contulit. La dislaus uero dũ Iaderam urbem
obsidione premit recipitq;: festino perculsus est nũcio: neapolitanos cõiuratione cũ
aliquot regni proceribus inita & populis i rebellionem animis apparanbusque pen-
dere. Quare is rex Iadera uenetis: quorum pluries fuerat uendita: Neapolim rediit:
Et reuocato item albrico seniori q̃ prius disciplina usus neminem i regno eẽ permisit:
qui uel oppidi aut arcis retinuerit dominatum. Et cum multos patria eiiceret princi
pes uiros: tum i seuerinatis familiam crudeliter animaduertit: quorum primores ca-
pitali iudicio sunt affecti. Multi per ea tempora sicut & semper post scismatis origi-
nẽ de unione ecclesiæ tractatus sunt habiti: qbus dũ inter nonus Bonifatius ui-
ta est functus. Suffectusque illi in septimum innocentium cosmas sulmonensis: iu-
reiurando cardinalium collegio spopondit q̃ primum esset pro unione requisitus põ
tificatui renunciare. Eoque item defuncto: qui successit Gregorius duodecimus ex
gente corraria uenetus ad eandem renũciandi promissionem astrictus. Sed cum In-
nocentius renunciare requisitus noluisset: gregorius uero expectanda benedicti re-
nunciatione: rem ducere uideretur: congregatum apud pisas ætruriæ ciuitatem nati-
onum: quæ bonifatio paruerant: concilium: Gregorio & benedicto priuatis pontifi-
cem creauit Petrum philardi cretensem ex ordine minoristarum summum ætate illa
philosophum: excellentissimumque Theologum: & Romanæ ecclesiæ cardinalem
cui alexandro quinto fuit pontificatus nomen: & post breue tempus mortuo succes-
sit Baldesar cossa neapolitanus: tunc cardinalis sancti Eustachii: & dominus Bono-
niæ: potius q̃ ut præferebat titulo apostolicæ sedis legatus. Is cui Ioanni. xxiii. fuit ap-
pellatio: uir prudentia: & rerum gerendarum experientia singulari: alioquin a mori
bus pontificiis sub ea præsertim: quã præ se multi tulerunt sanctimonia pontifices:
omnino alienus: nullam unionis ecclesiæ curam principio suscepit. Sed iam plura in
hoc congessimus uolumen: q̃ quæ eius ad alia proportio tolerare ualeat: Et uarii mi-
rabilesque motus ad Ioannis Galeatii ducis mediolani mortem in Italia exorti nouos
requirunt libros: quibus ordine referantur.

Finis secundæ decadis Blondi Foroliuiensis ab inclinatione romani imperii.

Blōdi Forliuiensis historiarū ab inclinatiōe. Ro. īperii Decadis tertiæ liber primus incipit.

Aetanti iam mihi & exultanti nō obscuram magis q̄ sepultam mille annorū historiam uiginti librorum uoluminibus in lucem certum ue ordinē reduxisse: & faciliore cursu per nouissima ætatis nostræ gesta procedere meditanti: multæ subortæ sunt ac uariæ difficultates: quas nostrorū qui fœlicioribus sæculis scripserūt nulli affuisse constat. Cum nanq; ad hæc usq; tempora rerum uariæ & obscuræ traditarū lucidatio nos fatigauerit: a uerborum proprietate & ipsa latinitate in posterum laborare cogemur. His nanq; posterioribus historiarum nostrarū annis: maxima est facta prouinciarum & italiæ urbium publice administrandarū ac priuatim uiuendi: sed maxime gerendi belli rationis mutatio. Ideoq; qui priscis scriptoribus in promptu & tanq̄ ex quotidiano loquendi usu facillimi erant: modos dicendi a nobis magna ex parte seruari non expediat: cum tamen ab illis si ælegantiæ erit inseruiendum usquequaq; discedere non liceat. Grauat enim nos suscitata per nostram ætatem: quæ multis tacuerat sæculis: priscorum ac fœlicium olim temporum æloquētia: q; nostri homines Liuii patauini. C. cæsaris. salustii crispi. Q. curtii. cornelii taciti. suetonii tranquilli: & iustini: quorum scripta & ipsa quidem liuii & crispi parua ex parte ad nostram peruenerunt ætatē: æloquentia & ornatu delectati: illā non imerito requirunt: quos profecto oportet æquiore animo considerare: eisdem in mille annis raros fuisse qui aliquo in genere scribendi ne dum ælegantius: sed uix romana usi fuerit oratione: nulliusq; extare scripta qui uel attigerit: uel historiam scribere sit professus. Vnde primis & presenti tempore solis icumbet nobis onus periculū faciundi: quo pacto barbaris & omnino insolitis uerborum ineptiis latinitas possit ælegantiaue seruari. Erunt uero multa in quibus nos circunlocutio adiuuabit: sed rerum singularum: quas omnino ut sunt intelligi oportet: uocabulorum mutatio talis est facta: ut si uetusta illis exponendis attulero: mea ipse relegens scripta non intelligam. Si autem nostratia hæc scribo: & omnem peruertant compositionē & nauseam bilemq; commoueant: Vt enim pauca de multis dicam: eum qui omnibus ī bello præest: siue ꝓprium: siue alienum mercennarius administrat exercitum appellaturus: si more uetusto imperatorem dixero: in equiuocum incido illius: quem cæsaris loco habemus. Et ut capitaneum dicens ipsum ab aliis cohortum ductoribus: urbium & castellorum præsidio præfectis: qui eo nunc appellantur nomine separem: addi generalem necessitas coget. Si item dixero eum ducem: dubium facio: an quēpiam intelligi uelim e multis: quos habet ætas nostra prouinciarum urbiumq; principes. Propriorum autem multorum militum geminationem: aut absurdam nominis positionem castellorūq; & oppidorum uel urbium nominibus: sancti aut montis factā alienationem: quā nunc habent: quis sine stomacho leget? Nisi uero ingenium reperiri credimus posse: quod petrum iannem paulum de ursinis: ioannem franciscum de gonzaga: capitaneum generalem: amontem sanctæ mariæ i georgio: castrū sācti ioānis in psiceto & similia: alicui possit orationis compositioni cum ælegantia applicare. Copiarum uero comparandarum: metandorumq; castrorum: oppugnationum & præliorum expositio q̄multas afferunt scribendi absurditates: cum nullus habeatur delectus: non adigatur sacramento iuuentus: in legionesq; & cohortes ac manipulos distribuantur. Quæ & ob uirtutis specimen

mutatio vi[...]

difficultatem: historiā scri[...] nandi ellegant[...]

imperato[...] capitanen[...] Dux. no[...] equoca.

lectorem per se ipsa alliciant & uerba ex trito uatum usu sumpta: magnum scriptis af
ferunt ornamentum. Castra eni nec metantur: nec muniunt aliqui: sed numerosior ho
stium copiis multitudo: per uicos aut sub tētoriis dispersa: uallo: fossaq; ideo muniri ne
gligit: q ubi hostem ad prælia erumpere: ne dum collatis signis decertare paratum
intelligit: fuga sibi: aut paulo remotiore consulit receptione. In oppugnationibus autē
& si non minor est q̄ maioribus fuerit nostri sæculi hominibus idustria: quia tamen no
uis quæ inuenta sunt instrumentis: noua ut par fuit: indita sunt nomina: eorum insolen
tia ideo multos fastidit: q nisi arietem: fallaricam: scorpionem fundasq; illico legentes
offēderit: nullam aut ineptissimam fuisse oppugnationem existimant. Q uos tamen
si attente præsētis temporis scripta legent: ipsa ingenii nostrorum & industriæ uis maiorum
peritiæ: & fortitudini comparata: poterit delectare. Q uāq̄ & cuniculos agunt nostri:
aquisq; fossa deriuatis: pluteos: uineas musculos: & testudies & turres ac castella excitāt
quibus & aliis utemur uerbis: nobis cum uetustate cōmunibus: & ubi rē estare: nomen
uero mutatum esse itelligemus: descriptione supplebimus. Sed bombardas: nouū certe
istrumentū: quo uenetos i italia primos bello clugiensi: quod cū genuensibus gesserūt:
germanis ministrantibus usos fuisse ostendimus: scribi æquanimiter tolerent: uerbi of
fensionem illius utilitate maxima compensantes. Q uis enim: & non legat libenter: &
non uehemēter admiretur uas aeneum fusile ferreumue oblongum tanq̄ cauo ex gut
ture in orbem dedolata librarum sexcentarum septingentarūq; saxa: ignis ad interiorē
partem sulphureis admoti pulueribus: & uaporis concludi impatientis uiolentia euo
mens densissimos quosq; muros pfringere: & opera quæq; solidissima dissipare: cū nul
lam adhiberi opus sit: quam arieti necessariam fuisse constat: militum turmā: quod fa
brum uidemus ætate confectum: duobus ministrantibus seruis: cum pluteo fuerit ab
hostium telis tutus: eam abūde operam exhibere. Eius autem instrumēti usum uetusti
oribus nequaq̄ fuisse: certissimum illud habetur argumentum: q siue Iulii cæsaris
& crispi uetusta: siue uegetii & frōtini: quos anno post illos quadrigentesimo scripsisse
cōstat: libris diligentissime inspectis: nullum præter fundam balistam: catapultam: fu
stibalum: & onagrum facile reperietur instrumentum: quo saxa seu parua seu magna
fuerint missa: cum tamen illa ligneo fuste uel trabe ex loculis funibusue fabrefacta fu
isse ipsorum descriptio & quæ etiā extāt marmoreæ triumphorum: apud urbem incisiōes
ostēdant. Licet uero marcum regulum legamus: haud procul ab ragada miræ magni
tudinis serpentem cuius choriū romam delatum fuerat centum. xx. pedum: ea ratio
ne interfecisse: q saxū murale balista missum spinam bestiæ fregerit: compagēq; cor
ris soluerit: & cæsarianos milites scriptū sit apud massiliā maximis usos balistis: ipsis eti
am instrumētis iacula constat fuisse cōtorta: quam uarietatē missilium superiora quæ
enumerauimus omnia præter fundam habuisse historias legentes facile cognoscent.
Hicq; ad nostram ætatem peruenisse existimo: ut quod tormentum prisci dixerūt scor
pionem: posteritatis abusus appellet balistam & tamen forma a uermis simulacro tra
cta: scorpionis nomen tormento debuit conseruasse: q chelas archus: corpusculi lon
gitudinem tenile & retortam scorpionis caudam serula ad īfima tenilis dependens effi
giet. Q uod tamē mille annorum obtinuit abusus pro scorpione balistam scribere cō

pellemur. At prædia nostri sæculi puerilibus adsimillima ludis: quam admittent scribendi elegantiam: in quibus cum nullus seruetur ordo: nulla etiam adhiberi poterunt uocabula prisci moris. Nam neq; collatis dimicatur signis: neq; acies ex composito struuntur: sed cum tribus aut quatuor in locis pauci dimicent: q̃primum inspectantes exercitus inclinatam ad alterum uictoriam conspexerint: hic rapidum fugit: ille aut satisfecisse existimans: qui hostem recedere compulerit: ouans in patriam redit: aut si uictoriam prosequitur: hoste illeso diripiendis equis impedimentisq; inhiat. Et si aliquando maioribus ē concursum uiribus: magnos exercitus fractos captosq; sine sanguinis effusione uidimus aut satis supraq; fuerit ex mille singulos cecidisse. Has tantas seruandæ ĩ historia cum latinitatis: tum etiam dignitatis difficultates: maior sequitur prouinciarum: urbium: oppidorum: locorumq; descriptio. Si enim incognita antehac in regione referrem gesta: quæ siacunq; essent: uel barbara scriberem uocabula. Sed italia mihi ex omni romano olim imperio sola est relicta prouincia: scriptis priscorum in primis cælebrata: ubi nõnulla uetustam seruant nominationem: cum tamē plurima illam amiserit: ideoq; aut uetusta ubi q̃ accipiens obscurus ridiculusq;: aut si nouis pdite inseruiam ieptus & antiquitatis ignarus uidebor: q̃q̃ maior inest perplexitas: quod cum trina quaterna aut plura ĩmutata sint regionum quibusdam nomina difficillimũ ē quod sequi oporteat iudicare. Q ui enim ætate nostra plures sunt q̃ anteacta longe uiderint sæcula: docti uiri elegantiam scribendo seruantes bella quæ apud mediolanum. Laudam. Brixiam. Cremonam. Veronam: & mantuam geruntur: appellant gallica: non satis aduertentes quot mutauit ea regio appellationes. Nam ut de etruscis qui illa loca prius tenuerunt taceam: qui sunt mediolani & eiusdem ducatus incolæ: insubres: qui brixiæ & uicinæ regionis: cenomanni prius sũt dicti: cum tamen ambas & circunstantes ultra padum regiones: tum galliam cisalpinã tum italiam transpadanam appellauerint maiores. Et romana ecclesia cuius inueterata iam & maxima auctoritas non parum habere debet momenti: quicquid uenetia olim dicebatur: quod padum inter abduamq; fluuios: lacum benacum & pelagus adriaticũ ad alpes pertinet: histriam super mare appellat. Vulgus autem nescio qua ratione id etiã pene totum quandoq; marchiam taruisinam: quandoq; nominat lombardiam. Neq; tamen sola est lombardia quæ tam multas habuit nominum mutationes. Q ua ratiõe descriptionis italiæ quã diu elaborauimus accuratissimam capita hic referre ducimus necessarium: ut quæ scribentes sequemur nomina q̃obrem ex cæteris selegerimus legẽtes recognoscant. Primum liguria: uarum inter & macram prisci præsentisq; nominis fluminia & apenninum ac inferum mare sita: nec uetustum seruat: nec nouum habet regionis nomen: sed cum in magnam amplitudinem aucta sit genua: quam ea regio pene ĩ centro habet primariam ciuitatem: quæ regionis pars orientem uersus sita est: orientalis genuæ riperia: quæ ad occidentalem spectat solem dicitur occidentalis. Cum tamen pauca lunam urbem uetustissimam solo æquatam adiacentia: & genuensibus maiori ex parte subiecta: extra liguriam & in riperia orientali: lunensium patria uocentur. Etruria uero illi contigua: priscos apenninum inter & inferum mare: tibrim & macram fluuios: cum nomine seruat fines. Et si tibrim inter & pissiam senensis agri finium torrentem quicquid ea pars in mare uergens cui uiterbum. Tuscanella. Cornetum & plurima insunt oppida: beati petri patrimonium dicitur a gloriosa Matildi ut osten-

Liguria

Etruria

dimus dono datum semper additione in tuscia declaratur. Vltra tiberim quæ romæ con
tinent regiones: hinc latium inde sabinæ intra sexdecim ad summum uiginti milia passuũ
uetusta retinẽt nomina. Ab illariano aũt oppido p fulmonetos: uetulanos: & foranos ad
dexteram ufentẽ usq; prisci nõis flumẽ terracinæ: & ad sinistrã p fortinenses signienses
ceccanẽses cepanum usq; campania: & infra mare uersus p priuernates coranos sittinosq;
maritimas: regiones quicquid uolsci: laurentes. hernici. & magna ex parte equicoli quõ
dam tenuerunt: complectuntur. Ab ufente autem & cœparano & quicquid longissimo
tractu maria circũdant: thirenum ad dexteram ionium in fronte: & adriaticum ad sini
stram: troentum usq; asculi picẽtum flumen: & intus reatinos usq; & sabinæ fines: appel
lationem habet regni siciliæ citra fretum: quod tamen aliquando apuliæ: quandoq; nea
polis nominamus. Quo in cælebratissimo a scriptoribus regionum cumulo: multæ ac
pene omnes perierunt priscæ uocationes. Nam & campaniæ uetus ac opulentissima re
gio: Capuam: Neapolim. Theanum: Calenum. Sinuessamq; & alia olim complexa: nũc
terra laboris dicitur. Et pro brutiis lucanis calabrisq; nunc calabriam. Pro salentinis: ter
ram idronti: pro sannitibus & pelignis: marutinis ferentanis: furconensibus & albẽsibus
aprutium habemus: ut sola apuliæ pars suum retineat nomen. Piceni fines prisco more
intra troentũ isaurumq; apẽninum & adriaticum seruamus: sed mutauit id nomẽ mar
chia anchonitana. Et umbria: quæ olim sabinæ: samnitibus etruriæ piceno & flaminiæ
continebat: nunc ducatus spoleti nomen mutauit. Cui spoletum fulgineum: assisium eu
gubium & alia insunt oppida. Quãq̃ multo pauciora q̃ olim umbriæ fuerint habet is
ducatus: quoniã quæcunq; hinc apud interamniam sine certo regionis nomine: & a ma
gistratibus romanæ ecclesiæ gubernantur: umbriæ partes fuerunt: & quæ ultra citraq;
apẽninum a tiferno quæ est ciuitas castelli: usq; ad saxinam plauti comici patriam foroli
uii ad sextumdecimum lapidem uicinam: parti in massæ trabariæ: partim ĩ romandio
læ nomina concesserunt: sub umbria olim adnumerabantur. Ab isauro qui nunc est fo
lia pisauri fluuius incipit romandiola: quæ flaminiæ & emiliæ nomina: & partẽ umbriæ
ut ostendimus in se habet confusa apẽninum inter & adriaticum mare ariminum. Ra
uennam. Cæsenam: forũliuii: fauẽtiam: imolam: bononiam: mutinam: regium lepidum
parmam & placentiam: sicut ostendimus complexa. At lombardiæ qui sunt fines nec
ausim affirmare: nec quempiam legisse aut scire opinor. Quod constat rebus a karolo
magno francorum rege in italia restitutis: data est longobardis quam habuerãt prima
riam apud papiam sedes. Et cum nulla præterq̃ ab rauennate exarchatu: & abinde ro
mam uersus habeatur pulsæ gentis noticia; possedisse eos etiam romanorum & galli re
gis permissione: magnã italiæ transpadanæ partem: existimo: eaq; ratione crediderim
factũ esse: ut tractus ille pulcherrimus a sinu intimo apẽnini & alpiũ per augustã: ipore
diam: Taurinum: Albã: Vercelas: Mediolanum: Laudam: Bergomum: Brixiam. Mã
tuam: Veronam Vicentiam: usq; paduam & Taruisium: lombardia nunc appelletur:
cui etiam imperitum uulgus addit Ferrariam: & quicquid cis padum ad theni Bononi
ensis fluenta: padum inter & apẽninum habetur. Huic itaq; nos etiam accedentes erro
ri quem annos iam sexcentos tota seruauit italia: eadem omnia cum uulgo lombardiã
appellabimus. Primas tantũmodo in sinu intimo partes: ut nunc habet usus sub ferrarẽ

rum & pedemontanorum uocabulis excipientes. Quæcunque enim alpibus grais: & pado ad sinistram quousque cum dorica fluuius illabitur: continentur: pedemontiū regio nūc dicuntur. Cui regioni primaria insunt augusta prætoria: Pinarolium: Suxia: Ripolle: & Taurinum: Cætera alpes inter apēninū & padum: Valentiam & alexandriam usque si ta montisferrati regio dicuntur. cui notiora īsunt oppida. Mons regalis: Cuneæ: Salutiæ: Sauilianum: Moncalerius: Carmagnola: Chorium & Casale & ultra tanarum amnem præclarum: Alba. Sed licet amnes lombardiæ maiori ex parte prisca seruant nomina: lacubus tamen facta est nominū insignis & absurda mutatio: magno futura: scribenti & legentibus nisi declaretur: impedimento. Qui enim nunc dicitur gardæ lacus: benacus ē: ex quo mintius. Qui iseis: sebuimus: ex quo ollius: Qui comi appellatur: est larius: ex quo abdua. Qui lugani est eupilus: ex quo lambrus: qui maior dicitur est uerbanus: ex quo ticinus. At ultra paduam & taruisium usque adeo magna alicubi facta est mutatio: ut clarus ille uirgilii descriptione timauus: qui nunc sit fluuius ignoretur: & in intimo adriatici sinu: qua in stagnorū parte prisci septem maria appellauere. Dum interiit padi hostiis adria illa: uel ideo cælebris: quod pelago adiacenti dedit nomen. tum noua est condita: sed opibus præpotens & fama cælebrior uenetiæ urbs: originem & icrementa cuius in romanorum imperii inclinatōis historia præsenti supra narrauimus. Intus aūt altinū opitergium: aquileia: concordia: pene interierunt. Et pro foriiulii oppido quod ē excisum regio nomē habet: in qua utinum creuit: ut ostēdimus: nouum oppidum. Ex fluminibus uero nomina retinent: silus: liquentia: & taliamentum: cætera itelliget ad italiam ueterem nouāque spectantia: qui descriptionem nostram accurate perleget. Tantas itaque scribēdi difficultates quo superemus modo sequentia demonstrabunt. Ioāne
galeatio uicecomite: ut diximus mortuo: duorum qui ex legitimo matrimonio superstites illi fuissent liberorum: unus ioannes maria minoris prudentiæ adolescens a ciuibus est trucidatus. Alter philippus maria cui anglo fuit cognomen post stupendam quæ facta erat paterni principatus euersionem: ad eam deuenit rerum inopiam: ut arcis Papiæ præfecti beneficio: uitā inibi tutatus: singula educationi necessaria: a singulis mendicauerit amicis. Eo tum uix uicenni in ipsa arce agente: obiit Facinus canis: maximus tēpestate illa bellorum ductor: potentissimusque tyrannus. Qui Vercellas: Alexandriam: Tertonā: Nouariā plurimaque per eam regionem: obtinuerit oppida: ingentes insup possederit diuitias: ciuitatum oppidorumque lombardiæ direptionibus quæsitas. Is cui nulli essēt liberi: moriens beatricem uxorem reliquit hæredem: egitque cum amicis ut philippo illā ætate imparem: quæ annum nata esset supra quadragesimum: sub uxoris uinculo matrem darent principatusque assertricem. Quod cum esset factum philippus ea paterni principatus parte potitus: quam Facinus tenuerat: & ingenti pecunia gazaque ab uxore donatus: legionem in diuersa studia scissam: francisci carmagnolæ: & sicci montagnanei opera: sibi conciliauit. Vim nanque iuramenti in cuius uerba beatrici simul cū facino pari formula se obligassēt: carmagnola siccusque militibus cæteris ad suasionē prætenderunt. Eamque legionem æris alieni superiori tempore cum facino contracti donatā & pecuniis a beatrice in stipendia impēsis: nouo sibi adactam iuramento: philippus mediolanum duxit: quam ciuitatem astorgius uicecomes bernabouis filius ab ioannis mariæ interfectoribus accitus: in dominium occupauerat. Admotis igitur arci quæ in fide

Ioannes galeatius
Io. maria
Philippus maria
Facinus canis
Beatrix
F. Carragnola
Astorgius uicecomes

perstiterat copiis:munitionibusq; quas opposuerat astorgius non sine difficultate supe-
ratis:philippus a uicentio melegnano præfecto introductus:mediolano potitur. Astorgi-
Modoetia
us fugiens in modoetiã se recepit:quo cum esset ductus exercitus: omnium primus
carmagnola præclaram præstitit operam:dum fortitudinis fama apud exteras nati-
ones celebri astorgio congressus:illum prælio superatum:intra munitiones fugientem
sub ipsis mœnibus uulnerauit. Effectum uero est eius diei facinore:ut philippus exhibi-
tæ cõciliãda legione ab carmagnola operæ memor:illum attollere cœperit:cuius ductu
De carmagnola præsagiũ facini
magna quæ sumus relaturi potentatus fundamenta iecit:Is humili apud carmagnolam
taurinorum oppidũ:a quo patrium sibi fluxit cognomẽ natus loco:uir fuit fortissimus:
quem primos in legione ducentem ordines facinus oneratum laudibus bello clarũ alio-
quin sotii parisue impatientem futurum: si aliquãdo dimissus suam temptasset fortu-
nam sepæ prædixerat. Quamprimum itaq; astorgius carmagnolæ modoetiam oppu-
gnanti resistens:crus bombarda ictus:occubuit:Canturium ille oppidum quod ioanes
Comum
piccininus alter bernabouis natorum occuparat primo:deinde comum:quam urbẽ trã-
Franchinus ruscho
chini ruschonis nati:rebus philippi afflictis:pro illo ut dicebat retentam:non satis reddi-
turi uidetentur:recepit. Et laude pompeianu:zaninum uignatẽsem:triccio collionenses
eiecit:Nati erant uignatẽsi duo:qui paternæ tyrãnidis comites:laudensem cum illo ar-
cem icolebãt:eorum natu maiorem iacobum:subornatus a carmagnola perrinus uadẽ-
sis:pedestria apud melegnum sub philippo stipendia faciens:magno pellexit hastu: ut
aliqua quæ ex mediolano clam esset sibi renunciaturus:paternam suamq; rem plurimũ
concernentia:audiendi studio:noctu arce descẽdens secum intra promurale locutus fu-
erit. Id cum adolescens sæpenumero fecisset:prænũciatas a perrino equitum incursiones
in laudensem agrum euentu probari philippus curauit: quibus ex rebus plurimũ fidei
apud uignatenses comparauit perrinus. Itaq; carmagnola quod cum perrino cõstitue-
rat equestri comitatu ad quatuor ferme stadia ab arce relicto: & peditibus perpaucis
Zano iustinopolitanus
ad teli iactum post se iussis subsidere : Zanonem Iustinopolitanum & placentinum cen-
turiones:sibi socios aduocauit:quibus comitantibus leui pede agiliq; motu laudensis ar-
cis uigiles fallens:ligneum extrema promuralis receptacula claudens:transiuit rastrũ &
in ebulis urticisq; quas herbas feracis soli pinguedo densas procerasq; in obsoleto ru-
triuerat iacentes delituerunt:perino autem q̃primum rastro adhæsit lapillis i arcem ex-
more iactis:de aduentu suo significante:descendens arce iacobus in promurali a custo-
dibus destituitur. Qui lustrata oculis in circuitu per paxillorum intercapedinem regio-
ne: stantem ad rastrum perrini facie recognitum comiterq; exceptum:cum cerneret
solum esse:amota clauibus sera introducere intendebat:sed eo inter subeundum rastri
motum manibus impellente:emicantes herbis carmagnola sociiq; uignatensem medi-
um complectuntur:& ualide reluctãtem : frustraq; auxilium implorantem:extrahunt
e promurio:Nec tamen prius adesse auxilio carmagnolæ & centurionibus potuerunt
pedites:q̃ a crebris quos imittebãt ex arce custodes:lapidibus:raptores cum rapto pene
obruerentur. Iacobo mediolanum perducto:philippus indutiis cũ zanino patre con-
stitutis:ipsum etiam fide publica mediolanum accersiuit:quem paulo post perfidiæ in-
simulatum:una cum iacobo filio:ad alterum ex filiis qui laude teneret :lodouicum no-

mine:pro arcis deditione impetranda : pduci iussit. Sed dum fœderibus ille pro genito-
ris fratrisq; uita cõscribendis intentus carmagnolam ex arce alloquitur: philippenses cõ-
scensis parte auersa mœnibus urbem ceperunt & ad subitam arcis oppugnationem illi-
co intenderunt. Lodouicus autem dum relicta arce sibi per fugam consuleret interce-
ptus: cruci & ipse cum genitore & fratre iacobo est suspensus: Castris postea contra tri-
cium positis: carmagnola munitissimum natura loci oppidum: quod saxo situm eminẽ-
ti abduæ imminet fluuio : longa obsidione parauerat recipere: sed cum obsidionem ea
ratione inefficacem intelligeret futuram: q; pontis stupendi fornicis: qui abduam iun-
gebat: opportunitate: ex martinẽsium ualle commeatus subuehebantur: pontem disrupit
& altero tyrannulorum interpugnandũ capto: datis primori muneribus: deditio est fa-
cta. leuco exinde oppido: quod situm ad abduæ ex lacu lario : comi uocãt : emissorium
ponte item abduam amplectitur potitus: cremam recepit: georgii bentioni oppidi illius
tyranni nepote ad proditionem pecunia pollicitationibusq; pellecto: Pacatis ea cæle-
britate omnibus quæ pado: ticino: abdua: & alpibus continẽtur: tantus erat uectigalium
philippi neruus: ut carmagnolæ inixus ductori: maiora quæq; nõ dubitaret audere. Eũ
itaq; consilii primatu: & cognationis uicecomitum cognomine honestatum : uxore in- Carma-
super ex ea stirpe sibi tradita: equitũ quatuor milium : peditum mille: legioni præfecit. gnola ui-
quam contra philippum arcellanum placentiam tenentem duci uoluit : post uarios cecomes
tamen qui bello inciderunt casus: prius q̃ urbe arcibusq; potitus esset: beccarienses mul- Philippus
ta in papiensi & genuensi agro oppida tenentes: & genuensium dux thomas fregosius: fregosius
societate cum arcellensi inita: philippi uires: magnosq; carmagnolæ conatus: longo tem-
pore occupauerũt. Sed paulo post placẽtia urbe recepta: & arci qua se tueretur arcella-
nus aggere: munitionibusq; ad obsidionẽ circũductis: beccariẽses carmagnola cõfecit.
Nam lancelotto in serraualle genuẽsium oppido per obsidionem expugnationemq; ca-
pto: ac trucidatis prius in papia fratribus: per suspendium necato: gauii oppidi pecunia
proditi est potitus. Prosecutus exinde uictoriam: contra genuẽsem: extorrum maximæ
nobilium multitudinis præsidio fretus: duxit : dumque urbem premeret & uallẽ pul-
ceferam esset peruẽtum: arcellani duo bartolomeus philippi frater: & alter filius : deficiẽ-
tibus ad hostes incolis: in prælio capiuntur. Preuiderat interea pandulfus malatesta: qui Pandulfus
brixiam bergomumq; tenebat: philippi amplitudinem sibi: nisi occurreret: exitio futurã. malatesta
Hinc coacto exercitu societati & ipse contra uicecomitem accesserat. Sed dũ parat ar-
cellano recuperãdæ per arcem placentiæ opem ferre: mittens philippus cum fluuiatili
classe georgium ualpergensem: placentinos iussit cũ gaza & supellectili laudẽ papiãq;
populariter emigrare: eoq; tempore genuensi parcens : carmagnolam contra placenti-
nam arcem ducere curauit. Nam pandulfus patentes placentiæ portas ingressus : cum
urbem circuisset rerum uacuam: pauca arcellensem locutus: brixiam reuerterat. Carma-
gnola uero perductos ad philippi fratris genitorisq; conspectum: captos a se arcellanos
manus post terga reuinctos: illi ostendens: ut suæ suorumq; saluti per arcis deditionem
consulat suadet exhortatur. Quo obstinatius renuente: & contumelias insuper adden-
te iuuenes carmagnola patibulo suspẽsos: necauit. Erat in arce philippi genitrix: quæ pẽ-
dentes filium ac nepotem cernens in ora illi oculos si posset effossura: furens ferebatur

quare philippus contumeliis fastiditus nihilq; spei reliquũ fore intelliges arce relicta na ungariã ad uenetos. Reducto placẽtiam populo: omnes qui ea cis padum obtinebãt lo ca uicecomitibus quondam subiecta deditionem sponte fecerunt. Primus omnium Orlandus pelauicinus burgum donnium reddidit: cæteri deinde rubei: peregrinenses que sese philippo cum oppidis permisere. Q ua in tẽpestate philippus beatricis annosæ uxoris molestia liberatus est. Subiectum enim quæstionibus egregia forma adolescentem qui uxoris pincerna erat: commissum cũ ipsa stuprum inter tormenta confessum: capitale supplicium subire iussit. Ea uero cuius stimulatrix flagitium a se admissum cõstantissime negãs: cum ad supplicii locum perducta: truncũ adolescentis cadauera carnifice tracta præteriret: ad illud conuersa infernas in eius animam furias execrata est: q; suam pudicitiam in id senectutis religiose custoditam: polluisse mentiri ausus fuerat: & multa in eam sententiam locuta capite & ipsa cæso uitam finiuit. Tum carmagno la tantis asserendo philippi principatui iactis fundamentis contra pandulfum malatestã duxit: & bergomensi agro: fame oppugnationibusq; magna ex parte ad deditionẽ compulso urbem præfecti arcis perfidia recepit. Inde ducta in brixianos legione: fortiter resistentem pandulfum breui confecisset: nisi illum ueneti pecunia ingenti: dato q; cũ equitatu martino fauentino ductore bellicosissimo iuuissent. Forte iterea accidit martinum quintum romanum pontificẽ: ex germania ubi apud constãtiam fuerat creatus romam petiturum in italiam descendentem: mediolani ex itinere residere: cuius auctoritate pacem philippus pãdulfo dedit: & tributo quod singulis penderet annis imperato brixiæ dominatũ quoad uixisset illi permisit. Erit ex re hoc loci pontificis istius romani creatio qualis fuerit uel ea ratione diffusius narrare quia origo conciliorum ex quibus multæ fluxerũt in rebus europæ agitationes: non minima historiæ nostræ pars indesit ducta. infiniti uero operis fuerit singulas cõcilii actiones: ut gestæ habitæq; fuerit: referre Q uamobrem ea attigimus sola: quæ susceptã illustratura uideãtur historiam. Diximus supra quo pacto post gregorii undecimi mortem scisma i dei nostri ecclesia apud fundos fuerit ichoatum & pontificum uniuscuiusq; christiani orbis uel obedientiæ uel sectæ gesta suis scriptimus temporibus. Eam ecclesiæ & orbis christiani labem: ægre ferens sigismundus ungariæ rex: imperator designatus: dignum imperatore: dignissimũ augusto facinus: magno aggressus est animo. Peragratis nanq; omnibus europæ prouinciis: ioannem pontificem apud cremonam & laudam: reges uero & principes domi singulos conuenit: effecit q; ut ex omni trium pontificum sequelã: apud constantie germaniæ ciuitatem generale concilium haberetur. Ad quod ioannes ipse personaliter se contulit. Gregorius carolum malatestam uirum ingenii uirtute misit procuratorẽ. Benedictus uero & ire & mittere recusauit: in eo totius europæ potẽtum insigniũq; uirorũ conuentu celeberrimo: in quo supra .xl. hominum milia aliquando simul fuere: ioãnes pontificatu priuatus & carceri mancipatus. Benedictus pro contumace & hæretico dãnatus fuit: Gregorius uero per carolum renũciauit. Inter plurima autem quæ triennio illo summa cum grauitate sunt a patribus constituta: illud accurate fuit decretum: ut q eo in conuentu pontifex crearetur: quinto: & successores deinceps singuli: septimo quoq; anno: pro seruanda unione: generalia haberent concilia: in quibus liberũ foret quæcũq;

Orlandus pelauicinus

Beatrix innocẽs adulterii pœnas luit

Bergomũ

Martinus fauentinus

Martinus papa quitus

post grego. xi.

[Sigismu]ndus ungarie

in rem christianæ fidei uiderẽtur:corrigere addere:imutare:Creatus itaq; summo omni-
um consensu oddo columnensis:patritius romanus:cardinalis sancti georgii in pontifi-
cem nomine martinum quintum:anno pontificatus sui primo:mediolani:ut diximus:
ex germania concessit:quo exinde mantuam & per forumliuii florentiã profecto:phili
pus instaurandi principatus paterni cupidus:omnium crudelissimum cremonæ tyran-
num cabrinum fundulem tollere statuit:nec futurum facile uidebatur:bellum quod cũ Cabrinus
audacissimo esset gerendum diuitiis affluente:quas in ea lombardiæ colluuione:non ex
cremona solum:sed undiq; compilauerat. Quamprimum tamẽ contra illum carma
gnola d.xitep:aliones primi:deinde soncinenses:in potestatem uenere. Quamobrem
cõfugiens ad pandulfũ cabrinus:cremonam cum salodio:& benaci lacus quæ ad brixia
nam pertinent oram castellis quæsierat permutare. Id exploratum habẽs philippus:cũ
cabrino mitius agere cœpit:permissumq; munitissimum castellionẽ oppidum:quo oẽs
comportauerat diuitias:retinere fœderatum cœpit. Nihil tum esse uidebatur reliquum
q̃ ut pandulfus rupti fœderis prout philippus illi ꝓtestatus fuerat:pœnas daret:quæ res
licet unica eum maxime angeret animo:tamẽ ueritus ne accælerato nimis recuperãdæ
brixiæ uenetos studio conciret hostes:in mantuanum principem franciscum gonzagã
destinasse simulat:oppida castellaq; repetit:quæ genitore mortuo ille occupasset:pische- Phischeria
riam uitellianam:& cremonensis agri aliqua:plurima brixiani. Id ægerrime tulerũt ue
neti:pischeria nanq; i philippi potestatem facta:prope actum de uerona & uicentia exi-
stimabant. Quare gonzaga primum ne aliqua redderet monito:oratores ad philip-
pum mittũt:tandemq; uariis effectum est conatibus:ut fœdera ueneti cũ philippo i de-
cennium inirent:communem fore utrisq; & sociis hostem: alienigenam omnẽ quicũq;
alterum bello lacessisset:modo ueneti nullo pandulfum præsidio tutarentur. Ad ea nãq;
fœdera uenetos philippumq; ideo libenter descendisse constat:q; sigismundum un-
gariæ regem:romanorum imperatorem designatum: cõmunem utrisq; inimicum:in
italiam uenturum suspicarentur:nec parua ad suasionem uenetis accessio fuit:odiũ con Martinus
tra pandulfum:ex nece martini fauentini conceptum: quem ut diximus ductorem bel- fauentinus
licosissimum:sibi præsidio datum:nullo ut ipsi oppinabantur demerito interfecerat. Fœ
deribus cum ueneto senatu ictis carmagnola brixianum aggressus agrum:minora ali-
quot castella recipit. Deinde montẽclarum eo consilio uel longa obsidione parat reci-
pere: q; sola inde pandulfo pateret uia:copiis si quæ uenirent præsidio admittendis.
Interea:carolus malatesta afflictis fratris rebus subsidia queritabũdus florentinos:peri
culi quod rei suæ:superato pãdulfo immineret:admonitos opem petiuit:cũq; id non satis
successisset quãtas summo conatu potuit cõtraxit copias:& coactæ ex illis equitũ quique
peditũ duorum millium legioni præfectum Lodouicum melioratum firmanæ ciuita-
tis uicarium per ueronenses:mantuanosq; ducere iussit. Venit itaq; in mantuanos ludo
uicus:& fossam patentes montisclari campos scindentem:quæ ad similem arcendam a
brixia uim:ab oppido mõteclaro:in proximas paludes dudũ fuerat ducta:ad auroram
transcere ẽ aggressus:ubi carmagnolæ obuiãti cõgressus:fusis direptisq; copiis supatus
in philippi ducis potestatẽ uenit. Nec tamẽ ea attonitus clade pãdulfus deditionẽ fecit

Vnicus ea tempestate nicolaus marchio estensis:prudenti consilio futuris occurrit peri-
culis:parmam etenim sponte philippo reddidit:quam aut per uim postea fuerat amissu-
rus:aut maximo cum dispendio retenturus:cum illo tamen pactus: martino pontifice
romano intercessore:ut regium lepidum:quæ ciuitas item uicecomitum fuerat iure feu-
datorio retineret. Paulo exinde post:brixia pandulfus excedens:in romandiolam ad pro-
pria se contulit. Rebus philippi ad eam amplitudinem perductis: cum reuersus medio-
lanum carmagnola:ciuili ocio quiescere cœpisset:noua ingentis gloriæ materies ẽ sub-
orta. Philippus nãq; bellintionam & domusulam:alpinos in germaniam ex lõbardia
tramites:quibus olim uicecomites potiti fuissent quẽadmodum furto subtracti fuerant:
furtine item recæperat. Quod cum ægre dissimulato tamẽ dolore qui eas incolunt al-
pes:suirios appellant:certo tulissent tempore:subito tumultu ad octo hominum millia:
Angelus p-gulanus. bellintionam inuadunt. Ea re philippo nunciata:angelum pergulanum:quem tunc pri-
mum ad sua conduxerat stipendia:præmittens carmagnolam cum maiori exercitu se-
qui iubet. Egressa finibus gẽs effera: nullo ordine: nulla ducebatur militari disciplina:
sed gloriæ ducentes:quo primus quisq; agrũ hostilem longius ingrederetur:aut primus
in hostem ferretur:palantes ex alpibus ruebant. Quãprimum uero occurrentes stru-
cta acie:carmagnolam angelumq; conspexeruntq; primi descenderant ad quatuor mil-
lia:sublato clamore ad philippenses delari illos terruerũt. Tum pergulanus:prior adhor-
tatus in pugnam militibus: q; uesaniam furoremq; barbari punctim icti:cum sangui-
ne deposituri eẽnt:equum cõcitat & denso suorum globo in illos uadẽs:aliud pugnæ ge-
nus:q̃ apud italicos inire consueuissent:sibi adesse intelligit. In ea nanq; multitudine nul-
lus loco nisi cadens cessit:fuerũtq; qui media transfixi uiscera:per hastam peterent ho-
stem:alii cum pugnantes ex equo gladiis ferire nequirent:equi pedibus gladio succisis:
collapsum militem uulneribus conficiebant. Quamobrem pergulanus equitatu pede-
strem pugnam inire iusso:placentino & iustinopolitano zanone centurionum ductori-
bus:ad se accitis:primus pedestre prælium redintegrauit: Carmagnola uero quadrato
agmine:ab lateribus & a fronte cum peditatu urgente. Non substinuere suitii:& multis
cadentibus plurimis ac pene omnibus uulneratis pedem referentes:qui erant integri se-
se in uicinum collem recepere. Quibus fixa in terram mucronum cuspide deditionem
ex gentis more significantibus:angelus primo parcendum est ratus: sed cum uidisset ali-
am carmagnolæ sententiam eẽ:primus itẽ in eos fertur:pallantesq; & i proximũ amnẽ
ticinum sese præcipitantes insecutus:non paruam illorum etiam partem cecidit. Cecide-
re eo prælio plures:q̃ tot tantisq; per multos annos instaurando philippi principatu fœ-
liciter a carmagnola gestis:ad duo nanq; millia desideratos fuisse constat: reliqui:quos
auersi a suis itineris error saluos reddidit: comperto de clade intra alpes sese receperunt.
nec tamen incruẽta aut utilis philippensibus fuit uictoria:multis lectissimisq; militibus
primo isultu trucidatis:eqs isup ad q̃drigẽtos suffosis. Reuersis ab eo facinore prædato-
Teramus adurnus ad philippũ ductoribus:cũ nihil eẽt i circuitu reliquũ: genuẽsesq; extorres ex primori-
bus ciuitatis:raphael & baptista mõtaldi:Teramus adurnus & Franciscus spinula per-
maxime apud illum instarent:in genuam conuersa sunt arma. Missus itaq; carmagno-
Franciscus spinula. la sauonam:quæ ab uiro ingentis animi spineta fregosio defensabatur:diu frustra oppu-
gnauit:inde ad agrum genuensem se contulit: eoq; paucorum dierum spacio potitus:

nobiles omnes excepta fiscorum gente i partes philippi exulūq; traduxit. Duo autem
maxime philippo genuæ per obsidionem potiundæ spem adimebant: q̄ ducem ma-
gni uirum animi & prudentiæ thomam fregosium fratribus clientelisq; & populari fa-
uore potentissimum: mare pacatum ad commeatus subuehendos: præsidiaq; admitten
da habere intelligeret: unum: alterum q̄ florentinos: quibus amplitudinem suam nosce-
ret fore suspectissimam: præsidium illi afferre suspicaretur. Quãobrem missis florenti-
am oratoribus: numero sex: de pace quã uiginti antea per annos integre seruassent: in fu-
turum constituenda multis agi curauit. Fuerũt uero quibus innixi sunt oratores: suasio-
nis loci: docuisse olim utriusq; partium clades: sensisse italiam: quanto constitissent dãno
florentini populi cum uicecomite bella: philippum qui a summa rerum calamitate: pri-
cipatu q̄ optauerit q̄q; meritum se duceret maiore esset onustus: nil aliud desiderare: q̄ ut
suo ductu italia quiesceret: floreret: dulcedine pacis lætaretur: nec se latere q̄ summa
prudentia florentinos intelligere certum haberet: uenetis qua essent diuina humanitate
potius q̄ pro fœderum uinculis singulari illum prosequentibus amore futurum: ut si
florentinus suæ accederet societati: nulla esset tanta uis quæ italicam gentem uexare au-
deret. cum præsertim quarto loco romanus pontifex martinus quintus: pacis & ipse amã
tissimus optatæ huic potentatuũ ad pacem conuentioni: sine fœderibus continuo acces-
surus uideretur. Proinde fœdera iungerent maximam quietis paratæ italicis perpetuã
q̄ gloriam habitura. Vocatis in senatum ciuibus florentinis factaq; singulis dicendi po
testate: non defuerunt: qui oblatam a philippo quietem maximas populo florẽtino ue-
xationes prædixerit allaturã: q̄ primũ subtracti huiuscemodi blãditiis genuẽsi fauores: ui
cinæ & mari terraq; potentissimæ urbis illum reddidissent dominium: censuerintq; quo
maiora melioraq; polliceretur cum eo cautius esse agendum. Vicit tamen imperitæ mul
titudinis cæcitas: bella sibi præparantis intolerabilia: dum prætensa pace oculos præstrin
gi patitur: & ad fœdera uentum est: securitatis plurimum si diuturno durassent tempo-
re florentino allatura: fore utriusq; finium terminos: ultra quos bella gerere: aut socios
belli pacisue habere non liceret: fluuios: macram crustolũq;: qui auerso e regione i apẽ-
nini iugis fonte oriundi: inferum primus mare: alter padum illabuntur. Summa interim
cura bello genuensi intentus carmagnola: fiscorum gentem thomæ affinem pellexerat
ut uictrices secuti partes philippo exulibusq; adhærerent: & tripartito exercitu: partim ĩ
bisanne: partim in pulcefera: partim in granariolo: uicino mœnibus uico: castra habe-
bat. Erant uero non fregosi principis menti solum: sed uniuersæ etiam ciuitati ĩfestissima
quæ apud granariolum erant. ex quibus ingenti pondere lapides interdiu & per noctẽ
a bombardis in monasterio diuæ margaritæ firmatis: in urbem iaciebantur. Nec tamen
fractus animo thomas principatu in ea rerum difficultate desperabat: q̄diu oram mari-
timam: cui genuenses maxime initerent: tutari posset. Angebat uero plurimũ rei pecu-
niariæ idigentia. Quãobrẽ apud florẽtinos: ut bellũ susciperent & opẽ sibi afferrẽt uariis
legatiõibus sæpe institit: cũq; paruꝝ pficeret liburniũ pisanoꝝ portus arcẽ: quã genuẽses
diu obtinuerãt cẽtũ & uigiti aureoꝝ milibus ipsis uẽdidit florẽtinis. Et cũ extorres classẽ
triremiũ nouẽ apd barchinonã precio igẽti cõparatã audiuisset contra se ducere: classẽ
& ipse todidẽ triremiũ: præfecto illi germão baptista fregoso parat: q̄d ꝗo hũanaꝝ reꝝ

Baptista fregosus classis præfectus

fert conditio: contracta ex liburnio pecunia: rerum thomæ contra ac ille fuerat ratus: excidio fuit: philippo autem sicut conficiendi genuensis auxilium: ita inchoandi sub aliquo honestatis uelamine florentini belli occasionem attulit. Nam congressus cum illum classi baptista superatus: & cum plurimis populariu genuensium fratris studiosorum: in potestatem hostium factus: omnem thomæ potētiam eneruauit: ut paulo post

Sarzana

sarzana oppido: cum castellis sex per fœdera retentis genuæ deditionem facere sit compulsus. Et philippus florentinum fœderibus fecisse contra: qui hostem suum pecunia iuuisset: dictitare usurpans: eam destinato pridem cum bello illis causā prætendit. Q uā tamen causam ne ipsos ad maturandam resistentiam excitaret: in aperte contentionis tempora reseruauit: quin etiam ne fines in fœdere ascriptos transgredi uideretur: oblata

Forliuium

occasione foriliuii occupandi: urbis florentino uicinæ: in qua per soli feracitatem maximos posset exercitus alere: id pergratum concupitū qꝫ facinus: maximis dissimulationibus integumentisqꝫ suscipere est aggressus. Georgio nāqꝫ ordelaffo foroliuiēsi uicario particularem morbum defuncto: lucretia eius uxor lodouici aledosii imolensis uicarii nata: thebaldum filium tunc decennem imolæ continebat: & tanq̄ forliuienses uel indignos duceret uel infidos: quibus rerum pueri cura demandaretur per imolenses omnia administrabat. Id ægre a forliuiensibus ferri exploratum habens katerina ordelaffeæ gētis: bartholomeo fregosio genuensi nupta: bolognesium oppidum ab Antonio bētiuolio bononiensi ciue: patria eiecti: pecunia redemit: ut loci propinquitate freta: abalienatos animis a lucretia forliuienses: ad rebellionem incitaret. In maxima uero forliuiensium concitatione: pars ad katerinam: pars muliebre malum non satis per mulierem arceri posse rata: ad florentinos respexit. Sed cum u sa penumero requisiti imolensem eis deditum lædere noluissent: forliuienses ad philippum uerterunt animos. Is ingentis princeps animi genuensis: regni uerius dixerim: q̄ urbis accessione elatus: quod rerum euentus docuit: quodqꝫ uulgo ferebant omnes italiæ regnum affectabat. Intelligebat uero difficillimum id sibi futurum per res publicas: uenetam florentinamqꝫ potētissimas quibuscum pacis fœdera: ut ostendimus pauloante percusserat. Nam martinum pontificem romanum: bellis per id temporis ab alfonso arragonum rege: circa regnum apuliæ & braccio montonensi: circa aquilam agitatum: uel necessitate: uel amicitia: conniuente oculo quieturum opinabatur. Q uia uero florentinos minus multo tunc q̄ uenetos fore: resistendo sibi potentes fore: & fœdera uiolasse diceret: qui genuensium ducem ut docuimus: hostem suum pecunia iuuissent: in eos primum destinauerat. Q uos tamen: suam ut nouerat suspectam ducentes potentiam: ne rei nouitate priusq̄ solida bello iecisset fundamenta excitarentur: duplici hastu rem cōficere est aggressus. Nuncios nanqꝫ primum ad lucretiam mittit: qui memorent: & si ordelaffea gens uicecomitibus semper amica fuerit: Georgium tamen sibi quod illa nouerat fuisse deditissimum: suam qꝫ ubicunqꝫ sit necessaria opem: pro rerum nati tuitione polliceantur. Illa uero: cui esset unica spes in populo florentino: nihilominus uerba reddens uerbis: nihil renuit oblatū: quin sese pollicita: nōibus cū tēpus postulat usurā respōdit. Eā nactus occasionē dux philippus nicolaiqꝫ marchiōis estēsis amicitia fretus: quadrigētos eqtes ductore sicco mōta

Georgius ordelaffus
Lucretia
Bartholomeus fregosius
Philippus affectat italiæ regnum
N colaus estensis

bentiuolas
rex aragõ · cũ martino

gnaneo: lugũ mittit: quod oppidũ lodouicus cunii comes: sub ipsius marchionis pro-
tectione tenebat: Et missis forumliuium oratoribus: hunc stupenti lucretiæ & nihil tale
expectanti: promissum obtulit contra katerinam præsidium: hinc coniuratis forolinien-
sibus: contra lucretiam adesse auxilium nunciauit. Lucretia autem cui eo suspectiores
essent ducis copiæ: quo forliuienses illi per cõmunem partium italiæ sectam: affectos no
uerat. Oblatum primo renuit præsidium: deinde accepto a genitore peditatũ: sese intra
palatium munire: & quibus fideret ciuium abiectionibus cõsilia credere cœpit. Interea
Alphonsus carillo hispanus: romanæ ecclesiæ cardinalis: in Bononia pontificis legatus:
antonio bentiuolio & katerina ordelaffea per uim eiectis: bolognesium recœpit. Vnde
sublata quam philippus prætenderat causa: cum siccus ut antea: se lugi contineret: ma-
ior iniecta est lucretiæ & lodouico genitori suspitio: philippum res nouas in forolіuio at
tentare. Eam purgaturus suspitionem dux simulat: & a suis ꝓpalam ferri iubet necessa-
ria romano pontifici contra braccium præsidia: quæ longinquo per subiecta braccio lo
ca itinere nisi augeantur traduci tuto nequeant: destinasse. Longiore autem q̃ par esse
uideretur augendis traducendisq; a duce copiis intercedente mora: & forliuiensium præ
serum coniuratorum: qui essent ciuitatis principes gliscente in dies rebellione: quos plu-
ris faceret suspectioresq; duceret ciues: lucretia in custodia habere: ad pristinum iduum
maiarum meridiem cœperat: cum ad uesperam subito tumultu: thebaldum acclamans
dominum: plebs arma corripuit: pallatioq; igni & ferro undiq; expugnato nullus est in-
uentus: qui clausæ lucretiæ opem ferret. Capta cum imolensibus mulier: in custodiã tra-
ditur: magistratusq; e uestigio creãtur ex ciuibus: qui thebaldi ordelaffi nomine: rerum
summæ præessent. Coniurati interea clam cæteris siccum acciri iubent eoq; cum turma
ad auroram urbis mœnibus appulso priusq̃ introduceretur cõstituere uoluerunt ciues
quæ futura esset forma regiminis. Duo aduenerant cum sicco ad constitutam simulati
onem subornati: aldroandinus ioculus ferrariensis uir cum apud suos nobilis: tum bo-
nitatis fama cõmendatus: & loisius crotus mediolanensis: philippo fidissimus. Itaq; ciui
bus siccum ad conuẽtiones postulantibus: illico respondit se duci mediolanensium mili
tare cõsuetũ: nũc marchionis estẽsis seruitio mãcipatũ eẽ petẽdũq; aldroandinũ: qui se
& quas adduxerat copias habere uelit: uocatusq; e uestigio aldroandinus huiuscemodi
uerba fecit. Nullus ẽ uestrum forolіuienses uiri quẽ uisa res & magnitudine clara pos-
sit latere. Illustrem nicholaum marchionem anno ante quartodecimo urbem hanc cu-
ius curam custodiamq; ioannes summus pontifex illi demandasset. Georgio ordelaffo
ꝑ manus tradidisse. Id q̃ fœliciter uobis successerit: uosipsos adduco testes: quos patria
extorres: in eas georgius reduxit domos: quæ militum stabula contignatione exusta pa
rietibus undiq; perforatis uobis reddite: nunc opibus mercimoniisq; referte ĩ ampla ere-
xerunt palatia. Eum uobis morte subtractum esse: pium perhumanumq; principem:
ægre magis uestra causa tulisset marchio: nisi puerum indolis ægregiæ thebaldum:
uobis filium potius q̃ dominum superstitem esse audisset: qui paternam facilitatem co
mitatemq; imitatus: optime institutã rẽ uestrã cõfirmaret augeretq;. Cũ uero plurimis
post defũctũ georgiũ mẽsibus. imolẽses uobis ꝓ thebaldo dominos datos eẽ thebaldũ-
q; uix tãdiu uiuũ asseruari: quoad tyrãnidẽ imolẽsis cõfirmasset: audiuit quã aio cõcepit

Aldroandinus ioculus

molestiā tulit tacitā:& quia nullis ī tāta rerū suarū pace mercenariis uteretur copiis has
minus etiā de se suspitionis habituras: ab duce mediolani impetrauit:quarum præsidio
thebaldum reducere:arces illi uobisq; subtractis recuperare:& rem uestram in pristinā
fœlicitatem asserere possit:ea est marchioni mens:is animus. Si per uos licuerit: introdu-
ci rem thebaldi:uestramq; bono curabimus animo:si minus : iuuabit marchionem : suā
erga thebaldum uosq; uoluntatem optimam ostendisse. Tūc e uestigio probātibus qui
aderant frequentes ciuibus copiæ admittuntur. Et aldroandino marchionis estensis ui-
ces prætendenti:creatisq; ex ciuitate octo consiliariis:summa rerum pro thebaldo demā-
datur. Tres in imolensem fide perstiterant arces foripopilii:aureoli:& raualdinum in ur-
be:quam prius placuit oppugnari. Interea rumor ludouici aledosii idustria dissemina-
tus:urbem permanauerat:braccium montonensem a florentinis impulsum:soluta aqui-
lanorum obsidione:præsidio imolensibus aduenturum. Et lucretia fenestris cubiculi in
Forū popilii quo adseruabatur:noctu dilapsa:forumpopilii concesserat:quod oppidum:quatuor di-
stans a foroliuio passuum milia:& arce:uallo:fossaq; duplici munitissimum:populo fre-
quentatur moribus incondito:sed omnium italiæ militaribus rebus aptissimo. His solli-
citati causis foroliuienses arcem magna expugnatā industria receperunt. Quia præsidio
ducis mediolani munita primum apparuit:& per urbem prouinciamq; circunferri est
cœptum:fictam esse de marchione & thebaldo fabulam solumq; ducem mediolani fo-
roliuio dominari. Cum hæc florentiam a uicino castricari magistratu nunciata essent:
cōmoti animis ciues:lucretiam enixe tutandam:ducemq; nisi foroliuio decederet : bello
persequendum:inconditis per urbem sermonibus ꝓpalam dicere occeperūt. Quoniā
octoginta ille passuum milia:ultra fines in fœdere ascriptos:urbem ad se nullatenus per
Alfonsius carillo legatus tinentem:præsidio teneret. Erat tempestate illa bononiæ ut ostendimus Alfonsus carillo
Cardinalis hispanus:cui aperta cum philippo confœderatio erat. Qua de re florentini
tam multis pontificem pulsauerunt querelis:ut gabrielem condulmarium cardinalē se-
Gabriel cōdulmarius nensem natione uenetum illi dederit successorem:qui cum uia flaminea iter a piceno bo
noniam faceret intellexissetq; foroliuienses nō satis æquo animo belli : quod īminere ui-
debant:motibus implicari:in spem uenerat:si quouis modo dux repelleretur:facile futu-
rum : ut foroliuio ipse pro ecclesia potiretur. Quare cum florentinis secrete sentiebat
eosq; ad uim ostentandam creditur incitasse. Erant itē tempestate illa uiri excellētes:bel-
Carolus & pādulfus malatesta li pacisq; gestarum rerum gloria cælebres:carolus & pandulfus malatestæ arimineneses
uicarii:quos ut supra ostendimus brixianum negocium philippo reddiderat inimicos
hos etiam consultos constat bellum florentinis suasisse:& fœdera insuper operamq; ad
illud fuisse pollicitos. Tantis florentini iactis bello fundamentis:magistratum in primis
Decem uiri decem uirilem bailiæ uocant:cui summa rerum sine prouocatione demādata est:ex ue-
tusto ciuitatis more creant. Eorum natu & auctoritate maiores fuerunt. Nicolaus ugi-
anus:ioānes medicius: Pallas stroccius. Qui priusq̄ bello discerneretur aperto parum in
philippo uicem simulatione parant referre. Christoforum enim lauellensem:& lodoui-
cum obicium:quos solos habebant stipendio conductos:cum sexcētorum equitum co-
piis forumpopilii ad lucretiam mittunt:iubentq;:ut congredientes philippensibus am-
cum semp thebaldi nomē ꝓferant:illiusq; signis a lucretia acceptis in prælio utant. Dū

hæc lento utrinq; geruntur apparatu : mittit ferrariensis marchio:nannem strocciam equestris ordinis natione florētinum:quem apud se nutritum:& ferrariensi ciuitate donauerat:& opibus auxerat maximis. Summa legationis fuit. Si bello abstinere uellent florentini:paterenturq; marchionem forumliuium uel proprio uel thebadi nomine retinere copias philippi quas tantopere formidarent:in lombardiam redituras. Per eos itē dies:redeuntem ab urbe roma archiepiscopū genuēsem : uerba iusserat philippus apud florentinos facere. Q uicquid apud forumliuii gereretur:pōtificis romani gratia fieri : ut copiæ quas ingētes illi uariis agitato:ac pene oppresso bellis mittere decreuisset: i tanta mediolanensis urbis a romana regione distantia:uel hanc unam transeuntes: operaq pontifici nauata redeuntes:haberent sedem : ubi languidos fouerent : impedimenta deponerent:& si quis emersisset aduersus belli casus:confugio seruarentur proinde benemeritum de populo florentino:deq; nomine italico pontificem : aliena permitterent ope iuuarent:nec committere pergerent:ut ob suam hanc inanem supitionē pontifex a tyrannis aragonēsi montonensiq;:ad exterminium cum cōmissa sibi ecclesia adduceretur:& dum suam ipsius:quæ tenuis ad pacemq; uicinis dandam continuo exposita est : potentiam frustra timerent:maiores alerent:italicum nomen & suam in primis libertatē pessundaturas:uel si rem secum certius uellent e sententia componere oratores ad eum mitterent: quibus nihil esset negaturus. Eas florentini diuersas oratorum sententias: pfallendi ut erant artibus acceperunt. Hinc ambiguis cum responsionibus dimissi oratores:nihil aliud publica ciuitatis sententia audiuerūt:q̄ florentinos qualia forēt quæ philippus machinaretur intelligere:cui per oratores ut suadebat:uel per maiores q̄ opinaretur rerum motus:in tempore satisfacerent:priuatim uero:ut est arguto sermone gens: nusq̄ ubi philippi nomen memorassent:ab minis in illū cōuitiisq; temperatum est. Sed tantæ huiusmodi reipublicæ uerborum magnificentiæ:quam philippum constat magni duxisse:belli initia plurimum momenti semper habere solita minime responderunt Q ui enim forumpopilii aduenerant:ludouicus christoforusq; lucretia impellente : cū iis quas adduxerant copiis:forliuiensem discurrentes agrum uiginti agricolarum : armentorumq; perpaucorum prædam:abegerunt. Ea tātæ molis tantarumq; minarum belli alea:tam paruo damno iacta:ducem mediolani suosq; in spem audaciamq; erexit Instituta tamen insistens dissimulationi philippus : fabritium capuanum sexcētorum ductorem equitum ex agro brixiano mittens eundem sibi ad neapolitanum bellum simulare iubet:Franchinumq; castellionensem iureconsultum prestantem : florentiam mittit oratorem:qui iniectam ex forliuiensi facto suspitionem purget:offeratq; sese pacem ex animo petentem:quibuscunq; florentinus populus iusserit conditionibus: summi pontificis:& uenetorū auctoritate interuētu testimonioq; firmatis accepturū. Hūc etiam franchinum de mittendis ad ducem oratoribus egisse constat. Ei item legationi quo maiora attulerat:minus fidei est habitum. & oratori respōsum : florētinos qui ueram pacem a fucata internoscere consueuissent:oratorem ut suadebat missuros : pacis belliq; quātū habere animū dux induxerit exploraturū. Magni interea aliegenarū : ut est ætatis nostre mos: exercitus florētiæ cogebāntur:nulliq; equestria pedestriaue facere uolenti stipendia dabantur repulsa. conductum uero in primis pandulfum malatestam

Nannes strocius

tyrannū Ioram alfonsū anē χpianissimū regē/-

Fabritius capuanus

Franchinus castellionensis

belli ductorem ex cesena opem lucretiæ:sed clãdestinã:quousq; iustos ipsi cõscriberent
exercitus:ferre iusserunt. Varia interim siccus & qui aduenerat fabritius: cum obitio &
lauellensi prælia cõmittebãt:& licet pandulfum florentinis militare non ignorarent phi-
lippi magistratus:non satis tamen exploratum habere poterant:quod nunciis aliquãdo
& philippi litteris ad eum missis : sciscitati fuerant : utrum ne terras ecclesiæ quas guber
nabat:bello cui se addixerat exponere:& se tunc bello statueret implicare. Eam rem no-
scendi studio siccus immaturam a foroliuiensibus uindemiam fieri curat:& tanq̃ plurī-
moꝝ dieꝝ laborem equitatui tolerabilem facturus:partitur cum fabricio uices:ut alter-
no quisq; die foroliuiensibus præsidio exiret:parem enim uterq; quingẽtorum equitum
peditum ducẽtoꝝ:cohortem ducebat:per nonas itaq; septembres:cum rescuisset siccus
pandulfum exploratius obseruasse:quanta superiori tempore singulo quoq; die educta
essent foroliuiensi populo præsidia:quod euenit futurum ratus:ut præsidium pandulfus
& foroliuiensem populũ aggrederetur:fabricio cui obuenerat dies dat negocium:ut me
dio:bretenorium inter & forũpopilii supra uiam flaminiam spatio:acie structa cõsistens
foroliuienses iubeat popiliensiũ uidemiam populari:ipse cũ lectis ex equitatu peditatuq;
optimis quibusq;:& iuuentutis foroliuiensium robore:de quarta uigilia russiano in rure:
quod auersa parte sub uia flaminia ultra forum popiliũ est:uacuas agriculatore casas in
sedit. Die igitur in uesperam declinante : cum effusis late in alieni agri uindemia forol-
iuiensibus:per duplicati quod sciebant præsidii confidentiam:quãtus nunq̃ antea fuerat
cerneret a speculatoribus charroꝝ numerus:tũ dato quod constituerant ex eminenti ar
ce bretenoriensi signo:hinc lauellensis obitiusq;:patenti porta foropopilio erumpentes:ca
puanum inuadunt : Hinc recta per flaminiam pãdulfus cum trecentis aduolat equiti-
bus:ægre primo substinuit fabritius:tum de industria:quod alioquin fecisset inuitus:pe-
dem referens:uindemiatores charrosq; hosti relinquens indefensos: in flaminiã se rece-
pit. Pugna utrinq; atrox committebat̃ :& nisi florentinus miles ad prædam:cuius expo-
sita erat uis maxima :discurrisset :facile fuit deletis fabritii copiis siccũ tardiuscule subue
nientem postea opprimere. Florentino autẽ milite circa charros:ubi se foroliuiensis tue
batur:captiuisq; unciendis occupato:spe magis montagnanei fabritius. q̃ suorum uir-
tute fretus ad eam deuenerat resistẽdi ptinaciam:ut hastis quibus præualent equites per
fractis mucronibusq; magna ex pte manu delapsis:pugionibus nonnulli:pugillis pluri-
mi rem gererent:maior tamen circa bidẽtis fluuii ripã:ad rõchũ:uocãt colluctatio erat
cũ prætergressus fugiẽdo fabritius:īsequẽsq; florẽtinus crebra:hic de capiẽdo:ille de re-
tinendo ponte prælia:cõmitterent. Tunc siccus fessos ad pontem pugnantes a tergo inua-

Clades florẽtinorum ad rõchum

dens florentinos fũdit fugatq;. Capti ex illis fortior quisq; recepta bouũ charroruq; præ
da e uestigio dominis restituta. Pandulfus:qui cedẽtem fabritium apud forũpopilii de
stiterat persequi cum paucis. Lodouicus christoforusq; soli auersa a loco pugnæ por-
ta se se in oppidum receperunt. Veritus tamẽ pandulfus a uictoribus in foropopilio ob-
sideri:ad distantem secũdo miliario bretenorium raptim se cõtulit. Incendit ea dies po-
puli florẽtini animos:& quem fupitio ad id bellum uel ostẽtandum īduxerat:rei fœde
ad eã diẽ gestæ pudor:ad maxima quæq; intẽtanda cõcitauit. Vndiq; igit̃ dimissi ora-
tores quibus esset cura quoscũq; poterãt socios:prece precioue in bellum ascire. Primus

omnium thomas fregosus uir spectatæ magnificentiæ:quem ostendimus in deditione Thomas
genuensi sarzanam & castella pleraq; ligusticæ genuensis riperiæ orientalis retinuisse: fregosius
paucis in sententiam ducitur. Per ea tempora obierat lodouicus cunii comes:quem sic-
co montagnaneo cum copiis in lugo:ut ostendimus:retento proferendi ad tam remo- Lugū
tas italiæ regiones potentatus philippo facultatem primum diximus præstitisse. Et li-
cet illi superessent albricus:ioannes: & malatesta liberi:quos dominii & rerum omniū
instituerat hæredes:tamen philippi magistratus per simulationem opis ferendæ ioan-
ni & malatestæ pupillis arcem lugi munitissimam occupauerant: albrico tū uiro forti Albricus
apud uenetos stipendia faciēte:qui cum id rescisset cōmeatu a uenetis multa prece im-
petrato:lugum se contulerat:& cum præsidia arci aliena uidisset imposita:se uero uix so
lum admitti:Mediolanum se contulerat ad philippum:operamq; suā & paternæ ami-
citiæ imitationem pollicitus orauerat:ut arx lugi oppidumq; i suam & fratrum restitue
rentur potestatem. Cumq; dudum uerba sibi dari:& arcem lugi quominus in stipēdia
conduceretur:atq; in tanta belli trepidatione a philippo sperneretur efficere peruidisset
dam abscesserat:& cum oppido massa castellisq; zagonaria & sanctagata:ad florenti- Zagonaria
norum partes concesserat. Qui eum rei militaris peritia clarum:septingentorum equi
tum peditum ducentorum:fecerunt ductorem. Solus in regione romandiola:ubi futu
ra erat belli summa contentio guidantonius manfredus fauentiæ uicarius:ad philippū
inclinaturus uidebatur. At magno per id temporis tumentes apparatu florentini:ne bel
lum potius superbe: q̄ necessario appetere uiderentur:quod alias petēti philippo factu-
ros se promiserant:oratores ad eum tunc primo miserunt:quando in alterutram belli &
pacis partem tuto poterant inclinare. Legationis princeps fuit Bartholomeus ualorius Bartholo-
uir magnæ apud suos auctoritatis. Eos dux:quibus securi accessus litteras misisset:lau- meus ualori
dam applicuisse audiens:mittit qui renunciarent:se nullum a locis pestilētia ut tūc erat us legatus
etruria contactis aduenientem:intra padum abduam & ticinum prius admittere con- ad Illu. ducē
sueuisse q̄ dierum quadraginta spatio in nouo salubri aere purificētur:pollicitusq; est se Mediolan:.
præstantes quospiam uiros missurum:quibus secreta quecunq; possint sibi tuto referē-
da cōmittere. Ad ea bartholomeus:mandata sibi ad philippum a populo florētino:nec
ad alium quenq̄ esse: si eum philippus admiserit ad conspectum:uel quanto spatio ex-
audiri possit:pacem se nō pestem allaturum. Postq̄ uero missis ultro citroq; nunciis nō
sunt admissi oratores florentiā redeuntes:in senatuq; uocati:paucis rē notissimā narra
uerunt. Postera die pro senatu datis ordinū quorūcunq; magistratibus:& facta dicen-
di potestate. Bartholomeus concitatiore per iracundiam qua erat uehementia: huius-
modi orationē habuit. Si obscura esset gentis uicecomitū in florentini populi nomen Oro. Bar. ua
odia aliūde mihi ciues sumēdū fuit orōnis exordiū:ut quē nuper tā multa totiēsq; audi lorii ad flo-
uistis:de pace a nobis:de italiæ:ut dicebat:quiete petētem ultroq; offerentē intelligeretis rētinos
uel moꝝ leuitate:uel alio igenii uitio mētē nūc a uerbis:quoꝝ pridē amplā fecerit copiā
habere alienā:sed nullū me diutissidius uestrū adesse uideo:q nō mecū sētiat:philippū ui
cecomitē per ingenitā ac p manus traditā a maioribus in nostrā libertatē:i nomē florē
tinū rabiē:nec cupere:nec si uellet posse prius pacē uobiscū habere q̄ p fractas uires bel-
lum nequeat inferre. Primū omniū: ut uos expectatione leuem: ne dum ad illius con-
spectum non admissi: sed abduam fluuium transire prohibiti fuimus: pestilentem in-

quiunt cōtagionem ex instituto declinans:dux oratobsecratq́ue ad illū uobis erant mā
data: nobis exponatis:id nos licet indigne ut par erat ferremus:modestiæ tamen uestræ
habita ratione ut eum adire nos sinerent pacem nō pestem allaturos:sæpenumero inste-
timus. Hoc est conciues. Hoc est:quod dudum philippus pro infinitis quibus redūdat
rerum uerborumq́: fallaciis: simulationibus:uersutiis:ambagibus machinabatur. ut in
ea que nunc est italiæ gentium principum & populorum belli istius expectatione orato
res ad pacem æquis fœderibus quærēdam:mitteremus quos ludibrio habitos:quos re-
ctos:ad deprecandam rerum extremam calamitatem:ad se missos prædicaretq́ q̄ si uera
pro temporis necessitate sunt dicēda:paruam illi crediderim curam fore:quid ceteri ex
stimēt de nobis:quos pro superatis adeo spernit:ut iā audire negligat oratores. Sed si me
florētini audieritis:si uestram:si hostis uestri conditionem:si pericula que torpescētibus
imminēt:si spem:quæ erectos animis manet:considerare uolueritis:facile cōfido futurū
ut quod ab suasuris audire noluit oratoribus:ab strepenti circa se armato:pacem dum
fuit liberum accipiendā fuisse audiat philippus:oculisq́ tandem illa mœstus uideat:quæ
auditis oratoribus potuit euitare. Parantem multa prosequi strepens pede senatus de ora
tionis fine admonuit:uultu gestuq́ suscipiendi belli animorum flagrantiam significans
Quare conclusionem paucis absoluit bartholomeus:aut philippo sine contentione suc
cumbendum:aut uiribus:animis & diligentia tuendam sibi uideri:quam illi euertere: &
pessundare sit ī aīo:florētini populi libertatē. Se pacis hactenus & quietis populi quoad
e republica fuit auctorē:se q̄ ad pacē quærēdā fuerit missus:belli necessarii auctorē cōci-
tatoremq́ reuertisse. Senatu dimisso uulgi uoces propalā exaudiebantur: bello incūben
Bellū cōtra dum : tyranni superbiam uiribus retundendam. Coactoq́ postridie ut constituerant ex
Philippum ciuitatis more populi concilio:bellum summo omnium consensu: contra philippum de
decernitur cernitur. Tunc suffecti sūt primis decem uiri balie : laurentius rodolphus:Bartholome
Laurentius us ualorius & alii ciues quiq́ prestantiores. Magno interim animo maiora philippus or
rodolphus diri cœperat:rebus nāq́ forliuii ex sentētia firmatis:ut nullam crederet tantā fore hosti
Martinus um potentiam:qua inde sua pellerentur præsidia:magnos quoq́ italiæ potentatus sibi cō
papa quitus ciliare studebat. Et licet martinum pontificem romanum sibi affectum existimaret ni
hil a sua potentia formidantem:uel conatus suos fauore prosequi:uel tacitum dissimulā
temq́ negligere:eum tamen beneficio statuit deuincire maximo: in cuius facinore pel
leretur neapoli ac eius regno arragonum rex alfonsus:& ioanna tūc regina a maxima
eriperetur calamitate:& lodouicus ex cælebberrima francorum prosapia sibi affinis in
auiti iuris regnum reduceretur:demumq́ omnis illa italiæ ora:cunctis bello necessari-
is rebus abundans suis etiam partibus adiungeretur. Id factum narraturi altius repe-
Io. secunda tentes:magno constitisse malo muliebrem leuitatem ostendemus. Ioanna nanq́ secun
da:per roberti regis suæ ætatis regum primarii originem:regiæ francorum gentis sobo
les:regni apuliæ:quod siciliæ citra fretum:& quandoq́ neapolis uocant : ladislao fratri
hæres relicta exercitum accæpit florentissimum:& equitū numero magnifaciēdum:
Ladislaus fuisse & enim constat equites sexdecim milia quorum partem maximam ladislaus
Sfortia distribuerat gubernandam ductoribus : sfortiæ : laurentio : & micheletto attendulis
ex oppido romandiolæ cutignola. Iacobutio caudolæ odorisii troiæ & carraræ co-
mitibus cæcolino perusino : iulio cæsari: & fabritio fratribus capuanis. Regno de-

inde uix dum firmato: regina summam rerum & sese: permiserat pandulfello iuueni uix adolescentiam supergresso: quem forma speciosum moribusq; suauissimum non sine prostrati pudoris infamia educauerat. Curia uero illius inuidia exardescentem eam & qua laboraret infamiam regina tollere optimum rata: coniugem habere constituit: ex tribusq; sibi propositis: iacobum delegit marchiæ comitem: qui ex francorum stirpe regia: sibi esset remotissimo gradu agnatus. Eum tamē præscriptis acciuit conditionibus: ut sine regii nominis mentione: aut spe aliqua tarentinus appellaretur: siue dux: siue princeps: siue comes mallet & permisso comitatus dominatu contentus ipsā ut antea regni curam gubernationemq; tacitus habere pmitteret: sed lōge ac aliter rebat mulier: infaustum illud contigit matrimonium.

Pādulfellus

iacobus marchiæ priceps tarētinus rex salutatur

Supradicti nanq; ductores omnes cæteriq; regni proceres: intollerabili in Sfortiam & pandulfellum: quos regina cæteris præponeret: odio accensi: nuncios quisq; ad iacobum secreto miserunt: si adueniens animū afferat regium: nullatenus qui regnum illi asserant defuturos. Appulsū itaq; manfredoniam: neapoli contendentem: qui obuiam salutatum accesserant: regem appellarunt Solus Sfortia apud beneuētū obuius: saluum aduenisse comitem: congratulatus ē. Eū iacobus ira concitus in beneuentanam arcem conici: illiusq; equitatum diripi: euestigio iussit: exceptus inde summo neapolitanorum applausu Iacobus rex ubiq; salutatur

Sfortia i uincla cōicitur

Et arce quam castellum nouum appellant: custodum perfidia illi tradita pandulfellus capite caeso: plurimis diebus ad ostentandam regis in perfidos iram inhumatus remansit in Sfortiam uero omnes citra mortem intentati sūt cruciatus: nec dubium quin uita illū etiā rex fuerit priuaturus: nisi michelettus coactis in tricarco iexpugnabili oppido Sfortiæ qui erāt dilapsi commilitonibus: belli apparatu regem terruisset: uel minimos motus in eo rerum suarum initio formidantem.

Pādulfellus securi pcutit

Saluti etiam Sfortiæ plurimum conduxit: laurentii attenduli obedientia: quam regina iubente iacobo regi exhibuit. Eo enim intercedēte: michelettus tricarco reddito: regni finibus excedere hac passus est conditione: ut Sfortia illesus tolerabili carcere uiuus asseruaretur: potitus regno iacobus gallos ubiq; præfecit: urbibus illos & oppidis donauit. Neapolitanis etiam & cæteris regni proceribus omnino spretis regnum cōsilio armisq; gallorum administrauit. Ne cum regina maiori q̄ cum cæteris humanitate usus est: quam regni muneribus: & quod muliebrem animum asperius uulnerauit: thoro sæpius ablegatam: quandoq; contumelia affecit. Eam indignitatē: regni magnates: urbiumq; primates: haud quaq̄ taciti ferebāt. Regina uero ecōtra muliebri fastu: omnia ferre: omnia æquanimiter omnia dissimulanter tolerare: & quo uirum luxu ipsaq; rerum opulētia effœminatum titillaret: per iocum ac quotiens illum suosue serio alloqueretur: optime secum prædicabat factū quæ omni rerum molestia: quibus dudum oppressa fuerat per uirum liberatā animo esset & corpore quietissima: neminem læderet: neminem formidaret: ut autem uerbis respōderet uitæ institutio: uultu gestuq; semper blanda: semp hilaris: saltationibus coreisq;: quibus maxime galli essent dediti: dies noctesque: ad insaniam exercebatur. Multi interea illam partim nutu signisque partim fresis inter labia uerbis ad uim contra regem: contra gallos exhortabantur. Sed iulius cæsar capuanus uir audacissimus: cum se a gallis æque ac cæteros sperni cerneret eo temeritatis

ꝓcessit:ut reginam ipse etiam de cæde regis temptare nõ formidauerit. Immemor enim tunc fuit sese iacobum in pandufellum sfortiamq́ uehementissime concitasse. Sed ea iniuria reginæ animo tenacius inhæserat. Quare astuta mulier mariti animum quo minus falleret maximo de se beneficio securum reddi:& de perfidi:quem oderat:iiuniis:uno eodemq́ i negocio ultionem sumi posse rata:cum iulius de regis nece iterum ageret:scelus primo uerbis detestata est:sermone postea longius producto:tam multis miserandã regni procerumq́ conditionem flebili deplorauit querimonia: ut concitum per se iuuenem ad facinus iflammauerit. Cumq́ iterato Iulius prima de regis nece uerba repetere pararet:quin tu inquit illa:omitte uana & impossibilia per iracundiam fari:ad octauam diem adesto:meliora ac certiora:pensato attentius consilio allaturus:abeuntiq́ & de facinore sententiam stare uultu ac gestu significanti:nutu & ipsa tacens significauit. Vix dũ arce digressus erat iulius cæsar: cum regina mœsto uultu:q̃etem suam scelestissimis hominibus inuisam esse:præfata rem uiro aperit: orat:oblecrat: obtestatur: cæteros huius nece ab simili audacia deterreat. Constituta igitur die octaua: introductus i cubiculum iulius:quæ in caput regis gallorũq́ meditatus fuerat:quo tempore:quo ordine geri oporteret reginæ edisserit. Et cum multa in barbarorum ingluuiem:superbiam:ihumanitatẽ q́ inuehi cœpisset:desilit quo latuerat strato post cortinam rex:eumq́ ad primam secuti uocem dispositi in secretiori cubiculo armati iulium corripiunt:& extractum ad arcis ꝓpugnacula securi percutiunt. Nec multi intercesserunt dies:cum regina ꝑ tanti iudicii fidem regi acceptior facta arce præter solitum ꝑmittitur exire. Tandemq́ octino caracciolo:& anichino morimillo: nobilitatis neapolitanæ uno:plæbis altero primoribus animos addentibus:in urbe remansit:& populo arma corripere iusso regni habenas recipit. magno enim impetu:maxima cum celeritate in iacobi magistratus præsidiaq́ facto sfortia primum liberatur:galli ubiq́ capti:opibusq́ quas cumulauerant ingentes nudati: pars abire iussi:pars trucidati:pars in carceres sunt coniecti. Regina exinde renouatis cum iacobo fœderibus:ꝑ quæ accitus uenerat:alterã oui arcem recæpit: cuius aulam postea iacobus uxoris fraude iterum captus pro carcere habuit hac una donatus libertate: ut quotiens esset libitum in reginæ concubitum uel ensem ad alienam de qua suspicaretur uim propellendam:accinctus admitteretur. Commiserat uero regina rempublicã marino bossæ equiti neapolitano. Sed cum insano illa amore alterum seriannum caracciolam deperiret:marinus sfortiæ operam serianno nauatis uiribus excluditur. Seriãnus magno seneschallatu:quã regnum habet supremam dignitatem decoratur. Is nobilitate generis:& ꝑmissa rerũ omnium potestate elatus:sfortiam:qui solus uirtute & potẽtatu & maximis erga se meritis par esse uideretur:eicere ac tollere statuit. Iussũ itaq́ trãs uulturnum contra seuerinatẽ comitem ducere in angulo ad stiphata circũuenire ac cõmeatu interclusum opprimere meditabatur. Quod cum rescisset sfortia: obsidione comitis soluta:pontem stiphatis:decepto custode occupat. Et octini caraczolæ; ac frãcisci mori milli equitum neapolitanorum seneschallo infestissimorum coniuratione fretus neapolim ad auroram igreditur:circumlatis reginæ signis:nullo repugnante i foro cum armata legione subsedit. Tũ populo frequẽti circunfuso quocunq́ plurimos uidisset conglobatos:cõtionabundus ferebatur:se reginæ uelit nolit:se nobilitati:ac populo neapolitano deditissimum:ea aduenisse causa dicens:ut oppressam:obrutam:conculcatam:ma

Octinus caraczolus

Sfortia uinclis liberat

Marinus Bossus

tus suprema
ƀ/

gni senescalli fastu:fastidio:& peruerso auaroq; christophori gaietani:ac illi similium cō
silio:reginam liberaret:regni calamitates:multorq; rapinas prohiberet:pinde rempu.ipsi
capesserent neapolitani ciues:probos:itegros ab regina:serianno & christophoro eiectis
suffici curarent:reginæ.regni.suo.regnicolarum honori.saluti idēnitatibus prouiderēt.
Ea populus magno accæpit applausu:nā cum illius nocturno cum structis i pugnam
aciebus ingressu præteritos oia misceri formido maxima incessisset:ea deliniti oratiōe:
& in spem maximam quietis adducti:sublato clamore fauores illi publicos sunt poll ici
ti.Q uāobrem sphortia missis per urbem bisello branchatio:& francisco morimillo :cū
equitatus parte reginam populi neapolitani & sphortiæ ductu dominam fore iussit ac-
clamari.Illi aūt per quosq; urbis uicos circūlari neminem inuenerunt cōtraria sentientē
Tāto populi fauore audētior factus sphortia: admouit exercitū castro nouo:i corrigiis-
q; uico urbis cælebertimo resedit.Interim turba plurima ad reginam cōfluxerat. Cui il-
la.ite iquit:amici familiæ diracensis:fidelis populus: pditorē sphortiam:rusticum homi
nem iterficite: lacerate:equitatum diripite: eius etenim liberate oppressione tūc primū
reginam:tūc primū sociā uobis & beneficam mihi licebit eē.His accēsa uocibus plæbs
prædæ simul ihiās:arma corripit:& sphortiam cui nulla de ui suspitio eēt:ex improuiso
adorta:legionē prius q̄ acies strui posset dissipat: pallantem agit. Amissis tamen sphor
tia equitibus: ad sexcētos uia puteolana quæ dicitur pedagrota in agrum delatus:cum pedagrota
legione perisset:nisi acerarum comes reginæ ifensissimus:isano sibi consilio illum intra
oppidum admisisset.Eo nāq; oppido potitus sphortia:bello & quidem acerrimo neapo
litanos agitare cœpit:p nūcios epistolasq; ptestatus:se:qui reginam ut ante dominā du
ceret:populumq; neapolitanum diligeret:pessimis reipu.gubernatoribus bellum itulis-
se:quibus eiectis prædonibus:fidelē ut antea illis opam subiectionemq; exhiberet. His
compulsi malis neapolitani nobiles plæbeiq; summis hactenus odiis dissidere soliti:con
sensu unanimi:regina inscia:uiros ex oi ordine deligunt:qbus reipu.cura eēt demādata
Hi reginam minis prece apud illam efficacioribus coegerunt:ut fœdus cū sphortia fe-
riret:p quod dāna restaurarentur sphortianis illata.Singulis præterea pricipibus italiæ
de fide:integritate:constantia sphortiæ scriberet regina:quæ multas prius de illo calūni-
osas scripsisset epistolas.Restitutus deide ad magni comestabilis dignitatē sphortia: in Sphortia
gratiam cū regina eo rediit pacto:ut i uim iuramēti quod solenniter iteruenit:uterq; de- magnus co-
latores nedū nō exaudiret:sed delata alteri renūciaret:& pro cōmuni partiū tutela iposi- mestabilis
tus e castro nouo præfectus:cui sphortia plurimū fideret:franciscus ortonēsis reginæ pa
riter fidelissimus:pmissa sibi ex formula facultate:ut nullo utrosq; admitteret tutaretürq;
discrimine.Actus demū i exiliū seriannus:& iacobus rex martimo pōtifice romano:per
iordanū colūnēsem sibi germanū:sphortiæ precibus impetrāte a regina liberatus ē.pri- F.ortonēsis.
mo itē fœdere renouato:ut comitis nomine:ac pmisso tarentino comitatu contentus:io-
annā pmitteret dominari.Is tamen regni:quod degustatū anxio affectaret aio: cupidi-
tate ardēs eo processit igratitudinis:ut sphortiæ exitiū quæreret:reginā pariter i illis q de-
lendo sphortia necessario intercessissent rerum motibus:fallere meditatus.Ipsa item quæ
accæptū eiecti serianni uulnus corde gestaret: ultionē de sphortia siticns:marito cōsen
serat:& cūctos ferme regni primates in sphortiæ caput curauerat cōiurare.Ea sphortiæ
cum patefacta essent animo anxius perterritusq; quo pacto tantis euaderet insidiis:su-

Ioãnes arcolanus.

os cõsulebat. Cæteris aũt salute desperata abeũdũ censentibus: ioannes arcolanus fauentinus: uir cælebratæ in eo regno prudẽtiæ paratam eẽ uictoriã: si sphortia annueret: hoc pacto ostendit. Reginã inqt q tibi aduersam & iplacabili odio inimicam reddidit seriãnus a cõplexu eiectus: propiciã fauentissimãq; faciet restitutus. Efficax uero supra spem fuit ioanis cõsiliũ. Seriãno nãq; petẽte atq; efflagitante sphortia: ab regina ea conditione in patriã reducto: ut duos qui eẽnt illi liberos: sphortiæ daret: fidei & reconciliatæ gratiæ obsides: regina ambos eodẽ pene loco habere cœpit. Id cũ uidisset iacobus: cõiurationẽ fraude uxoris detectam intelligẽs: de fuga cœpit cogitare: forte in ancoris stabat ad nea

Tarẽtũ uendit̃ ioãni antonio ursino

politanũ littus genuẽsis imperialium nauis igens. Ea secrete cõducta Iacobus simulata p littus deambulatione: scaphã cõscẽdit: ad nauiq; delatus: tarentũ adnauigauit. Q uã urbẽ cũ regina potenti obsedisset exercitu: iacobus paulo post uendidit ioãni antonio ursino: quẽ postmodũ regina ornauit illius pricipatu. Deinde iacobus in gallias delatus religioniq; addictus anachoritæ pallio utebat̃. Interea cũ braccius montonẽsis i pusio. tu

Braccius mõtonensis

derto: & plærisq; ciuitatibus ac oppidis ecclesiæ tyrannus & belli dux ætate sua excellentissimus romanã agitaret ecclesiã: Martinus põtifex romanus ad opes regni: quod feu

A marti. pa. ioanna regina coronat̃

datorio iure suũ eẽt: conuersus: ioãnam coronauit: cũ illa pactus: ut triũ milliũ equitum præsidio sibi & ecclesiæ opẽ ferret. Datũ est e uestigio id negociũ sphortiæ: quẽ seriãnus ꝗlõge cuperet ablegari. Is ad comparãdã auctoritatẽ uexillifer ecclesiæ a romano pon

Sphortia uexilifer ecclesiæ.

tifice declaratus: cõtra bracciũ duxit: agros et ut bẽ uiterbiẽsiũ ifestãtẽ. Oppositis parua intercapedine legionibus: duces collatis signis prælio decertare statuerãt: sed cũ sphortiæ consilia pfidi braccio ,pdidissẽt: & mõtisfaliscoꝝ oppidani ecclesiæ subditi: nec pmissos suppeditassent cõmeatus: nec ut iussũ eis a põtifice fuerat: illũ intra oppidũ admisissent:

Sphor. ad uiterbiũ uicit̃

prælio supatus maiorẽ legionis partẽ amisit. Q uod cum eẽt reginæ & seriãno nunciatum: aduenisse tempus rati: in quo sphortiã inimicu homine ulcisci possent: nullo ecclesiæ aut põtificis dãni respectu habito: cum hoste braccio fœdus iunxerũt: uectigaliaq; regni: ex quibus stipẽdia sphortiæ impẽdi: eo proficiscẽte fuerat cõstitutum: nouis & oi

inc pfidia.

obligatione liberis redẽptoribus locauere. Eã mulieris pfidiã ægre: ut par erat: ferẽs sũmus põtifex: pace cũ braccio quibuscũq; potuit cõditionibus firmata: Ioannaq; regni

Io. regina regno priuat̃.
Lu. andega. rex declarat̃

feudo ac dignitate priuata: Ludouicũ andegauensem: ex regia francoꝝ stirpe: sphortia instãte accersitũ: regem siciliæ declarauit. Tũ sphortia a pontifice pecunia adiutus: præterq; hostiũ spem in regnũ reuersus: signa militaria remittit ioannæ: & se illi hostem denunciat affuturꝰ. Eo impulsa metu ioãna: Alfonsum arragonũ regem: qui se tutãda per

Alfonsus taraconensis a ioãna re. ã filiũ adoptat̃.

trinacriæ uicinitatem: & regnoꝝ potentiã idoneus sit uisus: in filium adoptauit: nec tumulo: ut aiunt: parieti regina icubuerat: si nouos hostes attereret: nõ hunc etiam regem queẽadmodũ antea omnes: quibuscũ aliqua sibi fuerat amicitia: muliebri leuitate instituisset deludere. Is enim impiger adolescens: animoꝝ plenus: res magnas gerẽdi cupidi

alfonsi

tate accensus: medio tunc expeditam pelago: classem in armis habebat: quã ab famosa bonifacii corsicæ castelli oppugnatiõe reduceret. Id quale factũ fuerit nõ ab re existimo recensendũ: ut cuius pricipis uiri multas & cũ genuensi populo: & cũ plærisq; italis externisq; habitas cõtentiones editasq; pugnas: scripturi sumus audaciæ & fortitudinis ty

Classis taraconẽsis.

rocinia referamus. Contraxerat classem ex omnibus citerioris hispaniæ arragonẽsi barchinonẽsi & trinacriæ regnis suis: onerariaꝝ tredecim nauiũ: triremium uigintitrium: at

mamentis bellicis & cõmeatibus munitissimã:& ad idus augusti mensis bonifaciũ corsicæ genuensiũ isulæ castellum obsederat iprouisus. Est autẽ ad meridionalẽ corsicæ plagam maritimus sinus:qui mille passuum longitudine:tortuoso tamen canali protensus stadii unius latitudinẽ habet:& cum uasta sit aquarũ altitudine igentes ferẽte ceteras naues nullas ꝑ montium spõdas admittit maritimas tẽpestates:in eius sinu ad ingredientium dexterã bonifacium oppidũ in saxosa & ab tergo inuia situm rupe:eã ad partẽ: qua maritimos attigit fluctus:mœnibus propugnaculisq; eminẽtibus est munitũ:huc loci cũ classe delatus rex:postq̃ se primo conatu frustratũ uidit: ducta in medio canalis tractu: ab utraq; ripa abienarum trabiũ triplici ordine cõnexarũ cathena:& genuenses ab ferendo clausis præsidio arcere:& oppidanos longa obsidione cõstituit ad deditionẽ ꝑducere. Ea genuẽsis dux & ipse impiger thomas fregosius cõptũ habẽs:classem parat onerariarũ septẽ nauium maximarum præfecto illi ioanne fregosio fratre suo:circiter ãnos uiginti nato. Sed cum earũ nauiũ quæ forte aberãt quibusdã expectantibus cõscribendis turmis:cõmeatuq; iponẽdo septẽber elapsus eẽt:tãtisp mensesq; octobrẽ: nouẽbrẽ: ac maximã decẽbris partẽ:tẽpestatibus desæuit mare:ut genuæ portu classis exire nequeerit. Interea bonifaciẽses:cũ nulla apparere præsidia cernerẽt:datis obsidibus primorũ filiis uiginti:oppidũ intra kalendas ianuarias nisi genuẽses subuenissent reddere pacti erãt. Borea postmodũ ꝑ christi natalem: secũdo in corsicam ĩpetu ꝑferẽte:ocius delati genuẽses:ante ipsas canalis fauces paululũ in ancoris constitere:& sub ipsum diei posteræ meridiẽ:uentos nacti cũ æstu maris secũdos:corporibus curatis uela dãtes in hostẽ nauigauere. Primus oium iacobus benisianus:uelis crepitante malo plenis:ferrato prioræ pectoreimpetu facto irrũpẽs:disiectas repulit cathenæ trabes. Subsecutus inde est cũ maxima oium:quas ætate nr̃a ꝑtulerint maria nauium:cui ab specie mons niger fuit nomen: raphael de nigro. Tertius & tanti ausus postremus fuit ioannes fregosius:naui item maxima babiliani de nigro ĩuectus:cæteræ quatuor non prius anchoras sustulere:q̃ primas cõsertã hostibus manu audacter resistere ꝑspexerũt:nec tamen ullo cominus præsidio sociis affuere:sed inanibus clamorũ minis:& proiectis eminus spiculis territauere hostem. Reiecto trabiũ obice rex alfonsus maiores ex suis decem naues:triremes tredecim ad sinistram sinus partem contrahens:reliquis oppidũ inter & prælii locũ arcendis a pugna oppidanis cõsistere iussis: hostibus est congressus. Curauerat uero is quosdam manipulos: partim de minoribus nauigiis:partim de mõtiũ quæ ꝑminent christis:ubicunq; opus esse intelligerent:laborantibus opem ferre: hostesq; latera interpugnãdum detectos missilibus uulnerare:multa quoq; disposuerat ad eam ripæ partem machinarũ genera:quæ nauibus cõtineri solita:ictu ex solido potentiore naues hostiũ feriebant: ut integris pene quernis texta trabibus:mons niger:plurimis bombardarũ ictibus collisa: ægre ꝑ diem illã supra undas fuerit sustentata:mortes:uulnera.incendia.sanguinem.uiros mari submersos:& partis utriusq; stragem referre operosum fuerit. Quod cõstat cũ septem horis incessanter esset pugnatũ:fessus cõfractusq; uterq; exercitus:uicisset ne an uictus esset dubius sine classico:sine iperio præliũ diremit:& plurimis affectas damnis: sed gloria cumulatas maxima tres primas genuẽsium naues subsecuti quatuor ignaui gubernatores simul bonifaciũ petiuere. Quo appulsi cũ fame cõtectos oĩfariã rerũ cõmeatu iuuissent oppidanos die quinta constituũt genuã reuertendũ. Qua uero maxi-

Genuenses nõ icruenta uictoria uicerunt.

mos apud regem apparatus ipsis exitu prohibẽdis uidissent fieri:nono & antea inaudi
to telorũ genere uiã sibi hac ratione per repugnãtes hostes medios iuenerũt. Veternosã
eteni quæ apud bonifacienses ꝑ derelicta erat nauiculã: arida cõpletẽs materia picẽ sul
phuraq; in puluerem cõtrita affatim īpfũdũt:& paucis qui uela temonẽq; pro canalis
tortuositate dirigerẽt impositis militibus:scaphã puppi alligãt:qua se illi ad integras na
nes:cũ urgeat necessitas saluos reddãt:uẽtos exĩde ad aurorã ualidos nacti:una oẽs sol
uunt: & tãq̃ præcedẽtis uiã:singuli ordinẽ statuissent tenere:cariosam præmittũt mino
rem. Eos soluisse & plenis aduẽtare uelis arragonẽses cõspicati:structas prius e regione
ad utranq; canalis ripã duas nauiũ triremiũq; acies cõiũgũt:ut nullus genuẽsibus in al
tũ mare:nisi ꝑ arma & fractã hostiũ classem exitus linqueret. Tãtisq; uirorũ pugnã po
scẽtiũ clamoribus:tantis buccinarũ strepitibus:tantis crepitibus bombardarũ:inibat præ
liũ arragonẽsis:ut tacitũ in retia & carcerẽ ꝑduci diceres genuẽsem. Quã primũ autem
hosti appropiquauit nauicula:tũ iniecto sulphuribus igni milites retro ĩ scaphã ruerũt.
cõflagrauitq; illico nauicula & flãmas quaquauersũ q̃ lõgãs euomuit :ardẽtibus tamen
uelis pro ĩcœpti cursus ĩpetu ĩ hostẽ ferebatur. tũc eligues ad eã horã genuenses terribili
sublato clamore:pugnã poposcerũt:sed territi amẽtesq; arragonẽses:pristini acierũ ordi
nis obliti:qua cuiq; tutior apparuit ad alterã ripaꝝ uia:dissipati fugerũt:facta tãto ausu
uia:sine obstaculo trãseũtes septem naues cũ ĩgenti gloria genuã rediere. Et alfõsus rex
soluta post q̃triduũ obsidione datos adducẽs obsides ad trinacriæ littora se cõtulit. Vbi
cũ paucissimis substitisset diebus ab ioãna secunda præsidio aduocatus:& ꝑ cõscripta so
Adoptatur ĩ lẽniter fœdera :ut supra diximus:fuit adoptatus. In cuius ad ciuitatẽ neapolitanã aduẽ
filiũ Rex ta tu: bracciũ regina ĩ stipẽdia cõscripsit. Et põtifex romanus tartaliã lauellẽsem eq̃tũ mille
raconensis a q̃ngẽtoꝝ ductorẽ sphortiæ adiũxit. Pari aliquot mẽses fortuna bellũ ẽ gestũ: sed tarta
ioãna regia. talia quem hostibus cõsentire cõpertũ est:securi percusso: sphortia pecuniis exhaustus:
quas nullus diu subministrasset inferior eẽ cœpit. Quã nactus occasionẽ braccius ma
Tartalia. gno uir animo:maiorisq; cõsilii:pacem ea rõne cõstitui curauit:ut cõtinẽtes perusio ti
fernates:ciuitatem castelli uocãt:sibi subiũceret:& destinato regni apuliæ: quod affecta
ret bello ꝑopportunã urbem aquilã furconensiũ recipere posset. Paucis post firmatam
eã pacẽ elapsis mensibus:rex arragonũ ioãnæ reginæ ĩstabilitatẽ:iacobi illius uiri cætero
rũq; exẽplo edoctus:arces neapolitanas mari expositas præsidiis firmauit:& serianum
magnũ senescalcũ ĩ uincula cõiecit:reginæ proteruiam pariter ne talia ĩ posterũ cõmitte
ret compressurus. Quod cũ astuta & fallẽdi artes callẽs mulier præuidisset:aptam de
Ioãna regi rege suspitionem præ se tulit. Quãobrem alfonsus rex :illã in neapolitana arce:quam
na obsidet. uocant capuanã: quo se contulerat obsedit. His coacta malis ioanna: sportiæ auxiliũ de
nuo implorauit. Qui cũ e uestigio affuisset:arragonẽsem cum apparato exercitu extra
Taraconẽsis urbis mœnia obuium fudit fugauitq;:& reginã castro eductã:ad auersam urbẽ perdu
clades xit ĩcolumẽ. Neapolitanis uero dubiã regi & regiæ exhibẽtibus obediẽtiã arragonẽses
paratissimã adduxerunt classem:cuius copiis urbi per castellum nouum admotis inter
utrosq; diu acriter est certatum. Tandem factionis alterius ciuium fauore adiutus su
Alfonsus ob perat arragonẽsis. Qui ciuitate potitus:partem mari expositam diripuit:incẽdit. Tunc
ingratitudi regina alfonso ob ĩgratitudinem adoptione priuato:ludouicum andegauensem a mar
nẽ priuat tino romano pontifice:sphortiæ suasionibus: ut ostendimus: pridem accitum: qui ro

mæ substitisset:in filiũ adoptauit. Et bello renouato braccius ciuitate castelli potitus: ad
urcanos samnites:quorũ oppidum dicũt lãcianũ:cum legiõe se cõtulit: cui sphortia fuit
obuius:ducibusq̧ magno aiorũ ardore:ac pari potẽtatu oppositis:post leuia quæ sæpenu
mero cõmissa fũt prælia: collatis signis ẽ pugnatũ. Inferior ea pugna braccius retrocessit
quẽ sphortia paribus isecutus ẽ castris. Nec multi itercesserũt dies:cũ fortunã ambo ma-
gnis tẽptaturi ais iterũ apud maritimã freutanã uillã:quæ dicit̃ frãchauilla:cõgressi sũt
In quo prælio braccius itẽ iferior:trãs aternũ:q̃ fluuius ẽ pischaria:se recepit. Eũ isecutus
sphortia:uictoriã i manibus certã habere cõfisus:ad aternũ se cõtulit:amnẽ præaltũ: qui
nullo loco nisi ad hostia:cũ recedẽtia p fluxũ maria illũ exonerauerint:uadari põt: forte
tũc icertũ erat cederẽt ne an reuerterent aquæ:& leni motu itumescebat mare. Id cõspica
ti primã ducẽtes aciẽ milites sphortiani i ripa substiterãt:nec erat:q̃ prior:ut uada tẽtaret
adduci posset: cũ adueniẽs ardenti aio sphortia:mare inter & fluuiu:qua ripæ i litus ab-
eunt:amnẽ traiicit:nec prius ulteriorẽ attigit ripam:q̃ eadem reuersus ẽ uia. Id cũ secun-
do fecisset militẽ redditurus de trãsitu securũ:parũp substitit:& cõuocatis qui ordine se-
queret̃:puerũ præmisit christatã illi præferẽtẽ: qua i prælio utebat̃: cassidẽ preciosã. Ex
inde subsecutus ipse puerũ alta uoce qua pgeret dirigebat. Iã mediũ amnẽ puer supera-
uerat:cũ siue timẽtẽ destituerat cerebrũ:siue uortigo equũ parte absorbuisset posteriore
supinus i clunes equi sola galleæ crista aquis eminebat. Tũ clamore illũ ne timeret exhor
tatus sphortia:p medios fluctus equo præteruolat cõcitato:puero manu subleuato: ipse
ab fluctu:q̃ i tẽpestatẽ crescere occeperat submersus occubuit:nec moriẽs tũc uisus: aut
postea mortuus ab diligẽti cura reqrẽtibus ẽ reptus. Exercitu illius tũc tẽporis i diuersas
lacerato partes: braccius aqlã illico securus obsedit:& arragonẽsis rex reginã inermẽ: ac
auxilio destitutã facillime oppressisset:futurũq̧ ꝓpediẽ apparuit: ut põtifice romano:re-
gina:& lodouico male habitis:arragonẽsis bracciusq̧ ea parte dimidia italiæ:quæ a peru-
sio ꝓtẽdit̃ i calabriã:potirẽt̃. His ipulsus causis rõtibusq̧ philippus mediolanẽsiũ dux:
qd lõge digressi supiore diximus loco:ingẽtis gloriæ facinus:fauores sibi i italia cõpara-
turũ maximos ẽ aggressus:tectarũ nãq̧ tredecim nauiũ:triremiũ.xx.unius:& biremium
quos uocãt brigãtinos.iiii.præter aliã nauigiorũ multitudinẽ:classẽ apd̃ genuã armauit:
& præfectũ illi ipatorẽq̧:siue ut gẽuẽses appellãt quotiẽs magnorũ.xxv.nauigiorũ classẽ
armãt: admiratũ dedit guidonem torellũ origine mãtuanũ:terrestris rei militaris pitissi
mũ:maritimæ ṽo ignarũ:fuit ea classis potentissima:& quã genuenses:si admiratũ habu
issẽt ciuẽ:ad debellãdã trinacriã ducturos cõstat. Sed cũ uiro parẽdũ eẽt peregrino:mœ-
sti ĩpata facessere negligebãt. Atq̧ cõstat:plurimos ex primoribus ciuitatis:q̃ carmagno
lã tũc gẽuæ gubernatorẽ: a quo classis parata fuerat: credidissẽt eius admiratũ ĩꝑatorẽq̧
futurũ: ob eã mutationẽ admirati militiã detractasse:nãq̧ audita ducis mediolani de gui-
done ad id recipiẽdo uolũtate:adolescẽtes ipitioresq̧ uiros in cõmissa sibi nauiũ triremiũ
q̧ gubernatiõe substituerũt. Appulsi gaietã:quæ arragonẽsi parebat:illico receperunt. de-
lati exinde neapolim:iacobi caudolæ:q̃ arragonẽsi militabat:& ad eos defecit:auxilio:ur
be sunt potiti:& arce intrinseca:quæ dr̃ capuana:uiribus expugnata alias mari exposi-
tas:q̧ eẽnt arragonũ præsidio firmissimæ:nullatenus attigerunt. Vrbe uero liberata orã
apuliæ maritimã circunlati genuẽses:oia i ioãnæ dicionẽ redigi curauerunt. Interea tho-
mas fregosius:quẽ primum florẽtinis cõsẽsisse ostẽdimus: cõcitatis i magnãq̧ manum

Ludouicus andegauensis adoptat̃ i filiũ.

Sphortia in mari mergitur dũ itẽtus est ne puer eius mergat̃

Classis genuensis

Guido torellus

Gaieta

Neapolis

Thomas fregosius

coactis ripiarum: geūz oppidanis coloniisq;:& florētino peditatu munitus oīa circū genuā īfestabat. Cui sese adiunxerat Ianloisius aliiq; familiæ fischorum potētissimæ primores:patria exulātes. At arragonum rex alphōsus:acceptā apud neapolim iniuriā: i lodouicum andegauēsem referēs:quasi uero oblatā reginæ adoptionē:oblatūq; itē a philippo classis præsidiū renuere debuerit:massilia andegauēsium familiæ subiectam:cum classe quam ex mari ifero reduceret:ex itinere deflexit. Et urbē i qua nihil tūc hostile timeret:iprouiso aggressus:primoq; impetu prius occupauit:q̄ unde a gbusue fieret uis:massilienses scire potuerint:ablataq; præda igenti præsertim uasorum sacris deputatorum: cū ipsis sanctorum reliquiis ualētiā cōtendit. Varie etiā p ea tpa apud forūliuii pugnatū erat:discurs̄ioībusq; frequētibus:agri uicissim uastati. Sed a quis limoq; altissimo:ut est regionis natura:per hiemem oia obtinētibus:utriusq; partis miles sese oppidis cōtinebat. Aucti tamē copiis erāt florētini:& angelū pgulanum cum sexcentis equitibus i romādiolam miserat philippus. Eo tunc lugi:& sicco forliui hiberna ducētibus:fabritio i lōbardiā reuocato: motuū huius mōti i romādiola concitatorum auctor pœnas dedit:lodouicus aledusius lucretiæ genitor: quē retēto reobaldo:& imolēsibus cupide nimis forūliuium missis rebellionis illius cām fuisse:principio diximus. Is & eni lodouicus licet se philippo iuisso sciret:q; florētinis dudū cōsēsisset:& possibile filiæ opē tulisset:bello tamē apte nōdū erat iplicitus. Nā quia imolā uicariatus ecclesiæ titulo gubernaret:sub pōtificis romani & eius legati umbra:ab incursioībus philippēsiū illesus seruabat. Eā i tātis regum turbinibus quorum ipse diceret florētiæ auctor:sibi callide paratā securitatē:idigne:ut par erat:ferētes florentini nullo qd postulasset præsidio illū iuuare uoluerāt. Hic nulli partiū apte inimicus:nulli itē satis carus:sese ut dicebat mediū:& utriq; cōem exhibebat:forte accedit:militē natiōe anglariēse:q; faber ferrarius:i arce imolēsi fecisset stipēdia:& simul fabrilē præstitisset opā dimissum a lodouico:& debitis:ut dicebat fraudatum stipēdus:forūliuii diuertisse. Eum delo douico palā obloquētē:forte exaudiuit philippo militās q̄spiā:afferētē:si quā do lodouicus sese bello imisceat:facile futurum:ut patria pellat:qui oia p auaritiā negligeret:arcesq; i primis haberet pene derelictas. Quod cum sicco renunciatum eēt fortunā tēptari placuit. Et pergulano i uiā flaminiā secus bolognēsium ducere iusso:ipse constituta nocte fabrum & ppaucos adducēs comilitōes silētio ad arcem duxit. Dies illa erat nonam februarii quarta & p hiemis frigidissimū sidus aquas i lacū glaciē cōcreauerat gelu. Tū ad eā:quæ in nimia custodū raritate minus asseruaret arcis partē:ciuitati iminentē:p cōem arci & ciuitati fossā alta glacie pmeabilē:ingressi muro adhæserūt:& perticæ ifixū pcerissimæ ferreū arpagonē:ab quo pēderēt cōtorti i scalā funiculi:admouerūt: quā ferrea manu propugnacula mordicus capiēte decem cū fabro milites obreptentes:mœnia scādūt:& magno ingressi silentio sedentes ad ignē uigiles cum improuisos adorti cæpissēt arce potiti sūt. Exinde siccū angelumq; prius cū copiis admiserant: q̄ sibi inepte securus quid apud illā fieret intellexerit lodouicus. Die interim appetente angelus dispositis circum urbem stationibus:ne aliqui emigrarent lodouicum ad se uocari in arcem iubet. Renunciauerāt uero illi sæpenumero qui circum urbis mœnia dispositi ea nocte fuerāt uigiles strepitum armorum hinnitūq; equorum: circa urbem maximū exaudiri:qbus obstinate responderat:cōmissum ipsi uigiliarum munus diligenter exequerentur cætera sibi ut antea relinquerent curanda. Quaobrē ad nuncii a pergulano missi uocem su-

Massilia diripit alfons.

Angelus pgulanus Lodouicus aledusius

Arcē imolēse siccus occupat

bito pauore attonitus currentes ad arma ciues conuocat:angelo autem qui dudum sibi
fuisset notus:eum iterato blande si obtemperasset:& minacibus uerbis si uim aliquã para
retracti iubente:sese captiuũ lodouicus exhibuit:pauca præfatus:ut ciuitatis nulla tenus
demeritæ misericordia illũ caperet:se uero q̃ maturo perduci curaret ad mediolanẽsiũ du
cem quẽ sibi nõ dubitaret misericordem ꝓpitiũq; futuꝝ. Superfũt:q̃ pristinæ huius dici
cenæ lodouici interfuerunt:uiri graues. Eũ ferũt:q̃ apprime doctus:sẽp cũ eẽt a mune
ribus publicis ocium:libros in manus sumeret:codicem multa cõtinẽtem:q̃ semp in tri
dinio lectitaret:de beltrandi aledosii manibus petiũ aperuisse:& penultimã eius pagi
nam legi iussisse. Beltrando autem:ut erat iocũdus:notã nimis eẽ fabulã quæ milies au
ditoribus repetita fuisset:respõdẽte:qn tu inqt uelim accurate legas. Nã qd tacens primo
mecũ reputabã:paꝝ abfuit a ueritate astrologus:quẽ uides genitori meo de me tunc uix
bimulo:nõ astrologiæ iudiciũ:sed ꝓpheciã scripsisse:quẽ enim scriptura hæc astrologi il
lius:reꝝ meaꝝ excidii fatalẽ prædixit:cũ forem id ætatis:cuius me nũc eẽ non ignoras:di
es is fuit:q̃ lucretiam unicam mihi natam:in foroliuiensium furorem incidere fecit: nec
paruam censeri doctrinam astrologi dixerim:q̃ paucoꝝ mẽsium errore facto tã remoti
tpis rẽ futurã prænunciauerit. Factus itaq; in potestatẽ angeli ꝑgulensis lodouicus:op
pida & agri arces e uestigio reddi iussit:& in lombardiam perductus:in famosumq; mo
doetiæ carcerem coniectus:astrologi de rei suæ excidio iudicium tunc certius: q̃ ut bel
trando responderat in lucretiæ incommodo adimpleuit.

Lodouicus aledusius cõiicitur

Blõdi forliuiẽsis historiaꝝ ab iclinatiõe Ro.ipii decadis tertiæ secundus liber incipit.

VDITA lodouici clade florentinus populus uehementiori q̃ unq̃ an
tea aio:ei bello cœpit incũbere. & ut omnes curas cogitationesq; in id so
lũ ciuitas coniiceret plæbiscito edixit:capitale ciui priuato ue magistra
tumue gerenti fore : qui de pace cum philippo ineunda referret:aut pro
ponenti externo censeret respondendum. Admonuerat etiam imolense
factum cardinalem senẽsem bononiæ legatũ:ut sibi magis q̃ philippo oia audẽti crede
ret: q̃obrẽ q̃ bononiense ærarium aliena præsertim potius q̃ rei ecclesiasticæ causa:supra
uires exhaurire nollet:fœderibus cum populo florentino propalam initis:illorum præsi
dia per agrum bononiensem disposuit:ut quas in posterum philippus in romandiolam
mitteret copias:accessu ꝓhiberet. Id cum philippus intellexisset:recentis beneficii:qd põ
tifici romano i neapolitano negocio præstiterat:memoria cõfisus:multa apud illũ de car
dinale senẽsi legato bononiæ questus: q̃ se de ecclesia benemeritum florentinis postpo
neret:ttimo illos haberet belli socios:se inimicũ:orauit:cõem utriq; iuberet fore:alioqu
bellũ qd ecclesiæ legatus iniuste simul & ingrate inferret:nõ i ecclesiã referre:sed in sub
iectũ legato bononiẽsem populũ:cõminatus. Annuens philippi precibus põtifex maxi
mus:i uerba postulationibus eius:legato dat epistolas:quibus perlectis:cum mandata il
le pontificis sibi curæ futura respõdens:agro bononiensi florentinis æque ac philippẽsi
bus interdixisset:reclamauit philippus:nequaq̃ pariter utrisq; utilẽ uel dãnosum fore trã
situ:quo interdiceretur partibus a legato. Cũ unicus:uel q̃ accõmodus suis copiis:p agrũ
bononiensem:in italiæ intima sit accessus: & illo econtra :sine incõmodo careat florenti
tinus: Tandem cũ legatus aliq̃diu philippo obsecũdare renuisset:subornatũ põtifex are
latensem archiepiscopum:quem in gallias oratorem destinasse simularet:bononiã misit.

Insolens decretũ p.flo.

Bononia

Quo gubernatore rem bononiensem ex philippi sententia gerẽte:& guidantonio mãfredo suis adiuncto partibus. Fuerũt illi quæcũq; mediolanũ foroliuiũq; interiacẽt expedita. At florentini mediolanẽsem regni apuliæ fauoribus:& põtificis amore:ob illius recupationẽ auctũ uires etiã in romãdiola geminasse uidẽtes:oĩa summis conatibus mẽtarũt. Sed cũ illũ maxime initi genuæ uiribus itelligerẽt:sũmã illa ad rebellionẽ cõcitanda adhibuerũt curã. Exasperatũ itaq; i eũ:ardẽtẽq; animis arragonẽsem igenti adiutum pecunia:in belli genuensis societatẽ:facile concitarunt:qui germanũ dignitate ex gentis more infãtem petrum nomine:cũ paratissima triremiũ.xxiiii. classe imisit. Quo apud liburnum expectãte:thomas fregosus nicolao ac ioanne loisio fliscħis:plurimisq; genua extorribus:ad se clam uocatis:eã cõscẽdit classem:florẽtinorũ itẽ copiis munitissimam: quæ ad diẽ iduũ aprilis quartã soluens:posteræ noctis cõticinio genuæ est apulsa. Tunc uario tibiarũ cantu:& nautarũ applausu:qualẽ reduces i portu edere cõsueuerũt facti clamores subsecuti sũt ingentes:aduenisse fregosiũ nũciantes. His auditis uocibus concurrũt ad portus molẽ ciues:alius aliũ exhortãtes: ut arragonẽsi florentinoq; acerrimis hostibus resistatur:eductisq; ex nauali:in portus hostia:quæ inerãt nauibus:& bõbardis i hostẽ piectis:cõuicia i extorres opprobriosa dixere: q adduci potuerint:ut arragonẽsium classe aduecti redire i patriã affectarint. Sole autẽ orto thomas nihil tumultus i ciuitate suscitatũ itelligens:cõcitãdis ad rebellionẽ agrestibus riperiæ oriẽtalis: classem circũduxit:& capto portus delphini castello:illius opportunitate fretus. utrãq; riperiam

Portus delphini capit'

æstate illa uariis plurimisq; affecit icõmodis. Itaq; fregosis fischisq;: genoã terrestribus locis acriter prementibus: philippo duci proculdubio rebellaturã fuisse cõstat: nisi acerrimo hosti cathelano se pmittere ueriti fuerint genuẽses. Florentini uero licet tanti circa gennã conatus:non satis ex sententia successissẽt:illis tamẽ nullatenus neglectis:bellum romandiolæ instaurarunt. Carolum nanq; malatestam:qui ad illa usque tempora:nulli partiũ aperte cõsensisset:i sua cõscriptum stipendia:supremum declararunt:cum pandulfo fratre nouis item aucto stipendiis:belli ducem. Et carolus quidem copias quas ubiq; respu. florentina haberet equestres:pedestres uero quæ genuensi superessent bello contraxit sex milium equitum totidemq; peditum mercenariorum: atque agrestem multitudinem alium similem exercitum numero cõfecturã. Hisq; copiis ad pontẽ ronchi coactis:castra apud forumliuium ad primum lapidem carolus est metatus. Solum tunc philippus siccum montagnaneum:cum primis quos adueniens duxerat equitibus quadringentis:in foroliuio habebat:ceteros omnes paucis apud lugum imolamque sub boniohanne tracto: & perino turco retentis: in lombardiam: ac si romandiolæ bellum sperneret:reuocauerat. Fauentinus uero conquirendis conscribendisq; militibus intentus segnem tunc philippo:aut nullam operam exhibebat. Premebat forumliuii carolus: & cum multa in urbem ex agro commeatus importaretur copia:motis castris: flumanam: saturanumq; castella cæperat:ui expugnata. Deinde cum pestilentia graui ciuitatem laborare intellexisset:castra solito propius admouẽs minis apparatuq; q̃ poterat maximo illã terrebat. Crebre tamẽ p singulos dies fiebant ab obsessis eruptiones: nec ulla erat populi florentinum lucretiamque odentis suspitio rebellionis: qui tamen hactenus hostes superare consueuissent foroliuienses ægre obsiden ferentes: subsidia a philippo

Carolus malatesta

militi:frequentibus nunciis flagitabant:lugum item eo tempore:ex propinquis circūstā-
tibusq;massa zagonaria:& sanctagata castellis:quæ castroꝝ de industria metatoꝝ spe-
ciem haberent:albricus ferme obsidens:imolensem agrū cōtinuis excursionibus prǣda-
batur.Ea philippus si diutius negligerētur:aliq̄ parere cladē ueritus:angelum pergula-
num cum quatuor equitū milibus:peditibus mille e lombardia dimittens:i romandiolā
cōtendere iubet.Qui profectus parma:quartis castris apud lugum consedit:eoq; con-
silio prius contra albricum ducere statuit:ut uel solum imparēq; uiribus:i paruis oppri-
meret castellis:uel si carolus:qua erat magnitudine animi opē ferret:forolu iuienses obsidi
one interea leuarent̄.Compto de angeli copiarūq; aduentu albricus:qui sese cum cohorte
ad eā diē i massa oppido:cōtra uim q̄tumuis maximam munitissimo continuisset:se cū
paucis contulit.Zagonariam castellū:decem ab lugo stadia distās:qđ ambitu breuiscu-
lum:uallo ueteri & fossa erat tenuissima imunitum.Id autē imprudēterne:an perfide:ut
postea cēsuerūt florētini:factū fuerit:in utrāq; partem inclinās fama:dubium facit:quic-
quid fuerit:insecutus illū euestigio angelus cū omnibus copiis circūsedit:& ne eruptiōe
facta etiam solus euolaret:accitis ex ꝓpinquis imolæ agro & lugo fossoribus:repagula
portæ opponens:fossā castris lanssimā circūdedit:uiam exinde rectissimā:quæ lugum
a zagonaria perducit:fossa undiq; cōmuniuit:ut si qua maior q̄ tolerare philippēses pos-
sent:ab hoste uis fieret tuto i lugēse oppidū se reciperent.Dū tameo operi fossores uacant:
angelus partitis copiis castellū die noctuq; oppugnāt:& cum solo aquaꝝ:quæ in fossis
altæ erāt:munimini albricum īniti uidisset:eas per cuniculū deriuauit.In eā itaq; addu-
ctus erat difficultatem albricus:ut aut deditionē facere subitam cogeret̄ aut si diutius
repugnasset:in manus hostiū p castelli debilitatem uenturus uideret̄.Et deditio quidē
ignauiæ atq; perfidiæ notā captiuitas uero capitalis pene periculū osteodebat:q; nup ad
hostes trāsiēs philippū a se animo abalienasset. Has iter difficultates qđ consilii fuit ter-
tiū cepit.Oblatas eni ab angelo dierum quatuor īducias pactus:carolum cōmonefacit
nisi opem interea afferat:nisi circūsedentē repellat hostem:deditionis necessitatem mœ-
sto inuitoq; imminere.Secunda iam pene effluxerat induciarum dies:cum carolus qui
comperto de albrici obsidione:illi subuenire disposuerat:eo sollicitatus nuncio:castra po
stero die mouenda fore edicit:& uenturinum bentionem cum sexcētis equitibus:ad ex-
ercitum uenientem:ab cesenatico portu:ubi aduectus naui primum consederat:adesse
iubet.Venturino autem per eam diem accessum differente:carolus ad uesperam distulit
proficisci.Sole postea in occasum uergente sublatis signis in hostem ducere cœpit.Tan-
tus tunc euestigio imber coelo effusus est:qui & perpetua durauit nocte:ut densis ob-
ducta nubibus luna tum pernox nullum ferme exercitui lumen daret:equitique impe-
ditum cœno iter:peditī difficillimum redderetur.Euntē ea noctis malignitate exercitū
riui torrentesque quibus ea abundat regio:plenis redundantibusq; excipiebāt ripis.mul
tiq; quorum in subitario exercitu multitudo esset magna:tirones laboribus insueti:perfi
diq; & desides plurimi dum uada patentia aut pontes perquirere simulant latitabant.
Accessit noctis error:quo ducti ex melioribus nonnulli prius pugnatum esse audiuerūt
q̄ cupientes ad exercitum redire potuerint.Sub solis exortum traiecerat carolus anomo-
nis uada:quæ uocant rasanaria:sexto ab hoste miliario distantia.Itaque omnibus in or-

dinem redire iussis exercituq; oculis lustrato:& si multos abesse cognoscit:signa tamé p. cedere iubet. Pergulanus interea de hostiũ aduétu exploratũ habés : canalis q ad malas regióis torrente senio deriuatur:aqs i fossas castris circũdatas deriuatis pluuia adiuuante nocturna:oẽs inundauerit uicinos zagonariæ cãpos. Cũ factus i cõspectũ carolus castris hostiũ admouit exercitũ:& qa nullũ eẽt ubi i sicco cõsisteret exercitus: hosti ppiquũ cer neret locũ:cõstituitq; idutus laberẽt dies nulla fessi aut corpora icurati militis rõne habi ta:pugnam cieri iubet. At pergulanus qui carolo dudum militauerat:eiusq; pugnandi audaciam:& animi ardorem nouerat:id futurum ratus quod postea euenit: pugnandi copiã facit. Primus ex florentino exercitu arditio carratiensis:manu conserta adeo fero citer primum militare signum intulit: ut quatuor philippensium acies i unum redactæ globum:substinere nequiuerint:facilisq; illi fuerit:si cepta prosecutus fuisset audacia: in hostium munitiones irruptio. Sed agrestis: quã facillimũ fuerat euellere uiminea sæ pes:illum remorata est. Tum nicholaus tollentinas:ursinusq; duo ab urgente carolo im pulsi acies immiserunt. pergulanus uero castrorum uada i portam relicta paruo & be ne corpora curatorum militum numero ab fessa cœnoque impedita multitudine tue batur. Q ua in pugnæ pertinacia:fessus florentinus miles:sensim acie excedebat:multiq; ab ducum oculis remotiores:signa & exercitum deferebant: pugnatum est pro castro rum fossa & sub ipsis albrici oculis : ad horas quinq;:cũ obsessi contra ac eis tũe licuisset postea iudicatum ẽ nullum subuenienti Carolo præstiterũt auxilium. Tandem angelus rarefactam hostium aciem labentemq; quaquauersum ab ferociter pugnãtis caroli ter go militem uidens signa furens infert: fractosq; in eo impetu florentinos in fugam con uertit. Carolus qui interpugnandum equo fuerat deiectus:stans in cœno capitur. Pan dulfus equo auectus uelocissimo rauennam : & inde ariminum: tolletinas cesenam cõ tendẽrũt. Ursus mõtis rotondi comes ex gẽte ursina:equo super uerticẽ collapso:& crista ta galea caput depriméte:i limoso humore potius q aqua decubuit: Alter ursinus & gẽti lis & ardino uenerunt i hostium potestatem. Ex ea fusi exercitus:qui iustã legionũ du arum numerum impleret multudine:minor pars a philippensibus capta fuit:uigesimo enim per eam regionem in circuitu miliario:partim in latebris qua uenerant transfugæ partim palantes ex fuga ab circunstantibus amicis inimicisq; & lugensi etiam mulier culaq; plæbe capiebantur: facile tunc philippo fuit nudatum copiis florentinum liber tatis gloria priuare si trepidanti & spe omnimoda destitutæ urbi:signa immisisset:sed cũ arce sæptus mediolanẽsi omnia gereret per legatos:prius uictoriæ illius refrixit hasta:q̃ satis oblatam intellexerit occasionem. Prosecutus uictoriam pergulanus:cesenatem an minensemq; agros inuadens:oppida in primis cœpit maiora. Verucolũ Sanctarchãge lũ:& repugnãtes sauignanẽses cõcessit militi diripiendos:cætera quæ numero sũt multa: illos; exẽplo deterrita sese missis oratoribus dediderũt. Inde illatis i ariminũ signis:ciuita te breui fuerat potiturus. Sed pductũ iterea ad se carolũ philippus ut tutore potius a ge nitore sibi quondã relictũ q̃ superatũ nuper hostẽ excæpat. Nulla etenim sub custodia

Nicolaus to lentinas

Caro. mala testa capitur

Magnani miter

habitũ:nullo adactum iuramento aut fidei pignore:amena quæq; cusaghi:biagrassi &
ticini loca:pro libito uenantem aucupantemq;:per dies singulos lustrare permisit:accer-
sitis ab uictrici legione:ad eumq; missis nobilibus uernaculisq;:quos eodem supatos ca-
prosq; prælio caros:aut i delitiis habere consueuisset. Fuit uero caroli uirtus tanto de se
philippi iudicio dignissima.uir enim marco catoni assimilis:i re militari strenuus:ægre-
gie doctus: celsi inuictiq; animi liberalis constãs:iusti integritatisq; ad pertinaciam te- De laudibus
nax erat.Itaq; factus de angeli circa ariminum uictoria certior:philippus illo ne ulte- caroli mala-
rius prosequeretur monito:carolum fide astrictum:ne hostibus ultra cõsentiret: mune- testæ.
ribusq; oneratum:in patriam restitutũq; dominum dimisit.Ducturus postea i florenti-
norum socios subditosq;:qui trans apenninum icolunt pergulanus:siue auaritia ductus:
siue ut fama tum uulgauit caroli consilia secutus:pisaurensem malatestam:quem ad flo
rentinos inclinare diceret:cõpescere est aggressus:gradariamq; inermi multitudine so-
ciatus accedẽs: galeatium malatestæ filiũ:qui cum uxore & familia i amœnam illam di
uerterat uillam:in pontem ad se uocatum:manuq; quã amice porrexisset ad se pertra- Gradaria
ctum cœpit:& arcem diripuit diuitiis refertissimam.Id cum philippo renunciatum es
set:galleatio et genitori malatestæ parci:uillamq; & direpta quæ a milite extorqueri pos
sent:reddi iussit.Post accæptã apud zagonariam cladem florentini:nouas conscripserũt
quotquot ingenti etiam mercede haberi potuerunt copias.Difficillimum uero erat pro
bos ductores in tantis quibus italia tunc agitabatur motibus:reperire:omnibus uel in re
gno apuliæ:uel isto in philippensi bello implicitis:nisi accæpta apud aquilam ciuitatem
a braccio clades aliquot parauisset.Nam cum pulso italia arragonense classem genuen
ses reduxissent: martinus pontifex romanus: se altera braccii molestia liberare cupiens
iacobũ caudolam:& franciscum sphortiam idolis ægregiæ adolescentem: quẽ sphortiæ
genitoris commilitones:illo defuncto secuti fuerant accæpit mercenarios belli duces.
Eosq; coacto quinq; millium equitum:peditum duorum milium exercitu:contra brac-
cium: aquilam obsidione prementem: ducere iussit. Qui collatis signis braccio con-
gressi:aquilanorum:opem eruptione facta ferentium:auxilio illius copias non sine ingẽ
ti utriusq; exercitus cæde fuderunt.Braccio interfecto:oddonem filium secuti sũt illius
commilitones:magna ut constat spe adducti:futurum ut perusio adolescens cæterisq;
genitori subiectis oppidis potiretur: Verum perusini:factionis quam nobilium uocant Braccius
quos braccius in patriam reduxerat:romani pontificis auctoritatem ut par fuit adole- apud aquilã
scentis gratiæ prætulerunt:& ciuitatem romanæ ecclesiæ ea dediderunt conditione: ut obtrũcatur.
montone oppido oddoni permisso:ipsi ut antea in ciuitate salui cẽnt: & aduersæ factio
nis raspantes:tunc extorres:nullo unq̃ tempore reducerentur.Qui ergo legionis bracci
anæ primi fuerãt:inter quos nicolaus piccininus patria perusinus:honoratior erat: ado-
lescẽti reuerẽtia cõmilitones:rerũ gerẽdarũ cura :patres fuerunt. Nã postq̃ principatus
spe destitutum uiderunt:illum potentem per arma facere contenderunt. Cum itaq; a
duce mediolani peterentur:florentinorum quos dilexerat braccius stipendia accipere
maluerunt.Has fama & uirtute præstantes copias: populus florentinus:Ludouici mã-

fredi:acerrimas cum agnato guidantonio fauentino inimicitias exercentis:ductu i anomonis uallem trāsmiserant. Nā eius uallis superiora sub appēnino castella marate:gartariā:castellionemq; idem tenebat ludouicus. Sed hæc etiam legio infausta florentinorum fortuna:prælio apud brasghelam cum agrestibus cōserto loci iniqtate superata: & paucis fuga prolapsis fuit itercæpta.

Oddo interficitur.

Oddo autem aggrestium manu circunsessus:dum utri de se cōtendentium globo captiuus esset interrogatus:illum qui se pugnantem superauerat digito indicasset:ab altero confossus:ingentis quam indoles & paterna gloria dabant spei uitæ abrupit. Perductus cum reliqua captiui exercitus multitudine fauētiā piccininus:per ea quibus carcere asseruabatur tempora:

Cōsiliū nicolai piccinini

Guidantonio suasit ut Florentinæ reip. potius fractā tunc fortunam:q̄ philippi integram sequeretur: fore affirmans ut quā sua accessione faciliter restauraret tempu. uicinam potentissimam:& ut dudum in maioribus longe difficultatibus cernere fuit insuperabilem:tanto obnoxiam beneficio:sibi & posteris obligaret. Fuerat eo tpe mediolani guidātonius carolū malatestā secutus auunculum:& cum forte apud philippū ducē frequēti i procerū conuentu multa per iocum & sensim:ut fit:serio de romandiolæ bello dicerentur:philippensium uirtutē extulit guidantonius: se item illarum partium laudaturus. Quem probris carolus lacerauit acerrimis: q in subito exortis prouinciæ motibus: nullo philippi adductus ueteri beneficio:nec aliqua impulsus uicinorum iiuria:peregrini pricipis studia:uicinis affinibus & agnatis optime de se meritis præposuisset:philippo autem quæ a carolo in adolescētem ex sorore nepotem dicerentur:uel nutu non improbante: taciti consensus iniuriam ægre tulit guidantonius:& rebus quarū causa accesserat tarde a philippo confectis:commeatu importune impetrato reuerterat i patriam. Accedentibus itaq; taciturnitatis philippi indignitati:quā animo conceperat: & piccinini suasionibus Florentinorum pecuniis promissionibusq;:quibus illum onerarunt ad eos desciuit.

Guidātonius ad florētinos deficit.

Nec ullæ fuerunt ea tempestate opes:quibus æque inniteretur respu. florētina:quibus ue adeo philippi frangerentur uires:quippe quem distantia undiq; ab fauentia decem passuum milia forumliuii. imolam :lugumq; præsidio postea oportuerit defensare. Eandem etiam ob guidantonii ad hostes transitionem spes maxima destituit philippēses mugellanæ florentinorum agri ditissimæ regionis:per saltus anomonensiū inuadendæ. Profectus gradaria pergulanus:partitis bifariam copiis ipse salsubium quod est castrum carum obsedit:cæteri ductores in uallem ballineam concessere:nec eidem:ut constat:magna gerendi occasio uiresq; defuerunt:si modo se cum uictoria prosequenda: qui paranda fuerat præstitisset:direpto nāq; porticu oppido in quod natura loci munitissimum:agrestes pximi oppidaniq; mutilanenses:non paruā cōgesserāt gazā:& douadula. casliano:petrapioq; castellis primo accessu captis:castrū carū recipere neglexit. Qui uero in balineam uallem se cōtulerāt militis pergulani omnes regionis accolas deditionē uoluntariā faciētes æque ac repugnātes nullo diuini uel humāi iuris respectu habito prædabātur. Cūq; gerardū gābacurtā castella plæraq; obtinentē:auectam pisana pmutatiōe igētē gazā & auri argētiq; uim maximā cōportasse gorzanū intellexissēt:eā arcē maximo obsederūt apparatu. Quā cū natura loci & turritis mœnibus munitissimā gerardus spretis multorū dierū oppugnationibus pbe & ipauide defensaret:pugnās icaute zanonus iustino

politanus peditatus philippi ductor:tragula ictus cecidit.zanono sublato quies regioni
parta est. Pergulanus uero:re castri cari infecta:in lõbardiá reuocatus: copias i hiberna
dimisit. Auxerát iterea copias florẽtini:& bernardino ubaldino piccininoq; cui copias
oddonis fortebraccii ducẽdas dederát i aetruria:guidátonio máfredo i romádiola inuisi:
tem tutabantur suá. Miserat uero philippus trás apẽninũ in burgi ad sepulchrũ caroli
malatestae oppidũ:copias:agrum aretinum & eá tusciae regionẽ uexaturas. Apparebat
q; i ea copiarũ paritate:bellũ de idustria utrinq; duci:q̃obrẽ philippus guidátonii fauen
tini spe:quá conceperat maxima frustratus:nouá p burgum ad sepulchrum iferendi ad
moenia florẽtiae belli uiá aggreditur:& datis quas reduxerat pgulanus maioribusq; itẽ
copiis:guidoni torello quem classis neapolim ductae praefectum fuisse diximus:ad bur
gum traducere iussit. franciscum item sphortiam:quem genitore in aterno:ut ostendi-
mus enecto: illius cõmilitones sequebantur. tunc primum suae ascriptum militiae in ro
mandiolam acciuit:maioribusq; aucto copiis prima iniũxit in fauentinos militaria obe
unda. Redintegrato binis ad burgum & cõtra fauẽtiam distantibusq; locis bello:praelia
utrinq; cõmittebãtur creberrima. Primus tamen torellus bernardinum ubaldinũ fortẽ
uirũ donauit. Is náq; bernardinus copiis florentinorum:qbus praeerat apud anglariam
i legioné coactis:ferociens multa de se pollicebat:quẽ torellus discursionibus primo per
agros factis lacessere coepit:cõcitatũ deinde & singulos per dies in praelia quotquot fie
rent descẽdẽtẽ contendit ingenio uiribusq; conficere. Constituta itaq; die cũ philippen
sibus quos adduxerat nullis subiectos ductori eorum paucos ad meditatũ facinus ex
more praemisit:qui leue inirent certamen:& licet maior fieret uis:locum ptinaciter reti
nerent. Alios item paruo ad aliciendũ hostem numero: sed lectissimum quẽq; subseq
iussit: opem laborantibus allaturos:ipse paulo post cum signis subsidiariaq; acie est se
cutus:cõserto apud anglariá praelio:florẽtinus miles ut quẽq; casus priorẽ dedit:i hostẽ
ruit:quo uiriliter obsistente effusi portis sine ordine plurimi:prio⁊ ignauiá icusátes irrue Cladeſ florẽ
rũt:tũ maiore q̃ qđ negligi posset certamine rem geri audiens bernardinus:ex oppido & tina ad ãgla
ipse prouolat:eiusq; aduẽtu florentinus superior caedentes philippẽsiũ turmas effuse ẽ ise riam.
cutus. Tũc illico ex insidiis se proripuit torellus & philippenses: qui fugã simulauerant
conuersi urgere coeperũt:ac florẽtinos insequi fugientes. Tũ bernardinus in primã dela
tus aciẽ conatus est ordines q̃ potuit ex tempore diligentius instaurare: sed nulla poterat
tam subito perculsam irruentium furore multitudinem auctoritas:nulla peritia cohibe
re:fracti enim animis rei militaris ignari agrestes plurimi:primo cõgredientis torelli cla
more exaudito praecipiti fuga amentes dilabebantur. Ipso⁊ enim plurimi studio uidẽdi
potius q̃ pugnãdi ardore:ex oppido cõfluxerant. Quare ea multitudo nec peditatum
redire in ordines:nec equitatum aciem struere permittebat:magnus tamẽ apud bernar-
dinum coactus erat fortium uirorum globus:pariq; certamine diu est acriter pugnatũ: Bernardius
Tandem sole in occasum uergẽte:qui pedem referre noluerat bernardinus:ui repulsus capitur
fugiens capitur. Cecidere in eo praelio inermes ex peditatu:& agrestes multi. Nec uero
magna apud zagonariam accepta clades:florentinam rem magis q̃ haec minor afflixit
Quandoquidem aduersi huius praelii fama:tifernates castellanos: & petramalenses
Philippo consentire fecit:omnisq; illa aetruriae ora:ad uictoris fortunam adeo inclinauit:
ut nisi piccininus: qui apud aretium praesidio erat praesto singulis affuisset in locis:de

arretinis cortonensibusq; actum esse apparuerit constiteritq; maiorem æturiæ partem
eorum exẽplo florẽtinis rebellaturã. Interea tamẽ dũ iferẽtẽ signa et audacter urgẽtẽ singu
N. tolẽtinas la torellũ piccininus fortiter substinet: florẽtini nicolaũ tollentinatẽ: qui post zagonariæ
cõflictũ multos cũscripserat equites: eo ducere curauerunt: nec rebus suis aliqualiter de
erãtq; nullis parcẽtes ipensis: cõfractos instaurare: nouos cõtrahere exercitus: oia deniq;
ingenti cura diligentiaq; & maiore animo prouidebãt: ut nulli eẽt dubiũ: quin post acce
ptas clades: nedũ rẽpu. sed agri ætrusci minima quæq; redderẽt salua: nisi nouũ inopina
tumq; incõmodũ emersisset. Piccininus nãq;: seu stipẽdiis abũde prout identidem affere
bat emeritis: seu amplitudinis: quod florẽtini de illo dixerũt ambitione seductus: ad phi
Piccininus ad philippũ lippũ transiuit. Idẽ paulopost fecere ioannes camertinus: arditio carrariensis: & antoni
us pisanus. Tot uero ductoribus tãtisq; nudatos copiis florẽtios: qđ i lõga affectis ægri
tudine corporibus cõtigit: adeo recẽs grauabat iactura: ut uiribus debiles: animisq; con
sternati: parũ a uictis abesse uiderentur: appareretq; paruas nec satis resistendo efficaces
futuras tollẽtinatis & quoquot reliquæ illis eẽnt copias: si modo philippẽses belli ducto
res: fortuna & quas auxerãt uiribus usi: q̃tũ oportuit institissent. Sed eos auaritia luxuq;
eneruatos: iuidia isup male cõcordes reddiderat: maiorq; singulis puertẽdi quæ alios de
stinasse cognoscerent: q̃ ope consilioq; prosequẽdi cura erat: hinc paruo se ipat præsidio
fessus: æque sustẽtabat florentinus: ac pari prius exercitu integer tutatus erat. Distinebãt
interea philippi aium: ductorũ cõsilia: diuersis prorsus & sibi repugnãtibus modis bel
lũ geri oportere suadẽtiũ: quousq; i hiemẽ est puẽtũ. Tũ florentini ipendẽs exitiũ: si bel
lum istaurasset philippus prospiciẽtes: uenetos qui pridẽ uariis exorati legationibus so
cietatem belli secũ inire recusauerãt: assiduis obsecrarunt precibus: opẽ integris afferrẽt:
quibus oppressis futurq; dicebãt: ut alieno ipsi præsidio: qđ nullus possit præstare: postea
Andreas cõtarenus. indigerẽt. Illi uero p fœdera: quibus philippo: ut diximus: astringerentur: societati belli
accedere: duos ferme p ãnos obstinate renuerãt: & eo tamẽ in tempore senatorios uiros.
Lau. bragadinus Andreã primo cõtarenũ: & laurẽtiũ bragadinũ: deinde nicolaũ maripetrũ: & tertio loco
andreã mocenigũ: & postea franciscũ segã: epistolarũ scriptorẽ: ad illũ miserãt oratores:
N. maripetrus. quorum legationis sũma fuit: ut bello abstineret: tyrãnidis affectatæ calũnia nõ carẽte.
Philippo aũt rẽ uerbis ducẽte: tã multis apud uenetos istiterũt florẽtini: ut eorũ periculo
And. mocenigus admoniti de re capescenda & societate belli incũda: cœperit cogitare. Dubios tamẽ pen
dentesq; animis: i belli suscipiẽdi sententiã flectere cœpit frãcisci carmagnolæ trãsitus ab
F. sega. philippo: qui quas ob res: quoue pacto fuerit: nõ ab re duxerim referre: ut qui igentes re
rum moles mirã dum in modum: uel attollere uel deprimere fortunam culpamus: alieno
id errato: q̃ cœco ut ferũt uersatiliq; illius ductu: sæpius fieri itelligamus: post tanta quæ
supra ostendimus: francisci carmagnolæ facinora: post instauratum tanto labore prici
patum: tunc primum cœpit philippus illius æmulis auscultare: cũ re genuensi auctus
existimauit omnes italiæ principatus suo iferiores fore. Suggestum eidem ferunt a car
magnolæ æmulis: oldrado lampugnaneo: zannino riccio: & eius factionis cœtu: quæcũ
q; ad illa gessisset tẽpora: carmagnolæ: nõ sibi gloriæ iri ductũ: nisi uariatis in posterum
ductoribus ostenderet: suã eẽ prudẽtiã: suã rerum oium peritiã per quæ præclara & multis
iaudita sæculis absens gereret per legatos impata ex amussim ex præscripto & sẽtẽtia ad
iplẽtes. Hic factũ fuisse uidet ut classi quã igẽtẽ arragonũ regi ex regno apuliæ eiicien

do uel maximo uto ostendimus:cum icōmodo misit:guidonem torellum præfecerit etiā
aductantem. Carmagnola autem qua erat iracundiæ ipotentia eā repulsæ idignitatem
iniq tulit:atq; prosecutus est acerrimis maledictis. Vnde eius æmuli:nō ultra gloriæ ob
scurationem philippo ,pponere:sed uiri quem potentissimum esse sineret:audaciā præ-
lati guidonis iniuria cōcitatā:non sine ingenti periculo ali:dies noctesq; insusurrabant.
prævalebat tamen rer; a carmagnola gestar; apud philippum memoria:ut nihil aspe-
rius in eum decerneret:& tamen cum omnem illius potentiā in re militari administran
da cōsistere sciret:genuæ illum gubernationem continuare faciebat:futurū ratus:ut cū
a militia cessasset:abunde humilis redderetur:qua rōne philippus belli florētini primor Quo pa-
diis a foroliuiensibus enixe rogatus illum præficere noluit. Id pariēter supra ingenii fe cto deprimi
rociā carmagnola ferebat:fore sperans:qđ aliquando amicis dixerat:ut maximis quas tur Camagnola
philippi cōsultores reiq; bellicæ ductores ordiri erāt:estricādis pficiēdisq; rebus:sed for
tassis sero nimis rogatus mitteretur. Litteris interea philippi admonitus:ut postq̄ a mili-
tia uacaret:trecētos eqtes sibi militātes:missos faceret:cōcitatiore i inuidos exarsit aio:&
abbiate oppidū:quo philippus diuerterat se contulit. Ingressus uillæ septa:cū arcis pōtē
attigisset:iussus a primo ianitore paululū expectare:inigorē sibi philippū ab aduersari-
is redditū illico itellexit:nā q; priori tēpore cōsueuerat:quotiēs philippū etiā cubantē salu
tare aut alloq uellet:a nemine aditu prohiberi. Cū uero subitatus ianitorē ppulisset:ut
carmagnolā adesse nūciaret:qui ducē pilippū alloq aduenisset:reuersus ille respōdit pri
cipē maioribus ipeditū iubere:ut zanino riccio:quæ uelit explicet:sibi postmodū referen
da. Tū replicat frendēs ac ,ppe isaniēs carmagnola:pauca eē quæ uelit domino aperire:
non sic cōsuesse ducem:non se meritū qui ,p illius salute & rerū amplitudine:nec sangui
ni pepercerit suo:ut æmulis ludibrio prosternatur:ianitores idētidē acri cōpellās uulsu
cant. properent. frācīscū carmagnolā adesse. duci. nec cuipiam alteri nūcient:q; princi-
pē uel mutus si querela iterdicatur:nutu salutare itēdat. Ianitoribus uero ut erāt iussi zani
no exponēda eē quæcūq; dicturus aduenerit:obstinate respōdētibus:faciē conuertit i ar
cē. Aderat uero propinquus ad rimulā philippus:et qcqd ille indignās furensq; diceret:
exaudiebat:tū cōmotior carmagnola satis supraq; sibi cōstare dixit:philippū mediola-
nēsiū ducē:tāti pricipatus q regna æquaret dominū a se cōstitutū:obsoletis ganeonibus
,pditoribusq; inimicis suis triūphū de se destinasse. Sed lōge aliter q̄ machinati esset ho
minū ignauissimi:res breui processuras:futurū ut quē philippus audire contēnat:præ- Fugit Carmagnola.
sentē fidūq; desideret. In equūq; cōscēdēs:cū paruo quē adduxerat comitatu septis uillæ
se proripuit:& ad ticini uada propere delatus:ipporediā:deide carmagnolā oppidū con
tendit. Insecutus e uestigio fuerat oldradus:uadis ticini illū prohibiturus:sed uiro iermi
ac pene solo:cōtracta ex domesticis agrestibusq; multitudine sociatus:congredi hō ocio Amedeus sabaudiēsis
q̄ armis aptior expauit. Eo ductus furore carmagnola:Amedeū sabaudiæ ducē cōuenit
et multa de philippi erga se igratitudine:de perditis illius moribus:q uilissimo cuiq; mā
cipatus:probrū se adeuntiū ferre negret cōspectū:apud quē nullus fidei:honesto uirtu
ti locus esset præfatus pericula aperuit:sibi pridē ut dixit nota:quæ illū manerēt tyrāno
uicinum potentissimo:cui fastu & insolentia debaccanti animus esset:neminē uicinum
dimittere illesum. Si amedeus animum induxisset consilium accipere breui fore:ut
uercellis:terdona:alexandriaq; sibi cōfinibus ciuitatibus potiretur. Amplexatus homi-

nem ex uicino oppido oriundum: cuius calebertimã nosset famã amedeus: p𝔬stq̃ ea te
sciuit quæ diu a philippo timuerat facile in sententiam uenit: suasitque ut ad uenetos se
conferret: potẽtatus quorum solus uesanã philippi superbiã frangere posset: pollicitus
se q̃primum per dispositas undiq; cõtra philippum uires: e re sua fore cõsuleret: bello eti
Carmagnola taruisium uenit. am cũ aliis incũbere. Profectus inde carmagnola: trãsmissis alpiũ iugis tantisp deflexit
quoad suitiorum: quos: ut ostẽdimus: magna occidione sibi conciuisset hostes: finibus q̃ lõ
ge abesset: & p tridẽtum italiã ingressus: taruisiũ se contulit. Recognito exinde philippus
periculo quod immineret: si uenetos: quos ad suscipiendũ pro florẽtinis bellũ inclinatos
Cabrinus rescisset: carmagnolæ accessus: præcipites ut uerebatur: in id fecisset ruere: cabrinũ fundu
lũ tollere statuit: quem euertendis cremonæ & regionis finitimæ rebus: idoneũ fore non
ignoraret: quẽq; rebus etiã carmagnolæ integris: uenetorum motus cupiẽti aio nouerat ex
petisse: pdifficile uero: & quãdo nouũ a uenetis apparuisset bellũ: ipossibile uidebatur mu
nitissimo castellione oppido illũ pellere: i qd pridẽ diuturnæ obsidiõi pferẽdæ: necessaria
quæq; hõ astutus: peruigilq; congesserat. Quãobrẽ philippus ad ingenium conuersus
oldrado: cui cabrinus christiana cõpatris affinitate eẽt cõiũctus: negociũ dedit: ut aliqua
illũ fraude iterciperet circũuentũ. Itaq; oldradus per recensẽdi custodis arciũ cremonẽ
sis agri simulationẽ plærosq; armatos secũ sumpsit: cremonãq; remotiori uia prætergres
sus: arces quæ castellionẽ circũstãt nõ sine insigni quorũdã correctione ispexit: ut eius i
genii fama p regionẽ uulgata ad cabrinũ undiq; perferretur. Tadẽ cũ oẽm circuisset cre
monẽsem agrũ quo die mediolanũ uidebatur reuersurus: recta secũdũ castellionẽ iter
istituit. Armatis uero inermibusq; ut quẽq; ferebat casus: parti illũ sequẽtibus: parti præ
cedẽtibus cum iã oẽs castellionẽ stadio præteruecti eẽnt: sonipedẽ q se præcederet oltra
dus aduertisse uociferatur: anterioris sinistri pedis ferrũ: ægerrime retinere: & multa: ut
oẽs exaudirẽt magistro stabuli cõminatus: aduolare iubet: q fabrum ferrarium ex oppi
do castellione cũ fabrilibus istrumẽtis deducãt: pedetẽtimq; oppido appropiquans uia
deflexit. Ingressi oppidũ q fabrũ anxii quæritabãt: cabrino obuii: quænã eẽt tantæ anxie
tatis causa interroganti: oltradũ eẽ narrãt: quẽ sonipedis dilecti cura lõgius iter: remo
rari coegerit. Tũ cabrinus: missis q cõpatrem ad se iuitent: & renuẽtem precibus cogãt:
ipse molli gressu cœpit ferri obuius aduenturo. Plurimis aũt q missi fuerant altero post
alterum: oltrado ea die properãdũ fore ab illo renũciantibus: paucis ut erat in oppido comi
tatus: uir scelestissimus trahente fato: ad oltradũ exiuit: quem intercõplexus manu reten
tũ: ille ab armatis retinendũ e uestigio significauit: & aliis ad portã propare iussis: oppido
potitus: icredibilem i illo reppit gazã: quæ papiã cũ cabrino & duobus liberis est adue
cta: & cabrinus prætori traditus: quæstionibusq; subiectus cũ plurima nepharie ab se
Cabrinus capitur ac torquetur. constituta cõfessus esset: mediolanum pductus: securi percussus fuit. Maior interea belli
conatus apud genuã fuerat. Quã primum eni portu delphino potitã esse externũ clas
sem uiderũt genuẽses: & ipsi octo nauiũ: triremiũ decẽ & octo classem antonio auria il
li præfecto parauerãt: cuius freti tutela mare ciuibus aperuerãt: & exposita mari loca a
fatiscẽte rebelliõe: p magnã æstatis partẽ uiribus cõtinuerãt. Vicit tamẽ fregosiorum gratia
ut ad æstatis finẽ ligusticæ oriẽtalis ripiæ castella: rechũ: guelfũ: rapallium: legestum: mo
relia & castellionũ ad eos defecerit: & qd maioris momẽti fuit: clauarum philippensi pedi
tatu munitissimũ: diutia & pũaci oppugnatiõe capiũ fregosius retinuit: missi aũt fuerũt

ex genua ad clauarii oppugnationē ātonius fiſchuſ:agnatis nicolao & ioāni loiſio extor
ribus:nūc īfenſus:& urbanus alexius cū potētiſſimo terreſtri philippēſiū exercitu:& an
tonius auria claſſē applicuit arci: quā thomas nūq̄ expugnare potuerat:unde fregoſi ex
omnes uariis moleſtiis agitati ſūt. Cūq; tamē parū ī eo loco philippēſes ꝓfeciſſēt: rapallū Cladi frego
delati:thomā fregoſiū aliquotq; ex germanis q̄ triremibus ī cōtinētē excēderāt īprouiſo ſioꝝ
aggreſſi:fuderūt fugaruntq;:multis ex fregoſa legiōe trucidatis: plurimis mari euectis:
quo ī prælio ioānes fregoſus fratrū thomæ natu minor:quē expeditiōis bonifaciū ductæ Io.fregoſiuſ
præfectū fuiſſe oſtēdimus multa accæpit uulnera. Cautior exinde rebus ſuis thomas īſu uulneraͤ
lā ſegeſtri ad quā ſe ex fuga cōtulerat undiq; cōmūnierat. Philippēſes uero illū ut ātea
icaute illic agere opinati:turmas miſerūt:quæ ſegeſtrū oppidū terreſtri prælio oppugna
rēt:cæteri claſſē ītrātes:undiq; fregoſios obſederūt. Sed cū thomas paucoꝝ militū opera
īſulam ab inimica claſſe tutaretͬ: terreſtres copias effuſa audētius legiōe aggreſſus: ma
gnā edidit illoꝝ ſtragē. Florētina iterim res plurimū inclinauerat: ciues nanq; pecuniis Strages phi
exhauſti erāt:& milite in præliis aduerſe cōmiſſis amiſſo: pfugaꝝ accedēte pfidia par lippēſiū
uas habebat reſpu.copias. Q uā obrē florētini debiles erāt nō ad tuēdā mō dignitatē:ue
rū ad nomē reipu.retinēdū.unicā itaq; rebus ſuis relictā opē: ab uenetis idētidem prope
cōtinuis legationibus implorabāt: & licet qui ad id miſſi fuerāt præſtantes uiri parū ꝓ
feciſſent:quo maior in dies urgeret neceſſitas:eo uariatis ex omni ordine legationibus:
apud illos inſtabant magis:ut ſenatus populi & plæbis florētinæ concordi affectiōe: nō
factionis cuiuſpiam inſtinctu:rebus afflictis præſidiū quæri: ſenatus populuſq; uene
tus intelligeret. Erat uero pdifficile uenetos ad id bellū trahere: qđ cum eo principe geri
oporteret: genitori cuius & familiæ:nulla hactenus cū ipſis odia:nullæ ītercelliſſent ini
micitiæ.ecōtra uero ingens erat odium ueneti in populū florētinū:q̄ præter cōem utriſq;
mercimoniorum italiæ cōſuetudinē: diſſidia inter coniunctiſſimos parientem: dānoſa
uenetis emulatione ex piſano portu in aſiam tranſmittere cœpiſſet. Nec ſatis cōcitādo ſe
natu efficaciæ habebant conſilia ſuaſiōes:ingēteſq; paratæ uictoriæ pollicitationes:quas
faceret carmagnola quē nōnulli ītolerabilis arrogātiæ: ſi reꝝ ſūma illi demādaretͬ futu
rū:nōnulli a philippo ſubornatū:nōnulli ſuopte ingenio pfidū ſuſpicarentͬ. Itaq; ī eā ad
ducti erāt difficultatē ueneti: ut aut elati animis: potētiſſimiq; pricipis philippi: cuius am
bitiōi incētiuū ſupatos florētinos cernerēt fore: audaciā quieſcēdo alere: aut maximo cū
diſpēdio ius fœderū uiolare cogerentͬ. Q uare licet frā ciſchinū ſegā quo uterētͬ epiſto
larū ſcriptore apđ philippū diu habuerāt oratorē: nouā legationē ad illū decernūt. Miſ
ſus ergo paulus ex gente corraria patritius magnæ apđ eos auctoritatis: q uulgari facū
dia & ob ſingularē grauitatē clarus erat: huiuſcemodi uerba fecit. Neminē iure: ut mihi Oro pauli
uidetͬ optimo dixerim eſſe princeps illuſtris: ex oībus orbis terraꝝ regibus: pricipibuſq; corrarii
uiris: q plures deo grās q̄ tu debeat: ſi ea recte mecū pēſitaui: quæ tibi cū cæteris ſūt cōia.
quæq; partiū alteri miora adeſſe appareat uel maiora. Nā qđ leuis & icōſideratus qſpiā
primo obiiciet ipetu: ſi uaſtis aliqui regnis regiōibuſq;: ſi imāibus dominātͬ populis: tu eā
obtīes italiæ partē: quæ ābitu minor: tot tātiſq; frequētatͬ urbibus oppidis caſtellis: popu
lis tot tantiſq; abūdat opibus: tot talibuſq; decoratͬ uiris: belli & pacis artibus egregiis: ut
igēs illa imanitas 'collata ſordeſcat. Sed nob eiſq; cōueniat: ut ſua illi āplitudine delectētͬ:
nos tua: ut ſūt precioſa & āpla ſatis: plurimi faciētes: nullā deſideremus pmutationē: hac

una in potentatus parte: par tibi est apud imortalem deū cū illis obligatio: quā parte alte
ra maiorem tibi effecerunt uariati pro tempore rerū casus. Nullum enim eorum mihi da
bis: qui nō præsentibus pene parem rebus potentatū: paterna hæreditate p manus acce
ptum: & prope tuo cursu seruatum: minorem: aut parua auctum parte retineat. Tu īdi
to qdem & potentissimo principi galeaccio genitori hæres relictus: quā tāti principatus
portionem adolescens tenueris: quantis olim affluxeris opibus: imo q̄ non omnibus egu
eris sustētāda uita necessariis: q̄ ne dū principatu: uerum etiā uita desperaueris: tu ipse ti
bi optimus certissimusq; ades testis. Qui autem in præsentiarum sit rerum tuarum status
quæ opulentia: quæ adsit tibi sublimitas considerans: neminem maioribus qd̄ dixi red
dendis deo nr̄o gratiis obnoxium magis fore intelliges. Nec tamen eo pertinet orō mea
ut qui deo tuā fœlicitatem attribuo: te minus dignum: qd̄ fert sæpenumero rerum huma
narum conditio: illa donatum existimem: qui tuā uirtutem: tuam animi magnitudinē:
tuā prudentiam: diligentiā: ingenii ad omnia uersatilis pspicaciā: & esse & fuisse maxi
ma: sentio: assevero. Quibus effectum ē naturæ dotibus: ut datum desuper patrandis
quas gessisti: maximis rebus patrocinium nulla ex parte per torporem: ignauiam: socor
diamq; perierit. Gessisti philippe magna: & uel eo maiora qd̄ iuste geri sunt uisa: cum
paternæ hæreditatis urbes oppida regiones: recuperaturus: tyrānos latrunculos diuini
humaniq; iuris uiolatores plurimos sustuleris. Nō modo pulsos patria ciues: sed popu
lariter aliquas reduxeris ciuitates. Qua ratio quōdam apud uenetos: iusti & æqui amā
tissimos ualuit: ut spreta multorum societate: urbibus & oppidis quæ sibi spōte ac præcario
dedebātur: tibi relictis: cuius optimo erāt iure: fœdera tecum iunxerimus: quæ quidem
fœdera eam habitura eē uim senatus luculente peruidit: ut p ueneti nominis societate te
cum iuncti famā: quæcūq; parta erant ex propriis labantia cōfirmares: quæ reliqua erāt
conficeres: & insuper genua urbe mari terraq; potētissima: quæ ad te nullatenus specta
Genua ret potireris. Ista sūt princeps illustris: ista sūt quæ tibi amplissima contulit senatus uene
torum: qui paternā i te imaginem: paterna pacis & quietis studia contemplatus: lombar
diæ principatu: & genuæ dominio: æque nō est ueritus te non prohibere: ac illi ueronæ:
uincentiæ: taruisii: & paduæ: uicinarum & prope suburbanarum nobis ciuitatum domi
nia permittere non expauit. His inq̄ rationibus adducti: fœdera tecū philippe iniuimus:
non decennio: ut dictāt tabulæ: sed ppetuo duratura: si qbus ad ipsa fœdera inducti a te
fuimus: pacis: iusti: boni: æqui: qetis & ocii artibus illa seruare: si iuste parta tueri: opibus
augere perges: si uicinos italiæ populos afficere iniuria: lacessere bello: si italiam armis:
incendio: motibus uastare concutere desistes: si externum hostem: tibi nobisq; commu
nem: cum lacessierit: impetierit: repellere adiuuabis. Sed per deum: quid sibi uolunt oc
cupata romādiolæ oppida: qd ductus i ætruriā exercitus: quid a te demeruit florētinus?
Cōfictā nobis aliquādo narrāt fabulā: quos tenes uenetis nūcii tui: fœdera illi inquiunt
uiolauit populus florentinus: liburniū oppressæ genuæ & philippi uires effugere nulla
tenus ualentis partem surripuit: & hostem simul data iuuit pecunia. Pro exinde affectu
romano pontifici opem laturum prohibere illū sūt conati: Hæc qualia sint philippe: hæc
quorsū tendāt ueneti peruident: probe intelligunt. Enimuero tritū apud nos ē pūerbiū:
pspicacius qui decipit: q̄ fallētem ipsū cognoscere. In aliud itē creuit pūerbium. Fraudes
dāna in auctoris caput redūdare. Sancta est nobis ac pximo religioni loco respu. & cui

nescio an mortaliũ reꝝ quippiã æquiparemus. Q uæcũq; enim boni fiũt ducunť existimant: pietatẽ: castitatẽ: libertatem: clæmentiã: humanitatem: & quæ dicunť his similia: repu. nomen continet: complectitur: custodit: adeoq; late patet & suas diffundit uires: ut amicis: emulis: hostibus: notis: ignotis: paria pene afferat commoda. Si nãq; mediolanẽses si lombardos oẽs diligenter iterrogaueris: tutã eẽ illis apud nos: & nescio an nõ tutiorẽ: certe fructuosioreq; q̃ i patria cõuersatiõem iuẽies. Nos patrii pericula: labores: ipẽsas seruãda repu. subimus: illi parato gratis fruunť miseriaꝝ: iopiæ: calamitatũ: cõfugio: opũ lætitiæ iocunditatis asilo. Eosdem ut opinor apud florentinos multis populis natiõibusq; fructus affert reipu. cõmunio: quam qui tollere: labefactare pessundare querunt: optima generis humani instituta uiolare pergũt. Tu quos ames tui similes uideris: uenetis certe ea fuit affectio: eritq; ut cõfido ꝑpetua: Vt si etiam honestæ libertatis emulationi mercatutã nauigationeq; adiecit florentinus: si aliqua inde priuata simultas: si cõtentio est suborta itegrã cũ illo gratiã uel cũ iactura seruare studuerint: ne quã apud se sanctã ducerent libertatẽ alienã læderent. Maximus adest tibi principatus philippe: optimi maximi dei nr̃i monere: uirtuti tuæ mirando quodãmodo breui tpe accumulatus: multã es a deo misericordiã cõsecutus: & cũ tãtis præclare gerẽdis emicuerit uirtutis tuæ specimẽ: tũ illud maxime illustrauit: q; nefariis siccariis oppressoribus ad internitionẽ deletis: amplã cui pingui ẽ cognomẽtũ lõbardiã: ex direpta: scissa: & miserãdũ in modũ afflicta opulentã ꝑ pacis: ocii: & getis studia in rẽ ꝑpe publicã: te optimo duce gubernatam reddidisti: ob quæ fœdera dixi tecum percussa fuisse: tam diu duratura: quoad ipse quibus nos allicuisti bene uiuendi artibus insisteres. Q uare cũ florentinos nullo eoꝝ demerito maiore: q̃ q; uiribus suis uti nesciuerint a te opprimi: nec boni ducãt: nec tolerare cõstituerint: ueneti: nisi romãdiola: nisi ætruria: decedas: nisi intra cõstitutos in fœdere florentino fines te cõtineas: nisi parato exuberãti dono dei principatu quiete perges frui: te tyrãnũ ducẽt: rẽpu. libertatẽ utrisq; populis. imo italiæ cõmunẽ: saluam fore pro uiribus enitenť.

Ad ea philippus paucis respõdens: non esse apud se dubiũ inquit: qn ueneti sum- Finis orõis
ma grauitate cõstantia integritate: ad extremum usq; tẽpus fœdera seruaturi sint: solẽni ritu cõstituta: quos si nullo etiã tenerentur fœdere: suã amicitiã nullo unq̃ tempore uiolaturos: pluris q̃ florentini populi: cuius fraudes insidias: furta: rapinas: publice & priuatim exosas dudũ habuerint: facturos fuisse opineť: se q mutua genitoris: & ueneti senatus beneficia: suam erga illos obseruantiam: pietatem: ante oculos dies noctesq; proponãt: nihil ab illis incõmodum suspicari. Q uãtum uero attineret ad florentinos: & si pessime de eo esset meriti facillimũq; factu cõsideret: ut prius meritas dederint pœnas: q̃ uniuersus orbis eos protegere posset: se tamen uenetis tribuere paratum: si florentini pariter assensum præbuerint. Has omnes belli cõtentiones: ipsorum & nicolai marchionis estensis arbitratu linquere componẽdas: eiusq; rei causa oratores ferrariam misit: quo cum primos ex senatu uiros ueneti misissent: florentini hortantibus illis suos pariter legauerũt. Duobus interea locis res summis gerebatur conatibus. Nam philippenses arretinum agrum: & quæ continent superioris uallis arni castella uexantes: ad florentiæ mœnia ferri quoti-
die uidebãtur. Et frãciscus sphortia fauẽtinũ pene obsessũ asperrime uexabat. Erat p id F. sphortia i fauentinum
temporis uenetiis laurentius ridolfus equestris ordinis iurecõsultus: uir præstãtissimus: Laurentius ridolfus
quẽ postremũ florentini miserãt oratorẽ. Is monẽdo. orãdo singulos prensãdo uenetos

propemodum impulerat:ut societatem conferent cum florentino populo ineundam.
Quãobrem corrario i senatu audito:cum idẽ omnibus esset iudicium:uerba philippũ
tã diu daturum:quoad florentinos adeo confecisset:ut bellum sibi in eos integrum lin
queretur:fremere omnes & prope bellum publice deposcebant. Tulit uero respu. uene
tæ fortuna:ut qua tempestate hostem habitura eẽt:cui uirtus: fortunæ ac potentiæ par
F.foscarus dux adesset:ducẽ etiam nacta eẽt præstãtissimũ Frãciscũ foscarũ: cuius prudẽtiã ætate nr̃a
singularem eloquentia ornaret:grauitas comitate mirabili mixta adeo adiuuaret:ut quã
tuendæ libertati adhibent ueneti seueritatis legum obseruãtiam: & caste custodiuere &
quotiens e repu. uisum fuerit:primus principũ soluisse dicat̃. Is qui rempu. temporibus
suis fines ꝓtendere cuperet:eius ciuitatis principatũ nactus:cui mercaturæ ꝓpemodum
mancipatæ:q̃talibet etiã certa sordesceret uictoria:uel paruo impẽdio cõstatura:publicæ
& palã suadẽdo bello postremus erat:& clanculũ primus omnium uehemẽtissimusque
florentinis fauebat. Et q̃q̃ res diu ꝓtracta esset:plurimiq; falso emanasset rumores:uene
tos fœderibus cum florentino iũctis:philippo bellũ idicturos:reditus tamẽ corrarii effe
cerat:ut quotiẽs cogeret̃ senatus de cõfœderatiõe cõstituta senatuscõsultum fieri crede
ret̃. Ea motus fama philippus oratores ad uenetos mittit:ornatu pompaq; splẽdidos: ol
tradũ lãpugnanẽsẽ: & ioannem arretinum:q galeaccio genitori fuerat epistolaꝶ scriba.
Quibus ex more salutatum principẽ adductis:paucos dies sũpsit senatus:rebus quas se
cũ agi oporteret grauiter cõsultãdis. Videres iterea:ut sũt uaria hominũ igenia:diuersos
oratoꝶ mores. Oltradus illaris & fiducia plenus:urbẽ tũc primũ uisã:nouo stupendoq;
situ:ubiq; maritimã ubiq; terrestrẽ:admirabũdus plustrabat. Laurẽtius ætate moribus
q; grauissimus:patriæ calamitatẽ libertatis occasũ:uultus mœstitia præ se ferẽs:singulos
prensare obuios:domi cõuenire plurimos:nihil publice uel priuatim omittere intentatũ.
Rebus exinde eo loci ꝓductis:ut diuturniorẽ morã pati neq̃rẽt: placuit utrãq; legationẽ
quo temporis ordĩe aduenisset audiri. Ita nãq; fore existimauit senatus: ut partis utrius
q; iure iniuriaq; aure oĩum oculos ꝓpositis:q̃d e repu. foret decerni posset. Introductus ĩ
senatũ laurẽtius ridolfus præcisa replicatiõis spe:iussus ẽ quæcũq; ĩ suã rẽ duceret florẽti
Oro laurẽtii ridolfi ni explicare:q uerba ĩ huiuscemõi sẽtẽtiã fecit. Quid florẽtinæ rei apd̃ tuã rẽpu. nego
cii sit hoc tempore:prĩceps illustris:q̃d sibi uelit oro mea:ne dũ tacẽtes & me audire intẽ
ti ĩtelligitis oẽs:ueꝶ etiã norũt mecũ q̃cũq; ꝓximis diebus florẽtia ꝓfectũ cõcito gradu
ueniẽtẽ ĩ itinere uiderũt:opẽ afflictis rebus:libertati tutelã:reipu. ĩcolumitatẽ: a libero po
pulo petere florẽtinos:ꝑ tyrãni potẽtissimi uŕis etiã ĩminẽtis ceruicibus ambitiõe oppres
sos. Eo itaq; ptinebit oro mea:ut p̃riæ quæ genuit:educauit:honestũ inter primores locũ
habere uoluit:salutẽ q̃ta potero ui:q̃bus potero suasiõibus:dicẽdo ĩplorẽ:ĩpetrẽ. Si me ue
neti exaudiueritis:si florẽtinis adiumẽto: si protectiõi affueritis:me fœlici fũctũ legatiõe
patria ouantem excipiet:me amplexabunt̃:colẽt:obseruabũt conciues mei. hac spe: hac
fiducia fretus:libens huc loci cõscenderim:nec est cur spe ipsa:cur fiducia destitui uerear
mihi conscius:apud eos orationem haberi:qui callent peruident: intelligunt:dum postu
lata cõcedũt:dũ cadentem sustentant rempu. florentinã:sibiipsis:reipu. suæ libertati pro
spectũ iri. Eniuero princeps illustris:cũ multos diu ꝑ eã quæ mihi adest senectutẽ adiu
uerim populos:neminẽ uidi mẽtis cõpotẽ:q rei bonæ a mala discretionẽ delectũq; pa
tem habere posset:cui non persuasum esse cognouerim:inimicos:emulos hostes:audos

esse populis: libertatibus: rebus publicis: non eos solum qui infami sunt tyranni nomine
notiores: sed sub honesto principum & regum uocabulo: tyrannidem exercentes. Possũ
multas historias percurrens: exempla adducere: qualis atheniensibus & lacedæmoniis:
qualis romanis Philippus macedo: qualis populo romano mitridates: antiochus. q̃ nul
lis de causis fuerint hostes: sed sola dominandi libidine: sola libertatis inuidia prouocati.
Sunt uero in promptu plurima quæ pertulimus singuli: adeo recentia: ut uestras nostrasq̃
calamitates: quibus interfui memoria repetens: nullas desiderare consueuerim roma-
norum historias: ponendis quod sæpenumero in uestra re publica fecistis ante oculos peri-
culis quæ imminent a tyrannis. Quis enim est uestrũ. qui aut uiderit adolescens. aut ma
iores audiuerit narrãtes: quem nõ terreat clugiensis ut appellaris: belli memoria charra Clugia.
riensis francisci cõcitus & uicini perfidia cõcitati: cum prope factum est: ut supra nongẽ Frãciscus ca
tesimũ cõtinuata ãnum libertas. et nullam interim noui regiminis formam passa respubli rariensis.
ca parum esse iudicauerit tyrãnus: si dominum acciperet. quam diripi: incendi: ab funda
mentis euerti quæsiuerit. Quæ ab uicino rege hungariæ sigismũdo totiẽs pertulistis: re Sigismũdus
centiora sunt q̃ ut illa memorari oportere existimem. Pertulit item populus florentinus cæsar.
ab uicecomite: ut alios omittam: tã multa: ut tot difficilia numeremus reipublicæ nostræ Luchinus ui
tempora: quot ãnis uicecomites tyrãnidẽ tenuerũt. Luchinũ &enim & tyrãnide apud cecomes.
illos cõstituenda: & inferendo nobis bello: ex ea gente primũ ioãnes excepit archiepisco- Archiepisco
pus: bernabos illũ: bernabouem galeatius nostri huius genitor: sub quo pperuo: uerius pus Berna-
q̃ ut aliquãdo dicimus: trino & qdẽ periculosissimo laborauimus bello. Est priceps ic lite bos.
est hoc natura cõparatũ: ut cũ libertate apud suos cõculcãda tyrãni nomen iduãt: uicinã Galeatius.
& quoad manus extẽdere possũt: proximã libertatem alienam oderint: insectẽtur: & Philippus.
quã sibi subiicere nequeãt euertere conẽtur. Astuto sane cõsilio q re opa: fructu: usu: q̃
uerbo suauius libertatis nomẽ: oppressis: quos i seruitutem redegerũt populis: q̃ lõge cu-
piant abe. Tenẽ renouata in nostra imagine libertatis pristinæ memoria: illos caput: mi
seros armet: faciat audaces. Fœlix uero & fortunata fuit uestra respublica: cui datũ ẽ per
ipsa oriẽtis italiæ icendio & rerũ publicarũ exitio Philippi uicecomitis pueritiæ tẽpora: cl a
rariensem frãciscum iuniorẽ tollere. Nã si igenio uiribus: audacia: ambitiõe paratus: hic
noster philippus: illum belli fotũ nactus esset: nõ clugie: nõ apud beba uictoriæ impe-
tum: p desidiam deflacescere permisisset: sed terra: mari: fluuiis: paludibus stagnis arma
to: iermi. re. uerbo: minis: terrore: qua est uigilãtia: quo est astu: pressos breui i miserandã
redegisset seruitutẽ. Fœlix ueneti fortunatumq̃ rebus uestris paduani illius tyrãni exci
dium fuisse: & dixi & sentio nisi maxima: & utinã ne nimia securitas exinde uestra in ma
ius: quod nescio an cũ immineat p eam ipsam securitatẽ: intueri uelitis: periculũ: labi fa-
ciat. Hostis ueneti: hostis imminet: ãtehac icognitus: qui & si plura iermis. p uper: & ut
erat nouus: gessit q̃ quisq̃ e multis quos ætate nostra uidimus: paratos furẽtesq̃ tyrãnos
& si nos opibus: pecunia timentes: ad hanc redegit humilitatẽ: ac pene salutis desperatio-
nẽ: arras ut facile datur intelligi: potẽtatus sui exhibuit. horreo quæ gestit animus expro-
mere. ausus ẽ philippus uicecomes: cũ quinq̃ equitatus: duorũ milium peditatus: stãtibus copiis
eã quæ erat nominis florẽtini potẽtiã: illas opes: allas pecunias iuadere: duplos illi: quãdo
q̃ triplos opposuimus exercitus: omnes ille prius cõfecit attriuitq̃ uisos fuisse a suis cre-
deremus. Nec gigãtes illi: aut quod fabulæ narrãt: centauri truces militant: uiros habet

nostris similes:sed ab fiducia ab spe dispari meliores:quibus pingues nobiliũ lõbardiæ
uillas:quibus oppressorũ:occisorũ filias uxores in matrimoniũ iunxerit:quibus lõbar-
diæ tyrãnidẽ rapinã permiserit. Et quid tãta illos dulcedine illectos sperare credimus:
sicut dicũt:predicãt:cõfidũt:uenetis post florentinos subactis Italiæ dominũ regem im-
peratoréq; Philippũ cõstituẽt. Tãta priceps illustris militum illius spes:feroces:indomi
tos:armis nostris insuperabiles reddit. Sint qui spem feriãt:præcidãt tollãt:sint qui quie
tas luxuriantesq; in lõbardiæ uillis:agris:castellis:uxores filios:curatores disturbẽt:sint
qui cõgestas eo romãdiolæ agrorũ nostrorũ prædas armẽta abducãt:cadet ferocia:su-
perabiles & nostris reddentur pares. Sin diutius salua & integra re familiari:in agro-
pugnabunt alieno:qui nulla hactenus uel pauca a Philippo percæperũt pro stipendiis
æra:tributum illi errogabunt menstruũ:ut integris intactis uectigalibus ærarioq; Phi
lippus abũdet:& ad perfidiã perfugiũq; eos:qui nobis militant cũ piccinino & lauellano
per pecuniã sollicitandis paratior reddatur. Horreo inq̃ princeps quæ gestit animus di-
cere. Si paruo adhuc destituimur tempore. eo loci subacta florentia Philippũ adducent
ut nullo carrariensi:nullo pessundanda rerũ uestrarũ opulentia indigeat adminiculo.
At fœdera ueneto semper hactenus sancta:semper inuiolata fuerunt. Ego princeps idi
te:imortalem orauerim deũ:ut quibus pietatẽ dedit promissa seruandi:in mentẽ uenire
faciat sanctum ac religiosum fore:humanam diuinãq; dictare iustitiam:quæ intercesse
runt:promittendo causas rationesq;:icti fœderis fundamẽta fuisse:iisq; sublatis:et fœdus
tolli & pacta cessare:pacem uobis Italicã:populorũ sibi uobisq; subiectorũ quietẽ:secu
ritatem:fœlicitatẽ sũmã pelliciendis ad fœdera prætendit. Vos illo astu:illa fallendi arte
Pandulfus malatesta. tãdiu quietos desidesq; reddere quæsiuit:quoad Pandulfum malatestam permissa a ge-
nitrice & ab se pueritiã supergresso insolutũ: Brixia:quam ille ditauerat eiiceret:quo ad
Brixia. genuensi duce per fraudes: & rupta bis fœdera pulso patria:nos item conscriptis fœde
Genua. ribus innixos:opprimeret incautos. Qui igitur totiẽs pactis solẽniter fœderibus nõ ab
sterretur:quo minus diuino humanoq; iure post habito:aliena inuadat:dominandi libi
dinem rabiemq; expleat:Is princeps illustrissime instruit:edocet:habenda pro infectis
fœdera:quæ rerum in circuitu potitus:nec sancta sit nec religiosa ducturus. Sed iam fi-
nem orationis desiderari uideo:nec ero dicendo prolixior:postq̃ facit tacitus consensus
uester:ut coniiciã:intelligam:persuasũ uobis esse:nõ meã dignitatem: nõ reipublicæ flo
rentinæ præsidiũ magis hac oratiõe peti:q̃ dignitatem:salutẽ: amplitudinẽ uobis quæ-
ri:quibus fallax:perfidus:sagax:astutus:rei bellicæ peritia:fideli milite:tenui ĩpensa:æra
rio uectigalibusq; oppulentus:tam paratus q̃ audax imminet impendet tyrãnus:nõ ul-
tra gladium i uos distringere dilaturus q̃ nos oppresserit:si destituimur: subiici paratos:
Si uestræ societatis protectionisq; sola accesserit præsidio fama:integris repugnaturos ui
ribus:illũ romandiola ætruriaq; eiecturos. Quanq̃ enim magnas profuderimus opes:
maiores tamẽ supsũt:futuræ in dies maximæ:quia ciues:nostri rebus suis ab uestra pru-
dentia:sapiẽtia:fortuna:uirtute:potentia:salutẽ affore confisi:quas nũc abscõdũt: negãt
asportant pecunias:sponte reipublicæ offerent:incolumitati patriæ erogabunt. Iungite
arma:iungite fœdera:uestram nostramq; libertatem:rempublicam dignitatem: patriã
uel per nos saluam facite:Nullas damus conditiones:dandas recusamus nullas. Cum fi
nem dicendi fecisset laurentius audiendam sibi prius Philippi legationẽ:q̃ eius orationi

respondereturːdux de senatus sententia dixit. Varia uero senatu dimisso nõ ciuis contra
ciuem modo:sed intra se singulorꝝ erat sentẽtia. Hinc potẽtatus Philippi & florẽtini no-
minis odio:inde rerũ salute & impẽdii magnitudine animũ distrahentibus. Ne uero phi
lippi oratores quid florentinus dixisset ignotãtes:uel amicabili ut cõsueuerant isisterent
orationi:uel impertinentibus in florẽtinũ nomen inueherent̃ uerbis:datũ est senatorum
plerisq̃ negocium:q̃ priuatæ necessitudinis simulatiõe:mediolanẽses quæ fuisset uerbo-
rũ florentini uires facerẽt cõscios. Vnde factũ est:ut dato senatu: ioãnes arretinus q̃ ab
humanitatis studiis nõ abhorrẽs:patrio item adiutus sermone:nõ infacundus esset:col
lega pmittẽte:talem habuerit orationẽ. Q uæ ratio:quæ causa:philippũ anglum medio Oratio ioan-
lani ducẽ impulit:ut nos hoc tẽpore ad uos mitteret:requiri audiuimus:ab humani gene nis arretini.
ris rerꝝ curatoribus florentinis:quibus satis supraq̃ facient:& cum resciuerint iniucun-
da erunt:quæ nihhilominus hoc principio dicturi fuimus. Nullos eorũ exemplo motus
concitare:nulla diuinũ humanumue ius aliquod istigatione aduenimus euertere. Has
philippus illis natura insitas relinquit artes:sibi est ut certe ppetuo erit curæ: quæ studia
a maioribus tradita accepit:attẽte in hanc diẽ custodiuit:amicitiæ: societatis:obseruãtiæ
senatui ueneto itemerata exhibere. Et quando optimi maximi dei nostri benignitate fa-
ctum est:ut in tanta tãq̃ ppetua inter uos & illũ cõiunctione animorꝝ:nullas quæri ex-
pediat nouas pacis cõfœderationisq̃ leges:cõcedãt Florentini:sit eorꝝ uenia Philippo per
missum:humanitati:urbanitati:bonis moribus tribuat̃: Philippo sine calumnia liceat:
hos sibi amantissimos patres:hunc senatum salutare:& quando sic expedit cõcedat̃ dice
re:ualet Philippus:uestræ reipublicæ dignitati:cõmodis:amplitudini:pristino cupiẽtissi
mus animo. Cumq̃ ꝑ uestra erga se beniuolẽtia:pro fœderũ iure:cõmun es huic reipu-
blicæ successus suos:cõmunẽ ducat gratulationẽ:confractos:male habitos nũciat floren
tinos:q̃ sua in eum proteruia in omnes petulãtia itollerãdaq̃ superbia:bello eũ ut graui
ita nisi celeriter occurrisset:periculoso iplicauerãt. hæc patres optimi:hæc erat nostræ le-
gationis summa. Nec noua:quod suspicati sunt:fœdera quærere aduenimus:qui memo
res simus uetusto & nulla unq̃ labis suspitione iquinato uenetorũ cũ uicecomite amori
accessisse pridem fœdera:quæ integra illibata pdurant & florẽtinorũ pace dixerim:ppe-
tuo durabunt. Q uod uero gentẽ hanc garrulationi natã:miserabili quærimonia:nõ in
senatu solũ:sed p areas & cõpita philippus audiuerat deplorare:belli motus ab eo prius
cõcitatos fuisse uestro ut hactenus iudicio:uestra cognitione transigendũ relinquit:præ-
scriptas quantũ ad se attinebit conditiones a uestra æquitate:a uestra iustitia accepturus
Eo se florẽtini tribunalis uestri cãpo in ferraria tueant̃:q̃bus iniusta causa in bello succũ
bere dedit:neq̃ infanda iaudita excogitent neq̃ fraudes machinent̃ : uestra grauitate:
uestra sanctimonia:cõtra uetustũ ius amicitiæ:contra fœdera in philippũ armanda. Ti-
mendum inquiunt a philippo si uires auxerit. hostes sunt:emuli sunt:inuidi sunt: rebus
publicis reges:principes:tyrãni mitridatem:philippũ macedonem:anthiochũ exemplo
adducunt:q̃bus pferẽdis:& ad extremũ tollẽdis laborauerit respublica romanorꝝ. q̃ uel-
lem etrusci regis porsennæ in mẽtem uenisset. qui restituẽdis in patriã regibus nascẽtem
rempublicam pene euertit:funditus sustulit. Eum credo quia reipublicæ hostes etiam Hiero. Iuba
ex etruscis reptos:notaturus fuerit de industria omisisse. Sed quando historiarum exem Maxinissa.
plis innitimur:Hierones ex sicilia:Iubã ex libia maxinissamq̃ ptholemeos memoret ex Ptholemei.

Attalus. ægypto:qui romanos singulari amicitia:constanti societate prosecuti augenda republica illis adiumento fuerunt. Attalum memorent populo romano amicissimũ regem:qui humanis rebus excedens:romanos suo in regno hæredes cõstituit:primumq; in asiam illis aditum patefecit. Et quãdo tam diligentes sunt:nostris post externa exemplo pergrendis:uicecomitũ gentem:quæ maximis dudũ floruerit opibus adducat Laurentius. Eã quæ potens pollẽsq; centesimo abhinc anno fuerit:uobis exemplo ante oculos ponat non alpibus:nõ pado:nõ maris tractu a uenetiis direptam. Sed noluit astutus uel attingere locum:qui nugas fabulas figmenta calumnias florentinorũ detegit: omnẽ euacuat:tollit inuidiã:noluit dicere:documento uobis irrefragabili:exemplo fore certissimo:q̃ nihil a Philippo uenetis sit timendũ:cuius maiores:& quidem potentissimos:ne dũ tolerabiles uicinos:sed benignos affectuosissimosq; sensistis amicos:cuius genitorem tantum absuit ut potentem timueritis:q; potentatu augendo iuueritis. Cui Verona:Vicentia:Patauio capiendis:utq; fines dalmatiam usq; & uestri maris undas extenderet:adiumento fuistis. Hæc inq̃ Laurẽtius:optimus sane prudentissimusq; uir:alioqn iureconsultus causidicorũ astutias callens:suppressit:de industria declinauit. Ductã princeps illustrissime:per tot uiros:per tot sæcula uicecomitum cum uenetis amicitiã:nec ulla posset ambitio labefactare:nec ullæ ut confidit Philippus iiectæ suspitiones:nullæ poterũt conqsitæ fraudes tollere. Ad ipsos ueniamus. singulos enumerat a primo q̃ pricipatum i hanc familiam attulit. Omnes iquit accæpta per gradus cum florentino populo bella gesserunt:& cum de singulis dixerit præsentia complorat tempora. Bene uero habet:

Forũliuiũ. q; similem huius noui causam aliis omnibus intercessisse:hoc loco incautus protulit:forumliuiũ inquit cõtra fœdera occupauit: quasi uero nuper eam audiueritis querimoniam: quos cum sæpe alias:tum nuper arbitros:quos iudices uel solos uel cum marchiõe estensi Philippus postulauerit. Dicendum itaq; dicẽdum ẽ hoc tempore:quod i iudicio

Genua. accuratius ostendetur:macra florentini termino per fœdera prohibiti Genuam urbem: quæ a philippo obsideretur nullas imiserunt præsidio copias:nullo obsessos fouerunt cõmeatu:sed rerum inopes solis innixos maritimis præsidiis:quæ magno essent precio cõparanda ingenti iuuerunt pecunia:& tanta impensa tantis quæsitæ diuturni belli laboribus uictoriæ partem liburnũ surripuerunt. Has princeps inclite: has rupti fœderis:surreptæ arcis iniurias bello persequi Philippus potuit:iure debuit. Sed pacis:ocii:quietis: studia indignitati prætulit. Q uærẽtẽ exinde oppresso a tyrãnis romano põtifici Martino quinto colũnensi uiro sanctissimo:cui omnia debeat italicum nomen:opem afferre forolivio florẽtini disturbare:unicum illud iter abrumpere sunt conati:nec ullis adduci rationibus:nullis se exorari precibus sũt passi: ut prius concessurum omnia Philippum exaudiuerint:q̃ bello illum necessario implicauerint: tantum dabat insolentiæ pecunia quam auarissime cumulatam:temeraria effusione dissipatam: tantis deflent eiulatibus. Has belli causas nunc Philippus:similes olim a populo florentino uicecomites habuerit suos ipsi mores:suam accusent superbiam:iustum principem pacis:gloriæ:quiens Italiæ studiosum:libertatis:beneficentiæ hospitem: florentini inuidiæ rapinarum:dissensionũ fomes: probris lacescere:apud benemerẽtem de se uestrã rem.p.lacerare desinant. Deditus huic reipublicæ obnoxius studiosus nos miserat Philippus neminem re aut uerbo lesuros:amicitiarum fidem salutationis officio:cõmunione omnium rei bene gestæ nũcio

ostensuros. Prouocati princeps optime uicem rependimus. ex multis quæ iure optimo
dici poterant: pauca respondimus. sed uera: sed solida. Paratum hactenus Philippũ fuis-
se: paratum dispositumq̃ fore: & diximus & identidẽ dicimus: rem omnem uestro iudi-
cio: uestræ æquitati: uestræ sapientiæ cognoscendam moderandãq̃ relinquere. Hæc flo
rentinos paruit: ut hactenus semper: ducturos nõ ambigimus: quando qdem qua ange-
bantur molestia liberati sunt: quando nulla aduenimus innouare fœdera: quæ uetustis-
sime a maioribus acceptæ: indies adauctæ amicitiæ: quemadmodum pro uinculo pro in
dissolubili nexu: pro utriusq̃ cõtra calumniatores: susurrones: æmulos: excusatione ac-
cesserunt: quẽadmodũ pacta cõclusa: & solenniter firmata sunt: pari modo illibata inuio
lata psistent: ad extremũ perseuerabunt: obseruabunt̃. Cũ dicendi finem fecisset arreti-
nus: dimissi sunt a senatu oratores. Varias tunc in senatu mentes diuersa esse studia facili
ter apparuit: qbusdã præpotenti audacissimoq̃ tyranno: uerbis rem ducẽti: quoad floren
tinos oppresserit: aperto obsistendũ bello uociferãtibus: qbusdam pensitandũ esse contẽ
dentibus: quanta rei moles futura sit: quã adeo præcipitanter aggredi pergerent. Substi- Carmagno-
terat per ea tempora taruisii carmagnola: quo primũ ex fuga in italiã delatũ ostendimus la.
diuertisse. Illũ uero dux uenetorũ multiq̃ eius sẽtentiã pedibus semper inire cõsueti apud
ciues summis efferebant laudibus: famã uiri: rei bellicæ gloriã: seruatã ingrato domino
fidem prædicãtes: futurũq̃ asserentes ut tãti uiri ductu: faciliter philippũ opprimãt: quo
regnãte perpetuo rei uenetæ impenderet exitiũ; nec tamẽ deerant: qui tantas laudationes
in contrariũ retorquentes sensum dicerẽt: quo maiori auctus sit gloria homo nouus: &
uti constans erat fama itolerabili fastu tumens: eo diligẽtius cauẽdum: ne cũ rei uenetæ:
quod necessitas belli suasura uidebat̃: summa illi esset credita: morosis ciuibus & singula
quæ occurrerent p senatus cõsulta decernentibus: fieret aut itolerabilis tutor: aut pnitio-
sissimus inimicus: quẽ sciret se philippo onerosum reddidisse: omnia e uestigio cõcedenti
quãtũ ad seruatã fidem attineret uideri oportere ne absens etiã seruet: & illa maximo ue-
netorũ malo seruanda ad eos trãsiuerit. His uocibus curia & forũ pstrepebant. Ipse uero
animi uir inquietissimi licet oblata a fautoribus spe sustẽtaret̃: suspitionis quã de se mul
tis iniectã audiuerat dolore: ac idignatione æger consternatusq̃ animo: sese taruisii cõti-
nebat. Pendẽtes uero dubiosq̃ in tanta rerũ ꝑplixitate uenetorũ animos: nouus traxit ca-
sus: ut omni sublata dubietate frãciscũ carmagnolã Philippo crederent odiosũ. Fuerat
Taruisii aliquot ãnos ioãnes luprãdus mediolanẽsis. Is Varentinã bernabouis uicecomi- Io. luprãdus
tis filiã in matrimonio habebat: & a storgio quem apud modoetiã dum a Philippi exerci
tu obsideret̃: interisse ostendimus: fauisse insimulatus fuerat. quare Philippũ timens i eo
secessu securus uitã ducere cõstituerat. Eos uero amplissimis præter reditũ in patriã polli
citationibus pellexerat Philippus: ut carmagnolã per cõmune sui odium: familiariter cõ
uiuentẽ ueneno inficerent. Quod cum ancillæ indicio esset patefactũ: subiecti quæstio-
nibus ioannes uarentinaq̃: rem alioquin certã magistratibus cõfessi sunt: & maritus secu
ri fuit percussus: uxor ob sexus infirmitatẽ: cui uiro parendũ fuisse censuit senatus: absolu
ta inde migrauit. Carmagnola uero irarũ & spei plenus: uenetias accedens pudoris: ut di-
cebat: leges dissoluit: cõtra tyrannum qui summæ erga se ingratitudini tantam adiecisset
crudelitatem: & omnes priuatim ac publice allocutus: orat: admonet: oblata utantur
occasione: sese tyranni periculo dum licet liberent: lombardiã se administro: se belli duce

ſubiici paratam:recipere non differant: preſantem ſingulos & prope concionabundum Laurentius ridolphus ſequebatur. Qui a precibus quandoq; ad minas conuerſus ſum rum dicebat:ut ſpreti deſtituti a Venetis Florentini:fœdera percuterent cum Philippo. Et quando æquis conditionibus id fieri nequiret:ſe ſubiectos illum regem facturos:quē ſubacti poſtea Veneti ad iperium orbis eſſent ſublimaturi. Diſcordes uero ut diximus uenetos:Carmagnolæ periculum unanimes reddidit:eaq; factum eſt cauſa:ut plurimi ſenatorum:qui a bello etiam neceſſario:ne ſuſpecto ductori ſūma rerum cōmitteretur: abſtioendum ſentiebant:ardentiores in belli ſuſcipiendi ſententiam ruerent. Quāobrē primo: qui habitus eſt ſenatu:quod in rebus grauiſſimis difficilimiſq; temporibus apud eos conſueuit:liberum magiſtratibus eſt factum:ut cum republica uideretur de ſocietate cum florentinis ineūda:& bello ſtatim Philippo mediolanenſium duci inferendo referrent:placuit tamen prius q̄ ſenatuſconſultū de prædictis fieret:oratoribus Philippi hanc ſententiam reſponderi. Venetos pridem cū per alios oratores:tū maxime per Paulum corrarium:qui nec balbus eſſe:nec timidus conſueuerit:mentē ſuā Philippo aperuiſſe:futurumq; ut niſi intra lombardiæ terminos:itra quæſitū pridē per ſuā patientiā:per ſua adiumenta dominiū:quietius ſe cōtineret:Venetos ex amiciſſimis:hoſtes ſibi factos ſentiat acerrimos. uix ſtagna ex urbe digreſſi oratores traiecerant:cum Franciſcus carmagnola:in palatiū perducitur. Qui iuſſus frequentiſſimo tum ſenatu dicere:uir litterarum oino ignarus:ſed qui Genuæ & Mediolani uerba in conuentibus facere conſueuiſſet:multa in hanc ſentētiā nō infacūde diſſeruit.

Oratio Carmignolæ.

Fortaſſis exiſtimant pīceps inclite ſplēdidiſſimi ciues iſti:me qui poſt digreſſos urbe Philippi oratores:ad dicēdū ſim perductus:illorum uerba quæ per hos dies hoc in loco multa dixerunt:repetiturum: & ad trutinam :ut aiunt:examinaturum:quaſi uero uobiſcū ignorem:q̄ nulla ſit Philippi uerbis adhibenda fides:qui ſolitus dicere ſit:& iurare & peierare:polliceri & promittere:aſſerere & negare: eſcas fore principū quibus inconcinata pro rerum temporū & locorum conditione area:bene diſpoſitis:irretitos omnium generum homines capiant. Non uerba illius magnifici patres:ſed facta:mores:aſtutiam:fraudes:inſidias diſcutere:& uobis ante oculos ponere adueni:neminem &enim hominum:nec ipſū etiam:ſi a tortoribus laceretur:Philippum nō præteriti temporis facta ſolū:ſed præſentis cogitationes ac futuri conſilia:pari mecum intelligentia poſſe uobis patefacere contenderim:qui tot per annos:quæcūq; aut recte aut perperā excogitauerit concupiuerit:uirtute:diligētia:uirium robore:animi magnitudine fuerim executus:& id quidem tanta integritate:ut quod impoſſibile multis uideatur:quæ improbe:fraudulenter fieri uoluerit :quæ crudeliter & nefariæ mandauerit:ſi prohibere non licuit:ſine mea labe:ſine infamia perfecerim. Quibus effectum eſt artibus:ut principatum illi maximum aſſeruerim:ut tāto illum nomine:uobis etiam tremendum effecerim. Dicerem hoc loco:quantis ingratum hominem affeci beneficiis:ni talia eſſent & tam multa:quibus referendis ſolen ab nauſea: in extaſim inſaniāq; concidere:quod ab extrema eductū calamitate:hominem exercitu facino cani militare conſueto donauerim ſubiectarū ipſi facino urbium:Alexandriæ & Nouariæ per deceptam blanditiis meis miſeram beatricem dominum conſtituerim: q; eodemodo etiam:laude:Comum: Tricium:Bergomum:Placentiam:Parmam:Cremonā Brixiam:& ad extremum Genuam:per cuius pōtētiam nomē ſuum ultramarini etiam

contremiscunt: quod eidem iniquissimo homini tantum subicerim principatum: & is post inaudi-
tam omnibus sæculis: qua mecum est usus ingratitudinem: me insuper ueneno: me omnibus
insitæ sibi a natura crudelitatis artibus persequatur. Fuit uero dixerit quispiam: fuit olim ti-
bi apud illum supremus honoris locus: te familiæ uicecomitum cognomine: te consangui-
nea honestauit uxore. Ea autem ut facile ab euentu conicere datur: non uirtutis acceptorumque
beneficiorum præmia contulit: sed pignora esse uoluit: quibus tandiu astrictus: obnoxiusque
illi nauarem operam quoad rebus e sententia constitutis: me oppressos ab iniuria releuantem: bo-
nos protegentem: proteruis impudicisque curialibus frena imponentem: tolleret extingueret
& cum ludionibus: mimmis: gaeonibus suis sine tutore: uel quod illo in odium mei ad
ducendo sui dicere usurpabant correctore: effrenatius lasciuiret. oltrados. zaninos: The
deschinos: licentius in subiectos populos debaccari sineret. Hæc fuit ueneri tantæ commuta-
tionis causa: hæc ratio: quæ perfido ficto: simulato: omnium leuissimo homini suaserunt: ut
post tantæ dignitatis umbram: post cumulatos in me alienigenam hominem honores: me per
deret: quem nec fidum integrum: boni & iusti consultorem: tolerare posset: nec humilem abie-
ctumque sine maximo ut credebat periculo: auderet reddere. Bene uero habet: & quantum
uaticinatur animus: non meæ sed uestræ rei publicæ saluti incolumitati amplitudini: & maxi
mo illius malo seruatus sum. Mihi enim satis supraque fuerit ganeonum insidias: pericula
capitis euasisse: consolerque pro fortunis quas abiens magnas dimisi: patriam mihi apud uos:
ut confido: comparasse: iustitiæ integritatis: uirtutum alumnam: & quod docuit hactenus ex-
perientia: quod beneficiis affecti maximis ostendunt plurimi. optima: perpetua. emeritis
præmia tribuentem. Ea subleuatus consolatione princeps inclite: non amisisse sed quæsiuis
se diuitias: non me infortunio afflictum: sed optima diuinitus donatum esse fortuna: opinor: exi
stimo. Nisi forte retenta cum filiabus uxor: effœminatum carmagnolæ animum ægre habe
bit: & ubicunque sit terrarum Philippo mancipatum tenebit. Sed nimis multa de meipso: per do
lorem: per indignationem dixi. De re uestra statim dicere est animus: si pauca prius de florenti-
nis dicentem tolerabitis. Bellum est illis cum Philippo: quem rebus integris per eas quibus abun-
dant pecunias: per maximum potentatum: intra lombardiæ septa repugnare faciliter coegissent
nisi rei bellicæ ductores quibus sunt usi: eos perditum ire per exercitus maximos tanquam ar-
menta in pascuis diripiendos: hosti oblatos: perrexissent. Nam quo tempore apud zago-
nariam est pugnatum: si aut obsidio foroliuiensium continuata: aut postquam itum erat ad ho-
stium castra. quod imbres effusi facere suadebant: a pugna cessatum esset: qui furentes eo lo
ci se contulerant Philippenses: concitatiore quam aduenerant gradu: parmam reuertissent: tantus
timidissimum principem pauor incesserat: Posteaquam carolum mediolani: pandulfum bri
xiæ & bergomi dilectissimos tanti exercitus contra se ductores audiuerat creatos. At iam
sero errata reprehendimus: quando attonitos: animo consternatos florentinos: sola uin-
centem fama Philippum oppressisse uidemus: Nec risum cuipiam moueat: quod dixi sola fa
ma Philippum uincere: immo etiam: quod dicam: qui uolet chachinetur: Philippum dico: qui fama
opinione: specie uicerit: re ipsa propius uicto quam uictori esse: cuius æraria penitus exhausta
consumpti sunt ciues: uectigalia exinanita. Cognita hæc mihi quem nulla illius rerum uel De superbus
minima pars latet: scio ductam contra aragonenses classem: quingentis illum auri mili- illu. d. ducis
bus exhausisse: noui impensas ædificiorum: extra rationis modum: noui uanam illius eurice- Mediolani.
tatamque sine delectu largitionem: qua esset gallicos proceres laudis suæ præcones fore sata-

git: scio expertus: unde maxima in caput meū prohibēdo conciui odia: quātum est æris
illud quod obsoleti uel dissipant uel surripiunt: ex quibus plurimisq; quas enumerare lō
gum esset: necessariis: certissimisq; mihi causis effectū est: ut quo tempore bellum a Tho
ma fregoso. & ab arragonensi florentinorū ductu: contra Genuā est relatum: quod pri
dem magna industria: maximaq; parsimonia parari curauerā: in papiensi arce thesaur
effundi oportuerit. Referunt mihi quos nuper meā secutos fortunam ab illo abscessisse
audiuistis: milites olim sui: ānum iam effluxisse integrum: cum nulla eis data sint stipen
diorum æra. Nec est quam male aliqui interpretātur militum liberalitas: qui spoliis: ra
pinis: ut uos creditis redundantes dominū ea liberent stipēdiorum impēsa: sed illius ino
pia: qui uictorem exercitum: debita destitutū pecunia: uel inuitus cogat in captis primo
impetu æthruriæ castellis inertem uitam ducere: cuius impetu si per data stipendia coa
ctus simul militare potuisset: facillimum fuit destitutum milite florentinum conficere.
Quid uero futurū existimatis: si fuerint: qui inopes & pendendis supra uires tributis
fatigatos lōbardiæ populos bello uexabunt: si fuerit qui præcisa mercatoribus lōbardiæ
ad uos uia: qui coacto itra mœnia: abducto pecore: uillico: aratore: uel marcescētibus i
agro: uel direptis ab hoste frugibus uectigalia attenuent exinaniant. quem uictorē nūc
dicitis: quē pro fama cōtremiscitis: ueneti Philippum nō uicisse: sed uictū eē uidebitis.
Nec idem repellendo ab paratissimis Venetis bello fessus erit: qui inferendo imparatis
florentinis integer fuit. Dispares & enim sunt ueneto & florentino uires: dispar ē uestra
isultantium fama: uiribus: confidentia munitissimorum cōditio ab ea quæ dissipatis:
attonitis: fessis: florentinis erat. disparia item sunt bella: si unum in alieno: alterum i suo
geratur solo. Non parua autē: ut fert aius: fortunæ uestræ erit accessio Carmagnola: qui
oīa hactenus: quod non erubesco dicere: suscepta bella fœliciter consumaui: omnes cō
gredi ausos prælio superaui. Quam uero cōstituēdo ingrati hominis principatu: ita
temporis diuturnitate: tantis periculis: laboribus: acceptis uulneribus: didici militiæ di
sciplinam: eodē euertēdo libens ostenderim: & quod subleuando tyrānorū iniquissimo
contraxi scelus: illo persequēdo: deprimendo: diluā. Itaq; audenti animo oblatam: bene
gerēdi facinoris maximi: oblatam: nō seruādæ solū & tutādæ: quod erat optabile uobis:
sed amplificādæ reipublicæ tollendi hostis nō minus potentis q̄ audacis occasionē: dum
licet amplectamini. Socios & per cōmune libertatis nomen fratres iuuate florentinos:
quorum auxilio: quorū opibus: futuris e uestigio per solam uestræ cōfœderationis um
brā: ingentibus: magnā tantæ rei partē cōficietis. Meo autē seruitio ubicūq; usui fore iu
dicabitis: uestro utemini arbitrio: quod enim ī primis faciēdū plurimi cēseo: si multos eti
Finis orōnis am uirtute superiores: neminē fide erga uos: odio ī cōmunē hostem pari inuenietis. Cō
Carmagno motos ac pene suasos ea orōne senatorꝶ aīos: dux uenetorꝶ intelligēs nō ultra differendū:
læ. quod pridē cōstituerat: ratus: Carmagnola dimisso in hāc sententiam uerba fecit. Quæ
Orō. F. fosca duo publicis in rebus prima intentione sūt & iure optimo potissima: pax: & a publicis im
ri ducis. pēsis uacatio: noīe ipso & re dulcissima: multas sæpenumero: uel si oēs dixero: nō errauē
rim: inuehūt calamitates: dū lōge prospecta: diu intellecta: & ante oculos posita picula
cōtēni faciūt: ut prius malis circūueniare intollerabilibus: q̄ per horridū odiosū belli no
men: iuidiosā: stomachātē: ifandā īpendii mentionē: ea nōdū iactis alte radicibus: leuia
reiicias: propellas. Id & si a nostris uel maiorum uel ætate nostra acceptis icōmodis: remi

nisci est facillimum: exemplo nunc documentoue certissimo florentinorum: itelligere p-
uidere: & maxima: ut existimo: cum animi anxietate: mecũ sentire debetis. florẽtinis nan
q; certissimũ necessariũq; ab origine hostẽ in oculis crescentẽ. facile fuit p exhibitã: aut
arcellano: aut fun duli: aut pandulfo: aut genuensi fregoso opem: opprimere: sed quia mi
nimum illis adiuuandis tyrãnis impendium facere totiens rogati noluerunt: quas tunc
amentes p ocium & pacem cumulabant pecunias: nunc ꝓfluuio post modũ effuderunt
Sicq; duorum quæ in primis desiderabãt: altero: pace scilicet ꝓculdubio nõ fruunẽ: opta
tam uero ab impensa uacationẽ: ideo magna ex parte habent: quia quod saluti: quod ex-
tremæ rerum calamitati auertẽdæ impendant: nihil ferme eis est reliquũ. Prospicienda
ciues ꝓspicienda sunt: quæ impendere possint damna: ut cũ suadet: iubet necessitas: icom
moda: impendia principio semper faciliora priusq̃ crescant & multiplicenẽ toletari pro
pellĩq; possint. Eadem enim ratio in nauigantibus: & respublicas gubernãtibus uel salu
tis uel euersionis esse uideẽ. Malũ nanq; & ihertẽ nautã gubernatorẽue scitis esse: q trã-
quillo &: ut dicimus: lacteo mari: secundis ac leniter ꝓpellentibus uentis lætatus: futuræ
aliquãdo procellæ imemor somno & desidiæ est deditus: quid cum malo: antennis: car-
basis: ancoris: temone: agatur nõ satis considerat: quiq; quantũ spatii singulis emetiatur
horis: qua uia altum teneat: saxa & scopulos declinare debeat: quãdo deniq; aut p ãni si-
dus: aut p cæli dispositionem tempestas ingruere possit: scire negligit: si itaq; talem homi
nem naui subito & iprouiso perculsa nimbo: dũ male hærentes rudentibus ancoras. pri-
mo pderet iactu: dũ ab languide cathenato destitueretẽ temone: in uicina quæ ignorasset
saxa impactum audiretis: nõne eum socordem & calamitate accepta dignũ iudicaretis?
Idem florentinis hoc tempore euenit: ipsi & enim parandis ꝓuidendisq; contra manife
stum hostem certissimam tempestatẽ: & rerũ suarũ pernitiẽ: Philippum mediolani du-
cem præsidiis negligentes fuerũt: illum nouissimã reipublicæ suæ euersionem futurum
uires augentẽ: siue id per auaritiã siue factũ sit p negligentiã ꝓhibere noluerunt: hinc-
que eo calamitatis sunt perducti: ut quæ malis semper cumulo accedit: sola redun-
dent ignominia: pro acutissimis: ut dicebantur: ingenio: cæcutientes: pro astutissimis
hebetes: pro prudentissimis reputentur amentes. Prospicienda inq̃ ciues: & ab alie-
no intelligenda malo: quæ non impendent modo: sed propemodum premunt peri-
cula. Enimuero sentiant alii quicquid uolunt: ego si in asia: si apud indos eiusmodi po
pulum: libertate quã diu retinuisset: p uim: p fraudes: p tyrãnidem priuatũ iri audirẽ: si
nullam illi opem afferre daretur: animi mœstitia: afflictione mẽtis sibi cõmunicarẽ. nũc
uicinã: cõtiguam. germanam: quæ in cõmuni parẽte terra italia: & genita sit & alita: liber
tatẽ florentinã: aperta fraude: manifestis insidiis: ui notoria opprimi: segnes irridẽtesq; pa
timur: non satis aduertentes: quod subiectũ est oculis: quod hebetes obtusi peruident
omnes itallice: quod pridẽ uestrum plurimi hoc in loco dixerunt: affirmarun ediẽ: quæ
florentinæ libertatis subiugãdæ finẽ faciet: primam nostræ iuadendæ Philippo futuram
Sed tanta quosdam e nostris sui impotentia esse miror: ut cum iminentia nostræ reipubli
cæ pericula: intelligere ac peruidere fateantur: expectanda potius perferenda quæq; du-
cant mala: q̃ illis occurrendo uelint committere: ut inuido florentino nauigationis emu
lo: auxilientur. Mala est ciues: mala est iactura quæ fit magna: ut maiore atque etiam
maxima hostem afficias: q̃q̃ optimi maximi dei nostri beneficio factum esse opinor: ut

qui petulans hactenus omnia sibi per pecuniam arrogabat florentinus: uestram uobis
mercandi industriam nedũ in asia & africa: sed nec in urbe nostra: in riuoalto nõ subripi
at: qui inopem intra æturiam: intra florentinum agrũ libertatẽ tutari gloriæ & fœlicita
ti sit ducturus: nec egei aut mauri marium uelificationibus uobiscũ ultra contẽdere ap
perat: hincq̧ non æmulum: non insidiatorem: nõ quæstus subreptorem populũ tueri sal
uum facere pergemus: sed libertatis nomẽ: alterã quæ est in italia rempublicam defensã
tes: reipublicæ nostræ uires munimenq̧ adiiciemus. Nec uero deterreat quod multos cir
cũferre audiui florentinos omnino eneruatos: ducẽ mediolani usq̧ quaq̧ itegrũ uiribus
esse: cui facillimum sit futurũ florentinorũ reliquias simul cum nostro potentatu confice
re. Quod nãq̧ ad Florentinos attinet: scio illorum quæ nũc apparet pecuniæ exilitatem
nullã aut multo minorem futuram: quam primũ florentini ciues præsidii nostri spe sub
leuati de patria sibi: de libertate: de rerũ incolumitate sperandũ intelligent. Nisi enim me
nostri ciues: quibus cũ illis est commercium fallunt: nisi patriæ sibi & mihi una impera
te mentiuntur: facillimum erit populo florentino cũ uoluntarius & animo erectus bello
incũbet: tantum æris contribuere: quantum mediam belli impensam. lõgo etiam tempo
ris tractu opinamur exposcere. Eos autem non ignoratis mecum: conditiões quæ dabũ
tur accipere paratissimos. De ducis Mediolani uiribus: de disseminata maiore illius rerũ
fama: q̃ res ipsa: q̃ ueritas habeant: plura & dicenda essent & dici possent: q̃ tempus istud
patiatur: & nisi futuros esse uererer: qui carmagnolæ uerbis plusq̃ deceat me credere dice
rent: quæ uobis oblata sit ex eo bello spes: quid de Brixia: Cremona: Bergomo: quid de
omni antiquæ Venetiæ terra: spei nobis sit explicarem. Quæ omnia & si ad bellũ istud
audenter sucipiendum non leuia sunt incitamenta: maiores tamen scio nobis incutere sti
mulos: imminens periculum: cui uestram prudentiam in primis obuiare dispositam nõ
ambigo. Nam qui olim pischeriam ab mantuano: quem nobis fœderatum esse nõ igno
raret: cum multo esset potentia minor: petere ausus est: Veronam: Vicentiam: & quicquid
terrestri Italiæ dominio obtinemus: q̃ primum florentinos superauerit: a nobis repetet. si
illa reddere sedet animo classẽ ab genua et secundo pado: quãtã perferre nequeatis: pau
lo post ad portus Venetiarum turres: in ducatus uestri canalibus expectetis: Nullã itaq̧
impensam cui tolerandæ dei munere estis potentissimi: nullas meo cõsilio formidabitis
belli agitationes: maximam uobis quietem: securissimam pacem parituras: & cum florẽ
tino societatem inhibitis: fœdera iungetis: Bellum contra Philippum suscipietis necessa
rium: quod tamen parata & ad manus exposita amplitudo suscipiendũ fore suaderet.
Duce post factum uerbis finem: aliorum sententias expectante censuerunt sex illius in
dominio collegæ: propositis in utrãq̧ partem suffragiorum tabellis intentandum: quid e
republica fore patribus uideretur: & ut qui nellent iuberent societatem cum populo flo
rentino iniri: ac Philippum reipublicæ hostem iudicari: redditis ex more in dealbatam
uiatoris urnã: q̃bus contraria eẽt uolũtas: i nigrã tabellis de sẽtẽtia significarẽt. Itaq̧ ur
nis eminẽti i suggesto quod ab oĩ ĩspiciẽ cõsessu ad pricipis pedes euacuatis: paucissimos
cõtrariæ duci sententiæ esse cõstitit: tũcq̧ accito i senatũ Laurẽtio ridolpho fœdera secun
hãc sẽtẽtiã facta. Cõscriberent & ad consumatum usq̧ bellum retinerẽt: communi utro
usq̧ populi impensa: uenetus & florentinus sedecim equitum: peditũ octo milium copi

as:pari item impensarum communione armarent̄ classes:q̄s in pado uenetus:florentinus in mari infero:cōtra genuā destinassent:nec prius aliterue q̄ uenetus curasset iussisset q̄ pax cum Philippo quouis modo cōstitui posset. Si urbiū oppidorūue quicq̄:quod in Philippi potestate esset:caperet̄:florentino cederet̄:quæcunq̄ in romandiola prouincia cōtinentur:cætera uenetorū reipublicæ aut quibus ipsi iudicassent acquirerentur:postq̄ prædictis ut erant scripta assensum præbuit laurentius:ad principis genua prolapsus:spōte sua in hæc uerba iureiurādo q̄ potuit alta uoce dixit:nullū unq̄ futurū diem quo florētinos huiusce beneficii obliuio capiat:eosq̄ si aliquo unq̄ tēpore difficultatis quippiam ueneto ingrueret:promptos ac obuios retribuendæ ꝓ uiribus operæ affuturos. Paulo post nicholaus marchio estensis & ioānes franciscus gonzaga:ferrariæ unus:alter mantuæ principes:ab uenetis quorū pridem fuerant socii:in eisdem fœderibus pro communibus florentinæ ac uenetæ rerum publicarum sotiis sunt ascripti:actumq̄ est uenetorū cōsensu:ut parma ciuitas si reciperetur estensi cuius olim fuisset daret̄. Missi item sociorum belli oratores:cū carmagnolæ nūciis litterisq̄:amedeo sabaudiæ duci faciliter suaserunt:ut pmissa sibi mediolanensi urbe:si quouis caperet̄ modo eisdem etiā ipse ascriberetur fœderibus. Et alfonsus arragonū rex:quem a florētinis pecunia adiutū ostendimus:germano cōtra genuā cum triremibus misso:se solito acrius i bellū icumbere:ac reducēdo in genuam fregosio ut cœperat assistere promisit:quoniam uiceuersa socii bello popululum recipienda p uim corsica:iuuare per fœdera se obligarunt:Senenses item quibus cum florentino societas bellorū pascisue dudū fuisset:noua hæc fœdera secum inire nō recusarunt:Q uanq̄ uero tam multos populos principesq̄ ueneti cōtra unicū concitassent Philippum:non tamen arma subito capere uoluerunt:sed franciscū segā:quo uterent̄ epistolarū magistro:quēq̄ Philippo notum ac q̄ familiarem:ex longa cōsuetudine scirent esse mittētes iusserunt:ut illi psuaderet. q̄ itra ascriptos in fœdere Florentino lombardiæ terminos copias cōtraheret:& restitutis quæ ubiq̄ cœperat oppidis:pacem cū eo populo firmaret:cui etiam ipsi accedere promittebant:quod si facere recusasset bellū illi pro caduceatore iterato indiceret:dimissusq̄ uenetiis est post franciscū segam carmagnola:ut cōscriptas dudū paratasq̄ per agros uincētinū & ueronēsem copias ad ꝓpiqui ora brixiano agro loca traduceret:aprū cōtra philippi dominia bellū undiq̄ ostēsuras. At philippus nec tātis cōtra se patis motibus nec carmagnolæ minis conatibusq̄:nec frācisci seghæ uerbis aliquātisꝑ deterritus:magno id bellū aīo accipere statuit:q̄ eo celebrioris gloriæ futurū existimaret:quo maiori cū piculo gereret̄. Nec tamē pristinis mutatis regēdi moribus:ut multi futurū crediderant:aut sese rebus præsentē exhibuit:aut plures solito meliores ue ad consilium admisit. Q uin potius oltrado & zanino innixus:per quos omnia administraret:nunq̄ a ciuibus:nunq̄ a tam multis:quibus dominaretur proceribus:raro ab iis quibus uteretur consiliariis est uisus:in amœnisq̄ cusaghi & biagrassi uillis se cōtinebat:aut cum mediolani esset arcis claustro quando feras agitare constituisset exibat:Nullam item apud exercitus locaue hosti contermina:insignem fecit mutationē & cessantes interea a bello sui exercitus effœminabantur. Q uam enim in tuscia habebat legionem pecuniarum egenam:per capta:ut diximus:castella diuisam:torpescere permittebat:& franciscus sphortia romādiolæ bello:quod cōtra fauentinū gerebat acer-

Senenses.

F. sphortia.

rimum intermisso: Mediolanũ cũ paucis cõmilitonibus se cõtulerat. Vnico autem in tã
tis motibus nouo auctus ẽ Philippus fauore. Nam Alfonsus arragonum rex post cõscri
pta quæ supra ostendimus: fœdera: pacem cũ eo firmauit: receptis in præmiũ portu ue
neris: ac ericis: castello in genuensi riperia orientali.

Blõdi forliuiẽsis historiarum ab inclinatione Ro. imperii Decadis tertiæ liber tertius.

ESTINATO interim bello Veneti suscipiendo intentissimi: id ex
pectabãt solum ut præclari terribilisq; alicuius facinoris initiũ: magnis
darẽt rebus quas animo moliretur. Et carmagnola qui tam multa sua
dendo illis bello: fuerat pollicitus: omnia amplius explorare: nihil inten
tatum reliquere: ut factæ uerbis ingenti de se expectationi: pari rerũ ma
gnitudine responderet: Illexerat is primo pecunia: arcis Brixiæ custodes: ut præfecto
noctu dum uigiles recenseret: interempto: immissas ab se admitterent copias. Sed cum
Petrus aduo catus. id parum successisset: infensæ Philippo factionis guelfos brixianos: tentare aggressus ẽ:
in quibus duos: Petrum & Achillem cognomine aduocatos inuenit: qui per refracta ur
bis mœnia illũ nocte quam diui Benedicti natalitiorũ dies est secutus: cũ legione intro
Nico. esten. duxerunt. Qua item die Nicolaus marchio ferrariensis: quem florẽtini generalem ex
dux po. flo. ercitus sui præfectum paulo ante declarauerãt: immissis ex regio lepido copiis: magnã
ex parmẽsi agro abegit prædã. Resciuerat uero Philippus aliquot antea diebus: Carma
gnolam quandoq; ex ueronensibus: quandoq; ex mantuanis mouentem & bergomen
sem Brixianũq; agros adeuntem multa moliri. Quãobrem brixiæ magis timẽs: oltra
dũ cũ cohorte miserat: qui curaret: ne quid paterentur res brixiæ detrimenti. Sed ipse ĩno
uis urbis munitionibus ciuitatulam uocant: ad quas adueniens declinauerat: se contine
bat: tumultu autem de nocte media exaudito: nonnullos factionis ghibellinæ ex urbe
ad eũ confugientes admisit: datamq; a philippo cohortem ad tumultum pro posse com
Carmagnola ĩ urbẽ brixiã igredit. primendũ: exire cupiẽtem accurate prohibuit. Quare mœnia ingressus Carmagnola:
cum nemine repugnante: nonnullos primis cõspiratoribus nactus esset fautores: por
tis omnibus e uestigio: & ea urbis parte maxima: quæ a munitionibus excluditur facili
ter est potitus. Est nãq; brixia in tres partes diuisa: in montis enim cui adiacet sũmitate ar
cẽ habet uetusto opere munitissimã. Ab ea in subiectam continentẽq; in planitie urbis
partẽ muri ducuntur duo densissimi: quorũ qui ad sinistrã est: urbẽ ipsam ab extra mu
nit: qui uero pertinet ad dexteram: intersecãs urbẽ sub uetustæ ciuitatulæ uocabulo ghi
bellinã claudit factionem. Huic particulæ cũ recipiendo præsidio parua esse uideretur:
non paruũ anno antea tertio Philippus fecerat additamentum: quod ab muri superbissi
mi altitudine crassitudineq;: & circũdata ad eam partẽ quæ spectat in urbem fossa: inex
pugnabile credidit futurũ. Eidem itẽ particulæ cui nouæ ciuitatulæ indiderunt nomen
suburbiũ est adiunctum urbi continẽs: quod muro fossaq; similibus circundatum: tur
rim: pillarem portã uocant: in frõte qua in urbem spectat lapide quadrato habet uastis
simã quã sperauerint opifices oĩa machinarũ genera frustraturã. Igit Philippus audita
Brixiæ rebelliõe: & si admiratio eum cœpit id oltrado præsẽte fieri potuisse: tamẽ postq̃
arcẽ munitiõesq; saluas eẽ ĩtellexit: rẽ ĩ eã accœpit partẽ: ut occasiõem oblatã crederit: eos
quos haberet ĩ Brixia pfidos suspectosque perdendi: & Carmagnolã ab cæteris ausibus
deterrendi. Nec tamen solus eam concœperat opinionem. Existimarunt nanque Itali

omnes ad quos munitionum brixiæ:præsertim nouarum fama peruenerat: futurum ut
repulsus cum ignominia uenetorum exercitus:quod ifausta bellorũ primordia sæpenu
mero faciunt:nihil in posterum fœliciter intentaret. Omnibus itaq; quos in lombardia
retinuerat equitibus:numero quadringentis:Francisco sphortiæ:qui se:ut diximus:salu
tarum aduenerat datis:illum iubet id negociu solum suscipere:ut rebellibus nocerẽt:& tã
diu munitiones redderenẽ saluæ:quoad suos ex etruria romãdiolaq; exercitus reuocaret.
Interim carmagnola:quicqd munitionũ ad urbem spectat:fossa circũ dederat subitaria
& repagula aggeribus cõfirmata:portis obiecerat. Q uãobrem ingressus muniones
Sphortia: & si crebris p noctẽ iterdiuq; factis eruptionibus:augẽdo cõfirmãdoque ope-
ri itentos disturbauit uenetos:nullo ciues affecit incõmodo: Augebanẽ uero in dies uene
tos copiæ:nã dimissi p omnẽ italiã cõquisitores æra cunctis pedestria equestriaue stipẽ
diu facere uolẽtibus psoluebant. Q uare carmagnola:postq̃ aduentu sphortiæ nihil im
mutatũ uidet:Ioãnem franciscum gonzagã marchionẽ mãtuanum:qui cõtinuo adfuis
set paratis ab se mutitionibus præficit:ipse oppugnãda pillari porta:omnes adhibet ui-
rium conatus. Decẽ subito:& quãdoq; postea plures bombardæ ad ipsam turris fossam
adactæ sunt:minima quarũ lapidẽ trecẽtenũ cum maior quadringẽtenum cõtineret i il-
lã iaciebant. Ea tamen ratione adhibiti oppugnationũ periti.illarũ iactus moderabãtur
ut nulli prius imitteret ignis:q̃ præcedens illã ordine suum lapidẽ euomuisset. Vnde fa
ctum ẽ:ut cũ exonerata cõcrepuisset posterior:prima acceptum denuo lapidem fulmi-
naret:obstinatæ huic oppugnationi dies noctesque isudanti carmagnolæ accepta apud
tarusium ex casu equi neruorũ clades recruduit:& q per morbi regii speciẽ:exide ner-
uos primo debilitatus fuisset:febri laterisq; dolore correptus:senatu exhortãte:patauinas
appani balneas accessit. In cuius absentia & si omnia minore cũ feruore fiebãt: gõzaga
tamen curãte:exercituq; i dies crescẽte:& primo cœptæ cõtinuabantur muninões:& no-
uæ ubi maiorẽ ab hoste fieri uim posse existimarenẽ quotidie istituebanẽ:cœptumq; ẽ p
copiaę multitudinẽ:dispositis extra urbem stationibus adhiberi curã:ne clausis Philip-
pensibus cõmeatuũ qppiam ab agrestibus iportarenẽ. Sed sphortiæ audacia crebræ in
nouas munitiones fiebãt eruptiones:frequẽtibusq; circa urbẽ certabanẽ pugnis. Q uare
ueneto saluandis ciuibus:& tuendis operibus occupato:tutus i arcẽ ciuitatulãq; ex mõti
bus:queãdmodũ pacatis ãtea rebus patebat accessus. Iusserat iterea Philippus & frequẽ
tibus curabat nunciis:ut omnes copiæ munitis peditatu iis quæ in ætruria cæperãt castel
lis:se illis adiũgerẽt cohortibus quæ i romãdiola militabãt:mox i lombardiã recuperan-
da brixia:traiecturæ. Q uo adducti terrore ueneti:carmagnolã q magna ex parte bonã
reassumpsisset ualitudinem:in castra accedere curauerunt. Eiusq; aduentu omnia adeo
confirmata:adeoque hostes repressi sunt:ut quas sphortia aperto extra mœnia campo:
& in operum stationes edere solitus esset pugnas:pro ipsis ciuitatulæ mœnibus pugnare
quandoque sit coactus. Vnica per id temporis uenetos angebat cura:ut reuocatas ab du
ce in lombardiam copias:transitu prohiberent: nulla uero ipsi erant apẽninum inter &
adriaticum pelagus : siue padum loca : apud quæ id posset intentari : Q uare Nicho-
lao marchioni estensi negocium dederunt:ut ipse in agro mutinensi : cuius fines apen-
nini iuga & padi fluenta attingunt : ad expositam mutinensi agro scultennæ amnis
ripam : & saltus montium interscinderet : & planitiem subiectasque paludes conge-

ſtis ad meatus omnes arborꝫ truncis:ac diſpoſitis ſtationibus aſſeruaret. Ipſi uero uicto
Victor barbarus. rem barbarum gentis patritiæ uenetũ ciuẽ:cum equitatus pedratuſq; lectiſſimi:ſex mi
libus mittentes:iuſſerunt:ut apud Vignolã oppidũ:ſcultẽne contiguũ legionẽ continẽs
perpetuas noctu ac interdiu ſtationes ſecundũ amnis fluenta diſponeret: quæ ꝗprimũ
hoſtes uada irrũpere exploratum haberet:uel eos ſua præſentia abſterreret:uel nullo co
Vignola. ercitos ordine opprimeret tranſeũtes. Eſt enim uignola medio ferme apenninum inter
& padum tractu: & licet ſit primis ſub collibus ad ſtadia decem in planicie ſitum: exi-
tus tamẽ equitatui in ripæ altitudinẽ peruiũ ad ſuperiorẽ illius partẽ:ex amnis alueo ſunt
rariſſimi. Qui uero ſubiacet oppido ad uiginti ſtadia amnis alueus:ubiq; patulos ma-
iore anni parte:meatus habet:quouſq; in arctũ coactus adeo in cannali reſtrictas conti
net aquas:ut raro:niſi per maximã æſtatis ſiccitatẽ :prius ꝗ paludes attingat uadari poſ
ſit. Ab ipſo autem paludũ initio:qua creualcorio:bononiẽſis agri caſtello appropiquat:
per inferiora:quibus a pado diſtat:uiginti paſſuũ milia:nullo unꝗ tẽpore:ſecurũ ſine na
uigio uel pediti:uel equiti tranſitũ præbet. Coactæ igitur ad ſuperiorem ſub collibus bo
noníenſis agri partem uignolam:e regione reſpiciẽtem:Philippi copiæ diebus ferme tri
ginta:quibus per ea loca remoratæ ſunt:uarias per noctẽ quãdoq; interdiu intẽtare trã-
ſitus uias ſæpenumero ſimularunt. Sed cum ſe marchionis quãdoq; uictoris copiæ op
poſuiſſent. retrocedentes:i gubernatoris Bononiæ:qui illorũ ſuſceperat curã prouidẽtia
quieſcebãt: Tãdem põte fabricato in perſiceti oppido ad creualcorii paludes ſcultẽnam
Kalendis maís:ſub lucis exortũ tranſiuerunt. Põtis inſtituendi ratio hæc fuit. Vaſa uigi
ti oblõga:quibus uindemiã plauſtris deferunt:ordinibus duobus reſte coniuncta:utri-
uſq; ripæ arboribus alligarunt: & cratibus quarũ unaquæq; alterius parti ſuppoſita eſſet
ab prima in ſecundã fluminis ripã ordine diſpoſitis:ſuperiecto tenui ſtramento ſabulo-
q;:tutum ac ſolidũ iter equitatui præbuerũt. Amne ſuperato philippẽſes:diſpoſitas i pro
xima ſilua uenetorũ ſtationes:adeo ſublatis terruerunt clamoribus:ut nullus pedẽ loco
mouere ſit auſus. Erant uero reducibus propinqua recæptui:mirandulæ & cõcordiæ lo
ca: & ſucciſæ ſiluestri in regione per ſemitas ac aduerſo ab inuicẽ caſu in obicẽ poſitæ ar
bores itinera oppleuerant:ut licet fugiens legio remouendis obicibus impedita:lẽte pro-
grederetur: difficilis tamẽ perſecuturæ uia uideretur futura. Forte per id temporis: Gui-
do ſabrianenſis nouo a Venetis conductus ſtipendio:ad augendas barbari copias:cum
cohortæ dimidia mittebatur. Is de quarta uigilia:ab oppido finali mouẽs:exaudito trãſe
untiũ ſtrepitu:quos ex uenetis excubias ſeruantibus:credidiſſet eſſe ad eos delatus:cum
Forliuiũ & omni equitatu intercæptus fuit. Tũcq; copiis intra lõbardiã recæptis:Philippus forumli
Imola reſti- uii Imolamq; eccleſiæ ciuitates:quas in hoſtiũ poteſtatem uenturas dubitauerit:ad idus
tuũtur eccle maias gubernatori Bononiæ:pro Martino pontifice conſignauit. Et poſtꝗ ubiq; tunc
ſiæ romanæ tẽporis:i rebus eccleſiæ fœliciter agebaẽ :decẽ eodẽ mẽſe põtifex ipſe creauit cardinales:
quorum duos ex bononia tunc accæpit:petẽtem efflagitantemque unum: Arelatenſem
Cardi. ſãctæ illum Bononiæ gubernatorem:alterum enixiſſime reluctãtem Nicolaum albergatum
crucis. bononienſẽ & ciuẽ: & epiſcopũ maxime uirũ ſãctimoniæ:cui eccleſia rariſſimos ætate
nr̃a hũerit prælatos adſimiles. Eodẽ itẽ tpe idẽ põtifex Alfonſum regẽ arragonũ dãnatũ
anathemate iudicauit:qa is rex ægre ferens fauores præſtitos ab romana eccleſia Ioãnæ
ſecũdæ tũc regni ſiciliæ citra fretũ reginæ et Ludouico ãdegauẽſi illius adoptiuo:antipa

pam idolum i panisculo arragoniæ promuntorio constituerat.Duo inter brixiæ rebellio
nem:& copiarum philippi in lombardiam reditũ:mẽses intercesserant : constansq; fuit
apud omnes reg; militariũ peritos opinio:si aut prius aduenissent:aut quo tẽpore agrũ
attigerunt brixianum: intra ciuitatulæ munitiones:quod illis facillimum fuit: sese rece-
pissent:& possibiles in urbem obiectasq; munitiones fecissent impetus:brixia eos ueneto
rum copias nõ sine clade maxima eiecturos.Illi uero q̃primũ in brixianis fuerunt:muni
tionibus quidem & arci ad stadia duo appropinquauerunt: sed paulo post loco castris
munito: apud brixianorum oppida constiterunt: si forte hostis pugnandi copiam face
re expectantes.Interĩ carmagoola:cui unica ciuitatulæ expugnatio esset curæ:operi in-
tentus:copias intra urbem seuera districtione cõtinuit.Et ueneti maximo pecuniaq; pro
fluuio potiusq̃ impendio:cõtractas undiq; copias cõscribentes:exercitum per singulos
augebant dies.Postremus omnium fama notorum:quos ueneti florentiniq; ad carma- Nico.tolenti
gnolam miserunt:fuit nicholaus tollentinas:is qui ducẽdis equestribus copiis : & aliis nas.
imperatoriis obeundis muneribus esset clarus: oppugnandarũ tamen machinis urbiũ
& claudendorum hostium peritia excellebat.Q ui primo quo in castra se contulit die
cum hostiũ uenetorumq; munitiones diligenter inspexisset: frequentatoq; ex hostiũ ca-
stris in arcem itinere cõmeatum importari uidisset:carmagnolam & uenetos admonu
it:opera quadam grandi : sed pernecessaria opus esse : qua sine : per:petua fieret ob-
sidio:aut summi quicq̃ incõmodi oppugnationis diuturnitatem:quod assolet parituram
Eiusq; consilio coacti sunt ex omni uenetorũ ditione: fossores fabriq; lignarii:quor; opa Veneti brixi
id totũ spatii:quod auersam ciuitati arcis spõdam inter:& postremã ciuitatis portã:mu- am cingunt
nitionibus propinquã iacet:cœptum ẽ cingi fossa: quæ claudendis de industria ptatis. fossa.
episcopi uocãt:lõgo circuitu :passus ad tria milia est protẽsa.Eo autẽ i tẽpore:angelus p-
gulanus q Philippẽsiũ exercitui præerat:ut mantuanũ marchionẽ: uenetor;q; copias il-
lius reg; curã habituras:ab operis obsidionisq; itentione auerteret:duxit ad uastandos cõ Angelus per
finẽtes agro brixiæ mantuanos.Sed nihilo itẽ minus carmagnola & marchio ipse:cœpto gulanus.
extrinsecus operi itenderunt.Ingentis huiusce operis labor:impẽsaq;:& pficiendi celeritas
inter se uisa sunt pugnare. Vt cũ magna in uno uis & multor; iudicio impossibilis fuerit
in aliis maior apparuerit.Duplex &enim fossa pari utrinq; spatio ducta:pedibus trigin
ta latũ aggerẽ mediũ relinquebat:Cuius ea instituta ẽ ad summũ usq; ratio:ut cũ superie-
ctæ fossoribus glebulæ:pede excreuissent uno : aspersi desup arbor; ramusculi:uepriũq;
stipites:cũ natura soli glareosum sabulosumq; aggerẽ cõtinerẽt: fossisq; pedũ duodecim
latitudine ad iustã altitudinẽ pductis:agger itẽ quantũ sat tollẽtinati uidebat excreuerat.
Tunc fossoribus ad ulteriora iussis:fabror; erat cura:trabibus decempedalibus: quarum
caput operi immissũ:palo altũ demerso innitebat quino abinuicem distãtibus pede pro
aggere stratis longurias superiacere:qbus ternas ex ipsis trabibus ferreo cõprehendẽti-
bus clauo: superimpositæ crates:nullam aggeris extremitati sinerent fieri ab superexcu-
bãte milite læsionẽ:& p ipso cratum solio laborans faber:extremis trabiũ capitibus pede
uno extra aggerẽ pminentibus:uallũ affigebat.Ducto utriq; uallo:media pedũ duodeci
equi peditiq; patebat per aggerẽ uia:& dispositæ i utraq; ualli parte pari iter se spacio distã
tes quatuor p singula stadia turres ligneæ:magno i pugnæ euẽtũ erãt mũimẽto.portæ etiã
melioribus munitæ ligneis turribus:i secũdo quoq; erãt stadio ad utrãq; aggeris partẽ copi

as cum licuisset pontibus dimissura. Eam operis isaniam incboatam esse audientes phi lippo assistentium quosdam ferunt dixisse:nihil æque optãdum fuisse:q ut Venetos hu ius fatuitatis libido incẽderet:quam ipsi existimarẽt intelligerentq; xerxis illius potentis simi quondã Asiæ dominatoris:opes exhaustură. Et pergulanus postq multis i Mãtu ano agro editis incẽdiis:nullam ab operibus diuersionem factã esse uidit:castra primis propinqua iterũ cõmuniuit. Nec piccinino: qui tunc ei suberat:Francisco sforsa: Chri stoforo lauellano:Sicco mõtagnaneo:& Ardinone carrariensi hortantibus essl agitanti. busq; adduci potuit:ut impediendis perfringendisq; operibus impetum faceret. Sibi.n. Philippo obediendum:hortantibus singulis:& poscentibus simul omnibus responde bat. Opere interim pene cõpleto:quod primos attigisset colles: Carmagnola asseruãdis munitionibus repagulisq; ciuitatulæ obiectis:attribuit quantũ peditatus uisũ ẽ satis:& il lico omnes copias tunc primũ in patentia:uallam aggerem inter:& urbẽ ciuitatulamq; iacentia:quæ ob hoc:uti ostẽdimus: de industria clausisset prata eduxit. Insuper disposi tis pro aggere balistariis quinq; milibus præcæpit:siue absens ipse exercitum eduxerit: siue prælus oppugnationibusq; intendat:datæ insistant aggeris custodiæ:nec se etiam ab hoste circũuento accurarius uocante deserant stationes. Reliquerat ad philippensium castra trãsiens sfortia:in munitionibus mercenarios pedites lectissimos mille quadrin gentos:& frequentes inerant partim illas inhabitare consueti:partim qui prima rebellio nis nocte illuc confugerant factionis gibellinæ brixiani. Ei peditatui centuriones præe rãt quattuor:solo cognomine patrio noti. Brixianus:Placẽtinus:Bergominus:& Andre as taruisinus. Quos carmagnola prælus prope continuis infestabat. Nam sibi de mul titudine ex Venetiis in castra confluente fisus:scalis quandoq; muto applicitis: quãdoq; subductis uineis:multos morti periculisq; obiiciebat. quo philippenses assidua fessos pugnandi necessitate ad deditionem faciendam adduceret:aut repugnantes a balistari is:quorum multos in castris haberet:certo ictu destinata ferientes uulneratos occisosq; ad facile superabilẽ redigeret paucitatem. Quod & si magna ex parte effecit:ad mille &enim hominũ intra munitiones:partim occisos:partim debilitatos fuisse constat. Cen turiones tamẽ:quos toto obsidiõis tẽpore maxima uirtus reddidit saluos:omnia sũt tuta ti. Quassauerant diu continuis prope bombardarũ ictibus Veneti postremam: quæ admittendis præsidiis instituta erat: Gargetam uocant ciuitatulæ portã:& disiectis pro. pugnaculis:muriq; sumitate nõ leuiter corrosa:tãtus excreuerat i fossa rudeq; cumulus ut facile apparuerit ueneto militi futurũ adacta scalarũ multitudine murũ cõscẽderetã multosq; uno ipetu i resistẽte ac mœnia desẽsatẽ hostẽ immitteret:ut iusto prælio pro ipsa muri latitudine res cõminus gereretur:qobrem magistratus Brixiæ decreata oppugna tione præmium ascensuris ordine proposuerunt:ut qui primus esset quadringentis: tre centis secũdus:tertius ducẽtis:decẽ subsequẽtes cẽteris:aliq; numero uiginti:denisq; aureis donaret:tuncq; tãtis clamoribus tãtis hic ide illatis uulneribus: p horam ẽ pugna tũ:ut afcẽdẽtiũ ne & morti se obiicientiũ:aut paucoꝝ audacissime mœniũ desẽsioni uicẽ succedẽtiũ:admirabilior fuerit uirtus ispectãs dubitarit exercitus. Amissis tamẽ multis centurionesh ostem repulere diuturniorem ac perpetuam pari obsidiõem paratimũ ab multarum sustentandis tenuiter corporibus necessariarum rerum penuria:ad famem esset peruentum. Qua urgente indutias ea conditione sunt pactæ:ut nisi infra dicm

N. piccininus.
F. sphortia.

decimam subueniret philippus:cum armis abire pmissi dederit munitiones. Tunc car magnola postq̃ opere pfecto cæteris uacabat curis:attentiorem adhibuit diligẽtiam: ne clausi minimum quippiam acciperẽt commeatus. Fremebãt interim:& magnis inuicẽ iurgiis decertabant:exercitus philippi ductores: pditam magis esse ductorum ignauia q̃ a perfidis ciuibus ueneto brixiam:quam in promptu sit ab tanto exercitu recipi:si mo do in ea re uterẽtur animis:quos inuadẽda etruria pridem ostenderant. Pergulẽsis autẽ ira pcitus. Ite aiebat:fossa munitũ altissima:duplici uallo. eminentibus castellis corona tum:spisso milite frequẽtatum. machinis. bombardis. balistis. plenum pfringite uallum uel si durum materiem pugnis unguibusq̃ nequibitis disiicere. acceptis ab auibus super uolate alis. Præstaret mea sententia clausos p fœdera & deditas munitiones præsto edu cere probos uiros:quibus præsenti exercitui accedẽtibus futurum est ut urbem recupe remus. uenetorũq̃ copias aut fugiẽtes psequamur aut ubicũq̃ cõsistãt obsideamus clau sas. Si enim illos diutius per uim liberare cõtendemus: hũc exercitum hosti offeremus diripiẽdum:quo sublato obice: aperta quaquauersum uia ueneti lombardia ocius po tientur. Ad hec ira excandescens piccininus. Ergo socii inaudito hactenus exemplo quæ nobis sunt munitissima abiiciamus:illa postmodum quæ tenere nesciuerimus ab uicto re exercitu p uim erepturi. Q uin me ducẽ:me sequi:atq̃ prima iferentẽ signa: quicũq̃ præstiti iuramenti:quicunq̃ honoris sui memores gratã philippo operã cupiunt exhi bere. Eum exhortatus & subsequi pollicitus Sphortia:suos cõuocat. piccinino autẽ stru cta acie:in aggerem tãtisper ferri cœpto:ut iaculis ab uallo peteret:& Sphortia:ut ducto res alios:qui circa pgulensem hærebant:duceret:accessum differente:dimisso põte car magnola emittere cœperat:qui philippenses summouerent:& cæteris i aciem descẽde re iussis conspicit picciniunm:cum aliorum sequela esset destitutus: sese intra castra oci us recepisse. Ea tunc destituti spe cẽturiones:qui omnes philippẽsium motus de muoio oñi mœnibus pspectabant:pilatem portã & gargetam destituẽtes:potiusq̃ io uim fœde rum dedẽtes:ab hoste recipi permiserunt:& itra secundũ ueteris ciuitatulæ orbẽ:clausi aliquot item diebus:nullo fœderũ respectu habito restitere: quousq̃ famis acerbitate coacti:illam itẽ quẽadmodum & primã reliquere potiusq̃ dedere. Ad arcẽ exinde ab ue neto itum ẽ:quã ingressus cũ selectis quinquagita peditibus cẽturio placẽtinus:adiuuit a præfecto uiriliter defẽsari. Sed cũ ueneti appulsis undiq̃ bombardis:illã assidue quate rent:cõfracta exterior uetusti muri sponda:ad oppugnãdũ munitiones corruit:quod cũ Philippo esset renunciatũ:reluctãtẽ præfectũ:arcẽ saluis p fœdera sociis dedere iussit. Se ptimũ ea brixiæ munitionum oppugnato mensem ẽ ptracta:qua ad finẽ pducta:uene ti maximo leuati onere:carmagnolã ad recipienda agri oppida iusserunt ducere. Sed pri mi omnium salodienses:& cõtinentes undiq̃ populi qui benacum attingunt lacum nul lis coacti armis in potestatem uenerunt. Postq̃ itaq̃ copiis Philippi apud brixiã coactis nec deletus fuerat:nec repulsus uenetorũ exercitus: Martinus pontifex romanus diffiden tes ad pacem perducere anhelabat. Q uamobrem missus uenetias:summus uir:& præ stantissimus romanæ ecclesiæ Cardinalis sanctæ crucis:cum uenetos ad pacẽ satis incli nasset: mediolanum est profectus. Eoq̃ curante missis partium oratoribus ad pacem concludendam mandata habentibus:ferrariæ conuentus est habitus. In quo tandẽ post tertium q̃ inchoatus fuerat mensem:sub ipsis Januarii Kalẽdis pax his fœderũ cõditio

N. picininus

F. Sphortia

Pile.

Gargeta.

Salodienses

De pace apud ferariã agitur.

nibus est cõclusa. Daret uenetis Philippus quicquid agri brixiani: excepta ualle camonica erat reliquũ: illisq; permitteret: agri cremonensis ad perpetuam ollii fluminis ripam: quæ agrũ brixianũ e regiõe respicit latitudinẽ passuũ quadraginta. Dux sabaudiæ quæ receperat oppida retineret. Ea adimpleri prout ab oratoribus essent promissa: & philippi sigillis munita: sollicitus cardinalis mediolanum se contulit. Offendit uero cardinalis Philippũ multa in florentinorũ superbiam inuehentẽ: qui se pontificis et ecclesiæ honori: quieti: saluti cupientẽ foroliuio disturbare uoluissent: pluribusq; uenetorũ perfidiam execrantẽ: quibus non sit satis dolo ac fraude captam cum magna agri parte Brixiam retinere: ut reliquum agri: ut cremonensis partem uelint per fœdera subripere. Et tamen tanti uiri grauitas sapientiaque iratum principem non sine ingenti labore deliniuit: effecitq;: ut quæ oratores sui ferrariæ in conuentu promiserant: ipse idibus Ianuariis approbaret. Sed cũ missos ad oppida recipienda uenetorũ magistratus se præsente cũ ignominia repulsos ui dixisset cardinalis: Romã ad pontificẽ re infecta ẽ reuersus. Tantæ Philippi mutationis causã fuisse creditũ est: factas sibi occulte: de quibus tamẽ Veneti exploratũ habuerint: ab Amedeo duce sabaudiæ pacis & fœderatiõis secũ ineundæ pollicitationes. Mouisse tamen eũ magis crediderim mediolanensium uoces. Illi enim de pacis factæ conditionibus certiores redditi Philippum publico præter consuetudinẽ consilio adeuntes: multa in hanc sentẽtiam uerba fecerũt. Tui mediolanenses Philippe aduenimus: mandata exequi quæcũq; duxeris danda paratissimi: nec quicq̃ graue durũ impossibile existiaturi: quod nomini tuo decus: quod rebus salutẽ: quod lætitiã tibi iocũditatẽ q; afferrat. Hanc uero mentem: dispositionẽ: uolũtatẽ inesse nobis: & si opera hactenus quotiens nostri usus fuit ostendimus: tamen hoc tẽpore ideo uisum est coram memorare: quia maximis in rebus: quas præsentia afferunt tẽpora: aut populi mediolanensis opũ magnitudinẽ: aut quoad ipsis uti possis: ignorare es uisus. Q uipost illatam ab Venetis per dolũ: per insidias: machinationes: per fraudes iniuriã: ad eam animi costernationem es perductus: ut impositum summa cũ ignominia iugũ patiens accipias. Q uid enim est aliud: munitissimas arces: frequentissima populis agri brixiani oppida ueneto dedere: agri cremonensis ollii ripam permittere: q̃ Brixiæ furibus Cremonam largiri: q̃ superbo ãbitioso hosti: opprimenda: conculcanda per uim lombardia hanellanti: stimulos: animos: confidentiam addere. Enimuero si nullæ adessent tibi: uel quas habes copiæ ab hostibus spernerentur: cædendũ tempori tecum sentiremus. Sed cum magnum paratissimum: florentissimum habeas exercitum: cui hostes lacessiti nusq̃ congredi sint ausi: nihil aliud causæ reliquũ fore existimauimus: cur infami & pernitioso fœderi acquieueris: q̃ q; dandis longiori tempore tanto exercitui pecuniis: facultates tibi addubitaueris defuturas: postq̃ adempta tibi Brixia: agitatas bello proximas ciuitates pendendis uectigalibus deterioratas eẽ itellexisti. At tibi sũt igentes quibus uti possis Mediolanẽsium pecuniæ tibi solito opulẽtiora: si seruis credes tuis: erunt uecti galia: ut quas habes copias ppetuo retineas: et maiores cũ libuerit cõscribere possis. Tãtũ oramus nobis uere: & pic·lum facito petulãtes ne ueneti & florentini augenda sub libertatis nomine sua tyrannide: aut Mediolanenses solida: quæ sibi tua indulgentia adest libertate conseruanda: sint ardentiores. Ad ea Philippus summa comitate paucis ita respondit: ut belli culpam in florentinorum superbiam: Venetorumque perfidiam reiiceret: se autem

Oratio Mediolanensiũ.

dicerct pro accepta a maioribus:quam imitari uoluerit in ecclesiam romanam pieta-
te:ad eas rerum difficultates pductũ esse:quantum uero attineret ad fœdera.rem eo loci
adductã esse.ut aut pax accipiatur quæ offeratur:aut nouũ de integro bellũ:sed maiore ap
paratu incatur: pinde cõsulerent.dicerent:opem qua possent se iuuare offerrent.sese fi-
deliũ suorum cõsilio obtẽperaturũ.Egressi arce mediolanẽses.cõuocatos cõciues qd cũ phi
lippo egerint edocent:hortãturq; ut in ea rerum difficultate:benemerenti de populo medio
lanensi:de nomine lombardo principi:cõsilio opibusq; assistant.Multa inter eos eo i cõ
uentu sunt dicta:de mediolanensium dignitate:de uenetorum insolentia:qbus sit in animo
nõ modo Philippũ tollere:sed mediolanũ lombardiãq; subiugare:plurima atq; & tem-
pori parum accõmoda dixerũt plæriq; de prisca mediolanensiũ potentia.idignũ horrẽdũ-
q; fore:lombardiã uenetis insulanis cõculcandã per ignauiã:p auariciam relinquere.
Tandem uotis singulorum scrutatis :Philippo respõderi placuit:bellũ de integro uenetis i
ferret:Mediolanenses decẽ milium equitũ:totidemq; peditũ:continuata per quotannos
stipendia exhibituros:si urbis mediolani uectigalia: ciuibus administranda permitte
ret.quicqd uero tributorũ ex reliquo principatu esset:sibi retineret: a qbus ipse statuis-
set ut antea gubernandũ.Voluisse ferunt Philippũ postulata mediolanensibus cõcede-
re nisi suspitiosum natura principẽ deterruissent pallatinorum susurrationes:periculosum
fore asserentiũ:in eo quod cũ liberis populis gereret bello : illos tanq̃ libertate donatos
publicis præficere muneribus.Cũ itaq; nec cõsultis accedere:nec illa palam denegare cõ-
stituisset:missos a populo q̃ deliberationẽ referrent nuncios:ad zaninũ riccium reppulit
audiendos.Quãprimum autem intellexerunt mediolanenses:nõ admissos esse ad prin
cipem nuncios:feruore quo ferebant extincto:ab icæptis destitere.Et philippus oblatã
æris uim:nihilo secius igenio & artibus extorquere cõsisus:bellũ instaurare meditatus ẽ
& oppida arcesq;:ut diximus:reddi uetuit.Postq̃ uero cardinalẽ sanctæ crucis:romã pe-
tiuisse cõpertum habuit:ut auctos sibi aliqua ratione animos hostibus ostẽtaret: subitã
in agrum mantuanũ icursionẽ fecit.Literis autem quas cardinalis sanctæ crucis brixiæ
agro excedens dederat:in senatu lectis:cõcitati ueneti: bellũ priore maius accuratius
q; occulte cõstituerunt gerere:quod uero paucis fœdere apud ferrariã primũ icto : non
paucas dimiserant copias:quas Philippus mercede cõduxerat:nouos cõquirere milites
ductoresq;:& quos retinuerant numero ex carmagnolæ sentẽtia diffinito : augere prima
fuit cura.Imperiũ postea i mantuanũ agriã a philippensibus factũ audiẽtes:cõsulto palã
facto decreuerunt Philippũ bello omnibus uiriũ conatibus psequẽdum.Reuocati i bel
lum florẽtini:& si pacẽ fessi optabãt:prima secuti sunt fœdera:Amedeus autẽ sabaudien
sis dux:& si elapso tempore nihil gesserat memoratu dignũ:renouando huic bello inten
tius promisit incumbere:cuius ductu monosserrati marchio: noua cum uenetis contra Marchio
Philippum accepit fœdera.Alexandrinam ciuitatem sibi uicinam:pro se pactus retine mõtisferati.
re:si quando illam Philippus amisisset.Orlandus item palauicinus:cuius plurima essent in Orlãdus pa
cremonensibus:placentinis & parmensibus castella:uenetorum fœdera est secutus : & lauicinus.
genua extorres:bellum quod maritimo alfonsi arragonũ regis auxilio:ut diximus desti
tuti:terra continuo gesserant:solito acrius gerere promiserunt.Tantis tamen circunda-
tus ipliciusq; bellis Philippus:triplici expeditiõe:primus lacessere hostẽ cœpit.classe.n.i
pado apud cremonã coacta:turricellas cæpit:castellũ parmẽsis agri :ostio tari fluminis

propinquum:quod Veneti eo donati dudũ tenuissent:& peditatu in Brixiæ mõtanis:eq
Angelus pergulanus. ratuq; duce angelo pergulano:per planiciei oppida disposito:brixiam īfestabat. Carma
gnola nāq;:qui sciret maiores copias in futuram æstatem a uenetis magno cũ impẽdio
cõpararī:interim ad patauinas appani balneas:iterum se contulerat:contractam ex casu
equi:ut ostẽdimus neruorũ molliciem sanaturus. Tertia & cæteris primo impetu fœlici
F. sfortia i genuẽsibus. or Philippi expeditio contra genuæ extorres fuit. Nā Sfortia genuā ducere iusso:opta
tam prius uictoriam:q̃ ille applicuerit:est adeptus. Thomas enim fregosus:extorrũ ag
Thomas fregosius. grestiũq; numerosa manu:& florentinorum pedestribus æquestribusq; aliquot turmis
fretus:castra in uallibus uulturi pulcefræ & bisanis diu habuerat:urbemq; aliquãdo op
pugnare ausus multipliciter affligebat. Is sfortiā aduẽtare intelligẽs: Abraham fratrem
impigrum iuuenem:ad pulcefræ uallis exitũ misit obuiũ:Interea florẽtinorũ turmæ:ob
pecuniarum carentiam:quas illi pacem habere confisi mittere neglexissent:partim insa
lutato Thoma:partim eo frustra renitente:magna ex parte signa deseruerant: quare ad
eam copiarũ tenuitatẽ peruenerat Thomas:ut quo die fratrẽ misit uix octingenti apud se
milites in castris essent. Id cum in urbe esset renunciatum:genuenses quos Sfortiæ acces
sus reddidisset solito audaciores:eruptione facta:fregosios primo impetu fuderũt. Tho
Clades fregosiorum. mas Baptistaq; frater cum paucis fugientes:bauarum rechumq; petiuere:cæteri omnes
equites peditesq;:qui remanserãt:& agrestes numero sexcenti uenerũt in genuensiũ pote
statem:præda quæ ex militũ impedimẽtis agrestiumq; rapinis:eo pridẽ cõtractis fuit
magna:in urbem cõportata:& Sfortiæ accessus:ac diminuta ob acceptam cladẽ extorꝝ
extimatio:præsentem genuæ statum plurimũ confirmarunt. At piccininus:dispositis:ut
diximus:ab angelo pergulano per agrum brixianũ reliquis Philippi copiis:suas ipse ad
padũ duxit:& classe iussa descendere:casale maius:opimum agri cremonẽsis oppidum
Casale maius. terra & pado oppugnatum recæpit. Inde traiectis copiis brixillum:quod oppidum etiā
pado alluitur:undiq; oppugnauit. Eo per oppidani unius proditionem breui potitus:ar
Brixillũ. cem cõportatis ex Mediolano Cremonaq; machinis & bõbardis die noctuq; quassauit
Quãobrẽ diruptis undiq; promuralibus propugnaculisq;:præsidium Venetoꝝ:oppi
daniq; cogebanť:de ruinis quæ fossas pene cõpleuerant repugnare. Interea classis a Ve
netis armata in agri mantuani finibus pado attrahebatur. Cui cum Pasinus eustachius
papiẽsis classis Philippi ductor:soluta brixilli oppugnatiõe obuiã dũ cẽseret:Piccininus
econtra oppugnationẽ noluit intermitti. Ipsisq; ductoribus ob eã sentẽtiarũ diuersitatẽ
aīo abalienatis:et oppugnationi negligẽter insistẽtibus missæ a magistratu brixiano tur
mæ aliquot:clam a brixilẽsibus accitæ:classis quæ appropinquauerat auxilio oppidum
recæperũt. Magnam exinde machinarũ armamentorumq; oppugnationi adhibitorũ
Clades Philippensis. iacturam fecit philippus:quã maior paulo post est secuta. &enim recæpto a uenetis bri
xillo:Pasinus classe supra casale cõtracta substitit:in quẽ ueneti subito nauigarunt. Ma
ior nauium numero & robore armamentorumq; multitudine:ductoris quoq; & uiroꝝ
peritia superior erat uenetorum classis. Nam cum trigita naues philippicæ uenetoꝝ clas
si sex inerant plures:cum longiores amplioresq;:tum castellorum fastigio celsiores. Ve
Frãciscus bẽbus præfe. classis. nete Franciscus bembus equestris ordinis:uir maritimis in præliis tum probatus fortu
natusq;:tũ etiã audacissimus. Philippicæ Pasinus eustachius præerat:uir pado innutri
tus:ubi unicã nauẽ prius bello mantuano:quod Philippi genitor cũ Frãcisco gonzaga

mantuani genitore gessit: gubernasset: nec ullis prius posteaue interfuisset præliis: fluuia
tili aut maritimo bello gestis: remigesq; & milites ueneti inerant bellis maritimis inu
triti. Philippicæ lombardi: quibus uel raro padum lintribus traiicere cõtigisset. ab hor
ret uero ab scriptorum usu galeoni nomen: quo eas naues fluuiatili adhibitas classi ap
pellant: suntq; naues ipsæ illis ad similes quas græci dromones cõsueuerant appellare. ita
q; quales ii fuerint describemus. Oblongas apte planis alueis fabricatas: quibus deuehen
dis flumine aut stagnis paludibusue: frugibus & mercimoniis utunt: naues: binis ternis
q; & quandoq; pluribus integunt tabulatis: & bina pro puppi proraq; erigentes propu
gnacula: tertium in mali cacumine: in orbẽ ductũ disponunt: sub caueæ uocabulo pro
pugnaculum: unde deni quãdoq; plures: si exigat necessitas: milites missilia tela: sudes la
pidesq;: & palos ferreos i hostẽ mittãt: unaq; i nain milites machinas: armamẽta & ipsos
deuehunt cõmeatus: ut quã medio uideris i pado hærentẽ ancboris: arcẽ munitissimum
ue castellũ: nõ nauem existimes. Classe ergo ad quartũ lapidẽ cremonæ appulsa: frãcis
cus bembus Philippicã cõspicatus: structis terrestriũ præliorum more aciebus: primos
octo galeonos in frõte positos cõcatenat. Pasinus itẽ structa pariter acie suis iussit in clas
se primoribus ut sensim fluuio laberent: & q̃primũ hostem pugnandi copiam facere
uidisset: cõcitato remis cursu: quo naues amnis defluens deferebat: impetũ facerẽt: quo
euersæ ut existimauerat naues hostiũ mergerent. q̃primũ autẽ pasinus in cõspectum ẽ
factus: primi ex suis galeoni quatuor: datum negligẽtes ordinẽ: i hostemq; dela psi: uiã
aperuerunt per cõcathenatos hostiũ galeonos. Inde proris e uestigio cõuersis: aduersum
amnis cursum remis superãtes: hostiũ puppes: si cæteri Philippenses i frõte pugnarẽt: pe
tere itendebãt: At bembus eos q præteruecti erant galeonos ꝓ captis illico reputauit: su
asq; acies ea ratione in orbẽ redegit: ut cũ padi alueũ ferme cõpleret: tum desuper pugnã
tes: si icautius i bellũ ruerẽt circũsistere posset. Pugna aliq̃diu atrox fuit: in qua quatuor
alios galeonos ueneti intercæperunt: Aderat in ripa equo isidens Nicolaus piccininus:
suisq; quã opera & armis negret: cõsilio & clamoribus opẽ afferebat. Nã cũ quatuor pri
mos quorum audaciam uociferatione laudasset: hostilem perfringentes classem: a
sociis deseri ꝓspexisset: alios ut uel ignauo ductore pasino ꝓhibẽre sequerẽtur: ut similẽ
facerent impetũ hortabat. Sed pasinus suã hostiũ classi imparẽ esse tardiuscule itellexe
rat. Quare uenetis q in frõte pugnabãt: dimittendis ad inferiora galeonibus quatuor:
quos cæperãt intentis: cõuersa in hostẽ puppe cremonã rediit: classemq; reductam e ue
stigio tumultuarie exarmauit. Eã suorũ fugã cũ primo fieri cœpta ẽ: itelligẽtes q primos
gubernabãt temerario ipetu prolapsos quatuor galeonos: illos armamentorũ plenos: i pa
do reliquere: & in agrũ parmensem cum turmalibus excessere. Insecutus fugientẽ pa
sinũ bembus: cũ subductas naues nusq̃ uideret: nouo pugnæ generi obuiauit. Philippus
nanq; padũ apud cremonã tribus castellis tabulatorũ quatuor excitatis ea ratione sepse
rat: ut nullã fore tantã crederet classem: quæ aut urbem circunsisteret: aut in lõbardiæ in
tima duceret. Eorũ e regione urbis cremonæ positorũ duo cũ utrãq; munirent padi ripã
tum palis altum dimersis inixa i alueum ꝓminebãt: tertium ꝓ medio amnis cursu: spissis
fundatum palis tantum relinquebat utrinq; spatii: quãto nauis dextra leuaq; interlabens
tactis superne lapidibus peteret. Bembus extremum: quod longius a ciuitate abesset:
oppugnare aggressus: primo cæpit impetu: minimum item negocium illi fuit: medium

Classis uen. istruitur ad prælium.

Fuga classis mediolani.

caperet:tertium tardius ideo recæpit:quia custodes spe subsidii Cremonensium sustenta
ti:pertinacius restiterunt. Cum tamen bembus circũdatum prima die: & uariis tẽptatũ
modis obtinere nequiuisset:aliam de quarta uigilia pugnæ iniit rationẽ:& enim disposi
tis circũquaq; galleonibus:milites propugnacula:quæ malis supereminere diximus cõ
scenderunt:quibus fuit cura repugnantẽ de castelli tabulatis militẽ a defensione sudibus
lapidibusq; arcere. Alios uero impigros iuuenes:scaphis lintribusq; bembus imposuit:
qui hoste superioribus castelli partibus in pugna:quæ gereretur cominus tutandis oc
cupato:ignem facibus subiecerunt. Consertaq; per obscuram noctem pugna: obsessi li
cet intolerabili telorum iaculorũq; multitudine petebantur:quia tamen oppidanorũ eru
ptionis spe sustentarẽtur oppugnationẽ in crepusculum pertulere. Tãdem igne tabula
ta palis affixa corripiente:& ueneto raptim galleonos prælio subducẽte:obsessi præsidio
excedentes:in oppidũ confugerunt. Cõsumptis igne castelis: eorumq; pallis ne alia sup
ædificari possent euulsis:Bembus uictoria abusus:haudquaq̃ tenui iactura militũ nau
tarumq; & remigum est affectus. Expositi nãq; in id soli:quod Cremonã Padũq; inter
iacet:nullo ordine nullo duce: ut queq; uini quod in prælio epoti erãt. aut uictoriæ calor
Christophorus lauellanus. tulit dissipati sũt. Vnde Christophoro lauellano:qui præsidio Cremonæ imposito præ
fectus erat animos addideret:ut quod tutandis padi castellis non fecerat:præsidium i dis
sipatam multitudinem immitteret. Illirici erant ipsæ turmæ dalmatæ agrestes:genus ho
minum nullius capax disciplinæ:quod cum uino:cuius est auidum:incaluerit:sangui
nem animãue ammittat an retineat parum curet. In hos delatus eques pedesq; lauella
nus:supra trecentos confecit subita occidione. Execratus gubernatorum inobedientiã
quos suo iniussu illos exposuisse diceret Bembus:classem in superiora perduci iubet :&
castello:quod ad abduæ fluminis ostia:pado imminet expugnato:per ticinum aduerso
flumine nauigauit. Sed Papiæ appropiquãti solitudo undiq; compta:& nimia:i pauore
quẽ aduetus huiusmodi classis facere debuisset:oium taciturnitas:obtẽdi isidias suspitio
Nicolaus guerrerius. so:ut cremonã reuerteret suaserũt. Additus erat iterea præsidio cremonæcũ cohorte nico
laus guerrerius: quod cũ bẽbus ignoraret tot exposuit copias:quot irruituro ut pridẽ la
uelano obsistere:& accæptã notã posse dilluere existimauit. Sed maiore q̃ sustinere pos
sent pedites equitatu irruẽte:paucis amissis recæptui signum dedit. Aestate iam apperẽ
Carmagnola. te:& copiis quas Veneti ingentes mercede contraxerant:in agro mantuano paratis: car
magnola ualetudine roborata:profectus est Padua. Qui traiecto per Lagiseumi Salo
Albericus. diumq; benaco:ad quintum lapidem brixiæ appropinquauerat:cum Albericus cunii
Perinus. comes:Perinusq; tortonensis:cui turco est cognomẽ:ex Octolengo:quod oppidũ octa
uo a Brixia distat milliario mouẽtes:agrum discurrerãt Brixianum:in ipsasq; urbis por
tas delati:pabulatores ad quadringentos:cum iumentis & calonibus abigebant:Erat tẽ
Petrus laureanus. pestate illa:Brixiæ sũma potestate a senatu permissa Petrus laureanus: uir artibus belli
pacisq; clarissimus:qui incursione hostium exaudita:equo inermis uectus nobis comi
tantibus:nazarea porta:rapidus se proripuit:& inermes armatosq;:ex decẽ millibus equi
Petrusiampaulus ursinus. tum:qui tum Brixiæ inerant:passim hosti sine ordine:sine duce conspicatus occurrere
omnes continuit quoad accurẽs inermis Petrusiampaulus ursinus:sese præsente arma
indueretur:Eum uero cum omnibus:qui tum aderant numero ad trecentos: remota ab
hoste:cuius tumultum exaudiebamus uia circuire iussit:quoad media ab Octolengo

qua illi aduenerant uia substitisset. exinde cæteros insano impetu porta exeuntes hosti
obiecit: iussitq; ut hostes prædam sibi euestigio futuros: pugnando eo usq; distinerent
quoad cæteri sequerentur. Nec fefellit peritum rei militaris prudentia. Albricus nanq;
& petrinus: dum abigendis quos capiebant occurrentibus intentissimi essent: uisis ab lõ
ge hostibus: qui ipsos duce ursino excludere oppido intendebant: non prius se potuerũt
recipere: q̃ irruens a brixia multitudo: ipsos fudit: turcumq; intercepit fortius reluctan
tem. Capti sunt cum petrino equites centum quiquaginta. Albricus effuso cursu ad alia
brixiani agri castella confugit: Ingressus ea die brixiam carmagnola ægre tulit: primũ
post captam brixiã secundum equestre prælium alienis auspiciis gestum esse. Postq̃
uero omnia circunferendis æstate castris destinata quẽadmodum pfecturus manda
uerat: parata esse cõperit: ductores centurionesq; undiq; cõuocauit: & coactis maio iam
medio apud brixiã quatuordecim equitum: peditũ sex milibus: charrisq; iumentis: fos
soribus: & auxiliorum tironibus undique accitis: prima castra ad montemclarum ea ra- Mõsclarus.
tione posuit: ut maiores quæ i dies parabantur copiæ cõuenirẽt: & machinæ aliaq; bellica
armamenta charris imposita portarẽtur. Cõsumpris ea in expectatione potiusq̃ obsidio
ne aliquot diebus: cum oppidũ natura soli & defensoribus munitum capi nõ posset: au
ctus copiis carmagnola gottolengũ petit. Inerant præsidio equites mille Philippi familia Gottolengũ
res: oppidumq; carmagnola unica expugnatione sperauerat expugnare: Sed qua nocte
mouerat monteclaro: sese præsidio gottolenghi addiderãt cum cohortibus guido torel
lus: christophorus lauellanus: & Nicolaus guerrerius: q̃ quo tutius eruptionẽ facerent:
ac priusq̃ a tanto exercitu circũuenirẽtur ad suos redirent: sine ostentatione taciti quie
scebant. Dies erat religione cælebris dominicæ ascensionis: quo i tẽpore p primum æsta
tis sydus caumata itendebant. Facto itaq; i cõspectum castelli uenetoꝝ exercitu: pars ab
iectis icõdite armis: solo sternit: pars p herbã fusa somno reficit lassitudinẽ: pars curãdis
corporibus itẽta erat: pauci ductore Nanne stroccia equestris ordinis florẽtino: quem
marchio ferrariẽsis ex fœderũ forma: cũ eqtibus quadringẽtis i castra miserat: stabant i
equis ad cõmissam i oppidũ stationẽ: cũ ad horã ferme nonã Philippẽses iprouisi erum
punt: Delatus i eos stroccia ipetum substinet: maius tamen euestigio apud eum: q̃ pro eq
tum numero ferre posset: cõseritur præliũ: ut qui nec hostẽ reprimere enixus posset: nec
cedere loco uellet: a cõferecta hostium suorũq; multitudine pressus: exanimis ciderit: Nãnes stroc
Exercitus ide a somno inertiaq; uenetus miles turmatim accurrẽs: fractus fugatusq; dissi cia exanima
pabat: quousq; coactis ad carmagnolã cohortibus: illata sunt signa: diu tamẽ Philippẽ tur
ses substinuere ipetum: & maiore q̃ cui obsistere possent igruente exercitus mole: lituus Clades uene
quo tenore uictores ouãtesq; cõsueuere: recaptui canẽtibus retrocessere. Amissis eo i præ ta.
lio eqtibus mille quingẽtis: carmagnola tandiu substitit: quoad expositæ itineri cohor
tes plurimæ: quas iterea ueneti apud paduã cõscripserant: cõuenirẽt. Nouamq; tunc mo
uendi & metandi castra rationẽ exorsus ẽ: singulis nanq; charroꝝ bubulcis: qui magno
prouincialiũ sumptu cõtracti ierant: exercitui numero ad duos mille præscripsit: cui du
ctori militiue parerent: ut cũ mouenda essent castra facilior certiorq; foret machinarum
& cõmeatuũ cõportatio: militũq; qbus deuehendi impedimẽta charris adesset facultas:
plures essent i exercitu expediti. Metãdi uero cũ illis ratio hæc fuit: ut cũ loca castris cer
to designasset spatio: cohortes positis i orbem charris exercitũ clauderent: adhærerentq;

suis stabulando singulæ illos pro uallo: si quis ab hoste fieret impetus habituræ. insuper
certiore loco: sine imperio pugnaturæ. Erant uero multa in brixianorum agro: parentia
Philippo oppida & castella: quorum oppugnationem carmagnola censuit omittendã:
fore confisus: ut si cremonam obsideret caperetq;: omnia post tergum relicta: sine oppu-
gnationibus caperentur. Ollius amnis: cremonensem a brixiano mantuanoq; agris di-
sterminans: qua in parte brixianos a Cremonensibus diuidit: duobus iungitur põtibus
Pontoliũ. munitissimis: uno secundũ bergomensis agri colles pontolium uocant: altero in plani-
Bina. tie infima: cui loco bina est nomẽ. Hunc igitur carmagnola: prius ideo statuit oppugna
re: quia cõmeatus ex agro mantuano in castra eo facilius perferrẽtur: essetq; uicious pa
dus: per quem minore ac ferme nullo cũ labore aut periculo omnia oppugnationi & bel
lo usui futura possent nauibus importari. Expugnatis paruo tempore: sed maximis la
boribus impensaq;: binæ arcibus ponte potitus: turres bombardis semirutas instaurauit:
ne illis ab hoste receptis reditu arceretur. Castris postea secũdum padi ripam: sexto ab
Cremona milliario metatis substitit. At philippus audita exercitus hostium magnitudi
ne: rebus suis timuit: quodq; nunq̃ antea aut postea: tantis totq; in bellis ut faceret addu-
ci potuit: Mediolanenses coram allocutus est: præfatusque aduenisse tempus in quo ue
ros a simulatis recognoscat amicos: ut se omnes sequãtur quicũq; rei militari erant assu
Dux Medi eti: orat & preconiis uoce edicit. Inde multis comitantibus: plurimisq; ex Mediolano ac
olanensis Papia subsecutis: cremonam cõcessit: Quam urbẽ cum applicuisset: emissum solenni
cremonã pompa exercitum: castra tertio ab hostiũ castris milliario iussit cõmunire. Coactæ tanil
uenit. lo in cremonensis agri spatio copiæ: cæteras omnis numero superauere: quas superiorũ
De copiis temporũ bella: ex italis conciuerunt. Sotiorum nãq; populorũ equitatus decem & octo
utriusq; mercenarii: peditatus octo millia fuere: & charrorum bubulcis agasonibusq; ac fossori-
exercitus. bus cũ popinariis & scortis numerosa in belli turba omissis: collectiiii ex agris oppidis-
ue bellis assueti milites: alia sex uirorum millia sunt secuta: cum tamen parum tũc distãs
illorum bembeia classis supra decem uirorũ millia haberet. Erantq; duodecim equitatus
Philippi: peditatus sex uirorum millia: cũ supra quindecim millia equites: peditesq; illũ
Mediolano profectum: ut ostẽdimus: sequerentur. Prima ut sæpe alias hoc tanto etiam
in apparatu nouo emicuit philippensium uirtus. Qui aduẽtus philippi nouitate animis
erecti: certatim inter se audẽdũ aliquid: quo imperatorem castris interesse hostes intelli
gerent: contẽderunt. Carmagnola nãq; ea ratione apud suis sumũ nomine castra erat mẽ
tatus: ut cum nulla fossa: nullo præterq̃ charrorum uallo: uasta in planitie muniri uide-
rentur: tum maxime suum munimen in paulo remotiori fossa cõsisteret: riuo scilicet: qui
eam intersecans planitiem nulla in parte nisi per distantem stadiis tribus põtem structã
aciem in pugnã admitteret. Eductis ad pontem illum aciebus: philippẽses pauxillũ sub-
sistere: expectãtes si forte carmagnola: quẽ nõ dubitarẽt: motus suos ex castris explora
tos habuisse i multitudine confisus: ultra põtẽ decernere statuisset. Ipse uero structa acie
in subiecta castris planitie transituris ultra põtẽ hostibus: pugnãdi copiã faciebat. Tã
dem cũ pergulẽsis torellisq;: ne sui põtem primi trãsmitterent diu obstitissent: uicit fortiæ: arditiõis carrariẽsis: lauellani & mediolanensis Antonelli audacia: quibus prælũ ul-
tra pontẽ cõserere aggressis: cæteri ordine quem sẽper seruabãt: partim in pugnam rue-
rũt: partim põtẽ subsidio tenuerũt. Pugnatũ ẽ ab nona diei hora: usq; in sũmã uesperam

tantaq; in soli ariditate: quã extremis ut erant tunc iunii diebus: ea substinet regio: exorta est pulueris nubes: ut caligantibus omniũ oculis: nullo præterq̃ uocis signo internoscen dis ab hoste cõmilitonibus duci possent. Fuit eo die apud sũmũ rus: sũmu utriq; parti pi colũ. Fuitq; liber: cuiq; enã mẽtiẽti sine repræhensione gloriari: signa hostiũ pugnãdo periisse: aut retẽtum equi habenis ductoꝝ: quẽq; intercepisse: cũ multi ex philippẽsibus: q suoꝝ signa ad põtem petere credidissent: sese ad hostes recepisse: tunc primum intel lexerint: cum sedẽtẽ ꝓ carris inermem turbã: ex alieno gentis uernaculo uocis sono reco gnouerunt. Signis tamen utrinq; receptui canẽtibus: pares discessere. Solitus autem di cere fuit carmagnola: se q plures ex suis pugnãdo: q̃ de hostibus manu captos: & reddi to nomine recognitos: indignans dimiserit: sæpius si ab hoste cognitus fuisset: intercipi abduciq; potuisse: pariter sphortiæ: pariter piccinino: & singulis philippẽsiũ ductoribus euenit. Letatus his quæ in cõspectu pene suo erant gesta: Philippus fit certior: Amedei sabaudiæ ducis: & marchionis mõosferrati cohortes circiter tres: quæ agrũ attigissẽt uer cellensem: ad portas usq; mediolani tumultu & pauore omnia ipleuisse. Q uamobrem relictis apud cremonã stipendio militantibus: mediolanũ est reuersus: facta potestate auxiliaris quos adduxerat: cũ esset libitum in patriã cõmeandi. Reprimẽdo autẽ tumul tu: ladislaum guinisiũ: pauli lucensis ciuitatis domini filiũ: quẽ tũc ad sua cõduxerat sti pendia: cũ una cohorte cuius pars dimidia ex domesticis fuit: misit uercellas. Carmagno la interim: q tot ꝓboꝝ militũ legionibus oppositis: nequiret cremonã obsidere: ad recipi endũ casale maius retrocessit: iussitq; bembũ eo classẽ adducere: insecutus autẽ ẽ carma gnolã castra mouentẽ sphortia cũ totius Philippensium exercitu roboris legione una: q postq̃ clausũ lectissimis aciebus hostilẽ exercitũ nõ posse detrimẽto affici uidit: ad sini strã flectẽs: binã obsedit: eaq; illico expugnata ac præsidio munita: i suoꝝ castra reuertiẽ. Ea cõpertũ habẽs carmagnola: oẽs signa i illũ ferri iubet: quẽ cũ euolasse ex itinere itel lexisset: ad binã ꝓfectus: arces breui oppugnatione recepit. quoniã uero sphortia: eisdẽ expugnatis arcibus: præfectos custodiæ captos turribus præcipitasse audisset: & ipse ipo sitos ab illo i olliũ præcipitauit. Inde carmagnola ad casalis obsidionẽ reuersus oppidũ un diq; terra padoq; tãto circundatũ exercitu multis diebus frustra oppugnauit: quod qdẽ accidit: qa illud præsidio tenebat antonius pisanus: acerrimo uir igenio: q cũ lectissimis quos de idustria secũ adduxerat quadringẽtis peditibus: ꝓ ipso uallo: die noctuq; cõmi nus repugnabat. erat uero carmagnolæ iefficacior oppugnatio: quod nullo circundatũ muro oppidũ dẽsissimis muniebat̃ eleuationibusq; aggeribus: q aggeres cũ a bõbardis nullã acciperẽt lesionẽ: tũ quassaturos oppidi domos: illaꝝ lapides uel exciperẽt: uel præ teruolãtes i castra suoꝝ eregione posita cadere facerẽt. Turris erat præalta portæ supemi nens: quæ ducit ad padũ: ea bõbardaꝝ qua parte a fundamẽtis attollebat̃ succisa ictibus i subiectã fossã pene itegra corruit: de cuius ruinis: cũ ter quaterq; pugnãdo repulsus est antonius: oppidani eo iscio subitã fecere deditionẽ: Recepto casali oppido: maximas gerẽdo ei bello terra padoq; cõmoditates afferẽte: statuerat carmagnola: ea ratiõe ad me tãda i ripis abduæ castra ducere: ut fluuio põte iuncto: i mediolanẽsem agrũ traiiceret: cũ tamen maximo ad eã ꝓfectionem omnifariã reꝝ: præsertim cõmeatuũ idigeret appara tu: paulisper ad casale resedit. Interea Philippus: quod sui iter se duces diffidebãt: nullusq; alteri quo se unusq;q; duceret diceretq; meliorem: subiici pateret̃. carolum malatestã pã-

Ladislaus guinisius.

Bina recipiẽ

Antonius pisanus.

Turris detrimẽto est nõ munimento

Carolus iunior malatesta.

dulfi pisauriensis filiũ: oĩbus permisso rei militaris impio: præfecit ductorem: constatq̃
multiplicẽ fuisse rationem: quæ Philippo id suaserit: tum quia existimauerit pergulen-
sem: sphortiam: piccininum: torellum: & lauellensem: militiæ suæ primos: aut humili aut
mediocri natos loco: ipsi Carolo insigni prosapia oriundo subiici patientes: rẽ suã cõcor
des bene gerere: quã discordes pessũdaturi erant: tũ q̃a mantuanũ gonzagã: cui nupta
Illu. Paula. esset Paula: ipsius Caroli soror: mulier præstantissima: in inuidiã suspitionẽq̃ apud ue-
netos adducere sperauerit: tũ quia fuerit opinatus: brixianos qui temporibus Pandulfi
malatestæ eundem dilexerãt Carolum: si qua daretur occasio: eius ductu suasionibusq̃
ad rebellionem pduci posse. At carmagnola cognito Carolũ accepisse exercitũ: profecti
onẽ ineũdam esse: cõmeatusq̃ in multos dies cõportari edixit. Id cũ plærisq̃ fecisset die-
bus: philippensesq̃ armari diuersis quibus illũ diceretñ ducturum itineribus: in solis ar-
Maclodiũ. dore insidias struxissent tãdem mouens maclodium ducit: castellũ paludibus magna
ex parte circũdatũ. Aegre id primo taciti tulerũt philippẽses: alter i alterũ susurrãtes seni
mis ab hoste sperni: cuius ea fuerit audacia ut in tãta oppidorũ cremonensis bergomen-
sis & brixiani agrorũ frequentia id solum in cõspectu pene suo perrexerint oppugnare.
Postq̃ uero pressas pudore uoces: dolor erumpere fecit: turmatim fremũt cõclamantq̃
oẽs uadẽdũ in hostẽ inæpta fidentem multitudine: obuiãdũq̃ accuratius: ne in oculis su
is: uel debile castellũ uincere occipiat: cui postea nullus sit futurus labor: munitiora quæ-
q̃ suo & Philippi diffisa subsidio expugnare: Easdẽ uoces sphortia: easdẽ piccininus cæ-
teriq̃ ediderũt ductores ætate minores. At quibus ætas experiẽtiaq̃ lõgior oĩa attentius
Pergulẽsis. circũspicere dedissent: pergulensis torrellusq̃ cõtra sentire, arctã qua hostis impetẽdus
esset uiã: palustria quæ in circuitu essent itinera: pediti quo abundaret hostis maxime p
uia memorare: protestari: orare nihil deniq̃ omittere: quo cũ ignauiã metũq̃ ostenderet
abesse: tũ exploratũ certũq̃ sibi esse dicerent futurũ ut qua die ipetũ fecisset: insigni clade
accæpta: hostẽ cui sola contatio possit officere: donarent imperio lõbardiæ. Intẽderat Ca
rolus oculos in piccininũ sphortiãq̃ quos hectoras appellaret. Hi licet multitudini præ-
lium poscenti & ipsi assentiebantur: Carolo tamẽ sententiã interrogãti respõdebãt: cum
ducẽ imperatorẽq̃ oĩbus datũ eẽ: diceret iuberet: uel cæteros consuleret se Philippi signa
æquo ordĩe iussi eẽnt: uel præcessuros uel subsidio seruaturos: minores cæteri sẽtẽtia quã
non rogarentur præcipitata Carolũ impellebãt. Q ui uocibus mulotudinis adductus
ꝓlata per tubicines tessera: angelũ torrellumq̃ signa sequi: & exercitũ subsidiariis cohor
tibus claudere: sphortiã lauellanumq̃ primas in hoste acies ducere: piccininum cum iis
quas delegisset cohortibus: mediũ signa præcedere: et sphortiæ ac lauellano adesse præsi
dio iubet: se uero liberum prædicãs futuꝝ: leuis armaturæ ipetitoribus adiungit. Sed tor
rellus pergulensisq̃ magnã sibi iniustum iri notã rati cum lõge abdicati uiderenẽ a præ-
lio: quod tãtopere dissuasissent: in primã ꝓuolãt aciem: futuꝝ uociferati: ut quã uerbis et
cõsilio auertere nequerint cladem: hasta & mucrone ꝓ uiribus propellãt. Eis facile assen
tiẽ Carolus: & piccinino illoꝝ uices supplere iusso: primus ipse quod cõstituerat i hostẽ
iuit: Guido illum: guidonem sphortia: & pergulensis: dehinc cæteri sunt secuti. Obtorta
inæqualisq̃ qua ibatẽ ad hostium castra: erat uia: nullis agri seminarii coercita fossis:
quod hieme palustria quæ æstate sunt pascua: plæraq̃ illa adiacent loca: uepres aliquã
biblus schirpus papirusq̃ multã obtegunt partem: nec lõge est feracis agri patens cam-

pus:in quem de uia plærisq; locis aditũ præbeat solida palustris herbositas. Posita erant
in eo quẽ uiæ tortuositas palusq; efficiũt agri sinu uenetorũ castra: ad eã qua palus desinit
partem palustris circundata: & quencũq; palus pæstatem exiccata ex castris in uiã præ-
beret accessum: eundẽ aut succisũ fossa munierat carmagnola: aut sibi cũ libuisset usui
futurũ: obice sepserat tenuissimo. Delatus: ut ostẽdimus: in primã aciẽ torellus: obcæcatus
iã pugnandi ardore carolo & sphortiæ: quos clauserat: quos aperuerat carmagnola adi-
tus in paludẽ ostẽdit: & solũ posse deũ: eã cladẽ auertere ad suos uociferatus: in prælium
quod leuis armaturæ militi peditatuiq; succedens carolus inchoauerat: furens incubuit
Intentus prælio omnibus in locis erat uenetorũ exercitus. Sphortia autẽ q̃primũ in paten
tes cãpos exiuit hostem q carolũ torellumq; pepulerat reprimente: subsequit̃ pgulensis:
& piccininus e uestigio signa infert: pugnabãt ea i frõte audacter utriusq; exercitus mi-
lites. Sed carolus: sicut pugnã primus iniit: ira suorũ stragis initiũ dedit. cũ leui nãq; arma
tura & peditatus quẽ incõdite præmiserat parte maxima iterceptus fuit: sũma tamen au Carolus m.
dacia pariq; inixi iuuentutis robore & sphortia & piccininus: hostici exercitus mole re- latesta cap t
pressa: loco nõ cessissent: nisi dispositus in palude q uepribus & herbidis stirpibus delitu uiuus.
erat uenetorũ peditatus: ab latere ab tergoq; Philippẽsiũ equos balistis: qbus abundaret Sphortia &
lãceisq; suffodisset: ut philippẽses q in frõte tãto premerent exercitu: ad tutãda a peditatu Piccininus:
latera aciẽ cõuertere sæpenumero sint coacti. Primus ut præcesserat torellus ab hoste
pressus: p subiectã uiæ castrisq; auersã paludẽ: saluti suæ fuga cõsuluit: illũ pgulẽsis & plæ
riq; minores sunt secuti: post eos sphortia cohortibus pene itegris: prælio potius excessit
q aufugit: Sæptus interi hostiũ multitudine: cui negret resistere piccininus: cõglobato cir Torellus &
ca se iuuentutis robore fretus: p obsessã frequentissimãq; uictis & uictoribus uiã: omnes pgulensis fu
sternens obuios: in tuta euasit. Capta sunt eo i prælio Philippẽsiũ pari pene eqtatus pedi giunt.
tatusq; numero octomilia: nec ulla iis etiam qui euaserunt salua fuerunt impedimenta:
maximum in militiæ ætatis nostræ luxu põpaque detrimentum: ut constet potuisse
carmagnolam illius diei facinore: Philippum pricipatu eiicere: si & captos retinuisset. Vicere scis
milites & signa otius protulisset. Qui uero multos in eo exercitu odisset: omnes ha- carmagno-
buisset notos: reuersus in castra neminẽ reqsiuit: maxima certe cõiectura illũ quã postea la. uictoria
morti suæ maximã ueneti prætẽderũt causã: dedita opera omnes liberari curasse: poti- uti nescis aut
usq̃ ut uideri uoluit neglexisse: p eã nãq; noctẽ quæ secuta est: paucis q abire neglexerũt nõ uis.
aut a uehemẽtioribus parũ psecutoribus capti erant exceptis: omnes ad Philippũ redi
re sunt pmissi: q̃q̃ hos etiã mane ad se pductos: cũ uix trecẽtos esse uidisset: militiæ nostri
tẽporis morẽ: ut dixit secutus dimitti iussit. Vnicus ex tãto numero carolus ab mãtuano
marchione: sororis uiro: cui se dedidisset: nõ sine admissi flagitii suspitiõe: retentus fuit:
Nec intulit carmagnola: ut par fuit: signa: aut ad premendã obsidione cremonã: uel iun-
gendã põte abduã est psectus: sed tanq̃ hosti de industria spatiũ respirandi: copiasq; in
staurandi daturus: ad brixianorũ oppida quæ post tergũ relicta erant oppugnanda: con
uertit exercitũ. Interea dũ tot impeditum charris sarcinisq; exercitum paucis passuum
millibus singulis trahit diebus: dũ monteclarũ obsidet bõbardisq; oppugnat & machinis
maximã instaurãdo exercitui curã adhibuit Philippus: nã cũ iuuẽtus ductoresq; salui
essent: arma & equos facillime reparauit. Duos nanq; armorũ fabros mediolani inuentos
fuisse cõstat: q tot uirorũ millia armauerunt: equos uero ex omnibus tanti principatus

oppidis ciuitatibusq; & agris cõquisitos:ad exercitũ pduci Philippus curauit:ut amissũ
apud maclodiũ tanto cũ periculo exercitũ:prius instaurauerit q̃ monteclaro & aliquot
minoribus castellis campestribus potitus carmagnola:pontolliũ cæpisset: quo multorũ
dierũ negocio uiribus expugnato:urcios obsedit:nec tamen eas oppidorũ oppugnationes
securus quietusq; peregit carmagnola:piccinino & sphortia priusq̃ instauraret Philip-
pus exercitũ:aut castra illius:aut cõmeatũ magno cũ subsidio deuehentes: die noctuq;
impetẽtibus. Carmagnola urciorũ oppugnatiõi intẽtissimo piccininus & cẽturio nomi
ne brixianus:pontollium quod castellũ sciret paruo muniri præsidio:uiribus & ingenio
recipere constituerunt. Lõgis ita p itineribus profecti piccininus noctu ad primũ lapi-
dẽ:in concauis uallitũ cõtinet cohortẽ: brixianus paruo comitatus peditatu:in solis ortu
subiecta castello diripit suburbia:tumultu ide ab oppidanis exaudito præfecti illius præ
sidio:nullas in propinqs philippi oppidis copias eẽ exploratũ habẽtes:effusis tanq̃ in la-
trũculos prædatoresq; copiis:portas pãdũt:sustinet impetũ brixianus. & pugna sensim i
portã relata:cũ suos hosti adeo imixtos cerneret:ut simul oẽs aut oppido excluderet:aut mi-
xtos illud intrare oporteret:nũciũ dimittit q aduocet piccininũ:nec tamẽ oppidanos tam
diu pugnãdo distinere potuit brixianus:quin itra portã de qua pugnaret eleuatis subito
põtibus clauderetur:prius q̃ piccininus aduolãs opẽ ferret:cũ uero circa eundẽ in castel
lo etiã repugnãtẽ cõglobati pugnarẽt oppidani:brixianus saxo turri demisso ictus ite-
Brixianus moritur — riit:cuius cadauer magnis precibus impetratũ piccininus asportãs:iusta illi ex christia-
na religione persoluit. Accepta apud maclodiũ clade intellecta Philippus: etsi uultu ge
stuq; omni trepidus erat:tamẽ cũ saluis ductoribus cæterã dixerit iacturã paruipẽde-
Sigismũdus cæsar. — re:multa prudẽs idustriusq; adhibuit ruinæ impẽdẽti remedia:quæ ãtea cõtẽpsisset. Nã
& cõmunẽ sibi uenetoq; hostẽ sigismũdũ boemũ:occidẽtalẽ romanoq; impatorẽ desi-
Brunorius. — gnatũ subsidio implorauit:Brunoriũ ueronẽsem scaligerã:qui uenetos Veronã tenen-
tes acerrimo prosequeret odio:in italiã cũ exercitu dimitti postulãs:& cũ amedeo duce
sabaudiæ datis uercellis:primaria regionis ciuitate pacẽ oceulte constituit:& apud roma
Vercellæ. — num põtificẽ Martinum quintũ q sibi afficeret institit ut a sociis populis pacẽ quibuscũ
q; posset cõditionibus impetraret:quãtũ uero Philippus igenio conabat: tãtũdem ipu-
gnabat:ut plærũq; facere ẽ solita cũ cœpit fortuna:quod.n.solidæ aderat spei:ductores
Angelus pergulensis moritur cũ plærisq; aliis. — ex suis nõnulli paruo post cõmissã aduersepugnam tempore:diẽ obierũt. Angelus per-
gulẽsis.fabricius capuanus: siccus mõtagnaneus: Antonellus mediolanẽsis. In q̃ isortu
nii tepestate ea benignitate usa ẽ secũ fortuna:quod zaninũ ricciũ substulit:quo uteretur
indignissimo cõsultore. Tũc in eã quæredã pacẽ pmus põtifex Martinus cardinalẽ san-
ctæ crucis ei deputat muneri:cuius uocatu suasionibusq; coactis apud ferrariam partis
utriusq; oratoribus uariã cõstitit nõ partibus ipsis bello cõtẽdẽtibus modo:sed sociis in-
ter se populis mẽtẽ eẽ. Florentini nãq; belloq; diuturnitate fessi pacẽ quæcũq; offerebat
ãplectabãt. Sabaudiẽsis dux q redisse in grãm cũ Philippo dissimulãs:oratores & ipse
miserat:quæ peteret philippus parũ ob honestatẽ mutabat:& ueneti quos hinc uictoriæ
& ãplitudinis spes impelleret:inde accæpta impense detrimẽta quæ p innouãda si illud
intermitteret a Philippo:bella formidarẽt suspectos redderent:aut bellũ cõtinuare:aut
Philippi potentatũ p fœdera imminuere quærebãt. Per eos sex menses: quibus eæ paci
cõstituendæ cõtentiões sũt protractæ: & si multa fieri prohibuit hiems forte anteactis

asperior: multa in cremonensi: plurima ĩ brixiano agris: oppida cæpit carmagnola. obtinuit tamẽ cõstãs cardinalis ꝑtinaxq; istantia: ut quas denegãtibus æque ac petẽtibus declarasset partibus: cõditiones pacis: ex arbitrio in hanc formulã ꝓmulgarẽt. Retinerent ueneti brixiã & quotquot ĩ brixiano & cremonẽsi agro cæpissent castella: adderet q; Philippus quicq̃d brixiani agri tunc retineret. Insuper bergomũ: cũ agri ad abduã pertinentis oĩbus castellis: leuco ad larii lacus: comi uocãt: emissoriũ: & tricio ĩ ulterio ri abduæ ripa exceptis. Florentino nihil est additũ: præter ius pridẽ a genuẽsi adẽptũ: isignia ꝓpria triremibus & nauibus iponẽdi: quos ad eã diẽ pisana deferre fœdus coegisset cũ genuensibus prius ictũ. Socii pacis renouandiq; si cõtigisset: belli sunt dicti. Veneto ferrariensis: mantuanus: palauisinus: & mõtisferati marchio: ac peregrinenses ĩ parmensi agro comites. Florentino. Senenses. & in ligustica orientali genuæ riperia parui potentatus: nõnulli comites. De lucẽsi guinisio: cũ sæpenumero actũ esset: placuit: uerbo potiusq̃ scripto trãsigere: illũ scilicet cuius ea fuerit modestia: ut licet ladislaũ filiũ ꝑmiserit Philippo militare: florentinos tamẽ nullatenus læserit: amice habendũ. q̃obrẽ petentibus florentinis: ut fregosi ac fluschi & malaspinæ nõnulliq; ligusticæ eius oræ nobiles: in suis partibus censerent: obstinate renuit Philippus: eosq; ipse etiã amice pollicitus est habere: expressum est itẽ fœdere: ut uxorẽ cũ filiabus carmagnolæ trãsmitteret Philippus: cõparatasq; precio uillas: & a fundamentis extructã in mediolano sụpbissimã domũ ab illo permitteret possideri. pace ut continebat formula: auidis ubiq; populis data: qescebat italia: quod multis ãte actis sæculis raro cõtigisse cõstabat. Relicta est tamẽ præter cardinalis itentionẽ: renouãdi belli anxa & occasio futura: finiũ agri cremonẽsis castellorũ: quæ uenetis adiudicata sunt cõtentio: cuius arbiter est ab utraq; parte dictus marchio ferrariensis: ꝑditiq; post paꝝ in lucẽ pax quã a sabaudiensi cũ Philippo diximus occupatã. Etenĩ pace hac generali pĩpletas cõditiones firmata: amedei filiã uirginẽ Philippus ĩ matrimoniũ accepit: & uercellas ĩpositis tũc primũ sabaudiæ magistratibus ostẽdit eẽ illius ciuitatẽ. Quatuor autẽ tãtũmodo mẽses uixq; ĩtegros fuit italiæ qes: quã ut ostẽdimus: nacta erat: nã bononiẽses q̃ ĩ illius uicini tot potẽtatuũ belli tẽporibus maxias cumulauerãt opes nouos cõciuere motus ꝓrsus detestãdi: quos accepta a romano põtifice maxima beneficia a tãto scelere nequerit deterrere. Erat ciuitatis ꝓ martino põtifice gubernator: lodouicus alemãdi patria sabaudiensis: romanæ ecclesiæ sub titulo sanctæ ceciliæ cardinalis: quẽ dum aduenit arelatensem archiepiscopũ fuisse ostendimus. Is ut ærariũ maioribus liberatũ ĩpensis emungeret uberius: lodouicũ columnensem trecentorũ eqtum: & lodouicũ seuerinatem sexcentorũ: ductores missos fecit: quorũ columnensis & si repulsã ægre tulit: q; tamen põtifici sanguinitate iungebatꝛ: nihil molestũ ad ultionem est meditatus: seuerinas uero cupidis reꝝ nouaꝝ bononiensibus opẽ tulit. Causas rebellioni prætẽsas breui explicabimus. Bononia multis ante sæculis: in schachesiã maltrauersiãq; factiones bipartita fuit: prima quæ ab insignibus familiæ populorũ cæpit nomen: in tres scissa est partes. Bentiuolios. zãbecharios: & cannitulos. quorũ bentiuoli origine nobiliores: a ioãne q̃ urbi ꝑ ãnũ dominatus: ab duceq; mediolani primo ioãne galeaccio Philippi genitore superatus est: incrementũ acceperũt: zãbechariorũ familiã doctissimus iurecõsultus carolus zãbecharius: potentiorẽ primus reddidit. Cannituli uero a maioribus nullam accepere populi sequelã: sed ecclesiæ ioãnisq; xxiii. põtificis romani pecunia fauoribusq;

Lodouicus seuerinus.

De bononia

ditati: nouã & ipsi sectã quæsiuere. Antonius bentiuolius patria exul: Romæ apud martinũ põtificẽ honestissime habebatur. fratrum ex cannitulis quattuor: Baptista erat natu maior. ex zambechariis fratribus quinq;: cambius natu primus apud Philippũ mediolani ducẽ ærario præerat: cæteri quorũ Bartholomeus abbas maior erat: bononiæ habitabant. Primus Baptista: q̃ opibus affluerett: & sese ac fortunas ferre nequiret. Zambecharios rerũ inopes: & põpæ splendorisq; appetentissimos pellexit. His ab ciuiũq̃ & legati mores fastidirẽt: & opes diripere cuperẽt fauore cõfidẽtissimis rebellionẽ contra pontificem potentissimum suasit spes: quam postmodum inanem repperterunt ciuitatum Imolæ & Foroliuii: qoas eadem die secum rebellaturas opinati fueruot. Rescíuit coniurationem legatus: facillimumque illi fuit: aut perfidos male perdere: aut illis resistere: Bentiuolia factiõe uti erat ab amicis mõitus aduocata: nisi magis pfidorũ adulationibus: q̃ dignissimorũ fide testimoniis euidẽtissimisq; inditiis credidisset. Erat forte tunc bononiæ sũmus uir & egregius romanæ ecclesiæ Cardinalis Nicolaus abbergatus: tituli sanctæ crucis: qui pace: ut ostẽdimus apud ferrariã constituta: ibi restiterat: rebus suæ ecclesiæ cõsulturus. Is qui bononiẽsis eẽt ciuis: rem a multis compertã quæ prope uulgata erat: legatũ edocet: oratq;: ut cautus palatio se cõtineat: nec quenq̃ admittat inexploratũ fore præfatus: ut si saluus ipse palatiũ retineret: cãnituli & zãbecharii oullos cõcitent motus: ueriti ne hostibus suis benoiuoliis se potentioribus arma publice permittantur. Dies aduenit kalen. Augusti: qua die promiserat legatus Carolũ ghiseleriũ militaribus insignire: cuius rei causa cum oẽs ciuitatis primores de more acciti palatium ingressi essẽt: subsecuta ẽ familiarium multitudo. Rogatus ad pompam cardinalis sanctæ crucis tedum accessit: sed legati partes suppleturus: maltrauersios bentiuoliosq; omnes accessu prohibuit. Postq̃ uero laudationes plurimæ in cõuẽtu fuerũt habitæ: in quibus ornando militi destinatis: tollebaẽ i cœlũ legati uirtus: cõiurati cõtra ac statuerãt cõcupita pficere destiterũt: ueriti q̃cq̃ isidiarũ strui a bẽteuoliis: quos accurate acciros cernerẽt abfuisse: pfectiq; palatio cũ patefactã esse cõiurationem suspicarẽtur: maturãdũ censuerũt: & sole iam in occasum inclinato arma corripientes: subiectam palatio prætorioq; aream: occupauere: prælio illic conserto milites legati a multitudine repressi: sese intra palatium recæperũt Cõuenerant eo armati bentiuolsiorum maltratiersiorumq; factionis plurimi ciues a cardinali sanctæ crucis subsidio missi: quos cũ legatus admittere noluisset: coniurati perfractis palatii posterioribus inggedi conabantur. Sed repulsi conatibus destiterunt: uiarũq; in aream exitus omnes obice munioerũt. expectantes si forte seuerinas quem conscium in agro expectantem admonuerant in tempore aduenisset. Is enim stipẽdio ut diximus allegato dimissus in agro bonooiensi sedebat: simulans pecunias a Venetis: quorum stipendia sequi promiserat expectare. Vocatus autem a coniuratis accessu abstinuit: quia Nicolaum tolentinatem timebat: qui ex lombardia in ætruriam accessurus in agri bononiensis finibus morabatur. Ea fatigatus expectatione Baptista: et quia uideret rẽ parũ ad uota succedere: Baldasare fratre saucio: æmulorum numero q̃ extimasset maiore: complicum uero minore singulis apparente horis: tẽpori qua ẽ astutia sese accommodauit. Et postera die legato fraude circũuento palatiũ ingressus iussit populi dominatũ ab immissa multitudine acclamari: legatoq; direptã supellectilẽ ditissimã deplorante eiectos et magistratibus: antianos uocauere: creatis: Seuerinas cũ cohorte præsidio est acceptus.

Rebus eo loci adductis: omnia agri oppida castris: petrio: bolognesio: plæbcio: & centio
exceptis: sese sponte populo dediderunt. Rescijt interea Cardinalis sanctæ crucis effre-
nos debachantesque libidine bononienses: plæbei & centi quæ castella ipse pro epi-
scopio teneret præsidio potiundi auiditate: manus in eum uiolentas inijcere constituis-
se. Quamobrem monachi uestitu suo dissimili indutus: falsis portarum custodibus:
mutinam sine comite emigrauit: Titubauit illico romandiola: rebellassetque cum Bo-
noniensibus ea prouincia: nisi magna affuisset diligentia: dominicus capranicensis ele Do. caprani
ctus firmanæ ecclesiæ episcopus: cui martinus pontifex Romanus acceptas a Philip- cēsis.
po ut ostendimus forumliuium & imolam ciuitates dederat gubernandas. Is nanque
nō modo fatiscentem imolæ tumultum compressit: sed circunferenti arma recipien-
dis petrio & Bolognesio castellis: populo bononiensi obstitit copiis fretus raptim un-
dique cōtractis: quasq; carolus malatesta fidelissimus ecclesiæ & pōtificis i ari mino ui-
carius sibi misit. Erat: ut diximus supra: motuū bononiæ principio i agri bononiensis fini
bus tollentinas: pace sociorū ueneti & florentini populorū cū Philippo cōstituta: florētiā
accessurus: quē qa reqsitus bononiensiū seq stipendia recusasset: iprouisus impetiit seueri
nas: pugnaq; p tēpore acriter est cōserta: seuerinate ob prædā impigre urgēte: nicholao
ob salutē uiriliter resistēte: tandē quod assolet: minorē maior pars supauit. Nicholao enī
cū paucis equorū uelocitate fretis: fuga prolapso: seuerinas igentē equorū armorūq; & im
pedimētorū prædā pduxit bononiā: p id tēporis florentini castillione sunt potiti oppido:
quod sub appenini iugis: uallē anomonis i romādiola claudit: possederat illud romanorū
pōtificū pmissione multis āte sæculis gens mā freda: & supiori bello Philippēsi lodouicū
manfredū: q cū eo oppido i florentinorū partibus fuerat qa Philippo cupiuisse insimula-
tus erat florentini i carcerē cōieccerāt: nec tamē propterea florētini aduersum id oppidum
natura loci munitissimū qcq̄ molesti prius intentauerūt: q̄ pace sua cū Philippo: ut ostē-
dimus: firmata: uiderūt rem ecclesiæ p bononiæ rebellionē i romādiola titubantē. Igitur
tollētinatis facinore patrato bononienses elariore ceruice rē suā gerere occeperunt. Sed
pōtifex potentatus: ecclesiæ uires exerens cōtractis undiq; copiis: sex miliū mercenarii
eqtatus: peditatus quatuor milliū: florentē immisit exercitū: & prouinciæ gubenatorē ele
ctū firmanū: iacobū caudolā præfecit copiis exercituiq; ductorē. Militauere i eo exerci
tu Micheletus attēdulus: nicolaus tollētinas: gatta & brādolinus: ādreas serranus: frāci
scus piccininus. ladislaus guinisius: sācius carillo hispanus: & minores aliquot eqtū du-
ctores: ex cēturionibus uero riccius mōteclarēsis: uetula cisternēsis: uenetius barbianen
sis galassus uitrianēsis notiores fuerunt. addidit etiā pōtifex castris Antoniū bentiuoliū:
cuius ope & gratia: agri oppida nullo cū negocio sūt recepta. Bononiensibus etiam pon
tifex sacris interdixit: cærimoniisq; omni diuinarum rerum beneficio rituue e ciuitate sub
latis: cuius interdicti ratio ea fuit: ut quicunq; ex incolis arma induerentur aut sacris inter
essent pro putrido & abiecto ab ecclesia membro haberentur: eademq; labe inquinan-
dos censuit eos quicunq; ex alienigenis auxilio bononienses aut ope aliqua prosequeren
tur. Ex si uero qui inerant ciuitati rebellium studiosi: spiritalem sententiam ea pertinacia
spernebant: qua dominium pontificis abiecerant: maxima tamen populi pars par uit
interdicto: nec erat ea ratione: & propter multa quæ committebantur nefaria ciuitatis

forma: quippe in qua occiderentur multi: relegarentur plurimi: oĩa ubiq; latrociniis fœdarentur: Vastabat interea feracissimũ cultissimũq; & frequentibus ornatũ uillis agꝛ põtificis exercitus. Qui cũ ꝑpetua hieme perseuerasset in castris: nullã ad sextũ lapidẽ reliquit domũ: quã nõ uel a fundamẽtis substulerit: uel tegulis asseribusq; spoliauerit: qua ex materie casas stabulaq; qualibus i oppido est usus: sibi unusquisq; exædificauit: domorũ iacturã: uineta consitaq; tertio in circuitu succisa miliario æquasse: uel prope superasse creditũ ẽ: quãdoqdẽ agri bononiẽsis pars illa arboribus uitibusq; in quincuncẽ redactis opta erat & partim casis extruẽdis: partim pellẽdis igne frigoribus: illa dissipari necessitas coegit. pugnatũ ẽ aliquãdo ꝑ ipsis mœnibus: quæ scãdẽtes Bononiæ extorres bentiuolo studiosi urbe potiti ẽẽnt: si integra affuisset in castris ductorũ fides. Binis item castellis uno ad põtẽ naualiũ: curticellã uocãt: altero in prominẽte ciuitati monticulo ad magnæ matris dei ædẽ obsessa ẽ bononia. Tãdem ãno uix dũ exacto fessi bononienses ciuitatem umbra potius q̃ re pontifici dediderũt: pacti nãq; Antoniũ bentiuoliũ rũ studiosis ut ante fore exulẽ: ius creãdorũ in urbe magistratuũ prætore excepto: & ciuitatis pari cũ põtifice præsidio tenendæ: sibi reseruãtes: cætera illi permiserũt. Lucido comite cardinali romano: ad cã legationẽ misso põnfex copias pene oẽs dimisit. Quo i tẽpore cũ uita eẽt fũctus Carolus malatesta: uir ut supra ostendimus ingenti uirtute: trisq; reliquisset nepotes: Nicolaus tollentinas qui familiæ afficeretͥ tutãdis puerorũ rebus: in agꝛ

Volaterani. cesenatẽ duxit cohortem. Per ea itẽ ferme tempora: uolaterrani malo et florentinis nisi tãta tunc fuisset in italia ab armis quies: periculoso exemple tumultuati sũt. Nã cũ florentini exhausti pecuniis proximo bello grauiora subditis tributa imponere statuissent uocatos ad se ex singulis ciuitatibus oratores: impositũ onus accipere recusantes apud prætorem teneri iusserant. Erãtq; cũ in locũ coacti simul arretini pistoriẽses: pisani: uolaterrani: & cortonienses. Eorũ unus uolaterris oriũdus cui iusto fuit nomẽ: temerariũ facinus ẽ aggressus: nãq; multa præfatus de iniuria florẽtinoꝝ q acceptas principio in societatẽ ciuitates: paꝝ duxissent in seruitutẽ redigere: nisi eas pecunia exhauriant auarissime imperata: cæteris suasit ut referendi municipibus suis quæ audiuissent simulatione dimitti impetrarẽt: & in patriã reuerterentͥ: futurũq; dixit ut cõsilia afferre solitũ salubria tempus amẽtes tunc imprudẽtesq; qd opus facto sit instrueret. Dimissi eodem momẽto omnes & si exasperatũ aio iustũ nõ satis recte de seruanda florẽtino populo fide intellexerant sentire: quid tamẽ moliretͥ ignorauerũt. Is in patriã reuersus multa in florẽtinorum auaritiã crudelitatẽq; apud ciues publice ẽ inuectus: inde paucis ciuium qbus esset sanguinitate aut amicitia cõiunctior consilium apuit: & multa de ciuitatum oppidorumq; florentino subiectorum cõsẽsu mentitus: rebellionem uolaterratus imprudentibus persuasit. Armis itaq; a primoribus correptis: multitudo tributi odio per se cõcita ad primos clamores et ipsa furẽs accurrit: electisq; nõ sine cõuitio florẽtini populi magr̃atibus uolaterram libertatem publicæ acclamauere. tum creati ex populo magistratus nũcios qui atruscos ad libertatem exemplo suo capescendam concitarent undiq; dimiserunt. Sed contra ac iustus futurum prædixerat: qcunq; ad eã ptinẽt urbem atrusci: tumultu exaudito populariter accurẽtes: inuentos in agris uolaterranos ciues cum agrestibus capiunt uillasque diripiunt: & præda cum captiuis domum remissa: rebelles in oppido obsederunt. Interea acciti undiq; florentinoꝝ milites ꝑ ꝓuinciã in hiberna dispersi: & subira-

rii ex oppidis collecti: castra undiq; ad iusti belli speciē sunt metati. Anxios tamē ea res
reddidit florētinos maius qppiā periculi a subditis suspicatos. Q uare lenīēdis uolaterra
nox animis priusq̄ aliud excitaret incendiū: aut nouā eo extinguēdo impēsā fieri opor
teret: oratorē ad eos mittunt pallantē stroccia honofrii filiū: præstantē equestris ordinis Pallas stroccius eques.
ciuē. Is gambasū delatus oppidū: accitos ad se magnis pollicitationibus uollaterrano
rum oratores: qui tamen publico ciuitatis consensu accesserunt: faciliter in sententiā ad
duxit: ut iusto sceleris auctore necato: inustam populo notam delerent: eoque pacto
redirent cū populo florentino i gratiā ppetuo duraturā: Reuersi in urbem oratores: ciui
bus pauore pculsis ad eos cōfluētibus: prætoriū ingrediunt: quo postremus ferme cū m
iustus accessit: tum oratores temeritatē illius palā & in faciē icusarunt: pfidia & maligni
tate plenus: mendacia exaggerādo mendacius: populū i id calamitatis pduxisset amentē:
nec prius uerbis finē fecerunt: q̄ in perfidū strictis gladiis delati sunt: & populū ultro pro
secutum: ad placandos perditi hominis sanguine florentinos: inpulerunt. Iusto multis
confosso uulneribus in publicum pertracto: uolaterrani sese florentinis permiserunt:
Apud bononienses uero & si inerat legatus cardinalis: nulla tamen solito melior erat
animorum quies: quin factionis tunc præualentis primores canneculi & zambecharii:
alterutrum patria eiicere temptabant: sed cum aduersam factionē lætis id expectare ani
mis itellexissent. floriano & loisio griffonibus: q essent utrisq; affines: sequestribus i grati Florianus griffonus.
am redierat: q uero legatū q ortas a principio inter eos discordias: de idustria aluerat: hu
iusmodi redintegrationē animorū suspiciosā ductus scirent: scelus aggredi cōstituerūt
horrendū: per quod & legati & aduersariorū uiribus eneruatis: tuti redderent. simile nan
q recens cōstitutæ cū aduersa factione pacē destinasse simulantes: optimos quosq; nulla
cuā ciuitatis munera obire solitos i cōciliū per uiatores uocant: selectosq; ex ipsis melio
res: nihil suspinonis habituros rogādis in cōciliū cōciuibus nuncios mittūt. Fuit uero ani
mus triginta numero ex potērioribus: qbuscū uel minima intercessisset simultas: occide
re: sed cōpertū est postea multos q bonis cōciuium uerbis sese paterent adduci: retra
hentibus filiis uxoribusue: mala semper ab aduersariis formidantibus sese domi cōtinuist
se. Sex bonis allectis uerbis accesserunt: eganus lambertinus: nicolaus maluicius: baga Eganus lambertinus.
rottus blācus: massius caluus: & duo alii præstātes uiri. Eos q̄primū aulā cōcilii fuerant
ingressi florianus griffo summū uexilliferi magistratū gerens in remotiorē palatii came
rā descendere iussit: q inspectāte: & carnificibus iubente: lodouico cānetulo trucidati fue
runt. Assuetā tamen suo infortunio ispectandis eiusmodi cædibus ciuitatē: solito mœsti
orē ea reddidit crudelitas: omnibus cū cæteros: tum maxime eganū præstātori idole adole
scentē: inopinata indignaq; occidione cōfossos esse ingemiscētibus: fuitq; e uestigio p ur
bem a nullo indictum magistratu ferale iustitium: quale nullum in ea urbe uisum ante
fuerat uel auditum. Abiere uero quaquauersum mœnibus etiam noctu delapsi ciuium
plurimi: sanguinolentos perditissimorum ciuium gladios formidantes. Et legatus eo de
territus facinore: omnia illos qui tanto sese efferauerant flagitio in se esset ausuros ti
mens: Imolā secessit. Q ualis autem tunc erat bononiensibus cū romano pōtifice: solo
nomine pax: talē ,ppemodū sotii populi & Philippus mediolanēsiū dux: iter se pacē ser
uabāt. Nanq; præter finium bergomensis ultra abduā & castellorū cremonensis agrorū
quæ Philippo cum Venetis erāt contētiones: occæpit is exclusos a pace cōscriptaut ostē

Malaſpinæ dimus fregoſios fliſchos & malaſpinas bello agitare:genuenſibus primo:& poſtea picci
Franciſcus nino cõtra illos ducere iuſſis. Aeſtate.n. quæ primum factæ pacis annum eſt ſecuta:Frã
ſpinula ciſcus ſpinula octoboni filius cum ſubitario exercitu ex genua contracto:ſegeſtri inſu-
lã & moneliæ caſtꝗ:quæ loca fregoſi tenebant furto aggreſſus recæpit. Caſtrum uero
portus delphini cui fliſchorum inerat præſidium expugnauit:ueniẽſq; poſt cũ exercitu
piccininus:mõtana fliſcoꝝ caſtella:nullo munita præſidio occupauit:caregiã uiliam:
montobium & ſauignonum:ductiſq; exinde copiis in Ioannem loiſium familiæ fliſcho
rum primariũ uallem tarii:uariſiũ & caſtra põtremulo ſubiecta:multis duriſſimiſq; ob-
tinuit oppugnationibus:pari quoq; oppugnationis ardore:multa lunenſis ſiue torſeii re
gionis maleſpinorũ caſtella ſubegit:& comites quibus peregrinis erat cognomẽ:placen
tinos incolentes apennini colles:haſtu contra fœdera captos necauit.

Blõdi forliuiẽſis hiſtoriaꝝ ab iclinatiõe imperii Ro. Decadis tertiæ liber quartus.

AR etiam per id tẽporis animoꝝ inquietudo florẽtinis erat:& quos bel
lo feſſos ſuperiore oportuit quieſcere:inpulit eius urbis infortunium in
motus principio quidẽ paruos:ſed ut prudentioribus apparebat:maiores
Paulus gui- futuros:bellumq; fariſcens undiq; inouaturos. Paulus.n.ex guiniſia gen
niſius. te lucenſis:quã ſibi doloſe quæſiuit patriæ tyrãnidẽ trigita annis magna
gubernauerat prudẽtia:in magnis.n.q per ea tẽpora italiã uexauerũt turbinibus eã ciui
tatẽ in pace tenuit. Is neq; adduci unq̃ potuit:ut bello cõtendentiũ parti cuipiã adhæſerit:
neq; largitiõe ſumptuue abſtinuit:auertendis prædonũ cohortibus exercitibuſq; qui ob
diuitiarũ famã irruituri uiderent. Omniũ uero: quos in tanta getis diuturnitate pertule-
Braccius rit:moleſtiſſimus fuit braccius mõtonenſis:qui inſtigãte populo florentino agrum lucẽ
mõtonẽſis. ſem prædatus:non prius illo excedere paſſus eſt:q̃ ingenti donatus pecunia:tributarium
ſibi inſuper in quotannos guiniſium fecit. Inde ergo occaſione ſumpta:magnates florẽ
Nicolaus tini:Nicolaum braccii ex ſorore ſtella nepotem ſibi militãtem ſubornarũt:ut ſeſe ab eo-
ſtella. rum ſtipendio dimitti poſtularet:guiniſioq; per ſimulationem ueterum auunculi cum
illo inimicitiarũ inferens bellũ tributa repoſceret intermiſſa. Nicolaus igit̃ adoleſcens im
piger acerrimiq; ingenii:auunculo:cuius in re militari gloriam æmularetur q̃adſimilis
plæroſq; dies multa queſtus eſt de populo florentino:q beneficiorũ auunculi:& exhibi-
tæ ab ſeſe ad eã diem opæ immemor:nullam amplitudinis ſuæ rationem habiturus uide
ret: & tandem cũ ſæpenumero efflagitaſſet dimitti impetrauit:ac pecunia quã emeritus
eſſet accæpta:eq̃tatui peditatuiq;: q̃buscũ militare eſſet ſolitus adiunxit:quotquot florẽ
tiæ reppit dimiſſaneos:poſtq̃ uero abeũdi facta ẽ copia lucẽſe agrũ iprouiſus diſcurrit:
mititq; q paulo renũciet ſeſe defũcti auũculi gloriæ hæredẽ geſtorũq; cõſeruatorẽ:p-
miſſa etiã tributa repetitũ iure optimo aduenisse. Cõſternatus aio ad eius mali nũciũ pau
lus:florentinis epiſtolas ſcribit in eã ſẽtẽtiã querimonia plenas:ut illatam a Nicolao in-
iuriam ab illis qui ſtipendia penderent accæpram oſtenderet. Ipſi uero dimiſſum ſuo ſti
pendio Nicolaum:quod in promptu foret oſtendere reſponderũt:& ciuitatis calumni
am ornatis grauibuſq; uerbis depulerunt. Ex quo tempore guiniſius intellexit:deſtina
tum in ſe a populo florẽtino bellum:ſed interim uerba dari quouſq; pecunia exhauri-
rur. Quamobrem filiis repellẽdo hoſte intentos eſſe iuſſis:ipſe oratores ad pontificem
Venetoſq; mittit:qui uiolatam pacis ſpem ſolenni ritu exhibitam: qui florentinorum

superbiam iniustitiamq; querantur. Apud Philippum uero gentuensesq; & senẽses fre-
quentibus nunciis epistolisq; isteterũt ut opem ferrent: ut bellum susciperent: i quo p lucæ ci
uitatis opportunitatem & suaꝝ pecuniaꝝ uim facile foret: florentinos ꝓximi belli da-
mnis ipensisq; ad summã opum tenuitatẽ redactos opprimere. Florentiæ uero ad primũ
ipetus a fortebraccio facti nuncium: plæbs quã magnatũ cõsilia laterent: nõ solum lucen
sis incommoda moleste non tulit: sed q̄ illa sine populi florentini calumnia aut periculo
icidisse existimanerit: iocunde accepit: futurum rata ut uicina ciuitas: intus extraq; a ty
rãnulis lacerata: facile postmodum suo adiungeret̃. impio ciuium autẽ rempublicã ad-
ministrare cõsuetoꝝ: pars guinisio ob largitiones affecta: fortebraccii audaciã tanq̄ sus
pitione doli a florentino cõmissi nõ cariturã damnare. pars iudicare oblatã occasionem
potiundæ urbis uicinæ nullatenus omittendã. pars a nouis motibus a q̄bus maiora reip.
mala impendere ꝓspiciebãt. cõtendere abstinendum. Sed cum iterea militum nulli sti
pendia facientium latronumq; prædæ inhiantium: magnus apud fortebraccium nume
rus esse coactus: plurimaq; is agri cæpisset castella: illexit auidã cõcupitæ dudum urbis Decernitur
multitudinẽ bellũ ut rebãtur: semicõfecti spes: & paruo magnatũ negocio florentinus po bellũ contra
pulus bellũ suscepit. Id cũ ex more sancitũ esset lege danĩ ad fortebracciũ senatus decre- lucã postq̄
ta. Bellũ quod sua spõte guinisio itulerat: ut gereret in posteꝝ ꝓ populo florentino. Con- ex parte ge-
scriptusq; stipendio berrardinus ubaldinæ gentis florẽtinæ: patria dudũ ciectæ: uir impi stum est.
ger cũ cohorte in castra mittit̃: missus est & plurimus partim stipendia faciens: partim
ex subiecta florentino etruria collectitius peditatus. At guinisius postq̄ põtificem roma
num: uenetos & Philippum: allatã miserari iniuriã: eorumq; neminem subsidium opem-
ue aliam afferre nunciatum est: apud tremebundos suo ipsius exemplo senenses: sedulo Senenses.
istat: bellum ipsi ostentent: quod aut florentinos ab eius oppressione auersurum: aut Phi
lippum gentuensesq; i illos crederet impulsurum. Facile uero fuit cõmotos animis in ipso
belli initio senenses ipellere: Quibus esset exploratũ: florentinos luca in potestatẽ facta
eundem exercitum: eadẽ arma nõ prius deposituros: q̄ senas etiã subegissent: Magistra-
tu itaq; cui summa reꝝ ẽ demandata creato: tẽptari placuit florentinos uenetosq; p orato
res: hos qua mente animoq; laturi sint: si forte florentinis bella uicinis: p ambitionẽ oppri
mendis: ex bellis serentibus resistere ꝑgerent: illos si forte ostensum ab eis bellum: pacẽ D. antonius
lucensibus dare possent: necubi satis fœlix fuit legatio. Antonio nanq; petruecio: quẽ senẽ petruccius.
ses acri ingenio uiꝝ miserant florentiã: magna cũ uerboꝝ modestia ẽ respõsum: nihil po
pulũ florentinũ prius intentasse: q̄ guinisius ab iniecta calumnia fortebraccii in se impul
sũ ad minas omniũq; italiæ potentatuũ in eos cõcitandoꝝ uesaniã ꝓruperit. Veneti uero
duobus q ad se iuerant oratoribus respõderũt: & si populi senensis libertatẽ cuperet saluã
esse uenetus: nihil tamen ad se ꝑtinere q̄d cũ socio sibi populo florentino illi agat̃: quoniã
in fœderibus pridem ictis ꝓ florentini socio: senensis fuerit ascriptus. Forte tunc factum Andreas cõ-
accidit in uenetis eo admirabilius quo ducum reuerentia apud illos intemeratior fuerat tarenus fu-
ad id tempus. Andreas & enim contarenus perpetuæ frenesis morbo laborans: cum præ rens.
fecturæ sinus adriatici: quã ambire dicebat spe ab omnibus destitueret̃: i adolescentes ici
di patritios: q̄ iocabũdi: culpã repulsæ illius i frãciscũ foscaꝝ pricipẽ reiecerũt. adiecerunt
que: nullam sibi obtinendæ petitionis spẽ sub eo principe reliquam fore. Is morbo ab
iracũdia igrauescente obcæcatus furore: ducẽ i sacrã marci ædem ad rẽ diuinã descẽdẽtẽ

per ſecretioris alloquii ſimulationẽ adiit:& oratoribus ſenenſium:quorũ princeps medi
us incedebat:modeſte cedentibus exeruit quẽ ueſte abſconderat cipreſſeum pugionẽ.
uulnuſq; in guttur deſtinatum dediſſet niſi oratorum alter eleuatam impudenter furio
ſi manũ ocius retrahere aggreſſus male cõprehenſam auertiſſet:& ab gutture in genam
prælũ aſcendere coegiſſet:tum patritiis qui ſequebantur frequẽtes clientũq; & apparito
rum quæ præcedebat turba:cruẽtatum circũſiſtentibus ducem:furioſus a fuga quam
præceps parauerat retrahitur:& manu eueſtigio truncatus de palatii feneſtris laqueo ſu
ſpenſus præcipitatur. Fortebracius interea Vbaldinuſq; guiniſium premebant minori
bus quibuſq; agri caſtellis arcibuſue occupatis. Senenſes autem oratoribus in patriam
reuerſis publice priuatimq; mœſti attentius ſibi proſpicere conſtituerũt. Primũ uero oi
Antonius petrucius. um Antonio petrutio ĩpigre accipienti atq; etiam ambienti datũ eſt negocium:ut delatis
romam quas guiniſius miſerat pecuniis delectus q̃ poſſet maximos haberet: curaretque
milites lucã nauibus ĩportari:fecit id ſedulo petrutius:odio plus q̃ ſenenſis in florentinos
redũdãs. Alios item delectus curauit guiniſius haberi bononiæ:ubi Rainerius froſinas
peruſia extorris:Ludouicus canis:minoreſq; aliqui magno æris impendio conſcripti ite
gram & dimidiam coegerunt cohortẽ. Apparebatq; guiniſiũ nullo etiam accedente ſoci
orum fauore:rem ſuam per ſe ſatis tutaturũ fore. Cũ uero difficile ac periculoſum nimis
uiderẽ:paucas huiuſmodi copias per bononienſes mutinenſeſq; apenninum:cuius oẽs
ſaltus præſidio teneret fortebraccius:traducere:aliam tentari placuit uiam:quæ & ſi lõga
erat:diuertendo tamen ab lucenſi obſidiõe florentino efficax credebatᷣ. Si nãq; dextra ſe
cũdum apennini colles duxiſſet froſinas in loca quæ ab aureolo foroliuienſi in arretinos
cortonenſeſq; centum uiginti paſſuũ milibus poſſidet florentinus:aut multa cæpiſſet op
pida:aut fortebracciũ Bernardinũue:ad illa tutãda copias ducere:& obſidione lucã leua
re cõpuliſſet. Sed cũ applicatæ aureolo copiæ:oppidum improuiſo impetu oppugnatũ
capturæ uiderenᷣ:Rainerius ad florentinos defecit:et copiarũ quod erat reliquum ſubla
ta ulterioris profectiõis ſpe breui eſt diſſipatum. Fuit ea clades guiniſio magna: hoſti
bus ſuo ex detrimẽto copiaꝝ adauctis:& ſpe ulterioris ſubſidii pecunia cõparãdi ea rõne
ſibi ĩde præciſa:q; poſthac uereri cogeretur: ne in alios incideret fraudulẽtos. Vrgebãt
uero aſpiori in dies obſidione lucã florentini. Nã cũ portis ſingula oppoſuiſſet præſidia
cõmeatu quo oppidanos intercluderẽt:tũ urbis mœnia turreſq; adactis foſſæ ſupercilio
bõbardis quatiebãt:diuiſiſq; bifariã caſtris parte una ubaldinus:fortebraccius altera ad
iuncto ſibi froſinate: opibus intẽtiſſimi erãt:fiebãt tamẽ crebræ ab oppidanis eruptiões
& guiniſii filiis ſtrenue militaria obeũtibus:ciuitate quoq; florẽtinũ acerrime exoſa:certi
or lucẽſi retinẽdæ:q̃ florẽtino capiẽdæ urbis ſpes cõſtabatᷣ. Maritimas etiã ſenẽſis Petru
cius ſubmiſit guiniſio copias:Cathelanis ex hiſpania piraticã exercere aſſuetis mercede
cõductis:q triremiũ ſex nauigio piſanũ portũ adiacentiaq; hic inde litora infeſtarunt.
Vnde ſublatis maritimis ſubuectiõibus & in caſtris florentinoꝝ erat penuria:& illis cõ
meatu replendis: piſas:florentiã & alia florentino ſubiecta æturiæ oppida oportuit ex
hauriri. In ea obſidiõis lentitudine:expertũ crebra:ſed debili eruptiõe hoſtẽ fortebracci
us froſinaſq; ſpernebant. hincq; ſolutiori diſciplina cõtinebãt copias. Id cõſpicati e mœ
nibus oppidani ſelectis ex ciuitate ĩpigris q̃buſq; et mercenario peditatu eq̃tatuq; adeſ
ſe iuſſis:duoſmille armatos per noctem cogunt:ſub ipſumq; ſolis exortum erumpẽtes

tanta in fortebraccii & frosinatis castra incubuerunt procella:ut ductoribus in fugam
conuersis nusq̄ loci fuerit repugnatum. Ventum erat ad magistratus florentini populi
prætorium. Isq̧ hostibus parietē ut prumperent obtundētibus:de supremis ædibus opē
uociferans ab exercitu efflagitabat. Berrardino autē:q̄primū obsessos erupisse uidit:aci-
em i patētem urbis portā ducente:pedē retulerunt lucenses:& bombardis quatuor in ur
bem raptim tractis:multisq̧ abductis cum præda militibus:sese itra moenia incolumes
recepere: Cathelani item cū ostia arni quandoq̧ ingressi quandoq̧ immissis per stagna
& paludes lembis:agrestes armentaque florentinorum abegissent:liburnium sunt de-
lati:& nauim onerariam: quæ sub ipsam arcem reducta fuerat:remulco tractā:oppida
nis arcisq̧ custodibus enixe reluctantibus abduxere: At florentini postq̄ guinisium ne-
q̧ obsidione:neq̧ oppugnationibus domare:aut ad deditionem perducere nequiuerunt:
modum intentarunt oppugnationis alias iauditum. Auserim nanq̧ qui fluuius urbem
præterlabitur:quo tempore effusi immodice i apennino imbres illum auxerant:īmiten
tes urbem submergere sunt conati. Curauit id opus Philippus brunalicius ciuis floren Philippus brunalicius.
tinus:maximo uir igenio:qui superbissimum in sacris reparatæ ædibus fornicem absq̧
centrico substentaculo:ad summū usq̧ perduci:primus edocuit & curauit. Is regionem
contemplatus:insani operis fossas:ab fluminis alneo:qui contra ciuitatem est:perduxit
ad proximos torrentes:qui in auserim deriuati & fluuium ipsi augebant:& currentes illi
us aquas:impetu suo remorati in moenia retorquebant. Aliam quoque fluminis inferio
ri in parte claudendi:ut tumefacta alluuio urbem inundaret:instituit rationem:quam
cum iefficax fuerit duximus omittendam. Expauerunt primo deductorum in se riuo-
rum aspectu lucēses:& aggeribus circum muros comportata populariter materia adau
ctis:intumescentes aquas obstinato tridui labore a moenibus repulerunt. Tandemq̧ cū
aquas ad sūmum perductas:aggeribus suis inferiores esse cernerent:liberatos ea sollici-
tudine animos:ad aliud facinus conuerterunt:& fortebraccium fronisatemque uidentes
eo in spacio quod auseris alueum & nouos interiacebat riuorum aggeres castra habere
eruptione facta perfringunt opera:ut aquis patentes campos complentibus:alluuio no-
uum aggerem muris additum destituerit:& castris mutatis compulsus fuerit recedere
florentinus. Appetebat tunc hiems:& obsessis atq̧ obsidentibus a præliis oppugnationi
busq̧ quies erat. Senenses nero:quos lucensium oppressionis ureret cura:cum soli pro il
lis bellum suscipere non auderent:Philippū mediolani ducem:genuensesq̧ in id propel-
lere satagebant:eorum nāq̧ iussu antonius petrucius genuam se cōtulit:& multis apud Antonius petrutius.
genuæ primores illis contra florentinum instigandis uarie intentatis accessit mediolanū
ubi plærosq̧ dies occultus fuit:a Philippo iussus:q uenetos florentinosq̧ oratores Andre
am contarenum Laurentium mediceum apud se habentes latere uoluerit:sese aut requi
situm:aut sponte sua de afferenda guinisio ope aliqualiter cogitare:q̄primum nero intel
lexit philippus:a petrutio oīa q̄ esset spōdēte maiora:quātū esset æris quod guinisius se-
nensesq̧ bello posset ipendere:illico i illud prociuis redditus:Franciscū sphortiā admo
nuit:ut sese petrutio facilē exhiberet:dimittiq̧ obstinatissime postularet. Intereaq̧ philip
pus dū sphortiā lucēsi clare studet:uenetos florētinosq̧ quod exploraturi aduenerāt ma
gna uerbor̄ pōpa cōtēdit reddere certiores:nihil eē istitutioni suæ cōtrariū.nihil deside-
rio aduersū magis:q̄ belli etiā uictoriæ ꝓpositā spem habētis:āxietatibus ultra iplicari

proinde cõstituisse:quos habuisset ad eam diem ductores bellorum:quo q̃sq; ordine me
reri cœpisset:missos facere:& pactione cum petrucio clandestine inita:sfortiam in publi
cum efferre iubet:sese qui ocium desidiosũq; Philippi pacem oderit:beneuentũ patriam
& regnum apuliæ bellis continuo nouis scatens:petere cupientissimum: peropportune
a Philippo dimissum esse. Accipiunt illico emerita stipẽdiorũ æra sfortiani milites: repe
tũt publica admoniti buccina opifices:quas quisq; cohortibus crediderat pecunias:per-
plexos ea res animo reddidit socios belli populos: quibus esset suspectissimum Philip
pi ingenium. Q uoniã autem sfortiæ ætas & proposita in apulis:si eo se contulisset:spes
maxima amplitudinis:ea simillima uero facerent:quod nimis ambo cupiebant populi
futurum facile crediderunt. Veris itaq; quod iam aduenerat principio: profectus Me
diolano sfortia cohortes peditatumq; in parmensibus cogere simulans:sub primis apẽ
nini collibus subsedit:adeuntesq; dimissos de industria a Philippo diuersarum milites
cohortium:in communem:ut dicebat:fortunam accæpit. Conuenerunt ad eum Veneti
& florentini:populorum ac guinisii oratores:hi ut dissimulans properaret: & necessariã
laborantibus opem ferret:illi ut a Philippo dimissus:ad sua conduci stipendia consenti
ret:fouit eos pari spe sfortia:quousq; Philippus uenetos confisus quieturos:quippe quos
intelligeret nihil ab eo suspicari contra fœdera factum esse:fecit traducendi in æturiam
potestatem. Tertium sfortia in parmensibus exegerat mensem. Q uo in tempore floren
tini uenetos renouando bello duros renitentesq; uidentes:notissimam philippi machina
tionem intelligere dissimulabant:attamen delectibus q̃maximis onerosa habitis impẽ-
sa & castra auxerant lucensia:& saltus apennini parmenses a lucensibus dirimentes:fre
quenti ubiq; præsidio obtinebant. Sfortia autem pontremulano saltu cum tribus para-
tissimis cohortibus peditibus octingentis traiecit in ligustinos & prima in carfagnanæ
uallis sũmitatibus fecit castra. Ibi fortebraccio saltibus arcenti congressus:eum facile re-
pulit:& agrestibus guinisio studisiosis castella dedentibus:carfagnana ualle illico est po
titus. Tum florentini eum tanq̃ imbrem superne imminentem declinantes:soluta obsi-

Solitur ob sidio lucæ

dione: luca in ripæ fractæ collem:qui medius pisas inter & lucam natura loci esset muni
tissimus exercitum reduxerunt. Deductis in campos copiis sfortia non prius urbem lu-
cam introduci est passus:q̃ opposita portis florentinorum præsidia: magno expugnata
militum lucensiumq; ardore recipit inceditq;. Ingressum urbem ouans excæpit guini
sius:quod tamen ciuitati obsidionem perpessæ diutinam grauis esset exercitus: i hostem
duci placuit. Cũq; essent qui castris hostium castra contenderent conferenda: sfortia in
pistorienses eo duxit consilio:ut in destituta militum præsidio frequentiq; uicis & castel
lis regione ditaret exercitum:simul hostes coactas in ripa fracta copias auertenda a flo

Bugianum.

rentino agro uastitate cõpelleret separare. Apulsis itaq; bugiano copiis ladislao guini-
sio Pauli filio comitãte castellũ cinxit:cuius suburbia ui expugnata & prædæ militibus
exposita incendit:inde castris ad pissiæ mœnia metatis:oppidi omnium regionis opulen
tissimi illo breui potiturus uidebat̃:cũ sublatis derepẽte signis retrocessit. Multiplex illi
us recessus sfortiæ fuit causa:quæ altiuscule repetita edocebit:id bellũ maioribus q̃ quæ
illo apparuerit tẽpore machinatiõibus gestũ esse. Expugnatis: ut ostendimus:præsidiis
quæ florẽtini lucẽsiũ opposuerãt portis:sfortia igentẽ pecuniæ uim: & secũdi semestris
fœderis inouationem petere cœpit:et cũ guinisius respõdere distulisset:easdẽ ille postula

tiones apud bugianum fecit:fuit uero in concedendo tardus renitensq; guinisius.ægre enim id impendium faciebat:quippe cui assueto quieti & seruandis frugalitate opibus multo minor esset opinione omnium auri cumulus.Interim florentini ingentem pecuniæ uim:& continuanda in annos stipẽdia sphortiæ offerebant:ad eamq; petitionis modestiam descenderant:ut si etiam sua recusaret stipendia:saltẽ institutũ in apuliam continuaret iter:ingentẽ æris summã in præmiũ ab se itinerisq; uiaticũ habiturus:nec tamen ideo abstinebant:quin guinisio suadere conarentũ:ut lucã in sphortiæ potestatem breui futurã:secum pmutaret:castella plæraq; in romandiola & auri summã in præmiũ percepturus.Q uæ cũ rescisset a guinisio sphortia:renũciauit Philippo.Is uero prius damnare cœperat hominis auariciã:cui nõ fuerit satis:fortunatũ & capitis periculo liberari:ut liberatrices etiã copias alieno sumptu ali quæsiuisset.Q uare iis auditis quæ sphortia renunciauerat:magnam de guinisii fide suspitionem cœpit præ se ferre.Tãdemq; petrutii uerba:de ingenti illius gaza multorum sermonibus sæpenumero confirmata:uoluẽs animo ab indignitate & suspitionibus in odium est conuersus:& tantis illum:quibus uideretur indignus diuitiis:statuit spoliare:Sed cũ eam ob rem si incautius esset intentata ifamiæ labem:& simul belli a uenetis renouandi periculum imminnere cognosceret:cõsilium cæpit:in quo & utrunq; uitaret incommodum:& sphortiæ exercitusq; illum securi consuleret opulentiæ.Admonitos nanq; eius consilii sphortiam:& senensem petrutiũ iubet q̃primum aliquod de guinisio apparuisset suspectæ fidei indicium:curarẽt:ne q̃d afferret hominis auaritia detrimenti:& sphortia florentinos postmodum pecunia quã offerebant exhausturus inde abiret:indutias in aliquot menses pactus.Florentini autẽ per id temporis auertenda quam timuissent ex lucensi bello calamitate igenio usi erant.&licet magnis:ut ostendi:pollicitationibus sphortiam guinisiumq; conati essent ad partes suas pellicere:illis tamen in odium inter se dissidiumq; adducendis:epistolas dissemi nauerant confictas:tanq̃ serio missas:quarũ quæ ad sphortiæ manus perducebantur de fœdere cum guinisio propemodum icto:quæ guinisio tanq̃ ex improuiso offerebantur de sua urbisque proditione:quam breui facturus esset sphortia:continebant uero simillimas rationes.Intercæptis qui has perferrent litteras:sphortia petrutium ut constituta inter se ocius exequatur admonet:qui aliquot ex ciuitatis primoribus:rerum nouarum ut nouerat cupidis:ad guinisium in arce diuersis rationibus conuenire iussis:tyrannum nihil tale a senensi suspicatum:cum altero filiorum comprehendit:& arce portisq; urbis nouo munitis præsidio:sphortiam admonuit:ut quod impigre fecerat:ladislaũ guinisium turmas genitoris in castris ductantem sibi datis custodibus mitteret carcerandũ Eo itaque lucam perducto:coguntur ad capessendam rem communem lucenses:& constituta euestigio reipublicæ forma:designati magistratus:ingentem guinisii gazam:multo tamen opinione minorem sunt partiti.pecuniis nanque a Philippi populique lucensis quæstoribus:ex arce in ærarium comportatis:supellectilis partem petrutio:quicquid fuit reliquũ:& arma equosque sphortiæ permiserunt.Facturus ergo satis Philippi consiliorum rationibus sphortia:ut profectionem in apulos destinatam florentinis suaderet:senẽses litteris nunciisque territos exorauit:castella redderent:raticofinum aliaque sphortiæ genitori:quo tẽpore apud beneuẽtũ carcare tenebaẽ surrepta:alioquin forte cõminatus:ut i ea:quam in regnum apuliæ instituisset:pfectione:illos male mulcta-

F. sphortia Luca discedit.

tos:plurima uel inuitos cõpelleret exhibere: Dũq; eam simulat profectionẽ florentinos incipit exaudire: & duodequadraginta auri millibus quæ genitori sfortiæ populus debuisset florentinus acceptis: mirandulã concessit lombardiæ oppidum: pactus aut sex continuos menses illic morã traheret: ant si prius abscedere statuisset in apuliam se cõferre. Lucenses uero profecturus uel ea ratione consolatus est: q hieme imminente in qua ciuitatẽ cõmeatu exhaustã: legio sua affectura erat: præsentis bello rationibus conduceret: & hostem dissoluenda æris magnitudine grauatũ identidẽ exhaurire & suæ legiõis equos pabuli penuria istic petituros reficere pollicitus sub ipsũ ueris pricipium affore et renouato bello rem illorum ad uota confirmare. Petrutius etiam & ipse Luca profectus guinisios genitorem & filios Genuam: & inde Papiam perduxit ad carceres. At destituti sfortiæ præsidio lucenses: & si Philippi spe alebantur apud florentinos magnis precibus institerunt: ut libertum iam populum: uetustis quæ ante oppressionẽ a Guinisio factã sibi cũ illis fuerant libertatis fœderibus: sociũ amicũq; reciperent. Sed Florentini maximo & ciuitatis facultates exuperante impendio undiq; copias contraxerant: quibus admotis sperauerunt afflictã & omnigenum rerũ inopia laborantẽ Lucã cõficere. Qua ratione copiis quo die sfortia apẽninũ traiecit ciuitatis Lucæ portis mœnibusq; obiectis responderunt. Non esse eandem lucensibus: quæ olim fuerat libertatem: sed factionem nouo addictam tyrãno: rerum in ea potiri: proinde si urbem in florentini populi fidem: sine ullis dederent conditionibus: futurũ ut sese sentiant optima donatos libertate: qui populo sanctissimis uiuenti libertatis legibus: parere libẽtes animum induxissent. Renuerunt conditionẽ lucenses: & florentinus urbẽ circũsedens præsidia primis munitiora portis opposuit. Tũ Philippus cui exploratum esset: florentinos pẽdendis tanto exercitui stipẽdiis: adeo exhauriri ut breui ad extremam rerũ exiguitatẽ uiderentur peruenturi: nouo illos bello genuensiũ implicauit. Hi nãq; lucensibus i fidẽ protectionẽq; Philippo iubente acceptis lauentiæ & petrasanctæ castellis præsidia imposuere: & missis Florentiã Venetiasq; oratoribus curauerũt. Hos quid animi aduersum se habituri essent uicino et sæpe alias fœderato sibi populo lucensi opem laturos interrogari: illos uero ne cõmissũ fidei suæ lucensem ultra lederent admoneri. Veneti nulla usi uerborũ circuitione responderunt: se quẽadmodum urbem lucam nulla ratione aut oppugnare: aut protegere uenetorum intersit: ita nullatenus quis protegat oppugnetue curaturos. Proinde si genuensis in ea quam cum Florentino sibi futuram suspicaretur intenderetue belli dimicatione uenetos non læsisset: pacem amicitiamq; ex fœderũ formula: ut antea staturam. Florentini uero cũ nimis uera oratoribus respondissent: elatos natura uiros dimiserunt furentes. Illis & enim multa de genuensiũ moribus magnanimitate: et erga socios fideiq; suæ cõmissos pietate præfatis: & qd animi erga genuẽsem populũ: lucam urbẽ protegere dispositũ haberẽt Florentini interrogãtibus: respondit paucis ex senatus populiq; sententia uexillifer iustitiæ q sũmus est in ea republica magistratus. Non esse liberũ genuẽsem: cui aut talia quærere liceat: aut quærẽti conueniat serio responderi. Abeũtes rapidum oratores quacũq; incedebant in obuiorũ faciem futurũ propediẽ dicebãt: ut malo edoctus suo intelligat Florentinus: seruiat ne an liber sit populus genuensis: oratoribusq; in patriam reuersis: destinatus antea eidẽ bello piccininus: ex castellis reuocatur: quæ illum in ligustica orĩetali genuæ riperia ostendimus expugnasse. Florẽtiæ autem nouus accuratissi

musq; habitus est delectus: in quo præter minores peditũ equitumq; ductores: guidan tonium urbinatẽ unum: alterũ fauentinum ecclesiæ uicarios conscripserunt. Fauentino autem: qui esset in re militari exercitatior: quadringentorũ supra mille: urbinati: quẽ ad summũ ductorẽ exercitus creauerunt: mille eqtum stipendia attribuerunt. At ueneti ac cersitũ lucam a genuensi piccininũ audientes: pene in id ruerunt bellũ: ad quod pridẽ a florentino maximis precibus trahebant̃: placuit tamen priusq̃ qcq̃ intentarent̃ noui: Philippũ cõmonefacere: maiora ab illo cõtra fœdus ictum cõmitti q̃ quæ diutius pati possẽt aut oculis cõniuẽtibus ptransire. Ad quæ Philippus p oratorẽ respondens: nihil esse inqt cur fœdera ab se uiolari tam cõstanter debeant affirmare: si genuensi piccininũ: si lauellanum aliosue ex suis populo optime de se merito postulanti: & ꝓpria impendenti æra non prohibeat militare: facile tolli & ueritate ipsa euerti: quod illi arguenda fœderũ uiolatione inprimis supponant fundamentũ: quæcunq; scilicet genuenses Philippo subdiri aggrediantur: in Philippũ accepta dominũ referenda: quoniã & liberi aliqua ex parte sint genuenses: & bella pacemue ex arbitrio sibi quærere per eas possint conditiones: quibus se illi a principio dediderunt. docere id multa: & ultra formulam deditionis: quam tunc orator e sinu prolatam exhibuit non obscuro: non conficto: non falso illis argumento esse debere: pacem quam ueneto populus genuensis inuiolatam seruauerit: primo bello quod tantis partium conatibus: tantis undique imploratis auxiliis: Philippus uenerique gesserunt. Quantum uero attineret ad dimissas: uel quod in peiorẽ duceretur partem: datas quæ florentino bellum inferrent copias: non ire inficias Philippum: dedisse petitas amicis genuensibus auxiliares piccinini & lauellani cohortes: quibus propria genuensis populi conductis pecunia suis sotiorumue tutandis rebus uterentur: pari item forma uenetis: si libitum sit: licere per fœdera: suas florentino mittere: quarum ope & opera amicus sociusq; populus: susceptum contra lucam bellum ad uota cõficiat. Deterriti magno ad renouãdum bellum Philippi apparatu ueneti satis pro tẽpore Philippum suspitionibus fecisse simulantes: sese continuerunt. Processerant interim piccininus lauellanusque & macra transmisso apud petrasanctã ea ratione subsederant: quod florentini illorum cursu retardando: montem cui magno est nomen: unde itinera in lucenses faciliter obsidentur: firmo præsidio obtinebant: Cuius oppugnatio cum nimis diuturna indigeret circunsessione: piccininus subiectum collem: castellis excitatis peditatuq; imposito cõmunitum commeatibus tutum fecit: florentini uero castra pro auseris ripa: quæ ad lucã pertinet: paruo supra urbẽ spatio metati: fossam in hemiciclũ ad amnẽ pductã exercitui circundederãt: ut quos fluuius per eã quæ tunc erat hiemem mediã: aquis continuo tumens: a piccinino tutaret̃: fossa etiã a lucensiũ eruptiõibus saluos redderet. Maiores autẽ multo q̃ hostibus copiæ tunc erãt florẽtinis: quippe qbus in eo exercitu: sena eqtum millia: sub urbinate: fauẽtino: ubaldino: frosinate. & fortebraccio militarent: cũ ultra peditatus mercede cõducti milia quatuor nõ parua inesset castris auxiliorũ: & agrestiũ multitudo. Piccininus uero: & adsistẽtes illi ad cõtinuãdã cœpti simulationẽ genuẽsiũ præfecti: eqtes peditesq; pari ferme utrorũq; numero milliũ octo: exercitũ habuerunt. Dispar tamẽ lõge fuit utriq; exercitui ratio cõmodorũ: quod piccininũ cõmeatu nauibus iportato genuenses abundare curarẽt: florẽtinos clausi obsessiq; a genuensi portus & subiecta hostiũ mœnibus castra in quæ difficilis periculosaq; erat cõportatio: ad cõmeatus caren-

Guidantonius urbinas.

tiã famemq̨ perduxerit:ut multis castra deserentibus nonnulli ad hostes trãsierint: oẽs obsidionẽ cẽsuerint omittẽdã. Dũ ea ratione: mouẽdane essent castra duces cõsultabũ di pẽderẽt: forte auseris paululũ decreuit: quod cũ eẽt piccinino renũciatũ expediri perferriq̨ iubet a calonibus cõmeatũ: quẽ florẽtinis: ut rebatur: cedentibus: lucã ĩportare: sactus tamẽ in cõspectũ hostibus: cu eos sese castris uidisset cõtinere: sua & ipse castra secũdũ auserim cœperat designare: cũ sole iã in uesperã declinãte florẽtini exercitus militem longo cõspicit interuallo fluuiũ uado traiicere: ut armenta sub tumẽris fluuii tutela liberius errãtia prædaretur. Structis itaq̨ e uestigio aciebus: singulis quo procederent ordine imperauit. Nec tamẽ uadũ cõplanare: & per paucos traducere tãta potuit celeritate: quin præsto affuerint florẽtini: quos cũ uidisset fossa: quæ ab urbis mœnibus in auserim dudũ perducta est superata: in suos ferri militem adhortatus ẽ irẽt: immitterẽt turmas: hostẽ breui dissipandũ pugnando distinerent: & ipse ad extremum instãs urgẽsq̨ cũ signis & toto exercitu est secutus: cõsertũ ẽ illico prælium: uictiq̨ succubuerũt: quos præmiserat piccininus: qui sonipedæ inuectus eleuatiore: in ipso auseris alueo aderat adhortator: irruerent: properarent: in patẽtes euaderẽt cãpos: hostẽ ignauũ: pinguẽ futurũ prædã: quod & ipse accederet pugnãdo ne fuga sibi cõsuleret retardarẽt. Tũc impulsos a subsidiaria cohorte pedites: equosq̨ usos debiliori equites multos absorpsit amnis: plurimos iuolturus: nisi singulis qbus maiores melioresq̨ essẽt equi: illis retinẽdis subleuãdisq̨ usus eẽt in alueo piccininus. Descẽderat in apertã planiciẽ Antonius pergulanus angeli filius: & omnibus piccinini equitibus peditibusq̨: q fluuiũ superassẽt in tumultuariam aciem cõglobatis florẽtino militi resistebat: nullo itẽ ordine impetenti. cũ furẽtes pari animorũ ardore adoloscẽtes: sauẽtinus fortebracciusq̨ cõmisso acriori prælio: illũ ac quotquot repugnãdo audaciores fuerãt intercæperũt. Vrbinas interim ad primos traiicientis fluuiũ hostis clamores cõcitus: armari exercitum: quos deinde hosti subito obsistere: quos signa seq̨ uellet subsequi imperabat. Dũq̨ struerent ex eius imperio florentinorũ acies: piccininus ad eos qui facti erãt circa pergulani pugnã clamores: alueo excedẽs aliam & ipse ualidiorẽ struxerat aciẽ: cuius robore fretus: tãdiu cõtinuit hostis ĩpetũ: quoad oĩs trãsmitteret multitudo: tũ oĩbus in ordines redire iussis: pugnam sensim in aptos campos ad dextrã retrahebat. Nec segnes eo in tumultu fuerãt oppidani. Selectos & enim ex mercenario & ciuitatis milite octingẽtos ad piccininũ miserũt: & tragulis missilibusq̨ ac bõbardis: hostẽ & ipsi eo ĩ spatio quod auserim & lucã ĩtercedit struentẽ acies ĩfestabãt. Dũ ea utriq̨ magnis conatibus parabãtur: petrelinũ uermẽ: Nicolaũq̨ guerreriũ ottonis ruffi parmensis filiũ iussit piccininus cuneo secũdũ auserim: ex instructa cui præerãt cohorte facto: mediã hostis aciẽ penetrare: q iussa ĩpigre exsecuti: fortebraccio sauẽtinoq̨ repulsis cæteros fugã cõmittere: fœdissimã cõpulerũt. Ea cũ renũciata eẽnt urbinati: immittendis: ut diximus: ĩ hostẽ ordine aciebus: & reprimendis oppidanorũ eruptionibus intẽto: dubius qd faceret substitit: & pugna ab ultimis ĩ fugæ speciẽ retrocedentibus: ad id spatii quod urbẽ auserimq̨ interiacet reducta: a multis suasus pendebat in fugã: cũ ex prima excedẽs in qua pugnabat acie: Vbaldinus illi gener uirũ principatu opibusq̨ onustũ: hosti potius audaciæ ob prædã stimulos: q̃ suis ex rei militaris peritia aĩos additurũ: pisas de fuga reduxit incolumẽ. Tãta interim procella incubuit piccininus: ut terga ubiq̨ dãtes florẽtini nullo in loco præliũ instaurare tentauerint: quod cum ab iis

intellectum esset:q de mœnibus prospectabãt oppidanis:nullo quin erumperent cõtine
ri impio potuerunt.In ea dissipati exercitus fœditate facta est omnifariã rer; præda.Nã
& machinæ castris:balistæ:bõbardæ:ac cætera tormẽtor; ierãt genera:magno cõparata Clades florẽ
precio:maioreq; ipendio cõportata.Arma equosq; militum & diuitẽ ipedimentor; sup tini popul:.
pellectilẽ:nõ cõtemnẽda spolia ppe æquauit redẽptio collectitii ex agro oppidisq; tironis:
quẽ exercitui iesse ostendimus frequẽtissimũ.Cædes uero:pro uicti uictorisq; exercitus
magnitudine fuit parua:paucis uulneratis:paucioribus desideratis:præter agrestes ali
quot:q iacturæ si itercepti fuissent timore:dũ ausserim tranare cõfidũt:uitã i fluuiũ abie
cerũt:At ductores q ex florẽtinor; exercitu itegrioribus euaserũt turmis:fauẽtinus forte
bracciusq;:ripã fractã:& cũ loco diffiderẽt:hic pisas:ille florentiã aduolarũt:iiecto ubiq;
de hostis accessu pauore:quẽ &si magnus fuit:maiora secutur; mala constitit fuisse:si
usus uictoria piccininus:signa uel pisas uel florentiam itulisset.q; autem se a Philippo ser
uãda luca:nec florẽtinis aliter lædendis datũ diceret genuensibus a nullo ppelli potuit:ut
militẽ uel prædabundũ:florentinos fines igredi pateref:Spoliis hostiũ magno collectis
diuisisq; populi lucẽsis & militũ applausu:prima fuit piccinino cura cõmeatũ egenæ labo
rantiq; fame ciuitati iportare.exinde recipiendis quæ florẽtinus præsidio tenebat:lucẽsiũ
castellis intẽdit:qbus paruo recuperatis negocio:põtremulũ obsedit:cæpitq;:quod oppi
dũ supiore:ut diximus:ãno:obtinere nequerat.afflictis ea clade florẽtinor; rebus:ueneti Põtremulũ
nequaq̃ ultra differendũ rati.sese ad bellũ æstate futura suscipiendũ parãt:& delectu mer capiẽ a picci
cenarior; plærisq; in locis italiæ habito:omnes in id bellũ trahere sunt adnisi:quos Philip nino.
po cognouissent infensos.Florẽtini pariter exhaustã ære cõtinuatis tot ãnor; bellis ciuita
tem:nouis fatigãt excruciãtq; ipensis:ut deletũ istaurẽt:nouũq; cõscribãt exercitũ:quod
tamen i primis senensiũ formidarent bellũ:oratores ad illos uenetor; suosq; mitti placuit
Quibus ea uerbor; acerbitate respõsũ est:ut nemini apparuerit dubiũ.qn in bellũ illi
q̃primũ iussisset Philippus ituri essent:multa etenim i florentinos & publice & priuati
sunt dicta:quod luca prout sperauerãt uel subacta uel excisa:bellũ in eos cõtinuare de
creuissent.& paulo post antoniũ petrutiũ:q post q̃ guinisios in ticinensẽ pduxerat carce
rem:genuæ substiterat:habita de eo extra ordinẽ ratione:populi capitaneũ designarũt:in
iuncta sibi decreto:quod oratoribus legendũ pmiserunt:cura:ut ne qd resp.pateref de
trimẽti:ex sentẽtia prouideret.Oratoribus florentinor; in patriã reuersis nunciatũ ẽ:pe
truciũ a populo accitũ iniisse Kalendis ianuariis magistratũ:& paulo post illũ aduenisse
frãciscum spinulã genuensẽ:Quo curãte senensis populus cũ genuensi fœdus pcusse Franciscus
rat:forte utriusq; belli pacisue cõiunctionẽ.In quæ item fœdera:post paucos dies cõsensit spinula.
lodouicus planensis:plõbini tyrãnus:q̃ multos ãte ãnos:sub florentini populi tutela ac so
cietate deguerat:Quæsiuerãt interea ueneti:quæsiuerãt enixius florẽtini:frãciscũ sphor
tiã legionem apud mirãdulã ut pmiserat cõtinentẽ:pmissa rei bellicæ summa:datisq;
quotquot petere animũ induxisset in stipendia pecuniis:ad partes suas pducere:pepen
ditq; aliq̃diu adolescens ad florentinos inclinatus:genitori olim sphortiæ amicissimos.
Quæ cum rescisset Philippus:medicata pro ætate moribusq; illo retinendo adhibuit re Sphortia.
media.Filiã nãq; Blancã mariã nomine quã habebat unicã:ætate tamen uiro immaturã Blanca.
quæ uix octauũ attigisset annũ illi in matrimoniũ despõdit:pollicitus nisi masculina au
gerẽ prole:hæredem illũ principatusq; instituere successorem.Tum bello quod tamen

undiq; fatisceret Philippum inter et uenetos florentinosq; nōdum renouari cœpto: motus
romani pōtificis Martini quinti: partes ambas animis pendentes dubiasq; paulisper a no
uis motibus retardauit. Is & enim pōtifex ex familia: ut lōge supra ostendimus: columnē
si romanus ciuis: uir certe sapiēs prudētissimusq; fuit: cuius ductu & fœlicitate: romana
ecclesia miro floruit modo. Qui cum aliorum in italia principum populorūq; obtinere
nequiret: suæ & romanæ ecclesiæ subditorū paci conseruādæ intētissimus erat: q̄primū
itaq; uenetū patria pōtificē suffectū esse auditū ē: diuersa ilico hic suspitio: inde spes inua
sit partiū aios: cessatūq; est propemodū a bello: utrisq; in maximā uolūtatis irētionisq; ro
mani pōtificis expectationē adductis. Ostensuris itaq; nobis: quod permaxime uidetur
necessariū: quæ post creatū pōtificē nouū: ratiōes cōsiliaq; parciū fuerit renouādis tāto-
rū motuū bellis: quāta uidimus italiā suis lacerasse tēporibus: nōnulla altiuscule repeten-
Eugenius da sūt. Martino quinto uita functo: Gabriel cōdulmarius patria uenetus: cardinalis se-
papa q̄rtus. nensis electus ē in romanū pōtificē cui Eugenio eius uocabuli quarto prout uoluit no-
mē fuit. Habuit uero huiusce fastigii fortuna: quod sēper i rebus cōtigit humanis: admi
xtā infœlicitatis partē: & quod a multis ea tēpestate nō insulse ē iactatū: quæ res defūcti
pōtificis oium iudicio sapiētissimi: maximas cumulauit laudes: eadē suffecti opulētissi-
mā labefecit fortunā. Martinus nāq; q oia pastoris boni munera prudētissime obisset:
& quā repperit rerū inopē ecclesiā euexisset ad sūmū pōtētatū: pecuniæ uim igētem su-
ma coaceruauerat diligētia: Cui supstites fuerūt nepotes ex rētio fratre tres: unus cardi-
nalis prosper noie: annos natus duodeuiginti. Priceps salernitanus alter: oibus ætate supe
rior Antonius noie: qui tamē nōdū attigerat quartū supra uigesimū ætatis annū: & ado-
ardus natu minimus: uix infātiā supergressus. Hisq; patriria colūnēsiū familia otiūdis:
erāt romæ amici & cliētes multi uetusta familiæ gr̄a parati: quoꝝ tamē numerū marti-
ni pōtificatus adauxerat: & præter oppida a maioribus possessa oēs illi terratū ecclesiæ ar
ces: in eoꝝ potestate erāt. Nouo itaq; pōtifici declarato Adriani molē: sācti angeli castel
lū: & arcē ostiæ adolescentes restituūt: & magnā partē pecuniæ dono mittūt. Bononien-
ses interim q Martino pōtifici prout ostēdimus dudū rebelles fuerāt: in spem noui pōtifi
catus bonā adducti Eugenio bononiā dediderunt. Videbaturq; res ecclesiæ quæ illi tra-
dita eēt opulēta quietāq; ad sūmā amplitudinē peruētura. Oratoribus autē pricipū libe
rorumq; populoꝝ pōtificē nouum ex more ueneratū aduenientibus: primi quo ferme sūt
cæteris propiquiores fuerāt a florētinis: Philippo & uenetis missi: inter quos pacē cōpo-
nere cū rogaret pōtifex: futurū ꝓtestatus ē: ut se acrē experiretur hostē: quicunq; illā re
nueret oblatā: uel postea quod pridē acciderat uiolasset cōstitutā. Quod uero interim
florētini suæ rei. p. copiis post deletum apud lucā exercitum denudatæ periculū iminere
dicerēt: petētibus dimisit pōtifex Micheletū attēdulū ecclesiæ militā tē. Hisdē etiā orato
ribus de senēsi populo querimoniā deferētibus: q neglecto fœdere secum ꝑdurāte: ad
partes Philippi trāsierat: misit pōtifex senas cardinalē bononiēsē: ex gēte corraria uene-
tū qui senēses a bello cessare: & neutri partiū cōsētire curaret. Ea tulit grauiter Philippus:
& suspicatus pōtificē odiū erga se cōtinuare: quod legatus pridē apud bononiā cōcepis-
set. illū ut postea euētus docuit tanq̄ hostē persequi statuit. Cōcitauerāt interim factio
nis colūnēsi aduersæ romani cardinales Eugenium i Martini nepotes quos nō pecunia
magis exhaurire q̄ oino statu opibusq; cuperēt spoliare. Et cæteris ecclesiæ cardinalibus

ob merita martini & adolescentiũ inocẽtiã id ægre ferentibus:ardere cœperat iuidia odio
q̃ senatus. Eoq̃ loci iã adducta res erat:ut colũnensibus hostilẽ i se põtificis animũ itelli
gentibus:omnia i urbe roma:& per ꝓuinciã suspitionis plena essent. Quod cũ Philippo
renũciatũ esset:aggressus est pendẽtes in bellũ cõtra põtificẽ Colũnenses ipellere. oratorq̃
quẽ romæ tunc Philippus tenebat:urbanus iacob stephanũ colũnã nouo põtifici obse
quentissimũ:pridie ad principẽ roma abduxit: q̃ simul postea rebellarũt. Nam princeps
quẽ põtifex patruus militari addixisset disciplinæ:q̃ primũ habuit exploratũ:põtificẽ eu
geniũ:illo pecuniis sibi relictis exhauriẽdo adiecisse animũ:adauctis raptim quas habe
bat copiis:germanũ Cardinalẽ q̃ romæ apud põtificẽ erat:clã domũ reuocarat. Quare
Stephanus columna urbanusq̃ iacob:adolescẽti stimulo additi illũ ut urbẽ iuaderet ipu
lerũt:porta itaq̃ olim capena nũc appia furto occupata:die postero istãte diui georgii cæ
lebritate:princeps cũ exercitu urbẽ igressus:iter auentinũ & capitolinũ collẽ:ad ipsius di
ui basilicã cõsedit. Stephanus uero parte alia:colũnã urbis regionẽ:cũ turma accedẽs:cir
ca ædes ꝓprias ꝑ hocã obuersatus:a populo romano curialibusq̃:& lodouico ac ioanne
monstarda forliuiẽsibus:q̃ soli tunc põtifici militabãt:paucissimisq̃ q̃ romã eo aduenerãt
diesub tartalia militare cõsuetis:cõmisso ad diui marci prælio:reiectus fuit:unde ad pri
cipẽ qua uenerat remeãs:re ifecta abeundũ cõsuluit. Sicq̃ iposito portæ præsidio: quo ur
bẽ aggressi fuerãt die:marinũ unde uenerãt oppidũ reuertunt̃. Põtifex iterea de parãdis
sibi copiis cogitabũdus:comitẽ sãcti angeli:a ioãna secũda regina siciliæ feudatario iure
obligata:cũ cohorte una ad se mitti iperat:& iacobũ caudolã potentissimũ ea tẽpestate
ducẽ belli:i aprutio cõmorãtẽ:mercede cõducit. Cui post paucos dies aduenienti : ioãnẽ
episcopũ recanatensẽ põtifex babucũ usq̃ mittit obuiũ:ut iunctis amboꝝ & comitis san
cti angeli q̃ aduenerat copiis:columnẽses bello ꝑsequerent̃ acerrimo. Satis iterea super
q̃ uenetis cõstabat:& põtificis auctoritatẽ Philippo a bellis deterrẽdo nihil ꝓfuturã : &
florentinos ab se destitutos:ad extremã reꝝ exilitatẽ breui ꝑuenturos. Philippum uero
qua esset uigilantia prudẽtiaq̃:tãtis rem suã auctuꝝ fauoribus:ut florentinoꝝ põtificis
q̃ rebus:hinc genuẽsiũ:inde colũnensiũ & q̃ eos secuturi uiderent̃ tyrãnoꝝ opibus:ex se
tentia debilitatis:arma cõtra se integer ac ꝓpe uictor assumeret. Quibus adducti rationi
bus florẽtinisq̃ enixe istantibus:quarto post creatũ eugeniũ põtificẽ mense:bellũ Philip
po inferre statuerũt. Distrahent uero scribentẽ:tam diuersæ iter sese:q̃ frequentes ac pro
pemodũ cõtinuæ reꝝ italiæ agitatiões. Vtriusq̃ igit̃ belli rationẽ:ea diligentia alternatim
haberi oportebit:ut cũ unius gesta paulisper attigero:q̃d i altero ꝑ id tẽporis sit actũ:cõ
mode explicẽ. Erectus accessu micheletti populus florentinus:destitutũ:ut ostẽdimus:
piccinino.lucensẽ haud secus q̃ antea premere prexisset:nisi bartholomeus cognomento
fumarius genuensis:onerariaru duarũ nauiũ & triremiũ quinq̃ classi præfectus: ab ge
nuensi populo missus:pisanũ obsedisset portũ:florẽtinosq̃ de populo suspicatos pisano:
partẽ copiaꝝ eo mittere coegisset. Itaq̃ ueneti nõ esse differendũ ulterius rati:fœdera ino
uarunt cũ populo florentino:duosq̃ q̃buscũ noua ꝑcusserãt fœdera : mõtisferati mar
chionem:& Rolandũ palauicinũ:pecunia adiuuerũt. Erat tunc cũ copiis in brixianis car
magnola:cui Philippus de bello quod cõtra se pararet̃ pridem certior factus:nicolaum
tollentinatem:& frãciscũ sphortiã:cũ expedita florentiq̃ legione opposuerat. Cremonæ
uero:apud quã belli summa uidebat̃ futura:præfecerat lodouicũ columnã:cũ selecta ex

Vrbanus iacob.

A uenetis decernit̃ bellũ cõtra Philippum.

oĩbus copiis cohorte:& peditatu cui plurimũ ſideret ueterano: Cõtra ferratenſem ueter:
paucis munitũ copiis:Criſtophorũ lauellanũ:alexã driã aſtã q; præſidio tenere curauit
Mirabatur Philippus carmagnolã quẽ ſciret bellũ illud & optaſſe ardenter:& ut antea
inchoaretur imoderatus quæſiuiſſe:multos dies poſt cõtractas apud urcios copias ab
incurſionibus tẽperaſſe:quod itaq; erat futurũ ratus:ut primi belli initio: ſimile ab furti-
ua alicuius oppidi inuaſione:huic etiã bello principiũ dare ſatageret:cura diligentiori
adhibita reſciuit:eẽ qui laudenſem illi arcẽ prodere promiſiſſet. In proditorẽ itaq; aĩaduer
tens:cõcitatioreq; in carmagnolã odio exaſperatus:ſuas in illũ machinatiões retorquere
Soncinum. meditatus eſt:& ſocini præſtãtis Cremonẽſiũ oppidi:præfecto arcis ſubornato diẽ illum
iubet carmagnolæ cõſtituere:in matutino cuius crepuſculo accederet arcem precio rece
pturus. Id cũ perbelle curatũ eẽ renũciaſſet præfectus:tollẽtinatẽ ſphortiã q; doli admo-
nitos:iubet Philippus ut intercipiendo opprimẽdoue carmagnolæ:quẽ opinaretẽ medio
cres adducturũ copias:bipartitã legionẽ:& ipſi hora imitterẽt cõſtituta. Acceſſit in tẽpo
re carmagnola:& præmiſſos ab eo pedites admiſit præfectus: munitis multo milite ſu-
perioribus arcis ſiſus:turmis autẽ maioribus q̃ qbus reſiſti poſſe crederet a carmagnola
ſubſeq iuſſis:præfectus:qđ philippẽſibus dederat ſignũ:dẽſos de turribus oſtẽdit fumos
& lauſis carcere qui arcẽ intrauerãt peditibus:carmagnolã quãtis poteſt clamoribus ap
pellans:ſe philippo ſidẽ ſeruare denunciat. Tũ notis exciti ſignificationibus:ex ĩſidiis euo
lantes a tergo tollẽtinas:ſphortia a frõte irruũt. Senſit ilico carmagnola:ſe ſuis artibus pe
ti:& cohortibus utrobi q; diſtinẽdo hoſte oppoſitis:cæleri fuga prolapſus ẽ:ſuis tamẽ ue
ſtigio diſſipatis:inſecuti ſũt cũ tollẽtinatis cõmilitones:quibus ad prædã uel reuocatis uel
reuerſis:cõſuluiſſe ſaluti carmagnolæ tollẽtitatẽ ſuſpitio ẽ uulgata. Amiſit ea die carma
gnola equites ſupra mille:& paucis itẽ diebus poſtea ad trecẽtos:nã cũ ſtatiua potius q̃
caſtra apud cremonã oriẽtẽ uerſus ſolẽ:ueneti hẽrẽt:effuſus liberiori licẽtia in prædã mi
les aſſueuerat:per eã intercapedinẽ quæ cremonã padũq; ut oſtẽdimus intercedit:aduer
ſã diſcurrere agri partẽ:in quã clauſa oppido armẽta ſecurior agricola duceret pabulatũ
Lodouicus Id aliquãdo cõſpicatus colũnẽſis Ludouicus:ſæculi militũ: ut cõſtans erat fama ferociſſi
colũnenſis. mus:per ignauiæ ſimulationẽ:hoſtis aluit audaciã:tã dẽ turmas paulo ſuis maiores:ſolu
tiori diſciplia eadẽ qua acceſſerãt padi ripa prædã abigẽtes:aggreſſus ſudit:& quos dixi
mus tercẽtos eqtes intercæpit. Nec i tuſcia minor erat Philippi rebus fortuna:piccininus
nã q; poſtq̃ bellũ i lõbardia renouari ẽ cœptũ ex fliſchorũ lucẽſiũq; caſtellis:quæ recæpe
rat:i piſanũ delatus ẽ agrũ:in quo primos ſubegit calcẽtiũ uallis populos:& molis corru
ptis ciuitati apprime neceſſariis:quã clauſo mari piſtrinorũ labore ali neceſſũ fuit: ue-
Vetrucula. truculã totius agri munitiſſimã arcẽ machinis expugnauit:exide trebũ martãq; & plæ
raq; cæpit de piſanis caſtella:& i uolaterranos ducturus:Antonio adhærẽſi piſano fami
liariũ philippi cohortẽ:ac piſanos q undiq; cõuenerãt extorres attribuit præſidio floren
tinorũ:quod piſis pene ſolũ ierat iſeſtãdo. Piſanos & eni ciues miſerabili ꝓpoſito edicto
ut oẽs a.xv.in.lx.ætatis annũ: prius exirẽt q̃ ardẽs abſumeret cãdela:p eos dies eiecerãt
florẽtini: fuerũt tamẽ ex Rainerii froſinatis militibus q piſas piccinino ꝓdere uoluerũt.
In quos quæſtionibus ſubiectos:& froſinatẽ ipſũ culpa nequaq̃ carere cõtẽdentes magi
ſtratus anima duerterũt. Potitus ẽ breui uolaterranorũ agro piccininus:caſtellenſibus
excæptis:quos ſimul cũ uolaterris aduentu ſuo fouit michelettus. Tũ piccininus poſtq̃

ab ligusticis in lucenses: inde i pisanos: tũ in uolaterranos senensi cõtinentes: Philippi im-
periũ ꝓpagauerat: senẽsibus suadebat: ut tãdẽ bellũ & ipsi inirẽt. Illis uero ꝓmissis a Phi
lippo genuẽsibusq; duoꝝ milliũ copiis augeri postulãtibus: spopõdit piccininus: tunc
Philippũ ꝓmissa executuꝝ: quãdo illos audiuerit uel prædabũdos hostilẽ agrũ ingres-
sos esse. itaq; paucos iaciẽda belli alea ex senẽsi iuuẽtute i florẽtino agro icendia edidisse
audiẽs Philippus: albricũ cunii comitẽ cũ duabus cohortibus illis dedit: cuius aduentu
castellẽses uolaterrani: sese Philippo ꝑmiserũt. Auctus albrici copiis Piccininus: descen
derat in elsæ fluminis uallẽ uicis oppidisq; frequẽtatã. omnibusq; paratis oppugnationi
necessariis. ea ualle potiturus uidebat: cũ oblata ꝑ dolũ arretii deditio illũ auertit. Corrup-
ta nãq; quã destinatis oppugnationibus cõportarat materia i arretinos ducens: omnia
præsidiis cõfirmata urbẽq; adeo repperit ad resistendũ paratã: ut nulla: si etiã lõgo sedis
set tẽpore: illius capiẽdæ spes uideret relicta: dũ tamen oppugnãdis agri oppidis: quoꝝ
pleraq; ui: nõnulla proditione sunt capta: itentius uacat: ambrẽses i potestatẽ iregsiti ue-
nerũt. Interea res põtificis: aduẽtu caudolæ erecta erat. Is &eni receptis frascato: molaria
mõte cõpatrũ rippis: babuco colleferreo: burgeto: & ad extremũ paliano castellis: quæ a Palianũ.
principe tenebant: & demũ castris cõtra ginezanũ positis: colũnensiũ rem breui ꝓfliga- Ginezanũ.
turus uidebat. Sed paulopost ad partes pricipis trãsiẽs: põtificẽ i maximas adduxit diffi
cultates: qbus tamẽ breui eũ leuauit icõmodũ: q; philippo mediolanẽsiũ duci ꝑ eosdẽ si-
mile accidit dies. Nicolaus &eni tollẽtinas: q ꝑmissũ ut dicebat i cæteros Philippi ducto Nicolaus to
res iperiũ: ne dũ ipetrare neqret: sed sphortiã sibi parẽ: piccininũ uero supiorẽ futuꝝ itel- lentinas.
ligeret: Philippũ deserẽs i romãdiolã se cõtulit: cuius præsentia ciuitates ecclesiæ: quarũ
arces tenebat princeps: i fide põtificis ꝑstiterũt. Huic ueneti florẽtiniq; q̃primũ brixianũ
attingeret solũ: polliciti sunt generalẽ copiaꝝ florẽtinæ reip. præfecturã. Sed cũ diutius Michelettus
accessũ distulisset: florẽtini iterea: micheletũ quẽ a põtifice ut diximus: habuerãt: aliogn attendulus.
bellũ gerere recusantẽ: ea honestauerãt præfectura. Tollẽtinate igit spe frustrato & æger
rime id ferẽte: ueneti florẽtiniq;: & qa põtifici afficiebant: & qa ducis mediolani conatus
ubiq; cuperẽt euanescere: & qa nicolao morẽ gerere optarẽt: illũ põtifici ꝑmiserũt. Cuius
copiis comiti sancti angeli: ioãniq; camertino: & aliis põtifici militãtibus: duce recana-
tensi episcopo apud ananiã cõiunctis: priusq̃ pricipis adirent loca: caudolã quocũq; per-
geret isequi uisũ ẽ: quoniã reꝝ pricipis robore quod i illo cõsisteret: uel fracto uel quod
fieri posse cõstabat represso: de salute reꝝ põtificis: & colũnensiũ exitio: ope actũ esse ap-
parebat. Caudola uero q post rebellionẽ omnia cõtra põtificẽ lẽte ægisset: aduentu tolenti
natis i anania ciuitate: natura loci munitissima se cõtinẽte: nulla isignis est cõmissa iter ex
ercitus pugna. Et paulo post pax de qua pridẽ agi cœptũ erat: sequestre & põtificis legato
cardinali cyprio: data est colũnensibus a põtifice. Qui subito correptus morbo graui-
ter ægrotabat. In ea uero pace illud cernere stupẽdũ fuit: opes maximas nepotibus a mar
tino relictas infra sextũ q̃ obierat mensem mirabili profluuio effluxisse: q; princeps
salernitanus partim eas pontifici eugenio: ut diximus: dono dederit: partim caudolæ
& aliis quos antea cõduxerat militibus i stipẽdiũ dissoluerit. partim põtifici i pacis con-
ditionibus restituere sit compulsus. Accesserunt q; alia detrimẽta q; simul cũ narniæ: orti
suriani gualdi nucerini: assisii: asculi: imolæ: forliuii & foripõpilii arcibus: ex patrui sentẽ
tia spõte redditis: præter salernitani principatus amissi damnũ: alia dimittere coactus fuit

circa urbē castella. Quæ nisi æmulo℞ obstitisset malignitas sibi & colūnēsis familiæ bo
na pōtificis Eugenii & successorū gratia fuissent salua. Destitutus tollētinate & cohorti
bus: quæ illi erāt duabus: Philippus piccininū ex ætruscis reuocatū: cū cohortibus itē du
abus i cremonēses miserat. Nā carmagnola coactis undiqꝫ ueneto℞ copiis: castra ad cre
monā bina metatus erat. Paucis tamē inter sese distātia stadiis quibus duodena equitū
totidē peditū stipēdia faciētiū millia inerāt: classem quoqꝫ fluuiatilē oīum quas in primo
descripserimus bello: maiorem armauerāt ueneti: galleonibus tribus supra uiginti turri
tis: & minoribus prope totidē nauibus: sine turribus diuersa ratiōe i bellū fabricatis: quæ
classis decē habuit bellatorū millia: præter remiges & copiosā multitudinē: uenalia com
Nicolaus triuisanus præfec. classis padi. meatūꝫ lintribus deferentem. Præerat ei nauigio Nicolaus ex patritia triuisanorū fami
lia: cui magis Iacobi genitoris gratia auctoritasqꝫ ut tāto præficeretur muneri: q̄ res ge
stæ fuerāt suffragatæ: neqꝫ ipar nauiū multitudini armamētorū fuit copia: & singulos ga
leonos masculos: singuli gubernarunt patritii: quibus fuit curæ milites selectos: & futura
belli usibus suo arbitrio cōparare. Armauerat itē Philippus in ticino classem hosticæ nu
mero nauiū propemodū parē: sed militibus ex ea pugnaturis: apparatuqꝫ longe inferiorē
Ioānes grimaldus præfec. classis. Cæterū præfecti pitia supiorē. Is fuit Ioānes grimaldus genuēsis: maritima ī re militari
apud suos clarus: quo indicāte Philippus probos nauibus suis gubernatores: & selectos
ex ligusticis genuæ riperiis aliquot iposuit sagittarios. Pēdētibus tāto in apparatu apud
Cremonā partibus: cæpit Philippēsiū fortuna: sub ductore nouo flacescere in ætruscis.
Albricus &enim dū senensi iportune urgēti nimiū credit: collēsem ingressus agrū: prius
Michelettū structa acie impetū facere sesit: q̄ de illius occursu habuerit exploratum. Di
spar fuit rē gerētibus pugnæ locus: florētino℞ peditatu de mōtibus quos nocte occupa
Clades philippensis apud oppidum colles. uerāt: Albrici copias in conuallis fūdo pugnātes: ab tergo cedentibus. Itaqꝫ coactus re
ferre pedē albricus mille & amplius amisit equites: faustaqꝫ fuit florentinis supra repressi
hostis captiqꝫ militis extimationem prælū illius fortuna: qꝫ albricum Philippus adhibi
tis q sub fida deduceret custodia Mediolanū ad se iussit accedere. delatus &enim fuerat
nō icidisse apud oppidū colles insidias: sed copias iduxisse: ad hostē cū cohorte breui trā
siturus: ut quā florētini apud zagonariā primo bello eius causa accæperāt cladē: eiusdem
etiā opa restaurarēt. Creuit illico Micheletti i ætruria nomē: & si diutius secū pseuerasset
quæ militabāt florētinis copiæ: facillimū fuisset rē ætruscā illis i itegr℞ restaurare. Qui
.n. apud senēses remāserāt philippēses: sub Vbaldino Bernardino & Antonio pgulano
refrixerāt. Sed fortebraccius ardēs odio iuidiaqꝫ in michelettū: quē sibi uidisset prælatū
eē: ipetrato: quē etiā minabūdus postulasset: cōmeatu abscessit: cōminutasqꝫ florētino℞
uires hosticæ debilitati reddidit adæquatas. Ea fortebraccii pfectio pōtificē et romanū
noua & magis q̄ rūc apparuerit ifausta affecit molestia. Tifernates nāqꝫ ciuitatē castelli
diximus uocari: quā urbinas guidantonius sine iusto uicariatus ecclesiæ titulo guberna
bat: iprouiso obsidere aggressus: eā pro ecclesia recuperare pontifici ē pollicitus. Dederat
interea pacē colūnēsibus pōtifex: Et postq̄ motus sedauerat: qui magno cū ecclesiæ peri
culo suscitati fuerāt: duos creauerat cardinales: Frācīscū cōdulmariū nepotē suū: cui titu
lus presbyteralis sācti clemētis fuit: et angelottū fuscū ciuem romanum: sub titulo sancti
Marci. Multis quoqꝫ sibi militātibus stipendio dimissis: Nicolaū tollētinatē retinuerat.
Qui cum petita i stipendiorū mercedē: esiū tudertūue oppida: nequisset impetrare: cla-

ris in pōtificē urbis uti cœperat: Quare ipsius & fortebraccii nouas res appetētiū peri-
culo obuiare cupiens: cōpositis castellanoꝝ cū fortebraccio rebus: septingētoꝝ illi equi-
tū stipēdia dare cœpit. Tollētinate autē ad destinata pridē cū florētinis stipēdia reducto
pōtifex ut fortebraccii opera uteref: iacobū uicensē urbis præfectū: bello uoluit lacessiri
quia colūnensiū bello uicina urbi oppida & romā plurimis affecerat molestiis: nec uide
batur satis quieturus: q̄primū aliqua rerū nouaꝝ cōtra ecclesiā moliēdaꝝ occasio: se ob
tulisset. Id munus pōtifex recanatensi iniunxit episcopo: qui patria cornetanus: ex familia
uitellensi: partiū esset i ꝓuincia præfecto cōtrariaꝝ. Is igif rem uehemēti aggressus ani-
mo: cū fortebraccio: ranutio farnetēsi: minicutio aqlatio: & masio fesulano: oppidis illū
minoribus īfra paucos spoliat dies: uetrallā īde ducēs: oppidū i uia olim cassia natura lo-
ci mœnibus defensoribusq; munitū: machinis & diuturna expugnat obsidione: castra
īde admouet ciuitati uetulæ: q locus populo pene uacuus: arcē habet munitissimā: & por
tū īfero mari cælebērrimū: q centūcellēsis prisco tēpore dicebaf. Feruebat uero ardentius
eo in tēpore apud cremonā trāslatū ex etruria bellū: & enim piccininus sphortiaq; itelli-
gētes: quas ductabāt terrestribus uenetoꝝ copiis lōge īpares esse: classemq; Philippicā
uenetæ nullatenus cōparādā: quod deerat uiribus: īgenio supplere cōstituūt: pauorē itaq;
& diffidētiā simulatione audaciæ obtegētes: prælia ꝑ singulos dies equestria cōmittebāt:
& tanq̄ nulla eis esset paratæ a Philippo classis cura: quo magis ea appropiquauit cremo
næ: eo ꝑ diē castra obegtate frequētiores ab hoste sunt uisi: ꝑ noctē uero crebra cū gri-
maldo cōsilia agitabāt. Quousq; prælio decerni cū esset cōstitutū: audax genuēsis: mis
sis a nicolao uenetoꝝ classis præfecto speculatorias lintres a lōge cōspicatus: illico soluit — Pugna naua
classem: ut de suo accessu speculatores hostē redderent certiorē: Exinde appulsus cremo — lis i pado.
næ pomerio: piccininū: ac distributā ab eo i singulas naues accepit lectissimoꝝ militum
cohortē: armis omnibus tectā: qbus equestri in prælio utebanf: & classē nullo remoꝝ im
pulsu actā: sensim a pado ꝑferri sinens. hostē petere cœpit: Id cū excubātes de caueis Ni-
colao triuisano succlamassent custodes: otius ille ipelli remis: attrahiq; restibus naues iu
bet: qbus pugnæ copiā facientibus: hostē existimauerit sese cōtinere. īstitit euestigio pic-
cininus: & nauibus lōgo a cæteris distātibus īteruallo cōgressus: acrē iniit pugnā. Vene-
tus itera hostis audaciā miratus: & pugnātes q uidebanf armis fulgētes hostiū inesse
classi itelligens: carmagnolā aduolātibus orat nuncīis: præsidio & ipse adsit quandoq dē
piccininus sphortiaq; armatos: ex equitū turmis: nauali prælio adhibuissent. Cōcitus ira
ad eā nūciorū frequentiā carmagnola errorē uenetoꝝ alta uoce est detestatus: quod fide
suis cōsiliis æquo minus adhibita: eā ipendii molē terrestribus copiis addere noluerint: &
tātæ spei nauigio uirū præfecerit ignauissimū: q cū armati hominis faciē uidere tremēs
pauidusq; horreat: natos i nauibus hostiū gigātes armatos allucinās: sonieṫ prælū inte
rim atrox cōserebaf: & sole in occasū uergēte: oō in missis eminus bōbardis iaculisq; ut
pricipio: sed cū Philippēses quatuor hostiū naues arpagonis cōcathenassēt: gladiis comi — Classis uene
nus uerrutisq; & paratis i eam necessitatē securibus ac malleis pugnabaf. Tandē quatu- — ta ꝓfligatur
or illis sub noctis aduentū captis: cæteræ uenetoꝝ naues: quæ hosti tunc occurrerant: ad — F. sphortia i
altas cōfugerunt. Piccininus uero captas subducēs naues: detracta quæ prælio usui futu — classe.
ra cognouit armamenta suis iposuit: & frācisco sphortia cū una ex suis uē lectissima co
horte i classem accersito: grimaldū de quarta uigilia soluere & in hostē delabi iubet: pa-

ratus erat cōfligere triulſanus:& quo magis carmagnolæ præſidio deſperauerat: eo inē
riori cura expediuerat opportuna:hoſte:cuius audaciā fortitudinēq; ſuo cū dāno exper
tus fuerat:repellēdo.Factis itaq; prima luce i cōſpectū claſſibus: præliū ho: rēdis utrinq;
uocibus poſcebaī:occæperatq; uenetus ſtructa ad terreſtris prælii ſpeciē acie:bōbardas
catapultaſq; in hoſtē iacere:futurū ratus ut ſuis magnitudine:ipſaq; ſoliditate ſaluis mi
nores hoſtium naues:lapidū qui immitterenī pōdere mergerētur:id etiam pariter futurū
niſi aliqua obuiareī induſtria itellexerāt philippēſes.Quare cū omnis uictoriæ ſpes i
militū fortitudine illis eēt:piccininus ſphortiaq; remis icūbēdum:hoſteſq; otius ipetēdos
eē gubernatores admonēt:Flectūī ilico i curſū naues:& cū eas ſingulæ i quas deſtinatæ
eſſent:roſtro ipetiſſēt:pari irruētiū expectātiūq; auiditate:manicas utriq; ferreas iniece
rūt.Pugna tūc qualē q̄ aderāt nullā uiderūt aliā atrocīſſima cōſeri cœpta eſt. Volabāt
emiſſa ſine ulla mittētiū excipiētiumq; certa ratione ſaxa:telaq; imittebātur:ardētes undi
q; i ipſa etiā pugnantium ora faces:telis cominus gladiiſq; uulnera inferebantur. Attulit
uero parē utriſq; moleſtiam facinus:pari uenetorū genuēſiūq; maritimis innutritorum
præliis:īgenio excogitatū.Spargebāt de ſūmis malorꝝ propugnaculis plenas cēſaro bitu
minibus oleo teſtulas:qbus i hoſticā claſſē cadētibus:iungebantur nauium tabulata:nec
gradu pugnās miles cōſiſtere poterat:niſi i aliud paratæ icōmodū uiuæ ardētiſq; calcis te
ſtulæ:dū obtenebrādis fumo pugnātiū oculis imiſſæ eēnt:p tabulata:quibus cadētes im
pactæ erāt puluere ipſo oleaginē ſiſtiſſent unctuoſitatē.Diſpar autē uenetis lōge fuit:ali
oquin par ſuperiorue futura pugnæ ratio: q adhibiti ex militia terreſtri philippenſes
fortiſſima & armis innutrita uirorꝝ corpora ferro tegebātur:nec illatis manu ictibus faci
le uulnerabanī:etiā aderant oium ſpectatores ſtrenui ductores:ſphortia et piccininus:q
& manu rē gerēdo:æque ac uerbis adhortationibuſq; illos in pugnā acrius ruere cōpelle
bāt.Veneti ecōtra armis maiori ex parte iduebātur debilioribus: qppe quibus oīs prope
eēt bombardis ſagittiſq; offēſionis:& tabulatis ſcutiſue defēſionis ratio cōſtituta.Tarui
ſanū uero ductorē cū amiſſarū priſtino ueſperi nauiū quattuor dānū:tū ipſa denegati a
carmagnola ſubſidii admiratio:attonitū reddiderat.Nā cū rebus apud ſuos integris: in
mētē ueniſſet:dena auri milia prætoriæ qua uehebaī naui ineſſe:ipſā prætendens cōmili
tonibus cauſā quaſi uenetæ rei.p.ſumma illis cōſiſteret in pecuniis:eas redditurus ſaluas
ſcapham cōſcēdit:nec fugit ipſe magis:q̄ ſuos i fugā conuertit:tū nulla omnibus q ade
rāt uictoribus uictiſq; moles unq̄ altiſſimo etiam ſucciſa monte:otior ruere uiſa:q̄ maxi
ma uenetorū claſſis pars & in fugā cōuerſa eſt & facta in hoſtium poteſtatem.Quinq;
e tanto galeonorū numero prolapſi celeri curſu ſeſe ad fines Rolandi palauicini de fuga
tecæperūt ubi cū male accæpti fuiſſent:paululū cōmorari ad inferiora curſū tenuerunt.
Deſiderati ſunt eo in prælio ex utroq; exercitu ad duos mille:& inter ſena quæ uictor ab
duxit millia:tredecim fuerūt ex nobilitate ueneta præſtantes uiri.Ex præda autē ingenti
nihil philippo fuit gratius ipſis nauibus:quarum duo de triginta maiores:aduerſo ticino
papiam adtractas ſubduci iuſſit.Armamenta uero partim in caſtra:partim in propin
quam Cremonæ arcem ſunt perlata : æquauit quoque cætera nauigii præda dirępti
pingu is oppidi ſpolia:quæ cum militi cremonenſibuſque duces diſtribuiſſent conſter
nati antea animis omnes in ſpem optimā ſunt erecti. Tanto cladis detrimento : quod

ſi ad pecuniarium referatur calculum: quadrincentena exceſſit aureorum millia: Ac
ceſſerunt maiora uenetis icomoda: q̄ rolandus pallauicinus in officio non manſit: &
obſtinate ab gerendis rebus ceſſauit carmagnola: quem iuſtæ ſibi notæ conſcium: tanta
cœperit: cuius eſſet impotentiſſimus: indignatio deſpatioq̄: ut cum cauſas ferens ex cau
ſis torpeſceret: ſatis ſuperq̄ uiſum ſit uenetis: q̄ deſ:nitam hominis uecordiā ſolari: & ne i
maioris damni erratū icideret: cōtinere potuerūt. In ea tamē aduerſi euētus rerū turbatio
ne nō modo ſtetit animis ſenatus: ſed erectior ꝓpulſando fortunæ ipetu ē factus: quod
nāq̄ naualis i quo ſuccubuerāt prælii dedecus dānūq̄ acceptū referrēt i genuenſes: qui
ut oſtēdimus claſſem iſtruxerāt: gubernauerātq̄ Philippicā: bello eos genuæ mœnibus
illato: laceſſere ſtatuerūt: & triremibus duo de uiginti armamētario: arſenatū illi appel
lant: eductis: claſſem decreuerūt: petrūq̄ lauredanū illius deſignarūt præfectū: fama &
partarū pridē uictoriarū fœlicitate: omniū ſæculi cæleberrimū. Q ui circūacta celerius
opinione omniū: ex ſupero in mare iferū italia: piſas adnauigauit. Ibi ad idus Auguſti
mēſis: lōgā nauē unā: triremes quatuor: quarū una maiuſcula: minores erāt cæteræ: ſe
lecto milite: & armamētis cōmeatuq̄ munitiſſimas addiderūt nauigio florentini. Præ
miſſos quoq̄ a ſociis populis iacobū adurnū: & Antoniū fliſc hū: primarios genuēſes: pa
tria extorres: laureanus tāto excepit cū honoris pōpæq̄ apparatu: ut ſua illi claſſe: nō alie
na uiderent̄ i patriā reducēdi. Nā cū adurna gens: populariū ſit una: q̄bus ex ſolis: genu
enſes ducē creāt. Fliſchi uero plurimū apud nobilitatē poſſint: exiſtimatū ē faciliimū fo
re: talibus uiris cū potētatu oblatis: Philippi magiſtratus plæbi nobiliūq̄ plurimis exoſos
eiectū iri. Armauerāt itē genuēſes ad primā eductæ arſenatu claſſis uenetorū famā: qua
tuor & uiginti triremes: onerariā nauim unā: præfeceratq̄ claſſi Philippus: frāciſcū ſpi
nulā ottoboni filiū. Itaq̄ poſtq̄ omnia apud extorres parata fuerūt: laureanus prima ue
lificatione i rapalli ſinū delatus: q̄ decē ab genua diſtat paſſuū millia: ācoras deiecit: quod
cū eſſet genuā nunciatū: ſpinula uiſus ſeſe hoſti oſtēdere: nauim onerariā & duo de uigi
ti eduxit triremes: cæteris i tāta ꝑfectionis celeritate: p eā diē ſubſeq nequeūtibus. Inerat
frāciſcus animorū plenus: fiduciaq̄ quā faceret recens deleta i pado genuēſiū uirtute ue
netorū claſſis: q̄obrē prima quæ illuxit aurora: ad ſinus rapalli ꝓmontoriū: caput montis
uocāt: i cōſpectū hoſticæ claſſi factus: uētūq̄ i hoſtē laturū iualeſcere ſentiens: facta de
pupe prætoriana: ſotiis triremibus futuræ poſt parū pugnæ ſignificatiōe: corpora oēs iu
bet curare: Cūq̄ i: erim uentus flare ꝓſperior occepiſſet: ſeſe offerētē ut dixit fortunā ten
tare cōſtituit: & triremes agēdas remis ſignificās: nauis uectorē ea ratione uela i ſummū
mali iuſſit attolere: ut cū hoſtiū triremes terreret diſſiparetq̄ tū unā quæcunq̄ prima oc
curreret mergeret ipetitā. Intellexit illico ſpinulæ conſilium laureanus: & adurno fliſco
que hortantibus: pugnam detrectare ſimulans: ſinu ſe proripuit: proſequuntur illico
tanq̄ fugientem uenetum ingenti clamore genuenſes. Laureanus uero cum pri
mum cæleri inſinuatione: ſuperiora uenti cuius impetu prolapſa erat nauis: potuit
tenere: fl:cti in genuenſes temonem imperauit. Expectauit hoſtem impauidus ſpi
nula: & manu auide conſerta: cum uarie congreſſu primo pugnaretur: magnis utrin
que animis prælium gerebatur: cadebantque multi cum plurimi uarie gladiis

Magna nimiter.

Petrus laureanus. pref. claſſis maritimæ.

Iacobus adurnus.

Antonius fliſcus.

Frāciſcus ſpinula præfe. claſſis genuenſis.

telisq̃ cominus actis & uolitãtibus undiq̃ etiã i incertũ iaculis uulnerarent̃: premebãt̃
uero a genuẽsibus tres uenetorũ triremes: quas primo illi circũsteterãt in cõgressu. Eas
paruo suorũ accedẽte fauore: capi aut mergi posse ratus spinola: concitis aduolat remis.
Sed illũ desuper uentus æstuq̃ remiges adiuuãtibus maiore cursu impetẽs nauis lõge flo
rẽtinorũ uector ab omni pugnãtiũ globo trãsuersũ egit: parũq̃ abfuit quin inclinata i la
tus prætoriana spinolæ triremis: mergeretur: quã cũ ductor cõmilitonesq̃ erexissẽt: flo-
rẽtinus insilit miles: pugnabãtq̃ in eadẽ de prora florẽtinus: genuẽsis ex puppe: tantaq̃
aĩorũ itẽtiõe res gerebat̃: ut æstus solito cõcitatius feruens: i ea ad quã delapsi erãt litoris
ꝓpiquitate: pene absorpserit ãbas naues: cõcathenauerãt autẽ arpagonis ueneti octo ali
as hostiũ triremes pugnacius resistẽtes: quarũ uectores ꝗprimũ factã: ut opinari sũt i ho
stis potestatẽ prætoris triremẽ abduci uiderũt: sese laureano ipsi etiã ꝑmiserũt: cæteras fu
giẽtes & nauẽ quã lõge uentus rapuerat: fessi pugna multisq̃ cõfossi uulneribus ueneti

Classis gen. a ueneta pro fligatur.

destiterũt ꝑsequi. Appulsa recho uictrici classe: recæpit oppidũ Antonius fliscus a cu-
stodibus arcis traditũ: & laureanus affectæ uulneribus multitudinis saluti consulturus:
classẽ pisas reduxit. Nã cũ octingẽti partim undis submersi: partim ferro accisi eo cẽnt
prælio: supra quattuor milia ex utraq̃ classe uulnerati fuerũt. Frãcisco exinde spinula &
octo triremiũ gubernatoribus: ac tribus cõsiliariis cũ selectis ex multitudine præstãtiori
bus captiuis: Florẽtiã & postmodum Venetias missis: Iacobus adurnus & Antonius fli-
schus: pisis mãserũt: expectaturi classẽ quã superũ uersus mare adnauigãs laureanus in-
stauratã auctãq̃ cõtra genuã reducere spopõdisset. Q ualis uero tũc fuit ad rechum na
ualis prælii fortuna: pariter secũda in terrestri ætruriæ bello utebat̃ ꝑ id tẽporis populus
florẽtinus. Nã micheletus recæptis castellẽsibus: & de uolaterranis plærisq̃ oppidis: tre-
bũ lõgiuscula obsidione ad florẽtinos redire compulerat: tũcq̃ itinera redditurus a pisis
florẽtiã secura: ad uicũ cui pisano ẽ nomẽ: castra erat metatus. Aderat tamẽ cõtra antoni
us pisanus: qui cũ ea quã sibi a piccinino datã ostẽdimus extorrũ pisanorũ: equitũq̃ phi
lippi familiariũ manu: ex agro lucẽsi illiq̃ cõtinẽtibus pisanorũ castellis: bellum cõtinua
bat. Forte i ea quã Micheletti castra spõdere uidebant̃ itinerũ securitate: inuasit adurni
flischiq̃ animũ libido cõmigrãdi: & florentiæ potius q̃ in destituta tũc ciuibus pisana ur
be laureanũ expectãdi. Paucis itaq̃ comitãntibus ꝓfecti isĩdias iciderũt: quas Ruffectus
papiẽsis Philippi familiaris: atnũ ꝑ noctẽ quod nullus existimasset idigena natãtibus eqs
trãsuectus secũdũ uiã struxerat. Eũ sociosq̃ numero duodecim: rabidũ ante retroq̃ isul
tãtes cõspicati genuẽses: strictis gladiis i obuios sũt delati: ferro sibi uiã ad Micheleti ca
stra patefacere meditati. Insequebat̃ a tergo Ruffectus: q adurnũ ab ornatu uestis equo
q̃ præstãtiorẽ cæteris eẽ cõiiciẽs: hasta illũ petẽs trãsfixit mediũ. Simili euentu fliscus
plurimo cõfossus uulnere: equi ꝑnicitate i hostis qdẽ nõ ẽ factus potestatẽ: sed prius q̃ in

Petrus laureanus ad ciuitatẽ ueterem cũ classe proficiscitur.

castra pferri potuerit expirauit: taleq̃ exitũ sũmi apud genuẽses uiri: ĩfausto & ĩis ẽt q pa
trauerãt facinus postea lamẽtabili casu habuerũt. Perseuerauerat ad eã diẽ obsidio: quã
põtificis romani exercitũ: cõtra cẽtũcellẽsẽ portũ supra istituisse ostẽdimus: constabatq̃
obsidionẽ ipsã et oppugnatiões terrestres uanas ꝓrsus iefficacesq̃ futuras nisi petrus lau
reanus romani põtificis precibus: fuisset cũ classe quã pisis deduxerat adiumẽto. Nã cũ
præter armatos homines: multa etiã belli usibus necessaria classis haberet: machinarũ ge
nera: qbus põtificis exercitus ꝑmaxime idigeret: arcẽ undiq̃ terra mariq̃ hac oppugna-

muntatione. Saxeus ẽ scopulus a meridie i occasũ porrectus. tãto maris alti spatio: porticellũ uocãt: ab cõtinẽti seiunctus: quãtũ uiginti cõplent triremes: cũ tamen eius porticelli pars: quæ ad occidentẽ spectat solẽ: palustri limo: nec ullũ nauigiũ pferẽte attigat littus: ab oriente uersus spectãs abrupta uiribus una & quasi porta quæ uix triremẽ accipiat: a saxo dirimit̃ littori cõtiguo. In cuius dorso arx est fũdata: & magnis dudũ opibus: quadrato lapide adeo erecta: ut quãtũ exponit̃ cõtinẽn sine fossa quantũuis maximos frustrẽ oppugnãtiũ conatus: ab arcis uero latitudine: ad scopuli caput mari imissũ: iactæ quõdã igitũ moles maximæ subsolanũ & austꝝ africũq; arcẽtes: portum efficiunt: ab omni æstu maritimo tutũ: i quo arx supba: qetã securãq; nauibus ab hoste stationẽ præbeat. Huc delatus cũ classe laureanus: semotas ab arcis iactu triremes continuit: & turmis i castra expositis: machinas iacula quoq;: quotquot inerant classi eduxit. Inde fortebraccio petẽti cõcessit: ut triremis ex minoribus una: & scaffa itẽ quæ classi erat maior: tabulis desup duplicibus tectæ: ut uineæ speciẽ haberẽt braccianis militibus cõplerent̃: arcisq; p portũ subducerent̃: qbus occidentali arcis angulo admotis: cathenas bracciani portã muniẽtes: qua arcis & scopuli saxis ut diximus itercisa i porticellũ est aditus pfregerunt. Episcopi iterim & fortebraccii copiæ: quas etiã ex etrusca patrimonii ecclesiæ ꝓuincia cõtraxerãt: adiunctis uenetoꝝ copiis & bõbardis circũ arcẽ qua pedibus adiri poterat: ordine dispositis: illã alternis prælus lacessebãt: & scalis muro admotis defensoribus p̱ tegulaꝝ ibrẽ nudato iatiem icutiebãt præfecto scãdẽdũ arcis timorẽ. Qui uero i porticellũ adducti erãt bracciani: subiectas arcis ꝓmurali cauernas: scalis imissi carcerẽ sepulchraue itrauerãt: si cũ uiro et nõ cũ scortoꝝ proco res illis fuisset. sed iacobus præfecto siue cathelanoꝝ ut postea dixit quos habebat custodum perfidiã ueritus: siue effœminati animi ibecillitate adductus: sese & munitissimã arcẽ tertiodecimo oppugnationis die: his dedidit cõditiõibus: ut auri millibus quatuor a põtifice donatus: cũ supellectili & muliercularis senas abiret saluus. Rebus eo pacto cõpositis: laureanus cũ classe ad pridẽ istitutã superi maris uiã nauigauit. Recanetẽsis uero minicucciũ: fesulanũq; ad urbẽ præmittẽs: famẽtensẽ ꝓpria quæ illi erãt i patrimonio loca cũ suis petere: Fortebracciũ autem in agro uetrallẽsi i hibernis eẽ iubet. Ipse ad põtificẽ ꝓficiscit̃: mala itẽ ualitudine laborãtẽ.

Blõdi forliuiẽsis historiaꝝ ab iclinatione romanoꝝ imperii decadis tertiæ liber qntus

ACTA erat tẽpestate illa omniũ opinione celerius: res ecclesiastica qetẽ maximã: diu duraturã: nisi ex minima tunc scintilla igens esset icendiũ suscitatũ. Fuerat diu i piceno etiã sub martino põtifice defũcto: gubernator astorgius ex nobili agnesioꝝ gẽte neapolitanus. & anconitanus episcopus: cãq; ꝓuinciã sũma cũ laude administrauerat: licet iunio q primus fuit põtificatus Eugenii: malatestas pisaurẽses patria eiectos: uicariatuq; quẽ progenitores multis cõtinuasset sæculis: põtificis auctoritate priuatos: pseq cœpisset bello: quod illa tũ illi: ex foro sẽpronio senogalliaq; & oppidis i fide manẽtibus ꝓpulsabãt. pacatis itaq; ut ostẽdimus circa romã rebus ioãnes recanatẽsis episcopus: astorgio ẽ suffectus anconitanæ marchiæ gubernator: q minicuccio aqlano ac masio fesulano: cũ eqtibus octigẽtis & georgio narniẽsi cũ peditatu aliquot diebus præcedere iussis ad idus martias ad susci piẽdã ꝓuinciã ẽ pfectus: & sãcio carillo equitiũ trecẽtoꝝ ductore q dudũ i ea ꝓuincia ecclesiæ militauerat: ad se uocato: mõtẽ martianũ q a cæteris ꝓuinciæ locis eẽt remotus oppu

Astorgius

Io. recanatẽsis episcopus

gnare occœpit. Sed cũ locus fossa & muro cinctus ualidissimo a militibus desẽsaret̃ ꝓbis: ut lõga illũ obsidiõe uinci oportere cõstaret: ad senogalliã illiusq; castella: exercitum prouincialibus auctũ cõuertit: quibus infra dies paucos potitus: aliquot de pisaurẽsibus quæ in rebellione perstiterãt: recœpit castella. Interea fortebraccius: licet: quo tempore

Burgum sãcti sepulchri civitas uetula oppugnabat̃: burgũ sãcti sepulchri a cardinalibus: põtifice propter ægritudinẽ inrequisito pro emeritis habuerat stipẽdiis: nulla ĩ re obediẽs erat: nihilo tamẽ secius: quotidie petebat stipẽdiorũ pecunias: q̃ si fidelissimã ecclesiæ operã exhiberet. Qua in fidei dubiæ perplexitate: cũ aliq̃diu ꝑseuerasset: præter oium opinionẽ motis a uetralla ecclesiæ signis: ciuitatẽ castelli adiit: in eã a factiosis braccianarũ partiũ ciuibus: ꝑ ecclesiæ duce bellico admissus castellis quæ urbinas comes retinuerat recipiẽdis ĩcubuit. At ĩ lõbardia post naualẽ pugnã lẽte processerãt oia: nec q̃cq̃ ante autũni tẽpora gestũ ẽ memoratu dignũ: præter intẽtatũ idibus octobris capiẽdæ furto Cremonæ dolũ. Subrepserãt nocte concubia ueneti milites ad Cremonæ pomeriũ: & custodẽ falliturĩ accuratius

Cremona. excubãtẽ inter dumeta rubosq; q̃bus obtegit̃ fossa tãdiu q̃eti delituerant: quoad solis appetẽte exortu: solutus iniũcto nocturnæ stationis officio excubitor locũ dedit scalas admouẽdi: tũcq; scãdẽtes ueneti: firmarũt præsidio ꝓpugnacula. Substiterat uero cũ legione ad tertiũ lapidẽ carmagnola: peditatũq; turmatim ad crepusculũ magno præmiserat cũ silentio: primis itaq; q̃bus datũ fuerat negociũ muros habẽtibus: scalis quas unaquæq; attulerat turma cõscẽderũt plurimi: quorũ q audaciores fuerũt eisdẽ q̃bus murũ ceperãt: reuolutis intra urbẽ scalis descẽderũt: & partim oppugnarũt: cæperũtq; munitã statione portã: partim acie structa ciues repulerũt tumultuarie accurẽtes. Capta erat cremona: si copias imisisset subsidio carmagnola: sed dũ nullũ subsequi cerneret: qui intrauerãt: sese ad portã illiusq; munitiones recæperũt. Cũq; turrim portæ duos defẽsasset dies nunq̃ præsidio accessit carmagnola: ueteri simulãs ne latẽtibus ĩ insidiis philippẽsibus legionẽ obiiceret opprimẽdã. Et tamẽ pauci pro eorũ numero qui ĩtrauerãt & portã tenuerãt perierũt. Tum carmagnola crebris suadẽtibus ꝑ autũnũ ĩbribus: & q equi morbo absumebãt̃ multi: legiones in hiberna dimisit. Fœlici uero rerũ successui: quẽ laureana classis extorresq; adurnus & fliscus: ĩ ligustica oriẽtali Genuæ riperia apud rechum: augusto habuerãt mẽse: parẽ respõdit octobri qui secutus ẽ mẽse: ĩ altera occidẽtali riperia bernabæ adurni fortuna. Is & enim trecẽtis equitibus: peditibus octingẽtis quos dederat

Bernabas adurnus. Mõtisferrati marchio: tãtillis fretus copiis: uicũ cui sexto ẽ nomẽ ĩgressus: uallũ uulturi pulcefræ & bisãnis populos cõtra genuã armauerat: quẽ piccininus ĩ castello nauaro obsessũ cũ oibus ferme copiis q̃s a ferratẽsi adduxerat: cæpit. ligusticos uero agrestes: ĩaudita nrõrũ tẽporũ bellis calamitate affecit. Nã cũ multos uariis ĩterfecisset præliis: plurimos armis depositis ad misericordiã cõfugiẽtes: confodi lacerariq; a carnificibus iussit: & cũ cædis cæpisset satietas: maiores natu cũ matrõis: uerẽdos quoq; religiõe sacerdotes subiectos hastæ: ut eã regiõi ĩureret notã uenũdari: ab ĩuitisq; cõtribulibus coemi curauit. Exinde cũ pacata tutaq; oia apud genuã magna reddidisset cæleritate: eodẽ excadescẽs furore ĩ ferrarẽsẽ duxit. cuius frãgẽdis opibus uastãdis agris: affligẽdis populis: nec miori cæleritate neq; maiori usus ẽ clemẽtia: quãdoq dẽ. xxx. dierũ excursiõe potius q̃ bello castellis illũ oppidisq; ad trigita spoliauit: et nullã maiorẽ aliãue direptiõibus dedit uacationẽ: q̃ cũ oblata nouæ prædæ spes ĩchoatã relinquere suasisset. circũuectus ꝑ id tpis italiã petrus

laureanus: classẽ corcyrræ ꝑ octobrẽ subduxerat: & supplemẽto a uenetis postulato il-
lud ideo tardiuscule ipetrauit: q̃ uenetus populus post commissum fœliciter apud re-
chiũ nauale prælιũ classe po tẽtissima cõtra chiũ genuẽsis populi isulã: duce & præfecto
Andrea mocenigo missa rẽ maximã itẽtarat. Habuit ea classis onerarias naues decẽ: tri-
remes quatuordeci: & minora undecim nauigia: quos uocãt brigãtinos: nauesq; latinas
Petrus laureanus.
Ea cũ nonis nouẽbribus appulsa isulæ: oppidũ eiusdẽ nominis: terra mariq; cixisset. illud
dies octo & sexagenos attẽtissime oppugnauit: diruta & ꝑpetuis bõbardaꝝ ictibus: no-
ctu æque ac iterdiu imissis: solo æquata erat mœniũ pars maxima: ut apertũ ea in parte
Chius insula.
oppidũ irrũpentẽ militẽ uenetũ: repugnãtes cõminus de ruinis cõportatisq; obicibus ge
nuẽses sæpenumero eiicere oportuerit. Inerat & enim raphael mõraldus genuẽsis: eo cũ
trecẽtis militibus: quos de subducta naui eduxerat forte delatus: insigni cuius opa: oppi
dũ genuẽsis populus: & ꝑ illud isulã retinuit omniũ fructuosissimã: ac seruãdis cæteris
oppidis: quæ illi sũt i ægei põtici & mediterranei pelagoꝝ littoribus opportunã. Nãq; mo
Andreas mocenigus præfe. classis.
cenigus uenetoꝝ præfectus: q̃ classem apud genuã armari igentẽ itellexisset: & ꝑtina-
ci i oppugnatiõe illa: milites cecidissent multi: cũ plurimi uulneribus debilitati essent: ad
idus Ianuarias: nõ sine maxima ignauiæ nota retrocessit: prius tamẽ q̃ ab isula solueret: fe
racissimũ amœnissimũq; illius uastauit agrũ: uinetis cõsitisq; & lẽtiscis masticeis: unde
magnos genuẽses ꝑciperent fructus: ubiq; succisis. Subducta uero prius ẽ uenetoꝝ clas
sis: q̃ ea appelleret chiũ: quã eo subsidiariã miserãt genuẽses. Qui postq̃ oppidũ mõtal
di uirtute defẽdi itellexerũt: binis triremibus: deide nauibus onerariis tribus: & aliis item
triremibus binis thomao ceba præfecto hieme præmissis: maiorẽ postea æstate appetẽte
miserũt classẽ: uenetoꝝ oppidis isulisq; & mercatoribus bello ac latrociniis undiq; perse-
quẽdis. Delecto ex omni nobilitate uiro tũc ciuitatis primario: petro spinula Cypriani fi-
Petrus spinula.
lio: cui Philippus onerarias naues quatuordecim: triremes septẽ: sũma armari diligẽtia:
& octo pugnatoꝝ milia dari iussit. Veneti pariter: quo tẽpore subducta ẽ a chio classis:
de magno genuẽsiũ apparatu certiores facti: maiora q̃ postulasset laureanus miserunt
corcyrrã supplemẽta. Soluerat spinula a portu genuẽsi idibus maiis: & cum apud libur-
niũ paucos dies esset moratus: etrusca radẽs litora gaiettã cõcesserat: unde secundos na-
ctus uẽtos: siciliã adnauigauit: quã dũ legeret isulã tẽpestatibusq; isæuiẽtibus: superãdo
remis lilibeo: diutius detineret: laureanus recta per sillaceũ fretũ: secũdo aduolãs æstu
eodẽ maio liburniũ cõcessit. Fuit uero classis sua triremiũ: quæ a corcyrra soluerũt triũ &
trigita: duasq; illis maiusculas addiderũt apud liburniũ florentini. Sed cũ otior spinula
Lyburnum Corcyrra.
q̃ ueneti existimassent: apud corcyrrã apparuisset: suspitioq; illis iiecta esset: ne prius
aliquã iferret cladẽ: q̃ satis ꝓpere uenetiis ꝓuideri posset: laureanus epistolis admoni-
Siluester maurocenus præf. classis.
tus: sex ex omni classe selectas triremes uiris armisq; paratiores: misit corcyrrã: qbus cũ
quatuor alias senatus addidisset: Siluestrũ maurocenũ eius classis præfectũ delegit. qui
genuẽsẽ quacũq; pergeret subseq: & maritimũ uenetoꝝ iperiũ tutari curauit. Aestatis ue
ro cuius gesta maritimis i expeditionibus scribere cœpimus: pricipio: Piccininus euer-
Ni. piccininus.
so marchionis montisferrati principatu: in cremonenses ducens: turricellam oppidum
pado adiacẽs: Bordelanũq; de cremonẽsibus recepit: cuius q̃dẽ rei eo maior cæpit uenetos
Turricella
admiratio: q̃ carmagnola propinquis cõtinẽtibusq; i locis: exercitũ quẽ æstate præteri-
ta cremonæ admouerat cõtinebat. Pẽdẽtes itaq; animis uenetos: quod i carmagnolæ exi-

tio diu parturiebãt:id maturius parere psuasit. Fuerãt senatorũ nõnulli:apud quos con-
cepta:uti ostẽdimus:ãte declaratũ belli ducẽ carmagnolã:suspectæ illius fidei dubitatio
nedũ mutata:sed cũ tẽpore aucta erat. Alii uero pene oẽs nõ prius ut fidẽ hoĩs haberẽt su
spectã adduci potuerãt:q̃ apparẽtes per dies singulos cõiecturæ:& prodita in senatu idi
cia:eos adeo reddiderunt certos:ut aliquãdo retulerit ad senatũ aduocati plebis:& freq̃ẽ
tissimi ordines:habẽdũ in potestatẽ:sũmẽdũq; de conuicto suppliciũ disseruerit. Quo
in negocio cõstãtẽ ueneti senatus taciturnitatẽ in primis cernere fuit. Coactũ nãq; ex oĩ-
bus q̃ senatũ cõficiũt ordinibus:cõsiliũ quod dicũt rogatorũ:paulo plus minusue ducẽti
cũ ad æstiui eq̃noctialis primã noctis horã cõuenisset:disceptationẽ i mane lucidũ per-
duxerunt. Erat tũc uenetiis Carmagnola:& senatũ ad ortũ solis ex more salutaturus cũ
eẽt itroductus:obuiũ hylari frõte pricipẽ per iocũ interrogauit:uespertinã ne illi nondũ
ad quietẽ post cœnã dimisso:an matutinã faceret salutationẽ. Cui cũ subridẽs priceps re
spõdisset:Senatũ magna animis uoluẽtẽ:lõga in eius noctis cõsultatiõe illa:nihil magis
attentiusq; in ore q̃ eius nomẽ habuisse:sermonẽ ad alia cõuertit. Nec p eos:q̃ in delibera
tionis diẽ intercesserũt:octo mẽses:uel minima periculi capitis tãti uiri:tãtisq; redũdãtis
opibus:emanauit cõiectura:cũ ex ducẽtis quos senatui iterfuisse diximus:nõnullos rei
familiaris angustia premeret:nõnullos carmagnola consuetudine atq; amicitia haberet
cõiũctissimos: Postq̃ itaq; illius tollẽdi sterit sentẽtia:acciti tanq̃ ad pacẽ:cuius cũ Philip
po cõstituẽdæ mẽtio facta erat:ipse & Marchio mãtuanus:eodẽ die:sed diuersis itineri
bus uenetias applicuerũt. Delapso autẽ scaffa ex patauino flumine:in stagna carmagno
læ patritii freq̃ẽtes ut erãt assueti:sese obuios addiderũt:illũq; oẽs æque q̃d fieret conscii
atq; ignari magna comitate ad palatiũ principis deduxerũt. Subiectus inde quæstioni-
bus:& litteris quas suas eẽ nõ posset denegare:testibusq; domesticis:de pfidia cõuictus
unde trigesimo q̃ tẽtus fuerat die:inter colũnãs securi pcussus fuit. Capita pfidiæ quæ

Carmagnola securi pcussus.

emanuerũt fuere destituta subsidio:ut clades acciperet: taruisani classis. seruataq; Phi-
lippo:cui clã cõsentiret:Cremona:quãdo portã fuisse captã ostẽdimus. Carmagnola in
carceribus agẽte:dimisso in lõbardiã Marchioni mãtuano:& delectis puisoribus Geor
gio cornario ac Marco dãdulo:exercitus belliq; cura fuit demãdata. Sed dũ tardiuscu-
cule pficiscunt:piccininus uictoriã præsẽte carmagnola i cremonẽsibus ĩchoatã:pse-

Nic. piccininus uulneratur apud põteuicum.

quebat. Et nisi põtẽ ollio a uenetis ipositũ oppugnãs:tragula occiput iter & neruos debi
litatus fuisset:ut aut mortẽ illi appetẽdã:aut multo lãguẽdũ tẽpore medici iudicauerint:
oĩa de cremonẽsibus recæpisset. Cuius ĩflictæ audacissimo hosti cladis nũciũ effecit Ve
netis lætiorẽ aduẽtus i urbẽ Ioannis iacobi mõtisferrati marchionis:quẽ pricipatu eiece-
rat piccininus. Is nãq; marchio q̃ primũ fractas opes suas uidit:alpes trãsgressus:& lõgo
circuitu:p austrinos germaniã & taruisiũ delatus:ad senatũ cõfugit. Cuius tãtã iuenit li
beralitatẽ ut patriæ pricipatusq; desideriũ:nõ deliniri solũ:sed auferri multotiẽs prædica
uerit. Rebus autẽ Philippi apud cremonã ex piccinini uulnere torpescentibus: iclinare

Ioãnes iacobus marchio mõtisferati.

etiã cœperunt:qui in ætruscis dudum post reuocatum:ut supra ostẽdimus:Albericum
cuniũ comitem apud senas:in pisanisq; illi militabãt. Nanq; Nicolaus tollentinas roma-
ni põtificis stipendia emeritus:& si florentinis militare pmisisset:i tudertinis tamen mora-
tus:ideo multorum mensium æra iners uacansq; accæpit:q; ditionis florentinorum fi-
nes nisi pmissum esset in micheletũ cæterosq; ductores ĩperiũ igredi recusaret. Aequa-

tus tamē micheletto: sed auctus stipendio Soanā cōcessit:oppidū ursinoꝝ:q̄ etiā milita
re ut populo florentino:& maritimā agri senensis partē grossectū usq; ac antiquā popu
loniā est prædatus.Exinde cōiuncti duces oia cōmuni cōcordiq; cōsilio gerentes:multis
de senensibus captis:plurima ac ꝑpe omnia receperunt:quæ erāt ꝑdita de pisanis.Sed cū Apud mōtē
ad mōtem topulū esset ꝑuentū apud quod oppidū Berrardinus ubaldinus & ꝑgulensis topulū florē
filius ductoresq; cæteri oēs coegerāt copias: prælio omniū quæ hoc in bello i etruscis fuit tini uicere.
gesta isigniore cōserto:amiserunt Philippēses ubaldinū ductorē & cum eo eqtes supra
mille.Et Antonius pisanus cū in edere pōtis paternæ originis castellū: quo cū donauerat
Philippus fugisset:i potestatē uenit.Tēpestate illa Sigismūdus cæsar hungariæ & bohe
miæ rex:lucæ erat.Nā cū hortāte ac plurima spōdente Philippo mediolanensiū duce:per
belentionā igressus italiā uarisiū ad idus octobres applicuisset:nouē i eo oppido moratus
dies:Mediolanū a Nicolao piccinino omnibusq; quotquot erant apud Philippū nobili Sigismūdus
bus:deductus fuit:cuius diei pōpā cæsare dignā:referre supfluū ducimus.Per sextā ue cæsar uenit
ro Kalendaꝝ ianuarii diē:ex nouissimo nō ultra iclinātis:sed colla psi romani iperii mo mediolanū
re:Ferrea corona mediolani coronatus:post aliquot dies placētiā:& inde parmā se cōtulit & ferreā co
Ipsisq; i locis ad septē moratus menses:cū Philippi ducis optatū petitūq; cōgressum:fru ronā accipit
stra expectasset:& ꝓmissi ab illo apparatus exercitusq; eū uel pōtifice iuito romā dedu
cturi nusq̄ cōparuissent:lucā aduenit.Qui bella cū barbaris gerere assuetus:cū audis
set florētinos duces exercitū apertis cāpis ꝓut esset libitū circūferre:cōfisus est maximo
afficere detrimēto:& cōtractos ex omni lucensiū suoq; quē i comitatū haberet eqtatu me
liores quosq; ad sexcētos imisit.Magnus uero fuit hungaroꝝ: i quales uiros duceretur Micheletus
ignorātiū furor:ut ad michelleti tētoria penetrauerit.nāq; eoꝝ unus corporis magnitu attendulus.
dine īsignis:& fortitudinis fama apud suos cælebris:claua ferrea:qua i prælio uteret:i du
ctoris caput ictu uehemētiore icussa:illū:nisi calibea obstitisset galea:iterfecisset. Insur
gens tamē micheletus suffossū gladio barbaꝝ cōfecit:Et fusi fugatiq; cū lucēsibus hun
gari nōnullos ex melioribus amiserunt:Quinquagesimo autē die:q̄ lucā attigerat Sigis
mundus:opis Philippi expectatiōe:ut āte fatigatus Senas se cōtulit.Quā ciuitatē cum Senenses.
odio i pōtificē ideo cōcitatā reperisset:q; nicolaū tollentinatē ægre tulerāt:florētinis a pōti
fice datū eē:ad oblatā ultionē sumēdā stimulauit:Senēses nāq; datis iacobo uicēsi urbis
præfecto senis ut diximus exulāti:peditibus quadrigētis:naues etiā attribuerūt:qbus il
le a portu herculis ad palū portuēsis romani agri uiculū aduectus:uetrallā oppidū nullis
munitū custodibus:cuiusq; oppidani reꝝ discrimē subire nō sunt ueriti:recæpit.Ea re
explorata:fortebraccius uetrallā cū pōtificis & ecclesiæ signis aduolās: primo curauit:
ne aliæ quas senēses missuros eē itelligeret copiæ igrederent.Deide machinis admotis:
oppidanos breui ad eā adduxit desperationē:ut iacobi suāq; salutē decē auri miliū pacti Vetralla.
one:cū oppidi deditiōe redemerit.Et ichoato pridē:uitæ istituto isistēs fortebraccius cū
emeriti ad eā diē stipēdii pecunias peteret:si quādo offerebant:dū tamē occupata resti
tueret ecclesiæ loca:pōtificē simulans ludificās uerbis rē ducebat.Qua idignitate cōmo
tus pōtifex:par pari referre cogitās: micheletū attēdulum: a populo florētino petitū ea
re faciliter ipetrauit:q; tollētinati morē gerere cupiebāt.Cū itaq; de stipēdio quantum
sat esset micheletus cū pōtifice cōuenisset:eundum sibi i calabriam:ubi nōnulla posside
ret oppida simulauit:præmissis cū impedimētoꝝ parte nūciis:q uiderent rationē itine

Paulo inde post mouēs aquā pēdētē adiit oppidū quod Sphortia pater fi
ris habituri. Paulo inde post mouēs aquā pēdētē adiit oppidū quod Sphortia pater fi-

ris habituri. Paulo inde post mouēs aquā pēdētē idulgētia tenuerūt. Multos interea mēses īpator senis agēs
liusq; diu pōtificū romanoꝝ idulgētia tenuerūt. Multos interea mēses īpator senis agēs
nullā nisi cōciliato ꝑ pacis fœdera pōtifice:uiā rebus suis reppit efficacē. Post uarios ia
q; minorū hoium utrinq; missorū conatus missi a pōtifice ad eū sūmi uiri ecclesiæ roma
næ cardinales: Mōtisfortis: & de comite romanus: alter senis diē obiit: alter re infecta Ro
mā ē reuersus. Missi irē a cæsare romā episcopus curiēsis: & Gaspar slich cācellarius im
perialis: & Laurērius hungariæ marescallus: ābo equestris ordinis præstātes uiri: re etiā
infecta redierūt. Tādē missi iterato a Cæsare idē Gaspar & Marchio comes: īpetrauerūt
Concordia inter Eugenium papā & Sigismūdū cæsarē. ut romā ueniret impiali diademate: ac fastigio sublimādus. Ingressū ad diē kalēdaꝝ Iu
niarū undecimā: populus romanus illū maxima deduxit pōpa: & pōtifex ad scalas usq;
basilicæ diui Petri: cū cardinalibus & clero obuius comiter excæpit: ac pridie earūdē kalē
darū: solēnissimis cærimoniis coronatū impatorē augustūq; appellauit. At Micheletus
cū apud aquā pēdentē & diuersa patrimonii resedisset loca: nec fortebracciū: quē sceleris
cōsciētia fecisset suspectū: opprimere: neq; etiā illius sociales ꝑ prata in mappalibus eē soli
tos intercipe potuit. Sed cū res dudū fuisset ꝓtracta: nec stipēdia pōtificis diutius dissi-
mulare posset: quē potuit impetū fecit: & mappalia aggressus: equos cæpit circiter qua-
draginta: quos ibi haberent medelæ potius q̄ pabuli ratiōe. Fortebraccius uero qui dudū
multa latēter cōtra pōtificē & ecclesiā fuerat machinatus: relicto in uetralla peditatu: ca-
strū nouū Stephani colūnæ oppidū accessit: quē micheletus e uestigio insecutus obside
re parabat: cū oēs ille impiger fallens educta acie extra portam quæ ducit ad tiberim pu
gnādi copiā fecit: metuq; simulato copias reducēs: suos quid facturus eēt ignorātes: tam
diu tenuit paratos: quoad sole tū ad occasū uergente: & nox fieret: & hostes de ipsius me
tu gloriabūdi armis q̄bus ꝑ æstum fatigati erāt exuti: somnū cape occæpissent: quā pri-
mū uero noctē appetere uidit auersa castris porta erūpēs: quo aduenerat itinere ē profe
ctus: priusq; q̄ Micheletus structa acie ex cōposito insecuturus inde mouisset: tā lōge
Fortebracius fugit. præcesserat: ut nec postremum illius equum uiderit q priores fuerāt insecuti: parūq; ab-
fuit q̄n Nicolaus e medio fugæ cursu urbeuetanos: q micheletum terga premere existi
mātes: postero die fugiētē intercludere intētarunt magno affecerit detrimēto. Nullo aūt
alio diutius insecuto: ciuitatē castelli saluus ē reuersus. Classes interim quaꝝ genuēsē in
ionio: uenetā i ligustico pelagis eē ostēdimus: sic diuersa usæ sunt fortuna: quēadmodū
auerso itinere nauigarūt. Nā cū pisas appulisset lauredanus eam classē cōscēdit. Abram
fregosus genuēsiū impigerrimus: q cū iis quinq; & uiginti quas laureanus retinuerat tri-
remibus trigestri ꝓmūtoriū mēse iulio circūsedit: Penetrauerat itē terrestri itinere cū ali
quot peditū turmis: i lagonare & castellioni uicos: ac inde i sturlæ uallē baptista fregosus
& germano opē laturus sigestꝛ ipse ēt i cōtinēti obsidebat: qd̄ oppidū ueneti parte mari
tima machinis oppugnabāt. Ea cū eēnt genuæ magr̄atibus nūciata tres maximas onera
rias naues singulis: quaꝝ uiri inessēt pugnatores q̄ngēti decernūt: Nicolao nigrono præ
Nicolaus nigronus. fecto classis tātisꝑ quoad arma milites cōmeatūq; obsessis ꝑferret declarato. eas naues ue
neti plenis aduolare uelis cū ꝓspicerēt: acie structa triremes cēteris pluribus siue bōbardis
crepitantes: qua aduenturæ erant principio opposuerūt: Sed molē illā nullus cōtinuisset
obex: Solus nanq; q impetuosū illaꝝ ꝓflueret cursum aquæ collis: triremes auertisset:
quas attoniti gubernatores id futuꝝ rati remis ocius retraxerūt. Peditatu armisq; & cō-

metatu i littus expositis:nigronus naues genuā reduxit icolumes.& sigestrini clauarēsi-
busq; spediensibusq; opem ferētibus eruptione facta terrestres fuderūt fregosioꝝ copias
quo in cōflictu lauredanus:q turmas classis terrestri addiderat oppugnationi magnum
accepit incommodum:ex ligustinis uero captiui ad ducentos genuam sunt perducti.
Tum fregosi lauredanusq; postq̄ oppidi pmōtoriiq; capiēdi difficultas q̄ extimassent
maior reddita erat:ad istaurādas cōmeatu triremes nauigauerunt. Exinde i sinū rapalli
reuersi agrosq; & uicos clauarensiū prædari plæraq; icendio cōsumpserūt: Q uod autē
autumnus grauior tēpestatibus reducendū esse classem suaderet:ad genuæ portū naui-
gātes sese trementibus Philippi magistratibus ostēderūt:& cū nulla fieret i ciuitate cō-
motio:excedentes ppetua uelificatione una liburniū petiuere. Genuēsiū itē classem quā
tāto eduxerat apparatu Petrus spinula:cū nihil fecisset memoratu dignū paulo post re-
duxit eo peiori q̄ uenetus suam fortuna tq; in illis:quas superādis trinacriæ promōtoriis
dum principio in hostē nauigaret:iciderat:tēpestatibus:tres amiserat triremes cautibus
allisas:& licet saluæ illarū fuissēt turmæ:gubernatores tamē:quoꝝ ex sabbatia unus: al-
ter ex albingano fuit:tertius ex mauritio: mala ualetudine dū supra uires fluctibus ob
sistunt correpti:post lōgā ægritudinē decesserūt. Q uæ autē carmagnola occiso:in an- Georgius
tuanus marchio & gregorius cornarius ac Sanctes uenerius:marco dādulo petēti suffe cornarius.
ctus:puisores ad gerendū lōbardiæ bellū missi gesserūt:facile ostēderunt: quāta si fidei Sanctus ue-
affuisset integritas:ductor unicus reꝝ gestaꝝ fama hosti æque tremēdus:ac suis erat uerē nerius.
dus facere potuisset. Bordelanū nāq; :quod oppidū carmagnola præsēte diximus ad ho
stes defecisse:illi subito expugnatū:i rebellionis ultionē funditus exciserūt: Et ruminēgū Bordelanū.
ac fōtanellā opulenta munitaq; oppida:appulsis castris & ostenso oppugnationis appa- Soncinum
ratu:deditionē præcariā faciētia:cū iperio addidissent in Suncinēses duxerunt. Q uod
præclarū regionis oppidū exercitu circūsessum:eo maiori diligentia ipensaq; & cura op
pugnari necessū fuit:q; præter muri eleuatioris crassiorisq; & fossaꝝ munitiones:oppida
nis populo frequentissimo lectissimi eqtatus peditatusq; cohortē præsidio addiderant
Philippēses. Adactæ autē sunt bōbardæ quatuordecim:quaꝝ minima saxū iaceret tre-
centenū:& balistis maioribus quas appellant machinas quatuor:ae minoribus qnq;:qui
bus bricolis ē nouissima nominatio:æqua cū bōbardis pportione i circuitu dispositis:nul
lā muroꝝ aut oppidi partē:cū publico tū priuato carere periculo curauerūt. Cū nāq; mu
ros turres & ppugnacula bōbardæ die noctuq; imissæ quassarēt:essentq; reparandis &
ab hostis igressu defensādis illoꝝ ruinis occupati ardentiores mercenariis oppidanis tū
uario atq; icerto atq; etiā crebriore ictu missa tormentis saxa:maiores molestias attulere
q̄ i tecta:areā: plateasq; oppidi passim dispsa:mortales plurimos mactauere. Q uæ qdē
oppugnatio magnis uenetoꝝ ipēdiis:mēses fere duos cōtinuata:oppidanos ea solū peti-
ta cōditiōe:ut datos præsidio milites armatos emittere liceret:deditionē facere cōpulit. arx
autē & si erat munitissima:dedēte præfecto pecuniis corrupto:breui ē recepta rebus uene Soncinum
toꝝ ductu puisoꝝ fœlici successu crescētibus:marchio mātuanus i patriā secessit:& idu subigitur ue
tiis cū Philippo cōstitutis qescebat marchio itē ferrariēsis a philippo reqsitus:cū uenetias netis.
iuisset & pacis mentionē magna cū istātia fecisset:obtinuit:ut spectatæ uirtutis patritius Fātinus mi-
fātinus michael orator a senatu ad ea quæ de pace afferrent delectus:ferrariā accesserit: chael. Pallas
Miserūtq; eodem i tēpore florētini a uenetis reqsiti:pallātē stroccā ciuē suū equestris stroccius eq.

ordinis spectatissimum. Et Frãcisco galina Philippi partes istic agente: tractatus pacis
præter omnium spem feruescere cæpit. Per id tamẽ tẽporis sanctes uenerius & Georgius
cornarius prouisores in uallem camonicam ducẽtes: immunitos eius uallis uicos qui eti
am præsente carmagnola defecerant recæperũt: & castellis in saltibus qui ad proximos
pertinent saxinios excitatis: uallem confirmare curabãt. Cum Tadeus estensis pagano
rum camonicẽsiũ suasionibus trecẽtos accipiens equites: pedites quadringentos: nocte
Dorsũ cãr- intẽpesta dorsũ aggressus oppidũ: quod in tellinã uallem ex camonica aditum præbet:
tenis. furto obtinuit. Sed quo ardentius res in mõtanis prospere a prouisoribus gerebatur: eo
maior circa padũ negligẽtia seruabatur. Nãq; postq̃ carmagnola aut negligente aut dis
simulãte torricellas philippẽses cæperãt: & prouisores accæptus uenetorũ copiis: uites in
mõtana conuerterant: Casale padi quod oppidũ ueneti in parmensibus unicum tenebãt
obsederãt phillippenses. Peditatus autẽ quẽ ueneti præsidio imposuerant: postq̃ eos sex
menses durauerat: cum frumenti penuria laboraret: datis ad senatum litteris: impetrarie
tat: ut Laurentius attẽdulus mouens ex brixianis cum mille equitibus: peditibus mille
quingẽtis accederet præsidium allaturus. Sed q; ductum per mãtuanos passuum cu
stodes prohibuerunt: non prius potuit attendulus a gonzaga marchione transitũ impe
trare: q̃ fames præsidiũ deditionẽ facere cõpulisset. Et sextodecimo qui insecutus est die:
mãtuanis per indutias quiescẽtibus: qui brixellũ pro uenetis præsidio obtinebant: induti
as secũ nequaq̃ constitutas esse immemores: laxata custodia ipsi etiã quiescebãt. Quæ
cũ essent Philippo renũciata: expeditos pado terraq; immittẽs improuisos: oppido ẽ poti
tus. Dorsi arce in quã se recæperant oppidani expugnata descẽdẽs per idus octobres in
tellinam uallem ueneti exercitus prouisor Georgius cornarius castella uicosq; & saltus
oẽs diebus octo oppugnatiõibus recæpit. Cuius uictoriæ fama: cũ accolas terruisset: Sasi
nienses præsidio in castellis saltibusq; accæpto: uallem uenetis p̃miserunt: ex qua cũ adi
tus comum usq; pateat: & abdua fluuius lacu lario haudquaq̃ longe distanti emissus ua
do trãsiri possit: sperauerũt ueneti Philippũ in mediolanensibus agitare. Suffectus erat
Daniel uetu interea prouisor: sancti uenerio Daniel uetarius: uir cũ grauitate tum etiã integritate ce
rius. leber. Quo in tellina ualle cornario collegæ cõiuncto placuit quod senatum in primis
optare scirent de abdua trãsmittẽda & ponte iungenda apud breuium intentare. Iussiq;
ductores p̃ diui martini natalitia oẽs copias traduxerunt: Et tamẽ pauore ex incerta cau
sa orto deterriti: & solo hostiũ clamore fugati otius q̃ trãsiuerãt reuerterũt. Tunc Philip
pus frequẽtes per abduæ ripã disponẽs statiões custodiã in posterũ adhibuit diligentẽ.
Sexta postmodũ quæ insecuta ẽ die: cũ cornarius uir animis & audacia redũdãs tellinã
uallẽ: q; factio ghibellina philippo fidelissima præualeret triũ miliũ præsidio obtineret.
Piccininus factiosorũ ductu illã ingressus: cõmissoq; prælio repulsus: haudquaq̃ tenu
em accæpit cladẽ. Sed cũ eo in cõflictu regiõem cõtẽplatus: mores etiã cornarii discri
mẽ præcipites: & exercitus uictoriis insolescẽtis temeritatẽ itellexisset: postera die para
Clades uene tior reuertit. prælio aũt tumultuarie uix dũ cõseri cœpto: cũ dissipatos hostes piccininus
torum i ual- ĩ fugã cõuertisset: rebellãtes pagani undiq; icubuerũt. Capti sũt cũ Georgio cornario Ta
le tellina. deus estẽsis: Cesar martinenghius: Italianus foroiulanus: Baptista capitius et Antonius
martinascus: notissimi ductores. Ex cætera uero multitudine uix trecenti eq̃tes per sal
tus ab agrestibus q̃ i prælũ descẽderãt destitutos euaserũt. Quæ cũ intellexisset sena

ms: & de imperatore ad id bellũ deligendo relatũ esset: ꝓpositũ franciscũ gõzagã man-
tuæ marchionẽ: uariantibus sæpenumero suffragiis declarauit. Is hieme ꝑ decembrẽ as
prima accepit exercitũ & hiberna i mõtibus ducens ianuario q̃ ẽ secutus Camonicã ual
lẽ guelforũ ductu & auxilio recepit. Exinde federico cõtareno insigni patritio: q̃ corna
rio suffectus fuerat: sibi i ꝓuisorẽ addito: copias in ꝓpinquarum ualliũ hiberna dimisit.
Q uantũ uero partes belli curis detraxerãt: tantundẽ cõficiẽdæ paci addiderãt diligen-
tiæ. Et cũ marchio ferrariẽsis ugutioq; contrarus sequestres: hinc senatũ uenetias adeun
tes: inde ad oratores ferrariam redeuntes: ter illud emensi essent iter: pax aprili mense in
hunc modũ est cõclusa. Decederet Philippus agri brixiani bergomẽsisq; locis: post in-
choatũ pacis tractatũ captis. induceretq; mõtisferrati marchionẽ: in amissi eo bello prin-
cipatus integrã possessionẽ. Loisio quoq; uermi: castella hæreditatis paternæ in placenti-
nis possidẽti: & cæteris ueneto militãtibus subditisue: prisca redderet̃ rerũ sub Philippo
securitas. De captiuis quarto loco actũ est. Vt nobiles milites ue præstãtiores: uterq; sine
precio liberaret. Et capta de pisanis uolaterran. sq; redderet florẽtino philippus: curaretq;
Senenses capta eo bello ĩfra mensẽ reddere: aut si recusarẽt: nullis eos inposterũ fauori-
bus adiuuaret. De lucẽsibus: thoma fregoso: & lodouico plõbinate: id fœderis iteruenit:
ut redderẽt quæ ademerãt florẽtinis: & tamẽ nec remaneret in philippi partibus plõbi-
nas: nec posset earũ alteri fregosus adhærere. De põtremulo autẽ cũ dura fuisset cõtentio
cõuenit: ut id oppidũ philippus retineret: & cætera de ligusticis lunẽsibus capta redderet
dominis: i florẽtini populi partibus ut antea ꝑmã suris. Pacis cõditionibus ꝓut erãt con
stitutæ: cæteris i partibus ĩpletis: cũ nõ liberasset Philippus georgiũ cornariũ: eo cõtẽtio
num res ꝓcesserat: ut solũ ob eius rei defectũ habẽdã ꝓ ĩfecta pacẽ ueneti fuerint ꝓte-
stati. Sed Philippus missis uenetias: excellẽti iurecõsulto Andrea bartolomeo ĩperialis fa
miliæ genuẽsi: & frãcisco gallina cõsiliariis suis: q̃ iureiurãdo affirmarũt georgiũ interis
se: senatui satisfecit. Aestatis illius pricipio recanatẽsis episcopus oppidis omnibus de se-
nogalliẽsibus: pisauriẽsibusq; receptis: forũ sempronii natura loci arce muroq; eminẽti-
bus munitissimã ciuitatẽ: omni machinarũ genere: & lõga obsidione aggressus est recu-
perare. Colũnensibus uero penestrinis: q̃ sese fortebraccio belli socios addiderãt: bellũ in
cãpania & circa romã: parti ĩopia partim ĩeptitudine parũ acriter gerẽtibus: fortebracci
us Antoniũ pisanũ: q̃ senis erat: & iacobũ uicensẽ urbis præfectũ: sibi adiungẽs: uetrallã
reuertit. Tum põtifex micheletũ q̃ cõtra colũnenses & inermes & adolescẽtes: bellicis re
bus nequaq̃ idoneos parũ ꝓfecisset: minicucciũq; aglanũ & masiũ fesulanũ: quos a pice
no reuocauerat: uiterbiũ mittit: fortebraccio repugnaturos. Siue autẽ casus & rerũ eccle-
siæ ĩfœlicitas ita tulerit: siue fortebraccius ea audacia & fortitudine: ecclesiastici ecõtra mi
lites: ea fuerint ignauia: cũ põtifici duo milia & quingẽti circa urbẽ essent eq̃tes: & tot dẽ
mercenarii pedites: nũq̃ destitit fortebraccius: q̃n uetralla egressus: quotiẽs libuisset: par
ti castella ecclesiæ oppugnaret occuparetq;: parti ꝓuinciã & agrũ prædaret̃ romanũ.
adeoq; malũ illud late serpsit: ut fortebraccius q̃ septingẽtos eq̃tes: pedites octingẽtos rerũ
ut constabat omniũ egenos adduxerat: parte copiarũ colũnensibus data: parte apud ca
stellum nouũ posita: & milites põtificis ubiq; superaret: & usq; ad portas urbis oĩa redde
ret inquieta. Accessit pontificis & ecclesiæ rebus magna ex eo bello calamitas illa: q; nul
li urbẽ adire: nulli poterant tuto exire: nisi quos ecclesiæ milites magno ꝑducerẽt præsidio

Marchio mãtuæ princeps ueneti exercitus designatur.

Federicus cõtarenus.

Cõditiones pacis.

Georgius cornarius.

Fortebraccius.

unde sensim factũ ẽ ut põtifice pecuniis exhausto & stipendia minus abunde militibus
persoluẽte qui desides primo & ignaui fuerant reiecta in põtificẽ culpa: qui sibi stipẽdia
non persoluerẽt: curã oẽm abiicerẽt militãdi. Illaq; tẽpestate fortebraccio: ut diximus: cõ
tra urbẽ ĩpulso: dux Mediolani curis belli sup̃ioris p̃ pacẽ liberatus: nouos adnisus ẽ mo
Fantinus dã dulus. tus in romãdiola cõcitare. Cũ nãq; põtifex fãtinũ dãdulũ ciuẽ uenetũ protonotariũ: bo
noniæ apostolicũ gubernatorẽ cõstituisset: isq; seditionẽ a Zãbeccariis itẽratã cõpressus
Baptista ca nidulus. illos hortante ac p̃ arma auxiliũ afferẽte Baptista canidulo: urbe eiecisset. Baptistã item
patria pariter eiicere cupiebat. Et porta quã diui Stephani uocãt munita: Gatã apud fo
rũliuii ecclesiæ militãtẽ occulte acciuerat. Cuius aduẽtũ Baptista exploratũ habẽs portã
ui receptã ipse muniuit: & nihil ultra molitus in ciuitate more solito inambulabat. Ea p̃
motus indignitate Fantinus: bononia sine gubernatore dimissa: magno cũ rerũ põtificis
periculo Venetias se recæpit. Cui cũ eẽt suffectus Marcus episcopus auinionensis: pon
tifici agnatus: dux Mediolani electos patria zãbeccarios: Antonio bentiuolio etiã extor
ri cõiungẽs cũ magnis copiis ad portas Bononiæ misit. Ciuibus uero in põtificis fide con
stãter manẽtibus: castella illi pleraq; tẽptauerũt & tãdẽ solo monteuelio per fraudẽ occu
pato re infecta in lõbardiã redierũt. Sed apud picenũ res põtificis interea nequaq̃ prospe
re gerebatur. Qui. n. ut supradiximus dudũ in illa prouincia pro romana militauerat ec
Sãnius caril lo trãsfuga. clesia: sãnius Carillo a patruele hispano cardinale iussus: ad malatestas pisaurẽses desciuit.
Et prætẽsis basiliẽsis synodi litteris cuius se diceret belli ducem Francisco piccinino aliisq;
malatestarũ copiis adiunctis: subito ĩ pisaurũ impetu facto: ciuitate potitus fuisset: nisi gu
bernator rechanatẽsis episcopus: rapido sine copiis præteruolans cursu pisaurenses sola
præsentia in fide retinuisset. Nec tamẽ abfuit q̃n perfidiæ suæ sãtius dederit pœnas: quem
a Frãcisco piccinino lõgius remotũ: & cũ luca castellano aliisq; hostiũ copiis cõtra sorbo
Sigismũdus malatesta. lõgũ ecclesiæ castellũ castra incaute metatũ Sigismũdus malatesta ad ecclesiæ stipẽdia
cõductus: meridie aggressus fudit: fugatũq; oibus copiis spoliauit. Paucis itẽ interiectis
diebus Frãciscũ piccininũ gubernator cũ q̃ngẽtis: & paulo post iosiam aquauiuẽsem cũ
sexcentis Ioãnẽ malauoltã senẽsẽ: cũ centũ cõduxit equitibus: & qui hostes lacessere fu
isset solitus: tutãdæ ab illis prouĩciæ adiecit animũ: quousq; uenetis qui potifici afficerẽ
tur intercedẽtibus: pax malatestis pisaurẽsibus eo cõsilio fuit impetrata: ut gubernator af
flictis apud urbẽ rebus ecclesiæ opẽ ferret. Fortebraccius nãq; de militũ põtificis: & eorũ
qui urbis curã gererẽt ignauia certior factus castello nouo cũ copiis digressus: pontem
miluiũ noctu occupauit: & præda undiq; ab urbis muris abacta: lucanũ etiã & salariæ
uiæ anienis pontes cæpit. Dehĩc nullo qui resisteret inuẽto: colimẽsibus uero quod pote
stãt præsidiũ submittẽtibus: tyburi castra admouit. Quam ciuitatẽ: cum paucis ut spera
uerat diebus: nequiuisset capere: in latinum urbis agrũ delatus omnifariam rerũ abegit
prædam. Inde admotis ad urbem castris paucos ad agnetis moratus dies: ananiam obsi
dere perrexit. Ea autem ciuitatẽ cõstãter resistẽte: post triduum castra mouens: montana
abbatiæ sublacẽsis imperiit castella. Et eorum multis duce Antonio pisano potitus quæ
Trepidatur romæ. dã diripuit: quædã solo æquauit. Romæ interea trepidatũ est: & uigiliæ pro portis habi
tæ. Nec tamẽ defuerũt romani ciues: qui prius q̃ Micheletus & alii subuo acciti milites
aduenirẽt: pontes miluium salariumq; ui expugnatos reciperent. Cæterum aduẽtu Mi
cheleti in urbem: res põtificis nihilo erectior facta erat: cũ interea ĩ patrimonio adiacẽ

ubusq; urbi quibuslibet locis:omnia belli incendio cõflagrarent:põtifex etiã qui i uatica
no diui petri palatio parũ esset securus:ad media romæ loca:diui laurentii in damaso ædẽ
se cõtulit. Cũq; milites qui sua apud urbẽ stipẽdia merebant:paruo nimis præsidio eẽ cer
neret:recanatẽsẽ episcopũ iussit dimisso in piceni ,puincia sigismundo:quascũq; habe
bat copias ad se ducere. Cuius aduentu põtifex ad diui petri palatiũ est reuersus. Episco
pus autẽ castris cõtra marinũ principis oppidũ locatis: oppidorũ quæ i circuitu rebella
uerant nõnulla etiã deditionẽ faciẽtia accepit i fidẽ. Sed cũ haberet exploratũ: principẽ
fortebracciũq; i genezano esse:castello parũ ut ferebat munito:copias eo cõsilio eaq; spe
raptim admouit:ut uel clausos ad deditionẽ cõpelleret caperetq;:uel si extra munitiões re
pugnare pgerent:prælio ut minabat confectos opprimeret:cui castra ad portas ut cõsta Genazanũ.
bat metaturo:fortebraccius ad primũ lapidem factus quadrato agmine obuius:prælium
cõseruit. Dũq; hostem solito ferociorem conat repellere:captus fuisset.nisi ex oppido q Fortebracci
manserant accurentes:micheletũ franciscũq; & iosiam paululũ repressissent. Prælio au us.
tem acri cõserto:cũ neq; itra munitiones uellet fortebraccius se recipere:neq; aperto pos
set campo resistere:collẽ uiribus undiq; cõsitũ cõscendit:& eqtibus qui parũ i eo ualerent
locis itra genazanũ magna ex parte iussis.cũ peditibus i pugnã adeo feroci icubuit ani
mo:ut quẽ ecclesiastici uictũ superatũq; sæpius acclamassent:atq; etiã de parta uictoria
nuncios romã misissent:uictores ne an uicti essent icerti:prælio excesserit. Q ua die uitel
lensis q pspexisset quid exiguæ hostiũ copiæ aduersus suorũ multitudinẽ possent animi
cõciderũt. Positis itaq; i castellis quæ receperat & tibure præsidiis:ad põtificẽ romã uenit
obuiantiq; i itinere renũciãtibus:pisaurẽses urbe cõtra fœdus malatestis tradita rebellas Defectio pi
se. Q uãobrẽ ira percitus frãciscũ piccininũ:iosiã aliosq; quos adduxerat:præmittẽs:du saurensium.
os apud põtificẽ dies moratus:picenũ uersus magnis itineribus ,pperauit. Q uod uero
i uetustissimis & carie ipsa cõfectis quãdoq; euenit ædificiis:ut dũ unũ attollere uel stabili
re studas tignũ:collapsa eregione muri pinna:trabes tigno attrahat immixtas:itidẽ in re
bus ecclesiæ p ea tẽpora cõtingebat. Tertiũ nanq; a põtifice ,pfectus diẽ uitellẽsis:assisina
tensiũ arcis maioris custodẽ:suorũ fraude occisũ:arcẽq; itellexit factã esse i fortebraccii Assisium.
potestatẽ. Dumq; ciuitati præsidiũ allaturus:copias i itinere dispersas apud spoletũ pa
rat colligere:renunciatũ est:minorẽ maiori arci cõsensisse:& ciues præsidii quod paraba
tur ignaros:dedidisse fortebraccio ciuitatẽ. Isdẽ itẽ diebus franciscus piccininus spreto
uitellẽsis iperio:i agrum perusinũ secesserat:stipẽdia sibi ut dicebat debita a põtifice expe
ctaturus:q̃q̃ nõ defuerunt q e uestigio itellexerit:quod reũ postea docuit euentus. illum Frãciscus pi
ducis mediolani & genitoris nicolai iussu:iportuno ecclesiæ tẽpori esse subtractũ:Reuer cininus desci
fusa prælio apud genazanũ ut diximus cõmisso:ad urbẽ põtificis & ecclesiæ copiis:& re uit ab eccle
canatẽsi i picenũ ,pperãte:retinuerat romæ põtifex micheletũ:At fortebraccius q maxi sia.
mis romani põtificis conatibus obstitisset:isani debaccabat audacia:laurẽtii itaq; colũnẽ
sis ductu:tibur adiens ciuiũq; pfidia itroductus:lodouicũ & Ioannẽ mostardã forliuien
sescũ copiis quas ibi præsidio diu habuerant cæpit:& montem rotundum ursinorum
oppidum suis partibus compulit adhærere. Micheletto autem ut illum inde abduceret
& simul perdita in campania recuperaret ferentinum accedente:fortebraccius per medi Mons rotũ
am noctem:palatium sancti petri:quod tunc ihabitaret pontifex noctu irrumpere medi dus.
tatus:ad secundum ab urbe lapidem uia aurelia substitit:sed cum a calonibus quatuor:

qui lignatum iuerant interceptis: stationes diligenter palatiũ custodire didicisset: rotun-
dũ ẽ reuersus. Interea uitellensis picenũ ingressus: paruis quas sub Iosia Ioanne malatol
ta & romano cremonensi habebat copiis diffisus a pisaurensi bello tãdiu statuit abstine
re: quoad factã esse intelligeret rem pontificis & ecclesiæ erectiorẽ. Nm post captas ad-
uersa magis aliorũ fortuna: q̃ propria uirtute tiburtinã assisinamq; ciuitates: adeo ela-
tus erat animo fortebraccius: ut suos etiam contemneret cõmilitones ac scelerũ admini-
Antonius pisanus. stros. Hincq; Antonium pisanum cui senis accito pollicitus fuerat prædæ quantacunq; fi
eret participẽ illũ fore cõpulit: ut retentis abbatiæ sublacensis castellis & lucano: quæ lo-
ca fortebraccii nomine recæperat: ad pontificẽ trãsiret: cuius aduentu facile apparuit fu
turum: ut fortebraccius a magna meliorq; militũ parte derelictus: agro oppidisq; eccle
siæ pelleretur: nisi Philippus Mediolanẽsium dux: nouã & quidem maximam calamita
tẽ rebus põtificis: & romanæ ecclesiæ inflixisset. Frãciscus nãq; sphortia: qui ut superiora
ostendunt uolumina: annos supra decem Philippi stipendia secutus erat: maximas cum
Nicolao piccinino simultates inimicitiasq; perpetuo execuerat: quas tamen alter a sphor
tia genitore a braccio montonensi alter hæreditarias habuissent. Eam itaq; simultatũ odi
orumque occasionem Philippus cum satis fidei habituram fallendo pontificem in-
telligeret: q; duos tantæ potentiæ uiros: tam acriter dissidentes simul teneri non posse
uero simillimum uideretur sphortiam in pontificem mittere constituit. Is itaque par-
tim supplex: partim ut ferueſcere uidebatur: ira indignabundus sæpenumero petitum
a Philippo impetrat commeatum. Creditores per præconem de tepetendis a legione
pecuniis facit admonitos: manfredoniam beneuentumq; quas ciuitates paterna posside
bat hereditate: famulos præmittit hiberna militibus paraturos. Impedimentorumq; par
te anchonam præmissa: ea ratione naues simulat præperate: ut q̃primum eo applicuisset
sarcinas omnes peditesq; & milites imponeret ægrotãtes. Et quia ducẽtis triginta passuũ
milibus: ab scultenna agri mutinẽsis fluuio: per romãdiolã & maris adriatici littus: in ul
timã agri asculani partẽ: ad troentum fluuium: per ecclesiæ loca esset iter facturus: securi
trãsitus litteras a pontifice postulauit: sponsoremq; dedit Michelettum ex gente attendu
la cognatũ: se ne dum hostem sed mitissimum hospitẽ prouincialibus affuturum. Ponti
fex uero quem prima terruissent simulationis indicia: ut audiuit post disseminatã in
lombardia profectionis sphortiæ famã: illũ copias in agro parmẽsi expedire: Venetos flo
rẽtinosq; fecit per nuncios certiores: magnum sibi aliis oppresso difficultatibus a duce
parari malum: quod nisi auertere secum illi pergerẽt: prouideret res illorũ & ecclesiæ op
pressurũ. Extant quattuor pontificis epistolæ ad uenetos florẽtinosq;: prius q̃ sphortia bo
noniensẽ attigisset agrũ datæ: quibus omnem futuri temporis calamitatem nisi subueni-
rent prænunciauit. Illis autem gattam ecclesiæ: & guidantonium mafredum uenetorũ
stipendia merentes: quorũ alter Bononiæ: alter esset Fauentiæ: satis magno præsidio futu
ros respondẽtibus: quod potuit pontifex gubernatores ut rebus ecclesiæ prudenter con-
sulerent: admonuit. Ipse datam a sphortia fidem magnifacere nunciis ostẽdens: literas
securi transitus obsignauit: cũ ecce sphortia bononienses: imolenses: fauẽtinos præter-
gressus apud forumliuii cũ legione consedit: ad decemq; dies moratus: nihil hostile mo
litus est: sed in sua perseuerans simulatione: nuncios præmittebat: qui an naues portum
attigissent anconitanum otius nunciarent. At piccinini gubernator: recanatensis episco

pus:aduentu sphortiæ in romandiolam audito:etiam a pontifice de cura prouinciæ ha-
benda admonitus:iosiam aquauiuanum cum copiis esium miserat:prouincialibus in
fronte positis:præsidio affuturum:& recaneti quam fidelissimam sibi duceret ciuitatem
populorum prouinciæ conuentu habito:eos hortatus est huiusmodi oratione.Nouos in
prouincia rumores:noua fabularum figmenta per hos dies disseminata esse audiui:quæ
pro uanis ut sunt ducerem reputanda:nisi tyrannorum ecclesiæ inimicorum:tyrannorum
inq̄ quos breui tollam:uobis uicinorum tantam esse astutiam:tantas malefaciendi & no
cendi ecclesiæ artes cognoscerem:ut suspicari licere existimem:ne fraudulentas admitta
tis susurrationes:& uano metu perterriti mala quæ nullatenus impendeant formidan-
da existimetis.Franciscum inquiunt sphortiam:hostili contra ecclesiam animo: breui
affuturum:omniaq; pro uiribus euersurum:de illins aduentu mihi exploratissimo non
eo inficias:sed eugenii pontificis maximi licentia:manfredoniam beneuentumq; petitu
rus:pro data fide:pro transmissis romam obsidibus: direpti a bouis ubere uituli:& aba-
ctæ pecudis damna:sponte restaurabit.q̄q̄ si perfidus malignari pergeret:si nulla ab ipso
pontifex haberet pignera: non ea erit ferocia quæ nostris nequeat uiribus retundi:ut &
eum qui aduenerit:& tyrannos qui illum contra ecclesiam sæuire ac machinari deside-
rant sataguntq; pœniteat.Bono itaq; sitis animo:& illud curate solum:ne transeunti &
iter aucturo longissimum:portis quispiam patentibus receptacula offerat:i quibus per
dura quæ nunc december habet mensis tempora apud illos quicunq; tali agerentur in-
fortunio:libens fortassis legionem haberet in hibernis.Dissoluto conuentu redeuntes in
patriam oratores:omnia a gubernatore quietiora conciuibus nunciabant:cum sphortia
ueri quem a firmanis contra ecclesiam coniuratis expectabat:nuncii aduentu : mouens
prius in piceno fuit uisus:q̄ eum ex romandiola mouisse exploratum habuerit guberna-
tor.Inde a metauro per littus adriatici ducēs.Mondauium senogaliamq; oppida dimi-
sit illesa.Exploratoribus uero quos præmiserat:iosiam apud esium esse renunciantibus:
qui paribus castris subsequi destinasset:præsidium prouincialibus ostensurus:acies qua
tuor quæ in auersa oppidi parte insidias illi obtenderent præmisit:& exercitum portis ad
mouit.Vix loca insidiis: qua iosiani castris auersum existimauerant exiturum:sphorti
ani ceperant:cum acies illæ quas ciuitatem senserat præterisse:exercitū fuisse existimans
auersa quæ ad litus ducit uia:egressus parum abfuit quin sphortiæ obuiaret cum exerci
tu aduenienti:Esinis uero sphortiam q̄primum signa intulit admittentibus tecta diutius
consilia patuerunt:Nam patentes basiliensis synodi litteras:quibus Philippum mediola
ni ducem:ipsius concilii & romanæ ecclesiæ in italia uicarium esse:aliasq; item quibus se
a Philippo duce substitutum:generalem belli ducem:contra pontificem eugenium ap
pareret:p prouinciam circumtulit.Q uæ honestatis species:timentibus & nullo firmatis
præsidio populis ostensa fecit:ut oppida quæ circūstant cingulū seuerinū:monsſanctus
corinaltū:mondauiū & tenuiora quæq; esini & senogalliensis agri castella:subito pōtifi-
ci rebellarent.Profectus ut dixi esio iosias:omnia post se sentiens rebellasse:recanetū uer
sus copias ad gubernatorē ducere itendebat.Sed cū sphortianos isequi haberet explora
tum copiis derelictis:scalinū q primus ad fluminis esini portū fuit obuius:cū suis:quos
pluris faciebat cōmilitonibus cōscendens:ad ꝓpria i aprutiū nauigauit. Eā tem sphor-
tia cōpertam habens:aliquot mittere cœperatq; pallātes dissipatosq; itercipetēt iosianos.

Oratio episcopi Recanatensis.

Sed firmanam ciuitatẽ ut pridẽ erat constitutum:audiens pontifici rebellasse:cõsilio mu
tato cũ copiis aduolauit. Vitellẽsis uero esiũ rebellasse:fugisse iosiam:aduentare sphortiã:
firmanos tumultuari:uno audiẽs impetu: opis simul & consilii inops:cum nulli satis reb
posset prouidere:sibi soli quẽ prouinciales oderant circũspexit. Erat tamen unica i tanto
rerũ æstu spes munitissimæ arcis firmanæ: si nãq; gubernator eo quæ superfuerant copi
as cõtraxisset:firmanã ciuitatẽ recuperasset:& prouĩciæ partem: quæ a tergo remaneret
facile conseruasset. Is uero q̃ recanatenses:cuius ecclesiæ præsideret: in ea qua centum
annis usi fuerant fide confideret perseuerare: apud illos esse cõstituit. quem longe fefel
lit opinio. Nulli nãq; prouincialium maiori erga pontificem & ecclesiam perfidia sũt usi
cũ uno eodemq; tempore equis supellectiliq; ipsius episcopi:sphortiæ in prædam permis
sis rebellauerint:firmanæ arcis custodes:ciues suos:illã sphortiæ præter spem dare curaue
rint:miserintq; ꝑ prouinciam oratores:populis suo exemplo ad perfidiam concitandis.
Sicq; sphortia undecimo: q̃ intrauerat die:tãta cum trãquillitate piceno ẽ potitus:ut præ
ter luponẽses:quos inter se dissidentes prædæ exposuit nulla prouincialibus calamitas sit
inflicta. Inchoatæ interea rerum pontificis ruinæ:dux Mediolani acri insistens animo:
italianum foroiulianum:& Antonellum senensẽ:cũ equitibus octingentis petenti et sub
sidia pollicenti Conrado fulginati ecclesiæ uicario mittebat. It in lugensi castello diebus
quattuor cõmorati:Antonium ordelaffum noctu ad mœnia forliuii perduxerũt:& mu
ros scalis ascendẽtes illum in dominatũ recipi acclamabant. Sed ciuibus fidẽ ecclesiæ cõ
stanter seruãtibus:armis repulsi:picenum uersus iter e uestigio sũt igressi. Cũ uero sphor
tiam iniunctum a Philippo facinus iamiã aggressũ esse:& omnia pene piceni loca in il
lius potestatẽ audissent uenisse:castella aliquot uicariatus mondauii:quæ in fide põtificis
etiam persistebant:pro guidantonio urbinate cæperunt:q̃q̃ plurimi tẽpestate illa sunt in
uenti:quos nullus tenuit honesti fideiq; respectus:quin in rebus ecclesiæ grassarentur.
Guidantonius nanq; mãfredus in fauentia pontificis uicarius imolensis agri castella qu
q;:ariminenses malatestæ ceruiam & qbus per ĩueteratũ licere uideretur furorem. Forte
braccius pergulam:pisaurenses malatestæ senogalliam:cum agri oppidis & decem uica
riatus mondauii castella occupauerunt. Recanatẽses tamẽ tantæ perfidiæ eam admiscue
runt moderationẽ ut petenti sphortiæ episcopũ suũ tradere recusarint. Q ui rebus ut tũc
erant afflictis:in episcopio abditus:omnia negligere simulabat. Q uoniam autem sphor
tia potius prouincia cælebertimum gloriosæ uirginis in laureto sacellum inuisurus esset:
simulauit episcopus:ad quem spectaret ornamenta excipiendo uictori necessaria præpa
rare:& oĩbus:quæ essent sibi salua per noctẽ uicinæ quã occulte conduxerat latinæ naui
imissis: ipse ad auroram recaneto cũ clericis profectus:de ornamentisq; & apparatu solli
citudinẽ præ se ferens:ædẽ perlustrauit:et reuersis qui nũciarent nauẽ uicino littori adhæ
sisse:ad illam fugiens aduolauit. Delatus uenetias:quo capsas sexdecim spoliis picentum
plenas detulit:Rauẽnã nauigãs: Thomã traguriensem episcopũ ibi repperit. Eũ forliuiẽ
ses nulla adducti necessitate uocato quem prius italiano foroiuliano et Antonello senẽsi
cõiunctum spreuerant:Antonio ordelaffo uiro omnium egeno rebellantes ad diem kalẽ
darum Ianuarii quintam cæperant:& ludibrio aliquot diebus habitum:rebusq; uacuũ
dimiserant. Cũq; ambo episcopi:aduersos uicissim cõmiserari casus:multa dixissent:ui
tellensis Florentiam:& inde Romam. traguriensis uenetias petiuere. Secũda interim for-

ma:ut est mortalium natura:immoderatius q̃ par fuisset usus sphortia:non contentus
piceni dominatu:turmas aliquot cum germanis ioanne & leone permisit in tudertinos
motisq; signis subsecutus:audiuit tudertinos prius ab ecclesia defecisse:& sibi dominium
detulisseq̃ germani copias admouissent. Hinc medio subsistens cursu:corrado trincio
fulginei uicario:pontifici & ecclesiæ inimico hortante:ualidum nucerinum ecclesiæ op
pidum capit:& spoletinis illorumq; arcis munitissimæ custode episcopo auximano fru-
stra temptatis:falcum constituit oppugnare. Perusinis uero:permittente pontifice curã
eius oppidi custodiamq; suscipientibus:sphortia germanos cum auxiliaribus fulginatis
copiis oppugnationi præfecit:& tuscanellam se contulit:qua subito:& paulo post suriaro
quod in cimini montis cacumine situm:uim pati nequit:primo accessu recanatensis cu-
stodis pfidia est potitus. Tuncq; germanos re falchi ĩfecta ideo ad se uocauit:ut iunctis
eo in loco copiis etruscum ecclesiæ patrimonium plurimas in partes partito exercitu ag-
grederetur:eamq; regionem piceni exemplo:sola belli fama atq; ostentatione conficeret.
Incaluerat p id temporis fortebraccii furor:isq; etiam prætẽsis ducis mediolani:quem si-
nodi basiliensis ĩ italia uicariũ asserebat decretis:sese concilio dicebat & ecclesiæ militare
Cumq; milites pontificis reliquasq; uires omnino contemneret:montem faliscoꝝ ĩ patri
monio:maioremq; campaniæ & maritimæ ꝓuinciaꝝ partem sibi subiecerat. Et demũ
illius furore ac sphortiæ ĩ patrimonium aduentu:sabelli omnes pontifici rebellauerãt: ut
iam breuior narrationis futura sit ratio quæ in fide pstiterint:q̃ pdita enumeranti. Viter-
bienses eni sphortiæ consentientes:iane dominii nomẽ ecclesiæ & pontifici reseruabant:
pariter cornetani faciebant:pariter sutrini:anguilariæ comites:cerete domini:& rainuti-
us farnetanus:soli narnienses unici iter recanatenses castellani fidelis iacobi mellæ:cui po
stea condulmario pontificis dono fuit cognomen:auxilio:Spoletaniq; munitissimæ ar-
cis præsidio:ortani:& q taliacoccio dominanẽ ursini:ac imolenses in romandiola: ea tẽ-
pestate ĩ fide pontificis pstiterunt:Nã perusini in ducatu: bononiẽses ĩ romandiola: licet
ecclesiæ & pontificis gubernatores retinuerunt:hostes fuerũt maximis fauoribus ꝓsecu
ti. Magna itẽ romanoꝝ ad eã diem fuit cõstantia:quos armẽtis omnibus:peculii sui fo-
mite spoliatos:micheletũ aliosq; in urbe milites pferre:hostẽ excubiis p noctem arcere:
pecunias quãdoq; defensioni suæ p multos mẽses oportuit cõtribuere. Eo autẽ ĩ tẽpore ue
nerunt ĩ urbẽ a synodo basiliẽsi sigismundi iperatoris:& regis francoꝝ:ac ducis burgun
diæ oratores:ad põtificẽ ĩtroducti: Frequẽti tunc prælatis & romanis ciuibus curia:cũ so
litas singuli ab suis principibus cõmendationes fecissent:cõstituisse dixerũt:ut spectatæ
uirtutis baptista cigala genuensis eques:iperatoris oratoꝝ alter:uerba faceret:quæ pari
singulis formula a suis dominis fuissent iniuncta. Is q iurecõsultus esset:uir facundia sin Baptista ci-
gulari:huiuscemodi habuit orationẽ. Maxima pater beatissime de ĩuictissimo ipatore gala.
Sigismũdo tuæ sãctitatis merita:maxima ĩ eũ cõgesta cumulataq; a tua beatitudie bene
ficia:nõ adeo sunt obscura:uel tractu tẽporis ĩueterata:ut hoc ĩ loco istisq; auditoribus
recẽsenda:aut uerbis multis lõgaq; oratiõe uideanẽ illustrãda. Quoniã eodẽ operimur
tecto:hisdẽ claudimur parietibus:hisdẽ obuersamur ædibus:ĩ qbus nõ multis anteactis
mẽsibus:magna eoꝝ q nos corona circũstant frequẽtissima ĩspectãte prælatoꝝ ecclesiæ
romanoꝝq; ciuiũ parte:illũ q uana illectus spe ĩ italiã tibi aduenisset hostis:opprobrio a
fœdifragis habitũ:ex hoste amicũ:ex insidiatore filiũ reddidisti:& desiderato dudũ fru-

ſtraq; aliter quæſito imperialis culminis diademate: auguſta quoq; appellatione inaudi-
ta omnibus ſæculis humanitate ac liberalitate profuſiſſima exornaſti. Quã uero hoc tu
tum quo nullũ maius excogitari poſſet beneficiũ: bene locatũ: q̃ fuerit grato homini im-
penſum & rebus ipſis oſtendit hactenus cæſar tuus: & paucis ego uerbis in hac publica
multorum audientia demõſtrabo: quouſq; maiora: quibus ſecrete tecum tractandis: ſũ
morum chriſtianitatis principum oratores aduenimus: certo tibi erunt documento: ni
hil hoc tẽpore ĩperatori uel maius eſſe uel antiquius: q̃ ut parem ſanctitati tuæ beneficii
rependat uicem: nõ te romanorũ pontificẽ: ut tu illũ imperatorem faciat: ſed ſũmo olim
cardinaliũ cõſẽſu: & debita inſtitutionũ eccleſiæ legũq; ſacrarum obſeruãtia creatũ: pro
uirili ſua conſeruet augeat: tueatur. Decedens italia cũ multi: quos tuẽdæ ſedis apoſtoli-
cæ dignitati in concilio baſilienſi pridem eſſe uoluiſſet: ſeſe multitudine oppreſſos ſupe-
ratoſq; renunciaſſent: affirmarenq; nihil eſſe ſpei reliquum quin ſciſſa miſerabiliter ec-
cleſia concideret: atq; interiret honor tuus: nullis princeps meus alpium aſperitatibus:
nullis longi itineris difficultatibus abſterreri potuit: quin ætate grauis & podagra pene
confectus: baſileam mirabili aduolauerit celeritate: & quorundã cõpreſſerit ora: qui tã
ta ducerẽtur cæcitate: ut maximo labore a ſua maieſtate dudũ apud cõſtãtiã urbẽ quæ-
ſitã unionẽ eccleſiæ paruifacerẽt tollere: dũmodo ſanctitatis tuæ officerẽt dignitati. Sed
hæc pater ſãcte omnibus nota prætereo: illa attingã quæ et recẽtia ſũt & intẽtiſſima a ma
ieſtate ſua curãtur diligentia: Læti pridem ad nos attulerãt: q̃ plures nũcii perdirũ hũc Ni
colaũ fortebracciũ poſt uarios in rebus eccleſiæ cõcitos motus: poſt tantas agitationes: eo
loci adductum eſſe: ut niſi fuga ſibi conſuluiſſet: ab eccleſiaſtico milite opprimeret̃. Dũ-
q; a iocunda omnes tui ſtatus & nominis amantiſſimi pẽderemus expectatiõe iſta: mole
ſtiſſima nos perculit exanimauit Franciſci ſphortiæ in picenũ irruptio. Cæpit autẽ admi
ratio tot populos ſub eccleſiæ libertate: quã ſucceſſiuis olim a progenitoribus accæpiſſet:
ſæculis nutritos: a uiro fortunæ expoſito: et ſola rapinarũ fama cognito celerius fuiſſe ſub-
actos: q̃ tantæ magnitudinis prouincia potuerit peragrari. Quærentibus uero & diligẽ
ter percũctãtibus: qua id arte: quibus adminiculis id eſſet factũ: nũciãt ex italia q̃ aduenI
unt: epiſtolæ narrãt quotquot perferunt̃: concilii baſiliẽſis tanti factã eſſe in italia aucto
ritatẽ: ut unica eius epiſtola: immo illius exẽplũ: quod ſphortia & fortebraccius præ ſe fe
rãt: oĩbus põtificis & romanæ eccleſiæ copiis præualent: ducẽq; mediolani prætẽſo uica-
riatus concilii in Italia titulo: ſphortiã fortebracciũq; ſubſtituiſſe: qui profanarũ eccleſiæ
rerũ ſtatũ recipiãt: pontificẽq; Eugenium ad exitiũ perſequantur. Hinc populos qui ec-
cleſiæ afficiuntur: paucis uerbis in ſentẽtiã adduci: ut eccleſiã moleſtiis ſub põtifice agita
tã deſerẽtes: eccleſiæ per arma illius ducis potẽti cõſentiãt. Eũ uos pater ſanctiſſime uoſq;
qui circũſtatis oẽs audite: eum ducis Mediolani dolũ audiens imperator: uehementi do
lore affectus cõgregationẽ ex more uocãdi ĩpatiẽs: uicos: compita: baſilicaſq; percurrẽs
obuios accitoſq; e domibus quoſq; interrogat: ſciſcitat̃: q̃d nã hoc eſſet: quod malo natus
deſolationiq; Italiæ & chriſtiani nominis Philippus uicecomes: auctoritate concilii ge
reret in Italia: quis has dediſſet: quis confeciſſet epiſtolas: & quia ſinguli ſeſe inſcios dice-
rẽt culpa uacare: cõgregatis ex more natiõibus: ad deputatos retulit. Tãdẽ re nõ ſolũ Cæ
ſaris: ſed principũ chriſtiani nominis omniũ qui aderant oratorũ: maxima cũ doloris in-
dignationiſq; ſignificatione accuratius exquiſita: nullas a concilio duci Mediolani datas

esse litteras:nulla uicariatus decreta fuisse concessa reperiri potuit. Hincq; maiora quæ secreto acturi sumus intractarei italiam uenturis:data sunt instante imperatore a concilio publica:a singulisq; principũ oratoribus priuata:ad tuã sanctitatẽ mandata:ut cõcilium:principes:nationes:a crimine quod eis falso obiicitur:ab iusti tanti sceleris nota purgemus:ut insidiæ:fraudes:doli cõtra sanctitatẽ tuã:cõtra romanã ecclesiã:ipsiusq; principatus:a quibus struanẽ:fiant:parenẽ:i cõspectu sanctitatis tuæ audituris omnibus & p loca italiæ quæcũq; redeuntes adire poterimus notũ faciamus. Quia tamẽ nec breui hinc discedere alia tecũ acturis licet:nec singulas adire poterimus ciuitates: epistolas mittemus quas profecturis serenissimus dedit imperator. Huiusmodi purgationẽ habentes:spemq; insuper a sua maiestate iniicientes populis:q destinata ab eo tuæ sanctitati præsidia cõstãtes expectabunt:nec fraudulẽtis credẽt ducis mediolani artibus:aut prædonũ minis insultibusq; absterrebunẽ.quo minus sacrosanctã tuæ sanctitati & romanæ ecclesiæ fidẽ seruẽt. Cũ finẽ dicẽdi fecisset baptista:pauca i eã sententiã dixerũt collegæ:& ad populos q aut fluctuabant:aut i fide psistebant:datæ sunt epistolæ iperatoris:illa paucis pstringentes:quæ plixius ab oratoribus erant dicta. Tantis uero tunc urgentibus malis unica pontifici spes erat reliqua:si duorũ qui uetusta:& dudum multis exacerbata iniuriis exercerent odia:inimicorũ alterum alterius placaret exitio. Sed cũ magnis ad eam rem opus esset pecuniis:pontifex:q paucas tunc haberet:uenetos florentinosq;:quorũ iuidia adductus mediolani dux Philippus:omnia hæc:ut ostendimus:sibi & ecclesiæ itulerat dãna de itegro istanter pecuniariã opẽ peti:& hostes ambos eodẽ tẽpore statuit attentari. Itaq; prius saluti suæ:si qua emersisset subita uis cõsulens:tertiodecimo kalẽdarũ martii die ad basilicæ diui grisogoni palatiũ:trãstiberinæ regionis:se cõferens: portas undiq; armatis militibus cũ muniuit. Missis postea ad fortebracciũ:q tibure morabatur:antonio contareno:& marcello stroccia:quorũ alter uenetorũ:florentinorũ alter erant i curia oratores: & nicolao episcopo tropiensi:ad franciscũ sphortiã:apud calcarellã agri tuscanensis uicũ hibernantẽ. Missus est itẽ ad florentinos uenetosq;:q multa apud eos in hanc sententiã uerba fecit:nisi præsidia afferrent subita:de rebus põtificis actũ esse:& milites q illi essent reliqui:i ducis mediolani potestatẽ facillime puenturos:qbus ecclesiæ ciuitates: ut pridẽ sphortiæ & fortebraccio fecerat:esset i prædã stipendiaq; daturus:tãtisq; copiis sine impensa cõparatis:facile illi futurũ respublicas florẽtinã primo: dehinc uenetã:minoriq̃ rẽ ecclesiæ negocio pessundare. Tãtis territi periculis ueneti:gattã & comitẽ brandolinum: apud franchum bononiensis agri oppidũ hibernantes:cũ equitibus mille trecẽtis:peditibus ducentis cõducunt:ne ad ducis mediolani illos ad se pellicere cupientis: stipendia se cõferrent. Simulq; ut oppido i fide retẽto bononiẽses cogerent:quoad fieri posset põtifici obedire:& quatuor isuper põtifici ducatorũ millia pollicenẽ:sphortiæ aut fortebraccio p eum annũ singulis mensibus psoluenda. Quorũ exemplo florentini totidẽ promiserũt Ea dux mediolani compertum habens:imolenses põtifici & ecclesiæ deditos:sed guidãtonii manfredi bello agitatos:pristina deceptos arte:tanq̃ basiliensis synodi i italia uicarius pellexit:ut equibus sexcentis:peditibus ducentis i præsidiũ acceptis:sibi dederent ciuitatẽ. Fortebraccio autẽ insolenti & stulta simul ut postea dicere solitus fuit ptinacia.quæ sibi a uenetis florẽtinisq; pontificis nomine offerebantur recusante:sphortia sese tropiensi episcopo faciliorẽ præbuit. Cõscriptus nanq; ad põtificis & ecclesiæ stipẽdia:laurentium

F.sphortia.

Gatta.

leonemq; fratrē attēdulos: Romā cum cohorte misit: quibus Micheletto & cæteris ecclesiæ militibus cōiūctis montē rotūdū primo placuit oppugnari: quod autē fortebraccius oppidū natura loci munitissimū facile defensaret: sphortiani motis inde signis ad tibur castra sunt metati. Eos insecutus fortebraccius: conserto ad numentū prælio: fractus fugatusq; equites amisit circiter ducētos & sphortia per id tēporis mōtē faliscū obsidebat: quod oppidum fortebraccii præsidio tenebat. Nec ulla ratione hoc etiā tēpore dubitādū uidebatur: quin fortebraccius terrarū pontificis tyrānide pelleret: nisi dux Mediolani de fœdere: quod sphortia apud calcarellā cū pōtifice inisset certior factus: Nicolaū piccininū cū copiis īmisisset. Quanq̄ uero sphortia montē faliscū obsideret: Micheletus: Laurentius ac Leo contra tibur castra posuissent: nihilo tamē minus q̄ antea fortebraccius: ætruscū ecclesiæ patrimoniū ex uetralla & ex castro nouo a colūnēsiū oppidis: romā discursionibus infestabant: & siue diuturnitas belli fastidiū fecisset romanis: siue Nicolai piccinini: quē ducis Mediolani corculū esse constaret: aduētus: quo sdā a pōtifice abalienasset: in querimonias prorūpebāt: a quibus ad illa usq; tempora fortiter temperassent. Curialibus uero eam ob rem pontifici migrandū fore suadentibus: is forti nimis respondebat aīo: romā sibi non eē tā faciliter relinquendam. Cūq; ab diui grisogoni ædibus ad uirginis transtiberinæ basilicā a naualibus remotiorē se contulisset: multi sarcinulis caute præmissis: prout cuiq; sese obtulit occasio sunt profecti. Quāobrē pontifex præsidia sibi parare cupiens: quæ in sphortia satis firma cerneret futura: si modo eū posset datis pecuniis obligare: episcopū recanatēsem florentiam: nosq; Venetias simul mittit: de stipendiis sphortiæ apud calcarellā promissis acturos: curaturosq; insuper ut Nicolaus tollentinas florentinorū dux belli: q in agro aretino legionē in hibernis tenebat: et triremis quā florētini pisis habebāt: sibi obuiā mitterētur. Secūdo nauigātes tiberi: ī inferū delapsi pelagus dextrū radebamus ætruriæ littus: & promontoriū quod dicitur caput montis superātes: subiectū cētūcellēsem portū intēdebamus: tranquillo tū forte per meridiē mari: multa in eo littore antiquitatis monumenta: priscorum scriptis cælebrata: e puppi biremis qua uehebamur episcopo ostendebamus: qui ad turres locus: qui sunt pitgi ueteres quæ grauisce: cū sex de īprouiso triremes īflatis adesse uelis cōspicimus: quas duci Mediolani e Genua esse docuerunt insignia. Gubernator forte nobis erat petrucius uetres pyrata: quem maximo genuēses prosequebantur odio. Is prima hostiū triremi dū uisa fuit aduersum mōtis caput superāte reflexo temone litus petere cōtēdebat. Sed illā littus: alias uero subito apparentes altū petere uidēs: proprio magis metu: q̄ nostris impulsus uocibus: uelum quāta potest celeritate suspendit: & flexa in girum buemi: romā nauigādū: remis incūbendum ad socios remigesq; exclamauit. Nec prius cursum magno incitata remorū impulsu: aut uentum uelis accipere potuit biremis q̄ hostem proras puppi lateribusq; admonisse conspicimus: hostibus uero ut uelis raptim dimissis remos fugientes suspendant inclamitantibus: & spicula interim iaciētibus: uitæ timens suæ petrucius: latera q̄ potest melius puppimq; scutis muniens: spicula in hostem: ipse etiam immitebat: uento autē quo hostes ferebantur fugientium pariter implente uela: biremis agilitate: & concitatiore remorum impulsu: paruo præteruolans spacio: ī tiberina ostia est reducta. Securo postera die nauigantes mari ciuitatem ueterem: deinde cornetum petiuimus: & episcopo pisas mari petente nos terrestri profecti itinere: rerum quæ apud pontificem gerebantur

florentinos fecimus certiores:ut tollentinatem cū legione:triremem q; aduentu episcopi mittendam pararent cogitarent q; de pecuniis dandis sphortiæ postulauimus. A uenetis uero litteras p tolentinatis & biremis accessu:& pecunias sphortiæ dandas:faciliter īpetrauimus. Tolētinatis ad urbeuetanā ciuitatē episcopo recanatensi īstante accessu īpetratorem ecclesiasticā apparuit paruo posse auxilio subleuari. Patrimoniales nanq; etrusci & romani i primis tollentinatē nō ut pontificē educeret:sed ut rebus ecclesiæ præsidio foret aduenisse credentes:i magnā spē erecti:braccianos parui facere:unicam q; de statu ecclesiæ cogitationē cæperāt retinere. Eodē uero:cū nocte una i agro ecclesiæ fuisset:abeunte noua destituti spe:omnes & pōtificis ,ptectioni penitus diffisi:ad bracianos sphortianos q; ut erat cuiusq; ,pcliuior animus iclinarūt. Inflāmabat q; illa tēpestate res nouas i urbe molientiū animos:oblata:quā q; sibi psuasissent spes cōcilii basiliēsis:quod pōtifice dedito cōfiderent aduentu☞. Ea pditos spe icitatos pontificē detinendū:curiā bene habendam ut conciliū postea romā uocareī constituisse cōstat. Sphortia iterim dimissa fa lisco☞ oppugnatione:apud rispampanū morā trahente:piccininus i agrū uiterbiensem se contulit:nouū & ipse incendiū in ,puincia excitaturus. Instabat ea tēpestate apud pōtificem sphortia:ut ,pmissa sibi apud calcarellā stipendia mitterent. Sed ueneti florentini q; eos fortium uiro☞ exercitus:quo☞ duces capitali iter sese odio flagrarent nullo iac cessibili monte:nullo ,phibitos alto flumine:i eadē prouincia qetos uersari audiētes:ambos suspicabanī:clam Philippo duci mediolani ut pridē publice militare:nec adduci poterant:ut episcopo recanatensi & nobis pecunias darent cōquisitoribus:quos nobiscū miserat sphortia dissoluendas. Multiplex etiam ab eodem duce suspitio emerserat: q; imola:ut diximus:occupata:sexcentos eqtes præsidio imposuerat:& cū forūliuii & lugū i potestate haberet:Bononia p baptistā cānitulum magisq̄ pōtifex aut illius gubernator marcus tarantasiensis archiepiscopus potireī Gasparē īsuper cānitulū baptistæ germanū a uenetor☞ stipendio missum:qui recta bononiā uenire simulasset:in parmensibus retinue rat impulerat atq; ut inde mouens castellū psicetum agri bononiēsis:inscio atq; etiā inuito tarantasiensi:cum sexcentis eqtibus occuparet. Quæ omnia uenetos i metū cōiiciebant:futurū ut dux ipse cānitulor☞ ductu:tarantasiense eiecto: bononiā obtineret: itercłusa q; exinde illis florentinis q; esset uia:ne ullo possent mutuo præsidio se iuuare: Id ueneti periculū formidantes quod pridē a pōtifice admoniti rogati q; facere recusauerant cōstituere pontificis in romandiola desēsare:& tarantasiensi quæ pridē efflagitāti negauerāt præsidia polliciti: Gattā illius imperio pmisere. Erant tres in ,puincia arces munitissimæ:quarum præfecti solo nomine illas pro pontifice & romana ecclesia retinebant. Eas nos recipere aggressi:cum de imolensi parum successisset:arcem persiceti ingenio audacia q; obtinuimus. & gatta ac brandolino equitum mille trecentorum ductoribus:copiarum q; tadei estensis parte:per eam in oppidum immissis:gaspar cānitulus cum sexcentis quos adduxerat equitibus intercipitur. Facillimum que illa die fuit bononiam cānitulorum manibus ereptam:in liberam ecclesiæ ditionem recipere: si gatta & brandolinus nostra secuti consilia:sese bononiam cum exercitu e uestigio contulissent:sed cum in diuidenda militibus præda tēpus triuissent:rem q; in poster☞ diē distulissent:cānituli publicā bononiæ areā armatis cōplētes:resistere cupiētes griffonos affines:aluisiū militē hie-

Persicetum. Gaspar cānitulus.

roſolymitanũ: & florianũ germanos: põtificis reꝝ & eccleſiæ ſtudioſos trucidauerunt.
Marcoq; gubernatore: & paulo truno patritii ordinis ueneto: ſpectatæ uirtutis uiro: quẽ
ueneti hortatũ ad eccleſiæ et põtificis ſtatum retinendũ bononienſes miſerant: oratorem
in cuſtodia habitis: ducisq; Mediolani copiis Imola acceſſitis: aperto contra pontificem
bello rem gerere incœperunt.

Blõdi forliuiẽſis hiſtoriaꝝ ab iclinatiõe Ro. imperii Decadis tertiæ liber ſextus.

MAGNAS tantarũ tamq; uariaꝝ: quas præſẽtia habent tẽpora rerũ flu
ctuationes perſtringẽti: anxios terribileſq; romani pontificis caſus: noui
libri principio apponere ſuadet: cum ſuperioris uoluminis ratio: tum cor
reſpõdens tẽporis ſupputatio. Quo nãq; tẽpore defecerũt ab Eugenio
pontifice bononiẽſes: Romæ etiam oĩa peſſime ſucceſſerũt. Romani. n.
ducis Mediolani et Nicolai piccitini apud uetrallã ſphortiæ oppoſiti: ĩſtigatiõibus im
pulſi: ſimul potentatus põtificis deſperatione adducti: ad diẽ kalẽdarum Iunii tertiã: põ
Põcelettus. celetto ciue romano: paucisq; perditiſſimis ſeſe duces exhibẽtibus: capitoliũ inuaſerũt: &
populi libertatisq; dominatu per urbẽ acclamato: portas urbis præſidio firmauerũt: ex
cæpta appia: quam ſphortiani: Michelettus: Laurentius & leo: de tumultu certiores facti
obſidione tiburtina otius ſoluta: præmiſſis frumẽtatoribus occuparũt. Eaq; præſidio mu
nita cũ a ualmõtone aliisq; oppidis familiæ comitũ acciperẽt cõmeatũ: ad diui pauli baſi
licam conſederũt. Poſtera die q̃ erat tumultuatũ romani põtificẽ adeuntes multis ſunt
queſti de grauibus diuturni belli icõmodis: de ciuiũ inopia de maioribus periculis: quæ
proſpicerent ipendere: & aliã ſibi regẽdæ urbis rationẽ ineundã: rẽ quoq; publicã ſibi ca
peſcendã fore clamitãtes adriani molẽ: quod dicũt Creſentii caſtellũ: arcẽq; oſtiẽſem po
ſtularunt demandari cuſtodiẽda ciuibus: quos ad id muneris publico cõſilio delegiſſet.
Quibus perficiẽdis cũ dilatio & mora tẽporis opus eſſent: Franciſcũ cõdulmariũ cardi
nalẽ uenetiatũ põtificis nepotẽ camerariũq; interea dari obſidẽ contẽderũt. Pontifice ue
ro mitius reſpõdẽte: & ut curã ciuitatis ipſi ſuſciperẽt permittẽte atq; etiam ſuadẽte: inſta
te illi & arces immoderatius petẽtes camerariũ quouſq; redderentur pro pignere efflagi
tabãt. Eoq; temeritatis & audaciæ ſunt progreſſi: ut cũ perhumane reſponderet camera
rius: ac maiora poſtulatis melioraq; diceret a pontifice cõcedenda: aſpere in eũ licẽtiusq;
Impudẽtiſſime. locuti: manus iniecerint: abſtraxerintq; illũ a ſinu pontificis multa abortis lachrymis ne
tanto romanã urbẽ coinquinarẽt flagitio exhortãtis. Pontificis poſt hæc domũ frequẽti
cuſtodia ſæpientes: ripæ tiberis curã eo conſilio efferationibus cõmiſerũt: ut quotquot ap
pellerẽtur naues: tanq̃ aſportaturæ põtificẽ mergerent. Eo exaudito romanorũ tumultu
cardinalis comes q in domũ Pauli coccii romani ciuis diuerterat mutata ueſte ſcafã ſub
flaminia pona cõſcẽdẽs in adriani mollẽ tyberi adnauigauit. Cardinalis uero urſinus de
ducẽte urſino fratre Nerulã petiit: caſtellũ quod paterna hæreditate munitiſſimũ poſſi
deret. At recanetẽſis epiſcopus: quo tẽpore tollentinas ciuitatẽ ſe contulit urbeuentanam
miſerat etiam florẽtinorũ triremẽ: qua pontifex poſſet ſecurus piſas prout cõſtituerat na
uigare. Sed cum paucis ante rebellionem diebus: romani illa in nau alibus uiſa: de ponti
ficis fuga obloq occœpiſſẽt: eã ipſe multis q̃bus eẽt neceſſaria ꝓfectio ꝑmiſerat ad ciuita
tẽ ueterẽ perducẽdã. Quia uero inſularũ Italiæ plurimi pyratæ: q̃ primũ curiales roma
norũ fidem dubiã ducẽtes: ſupellectilẽ audiuerãt emittere romanũ littus & portũ oſtiæ

latrociniis infestabant:Eugenius pontifex: triremem unam cui præerat uitellius birata hischeus mercede conductā:præsidio adhibuerat.Nec erant qui suspicarentur illum se tali cōmissurum uiro:quē pyratā stipendia omnibus quicūq; petiuissent facere solitū audiuissent.Detentus eo custodiæ modo pontifex:romanos benigne alloquitur adeuntes.Multa in rempublicam:plurima in ecclesiasticam nititur suadere:breui futurū: affirmans si rem bono suscepissent animo:ut se urbis gubernandæ molestia liberato: curam gerente rei; ecclesiæ attentiorem:illis autem romanæ rei quā in libertatem ꝓpriam putarent uindicatam prudēter & ex animo cōsulentibus romæ status cōstituerēt optimus sperari q; licere:romanam rem sub pontificibus talem denuo futurā:qualem sub principibus audiuerant floruisse.At illi uerba reddentes uerbis enixius contendebant:ut romā se conferret:apud sanctum apostolum:faustam domū prædecessoris sui moraturus.Eā &enim uallo circundatam:honestū illi carcerem destinauerant:quousq; a basili nsi cōcilio:& ab duce mediolani:quid de ipso fieret mandaretur.Et tamē interea piccininū missis oratoribus ut legionem ad luceret rogitabant:Pontificem illi & romā pro duce mediolani q̄primum aduenisset:dare polliciti.Domesticis uero & paucis qui in comitatu manserant prælatis:blasio in primis ueneto:ex demolina gente patritio:q erat patriarcha hierosolymitanus:astorgio anconitano:nicolao tropiensi: & angelo parentino episcopis:p singulos dies pontifici renunciantibus:instare illi omnium etiam romanorum qui sibi afficerentur iudicio capitis periculum:& propterea ut fuga sibi consuleret suadentibus:magnam ipse confidentiam:de ui minimam suspitionem.præ se ferre:cæteros adhortari: fecitq; huiuscemodi magnitudinis animi tumor:concordi domesticorum ex sententia loquentium uoce disseminatus romanos de ui in pontificem deliberabundos:quam custodiendo adhibuerant diligentiam remittere:& sese ad parandum apostolorum basilicæ domum itentius conuertere.Id cum esset pontifici exploratum: nicolao episcopo tropiensi dedit negocium:ut se a curia profecturum dissimulans: lembum suæ accōmodum fugæ:in naualibus compararet:Sed cum nimia massiotti nauiculatoris :cimbam cuius conduxerat episcopus:lautitia:ripam nanq; naualium cui cimba erat alligata mundare ac cimbam q̄ ornatius strauerat:consilium esset detectum:remis romani:ueloq; naucle rium spoliarunt: & tropiensem conuitiose redargutum: intra urbem a conspectu pontificis remouerunt.Ioannes interim miletus ciuis neapolitanus:pontificis:cui tunc quatuor & uiginti seruiuerat annis:soldanus:forte transtiberinam perambulans regionē:ualentino neapolitano qui uitellio triremis gubernatori erat scriba obuiauit:iterloquendo q; comperit:illum instauranda commeatu triremi:scaffam cum calonibus adduxisse. Elāde igitur multa neapolitanum conciuem de massioti imprudentia allocutus: intelligit: ualentinum postq̄ comparando commeatu aduenisset facinus grande meditatum: id offerre:quod ipse & plurimi anxie quæritarent.Scaffam itaque paleis & cœno immundam inter nauigia ubi a casu fuerat alligata conspicatus ualentinum soldanus iubet expectare:medio in tiberis aluco paratum:& calones commeatum interea a cauponibus comparare. Ad pontificemque e uestigio reuersus: oblatam esse fortuitu scaffam renunciat omnium maxime idoneam: nullæ per ornatum apparatumque romanis suspitioni futuram: cuius ductor neapolitanus ciuis: & uitellii scriba sese ultro obtulerit: expectetque medio tibridis aluco accessuros: Dies erat nonarum

Iunii prima:& hora tunc ab ortu ſolis ſeptima. Q uo in tempore romani nocturna fa-
tigati uigilia:altum ſub tectis & in umbra ſomnum capiebant. Pontifici igitur ſoldanus
refert:occaſionem optimam eē oblatā:ut clam omnibus ad naualia ire poſſint. Tum pō
tifex cui extrema quæque ante oculos uerſarentur: memor quamptimum aduesperaſ-
ceret: eūdum ſibi fore ad ſācti apoſtoli ædes:ubi aut uitam finiat:aut pontificatu nepha
rie ſpolietur:ſubito abeundi conſilium capit. Ipſe itaq; & ſoldanus:nigris quas in domo
haberent monachorum ſancti Pauli ueſtibus induti e cubiculo egred ūtur. Poſteriori
exinde ædium parte deſcendentes:in inferiorē domeſticis curialibuſq; frequentatā: ideo
tranſeuntes ſe incognitos eſſe coniiciunt:q, nullum uident ſedentē aſſurgere: uel ex mo-
re in faciem ſe proſternere:& mulas conſcendentes ſtrigoſiſſimas:quibus monachi ſan-
cti pauli conſueuerāt uectari: porta egreſſi domus poſteriore:ad naualia ſtadio diſtā
tia:a nullo recogniti peruenere. Erant forte tunc patriarcha hieruſalemitanus: repentini
pontificis conſilii non ignarus:& epiſcopi anchonitanus ac parentinus:in aula ſimulan
tes pontificis audientiam expectare:quos adueniens turba romanorū ſtipatus regiōis
tranſtiberinæ princeps romanus ciuis interrogat:quid apud pōtificem ageretur. Cui re-
ſpondit patriarcha illum cum primum ex meridiano ſomno excitatus fuerit in conſpe-
ctum omnibus ſe facturum. Valentinus interim a pincerna quem præmiſerat ſoldanus
in ripæ ſumitatē accitus: ægre depoſitum mula pontificem:ſoldano adiuuante retinet:&
per ripæ decliuum ſuſtentat brachio deſcendentem. Cūq; ſcafā per littoris iniquitatem
ſicco male uidiſſet adhærere:medium amplexatus:per aquas ad femur uadis ſcaffæ im
poſuit reſupinum. Tunc remis ut iuſſi erant incumbentes ſocii:ſecundo tyberi aduola-
uerunt. Conuerterat in ſe multos per ripā naualium fuſos:& in uicinis exiſtentes naui-
bus:nouæ rei ſpectaculum:monachos qui citato aduenitſſent gradu:dimiſſis ſine cuſto-
de mulis:ripa præcipites actos eſſe:& alterum uiribus uegetum:ſcaffam ingreſſum ar-
ma remoſq; raptim expediuiſſe:alterum niſi tacuiſſet rapto & uiolenter abducto ſimilē
fuiſſe in ſcaffam humeris comportatum. Augebat admirationem ſcribæ omnibus noti
familiariſq; præceps ſine cuiuſq̄ ſalutatione profectio. Dum tamen cunctabūdi alter ab
alterius pendent iudicio: Valentinus naualia turrimq; cuſtodiæ præterlabitur. Reuerſus
interea domū pincerna patriarchæ hieruſalemitano renunciat pontificem ſe uidente na
uim ingreſſum abſceſſiſſe. Et cardinalis ſancti marcelli:quem pontifex capto camerario
apud ſe retinuerat:a familiari ſuo certior factus pontificem ueſte monachali indutum re
cedere:futura formidans mala:fugam & ipſe itra urbē comparat:miniſtris uero perter-
ritis:& multa percipitantet quæritabundis illum comitantibus:romani qui regionis trā
ſtiberinæ principem adduxerant:illum in aulam adeuntes anxii renunciarunt inferiorē
domus partem per cardinalis ſancti marcelli fugam direptæ ab hoſtibus ſimilem:curā-
q; diligentiorem de perſona pontificis habendam eſſe. Tūcq; apud naualia derepēte no
ua:incerto auctore uox auditur:Pontificem eſſe qui ſimulato monachi amictu fugiens
nauigarit. Reſonat clamoribus tranſtiberina regio:& arma omnes raptimq; pōtificē iſe-
quēdū uociferanī. Q uibus exauditis uocibus priceps regiōis: poſtq̄ pontificē cōperit
pfugiſſe magno icēſus furore patriarchā quē eius cōſilii cōſciū fuiſſe aſſereret:fruſtra
rogātē cōprehēdi & in capitoliū duci:alios pontificem inſeq;:alios bona illius quæ mul-
ta erant relicta populo romano intacta ſeruare iubet. Anconitanus uero & parentinus

episcopi:aliiq; pontificis domestici:partim adriani molem.partim romam fuga præcipi ti petiuere. Eo perlato in urbem nuncio romani armati inermesq; i naualia concurrētes pars qua naui:quando aufugerit:quo fure abductus:interrogant:pars insiliunt equos: pars pedibus quacunq; casus obtulit insequuntur:pars expedita:quam a massiotto acce perant cymba tergo instare per fluuium ꝓperarunt. Fecerat fortuna:quæ difficillimis q busq; nouos semper addit labores. Valentinum non scaffam triremis ut cōsueuerat:quā agilem elegantemq; apud ostiam uitellius habebat:sed oblatam forte piscatoriam fluui anlemq; populeam adduxisse:cuius carina:picis ignara crassum pro ligni natura uillis accipiens limum:sudantes remiges frustrabatur:ut uento etiam per meridiem a mari immoderatius reluctante:quo maiori ostiam petebant conatu:eo magis romam referri uiderentur. His remoratus causis ualentinus:non prius magnum tortuosi amnis reflexum:ad sancti pauli octo passuum millia per aquæ cursum ab urbe distantem:præterla bi potuit:q̄ romani notis accurrentes semitis:terrestri itinere dimidio breuiore preoccupassent. Erat tunc forte per æstatis tempora fluuius aqua macer:ut sinuosos recessus aqs pleniores:scapha petere cogeretur & tiberis complentes ripas romani:pars deinfimo secundum aquas alueo.hastis in fluuium iactatis:pars balistis & oblatis forte missilibus qbusq; telis desup minabantur. Eoꝶ territi aspectu soldanus ualentinusq; pontificem ut principio imissus fuerat resupinū scuto tegentes: balistis quas etiā ipsi habebāt in hostem uersis:scuta duo sagittis hostiū pretenderunt:Exortoq; romanoꝶ clamore:minas inter & multa quæ imittebant tela taciti sunt delapsi. Qui uero nauigantes insequi ꝓperauerant:cymba i subiectam turri naualium glaream impacta:desides substiterunt. At pedibus equisq; insecuti:licet primo frustrati essent conatu: nequaq̄ insequi destiterunt: sed aliis item semitis qua se flectit amnis requisitis contumeliosissimas ubicunq; exaudiri potuerunt uoces in pontificem clamauere. Quod tamen spei retrahendi pontificis principio habuissent qui pernitiore cursu præcesserant:ad anfractum quem porti dicunt in portuensis agri ripa expectantes:scalinum piscatorium forte oblatum:expeditis iuuenibus compleuerunt:eosq; in ostiensem ripam:quæ est e regione traiicientes:iusserunt loca uirgultis biblisq; obsita insidere. Ut si forte pontifex scalino in tiberi uiso: armatis hostibus confercto:& ripam portuensem multitudine innumera tectam cernens:terrestri & breuiuscula ostiam uersus uia in qua nullus appareret hostis extendens iret fugiens caperetur. Die interim ad uesperam declinante:qui pontificis scaphæ obsistebat uentus remisit: & mari cedente tiberis rapidior defluebat. Stans igitur altiuscula puppi ualentinus:hostes primus omnium & inimicum conspicatus scalinum remiges hortatur: præmia spondet a pontifice ingentia:gloriam memorat quæ obscurissimo natos loco & genus honestabit suum :qui romanum pontificem sanctum uirum faucibus canum eripuerint.q̄ omnes hactenus sanctissimi patris merito & miraculo:per spiculorum imbres:per uolantia undique tela:per adactas cominus pectori lanceas illesi transiuerint: memorat. Scapha interim concitatius delabens:hostili appropinquat scalino. Videres romanos ad scaphæ cōspectum per amnis ripas furentes:partim uoce & iactatis in aera brachiis minitabundos:partim multa ualentino & remigibus:si pontificem traderent pollicentes:partim spicula:lapides:tela: eminus iacientes. Tunc qui scalinum armati insederant:proram medio amnis cursu obiicientes:spicula & ipsi cōtorquēt lāceas quaqua

uersum q̃ possunt longe exerunt ut nullus appareat securus remigi cursus: quin utrobiq;
præterlapsurus uiscera transfigatur. In eã adductus difficultatẽ Valentinus: impetẽdũ
hostilem scalinum proram prora: armis arma uociferat collidenda: lanceas subitos solda
nus aliũq; stãtes quattuor: scuta duo: tres balistas sedẽtes expediunt: & medio ipse amnis
cursu furibundus ruens ualentinus: hostium proram petere contendebat. Tum roma-
ni carioso & putrido ut postea dixerũt diffisi scalino: ac demissæ desup rapido aquæ cur
su remisq; ualide impulsis fortiter irruentis scafæ impetu: mergi timentes: cursu deflexe-
Euasit eugenius. runt: & securum ualentino sine contentione transitum permiserũt. Exorto exinde uecto
rum pontificis clamore: alacritate pleno: sedens ipse tunc primo qui orationi institutisq;
erga deum officiis ad eã horam iacẽs: & magna itineris parte tacitus uacasset quo gesta
esset modo omnia repetebat. Et laudatis pro uirtute omnibus: multaq; pollicitus: turrim
adlabitur ostiensem. Ad triremem uero uitelli delatus: ciuitatis uetulæ portum nocte il-
la petere decreuerat: Sed uento qui portum quindecim clauserat dies etiam perflãte: per
noctem in ancoris moratus: curiæ speciem reppent improuisam. Omnes nãq; curiales
quos instantibus territos periculis urbe diximus migrasse: proceloso mari nauigatione
prohibiti apud hostiam uel in quibus aduenerãt nauibus medio tiberi: supra fauces trã
quillam nauigandi tempestatem in ancoris expectabant. Reuersis in urbem qui ponti-
ficem insecuti fuerant romanis: & si in curiales perpaucos ẽ grassatum: ciues tamen inuẽ
ti sunt plurimi quibus perhumane fuerit cura: partim attonitos latebris tegere: partim so
ciatos urbe securos educere: partim prædonum eripere manibus: partim depositas diui
tias conseruare. Ne tamen ea in pontificem romanorum impietas impunis fuit. Nã qui
in adriani molem se recæperant curiales: præsertim pontificis domestici: iactis noctu
Baldasar offidanus. interdiuq; bombardis: usq; ad radices capitolii populum agitarunt. Et baldasar offida-
nus præsidii arcis præfectus per pontem traiani subiectum impetu in urbẽ facto omnia
circunstantia ferro igniq; uastauit: peditibusq; scafa tiberim traductis: cum prædam ca-
ptiuosq; ex urbe sæpenumero abduxisset omnia latrocinius infestauit. Micheletus uero
laurẽtius & leo sphortia: qui: ut diximus: urbis rebellione audita: castris a tibure motis ad
urbem redeuntes portã cæperũt appiam: apud cæleberrimam diui pauli basilicã castra
Fugit piccininus sphornam ut resistere possit. metati: latium prædabantur. Sed cum fortebraccius urbis rebellione audita: indutias cũ
romanis fecisset: & ad piccininum se cõtulisset: apud Viterbium: ut diximus: habentem
Sphortiani etiam porta appia romanis reddita: per pontesq; transtiberinæ regionis abire
permissi: ad sphortiam contenderunt: tempus in agro tuscanensi quoad illi aduenissent
de industria ducentem: coniunctus piccinino fortebraccius: laceratum publice probris
sphortiam uidebatur horis singulis aggressurus. Id sphortia exploratum habẽs: qua die
suos ab urbe in castra uenturos sciebat: masio fesulano ecclesiæ militanti: ex uiterbio
cum auxiliaribus prouincialium copiis accito: nocte cõcubia mouit: & acie structa brac
cianos inuadere contendebat. Sed piccininus: quãprimum leuis armaturæ præmissos a
srphoria milites prospexit: prælium detractans stadiis triginta præceps retrocessit. In
eius tabernacula delatus sphortia: cum per horam constitisset collem ad stadia decem
proximum occupauit: q; eo itinere braccianos constabat ituros si Romam petere uolu-
issent. Plærosque dies quæ cæperant legiones loca cum tenerent: Philippi ducis inter-
nuncii rem summa diligentia componere satagebant: transactumque propemodum

credebant omnes:cum sphortia compertum habens fortebraccium inaniter iactabun-
dum: obsoleto digna de se dicere: ira accensus militibusque ad concionem uocatis: hu-
iuscemodi uerba fecit. Ventos ego commilitones impetuose furentes: uoracissimos Cōcio milita
ignes exposita conflagrantes omnia: sternentes subiecta quæque alueo dirupto effusos ris sphortiæ
torrentes: sæpenumero uidi: impetu & insania quandoq; demissa mitescere: nullumque
aut uidi aut a peritis rerum audiui bestiarum genus gigni: quod non aliquando feritate
deposita mansuescat. Soli sunt bracciani ætate nostra: quorum superbia immane in illis
monstrum accessu temporis augeatur. Id uero malum: quæ peperit etiam aluit aliena
pusillanimitas omnium quibuscum hactenus res illis fuit: dum famam attendunt: qua
bracciani plura q̃ armis hactenus euerterunt. Soli sumus milites: quibus nec braccia-
norum laruæ incussere terrorem: nec uani rumores nubem oculis obduxere. Potuistis
me puero duce sternentem omnia braccium: a quo capite & fonte hi omnes fluxerunt
apud aquilam aprutiorum ciuitatem ad internitionem delere. Cuius facinoris gloria ef-
fectum est: ut nos tota italia ad unum omnes capitali odio persequantur. Et postq̃ armis
superare nequeunt: dolo & insidiis artibus sibi natura insitis ad nostrum interitum utan-
tur: se hectorem & achillem singuli iactitant. Vos lenones ganconesque: & infimos ho-
minum dicunt: obloquuntur. Deum testor immortalem: si uester adest consensus: si eā
pugnandi promptitudinem promittitis: qua semper hactenus congredi ausos quoscūq;
obtriuimus: me insequenti die prima luce collatis signis pugnandi copiam braccianis
facturum: & siue nostrum impetum substinebunt: siue insequentibus terga dabunt: nō
prius cedendo desistam q̃ ostendam uniuersæ italiæ: braccianos fraude hactenus: falla-
ciis iactantiaq;: & nullis uiribus aut uirtute aliqua fretos: ad id famæ & nominis peruenis-
se. Memineritis uero in primis me qui hactenus pro gloria uictoriaq; cum cæteris de-
certauerim: cum hoc latronum cetu de uita & fortunis omnibus in certamen uenisse. Di-
ci nequit quanta militum alacritate oratio excepta est: & inconditus e uestigio maximus-
q; sublatus est clamor: quem proxima montium iuga & siluæ saltusq; reddidere maiorē
Postera die sub lucis exortum sphortia legione educta in hostē ferri cœpit. Bracciani ue-
ro perterriti tam præcipiti secessere tumultu: ut equorum lora plurimi male herentia suc- Fugit picini
ciserint. Delatus ex ea fuga uetrallam piccininus: metatur castra pro oppidi ripa: & ne p- nus sphortiā
exiguus portæ aditus maiore hostium ui ingruente: recipientem sese intra munitiones re-
moraretur legionem: circundatum oppido murum: plærisq; perforat in locis: subsecu-
tus e uestigio sphortia: cum uetrallam applicuisset: ad eam partem in qua patentis uide-
rat cāpos præaltū: ut est ꝓuintiæ natura: i planitie offendit riuū: qui lōgissimo ductus tra-
ctu suā a propinqua hostiū legione dirimeret. Constitere i equis armatæ acies: & paruo
disiuncti spatio duces militesq; sese utrinque ut erant cataphractis phalerisq; isignes ho-
stibus ostentarunt. Dumque secum sphortia de re gerenda consilium capit: riuum ne
aggere complendum i longiore ambitu uada foret requirendum: confecti mœrore Phi-
lippi ducis oratores: tam multa illum supplices orauere: ut in paucos petitas dies concef-
sent indutias. Eo autē i prima collis statiua redeūte: bracciani romā uersus profecti: traie- De iduciis.
cto p pōtē miluiū tiberi: plæraq; de sabinis castella diripuere: & mallianū sabinæ regionis
oppidū: quod sphortiæ ad eā paruerat diē oppidanoꝝ pfidia recepūt. Sphortia etiā ꝙpri-
mū braccianos ab iduciis discessisse uidit: mōtem faliscū iterū prexit obsidere. Malliano

potitus piccininus octriculũ obsidebat oppidũ sphortiæ præsidio firmatũ:quod cũ ægre
sub stētari renũciatũ eēt:sphortia a mōte salisco mouēs:binis ad id castris puenit. Cum
accessu explorato bracciani:maiore q̃ unq̃ antea trepidatiōe sese i maliani suburbia rece
perunt. Pōtifice autē maioriq; prælatorum & curialium parte securis ac propemodum
libertati redditis:solus uenetiarum cardinalis ferreis uictus cōpedibus:in custodia asser
uabatur::ægre magis ferēs impurissimas perditorũ hominum in pōtificē uoces q̃ carce
ris & cōpēdũ qua cruciabatur molestiā. Trāquillo ad aurorā mari pontifex e tiberi sol
uens magno curialium comitante cœtu in ciuitatis uetulæ centuncellensem portũ se re
cæperat. Eo appulsus alios itē repperit qui urbe exiuerant curiales. Sed maris tempestati
bus remorati nequiuerāt nauigare:moratusq; in ciuitate uetula dies duos: epistolas de
sua liberatione ad uniuersos christiani nominis pricipes dedit:& triremē florētinorum
tũc expeditā cōscendens:trirememq; uitellii dignioribus onerās prælatis:biremibus par
uis: quas uocant sagittiuas octo:curialibus etiam minoribus plenis cōsecutis nauigans
quarto postq̃ a ciuitate uetula soluerat die:trāquillo mari lætus portum intrauit pisanũ
Volās iterea tantæ rei fama multos florentiā præ tergressos:& per uaria ætruriæ loca di
spersos curiales exciuit pisas. Et i primis cardinalē sancti sixti qui dudum pœnitētia du
ctus & in gratiam cũ pontifice reuersus senas se cōtulerat romā si per uarias licuisset pro
uiciarũ agitationes petiturus:florentini uero quos longa ducis Mediolani bella dudũ
pecuniis exhauserāt in magnā lucri spem adducti:simulq; quod rei suæ affectum pon
tificē cōmunis inimici manibus ereptũ uiderēt exultantes:maximis illũ exquisitissimisq;
ut est eius populi igeniũ cōsuetudoq; pōpæ apparatibus:ad diē uigiliæ nataliorq; diui Io
ānis baptistæ: qui apud ipsos est solēnissimus:Florētiam perduxerunt. At in romandio
la dũ uenetorũ copiæ militātes ecclesiæ:a quibus oppidũ persicetum fuerat recuperatum
recæpto plumario & bazano cōtra oliuetũ agri bononiensis oppidum castra essent meta
tæ:Baptista canitulus quē aduentus pōtificis florētiam terruisset:populi bononiensis fu
rorem timens:qui ut frumenta in agris matura amitteret nullo uidebatur passurus mo
do adnisus est fraude sibi præsidiũ cōparare. Oratores nāq; florentiam mitti curans iniũ
xit:ut cũ de aduentu & salute pontificis congratulati essent:multa de gasparis germani
retentione: & equitum direptione:plurima de uenetorum iniuriis quererentur:ad extre
mũq; orarent:ut bononiam uellet pontifex recipere a bononiensibus qui sibi illam & ec
clesiæ a uenetorum ducisq; mediolani armis:magno cũ rerũ discrimine seruauisset:præ
latos mitteret illā recæpturos: Agrũq; interea uastari a uenetorum stipendiis prohiberet
Victus falsa & subdola supplicũ humilitate pōnfex:mittēs Bartholomeũ spalatensem
archiepiscopũ:bononiæ gubernatorem mandauit:ut pace bononiensibus data:Gattam
brandolinumq; curaret ab iniuriis temperare. Dũ tamen florentiæ certum pontifex re
bononiæ exitum:quibuscũq; poterat modis quæreret:Baptista rem uariis ducebat arti
bus quandoq; oblatos renuens gubernatores. & alios petens quicunq; uiderentur ine
ptiores:quandoq; gasparis germani respuens oblatam cum tarantasiensi: & truno per
mutationem: sine damni equitum restauratione:quam pro æris magnitudine faceret
impossibilem:quousq; frumenta:ligna stramenta & quæcunq; belli usibus duceret ne
cessaria. Bononiam affatim importarentur:& dux Mediolani promissas sibi copias
immisisset. Nec tamen interim pontifex Veneti & Florentini rem negligebant sua

F. cardinalis uenetiarum in uinculis.

Eugenius liberatum peruenit.

Eugenius honorificentissime Florentiā uenit.

sed copias in romandiola q̄ poterant ingentes cogebant. Hincq; petrum iam paulum ue
neti cum mille equitibus peditibus ducentis: guerrerium martianensem cum trecentis
equitibus: & cū toridē cæsarē martinengum: suis guidantonio mā fredo gattæ & brādeli
no ac tadeo estensi adiunxerunt: Pōtifex uero quas habebat reliquias copiaꝝ ad eqtes
trecētos: totidēq; pedites misit sub recanatēsi epīscopo: exarchatus rauēnatis: romādiolæ
ac bononiæ si recuperarent gubernatori designato: florētini autē tollentinatē unicū sibi
ducē: qui omnibus auctoritate pōtificis sub recanatēsi foret superior mittere ꝓmiserunt
Profectū ad legionē prouinciāq; suscipiēdā recanatensē episcopū canituli nullo sibi pa-
cto gubernatorē dari passuros se profitebantur: & alterꝝ subrogari postulantes: rem duce
bant arte pristina expectātes piccininū quē breui itelligerēt affuturꝝ. Nā postq̄ sphortia
piccininusq; apud mallianū sabinoꝝ unus: ad ocriculū alter: ut supra docuimus: cōsede
rant: Sphortia a philippo mediolanēsiū duce ꝑsuasus: memorātē si piccininū deleret: & Callide.
uictos simul & uictorē i pōtificis liberoꝝq; populoꝝ potestate futuros: idutiaꝝ i sex mē
ses fœdera pōnfice inscio ꝑcusserūt. Profectiq; ab otriculo ductores sphortia tudertum
petēs legionē dimiserat i hiberna: fortebraccius romam accitus expugnaturis adriani
molis arcē romanis auxiliū allaturus: i suburbio diui petri cōsederat. piccininus traie-
cto ad oppidū sepulchri appenino ꝑ forliuiēses cesenatēsesq; septimis castris lugū: deide
imolā se cōtulerat: eqtes ad duo milia quos dux mediolani dudum sub arasmino triulrio
ibidē habuerat: suis copiis adiuncturus. Ingressus fauētina uia romādiolā recanatensis
episcopus: cū bononiēses se admittēdo duros obstinatosq; itellexisset: armis illos & bello
parauit iuadere. Venetoꝝ itaq; copiis ad oppidū bolognesiū: quod arcis beneficio pridē
receperat cōgregatis: tollentinatē expectare cōstituit. Cū autē florētini nō prius illū ex ar
retino & cortonēsi agro emittere statuissent: q̄ piccininū copias apenninū traiecisse co-
gnoscerēt: prior imolā piccininus: q̄ tollētinas bolognesiū ꝑuenit. Cōstabat autē piccini-
ni copias in exhausta cōmeatu imola ali nō posse: nisi ex cōtinēti agro bononiēsi annona
dietim fuisset iportata. Hinc itellēsis gubernator uenetoꝝq; legati: a pōtifice & sotiis po
pulis iussi a prælus etiā leuibus abstinēdū: duces singulos admonebāt. quousq; aduenis-
set tollētinas: cuius ductu & copiaꝝ robore adiuti: aut collatis possent signis securi decer
tare: aut hostē frumētatione pabulationibusq; itercludere. Piccininus interea de aduētu
tollentinatis certior factus: ānonæ iopiā qua se cōfectū iri itelligeret: si bellū hostes sine di
micatione ducerēt: cōsiderās: simulq; ꝓspiciens imolā q̄ primū recederet futurā i hostiū
potestatē: Bonon ēses uero hostis uictoriā secuturos: fortunā tēptare cōstituit. Castra ec
clesiastici: ut quenq; sors tulerat: nullis circūdata munitionibus circa bolognesiū posuerāt
nulloq; ducti iperio assueuerāt: ut quenq; libido raperet aut necessitas ipelleret: hostē la-
cessere: frumentatum ire: uel calones educere pabulatum: Piccininus uero suos suburbio
imolensi fossa circundato continebat. Riuus stadia quatuor ab imola diui lazari uocant
æmiliam interscecat uiam: in qua recta & romanis quondam opibus strata Bolognesium
ætate nostra quinis ab imola passuum millibus: est conditum: Eumq; riuum altiori q̄ in-
ter castigatos leniter colles appareat fundo depressum: densissime uestiunt uepres: ut de-
xtra leuaq; proximis uiæ partibus: nullo nisi quo emilia lateritio iungitur ponte uadetur
loco. Qua uero ad imolam pons pertinet in perpetuam planitiem: uatreni fluminis al-
ueus ad sinistrā excipit: cum ad dexterā colles iminent sinuosi. Itaq; piccininus imissos

ex ſuis qui hoſtē laceſſerent iubebat retrocedere fugientes:ut inſecutus hoſtis cerneret
pontem nullis obicibus cōmuniri. Ipſe collem tranſ riuum eminentiorem:ad pinum uo
cāt: unde i hoſtiū caſtra deſpectus eēt:cū paucis inſidēs ſpeculabaẽ:quo hoſtes laceſſiti
ordine inſequerētur: continuoq; copias ea ratione paratas habebat:ut etiam ſine claſſico
ſtructa acie poſſet educere. Prælijs tamē leuibus quādoq; cōmiſſis:& ſi ſuos uidit inferio
res:nullas eduxit ſubſidio turmas:ut uictoria pellecti hoſtes aſſueſcerēt irruere puoca-
ti. Nōnullis uero hoſtiū ſingulo itercæptis prælio didicit:tāta eccleſiaſticos inter ſe duces
ardere iuidia:ut nullā eēnt oppreſſis opē mutuā allaturi. Aduētu itaq; tollētinatis cōperto
prius q̄ hoſtes meliorē acciperēt diſciplinā maturādū ratus:poſtera die ſinuoſo i collnū
q æmiliā ſupereminēt receſſu equitatū locauit:pedites uero ſupra pōtē ueprium curauit
ceſpitibus delitēſcere:& turmis duabus quæ caſtra hoſtiū in ſolis ortu iuaderēt: præmiſ
ſis ipſe cū tribus alijs medio:quod pōtē caſtraq; hoſtiū interiacet ſpatio:apud ſerrā bolo
gnēſii uicū ea oſtētatione i cāpis expectauit:ut ſpeciē præ ſe ferret eductæ legionis & pu
gnādi copiā faciētis. Aegerat ueſperi aduenies tollentinas eū gubernatore ducibuſq; ut
quod promiſſū ſibi fuerat eqtū ſub gubernatore magiſter præconis uoce declararetur:
ediceretur q;:uti oēs dicto parerēt ſuo: Sed cū uiuellēſis gubernator audaciſſimus uir il-
lud ambiret in oēs iperiū:pares iter ſe duces:faciliter diſcordes & ſuperiorū mandatis cō
tumaces reddidit. Et primo qui tūc habitus ē ſuperinde cōuētu rē perēdinatus:tollētina-
ti:ut ſuorū diſponeret metatiōi figēdiſq; tētorijs:reſpōdit. Cætera tēpore debito curæ ſibi
futura pollicitus:parūq; abfuit:quin rei idignitate permotus ille:qua uia aduenerat reme-
aret. His ſermonibus in multā productis noctē:oēs magis q̄ unq̄ antea dubij tētoria re-
petierūt. Gatta ad gallicinū magnā ſuorū partē pabulatoribus & oppidanis uindemiam
facturis præſidio caſtris eduxit. Itaq; poſtero die q fuit kalēdarū ſeptēbris ſecūdus:exor
tu ſolis guidantonius māfredus ab exploratoribus q caſtra hoſtiū noctu obſeruaturi fu
erant miſſi factus certior:hoſtiū eqtes ad ſexcētos ſerrā uicū bologneſii aduenīſſe:Petro
iāpaulo:clā uocato:& utriuſq; militibus arma expedire iuſſis:nō prius ambo equos aſcē
dere potuerūt:q̄ hoſtes magno incurſare ipetu cōſpexerūt. Q ui i eos cū paucis delati co
hortes iuſſerūt lituo in præliū cōuocari. Hoſtibus uero prout a piccinino iuſſi fuerāt ſi-
mulato p uices timori audaciā imiſcētibus:& fuga quādoq; tēperātibus:uaria cōmitte-
bātur prælia:ut q fugiētes ſuorū partē amiſerāt audaci quādoq; reſiſtētes uultu urſinum
fauentinūq; morarētur ferociter irruētes. Sēſimq; factū ē ut duarū quæ caſtra eccleſia-
ſticorū ipetiuerāt turmarū dimidia militū parte itercæpta:reliq inſequētibus urſini & fa
uētini militibus imixti ad piccinini copias ſe reciperēt:Eū autē pedē ex iduſtria referentē
urſinus & fauentinus reſtitutis ordinibus inſecuti:acriter inſtabāt. At piccininus quē pa
tulis i cāpis maior ſupatura eēt hoſtiū potētia:in uiā æmiliā ſe recipiēs:cliuo q ad pōtē la-
teritiū ducit:in quo quaterni aut ſeni ſolū pugnare poterāt ſe tuebaẽ:et fortes utrobiq; mi
lites acriter pugnabāt:tūc exciti caſtris eccleſiaſtici milites pugnātiū uocibus ac ſtrepitu
& equorum qui ad urſini fauentiniq; tentoria captiui ducebantur iuidia accēſi:ſine ordi
ne armati inermeſq; accurrerūt. Tolētinas autē caſtra deſeri:milites ſine ordine:ut quēq;
caſus iueniſſet i hoſtē uidēs irruere iermis equū cōſcēdēs ſuos ſeq iuſſit armatos: & i par
te cliui iſima pugnātes eccleſiaſticos offēdēs:ut pōte hoſtē diſturbarēt ab illis uero trāſ
greſſu abſtinerēt hortatus i ſūmā cliui ptē ē reuerſus. Dūq; ibi arma iducerētur: Vrſinum

fauentinūq; & alios:qui accurrerant omnes:pontem ui superatum transiuisse conspica-
tus:de exercitu ecclesiastico: nisi otius illi pedem referrent actū esse exclamauit: & filiis
q circūstabant christoforo ioanne & balduino iussis ut cliuo abstinerent:seq; cū cohor-
tibus expectarent:cum turmis ipse quatuor descendens:eo consilio pontem transiuit: ut
cæteros aut reuocare illæsos:aut si dicto segnius parerent:suorū consulere saluti. Caleni-
bus interea reductis:gatta brandolinusq; accurrētes ursino & fauentino opem attulerāt:
pariter guerrerius:pariter estensis cæsarq; fecerunt: Deiectus pōte præceps piccininus i-
sidias: quas struxerat:& uaframenti immemor: suos omnes otius conuocarat: & intra
imolæ suburbia se recipiens:tolli impedimenta legionēq; in profectionē iusserat expedi-
ri:ut si maior ab hoste uis pararetur:& partem copiarum:ut cœperat pugnando amitte-
ret: prius reliquam posset saluam educere:q̄ hostes duplicato numero supiores accessu
uictoriæ elati uictū fugatūq; obsiderent:i exahusta cōmeatibus ciuitate. Hostibus uero
minori q̄ cœpisset ardore instantibus:animos reassūpsit:& ad pristina cōuersus uaframē
ta in uatreni fluminis alueum:cū legione reuersus peditatum oēm p collis ꝓximi sinum
superiorem riui partem ponti supeminentem occupare:& inde in hostiū præsidia: si qua
ad pontem essent relicta pugnare curauit:ut turmas hostiles etiam in planitie pugnātes
a tergo terrerent redderentq; tollentinatum ad cliuum relictorū subsidio destitutas. Per
paucos item equites circūactis collibus noto:qd̄ ꝓuiderat:riui uado transeuntes: sese ho-
stibus a longe iussit ostendere:ut deterrita in sūmo cliuo dimissa ipsi etiam præsidia distine-
rent. Inde cōglobatis quas habebat duodeuiginti turmis:selectum parte dimidiata to-
bur hosti opposuit temere iruenti:& cum reliquis præsidio futuris:tam ꝓpinqua secu-
tus è acie:ut unico simul omnes cōgressu apparerent:crispato agmine pugnaturos. Tollē
tinas interim imixtos in alueo hostibus ecclesiasticos:primo aduentu uoce: & gestu ipso
adiutos:circumeundo singulos clam hortatur:prælium dirimant: pedetentim secedant:
nec exercitum quem apud bolognesium uidissēt: sibi præsidio sperarēt futurum:cū par-
tem ipse minimam adueniens prælio intentatam offēderit:reliqui totam a bolognesio ad
pontem emiliam complerent uiam:fugientem si coget necessitas impedimento potius q̄
pugnantibus subsidio affuturi. Clamor inde a tergo exoritur:hostem de insidiis circūdu
ctum:cliuo ecclesiasticos disturbasse:pōtem occupasse: & pugnantes i alueo nisi præsto
sibi consulant undiq; inuasurum. Ea territi uoce fauentinus ursinus:gatta : brandolinus:
guerrerius:cæsar estensis:tollentinatem tarde cœperant exaudire. Cum subito totius legi
onis confertissimo robore piccininus urgens: in fugam pēdētes:nullaq; ad tergum subsi Fœda ac ma
diaria munitos acie disturbat:dissipat:palantes agit. Q ui uero pōti occupādo a piccini- gna clades
no fuerāt præmissi pedites: hostē ex alto in fugā cōuersum:suos uictores esse conspicati: socii nomis
pontem tūc primo occupārūt:& ad eā partem fugiētes præcluso aditu itercipiūt:pauci etiā apud imolā
quos collibus circūactos riuum diximus trāsiuisse:de suorum uictoria per hostium fu-
gam certiores facti obuiam cōtenderūt:& nicolai filios loco cessisse intuentes: cliuū ipsi
fugientibus plenum cœperunt. Solus ex omni ductorum turba fauentinus:per pontem
qua uenerat emilia uia sese recepit in castra: & suis subsequi iussis:fauentiam aduolauit.
Gatta & brandolinus ancipiti certamine:cum sparsa acies esset:& multis locis marte ua-
rio pugnaretᷓ :paucis admodū comitātibus prælio excedētes:p notā dudū planitiē sola-
tolū:agri imolēsis castellū:inde fauētiā sese cōtulerūt: Vrsinus:estēsis:guerrerius:& cæ-

sar pugnãtes capti sũt. Tollẽtinas uero dũ põtẽ repetens illũ a peditatu hostiũ uidit ob-
tineri: in alueum præceps reuersus & hosti omnia sternẽs obuius militare sagulũ: quod
esset in signi notissimum abiecit: & imam riui partem æmiliæ subiectam equo i fundum
præcipitanter: acto superare adnisus: ad mediã ripam: q difficili atque arduo erat ascẽ
su equo substernitur in riuum reuoluto. Timore tamen uires atq ingenium excitãte: se
attollens per cauum riui fundum fugere pedibus cõtendebat. Sed dum armorum põde-
re & simul ætate grauis radicibus stipitũ intricatas scrobes tardiore peruaderet gressu:
a peditibus ueprium riuiq latebras uestigãtibus: pro abiecto extra hitur milite: & detra-
cta casside recognitus: multa illis si se fecissent saluum pollicitus: ad piccininũ arasminũ-
q triulnum est pductus. Capti fuerunt eo prælio equites ad tria milia & quingentos: pe-
dites mille & ut i eiusmodi ætatis nostræ rei militaris ludicro atq umbra euenire solet: in
terfecti sunt quatuor: uix triginta leuiter uulnerati: psecutus uictoriam piccininus: suos
ut fugiẽtes quaquauersum hostes persequãtur hortatur: & in hostiũ tẽtoria delatus: cõ-
perit primos trans riuũ missos: aliosq leuis armaturæ milites illa diripuisse: guberna-
torẽq cũ gatta & brãdolino dimissis in bolognesio peditibus cẽtum: sese subita fuga fa-
Antonius pisanus Ferẽtinũ — uẽtiã cõtulisse. Dũ hæc in romandiola magno cũ rerum ecclesiæ damno gerũtur: anto-
nius pisanus in campania & maritima: quas regiões magna ex parte occupauerat: gras-
sabatur: & ferentinum: quæ unica ciuitas solide in fide perstiterat: longa fatigatam ob-
sidione calẽdis septẽbribus receperat. Inde contra ptholemeũ sublacẽsem ducẽs triulia-
nũ ui captum diripuit: & abbatiæ sublacẽsis loca ptholemeo tunc parẽtia: icursionibus
agitauit. Demumq pace inter ipsos composita triulianum: qđ p illam ptholemeo resti-
tuisset fraude iterum recepit: sexq oppidanorum turri præcipitatis: cõtra honoratum &
iacobum gaietaneos: arma cõuertit. Et frusinone uerulisq bello agitatis asperrimo: tribu
ta inde & omni ex prouincia exegit: quãta incolæ rerum inopes coacti cõferre potuerũt.
Fractis: ut ostendimus: aliena magis culpa: q̃ ppria uirtute fœlici ausu: pontificis & socio
Bononia saluat florẽnã — rum populoꝝ copiis: piccinino facillimum fuit: florentinã rempu. euertere trepidantem:
& nullis firmatam copiis præter q̃ fuga ereptorum tollentinatis filiorum: quibus uix qn-
genti equites salui erant. Sed dũ bononiẽsibus morẽ gerere: uel potius ut multi existima-
runt rem bononiensẽ ea rõe adnisus ẽ firmare: ut eã ciuitatẽ bello maxime opportunã ha
beret expeditã: cõsecutis in dies factũ ẽ causis: ut prius uictoriæ ipsius hasta refrixerit: q̃
bolognesio: sãcti petri: pulmatio & bazano receptis: frãcum oppidũ expugnare potuerit.
Cõsũpta nãq i ea obsidione p cõtinuos autũni imbres simul cũ tpe equoꝝ ipdimẽtoꝝq
parte nõ minima: repetiit lõbardiam. Q uo i tpe res põtificis sociorũq populoꝝ ubiq ẽ
F. Sphortia — cœptum fieri meliores. Franciscus nãq sfortia simul ac piccinini uictoriã tepescere intel-
lexit: cœptis dudum pponi fœderis cõditionibus animũ intẽdebat. Fortebraccius autẽ
quas tenebat i ducatu spoletano ciuitatibus & oppidis a Sfortia timẽs relictis sine: præsi-
dio romanis assisium cũ turmis omnibus se cõtulerat. Nõ parua item rebus põtificis so-
Cosmus & laurẽtius exules i patriã reuertitur — ciorũq populoꝝ accessio fuit: cosmi & laurẽtii mediciõꝝ i patriã reuocatio. Hi anno uix
dũ elapso florentia p inuidiã pulsi: uenetiis quo fuerãt relegati: sũma cõmorati modestia
nicolao donato uexillifero & collegis: q p id temporis sũmum magistratũ in ciuitate ob-
tinebãt. sibi amicissimis freti: clã egerũt: ut de reditu suo ad populũ referret. Sed cũ i ses-
sa: & tũc flagrãte iuidia ciuitate: id fieri usitato & ueteri more ciuitatis: & legibus impos-

fibile esset uisũ : uicit tantorũ ciuium gratia : ut posthabitis legibus: uexillifer & collegæ
singulos ex ciuibus : quos nouerant fautores redderẽt attentos: & pallatio militibus : ar-
mis cibariisq;:in aliquot dies munito:oẽm in se legũ potentiam assumerent : restituendis
in patriam ciuibus benemerentibus de populo florentino:quorum diuitias summus pri-
natosq;:quas in europã cuipiam esse audiuerimus æquiparandas:nulla ex parte ingenii-
bus illorum uirtutibus maiores eẽ:cõstãs apud graues quosq; italicos fama erat. Eos in
pallatio apparatus fieri:aduersæ factionis prĩcipes exploratum habentes:Rainaldus al- Rainaldus albitius
bitius equestris ordinis: rodulfus perutius : & nicolaus barbadorus:suos ĩ armis ingentẽ
ciuium:& plæbis numerum habuere.Et nisi pontifex auctoritate precibusq; ĩtercessisset
maximo dãno:sed peiore exemplo:ciuili certamine cædes : incẽdiaq; plurima fuissẽt cõ-
missa.Die uero diuoꝝ cosmatis & damiani natiuitate festa:accito in publicã pallatii are
am p cãpanã ex uetusto:sed fere antiquato ciuitatis more:uniuersali qđ parlamẽtum uo
cant:populi cõcilio creati ciues trecenti:q sũmã rerum oium potestatẽ sine ꝓuocatione
haberent:de reditu cosmi:auerardi & laurẽtii medicioꝝ:ac angeli acciaioli equestris or-
dinis.Deq; exilio Rainaldi:rodulfi:& nicolai:aliorũq; ciuium circiter qnquaginta:legẽ
tulerunt.Et noui in magistratibus suffecti sunt ciues:q rebus ecclesiæ uenetorũq; cõsẽsu
maximo studuerũt. Perbello etiam iisdem diebus dolo: romanos põtifici rebelles ludifi-
cauerat baldasar offidanus: Miles etenim hispanus nomine riccius:acri & subdolo uir-
ingenio campania profugus:romam cũ latronum turma accedens:stipendia petierat pe
destria. Cũq; minor q̃ peteret cõditio a ciuibus offerreť:idignatus cõstituit:dolo sumere
ultionem. Arcẽ inquit urbis thesauro ut scitis refectissimã:qđ tantopere anhellatis ciues
romani: tradere uobis confido: si munera tanto facinore digna me consequi posse intel-
ligam. Cũ igitur ciuitate illũ donare:magistratu etiam septẽuirali : q apud eos tunc esset
maximus ornare:& perpetuum insuper cẽturionẽ habere promisissent. Cõstitutis utrin-
q; signis quibus arce capta ciuitatis primarii acciti accurrerent:fugã riccius simulauit:&
in arcem aduolans : baldasarem aduentus sui causã e uestigio docuit:futurũ si sibi audi-
uerit:ut romanoꝝ potẽtiores:q præsentẽ cuperent statũ: recipiẽdæ p fraudẽ arcis spe ad-
ductos in potestate haberet:urbẽq; p illos recuperaret:& camerarium carceribus libera-
ret. Cõsẽtiũt baldasar præsidesq;:quibus superioꝝ arcis partiũ cura a põtifice fuerat de-
mãdata:& dolũ procedere cupientissimi riccium intra promurale:cũ manipulo acceptũ
custodiæ munera p noctes & interdiu obire:quãdoq; in sũma mœnia pductũ sese ostẽ-
dere:& probris romanos lacessere permiserunt. Romanis etiam riccius nocturnas apud
põte habentibus excubias:ter quaterq; p noctẽ uoce tremula insusurrarat:& nutu gestu
q; interdiu significauerat : sese breui qđ fuerat pollicitus confecturũ. Die igitur quæ pa-
trando facinori uisa est accõmoda:baldasar quattuorq; illius decuriones:uincti riccio
& eius manipularibus permittuntur:cõpletur omni in parte arx eiulatibus quales subita
& improuisa perculsi clade edere consueuerũt. De sũma deq; infima turris mœnioꝝ : &
pmuralis parte exaudiunť uoces:arci ricciũ dominari. Dũq; romanos riccius tanti faci
noris expectationi intẽtos ripam tiberis & pontis repagula:uidet corona circũsistere fre-
quẽtissima:de mœnibus primo:tum de promurali: & tãq̃ moræ ipatiẽs:de parẽte ad põtẽ
porta romanos ciet:ut arcẽ recipiãt obtestať. Primi oium aduolãt Lelius magdalena &
ualerianus mutus: quoꝝ opem clæmẽtiãq; baldasar uinctus obuiam pductus:supplex

exorauit:ipsos ocius subsecuti quattuor ciues romani:riccium iter cõplexus hilarem:bal
dasarem uinctum conspicati:in pontem sunt reuersi:& conciues altiore cientes uoce de
arce actum baldasarem uinctum: romã tunc liberã insignis ricci beneficio clamauerũt
Quinque ex omni turba ciuitatis primores:post primos sex repagula prætereuecti:por
tam arcis intrepidi subierunt. Idemq; facere omnis parauerat multitudo: maioribus ut
cõstat rapinæ q̃ gloriæ stimulis agitata:ni sancti gaudentii ariminensis abbas:machina
mẽti duplicitatẽ:maiores simul q̃ qbus resisti posset itroduci copias ueritus:uetuisset:de
arce etenim superiore:cuius accuratam susceperat custodiam: rapidũ sulphureis bom
bardarum pulueribus ignem admouens:terribili concrepitu romanos præcipites attoni
tosq; compulit retrocedere:undecimq; qui processerant interceptis:cæteri intra urbẽ mœ
sti pauidiq; fugerunt. Tum multiplici i populo seditione exorta:qui rebellionis auctores
fuerãt migrare & camerariũ abducere intẽdebãt: sibi a coniũctis affinibusq; & amicis
captorũ ciuiũ timẽtes:quorũ uxores parẽtesq; & liberi ingens multitudo:castelli tumul
tu uixdum sopito:capitolii fores obsederãt:preces minasque lamentationibus mixtas fũ
dentes:& curã camerarii postulãtes sibi demãdari:q; ab eius salute suorum uitam liber
tatemq; intelligerent expectãdam: Tandemq; uariis a capitolio in arcem missis ultro ci
troq; nunciis uicerũt:quibus capti erãt cari:ut camerario per capitolii pallatium curæ &
custodiæ suæ dimisso: capti ciues a præfectis castello humane tractarẽt: quousq; apud
põtificem agi posset de permutatione:quam romani publice offerebãt. Per id temporis
Camerinorũ crudelitas — camertini exemplo fabrianẽsium:qui paulo ante clauellẽses uetustã in eius oppidi uica
riatu ecclesiæ familiã senes pueris mixtos ad numerũ duodeci:in basilica cathedrali cru
deliter interfecerũt:uaranẽses quinq; numero diuersis in locis una occiderũt hora: accla
mauerũtq; populi sub ecclesia libertatẽ. Lætatus romanorũ i arce captorũ nuncio ponti
fex: pmutatiõi quæ oblata erat accedere simulauit:& tropiẽsem episcopum quem supra
diximus:pacis conditiones cũ sphortia apud calcarellã firmasse:mittẽs tudertum apud
sphortiã instare iussit:ut quod ex fœdere deberet:in tanto ecclesiæ & nepotis sui rerũ di
scrimine præsidiũ afferret:eaq; promptitudinẽ deberet:si quid dedecoris superiori tẽpore
admisisset. Paruit sphortia:camerarioq; cuius desiderio prælatos curialesq; omnes angi
intelligeret liberãdo:cohortẽ immittere spopondit:q̃primũ pecunias recreãdis cõmilito
nibus pontifex dissoluisset. Tẽptatos interea ex tuderto romanorũ animos:tropiensis in
telligebat ad ecclesiã inclinatos. Qua de re cum pontificem fecisset certiorẽ: is cui falso:
& ut attollit indignos fortuna persuasũ esset: ea sola fœliciter successura:quæ recanatẽsis
gessisset episcopus:illum ab imolensi clade reuersum:cum ducatis sex mille tudertũ mi
Recipitur roma — sit:& ambos iussit episcopos:pari munus illud exequi potestate. Quos eã adducẽtes co
hortem romani transtiberina porta: sponte ac precario introduxerunt:quia tamen repẽ
Cardinalis uenetus uinculis libatur — tina huiusmodi deditio:tremiscenti romanos recanatẽsi:suspitiosa uideret: datã ipse por
tam cum cohorte seruauit:& ingressus urbem tropiensis:adducente populo capitolium
petiit: Tum camerario magna populi caterua comitãte ad castellũ deducto: captiui edu
cti:paxq; & plena præter spem ac multorum opinionem delictorum uenia romano po
pulo est concessa. Fretus animo urbis receptione & camerarii liberatione pontifex: aliã
ırẽ i spiritualibus ecclesiæ rebus bonã spem:fiduciãq; cõcepit: duobus romanæ ecclesiæ
cardinalibus:sanctæ crucis uno:& sancti petri ad uincula altero:quorum hic basilien∫i-

bus consedisset:ille demandata legatione summa integritate functus erat: Florentiam re-
dierat. Itaq; cũ rebus ecclesiæ tẽporalibus breui cõfirmandis:nullum fore existimaret
efficacius adminiculũ:q̃ si sphortiam solidioribus astringeret fœderibus:id summa cura
& sollicitudine enitebatur. Sed cũ uenetorũ oratores florẽtiniq; qbuscũ tractaret nego-
cium:licet cupientissimi essẽt perficere nequiuissent: id etiã tentari a nobis uoluit:q apud
calcarellam illũ i sententiã duxissemus. Itaq; ubi tudertũ accessimus:tãta cõmutatio icess-
sit:ut sphortia spretis ducis philippi pollicitationibus:quas frãciscus gallina & marcus
siccus oratores fecissent:Catabricam cõmilitonẽ:cui plurimũ fideret:nobiscũ florẽtiam
miserit:& breui i hæc fœdera sit cõsensũ:ut pontificis & ecclesiæ foret uexillifer: annosq;
duos equitũ trium milium:mille peditum stipendia mereret. Piceni insuper a sũmo põ-
tifice & cardinaliũ collegio:quoad uiueret marchio declaratus:in tuderto ac tuscanella
ad trienniũ: i firmana ciuitate: ppetuus cum stirpis masculinæ: & fratrum successionis
iure uicarius cõstitutus ẽ. Acto expresse ut cæteris decederet:quæ iuris ecclesiastici obti
neret. Formula huiusmodi perscripta:& partium sigillis obsignata: præcepit sphortiæ põ
tifex:ut fortebraccio bellum iferre pararet. Sed cũ pecuniæ illi tardius essẽt missæ: hiems
etiam per decẽbrem obstaret aspera:expediendo exercitui operam dare cœpit. Veniẽtẽ
interea ad christi natalem florẽtiam camerariũ comitãte episcopo recanatẽsi:qui illũ ab
urbe prosecutus fuerat:curiales & populus florẽtinus illũ deducẽtes maximis sunt hono
ribus prosecuti. Cumq; per ianuariũ a motibus esset qes:ioãna secũda regni: qd tũ appu-
liæ:tum appellãt siciliæ:regina:quæ omnia possedisset a silaceo freto terracinã usq;:& rea
te: ac troentũ sita:moriens maximas reliquit in rebus italiæ commotiones. Quibus cõ-
primẽdis cum pontifex romanus animũ intẽdisset: recanatẽsem episcopũ patriarcham
alexãdrinum creauit:& in ipso regno recuperãdisq; cãpaniæ & maritimæ oppidis: quæ
ad hostem defecerãt legatũ sedis apostolicæ declarauit. Fefellit uero pontificem opinio:
qui neapolitanos existimasset cõsideraturos: prout tamẽ eos reginæ obitu audito fecerat
præmonitos. regnũ siciliæ quod ad romanã spectat ecclesiã nulli subiiciẽdũ regi: nisi quẽ
ipse ex uetusto more cõstituisset:& romanæ ecclesiæ tributariũ declarasset. Qua enim
die ioanna a rebus ẽ humanis exempta:delecti sũt sexdecĩ ex regni proceribus & ciuita-
tis primoribus:quos appellauerũt cõsiliarios. Comes puloini. comes nolæ: comes casertæ.
ioãnes cicinellus:marinus bossa. ottinus caracziolus:& decem alii:a quibus testamẽtum
illius nomine:subornatis qui se notarios & testes subscriberẽt est cõfictũ. in eo multiplici
bus ad fidem cõparãdam cõpleto legatis:regni & bonorũ quotquot superessent hæredẽ
fecerũt Renatũ gloriosa oriũdum galliæ regum stirpe: cuius fratrẽ lodouicũ eodẽ anno
uita fũctum ioanna pridem adoptauerat. In legatorum uero parte ex reginæ thesauro:
quẽ centum & quinquaginta auri millia constat superasse:donauerũt seipsos neapolita-
ni millibus septuaginta:ciuitatis: ut uerba testamẽti dicebant usibus impẽdendis. Traxit
uero in seditionẽ:machinatio hæc testamẽtaria:regni populos proceresq;: Nam quos ua-
ria pro affectione spes dubios pendere: ultimãq; pontificis deliberationẽ expectare sua-
sisset:patefactus ad gallicos reges inclinatior neapolitanorũ affectus: suas unumquenq;
quibus pro illatis acceptisq; iniuriis ducerentur animorũ passiones: detegere fecit. Hinc
quæ diuersa principes populiq; studia sunt secuti. Primi omniũ dux sinuissæ: ioannes an-
tonius martianus: christoforus & rogerius gaietanei: quorum alter ꝓthonotarius: alter

Sphortia uexillifer ecclesiæ

Conditiones fœderis

Ioãna secũda moritur

Creatur patriarcha uitellensis

Renatus

erat regni magnus camerarius:franciscus pandonus: laureti comes:& antonius pisanus
cõfœderatione inita:ad regem alfonsum in siciliam miserunt:futurum polliciti:ut regno
cæleriter aduenıens potiretur: Aprutini uero econtra fœdus sponsiõe mutua percusserũt
illũ ꝓ domino accipiendum:qui a pontifice declaratus:& ab regni melioribus in regem
fuisset assumptus. Qui etiam reginæ iussu:cõtra principẽ tarentinum ioãnem antoniũ
ursinũ:pridem bellum gesserat asperrimũ : iacobus caudola dux bari identidẽ perseue-
rabat. Vnde factũ ẽ ut principe alfonsi regis præsidia implorãte:ioannem ille uintimilẽ
sem:cũ equitibus quadringẽtis e sicilia traduxerit:& minicutium aquilanũ a cõsilio nea-
politano dimissum: cũ septingentis:ac ardirionẽ carrariensem cum sexcentis equitibus
mercede cõscripserit.Regno tantis belli motibus cõflagrante:põtifici renunciarũt:quos
miserat oratores:neapolitanos unicũ exposcere Renatũ regẽ:& nullatenus adduci pos-
se:ut patriarchã uirũ:qd sibi notum eẽ dicerent sceleratum:uellent admittere ꝓ legato.
Qui cum interim mõtem faliscorꝫ:qd fortebraccii præsidio tenebatur diu obsessum ui
netis oliuetisq; succisis recepisset : romã cõcessit:& ursino ductori impigro : ac dulcio &
euerso anguillariæ comitibus:quos pridem ad ecclesiæ stipẽdia conscripserat:nouas ad-
Sphortia Assisium dẽs copias:in regnũ ducere cõstituerat. Et sphortia uere nouo:cõtra fortebracciũ ducẽ:
occepit Assisium obsidere.Quo ĩ tempore rex alfonsus oblatam inuadendi regni occa-
sionem:nequaq̃ spernens.q̃primũ accitus fuit hischeam adnauigauit:primaq; ex ea insu-
la ĩ sinuessanos extensione facta: q̃ maximas potuit parauit copias:ĩ quibus primi cõue-
nere Vrsinus & dulcius:patriarcha etiam quẽ deseruerũt obnixius reclamãte.At piccini
nus:postq̃ franchi bononiẽsium oppidi autumno:ut diximus:obsidionem intẽtarat:i lõ-
Franciscus piccininus bardiã ꝓfecturus:franciscũ filium apud castella sci petri & bolognesi cũ sexcentis equi-
tibus ea ratione reliquerat:ut illa in fide cõtineret:simul bononiensibus præsidio foret:&
potentatũ ducis mediolani in romandiola ostentaret.Alia item præter eas ratione existi-
Marsilius carrariensis matum est:eum militantes sub filio copias in romandiola retinuisse : ut scilicet marsilio
carrariense paduam intrante:& duce mediolani aliter præsidia afferente:hic etiam uel no
uos:cõcitaret motus uenetis obfuturos:uel ĩ agrũ ipse paduanũ aliqua oblata occasione
se cõferret.Hũc marsiliũ frãcisci carrariensis filiũ:quẽ ueneti ãno antea tricesimo patauio
potiti:ĩn uinculis necauerunt:dux mediolani philippus a pannoniis accitum diu in lom-
bardia occultum tenuerat:subornatisq; diuersa ratione quibusdam ꝑsuaserat patauinis:
ut marsilio admisso:ciuitatis portas arcẽq; nulla custoditam cura:ocius caperent : nec de
subsidio desperarent: qd sese pollicitus est cælerrime transmissurum. Eos tamẽ in uanã
hanc spem:eo illum erexisse dolo cõpertum ẽ : ꝙ ueronenses uincentinosq; affirmaue-
Falsa ueris miscẽt q studẽt rebus nouis rit pariter cõspirasse.Itaq; p diem quæ patrando negocio dicta erat iduũ martiarũ mar-
silius paruo comitatu:adulterinoq; indumẽto mercatoris:q ex germania curiam roma-
nã accederet:agrum attigerat uicentinum.Postera die patauium petiturus:cum forte a
uillicis illius & frãcisci genitoris dominio quondã subiectis agnitus:dum sese præcipitẽ
Marsilius securi ꝑcutit̃ fugæ daret:captus uenetias ẽ ꝑductus:ĩ quem duosq; philippi mediolanẽsium ducis fa-
miliares:& uiginti patauinos:ueneti publice animaduerterunt . Patauina ꝓditione pa-
tefacta:certus florẽtiã allatus ẽ nuncius:nicolaum tollẽtinatẽ:q post cladem apud imo-
lã augusto acceptã tolerabili carcere habitus fuerat a suburbio uallis tari: apenninum
uersus:p simulationem mutãdi carceris ductũ:equo ex altis ac præruptis rubibus præci

pirato : diem obiisse : cui florentinus populs amplius & regium honestaturis funus exe- Nic. tolenti-
quiis parentauit. Fortebraccio iterea q̃ sphortiæ esset uiribus longe impar : apud assisiũ nas interiit
laboranti : piccininus patauino destitutus negocio : opem afferre cõstituit : & ducẽtis equi
tibus filio additis mandauit : ut qua ipse in romandiolam proximo adoenisset augusto :
per forliuienses cesenatesq; : & arimini fluuium : apenninum ad sepulchri oppidum tra-
icere maturaret. Id summus pontifex piccinini ducisq; consilium coniecturis : literisque Eugenius
intercaptis exploratum habens : resisti uoluit : quoniam satis constaret : iunctis frãcisci pic papa
cinini fortebraccio copiis : fore : ut maximo parata sumptu sphortiæ præsidia distinerẽt :
nec esset bononiæ cæterarumq; urbium ecclesiæ recipiendarum aliqua in posterũ spes
habenda. Patentibus igitur cesenatis agri ad appenninom salobus itercisis : foroliuienses
ut ad ecclesiæ ditionẽ redirẽt sollicitatos : recusãtesq; bello uel ea rõne statuit lacessẽdos : ut
populi saltũ apennini : qui ad sepulchrũ pertinet inter & foroliuiẽsem accolẽtes agrum :
eius belli motibus excitati : attẽtiores redderẽtur : hostẽq; uel sibi cauẽtes salobus prohibe
rent. Dum ea pontifex assiduo curat : maiore q̃ unquã antea in eius caput fortunasq; stru
ctas fuisse insidias : in lucem est proditum. Fuerat menses aliquot apud illum pro ducis
mediolani oratore nouariẽsis episcopus : qui paci optimo studere animo uideretur : sed i- Episcopus
digna episcopo : indigna oratore ad pacem quærẽdam misso : cũ nicolao piccinino : qui p̃ nouariensis
id t̃pris apud balnea senensis agri morã trahebat : tractauerat scelera. Is eteni riccius : quẽ
capiẽdi p̃ dolũ i castello crescẽtii romãos ciues auctorẽ fuisse ostẽdimus : facinoris alicu Riccius
ius p̃petrãdi rabie exagitatus : hũc adiit episcopũ : & põtificis camerariiq; erga se maxia i-
gratitudine falso accusata illi pollicitus ẽ põtificẽ si uellet uictũ tradere : quẽ amœna flo-
rẽtini agri p̃ æstatis icẽdia peritur; : & ad ædẽ sancti antonii quæ extra muros est diuersa-
turum : facile sibi foret paucorum : qui occulte consentirent florentinorum ciuiũ auxilio :
capere : dummodo afferret opem præsto piccininus : captiuo in lucenses securius abducẽ-
do. Riccio pitriolum ad faciẽdam fidem misso : florẽtinos allocutus ciues episcopus : rem
perficere adeo sollicitus & animo ardens fuit : ut omnibus quæ agebãtur a florẽtinis ma-
gistratibus depræhensis epistolisq; interceptis : quæ piccinino mittebãtur in iacobom ca Iacobus
ponem florẽtinum ciuẽ capite dãnatum magistratus animaduerterint. Et episcopi scri- caponi
ba qui multas de re ipsa scripserat epistolas : quæstionibus subiectus conuictusq; in car-
cerem sit coniectus. Vicerunt tamẽ cardinaliũ preces : præsertim sanctæ crucis : ut episco
pus cõuocatis quotquot tunc haberet curia prælatis principũq; oratoribus : ad pontificis
præsentiã publico in loco perductus : causã diceret. Q ui ad pontificis pedes prostratus
uoce uultuq; reatum fatentibus : tarda tandem proferens uerba : deprecatus ab misericor
dia facinus id quo supra retuli modo excogitasse : p̃tractasse : & cõficere omni studio cõ-
tendisse : cõfessus est. Ad quæ põtifex paucis respondens : uitã inquit tuã qua es indignus
cardinali sãctæ crucis : cui nihil denegare possumus cõdonamus. Postera die ad memo-
randã pacis gallorum cũ anglicis cõponendæ legationẽ p̃fectus cardinalis prædictus :
eundẽ episcopum p̃duxit ad ducem. Et riccius : re ut gesta erat : nõ solum magistratibus : Riccius su-
sed omnibus ad necem illũ p̃ducentibus : sæpenumero narrata : uitam suspendio finiuit. spenditur
Tunc i romãdiola sigismũdus malatesta arimini fani fortunæ : & ceruiæ : cesenæq; cum
malatesta fratre uicarius : cum sexcentis : ut primũ pisaurensi bello equibus ad pontificis :
& ecclesiæ stipendia conductus forliuiensem prædatus est agrum. Q uãobrẽ accitus

foriliuiū frāciscus piccininus eo īpiger aduolauit: & urgentē obsidione assisiū frāciscum
sphortiā: summus pontifex uenetorūq; florentinorūq; consilio ea de causa in romandiolā uo-
care cœpit: quod nicolaum piccininum cōstaret: auditis quæ apud forumliuiū cōtra filii
progressus facta essent: in eam prouinciam cum exercitu descēsurum. Sphortia uero nō
prius sibi traiiciendum fore apenninum respondebat: q̄ patriarcha cum copiis quas ha-
bebat: & leone sphortia fratre: quem cum equitibus quadringentis: ipse in prouincia di-
mittere statuerat: illic præsidio futuris: fortebraccio opponeretur: eaq; ratione contra ciui
tatem castelli ac burgū sepulchri hæsitādo: accessum de industria differebat: quousq; ni-
colai piccinini aduentū in romādiolā exploratū habens: apennino raptim traiecto: uix
Sphortia ce- eadē hora cesenam applicuit: qua ille forūliuiū se contulerat. Itaq; oppositis tam propin-
senā aduolat quo locorū spatio partiū ducibus: apud nullos erat dubiū: qui rerū italiæ statū itelligerēt:
Nic. piccini- quin illa succūberet pars cuius exercitū deleri contingeret. Maiores uero erant piccini-
nus no uires: qui ex omnibus ducis mediolani copiis quatuor selegisset equitū millia: & præ-
ter filii ac sagramori equites: præter mille ueteranos pedites: qui duci mediolanensi pluris
militauerāt annos: populū etiā foriiuiēsem haberet: hoies natura bellicosos & recētis dā-
ni stimulis agitatos: sphortia autem fratribus leone in ducatu cum quadringentis: alexā
dro in piceno cum ducentis equitibus relictis: uix duo millia equitū & ducentos secum
adduxerat: pedites octingentos: ut iunctis sibi sighismūdo & fuschino attendulo: quem
e piceno præmiserat: tria milia tantum ī equitatu habuerit. Superior item illi alia erat ra-
tione piccininus: q̄ sibi ad quæsitam pro duce hostium uictoriam: satis superq; foret: il
læso atq; intacto etiam sphortiæ exercitu in picenum ducatumq; spoletinū traiicere: quas
prouincias fortebraccio coniunctus euestigio recepisset: rebus assuetas innouandis: par-
uoq; aduersariorum præsidio tunc munitas: & quadragesimo adriaticum inter ac subie-
ctos apennini iugis colles miliario patebant tres uiæ diuersis distātibusq; ab inuicem iti-
neribus ad illas perductuæ. Patentibus planisq; campis: sub uiam flaminiam ad maris
littora: per cesenatenses ariminēses & pisaurenses in picenum una: per galeatam & balne-
Sapis amnis orum romandiolæ conuallem altera: per sapis fluuii montanam: quæ diui uictoris dici-
tur conuallem: ad saraceni emporii pontem: & inde ad fluenta arrimini fluminis: mari-
dam dicunt: tertia: quarū postremæ ad burgū fortebraccii oppidū: facillimos apennini
transitus præbuissent. Ea solliciti cura pontifex: ueneti & florentini magnam utrobique
hostibus spem eripere cupientes: sphortiæ mandarunt: ut prælio quocūque: cuius etiam
certa in manibus esset uictoria: abstineret. Astorgioq; anconitano episcopo: quem ponti
fex romandiolæ gubernatorem creauerat: ut eam contationem in primis curæ haberet
imposuit: egitq; ut sphortia copiis augeretur quas ueneti e lombardia: florentini ex ætru
ria promiserant mittere ī romandiolam traiecturo. Angebatur autem animo sphortia:
& multiplex formidabat periculum. Sed postq̄ eo loci rem adductam cernebat: copias
hostium quibus esset numero impar: uirtute & industria aggreditur distinere. Fluuius
Sapis flu. sapis a cesena: cuius abluit latus: tortuoso in adriaticum ductus alueo: ad marturani ui-
cum tria a ciuitate passuum millia distātem: ponte iungitur ligneo: & licet leni per æsta
tem fluat aqua: spissis tamen undique arboribus uepribusque ripam tegentibus unico
tantum infra uadatur loco: ea uada incolæ castellionem uocant. Quæ item pars ciuita-
tem pōtemq; interiacet: unico flaminiæ uiæ loco: cui ferme ciuitatis supereminent muri

ripas undiq; apertas habet equitatui superabiles. Itaq; Sphortia positis ad eum pontem
castris: subiecta castellionis uada duplici aggere & congestis arborum stipitibus cōmu-
niuit: ut nulla posset esse tanta fossorum copia: quæ triū horarū spatio: illa traiiciendis co-
piis redderet idonea. Et quia passuum uix quinq; millibus a ponte distaret is locus: per
eius: cui insederat: ripæ semitas: cum aduersa p incurui amnis reflexus longiuscula esset:
stationes a castris i uada disposuit frequentissimas quæ suam: in qua consiterat: ripam:
oppositāq; asseruarent: & si forte aliqua p noctem aut interdiu a piccinino attentaretur
complanatio: sibi celeriter nunciarent. Qua uero liber flaminia uia in ciuitatem patet
amnis transitus: fossa item & cōgestis arboribus meatū claudit: & attributis a sighismū-
do ciuibus iussit: ut solā oculorum uocisq; impendentes operā: si hostem illac transitur
i patentem sapis alueum descendere puidissent: se facerēt certiorē. Cætera amnis flueta:
a ciuitate cesena ad apēnini radices uiginti passuū millia: ad eā: quæ ciuitati cōtinet par
tē suspēsis natura & ubiq; eqtatui iperuiis rupibus muniunt: & unico ad emporii sarace-
ni lapideū pontem trāseunt loco. Itaq; missis ad emporiū ducētis equitibus totidēq; pe-
ditibus: dat negocium: ut pōte ppugnaculis munito: hostes si improuisi illac cæpissent
iter: tādiu remorari ac repellere conarentur: quousq; accitus ipse posset cū copiis aduola
re. Rebus eum in modū dispositis: ex tribus quas ad picenum ducatūq; diximus patere:
duas sphortia præcluserat uias. Tertia item illū phibebāt florentini: missis ab arretino
agro in uallem balineam & galeatā christoforo ioanne & balduino tollentinatibus: cum
equitibus ad octingentos: totidēq; peditibus. Interim piccininus qua die sphortiam a ce-
sena marturanum concessisse habuit exploratum: a uilla francha forliuiensis agri: apud
quā adueniēs consederat: bagnolum: & postera die se cōtulerat camuratā: agri itē forli-
uiensis uiculū castellioni ad tertium lapidem ppinquum: & nocte insecuti præmissis ex
more: qui planas latasq; facerent transituræ legioni fluminis ripas: castra ad gallicinium
mouens: trans sapim ducere cōstituerat. Qui uero præmissi fuerant ulteriorem uadorū
ripam accuratissime præclosam armato milite custodiri: q eos reiecisset renunciantibus
turmas furens in ordines redire: & structa acie pontem uersus iubet pperare. Id sphor-
tia ab excubatoribus exploratū habens: suos omnes ocius i armis esse: & catabrigam tro- Catabriga
iulūq; in equo sedentes: quia tūc forte uirum præstantem thomā michaelem patritiū ue- Troiulus
netum oratorē ad se missū adduxerāt: cū eqtibus ducentis trās sapim hostis aduētum p Thomas mi
gressusq; a lōge ispicere & ab oi cōgressu diligēter iusserat tēperare. Piccininus uero cō chael orator
ferēdi cū sphortia manus occasionē capturus: frācicū filiū sacramorūq; cū lectis mili
tibus trecētis præmittens: mādauerat: ut pōtem usq; prædabundi discurrerent: & hostes Sagramo-
si pōtē isecuturi trāsirēt: retrocedētes ac fugā simulātes q possēt lōge a castris attraherēt: rus capitur
cū ecce ex improuiso ad solis ortum: bracciani sphortianiq; secus pontem obuii: māda-
torū obliti: cōserto prælio quātis possunt uiribus pugnāt: & paruo temporis spatio sacra-
morus strenuiq; triginta milites cū tironibus ad qnquaginta capiūt. Franciscus piccini
nus interpugnandū equo deiectus: nisi pugnantiū clamore exaudito genitor opem tu-
lisset: uenisset i hostiū potestatē. Quod autē ex isperato cōseri cœptū erat præliū: utroq;
exercitu spectāte dirimit: sphortia nāq; suos: q classica receptui canētia spernebant: fre-
quētibus q poterat nūciis reuocās primū oēs uictores uictosq; in castra coegit: repagulis
ad pōtē ex more oppositis: aciē p ripa structā tenuit: q diu piccininū uidit structa itē acie

pugnādi copiā facientē. Id piccininus prudens sphortiæ cōsiliū cōspicatus ira pcitus fu-
rēsq; ad pōtē pugnare parabat: legionē cuicūq; rex discrimini: ut illatā a sphortianis no-
Arasminus tam abstergeret: obiecturus. Sed arasminus triultius: cui dux mediolani maximā in re-
bus bellicis post illum dederat potestatem: præceps importunumq; damnās consilium:
omnes iussit ductores commilitonesq;: etiam piccinino obstinate contrarium mandante
prælium retractare. Tandemq; longa fatigatus expectatione ducis mediolani exercitus:
piccininum potius camuratam ad meridiem reduxit: q̄ ab illo ex more fuerit reuocatus.
Dies ea fuerat iunii penultima: & ueneti florentiniq; nullos: ut pridem per mensem maiū
facere promiserant: ad sphortiæ castra miserāt milites: præter balistarios uenetos ad cē-
tum & quinquaginta: quos eo die michael secum duxit. Didicit uero a captiuis sphortia
primū illa die: quod prius audiens nō crediderat: nicolaum piccininū optimos quosq;
ex omnibus ducis mediolani copiis: non turmatim uocatos: sed pro uirtutis fama sigilla-
ti selectos adduxisse ad millia equitū q̄tuor: quæ gregari ut solitus fuerat accitis sex mili
bus præualerent. Q uare maxima quā dissimulare nequerit formidine adductus: im-
pedimentis cesenam missis: pontificem uenetosq; & florentinos multa questus: promis-
sum orat præsidium. ipse fidos quosq; & in primis sighismundum malatestam: in cuius
dominium prima sæuissent uictoris piccinini arma: rerum discrimen: in quod perducti
essent: edocens partitam in uices legiōem continuo in armis habet. Rebus ut gestæ erāt
florentiam perlatis: maior ex periculo: quod ante oculos uersabatur dolor: q̄ ex secundo
prælio lætitia erat. Q uare cum nullæ essent aliæ pōtifici & florentinis copiæ: q̄ tollenti-
nates: christoforum partitis cum fratribus quas habebant copiis: quadringentos equi-
tes totidem pedites ad exercitum sphortiæ raptim ducere: fratres apud galeatam curant
reliquos retinere: & frequentibus uenetos sollicitāt nūciis: ut siue ducem mediolani aper-
to in lombardia lacessant bello: piccininum omnesq; alios præsidio q̄tocius aduocaturi:
siue alias ex suis mittant copias: quibus repellatur piccininus: aut si aliqua sphortiæ dare-
tur occasio deleatur. Veneti uero utriq; satisfacturi postulationis parti: bello animū ap-
plicuisse simulantes: Marchionē mātuanū & luisiū uermēseō ēs copias brixiā cōtrahere:
& gatā ex frācho: guidātōiū manfredū ex fauentia: sese exercitui sphortiæ iusserūt adiū-
gere. Per multos uero: q mittendis ultro citroq; nūciis & cōstituēdæ i senatu tātarū rerū
delibatiōi itercederēt dies: multiplici piccininus hastu: ex sapis ut dicebat arce: conatus ē
sphortiā educere: Nā mutato p singulos dies castris loco: quādoq; metū simulabat: quā-
doq; longo per montes circuitu: ex forliuio cassianam arcem: & inde in proxima apenni-
ni iuga uallem balneam superare: apenninumq; traiicere nitebatur. Et tamē iterea quoti
ens utriusq; exercitus pabulatores lignatoresq; & prædatores aut casu: ut assolet: fierent
obuii: aut leuibus ex pposito decertarent præliis: sphortiani semper hostibus præuale-
bant. Camuratam linquens secesserat bagnolum piccininus: inde iunctis sibi quotquot
arma ferre possent forliuiensibus: machinas comportarat: & scalas ac bellica quæcūque
potuit istrumēta: mallianūq; forliuiēsis agri uicū: ad diē iduū iulii quitā cōcedēs: mendu-
Mendula lam malatestarū oppidū stadia duodeci a milliāo distās: eo parauit cōsilio oppugnare:
ut eius in potestate habiti adminiculo facilem expeditumq; ad saracenum emporium:
aut galeatā haberet transitum. Id exploratum habens sphortia præmissis: qui oppidū tu-
tarēt aliquot sighismūdi cōmilitōibus: marturanū iuitis ac multū renitētibus ā conitano
& sociarū rerū publicarū oratoribus: tūc primū liqt: & i bretenoriēsis agri finibus: ad oppo

sita in malliano fluuii uitis ripã:locũ castris statuerat cõmunire. Prius tamẽ q̃ de brete-
norii colle descenderet eminentiori:missos cum ciarpellono equites quadringẽtos:hostẽ
qui multitudine fisus:nullo per regionẽ ordine uagaretur:incautum iopinãtẽq; adoriri Ciarpelonus
iussit. Immissus qua erat audacia i securã multitudinẽ ciarpellonus: omnia pturbat: fra
ctosq; obuios quosq; in piccinini tentoria fugientes agit:ut cũ eo attoniti inermis arma-
tiq; confugissent plurimi:quos abesse cognoscebãt crederẽt ab hostibus itercæptos. Pic-
cininus uero sphortiã quẽ audiuerat marturano castra mouisse:cum exercitu adesse ra
tus uires q̃ poterat raptim colligere:ipedimenta forumliuii mittere:& sensim retrocede
re decreuerat:cum ciarpellonum ausu fœliciter nauato:paucis:quos ad suos rediens in
amnis alueo cæpat:abductis equitibus recedere itellexit. Post sphortiæ ex ducatu spole
tano pfectionem patriarcha alexãdrinus:quem Pontifex sese fortebraccio cum leone
sphortia opponere iusserat:uel quia illum existimauerit cõtra paruas fortebraccii copi
as satis præsidii habituꝝ:uel q; supbus ipse effrenis audaciæ adolescentis cõsuetudinem
fugerit:uenire distulit:& iacobũ uicẽsem urbis præfectũ in uetralla obsidebat. Leo autẽ
ut fortebracciũ ab iiuria tudertinoꝝ arceret:falcũ pontificis oppidũ se contulerat. At for
tebraccius:quẽ patriarchæ qui sperabatur i ducatum aduẽtus:& leonis præsentia:ne pic-
cinino se coniungeret distinebãt: profectione in romãdiolã simulata:ad apẽninũ cõces-
sit. Quod cũ leo sphortia itellexisset:ex tuto quẽ cæperat loco in subiectã falco planiciẽ
descẽdit:& cõtractis ex truderto falcoq; auxiliis cõstituerat:quãtã maximã posset uasti
tatem trãsmittẽti apẽninũ fortebraccio ab tergo ne auderet progredi ostentare. Quod Leo sphor-
cum habuisset fortebraccius exploratũ in tifernates rediit:unãq; moratus diẽ a Cõrado tia capitur a
trincio fulginate de hostis imprudẽtia certior factus:de quarta uigilia mouit:& iter ob- fortebraccio
stinata festinatione emẽsus:sole iã in occasum uergẽte prius leone sphortia inermi capto
castris est potitus:q̃ unde uis fieret pauci itellexerit sphortiani:exide falcũ fulginatis præ
sidio fretus:acri pressit obsidione. Cũq; postulata oppidani a patriarcha expectarẽt præ
sidia:licet fõtem fortebraccius ad muroꝝ radices ubertimis scatẽtẽ aquis:ruderibus op-
plesset:omnesq; in oppido per ardẽtissimũ æstatis sidus:cisternæ cœpissent arescere uiri-
liter resistebãt. Piccinino aũt interea minis apparatuq; tumescente:sfortiã ægerrime ferẽ
tem:promissas sibi a uenetis copias nunq̃ aduenisse:nuncius pertulit:leone capto copias
illi datas:& tudertinos qui in expeditionẽ ducti fuerant:plurimos uenisse in hostium po
testatem:Fortebracciũq; ducatu spoletano & inde piceno:nisi opẽ ipse afferat potiturum
Quãobrẽ magno affectus dolore:tã multis apud uenetos istitit:ut gattã qui persicetũ
agri bononiẽsis oppidũ illa adusq; tpa reliquere recusasset:donis precibusq; iductũ p ul
teriorẽ padi ripã:guidãtoniũ mãfredũ recta perrusiũ:tadeũq; estensẽ ex patauinis:p fer
rarienses rauennam:& inde cesenã ad illũ pperare curauerit. Sed apud põtificẽ p id tẽpo
ris pax: cuius mentionẽ primo fecisset. Nicolaus marchio ferrariẽsis:post tractatus diu
habitos:ea ratione ad diẽ quartam iduum augusti ẽ conclusa:q; florentini miranda cele
ritate resciuerant: ducem mediolani ingenti supatæ classis arragonẽsiũ regis uictoria:
quã tũc ignoraret esse potitũ. Eius aũt pacis sequestres a pŕibus cõstituti. Brãda castelli-
onẽsis placẽtinus:Ioãnes sci petri ad uicula romanæ ecclesiæ cardinales:& ipse marchio Cõditiones
huiusmodi dixerũt cõditiões:pacẽ de cætero põtifici eugenio uenetis florẽtinisq; cũ duce pacis
mediolanensi philippo anglo:& econuerso fore. In qua continerentur etiam subditi &
partium studiosi:obligareturq; dux eugenium põtificẽ ppetuo in prem dominũ & co-

lendissimū pastorē haberet:restitueret pōtifici & ecclesiæ philippus imolam cum omnibus eius agri quæ teneret castellis:pōtifex uero agri bononiensis castella recuperaret:quibus ueneti per gattam & brādolinū præsidia imposuissent:persicetum.francum:māzolinū & sanctagatā:& illa pariter quæ in agro imolensi guidātonius occuparat:tausignanū:riolsiccū:mōtebataliā & sasitelū.Reuocaret itē dux militātes sibi i romādiola copias nicolaum & franciscum piccininos:arasminū triultiū:bernardinū.ubaldinū.petrūiam.paulū ursinū:& qui ad mutinensem uenerant agrū: antonellū senēsem: christophorum lauellēsem.christophorū torellū.americū.seuerinatem.leonorum pergulanum.sagramorū parmēsem:& belmamolū pēnēsem:pariterq; curaret pōtifex reuocari trans padū a uenetis:quotquot ex suis copiis in romādiola sibi & ecclesiæ militarent: præscriptūq; est philippo:ne qbusuis causa aut exquisitis coloribus iura ecclesiæ uiolaret:neue ius aliquod i regno apuliæ propriis nomine auctoritate & uiribus:aut aliquibus etiā genuensibus:qui sub eius ditione & potestate tenerentur:subornatis quæreret:uel oblatū acciperet:aut quærētibus quæsituris q; faueret.Cū uero minutiora quædā acta essent de partium studiosis:Nicolai fortebraccii cōditiones quibuscū paci includeretur reiectæ sunt:i
Fortebraccius. summi uiri cardinalis sanctæ crucis reditū ab anglorum gallicorū q; pace:cuius a pontifice arbiter missus erat.

Blondi forliuiēsis historiarū ab inclinatione ro.imperii decadis tertiæ liber septimus.

DMONET superatæ classis arragonēsiū supiori loco facta mentio: exigit itē tpis ordo:quo facilius quæ sequūt cognosci possint:id præliū litteris mādari memorabile:& captorū regū principūq; uirorū numero maioribus æqparādū:quæ maritimis bellis itra supi iferiq; maris ābitū nrā uiderit sæcula.Post uarias multiplicesq; regni siciliæ citra fretū populorū cōtētiōes:qbus sexto ante id præliū mēse afflictū fuit:multa sūt gesta: uolumē: si qs ea prosequi uoluerit:pgrande ipletura:sed haudquaq̄ digna quibus labor fuerit ipēdendus.Difficillimū nāq; fuerit multorū eius regni populorū pricipūq; instabilitatem certis applicare partibus:qui ter quaterq; diuersa secuti sūt studia.Nec satis ipsi itelligebant i
Iacobus caudola quorū factionibus censebāt.Cōperto de alfonsi regis in regnū aduētu:iacobus caudola antoniū filium prosequēdo:qd cū pricipe tarētino i apulia gesserat bello: reliqt: statuitq; i cāpaniā ueterē se cōferre.Qua i regiōe belli summā cōsistere intelligebat:qđ regni caput neapolim opulētasq; illius ciuitates continet salernum:capuā:gaietā & auersam:& regē inimicum proximarū hischeæ & pcidæ insularū castellorū quoq; neapolis mari expositorū dominia habētē:conatus in ea maximos facturū intelligebat.Prius uero q̄ caudola ipsā attigeret regionē:Ioānes caramanica capuanæ arcis:quæ præsbyterorū dicit: præfectus eā pdiderat comiti laureti arragonēsium studioso:& princeps tarentinus minicutium aqlanū cū copiis adducēs ad eā ciuitatē custodiēdā se cōtulerat. Quāobrē iacobus caudola reuocato ex apulia filio:& accitis micheletto attēdulo: antonioq; pisano mille & sexcētorū eqtū stipēdia apud neapoli merētibus.Pricipē i capua nō minore diligētia q̄ odio obsidebat.Rex iterea sinuessam aduenerat:& antonium columnensem salernitanum principem:qui Pontificis martini quinti fuerat nepos:comites fundorum christophorum & rogerium familiæ gaietanæ:franciscum ursinum comitem conuersani:ludouicum columnam:frācifcum pandonum equitem neapolitanū:comitē cāpibassi et dominos leonessæ:qui omnes fœdera cōtra neapolitanos inierāt cōuocarat:quo

rum cōsilio fauoribusq; cōtra gaietā castra posuerat:duces autem præfectiq; castrorum
franciscus ursinus & christophorus gaietaneus :equitū peditūq; millia quinq; in armis F. ursinus.
habuere:classe quoq; quā aduenieś adduxerat maximā portū obsederat gaietaneū. Eā
uero urbē haud magno labore capi posse sperabāt: q; paruis præsidiis munita esset: & Gaieta
annonæ carētia laboraret. Nec deerat i tāta nobiliū prædæ inhiātiū turba: qui extrema
omnia experturi uiderentur:ut eā diriperēt preciosissimis genuensium mercimoniis re-
fertissimā. Nāq; inclusi erāt plurimi genuēses:qui mercimonia genuā iportaturi sub-
stitissent:mare operientes hostibus tempestatibusq; pacatum:& plurimi inerant pugna
tores: partim quos philippus mediolani dux renato regi ad eam diem fauens: seruan- F. spinula.
dæ ciuitati præsidio adduci passus fuerat a frācisco spinula ciue genuensi:qui ad inuidi
am declinādā spōte patria cesserat:partim qui importauerāt cōmeatus. Secuti fuerāt ad- De societa-
uenietē regē fratres nauarræ rex unus:& duo quos ex gētis more appellant infātes:sācti te regis tara
iacobi & gallatiæ magister unus:hēricus nomine:alter petrus:plurimiq; ex regnis arra- conēsis
goniæ:cathaloniæ:nauarræ:siciliæ:& insularū quibus dominarentur principes:nobilesq; Classis tara-
& quidem potētissimi in patria uiri:bello tantū nauali operā nauaturi. Fuit aūt classis te- conēsis
ctarum: undeuiginti nauiū eximiæ magnitudinis:undecim triremium:biremis unius.
Eo genuenses suor; in gaieta clausorum periculo sollicitī:simul q; regnū appuliæ in ca- Classis genu
thelanorū potestatē deuenire ægerrime paterentur:duce etiā philippo iubēte:classem & ensis.
ipsi parāt:naues duodecim tectas:liburnē unā:triremes tres:& exploratoriā biremē uni-
cam. Classem ipsam genua soluisse cōpertum habēs Rex alfonsus: classe etiam ipse per-
git repugnare:& præter eos qui nauibus aduecti erāt:principem etiā tarentinū & mini-
cutiū aquilanum capua excitos:aliosq; selectos ex terrestribus copiis præstantiores ita-
licos:frācisco ursino:ludouico colūna:& christoforo caietaneo exceptis: secum duxit.
Ne autem gaietani obsidione soluta commeatum:aliaq; acciperent præsidia:naues quin
q; onerarias terrestribus copiis auxilio futuras dimittit in portu:ponte littori iūctas: ut
mutuo sibi præsidio copiæ iuicem utræq; facilius subuenirēt. Fuit uero singulis cathela-
norū nauibus appellatio:qua ab hostibus æque ac suis internoscebant. Magnania quæ
regem uehebat alfonsum;paulo cæteris eminētior. Figareta quæ regem nauarræ: imbo
scheta hispanū quēpiā nobilissimū: incuria regias gerentē uices:infugasotta infantem
henricum:incantona infantem petrum. Ingarone inconiglie: icaralte & bottifomie. mu
tati sunt sæpius per id temporis gubernatores. At genuēsiū primæ qua blasius aggereus
classis præfectus uehebatur:spinula:cæteris notioribus lomellina:calua: italiana caroli: Blasius ag-
aurea:iustiniana:damari:denigro:rabalda:felamonica:pdicina. Velis uēto datis cathe- gereus præf.
lani faucibus exeuntes gaietanis:uelificatione prima insulæ pōtianæ ad quatuor stadia classis
appropiquarunt:eā partem uersus quæ ad occidentem spectat solē:cū postera die ad or
tū solis inimica illis apparuit classis. Patenti classes pelago fortuitu tātisp oblatæ: ut sese
mutuo conspicerent:occidētē genuēsis:oriētē uersus solē cathelana dimissis cōsidebant
antēnis:& pari ferme spacio utraq; distabat a littore gaietano. Prima classis regia:ut cre
scentes p serenū cū sole uētos:q̄primū usui uiderentur fore puppi acciperet:ad meridiona-
lem plagam altum petit:inimicam classem:uentos inter & litus desuper spectatura:&
plenis cum libuisset uelis ipetitura. Genuēses uero eodē ferme quo uisi fuerāt loco: lentis
acti circuitibus:tabulatis puppes prorasq; munientes:& prælio usui futura expedientes

certamen detractare primo simulauerũt die:adeo ut triremibus regiis pugnatorum nu-
merum:nauigationisq; modum exploraturis:suã circũdãtibus classem: quieti desidesq;
perstiterit. Cũ uero classes lento per noctẽ motu de industria se petissent sub solis ortum
ad quadragesimum stadiũ coierũt. Tũ genuensis præfectus dimisso i scaphã tubicine:
regibus nũciauit:sese gaietã petentem:ut clausos conciues recipiat:prælii conferẽdi aio:
nisi accessu prohibeatur nullatenus aduenisse. Retento tubicine hispani reges diem illã
nonarum augusti diui dominici natalitio cælebrem :cõsultationibus apparatuq;:genu-
enses expectatione consumpserunt. Tertia postmodum qua mari fuerãt cõiunctæ clas-
ses:cathelanus equestris ordinis tubicinem reducens genuensibus a rege alfonso præli-
um indicit:& negat illos gaietam nisi armis sibi uiã fecerint petituros. Vix in scapham
reuersurus ad regẽ miles descẽderat:cũ cathelani medio retẽtas malo antẽnas suspẽdere
& uela pãdere a genuensibus conspiciuntur. Nec prius uela ipsi etiam attrahere potue-
runt:q̃ hostis affuit furibundus. Prima nauis magnania prætoriam genuẽsem: nauar-
ræ rex:lomelinã: henricus infans:caluam:singulæ dehinc singulas impetunt: ac ferreis
arpagonibus concathenant. Triremium præfectus infans petrus naui incãtona uectus
partim se opponit triremibus genuẽsium:partim classe circũdata:quas uidisset laborare
suorum manibus succurrebat. Tres autem genuensiũ maximæ naues: sub ipsum prælii
initiũ simulata secesserant fuga:& sinuato sensim uelo:ualidis quibus cathelana classis i-
pulsa fuerat uentis:subrepentes:superiorẽ tenuerant locũ. Nec mora:cũ acerrimo utriq;
pugnaretur certamine:& globi speciẽ concathenatæ præberent classes:ille desuper uẽto
actæ ipetuosissimo i hostem ruerũt:& sinistra inimicarũ nauiũ latera concusserunt. Eo
quassata impetu magnania nauis regia:in dextrum pcũbens latus:sexcentorum quos
uehebat armatorum in concaua prolapsorum pondere:undas accipere:ac euestigio mer-
gi uidebatur. Tanto alfonsi regis timori horrorem addebant genuẽsium:quibus præua-
lẽt tragulæ:balistis cõtortæ:armati hominis æque ac iermis uiscera uulnerãtes:& acta i
latus magnania:turbatos ordine milites:prætoriæ genuẽsiũ nauis bellatorum ictibus
exponebat. Ad eam perductus rerũ sortem rex:ut cæteris etiã suis nauibus uictoriã re-
portaturis:ipse cum selecto procerũ & præstantiũ uirorum ingenti numero mergeretur
mitius secũ agi a genuẽsibus:sese uiuum uictũq; recipi:ter quaterq; prius alta & mise-
Regia na- uis cũ Rege capitur rabili inclamauit uoce:q̃ per bellatorum clamores & horrisonum pugnæ fragorẽ potu-
erit exaudiri. Cæteræ naues cathelanæ:sortem ignorantes regiam:duro certabant marte
& atrocissimum utrinq; committebatur prælium:nec ulla fuere in tanti apparatus cõfli-
ctu arma:nullũ machinæ genus:quod ignitis præualuerit calciũ globis: quos fumiferã
spargentes nebulam:genuenses in arragonẽsium proiiciẽtes classem:naualibus insuetos
præliis italicos milites excæcabãt Tãdem fractis figaretæ antẽnis:naui titubãte rex na-
uarræ pacem & ipse inclamitãs capitur:& signo de regiis nauibus recæptui dato:sole in
occasum uergente præliũ dirimitur. Duo e tãta regũ procerũq; turba infans petrus na-
Gloriosa ui- ctoria & p- fecto digna triũpho mo re maiorum ui icantona funiculo delapsus:& antonius colũna salernitanus priceps: scapha auectus
triremẽ cõscẽdẽtes expeditissimam i castra redierunt:quæ contra gaietam regem osten-
dimus reliquisse. Parta ea insigni uictoria genuenses singuli singulos ad præfectũ per-
ducũt captiuos. Alfõsum regem Iacobus iustinianus:galeottus lomellinus nauarræ re-
gẽ:cyprianus de mari: henricũ ifantẽ:fuere capti insignes uiri numero trecẽti. E qbus

primi & regulis potẽtatu pares: Ioannes antonius ursinus tarentinus priceps: ioãnes antonius martianus sinuessæ dux: deinceps multitudo iferior: comites & equestris ordinis ac iure cõsulti præter milites gregarios: nautasq; quos fuisse cõstat quatuor millia & gngentos. Cæsi sunt eo in prælio ex regio exercitu sexcẽti: cũ ex genuensi uix. cl. fuerint desiderati: uulnerũ tamen utrobiq; non multum fuit: q; qui in eo armorum apparatu uulnerabantur utplurimũ occumbebant. Præda uero rerum quas regali luxu pompaq; reges imposuerant: non parua: in parte uictoriæ censeri potuit. At qui in terrestri gaietana obsidione relicti fuerant: gaietaneus ursinusq; & colũnensis ludouicus: regiam classem deletam audientes: dissipatum euestigio exercitum: ut quẽq; ad proprios lares ducebat uia: quaqua uersum abduxere. Fecit iocũda simulq; necessaria formulæ pacis: et maritimi isignis prælii narratio: ut piccinini et sphortiæ apparatuũ finem referre distulerimus. F. sphortia.

Q ua die classes ad pontianam insulam conflixerunt: auctus uenetorũ copiis: ut supra retulimus sphortia: prælio etiam ipse uidebatur decertaturus. Q uod autem fortebracciũ recepto falcone oppido in picenum suspicaretur traĩcere: seruando ut iussus erat exercitui diligentiorem q̃ antea curam impẽdit. Et tamẽ italianum foroiulianũ: qui sub eo militabat: picentibus præsidio futurũ: cũ octingentis equitibus mittere cupiẽs: ab anconitano põtificis ac fœderatorũ iussu retentus: tam diu distulit: quoad pace facta īduciæ sibi & piccinino consensu partiũ sũt indictæ. Interea fortebraccius certior de pace factus accepta ad idus augusti scripto a falchẽsibus fide: qđ nec põtificis & ecclesiæ: nec sphortianorum partibus consentirent: & prætorem a se acciperent non prius inde potuit mouere: q̃ a pacis arbitris & ducis mediolani oratoribus litteras accæperit: soluendam sibi obsidionem: & falchũ: si post diem augusti decimam recæpisset: pontifici reddendum: si pacis conditionibus uti uellet. Eas ipse spernẽs litteras: & alia sibi pace opus esse per suas respondens: treuiũ adiit ecclesiæ castellum: quod tollentinates germani tres p̃missione põtificis dudũ seruauerãt: paucos tamen ibi moratus dies: contractis ex ducatu spoletano quotquot potuit copiis & fulginatis trintii filio tunc primũ in expeditionem ductis: ap̃ẽninũ asperrima & exercitui hactenus imperuia per camertes traiecit. Secesserat īterim per inducias in agrum imolensem piccininus: & sphortia falchenses se dedisse compertum habens: fortuitu qua die fortebraccius traiiciendo apẽnini iugo insudabat: italianũ expeditissimos equites octingentos ducentem miserat. Q ui Arimino & pisauro sextis castris in picenum delatus comperit: Fortebraccium castellis aliquot camertinorũ euersis: aliquot etiam recæptis mõtẽ floridũ obsidere. Id castellũ in edito sitũ collis cacumine duobus: quæ ĩ picenũ spectãt lateribus nullo aditũ habet loco: quin proximis descendentes collibus: & supato riui fũdo ascẽsuri: sexto ubiq; miliario cõspici: & p colliũ uicinitate ad unũ ualeãt numerari. Vicini ergo collis ĩ gis; p̃ducti sũmitates armatis compleri turmis: fortebraccius ipso p̃spiciẽs īteruallo: qđ exploratoribus credere noluisset: sphortianos romãdiola missos aduenisse murmurãtibus cõmilitonibus assent̃. Italiano aũt alexãdroq; turmas structa acie aduerso deducẽtibus collis deuexo: ipse itẽ castris ordie pristino contra castellum dimissis: parua comitatus caterua in medium descẽdẽs floridi montis cliuum: hostem ascensu montis prohibere contendit. Tum alexander præmittens: qui montem omnibus ascenderet locis: scuta habentem peditatum: lento gradu in Fortebraccium ferri cœpit. Et q̃q̃ inepta perdifficilisque utrisq; esset alteri sursum ade-

orsum uersus alteri ratio in equis pugnandi: manū tamē sæpenumero cōseruere. Verū italiano magnis quas adueniens prouicia exciuerat copiis: aduersum hostibus clitum & floridi mōtis radices operiente: iniectus bracciano exercitui metus fecit ut nedū præsidia e castris fortebraccio mitterentur. quin potius eorum quos descendens adduxerat militum plurimi illum destinerent hostibus repugnantem. Vnde urgētibus pedetentim cæteris: non prius in castra se recæpit: q̄ suos in fugā uersos: alexādrūq; adesse cōspiciens: sese etiā fugæ dedit. Dimissis tamen īpedimentis postremus fugientes claudebat suos: & quocūq; lapsum aut tardius abeuntē ab hoste circūueniri uidisset: cum paucis secum pugnantibus subueniebat. Superauerant fugientes bracciani secundum: qui florido monti apenninum uersus adiacet: collem: facilisq; & tuta fuerat ad eos fortebraccio fuga. Sed dum omnes: quos in fugam conuersos ab hoste secluserat ad unū pertinaciter seruare cupit: fessus assiduis incursationibus equus i submissam prolapsus ceruicē: per subiectam crepidinem illum abiecit præcipitem: stans tamen e uestigio fortebraccius forliuiēsi armigero alexādri: qui illū assidue fuerat insecutus: & cum primum equus cecidit pedes īsiliens: ut sese alexandri captiuum: data diceret fide postulanti: ocius factū esse respondit: & gladio qui collapso manu exciderat sublato: nudatā sub casside forliuiēsis faciem petiit cuspide infestissima: illo autē reflexa paululū ceruice ictum callibea cassidis gena excipiente: & in mutua proruente uulnera: fortebraccius nasum iter & genam sub oculo transfixus cecidit: & ab Alexandro qui primus superuenit subleuatus: oculos adhuc uiuens: ne sphortianos uideret uictores: obstinate clausos tenuit: nullisq; adduci potuit exhortationibus pollicitationibusq;: ut per duas: quibus superuixit horas: uel alloqui alexandrum uoluerit: uel uidere. Fulginas carolusq; fortebraccius paucis comitati traiecto rapidius q̄ aduenissent apēnino: fulgineū & inde assisium petiuere. Italianus & Alexander braccianos insecuti: magnam eorum partem difficultate itineris retardatam intercæperunt. Et castellis camertinorum recuperatis: i ursinos qui fortebraccio fauissēt in picenū transeunti: copias duxerūt. Certo mortis nicolai nuncio in prouiciam ducatus spoletani perlato: mōtefalchenses primi: secundi tifernates: ad pontificis & ecclesiæ ditionem rediere. Assisinos carolus: burgenses: puppi comes: cuius filiam nicolaus in matrimonio habuerat: quo minus eodem modo deditionem facerent: uiribus & accurata diligentia uetuerunt. Dies erat kalēdaq; septēbris secūda: cum agenti i bononiēsibus apud claternam torrentem piccinino: molestissimus de nicolai cæde allatus est nuncius. Is cū nulla sibi uiribus aut arte alia superfuissent remedia: quibus perituros penitus fortebraccios sustentaret: pōtificis iusticiā implorare cœpit: & carolum fortebracciū nicolai iuribus succedentem illesum i cardinalis sanctæ crucis aduētū reseruari: pacis cōditionibus prætēsis cōtēdebat. Omnibus autē etiā duci mediolani studiosis: q aut arbitri aut oratores conficiēdæ paci īterfuissent: proteruas fortebraccii responsiones: & post falchensē negociū iniurias treuiensium camertinorumq; obiicientibus destitit piccininus. At uenetis p id tempus ratificationē pacis mittere tardātibus: suspicabantur multi: philippum ducē sūpta ide tergiuersādi occasione: cōfectā nup pacē penitus neglecturū. Existimabāt eni illū nauali clarū uictoria: magnis dudū quæsita laboribus ipēsaq; & maximo subiciēdæ sibi italiæ adiumēto futura: imolā & agri bononiēsis castella nūq̄ rediturū: nec opportunos ei bello tyrannos relicturum: suo præsidio destitutos. Siue tamen promissa

Carolus fortebraccius

nulla incōmodorum ratione habita seruādum sibi fore iduxerit animum: siue ut geren-
do regni siciliæ bello: quod postea docuerūt tēpora: expeditior foret: siue q̄tū elatio supe-
ratæ classis illū extulerat: tātūdem animos deponere fecerint extinctæ braccianoꝝ i duca
tu uires: quæ omnē in se pontificis & Sfortiæ potentiā conuersuræ: uenetorūq; & floren
tinorum animos retenturæ suspēsissimos uidebātur. Cum ultimi instarent restitutioni Ratificāt ue
fiendæ præfixi dies: & ratificationem pacis ueneti elapso tempore constituto misissent: neti pacem
ad octauū idus septembris profectus florentia lancelotus crottus in romandiolam se cō
tulit: conditiones i cælebrata pace adiectas pro duce seruaturus. Et paucos moratus dies
imola cū castellis restituta: romandiolaq; ubiq; per inducias qescēte: piccininū omnesq;
alios duci militantes: in lombardiam misit. Quibus trās scultēnam fluuium progressis:
Sfortia tandem transmisso sapijn rauēnatis fauētini & forliuiensis agrorum finibus: ali
quot moratus dies: sedem in agro bononiensi ad medicinam oppidum cæpit. Iussi inte-
rim a pōtifice Sphortia italianusq; & alexāder sphortia: ex nursinorū agro excedunt: du
cuntq; in assisium contra carolum fortebracciū. Is uero adolescēs agrū assisinatē in Pon-
tificis potestatē uenisse: & sphortianos neci suæ itentos intelligēs: perusinoꝝ qui sibi affi
cerentur cōsilio ductus: oratores de ciuitatis deditione: & rebus suis aliquo componēdis
modo acturos: florentiā misit. Assidua interim & grauissima pressos obsidione uetralen
ses patriarcha compulerat: ut cū deditione oppidi: iacobū uicēsem in suam dederent po Pref. Vicēsis
testatem. In quē postea prouinciæ iudices ordinaria iurisdictione: capitali sententia ani- ultimo sup-
maduerterūt. Omnibus itaq; braccianoꝝ reliquiis in etrusco ecclesiæ patrimonio dele- plicio afficit
tis: patriarcha cū paruas pro suscipiēda regni legatione copias haberet: ad pōtificem re-
dut. Cūq; carolum fortebracciū florētiam aduenisse: & reddito assisio: milites nicolai re
liquias: pontifici commendasse inuenisset: eoꝝ ipse optimos quosq; selectos conscripsit.
Vrsinus uero & dulcinus anguilariæ comes: quos pridem ad stipendia regis arragonū
clam diximus respexisse: eū liberatum esse audientes: post meritam iacobi præfecti necē
cuius obsidioni continuo affuissent: spreto patriarchæ iperio: cum per pontes & uada ty
beris accessu prohiberentur: triremiū regis auxilio: pontem ad ostia tyberina fabricaue
runt: & in campaniam sese cum turmis contulerunt. Agro item bononiēsi: sola accessus
Sfortiæ fama i pontificis & ecclesiæ potestatem pene recæpto: miserunt bononienses flo
rentiam oratores: qui ciuitatē bononiam eiusq; populum pontifici & ecclesiæ spoponde-
runt. Postera die ueniēs florentiam guidantonius montisferetri comes: urbini uicarius: Comes urbi
debitam pontifici reuerentiam exhibiturus: castellum montonis: quod proximis cœpe- ni.
rat diebus: castellaq; septem agri tifernatis: quo tempore nicolaus fortebraccius eam cæ
pit ciuitatem retenta pōtifici restituit: & pergulam oppidū: quod audita fortebracci ne-
ce p ecclesia: ut dixit: recæpat: castellaq; mōdauii tria: quæ itē primo Sfortiæ in picenū ad
uētu cæpat: pōtifici reddere pmisit. Nudius uero tertius Daniel cōcordiensis episcopus:
bononiā pro gubernatore missus: pridie nonas octobres ciuitatē sūmo ciuiū cōsensu ap
plausuq; recæpit. Cuius igressū sūma psecutus lætitia: baptista canitulus: armatis continuo
stipabatᷓ: & perpaucos quoad poterat a gubernatore itroduci milites mercenarios cura
bat. Nec defuerūt q illo cognoscerēt die: baptistam nō ante actæ uitæ pœnitētia: neq; isti
tuēdæ melioris itētiōe ductū: licet prætenta necessitati tēpoꝝ attribuēs spem de pōtificis
clæmētia optimā pte se ferret deditioni ciuitatis præbuisse assensum: sed eā aio machi-

natũ fuisse fraudem:ut postq̃ sese derelictũ a philippo duce:pontificem uero suis & so
ciorũ populorũ uiribus potentissimũ uidisset:missũ a Põtifice gubernatorem:& alios il
lũ adducẽtes põtifici caros:sigismũdũq; malatestam præsidio bononiæ deputatũ cape
ret:et ciuibus:qui aduersarentur trucidatis:tam diu bononiã obtineret pontifici rebellẽ:
quoad gasparris germani cũ episcopo cõcordiensi.& sigismũdo captiuis fieret permu
tatio:& cũ expilatis inde diuitiis emigraret.Per dies nãq; nouẽ quibus i ciuitate fuit.nũ
q̃ suasione consilio & ad extremũ pontificis iussu adduci potuit:ut ducẽtos equites:pe
dites ad trecentos sibi antea & populo militare solitos eiicere uellet: quousq; gubernato
rem postulato a Sfortia peditatu ciuitatẽ:ac se ipsum seruare interũ uidẽs: idibus octo
Baptista ca- bris fugã arripuit.Rebus ecclesiæ pro uariis quibus dudũ afflictæ fuerãt calamitatibus
nitulus fugit ad eã perductis fœlicitatẽ:ut maiora dãna põtifex restaurasset:regni neapolitani rebus
curã cõstituit adhibere.Itaq; auctum mille equitũ :& circiter quingẽtorũ:peditũq; octi-
Patriarcha gentorũ copiis:patriarchã alexãdrinũ iussit secũdæ expeditioni necessaria comparare.
alexãdrinus Sed cũ tempora per decẽbrem traducẽdo tã longo itinere exercitu nõ satis idonea uide-
rentur.Illũ recta ad legationẽ suã mittere simulãs:coactas ad transumenũ lacũ in agro
perusino turmas:cõtra oppidũ burgi ad sepulchrum ducere imperauit.Qui accæptus a
Sfortia equitibus qngentis totidẽq; peditibus:cũ puppi comes nec prece adduceretur:
Cõtra comi- nec minis:ut aut redderet burgũ:aut inde præsidiũ abduceret:contra puppiũ metatus ẽ
tẽ puppium castra:oppidũ ad supremũ pene appẽnini iugũ:editissimo sitũ colle:& muro celsiore: cõ
meatus copia:audacibusq; & comiti fidissimis pugnatoribus munitissimum.Illis in ca-
stris ad dies quadragita p mediã moratus hiemẽ:prato ueteri:ualbonaq; castellis a co-
mite ad florentinos deficere compulsis:puppiũ frustra aliquãdo oppugnauit:& tamen
burgi deditione:sequestribus florentinis:a præfecto præsidii illius baldaccio impetrata:
obsidionem ducebat.Vnde factũ est:ut cũ i ꝓpinquã romandiolæ ꝓuinciam traicere si-
mularet:missis a pontifice nũciis castella agri imolensis:tausignanum:riolsiccũ:monte-
batalliam:sassitellũ & bassadũ:a guidãtonio manfredo:& a montisferetri comite pergu
la:ac castella uicariatus mondauii:quæ põtifici i florentia spopõderat:ad eaq; retinuerat
tempora:redderentur.Nicolaus etiam piccininus:cũ bononiam ad ecclesiæ obediẽtiam
deuenisset:omniaq; in romãdiola quotidie pacatiora fieri audiuisset:accæptis a põtifice
quos sibi debere bononiẽses dicebat:ducatis duobus mille:bolognesiũ & diui petri oppi
dum:ipse etiam reddidit.Idẽ paulo post fecere gattamelata & comes brãdolinus:de op-
pidis persiceto:sancta agata & mãciolino.Per id temporis baldasar offidanus bononiæ
Antonius prætor i antoniũ bentiuoliũ & thomã zambechariũ bononiẽses:causa idicta subito sup
bẽtiuolius plicio aiaduertit:& nisi daniel gubernator:copiis i urbẽ recẽsendi militis simulatione cõ-
tractis:ciues i palatiũ cõuocasset:publicaq; interi loca præsidio tenuisset:fecisset eximius
erga antoniũ populi fauor:de põtificis bononiæ statu:& danielis ipsius baldasarisq; ui-
ta summi pariter subitariã ultionem.Rebus postea i romandiola quietissimis.forliuiense
enim negotiũ põtifex i sequentẽ reseruauerat æstatem:& recæptis i spoletano ducatu pa-
trimonioq; etrusco ciuitatibus ac locis:quotquot supiori tempore rebellarant:Sfortia ue
ro legionẽ in hibernis apud picenũ habente:nihil esse reliquum in rebus romanæ eccle-
siæ apparebat:q̃ ut cãpaniæ & maritimæ prouinciarũ recuperationi & regni siciliæ paci
consuleretur.Quæ munera pontifex patriarchæ alexãdrino: ut diximus:commiserat

obeunda. Cætera tūc forte loca italiæ quiescebāt:licet duci philippo & uenetis a cremo-
nensis agri finiū contentionibus:quæ post factā ferrariæ pacē relictæ erat:noua per eos
dies litigia emersissent. Quibus componēdis requisitus a marchione estensi partiū ar-
bitro:per nouæ pacis cōditiones pōtifex operam adhibebat. Cū ecce subita omnibusq;
inopinata genuæ ciuitatis rebellio intonat.magnum influxa humanarum rerum con- De rebellio-
ditione exēplum:q̄ nulla satis cōsistāt secūdissima:maiorq; omnibus timenda sit ruina: ne genuæ
quo rerum successus habuerint cumulatiores.Nāq; apud nullos uidebatur dubiū:quin
genuenses per uictoriæ captorum regum accessionē:magnis quas habent opibus: ma-
gnæq; gerendarū præclari facinoris rerum opportunitati factam:regno siciliæ q̄primū
potirentur:quod quidem regnum attulisset philippo duci maximum subigendæ italiæ
adiumentum. Nam paulo post factam florentiæ pacē:cum certus de classe arragonen-
sium superata:& principum uirorum:qui cum regibus capti erant numero:uenetias al-
latus est nuncius:senatum constat uenetum:post uarias de summa reipublicæ consulta
tiones:perpetuis habitas diebus:quod nunq̄ antea cōtigisse maiores natu affirmauerūt:
sæpenumero dubium:nullo qui e republica uideretur fore:concæpto senatuscōsulto di-
scessisse:omnibusq; longa fessis mora abeuntibus fuisse aliquando ex primoribus q di-
cerent:nullam superesse in rebus humanis spem reliquam:quin dux mediolani rerum i
italia potiretur:si parta per genuenses uictoria uti sciret. Is uero dum regum fratrumq;
potentatum extra italiam maximum:& regni siciliæ opportunitatem cōsiderās: suppre-
mo eos sibi beneficio deuincire:& conculcandæ italiæ administros comparare medita-
tus est:nec regum galliæ:quibus ad eam studuisset diem:nec genuēsis populi perpetua:
& quidē capitalissima cum cathelanis odia exercentis:ullam habuit rationem. Nā post
eductum genua urbe:si non bona:saltem simulata genuensium uenia:alfonsum regem
arragonum: nauarræ etiam regem:henricum infantem & plærosq; isignes captiuos:iui
to ac contumacibus uerbis repugnāte populo genuensi:sabatia eductos: mediolanum
perduci iussit. Qua indignitate permotus genuensis populus omni abiecto magistra- F. spinula.
tuum metu:maximam rerum nouarum cupiditatem cœperat præ se ferre. Vna uero ac
cessit properandæ rebellionis cā:quā uisum est repeti altius oportere. Nāq; Frāciscus spi
nula:quem classis genuensium præfectum:siue:ut ipsi appellāt:admiratum:a Petro lau
redano classis uenetorum præfecto captum:& uenetias perductum supra ostēdimus:
quo tempore carceribus tenebatur:hortantibus aliquando Venetis respondebat: futu-
rum ut q̄primum saluis rebus posset rem genuensem a iugo ducis mediolani ereptam
in priscam assereret libertatem. Illud idem polliciti fuerant ex concaptiuis plurimi quo-
rum blasius ageretus plæbeio ortus genere:eo loci huiuscemodi tractatum adduxit:ut
per simulationem procurandæ redemptionis conciuium se liberari:& genuam mitti ob
tinuerit:subornatusq; fuerit uenetorum nuncius:qui ad faciendam fidem secum adiret
uirum insignem Thomam fregosum:sine cuius ope & opera omnes contra ducē me- Thomas fre
diolani in rebus genuæ conatus inanes fieri constaret. Thoma aūt uiro grauissimo bla- gosius.
sii fidem minoris faciente:q̄ cui tanta res committi deberet:& illius colloqum renuente
blasius ipse ducem Philippum adiit: & sese plurimisq; ex captiuis per carceris necessi
tatē a pollicitatione uenetis facta purgaris franciscum spinulam adstipulatæ rebellio-
nis est insimulatus. Inde factum est:ut liberatum per pacis conditiones franciscum dux

cõtinuo oderit:blasiuim autem obscuro natũ loco:sũmis extulerit honoribus. Ea impulsus causa franciscus gaietam secesserat:ut ducẽ absens omni suspitione liberaret:simulq; aliqua faceret:quibus exasperatũ illius animũ deliniret. Gaietana autem obsidione per classis genuensiũ uictoriã:ut ostendimus:undiq; dissoluta:i patriã redierat:sperans ducem:audita ipsius strenua:quam in defensione gaietana exhibuerat opa:cõcæptam erga se inuidiã mitigasse. Cum uero toruis eum oculis magistratus aduenientem excæpissent:salutis suæ diligentem curã in posterum habendã statuit. Et si quando ex more uocaretur:prætoria nũq̃ adiit:nisi tãta suoꝵ stipatus turba:quæ ipsum a magistratus uiolẽtia tutaretur. Audiuerat autẽ hæc oia dux philippus:populi quoq; odiũ erga se nouerat:quod a perductis mediolanũ regibus inchoatũ:illis libertate donatis exasperatũ esse itelligebat. Nec apud se dubiũ esse aliquã do suis dixerat:quin genuẽses breui rebellarẽt:nisi factionũ capita tollerentur:& frenis plæbs durioribus teneretur. Hinc aloisium crottum pmittens omniũ quæ agi oporteret instructiones habẽtẽ:quas postea uidimus:præstantem uirum arasminũ triultiũ:cum turmis subsequi iusserat. Nec ducis philippi consilia subtili indagine spinula habuerat explorata. & genuẽses subreptoꝵ regũ pricipũq; uirorum indignitate commotos:ad rebellionẽ cõcitare cum decreuisset:in primis cũ Thoma fregoso:cui secũ asperrima dudũ intercesserãt odia:in gratiã redierat:eumq; rebellionis quã moliretur aio fecerat certiorem. Dimissus interea a duce philippo Rex arragonum Alfonsus:apud portũ ueneris declinauerat:& licet triremes illi essent expeditæ:multaq; i regno apuliæ fierẽt:quæ suã desideraret præsẽtiam:plurimos ibi resederat dies. Et petrus iãpaulus ursinus in regnũ:ut dicebat:cũ rege traiecturus:turmas adduxerat in riperiã genuæ orientalẽ. Ea franciscus spinula suo iminere exitio meditatus:omnibus quibus fideret:in secretiorem coactis locum:huiuscemodi habuit orationẽ. Scio plærosq; uestrũ mirari genuẽses uiri:me cuius præclara & maxima in ducẽ mediolani extant merita:q illum uestro olim consilio uestra usus opera:potẽtissime huic urbi dominum fore summo contẽderim studio:ad eam perductũ eẽ rerũ sortẽ:ut post exilia spõte suscæpta:post latebras extra patriã quæsitas:in patria etiam sinuq; uestro delitescere:& a carnificis opicini gladio uitã accurata tueri diligẽtia cogar. Et nisi apud uos uerba facerem:qui durissimos mecũ labores:q pericula & regꝵ discrimina subiistis:qui ex duce:regẽ: imperatorẽq; illũ facere:genuẽsis populi opibus:uestroq; in primis sanguine:diu cõtẽdistis. Ea explicarem beneficia:quæ malo omine i eum hominem cumulaui. Ipsius uero perfidia:ipsius solita erga omnes ingratitudine summa est factũ ciues:ut quem ĩfinita nostræ familiæ:si mea contempsisset erga se merita:ad grati erga me animi significationem aliquam adducere nunq̃ potuerunt:cõcitauerint nunc & armauerint in caput nostrum pditissimi hominis blasii agereti calũniæ. Decem:ni fallor:in hoc cœtu egregii adestis genuẽses patriæ amãtissimi:quos eodem conflictu superatos:Veneti magna & aliud sibi uolente:prout tunc dicebamus:humanitate:carceribus optime habitos:ad patriæ libertatem:ad salutem uestram sæpenumero hortati fuerũt. Eos nõ audire:nisi surdi essemus:nullo potuimus modo:nec tamen fuit nostrum quispiã qui uerba reddiderit itegro uiro idigna:præter ageretum:qui postmodũ flagitii quod admiserat culpa:in me uosq; reiecta exaudiri:& maximis a duce præmiis usqueadeo ornari obtinuit:ut ab officina argentaria:cui ab incunabilis genitor eum innutriuerat:atq; tabellionaria quã postea uir exercuit:ad classis no

ster præfecturā fuerit euectus:& quā ducenti supraq; genuenses nobiles plæbeiq; ditissimi in paternis auitisq; clarissimis præfecturis:triumphis uictoriis opulentissimisq; nauigatioibus:maritimā edocti militarem disciplinam:sua & duum millium quos singuli selegerunt ex genuensi populo uirorum uirtute pepererunt uictoriam:captoruq; regum & pencipum uirorum gloriā:ipse solus apud exteros rerum nostrarum:& suus nostræ ignaros sibi uindicet. Quo enim momento:nostra hæc uictoria ex leritate stupenda:e medus fluctibus:gaietana prius intonuit littora:q̄ classes ipsas manu conserta cōfligere sans posset cōstare:qui me nostratesq; in gaieta clausos gratulabundi adibant:nō genuensis populi impensam:nō ciuium uirtutem:non nauium triremiumq; apparatū laudabant admirabantur:sed incliti blasii agereti nomen usqueadeo summis extollebāt laudibus:ut nisi fœlicibus ducis mediolani auspiciis:nisi illius gloriæ detractū iri existimassentageretum fuerint cunctis populi suffragiis in diuorum numerum relaturi. Ea conciues optimi:stomachatus indignitate:uix satis mihi poteram imperare:ut quas ego sāguine proprio tunc tutabar:ducis mediolani partes:a quibusq; salus penderet mea:cuperem uincere. Postq̄ eo loci reciderat genuensis populi omnium hactenus populorum:omnium nationum uictoris potentia:ut domino subacta esset omnium ingratissimo:eq; nulla nobilitatis:quā summe oderit:nulla meritorum ratione habita:tantæ ciuitatis decus:ulissimo cuiq; prosterneret homuntioni:q̄q̄ basis tolleranda fuerit indignitas: si oculis subuciemus:quos dudum pertulerimus magistratus:nisi forte unus sit excipiendus naturæ monstrū oppicinus carnifex imanissimus: scelesta manu cuius supra ducētos nobilitatis plæbisq; nostræ genuenses uiros meminimus laniatos: præter minoris populi multitudinem:in qua tigride immitior sæuit. Quā uero ciues amātissimi angit me animo:q̄ facit mœstum:posita ante oculos nō mea:quā abscessu propellam:si per uos gladio nō licebit:sed uestra plurimorumq; cædes:qua eff ratus sanguinolentusq; debaccabitur oppicinus. Aegre p hos dies ferebatis captos reges italicosq; proceres:mediolanū fuisse perductos:nec æquo aio id ferre debuistis. Qui caprā genuensis populi sanguine & piculo talē tantamq; prædam prius subripi uideritis:q̄ satis meditari datū fuerit:quid sup ea re cōstitui oportuerit. Deliniti tamen promissionibus quas simulatus ille fallaxq; dux faciebat:eos genuēsi carcere custodiri existimastis:quorum uinculis tanti principis p̄missio accessisset. Hincq; a maledictis & cōuitiis ac murmurationibus temperastis. Postea uero q̄ omnes profusa & nusq̄ gentiū audita liberalitate:reges germanosq; & proceres ceteros:nō libertate solū:sed ingentibus insuper donatos muneribus audiuistis: illū maledictis modestioribus tamē q̄ par fuerit iactarū ea ī uos meditari & destinare impulistis supplicia:quæ illi si adesset a genuēsi populo deberēt. Nō satis nāq; scio magna ne ī patriā pietas:aut maximus in hūc cōcitatusq; meus ardor animi me falli faciāt opinione sed icōsiderata hæc liberalitatis amēntia:quid sibi uelit igenio cōiectatusq;:& p audita aliquando ab ipsius ore somnia uideor assequi. Duos hunc nostrū reges: germanūq; īfantem:& uiros insignes plurimos:magnifaciendā multitudinē:in suas peruenisse manus:in sua positos potestate considerātē:hæc secū dixisse et aio uolutasse existimo. Bellis ego ita hā ānis hactenus duodecim fere cōtinēter lacessiui:ut a plurimis laceratā latrūculis:popularisq; in primis tyrānorum: sub libertatis nomine illā opprimētium ambitione libertātē in unam tandem regni formā redigerem:maximum italicis finitimis recuperandi i-

periі: & perditæ dudum monarchiæ principiū. Et cū duos qui potētiores essēt: hostes po
pulos: adeo ꝑ continuata bella exagitassem: ut paruo in posterum obstaculo uiderentur
futuri: tertium qui illis cupiuerat pōtificem romanum uiribus ingenioq; ad tenuem re
degi status conditionem. Quarta in italiæ rebus restabat pars: regnum siciliæ citra fre
tum: quod equis: pabulo: armentis tritico: hominibusq; rei bellicæ idoneis feracissimum
maximo semper hactenus subigendæ per uim & arma italiæ fuit adiumēto. Id ego re
gnum a lombardia remotissimum: quia mihi ipse non auderem: soli amicissimo affiniq;
renato regi affectabam. Nec ignorabam tamen quod iubebat necessitas: dubio nimis
euentui operam īpensamq; exponi: quæ carceribus agenti nauaretur regi: nō satis fortas
se in reddenda gratia responsuro: qui & gentis superbia: & affinitatis iure: debitam sibi et
gratuitam: non mutuatam existimaturus fuerit operam sibi exhibitam. Fecit interī for
tuna: quæ fortes semper adiuuat uiros: tantam regum principum: ducum: nobiliūq; ui
rorum multitudinem meo huic desiderio sūme supraq; q̄ optare ausus fuissem: accom
modam: siue externam regum potentiam: siue īsularum italiæ ciuitatūq; regni quas pos
sident opportunitatem: siue singulorum potentias uires uirtutēq; cōsideres. Fecit inq̄ eos
in meas peruenire manus: ut sūma excæpti comitate: uita insuper libertate: regnis princi
patibusq; donati: maximis quoq; muneribus honestati: nō regni tantū apuliæ auxilium
præstent: sed italiæ regnū & orbis imperiū animo mihi cupiāt ardentissimo. Moleste ue
ro genuenses id laturos scio: cū acerbissimo arragonēses cathelanosq; prosequātur odio.
Quos longe abest: ut mea cōfœderatione amicitiaq; augeri cupiant: cum illos trinacria
potius insulisq; italiæ: quinimmo uita priuari exoptent. At contraria mihi sedet animo
sententia: & quos sublatus per potentissimorum regum: potentissimorūq; populorum ui
ctoriam metus superbos facit: quos populariū italiæ tyrānorum exēpla: in perditā du
dum libertatem respicere faciunt: addita mihi ꝑ liberatos reges maritimaꝝ: ubi opus erit
copiarum potentia faciet subiectiores. Tāta fratres optimi quam sibi spopondit dux no
ster philippus regnoꝝ īperiiq; amplitudine excæcatus: nec maxima ciuitatis nostræ er
ga se merita: nec labores nostros impēsas periculaq; cōsiderās: nos illis seruos pergit fa
cere: qui prælio superati: & nobis seruirent: & regnum apuliæ trinacriāq; insulam ipsi ꝑ
manus nr̄as cæco subiecisset duci. Quid multa? querelis frustra diē cōsumimus: nulla
unq̄ tantis malis remedia allaturis ipse crudeli efferatoq; in nos animo: quos saltem uer
bis suasionibusq; cōsolari: & ī aliquā meliorem spem erigere debuit: cōtumaces: ut dicit:
petulantesq; domare: & mites facere meditatur: & o utinā mites facere: nō sanguinolen
to oppicini gladio: non suspēdio necatos: ut sæpe antea multos uel mari submersos a pa
rētū sinu liberorūq; & coniugum amplexu raptos: turpissima cæde statuisset extiguere.
Quid eni per immortalem deum sibi uolunt peditatu nouo cōstipata palatia? qd aras
mini cum equitatu aduentus? quid arragonēsium regis in portu ueneris lōgior mora?
quid illum deducturæ naues onerariæ: triremesq; apud siciliā paratæ? quid petri iāpan
li cum turmis in orientalem riperiā aduentus? Quid inq̄ aliud tam magni uolunt ap
paratus: i tanta rerum ab externis securitate: in tanto uictoris potētisq; domini apud oēs
terrore ac metu: q̄ uictricem genuā tātis talibusq; afflictā trucidatorum ciuiū calamita
tibus: immani crudelitate mitem redderet: ut arragonēsibus cathelanisq; æraria aperire:
naues triremesq; armare: & miserabili nephandaq; subiectione dulcat: tacita & sine dolo-

ris significatione aliqua seruire. Eam ciues patriæ calamitatē extremā: cū tantæ ciuitatis interitum: dū salua & integra res est: dūq; manus & ceruices a carnificum cathenis habens liberas: auertite: propulsate: arma capite: accurrite: & ferocissime irruiturum cōuocate populum: diutina seruitute: horrendis cædibus: & noua ereptæ faucibus prædæ iniuria: odio ira furore cōcitatum ac pene īsanientem. Cœpta deus secundabit: non deerunt auxilia nec fauores. Mari paratam classem: in urbe populum habemus q̄tum sat erit ad pallatia: portas arcēq; expugnādam: ad tutanda ciuitatis mœnia facturum. A fu renti uero quem immittet dux mediolani exercitu: apennini hiemisq; asperitas tādiu tutabitur: quoad promissa parataq; a uenetis florentinisq; aduenerint præsidia. Q uā primum enim a uolūtaria relegatione: gaieta ī patriam redii: torua magistratuum ī me ora inimicos ex oculis introspiciens an imos uestræ & ciuitatis saluti libertatiq; consulturus nihil destinato facinori ducēs antiquius. q̄ scissam ciuitatem in unum amicitiæ corpus redigeret: cum insigni thoma fregoso in gratiam redii: quo curante tantæ nobis a sociis ueneta ac florentina rebus publicis: quibus uestra tertio loco erit socia: paratæ sūt copiæ: ut nostra potius arma duci philippo timēda credam: q̄ sua nobis formidāda ulla ex parte suspicer. Crastino ut audiuistis die: aut ad summum postridie: arasminus equitatum adducet. Oppicinus interea longissimis exectos restibus laqueos conficit: q̄bus uestrā purbem passim ut cuiq; fiet obuius frangat gulam: si fuerint qui libertatem acclament: me socium: me comitem: me si uolent habebunt ductorem. Si per desidiam ignauiā: torporem: patriam: uosipsos: parētes: germanos: liberosq; deseritis. quod armis per uestram ignauiam nequiuero: per fugam mihi & mea sequentibus consilia consulam. Itaq; cū ad diem diui ioānis euangelistæ per natalia christi domini solennissimam Arasminum gubernatorem nouum: portæ ciuitatis appropinquare nunciatum esset: Franciscus spinula: quos dudum antea & nouissime per concionem concitauerat ciues timidos torpentesq; cōsueta uidens supplicia formidare: ad horā diei decimam octauam: sūpto militari sagulo: in subiectam spinulorum domibus aream prosilit: quo strictum tenente gladium: ad arma ciues: hostes intrāt: capite arma ciues: & repetite dudum amissam libertatē: uociferāte: concursum est undiq: & spinularum familiā frāciscūq; ī primis maxime auctoritatis uirum concitatis pridem stipatum uiris arma cæpisse uidentes: cæteri genuenses arma & ipsi raptim capientes: acclamauerūt nomen dulcissimū libertatis. Intrauerat ciuitatem arasminus: oppicino algiatensi: aloisio crotto: paucisq; cum blasio agereto genuensibus ex more deducentibus: cum subito exterriti tumultu: arasminus blasiusq;: cui se ille permiserat: & crottus castellum petunt: arcem in ciuitate munitissimam. Oppicinus autem solito crudelitatis timore: furorem ciuium comprimere existimās: posse ī palatium duobus peditum milibus munitum ardens iracundia properabat. Sed q̄primū frequentata ciuibus loca attigit: subito irruentium impetu oppressus confossusq; est: & multas discerptum in partes: nudum deformatumq; cadauer in cœno iacuit prouolutū. Exinde genuenses palatio furibunda ui expugnato: pedites uinctos compeditosq; ī carcerem detruxerunt. Portis etiam ciuitatis paulo post per uim captis & præsidio munitis ciues maiori cāpana ex uetusto liberæ ciuitatis more ī prætoriū acciti: iussu populi octo creauere: quos populi & libertatis capitaneos uocauere. Eorū quatuor: quos primo adno tabimus loco ex nobilitate: reliqui fuerunt ex plebe: Frāciscus spinula: Andreas auria:

Sæpe in magistrū scelera redierunt sua.

Noui magistratus creātur.

mattheus lomelinus:andreas marinus.nicolaus iustinianus. Ioannes nauonus. petrus
bondinarius & marcus cassina. Eodē etiā die sauonēses cæteriq; ripiar; occidētalis orien
talisq; populi:ad quos tumultus genuēsiū fama puenit:parti captis:ptim electis Philippi
ducis magistratibus præsidiisq; sese i optatā uidicarūt libertatē:ut nulla infra triduū su
perfuerit ripiar; castella:quæ nō recuperatæ a genuēsibus libertati consenserint. Oēs exide
uires:omnes conatus oppugnādæ arci ipēderunt. In primisq; tias oēs quas subsidio ar
ci uēturis philippi copiis patere itelligerēt:intercisas stationibus firmauerūt. Cūq; certus
genuā platus eēt nūcius:piccininū cū legione & collectitiis circiter.xx.hoium milibus:
i uallē pulceferā descēdere:philippū quoq; ducem ex oi lombardia quotquot arma ferre
Thomas fregosius possent:illū ocius sequi iussisse:Thomā fregosiū excelsi animi uirū summo populi consen
su restitutū rei bellicæ præfecerūt. Qui cū milibus quatuor peditū:maiori ex parte bali
stariorū:i munitissimis natura locis sese cōtinēs:furētis piccinini ipetus:per multos remo
ratus est dies:illius tamen audacia uiribusq; loco cædere cōpulsus: & prælio decernere
coactus:amissis peditibus ducētis:rapido cursu genuā se recæpit. Piccinino autē in pro
piqua urbi loca descendēte:exterriti ciues proposita ante oculos si superentur calamitate
Castelletū recipitur aios faciēte:castelletū icredibili expugnatū fortitudine:trigesimo die postq̄ ciuitas duci
rebellauerat:recæperūt. Postridie piccininus spe destitutus ponūdæ p arcem ciuitatis tra
ducto i pulceferā exercitu:amœna diui petri ad arenā uillarū loca ferro igneq; deuastat:
& qndeci dies i ea regiōe moratus:galleotto carretensi hortāte:i occidētalē riperiā cōuer
tit signa:p nonasq; martias:cōtra albinganū metatus castra:id oppidū in littore situ cin
xit:castellis uigiti in circuitu excitatis:ne aliqua oppidani siue terra siue mari admitterēt
præsidia:lōbardisq; maximo opere per abrupta motium comportatis:si uiribus nequi
ret:illud diuturnitate obsidionis statuit expugnare. Superato & capto nauali prælio:ut
longe supra exposuimus arragonensium rege:neapolitani q̄ renatū regē carcere ducis
burgundiorū retētū:diu expectatū habere nequiuerant:a marsilia soluētes illius uxorē
Isabella regina reginam isabelem cum natis duobus:per septembrem in italiam deduxerūt. Quæ ga
ietā ex itinere diuertēs:cū eā ciuitatē sub renati regis noīe:pro duce mediolani uidisset te
Gaieta neri:magistratibus custodibusq; mutatis: administrationē ac omne ius imperii in sesu
scæpit. Regibus aūt captiuis:& italis omnibus a philippo duce p octobrē dimissis. Ta
rentinus priceps:dux sinuessæ:iosias aquauiuanus:& minicutius aquilanus:i regnū re
uersi maiores q̄ unq̄ antea motus parauere. Et infans petrus armatis in trinacria:quæ na
uali superfuerāt prælio:triremibus nauibusq; regē alfōsum fratrem a portu ueneris de
ducturus:mari infero nauigabat. Cuius opportuna tulit sors:ut prius q̄ de genuensium
rebellione gaietā nūcius perferretur:i illius portū prædæ potius abducēdæ:q̄ oppugnā
dæ urbis animo declinauerit. Gaietani nāq; penuria annonæ coacti:se illi pro rege sube
gerūt. quem ducis mediolani & genuēsiū uiribus:ut oppinabātur auctū:cæteris existi
marūt regni ciuitatibus e uestigio potiturum. Alfonsus uero rex quē hinc genuæ dānū
perculerat animo:inde capta erexerat gaieta:apud portū ueneris aliquot substitit diebus
ut enixissima cōtēdenti opa philippo duci:genua p uim recupanda opē afferret:ubi esse
usui uideretur. Cū uero oēs piccinini conatus cassos:inanesq; fieri:florentinosq; frumen
to genuenses & peditatu iuuare audisset:gaietā cōcessit. Genuensibus enim frumēti carē
tia ac prope etiā fame laborātibus:& a deo recuperandæ arci ppulsādisq; ducis medio

ani uiribus intentis:ut re frumentaria ab remotis procurāda opam negrent impendere: florentini uenetorꝗ cōsilio subuenerunt:eosq; insuper iuuarūt mercenario peditatu. Nō immemores ea sibi ex pacis cōditionibus nō licere:nisi philippus etiā fœdera uiolasset:q omnibus quotquot potuisset modis regnum siciliæ quæsisset inuadere. Castelletto recuperato & nicolao piccinino pertinacius albiganū oppugnāte:genuenses reuocādæ lōgo postliminio in ciuitatem libertatis formæ cupidi:ad diem kalendaꝶ aprilis quartā:isnardū qualcū populi suffragiis:ex uetusto ciuitatis more:ducem creauere. Sed cū philippo mediolanēsiū duci nimis affectus postea esset usus: quippe q̄ retulisset ad senatum de iducis cū eo faciēdis:quæ libertatem amātibus uiderētur insidiosæ:Thomas fregosius maximo ciuium & i primis frācisci spinulæ adiutus fauore:tertio nonaꝶ aprilis die:illū armata manu palatio eiecit. Et conuocatis ex more ciuibus:populi etiam ipse suffragiis ducem creatus est:& libertatis ac populi defensorem. At per id temporis profectus puppio p burgū tifernū & perusiam patriarcha alexādrinus in agro spoletano consederat: imperatas cassiensis & spoletanis tributorum pecunias percæpturus:cū illi nunciatū fuit reatinos tumultuasse:atq; prætorē urbe eiecisse. Itaq; ducto ad eā cōprimēdā seditionē: aspera:sed breuiori p mōtes uia:ciuitatem minus q̄ renunciatum fuisset cōmotā cōciliauit:reatinisq; rebus uix dū sedatis:de nouo tumultu romæ suscitato: nuncius est allatus. Senem etenim portæ maioris:qua itur penestre:custodem facile deceperat pōcelletus ciuis romanus:quem supra ostendimus primæ rebellionis contra pontificem fuisse auctorem. Affuitq; illi præsto antonius pisanus:qui cū portā equitatus præsidio teneret:peditatum immiserat proxima i urbe loca rapinis & incendio fœdaturum. Sed romani nouitate rei:& periculo cōmoti maximo:arma capiūt:urbem defensant: & conuicinorum auxilia implorant:quæ illis non defuere. Nam euersus anguilariæ comes cum cohorte succurrens:antonianis militibus urbe eiectis:portā recæpit. Interea appropinquauerat patriarcha cū exercitu paratissimo:qui ut exercitum minori cum impendio aleret:illos instituit persequi oēs urbi uicinos:quos esse intellexit antonii pisani pro rege arragonū studiosos:& ab imbecilliori incipiens:cōtra oppidum cole sabelli:rocham priorem appellant: quod sex a penestre distat miliaria:castra posuit:quo bidui obsidione capto ac direpto: uiculum item eius castellum urbi uicinum diripuit ac succendit. Fama iterim crebrescēte:franciscum piccininū:qui dudum in agro senensi fuerat:eo consilio in patrimonium fore uenturum:ut antonio pisano coniunctus arragonum regis studiosos iuuaret. Patriarcha cum paucis ad patrimonii fines ea ratione se contulit:ut arcem ciuitatis ueteris: custode. B.mazatosta uiterbiense mutato:suæ manciparet custodiæ. Inde romā reuersus contra antonium pisanum:q magnā campaniæ & maritimæ prouinciarum partem dudum tenuerat:expeditionem parare cœpit. Instauratis iterim ubiq; maiori ex parte rebus ecclesiæ:quas oino cōfractas & fere nullas florentiā adueniens Pontifex habuerat: bononiā:prout publico edixerat decreto:se cōferre statuit. Quattodecimo itaq; kalendaꝶ maii die mouens:ad diem earundem undecimam applicuit bononiā. qua in urbe cum cœptus florentiæ de pace ex integro cōstituenda tractus cōtinuaret:astabant apud pontificem ueneti & florentini:frāciscum sphortiā ea ratione in romādiolā ad fines lōbardiæ e piceno uocari:ut aut deterritus aduentu suo philippus:ad iniqores accipiendas pacis cōditiōes pduceretur:aut eo ductore bellum utilius gereretur. Sed pōtifex cui li-

Isnardus qlcus dux.

Thomas fregosius Dux & defēsor libertatis.

Reatini.

Poncelletus portā urbis romæ capit.

F.piccininus

Eugēius bononiā uenit

ceret soli sphortiā ad romādiolæ sibi subiectæ partes uocare:neq; illis qđ ꝑpostulabāt de-
negādū censuit. Neq; philippū cui se i cōstituēda pace ptibus coēm spopōderat futuꝝ: alio
F. sphortia. alienādū. Accito itaq; in romādiolā sphortia:cū i itinere apđ ariminū facit certiorē:cōsti
tuisset antoniū ordelaffū foroliuio eiicere:cuius mādata executus sphortia:& castris ad
portas foriliuii metatis:quæq; hostilia intētauit:& tamen licet nullæ antonio copiæ: nul
Obsidet fo- lus adesset maioris potētatus fauor:in messis maturæ tēpora obsidio ē protracta. Per id
rumliuii tēporis patriarcha alexādrinus: inchoato in uolscoꝝ quondā:quæ nūc dicit maritima
regiōe:i antoniū pisanū bello: oppidoq; secia recæpto:duxit in priuernates:quorū oppi-
Priuernum dum alfonsus rex arragonum occupauerat:in antoniiq; pisani cura & custodia:q̃ lōge
ab aliis quæ sibi parerent ciuitatibus aberat:nullo munitum præsidio reliquerat. Q ua-
obrē subito pculsi piculo:priuernates ut opē afferret antonius postularūt. Eoq; subsidii
spem maximā spōdēre spernebāt cōtumaciter patriarchā. Q ui postq̃ munitissimum
natura loci oppidum:aliquot prælis īfauste cōmissis recipe nequit:agros uastari:uine-
Vastitas. ta & cōsita succidi curauit. Tū cōmoti dāno oppidani oratoribus missis: pacē petiuerūt
quā patriarcha si certū auri pōdus psoluissent:pollicitus est dare. Reuersis i oppidū ora-
toribus:ut populo cōditiones referrent:certior fit patriarcha:antoniū pisanū cū exercitu
aduētare. Itaq; motis loco signis:eductoq; in proximū campum exercitu:qua hosti itel-
ligeret trāseūdum:acies struit:cigūt aūt campos mōtes altissimi:& amnis haud exiguus
interfluit prisco nomine amasenus:ad cuius fluēta locū castris patriarcha statuerat com
munire:cū de repēte allatū illi de hostis aduētu nūciū Antoniani subsequuntur milites.
nullo ordine irruētes. Antonius nāq; occupato colle:qui proximior cāpo imminet: præli
um ea ratione cœpit cōserere:ut paucis suoꝝ de collis sūmitate hostiū multitudini præ-
ualentibus:patriarchæ exercitū tā diu uexaret:quoad noctis interuentu fatigati:sese qe
ti darent:& ipse uadato nocte intēpesta amaseno:latēter i oppidū penetraret: in quo na-
tura loci & cōmeatu munitissimo sese continēs:in proximā hiemē bellū traheret. At Pa-
triarcha cognitis illius consiliis:præliū quod leuiter a pricipio eēt cōsertum instaurauit:
& lectis ex omni exercitu fortissimis quatuor ductoribus:lectissimorum item militum
manipulos eis dedit. Q uibus i frōtē iussis signo pugnæ acrioris dato:cæteri sunt ordine
subsecuti. Pugnatū est primo cōcursu utrinq; fortiter. Antonius nāq; uiso militū patriar
chæ pugnādi ardore:i primā aciē deuolauerat:cuius & iperatoris & militis officiū stre-
nue obeuntis uirtute est factū:ut sui hostilem impetū sustinerēt. Tādē cū ecclesiastici
milites acrius instarent: & cliuū de quo pugnabāt hostes ui supassent: antoniani terga
Amasenus dedere:ac p excessum & difficilem mōtē:i fugā præcipites sunt cōuersi. Tunc clamore
fluuius undiq; sublato:uniuersa ecclesiasticorum legio:hostē difficillimis ascensu mōtibus ob-
errantē insecuta:paucis p præcipitia prolapsis:cæteros cæpit. Impedimenta uero:& q cū
illis in eminentiori colle erant aggrestiū plurimos:diripere fuit facillimum. Et antonius
postq̃ de re sua actū uidit:clā e pugna secedēs:ab ecclesiasticis militibus intercipit:qui
Profligatur patriarchæ iussu:duplici funiculo cruci appensus:idignū doctrina & multis quæ illum
antonius pi ornabāt uirtutibus:cæterū crudelitate:cui miserabiliter erat deditus:dignissimū habuit
sanus uitæ exitū. Vnicus tū circa urbē pōtifici rebellis relictus erat laurentius colūna: uetustæ
prænestæ dominus:qui ecclesiæ stipēdia faciēs:ab antonio seductus:qua die ad interni-
tionē ille fuit deletus:agrū romanum discurrerat prædabūdus. Ea causa patriarcham

ipulit:ut omisso quē ad ulteriora īstituerat cursu:romā reuerteretur:ubi paucos moratus ē
dies:& castrum nouū:unde stephanū laurētii germanū & nicolaū fortebracciū i primo
principis salernitani bello:magnos motus cōcurisse ostēdimus:oppugnare aggressus il-
lud e uestigio recæpit.Postea:q; nullus futurus existimasset:præneste:quā fama esset in-
expugnabilē fore:prexit obsidere.Ea eni urbs i editi mōtis cacumine sita erat:cuius radi
ces planiciem inter & cliui initium:partim excesa rupes:parti altæ maceries i coronæ spe
ciē ductæ cinguntur:ut nullis nisi de industria relictis:ad uias aditibus:usq̄ loci pateat:in
agrum:q fertilissimus in aliquot passuum milibus urbē & planitiē iteriacet:accessus:ui-
arum autē exitus:affixa ordine quadruplici trabium repagula muniebāt:a qbus repu-
gnātes paucissimi agrestes:magnos exercitus sæpenumero repulissent.Itaq; patriarcha
positis ad repagula castris.postq̄ plurimis editis pugnis irrumpe nequiuit.multos le-
uis armaturæ milites in proximis rupi:quā nullus asseruaret cōualibus:in īsidiis locat.
edictoq; ut hostibus prælio:quod acerrimum cōsereret:intētis scalis ipsi lanceisq; obre-
pentes in supiora euadāt:qd cū eēt factū:territi ad primū post terga editū clamorē agre-
stes:sese in urbis edita recepere.Ingressus septa cū exercitu patriarcha:urbē uetustis al-
tissimisq; mœnibus & natura loci munitissimā:lōga obsidione cōstituit:uti se oppidani
dederent fatigare.Sphortia iteri frumētis agri forliuiēsis:q̄ primū maturescere cœperunt F.sphortia.
alicubi succisis: id bellū in amicā urbē negligere uidebatur.Sed cū socios belli populos
ut in philippū mitteretur īstare itellexisset:solito acrius bellū instituit.Assuefactos nanq;
leuibus prælis decertare forliuiēses:paruis uictoriis de industria præmissis:adeo auda-
ces reddidit:ut nunq̄ lacessiti se itra mœnia cōtinerent.Et cōstituta cū militibus suis die:
cœpto ad portā qua itur rauēnā:leui primū certamine:in effusum sine ordine populum
tātis incubuit totius legionis uiribus:ut fracti fugatiq; forolviuiēses:qui posteriores execū
do fuerāt:primi intra portā præcipites se proriperēt:cæteri quos maior audacia aut casus
in pugnā longe duxisset:porta a custodibus de imixto cū fugiētibus ciuibus hoste timē
tibus:clausa p fossas in urbē redierunt enatātes.Eorū tamē nōnulli altis fossarū aquis ene-
cti:plurimi ab sphortianis intercepti fuerūt.Factumq; est accæpta diei illius clade:ut ci
ues paulo post de urbe pōtifici dedēda:& tyrāno eiiciendo cum sphortia cōuenerit.Cō-
ditionibus itaq; quas inuicem tractauerāt a pōtifice cōcessis:antonium sub ipsis iulii idi Forūliuii re-
bus captū:ciues eiecerūt:& urbē pōtifici reddiderūt.Tū uenetis florētinisq; summo peten- cipitur ab ec
tibus studio:pōtifex frāciscum sphortiā ad poltranum agri bononiēsis uicū cū legione clesia.
iussit se cōferre.Et hinc philippo necessitatē ostentās:qua cōpelleretur sphortiā cōtra se
dimittere:hinc socios populos cōmonefaciens:pacē profuturā:in qbus tantopere fiderēt
sphortiæ legionē utrosq; ad pacē pducere contendebat.Et tamen interea postq̄ ois pare- Lugum
bat romādiola:eunii comites lugo statuit eiicere oppido:unde multis dudum ea prouin
cia malis fuerat agitata.Cōductoq; ad sua & ecclesiæ stipendia petroiampaulo ursino i
parmensi agro tūc agente:ei muneri præfectus est baldasar offidanus:q hō nouus ob Baldasar of
nauatā ægregie opam i seruāda:qd supiore ostendimus loco:romanæ urbis arce adria- fidanus.
ni mole erat pōtifici gratissimus:ut nihil eēt tā arduū:qn is cōficeret itercessor.Q uāob
rē repētino clarus fauore:magnarūq; gerēdarū rerū cupiditate ardēs.qcqd eqtatus pedi-
tatusq; pōtifici i romādiola erat:qcqd etiā tirocinii prouicia mittere potuit:eo cōtraxit:
nec difficile fuit eiicere destitutos oium præsidio adolescētes.Lugo recæpto:& balda-

Laureatae litterae — sare bononiã reuerso litteras patriarcha laureatas põtifici misit:q̃ praeneste cũ agro opinione celerius recaepisset. Id uero factũ ẽ ob igẽtẽ quã aestas illa habuit siccitatẽ: fõtibus qui aqs antea redũdare cõsueuissent romanae ĩ regiõis:sed magis ĩ praenestino montibus arefactis. Potitus ciuitate patriarcha miserando: & omnibus italici nominis amarori bus molestissimo illius desaeuit excidio. Populo eteni cum rebus romã migrare iusso: & moenibus primo plaerisq̃ ĩ locis funditus dirutis:potestatẽ oĩbus fecit quaecũq̃ siue supellectilis:siue materiei aedificiorum uellent ĩfra diẽ septimã exportãdi:quo elapso termino quicq̃d erat residui moeniũ:ac urbẽ arcẽq̃ ab imis substulit fundamẽtis. Pacata ubiq̃ romãdiola:cũ nihil eẽt in quo baldasar crescẽti ĩ dies erga se pontificis grã facilius abuti posset:periculosissimũ ecclesiae malo uir ĩgenio facinus ẽ aggressus. Nouerat põtificem post recupatas romãdiolae urbes:post restitutã alibi rẽ ecclesiasticã:nihil aeque ardenter cupe:q̃ picenũ & ãlia iuris ecclesiastici:quae sphortia occupasset loca recipe. Itaq̃ illũ iussa:ut ostendimus:apud poltranũ expectãtẽ ĩterficere:aut eius delere exercitũ meditatus:

Poltranum — multiplices struxit ĩsidias. Distat octauo ab urbe bononia milliario poltranus põs ligneus paruã theni fluminis partẽ:mãufacto canali deriuatã:quae nauigia ferrariã pferat iũgẽs. Q uẽ qa agrestiũ cõmodis ĩseruiat:ne uiatoribus praedonibusq̃ iiussu magistratuum urbis pateat:turris paruo circũdata pmurio cõmunit. Cum itaq̃ cõsuesset sphortia: post meridiolane tẽpus:quãdo turris eũ obũbraret põtẽ subtus labẽtiũ aquarũ cursu delectatus: uariis ĩ ipso ludis cõmilitones oblectare:duos ĩ arcẽ baldasar ĩmittit sagittarios: certo ictu quaecũq̃ destinassẽt petere cõsuetos:q̃ die ab se cõstituta illũ de sagittaria turris rimula ĩcautũ cõfodiãt:ipse interea expeditionẽ in ecclesiae uicarios fauẽtinũ pisaurẽsem:urbinatẽq̃ q̃ debita põtifici tributa pẽdere distulissent:parare simulãs:quãtascunq̃ põt copias apud butriũ agri bononiẽsis castellũ:co cõsilio cõtraxit:ut si sphortia ictu sagittae occubuisset:illius copias ab iniuria prouiciae & a piceni praesidio phiberet. Q uod aũt eiusmodi cõsilia aut palã fieri posse:aut aliter ex sentẽtia nõ successura addubitauerit uiribus postea eadẽ ĩtẽtaturus:sese copiis q̃cũq̃ posset munire statuit. Perpulitq̃ pontificẽ:ut a philippo mediolanẽsiũ duce:piccininũ post solutã dudũ albingani obsidionẽ: cũ legione apud parmã habẽtẽ sub ĩcerta causa auxilio postularet. Fuit uero ea baldasaris leuitas:ut q̃ cupet ĩ illa suae magnitudinis nonitate:oẽs ĩtelligere:nihil eẽ tã arduũ:qd nõ sibi cõmitteret põtifex:ĩactãdo minãdoq̃:& multa de se pollicẽdo rẽ fecerit emanare:& tamen nihilo secius ac si oĩa sũma ac necessaria texisset simulatiõe butriũ se cõtulerat: facinus impleturus. Tũ sphortia q̃ aliquot ante diebus a põtis accessu abstinuisset: muta-

Butrium — tis a poltrano castris duobus & ipse passuum milibus apud butriũ cõstitit. Id cũ uidisset Baldasar: siue ut maiorem confidentiam ostentaret: seu q̃ in castello obsideri uerilus fuerit:in ricardinam rus oppido propinquum ad eam partem quae a sphortiae copiis erat remotior se recaepit:& unica per quam equiti pateret accessus uia:obicibus tanq̃ se inscio a calonibus muniri iussa:sese in campis tam diu statuit continere quoad piccininus adesse iussus:aut ueniret aut petitum mitteret equitatum. Postera die sphortia compertũ habẽs:nunciũ militẽ notissimũ q̃ sub petro ioãpaulo ursino põtifici militaret: accersitum piccinini copias accessisse:statuit nõ eẽ diutius expectandum:& structa acie impetu facto obicẽ momento disrupit:obuiosq̃ fugauit. Cõuocantẽ uero suos & ĩ aciẽ tumultuarie educẽtem sigismũdũ pãdulfum malatestam:qui & ipse in ea baldasaris exped-

tione militaret ecclesiæ:sphortia ut a prælio abstineret:si cohortem cuperet fore saluã ad-
monuit:quo in rerum subito turbine: baldasar minarum & factæ ingentis de se spei ime-
mor:oppidũ ingressus:armis & militari sagulo abiectis:sub femellæ inopis omni:ut ra-
tus erat:suspitione cariturae lectulo delituit. Sed sphortia q̃primũ fusis copiis: baldasarẽ
ioppidũ cõfugisse audiuit:captã agrestium multitudinem perduxit ad portas: oppida-
nos q; nisi pfugã redderẽt: extrema quæq; cõminatus:perpulit:eductũ e latebris balda- Baldesar ca-
sarem exhibere quẽ cutignolã pductũ:quæstiõibus subiectum:quæcũq; machinatus ptus fatet̃ isi-
est fateri coegit. Pernitiosam eã rem põtifici fore suspicatũ ẽ:cunctis timẽtibus:sphortia dias ĩ sphor-
inuriæ atrocitate furẽtem rabidũq;:die illa portis bononiæ signa inferre:quod qdẽ si fa- tiam
cere præxisset:soporatus antonii bentiuolii mortis cuius baldesar auctor fuisset: & mini-
ster:dolor recruduisset: & rer; nouar; cupidi:quibus semp abũdare solita ea ciuitas:tũc
maxime redũdabat:quæq; a sprima intẽtassent: tãti efficacia sunt mali:perditorũ homi-
nũ cõsilia:quæ principum opes:sepius q̃ hostis euertũt. Cõtinuit uero ipetũ animi sphor
tia: & hermolao donato uenetiar; patritio:q cũ reipu.apud põtificem eẽt orator:ad eũ se Hermolaus
cõsulit:hortante nihil asperius de baldasare:tũc statuere:& in picenũ sine aliqua rer; ino donatus
uatione redire cõsẽsit. Apud genuã interea res sine insigni facinore aliquo: thomæ nouo
duci pspere cesserant: nã leuato piccinini obsidiõe albingano &si ex melioribus oppida-
quædã agri genuensis in philippi ditiõe pseuerabant: nullo tamẽ in loco bellum gereba
tur:qd põtifex pacẽ cõstituere cõfisus:inducias partibus ultro assentiẽtibus indixisset.
Tria erantur longe supra exposuimus:genuẽsis riperiæ oriẽtalis castella:in alfonsi regis
arragonum potestate. Q uor; ueneris portum:munitissimæ arcis eminentia: & portus Portus
nobilitate præstantius:noctu cũ militibus decẽ clam ingressus carmadinas peregrinus ueneris
cũ singulos fregosis studiosos:in oppidani:apud quẽ latebat:domũ accitos:arma rapere
iussisset:inferiores oppidi partes:ad aurorã recæpit:& publicis locis:quæ arragonẽsis ob-
tinebat expugnatis:subiecta arci & eminẽtioribus oppidi partibus loca:p quæ ad inferio
ra descẽsus patet:repagulis firmauit. Est aurẽ arx illa in uetustissimi ueneris templi:unde
oppidũ habet nomen:muris sãcti petri castellũ uocant:sũmo editissimi mõtis cacumine
sita:si fames & custodũ perfidia absint:nulla expugnabilis uiolẽtia. Q uãobrẽ recupe-
randi pillã oppidi spe adductus piccininus: siue q; rupta ab genuensi:q arragonensem
læsisset indutiar; fœdera existimauerit:siue illa rũpere nõ multi ipse fecerit:ex agro par-
mensi mouens:in ligusticos lunensis riperiæ orientalis duxit:sed cũ asperos ascensu mõ-
tes:portum ueneris ad septentrionem claudentes: quos peditatu munitos repperit:supe-
rare difficile nimis atq; impossibile intelligeret:conuersis retro signis sarzanam obsidere Sarzana
pertexit quã collapsis uetustate muris populoq; in frequentissimam: & nullo munitam
præsidio cœpit. Arcem uero:sarzanellum appellant:in quo thomas fregosius maximas
seruaret opes: q; difficillimi aditus montem incubant:& turritis munitur altissimis mœ
nibus:nec oppugnare quidem aggressus est:sed ad uicina conuersus loca: castro nouo
prædæ exposito: alia quotquot ea habet riperia cæpit castella. Exinde lucam se contulit
compulsusq; lucensibus: pacem quæ sibi esset cum florentinis rumpere: nonnulla eæ- Luca
pit de pisanis castella. Tunc sociæ respu.franciscum sphortiam e piceno accitum pisas
miserunt. Simulabat uero & famam passim disseminabant piccininus: sese qui alfonso F. sphortia

arragonum regi præſidium afferre intẽderet: arnum tranſire diſpoſitum : & ſphortiam
uerbis cõtẽnens: qui ulteriorem aſſeruaret fluminis ripam nulla in hominũ: nulla aqua-
rum altitudine: nullis riparum: nullis aggerum munitionibus: tranſitu cũ uellet ꝓhiberi
poſſe iactabat. In ea trãſeundi ſimulatione: mẽſes duos uerſatus: cũ capta i hoſtili agro
& finitima lucẽſium caſtella cõmeatus quãtum ſatis eſſet militibus & pabuli equis ſub-
miniſtrare nequirent: longius ab arno recedens: ad cultiora lucẽſiũ ſuburbia duxit: ibiq;
ꝑ hiemẽ partim ĩ mappalibus partim ſub diuo tãdiu cõtinuit legionẽ: ut areſcẽtibus bru-
ma paſcuis quibuſq; etiã uliginibus: unde aliq̃diu pabulũ quæſiuiſſet: congeſtiſq; apud
agreſtes alendo pecori ſtramentis ubiq; deficiẽtibus: olearum foliis ramuſculiſq; equos
& iumenta coacti fuerint ſubſtentare. Adduxerat autem in admirationẽ multos: tãta il-
lum hiemandi auſteritate cõtra ſuos & etatis noſtræ mores uſum eẽ: nulla præſertim rei
cuiuſpiam apparente cauſa: quãobrem duriore uti debuerit militiæ diſciplina. Tãdem
Baptiſta fregoſus facti apud genuã motus: qd in ea eẽt ſimulatione molitus docuerũt. Baptiſta nãq; frego-
ſus: thomæ ducis frater: affectatæ tyrannidis libidine impulſus: cũ philippo duce pridẽ
tractauerat: ut q̃primum ipſe. qd cum amicis agnatiſq; diceret cõſtituiſſe: ducatum ge-
nuæ occupaſſet: adeſſet ſibi præſidio piccininus. Vere itaq; nouo: cum thomas dux diui
dominici templum ꝑ diem ſolennem adiſſet: ingreſſus nullo renitente pallatium bapti-
ſta: ſeſe ducem a militibus adſtãtibuſq; qui acciti cõuenerãt ciuibus: ſalutari iuſſit. Id cũ
intellexiſſet thomas: ciuiũ amicorũ & agnatorum q accurrerãt frequenti ſtipatus cœtu:
quid ſibi faciundũ illi cenſerent rogat: q̃bus ad arma: ut fieri cœptũ erat: arripienda cur-
rendum: & amentem perditumq; baptiſtam capite plectendum dicẽtibus: quim potius
reſpondit ille: ducatu me abdicare: q̃ ſanguinẽ fraternũ fũdere patiar: tandẽ baptiſta a
ciuibus eiecto: thomas maiore q̃ unq̃ antea conſẽſu dux acclamatur: & baptiſta dona-
tus impunitate quocũq; animũ ĩducat ire permittitur. Eũ baptiſtæ motum cum fieri de-
beret exploratũ habens piccininus: magnis cõfectis itineribus ad proxima genuæ loca
F. ſphortia nouiũq; pertexit: ubi multos fruſtra moratus eſt dies: & tunc ſphortia ductis tranſ arnũ
copiis: cum perdita de piſanis recuperaſſet: lucenſem populatus eſt agrũ: Interea dum tã-
tis oſtẽtationibus tãtiſq; ducis mediolani & ſociorũ populorũ impenſis: hinc piccininus:
inde ſphortia ingẽtes ſtipẽdiorum cum tẽpore terũt opes: neq; aliquod: ut oſtẽdimus: pa-
trãt facinus memoratu dignũ: paribus itẽ tumoribus rex arragonũ & patriarcha cum re-
gni populos atterũt: tum pauca eorũ dignitatibus digna gerũt facinora. Recepta nanq;
Aquilani euerſaq; præneſte patriarcha in aquilanos eo duxit conſilio: ut cũ eam ciuitatẽ ab fran-
ciſci piccinini: minicutii aquilani & ricci mõteelarẽſis: aragonenſi militãtium oppreſſi-
one liberaret: tum maxime hoſtem repellendo alienis ſumptibus aleret legionem: hoſti-
bus itaq; e ueſtigio repulſis: amatricem eſt profectus: in quod oppidum ſe franciſcus
receperat piccininus: eiuſq; agro ferro igniq; uaſtato piccininũ per iuga montium cau-
teſq; præcipitem auctum: intra montis regalis mœnia cõfugere coegit. Quem cũ diu-
tius obſideri aſperitas locorum prohiberet: eo relicto: & tamen agro regalium prius ua-
ſtato: contra minicutium ricciumq; duxit: quos in theatino oppido clauſos cum tridui
obſidione nequiuiſſet capere: aquilanũ eſt reuerſus: ubi tributa exegit pro allato præſidio
imperata: & corbarium delatus mareriorum caſtellum: illud ui expugnatum diripuit
incẽdit: inde ex aſperrimis equicolorum quõdam montibus deſcẽdẽs i marſorum loca

partim riccio:partim comiti alberi subiecta duxit:& admotis andriæ castris: cũ oppida-
nos nihil hostile timẽtes reperisset incautos:omniũq; bello necessarios imparatos:oppi-
dũ ui expugnatũ direptũq; ferro & incendio lacerauit. Omnibus exinde albetẽsium ca-
stellis partim ui partim metu receptis:attinati oppido ẽ potitus:ex cuius saltu & cassinẽsi
octo passuum milibus distante:natura munitissimis:securus patet in ueteres campanos
& apuliæ regnum transitus. His auditis aquinates arpinatesq; riccio rebellantes in pote-
statem uenere. Cumq; omnia in circuitu parerent:germanũ casinẽsis saltus oppidum se Germanum
cõtulit:& dimissis per abbatiæ castella militibus multas intra quidecim dies quibus illic
est moratus:i agrũ gaietanũ incursiones fieri curauit. Nec dubiũ apparebat:quin erectis
in accessus sui spem regnicolis:aragonẽsiq; rege:cui multo minores essẽt copiæ:territo:fa
cile illi fuerit uictoria potiri:siue tamẽ ut gallũ regẽ renatũ:cui pontifex regnum asserere
promisisset:postea cõquestũ constat:id regnũ patriarcha tũc recipere noluerit:siue com-
meatus & pabuli inopia:ut ipse præ se tulit cõpulsus fuerit:sublatis cõtra ac omnes rebã-
tur signis:romã rediit. Cumq; per totã:quæ secuta ẽ: hiemẽ distributo in capita sale:pe- Salis i capi-
cunias inde ex uariis quotquot potuit exactionibus ex urbe ac earũ regionũ locis cõtra- ta distribu-
xisset:multorum mẽsium stipẽdio iuuit exercitum:& motis sub ipsis kalẽdis maii signis tio
aliã in apuliæ regnũ iniit ꝓfectionẽ. Castris itaq; ad pontiũ ptholemei sublacẽsis castellũ
firmatis:cũ illd recepisset:obsessũ & aliquot diebus frustra oppugnatũ ciperatũ:q saltus
ẽ natura soli munitissimus relinquẽs:lirim fluuiũ:garlianũ uocãt:põte iunxit: & tradu-
cto p illũ exercitu:apud angeliũ casinensis agri castellũ:cũ exercitu substitit:iussitq; ex-
ercitu cõmeatus in octauã diẽ necessarios cõparare.q; autẽ p furculas uenafrinas saltum Furculæ ue-
cæteris difficiliorẽ:sibi eẽt trãseũdũ:angelũ ronchonẽ cũ peditatu cui præerat:nocte itẽ- nafrinæ
pesta præmisit:q saltu occupato:arragonẽsis peditatũ eadẽ de causa præmissũ:paruo tẽ-
poris interuallo præuenit. Castris postero die ad uenafrũ positis: pr̃iarcha cum id oppi-
dũ hostili præsidio munitũ uidisset ꝓgressus:aliphas obsidere perrexit:quo oppido per
fœdera recepto:pedemõtẽ munitissimũ natura soli oppidũ obsedit:apud qđ edita primo
die atroci pugna : ad cẽtũ ex oppidanis interceptis grauiterq; sauciis:inferior oppidi pars
capta ac prædæ fuit exposita. Postera die cũ oppidani captiuorũ salutẽ libertatẽq; pacti:
deditiõem fecissent patriarcha motis castris ad molas capuæ duxit: tertio ab urbe milia
rio distantes. Vbi tres moratus est dies:& cõmeatu omnino deficiẽte:missis turmis quæ
hostẽ capua in præliũ euocarent : cũ nullus exisset p caiaciã ꝓgressus:uulturnũ traiecit
exercitũ:& castris apud aceras positis:postridie sexcẽtis equitibus cataphractis falera-
tisq; comitatus:ingenti pompa neapolim ẽ ingressus. Q uẽ isabelis regina muliebri itẽ
põpa excepit regio apparatu. Cũq; triduo multa discordes collocuti essent i castra reuer-
sus:tertia quæ secuta est die:ad mœnia capuæ acie structa duxit. Sed cũ facta pugnan-
di potestate:alfõsũ regẽ uidisset sese mœnibus cõtinere:inde profectus: apud auersam
cõstitit:& postera die cũ sese illi iũxissent copiæ:quas iacobus caudola misit:positis cõtra
farculũ castris oppidoq; paucorum dierum oppugnatione potitus : illud prædæ exposi-
tũ combussit:arcem uero munitionibus circunductis obsedit. Interea princeps tarenti-
nus:qui arragonensis partium esset : cum equitibus mille quingentis : pedibus octin-
gentis ad fusculensem delatus agrum : duodecimo ad farculum:& quarto ad beneuen-

tũ miliario in ſabbatii fluminis ripis castra poſuit:foſſa & uallo attentius communita. Riccius uero & ioãnes uintimilēſis cũ maiore aragonēſis copiaꝝ parte:ad tochũ oppidũ tribus ab ſarculo diſtãs paſſuũ milibus cõſederũt:eo cõſilio ut obſeſſa hinc a principe:inde ab ipſis uia:quæ a beneuēto ſarculũ ducit:pr̃iarchæ exercitũ intercluderent cõmeatu. Ea cõpertũ habẽs pr̃iarcha:calones ſui cõſilii ignaros miſit:cũ paruo ut cõſueuerãt præſidio beneuẽtũ:curauitq; turmas quatuor ſubſequi:auxilio primis:ſi aliqs fieret impetus: affuturas:ipſe ſtructã in caſtris reliqui exercitus aciẽ cõtinebat. Calonibus cæteriſq; q beneuentũ iuerant cũ onere redeũtibus: q̃primũ porta egreſſi ſũt:eos impetit pr̃iceps:oĩbuſq; iumentis cũ cõmeatu captis:primã quæ illis præſidio data erat turmam:fruſtra repugnatẽ cœperat diſſipare:cũ ſeſe ex inſidiis ꝓripiẽtes eccleſiaſticoꝝ turmæ:iſultu poſt terga facto impeditã præda & nullo coercitã ordine diſſiparũt principis legionẽ. Cõſtiterãt e regiõe riccius ioãneſq; cũ turmis in aciẽ expeditis:facillimũq; illis fuiſſet laborãti pricipi opẽ ferre:niſi ex colle quẽ inſederãt pr̃iarchã itẽ ſuos in acie uidiſſent cõtinere. Profuit tamẽ principi multitudo:amiſſo nãq; maiori ex parte peditatu:præda q; quã fecerat relicta:ſeſe ex fuga colligẽs:paruã eqtatus partẽ amiſit. Ea uictoria audacior factus patriarcha:æquis quas prius denegaſſet cõditionibus arcis ſarculi præfecto cõceſſis:ſigna itẽ peſtæ noctis ſilentio moueri iuſſit: & mane prius a principis militibus caſtra contuliſſe caſtris ẽ uiſus:q̃ cũ mouiſſe habuerint exploratũ: Tũc princeps diſpoſitis ocius in caſtrorum circuitu ſtationibus:cũ expeditis quibuſq; militibus in oppoſita hoſtiũ caſtris parte ſtructã tenuit aciẽ. Sed patriarcha caudolanos:quoꝝ opera plurimũ die illa uſus ẽ:cũ ſuis militibus in præliũ urgẽte:ſuos itẽ princeps qn undiq; irruerẽt nequit cõtinere. Tracta ẽ in multum diei uaria eiuſmodi pugna. Tandem princeps dum laborantibus in uineto furibundus properat: equo ſarmentis per auguſti quæ tunc erant nonas tenacibus irretito ꝓſtratoq; delapſus ẽ captus:& turma quæ illũ hoſtibus eripere cõtendebat intercepta:ſeſe cæteri intra caſtra præcipites recæpere. Illatis tamẽ ſignis patriarcha munitiones uiribus irrũpere conabat̃:ſed gabriel urſinus:caſu fratris territus: de cumana erumpens porta:amiſſis maiori ex parte impedimẽtis legionẽ ſeruauit. Oblata eſt diei illius facinore facultas patriarchæ regni apuliæ: qđ tãtopere cõcupiſſet põtifex:tãtaq; quæſiſſet impenſa potiundi:ſi modo quibus ad eam diem uſus eſſet amicos retinere: & principem cũ multis quos haberet ſui ſtudioſos:ad beniuolẽtiam allicere uoluiſſet. Sed cũ principẽ maiore q̃ cõſueuiſſet hoſtes amplexus eſſet comitate: iacobũ caudolã acerrimas cũ illo exercẽtẽ inimicitias abalienauit:principi &enim honeſte primis diebus habito:& ſubito ad propria dimiſſo:iuſſit ut copias quas poſſet cõtrahere:primo quoq; tẽpore ad ſua perduceret caſtra:quaꝝ copiaꝝ adiumento regni reliquias cõficere cõfidebat. Caudola autem ad colloquium uocato præmiſit:qui ſeſe ea rõne principem illeſũ intactũq; dicerent emiſiſſe:ut cæteri:quos id regnum haberet plurimos:tyrãni illius exemplo allecti: faciliores ſubiici redderentur. Tantum uero abfuit:ut iacobus ira & odio in illum concitus acceſſerit:q; ſuis commilitonibus: qui egregiam in eo prælio præſtitiſſent operam renocatis: ipſe in munitis natura locis exercitum continebat. Acceptis uictoriæ illius litteris pontifex romanus: patriarcham contra concilii baſilienſis decreta: quæ tunc primo cœpit ſpernere: cardinalem ſub titulo ſancti Laurentii in lucina creauit. Sed is cui

Patriarcha cardinalis designat̃

exinde florentino fuit cognomentum: poſtea caudolæ: ut oſtendimus: ſubſidio deſti-

mus:nec aliqua ex parte pricipis fauore adiutus minora q̄ unq̄ antea i seq̄uēti autumno
gessit facinora:adeo ut alfonsus rex q sese oppidis cōtinere prius cōsueuisset:uanos quā-
doq; i illū ipetus facere sit ausus. Tādē hieme media:cardinalis ipse:salernū cuius ciuita-
tis populus fere omnis ad ꝓxima cōmigrasset:cuiusq; arcem munitissimā arragonensis
præsidio tenebat:ingressus ē. Id cōpertū habens rex cū exercitu:q̄ potuit paratissimo ꝓ-
fectus:saltibus i circuitu occupatis : cōmeatu illū undiq; itercludit. Nec erat remedii qc-
q̄ reliquū : qn cardinalis in uacua ciuitate obsessus cū legione i regis fieret potestatē. Tū
q ad eā diem nulla moderatiōe adhibita. caudolā inimicissimis uocibus fuisset isecutus:
nūcios ad regem misit:sese qui pacis in regno cōstituendæ grā aduenerit:sed prius pſidū
caudolā tollere:q̄ regem ipsum exaudire i animū induxisset : eo loci pductum: accede-
ret induciis rex: quibus cōstitutis caudolaq; sublato:nā eius rei magnā facilitatem eius-
modi induciæ exhiberent:fore ut se intercessore pōtifex omissa inani regis gallici expe-
ctatione:regnū illi afferat:tātis periculis laboribusq; quæsitum. Induciis summo cōsēsu
pscriptis excedēs salerno cardinalis cōperit iacobū caudolā. qđ ægre tulisset arragonē-
sem ea augeri uictoria: sibi præsidio aduenientem. haud longe cū copiis substitisse. pau
corūq; interiectu dieꝝ: cū regem cardinalis a fœderibus discessisse diceret : q, ecclesiæ
studiosos i sua fœdera cōpulisset:nō solū rediit cū caudola i grām:sed eo inter ipsos ami-
citiarum est peruentum : ut regem fraude dolisue constituerint opprimendum. Cum
tamen hæc missis nocte ultro citroq; nūciis occulte agerentur:minabatur & per se fere-
bat interdiu cardinalis sese unico caudolæ excidio animū adiecisse. Per noctē itaq; chri-
stianis sacratissimā nataliciorū christi mouens cū copiis de prima uigilia cardinalis:cau
dolam medio itinere expectauit:quo licet constituto tardius uenīete:ambo de quarta ui
gilia sūt profecti. Fuerat uero cōsilium: si noctu impetū facere potuissent:regem dormi
entē cū copiis intercipere. Sed cū lux eos in itinere detexisset:& præmissos a caudola le-
uis armaturæ milites: ex faucibus uallis unde in castra regis rem diuinā faciētis : impe-
tū fieri oporteret: cōspicati essent nonnulli milites regii:ad arma est conclamatum : neq;
auulsis de repēte signis tentoriisq; & oībus i fugā cōuersis inde prius potuit rex mouere:
q̄ hostes irruerēt furibūdi. Et tamē amissis ipedimētis: quorū preciosiora fuerunt sacris
deputata:rapido aufugiēs cursu:legionē capuā reduxit incolumē. Quā uero subitā &
absq; honesti ratione inierāt duces amicitiā illico lacerarūt:digressi nanq; die illa cardi-
nalis ad sarculū:caudola neapoli uersus legiōes duxere:Paruo post tēpore circū ea loca
moratus cardinalis cū regem metuēs ꝓpinquū nihil intentare auderet:ad superum ma-
re duxit & tranum urbem:cuius arx pontificis præsidio tenebatur:recipere statuit: Sed
oppidani arragonensium præsidio adiuti: arcem munitionibus circunductis clauden-
tes:omnes illius conatus irritos reddiderunt.

Blondi forliuiēsis historiarū ab iclinatione ro. iperii decadis tertiæ liber octauus icipit.

NEa quā instituimus diuersarū iter se italiæ rerū narratiōe:nihil est ope-
rosius:q̄ cū gesta i regione una scribere aggressi fuerimus:ita dicēdi cur-
sū moderari:ut eodē tēpore:alibi gestoꝝ rō habita uideat. Cardinale &
enim florētino ad eam:de qua diximus:difficultatē in apulis pducto:ma
ioribus itē curis romanus pōtifex angebat:Nā cū multa i eā a basiliēsi cō
cilio eēnt itētata:qbus refellēdis alio cōcilio opus eē uideret:cōciliū illđ ferrariā trāstulit:
ad qđ ichoādū eēt ꝓfectus. Expectauit interea principem tarentinum cardinalis:cuius

adiumento oppidanorum præsidiiq́ꝫ uires frangere:& munitiones supare sperasset: sed
cum diutius ille q̄ ꝓmisisset tardaret aduentum:intereaq́ꝫ alfonsus rex contra ductum
copias diceretur:sibi timens cardinalis exercitu apud uigilias:curæ laurētii attenduli ro-
mano pontifici studentis dimisso:triremem conscendit ueternosam ex traiecto in prima
quæ oblata est tempestate adriatico:secundum littora dalmatiæ & liburniæ :uenetias &
inde ferrariam ad pontificem se contulit. Perea etiam tempora renatus rex gallicus car-
Rex renatus cere ducis burgundiæ : ī quo multos ægisset annos:liberatus:classis quam apud genuā
accedit nea- cōparauerat præsidio fretus:neapolim accessit : & iacobus caudola dimissorum a cardi-
polim nali florentino in apulia equitum quenq́ꝫ optimum selegens : copias auxit:acciuitq́ꝫ nea-
Micheletus polim renatus michelettum attendulum mille equitum ductorem:qui proximo trien-
attēdulus nio calabros ī fide continuisset : ut tantis copiis terra mariq́ꝫ coactis:apparuerit regnum
neapolitanum in noui regis potestatem redactum iri:futurumq́ꝫ ut tantorū quæ illud
afflixerant malorum finis:eo in tempore uideretur. Sed eius item regis ductu quemad-
modum priori tempore afflicta sunt potius multa:q̄ aliqua fuerint restaurata. Receptis
nāq́ꝫ a malphitanæ regionis maritimæ castellis:quæ in aragonensis potestate paruo fue-
rant tempore:classem genuenses reduxerunt:& tarentino principe ad partes aragonen-
sis reuerso:paria:& eo populis ꝑnitiosiora:partis utriusq́ꝫ fuerūt arma. Breues hactenus
si tēporis ꝓlixitatē attēdimus:& longi sermone ꝓ parua reꝵ dignitate fuimus: dum hic
romanæ ecclesiæ:hic regū duoꝵ uiribus gesta recensuimus: quæ dimidiā opū:dimidiā
q́ꝫ populorum italiæ partem atterūt. Pari itē forma temporis & facinoꝵ habenda ē ratio
recensendis:quæ affligendo:quod ē italiæ reliquum:regio potētatu : hinc philippus me-
diolanēsium dux:inde populi uenetus & florentinus gerunt. Ingressus lucensem agrum
F. sphortia franciscus sphortia:prius omnia:excepto qđ ī apennino ē castelliono:cæpit illius castella:
Castellionū q̄ nicolaus piccininus spe motuū:quos in genua cōcitari sperasset:usq́ꝫquaq́ꝫ destitutus
reuerteret præsidium lucēsibus allaturus. Postq̄ uero ī agrum parmēsem reduxit copias
parandis cōmeatibus:quos ꝑ inimica iturus loca:secū deferret:quibusq́ꝫ obsessā iuuaret
ciuitatē longiusculā traxit morā. Nam cū frumēta ī agris:partim herbescentia equorū
pabulo succidissent sfortiani milites:partim matura abstulissent:ea de causa coacti ua-
Obsidetur statores:laborabat fame ciuitas luca:cuius obsessæ portis florētini singula opposuerūt ca-
luca stella:ut ī ea statione deputati milites:cū illa seruarēt:tū ꝓhiberēt exitu oppidanos. Vn-
de ad eā rerum tenuitatē redacti erāt lucenses:ut amissis frumētis:cū neq́ꝫ ligna:neq́ꝫ au-
Moretus tumno uuas:neq́ꝫ īterea qcq̄ eq̄s pabulo futuꝵ īportare potuissēt:philippo deditissimi ci-
nazareus ues:& moretus nazareus:q̄ primis belli tēporibus a philippo missus:turmæ unius eque-
stris trecētoꝵq́ꝫ peditū præsidio ciuitatē tenebat:de ea dedēda sæpenumero cogitauerint
Substētabat uero illos piccinini spes:quē ꝑ dies singulos expectarēt:q̄q̄ asseruerūt disse-
minarūtq́ꝫ ꝑ italiā florētini:uenetos:cū uerbis publice:tū priuatim litteris lucenses ut bo-
no aīo essēt:neq́ꝫ desperātes se florētino submitterent exhortatos fuisse. Exierāt eni prius
q̄ adeo dura obsidione ciuitas premeret : iurecōsulti duo:populi oratores : q pōtificē ro-
manū:philippū mediolani ducē:uenetos:& ipsos florētinos adeūtes:opē subsidiū:fœde-
ra:pacē ubiq́ꝫ enixius iplorabant. Nec eis oratoribus:ut postea ē cōpertū facultas deerat:
quecūq́ꝫ rescissēt scribi digna magistratibus ꝑ epistolas nūciādi. Parato cōmeatu piccini-
Pōtremulū nus montana lunensis regionis loca: pontremulum sarzanamq́ꝫ interiacētia ē ingressus.

Tenebat uero saltus omnes præsidio sphortia: & si qui essent humiliores in ea montium
asperitate colles: per quos aditum hostibus patere suspicaretur: eos fossa intercisos latissi
ma custodibusq; adhibitis cōmuniuit: Recepit tamē piccininus nōnulla paucis habita
ta colonis castella. Sed cum bergam munitissimum natura loci oppidum obsideret: neq; Berga.
aut castra munisset: aut solita disciplina contineret exercitum: quoniam .xxx. passuum mi
libus ab sphortia: collibus riuisq; plurimis interiacentibus: remotus nihil timeret: parum
abfuit quin cladem acciperet maximā. Missus nāq; ab sphortia cum leuis armaturæ pe
ditatu: petrus brunorius centurio fortissimus: cum obsessos noctu de accessu suo fecisset Petrus bru
certiores: hinc mane sub solis exortum: hostes nihil suspicatos aggressus: omnem castro norius
rum multitudinem: eos latrocinatum aduenisse ratam: in se conuertit: inde oppidani effu
so agmine erumpentes: quicquid erat militum circa inermem piccininum: arma corri
pere coegerunt. Petro autem acrius instante: conuersi in fugam: qui accurrerāt inermes
omnem territauere exercitum: ut sine classici signo: aut piccinini imperio signa multi ex
ercitumq; intrepidi deseruerint: forte erat die illa stationis castrorum a piccinino disposi
te ductor lodouicus gonzaga adolescens: marchionis mantuani filius: quem genitor phi Lodouicus
lippi stipendia se inscio secutum: quocūq; legum rigore potuerat: successionis & hæredi gōzaga sau
tatis iure priuauerat. Is ruentibus in dissipata castra brunorio oppidanisq; obuius: cōfer cius capit̄
toq; prælio saucius: cum paucis captus fuit. Piccinino autem mediis castris: quo in loco
prætorium habere consueuisset: suos classico & sublatis ex more signis conuocante: tan
tus est factus armatorū concursus: ut suis diffisi uiribus sphortiani direptis: quæ ad ma
num erant impedimentis sese in editiora: oppido subiecta receperint. Secessit tamen cū le
gione piccininus: & brunorius relicto oppidanis præsidio: lodouicum perduxit ad sphor
tiam. Instabant eo tempore apud florentinos ueneti: ut postq̄ ager lucensis in eorum po
testatem uenerat: & saltibus i circuitu munitis peditatu: nihil spei obsessis erat reliquum:
quo minus fame confecti deditiōem facere cogerentur: dimitterent sphortiam: cui i trās
padanā regionem delato: omnes suas subiiceret copias: ut abduam fluuium: quod facil
limum crederēt futurum: traiicientes: philippum de agro mediolanensi tutando: certare
compellerent. Ei quam dicta de causa ueneti miserant legationi respondentes florētini:
& si magnas prætenderunt difficultates: quibus ab dimittendo sphortia iuste absterrerē
tur: id tamen sphortiæ arbitrio relinquere ostendebant: Is uero ab eadem legatione de tra
iiciēdo admonitus: nō æquum eē respondit: ut cum paria ab utrisq; populis acciperet sti
pendia: uni pareret altero renitente. Rebus per eas ambages diu protractis: ueneti q̄
audissent florentinos propalam queri: illam sphortiæ ætruria abducendi quæ fieret istā
tiam: eo solū tendere: ut lucenses obsidione leuati: uires resumerent: aliquid intētare statu
erunt: cuius facinoris argumento intelligerent florentini uenetam gentem quæ belli pro
lixitatem odisset: eam illius gerendi rationem instituisse: ut bellorum satietatem fastidiū
q; philippum capere facerēt coactum de patriæ penatiūq; custodia cogitare. Cū itaq; sta
tei eis sententia nihil frangendis philippi opibus æque idoneum: q̄ si opulentissimū me
diolanēsē agrū: unde neruos ille potētatus sui pecunias cōtraheret: icursationibus latroci
niisq; uastarent: abduam qua is fluuius ad bergomensem pertinet agrum: pōte iungere
statuerunt: ut castello in ulteriori fluminis ripa excitato potestas fieret Mediola
num usq; copias immittendi. Itaq; materia in ualle martinensium clam parata marchio

nem mantuanum generalem copiarũ præfectũ eo noctu ducere curauerunt. Præmis-
Gatta sus tamen est cum prima acie gatta: ex cuius ingenio pons fuerat institutus: qui uadato
per noctem natantibus equis amne: cum lintribus quas plaustris comportarat: pedites
traiecisset: iaciendo ponti charris aduecto intentissimus insistebat. Incõmodo autẽ fuere
maximo nocturni imbres: quos imis sub alpibus imodice effusos nequaq̃ nõ sensit exer
citus. Sed cum de quarta uigilia larius lacus illis subito intumuisset: auctus ĩde ad auto-
rã abdua fluuius transuectas cum gatta cohortes reliqui exercitus præsidio reddidit de
stitutas. q̃ lintriũ in ea amnis rapiditate nullus fuit usus: & tranantes temerario ausu equi
tes uorticibus sunt absorti. Sole interin exorto cum proximæ regionis agrestes monta-
ni brigantienses eas hostium cohortes traiecisse: cæteros e regione transeũdo intentos cõ
spicati: accitis loisii seuerinatis militibus: in ea regione hiberna ducentibus accurrissent:
tãdiu ipetũ sustinuit gatta: quousq; ruẽtes in uada milites enatassent. Oibus tamẽ ab ho-
stis gladio ereptis: cum plurimos ulteriorem ripam saluos attigisse: quosdam aqs absor-
tos esse cerneret: suis qui secũ hosti resistebãt præmissis ultimus adnatauit. Frustrati ea
transmittendi spe ueneti: postq̃ sopitum renouauerãt bellum: iubent mantuanum: abdu
ensis glareæ subiecta philippo oppida oppugnare. Q uæ cũ piccinino renũciata essent:
ex lunensi ligustica regione mouens: quartis castris ad padum duxit: & cũ diem unã tra
iiciendo exercitu cõsumpsisset: tertia quæ secuta est: in conspectũ hostibus accessit. Ve-
neti autem milites illius aduentũ habentes exploratũ: in locis ad eã partem palustribus:
qua hosti unica esset accessus: sese cõtinuerũt: unde nec pugnãdi copiã neq; ipetũ facere:
potuisset. Siue tamẽ pudor: siue pabuli cogerit iopia: mutatis ad octauã diẽ castris: apud
bulgheriam bergomẽsium cõsedere. Eos lõgo circuitu p mõtana bergomẽsiũ: tertia inse
Fugit marchio mãtuanus cũ exercitu cutus die piccininus: intra castellum põtis ad ollium egit præcipites: quingentis charris
quos deferendis exercitus impedimẽtis deputatos habebant: cũ cõmeatibus interceptis.
Inde in agrũ bergomẽsẽ ducẽs: plæraq; ad eã partẽ sita cœpit de bergomẽsibus castella.
Tũ ueneti rebus in cõtrariã: q̃ existimassent partẽ inclinatis: ut q hostẽ agitare rati: bello
lacesserent acerrimo: apud florentinos: ut sphortiam trãs padũ ad se mitterẽt uehemẽ-
tius institere. Q ua i re cũ uarias hinc a sphortia: inde a florẽtinis tergiuersatiões fieri ui-
dissent: illũ ea rõne saltẽ regiũ lepidũ mitti efflagitarũt: ut parmæ timens piccininus: ber
gomum qua iã iã premi cœperat obsidione leuaret. Is enim calepio fũditus demolito: eã
uallẽ & treschoriã primo recæpit. & diui petri põte castello tria a bergomo passuũ milia
distãte: expugnato: pminẽti arcẽ ciuitatis arci: capellã uocãt bombardis admouerat. Tã
F. sphortia dẽ cõcessit regiũ sphortia: cuius ex æturia fatiscẽtẽ motũ: q̃ primũ piccininus habuit ex
Parma ploratũ: & ipse mouẽs parmã se cõtulit. Q uod autẽ de põtifice suspitiosus sphortia uere
retur: ne cardinalis florẽtinus: q paulo ante ex ferraria pfectus romam reuerterat: piceno
Italianus recipiẽdo itẽderet: octingẽtos eqtes ductore italiano foroiuliano i eã puinciã præsidio mi
sit: ut cũ cohortẽ unã fribus picenũ administrãtibus attribuisset: turmasq; aliquot ad cõ
tinuandam lucæ obsidionem dedisset florentinis: italiano ad extremum dimisso uix di-
midiam apud regium habuerit legionem. postulantibus uero uenetis: ut sphortia pa-
ce quam ferrariensis marchio cum philippo duce dudum seruauerat rupta: agrum
parmensem discurreret nouoq; implicitum bello piccininum: ne padum ultra trance-
ret: distineret: promissis ille copiis augeri identidem postulabat: illisq; nullas mitten-

tibus quin ut padum traiiceret iſtantibus:& cum obſtinatius recuſaret:dimiſſam legi
onem dimidiam auerſæ a gerẽdo bello nolũtatis coniecturam facere ĩproperantibus
ſtipendia quoq; iter ĩpetita lente diſſoluẽtibus:cœperat de repentino ĩ ætruriam redi
tu cogitare:ſublatiſq; per iracundiã ſignis iniuſſus abſceſſiſſet:niſi eum precibus reti
nuiſſent florẽtini:uenetos rati illũ ad lucæ oppugnationẽ ab ſe reuocatũ opinaturos.
Egit etiã cũ uenetis põtifex romanus:quẽ tũc curiã bononiæ oſtẽdimus habere:ne la
trunculoꝝ eiuſmodi excurſionibus: paruã rei.p.ſuæ dignitatẽ minimaq; bello cõmo
da allaturis uellẽt emiliæ uiæ itinera:quæ ſola gallicis hiſpaniſq; ad romanã paterẽt
curiã:reddi ĩtuta.Et nicolaus marchio eſtenſis:q regiũ ut bẽ feudatorio iure habuiſſet Nicolaus
a philippo:licet nihil uenetis denegare auderet:moleſte tamẽ ferebat eã ſibi ĩpoſitam eſtenſis
eſſe neceſſitatẽ:ut ꝓ bello minimũ habituro momẽtũ ꝑſidiæ notaretur.Interi piccini
nus quẽ hoſtiũ cõſilia multis cognita:extremũ nõ latuiſſent: relicto ĩ agri cremonẽſis
& glareæ abduẽſis finibus.præſidii quãtũ tutãdis ĩcolis ab ĩcurſionibus hoſtiũ ſatis eſ
ſet:omnes philippi copias parmã cõtrahit:cõmeatuſq; ui maxima ꝓpinquis oppidis
ĩperata:agaſones ad ſexcẽtos cum ſingulis iumẽtis ad ſe mitti curat.Et fabris lignari
is quotquot haberet ciuitas:ſcalas põteſq; ligneos facere iuſſis:propalam edicit militi
bus:ea ut compararent quæ opẽ lucenſibus allaturi : ꝑ abrupta montium & iter ho
ſtium tela ducãt itineri neceſſaria.Q uibus minis cũ aliq̃diu ĩtumuiſſet præmiſiſſet
que onuſta commeatu ſcalis & pontibus iumenta:petentibus florentinis ut ſfortia in
ætruriam paribus cum hoſte contenderet itineribus:faciliter aſſenſi ſunt ueneti:quip
pe quibus ſatis ſuptaq; uideretur audaciſſimum hoſtem.& ſuum quo parum uti poſ
ſent oneroſum copiaꝝ ductorem:ĩ ætruriã ſe trãſferre. Q uãprimum itaq; mouiſſe
ſigna piccininum ſfortia habuit exploratum:& ipſe mouens prius recta per mutinẽ
ſes traiecit apenninum: q̃ tũc de ĩduſtria ĩceſſu ſegnis parmenſi agro exceſſerit picci
ninus.Oppoſitas poſtea ducum copias aliq̃diu diremerũt apẽnini iuga:& licet ſfor
tia peditatus robore ac ſaltuũ opportunitate fretus:maximas piccinini uires quotiẽs
congrederentur faciliter repelleret:uarios tamen bellorum caſus conſiderans:& ſi for
te piccininus cuiuſpiam fraude:aliquoue haſtu uia ab ſeſe auerſa traieciſſet: paruo
quem retinuerat equitatu diffiſus:a florentinis augeri copiis flagitabat.Q ui tanta il
lius coacti inſtantia uenetos orauerunt ut guidantonium manfredum in brixianis Guidanto-
militantem:cui populus florentinus ſtipendia ſolueret:dimitterẽt ĩ ætruriam tradu nius mãfre-
cendum:aut ſi eum ꝓpria impenſa retinere mallent:illius ſtipendiorum æra conſcri dus.
bendis quos ſupplemento peteret ſfortia equitibus impendi paterentur.Seceſſerat i-
terea ĩ patriam Ioãnes frãciſcus gonzaga marchio mantuanus:multa iter abeũdum Marchio
odii ĩ uenetos cõcepti ſigna præ ſe ferẽs:& fredericus cõtarenus exercitũ uenetoꝝ:cui mantuanus
a ſenatu gubernator erat datus:acceperat. Venerat quoq; ad exercitũ paulus trunus uir Fredericus
patritius:q cũ ex ſenatus:ut dixit:ſententia:ductores inſolẽtius de negligẽtia atq; ꝑſi contarenus
dia arguiſſet:quoſdã animis pridẽ abalienatos:ut dimitterẽtur poſtulare coegit : eo- Paulus tru-
rũ primus fuit guidãtonius mãfredus . Q uo ſine difficultate dimiſſo:ueneti prima nus
rios ex cõmilitonibus ſuis retẽtos:honoribus extulerunt:paulo poſt aſtorgius mãfre
dus guidãtonii frater:& borſius eſtẽſis adoleſcẽs :equeſtris ordinis nicolai marchio-
nis filius:pari facilitate dimiſſi alter philippi:alter ſfortiæ ſtipẽdia ſũt ſecuti . Auctus

guidātonio a florētinis sfortia:instare cœpit:ut emerita etiā ad eā diē darēt stipēdiorꝝ
æra:aliis quæ in prōptu essēt tormis suo exercitui adiungēdis. Sed cum euestigio dis-
soluta:quæcunq; illi deberēt:essēt ꝑpauca:ad uenetos misit:multorꝝ mēsium stipēdia
debētes. Qui cū missū ad se quæstorē audire diutius distulissent; admisso postea fo-
re dixerūt:ut sfortia padū cū legiōe trāsmitiēs copiis:armis:pecuniis supra q̄ cupet ex
pleret. Et cum litteris iterea sollicitatus ab sfortia quæstor i scoatu dixisset: ꝓficiscēti
sibi sfortiā præcepisse:ut emeriti ad eā diē stipēdii:si peteret calculum poneret. & da-
tas reciperet pecunias:nec aliud eē rerꝝ genus i quo possit uerbi aut facti reddere ratio

Franciscus foscarus princeps

nē:Respōdit princeps. Eum eē uenetorꝝ morē:eā iusticiā:ut oibus qcunq; ꝓmissam
scripto iureiurādoq; exhibeāt opam: ꝓmissa ipsi dissoluāt stipēdiorꝝ æra. ꝓinde indu
ceret animum sfortia:aut nullas ab se pecunias petere:aut quod posceret ꝓmissā mi
litiæ opam exhiberet. Quæstore autē acrius urgēte:& emeritas sfortiæ pecunias da
ri:aut sibi liberꝝ fieri:ut fide q̄ illis astringeret absolutus:suis cōsuleret rebus postu-
lāte:princeps dixit. Quin liberꝝ supraq; nō inuiti facimus. Eo tum cōtra ac rati fue-
rant urbe digresso miserūt ueneti florētiā & ad sfortiā oratores:q cū æris dissoluendi
nullū facerēt uerbū ꝓtestarētur:Senatū existimare:nō potuisse uerba quæstori dicta
sfortiā liberare:qui quoad cōscripta dictaret stipēdiorꝝ eius formula:sibi quēadmodū
antea militaret. At siue sfortia:quod multi existimarūt:prioribus quādo apud regium
erat tpibus philippo mediolanēsium duci aures diu occlusas accōmodare cœpit:siue
exaspatum reuerso quæstore i uenetos odium pēdētē prius ruere fecit:q nouis philip
pi fœderibus ihiabat:nihil oratori respōdit. Quin illo ætruria digresso: florētinos ut
integra dissoluerent pro se & uenetis stipendia:uel se quemadmodum & ueneti mis-
sū facerēt:istare cœpit. Qui precibus illū ꝓmissiōibusq; demulcētes orarūt:tādiu pa
tiens substineret:quoad pecunias uel maximo cum incommodo ab exaustis ciuibus
extorquerent. Et interea uenetos ne ca essent peruicacia admonerēt. Cūq; ingenti an
gerentur cura:quibus aut dāda essēt sfortiæ supra uires æra:aut illo dimisso:extrema
rei desolatin subeunda:præstantissimum ciuem:qui & uenetis gratior esse cotisueuis

Cosmas medicus

set:Cosmā medicum miserunt Venetias oratorem:qui cum multa ciuibus Venetis
priuatim in eā sententiā dixisset:ut si admisso in senatum fieret lata dicendi quæcūq;
uellet potestas:si item senatus illi quæcunq; molesto de florentinis ferrent tulissent-
ue animo aperiret:fore:ut pernitiosæ:et alioqui maxima pariturae mala simultates tol

Oratio cosmæ

lerentur:itroductus huiusmodi habuit orationem. Quod semper alias:postq̄ ma
le concordis tunc florentiæ ciuitatis iniuria eiectus:ad uos ueni maximū duxi a deo
nr̄o muneri:quod mihi ex eo tempore fœlicitati & gloriæ duxi:ut uester Venetus:
uestræ rei.p.carus dicerer existimarer:magno mihi princeps illustris oneri apud ci-
ues meos esse icipit:adeo ut quod uestro de me tali iudicio elatus cōtraxi inanis glo-
riæ peccatum:mœrore ai quo excrucior potueri abolere. Grauibus patres optimi: &
quæ diutius nullo possit mō ferre ipensarꝝ oneribus premit̄ ciuitas florentina. Satis
q; habeo exploratum:quod uos pariter nō ignorare scio:nullum esse aut usq̄ loci un
q̄ fuisse igenii:artis:idustriæ:genus excutienda:inuenienda:abradenda: extorquēda
pecunia:quod nō ciues nr̄os & necessitas iuenire & unlūtas fecerit exercere. Sed quod
militibus senio uulneribusq; cōfectis plærunq; uidimus accidere:ut quo iuuenes ite-

gniq; plurimū ualuerit:saltu ꝓuocati cū positū ab iis q præsilierit signū:oculo pedi-
busq; dimēsi supare & polliceātur & credāt:conati postea nō attigant: & quo enixius
repetierit eo eneruati corporis uino lōgius recidāt.inde nobis hoc tpe cōtigit:ut nostri
erga uos officii nō imemores:pactas ex fœdere pecunias queadmodū ante appēdere
cū posse cōfisi ꝓmittimus:tū etiam anhelamus: quo postea magis enitimur:eo possi
mus minimū.Vnde factū ē ut plenas querimoniæ litteras a uobis sæpenumero acce-
pimus:quod tarde nimis at parce data cōmunibus stipēdiariis æra:uolūtari nō ipotē
tiæ attribueritis:Factū ē etiā ut quod necessitas attulit:lucēse bellū nec ad cōsumatam
uictoriā pducere:nec:quod pariter optabamus:cū reꝝ salute possimus intermittere.
De necessitate uero quod dixi:postq̄ in eius rei mētionē icidi:cū explicauero:fortas-
sis cætera quæ huius diei itērio efflagitat reddētur itellectu faciliora.Meministis pri-
ceps optime:quod oīs nouit italia:nicolaū piccininū:q icognito tūc nobis bastu: mo-
tus genuæ opitet:tādiu i agro pisano exercitū cōtinuisse:quoad direptis oppidis:exu
stis uicis:agro undiq; cōpilato:fames illū tettocedere cōpulit.Cu aūt asperā sub diuo
durasset hiemem & damnosissimam populo florentino simulationem detexisset:ba-
pustæ fregosii i frattem ipietas:illo lucēsi agro excedēte:imissus ē recipiēdis quæ ami
seramus castellis frāciscus sfortia:uobis nobisq; cōmunia faciēs stipēdia:quē auerten
do a pisæ mœnibus:ab agri florentini icēdio cōmuni hoste ex piceno uocari suistis
assensi.Eo nostris:q̄s ꝓpria cōscripsimus ipēsa:copiis freto:dū nostra quæ hostis præ
sidio tenebat recipet plærisq; lucēlium castellis ponto:cum piccininus spe sua frustra
tus in ætruriam rediturus uideretur:placuit:consilio est factum uestro:ut expugnatis
lucensium castellis:saltibusque ubique uel intercisis uel præsidio firmatis: piccinino
in ætruriam:unde in apuliæ regnum crederetur iturus:præcluderetur aditus.Hic eo
accessum differente:& nostrorum uictoria ꝓcedēte:ad lucæ obsidionē nō alia q̄ ut di-
xi necessitatis ab tpe & a uobis ipositæ causa ē ꝓuētū:q̄ ciuitate potiri facillimum dixe
rūt fore militariū reꝝ periti:& noster populus tūc spauit.Quæ uero obstiterint:ifortu-
niūne nostrę:an quæ ad manus ꝑuenerūt litteræ adhortatiōis plenæ:a uestris ciuibus
ad illos datæ:& data isup lucēsiū oratoribus:ab hoc senatu pacis spes maxia haud af-
firmare ausim.Quod certū ē nō dissimulabo:nisi sfortiā traiicere apēninū: meliore
ut reor iudicio q̄ successu uoluissetis:quæ nūc i rebelliōe durat:quæ societatis nr̄æ uires
nūc distinet:& utinā nō dissipet:eneruet:luca i potestatē iā diu uenisset:liberūq; esset
factū:hostē q diuisas tribus distātibus i locis copias nostras uel supat uel æq̄t: iunctis
& i robur unū coactis utriusq; populi uiribus opprimere:exterminare.Quē aūt at-
tulerit fructū regiēsis illa expeditio:postq̄ huc loci ea ē uētū causa:ut hō patria florēti
nus:fide cōsuetudine affectiōe uenetus:quæcunq; i cōmunē reꝝ publicaꝝ salutē sint
mihi nota aperiā quæso attēti audiatis.Cū sibi ab romano pōtifice timēs sfortia: qd̄
uobis sæpenumero dixisse memini:cōstāter ꝓposuisset:nullas fore tātas aut pecunia
rū:aut precū:aut suasionū uires:qbus adduci pateret:ut triū dieꝝ itinere:lōgius a pi-
ceno abeēt:padum copias traducere a uobis reqsitus:obstinate recusauit:nec ullæ fue
rūt populi florentini artes:nulla priuatæ rei cōmoditas:nulla capiendæ lucæ auiditas
quæ illi trāsitū dissuaserit:ductis postea regiū copiis:cū obsesso ab romano pōtifice p
romādiolā itinere:difficilē sibi & ipeditā in picenū uiā cerneret:si patriarcha ut uere-

batˀ i eã descẽdisset ꝓuīciã. Italianũ foroiulianũ obtorta per ferrarięses uia: cũ oĩbus copiaꝝ neruis eo trãsmisit. Vnde ẽ factũ: ut q piccinino ipar bellum gerere iussus recusaret: cũ pecunias peteret: nullas a uobis ĩpetrare potuerit. Q uæ hactenus dixi certa mihi sũt priceps illustris: quæ sũ dicturus: talia sunt: ut licet testibus scripto ue aliquo: aut q a præsens adfueri ꝓbare nequeã: ea æque ac priora ꝓ certis dici posse uerear: opiner. Destitutus stipẽdio a uobis sfortia: q & famosas ẽ se quorũdã ex ciuibus uenetis uoces ĩ cõuẽtu cõmilitonũ stomachãs iactaret: philippi mediolanẽsiũ ducis nũcios: qbus uerba ꝓ uerbis reddere prius cõsuesset: ea admisit: excæpit: uultus gestusq; comitate: ut quod ab eo p iracũdiã quandoq; p hos dies dictũ cẽ uobis scripsimus: tũc re ipsa & ꝑscriptã fœdeꝝ formulã cõclusũ fuisse: rear: existimem. Si quãdo tamẽ missi ad eũ ciuitatis nr̃æ oratores: meliorẽ de uobis spem fecerũt: si retẽta hactenus stipẽdia ĩ dies a uobis parari dixerũt: sese debiti sui memorẽ respõdit: nunq̃ honori suo: cuius se dicit amãtissimũ: si id fiat: q̃diu obliganõis suæ tpa durent defuturũ. Ea patres optimi: cũ magistratibus & uocatis populi cõsiliis referũtur: eo iracundiæ quosdã ex nostris ciuibus ꝓsilire faciunt: ut quæ de literis: de data spe lucẽsium oratoribus dissẽminata sũt: hoc facto cõprobari argumẽtẽtur: quasi uero ea ratiõe stipẽdia sfortiæ cessetis dissoluere: ut illius copiis destituti: nõ mõ lucensem deseramus obsidionẽ: sed ab furẽti piccinino miseri obsideamur. Eoq; amẽriæ quãdoq; ẽ uẽtũ a nostris: ut satis supraq; uobis futuꝝ uideri cõtẽdãt: si itẽtus nostræ obsidioni piccininus: recipiẽdi abduensis glareæ castella uobis occasionẽ præstabit. Q uos uero subeã: quales patiar labores: q̃ afficiar animi & corporis anxietate: leniẽdis qea sunt insania: quæ audiã de me ipso: quẽ uenetũ appellãt: si dixero: & cõmuni ꝑiculo & laboribus meis cũ licet occurrere diligẽtius ꝑgetis. Sed hæc satis ĩ præsẽtiaꝝ. Nõ sit apud uos dubiũ patres optimi: uod pricipio. dixi populum florẽtiuum caruisse pecuniis: ut nullum illis inueniendis extorquẽdis ꝓsit ĩgenii acumẽ. Bellum lucẽse quod cõmunis ꝑiculi necessitas ĩposuit: eo loci ẽ ꝑductũ: ut paruo tpe: si i id licebit frãcisci sfortiæ copiis ĩcũbere: cõfectũ eatˀ & maiora cõficiẽdi magnã ac diu optatã afferat cõmoditatẽ. Orat itaq; illustris princeps populus florentinus: ego si qd hactenus pietas in hãc rem. p. mea: susceptiq; ꝓ ea maximis cũ ꝑiculis labores mei sunt meriti: deprecor: obtestor. Date quæ emeritum se dicit: etiã imerito sfortiæ stipẽdioꝝ æra. Neq; uelitis cõmittere: ut ea uel urgẽte cã uel suadẽte occasiõe: philippo adhæreat. Q uod nãq; iussus sum ad extremũ dicere: q nihil solus ꝑ inopiã hac tẽpestate potest populus florẽtinus a uobis destitutus: illum quocunq; ierit nõ sequetˀ ducẽ: sed ãplectetˀ uectorem. Cosmo: cum uerbis finem fecisset: loco ubi tunc habebatˀ senatus deducto: & cum diu de respõsiõe altercati concordes fuissent patres: reuocato ĩ hãc sentẽtiã dux respõdit. Recte omnes existimasse: q cosmã mediceum: tertio abide ãno postq̃ fuerit patria exul: ꝓ ueneto habendum senserint: cum ea fuerit patritiorum erga se uolũtas: ea de ipso fides: ut oĩa illi æque ac patritioꝝ primariis aut grata cõcessuri: aut ardua fuerit cõmissuri. Venetos item multa post reductos cosmã & laurentium mediceos: concessisse florentinis. quæ alias fuerit negaturi: ut ex boni uiri fide: ex officio debuerit quæcũq; perpessum se & pati dixerit. si etiã florentitiæ rei quam plurimum concernunt nullo conducerent modo. æq̃uimiter tolerare. Q uantum attineret ad rei. p. florẽtinæ mãdata quæ exposuisset

se ea ratione: quid de litteris ad lucenses datis responderet non habere: q̧ eam rem tunc
primum audiuerit: sed aduerteret ipse: multos eē uenetiis populares uiros: & quidem di-
tissimos luca oriundos: quorum & nullius patricii eas fuisse existimaret litteras: si contra
esset cōpertū: fore ut illius: q̧ scripserit exemplo: cæteri post hac ab huiusmodi epistolis
deterreantur. De spe oratoribus data ab senatu: se haudquaq̄ inficias ire: quin etiam uer-
boꝝ quæ respōdisset hāc formulam nulla mutata sententia replicare. Rediterī patriam:
si minus p obsidionem liceret: suos p epistolas in spem erigerēt: fore si a philippo discede
ret lucensis populus: ut senatus uenetus: qui lucenses diligeret: florētinū populū ad trans-
actionem aliquā suasionibus adduceret. Nihil postea ab lucēsibus fuisse respōsum: ideo-
q̧ datā eiusmodi spē nullū illis attulisse præsidiū. Q uæ p insaniam diceret suos ꝓtulis-
se: partē esse ebulientis in stomacho ueneni: qđ euomere pridē disperirēt. Sed prætēde-
re huiusmodi homines: quā pridē parturiūt ingratitudini pfidiæ impietati oegata sphor
tiæ stipendioꝝ æra. Q uo i negocio dudū declarauerūt: uenetos itē æque ac florētinos:
æris exhaustos: pēdēdis q̄bus deberent bene merentibus grauari. Irent ipsi quibus præ-
staret præstiosseq̧ hactenus opē sphortia: pēderēt stipēdia: nec tātope igemiscerēt: si ar
gentum anrūue: qđ sæpe alias magna effudissent cū reꝝ iactura: nūc subiicienda sibi ui-
cina & quidem opulentissima ciuitate impenderent. Senatum uenetoꝝ collata pridem
in populum florentinū maxima beneficia: satis supraq̧ nūc ire cumulatū: q̄ debitas ex
fœdere copias: ab illo trans padum mito nō petat. De habito ab sphortia cū philippi o ū-
ciis colloquio: de fœderibus nouis: de sua cū illo cōiunctione: uiderent ipsi: memoresq̧
essent: paruo duratura tempore: & male interim iocūda fore: quæcūq̧ illa eēnt: q̄bus iaci
endis fidei honesti & iusticiæ respectus abfuisset. Expeditus ea expeditione cosmus: cū
aliquot dies uenetiis fuisset: multos ex patritiis: quoꝝ plurimis coosuesset eē familiarissi-
mus aduertit: ne dō se: ut antea oō cōuenire: sed cū possent obuium declinare. Q uā obrē
ferrariā ad pōtificē: q̄ pacē cōponi cōtinuo laboraret: ea se cōtulit rōne: ut aut pacem ini-
quioribus etiam reipu. suæ cōdioōibus cōcludi pateretur: aut oenetos ad solutionē sphor
tiæ faciendā induci a pōtifice curaret. Decedenti uero ex iniuncta legatione subrogatus Iulianus de-
est iulianus deuantiatus equestris ordinis florētinus: qui oibus quæ cosmo erant dicta uātiatus. eq.
a uenetorum duce: pro ultima responsione habitis: cum sese etiam nulla exceptum co-
mitate a patritiis euitari cerneret homo uehementiori qua cosmus omnino careret: ira-
cundia: nihil quod cosmus accurate fecerat: magistratus & populum florentinum late
re est passus. At piccininus per id temporis mora sub apennino longiore facta: postq̄
se transitu ꝓhiberi uidit: in mutinensis agri campos deduxit: & cōmeatu quem iumentis
cōportatū fuisse ostendimus: castellionem lucēsiū oppidū: qđ eē diximus in apēnini iu-
gis cum peditatu misso: recta p emiliam flaminiāq̧ uias: iter ea rōne instituisse simular:
ut p bononiēses ad dexterā: aut p romādiolæ saltus i æturiā: & inde lucā se cōferat. Et cū
bononiēse agrū: qui romanæ ecclesiæ iuriū eēt: pōtifice inscio attingere sibi religiosū di- Nic. piccini-
ceret uideri: ad cū suosq̧ in bononia magistratus mitti: qui illius sibi sūme necessarii iti- nus
neris ueniam petāt: polliceanturq̧: suā legionē agrestiū rebus omnino intactis: pacifice
trāsituram. Pontifice qđ alioquin denegare nō potuisset pmittente: mittit ad illum picci-
ninus nuncios: qui hortentur: ut constantem de se fidem habere disponeret: quia cū ipse
perusio ecclesiæ romanæ subiecta ciuitate oriundus: nūq̄ antea læsisset ecclesiasticos: rū

maxime iſta tempeſtate:oppreſſam ab ſphortiæ tyrannide eccleſiam cuperet liberare.
Gratus fuit pontifici ſermo. Cum tamen philippum lædere uereretur:aliquādo reſpon-
dit:curaret cum philippo: ut pacem quæ tolerabili offerretur conditione acciperet:qua
cōſtituta ſe a philippo dimiſſum romanæ eccleſiæ ſtipendiis honoraret. Erāt apud pic-
cininum tempeſtate illa camertiorum oratores: qui ꝙ ſphortia eoꝝ ciuitatem eccleſiæ
fidelem aliquādo læſiſſet:læſuruſq; uideret̃:ſubſidiū quod pōtifex nō duceret præſtan-
dū:ab illo petebāt. Hos piccininus ad pōtificem ter quaterq; mittēs affirmare iubet: ſeſe
qui philippum maximis affeciſſet beneficiis: ab eius ſeruitio liberatū:noua poſſe ſtipē-
dia ſequi:ſed cā ſibiipſi legē impoſuiſſe:ut nihil prius intentet:q̄ clauſos lucenſes & obſi-
dione liberet:& in priſtinum reſtituat rerum ſtatū. Motis interea caſtris bononienſi ap
propinquat agro:& ſphortia firmatis præſidio:quæ ſpectāt in mutinenſes:apēnini iugis
aditus omnes:qui bononiēſi uia in etruriā paterēt ſcidit:peditatuq;: & obice firmiſſimo
Daniel con- cordiēſis epi ſcopus au- ctor diſcor- diæ fuit cōmuniuit. Gubernabat ꝓ eccleſia & pontifice bononiā daniel cōcordienſis epiſcopus:
qui cū multa alias piccinino cōceſſiſſet grata:maiore ſecū uſus audacia:nuncios ad eum
mittit renūciaturos: ſi eccleſiæ romanæ & pōtifici amicaretur:illac trāſiturus documēta
daret publica:quibus innixi agreſtes ruri adeſſe audeant:nec ſuo in urbē oppidaq; recæ-
ptu eo loci res adducant:ut tāq̄ hoſtem illū oporteat expectari. Ad ea piccininus dulcia
quæcūq; in buccā uenerunt reddens uerba:patentes nūcio dedit epiſtolas: ſigillo muni-
tas:quo in ſolēnibus cōſcriptis cōditionibus uteret̃. Sūma epiſtolaꝝ erat. ſe ducis medi-
olani uices gerentem:illius & proprio nominibus:omnia quæcūq; ditionis romanæ ec-
cleſiæ & eugenii illius pōtificis cenſerētur: ciuitates:municipia:arces:caſtella:oppida ab
ſua & legionis cui præerat iniuria:ſalua intacta & illæſa redditurum. Et motis poſtridie
caſtris cum apud bononiam ſtatiua habuit:& ſecūdum eius foſſas iter fecit mitiſſimi ho
ſpitis ſpeciē præ ſe tulit. Caſtris exinde apud idicem fluuiū uia emilia firmatis: ad dexte-
ram apēninum uerſus iter flectere uidebatur in æturiam traiecturus. Sed cū quatuor
ibi fuiſſet dies a ſtorgium mā̄fredū cū duabus expeditoꝝ militū turmis præmiſit: Qui
Aureolum aureoli florētinoꝝ oppidi agrū:raptim populatus oppidū obſedit. Secutus poſtea eum le-
gione piccininus aureolo prima oppugnatiōe ꝑ ui capto direptoq; fit certior:noua ſphor
tiæ cum philippo fœdera:quæ diu quæſita fuiſſe oſtēdimus:aut tunc fuiſſe primū cōclu
Sphortia aperte phi- lippo adhæ- ret ſa:aut qđ multi exſtimarūt:cum prius clam eſſent firmata:tunc partiū cōſenſu fuiſſe i pu
blicum deducta:quādo apparere poſſet florētinos neceſſitate cōpulſos:id ſphortiæ ueli-
uitos permiſiſſe: qđ ſuæ iuriſdictiōis oppida tā infeſte hoſtes diripere occepiſſent. Noua
fuit:& alias inaudita fœderū quæ tunc emanauerit formula. Florentini nāq; cū philippo
acerrimas: ꝓut ſæpe oſtēdimus: inimicitias ſecū exercētes: nulla tūc inierūt fœdera:nec
aliqua ex parte a ſocietate cū uenetis pridem inita diſceſſerunt:quippe q̄ ꝓhibiti ex fœde
re:nullā in iuſſu uenetoꝝ pacem inire:pacis mentionem nullatenus fecerūt:ſed cū omnis
Lucēſiū fœ- dus cū florē tinis eſſet de lucenſium obſidiōe cōtentio:fœdus ſequeſtre ſphortia cū lucenſibus iecerūt: fo-
re utriq; populo i decennium ea cōditiōe cōfœderationē:ut capta lucenſis agri oppida:
& caſtella florentini dominio retinerēt:lucenſibus interea ſex paſſuum milia ius eſſet i-
colis dicēdi poteſtas:& agri priuati qcqd eſſet ubiq; dominis redderet̃:bello inuicē popu
li nō ſe læderent:ſi qs uero laceſſiſſet:læſo auxiliū afferret alter. Fœderū huiuſmodi cōſer
uator ſphortia dictus. In cuius fœdere cū philippo ſeorſū icto:illud primū interuenit: ut

blãcham filiam diu:prout ostendimus:sponsam illi ad fines agri parmensis mitteret põ- Blancha.f.
pa solenni i firmanã arcé:locũ tãtis nuptiis idoneũ:traducédã. Q uantũ uero ad sopitas illu.d.medi-
attinuit cõtentiões:excederet romãdiola piccininus:nec ipse aut quispiam alter philippo olani
militans:florẽtinos:qbus ipse sphortia quẽadmodũ antea faceret stipẽdia:aliqua ex par-
te i posterũ læderet:si forte cõtra fieret sibi etiã philippi stipẽdia meréti illis præsidio ad-
esse liceret. Stipẽdiorũ partẽ quã ueneti pẽdere cõsueuissent dissolueret philippus: florẽti-
nis itaqz hac sphortiæ fœderũ formula bello liberatis:iussus a philippo piccininus: agro
excessit florentino:& in forliuiensẽ delatus: cum aureolum palam restituere nollet : sine
præsidio dimisit:qđ uicini mutilianẽses uacuum ꝓ florentino populo recaperunt. Stati-
misqz apud camuratã:qui locus rauennates cesenates & forliuienses:cuius ager ẽ ciuita-
tis cõterminati castrorũ:quæ diu duratura essent:speciẽ firmatis suã cõtinuat simulatio-
nẽ:se naqz a philippo dudum & nup luca obsidione soluta ab ea quã sibi spõte sua impo
suisset:subueniendi lucensibus necessitate: liberum prædicans:intolerãdã dies noctesqz
nbi exaudiret ciulabat iniuriã:qua se affecisset philippus : q cũ sphortia iplacabile sibi
hoste:se inuito redisset in gratiam:fore comminatus:ut philippus q præstantissimos po
tentissimosqz italiæ bellorum duces duos habere existimet:nec se qui consulto non re-
diturus abierit:nec sphortiam habeat:quem ipse bello agitatũ : aut italia pelleret:aut de
retinenda beneuento ciuitate sibi fidelissima coactum pugnare: bellis perpetuis disti-
neret. Et ad pontificem romanum mittens orauit:ut se pecuniis adiuuaret: quibus ca-
reret philippi stipendio destitutus:cogitaretqz aliquando quo pacto cõsuleret rebus suis.
Credidit põtifex qđ tãtis insinuationibus suggestũ erat:& qnqz aureorũ milibus mutua
tis suasit ut aut romanæ ecclesiæ mediocri cũ stipẽdio militaret:ciuitatẽ aliquã sibi & fi-
liis in maioris stipendii cõpẽsationẽ habiturus:aut si maiori pecunia indigeret: uenetorũ
stipẽdia sequereť:quibus ut nouerat pmissuris:optatã nihilominus operã præstaret ec-
clesiæ:ab qua munere aliquo : qđ filius foret ꝑpetuũ donareť. Ierũt sæpenumero redierũt
q nuncii hinc inde missi. Et eo in tempore cu firmã de se spem faceret põtifici piccininus
machinatio cũ philippo ab ipsis primordiis instituta:ad effectũ quadruplicẽ ꝓcedebat
Nã ueneti florẽtina societate: & sphortiæ adiumẽto:qđ maximũ uel solus afferebat illius
timor destituti nullũ interea querebãt aliũ:nec oblatũ acceptabãt equitatũ: & põtifex de
muniendis præsidio prouinciæ ciuitatibus oppidisqz a plærisqz admonitus:insidias phi-
lippi qbus cũ sæpenumero pniciose læserat memorãtibus:neminẽ exaudiuit. Fuit tertio
loco spatiũ philippo iniuriæ omnibus ostẽtãdæ:qua põtifex illũ afficere ꝑgeret: qui du-
ctorem belli uirũ:nisi põtificis auctoritas corruptelæ intercessisset: fidelissimũ:i quo oĩs
rei suæ salus cõsisteret:malo ab se animo alienaret. Q uartus machinationis ꝑtractæ ef-
fectus a spoletanæ ciuitatis calamitate pendebat. Franciscus nanqz piccinini filius:quem
supra ostendimus a patriarcha fugatum :sese intra mõtisregalis moenia recepisse : cum
multos in mõtana regione illa menses fuisset moratus:Pyrrho abbati casinensi opẽ latu-
rus:in agrum spoletanũ descẽderat. Et Pyrrho:quẽ põtifex spoletanæ ciuitatis guberna-
torẽ quatuor tenuisset annis:tãta cũ spoletinis ciuibus intercesserãt odia : ut ex supba cui
præerat arce cũ ciuibus aperto cõtẽderet bello:qđ autẽ in arce alioquin inexpugnabili:
commeatus penuria laboraret:ciues illũ fame cõficere ratiõẽs uiarũ : quæ in illã extrinse-
cus pducerẽt exitus intercisos præsidio cõmuniuerãt. Et cũ interea põtifex romanus pa-

cem cōstituere:& debita illi abituro stipēdia dissoluere:multis lōgo tempore habitis tra-
ctatibus distulissetad eā cōmeatus carētiā obsessi uenerātut caballinis carnibus multo
tpe fuerint nutriti. Quaobrem accitus ab cōrado trincio fulginate uicario abbatis affi-
ne:qui & ipse pōtifici inimicaretur:Franciscus piccininus in agrū:ut diximus spoletanū
se cōtulerat. Iunxeratq; copias italiano foroiuliano:qui sphortiam deserēs:a quo: ut ostē
dimus:in picenū præsidio erat missus:prædicti cōradi instinctu:agrū spoletanū aliquā-
do fuerat deprædatus. His copiis & omni robori iuuētutis fulginatū nursinorūq; q acer
rimas cū spoletanis exercerēt inimicitias: coactis in planicie spoletana : abbas spoletino-
Spoletū pditur diripitq; rum multitudine obsidenda:ad decumanā portā arce itentius occupata: nōnullos repe-
rit in ciuitate pfidos:q porta inferiore ciuitatis pdita:eas noctu copias admiserunt: quæ
urbē igressæ cum obuios : q domi māserāt partim fudissēt: partim obnixius reluctātes
trucidassent:in arcē ē puentū. Pertulerat interea imixtus pugnātiū fragori mulier; uiro-
rūq; clamor:& accurrētes mulieres uiriq; in statiōes attoniti nūciauerāt: pditā urbē:ho-
stes muros portāq; irrupisse:quo metu effusi sine ordine i ciuitatē:qui stationes seruabāt
cū hosti obuiassent uictori:uel repellebant pugnātes: uel occūbebant ptinacius resistē-
tes. Abbate autē suos iniuria toleratæ famis exasperatos imittēte: pculsi metu ciues præ-
cipiti saltu p mōtiū deuexa quaquauersum abiere : pauci quos aut piculi insolētia pplæ-
xos:aut alia detinuit mora:capti & i uincula sūt cōiecti. Direpta est euestigio ciuitas:eo
minori cū detrimēto : q; pridē spoletani mulieres puerosq; & aliā bello ineptā multitudi
nē: cū leui supellectile i uicina oppida cōportarant. Simulauerat uero nicolaus piccini-
nus filiū eo loci se inscio pductū:binasq; a pōtifice reqsitus epistolas quas legisset: q perfe
rebāt nuncii ad illū dederat:iperiosius mādans:excederet spoletino agro: nec quicq̄ sibi
cōmune sineret cū iis q̄ romani pōtificis hostes essent. Ea tēpestate unicus erat i roman-
Ostasius polentensis diola ostasius polētensis:uenetæ reipu. subiectus:qui rauēnam urbē uetustissimā: tiberi
anū nobile oppidū:quod dicūt bagnacauallū:ac rusiū:fusignanūq; castella:pro romana
Rauēna ecclesia gubernabat. Ei quā doq; suaserat astorgius māfredus piccinino: put ostēdimus
militās:cuius sororē zenibrā haberet in matrimonio:ut uenetor; foedere omisso: adhære-
ret philippo. Sed cū is adolescēs humilioris ingenii:uenetos optime de se meritos linque-
re noluisset:eosq;:ut opē afferent sæpenumero petiuisset:illi ioānē tollētinatē: q ad sua sti-
pēdia tūc tēporis cōductus cesenæ erat:eo cū equitibus trecētis ire iusserūt:quē suadente
Zinebra astorgio:ne piccininū eā ob rem cōtra se irritarēt zenibra eiecit. Paulo post bagnacaual-
lenses ab astorgio sollicitati sese illi prætenso piccinini nomine dediderūt. Similiter cusst
enses : leui expectata oppugnatiōe:& tertio loco fecere fusignanēses. Institit iterato apud
uenetos ostasius:ut afferrēt præsidiū perituro. Illi uero & si partim piccinini uerbis i spem
Frācifcus laureanus erecti:partim eiecti tollentinatis iniuria erant redditi tardiores: Franciscum laureanum
patritii ordinis miserunt cum tenuissimo peditatu. Interim piccininus cognitis quæ ab
astorgio gerebantur:cum legione mouens:rauennam accesserat:quod autem ea ciuitas
torrenti cincta gemino:ad eam partem:quæ ad cōtinentem pertinet:aggere altissimo &
muro munitur uetustissimo:altera quæ ad subiectā padusam spectat statuit oppugna-
re. Sed cū hinc uetusta:quæ in padum nauigia perfert fossa:inde amni quē iūcti sub ur-
bis moenibus torrētes efficiūt:bedesum ueteres appellant scriptores: phiberetur : amnē

qua paululũ a mari recedẽs erat strictior:põte parat iungere subitario. Intrauerat uero
portũ qua die piccininus applicuit:ludouicus demolinus patricii & ipse ordinis a senatu Ludouicus
missus:cũ scalinis duodeci in maritima prælia paratissimis. Quare cum ꝑpetuo tridui demolinus.
prælio enixus põtem iacere intẽtauerit piccininus:hinc ab repugnãtibus de aduersa flu
minis ripa rauẽnatibus laureani peditatus prohibebatur:inde a demolino ex ea quam i-
sederat fluuii ripa disturbabatur:futurũq; apparuit:ut amnis trãseundi quã conceperat
spe frustraretur:nisi demolinus cũ sulphureo pulueri bombardã emissurus ignẽ admo-
uerit flãma correptus :manusq; & faciem ustulatus prælio excessisset. Eius nanq; casu
factum est:ut territi naualis pugnæ milites:& qui de ripa pugnabãt rauennates. prælio
intermisso recedẽtes pontis in utraq; ripa firmãdi fecerint potestatem. Traductos pon-
te milites quam ingressi eẽnt insulam ab incolis edoctos:piccininus qui oppugnatiõi ur
bis intentus erat continere negbat:quin expositam i patentibus campis armẽtorum præ
dam abacturi:palantes uagiq; ordines ꝑturbarent. Ea nãq; insula ad partẽ illã quæ urbi
est contigua:montone torrente:& sub eo bedeso amni:inde adriatico pelago:post pado
& padusa:adusq; urbis mœnia circũdata:milliũ ferme quinquagita ambitũ habet:quã:
quia semp alias ab incursu hostiũ tuta fuerat. estq; in ea campi ꝑpetuo anni tempore pa-
scui amplitudo maxima:armenta populi rauẽnatis & uicinorum romandiolæ oppidorum
innumera frequẽtabant. Dũ itaq; prædatores a pugnaturis militibus secerneret Piccini-
nus:tũc agrestium q in urbe erant importunitate & pene illata ui adductus ostasius de-
ditione facta:i philippi partes cõcessit. Auctus rauẽnæ opportunitate piccininus:patrati
apud spoletũ facinoris certior est factus:quo nũcio magna celeritate allato ab equite ue-
locissimo:qui patentẽ igressos portã franciscum italianumq; fuerat ꝑ noctẽ comitatus:
epistolam pontifici scripsit:haudquaq̃ uerbis:quæ tã diu pontifici dederat: & senis uiri
moribus respõdẽtem fecisse põuficem iniq; qui se uirum in primis itegerrimum ad ꝑfi-
diam pellicere sit conatus:adduxeritq; in capitis periculum disseminatis passim rumori
bus:& litteris ad christiani nominis reges principesq; omnes: de suo ad uenetos ꝑfugio
datis. Proide omnes itẽderet uiriũ conatus:se ut hostem ꝑsequẽdo:quãdoqdem ipse pa-
riter illius euertendis rebus ꝑ fas & nefas proposuisset intendere. Epistola tamẽ qđ con-
stat scripta:sed nũcio quẽ illi perferendæ destinauerat nondum data:imolam delatus:cũ
perfidi ut erat cõstitutum. præside itercepto turmã itroduxissent:unam forliuium misit
cohortem:& bononiã cũ cæteris ꝑfectus epistolã dedit. Qua lecta põtifex q illũ casa-
murata mouisse prius intellexisset:tũc primum a baiulo didicit imolã rebellasse. Eodẽq;
momẽto uenerũt diuerso itinere nuncii. Hinc benteuolienses ꝑfractis donatianæ portæ:
seris piccininum in bononiam accepisse:ide apud forumliuii:ciues paganis põtifici re-
bellare cupientibus repugnare. Stupẽdum aũt & raro alias auditum fuit:tot urbes: tot
municipia castella. oppida altero q̃ rebellari erat cœptũ die hostibus cõsensisse. Sed ma
iori posteris miraculo futurum nequaq̃ dubitauerim:ex uiginti quæ illi insunt prouin-
ciæ arcibus:quarũ primæ inter plurimas italiæ sunt munitissimæ:nullam octauo rebel-
lionis oppidorum die:fidem Pontifici seruauisse: cum tamen nec bombardas nec tor-
menta:neq; uniꝰ tragulæ ictum adhibuerit piccininus. Et lectis ex idustria uiris:quorũ
fides rẽ põtificis administrãtibus cognita eẽ dicebat:cõmissæ ac cõmeatu & necessariis
ꝑferẽdæ in multos mẽses oppugnationi munitæ essent. Interea dũ a bergomẽsis capellæ

Ioãnes fráci scus gózaga ut supra est dictũ obsidione reuocatus: tã multa cõficit piccininus. Ioãnes franciscus cõzaga mãtuanus marchio cõceptũ in uenetos odium plurimis præ se ferens signis: in patriã redierat. Et gatta quẽ ueneti suppresso generalis capitanei nomine: rei bellicæ gubernatorẽ appellabãt: captas: ut ostẽdimus hieme quæ præcesserat a piccinino ualles: & bergomẽsis agri castella recæperat. Cũq; matura essent in agris frumẽta: i cremonẽses ducens oia prosternebat. Quibus auditis piccininus omnes quos i longa simulatione illa comparauerat copias colligit. In primis italianum foroiulianum: quẽ philippus castellis agri terdonẽsis tribus donauerat: & frãciscũ filiũ a spoleto reuocatos: illũ sese in lombardiam sequi iussit. Hunc captis romandiolæ urbibus præsidio deputauit: & petrumiampaulum pontifici in bononia militare consuetum præmisit. Ipse nullo præter guidãtonium manfredum: qui se fauentiæ continebat: quẽq; imola donare: & in stipendia cõscribere promiserat: in romandiola relicto: quartis castris profectus: padũ sub cremona attigit: ubi cũ traiecisset exercitũ: casale maius obsidere perrexit. At ueneti q̃primum de accessu illius i lombardiam habuerũt exploratum: minora cremonensis agri castella: q̃bus capiendis retinendisq; magnas dudum impendissent pecunias: relinquentes oppidanis custodiendas: soncinum & casale peditatu muniuerant. Iusserantq; gattam hosti
Gatta ne olliũ fluuiũ transmitteret cum omni copiarum robore se opponere. Quã obrẽ gatta castris apud binam positis: castellum duodecimo ab casali distãs milliario: cuius arces i utraq; ollii ripa munitissimæ: subiectũ defensant pontem: casale maius fouere: & hostes ne traiicerent ꝓhibere curabat. Gonzaga autem marchio sese interea mantuæ continebat: & quia nõnullas emeriti stipendii pecunias sibi uenetos debere dixerat: illorum uero magistratus partem eius pecuniæ i defectuũ: quos militẽ recensentes reppererãt supplemẽtũ detrahi cõtendebãt. Fama dudũ emanauerat: ipsum philippo ictis clam fœderibus consentire. Quod cũ suspicari[illegible]ẽnt ueneti: oratoribus illum ex senatu amicioribus delinire conati: censuræ militaris pœna donauerũt: & integra quã prius postulasset data pecunia: ut sua stipendia quẽadmodũ antea sequeretur: insup copiaꝝ præfectura cum potestate solito maiore ornare pateretur: instabant. Is uero cui cõtraria aio sederet sententia: quandoq; imperitiam rei militaris: quandoq; pacis: ocii: quietis desideriũ: quo diu tentus fuisset: dum illis brixia: bergomo & cremonensis agri parte maxima augendis insudabat: excusationi prætendit: petẽtibus uero oratoribus: ut postq̃ ocio aium applicasset: carolũ gonzagã filiũ: sua seq stipẽdia pateretur: nec uerbo abnuebat: neq; id re ipsa confici ꝑmittebat. De se tamẽ & palã prædicauit: & senatui ꝑ litteras spopõdit: nũq̃ prius fore ut illorum hosti philippo faueret: q̃ urbe ueneta undiq; oppressa: diui marci palatium ab hostibus caperetur: oiumq; quæcũq; aut respondens oratoribus: aut alio in loco sponte dixisset de re ista uerborum conclusio erat: se pacis auidum militiam abhorrere. Habitas autem sub uenetis cohortes: quas rennuerat: cum in dies augeret: id ea ratione dicebat facere: q; i ea bello contendentium philippi & uenetorum uicinitate foret consultius arma tenere: quibus cũ se tutaretur: tum etiam philippi copias per agrum mantuanũ i subiectos uenetis brixianos ac ueronẽses fortassis itẽtaturas: trãsitu absterreret. Piccini
Casale maius nus iterea casale undeuigesimo opugnauit die: attulitq; spem uenetis: tanta conficiendi mora fore ut illius impetus ibi repressus posthac refrigeret: & q padi uicinitate fretus machinaꝝ tormentorumq; quicquid Philippo erat ei adhibuisset oppugnationi: muni-

tissima i agro cremonēsi suncinum & multa quæ habet brixianus ager oppida a pado
remota:in cassum adiret. Oppidanis etenim casalensibus:& iis qui præsidio inerāt impi-
gre resistentibus aliquando extrema quæq; cōminatus fuerat piccininus:q̄obrē multi i
castris uenetorum sibi psuadebāt futurū: ut clausi despatione salutis aios faciente:illū
diutius morarētur. Sed cū turris densissimo extructa lateritio:quæ in oppidi angulo p-
minens:duo hosti exposita latera defensaret:bombardis succisa:obsessos internitionem
deprecari:& deditionē offerre compulisset:missos ad se piccininus oppidanorum orato
res:ideo primis spreuit diebus:quia & si gattæ cum uenetorum exercitu fraude interci-
piendi:fœdera cum mātuano inierat:tamen inchoatā cum brixianis agrestibus machi
natione:cōcludere sattagebat:gābarenses nāq; gotolēgenses:cæteriq; eius planiciei agre
stes regsiti:nō solū oppida illi pmittere:sed cædentem retro cum exercitu gattam : cum
in illū fieret impetus a frōte lateribusue iuadere pmiserūt:quod cū satis cōstituisset:pic-
cininus:missos ad faciēdā deditionē illico exaudiuit:tantūmodo nanq; pactus ne mili-
tes uenetoꝝ:qui præsidio oppidū tenuerāt:intra triduū proficiscerent : quæcūq; erant
petita concessit:quibus conscriptis fœderibus. quosq; primos ducentes in legione ordi-
nes admonuit. ut mouēda sine classico signa otius sequerentur. Cū primum autem dedi
to de prima uigilia est facta intempestæ noctis silentio mouens:ollii ripam:quarto sub
bina milliario ad auroram attigit:sed quia uadis fluuii temptandis præmissi leuis arma-
turæ milites:renūciarent gattæ turmas oppositam ripā seruare subsistit:& castra ad binā
ponere sibi in aīo eē ostentans:impedimēta quæ apud casale remāserant:iussit eo prope-
re comportari. Interim gatta ueritus ne quod erat uero simillimū:piccininus olliū traii-
cere:potius q̄ duram nimis se præsente oppugnationē binæ uellet intentare:frequētiores
solito stationes:in amnis ripa disposuit:quod aūt mantuanus marchio millium duodecī
passuum:quibus a pado distat bina oppidū inferiorem partē:quæ agri eēt mantuani: cu
stodibus ut spopōderat muniturus:eo qcqd equitatus peditatusq; sibi adesset milia ho-
minum tria contraxerat. Facile fuit gattæ superiorem partem millia passuum quinq; sta
tionibus frequentare. Cum oibus tamē copiis mouens:ternis quaternisq; per noctē: &
interdiu castris circū latus:ubi consisteret incertum hostibus faciebat. Mantuanus uero
cui consilia piccinini erant cognita:gattam hortabatur iungere suis copias:& medio qđ
binam padūq; iter iacet spacio:castra eo consilio simul munirent:ut quacūq; intentassent Mātuanus
hostes olliū transmittere:unitis ipsi copiis fortius repugnarent. Quin etiam curāte gat- marchio
tatut christophorus ioannesq; tolentinates:se ueronā cū cohortibus conferrent:urbem il
lam præsidio seruaturi:ægre id ptæ se tulit Marchio:& tanq̄ ex fide diceret eas copias cū Tolētinates
aliis potius retineri:q̄ eo mitti tectis magna uerboꝝ grauitate exhortationibus contēde-
bat. Venetoꝝ magistratus prouisores uocāt:gattæ assistētes nihil a marchione sinistrū
suspicati facile assentiebātur. Gatta uero seu casu: seu q; alia rescisset talia:ex qbus nec il
lum magistratibus deferēdū:nec tamē satis i eo spei habēdū cēsuerit:i sentētia psistebat.
At piccininus postq̄ aliquot frustra cōsūptis fallēdo gattæ diebus:multos traiiciēdi ap-
paratus opposita illi ripa ostentauerat pontem qui diu paratus i pado fuerat aliquot sub
stetarū litribus:p ollii ostiū attrahi:& tertiam exercitus sui ptē noctu præmissā traiicere
iussit:qbus copiis marchioni adiunctis:ipse cū toto exercitu per marcharise & cannedi
marchionis mantuani oppidorum pontes traiicere: & ex improuiso imperitas uene-

torũ copias capere confidebat. Sed gattæ id ignoranti popportune accidit: beretã gotho
lengensem piccinino militãtem: quẽ pelliciẽdis ad pꝓdiciã brixianis agrestibus miserat:
redeũtẽ eadẽ nocte a pabulatoribus itercaptũ ad se perduci. Eo eteni si quæcũq; gessis
set quæq; imierẽt ab hoste picula: euestigio fideliter aperuisset: ipunitate ꝓmissa docẽre

Marchio mantuæ apte fauet piccinino

didicit: Marchionẽ eius diei quod tũc appetebat diluculo: patefactis marchariæ & can
nedi pótibus: piccininũ in suas legiones subito immissurũ. Q uãobrem gatta signis de
repẽte motis: ad ꝓxima brixiæ municipia se recæpit. Aurora aũt uix dũ apparẽte: cohor
tes a piccinino premissæ: sese illi apd̃ marchariã traiiciẽti iũxerãt: quãdo nũciatũ ẽ: gat

Vnio græcorum

tã rapidũ abeũtẽ milia passuũ duodecim recessisse. Diuersa interim & prorsus sibiipsi cõ
traria ecclesiæ & eugenii pótificis romani rebus affuit fortuna. Q uo eteni tempore bo
noniã: ut ostẽdimus: romãdiolãq; oẽm hostis habuit piccininus: certa sese obtulerat spes
optatissime & maximis pquingentos fere annos quæsitæ laboribus unionis græcorum
cũ latina ecclesia faciẽdæ. Eã rem memoratu iter cæteras: quæ multis ante sæculis sint ge
stæ dignã: opæpreciũ fuerit accuratius narrare: neq; absurdũ fuerit eoꝵ: quæ supra suis
tẽporibus et locis diffuse narrauimus: particulas ad hãc rem faciẽtes repetere. Q uãdiu
flauius cõstãtinus: & qui successerũt illi impatores romani: p annos unodeseptuaginta
& quadrigentos accæpunt ab urbe roma sũmoꝵ pótificũ erga religionem christianam
dogmata floruit: uel magna uel mediocri ex parte romana res: & plurimi atq; innumeri
populi: apud indos ethyopes: arabas: armenosq; & diuersas cum aliarũ orbis partiũ: tum
i primis asiæ: qui romanos duces & uictrices aqlas: aut ignorassent aut penitus contem
psissent: ideo romanoꝵ accæpunt ipiũ: ut quã maiores eoꝵ lõge antea ab apostolis imbi
berãt: per manusq; tradiderãt christi fidẽ: sub petri apostoloꝵ pricipis successoribus ro

Carolus magnus romanoꝵ imparor.

manis pótificibus retinerẽt. Postq̃ uero iperatoribus ipsis romã et sedẽ apostolicã deserẽ
tibus: ac in prædã barbaris relinquẽtibus: eo necessitatis est peruẽtũ: ut carolus magnus
frãcoꝵ rex: sicut supra diximus: tutelã ecclesiæ ab stephano & adriano romanis pótifici
bus uocatus crearetur romanoꝵ imperator: qui apud Cõstãtinopoli successerũt: labe
factato prius p ignauiã asiæ & africæ iperio breui fuerũt spoliati: simul europæ prouinci
as cõstãtinopoli ꝓximas: & græciæ isulas amissuri tũc: nisi catholicæ fidei unio: quã cen
tũ ferme & qnquagita annis: post scisum iperium cũ ecclesia romana seruarunt: illis reti
nẽdis præsidio affuisset. Saracenis nãq; & turcis: q asiam prius romano subiectã im
perio maiori ex parte cœpant: & sanctã hierusalem idolis inqnatã tenebãt: arma aliquã

Armenia.

do iũgere: ut in græciã cõtra christianos traiicerẽt cupiẽtibus: diu obstiterũt armenii: gẽs
tũc catholice cstristiana & præpotẽs: quæ utranq; illã situ dirimeret barbarã nationem
Scithis itẽ: q nũc tartari dicũtur: i europã p ripheos mótes tanain & paludem meotidẽ

Hiberi.

trãsmittere uolentibus restiterũt hiberi: gens item christiana: quæ cũ christi nomẽ com
minui nollet: tũ etiã barbarum sibi uicinũ iniquo animo uires augere patiebatur. Tandẽ
græci nedũ primis edocti malis intellexerũt quãtũ detrimenti rebus suis attulerat: subla
tus sua culpa romanæ rei fauor: sed in maius proruperunt erratum. Et cum romano pó
tifici subesse indignarentur: orientalibusq; populis in romanæ ecclesiæ obedientia: græ
corum magis q̃ romanorum: ut ostẽdimus: cõmodo: persistentibus præesse affectarẽt:
ab ecclesia catholica defecerunt. Multis autem populis tum asiæ: cum europæ ad ur
bem romam sanctamq; sedem apostolicam: prohibente magis græco hoste q̃ bar

baro:accedere nequeũtibus:sensim factũ est:ut idi ethiopes:armeni:hiberi aliiq; po
puli etsi nomẽ retinoerũt christianũ:partim multos acciperẽt ex græco℞ erroribus:i
quos illi post scissurã se præcipitarũt:partim idignãtes græcis:quos oderãt usq;quaq;
subici:nouas & ipsi hæreses sint secuti. Nec pa℞ fuit græcis:tot regna:tot puicias ur
bes oppida & populos:sua culpa ab romano iperio & fide christiana esse abalienatos:
nisi recupaturos oia occidẽtis principes populosq;:partim quoad potuerint phibuis
sent:partim captas & diu retẽtas urbes ire℞ amittere coegissent:queadmodũ lõga nar
ratõe factũ esse ostẽdimus i gloriosa expeditõe urbani secũdi põtificis romani tẽpori
bus i asiã ducta:& p annos octo atq; octuagita qbus ea expeditio re℞ i asia est potita
quẽadmodũ etiã alia i expeditõe Bonisacii marchionis mõtisferrati:balduini comitis
Flãdriæ:hẽrici comitis sancti pauli:& ludouici comitis sabaudiæ:ductu & auxilio ue
netorũ facta diximus accidisse. Satis ergo supraq; mala recẽsuimus:quæ secedentes p
ambitionẽ supbiãq; ab romanis põtificibus romanaq; ecclesia græci iuexerũt:cũ or
bi christiano tũ sibi ipsis:quo℞ res eo loci sunt adductæ:ut solã ac pene desolatã cõstã
tinopolim peloponẽsumq; & ea qdẽ teucro tributaria possideãt. Retinẽt tamẽ plu
rimi ac inumerabiles populi:& i asia & i europa christianũ nomẽ: ea græco℞: quã m
post secessionẽ machinati sũt:labe ignati: qbus ad catholicæ fidei unionẽ perductis:
spes adest maxima:pristinas quæ illis fuerãt:romanæ ecclesiæ romaniq; ipii ↄsilio opi
busq; adiutis:uires resumpturos:pulsurosq; uniuersam isideliũ barbariẽ cũ
ex europa:tũ ex illis etiã asiæ puĩciis:quæ olim romano ipio paruerũt. Ei itaq; unioni
faciẽdæ:ut ad nostrã reuertamur historiã:iure optimo itẽdit Ioãnes paleologus ↄstã
tinopolitanus præsens ipator:magna & unitã ne nimis sera erroris maio℞ pœniten
tia ductus. Q uæ fuerũt uero ipsam unionẽ cõtinuo postq̃ facta est scissura p annos
fere:ut principio diximus:quigẽtos:plurimi põtifices imperatoresq; romani:& ducti
in sententiã magno labore:maioriq; cũ ipẽsa græco℞ iperarores quatuordecim uici
bus rebellarũt. Nõ tamẽ ppterea deterritus est:excellẽtis & magna appetẽtis animi
Eugenius põtifex:quin:quã cardinalis optauerat:& i põtificatu q̃primũ creatus fuit
quærere cœperat:nũc tãdẽ anno põtificatus sui nono:perfici satageret unionẽ. Dixi
mus aliquãdo basiliẽse cõciliũ:per italici nois iudiã:ifestissimis animis nihil accura
tius quæsiuisse:ac p uiribus itẽtasse:q̃ eo põtifice per nephas omne deposito põtifica
tũ uel multas in partes lace℞ trãs alpis traducere:ad eãq; rẽ eo hastu pcessũ esse:ut cũ
pessima esset & pernitiosissima finis eo℞ itẽtio:talia tamẽ per simulationem aggressi
fuerint:ex qbus in suas partes populos & principes pellicerẽt christianos. Hinc pse
cta est:alioquin præclari operis bohemo℞ reductio:inde itẽ initiũ apud eos sumpsit
hæc de qua agimus græco℞ unio cũ ecclesia occidẽtali. Miserãt cõcilii primores:cõ
stãtinopolim frequẽtes nũcios præstãtissimosq; oratores:& paleologo multa etiã su
pra uires suas polliciti fœdusq; cũ eo iecerant decretis firmatũ amplissimis:fore ut q̃pri
mũ ipsi triremes milites q; ex creta balistarios:& insuper auri sumã tutanda a turcis
cõstãtinopoli dedissent:aliasq; misissent triremes:in qbus cũ septingẽtis ex omni græ
cia lectissimis pceribus sacerdotibusq; in italiã securus trãsmittere posset:nauẽ cõscẽ
deret io eo:cui põtifex cõmode posset interesse alterius cõcilii:q in italia haberet loco
tãdiu futurus:quoad discussis quæ hic inde a partibus in cõtẽtionẽ adducerent:unio

haberet. Interfuit assiduus huic fœderi christoforus garetoous pontificis eugenii secretarius: quē postea ob hāc rē bene gestā: corooio peloponēsi oppido episcopū dedit. Is q ter quaterq; p aliquot anoos antea paleologū a pōtifice adisset: illi psuasit: ut quæ basiliēses eis iposSibilia obtolissent: a pōtifice maiora melioraq; spōdere acceprauerit: ea tamē adhibita modestia: ut illius partiū triremes cōscēdere: illiusq; destinatū cōcilio locū accedere pmiserit: q cōuēta & firmata decreto: cū uberius: tū etiā celerius adiplesset. tū pōtifex uenetorq; ei unioni apprime studētiū auxilio fretus: triremes utriq; muneri necessarias: & balistarios pecuniasq; ex cōdicto breui imisit: pan cq; celeritate: sed lōge dispari rerq; oīum apparatu armatas apud massiliā auinionēq; triremes miserūt basiliēses. Cōscēdit itaq; ipator pōtificis classem: prælatis nobilibusq; illū deducturis: & apparatu possibili ornatissimā: Et i eo septigētorq; hoīum quos adducere debuit numero: fratrē habuit demetriū paleologū porfirii genitū di: potū: & præstātissimos græciæ prælatos: ioseph patriarchā cōstātinopolitanū: ac loca tenētes alexādrini antiocheni & hierusalemitani patriarcharq;: legatosq; tra pezūtii ipatoris: Hiberorq; & ualachorq; cū metropolinis & clericis ac nobilibus plurimis multitudie lectorq; hoīum copiosa: & classe post tertiū mēsē: q a cōstātiopoli solueraт uenetias appulsa: eo itē se cōtulit a basilea cardinalis sci angeli Iulianus ex gēte cæsarina romanus ciuis. Vir famæ cælebris: q pditos basiliēsis cōcilii abhorrēs mores: reductioni græcorq; quā diu anhelauerat: & ipse p uiribus quæsiuerat cuperet iteresse. Eoq; iussu pōtificis deducēte: ipator cū græca multitudie ferrariā: quo pōtifex: ut ostēdimus: se cōtulerat: ē pductus. Aduenit itē paulo post cū eqtibus cētū terrestri itinere: p germanos pānonasq; & dalmatas isiodorus ruthenorq; archiepiscopus: uir oīum græcanici ritus: qui ei iterfuerit muneri post imperatorem potētissimus: Cui a scithico littore in danubii ostia gentes innumeræ sunt subiectæ.

Blōdi forliuiēsis historiarq; ab iclinatōe ro. imperii decadis tertiæ nonus liber icipit.

Opiis philippi Mediolanēsiū ducis i ulteriorē ollii amnis ripā mātuani marchionis opa: ut ostēdimus: expositis: oppidani explanicie brixiana machinatiōis cōscii: cū gattæ retrocedēn sese oppūare nullo illū psequēte nō essent ausi: piccinino lōge absenti oppida dedidere: Et accolas allatus subito de gattæ recessu: & piccinini aduentu nuncius adeo terruit: ut cū nulla præsidii spes appareret: frumēta aūt p kalēdas iulii mēsis: quæ tūc erāt demessa: nec i oppida tuto pferre: nec ut pderēt pati possent: sese aduenīeti philippēsiū exercitui patētibus pmiserint portis: eo nāq; primo accessu piccinini quatriduo: plurima atq; opima: quæ illa habet planicies: municipia nulla ui coacta ad hostes defecerūt. Mōteclarēses enim urciēses & palatiolēses soli tūc fidē seruauere. Gatta uero q primū attigit bagnolū rus quito a brixia distās millario: copias eo i loco sese itra uallū fossasq; cōmunire curauit: quæ pximū urbi agrū: magisq hostis temotissimū uastauere. Quo die appuit: q ro i piculo uenetorq; resp. uersaret: nā cū gatta partē copiarū urbē igredi statuisset: obstiterūt pricipes alterius factiōis: arcesq; portarq; sub specie melioris custodiæ sibi seruādas dari efflagitauerūt: qbus cū alii aut uerborq; fallaciis decepti: aut id e re publica fore rati cœpissent assentiri: præfectus præsidio cū ipio i ciuitatē frāciscus barbarus uir āte id ipsi sola igenii & doctrinæ gloria: uel solus fuit

ita dixerim:pacis artibus clarus:obstitit ostēdēs si portæ meliotibus:quorq; fides erga Franciscus
rem.p.nota erat: cōmitterēt:eos q in diuisa ciuitate alterius factionis essent:eo facto barbarus
p hostibus iudicatos:omnia clā palāq; molituros:ut pderēt hostibus ciuitatē:sin ue-
ro illis demādaret custodia:q fidei suspectæ essent:de re.p.actū esse.Eoq; in tēpore:
cū portas retineri a magistratibus puicisset:principes ciuitatis & factionū capita mar Cōciliātur
tineghios aduocatosq; noua affinitate cōiunxit.In quo negocio paridē ludroniū al- martinēgi
quot in brixianis mōtibus obtinētē castella:Petro aduocato:quocum maximas exer & aduocati.
ceret inimicitias: p leonardum martinēghium maximo rei.p.cōmodo conciliauit.Ar Parisius lu-
piccininus p id tēporis gatta itra nuncium amnem benacūq; lacū claudendo omnem dronius
adhibuit diligētiā:fore cōfisus:ut uenetorq; exercitus:q illis apud brixiā sub gatta esset
unicus:aut accessu i ueronēses uicēnnosq; phibitus : fame io brixia & Bergomo:aut
cōgressus prælio cōficeretur:& uenetos ratus eo deleto exercitu oia breui amissuros:
quæ i cōtinēti italiæ solo possiderēt.Benacus nāq; lōgior ualdeq latus milia passuū
ad triginta ptēsus:ea i parte quæ ad brixianos ptinet:riuoltellā:mineruiū: fœlicianū: Benacus
salodiū madernū:& plæraq; minora habet castella:uenetis tūc subdita:quæ aūt ad eā-
dē partem supiora sunt:& mōtibus tridentinis:unde is lacus originis suæ fluuiū sarcā
accipit pxima:oppidū ripa:tiennū:& arcus castella episcopi tridentini iuriū sunt: Io Sarcha ripa
feriora & i agrū mātuanū spectantia:sermio & ad eius emissoriū lacus pischeria:p qd
oppidū mincius exit amnis:marchio possidebat mātuanus:cætera:quæ dimidiatam Sermio .Pi-
ab mincio i sarchā obtinēt littoris partē castella:lagisiū. bardolinū:garda .turris:mar scheria
cesinū:ueronēsis agri iure a uenetis obtinebātur.A pischeria uero i padū qcqd utra-
q; in minōi amnis ripa est:oppidorq; castellorq;q;:& ipsa medio i fluuii tractu mātua:
marchionis dominio suberat.Veneti solū tenebāt ualegiū :cuius pons turritis muni
tus ualidissimis arcibus:eū amplectit amoē.Itaq; piccininus oppidis brixianorq; quæ Valegium
i uenetorq; fide diximus psistere:post terga relictis ppetuo quintæ diei q olliū traiece-
rat itinere:bidiciolū duxit:uicum qui clesii amnis fluēta adiacēs:pari pene a benaco
mincioq; & brixia distat spatio.Tunc illi sese oppositurus gatta:gauardū primo cum Clesius
mercenario eqtatu peditatuq; cōcessit:auxilia expectaturus quæ ex brixia adderent amnis
q primū nāq; puasit urbē mōtanaq; tumor:iturq; esse i hostē gattā:illico trōpiēses:sab- Gauardum
bieses:& frāciæcurtaui guardū iniussi aduolauere.Maximus uero in urbe factus est
currēnū ad arma uirorq; tumultus:& nisi præfectus præsidia cui urbis populiq; seruā
di curā ex officio icūbere ostēdi:frāciscus barbarus:clausis obstitisset portis duode-
cim armatorq; millia quæ tūc brixiæ ierāt:prupissent.Selectā tamē is emisit plæbis iu
uētute:ciuibus i aduersā pugnæ fortunā:urbis desēsioni custodiq; retētis.Auctus bri-
xiano huiuscemodi tirone gatta pcedēs:oēm pedemōtis orā:ab eusimiano i gauardū
millia passuū duodecim:eo cōpleuit exercitu:quē uigitiquiq; milliū fuisse cōstat: ui
rorq; ais armisq; in pugnam paratissimorq;. Diremit tunc eos floreotes infestissimosq;
animis exercitus amnis clesius: ea in parte præaltus : & cum aliquam expectantes
pugnandi occasionem:octauo constitisent die:contulir se ad piccininum marchio
mantuanus:quaterna in equitatu peditatuque milia secum trahens.Q uamobrem
gatta magistratusque brixiæ ueriti:ne ex ductoribus suis mātuano amicis:aliq essent
perfidi:& parua sedino rem in discrimē adduceret:solutis castris maximā copiarq; par

tẽ i urbe retino eruot: cæteris ꝑ municipia quæ i fide ꝑstiterant distributis: liberũq; est
factũ ex eo die piccinino: castra quocũq; fuit libitũ circũferre: primæ tamẽ claudendi
Salodium exercitus uenetoꝝ itentioni isistens salodiũ circũsedit. Sed cũ iposti præsidio milites
cõstãter resisterẽt: castra i fœlicianũ mineruiũq; traduxit. Defecere iterea ad eũ foro
laoi i pedemõtibus: & mõteclarẽses i planicie. Salodiũ uero cũ multi cõfluxissent ex
circũstãti agro: ghibellinæ factionis philippo studẽtis pedemõtani: piccinino absen-
ti oppidũ ꝓdiderũt. Et marchio mãtuanus: ꝗ primũ accessu suo ad piccininũ: territos
hostes recessisse uidit: ex castris bidiciolanis ꝓfectus: minciũ traiecerat: omniaq; agri
ueronẽsis castella athesim iter & minciũ sita: primo ĩpetu occuparat. Ad ualegiũ ue-
ro cũ uenisset: illud custodum arcis ꝑfidia prius recepit: ꝗ eius rei rumor aut suspitio
Ioãnes ma-lauolta æ manauerit. Vnde factum est ut Ioãnes malauolta: quẽ cum trecẽtis equitibus: bri-
xiæ magistratus: Veronæ præsidio addere uoluissent: cũ illo traiecturus põte oppidũ
itrasset a marchione iterceptus & equitatu rebusq; spoliatus brixiã iermis soluiq; re-
dierit. Postera die quæ fuit a defectõe duodeuigesima marchio in ulteriorem benaci
plagã: quæ spectar i ueronẽses ducẽs: oĩa eius oræ castella triduo cæpit. Eo i tẽpore de
sciuerũt a uenetis uallis sabbiæ montani: & sabii eoꝝ oppidi arcem brixiani funditus
Pontolium diruerũt. Potitus salodio piccioinus: bagnolũ se cõtulit: ide carmignonũ & palatio-
Clades phi-lippẽsiũ in ualle camo-nica lũ castra circũferẽs primo pontoliũ absens: postea palatiolũ sine ulla oppugnatione
recæpit. Gerebãt etiam iterea rẽ alio i loco philippẽses. Nã igressus camonicã uallem
antonius becharia cũ duobus equitatus collectini milibus: camicolis sese dedẽtibus
euestigio cepat. In quos ex brixia missi a barbaro Ioãnes cõtes: bartholomeus colio-
F. barbarus nus: & leonardus martinẽghius: cũ Alpinis hominibus martinẽgiæ factõis: hoste pri
Apud Cla-riũ ꝓditur præsidiũ mo ipetu fracto: magnã ediderũt occisionem: uallem uero icẽdiis rapinisq; fœdarũt.
Quo i tẽpore piccininus clanũ a prodẽte populo itroductus: guereriũ marnanũ &
michaelem gnttũ: cũ eqtibus sexcẽtis: trecẽtisq; peditibus præsidio a gatta ipositos i-
Roadum tercæpit: & motis postridie castris: roadũ obsidere prexit. Id cũ ægre ferrẽt gatta ma-
gistratusq;: quod oppidi i primis fidelissimi sortẽ: mõtani omnes uiderẽtur secuturi:
opẽ ferre statuerũt. Accitis itaq; ex trõpianis serclianisq; melioribus qbusq;: exercitũ
cui sese imiscuit populi iuuẽtus: eduxerũt: qbus copiis palliranũ patemũq; & borna
dũ ad uespertinũ crepusculũ applicitis piccininus signis de repente motis: colonium q
uicus tria a roado abest passuũ millia retrocessit: postridie gatta hostẽ summoturus
ꝗ supeminẽtẽ colonio mõtẽ eo cõsilio cæperat cõscẽdere: ut roado uenetoq; exercitui
supior esset: partẽ copiaꝝ imisit: quæ hoste pulso i castra reuersæ: armis depositis cor-
pora curabant: cum subito structa acie adfuit piccininus: i patẽtioribus roadi cãpis
pugnãdi copiã faciẽs: secreuerat uero i isidiisq; locauerat piccininus: meliores quosq;
partẽ tertiã legionũ: gattã si i pugnã cum toto exercitu descẽdisset: a tergo de ipsis mõ
tibus circũuenturã. Sed cũ itegri quos gatta apud se i castris habuerat piccinino pri-
mi essent cõgressi: tãdiu illũ repulsuri: quoad arma iduerẽt cæteri: quos hostẽ diximus
pepulisse: proruperunt immature ex insidiis philippenses: & gatta montem retinen
Apud roa-dũ pugnatˀ te turmasq; ordine in pugnam immittente: commissum est prælium: quod ipsis quæ
tunc erant augusti mensis idibus ab ortu solis in occasum: pari utriusq; exercitus uel
paulo maiori philippensium incommodo est productum. Secesserunt illico auersis

itineribus ambo exercitus:hic itra urbis mœnia:ille coloniũ : & licet uicissent ne an uicti
essent dubii utriq; discessissent:barbaro tamẽ auctore:qui nimbãtes ob aduersi prælii fa-
mã brixianos in bonã spem erigere ẽ conatus:emanauit i brixia rumor : gattam fudisse
copias philippensium:cuius rei causa factum ẽ uenetiis:ut cũ magni noctu: quod asso-
let:rebus lætis fierẽt ignes:turmæ dalmatarũ histrorũq; ad eã classẽ armãdã accitæ : quã
tpris rõ describi oportere suadet:inaudito antea exẽplo:tumultũ uenetus cõcitarit. Inca-
luerat mero:cuius ẽ ea genus auida:& aũgẽdis ignibus quãcũq; materiẽ quæ primũ ad
manus ueniret ex proximis diui marci arce farctorũ cætariorũq; tabernis:prout libido
rapet discerpebãt : quod cũ prohibere custodes nocturni accurrissent:illi spreto magi-
stratu sese in globũ tria milia hominũ coegere:& ipsas diripiẽtes in tabernis clausas mer
ces:missos ad se cõprimendos ducis & dominii nuncios:etiã ex senatu primarios conte-
mnebãt:apparebatq; magnũ aliquod in urbe malũ suscitari:nisi audito petri laureani ac
currẽtis nomine: sub quo multas deleuissent hostium copias:sese illi permisissent:& ĩpu
nitate donati:in cubilia secessissent. Fuit uero tãta laureani auctoritas: multis maximis- Petrus lau-
q; parta uictoriis:ut quod nautarũ turmas fecisse diximus:omnes uenetorũ ĩperio ubiq; reanus
subditi:& ipsi in primis ciues ueneti:sese illi nõ tãq̃ tyrãno aut factionis cuiuspiã princi
pi:sed tãq̃ clarissimo & optimo ciui fuerint permissuri. Quin ipsa respu. quonens gra-
ue:aut difficillimũ quicq̃ annis antea. xx. acciderit:illũ delegit:cui rerũ summa extra urbẽ
incumberet. qui cũ multos prius bellis fortiter gerendis:& cælerrime cõficiendis anteis-
set : hoc in tpe & cõsiliũ cõstãtia & caritate in patriam omnes superauit. Fremebãt sena-
tores diffisi:ut par erat:posse cũ iis copiis quæ sub gatta aderant tãm tãq; multiplex bellũ
gerere:& cũ nullas cõstaret tãtas usq̃ loci uel maximo cũ ĩpedio hẽri posse:qn philippus
marchione mantuano auctus: & oppidorũ castellorũq; captorũ opportunitate fretus:cas
ab ferenda ope brixianis repelleret:classem maximã i pado ea ratione nõnulli cõsulebãt
armari: ut aut marchio mãtuãus: solus resistẽs uiribus suis:patria pelleretᷣ:aut piccinino
cũ copiis aduocato:brixiani interea respirarẽt:& cum psistẽtia:tũc i fide oppida seruarentᷣ:
tum alia quæ cæperat hostis: uictoriã & classis famã secuta:facilius caperẽtur. Variãti-
bus itaq; in senatu sẽtẽtiis:laureanus:qui honores administrationesq; fugere cõsueuisset:
belli magnitudine admonitus:& classẽ armari psuasit:& sese illi imperatorẽ obtulit:seni
um ut dixit:patriæ donaturus. quæ ætatẽ cæteram sibi antea mancipasset. Accepit libens
atq; gaudẽs ciuitas:qđ nihilominus nullo deterrita pudore fuerat postulatura. Et declara
to ĩperatori qcqđ ille neruorũ reipu. in primis calẽtissimus petere induxisset animũ: cõce
dere ẽ pollicita. Destinata ẽ itaq; ex illius sẽtẽtia:& infra quadragesimũ quã erat cœpta di
em pfecta classis:& numero nauiũ:& armamẽtorũ instrumẽtorũq; bello usui futurorũ Paratᷣ classis
multitudine maior omnibus quas fluuiatili bello nauali adhibitas fuisse legerimus. Fue padi
runt naues cẽtũ & quatuor supra sexaginta:diuersos tamẽ in prælii usus:& diuersa inter
se rõne formaq; fabricatæ. Earũ primæ a patriciis ductæ gubernatoribus quinq; fuerũt
triremes castellis duobus:ad proram uno:altero ad puppim eminentibus munitæ:Gale
oni dehinc duodeseptuaginta : quorũ quinq; triremibus adsimiles gubernatores habue
re patritios:cæteri ex plæbe uel alienigenas mercennarios. Et eos etiam subsecutæ sunt
duo pariter de septuaginta subductiores humilioresq; nauiculæ:burchellas uocãt:motu
& agilitate cælocibus cõparadæ. Post illas ordine trahebantur pado:sed i prælio ubi aci-

Laurentius laureanus

es inſtruenda eſſet præceſſuræ:duodecim his ad ſimiles:ſed ad celeritatem remigio me-
liores:quibus ductor datus eſt a ſenatu laurentius laureanus imperatoris filius. Hæ quas
numerauimus omnes:& ſ bombardas aliaq; habuere: & tormentoꝝ & armoꝝ genera:
militũ tamẽ uſibus:& gerẽdo cũ hoſte cõminus prælio deſtinatæ erãt: cæteræ i alios bel-
li uſus adducebãtur. Quinq; & enim eaꝝ planis lanſq; aluis:ſed plãcis tectæ dẽſiſſimis:
qbus barbottis fuit nominatio:bõbardas duas ſupra.xx.mediocres ſingulæ habuerũt:
quas pari diſtãtia i circuitũ poſitas:tecti plãcatu nautæ medio ex pado:aut alteri appro-
pinquantes ripæ:in hoſtẽ ædificiũue:aut in hoſtiũ naues poterant emittere. Fuit & uni-
ca duos fabricata i uſus:pari modo plãcis tecta:ſed cui latior firmiorq; ſupioribus eſſet
aluus:ſi nãq; palos hoſtes retardãdo nauiũ curſu altũ demiſiſſent: quoꝝ capita uel ap-
parerent uel aquæ ſupereminẽtes abſcõderẽt:demiſſæ ex hac naui cathenæ illos circũdu
ctæ machinationibus & girulis i ſumũ ocius attrahebãt:& forcipẽ habuit eadẽ tam ua-
ſtũ:ut ſolidiſſimã morſu compræhenſã diſiiceret cathenã. Et tamen inerant bombardæ
ſexdecim:quibus cũ tuta undiq; ab hoſtiũ impetu redderetᷣ:tũ alios i uſus eſſet pfutura.
Tres hãc uſq;quaq; adſimiles ſequebantᷣ:uoluos:girulos & alias deferẽtes machinatio-
nes: qbus p mediũ padi curſũ: uel p medios hoſtes binæ & ternæ ab ipſaꝝ ſingula trire-
mes:galconi aut aliæ naues in aduerſũ amnis pfluuiũ traherentᷣ:cũ nãq; anchoras ipſe
cathenis alligatas demiſiſſẽt:iactã medio amni molẽ:potius q̃ nauim dixiſſes: & tamen
ultra tecti ſoliditatẽ:duodecim ſingulæ bõbardis defẽdebãtur. Nauiũ ultima fuit oblõ-
gior lintris: duodeuiginti armata bombardis: & frequenti remige ideo ducta:ut impa-
tor eã uel laborãtibus præſidio:uel lõge abſentibus cõſilii nũciam poſſet immittere. Clau-
debat hãc nauiũ aciẽ:ratis eximia:quadringentis quinquaginta abienis piceiſq; iuſtis in
triremis malũ antẽnãq; trabibus ea rõne cõpactæ: ut cũ ſolida eẽt & quadraginta quin-
quagintaue pferens bombardas:lapidem quadrincentenum euomentes:tũ flecti abdu-
ciq; poſſet & tãq̃ nauis remigio gubernari:multa huic ſeruandæ gubernãdæq; adhibita
ſũt ferramẽta. Nã & anchoras habuit decẽ:triremibus adhiberi ſolitas:quæ totidẽ dimit
tebãtur cathenis:& quatuor anxæ fuerũt ferreæ librarum ſingula quadringentarũ:qui-
bus aut alligata ripæ hærebat:aut machinationibus octo denſiſſimis trahebatur. Ipſa au
tem i primis:& tota claſſe ab incendio tutanda:parauerunt ueneti antennas quinquagin-
ta:quæ laminis ueſtitæ ferreis:tondẽ ancoris ſingula alligatis cathena tenebantᷣ:& cũ li-
gni porroſitas leuitaſq; laminarum grauedinẽ ſuperãs fluitaret: unci ſingulis ferrei erãt
ſuperaffixi: quibus omnẽ materiem deſuper incendia ſecundo pado pferentem diſtinen
tibus:nullam ſubiecta claſſis ab incendio pati poterat læſionem. Si cætera præliis oppu-
gnationibuſue adhibenda deſcribere uoluero armamẽta:quæ ipſa habuit claſſis: nec tẽ-
poris nec libri rationem habuiſſe uidebor. Nã præter nauium uſibus neceſſaria: ruden-
tes funiculos:uela:remos:ancoras:præter bombardas:baliſtas:arcus:ſpicula:iaculos:lã-
ceas:ſcalpra:malleos:ſcuta:præter picem ſulphura:calcem terbentinam:ſaponem: præ-
ter uaria tegendis corporibus armorum genera:caſtellis illi turribus:uallis: pontibuſq;
ſubito iaciendis:tigna:trabes:longurias:planchas:aſſeres:clauos:ſcalas: tãtam cõporta-
runt materiem:ut q̃q̃ ſingulæ earum quas deſcripſimus nauiũ partem ſimul cum cõme
atu pferrent:ſexaginta ſcaphas & longiuſculas adhiberi oportuerit burchellas: quibus
opifices inerãt fabriq; lignarii quinq; ſupra ſeptuaginta: & nauibus & domibus cõſtru-

[...]dis assueti: cum tamen ferrarios fabros folles & officinam nonnullæ: aliæ lapicidas habuerint: saxis in bombardarum lapides dedolãdis. At piccininus postq̃ fessus sauciusq; miles: quatriduo apud coloniũ: quo illum ostendimus roadẽsi prælio excessisse: quieuerat: ad roadi obsidionẽ reuersus: illud dedentibus oppidanis breui recæpit: similiterq; deditionem ea die fecerunt bomadenses: paterniani & passiranenses: & postera quæ insecuta est die mõticulenses: guglagensesq; omianii & brienses. Cuius uictoriæ secutus cursũ piccininus: trompiẽses prius q̃ adiret deditionẽ fecisse audiẽs: ad iseũ se contulit: qđ oppidum repugnare ausum: uiribus expugnauit. Impẽdẽtẽ uero tũc brixiæ rebus calamitatem: pudentes gatta magistratusq;: & qđ piccininum cõsilii habuisse diximus futurũ ꝑspicientes: ut obsessus in urbe exercitus famẽ potius ciuitati: & sibupsi afferret: q̃ præsidio esse posset: cõstituerũt: ea etiã rõne migrãdum gattæ: ut senatus eo ductore: quẽ haberet cæteros præstantem tãtas compararet copias: quæ & ueronã uicentiã paduãq; defensarent: & brixiã obsidiõe leuarẽt: quã tamẽ satis diu: & quoad opus foret existimauerint platurã: Mouẽs itaq; gatta de tertia uigilia cum legione quinq; milia selectoꝝ uirorum i equitatu peditatuq; habẽt: accelerato itinere ad minciũ ꝑuenit: cuius fluuii ripas cũ attigisset: uada ꝓspectãs quæ i ueronẽses spectãt nouis aggeribus cõmunita turmã: quæ uada iferius quæreret dimittebat. Sed interea adhibitas in stationẽ a mãtuano turmas: ad arma: & eos aduenisse hostes exclamare audiens: tãta cum festinatione e uestigio retrocessit: ut q̃ aduenĩetes ꝓpe cursim accelerassẽt: ad horã quadragesimã q̃ erãt ꝓfecti brixiam sint reuersi: nec tamẽ cibũ aut quietem aliq̃ priusq̃ urbẽ ingressi eẽnt: capere potuerint. Ea cõpertũ habens piccininus: suã execratus est ignauiã: qui recipiẽdis iseo & castellis alioquin i potestatẽ præcario uenturis: tẽpus triuisset: prædæ uero ab qua toti us belli summa penderet: custodiã neglexisset: & ad brixiæ obsidionẽ inchoãdã ducens apud ronchatellum sccũdo ab urbe miliario cõsedit. Sed cum obsidionis tempora iudicaret imatura: urbe ꝑ id tẽpus præsidio cõmeatuq; munitissima: ad oppugnandũ urcios oppidũ ẽ profectus: fore ratus: ut si interim gatta mintium iterato tẽptasset traicere: suas nihilominus manus nequiret euadere. Interea uenetis classe illa ingẽti instruẽda intẽtis: nicolaus marchio estẽsis quem sæpe ostẽdimus sociis eo in bello populis cõsẽtire: ad eugeniũ põtificem romanum: qui ferrariæ cõcilium haberet: ex speciosissima belreguardi ulla mittens talia exposuit: ex quibus suspicari ostendit: uenetos classem illam in se potius nullo munitum præsidio ducturos: q̃ in mantuanum: quem non ignorarent: & inexpugabiles oppositurum in pado munitiones: & copias: cum proprias: tum philippi ad eum propellendam paratissimas habiturum. Coniecturas uero & causas quibus in eam adduceretur suspitionem huiusmodi afferebat: q; constans de se infamia uenetiis uulgaretur: marchionem mantuanum eius suasione consilio atq; impulsu: ab eorum fœderibus discessisse: quinetiam non deesse uenetiis: qui palam oboquerentur: eum quo die primum oblata erit occasio afferendi maximũ aliquod reipu. detrimẽtũ ad philippi partes e uestigio transiturum. Et licet pontifex eum uerbis solatum in bonam spem erigere sit conatus: noluit abstinere: quin suæ & suorum saluti ut dixit consuleret. Guidantonio emanfredo fauentiæ uicario cum equitibus mille quingentis: peditibus trecentis in stipendia accepto: borsium estensem filium: qui sphortiæ militaret: ferrariam cum sexcentis equitibus aduocauit. Munienda autem contra classem: si i eum descendisset urbe fer-

raria: soli intercapedinem: quæ padũ & padusã paludem: stadiis uix duobus intercedit:
latissima ac præcipiti fossa succisit. Ciuibus etiam ĩ suam tuitionem excitatis: & tributa
eos ex inusitato cẽsu cõferre & arma comparare: & subitarium ex mutina regioq; lapi-
do militem rapidum: cõuocare curauit. Sed põtifex missis uenetias oratoribus: marchio-
nemq; sæpenumero allocutus: cum dãna memorasset & ĩcommoda quæ utrãq; mane-
rent partem: si ad bellum iusta etiam & urgẽti ex causa prosilerent effecit: ut ueneti oĩa
tũc cõcedere proni: Rodigio cum septem eius ĩsulæ castellis quæ tribus de quadragita
ãnis pro pignore tenuissẽt: reddito: & marchiõe debita pecunia donato: iniuriam dolorẽ-
q; dissimulauerit. Quin multis illi precibus cum marchiõe cõtẽderũt: ut quas parauis-
set copias retineret sibi præsidio futuras: si philippus marchioq; mãtuanus ĩdigne feren-
tes eã cũ ueneto populo factam gratiæ redintegratiõem: ipsum tam multis ĩ locis uicinũ
lædere ĩtẽtarẽt. Quibus compositis rebus: classem laureanus: quo ostẽdimus ordĩe ad-
uerso pado attrahi curauit: & eam marchio ferrariẽsesq; iuuerũt abũdãtissimo commea-
tu. At ĩ brixianis interea repugnabãt cõstãter philippensibus urciani: nec ulla piccinino
Petrus lucẽ- spes deditiõis offerebatur: nisi impositus præsidio a gatta petrus lucensis: ducentorum
sis ductor equitum. xiiii. obsidionis die: oppidum prodidisset. Quo in tempore franci-
F. barbarus scus barbarus magnitudinis animi: & sui in rempu. amoris ac gerendis ĩ rebus ingenii
dexteritatis: magnum dedit documẽtum. Nam cum post itẽtatam ĩfauste a gatta p mã-
tuanos fugam: cæteri quibus erat reipu. secũ ĩ brixia administrãdæ ius: illum iterato pfe-
ctiõem itẽtare omnino dissuaderẽt: ipse solus tanto in periculo: sine ulla spe solus deserẽ: q̃
patriam & rempu. deserere maluit ac cõtendit: effecitq; ut gatta modico brixiæ relicto
præsidio emigraret: dum nãq; is dubius partim segniter profectionem parat: partim a
dissuasoribus retinetur: non prius ad portam alta in nocte legionem contraxit: q̃ barba-
rus urciorum deditionem resciit: in uulgus euestigio emanaturam: quæ nisi prudẽs præ-
fectus eam euestigio supprimi curasset: cõsilium tam necessarium euertisset. Gattæ uero
postremam aciem cum paucis claudenti: non solum deditionẽ barbarus aperuit: sed ho-
stem insuper ad insequendum se parare: accitis in testes: qui renunciauerãt patefecit: hor-
tatus ut pontibus in cõcauis uallibus: pro suo transitu factis post terga rescissis omnẽ p-
fectionis & salutis suæ spem: in ipsa reditus desperatiõe: forti animo collocaret: tuncq; ap-
parere cœpit: quot qualiaq; commoda resp. uenetorum esset captura: ab ea conciliatiõe
principum ciuitatis brixiæ: quam ostẽdimus a barbaro factam eẽ. Nam & si difficulta-
tem maximam: montes altissimos superaturo equitatui datura uidebatur uiarum aspe-
ritas: maiori tamen impedimento futurus erat Alexander maclouiæ polonorum dux &
episcopus tridentinus: quem maximam illorum montium partem ditione tenentem: &
philippo mediolanensium duci clam cupientem: apertum in uenetos bellum tunc motu-
rum timebatur: mouitq; licet imparatus: & nisi partim improuisa exercitus pfectio: par-
tim paris ludronius obstitissent: de eo exercitu actum erat. Gattæ & enim per sabienses
iudiciariam uallem episcopo ipsi subiectam ingresso: montani: quibus esset episcopi odi-
um in uenetos exploratum: pro posse aduersati fuerũt. partim tramitibus alicubi interci-
sis: partim multis ex militibus ordĩes: a gatta datos seruare negligẽtibus: aut cõfossis: aut
in præcipitia deturbatis. Dissimulãs tamẽ iniuriam gatta cũ tota propasset die milites de
itinere fessos in supremo uallis monte corpora curare de secũda uigilia iussit: & signa ad

amotam moues: paride: qui sese obuium dedit: repulsis hostibus: deducente: asperrimos omnium italiæ montes conscendit: quibus per eam diem sine hostili metu: alioquin maxima cum difficultate superatis: & si iumenta peditatumq; in tuto amici hominis solo recreari oportere censuerunt comites: terram ipse hostilem ea ratione noctu penetrare uoluit: ut ignaro accessus sui episcopo: parandi contra se maiorem uim adimeret facultatem: nec eum fefellit bona consilii fortuna: siquidem immissi ad uespam ab episcopo poloni maclouienses: tanto incolas montium concitauerunt impetu: ut nisi accelerassent gattenses: qui iam medium confecerant iter retrocedendi progrediendiue amissuri fuerint potestatem. Excelsis nanq; in montibus illis tam ardui sunt calles: ut cum erectæ supra uerticem sint rupes: quæ tamen in subiectum pedibus cliuum cernitur pars: adeo altum ostendit riui fundum: ut caligantibus oculis quæcunq; in infimo posita magnitudinis suæ dimidio minima uideantur. Actiq; sunt præcipites ab inermi pagano: qui rarefacta in acie lentius procedebant. Mœsti uero erant legionis milites: confugio in nocte quæ iam appeteret desperantes: quod cum intellexisset gatta: exercitum in concauo montis recessu paulisper continuit: primores in consilium admissurus: & poloni ad desperantem ut existimabant accessu militem: missili saxo superne mactandum spoliandumq; conuenerant: suis etiam qui saltus præoccupaturi præcesserant reuocatis. Tum gatta caualcabouem & rangonum guidonem: impigros iuuenes cum trecentorum turmis quas ducebant: arma exuere: & gladio breuiusculaq; munitos hasta saltum occupare: leuatos exinde armorum pondere cum inermi hoste per cruptas saxosaq; montis supercilia congredi iubet: quod cum illi otius fecissent: hostibus partim confossis: partim in fugam conuersis securus fuit exercitui patefactus: & trecenti illius liberatores: armis equisq; hosti relictis: quod occæperant per eam noctem itinera saltusq; explorarunt. Tertia quæ illuxit aurora: tenium appulsi oppidum: cuius tyranni episcopo fœderati erant: & si principio abire sunt permissi: oppidanis postmodum extrema carpentibus: impedimentorum partem & trecentos equites amiserunt. Et paulum progressi in planicie archui oppido subiecta: ea ratione uel inuiti consedere: quod tumentem tunc ex effusis per eam noctem imbribus sarcham fluuium transitu eos prohibiturum habuerint exploratum. Postera die cum sarcham transmittere incœpissent: sese ex improuiso arman pedites obiecere: quos ludouicus uermes a piccinino & marchione mantuano per benacum missus: uada fluminis curauerat insidere. Et cum gatta illos semoturus: difficile periculosumq; inisset prælium: ostendit sese in edito aduersæ ripæ supercilio pilosius centurio uenetorum cum quadringentis quos ueronensis magistratus iussu subsidio adducebat. Quare philippensium peditatus hinc uermis in archi oppido torpentis ducatu destitutus: inde pilosii animose in prælium descendentis aduentu deterritus retrocessit: gatta amissis ea in profectione equitibus octingentis: cæteros ueronam perduxit. Creditum est tunc uenetos uel hostibus pares: uel si successissent conatus: futuros superiores. tanta erat expectatio classis quam petrus laureanus ad summum rami eius: qui primus se a pado scindit: ficarolum uocant: magna cum rerum gerendarum ostentatione perduxerat. Sed dum ille cui pro bellatorum octo millibus a senatu promissorum uix aderant tria millia: reliquas expectat copias. Marchio mantuanus padum apud hostiliam sæptum: dispositis ea ratione palis: ut quaterno ordini singula imposita essent: castella amœnissime muniebat: cathenas opponebat triplices: & utranq; fluminis ripam:

Sarcha flu.

Hostilia.

tot cõpellebat bombardis:ut cũ tuto statuerent loco:nulla posset appropinquare nauis:
quam non fuerint uicenis tricenisue ictibus cõfossuræ. Paricq ratione sermionem muni-
erat oppidum: quod medio ficarolum inter & hostiliam tractu:ad padi dexteram ob-
tinebat:cõtulerat se iterea monpianũ piccininus:& fistulis p quas fontes i brixiam deri-
uātur succisis fluminibusq & riuis magnos obiectu opum sæpistoq aquas auerterat.
Eo i loco cũ aliquot cõsedisset dies:primũ ad destinatã brixiæ obsidionẽ erexit castellũ:
quo peditatu munito:uias i illis montibus complanauit circunlaturo exercitũ usui futu-
ras:& ad proximiora urbi descendẽs castella duo:unũ ad crucis:ad floriani sacellũ aliud
excitauit. Erumpebāt interim singulis prope diebus oppidani dura cũ hoste prælia cõ-
mittentes:nec ullũ fuit teli siue missilis genus:qd nõ perin eiusmodi rerũ adhiberint bri
xiani:ut facile potuerit cõiicere piccininus:ingenti exercitu:ppetuaq cũ diligentia:tum
etiam uirtute opus fore:domãdo populo:armis. istrumẽtis & fide i primis resistere pa
ratissimo. Incesserit tamen fortis uiri excellentissimicq belloq ducis animũ libido:urbis po
tẽtissimæ:cuius populus multa abũdaret pecunia:aut uiribus expugnandæ:aut fame ac
opis desperatione ad deditionẽ uel necessariam compellẽdæ. Et accitis oibus nedum stipẽ
dia faciẽtibus:sed quotquot i philippi iperio idonei uiderenẽ:ad supiorẽ urbis partẽ quæ
mõtes oriẽtẽ uersus solẽ attigit castra e metatus. Maius tamen militiæ robur:ad diuorũ
apollonii:saluatoris masseri & andreæ ædes:cæpit stanones. Adlataq sũt ex mediolano
bombardæ quindeci:quaq minima lapidẽ trecẽtaq librarũ emitteret. Prius uero q̃ me-
tandis ranone castris piccininus itentior certum prætorio locũ delignasset. tadeus estẽ-
sis a præfecto præsidii barbaro collegaq suasus: omniũ copiarũ aciẽ in urbẽ struxit. il
li populo in centurias decuriasq distributo:& arma corripe iusso:quosq delegerũt usu
atq exercitio meliores. Q uibus eruptione facta i appollonianã ædẽ.i qua peditatum lo
cauerat italianus:horrisono clamore delatis:nõ sustinuere impetũ philippensẽs:sed pri-
mis:qui aut in uestibulo aut in prima sacelli parte erant:partim occisis:partim captis:re
cæperũt sese italianus & cæteri præstantiores intra paulo editiorẽ chori subsellioruinq
suggestũ. Veritus tamen estensis:ne si obstinatius pugnando illos etiam conficere cõtẽ
deret:maiorẽ in se:gq quæ sustineri a suis posset conciret hostiũ multitudinẽ:sese in urbẽ
recæpit. Cuius rei indignitate permotus piccininus: apollonianis militibus turmas eue-
Monpianũ. stigio addidit:& ea primũ die bombardas quatuor in mombellanæ turris oppugnatio-
nẽ figere cœpit:duas oriẽtalem spõdam:meridionalem alias quassaturas:qd aut mœni
um urbis:quæ ab ipso mombellanæ arcis angulo:in arcẽ pertinẽt stadia duo iferiora sũ
lo æquare statuerat:alias itẽ duas bõbardas cõtra ppugnaculũ:quod dui andreæ ædes
eregione spectat:totidẽ cõtra turris lõgæ arcẽ:binasq itẽ i turrim appollonianis ædibus
oppositã:cui postea bõbardis demolitæ:ciues repagula obducẽtes:multa materie cõpa
ctã:tauarotti nomen indidere:& alias pariter binas quatiẽdo alnori muroq duæ iulæ
ortis adiacet adhiberi curauit. Q uibus die noctuque ipsa quassantibus mœnia: adeo
territi sũt primis diebus brixiani:ut de urbe dedẽda:accipiẽdisq cõditionibus multi i cir
culis agitare:plurimi cœperint cogitare. Cui difficultati in primis maxime magistratus
cũ occurrere statuissent. hac ratione inter se onera sunt partiti:christophorus naq dona
tus prætor uir præstãtissimus:domi se cõtinẽs:ciues q adirent & accitos quosq melio-
res hortãdo ac multa pollicẽdo:i bonã melioris fortunæ & præmioq spem erigere cona

batur. Barbarus obeundo singula: ægregio eius igenio fretus ad exhortãdos milites ac
multitudinẽ ita apte & tanta cũ idustria simulatis litteris & nũciis: spem affectis & ppe
desperatis in rebus eliciebat: ut oẽs uellent p uulnera & mortes bene de repu. promere-
ri. Et quia hostes: non solum uiribus: sed insidiis omnia intentabant: diui alexãdri subur
bium: & ciuitatulam ueterem incolentes: qui dicebantur eẽ rerum nouandarũ cupidio-
res: intra urbem a munitionibus exclusam: cum fidelioribus collocauit: fidosq; ad custo-
diendas extremas urbis partes cõstituit: qui animis erecti urbis defensioni acriter inten
derunt: bombardis nãq; ad extrinseca turris mombellanæ fundamenta: & in turris lon-
gæ antemurali: ad rauarottumq; & sub arcis magnæ radicibus positis: multos in castris
mortales mactauere. Et futurum existimantes: ut mœnia diu quassata: nisi intrinsecus
aliquo sustentarentur obice: solo æquarent̃: ea ubicunq; labare cernebãtur: adhibita po
pulariter materia reparatũt. Cui muneri nedũ sola ruralibus assueta muneribus plæbs:
sed omnis ordo sexus ætasq; incubuit. Nãq; brayda aduocatorum gentis mulier uirilis
animi & primariæ aliquot fœminæ: barbaro suadente cæteras mulieres in decurias cẽtu
riasq; distributas: nocturnis operibus ea ratione adhibuerunt: ut cum nec momẽto unq̃
ab ope quod facibus prælatis fiebat cessaretur: sed prius q̃ cohortes labore aut somno fes
sæ recederent: accitæ militari classico aliæ succederent: quicquid die diruisset hostis:
aliqua ex parte noctu sufficeretur. cæterum cum hostis ex ignibus noctu operarios ad-
esse peperet: ac sagittis & tormẽtis deturbaret: barbarus alio loco ignes fieri: & silẽtio ad
opus instare curauit. laborauerat uero aliq̃diu ciuitas pestilentia: & cum urbem defenso
ribus exhauriri cupiens piccininus: nullum prohibuisset petentem: pariter magistratus
eam annonæ carentia breui laboraturam: onere multitudinis leuare cupientes: oẽs q̃cũq;
induxissent animum migrare pmiserant. Q uã per occasionem quiq; animis fractio-
res: aut onusti familia grauiore: tam multi excesserant uiri: ut uix duo milia manserint
brixiani: ex mercenario aũt estensis milite: cum multi morbo interissent: aut ad hostes
transissent: tenue præsidium cernebatur. Ea re comperta fiduciam addente piccininus
ipsam paucitatem adeo spreuit: ut omnia tanq̃ aduersus debellatos præsumpserit inten-
tare: primum tamen aquis a mombellanæ turris fossa in proxima naualia deriuatis: su-
periorem qua mœnia bombardis quatiebantur fossam: eodem delapsu reddidit exic-
catam: quæ fœno cœni humorem imbibente: & superiectis cratibus strata: ueteris uiæ
soliditatem milites perferebat. Exinde ductorum aliqui: ab diuorum sacellis: quæ: ut di-
ximus statione tenerent: piccininus ex floriana: ex saluatoris seuerinas ludouicus: & ita-
lianus forouilianus ex apolloniana singulos in eam fossam cuniculos perduxerũt: q̃bus
ad stratum cratibus fossæ fũdum actis tectas plãcis cœno ne ab igne corrumpi possent
superiecto uias in pomerium construxerunt. Cadebant interea in castris multi iaculis:
saxisq; oppidanorum confecti: præsertim inermis illa multitudo: quam ex omni lõbar-
dia in id opus coactam: milites uulneribus obiiciebant: & mœnia interim frequentibus
bombardarum ictibus tundebantur: quibus tamen oppidani singulis in locis q̃tum cõ
minuebantur tantundem addebant compactæ in aggerem materiei. Id cum animad
uertisset piccininus: castellum e regione turris mombellanæ: quæ confracta decubu
rat. ea ratione erigi curauit: ut balistarii ex eo ciuitati supereminentes: nec comportari
aggeris materiẽ nec cives sinerẽt consistere in ruinis. Sed brixiani tumulo pomerii sub

ipsis mœnium fundamentis perforato bombardam eduxerunt:cuius lapides tŏdũ ba-
listarios de castello disturbabant:sed illud per singulos dies adeo confringebãt: ut nũq̃
satis potuerit instaurari.Exarsit tunc animo italianus:& cauerna cæteris maiore quæ ef-
set equiti peruia:ab diui andreæ ædibus in fossam acta:uiam ad pomerium cratibus te-
ctam perduxit.Conatum postea ut uiam in urbem sibi faceret pomerii tumulum inter-
scindere:oppidani cõminus congressi fortiter prohibuerunt:desperans itaq; eo scissuræ
pomerii conatu:italianus tramitem aggressus est fodere subterraneũ:quo in cauernæ
potius q̃ cuniculi latitudinem intra urbem passibus decem longitudine perducto: pro-
pugnaculum supereminens:per cuius fundamenta penetrauerat:eo cõsilio põte ligneo
sustentauit:ut si per eam cuniculi uiam ingredi urbem nequiret: consumptis igne põtis
trabibus:ruinæ muri propugnaculumq; in foueam subsiderent:faciliorq; desup exerci-
tui præstaretur ascensus. Tunc qui in urbe manserant fideles reliqui ad tutanda cũ aliis
aperta mœnia concesserunt:stationumq; munus inter se partiri:tentoria a mombellana
turri:ad diui petri oliuetum tanq̃ castra metaturi fixerunt:nec unq̃ abfuit quin frequen
tissimi prælio instaurandisq; munitionibus interessent:& cum italianus aliquando intẽ
tauerit:milites per eam cuniculi cauernam latenter immittere occurrentes e regiõe bri-
xiani eos in cuniculo obtruncarunt.Ingeminari tunc cœpit utrinq; obstinatio brixia-
nis timore:illis spe audaciã confidentiamq; addente:ut supra uires uel facerent alternati
uel iniuriam propulsarent:nec momento unq̃ per eos dies ẽ cessatũ a præliis: quæ ideo
philippenses crebra conferebant:ut occurrentes pugnantesq; de ruinis oppidanos:uel
iaculis conficerent uel bombardis: ex quarum ictibus bini quãdoq; trini stupẽdo mor
tis genere i multas confracti laceriq; partes:ante procumbentiũ sub aggeribus concivi
um consanguineorumq; cateruas iaciebantur:succedebant tamen illico in pugnam in-
tegri brixiani:male habito genitori filius:frater fratri:quodq; alias raro auditum credi-
derim:concursantes aut cibis deferendis:aut uulneribus alligandis mulieres:si curanti-
bus corpora suis datum illis a magistratu locum patere hosti conspexissent: scutis ipsæ
& telis armatæ:uirorum officia adimplebant.Fuerũtq; plurimæ quibus caros ante ipsa
ora occisos :non prius fuerit tollendi aut ad sepulturam efferendi cura:q̃ hostibus terna-
rũ quaternarumue horarum pugnandi ardore defatigatis:pedem ciues sine urbis peri
culo referre uidissent:adiuuit autem hanc mulierum fortitudinem barbarus. Nam ne
atrocitas cæsorum qui clipeis ad sepulturam per urbem deferebantur terrorem spectã-
tibus incuteret:debilibus qui prælio minus utiles eẽnt demandata est cura:ut i proximas
ædes sacras cadauera perferrent:a nemine conspicienda:ac ne solam in cadaueribus po
puli misericordiam sibi esse barbarus ostenderet:decreuit ut medici & medicinæ gra-
tis publice exhiberentur:cæsiq; pro libertate pariter publice sepellirentur: utq; nihil re-
linqueret intentatum:quo uulgi leuarentur angores:q; in ea publicæ custodiæ perpetua
sollicitudine:pauperes unde uitam sustentarent ægre poterant reperire:non solum mi-
litares:sed preciosos cibos pugnatoribus ministrauit.Sed ad oppugnationem hostibus
pariter cruentissima erat pugna:multis gladio :contis:deiectoq; saxo:in ipso brixianorũ
rem cominus gerentium conspectu cadentibus:plurimis dum ad fossæ superciliũ tur-

statim properarent: in prælium descensuri ab oppidanorum bombardis rapide laceratis Vigesimum iam & secundum diem: eo in assiduo labore incommodoq; agitati erãt brixiani. Quamobrem piccininus fore opinatus: ut adhibita ui maiore: aut urbs caperetur aut ciues deterriti facerent deditionem cõstituit: die crastina accuratissime oppugnare. Primum ne hostis apparatu: qui in castris fieret: auiso intelligeret: quo in loco ea intentanda esset uiolentia bombarderios omnes iussit: cæptam ubiq; ad moenium operturas diligentiam frequentissimis q̃ possent immissis lapidibus geminare. Italianus uero ponti quem ut ostendimus sub propugnaculo fecerat ignem subiecit. Mane postmodum diui Andreæ solennibus cælebri: egressi tentoriis ut erant a piccinino iussi meliores quiq; ad mombellanæ turris tumulum ruinasq; rapidum conuolarunt: priusq; stratam cratibus fossam prætergressi: tumulum pomerii licet ascensu difficilem cõscenderunt: q̃ occurrentes ex tempore ciues prohibere potuerint. Clamoribus exinde exciti ciues immixtiq; ostensis milites: qui omnibus in locis intenti prælium expectabant: in hostem ruunt. Concrepant utrinq; bombardæ: & tantis timpanorum tubarumq; clangoribus: ac uitorũ uociferatiõibus non in prælio magis q̃ ab undiq; spectatoribus adhortatoribusq; perstrepebatur: ut nullus aurium ad excipienda imperia esset pugnanti usus: oportuerit q; manu duci aut significatione alia dirigi quos duces retrahere aut impellere uoluerũt. Accessit etiam inermis multitudo mulierum senumq;: cæsos uulneratosq; suos ne in prælio semiuiui aut exanimes calcarentur subleuantium: quæ turba in castris q̃ in urbe maior: omnia planctu eiulatibusq; repleuit. Eo nãq; in prælio: quod ad meridiem est protractum: præter innumeram uulneratorum multitudinem: quorum pars postea diem obiit: ducenti sunt ex philippensibus desiderati: cum in oppido. xx. ciues & fere totidem ex mercenario milite ceciderint. Id cum aduertisset piccininus paratas in prælium turmas: stantesq; in equis milites: quos oppidani integros fessis pugnatoribus successuros suspicarentur: in nouam ad apollonianum oppugnationem misit: quare mombellana ocius intermissa: in illam totus incubuit exercitus. Ea pari conatu principio intentata in uesperamque perducta eo fuit acrior: q; non iisdem: qui cœpissent militibus: quemadmodum prima ad extremum est continuata: sed cum primo immissi maxime enixi laxarentur: alii inuicem integri succedebant. Nec tamen efficax fuit pugnatorum uicissitudo: quin parem mombellanæ philippensium: sed oppidanorum minorem hæc oppugnatio habuerit stragem: cum uulnera utrobiq; fuerint plura: tum frustrati ea binæ oppugnationis spe philippẽses: tumulum & moenium: quod erat reliquũ prius demoliri: q̃ aliam intentarent oppugnationem constituerunt. Castiganda uero mombellani tumuli summitate: tantam adhibuerunt diligentiam: ut ea in fundum maiori ex parte tracta: facilis fuerit armato equiti ad moenia cõscensus: & ne fossores ac postea ituri ĩ prælium milites: iactis superne lapidibus sudibusque uulnerarentur: quantum a fossæ fundo per singulos dies ipsa processit tumuli complanatio: tantundem cratibus pluteisq; integebant. Ad turrim autem longam: quæ urbis porta erat: uineas turresque ea ratione egerunt: ut aggerem: sarmentorum fascibus congesta alternatim terra: antemurali

obductum ex quo oppidani bombardis in philippenses pro fossa secundum mœnia
pugnantes iaciebant: aut captum retinerent: aut eo demolito sese illa molestia liberarent.
Et italianus postq̃ propugnaculum subiecto igne non satis: ut sperauerat tuere uidit: tu-
mulum pomerii proximum: & ipse complanauit: adactisq; ad mœnia illa in parte inte-
gra uineis: ea primum aliquot in locis perforauit: deinde quod oppidanos cerneret alias
intus munitiones opponere: suos ipse milites mœnia scandere & castellis: quæ in urbem
prominerent erectis: fossores ab opere iussit deturbare. Nam brixiani defensioni agge-
rem passus. xx. distantem a mombello ad rauarottum: sed in ea parte quæ italiani cona-
tibus erat opposita densiorem: eo duxerunt consilio: ut mœnibus in hostium potestatem
factis: sese eo munimento nihilominus tutarent̃. Difficili uero ea i longitudine operi: cui
tota initeret̃ ciuitatis salus: sese oppidani adeo anxii adeoq; amentes populatiter mácipa-
uere: ut quantumuis multos mulieres puerosq; æque ac uiros: iaculis telisq; desuper im-
missis foroiuliani milites: & ipse in primis ductor uulnerarẽt: nullo intermissum sit mo-
mento: quousque trabes immixtaque uinaria uasa ruderibus plena: in ualli speciem a ci-
uibus posita: mœnium munimeota nullatenus desiderari sunt passa. Id cum perfectum
uidissent opus philippenses: mœnia longo succisa labore: quantum denso opponerent̃
aggeri: ligneis pontibus sustentarunt: & quia pomerii tumulus: atq; etiam ipsa in eo sita
muri fundamenta de soli natura uiam illis munitionibus a populo brixiano oppositis cõ
tiguam: quæ ciuium agros: & ipsa mœnia intercedit: supereminerent: in spem uenerant:
ut mœnibus: supposito igne impulsu intra urbem cadentibus: & uia & fossa illis comple-
tæ apertum planumq; equitibus præberent ingressum ad ciuium stationes. Id etiam qui
accideret: nullo humani ingenii opere auerti posse existimarunt ciues: quorum plurimi
impẽdentis ut rebantur exitii pauore attoniti: post compressa aliquãdiu dentibus mur-
mura: in audaciam proruperunt adhortandi ciues: ut extremam deprecati calamitatem
sese hosti permitterent. Sed omnibus in locis aderat concionabundus franciscus barba-
rus: quo iter tot cædes & uulnera intrepido suadente: ut nihil esset antiquius aut carius li-
bertate: compressæ sunt seditiones: ciuibusq; in pristinam animorum magnitudinem
sua præsentia ac singulari eloquentia adductis: atq; etiam eo: & estensi tadeo instruenti-
bus: ad ingenium conuersis: prouisum est: ut ille: quemadmodum & cæteri hostium co-
natus: inefficax redderetur. Postq̃ eo in duodecim dierum opere satis omnia disposuerãt
philippenses: oppugnationem denuo intentare statuentes: bombarderios nocte ꝑpetua
assiduo immittere eo iusserunt cõsilio: ut cum maior fieret ex ictibus demolitio tũ etiam
territi intẽtiq; uigiliæ ciues laxarent̃: & futuræ quam ignorarent oppugnationi debiles
redderentur: accessitq; illorum consilio maius oppidanis incommodum: q̃ multi dum
refractas instaurant munitiones: icti uenientibus in incertum per noctis obscuritatem
lapidibus: occubuerũt. Cõstituerãt uero philippẽses eodẽ tempore: quatuor in locis: quæ
stadioꝝ duoꝝ: ut ostẽdimus lõgitudine cõprẽsa eẽnt oppugnare. Ad mombellanam: ad
turri lõgã. Ad apollonianã: ad ꝓpugnaculũ rauarotti. Sed resciuerãt & uario q̃ fiebat i ca-
stris apparatu ꝑspecto itellexerãt brixiæ magistratus: quãtis conatibus hostes iteꝝ iuade-
re cõstituissent. q̃obrẽ idibus decẽbribus: q̃ die uirgo colit̃ lucia: magistratus post sacrifici

um laudis:uotis rite nuncupatis conuenerunt: ut christoforus prætor urbem lustraret:
unde minus periculum immineret:inermes ac imbelles hortando: ut in muris essent:ne
urbs p insidias caperetur. Barbarus uero sūme rerum præfectus præsens periculis occur-
reret. Andreas ualerius patritii ordinis i foro esset:ad tumultus:si q exorirentur:cōprimē-
dos. Tadeus estensis:cum equitatu ad forum boarium:rauarotti periculis præsto adesset
& rauarotti munitiones gherardus dandulus uir & ipse fortis patritii ordinis defensa-
ret: Mombelli uero custodia forti equiti iacobo hispano: & turris longæ defēsio mucino
lugensi ac andreæ leoni demandatæ fuerunt: quo in defensorem delectu: cum petro gri-
manno ciuitatulæ nouæ commissa eēt custodia: eo munere se abdicauit. Igitur cum ita-
lianus nocte intempesta casuri intra ciuitatem: ut opinatus fuerat: atq actis i aduersam
partem trabium brachiis curauerat: muri sustentacula combureret: oppidani paratas
clam in id necessitatis: prout a barbaro estensiq edocti erant longurias adigentes: mu-
rum ad ostium opera ruere impulerunt: cuius casu complanati sub apolloniano tumu
liactiq cuniculi: tantus italiani labor euanuit. Et mane uixdum exorto: piccininus edu-
ctum tabernaculis tentoriisq exercitum: acciraque undiq auxilia: supra quindecim ar-
matorum millia acie structa in ciuitatis conspectu a mombellano ad apolianum tan-
diu consistere iussit: quoad texera prolata: iussi in primam oppugnationem ordine de-
scendissent: primisq pugnantibus cæteri tempus succedendi expectando: desides quie-
scebant. Ingressi fossam: qui in mombellanam descenderant oppugnationem: uices &
ipsi inter se partiti in tumulum euaserunt: quibus cum ab oppidanis impigre resisteret:
succedebant integri fessis: uulneribusq cōfectis. Id eum aliquādiu esset factitatum i-
tellexerunt philippenses: ea in uicissitudine spatium respirandi hostibus: tanq de indu-
stria datum iri. Quamobrem mutato consilio: concurrerunt densi omnes in globumq
coacti: pariter brixiani: summo conatu eruperunt i ruinas: cūq mars atrocissimus insæ-
uisset: quos loci cæpit angustia rem in fronte conto: uerruto: uncis: malleis gladiis securi
busq gesserunt: & feruentem aquam: liquefactāq igne picem mulieres propugnaculis
demittebant: cum tamen iaculi sudes & lapides magno utrinq nixu eminus mitterent.
Vnicæ tunc ex omni bellico apparatu: eo in loco bombardæ quiescebant: utrisq uentis
ne suos conficerent hosti immixtos. Immiserant oppidani in philippenses prius q̄ tumu
lū conglobati conscenderent: ex turris longæ promuntorio: aliquot bombardæ lapides: nec
intentos per ocium oculis cauentesq poterant lædere. Illis autem postea in tumulo coa-
ceruatis: & mentem oculosq in hostium ora: aut in tela undiq uolitantia defixis: siue ca-
su siue arte sit factum: unicus inter confertissimos deuolans ex ea bombarda lapis septē
corripuit lectissimos milites: quos uisu horribile: in plurima singulos frusta adeo lace-
rauit attriuitq: ut cuius corporis fuerint crura caput aut brachia: incertum fuerit perqui
rentibus: qn graues ex brixia castrisq philippensiū uiros referre audiui: uolasse p aera: ar
mis ut erāt uiuentiū tecta illorum membra: & i episcopi ortis: q cētū supraq a mombellanis
moenibus distāt passus: binas illorum capsides i qbus carnē cū cerebo hesisset fuisse reptas
Id cōspicati milites nullo retineri potuerūt: piccinini iurgia adhortatiōibus minisq imi-
scētis ipso: qn sese i castra rferrēt: q cū pugnæ deposito ardore mortuos uulneribusq affe

ctos grauioribus deferri uidissent: periculum cui obiectati essent animo metiti: grauia i
imperatorem iurgia dixere: q tot præstantes uiros ob ineptam libidinem suam: potiun-
di p usum eius oppidi expofuerit internitioni. Altera per id tempus gesta ad turrim lon-
gã oppugnatio: pauciores habuit philippensium mortes: q uineis castellisq recipiendo
antemurali: licet frustra sint nisi: sed ideo anteq aduesperasceret intermissa est: q ces-
satum esse a mombellana: iussu piccinini milites crediderunt: quos tamen i tertiam quæ
ad rauarottum committebatur acerrima traxit piccininus. Ea enim ad auroram coepta i
serumq diei perducta: tantis utrinq animis: tanto ardore est commissa: ut postq hastis
contisq pugnauerant: gladiis frameisq longiusculis: & demum pugionibus manu se
prẽsantes: rẽ gererent. Cõfluxerant eo: ex ciuitate moenium ab italiano succisor: quibus
urbem nudatam apparuerit fama attoniti omnis ordinis omnisq ætatis: etiam inermes
uiri & mulieres: quarum nonnullæ armis tectæ hosti repugnabant: cum cæteræ saxis
sudibusq uel in incertum proiiciendis possibilem operam exhiberent: usi sunt etiã op-
pidani calce tritissima: quam cum fictilibus crudis impositam in hostium ora superne
immisissent: aut oculis per galearum rimulas læsi: aut ipso obtenebrati fumo philippen-
Scaramucia forliuiensis
ses: pugnæ inhabiles reddebantur. Nec tamẽ satis ea profuissent omnia: nisi scaramucia
forliuiensis centurio: quem barbarus bergomo accersierat: in tempore aduenisset. Nam
cum is in medio prælii ardore ad portas brixiæ inermis aduenisset: suis corpora curatis:
collecta militum oppidanorumq manu ne paucitas eum faceret cõtẽnendũ signis præ-
cinere iussis incubuit in prælium: & hoste propugnaculis muri: in quo erat fueratq per
horam superior: deturbato: adeo certamen restituit: ut non unus centurio cum paucis:
sed magnum subsidium aduenisse intus forisq crederetur. Vbi uero manu telisq tam
pertinaciter a foroliuiensi: & paucis quos adduxerat est pugnatum: qui ægre prius resiste
bant brixiani: non solum uim ui repulerunt: sed non mediocrem quoq terrorem hosti i-
tulerũt. Pluribus igitur utrinq datis acceptisq uulneribus: ac multis passim cæsis: Picci-
ninus receptui canere iussit: & equitatu in hibernacula dimisso edixit: ut armati mane
ad easdem redirent oppugnationes: peditatum uero continuit: stationibus ad tumuli cõ-
planationes bombardarumq custodiam obseruandis. Exinde diluculo prodeuntibus:
ut iussi erant equitibus: signa ad eum qui obuenerat locum: pro fossæ supercilio ducto-
res statuerint: & canentes buccina tubicines turmatim singulos conuocabant. Piccini-
Adhortatio piccinini
nus uero ira q spe plenior: non ductores magis q ipsos adhortabat milites: opimam ca-
perent diriperent ciuitatem: guelforum matronas: uirginesq pro scortis: aut eum pater-
na & uiri hæreditate habituri uxores: tempore uterentur & occasione: qua nullam in sæ-
culo maiorem habituri essent: qppe quibus nõ brixiæ modo urbis dudũ opulentissimæ:
sed ingẽtes detur diripere uenetorum pecunias: quas illi maximo exercitu illic allendo:
pridẽ ipẽdisset. Se nihil: & ipsũ mediolani ducẽ aliđ uictoria ex illa expectare: q eo exer-
citu in ciuitatis inimicissimæ excidio diuitiis oppleto: ducere ad subigẽdas ,ppo cursu re-
liquas hostiũ ciuitates. Tũ prima ad turrim lõgã init oppugnatio uineæ turresq quẽad
modũ pridie adigunt. Vis maxia fit circũducto ,pmurali aggere capiũdo: nec minore
ui resistũt oppidani: cadũt ex philippẽsibus multi: plurimi uulnerãt. Sed tãtã hora ter-

tia q̃ pugnari cœptum erat:brixianorum fortitudinem ſuo incommodo itellexunt ho-
ſtes:ut re infecta ante meridiem mœrentes pedem rettulerint. Maioris autem niſus:ma- Italianus.
iorisq; animorum ardoris martem:præſentia ducum:& in primis italiani manu plus q̃
uerbo agentis ad rauarottum faciebat. Nam quingenti ſupraq; ſelecti equites: qui pro
chriſtis quas triplici quadruplicique uerſicolori penniculo ornare cõſueuiſſent galeas:tu-
mentibus bombice & penna ſacculis intexiſſent:ictus lapidum mollius excepturis:i foſ
ſa & ſub pluteis rauarottum inter & iacentem murum ab italiano ſuccisum:in insidiis la
titabant:dumq; oppugnanti rauarottũ peditatui intentius oppidani reſiſterent.illi q̃tũ-
uis armorum quibus toti tegebantur pondere grauati:procurrẽtes per ruinas & ipſa p-
fracta mœnia penetrarũt:nulloq; in ea:quæ murum inter & nouum erat aggerem areo
la occurrente:ſcutati ſe ciuibus de aggere iacientibus opponebant:cæteri ſequebantur:
non haſtis ſolum uerrutis & malleolis ad uulnus:ſed impoſitis conto uncis ferreis: arpa
gonibusq; attrahendis ex aggere brixianis armati:quibus item immixti erant: perfora-
tæ in cannæ ſpeciem fuſilis æneæ manualis bobardæ:ſchopitum uocant: geſtatores:
armatum hominum emiſſa impellente igni cum glande plumbea transfigentes: pu
gna e ueſtigio conſeritur atrociſſima:illis in locis ubi poſitum aggeri uallum male con
iunctum:uiam in urbem habere uidebatur faciliorem:mortes crebræ: uulnera utrinq;
inferebantur crebriora:& q̃tum hoſti præualebat iaculis deiiciendisq; ſaxis oppidanus
tantũdem maiori obiiciebatur incommodo:quod oppugnantes de tenui ac prope rui-
nis completa aggeris foſſa:illum ſtantem in aggere ſuffodebant:qua in corporis parte:
aut nulla aut ad femur eſt debilis armatura.trahebantur etiam nonnulli uncis per de-
cliuem aggeris reſupini.cum tamẽ plurimos confoderẽt glãdes plumbeæ ſcopitorum:
nec loco ut cederent ciues adduci potuiſſent:niſi nouo uſi inſtrumento philippenſes: ſul
phureis bombardarum pulueribus plena:ſed coſtis circulisq; male compactis rimuloſa
& caſu ipſo quaquauerſum hiantia uaſcula:in agerem proiicientes:ignem e ueſtigio ad
mouiſſent:quo diſſipatum iter ipſa oppidanorum crura puluerem:rapidiſſima corripi-
ente flamma ſemiuſtulati ſunt multi:& cætera turba illico ſeſe præcipitem ex aggere p-
ripuit:liber tunc & defenſore nudatus patuit philippenſibus agger:nec tamen i tanta ui-
riliter oppugnantium multitudine quiſq̃ conſcendit:fumo exinde ſulphuris: qui caligi-
nis denſitate:aggerem abſconderat in aera ſublato:matronæ & inermis debilium puero-
rumq; turba:quæ ciuibus dum pugnauerant arma ſubminiſtraſſet:denudatum propu
gnatore locum conſpicati: clamores attollũt:ac maximos ululatus:matres filios:genito
res filiæ:fratres propinquos & maritos ſingulæ compellantes prenſare:flenteſq; orare:ui
tam ne ſatis ſeruare ducerent:qui poſt parum ſe ante ora in oculis ſuis ab hoſte uiolari:
abduci: cõſtuprari: ſupremo affici dedecore ſint uiſuri:quibus exciti uocibus duri bri
xiani in locum redeunt:prœliũq; ſolito acrius inſtaurant:accurrit undiq; & ad rauarottũ
pugnare et ſtatiões alibi ſeruare ſolitus miles:ſacerdoteſq; et religioſi ſago militari ſũpto
ægregiã tũc operã præſtiterũt:& cũ parũ eſſet recẽs:aduẽtãtibus aggerẽ ſeruare:nouis
& itẽ ipſi iſtrumẽtis uſi: congeſtas i faſſes ſciſſulas flãmanti face imixtas ſuperne dimit-
tẽtes:fictilia etiã trita calce plena: in ſubiectos pedibus deiecerũt. Quæ res q̃tũ phi
lipp:nſibus obſtiterit icredibile dictu:multis ipſo uapore cõpreſſo anhelitu cõſternatis:

plurimis atq; etiam omnibus ita fumo obcæcatis:ut tela ictusq; omnes:uel in incertum
uel in suos mittere cogerentur. Id cum peruidissent oppidani in perplexos anxiosq; cu-
neo facto per decliue corruunt. Acer ibi mars durissimum cōmittitur præliū:sed mul-
tis utriq; cadētibus:terga primi dedere philippenses:quos oppidani ardentibus aīs inse-
cuti:de ruinis:deq; ipso pomerii tumulo præcipites expulerunt. Postera die piccininus:
brixia p uim potiri desperās:bombardis ad proxima municipia comportari iussis: exer
citum solitis ī hibernaculis continuit. Tunc magistratus defensam tutatāq; ab hoste po
tentissimo urbem: in optimum maximum deum iesum referentes: supplicatiōes pu-
blice in multos dies iusserunt :atq; ipsi postea præsentes haberi solenniter curauerunt:
cui muneri inæptior armis togatorum ordo:cum mulieribus intendit:cæteri aut demo
liendis corrumpendisue castellis. uineis: pluteis. cratibus ab hoste in fossa & pomerio
oppugnationi adhibitis:aut īstaurāda pro tempore mœnium fractura: operam impē-
Tadeus estē sis. derunt:nec tamen aberat quin audaces oppidani militibus tadei estensis immixti: cum
portis & magistratu frustra prohiberentur:quibus murorum paterent fracturæ. laces
situm inter hibernacula hostem redderent inquietum. Quamobrem nudius tertius q̄
fuerat oppugnatum piccininus tentoriis cuulsis hibernaculisq;:& cætera:quæ in castris
ad oppugnationem erat:materie igni consumpta:obsidionem soluit:& tanq̄ diu ac lon-
ge absfuturus in pedemontem primo ducere simulans: cohortes duas sub collis recur-
ui sinu ad petram galli uocant:in insidiis reliquit. Quo die maiorē populus brixianus
Barbarus. q̄ dura in omni obsidione illa calamitatē accæpisset:nisi barbaro reuocante:tadeus estē-
sis copiolas eduxisset præsidio plæbi quæ & uisendi studio:& lignandi necessitate:quin
passis emitteretur portis:cōtineri non potuit:omnibus nāq; per castrorum loca effusis:
præmissi ab estensi exploratores:hostem in insidiis uisum:tanta cæleritate nequiuerūt
uociferantes renunciare:quin philippensibus furibundum irruentibus plurimi ciuiū
complanatis fossarum meatibus:sese in urbem recipere sint coacti. Id cum parum fœli
citer quēadmodum & alios conatus successisse uidisset piccininus:milites fecit certiores
futuram plus minus decendio apud eusimianum moram:proinde omnes interea & uul
nerati militis curam medelæ susciperent attentiorem:& cætera in nouam profectionem
usui futura compararent:ipse perficiendis muniendisq; castellis:quæ apud mōplanū &
ad crucis eusimianumq; instituta docuimus sese totum dedit. Eo tempore cum ab oci-
osis philippensium ductoribus brixianisq; pariter noscēdi occisorum numeri suscæpta
eēt cura:comptum fuit desideratos fuisse ex ciuibus octingentos:& ex mercenario corū
milite ducentos. In castris uero cum fossores bubulciue occubuissent ī certo eis numero
sed ut existimabant plus q̄ quingenti occisos cōstitit supra duo millia mercenarios:i q-
bus fuerunt ducenti præstantes rei militaris peritia & originis nobilitate milites: quorū
Gatta imperator exercitus designatus nomina erant clara. Castellis abunde munitis piccininus exercitum in pedemontes hi-
bernatum dimisit. Marchio mantuanus in circuitu benaci statiua cœpit. At ueneti gat
ta q̄primum ueronam applicuit:in summum belli ductorem:capitaneum appellant:de-
clarato:copias pro temporis breuitate repararunt:& opis ferendæ brixianis:non immemo
res:illū si forte qua aduenerat:cum importando cōmeatu reuerti posset:ītētare iusserunt
Qui penetram turbulasq; ducēs castella:quæ mantuanū oīa in ueronensibus & circū

benaci oram capientem:æstate præterita ob locorum exilitatem spræuisse ostendimus:
ea primum communiuit. Exinde admonito paride lutronio:ut obuius prodiret:frumen
ti uim maximam ibi coegerat:cum piccininus mantuanusq; copiis ripam:quod triden-
tinorum oppidum benaco adiacere ostendimus: nauigio transportatis: præsidia im
posuere archo tiennoq; castellis: quæ episcopo tridentino diximus consentire. Eodem
etiam duxit per montes altissimos italianus equites sexcentos: pedites mille. Et tamē au-
sus est gatta noctu immittere cum centurionibus quatuor commeatum. Sed cum hi su Italianus.
perato tienni saltu:in tuta euasisse crederent:italianum in cauo riui fundo habuerūt ob-
uium. Q uāobrem cum in montis uicini cacumen:cum sarcinis sese recæpissent:pluri-
mis superati præliis:parte cæsa:cæterisq; omnibus uulneratis: post triduum in potesta
tem hostium cum sarcinis peruenere. Gatta autem apud turbulas hiberna ducente: &
copias enixissime cogente:marchio:piccininusq; omnem præsidii etiam illa uia brixiæ
afferendi spem uenetis præcidere cupientes:ad brixiæ suburbia sunt delati:& sabiā nal-
lem per idus ianuarias:cū sex militum millibus concessere:nec prius inde sunt profecti: Vallis sabia
q̄ tribus castellis ad nucem:ad cagios:ad tosceciū erectis ea præsidio firmauere: & ut oīs
obstructa eēt uia commeatibus brixiam importandis: Cæsarem martinengum artibus Cæsar marti
belli præditum:& ob familiæ dignitatem guelfæ principem factionis monpiani eē iubēt nengus.
cui uallem trompiam subiecere. Italianus uero ex tridentinis montibus mouēs:lutroniū
petebat:quod cū eēt nunciatum:sexcentos pedites subsidio paridi barbarus confestim
dimittit:qui ad eum p uallem tropiensium ducibus gerardo dandulo:& diotesalui cētu- Paris lutrōi
rione properantes:cum ad supereminētem castello:quod ad nucem piccininus excitaue us.
rat:collem applicuissent:equitum piccinini cohortem forte conspicati:sine ulla hostilis
impetus suspitiōe liberius quiescere eos aggressi multos cecidere:plurimos abduxere ca
ptiuos. Tam multi autem ex factione guelfa trompienses secuti erant danduli peditatū:
ut qui ex urbe profecti erant sexcenti:ad paridis conspectū mille concesserit. Coegerat
pariter italianus ex mantuanis theotonicisq; tridentinis:& gibellina brixianorum facti-
one agrestes duo millia. Et eo cum trium milium peditatu ac sexcētis equitibus sese pic
cinino marchioniq; mantuano iungendi studio properans:primum in paridem ducere
cœpit. Sed cum sarchæ fluuii ponte:qui est in romanii oppidi agro:traductis copiis mō
tem conscenderet proximū:paris per notos uallium recessus:sese insinuans: præsidium
quod ille ad pontem dimiserat:inuasit:quo magna occidione cæso:ut nec italiani filius:
neq; petrus capotia equestris ordinis polonus:copiarum episcopi tridentini ductor: uiui Clades italia
fuerint reseruati:ruentem in se italianum fortiter sustinuit:tum pugna commissa ē atro- ni apd̄ roma
cissima:studiosis partium sanguinem magis q̄ prædam hostium sitientibus. Itaq; fessus nuim
& inferior pugnando italianus cum tribus loco certasset horis in montem qua aduene-
rat est reuersus:extremam cuius aciem nunq̄ pugnando destituit paris:& nisi nox pro-
pe in fugam conuersum texisset exercitum:cladem eo die philippus maximam accæpis
set. Mane uero cū orta dies pugnādi audaciā brixianis & paridi fecisset:ei illos delati mul Galeatius
tos prius interfecere q̄ uoluerint terga dare. Tandem qui uiribus alioquin paribus a lo-
co: iscitia se ipares cernerēt philippenses:fugā attoniti fœdissimā cōmisere. Et captus ē:
ac de fuga retractus galeatius archityrānulo;: unus:uenerūtq; i uenetoꝝ potestatem ex
eo exercitu circiter mille:cū totidē utriusq; diei præliis cecidisset. Italianus aut p aspa mō-

tium iuga:ripam oppidum reuertit inermis:quem diuersis itineribus secuti sunt treceti
ex equitatu:& mille pedites:qui manibus hostium ꝓlabi potuere. Id cum intellexissent
Marchio & piccininus:copiis quæ in brixianis ubiq; hiberna ducebāt accitis:ī suprema
uallis sabiensiū:idrum appellāt:duxere:& locoꝝ aspiratibus: quæ sunt maximæ supatis
Capitur ludroniū. castra ad ludroniū metati:id oppidum dierum quindecim oppugnatione cæperūt. Exi
de obsederūt romanium paridis item castellum:quod natura loci munitissimū: præsi
Romaniū dioq; firmatum ualidissimo cū uiribus capi non posse itelligerent:& hiems asprima per
februarii quæ instabāt calendas obsidionē continuari prohiberet:ad benaci oram cum
copiis sunt reuersi. Interea laureanus cum expectata diu supplementa senatus non mit
teret. Sermionem aliquando oppugnauit:quod oppidū cum marchionis lectissimi mi
Petrus laureanus oppugnat sermionē. lites defensarent:cum ea copiarum paucitate nequiuit capere:nec caruerūt senatus pri
cipes īfamia:neglecti īuidia magis q̄ īpotentia supplemēn. Et tamē brixiæ laboꝝ anxii:
quā nisi opē præsidiumq; afferrent: uel fame ipsa compulsam:breui defecturam existi
mauerint:aliā ī benaco destināt classem:numero q̄dem nauiū uel militiæ robore haud
quaq̄ multifaciendā:sed quæ posteris æque ac fuit nobis miraculo sit futura: quando
quidem prima est: quam mōtibus trahi portariq; altissimis sit auditum. Est ī sinu bena
ci supremo:qua fluuius īfluit sarcha ad sinistram pertenuis uicus piscatoꝝ paucorūq;
Turbulæ. colonoꝝ habitatio:quas dicimus turbulas appellari. supericubatq; passus circiter mille
Penetra. penetra castellū edito ī cacumine montis situm. Ea loca ostendit primus gatta fore ido
nea:apud quæ terrestres copiæ seruarentur:cum naues si quæ adessent:eū etiam in sinū
faciliter cogi possent. Triremibus itaq; iustis duabus:tribus minoribus & scaphis uigin
tiquinq;:aduerso athesi ad ueronæ mœnia:partim remis:partim funiculo ductis:eas na
ues sexaginta passuum millia maiori multo labore ad terni mūriq; pagos:binis quater
nisue iugatis bobus adhibitis attraxerūt. Siquidem nullo hominum robore:nedū duci:
sed neq; contra fluuii rapiditatē poterant sustentari. In planicie uero quæ pagos & proxi
mum lacum diui andreæ appellant:sex passuum millia intercedit:triremes subiectis la
psibus:& lintres ac scaphæ uehiculis facile sunt perductæ:cum tamen lacum uix mille
oblongum passus:cunctis ductæ facilius nauigarint. Lacum tumulus ducentos passus
molliter fastigiatus: ꝓpior adiacebat:& saxea rupes in muri speciem suspensa:riuo haud
quaq̄ lato a tumulo diuisa illum quingētos passus supereminebat. Adhibitis itaq; ingē
tem in numerū lapicidis fossoribusq;:tumuli dorsū in ꝓximas lacus aquas sarculis de
molin sunt:q̄tum triremis exigeret latitudo:exinde saxeo rupis supcilio ī riuum decusso:
detruncatos arborum ramos:& uirgultorum fasses magnopere com ortarunt. Qua
ex materie:postq̄ ab aquis ad summum saxi dorsum:facta est passus mille leni fastigio
uia:eam superiecta tellure ita æquarūt:ut lapsibus uehiculisq;: quēadmodū in planitie
suppositis triremes primo:dehinc naues cæteræ machinationibus ī mōte summo firma
tis fuerint attractæ. Inde ad nagum rus planities bina patens passuum millia: cum esset
paruo transacta labore:in proximum penetræ collem:quīgentos passus minime molli
ter surgentem:superiori ratione summis laboribus est successum:nec minoris fuit aut cu
ræ aut laboris: graues pondere & facile:si saxo impactæ essent dissoluendas per di
uum passus mille in præceps uergentem dimittere ad Benacum. Turbulas tamen de
ductæ; cum a peritiori nauiculatore: essent diligenter inspectæ: triremium altera:

quã resarciri oportere iudicauerit: i littore retẽta: cæteræ fuerũt aquis expositæ: q aũt
marchio mãtuanus triremẽ in benaco haberet: qua primo brixiano bello ueneti tra-
ducẽdis copiis usi erãt: & gãzeras galeonosq; apud riuoltellã parari faceret: gatta &
quisores seruãda classe ea ratõe turbulaꝝ sinũ clausere: ut palis quernis triplici ordi-
ne i hemiciclũ utriq; ad ripã pductũ deiectis: castelloq; ad portã quæ relicta erat ipo
se tutus ab hostibus redderet. Visũ est uenetis: eã classem alẽdis spe brixianis: cõser
uãdaq; opportunitate: nũcioꝝ ad illos p mõtes mittẽdoꝝ satisfacere: nec ignorabãt: i
ea quæ duci philippo & marchioni mãtuano esset: cũ copiaꝝ magnitudine: tũ pene-
trãdi i eoꝝ inima facultate: ne dum aliq̃ opis afferẽdæ clausis brixianis spem esse reli-
quã: sed timẽdũ ac ppe expectãdũ: ut de uerona uincẽtia & patauio: æstate futura de-
fensandis laborãdũ foret. Copiis itaq; cõparãdis itenti: cũ nullæ nisi collectitiæ: quarũ
quo maior eo onerosior atq; isi uctuosior futurus erat usus: sese offerrẽt: ad eã deuene
rãt aĩmoꝝ cõsternationẽ: ut de iperio terrestri retinendo aliq̃diu fuerit desperatũ. Et
licet unicũ pspicerẽt præstari posse a sfortia præsidiũ: cuius recõciliãdi nõnulla ostẽ- Sfortia
derẽt spes: si florẽtinis supplicare uellẽt: detinuit eos aliquot mẽses pudor: ueritos ne
si nõ successisset: ignominiã adderẽt detrimẽto. Vicit tamẽ ducis seniorũq; prudẽtia:
& missus est florẽtiã orator Iacobus ex donata gẽte patritius: uir cũ diues: & q nullis Iacobus
unq̃ usus magistratibus: ab omni fastus suspitione q̃ longe abesset: tum quod in rem donatus
fore pudit senatus: cosmo & laurẽtio mediceis esset amicitia coniunctissimus. Cuius Cosmus &
effecit humanitas: ut quẽ primo irridẽtes pene uiderãt florentini: ppediẽ exauditurĩ laurentius.
fuerint: nisi sfortiã adduci posse i sẽtẽtiã dubitassent. Is enim q̃diu oppugnabat bri-
xia: p singulos pene dies: blãchã philippi filiã: se ut supra ostẽdimus aliciẽdo spõsam: Il. blancha
traducere sperauit. Excitauit extruxitq; i firmana arce aulas: ac digna tãtis nuptiis cu
bicula exornauit: põpã destinauit istituitq;: & magno cũ ipẽdio a populis parari cu-
rauit: omnibus q honesto in picẽnbus nati essent loco uiris mulieribusq; iunioribus: Picentes
nouũ iussis splẽdidioreq; amictũ: uel publicis municipioꝝ sumptibus cõparare: qc-
quid ubiq; fuit tapetioꝝ: auleorũq; firmũ: & p singula itineris spõsæ loca dispositũ &
cũ esset paꝝ: quod habuere picẽtes: uenetos multi plurimi florẽtinos cõmodũ peti-
uere. Inuitati sunt publice priuatiq; singulis i dominiis & populis sfortiæ amici: tur-
ba igẽs: nec minores philippus ostẽtauit apparatus. Et tamẽ q̃q̃ contraria illi uerbis:
animo sederet sentẽtia: qppe cui cũ piccinino esset cõstitutũ: brixia recæpta: sfortiã to
tis psequi uiribus: eã uxoris traductionẽ uariis ducẽs artibus: quãdoque aspa nimis
hiemis tẽpora: quãdoque minus integrã puellæ ualitudinẽ prætendebat. Id cũ nimis
diu fieret: suspicatum antea sfortiam: qualis impendere posset machinatio: pensitare
fecerat: cum forte resciit: piccininum forti cuipiam ex braccianorum secta militi: pe-
ricula improbanti: quæ capienda uiribus brixia subirẽt: quoniam omnia sfortiæ quæ
situm irent: quem philippus data filia hæredem imperiique successorem instituisse
uideretur: respondisse: quin hanc ad finem aliquando perducite oppugnationẽ: quæ
a sfortianorum molestia nos tandem liberabit: nanque potiti brixia: marchione mã
tuano illius oppugnandis munitionibus dimisso: omnes copias prius i picenum du-
cemus: q̃ calamistratus ille sponsus quid apud nos fiat potuerit intelligere: & confici-
endis quales meret nuptiis: spõsa ego: uos asseclæ & ephœbi saltatores eritis. Eo au-

tem in negocio afflictis & pessum penitus abituris uenetorum rebus arrisit fortuna. Si enim philippus oblata occasione prudenter usus: sfortiam quibus pridem pellexerat retinuisset artibus: data illi in coniugem filia: italiam sibi potuit subigere. Sed cum sfortia tantis fastidiis deterritusque uersutiis: florentinos itellexisset ad uenetos iclinare: philippique ingenium ut antea suspectum ducere: quod timide aliquando sibi suaserant: ut perficerent adhortari coepit. Interea eugenius pontifex romanus: qui pestis quae autumno ferrariam de populari coeperat: per hiemem continuaret: sibi curiae & cocilio: quod per annum illic habuerat consulturus: per Ianuarium florentiam commigrauit. Quo etiam suadente: florentini Iacobum donatum exaudientes: ad nonas februarias: prima cum uenetis & sfortia in quinquennium redintegratum foedera. In quibus illud imprimis ieruenit: ut sforna utriusque populi socius ac belli supremus administrator foret: cui equitum quatuor: peditum uero duorum millium stipendia penderentur: actumque est ut copias uterque populus quot quot haberet: quotque ipse censuisset mercede conscribendas: sibi bellum ex sententia gesturo subiiceret. Ascriptus est etiam eius societatis belli: quartus nicolaus marchio estensis ferrariae uicarius: cum quo est actum: ut guidantonium manfredum: fauentiae uicarium cum suis mille quingentis equitibus: peditibus trecentis: & borsum estensem filium: cum equinbus mille: uenetorum florentinorumque stipendio & impensa retineret: sub sfortia cum in hostem ducere statueret: militaturos. Quae cum ad piccininum essent perlata: nō ultra differendum est ratus: quin ueronam: uincentiam: paduamque prius capere intētaret: quam possent socii necessarias quibus idigerent multis copias comparare. Et a bona ci ora profectus: ceredam sanguinedamque agri ueronensis uicos duxit. Quo item pore ueneti: classem secundo pado: qua aduenerat: reducentes: apud clugiam ea ratione continuerunt: ut mantuani de illius reditu suspicaturi: copias apud fermonem hostiliamque destinerent. Cum autem piccininus athesim uel uado uel adhibitis pontibus transmittere aliquando itentasset: iussi a senatu andreas donatus equestris ordinis: ac hieronymus contarenus: copiis freti tumultuariae coactis: eum prohibuerunt. Tunc marchio mantuanus: galeonos duodetriginta e pado: ubi apud hostiliam classi laureaneae fuerant oppositi: in stagna produxit paludesque quas athesis & tartari amnis iundationes: liniacum iter & padi aggeres: hostiliae & melariae subiectos efficiunt. Nam cum tartarus amnis perexiguus haud longe ifra hostiliam padū ifluat: modicum eius hostium ac strictum deiceps alueū: quoad opus fuit: non finei genti opere dilatauit: & defossam: quae amnem ipsum: dictasque intercedebat paludes uligine: eo consilio effecit nauigabilem: ut per eos paludū meatus classe i athesim per ducta: copias ipse piccininusque i ueronensem paduanū ue agros traduceret. Athesis nanque duobus i locis: uno ad uicū cui castagnario est nomen: uiginti distante ab linia co stadia: altero ad malopere locum: qui paulo est inferior castro baldo: disiectis pridem aggeribus tertiam pene sui partem in subiectas effundir paludes piscosissimas omniū italiae primarias: ad quas continent paruae sub hostilia superiores. Sed ueneti ea philippensium reppellenda classe: castagnarii & malopere athesis uada obicibus primum: & iactis molibus obstruxerunt: deinde classem celotium lintriumque multarum immiserunt: quarum marinus demolinus: & ludouicus contarenus: prae

Marginal notes: Eugenius papa. — Foedus redintegratur — N. estensis — Andreas donatus — Hierony. contarenus — Classis mantuana.

fecti ductoresq; fuerũt. Et ne hostes athesim aliquando igressi liberũ tutumq; in con
tinentem haberent aditum: andream donatum qui uenetias interea reuersus pata-
uium prætor aduenerat: cum accitis raptim patauinorum copiis curare iusserũt: cui
tiberium brãdolinum foroliuiensem impigrum adolescentem: trecentos ducentem
expeditissimos equites addiderunt. Nec tamen adeo potuit propere andreas acce-
dere: quin philippenses: opposita ad castagnarium repagula euulsuri: classem appu
lissent. Resistebãt uero demolinus cõtarenusq; audacissime: q̃obrẽ piccininus gonza
gaq; uisis andree copiis: quæ præsidio accesserãt: & si maiores q̃ antea conatus de pri-
ma uigilia ostentarunt: intempesta soluentes ad uadã maloperæ nauigarunt. & illi-
co dilsiectis nullo prohibente munitionibus athesim cum octo galeonibus ingressi:
mille armatos: i quis sagittarii erãt frequentissimi: exposuere. Tum andreas eam ho-
stium paucitatem: quæ exposita erat: aliumq; peditatum qui educi classe posset: ea ra
tione cõtempsit: q; sine equitatu: qui nauibus illis adduci nequiret: nihil læsuri essent:
& hostem si expectasset undiq; & a tergo & a fronte & a sinistro latere iuasurus: pon-
tem sub castro baldo in eam quæ paludes ab athesi diuidit: salictorum uliginisq; po-
tiusq; aggeris itercapedinem istituit. Pugnarũt iterea fortiter i hostium galeonos de-
molinus contarenusq; de lintribus. Et tibertus structa acie cum expositis est congres- Marinus
sus: quibus i præliis & contarenus tragula ictus iteriit: & tibertus dextrum crus lapi- contatenus
deo bombardæ de galeonibus iacientis fragmẽto fuit grauiter uulneratus. Ponte do- Tibertus
nati propemodum perfecto: philippensium ductores loco diffisi: retrocessere: & ce-
redã sanguinedãq; reuersi aliã itẽtarũt difficiliorẽ trãsmittẽdi athesis rationẽ. Galeo-
nos etenim ex paludibus i tartarũ qua aduenerãt tractos: i bussam stagnum duxere:
& fossorum millibus sex: ex mantuano brixiano: Bergomensi & cremonensi agris: eo
coactis: fossam istituerunt: quam cum ad athesis ripã perduci esset cœptum: tradu-
ctã lintribus per noctem quãdoq; iterdiu ueneti milites: sæpennmero repleuerũt. Tũ
mutato consilio philippenses: fossam ueterem quæ dudum desiccandis palustri
humore agris: continendaq; stagnantis athesis alluuie instituta: obsoleuerat inouan-
tes: torrentem panigum & proxima quæq; stagna in illam deriuarunt. Ne uero no-
ua hæc fossa quemadmodum & prima ab hoste impediretur: castra etiã ipsi pro athe
sis ripa: ad anglarium rus quinq; passuum millia ab liniaco ueronam uersus distans
sunt metati: fossaq; & panego in athesim perductis: galeonos maximis cum labori-
bus deducebant. Nam cum illos athesi appropinquantes: aquæ destituerent: piccini
nus nudos milites cum lintris subsequi curauit: qui aquas limo imixtas funditus eru
entes: & post singulos galeonos retinentes: magis a puppi impellendo q̃ restibus p
ram trahentes adiuuabant. At ueneti: quo tempore philippenses in uada maloperæ
perruperant: classem destinantes: darium maripetrum: non per scrutinia: prout in si- Darius ma-
militer difficilibus consueuerãt: sed sorte imperatorem declarauerãt: gattamq; apud ripetrus
penetram: fœliciori successu: aperiendis saltibus & immittendis brixiam commeati-
bus intentum: accersiuerãt: Cum itaq; ad idus aprilis applicuisset liniacum maripe-
trus: quinque & triginta galeonos ex ea adducens classe: quam reduxerat clugiam
laureanus: philippenses bombardas circiter quadraginta locauerant in athesis ripa
cui insederant: paruo ab inuicem spatio separatas: earum autem minoribus: deterrẽ-

da ab insultibus demolini lintrium classe usi: maiores consodiendis galeonibus: cum
attraherentur continuo paratas: & plenas lapidibus habuere. Et impellebantur ite-
Panegus. rea a philippensibus nixu maximo per panegum galeoni: quorum ingressum i athe-
sim expauescens gatta: q illorum usu hostes cerneret: se inuito athesim ponte iun-
Gatta ctures: & equitatum æque ac peditatum facillime traducturos: copias ipse omnes
adduxit: equites octo: pedites ad sexmillia: quibus omnem aggeris marginẽ: aliquot
millia passuum complentibus classium præfectis maripetro & demolino: ut in supe
riora ducerent: ostium panegi occupaturi suadere conatus est: hortatus est etiam
pariter & senatus auctoritate iussit andreas donatus: q̄q̄ nulli fuerunt eo in exerci-
tu tam hebetes ingenio milites: quin peruiderint dixerintq; futurum ut nisi obstitis
set uenetorum classis perductis in athesim galeonibus transmitterent: & omnia euer
terent philippenses. Paruit autem dicto demolinus: & mouit loco licet hæsitans ma-
ripetrus: quod cum in ea uicinitate peruidissent mantuani milites: bombardas con-
festim basibus euulsas: in continentem retraxerunt: quo in tempore & superauit cũ
lintribus hostium castra panegiq; emissorium demolinus: & eius audaciam galeo-
Darius. nĩ quinq; ex classe maripetrea sunt secuti. Darius uero ignauia plenus nullis adduci
poterat suasionibus: ut timentem principio hostem: ipse non tremeret: quæ res hosti
intellecta animos geminauit: & incumbentes operi etiam ex equitatu præstantiores
philippensium: quiq; bombardas iactis pridem imposuere sedilibus: ad quarũ uni-
us: dedita opera eum in finem in inane iacientis: crepitum datius qui prece uictus &
gattæ minis prope accesserat: substitit: insidias sibi ab hoste: prout optime diceret p-
uidisse: uel ea ratione structas affirmans: q cum partem classis permiserit illæsam
transire: bombardas in sua & commilitonum uiscera reseruasset. Tum datam tenen-
tes occasionem philippenses perductos ad panegi ostium galeonos: in athesim præ-
cipitauere: quorum ductores non prius iaciendo ponti uacare uoluerunt: q̄ quinque
uenetorum galeonos: quos superasse ostendimus insecuti cæperunt: a gubernatori-
bus & milite derelictos. Quo in tempore maior ab equitatu peditatuq; uenetorum
commissa est: q̄ a dario ignauia: quando quidem nullus e tanto exercitu tandiu ex-
pectauit: ut hostem traiecisset nec ne potuerit inspicere. Gattam multi: plures dona-
tum admissæ ea in fuga turpitudinis accusant: sed cum illum ab ea nota redimere ui-
deatur anteacta probitas: tum huius factũ damnat iudicium de eo publice factum
uenetiis ab tribunitiæ potestatis populi aduocatis: qui senatu tunc amoto: magistra-
tuum gerendorumue publicorum munerum ius illi in annum ademere.

Blõdi forliuiẽsis historiaꝶ ab iclinatõe ro. iperii decadis tertiæ liber decimus incipit

Raducti ponte athesim philippenses: ad portum liniaci oppidi: partẽ
pene dimidiam: quæ a thesi diuisa spectat in ueronenses: castra moue-
runt: & cum bombardas adhibuissent frequentissimas: eo oppido bre
ui obsidione sed uehementissima oppugnatione potiti: arcem munitis
simam adeo' bombardarum lapidibus quassauerunt: ut sibi diffisus
qui inerat præfectus: eam subiectumq; ligneum põtem utranq; iungentem oppidi
partem excedens: corruperit incendio; Tum philippenses: reductis ad auglarium
qua aduenerant copiis: liniacum ideo maiori obsederu: ita pparatu: q munitissimo

illi oppido:plurimũ momẽti eorum qui potirentur rebus allaturo:uenetos præsidia
iposuisse lectissima audiuissent:Si quidem pricipio motuum imissi fuerant clugiẽses
ueneta gens:& quorum multi maritimis assueti expeditionibus:pbe aliquando ope
ram præstitissent:& quo tẽpore ab maloperæ uadis repulsus est hostis:accesserãt de- Federicus
lecti i senatu magna cum expectatione patritii:federicus contarenus & andreas mo- contarenus.
cenigus:ambo maximæ auctoritatis:sed iclinata i ruinam uenetorum res:nulla satis Andreas
prudentia aut fortitudine iuuabatur.Nam liniacenses nulla expectata oppugnatõe mocenigus.
deficientes:oppidum præsidiumq;:& eos a senatu missos cum aliis qui forte ierant pa
tritiis quinq; hosti prodidere.Paulo post apud castrum baldũm:aliq̃diu est hæsitatũ
quo pertinaci oppugnatione capto:cætera de uincentinis ueronensibusq; philippen-
ses illico cæpere:& ex iis aliqua quæ nedum adiit hostis:sed quo essent i loco penitus
ignorauit.Primis uero quæ i potestatem sunt facta leonico:brendulis & suauio:man
tuanus:piccininusq; præsidia iposuere:q; gattæ apud montagnanam & intra brintæ
claustra se continenti essent opposita.At apud benacũ eo i tempore melior fuit uene-
torum fortuna. Coegerat philippus apud foroiulianum:qui post fugatum esten-
sem salodũ se continuerat:quicquid equitatus mercenariiq; peditatus extra maiora
castra reliquerat piccininus & brixianis gbibellinis urbi rebellibus:multitudine ma
xima eo aecitis:madernum & inde penetrã turbulasq; castella:quibus solis Venetos
q̃primum esset res sua per sfortiam restituta:præsidiis commeatuq; brixiam imittẽ-
dis:initi posse constaret:recipi contendebat.Veneti uero:quod tunc poterant:petrũ Petrus ad-
aduocatũ brixianum:factionis suæ montanos non minorem rebelli multitudinẽ il- uocatus.
luc iusserant:& erat classis sua in benaco:ut ostẽdimus:expedita:a pe ro zeno caroli Petrus
illius clarissimi filio gubernata.Cũ itaq; italianus uenetoꝝ copias p mtõtes maderni- zenus
anos ut rebatur dispsas delere meditatus:peditatũ longiore circuitu præmisisset:ipse
cum equitatu secundum benaci undas:ad maderni mœnia est delatus. Sed erant ue-
neti apud madernum prælio intenti:& uno in tempore brixiani guelfi montem:mer
cenarius uero peditatus cum equitatu iferiora aquis contigua tenuere:& classem tã
propinquam littori zenus tenuit:ut i una acie eodemq; tempore simul pugnauerint
omnes:pugna par utrinq; ab tertia solis exorti hora:in uesperam est perducta:&
pedem attente referens foroiulianus suos i densissimum coactos globum:per arduũ
qui montem benacumq; interiacet callem reduxisset saluos:nisi i multis:quos habẽt
benaci littora finibus:tam arduus relinqueretur aquas iter & excelsas rupes trames:ut
rarefactus eo in transitu de globo miles:imissis ex classe insequenti iaculis expositus
fuerit. uulnerabantur nanq; multi:& hoste tunc de industria solito magis urgente:
plurimi capiebantur.Qua uicti difficultate philippenses:in fœdam uersi sunt fugã
Italianus equo deiectus & umbra noctis tectus:salodium se recæpit:& præter occidi Clades ita
onem:quæ ex paganis est facta:præstantes in equitatu milites ad quinquaginta:quo liani prope
rum nicolaus guerrerius:antonius triultius:& gherardinus tertius:notiores fuere: madernum
ac quadrigẽti ex omni multitudine capti:& noctu madernũ.Inde brixiã sunt perdu-
cti.Mantuanus uero piccininusq; cum omnibus copiis accitaq; undiq; paganorum
multitudine:ueronam obsidebant:urbem mœnibus:natura loci.ciuium fide:& tol- Verona
lentinatum præsidio munitissimam:sed i qua cœptum erat annonæ carentia labora-

ri.Monerar interim ex piceno ſſortia: qui ariminnm delatus: cum cæteræ ſequeren-
Gnidantonius manfredus.
tur copiæ.guidantonium manfredum monuitnt ſe apud fauentiam expectans: co-
pias pararet.At ille qni ad philippi partes prius ocenlte defeciſſet: multa de romano
pontifice eſt queſtus: tanq̃ ingenti ab eo afficeretur iniuria: qui petitam multotiens
imolam concedere denegaſſet: & ea eccleſiæ romanæ ciuitate a piccinino donatus:
ſeſe ſociis belli populis a qnibus marchio ferrarienſis pecunias illi daras percepiſſet:
ſſortiæq; apertum declarauit hoſtẽ. Fuit ea res perniciem uenetis allatura: ſi ſſortia
pendentes prius in rebellionem romandiolæ ciuitates: bononiam foroliuium & imo
lam a piccinino ĩtentaſſet auertere: q̃ parua quæuis mora a ſſortia illic facta: quam
tamen guidantonii arma in id machinamenti eo donatiõis imolæ & pecuniarnm im
pendio comparata: feciſſet longiuſculam: piccinino per manus ueronam tradidiſſet.
Fortiá non minus prudẽs q̃ fortis.
Sed ſſortia quem cum ſæpe alias tum maxime eo in negocio non minus prudentia q̃
armis pollere compertum eſt: tandiu ad pontẽ ronchi ſubſedit: quoad omnes ex ſuis
in ea cogerentur caſtra: & tamen interea guidantoninm manſredum: franciſcumque
piccininum: qui cum equitibus mille quingentis ſorumliuii præſidio tenebant: ſeſei-
tra portas multa cum ſuſpinone fecit continere: Nam conſtabat ſi diutius ſſortia ac-
ceſſum differre uoluiſſet: & urbem & ipſos ductores cum omnibus copiis: i ſuam po
Aduentus Sſortiæ
teſtatem ciuium opera peruentutos. Q uinto tamẽ q̃ applicuerat die mouens: ſextis
caſtris per bononienſes bondomium ſe contulit: ubi cum impedimenta ſecundo pa-
do uenetorum nauibus in id paratis clugiam miſiſſet: per ſerrariam: marchione pa-
tentes exhibente portas: ghorium ſe contulit rus tria paſſuum millia propinquum:
Fidria
uetuſtiſſimæ adriæ: ab qua i paludibus ſubmerſa fuit mari nũc ueneto priſcum no-
men.Eo autem duce in patauinos cum tanto equitatu exponendo: ueneti maximam
quæ ſibi adeſt maritimis in negociis perficiendi quicquid intentare animum indu-
cant ſacultatem oſtentauere.Tranſmittendis nanq; quatuor ex iis partim padi: par-
tim athesis & paludũ oſtiis: partim littoris a maritimo eſtu perfracti uadis: quæ pri-
ſci ſcriptores appellant ſeptem maria: pontes inſtituti. & naues hac ratione fuerunt
Ghoriũ
adhibitæ: primus pons ad ghoriũ padi partem quæ apud ſerrariam a ueteri amnis
defluxu eſt ſciſſa: duobus et triginta impoſitus eſt planioris aluei longioribus ſcaffis:
quarum pedes quinq; iter ſe diſtantium ſingulæ triremium ancoris ſundabantur: &
ſtrata aſſeribus i utrãq; ripã põtis lõgitudo tenui ſabulo aſperſa ſuit: muniebãtq; ſo-
larii latera: pertice in rarentem ſæpem ideo undiq; affixæ: ne iumẽta motu põtis: uel
leui quem amnis decurſus aut ponderis: agitatio faceret deterrita laberentur. Et ne
ĩſidiatus quiſpiam aut imparatos opprimere: aut eum diſiicere põrem ualeret: duo-
Fornaces
decim erant in pado lintres: i prælium expeditæ. Ad ſornaces uero padi partem: quã
Ficarolum
apud Ficarolum primam oſtendimus ſciſſam eſſe ſecundum maiorem inſtitutum
pontem: qnatuor ſupra quadraginta lintribus fundauerunt: ſimili ratione: ſed maius
eo tutando præſidium ea de cauſa eſt adhibitum: q̃ accolarum adminiculo inſi-
diatus hoſtis.uel ſecundo pado uel delabi paludibus potuiſſet: hinc cathenæ utrãq;
ripam amplexatæ: duodecim adhæſere galeoni: milite armato pleni: & centum bali-
Foſſiones
ſtarii potitem aſſidui tennere.Eo ſſortia cum traieciſſet potite: medio quod ad ſoſſio-
nes interiacet: herbido in ſolo legiões ſub diuo pernoctare curauit: uiditq; tũc ut opi-

namur primo ea littoris tenuitas ſtagnis circūdata:armatas equitū legiones: Tertius ad foſſiones atheſis oſtia uiginti quatuor ſubſtitit ſcaffis & decē armatis lintribus cuſtoditus. Quo cū de tertia uigilia traiecisſet ſfortia:emenſus ſecundum adriatici undas iter quartū trāſmiſit maximū pōtē apud brondulū:cuius oſtii amplitudo:quatuor ſupra nonaginta magnis clugienſiū nauiculis ſuperiori ratione adhibitis cōpreſa fuit. Et eo ſuperato:ad arcē portus clugiæ eſt peruentū:ubi trecentas parauerāt ueneti maiuſculas lintres:aluo ea ratione aſſeribus ſtrato & cellulis diſpartito:ut ſtabula æquis:militibuſq; caſæ i diuturna paratæ tēpora uiderentur primuſq; omniū ſfortia conſcendit:duodecim ſtipatus patritiis quos ſenatus miſerat:cū muneribus illum quouſq; ſtagnis excederet deducturos. Eo i foſſæ clodiæ & ſtagnoꝝ cāpo:qui ad meduaci amnis hoſtia:octo paſſuum millia itercedit:trecēta afflatu eodem conuolantia uidere uela:iocundū erat militi iſueto. Venetos aūt qui & publice miſſi & populariter obuiā effuſi nauigia ut eſt creditum mille aduenerāt:maior cœpit lætitia:quippe quibus opulētum amplumq; terreſtre iperium:tunc primum ſpes eſſe cœperat retinendi. Expoſitis i patauinos:ad conchas locum uocāt:copiis i quis ſex millia ducenti & quatuor ſupra quadraginta equites:pedites mille & ſexcenti fuerunt:ſfortia nihil habuit duxitue antiquius:q̄ copias cogere:uenetis ſub gatta & aliis ductoribus militantes:uti i hoſtē uictoria elatum:copiiſq; firmiſſimum:paratior ire poſſet:Cum brixianis uero iterea peius pene q̄ obſidionis tēporibus agebatur:peſtilētia ingenti urbē agrumq; propinquum depaſcēte:ut ea in ciuiū paucitate:ſeptuaginta per dies ſingulos morerentur:& fames inerat ualida:Cum tamen prohibendo cōmeatu præſidioq; quibus immittendis ueneti iutenti erant:italianus foroiulianus a piccinino relictus: duorum millium copias diuerſis diſpoſuiſſet i locis:unde obſeſſi ternis quaterniſue inſultibus:quotidie terrebātur:ut nullam niſi quaſſandorum bombardis mœnium: & gerendæ comminus in pomeria rei:uacationem obſidionis haberent. Maximo autem eius populi commodo accidit:per eos dies in quibus claſſis illa altiſſimis tracta montibus benaco impoſita fuerat:petrum aduocatum:quo curante & brixia:ut oſtendimus:uenetorum imperio eſt addita:& magna ex parte cum barbaro defenſata:ex uenetiis:ubi fuerat orator:in patriam reuerti:& ſabienſes tropiēſeſq;:apud quos magnæ eſſet auctoritatis:iam enim cæſar ꝓfectu deſperās abierat:ad rei.p.iperiū reducere:Nā eaꝝ opportunitate ualliū:& fame ciuitas eſt leuata & igēti illa epidimiæ colluuione. Quibus i difficultatibus:quæ primæ ſunt & aſperrimæ mortalibus: quæ barbari prudentia & ingenii dexteritas fuerit:operæprecium eſt audire:ut itelligant hoc exēplo populi:quātæ ſit fœlicitatis ſapiētes uiros & bonis præditos artibus publicis præfectos eſſe muneribus:formaq; hinc & effigies quædā prudētis ſimul & moderati iperii cæteris ꝓponatur. Primū q; clauſis ꝑpetuo iuſtitio uectigalibus & ciuibuſ i ſolā belli curā pridē itētis:nullæ ieſſent ærario pecuniæ:nec a uenetiis iportari poſſent:ad alēdū ueſtiēdūq; militē:i urbe & i uallibus tā neceſſariā præſtātē operā: ad emēda quoq; frumēta:quæ ab hoſtibus occulte pro ingenti pecunia offerebātur ad aggeres erigēdos:ad plæbē ſuſtētādā:ad cuſtodiā arcui nō deſerēdā:a ciuibus aliquādiu accepit mutuum:quod uenetiis eſt poſtea diſſolutum:brixianis ſua uenetiis q̄ iu patria ducentibus tutiora:& cum deeſſet ea auri abradendi facultas ſale in capi-

Gatta

Peſtilētia & fames brixiam oppugnant.

F. barbarus Petrus aduocatus.

De pecuniiſ mutuatis.

ta distributo potestatem fecit ciuibus:illud quãti possent accolis uenundandi.Eaq;
pecunia etiam deficiente:sepultos esse cum mortuis thesauros:subtilissima indagine
De thesauris sepultis. cõpertũ habens:ciuibus extremã calamitatẽ cõtinuo istare timentibus:ita egit cum
hæredibus ac legatariis:ut ex eo quod apud mortuos ob istãtis periculi metum erat
depositum naufragam & semimortuam rem.p.i portum salutemq; reduxerit.q aũt
equos fame ob pabuli carentiam perire miles ægre ferret:ei persuasit:obtandam esse
De pabulis equorum equorum mortem:quæ uitam ei faceret gloriosam:& tamen paleis ciuium lectister-
niis passim subtractis equos aliquandiu paruo cum ciuium incommodo sustenta-
uit. Immiserant aliquando in urbem philippenses & ante & post oppugnatio-
nes:& dum i muris acrius certaretur:litteras:quibus proposita iis qui aut arma depo
nerent:aut patriam dederent:cum salute propria:tum etiam publica libertate:animi
plæbis sollicitarentur:quæ res cum multos teneret i ciuitate animis cogitatõibusq; sus
Callide. pensos:barbarus semper pari calliditate periculis prouidit:epistolis sagittæ alligatis
quæ tanq̃ e castris noctu iactæ quandoque propugnaculis hæsissent:quandoque in-
ter opera cecidissent: quarum epistolarum ab insciis inopinantibusque reperta-
rum:non solum desperatis in rebus spem eliciebat:sed quæcunque iudicauit facien-
da facilius ut fierent impetrauit:ciuibus dicto æquiore animo parentibus: quasi ab
amicis extra mœnia monerentur:sed cum i earum unis diceretur urbem flammis ci-
uitatem direptione uastandam:nec sexui aut ætati hostem parciturum: aut mœni-
bus arcibusque temperaturum:quo minus demolitis omnibus brixia i agrũ semina-
rium araretur:ita late manauit is rumor:ut foroiuliani secretarius:a quo pecunia cor
rupto:illa barbaro renunciari falso est creditum:piccinino in suspitionem maximam
De peste sit adductus.Pestilentiæ autem omnino sedandæ:cum non esset hominis facultas.
quod potuit barbarus:post medicos & ciues qui sponte in uallem trompiam exiue-
rant:pueros & plæbem armis inutilem:eo migrare curauit.Et in eo mortis terrore:
nam quotidie .lxx. ut ostendimus morbo cadebant:nec erat qui uel infirmos cu-
raret:nel mortuos sepeliret:barbarus omnes per urbem adhortabatur:neminem do
De caritate annonæ mo uel cœnans nel somnum capiens excludebat.Caritatẽm quoq; annonæ cum fru-
mẽtis ab extra conuectis ideo leuãdi sublata esset potestas:q extra mœnia ubi omnia
erant hostilia:ne importarentur hostis præmio ingenti accusatoribus proposito ca-
uerat:frugalitate suppleuit:castaneis rapisq; undiq; ex montibus conquisitis:& cum
re nequiret corpora plæbis:animos spe alebat:institoribus calonibusq; q aduentabãt
iussis:sarcinas stramentis suffarcinatas:in frumenti miliiue speciem ostentare.Ad le-
uiendam que suo exemplo aliorum miseriam:cum patentibus intercœnandum foti-
bus ad se ueniret miles:aut ciuis semper ordeaceum aut siligineum uel surfureum pa
Gloriose. nem quo uteretur solo mensa conspexit.Tandem cum eius diligentia:fortitudine:in-
dustria:cura uigilantia & animi magnitudine:tantum fructum rebus attulerit:pater
patriæ a brixianis:ac liberator urbis:& defensor libertatis:pro suis amplissimis meri-
tis habebatur.Sed ad rem:Barbarus cum petrum aduocatum in patriam reuersum
suo aduentu non modo tropienses sabiensesq;:sed brixianos in meliorem spem ere-
xisse cerneret:occasione usus curauit:ut coacti undiq; brixiani castella quæ piccini-

num ad crucis & ad mompianum erexisse ostendimus: maximo expugnata conatu
funditus demolirentur. Paulo autem post: quo tempore ueronam circunsedere cœ-
perant philippenses: cũ italianus ad castanedulum statiua cœpisset: militem ꝑ arden-
tissimũ æstatis sidus lõge a pestilẽtia habiturus: icessit brixianos animis erectos libi
do salodii terra obsidẽdi: quod benaco pariter a classe obsessum: haudquaq̃ recipe du
bitarẽt. Accesserũtq; gauardũ tadeus estensis cũ trecentis eqtibus: q ex tota cohorte re
liq essent: & petrus aduocatus cũ trecentis sabiensibus trõpiensibusque: ac diotesalui
cũ mercenariis peditibus ad sexcentos. Id exploratũ habens italianus: fœlicianũ cõces
siti quem cũ audaces brixiani ipetũ fecissent: signa ille otius cõtulit. Cõsertoq; sub fœ — Tadeus estẽ
licianis mœnibus prælio: cũ pugna paribus gesta animis a solis ortu i meridiem esset — sis ad factũ
tracta: ueneti recesserũt: quos obstinate isecutus est foroiulianus: quousq; estensis qui — fœlicem pu
se brixiã recipe anhelasset: i fœdã piculosamq; fugã i pedemõtibus est cõuersus. Ami- — gnat infœli
sit tamen paucos: & gauardũ reuersus: cũ copiis obuiasset: quas barbarus bergomo — citer
accersitas: illi i subsidiũ mittebat: animis reassũptis: castellũ: quod ad eusimianũ erexe
rat piccininus oppugnatione recæpit: brixiamq; reuersus: copias i statiua dimisit. At
sfortia: traductis ut ostendimus fossa clodia meduacoq; amniũ copiis: q̃ primũ i padu — F. sfortia
ano cõstiut agro: gattã cõuenit: statiua apud mõtagnanã ea ratiõe ducentem: ne si ho
stes id cæpissent oppidũ interruptus esset ad ferrarienses insulanosq; rodigienses: ex
patauinis accessus. Nulla nãq; fuisset reliqua uenetis uia accipiendi itinere terrestri:
copias nunciosue: aut in italiæ itima dimittendi. Premebãt iterea ueronam obsidio-
ne mantuanus marchio & piccininus: ac mœnia bombardis machinisq; quassabant
Qui de sfortiæ aduentu comptum habentes: intelligentesq; piculosum fore: eo pro
ximis i locis habente obsidionem continuare: quicquid copiarum philippo ubique
esset: quod saluis rebus educi posset: eo contraxerant. Exinde certiores effecti: sfortiã
accæpisse copias omnis: gattæ ductu uenetis militãtes: aliasq; expectare: municipia
præsidio tenere consuetas: obsidionem soluunt: machinas impedimentaq; mittunt in — Verona ob
mantuanos: & suauim delati oppidum: fossam ab eo in subiecta paludes: ad athesim — sidiõe libe-
ꝑtinentes passus quinq; millia instituerunt: quam obicibus repagulisq; & frequenti- — ratur
oribus ꝓpugnaculis muniuerunt. Id cum eẽt sfortiæ renunciatũ: & omnes fere quas
arcessissent ueneti apud eum cõuenissent copiæ: leonicum obsidere perrexit: quod op
pidum: ut ostendimus: de ueronensibus principio cæperat piccininus. Magnæ uero
utrisq; inerant exercitibus copiæ: summis partium conatibus & tanq̃ in ultimum tot
bellorum discrimẽ comparata. Nam illis quos adduxerat sfortia sex mille cccclxiiii.
equitibus. peditibus mille sexcentis: addiderãt ueneti totidem equites: pedites merce
narios quatuor millia: sagiptarios mille. Inferior numero erat piccininus: qppe q eq-
tes nouẽ mille: pedites quique milia conductitios habuit. Neque multi fecerim qua-
tacũq; sint addita collectitii tironis auxilia quæ philippus uenetiq; pari pene numero
ductoribus sũmiserũt. Obsedit itaq; primo oppugnauitq; leonicum sfortia: præsente
piccinino: q seruãdis fossæ munitionibus: stadiis uigiti ab leonico distãtis itentus: ca
stra hostiũ ꝓspectabat. Oppidani autẽ: qbus reliq̃ssent philippenses præsidio pedi-
tes ad trecentos: rebellionis conscientia animose resistentes frustrati sunt plurimis &

quidem pertinacibus præliis sfortianos:quibus supra uires aliquando enisis:cũ multi
Petrus bru- caderẽt uulnerarẽturq̧ plurimi:petrus:brunorius pedestris sfortianorum militiæ du
norius uul- ctor:plumbea missili glãde humerũ traiectus:& troilus sfortiæ i primis carus:tragu-
neratur la suffossus:occubuisse sũt crediti:qua doloris acerbitate commotior sfortia:totis icu-
Leonicum buit legionum uiribus:recipiẽdo uiribus oppido:quod direptũ solo æquare statuerat
recipitur Leonicẽsibus uero furẽti exercitus apparatu de mœnibus ĩspecto deditionem ultro
offerẽtibus:iram compescuit sfortia:futurum ratus ut illoꝝ calamitatis si ĩfligeretur
exẽplo:deterriti uicẽtinorum ueronẽsiũ brixianorum & bergomẽsium populi oppi-
dorum:quæ pari facilitate cõstaret rebellasse:obstinatius repugnarent. Quãobrem
leonicẽsibus ĩ fidem accæptis:ꝓgressus multa de uicẽtinis:quæ i hostis potestate erãt
sola impunitatis largitiõe expugnata recæpit. Ad suauim autem cum admouisset ex
ercitum compit:philippẽses ea ratiõe copias omnis eo contraxisse:ut repulso ab eius
oppidi expugnatiõe quacunq̧ ueronam petere ĩstituisset:sese paribus opponerẽt ca
stris:paruo disiũcti aut fossæ aut mõtium ĩterallo:fossam & enim ad athesim ductam
ĩde facile erat philippẽsibus defensare:& mõtem q̧ suauim ueronamq̧ passus qndeci
Diuus Io.ad millia ꝑpetuus ĩtercedit:castellis præsidio firmatis frequẽtibus cõmunuerant. Duxit
rognam itaq̧ post mõtem sfortia:& apud diui Ioãnis: ad rognam uocãt: subsedit:prius uero q̃
hostis ĩtelligere posset retrocederet ne munitiões fossæ complanaturus:an ꝓgrederet
castella mõti imposita oppugnaturus:iussi a se q̧ ueronæ præsidio inerãt eqtes pedites
q̧ ueronẽsibus populariter eductis eruperũt:& castellorum q̧busdam ĩcẽsis:duo ui
expugnata suo præsidio firmauerũt. Quare cum diuersi i mõtem ferri ambo cœpis-
sent exercitus:hic philippẽsis ut sua cõseruãtes castella hostem ab ascẽsu mõtis facili-
Fugit picci us repellerẽt:Inde uenetus:ut capta a suis castella tenẽtes facilius tutiusq̧ i hostem su
ninus ultra ꝑne descẽderẽt:occupauit sfortia:& retrocessit ad athesim piccininus. Sfortia autem
athesim ueronam ĩgressus:cum eam ciuitatem pestilẽtia ĩfectã eẽ ĩtelligeret:traducto põtibus
athesis exercitu:ad tertiũ lapidẽ uia ostiliẽsi cõsedit. Tũ piccininus ĩtra athesim clau-
di ueritus:castellis fossæ ĩpositis ĩcẽdio corruptis:athesim & ipse transmisit:quod cum
sfortiæ eẽt renũciatũ ad suaui rediit:quo multoꝝ dieꝝ oppuguatiõe recepto:capiẽdis
aliis quæ i philippẽsiũ fide durabãt:i uicẽtinos retrocessit. Interea uero:dũ ea i ueronẽ
sibus uicẽtinisq̧ gerũtur:finẽ optatũ habuit unio græcoꝝ cuius supra ĩchoatã narrati
Io.paleolo- onẽ expleri oportere admonet & temporis ratio:& remissior ꝑ id tẽporis belloꝝ fra-
gus ĩpator gor. Ioãne paleologo ĩperatore:cũ ea græcoꝝ multitudine:quã secũ aduectã ostẽdi-
mus apud põnficem Eugeniũ ferrariæ cõstituto: habitæ sũt singulis ꝓpe diebus pu-
blicæ disputationes:hic latinis occidẽtalibusq̧ reꝝ diuinaꝝ iurisq̧ põtificii peritioribus
q̧ apud põtificẽ accersiti cõuenerãt:opiniones ritusq̧ græcoꝝ ordine expositos ĩpro-
bãtibus:illis e cõtra tueri:aut aliter sanioremq̧ i partẽ q̃ a nobis acciperẽtur ĩterpreta
ri adnisis. Et cũ multos mẽses ea durasset cõtẽtio:nec certus appareret tãtæ rei finis:fer
rariã pestis ĩuasit:quæ cũ curiales maxime popularet:põtificẽ ꝑpulit:ut cõcilio inde
Cõciliũ flo trãslato florẽtiã demigraret. Vbi sexto postq̃ applicuerat mense post multas pertina
rentiã trans cissimasq̧ partium disséctatiões:ad eã deuẽtũ ẽ cõclusionẽ:qua serio enarrata facilli
fertur mum intellectu erit:qualia fuerint:quæ tot præstantis utriusque partis uiros:perpe-
tua mensium quindecim disputatione distinuerunt. Eã uero ex decreti quod summo

partium cōsensu statutum latinis pariter & græcis scriptum litteris: p uniuersum orbē misimus: uerbis referemus. Cōuenientes nanq; latini & græci i sacrosanctam œcumenicam synodum florentinam: magno studio inuicem admisi sunt. Vt inter alia articulus ille de diuina spiritus sancti pcessione: summa cum diligentia & assidua inquisitione discuteretur. Prolatis uero testimoniis ex diuinis scripturis: plurimisq; auctoritatibus sanctorum doctorum orientalium: & occidentalium: aliquibus quidem ex patre & filio: quibusdam uero & patre p filium pcedere dicentibus spiritum sāctum: & ad eādē itelligentiā aspicientibus: oībus sub diuersis uocabulis: Græci quidem asseruerunt: q id quod dicunt spiritum sanctum ex patre procedere: non hac mente p ferunt ut excludant filium: sed quia eis uidebatur uti aiunt latinos asserere spiritum sanctum ex patre & filio: tanq̄ ex duobus principiis: & duabus spirationibus pcedere: ideo abstinuerunt a dicendo q spiritus sanctus ex patre procedebat & filio: latini uero affirmauerunt non se hac mente dicere spiritum sāctum ex patre filioq; procedere: ut excludant patrem quin sit fons ac principium totius deitatis: filii scilicet ac spiritus sancti: aut q id quod spiritus sanctus procedit ex filio filius a patre non habeat: siue q duo ponant esse principia: seu duas spirationes: sed ut unum tantum asserant principium: unicāque spirationem spiritus sancti: prout hactenus asseruerunt. Et cum ex his omnibus unus & idem eliciatur ueritatis sensus: tandem infrascriptam sanctam & deo amabilem eodem sensu eademque mente unionem: unanimiter concordarunt & cōsenserunt. In nomine igitur sāctæ trinitatis patris & filii & spiritus sancti: hoc sacro uniuersali approbante concilio diffinimus: ut hæc fidei ueritas ab omnibus christianis credatur & suscipiatur: sicque omnes profiteantur: q spiritus sanctus ex patre & filio eternaliter est: & essentiam suam suumque esse subsistens habet ex patre simul & filio: & ex utroque eternaliter tanq̄ ab uno principio & unica spiratione procedit. Declarantes q id quod sancti doctores & patres dicunt: ex patre per filium procedere spiritum sanctum: ad hanc intelligentiam tendit: ut per hoc significetur filium quoque esse secundum græcos quidem causam: secundum latinos uero principium subsistentiæ spiritus sancti sicut & patrē. Et quoniam omnia quæ patris sunt: pater ipse unigenito filio suo gignēdo dedit: præter esse patrem: hoc ipsum q spiritus sāctus procedit ex filio: ipse filius a patre eternaliter habet a quo eternaliter etiā genitus est. Diffinimus insuper explicationem uerborum illorum: filioque: ueritatis declarandæ gratia: & imminente tunc necessitate licite & ratiōabiliter simbolo fuisse appositam. Item in azimo siue fermentato pane triticeo: corpus christi ueraciter confici. Sacerdotemque in altero ipsum domini corpus conficere debere: ununquenque scilicet iuxta suæ ecclesiæ siue occidentalis: siue orientalis cōsuetudinem. Item si uere pœnitentes in dei caritate decesserint: anteq̄ dignis pœnitētiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis: eorum animas pœnis purgatorii post mortem purgari: & ut a pœnis huiusmodi releuentur: prodesse eis fidelium uiuorum suffragia: missarum scilicet sacrificia: orationes & elemosynas: & alia pietatis officia: quæ a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueuerunt: secundum ecclesiæ instituta. Illorumque animas qui post baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt: illas etiam quæ post contractam peccati maculam: uel in suis cor-

poribus uel eisdem exutæ corporibus:prout superius dictum est:sunt purgatæ:in ce-
lum mox recipi:& ituen clare ipsum deum trinum & unum sicuti est:p meritorum
tamen diuersitate aliũ alio pfectius:illoꝝ autem animas:qui i actuali mortali pecca
to:uel solo originali decedũt:mox i isernũ descendere:pœnis tamen disparibus puni
endas.Item diffinimus sãctã apostolicã sedem & romanum pontificem:i uniuersum
orbem tenere primatum:& ipsum pontificem romanum successorem esse beati pe-
tri principis apostoloꝝ:& ueꝝ uicariũ iesu christi totiusque ecclesiæ caput:& omni
um christianoꝝ patrẽ & doctorem existere:& ipsi i beato petro pascendi regendi ac
gubernãdi uniuersalem ecclesiã a domino nostro iesu christo plenã potestatem tradi
tã esse:quemadmodum & i gestis Icumenicoꝝ cõcilioꝝ & i sacris canonibus cõtinet
Renouãtes isup ordinem traditum i canonibus:cæteroꝝ uenerabilium patriarchaꝝ
Vt patriarcha cõstãtinopolitanus secundus sit post sãctissimum romanum põtificẽ
Tertius uero alexãdrinus:Quartus autem antiochenus:& qntus hierosolymitanus
Papa eugenius saluis uidelicet priuilegiis omnibus & iuribus eorum.Ingenti hæc unio pontifici eu-
genio apud omnes nomen pfessos christianum gloriæ fuit:quod nullus adeo stupeu
ri obtusoue igenio facile iueniet:quem & si religionis auctæ nulla tangatur iocundi
tate:facta i qbus censeatur partibus accessio non delectet.Eos uero q rerum eius pon
tificis conscii:& græcorum iopiam pontificatusque nostrorum temporum: tantis agi
tari fluctuationibus opum tenuitatem nouerũt:admiratio cæpit maxima:potuisse cũ
tãtæ impensarum uoragini satisfacere.Nam præter delinitos muneribus caros impe
ratori pceres:prælatosq;:quos alioquin rei familiatis inopia domi continuisset: præ
ter dictam supra triremiũ constantinopolitano præsidio:& græcis in Italiam deferen
dis adhibitarum:præter factam illis cum apud Venetias:tum Ferrariæ & florentiæ
pascendis:illis Venetias & cõstãtinopolim reducendis:impendii magnitudinem:mu
nera etiam:extortaq; precibus a recusante aera: nequaq̃ paruum impẽdii cumulum
effecerunt. Nec tamen iterea pari pene ipensa cauit põtifex:istaurãdo alendoq; ex-
Cardinalis florentinus ercitu:cuius apud uigilias appuliæ oppidum:ut docuimus relicti:partem maximam
reuocauit Cardinalis florentinus:qui gratia abusus:qua apud idulgentissimum pa-
trem:indigne cunctos excelleret: ingentem auri summam :ex urbibus oppidisq; ec-
clesiæ:uariis expilatam artibus:& extortas ab ipso etiam põtifice pecunias:i meliores
usus seruatas:parti i id effudit:parti ichoato sibi rapinis crudelitatibusq; deposito:ac-
cumulauit.Eas uero copias i iustã legionẽ auctas recupandis romãdiolæ ciuitatibus
quæ a piccinino tenebãtur:traduci a Cardinale iussit optauitq; põtifex. Cui ob eã rẽ:
socii belloꝝ populi uenetus & florentinus:uiginti aureorum millia eo dissoluerãt cõ-
silio:ut mille quigẽtis eqtibus:totidemq; peditibus q eis i puincia erant:legati copiis
adiunctis:uel maximas defensioni copias piccininus adducere cogeretur:essetque fa
cilior traducturo propediem sfortiæ philippi & mantuani uirium repulsio:uel si nul
lum aduenisset præsidiũ:recepta:quod facillimũ fuisset:romãdiola.hæc legio philip
pũ etiã i parmẽsibus agitaret.Accæpit eas pecunias cardinalis: & priusq̃ sfortia padũ
traiiceret:sese i romãdiolã ductuꝝ p singulos ostẽtãs dies:ea a florẽtinis i puicia dispo
ni parariq; curauit:quæ aut mẽorarẽt:aut ipse uideret ducere opportuna. Quã pri-
mũ aũt sfortiã trãsmisisse padũ habuit cõptũ:ex urbe uetanis mouẽs i fulginates duxit

conradumque trincium:quem uehementissimum eugenio pōtifici & ecclesiæ hostē Conradus trincius
sæpenumero fuisse docuimus:tollere statuit:quæ qdem expeditio: si suū habuisset tē
pus:nō minus laudata q̄ iusta fuisset:omnibus q sani essent iudicii affirmātibus:nul-
lam excogitari posse pœnā:quæ nō tyrāni illius punitiōe eēt iferior. Sed fraudatos eo i
pēdio populos pecunia tot i bellis exhaustos:dilatā urbiū oppidorūq; romanæ eccle
siæ receptionē:quā i manibus fore apparuit:oēs cōuitiis maledictisq; asperioribus dāna
uere. At ea in expeditione cardinalis prima ad meuaniā fecit castra:eoq; oppido bre-
ui recæpto: multa etiā euestigio cæpit de fulginatibus & spoletanis:a conrado pridē
occupata. Inde ad mœnia fulginei delatus:cū eā urbē quadri partito cinxisset exerci-
tu:tēnū amnē:q partim mœnia abluit:partim illabitur ciuitatē:ab oppidanorū com
moditatibus urbisq; munitiōibus deriuauit. Et cū ciues ad deditionē exhortatos acri-
us q̄ extimasset resistere tyrānūque tueri uidisset:agrū uastari pmisit a spoletinis:popu
lo cū feroci:tū odio i cōradū exaspato:ob immissos forojulianū & piccininū:quos ur-
bē spoletanā diripuisse & in abbans casinēsis potestatē ostēdimus redegisse. Defece-
rūt interea ad romanā ecclesiā mōtana:quæ in cōradi potestate fuerāt castella:& rea-
tinis narniēsibusque pedelucū:quod oppidū lacu uelio pene cinctū tenebat cōradus: Pedelucum
populariter obsidētibus:id etiā in cardinalis potestatē uenit. Factaque ē pariter nuce Nuceria
ria alfatenia. in q̄ natorū cōradi unus fuit interceptus. Nulli tūc aderāt cōrado milites
mercēnarii:qppe cui satis supraq; pridē eēt uisum:nata leoni sfortiæ i matrimonium
despōsata:sfortianorū umbra tutū degere. Sed licet soni bellorū populi sfortiæ pmi-
sissent pficiscenti:quæcunq; sui iuris post terga reliqueret:salua facere: cum tamen
maximis precibus cardinalem ab incœpto retrahere conati nequissent: q̄ is fulgina
tem ecclesiæ subditum:nulli adhærere:pōtifice interquisito potuisse diceret: destite-
rūt. Quare cū uineas ecclesiastici adegissent:castellisq; plærisque i circuitu excitatis
mœnia bombardis machinisque quassarēt:fulginatū primores spe omni præsidiorū:
quæ cōradus & a sfortia & a florētinis dietim affutura dixisset:destituti:ad cardinalē
de prima uigilia miserūt:q ciuitatis deditionē:ea cōditiōe pollicerētur ut tumultu in-
tra mœnia exaudito nō prius quenq̄ e castris mouere pmitteret:q̄ ipsi cōrado interce
pto:portas urbis i suā redigerēt potestatē. Cōrado iteri cū uigiles p mœnia & portas
distribuisset:sese itra palatiū ad qetē recipiēte:cōiurati amicos cliētesq; uocāt:& uiarū
exitu ubiq; præsidiis munito portā:quæ ad maiora cardinalis castra duceret obsessā
expugnāt:q̄ accepto a cardinali peditatu munita:cōradū i palatio stupētē:nullatenus
que resistērē capiūt:eoq; cū natis duobus i castra pducto:fulgineū sūmo cōsensu ciuiū Fulgineum
ē receptū. Cardinalis uero rebus fulginei cōpositis:tyrānoq; cū filiis i surianæ arcis cu- recipitur
stodiā tradito:i mōtonenses:quorū oppidū frāciscus piccininus præsidio teneret:du-
xit exercitum. Suam hoc i loco narrationem exposcere uidetur regni apuliæ bellum:
quod cum a duobus geraẽ regibus:& quidem uirtute præstantissimis:si diutius omi- De regno
sero:existimabor inuidiam suppressisse: qui cætera in italis gesta: nimia fortassis di- Apuliæ
ligentia sim complexus. Sed sola absterret indignitas:quippe quem pudeat laceratæ
ac direptæ latrūculorū excursionibus magnæ illius partis italiæ:calamitatem referre:
auspiciis ductu operaque factam esse regum:qui cum minimas ex ppriis adduxerit
uires:partiū ipsi suarū tyrannulos magis sequūtur q̄ eos possint ducere aut impio cō- Grauiter

tinere. Post aduẽtum namq; renati regis exarserũt q̃dem maiori odio partes: sed nihil
est utrobiq; gestum memoratu dignũ. Caudola nãq; ĩ aprutiis & quãdoq; in pelignis
marsisq; albetẽsibus: quãdoq; ĩ campanis quos terram laboris dicũt: superior: alfonsi ar
ragonum regis studiosos ẽ insecutus: rex alfonsus dum pdita recupat: & suos attriuit
magis & arma secutos inimica cladibus afflixit. Similes item calamitates edidere in
apulis calabrisq; priceps tarentinus: & circum neapolim salernumq; capuam & gaie
Genuenses tam rex renatus: Quem tamen nisi maritima expeditione iuuissent genuenses: com
meatumq; neapolim importassent: turpi fuga ꝓlabi aut in hostis potestatem uenire
fames coegisset. Eo autem fretus præsidio: & neapolim sustentauit: & cum plæraque
Castellum nouum retineat oppida: tũ etiã castello ẽ potitus: quod nouũ uocant: arce neapolitanis diu in-
festissima: unde tot p ãnos & irrupere sæpenumero neapolim cathelani: & urbem ma
chinis bombardisq; plurimum uastauere. At i lombadiæ philippi sociorum populo
rum secuta est hic in spe maxima despatio: inde afflictis in rebus cum subleuatio: tũ
etiam maior spe atque omnium opinione uictoria. Erectus etenim Veronæ rebus
Sfortia: cum de afferenda brixianis ope in primis uteret cura: pontonum qui uicus
athesi adiacet duxit: & piccininus ut illi traducturo in montibus resisteret mincium
traiecit. Erant uero in benaco classes propemodum pares: q; foroiulianus quo tempo-
re ueneti suam p mõtes: ut ostẽdimus: traxerant: lintres galeonosq; apud desentianum
fabricauerat philippicæ suppleméto. Id cõtra ac cẽt prius renunciatum sfortia cum
Genium uidisset: genium retrocessit: quem uicũ athesi ꝓpiquum: ualitudinibus morbisq;: q
exercitum p augusti mẽsis itemperiem iuaserãt: curãdis existimauerit opportunum
Piccininus etiam ĩ cuius exercitu nõ solum ægrotarẽt multi: sed pestilẽtia etiam iterie
Vigasium rit: trans micium rediit: & apud uigasium castra duplici fossa: obiectisq; ꝓ uallo obi
Brixia cibus: communiuit. Et apud brixiam res tũc temporis peiore q̃ unq̃ antea ĩ loco erãt:
fame dietim adeo ĩualescẽte: ut cum plæbi rapæ leguminaq; ĩti panis usum deessent:
post abrasas euulsasq;: cum radicibus herbas: imũdis sordidisq; manum apponere nõ
horreret: & pestis cõtinuabat maior q̃ cui numerus populi diu posse sufficere uidere
tur. Nã præter octigẽtos pugnatores uiros: q ut ostẽdimus: ĩ prælus ceciderãt: quinq;
millia pestẽ illã ex ea ciuium mercenariorumq; paucitate: tũc absumpsisse magistra-
tus cẽsu habito ĩuenerũt. Vtroq; itaq; exercitu dũ curãdæ ualitudini solummodo iten
deret: nulla cõmittẽte prælia: classis etiã utraq; q̃escebat. Soliq; foroiulianus & seueri-
nas lodouicus: quos piccininus exagitãdis brixianis reliquerat aliquod ĩ tanto bello
præstabãt munus. Quæ res sfortiæ suasit: ut efflagitãtibus brixiæ magistratibus: ca
ualcaboũ guerreriũ martianẽse: & Ioãnẽ cõtẽ romanũ p tiẽnii & arci mõtes: unde gat-
tã aduenisse diximus: cũ mille eqtibus: peditibus trecẽtis imitteret. Qui p sabiẽses ad
pedemõtanã regionẽ delati: equos ĩ mõtium trãsitu fessos: multisq; affectos incommo
Barbarus dis: priusq̃ urbem ĩgrederẽtur ibi cõstituerant restaurate. Eo autem ĩ tempore barba-
rus classẽ hostiũ ad ripã ad salodiũ: ad pisceriã pene exarmatam: teneri sciẽs: illam: q
facile apparebat ferro igniq; corrũpe: ea ratiõe statuit ĩĩẽtare: q omnẽ alendæ brixiæ
Tadeus estẽsis. Andreas leonus spem ĩ commeatu qui benaco pferretur intelligeret constitutam. Madernum etiam:
cuius oppidi opportunitas traductioni esset maxime conductura: eius classis præ-
sidio censuit defensandam. Quare tadeo estense & Andrea Valerio: Andreaque

leonē patriciis illuc missis. Eos quātū paterect zenus: classis pfectus: ea obire munera impatiit. Occuparunt uero mantuanus marchio & piccininus barbari consilium: q futurum rati nr supiores i lacu ueneti: omnibus quæ i circuitu sūt castellis potiri commeatus brixiam ad libitum importarent: ex castris uigasianis clam omni exercitu: cū ducentis eqtibus sunt pfecti: & p pischeriam delati ad oppidū fœlicianū: sese loisio se uerinati & italiano foroiuliano cōiūxerūt. iisq; cū copiis subseq iussis: uenetas cohortes i pedemōtibus habentes iprouiso adorti: eas ipedimentis spoliatas: aliquot eqtibus amissis: rapidū itra urbem fugere compulerūt: postridie philippenses fœlicianū reuersi: uenetam classem hoc consilio aggredi constituerūt. Naoque tripartitis nocte intempesta copiis: Seuerinas classem illico conscendit. foroiulianus cum peditatu montes maderno supeminentes occupauit. & piccininus gonzagaque media quæ benacum & eos itenacet montes uia: eqtatum duxerunt. Inuasitque quarta ortu solis hora: uenetam philippica classis. & tadeo estense turmas i classem ex continenti otius conuocante: subitus hic de montibus a foroiuliani peditatu: ide ab eqtatu secūdum littus benaci ipetus est factus. Quare tadeus talibus circunuentus: & temporis & diuersorum iter se præliorum angustiis: classem cui inerat tutari contendit: tantus uero uenetos subita ui ipetitos iuasit pauor: ut nullo alio q̄ apud tadeum loco fuerit repugnatum: unaque: qua simul omnes icubuere pcella: & terrestres copias & inimicam classem philippēses cæpere. Nam cum uenetæ classi triremes duæ: brigātini quatuor: galeoni sex: & ganzariæ inessent septem: duæ tā tummodo harum: occupata dum pugnaretur fuga: turbulas concessere. capti sunt cum tadeo & zeno classis præfecto Andreas ualerius & alter andreas leo patritii: quos barbarus classi: ut ostēdimus dederat prouisores: & arcem maderni postera die q̄ est pugnatum: piccininus recepit. Qua uictoria sic elatus est piccininus: ut non de classe aut illo exercitu sed uideretur de brixia aut uniuersa belli uictoria triumphare: & sfortia eo maiore animi ægritudine est affectus: q; cum sæpenumero senatum imminentis piculi admonuisset: sero tandem ipetrare potuerat: ut classi decerneret supplemētū. Et tūc primū multa p nūcios & orantes questus istare cœpit: ut accuratius facerēt quæ bello duceret opportuna. Ipse uero quod fuit i se cohortes ex omni exercitu curauit partito æqualiter labore: turbulas penetramq; diligētius præsidio seruare: ne si piccininus ea cæpisset loca: & illam triremem: quā nondum aqs expositam eē ostendimus: corrupisset: sublata eēt spes omnis uenetorum classem ultra istaurādi: ant p tridentinos montes: quæ sola relicta erat uia opem brixiæ afferendi. Supauit uero i uenetorum senatu pollicitationum: quas sfortiæ fecissent egentium pudor acceptæ cladis dolorem: & cū nouis cōstituisset decretis oia ex illius sētētia faciūdū eē: stipēdiorū æra i primis etiā i aliquot futuri tpis mēses illi dedit: exinde exercitu tironibus aucto: cōmeatuq; repleto: etiam brixiam iportādo alia aggressus est magna duo qbus pfectis creditum sit: Sfortiā nulla ciuitatum quæ post terga reliquerent cura anxium: posse brixiā se conferre: Nā cum appareret si de repente brixiam traduxisset: futurum: ut piccininus includendo illum commeatu: q ingentem in copiam p exercitu brixianisque a uenetis per paduanos uicentinosque ueronā necessario foret pducēdus: itinera iterrūperet: fossā isani opis decreuerūt: q athesis tertio supra liniacū miliario: i ppiquā ad q̄rtū lapidē aliā uetustiorē fossā: & ide in

An. leonus

Classis ueneta ad madernum capit

F. sfortia

uiculi paludes:deriuaret̃:paduanoſqꝫ uicentinos & ueronẽſes redderent ſaluos:ab in
curſionibus quas hoſtes ꝑ baldum beniacũqꝫ ducerẽt faciẽdas:& commeatuum naui
bus ueronã ĩportãdoꝝ cõmoditas haberetur:Claſſem quoqꝫ ĩ benaco quãta maxima
potuerunt cura ĩpẽſaqꝫ ĩſtaurari eſt decretũ:triremes ſcilicet octo:totidem galeonos:
ſubductioreſqꝫ quatuor naues:berigarios uocãt:ĩ onerariaꝝ ſpeciẽ planis alueis:quæ
remigio ducerent̃.Eam uero fabricãdaꝝ claſſis nauiũ curam:aſcriptis ꝑpetuæ eiuſ
modi rerum opæ arſenati opificibus ea ratiõe demandarũt:ut unaqueqꝫ earꝝ parata:
ſed nõdũ clauis ſeruliſqꝫ cõpacta:ab mergaria Veronam:& ĩde turbulas:ſexcẽtis char
ris ex taruiſinoꝝ patauinorumqꝫ:agro adhibitis:portaret̃.Inchoatun t ſexto poſtq̃ id
emanauit ſenatuſcõſultũ die:acciri foſſores ad quatuor millia foſſæ opus:& carris:ac
cepta ex ſtagnoꝝ marginibus nauiũ materia ferri cœpta.Creati itẽ ſũt claſſis præfe
Stephanus contarenus ctus ſtephanus cõtarenus:& ſingulaꝝ nauiũ gubernatores ex patritiis lectiſſimi qꝫ:
quod aũt nauiũ malos groſſioriſque materiei multa ex uenetiis benacũ uſqꝫ ꝑferri in
primis uideretur ĩcommodum:acceſſit ad exercitum contarenus:ſiluas tridentinoꝝ
mõtium inſpecturus:acciditqꝫ opportune:ut non ſolum arbores malis:ſed totis fabri
candis nauibus:adhibiti ꝑitiores fabri lignariiꝫ illis in nemoribus reperirent.Quare
primis ex arſenatu eo trãſmiſſis:conuocatis etiam ex ꝓpinquis ciuitatibus quibuſcũ
qꝫ idoneis:ſexcentos cõſtat fabros lignarios præter miniſtram multitudinem ei opi in
cubuiſſe.Pari autem diligentia piccininus ſfortiæ cõſiliis obſiſtere cõtendebat.Qui
cum ꝓhibendæ claſſis ĩſtaurationi ĩ primis animum ĩtendiſſet.de prima uigilia ex ri
pa oppido ꝓfectus:uia ſecundum benaci littus apnori:qua hoſtes illum minime ad
uenturꝫ fuſpicarent̃:triremem apud turbulas reſarcitam ĩ nauigationemque expedi
tam:igni & ferro corrumpe intentauit.Sed troilus cui ꝑtidie ea obtigerat ſtatio:cum
forte in equo expeditus:impetum ex improuiſo fieri aduertiſſet:piccinini auſum pa
ri repreſſit audacia:cõſertoqꝫ acri ꝓ tempore & militum paucitate prælio:piccininus
pugnans equo deiicitur:a ſuiſque tractus eſt potiuſq̃ equo aut humeris in tuta ꝑdu
Petrus nauarinus ctus:& ſi nauarinus cui in montibus mandernum ripamqꝫ oppidum ſupeminẽtibus
ſtatio fuerat demandata:quo tẽpore a troilo accitus fuit deſcẽdere potuiſſet:piccini
nus cũ trecẽtis quos eo amiſit ĩ prælio:hoſtis manus euadere nequiſſet.Quod cum
eẽt Sfortiæ renũciantũ:gattã eo accedere placuit curaruꝫ:ne quod piccininus parua
manu ĩfœliciter attẽtarat:conatu poſtea paratiore ꝑficeret:ꝑduxit itaqꝫ gatta a bena
co ĩ ſupeminẽtes ripæ oppido mõtes macerieẽ paſſus circiter ducẽtos lõgã:ſaxo mmul
tuarie a militibus cõportato:pari latitudinis altitudiniſqꝫ pedũ duodenoꝝ mẽſura:ĩ
muri ſpeciẽ coaceruatã:& caſtello ĩ mõtiſuertice excitato:ꝓpugnacula ab eo ĩ mace
riẽ ĩſtituit frequẽtiſſima.quibus ex munitiõibus & paratæ triremes:& fabricandæ na
ues claſſis:ſaluæ ab hoſtium impetu:paruo cum præſidio redderentur.Dumque ea
fabricatur claſſis:& foſſa ad atheſim ducenda:mutato conſilio ĩtermittitur:ſfortia im
mittendis ꝑ eos montes qui archum & thienniũ oppida ſupereminent:in leudranam
uallem:& inde brixiam commeatibus anhelabat.Difficili uero ꝑ ſeipſum itineri & lo
ci natura impeditiſſimo:maior interiecta erat difficultas:dictorum ꝑarchi & thiennii
caſtellorum:ſecundum quæ tyrannis tridentino epiſcopo uenetis inimiciſſimo ſubie
cta:eundum erat.Coegit tamen apud turbulas penettamque frumenti uim maximã

confisus tyrannos prece precioue delinire aut difficultatem itineris superare. Id cum
intellexissent marchio & piccininus: ripā tridentinoꝝ oppidom: turbulis ꝓpiquum
se cōtulerunt: & copiis rapti accitis saltus occupare: uiribusq; hostem repellere: cōten
derunt. Claudunt nāq; uallem leudranā: ꝑpetuo ambitu mōtes altissimi lacusq; illam Vallis leudrana
ab sūma i imā pene lōgitudinē itersecās: ad ipsā quæ ad brixianos spectat sūmitatē: sol
lidum liquit solum: ifima uero eius pars unde exoneratˀ i riuulum desinit: q duodeci
mo stadio in benacum decidens: canam excelsis de rupibus procul ostendit spumam
q; itaq; contiguam icolentes tridentinis montibus dimidiatam uallis partem philip
po: cæteros uenetis studiosos esse nō ignoraret sfortia: curauerat: guerreriū martianū:
Ioānem cōtem romanum: & diotesalui & grassum uenetum eo ducere: & agrestibus
brixiāis duce georgio lutroniēsi: cuius genitor paris ꝑ id temporis diem obierat ex ꝓ
pinquo accitis: leudrenianos qui ad brixianos pertinent fouere: simulq; alterius par-
tis accolas hostibus cupientes: in fide sue præsidio continere. Non tamen destitit pic-
cininus: quin eius uallis opportunitate occupata: sfortiæ conatus etiam si archi & tien
ni saltus cæpisset: irritos reddere intentari: saltu nanq; eo: qui tiennium oppidum leu-
drenianosq; iteriacet difficillimus supato: equites centum: pedites adducens quadri
gentos: lodouicum seuerinatem cum totidem peditibus equitibus uix ducētis: se sub Lodouicus seuerinas
sequi iussit. Quibus ad sui studiosos: clam ductoribus uenetorum per noctem item-
pestam delatis: quod erat noctis reliquum quieti est datum. Quāprimum uero ex-
orta luce in hostem duci est cœptum: & transgressi ad lacus caput cupientes philip-
po leudreniani: uicinorum domos ut est eius gentis mos: diripere occæperunt: Illico
martiani romaniq; in aciem descenderunt: consertoq; prælio: cum dies defecisset pu-
gnantes: ad eam uentum e certaminis obstinationem: ut quia nullū defectura bre-
ui luna præberet tunc lumen: ad icendiorum quæ studiosi partium i alienas commit-
tebāt domos splēdorem: ꝑ multā noctem fuerit pugnatum. Inferior tamē piccininus Clades piccinini ac se
cum prælio sensim excedere cœpisset: hoste furibūdum irruente: fractus fugatusque uerinatis
omnē pene eqtatum: ex peditatu uero lectissimum quēq; amisit: dumq; fugiēs ad ex-
celsum quod benaco supeminet saxcū supciliū: cui ponal i est nomē: ꝑuenisset equum
dimisit: & a theothonico familiare: quē i similes necessitates lateri semꝑ adherētē: ha-
bere cōsueuit ad benacū usq; fuit humeris cōportatus: prima exide ciba: quā i lacu ꝑ-
spexit accita: ripā oppidū aduauigauit. Seuerinas autē cū eqtibus. xx. altissimis supa
tis mōtibus: madernū petiit: & martianus barbari iussu cōtesq;. selectos ex oi captiuoꝝ
turba milites octuagita: i brixianoꝝ carceres ꝑduxerūt. Sollicitauit ea pugna ductoꝝ
aios: & hic marchio piccininusq; ueriti: hostē uictoria elatū: audētius ut trāsmittere t
tētaturꝝ: maiores apud archū ac tiēnium habere copias curauerunt: ide sfortia uel ꝑ
medios trāsiturus hostes: ad cōtiguum tiēnio collē duxit: Quod eni ædito i colles si-
tum ē tiēniū: gemini ac undiq; dextera leuaq; cōtigui icubāt erectissimi mōtes. Qua
re cum Karolus gōzagæ filius: eqtatum apud oppidum haberet: mōti uero q ad dex-
terā ē castellum eēt i positum: & alteꝝ mōtē e regiōe situm: sub quo sfortia consederat:
adeo sterilem: ut nec herbas gignat: neq; arbusta: piccininus ipse dispositi i uertice pe
ditatus præsidio teneret: præclusum fore apparuit sfortiæ trāsitum i leudranos: Itaq;
cum sfortia quid faceret dubius in uarias penderet sententias: cohortem unā philip-

pēsiū cōspicit:ab ripa oppido tiēniū recta petere. Quarū copias oēs hostiū maioribus ex castris quæ apud uigasiū relicta erāt:eo accersitas eē suspicatus:nō statuit ultra differēdū:qn hostes loco deturbare:& uiā ferro facere aggrederet:hic suis arma capere iussis:troilū fiascūq; cū turmis q̄s ductarēt:cohortē illā castris hostiū iūgendā subseq prælioq; audacter cōserto:oēm philippensem eqtatū i se cōuertere:nicolaū uero pisanū cohortem subsidio ducere ipauit:quod cū illi ipigre exeq prexissent:ipse assiduis sibi peditibus prætorianis:numero q̄drigentis ad se uocatis:pauca i hāc sententiā uerba fecit. Rem sæpenumero auditā nō ignoratis cōmilitones:ex eqtatu multos:ex inermi eoꝝ q rem curāt meā turba plurimos:cōsiliū damnare meū:q uestꝝ singulos eo cōduxeri imo emeri precio: quod quis senisue eqtibus dare cōsueueri. Existimaui aūt aduenturam:quæ nūc adest horā:i q̄ meā de uobis opinionem:meū laudari cōsiliū:& uos simul ea liberari iuidia curaretis:Celso ut uidetis i loco:sed apto atq; oī carente isidiaꝝ suspitiōe:nicolaus piccininus statiōes cæpit: ea ratiōe:ut cum trium: quæ hoc in mille passuum spatio sola sunt relicta tramitum:unum per montis qui est eregione cacumen:castello obtineat municissimo:alterum per tiennii portas equitatu & pedestribus tueatur copiis:hoc tertio etiam præcluso:de afferenda brixianis bergomēsibusque ope spem abiiciamus. Id si ex cōsilio illi succedet:frustra sfortianos milites:tāto cum æris ipendio iplorauerit auxilio ueneti:frustra erit nobis posthac:de gloria belli:de salute reꝝ cōtentio cum piccinino:cui referentes hic re ifecta pedem belli huius uictoriam cōdonamus. Date expectatum uirtutis uestræ specimen:& quod uniuersus neq̄ret italiæ eqtatus:præclaꝝ uos pedites patrate facinus. Rem haudquaq̄ ipossibilem postulo. Scādite collem:& braccianos faciem tremiscentes uestrā deiicite præcipites:nullus uobis occurret:cum de reditu ad suos cogitauerit hostis:tela præter missile saxum: quod armis tecti facile cōtemnetis:mitent nulla:stātes uero hostes: & ipsis corporibus callem arduum sepiētes eminus sagiptis:hasta cominus:suffodietis. Si hāc mihi pbe nauabitis operā:uos meo dignos cōtubernio honore afficiā & opibus ditabo maximis:sin ignauiæ purgationi post hac difficultatum obtendens fabulas alieno satisfacturus de uobis iudicio:q meum uideri futile & fallax fuisse:ad unum omnes cum ignominia missos faciā. Excepunt exultātes iperium sfortiani:& cum lubrico erectoq; i mōtis ascēsu:pedem satis figere neq̄rent:telo sustentabāt aut gladio. Affuit uero laboris comes adhortatorq; sfortia inermis: hasta breuiuscula sustentatus. Sed cum primas ascendisset erecti mōtis radices:unde i subiectā tienni uallículā erat pspectus:troiulum fiascumq;:pari cum hoste fortuna prælium cōseruisse suspicatus:eos peditatui i mōtem anhelāti ostendit:hortaturq; ut eius uictoriæ palmā equitatui præripiant:& collis uertice ocius capto:& ipsi in planiciem descendentes a tergo inuadant hostem:quem ab equitatu in fronte pugnante pressum: breui delere cōfidat:tuncq; cursu agili & rapido per deuexa ad crepidinem delatus:unde exaudiri internosciq; uoce & gestu posset:troilum fiascumque & nicolaum pisanum iubet confercto ex utraq; cohorte globo hostis aciem perrumpere. reliquis exinde copiis subsidio immissis:in montem ad pedites redire parabat. cum prætorianos uerticem cæpisse & ruenti in fugam hosti præcipites instare uidet. tum eos clamoribus ut persequerentur hortatus i crepidinem est reuersus. similes edēs ad fiascum troilumq;

clamores. Paria apud suos munera in equo obibat piccininus. qui cum pedites illud in cacumen pridie perductos adisset: curaretque succisis undique tramitibus locum reddere munitiorem: de aduentu accersitæ cohortis certior factus: forte tunc descēdit ad illā: quādo manum troilus cōserere incipiebat. Carolo itaque Marchionis mātuani filio: mathinenghioque cæsare iussis copias ois in aciem explicare cœptum a sforti anis impetum: quem fieri acerrimum puidebat: saltem ad tienni oppidi fossam credidit fractum iri. Hincque omnia obiturus munera: ad peditatum in montis uertice relictum pro tempore hortandum contendebat: cum eos de retinendo uertice prospiciens laborare: urgentes alia in parte troilum fiaschumque intellexit suos apud tiennium supare. Cōuersus tamen in primumque pugnātis acerrime cæsaris cuneum delatus: tādiu uictores repressit sfortianos. quoad peditatu de mōtis uertice pulso cæsarianum cnā cuneum troilus dissipauit. Tum fracti philippenses. undique palantes diffugiunt: & cæsare cum melioribus in frōte pugnātibus capto catolus gōzaga tienni potta exclusus: quo fugeret dubius. q hostem omnia cerneret obtinere. in fossæ supcilio psistebat. Cumque in abiecti cuiusq̄ manus uenire uereret: angeli simonetti. scribæ epistolar̄ sfortiæ famulo: quem primum ex sfortianis militibus: ab sagi militaris insigni recognouit. sese dedidit abducendum. Creditum est piccininum eo in prælio interceptum fuisse. Cum uero captius qnos ex equitatu uix ducenti: & quingenti ex peditatu fuerunt: diligenter inspectis nō esset inuentus: præmium sfortia ꝑposuit: aureos quinq̄ milia: si qs ex fuga retractū pduceret ad se uiuum. Is uero q sese i tiēniū de fuga recepisset: illico delituit: ueritus quod futur̄ erat: ne si sfortia illū ieē itelle xisset: tāta oppidum cura circūsisteret: ut nullam euadendi reliqueret facultatem: sub ipsamq̄ noctem tempestā: a theothonico suo sese pānis obsitum: ꝑ lacero & cōfecto uulneribus milite humeris efferri curauit: deide n mbra noctis omnia reddente tutiora: lōgo circuitu ripam cōtendit: quo i oppido mātuanus partem maximam retinuerat copiar̄. Circunsepsit autē postridie tiēnium sfortia. & commissa sunt leuia crebra q̄ ꝑ cōtinuos qui isecuti sūt dies: alterutris occipientibus prælia: i quibus sfortiani ad centum milites amiserūt: iter quos malatesta cesenas uicarius adolescēs: dum pugnātibus apud portā suis: subsidio affuturus urgeret audacius: ab equo effreni i hostium turmas tractus est: & nulla hostium opa iterce prius. Acceperūt tamē commeatus partem iterea brixiani: ad leudranæ uallis saltum a sfortianis curatoribus comportatam: & fabricādæ classis opus: nullo itermissum mometo feruebat: quā maximam utilitatem rer̄ magnisq̄ i ea mōtium hiemisq̄ asptate subibat exercitus: eū incommodis tum etiam detrimētis: sfortia compensabat. Sed alia tum piccininus moliebatur maiora: & belli uictoriam sibi datura gloriosissimam: si quo cœpta sūt successu illa ad exitum pduxisset. Ipse & eni & marchio mātuanus arcē Veronæ maiorē: quā ciuitatulā ueterē appellāt: negligēter custodiri: & furto capi posse germani unius stipēdia illa facere assueti idicio: cōpertū habētes: philippum qd facturi essent cōsuluerūt: quo iubēte: & omnem eqtatum q i brixianos agri hibernis erat subsidio imittere pmittente: copias omnes quibuscum sfortiæ oppositi erāt nocte itempesta iubēt pficisci: & ex ripa oppido soluentes prius pischeriam nauigarūt: q̄ eo copiæ applicuissent. Aliis exide copiis: quæ apud uigasium erant subseq̄ iussis: & mātuanus tā ciuibus q̄ agresti

Malatesta cesenas

bus ꝓpe populariter accitis:cõstituta.xiii.Klendarũ decembriũ die:subiectos ueronæ
Scalatur Verona
patentes cãpos:i quos custodes iterdiu lõge ꝓspicerent:cũ nox appeteret:sũt igressi.&
mœnia nullis custodita uigilibus:ad noctis itẽpestæ silẽnũ appulsi scalas admouerũt
qbuscũ leuis armaturæ miles cõscẽdisset:i ciuitatulamq; dilapsus:paucos custodum
obuios obtruncasset:porta quam dicunt Antonianã illico refracta:duces cum exerci
ru sunt igressi.Senserant custodis subita obtruncari nece gemitum:& primos portæ
quam hostes refrigere itẽtarẽt ictus:ꝓximæ arcis cui ueteri est nomen:custodes:ad
quorũ clamores exterrita ciuitas:arma corripuit:magistratuq; iubente exciri undiq;
milites q diuersis de causis i urbe mãserãt:ad subiectã prætorio areã cõcurrebãt.Phi
lippẽsibus itaq; de tertia uigilia structã i ciuitatẽ imittẽtibus aciẽ:ꝑtinaci prælio ẽ oc-
cursum.Quod cũ uidissẽt duces:paruis quæ ad eã horã aduenissent copiis diffisi:tẽ
ꝑtãdis deterrẽdisq; suasiõe & minis ciuiũ animis itẽderũt:fore cõfisi:ut cum omnes in
ea noctium lõgitudine:& locorũ ꝓpiquitate cõparuissent copiæ uis mane:absq; ullo
repulsæ ꝑiculo itẽtaretur.Crassatum tamẽ est illico a philippensibus i proxima arci
urbis loca:& diui zenonis suburbiũ prædæ expositũ.Quæ res ipulit ueronẽsiũ plæ
rosq; uenetæ.r.p.cupiẽtissimos:prætorẽ præfectũq; adire:& pauidis suadere:ut post
q̃ reliq̃ erat spes omnis i sfortia illũ i munitissimis:quæ i fide ꝑstabant arcibus:securi
expectarent:se uero ꝑmitterẽt tempori cædere:& meliori:si qua eueniret fortunæ:sal
uos illesosq; seruare.Annuerũt illico magistratus:& prætore:& præfecto in diui fœli
cis arcẽ sese recipientibus:nullisq; ultra ut hosti resisterẽt occurrẽtibus:ꝓdierũt stru-
Loisius uer-me
cta aciæ philippenses.Tum præmissus omniũ cõsensu loisius uermes:cui ex nobilita
te ueronensi oriũdo:multos creditũ fuerit inesse studiosos:ad ꝓxima delatus genito-
ris suaq; oli palatia:quæ senatus ueneti dono tenet et gatta:opimã illius quã i castra
ꝓfectutus reliquerat gazam diripuit:cæteri pariter quãtũ acies recta i urbis publica
& itima penetrabãt:ꝓximas diripiebãt ciuiũ domos.Cũ aũt uentum esset ad sebasti-
ani martyris sacellum:sese obuium dedit magnæ uirtutis:magnæq; i ciuitate auctori
Magius
tatis Magius iurecõsultus.& mãtuanum marchionem:cuius i dominatum acclama-
rẽt nomen:precatus:ne ciuitatem:cuius neq; se cum ignominia dedenis:neq; resistẽ
tis dominus esset futurus:rapinis uiolentiisq; fœdari ꝑmitteret obtinuit:ut philippen
ses ab iiuria tempantes:ad prætoria se cõferrent.Datumq; est e uestigio urbis domini
um marchioni:cui ex fœdere ꝓmissum a philippo asseruit piccininus.Potiti urbe du
ces:primo die & quæ isecuta est nocte:portarũ turribus:& tribus quæ pontes athesis
dimidiatã ferme itersecãtis urbẽ muniunt arcibus recipiendis itenderunt.Quibus i
potestatem acceptis:sciens marchio carolum natum i arce ueteri custodiri:itentauit
illius põtem:q opem allaturo sfortiæ pateret:aut iterscidere:aut fossa & aggere circũ
ductis:spe præsidii destituere.Ioãnem uero gõzagã fratrem:excludendis item fœlici
ana & diui petri arcibus:fossas uallo munitas obiicere curauit:Piccininus autem q;
sfortiã ꝑprope aduenturũ nõ dubitaret:copias ois & q̃s adduxerat:& quæ adueniebãt
frequẽtissimæ tenendis præsidio portis:captisq; põtium arcibus disponebat.ac ciues
iterea uariis i locis cõtionabundus:i bonã spem erigere conabat᷑.Intonuit illico & stu
pẽda celeritate omnem repleuit italiã rumor:Philippum breui brixiã bergomumq;
capturũ:& socios belli populos iperio subactuṝ.Fortehẽ codẽ i biduo plurima emer-

serunt: tā uarios īter sese effectus: q̄ maximos habitura. Nā cum Albertus auster cæsar declaratus: arcēdis a pānoniæ finibus teucris itērus: diē obiisset: congregata apud basileā factio cociliaris: illius liberata metu: ī facinus quod tā pdite: tāq; afflictim diu cōcupiuerat ꝓrupit. Amedeo sabaudiæ duce ī romanū pōtificē declarato. Cuius electionis modū paucis absoluemus: ex quibus facillime itelligeť: certasse simul obcæcatā paucoꝶ & qdē abiectissimoꝶ hominū ecclesiā scidere quærētiū rabiē cū iaudita alias pricipis uiri affectatæ ī rē ecclesiasticā tyrānidis leuitate. Is & eni: quē ante ꝓximū decēniū multis narrasse nouimus: prædictū sibi a phitonibus: futuꝶ: ut pōtificatu romano decorareť: ducatus dominiiq; quod possideret ingentis curā: natis specie religt & anachoritæ uita solo habitu istituta: & si remoto ab urbibus uico cū paucis nobilibus simili optis pallio deguit: oīa ut erat solitus ducis atq; domini ꝓuiciaꝶ munera exercebat. Cōcilio aūt basiliensi iterea q̄diu romani pōtificis Eugenii cōsensu cælebratū fuit paucos præstirit fauores. Sed posteaq̄ pōtificem & orbis christiani pricipes illud tanq̄ pnitiosū detestari uidit: toēs eo augēdo manuq; tenēdo adhibuit uires: adeo ut qbus tpibus ꝓximo supiore exacto biennio: suspensiōis ab administratiōe primum: deīde priuatiōis machinatiōes ī pōtificē sunt itētatæ: ipulsi a duce sabaudiæ clerici alioꝶ q apud basileā ei iterfuerunt ipietati: numeꝶ æquerint. Quibus in rebus adeo cōtraria sensit philippus mediolanēsium dux: ut licet illi gener eēt: & multæ sibi oli cum Eugenio pōtifice itercessissent odioꝶ atq; inimicitiaꝶ causæ: magnā suoꝶ partē ab eo cōciliabulo reuocarit: paucos uero q māserunt: nedum illis actiōibus interesse uoluerit: sed cōtra simul cū aliis pricipū oratoribus ꝓtestari curauerit: q̄re cū ad idoli erectionē est uentum: ex qnq; orbis natiōibus quæ cōcilia cōstituere cōsueuerūt: selecti sunt: qbus suffragium ferre cōcessum est: tres & .xxx. quoꝶ duodeuigiti ex ducis sabaudiæ dominio fuere: cum tamen cæteros homines sordidos & maiori ex parte ob admissa apud suos flagitia: sedibus ꝓpriis pulsos: illius largitiōe corruptos fuisse constiterit.

Albertus auster

Amedeus dux sabaudiæ p pōtif. ce romano designatur

Quot & q̄libus auctoribus nescio quo nr̄o facto iteꝶ ecclesia scissa est

Hāc autem iniecti tranqllis ecclesiæ rebus scrupuli mœstitiā: quæ bonos & rei. p. affectos christianæ puasit: eadem die apud nos solati sunt armenii: qbus sese romani pōtificis & romanæ ecclesiæ impio arbitrioq; pmittētibus: fidei christianæ legē istitutaq; dedimus: solēni isessiōe apud reparatæ uirginis basilicā cælebrata: sub ipsa eadē testudine quæ græcos etiā primū latinæ ecclesiæ unitos uidit: cui spectaculo ppetuis laudū præconiis extollēdo: populi florētini: aduenaꝶ: & curialiū uigiti ut creditū ē millia interfuere. Legis uero ipsius formā sub cōpēdio: quod armeno idiomate lōgiusculis subscriptū decretis: ī latinitatēq; postea licet paꝶ elegāter traductū utraq; partiū approbauit: subiicere satis erit: Narses armenius oratoꝶ comes: in idiomate armeno publice quæ sequūť legit: quæ postea basilius ordinis minoꝶ iterpres: ab utrisq; adhibert solitus: latino sermone ī hæc uerba publice legit. beatissime pater & sanctissima synodus totū hoc sāctissimū decretū quod nūc latine corā uobis publice est lectū: fuit nobis pridie de uerbo ad uerbū ī nostro idomate clare expositū: ac iterpratatū: quod qdē nobis optime placuit & placet. Ad maiorē aūt nostræ mētis expressionē: eius effectum sūmati repetimus. In ipso cōtineť primo q̄liter populo nostro armenioꝶ traditus sāctum symbolū cōstātinopolitanum: cum illa additiōe: filioq;: ut ī ecclesiis nostris: saltē diebus dominicis: maioribusq; festiuitatibus: itra missaꝶ solēnia decantari: seu legi

Armenii legem christi sibi datam accipiunt

debeat. Secũdo diffinitionẽ q̃rti uniuersalis cõcilii calcedonẽsis:de duabus naturis in una christi psona. Tertio diffinitionẽ de duabus christi uoluntatibus & opationibus in sexto uniuersali concilio promulgatum. Quarto declaratis ꝙ ipsa calcedonensis synodus:& beatissimus leo papa recte de duabus io una psona christi naturis:ueritatẽ diffinierunt:cõtra ĩpia nestorii & euticis dogmata:iubeosq; ut ipsum beatissimum leonẽ:tanq̃ sãctum & fidei columnã ueneremur:atque nõ solum has tres synodos:Nicenã:Cõstãtinopolitanã:& ephesinã primã:sed ut omnes alias uniuersales auctoritate romani põtificis legitime cælebratas:reuerenter suscipiamus. Quito breuẽ formulã septem sacramentoꝝ ecclesiæ:uidelicet baptismi:cõfirmatiõis.eucharistiæ.pœnitẽtiæ.extremæ unctiõis.ordinis:& matrimonii. declarãdo quæ sit cuiuslibet sacramenti materia. forma & minister. ꝙq; in sacrificio altaris: dum calix offertur uino paululum aquæ admisceri debet. Sexto quandã cõpendiosã beatissimi athanasii fidei regulã.quæ icipit. Quicunq; uult saluus eẽ.&cæt. Septimo decretũ unionis cõclusæ cũ græcis i hoc sacro cõcilio pridẽ ꝑmulgatũ:cõtinẽs q̃liter spiritus sãctus ex patre & filio eternaliter procedit:& ꝙ illa addino:filioq;:licite & rationabiliter ipsi symbolo cõstãtinopolitano fuit apposita.quodq; i pane triticeo azimo uel fermẽtato:corpus domini cõficiẽ. Quid etiã credẽdũ sit de pœnis purgatorii & inferni ac uita beata:& de suffragiis quæ ꝑ defũctis fiũt. Itẽ de plenitudine potestatis sedis apostolicæ tradita a christo beato petro & suis successoribus:atq; de ordine patriarchaliũ sediũ. Octauo decernitis ut de cætero armenii has festiuitates ĩfrascriptis diebus more uniuersalis ecclesiæ cælebrare debeãt. Videlicet ãnũciationẽ beatæ mariæ uirginis.xxv.martii. Natiuitatẽ beati Ioãnis baptistæ.xxiiii.iunii. Natiuitatẽ saluatoris nostri. xxv.decẽbris. circũcisiõis eiusdem prima ianuarii:Epiphaniæ sexta eiusdẽ Ianuarii:præsẽtatiõis domini ĩ tẽplo: seu purificatiõis beatæ mariæ secũda februarii. Nos igiẽ oratores nomine nostro:nostriq; reuerẽdi patriarchæ:& oium armenioꝝ sicut & uestra sanctitas in ipso decreto attestaẽ:hoc saluberrimũ synodale decretũ:cũ oibus suis capitulis declaratiõibus diffinitiõibus traditionibus:præceptis & statutis:omnemq; doctrinã ĩ ipso descriptã: necnõ q̃cq̃d tenet & docet sancta sedes apostolica & romana ecclesia:cũ oi deuotiõe & obediẽtia acceptamus suscipimus & amplectimur. Illos quoq; doctores & sãctos patres:quos ecclesia romana approbat reuerẽter suscipimus. Quascũq; uero psonas:& q̃cq̃d ipsa romana ecclesia reprobat ac damnat:nos pro reprobatis ac damnatis habemus: ꝑfitẽtes tanq̃ ueri obediẽtiæ filii: noie quo supra ipsius sedis apostolicæ ordinatiõibus & iussiõibus fideliter obtẽperare. At apud Veronã marchio mãtuanus:cũ ueteris arcis põtẽ rupturus:mercenarios milites & accitos ꝑpe populariter adhibuisset mãtuanos:cõmissis ante ꝑmuꝝ ab milite arcis custode prælis: primo ẽ repulsus:cura postmodũ itentiore adhibita: & illos repressit:& arcis mœnia quassaturus:bõbardas ex mãtua auectas:figere disposuerat:cũ alta uoce exclamans: ut facile posset exaudiri:arcis præfectus illũ deterruit:futuꝝ iureiurãdo pollicitus:ut quãcũq; muri pinã læsura uidereẽ bõbarda:eidẽ ꝑ scuto & obstaculo:carolũ obtẽderet ꝑnatũ suũ. Et eadẽ diei hora Ioãnes gõzaga frater dũ fœlicianæ arci fossã obiiceret:tragula ictus iteriit. Allatum est etiã illico sfortiã astutuꝝ. Is nanq; philippẽses q̃ hora ex oppido ripa sunt ꝑfecti:castra mouisse itelligẽs:exploratores q̃dẽ subseq curauerat:sed

Ioãnes gõzaga eques insignis

quã cœpissent:lacum prætereuecti:uiã: quidue pgerent itentare:prius scire nequiuit:
q̃ eos Veronæ ciuitatulã igressos eẽ:frequẽtes a Veronæ magistratibus nũcii attule-
rũt.Soluit itaq; illico:perducendam breui ad exitũ tiẽni oppugnationẽ:& signis de re
pẽte motis:paucos ex peditatu apud turbulas penetramq;:cũ brixianis q apud se erãt
agrestibus:reliqt:nauiũ opificibus præsidio futuros.Præmissam uero cũ ipedimẽtis
legionẽ:ac subsidiarias acies se subsequẽtes:nõ prius cibũ cape pmisit:q̃ athesim attigit
ad claosoras uicũ:succisa i aspis saxosisq; mõtibus tridẽtina uia:cui arx imineret natu Claustra uicus
ra loci:& uenetoꝝ præsidio munitissima.Eo ex loco nũcios dimittẽs:primũ dispersos
eius hiemis pricipio i hiberna cõmilitones moltos:quo ad se cõueniãt edocet:exide ar
cium ueronæ præfectis:i spem subsidii sui erectis:senatui uenetoꝝ scribit.Anxiũ se q-
dẽ & maximo cõfectũ dolore copias omnis quæ sibi ad tiẽniũ erãt:athesim traduxis-
se:eo consilio:ut si arciũ ueronæ aliqua i fide pstiterit:aut irruptione facta hostẽ dele-
at:eiiciat:aut cũ fratribus & carissimis qbusq; cõmilitonibus occidat:proide alteras si
quæ perferrent ab se epistolas:uictoriam de hoste dicturas cõfidãt:uel alienũ de se oc
ciso & suo exercitu deleto nuncium breui expectent.Opifices iterim fabriq; nauium
præsidio sibi relicto diffisi:palãtes profugere:& diuersis itineribus se uicentiam con-
tulere.Exercitu itaq; nauibus i eum usum antea paratis trasportato:milites sese iuicẽ
adhortati:obstinatis i prælium animis festinarunt:& quarto q̃ philippenses urbem
obtiuerãt die:ad fœlicianæ arcis:quæ i tridẽtinos spectat:exteriorem portã i primũ eo
i itinere cõstiterũt. Erãt tũc i armis expediti philippenses:sfortiam ingressu arcere:ac
pro uiribus illi resistere itendẽtes:qui & fœlicianæ arcis:sublicẽo ponte subiectis faci
bus:igne corrupto obiectas a ioãne gonzaga munitiones stationibus obtinebãt. Sed
q̃primũ itroductos ab arcis præfecto sfortianos tignis tumultuarie comportatis:no-
uum pontem strauisse:& i se feroces ruere cõspexerunt:nõ munitiones modo:sed mõ-
tem fugiẽdo præcipites reliquerunt. Sfortia iterim ciues qui frequentes obuiauerãt
i bonam spem erectos:ut portam:episcopi uocant:propinquam:qua itur uincẽtiam
ad intra oppugnarent hortatus:legiones iussit eo festinantius properare:& suus inte-
rim peditatus:fœliciana arce admissus:hostem i ciuitate præliis distinebat. Tum por
ta episcopi a ciuibus refracta:sfortia troilum ciarpelonumq;: & catabrigã præmittẽs
signa subsidiariamq; aciẽ:ad portã uoluit expectare.Sed milites q famẽ biduo inter
curas anxietatemq; itineris neglectã:exhibẽtibus affati cibaria ciuibus:tũc primũ se-
tirẽt:tardiusculе pcedebãt.Quos dũ sfortia admonitus:cibũ ad satietatẽ capere idul
geret:hostes q; captam eẽ episcopi portã intellexissent athesis põtẽ q dicit̃ nouus:trai
icere occeperũt:tũq; sfortia primos nõdũ satis corpora curatos:otius imittẽte.tãta illi
co facta ẽ fugiẽtiũ pressura:ut q plaustra grauissimis onusta põderibus:ad eã diẽ:in-
teger tulerat põs sublicẽus:arcẽ cũ eleuatus eẽt a lapideo põte separãs:armatoꝝ equo
rumq; põdere trabes deprimẽte:corruerit:rapueritq; secũ in athesim electissimos sex
milites:eqs put prælio excesserãt isidẽtes:quoꝝ unicus rapidissimo ex amne natãtis
equi:& uortice sũma cũ adstãtiũ admiratiõe pfrigentis potẽtia saluus fuit.Eo tamen
casu:& amiserũt philippẽses ad cẽtũ:postremos:& liberã tutamq; nacti sũt abeũdi ad
prætorium facultatẽ:quã potiti põte sfortiani euestigio intercepissent. Tum ducẽtes:at
q; possibilẽ afferẽtes opẽ eius regiõis ciues:sfortia secutus i naualium põtẽ ducit:& ti

gnis trabibus scalisq; ac cætera materie isano ꝓpemodũ tumultu cõportata: ignis ingẽs ad turri ẽ admotus: cuius uapor fumusq; repugnãtes de turri philippẽses: nec in ꝓpugnaculis cõsistere: neq; tela & saxa certo ictu i subiectos dimittere ꝑmittebãt. Ciuibus autem reliquæ ciuitatis: spectatum eam turris oppugnationem cõfluentibus: & nullã laboranti philippensium militi opem afferentibus: territi custodes: turris præsidio excesserunt: & derelictam ii ciues sfortiæ aperuerunt. Coostiterant eo in tempore piccininus mantuanusq; cum omnibus copiis in publicis prætoriorum areis. Sed cũ primum sfortiam pontem turrimq; naualium cæpisse est renuociatum: sese omnes i ciuitatulam receperunt: quos spurcissimis ꝓsecuti uocibus ueronenses: palam sfortianis fauere cœpunt. Secunda tunc inchoauerat uigilia: & quia opinio esset philippenses de retinenda ciuitatula certaturos esse: sfortiani recipiendis portarum turribus: & eruendo larebris: qui delituerat milite: ac mantuano agreste: inuito ac frusta renitente sfortia dilabi cœperant: tum a ciuibus quorum domos philippenses diripuerant: in mantuanos militiæ ignaros: quidq; eo i turbine agerent hæsitaotes: est sæuitum. Sed allato de repẽte nũcio philippẽses nullo i arce relicto præsidio cõfugere: i mãtuanos: sfortia ordines restituir. In secuti diluculo sfortiani: carros plærosq; armamẽtis ac cõmeatu onustos: quæ iussi a marchione ad exercitum mantuani agrestes perferrent: infra tertiũ lapidẽ iuenerũt. Maior uero eiusmodi reꝝ itra urbẽ facta est a mãtuanis iactura: præter mille uiros ex suis: q legiõibus rapidũ fugiẽtibus: parti ut diximus trucidati sũt: pti captiui manserũt. Amiserũt etiã duces ex eqtatu trecẽtos: & mercenarios pedites ad quigẽtos: nec uero minorẽ reꝝ iacturã fecerũt milites ueneti: q ipedimenta iter quæ supellex fuit lautissima: quo tempote turbulas se contulerũt: i urbe relicta philippẽses inter se partita diripuerunt: curaueruntq; primo capræ urbis die mantuã asportari: simul ueronẽses aliquot: q cũ ditiores: tũ uenetis essẽt studiosiores: marchio mãtuã relegauerat. Cõtulerũt se philippẽses ex ea fuga ualegiũ. & sforia copiaꝝ parte in uincentinos dimissa: meliores quosq; apud se i uerona retinuit. cumq; maiora impedimentorum damna: ꝙ principio extimasset: ductores omnis audisset lamentari: rebellium qui cum mantuano urbem ingressi fuerant: & ciuium qui potito urbe notanter fauissent: domos diripi permisit. Exinde q̃ ueritus sit piccininum: pro ardenti illa: ut dicebat: & effreni audacia: ad corrumpendam classis materiem uel cum manifesto periculo ducere: milites addidit præsidio turbularum: & opifices fabrosq; ex uicentia reuocatos: classi perficiendæ solito acrius iussit incumbere. Oportuit eo in tempore utrunque exercitum: nisi tanta ducum inuidia id gestum esset bellum in hiberna dimitti: ut saltem perditos & quos uterque miles confectos labore ac incommodis habebat equos: restauraret. Sed alia mens alius fuit animus piccinino. Nam cum brixianarum uallium incolas: ciuitatem quam alioquin fame compulsam deditionem fecisse necessitas coegisset: commeatu licet minimo iuuisse intellexisset: profectionem in eos instituit: ex qua cum illos pro demerito plecteret: tum reficeret præda suos: tũ etiam sfortiæ quietem iterrumpens: eius instaurationem exercitus ipediret: uallẽ itaq; frãciacurtã cum omni exercitu per uim & arma ingressus:

omnia ĩcēdio rapinis cædibusq; fœdauit. Quæ cũ sfortiæ esset renũciata: copiarꝫ partẽ ducibus troilo & ciarpellono: p tridẽtinos tiennii mõtes brixiã mittens: reliquos se apud archum tienniumq; oppugnationem renouaturos expectare curauit.

Blōdi forliuiẽsis historiarꝫ ab ĩclinatõe romanorꝫ ĩpii decadis quartæ liber. I. Incipit.

Nterea dum principio anni cuius gesta nouo uolumini sunt mandãda: christianæ salutis quadragesimi supra quadrĩgẽtesimũ & millesimũ: mediæ ĩ hiemis frigidissima tẽpestate: italica tantope ardẽt bella cœperat etiã iniectũ rebus ecclesiæ a basiliensi factiõe ĩcendiũ ĩualescere. Amedeus nãq; sabaudiæ dux: ad diẽ kalẽdarꝫ ianuarii quintãdecimam concupinim eaq; quam ostendimus fraude: quæ sitom susceperat pontificatus adulterini munus: & fœlicẽ quartũ se uoluerat nominari. Et postera quæ insecuta est die: põtifex eugenius periculis quæ ulterius negligẽtẽ manerẽt adductus: uires ecclesiæ cœpit exercere: Decẽ nãq; & septẽ creauit cardinales: tãta cũ orbis partiũ distributionis æqualitate: ut delectus uirorꝫ alioquin laudatissimi superauerit laudẽ habita ratio prouinciarꝫ. Duos nãq; habuit græcia: quorꝫ ĩ asia bisarion nicenus archiepiscopus fuit unus: alter ĩ europæ finibus metropolita ruthenorꝫ isidorus: & hispaniæ quã dicũt portugaliã antonius: urbis portugalliæ episcopus: alteriq; maiori hispaniæ: datus est Ioãnes ex oppido turre cremata: insignis theologus. Quatuor habuit omnis gallia quorum unus francorum regis familiarissimus: raimundus remensis archiepiscopus: alter ducis burgundiæ Ioãnes episcopus morinẽsis. Renato regi siciliæ: ex andegauẽsi patria ut ostẽdimus oriundo: datus est tertius nomine guilelmus ad ecclesiam audegauẽsem tũc electus: Quartũ galliæ, puinciæ simul & Angliæ regi normãdiæ regionẽ obtinẽti: dedit põtifex lodouicũ rothomagẽsem archiepiscopũ: ornatũque est etiã altero cardinali regnũ Angliæ: Ioanne archiepiscopo eboracensi. Duo in germania: unus ex regione polana sbineus: q erat episcopus gueznẽsis: alter creatus est petrus episcopus Augustẽsis: unicũ habuit pãnonia dionysiũ episcopũ agriẽsem. Reliqui fuere ex italia æquali item regionum habita ratione. Regno enim apuliæ dati sunt duo. Ioannes archiepiscopus tarentinus: & Nicolaus archiepiscopus capuanus: & Mediolanum uno decoratum est gasparre episcopo comẽsi: cum genua pariter unum ex fischea gente Georgium ciuitatis Archiepiscopum: & florentia albertũ habuerit: ex gente alberta: tunc designatum ad camertinorum ecclesiam episcopum qui solus fuit diaconus: cum cæteri fuerint præsbyteri titulo decorati: quod etiam rebus ecclesiæ quietem ubiq; cuperet dare pontifex: ab apuliæ regno incipiens: induciæ cum arragonensium rege ea ratione a cardinali florentino ĩ annũ constitui est passus: ut pax per eas celerior haberetur. Quare cum forte eo ĩ tẽpore iacobus caudola apoplexi correptus iterisset: & acerras oppidum cæpisset rex alfonsus: deterior multo renati regis rerum conditio esse cœpit. Cæteris tũc in italiæ rebus: uel quies uel ea erat a motibus uacatio: quam aspera per propinquas Ianuarii kalendas hiems: ut plurimum habere consueuit. Inferiores uero uires animis esse: tam diuturna gerentibus in italicis bella: ostenderunt intentata per ianuarium februariumque facinora. Nam in apuliæ regno: alfonsus rex cum laborans extrema famis acerbitate

Anno salutis. M cccxl.

Acerras.

Auersa capit alfonsus

anersam oppidum: hostica magis imbecillitate: q̃ propriis fretus uiribus: cum paruis obsedisset copiis: breui cœpit. Et renatus cum se in neapolitana urbe propemodum obsideri uidisset: isabelli uxore: sustentãdis spe neapolitanis relicta: noctu profectus ad antonium caudolam: qui unicum esset rerum suarum præsidium: se contulit: qua in profectione id adiectum est rebus suis: ut cum pendentes animis post iacobi caudolæ obitum: raimundum fratrem & ipsum antonium confirmasset: tum etiã ab lucerinis cæterisq; apuliæ populis in fide persistentibus: & ab aquilanis apruriorumq; oppidis non parua adiutus sit pecunia: unde copiolas instaurauit. Piccinino autem parum fœlix fuit ĩ brixianos franciacurtanos expeditio: q̃ in secun per mõtes immissi: ut ostendimus: a sfortia ciarpelonus troilusq; cum mõtanis quos acciuere paganis: castra illius per altam noctem improuiso adorti: tantum iniecere terrorem: ut omnibus in fugam conuersis: maxima impedimentorum pars in tentoriis sit relicta: intercepti tamen sunt equites treceni: quibus extrema castrorum loca metantibus obuenissent. Intendentem uero tunc uehementiori cura perficiendæ apud turbulas classi sfortiam: ut paratam & quæ maxima uenetorum impensa sedulo comportabatur annonam: traduceret benacum. Piccininus nulla ratiõe cælerius efficaciusq; diuerti posse existimauit: q̃ si in picenum: aut in florentinos: nullo munitos præsidio duceret improuisus. Traductis itaq; per nonas sebtuarias pado copiis: tandiu resedit: quoad cõfectos macie in illa montium asperitate equos: milites opibus placentinorum parmensiumq; direptis: paululum recreassent: & data Mediolani æra: uestem armaq; accepissent. Mãtuanum uero: foroiulianum: seuerinatem & uermem lodouicos: se absente: partim brixiam uexare: partim apud ripam oppidum sfortianis obsistere: partim in ueronensibus sfortiæ: qui copiis tunc primum in hiberna dimissis: ueronæ se continuit oppositos fore curauit. His ita dispositis: & si altissimæ niues: eo mense februario terram ubiq; præsserunt: geluq; perpetuo multorum dierum rigore eas aquasq; constrinxit: tamen kalendis martiis profectus lentioribus castris bononiam duxit. Vbi cum imperata uigintimillium aureorum tributa percepisset: forumliuium accessit: ad cesenam ut dixit moturus: apud quam malatestos & petrumiampaulum: cũ florentinorum peditatu sese nouerat continere. Sed sapis fluuius ĩtumuerat niuibus quas sol per idus martias feruidior soluere occepisset. Prima itaq; piccininus ad medulam castra fecit. Eiulans interim sigismundus malatesta: uenetos florentinosq; & franciscum sfortiam: ut perituro præsidium afferrent orauerat. Q uorum florentini ad mille pedites: totidem pene ueneti miserant: iusseratq; sfortia micheletum paratã in piceno cohortem adiũctis balduini tollentinatis: & petri torelli quingentis equitibus eo ducere: Malatestam præterea fratrem: quem apud tiennium: ut ostendimus: a philippẽsibus prælio ĩterceptũ: cũ carolo gõzaga marchionis filio sfortia pmutauerat: cæsenã cũ sexcẽtis eqtibus pmiserat se cõferre. Meldula sexto q̃ oppugnari cœpta erat die capta: iussit piccininus guidãtoniũ sauẽrinũ: eius oppidi arcẽ bõbardis expugnare: & partins trifariã copiis: parua & ĩmunita quæ adiacẽt primis iapẽnini collibus Tuduranũ: moliuechiũ & colianũ castella: euestigio diripuit. egerãt p id tpis malatestæ ariminẽses: ut ueneti quorũ stipẽdia mererẽt eqratũ augerẽt fœdusq; inouarẽt Q d cũ iussisset senatus & missus quæstor petita obtulisset fœdera: ĩopia illi ad ho-

stes defecerunt. Eos tamen pollicitationibus imbutos maximis: permisit per fœdera
philippus a bello immunes: quod contra romanum pōtificem & socios belli uenetos
florenonosq; ac sfortiam semestri illo gerēdū esset: satis supraq; existimās cōmoditatē
quæ suis inde accessisset: florentino populo oībus nudato copiis ĩpetendo. Vrsinus &
enim q unicus esset florentinus eqtum ductor. & si inimice nō est habitus. ꝓficisci ta
men efflagitās est ꝓhibitus. Creditum est ꝓut piccinini ꝓfectōis ex lōbardia prici
pio diximus: cum nihil magis tunc quæreret: q̄ ut sfortia piceni florentinorꝗ uasti
tati agrorꝫ timens: cœptā & quā maiorem ĩdies pararet ĩ brixia nos expeditionem in
termittens: cis padum reuerteretᷣ. Neq; tamen satis simile uero erat philippum. q sci
ret sfortiā ꝓbū belli ducē: maximas ĩdies cōparātē copias: ĩfensissimo ĩ se animo ac
cessurꝫ: ꝓpria destituisse præsidio: & breui ad exitū ꝑducēdā brixiæ expugnationē ĩ
termisisse: ut uel maximā ĩ hostili agro faceret uastitatē: nisi aliqua subesset aut defe
ctūræ ad se urbis: aut alia ĩgētis cōmodi ĩcognita hostibus expectatio. Quæ cogitatio
cū pōtificē rebus ecclesiæ: florētinos quoq; sibi ab extorribus patria timentes: dudum
animo tenuisset ꝑplexos ꝓdiit ĩ lucem quod leuibus pridem adducti cōiecturis fue
rāt suspicati. Eā ducis mediolani & piccinini spem. eā audaciā. cardinalem alere. icen | Cardinalis
dere florētinū. Is est Ioānes patria ꝓut lōge supra ostēdimus cornetanus de gēte ui | florentinus.
telēsi: eius oppidi primaria: quē pōtifex ex notario apostolico: factum recanatensem
episcopū: bellis præfecit: quæ cōtra iacobū uicensem urbis præfectū: & antoniū colū
nā principē salernitanū gessit. Is est q ĩ picenū missus gubernator: eā prouinciā supbe
& auare administratā: sfortiæ potius tradidisse dici potest: q̄ illius uiolētia amisisse. Is
est q patriarcha alexandrinus: ad regni apuliæ ĩstaurationē profectus: & prouinciā
afflixit: & ad extremū postq̄ capto pricipe tarētino cardinalis erat declaratus: relicto
apud uigilias apuliæ oppidū exercitu: cum paucis fugiens: uenetias nauigauit. ipsum
pontifex tā perdite adamauit: ut licet multis qbus ornabatᷣ diligētiæ & rerꝫ præsto ac
prudēter cū animū ĩduxisset: benegerēdarꝫ uirtutibus: ĩgētia præualerēt uitia: nemi
nē unq̄ q ea apiret exaudire noluerit. qppe q quod deferētibus respōdebat: iuidia po
tius & maliuolorꝫ artibus illa ĩpiogi: q̄ certo dici iudicio opioaretᷣ. Oderat eum curia
prope omnis: cū amplitudinis emulatione: tū quia ambire pōtificatū & ꝑ fas nefasq;
illū existimauerint quæsiturꝫ. Exaltatus itaq; cardinalis florētinus: supra cōmunem
romanæ ecclesiæ nostri temporis potentatum: qui ualidiores patrimonii ecclesiæ ar
ces. Suriani: castrinoui: ciuitatis uetulæ: & ostiæ teneret: & florentissimas equitum
quatuor millium: peditum duorum millium copias haberet: magnam uerbis: sed re
ipsa tenuissimam pōtifici obedientiam exhibebat: & tanta debaccabatur elatione: ut
sibi persuaserit: pontifice eugenio superstite: moderari posse ac ad nutum disponere
italiam: cuius se dominum postea in pontificem suffectum: existimauerit futurum.
Istius tantæ frenesis hanc fuisse hominis inductionem constat. Primum & si uene
tos ardentissime oderat: quos nouisset contendisse aliquando cum pontifice: ne illum
apud se haberet: nedum extolleret: sua indignissimum amicitia: florētinisq; q cresce
te eū apud pōtificē fouerāt: ideo inimicaretᷣ: q; iniuriam uiginti millium aureorꝫ: &
pulsi patria fulginatis minus patiēter tulissēt. Eas tamē respublicas uehemētiori ꝓse
quebatᷣ odio: q; sfortiā auxissēt: cū quo ob piceni ĩiuriā capitales inimicitias exerceret.

hincq; licet pontificem ſciret: poſt bononiæ & romandiole acceptã a piccinino iiuriã illum ducere inimiciſſimũ: ſibi cõſentire: & cõtra reſpublicas ſſortiãq; cõiuraſſe eſt iſimulatus: quod aũt certũ eſt nobis: clãdeſtina cũ piccinino: põtifice ignaro: ꝑ iternũcios habuit colloq̃a: id q̃dẽ oſtẽderũt iterceptæ a magiſtratu florẽtino apud policianũ oppidũ miſſæ alternatim epiſtolæ: q̃buſdã ſcribẽdi latebris: tãta arte obtectæ: ut earũ iuolucra ſenſuũ nullus potuerit enodare. Cũ itaq; cardinalis florẽtinus apud urbẽ romam legionẽ i hibernis cõtinuiſſet: ſupbũ quod ſibi i corneto a fundamẽtis ædificauerat palatiũ iuiſurus: ꝑ kalẽdas aprilis adriani molis romanæ arcis præfectũ admonet: ſe cui ſit i animo ad ætrurie partes ea ratõe exercitũ ducere: ut rebus eccleſiæ ſubueniat: quas piccininum audiuerit iperiiſſe ꝑ eã põtis adriani uiã mane ꝓfectuꝝ. ꝓide obuius exiret: ſibi quæ i rẽ ſuã forẽt neceſſaria apiturus. Præfectus uero cui patauino ciui

Antonio rido — antonio rido eſt nomẽ: quod cũ amiciſſimo aq̃legiẽſi patriarcha pridẽ cõſtituiſſet: aduenĩẽti ſolus iermiſq; i põtis radicibus obuiauit: & poſt accuratiſſime datã acceptãq; ſalutẽ: multa i illũ i equo ſtãtẽ: de futuris munimẽto arcis: deq; cõmeatuũ apparatu allocutus: pari lente gradientis caballi paſſu comitabat᷑: & ceu caueret ne dicẽtem exaudirẽt q̃ præcedebãt: ſequebãturq; comites: ꝓpius accedẽs equi habenas molliter attrectabat. Sermone ad extremã põtis pilã ꝑducto: cũ i leuã flectere cardinalis pararet: porta exiturus aenea: quæ i uaticani ſuburbia ducit: illico demiſſa decidit: & portã clauſit: quã ea de cauſa i ſupioribus latẽter præfectus ſuſpẽderat cataracta: quo in momẽto cathena mediũ cõplexa põtẽ: quã ſulcino in id ſolũ cauato: ne a prætereũtibus cerneret᷑: puluere cooperuerat: ſeſe cubitis quatuor eleuauit: pẽdẽtibus ſub fornice põderibus: quæ arcis cuſtodes ruere attracto funiculo ꝑmiſerũt: quo in iſima ferebant᷑ ipetu: eodẽ illã ſublimẽ extẽſamq; agẽtibus: Tuncq; captiuus es ingens præfectus: habenã tenacius traxit. Infremuit illico cardinalis: & ſtricto quẽ ad latus geſtaret accinate: caballoq; ſtimulis cõcitato: ſeſe illius manibus ꝓripere cõtendebat: cum ſubito emicãt q̃ armati delituerãt in iſidiis: & ferreo unco cõtis ipoſito: primus ceruicẽ: alter eleuatum in ictum cum accinate brachium: reliqui latera totumq; carpẽtes

Cardinalis florentinus capitur — diuerſum: ꝓut diuerſi icõpoſitiq; irruerãt agitabãt: trahẽtẽ tamẽ præfectum equus eſt ſecutus: & cardinalis ceruicem ſecundum aurẽ dextrumq; genu ſaucius: intra promuralium ſepta: ubi iꝑatoris adriani titulos litteris cubitalibus marmore exciſos habẽtes cernunt᷑ parietes: eſt ꝑductus. Tumultum uero q̃ a præcedẽti cohorte: q̃d agere᷑ intelligente cõcitari cœpat: præfectus rem põtificis iuſſu factam oſtẽſis decretis ex arce atteſtans ſedauit: & paulo poſt alligatum uulnera ſtrato iacentẽ ornatiſſimo cardinalem ut ſolaret᷑ bono animo eſſe iubebat: futuꝝ dicens: ut liberatus: non certe armatã: ſed q̃etiorem poſthac apud põtificem ducat uitã. Cui ille uerbis ut cernentibus apparuit imo pectore eductis: rauca preſſaq; uoce reſpondit: conſueuiſſe quorum magnitudo a uiolentia abhorreat: cum capti fuerit non dimitti. Permanauit ocius totam italiam eius facti rumor: & tanq̃ omnibus cõſtaret piccininum illius ſpe fauoris iniiſſe expeditionem: ferebatur palam eum qua aduenerat in lombardiam cõtra ſſortiã redituꝝ: Is tamen ꝓgreſſus caſtella aliquot imunita: quæ florentini trans apenninum tenerent: caſſianum: porticum: montem ueterem: terdotium: aureolum: mutilianam: a guidantonio fauentino capi adiuuit. Et ad apenninum ducens qui

Põtificis iuſſu cardinalis captus.

niuibus ubiq; altissimis tegeret̃:illis qua pgere itenderet decussis:ab itinere nõ cessa-
bat.Florẽtini iterea cõscribẽdis mercede militibus itẽtissimi erãt:& cũ aduenas undi-
q; cõfluẽtes par ẽsset accipe:multos ex subditis militiæ isuetis :data pecunia cõscri-
bebant:quos mercennario militi ueterano imixtos:hosti obiiciebant:sfortiam tamen
ut paratus esset subuenire:& cohortes iterea præsidio mitteret:multis precibus ora-
nerũt.Sed apud põtificẽ romanũ:ut sibi sub cardinali florẽtino solitas militare copi-
as accerseret:studio enixissimo cõtẽderũt:Nã & si eos ut nunq̃ antea iparatos terrebat
appropinquãs paratissimus hostis:magis tamẽ multo extorres quos ille secũ duce-
ret expauescebãt.Tũc põtifex sibi timẽs & curialibus i quos æque ac i florẽtinos picci
ninũ cõstaret sæuiturũ:quod prius tot tãnsq; lacessitus a philippo & piccinino iniuriis
ut faceret nunq̃ adduci potuerat:cũ sociis belli populis fœdus iũxit:Communes fore
belli quod ubiq; extra lõbardiã gereret̃ pacisq; ratões:& tertiã uterq; populus partẽ
stipẽdiorũ:quatuor põtificis equitũ:duobusq; peditum millibus dissoluere promisit
Q uibus copiis i agrũ florẽtinũ pducẽdis:lodouicus patriarcha aqlegiẽsis legatus:in
capti cardinalis florẽtini locũ suffectus romã est missus:& eo curãte:postq̃ diẽ obie-
rat cardinalis:mouerũt ex hibernis quæ i latio & circũ urbẽ egerãt cohortes.Piccini-
no aũt ut apenninum traiiceret:omnibus intẽtãt ei locis:quæ balineã uallẽ & anomo-
nis fluuii uallisq; summitatẽ itercedunt:Florẽtini Nicolaum pisanum sfortiæ cõmili-
tonẽ:q tũc forte florẽtiã iermis uenerat:mercenario peditatui præfecerunt.Et bartho
lomeum orlãdinum equestris ordinis ciuẽ suum ætruscis tironibus dederunt ducẽ.
Traiecit illico apenninum pisanus:& i piccininum delatus:primalcorium castellum
obsidẽtẽ:nõ paruo detrimẽto affectum submouit:repulitq;:postridie colles cõscẽde-
re adnixum:q ad benedicteum ptinent saltum apẽnini i ætruriã cæteris patentiorem
Tunc piccininus lõge ab illo : cuius uirtutem apud benacũ fuerat exptus traiicere i-
tentaturus:i anomonis uallem cõcessit.Tenebat orlandinus præsidio marrate uicũ:q
nullo circũdatus muro aut uallo:natura soli munitissimus:icolas habet i patria auda
cissimos:& anomo præterfluens põte iungit̃:quo succiso tuta semp hactenus ab oi
hoste fuerunt:quæcunq; ad illius exesas rupes supeminenti castellioni oppidn subii-
ciunt̃.Sed primo aduenientis hostis rumore deterritus ibellis orlãdinus & uicũ de-
stituit:quem hostes e uestigio diripuere:& nedum ad põtem uel integrum uel succi-
sum repugnauit:sed itra apenninum se cum copiis recipiens:nõ prius de fuga substi-
tit:q̃ attigit laurentinum:quæ saltuosa & i primis oium italiæ præcipitiis intercisa fre-
quentibus traminis apennini loca:cum renunciatum esset piccinino esse hostiũ præ-
sidio destituta:credere nequit:nec ut trãsmitteret adduci potuisset:nisi fauentinus ex-
plorato saltu:statõibusq; firmato redeuntibus:eorũ priceps guidantonius præcessisset
Exercitu i ætruriã traducto piccininus policianum obsedit:castellũ sex aut ad sum-
mum octo casis sacelloq; ihabitatũ:sed natura soli muroq; munitũ. Eius rei magnus
florentiam peruasit terror:& cum custodiæ pro portis haberentur omnis ciuitas:ar-
ma corripuit:magistratusq; quibus datum est publicorum urbis custodiæ locorum
munus:partitos i turmas manipulosque ciues:qui quoue i loco adesse deberent iter-
diu per noctẽq; intentissimi curauerũt. Tunc expectata optatissimaq; sfortianorũ co-
hors:bosio troiloq; ductoribus uia mutinẽsi adueniẽs:florẽtinos i aliquã spem erexit

Põtifex romanus cũ liberis populis fœdus percussit

Nicolaus pisanus.

Et si borsius estẽsis nicolai marchionis filius: quem populis fœderatis stipẽdia facere
ostẽdimus: ꝓut ille genitorq̃ spem dabãt aduenisset: nullã præsentis status dubita-
tionẽ fore reliquã apparebat. Sed tãta erat cõfugiẽtiũ i urbẽ agricolaꝝ: q̃ sexagesimo
ante anno laribus nõ mutassent: tãta iopũ & nulla i urbe habitacula habentiũ turma
erat: tã multa uodiq̃ ducebãt armẽta: quoꝝ dominis nec stabuli nec stramẽtoꝝ adesset facultas: cũ pascẽdi cõmoditatẽ omoino abstulisset hiemis frigiditas: i multũ ueris
ꝓducta: ut mutata iocundæ nitidæq̃ urbis facies fuerit: eaq̃ res noua insuetæ talibus
plæbis externorũq̃ q̃ ierãt curiæ uiroꝝ pauori: quẽ appropiquãs hostis icusserat: mœstitiã cumularit. At frãciscũ sfortiã: machinas tũc cõmeatũ: ipedimẽtaq̃ cũ paratissi-
mo exercitu trahẽda cõponẽtẽ irridebãt philippo ꝑ italiã cupientes: piccininũ miris
laudibus extollẽtes: q̃ altissimis niuibus frigidissima i hyeme supatis: mœnia ut dice-
bant florentiæ circunsedebat. Quin etiã ueneta & florẽtina plæbes: causas rationesq̃ q̃bus distineret sfortia ignorãtes: illius tarditatẽ ignauiãq̃ damnabãt. Nã parantẽ
iterea i hostes ducere hinc uenetoꝝ senatus illũ hortabãt ipellebatq̃: idẽ florentini in
æthruriã reuocabãt: futuꝝ ꝓtestãtiũ ut nisi subueniret: cogerẽtur oblatæ a piccinio o pa-
ci: quã tamẽ isidiosissimã ducerẽt cõsẽtire. Piccininus nanq̃ eã trahẽs obsidẽdo polici-
ano: quã oẽs sui damnarẽt morã: florẽtinos & põtificẽ hortabãt: hũc ut se mediũ com-
muneq̃ partibus exhiberet: philippũ habiturus filiũ: & ecclesiæ obsequẽtissimũ: il-
los ut pacẽ quã cũ philippo sequestre sfortia ꝓximo fecissẽt ãno: redintegrãtes: sfortiã
reuocarẽt. fore pollicitus ut philippus blãca filia sfortiæ i matrimoniũ data & copiis
ĩtra lõbardiã reuocatis: bononiaq̃ & romãdiolæ ciuitatibus redditis põtifici: sfortiæ
& ipsis simul satisfaceret florẽtinis. Quibus piccinini blãdimẽtis cũ florẽtinos magi-
stratus magnatesq̃ ab extorribus & populo tributis grauato timẽtes: flecti sfortia uereret i sentẽtiã uenerat: aut copiis ꝑ mutinẽses i æthruriã ductis: sese philippẽsibus op-
ponẽdi: aut romãdiola ad rebellionẽ cõpulsa: piccininũ quocũq̃ ꝑgeret ꝑsequẽdi & ue-
netias accedẽs: ãnisus ẽ id senatui ꝑsuadere. Sed ueneti cõtraria sẽtiẽtes: illi & florẽtinoꝝ oratori ostẽdebãt: fore ut sfortia padũ trãsmittẽte: sese nihilominus cũ legiõe sal-
uũ redderet piccininus: multoꝝ fretus auxilio tyrãnoꝝ: quos rebus publicis & roma-
næ ecclesiæ isẽsissimos philippo studere cõstabat: & iterea brixianos ad extremã fru-
mẽti iopiã adeo ꝑductos: ut parti fame arescerẽt aliqui: parti imũdis manus iniecissent: multi eũ cuius unica spe sustentarent profectũ audientes: sese hosti ꝑmitterent:
copiisq̃ philippi: quas in lõbardia piccininus reliq̃sset: marchionis mãtuani ductu: ꝑ
liniacum & baldium in uincentinos paduanosque traductis: apud paduam prius la-
borari inciperetur: q̃ ipse piccinini castra uel fumo indicante prospiceret: Cum econ-
tra facile appareret futurum: ut traductis mincium copiis perdita de brixianis &
bergomensibus illico recuperarent: & brixia agri sui frumentis: quæ multum a matu-
ritate non aberant: repleta: tantus afferretur philippo propriæ salutis terror: ut pic-
cininum reuocare compelleretur. Cui etiã philippi salutem ut dicebat negligenti: ne
florentinos opprimere possent: pontificis romani copiæ duobus equitum millibus
quæ sub micheletto troilo & borsio sfortianis ac ursino illis militarent coniunctæ:
obstarent. Quibus item copiis non parua esset accessio borsii estensis: quem
genitor nicolaus marchio cum mille quingentis equitibus prope diem mittere

promisisset. Rebus aūt p eas altercatões ductis: piccininus politiano duodetrigesimo q̄ circūsederat die potitus: duxit i casentinū: ab fracisco puppii comite: cui nt rebantur amico florētini regionis curā demādauerāt: dolo accitus: dnmq; nariāt iter spem me: tumq; reg: casentini: borsinm estēsem florētini cum omni eqtatu: ad philippum trāsi uisse ex litteris frequētibusq; nunciis andiuerunt. Is enim cum angelus acciaiolus ora tor florentinus ad quindecim auri millia sibi numerasset: istaret q; ut afflictis patriæ suæ rebus succurreret: ex mutina: ubi hiberna habuerat cum copiis mouit. Sed pau lulum uiæ pgressus: nōi ætruriā: quod ille expectaret: sed sibi ad dexterā iter fore di xit ut philippo seruiret: a quo certiora sibi stipēdia essent atq; meliora q̄ hactenus pce pisset: liberis populis pecunias lente: ut nihil militibus pdesse naleāt dissolnentibus. Q uo perlato i publicum nuncio: & comite puppii apta defectiōe hosti reg: omniū pennria laborātū: necessaria abunde subministrātē: rē florētinā: pessimo loco adductā esse cōstabat: nisi & præsenti cupientes statui fouisset animisq; erexisset: ecōtraue no uis studētes rebus a motu deterruisset: copias; pōtificis q̄ celerior ueritate nūciabat: aduētus. Egit tamē omnia frigide: & opinione ac terrore minora piccininus: quod bibiena & minoribus aliquot castellis: dieq; nouē obsidione potitus: diui nicolai ca stellum duos supra triginta dies circunsepsit: illudq; maximis oppugnatum conati bus: ut nihil etiā supra uires facere omiserit: frumēti iopia qua angebātur oppidani: potiusq̄ sui exercitus uirtute cœpit. Accessit ide ad clausutas agri arretini castellū p cu ius saltum i arretinos & ide ad senēses ducere minabat: fore affirmās: ut senēsibus bel lo iplicitis: & perusinis iperata faciētibus: lucēsibus quoq; bellum renouātibus: florē tinos pōtificemq; romanū: ad quascunq; uellet deditōis pducere cōditiones. Sed eas ob suspitiōes quas pōtifex nō extimauerit negligendas: admonitus litteris patriarcha aqlegiensis: cōcessit arretium: tribus equitum & binis peditum millibus: florenti pa ratoq; exercitu secum ductis. Cui sese illico cōiunxerunt fortuani micheletus ex pi ceno missus: & bosius troilusq;: quos p mutinenses ostendimus aduenisse. Fuerat etiā paulo antecum prædictis i ualle arni supiore ursinus: q apud for: popilii a malate stis piccininoq;: ut supra docuimus: aliquā diu retētus: quo tpe obsidebāt policianum philippensesq; uallem balineā se cōtulerat i ætruriā. Tātas itaq; copias apud patriar chā coactas esse audiens piccininus: sese ad apennini radices recæpit. Q uæ cū essent ad sfortiā celeriter plata: postq̄ florentinā rem i tuto esse itellexit: p nonas iunias min cium pōte iunxit: & copiis nullo hostium sese illi opponente traductis: oia i mātuanis brixianisq;: cæpit euertere primi putiloghii pōtaniq; minciū accolentes i potestatē ue nerunt. Ad riuoltellā uero: quod oppidum benaco ostendimus adiacere: cum admo uisset copias: pdiit ex classe eduxitq; turmas stephanus cōtarenus: & cū oppugnatio maximis militū clamoribus posceret: sese oppidani ocius dediderunt: ide die illa de sentianū & padingolenses fecere. Progressus ide sfortia cum attigisset clesium amnē: cohortes duas ducibus petro brunorio & scariotto fauētino i salodiēses misit. Q ui & si maxime premebāt a classe terrestriū aduētu copias; nullatenus cōmoti repugna uere. Interea frācīscus barbarus quē brixiæ præfectū præsidio ppetua i tēpor: diffi cultate illa ostēdimus fuisse: primoribus ex brixiæ populo comitatus: liberatorē suū sfortiā cōuenit. Q uibus de ratōe administrādi belli i cōsilio agētibus: multi attulerūt

F. puppii comes.

Fraciscus barbarus

nuncii philippensiũ copias ad millia equitũ quatuor: pedites uix quingentos: foroiu-
liano & uermẽse ductoribus eo cõsilio se cõtulisse bassianũ: ut eo ĩ uico ueneti exerci-
tus ĩpetũ morarentur: fieretq; brixiani agri paganis post terga relictis: potestas fru-
mẽta iam matura in oppida conferendi. Barbari cõsilium fuit nullum ĩ expugnãdis
oppidis terẽdũ tẽpus esse: sed manũ cum hoste cõferendam: qui si repugnaret: facile
prælio uinceret̃: si cederet bello uictus eẽt. Quæ cũ ab auidis pugnãdi sfortianis eẽt
ĩtellecta: ĩstarentq; omnes hostẽ priusq̃ sese ĩtra munitiones abderet: iuadendum: sfor-
tia barbarum cuius admiratione uiri tenebatur: brixiam deducturus: profectionis
signũ tuba dari iusserat: cum citus a brunorio nuncius aduenit: expugnatos ui salodi-
enses ĩ prædam classis: & terrestriũ copiarum militi datos esse: & ĩstitutam continuans ĩ
hostes profectionem ĩtelligit eos ad urcios recessisse. Quorũ fuga & simul salodien-
sium casu deterriti regionis pagani: oppidanorũq; multi: sese ultro brixiæ magistra-
tibus permiserunt. Inter quos cum pontis uici: quo põte ollius iungitur fluuius: fuis-
set oppidani: sfortia eius opportunitate loci fretus: ĩcursione ĩ cremonẽses facta: maxi-
mam abegit prædã. Et bina oppido oppugnãte petro romano centurione ui capto:
nihil ĩ cremonensibus tutũ erat. Exide lõgena castello dedentibus oppidanis recæpto
rochafranchã circũsedit: castellũ quatuor ab hostiũ castris millia passuũ distãs: phi-
lippẽses enim sfortiam ne ultra progredi auderet distinere: & meliora regionis oppi-
da seruare cõsisi: loco ac ratõe munito sese statuerãt cõtinere. Vrcii soncinũq; muni-
tissima atq; opulẽtissima regionis oppida: hoc cremonẽsis: illud brixiani agrorum: bi-
na distãt passuũ millia: & cum ollius itercedat ea ĩ parte bifurcatus pertinet ad son-
cinum ac ꝓpe mœnia alluit iustus fluuii alueus: abestq; quingẽtos ferme passus: qui
paulo supra oppidũ scindit̃ ab eo ramus. Qđ autẽ oppida itercedit directa ad lineã
uia: pontes utrobiq; ĩ ea fluuium iungunt. Et uiã ueneti superioribus bellis fossa mu-
niuerant undiq; ducta: quæ pro uuidi natura soli aquas etiã æstate cõtineat; adituq;
qui nisi de oppidis aut sub eorum mœnibus pateat prohibeat cõmeantes: philippensi-
bus itaq; iter utrunq; põtẽ sedẽribus: sfortia ĩ urcianos duxit. Cui oppido foroiulianus
cohortẽ unã præsidio eo attribuerat consilio: ut sfortianis: uiæ munitões superaturis
obsisterẽt: aut ui prætergressis a tergo lateribusq; ĩstarẽt. Quorum cõsilia cũ cognouis-
set sfortia: suis primos ĩ legionibus ordines ducẽtibus: quid facere itẽderet præmoni-
tis: cohortes duas ĩpedimẽtis præsidio datas: iussit oppidanos ab eruptionibus ꝓhi-
bere: Postmodum uiæ fossas: extra tot mẽtorum oppidi iactum replere aggressus: sagit-
tarios balistariosq; cum bõbardulas habẽtibus manuales: ꝑ ripam disposuit. Quod
nãq; futurum præuiderat: multi ex foroiuliani castris leuis armaturæ milites: nullo ĩ ea
aggeris securitate ductorum ĩperio coerciti ꝓcurrerunt: quos ĩmissæ glãdes: plumbeæ
spiculaq;: quominus cõplanationẽ ĩpedirẽt: illico auerterũt. Ausi tamẽ sunt philippẽ-
ses cum sfortianis: q ĩ uiã euaserãt pugnare: angustiis uiæ fisi in qua denos aut ad sum-
mum uicenos totidẽ ex hostibus resistẽtes: maioris etiã exercitus posse impetum su-
stinere & crediderunt: & cum peritioribus q retraherẽt sæpenumero cõtẽderũt. Nec
eos fefelisset opinio si cõtis aut gladiis rẽ geri ab eqte cõtigisset. Quãprimum uero
deduxit ad frõtẽ bõbardulas balistasq; sfortia & philippẽses arma nec a glãde neca
iaculis tutabant̃: pedem fugientibus similes rettulerunt. Tum suos cedẽti hosti ista

re cõpulsos: Sfortia subsecutus non prius premere destitit: q̄ est ab ollio flumine retardatus. Nã cũ castellũ lateritiæ põti s pilæ: quæ tigna utrinq; a ripis ducta cõtinebat ipso suũ pmineret: ex eo philippẽses lapidibus sudibus ue & telis iaciẽtes hostẽ principio sunt morati: ut foroiuliano u ermẽsiq; facillimũ fuerit: paucis suoꝝ ea i fuga amissis: põtẽ obicibus firmatum itercisumq;: quoad legio i mta secederet cõseruare. Sed adeo territi i fugã potius q̄ i prælių animos ɔuerterãt: ut natãtibus ad pilã sfortianis i castellũq; obrepẽtibus: nullus supne telũ lapidẽue dimiserit. Sfortiani itaq; castello potiti: repagula põti raptim iposita rapidius i fluuiũ deuoluerũt: tũ sfortia eqtũ cuneo: quãtũ uix pateretur angustia dẽsissimo i hostẽ misso: totũ subsequi agmen iussit. Sed fracti sunt euestigio fugatiq; philippẽses: & ductoribus q sese suocinensibus pmittere non sunt ausi: secũdũ oppidi fossam equoꝝ uelocitate prolapsis: capti sunt equites supra mille. Tum suncinenses populariter effusi: & eadẽ hora ruminenghenses uicini i potestatẽ uenere. Erat tũc apud ienepaltã uicũ: bina distãtẽ passuũ millia Borsius estẽsis eqtes mille & quingẽtos: cũ qbus ad philippũ trãsiuerat castris uesperi adiuncturus. In quẽ de cõmissi prælii fortuna dubiũ queritabundũq; sfortiani: ,pur queq; duxit casus: ipetũ fecerũt. Et eo armis tẽtoriis ipedimẽtisq; exuto: ad sexcẽtos equites abduxerũt. Eius uero secũdi prælii fama p regionẽ perlata: maximus est undiq; factus: sese uenetoꝝ ipio pmittẽtiũ cõcursus. Nã postridie eius diei urcienses: præsidio ex fœdere abire pmisso: caprcolenses: palatiolẽses: clariẽses: trascurẽses martineghẽses: rumaniẽses: & remotiores uallis camonieæ: ac sebuini lacus isei: omnes populi: ad uenetos redierũt. Italianus aũt & uermẽsis lodouicus ac borsius: sese de fuga Cremã cõtulerũt: quos euestigio isecutus sfortia ad stadia duodecim consedit. Et cũ oppidi natura soli mœnibus & tãto præsidio munitissimi oppugnationẽ itelligeret futurã diuturniorẽ: tẽtauit per nũcios mozanighã abduẽsis glareæ oppidũ: cuius potiũdi cũ oblata esset spes: eo duces oratoribus obuiauit: q oppidũ populi iussu euestigio dediderũt. ad carauagiũ uero cũ uenisset: cõmeatus penuria angebatᷣ: quod circũstarẽt hostiũ loca: & a pacatis unde iportari posset lõge abesset exercitus: nec ulla tunc deditiõis spes apparebat: philippo p abduã uicinũ ac ,ppe cõtiguũ flumẽ: præsidia & nũcios noctu & cũ uoluisset iterdiu submittẽte. Motis itaq; castris: brignanũ nõ uile oppidũ: quo terruit primo ipetu cæpit. Et triuilium ide riuoltãq; opulẽta ac populis frequẽtissima regionis oppida circũsedens: iter oppugnatiõis minas apparatũq; recæpit. Tũc philippus frequẽtissimæ populis oium italiæ: padũ iter abduã & ticinũ regioni: ducatũ uocatᷣ: quã tutissimã dudũ pacatissimãq; tenuerat: timẽs: oẽs copias quæ sibi i lõbardia reliquæ erãt ad eã abduæ ripã sfortiæ oppositã misit & marchio mãtuanus: cremonã cremamq; equitatus sui præsidio confirmauit. Tantus uero tunc terror eius regionis populos inuasit: ut quod paucis ante diebus: apud florentiam diximus contigisse paganis in tuta confugientibus: eo maior per uias agri Mediolanensis & urbis plateas cerneretur: armenta præ se agentium & pueros cum rerum sarcinis deferentium tumultus: quo magis triplo & ut periti affirmant quadruplo est ea regio q̄ florentiam adiacens populosa: q̄q̄ uero sfortia nonnullos ostenderit transmittendi abduã apparatus ea ratione duxit abstinendum: ꝙ multa nimis erant post tergum relicta: ex quibus in aduersum pugnæ: aut accepti incommodi casum: commeatu redituq; poterat

Clades philippensium

Ad soncinũ

Borsius estensis

intercludi. Omnibus itaq; transmissuro necessariis apud riuoltam: quod oppidū sex-
decim abest a Mediolano passuum millia: iussis comparari: iterato carauagium ob-
sedit: & cū oppidani ad resistēdū paratissimi uiderētur: bōbardas adigi curauit: dūq;
muri creberrimis ictibus quaterētur: & frequētissimas oppidani mitterent bōbardas:
Leo sfortia uulneratur. ictus dextrū crus leo sfortia frater ꝓ mortuo est elatus. Eam rē ægre ut debuit ferens
franciscus sfortia: postridie urgeri expugnariq; summa ui oppidanos: & agrum inte-
rea uastati iratus iusserat. Cum ea peruidentes & de casu leonis a suis qui in castris ca-
pti erant prouincialibusq; certiores facti carauagienses deditione oblata: ueniam im-
petrarunt: At apud benacum: nequaq̄ segnior erat interea stephanus contarenus: qui
Ripa classe circunducta: cum sese ultro rei. p. committentes pacifice us recepisset: ripam ad-
nauigauit: quod oppidum brunorius cum sfortiæ peditatu diebus triginta obsessum
quoad terrestri expeditione potuerat acriter agitarat. Nec adduci poterant ripenses
odio in ueneros exasperati: ut mantuani præsidium exulesq; qui inerant ueronenses
& persugas a sfortia quosdam cum oppido dederent: quin nouas quotidie struentes
Stephanus contarenus fallacias rem ducebant. Q ua motus indignitate contarenus turmalibus edixit: ut si
quid opis esset in ea quam malos scandere assueti: naualibus præstarent muneribus:
agilitate muros scanderent: diutina bombardarum quassatione semirutos: prædam
agerent ex oppido opimam: ut uxoribus liberisque deferrent ipsorum desiderio lan-
guentibus: dum eo in lacus recessu rā diu hæserunt: procul a patria relegati. Nec mo-
ra epoti ruerunt in uulnera histri: genus hominum i contemnenda morte durissimū
& pars scalis: pars alter alterius humero innixi: quo plures ab anxio defensore præci-
pitabantur uulnerabanturq;: eo frequentiores ruinas murosque scandebant. Vicitq;
pertinacia: & utriusq; exercitus milite irrumpente: præter ætatis nostræ morem: cæ-
des primo edita: quam illico intermiserunt: ad prædam captiuosq; in redemptionem
Ripa capit̃ diripuurq;. tenendos: a stephano & brunorio reuocati. Defensa est etiā altero mense arx situ mœ-
nibusq; munita: centurione persuga: qui se in eam receperat obstinatius resistente.
Sed dum oppugnar arcem brunorius: gardenses impositum a marchione mantua-
no præsidium emittere illesum contendentes: stephanus ui captos concessit turmali-
Iacobus antonius marcellus libus diripiendos: & Iacobus Antonius marcellus: agresti brixianorū manu ducta:
adiit noctu archum. Q uod oppidum furto cum paucis ingressus: cum sese archer-
ses uenetorum fidei permittere obstinatius recusarent repugnarentq;: peditatu reli-
quo subsequi & urgere iusso: non sine cæde diripuit. Ad lagisium uero cum appulsa
esset classis: partem turmarum in terram stephanus: exposuit: & addito ex uerona ti-
rocinio: peditatu undiq; lacu & terra oppidum obsedit: quod cum ūentius oppugna-
ret: paratissimos resistere hostes sensit: nanque lectissimum inerat præsidium a man-
tuano impositum: & oppidani rebellionis ad quam nulla ratione coacti fuerant con-
scientia: similem inflictæ salodiensibus ripensibusq; & gardēsibus ultionē expectā-
tes: pro se qsq; utriusq; sexus & omnis ætatis cōditiōisq; pugnabār. Eo aūt iæstatis pri-
cipio: dū ætruriæ mōtibus: ut ē dictū: piccininus oberrat: & hic sfortia mātuæ: brixiæ
bergomi: Cremonæ & laude: agroꝝ oppida castellaq; uenetoꝝ ipio partim recipit
partim addit: hinc cōtarenus benaci orā recupat: ac reddit rei. p. ampliorē: eadē quæ

pridem inerat regnum apuliæ lacerabat absumebatq; regum potentatus exilitas. Al
fonso nanq; apud auersam hærente: Renatus postq̃ antonio caudolæ coniunctus fu
it: pecuniis ut ostẽdimus a suis undiq; accipiendis exercituq; instaurando solum in-
tendit. Eam uero quæ tempestate ista in tot regionibus edebatur uastitatem: si maxi
mi potentissimiq; fecissent exercitus: in alienam uim acceptam ducerem referendam:
sed quæ olim duos totius africæ & europæ exercitus: hinc carthaginensem duce han-
nibale: inde romanum per annos quindecim integre tolerarunt: duorum nunc regũ
ductu quorum unus nullas: alter paucas adduxerit extrinsecus copias: suo se inuicẽ
ifortunio prope ad excidium lacerarunt. Postq̃ enim alfonsus rex arragonẽsium sin-
uessæ fundorum & nolani principum fauori innixus: capuam: gaietam accerrasque
& complura uetustæ campaniæ: nũc terræ laboris oppida cæpit: neapolim adeo affli- Campania terra laboris.
xit: ut ciuibus pene destituta laboret fame: nec defensari possit sine mercẽnario pedi-
tatu. Auersam uero: cuius arcem renatus rex antonio caudolæ in stipendiorum mer
cedem concessit post uastatum igni & ferro agrum: durissima premit obsidione: ut
solos in ea regione putelanos: natura soli tutos renatus possideat. Nec desunt interea
qui amœnissima totius italiæ in campaniæ quondam & lucaniæ finibus: amalphita
næ terræ loca: sibi parẽtia arragonensium studio deuastent. Q uanq̃ totius inferi su
periq; & ionii pelagorũ ambitu: a gaieta ad aterni: qui fluuius nũc est pischaria ostiũ
terna aut ad summum quaterna: urbes uicos & oppida: pacaris cohærentia finibus
difficile fuerit inuenire. In ætruria uero: per id temporis: cum primum piccininus ro-
mani pontificis legionem: florentinorum & sfortiæ copiis: apud classiam uicum tria
distantem ab arretio passuum millia: coniunctam esse audiuit in tifernates castella- Tifernum.
nos: duxit: & oppidanis prece minisq; & uastatione agri: incendio magis ostensa: q̃
late facta ut dedinonem facerent frustra tentatis: quiq; passuum millia ad perusiam Perusia.
castra mouit. Eum perusini: publice & priuatim: magno adeuntes concursu: & con
meatu abunde iuuerunt: & amplissimis muneribus donauerunt: tantumq; abfuit: ut
populi consilium esse diceretur illum admittere ad traynnidem: q; Archiepisco-
pum neapolitanum urbem pro pontifice & romana ecclesia gubernantem adeũtes
ciuitatis magistratus: priores uocant: & primarii ciues: audaciam mittendi publice
doni & faciendæ salutationis: a temporum difficultatibus deprecati fuerũt. Q uæ cũ
essent piccinino renunciata: populum clara uoce ut exaudiretur laudauit: qui fidem
romanæ ecclesiæ & illius pontifici seruaret: & cum portas ne improuisus irrumperet
custodiri audisset: instare cœpit: ut paruo deductus comitatu: permitteretur genitri-
cem decrepitam amplexari. Id cum esset permittente archiepiscopo concessum: eun
tes ex primoribus perfidi quatuor: illum quingentis stipatum armatis militibus: in-
troduxerunt: quo in tempore castrorum acies ad urbem propius concesserunt. Exin-
de piccininus in publicas perductus ædes: cum priores uenerabundus salutasset: ar-
chiepiscopũ conuenit: & multa de pontifice romano questus: qui philippi hostes flo
rentinos protegeret: illum sub oratoris specie cum mandatis: quorum hæc fuit sum-
ma: foresi põtifex romã pfectus legionẽ suã ab hostico exercitu reuocasset: ut omnia
ad eius libitũ fierẽt: perusio emisit: & rẽ pusinã ex libidine administrãs: post exhaustũ
pontificis ærariũ: acceptis ab sponte cõtribuenti ciuitate decẽ aureum millibus: maxima

paganis æque ac ciuibus imperauit tributa. Quibus uel cum uiolentia excutiendis:
quæstorem ex suis præfecit: & decem ex primoribus ciuitatis: quos arbitrii decem ui
ros appellauit: summæ rerum præpositis: ad cõtinuandam tiferni obsidionem acces
sit. Eam uero urbẽ cuius agri castella ferme omnia obtineret: a frãcisco filio pridem
ut supra est dictum capta: frustra obsedisset: nisi ab frumenti penuria quam superio
ris anni bellum effecisset: ea laboratum esset. Quæ res faciebat ut braccianæ factio
nis qui inerant nonnullis in ditionem procliuius prospicere incipientibus instarent
litteris nunciisq; frequẽtibus apud legatum ecclesiastici tifernates: futurum protesta
ti: ut nisi addito præsidio subueniret: deditionem facere cogerentur. Munitur autem
tifernum hinc amne tiberi: inde depressis altissime ripis: & quæ plana apertaq; relin
quitur ad orientem spectãs agri particula: eam hostium statiua adeo compleuerant
ut nullũ nisi fracto fugatoue eo exercitu aditum patere aduenienti præsidio sit existi
matũ. Ea cum apud legatũ ecclesiasticiq; exercitus ductores agitarẽt angerẽturq; ani
Troilus. Paulus molarianus.
mis omnes hinc municipii fidelissimi bello opportuni periculo: inde iactura quam fa
cere addubitarent: si quod mitteretur præsidiũ interciperetur: Troilus & paulus mo
larianus ex patritia gẽte romanus id sibi munus nedũ rogati: sed cæteris pene dissua
dentibus assumpserunt: confisi ut dixerunt in ea quam piccininus nimiam suiipsius
fiduciam ostentaret. Nec fefellit fortes uiros opinio. Trecentis nãq; selectis equitibus
ex suis cohortibus acceptis: per medias hostium stationes: nonnullis qui raptim ad
arma currebant in municipium tractis: inter tumultum pauoremq;: quem apparatus
maioris metus faceret: illesi aduolauere. Continuauit tamen obsidionem piccini
nus: & frumenta tunc magis matura: a proximis municipio locis abigi: remotioraq; in
sua comportari castella curabat. Erat tunc romani pontificis legatus anglarii: & gino
capone bernardoq; mediceo florentinis ciuibus: publice ut legato assisterent missis:
ac petro iam paulo ursino florentini populi copiarum capitaneo: micheletto quoq;
attendulo suadentibus: statiua secundum oppidi mœnia fossasque ea ratione erant
metati: ut cum omnia florentinæ ditionis post tergum relicta tutarentur: tum alerent
spe tifernates: & i proximos ansroxinæ petramalensis inimicæ mulieris: burgique ad
sepulchrum agros: calones mitterent frumentatum. Fama interim ad piccinini exer
citum certis auctoribus & domesticorum nunciis maiora uero omnia facientibus p
lata erat: patre lõbardiæ pessimo adductam loco euertisse omnia sfortiã: & abdua põ
tibus transmissa: paganos & prædam ab ipsis mediolani portis abigere. Fremebant
itaq; lombardi maxima pars exercitus: haudquaq̃ esse parem dicentes compensatio
nem: pro grumosis casentini arcibus: pro policiano clistella potiusq̃ castello: datum
expositumque sfortianis & ueneto in prædam opimum feracissimum affluentissimũ
bonis omnibus cũ cæteræ lombardiæ: tũ Mediolani ducatus agrum: & dolore pudo
rem superante proteruiores in ductorem uoces: & conuitia sunt iactata. Eum etiam
a philippo: ut opem allaturus rediret: multis litteris nunciisque reuocatum fuisse: sa
tis compertum habeo. Sed cũ lombardis commilitonibus redeundum sibi constitu
isse palam diceret: guidantonio & astorgio fauentinis fratribus eum constat horta
bũdũ spopondisse: breui fore: ut tẽtata fortuna: aut uictor icõpositã triũ iter se diuersa
sentientiũ dominoꝝ turbã opprimere: & de superatis põtifice ac florẽtinis ultionẽ cũ

triumpho sumeret:italiam postea ad libidinem moderaturus:aut cladem:quod impos
sibile iudicaret:acciperet. Ad diem itaque kalendas augusti quartam:castris clam no
ctu cum paucis aggressus:quo in loco consedisset hostis speculatum accessit. Poste-
ra die apostolorum petri & pauli cælebritate festa:milites corpora curatos ad meri-
diem uasa colligere:& tanq̃ traiiciendum i romandiolam foret:burgum petere iubet
cumque paucis quid animo cogitaret consciis:oppidi suburbia attigisset:sarcinas &
impedimenta deponi:& primam cui dies obuenerat aciem:ad sinistram in hostes du
cere iussit:ipse cum secundæ tertiæque & dehinc cæterarum ductores acierum quid
fieri uellet edocuisset:oppidanis blande appellatis:& uti se ad inspiciendam de hoste
uictoriam sequerentur inuitatis:in primam aciem properauit. Præuiderat enim ani-
mo piccininus:quæ apud ecclesiasticos tunc fiebant:Nam cum in ea hostis propin-
quitate nullum militem ante meridiem frumentatum mittere : quin structam pe-
ne i subitam dimicationem pro castris aciem continere consueuissent:tunc ea religi-
one sacra die in uesperam declinante:negligentius apud eos omnia curabantur : &
emissis temere frumentatoribus:qui in armis ad meridiem steterant strati in tẽtoriis Michelet-
cauma delinibant. Vt nisi ueteranus uigilantissimusq; ductor michelettus attendu- tus attendu
lus:summo de cliuo: quem equester armatusque inambulabat: tenui primo post dẽ lus
sione ꝑspecto puluere:ad arma clamasset:facile potuerit:quod crediderat piccininus:
incautos inermesque conficere. Anglarium nanque oppidum sub imis apennini ra-
dicibus in leniter castigato colle situm:ad eam partem in orientem uersam: quæ spe-
ctat ad burgum:cliuũ habet stadia duo ita fastigiatum:ut cum ascẽsu haudquaq̃ sit
difficilis:tum cæteram planitiem quæ ad burgi mœnia quatuor intercedit passuum
millia:paululum superemineat. Qua uero in parte desinit cliuus:planities inchoat
ad burgi portas usque perpetua:sed quam passus quinquaginta distans a cliuo inter-
secat torrẽtulus:dextra leuaque sensim suspendens ad anglarium rupes:& uiam quæ
burgum uersus ad lineam est directa:eo intercisam torrente: lapideus iungit ponti-
culus rarum aut nullum nisi pediti præbens usum: ꝙ uicenos undique pedes: de-
molitæ i torrentis alueum rupes:patentem armentis:equitibusque exhibẽt accessum
In eum itaque ponticulum prouolans michelettus:& forte illo die primam aciem du
cturus erat : suos accurrentes undique ad uada iubet consistere. Secundus illum secu Simonettus
tus est simonettus:ductorum in pontificis legione primarius:qui frumentatoribus :
quo in loco cuiusue uti essent præsidio inspectis:in castra armatus reuertens : omnia
tumultu plena compererat:& illuc item properanter se contulit ursinus : tubicenis
qui apud eius prætorium prælii classicum cecinerant : iussis armatos in ordines
conuocare. Tunc ductores apud ponticulum:de summa gerendæ rei pro tempo-
re consultantes:præmissis ab hoste uelitibus ad teli iactum propinquantibus:conue
nerunt:ut quod aliquando in rem eo casu aduenıente constituissent fore : tripartito
aciem struerent:frontemque quam tunc habebat obtineret micheletus:dextræ ursi
nus alæ:sinistræ simonettus:& petrus meua uiensis cum tribus ecclesiasticorũ cohor-
tibus:præessent:ut sfortianis omnibus mediis:dextrum cornu florentinus miles mer-
cenarius:sinistrum ecclesiasticæ cohortes haberent:in subsidiis uero apud legatum si
gnaque sederet quicquid erat reliquum ecclesiastici equitatus. De peditatu au-

tem actum:ut cum balistarii in summis ponerentur torrẽtis marginibus:hostem qui
ad pontem uadaque pugnaret:sagiptis ad latera petituri:tum scutati hastatiqoe i tor-
rẽte:pugnãtẽ i frõte circũsisterẽt eqtatũ.& gerẽdæ rei locus erat opportunus:q̧ quẽ
stadia duo i deuexũ diximus pẽdere:cliuus pari i latitudinẽ spatio extendebat:cuius
fossas omnis:possessoꝝ agellos disterminantes:michelettus quatriduo ante curaue-
rat cõplanari. Quo ecõtra incõmodo piccininus maxime angebat:q̧ rectam:ut di-
ximus:uiã:sexdecim latã pedes fossæ undiq; muniũt:arcendo ab satis pecore:& aqua
pluuia excipiẽda depressæ:qbus trãsuersæ similes cõiungunt plurimæ campos nullo
ordine:sed uti possessionũ exigũt termini diuidẽtes. Nec illi ociũ curaq; fuerat cõpla-
nãdi:qppe q icautos hostes sperasset opprimere:quanq̃ dixerũt post uictoriã sui fu-
isse illi cõsiliũ:& piccinino filio astorgioque mãfredo primã ducentibus aciẽ iussisse:
ut hoste ad põtẽ lacessito:& pugna cedẽdo i uiã relata:cõmunis hosti ea fieret icõmo
ditas.Sed primos philippẽsiũ q immissi erãt:cum repulisset michelettus:tum astor-
gius franciscusque piccininus irruentes: illum ponte deturbatum in cliuum usque
pugnando sunt secuti. rarior nanque tunc erat in omni ecclesiasticorum acie arma-
tus: cum acciti pabulatores frumentatoresque nondum arma induere potuissent &
multi inermes in prælium tumultuarie concurrissent. Micheletto autem laboranti
cum opẽ attulisset simonettus:relata est i põtem pugna:& utriusque exercitus pedi-
tatu ad torrentis uada acriter pugnante:postq̃ michelettum uidit locum tenere simo-
nettus:ordines conseruaturus i sinistrum cornu est reuersus.Id cum secundo & tertio
esset factum:addidit astorgio & filio piccininus cohortes duas:qbus magno conatu
premẽtibus:tãdiu sfortianis stipatus:q omnes iterea aduenerãt repugnauit michelet
tus:ut nicolao pisano ad sinistra põtis uada ab hoste capto:ipse etiã i periculũ sit addu
ctus.Tũ cõfercti cõglobatiq; ursinus simonettusq; ac meuaniẽsis:undiq; in præliũ de-
scẽderũt & pisano ex hostis manu recæpto:omnes pedẽ pariter rettulerũt:quos i secuti
philippẽses:tãto põtẽ uadaq; præsidio firmauerũt:ut nullã existimauerint futurã ho
stium procellam:cuius impetu inde aut uiribus pellerentur.Et exinde in ea:quam põ
tem & cliuum quinquaginta passus intercedere diximus:planitie:prælia sunt com-
missa:Tenuerunt autem seuere ordines ecclesiastici:& cum iam pares loco essent exer
citus:prælium est ordine commissum:ut solum id referri possit ætate nostra priscis si
mile gestum esse.Nam cum hinc cliuum ecclesiastici:inde torrentis ripas uadaque
philippenses:pro munitionibus haberent:libero qui intercedebat in campo: nullus
erat nisi quem uirtus fecisset superiorem:tantaque pugnabatur utriusque militis per
tinacia:ut contis qui omnes fracti erant deficientibus:gladiisque aut disiectis aut ma
nu delapsis seferreis percuterent cirotecis.& quod cernentibus extra rei naturam fie-
ri non iniuria miraculo fuit:nulla uox asperior: nullus clamor pugnantium est au-
ditus:ueriti tamẽ ecclesiastici:ne piccininus cohorte secũdum torrentis ripas circũdu
cta:ab tergo iuaderet:deductã ipsi ex subsidiis cohortẽ i aduerso cliui post simonettũ
i insidiis locauerunt.Sed pessima tunc:quibus prisci caruerunt arma:bombardæ mi-
nores & maiusculæ rem a militibus secure geri prohibuerunt. Philippensibus nanq;
quadraginta inerãt germani:portatilibus usi bombardis:quos a sfortia:quando sub
piccinini in ætruriam aduẽtũ florentiæ est trepidatũ missos:illi i tifernatũ castello ob-

fessos sacramētoq; ob salutē datā cōstrictos: i exercitu cōtinebāt: & ecclesiastici bōbardis maiusculis anglario eductis: hostes de pōte uadis & uia cū iacerēt deturbabāt. Si quādo enim recedere ptinacius neglexerūt: binos trinosq; armis tectos: cum eqs lapides lacerabāt. Hoc uero primū maiusq; icōmodū obstiuit philippēsibus: cum item micheletus simonettusq; & meuaniēsis: facto cuneo hostes etiā numero plures ipeterēt apuli calabriq; sompedes qbus ecclesiastici utebant' minores: philippensium equos ex germania maiori ex parte habitos: uel i niuibus anteacta hieme debilitatos psternebāt. Quibus i cōgressibus: multi ex philippēsibus itercæpti: ad hostium signa uel itra oppidum mittebant'. Quod cum uidisset piccininus: ex secunda acie quæ pōtē & uada tenebat: exq; subsidiaria paulolum i uia remotiore: quosq; euocās meliores: i primā aciē eo misit cōsilio: ut titubātes & sibi etiā nō satis fidentis hostes: furēti ipetitos pcella dissiparet: Id cum fieret aduerterunt ex cliui supioribus ecclesiastici duces: & omnibus etiā & subsidiaria acie q eqs & uirtute præualerēt cōuocatis: cuneum & ipsi p grādē densissimumq; fecerunt. Erat eo in tēpore legati caponis & medicei cura quæcunq; ductores prælio usui postularent solerter immittere: q̄q̄ mediceus bernardus cum dirigendis iuuādisq; cōsilio omnibus: apud acies frequens esset: tum maxime simonetto die illa adstitit: cuius hominis amicissimi uirtutē i nicolai tollentinatis utriusq; educatoris legione: antea cognouisset. Interea primā micheletus quā pricipio cæperat frōtis aciē: cum teneret: primusq; dimicationē cum ultro ichoaret: aut ab hoste cæptā sustineret: & pugnādo uir septuagenarius: militis: & hortādo ducis officia adiplebat. Irēt i præliū uel se duce uictores. Nicolaū esse hostē fato sibi ad uictoriā alias apud urbē aqlā oblatum: secundā hāc esse diē quæ sfortianos de braccianis semper antea supatis iustū faciat triūphū summere. Iniustā piccinino causam deum optimum maximum iesum eiusq; apostolos petrum & paulum illi iratos esse: qui ad tantam eum perduxerint traxerintq; amentiam: ut quorum rebus insidietur in apostolorum cælebritate prælium iniquissimo loco cum potentiore hoste committat. Suam uero apud philippenses ductorum quisque contionem habebat. Alii præmia memorare ingentia: quæ superato hoste æ iruria potiti & pontifice curialibusq; in florentia spoliatis: ex uictoria reportarent: alii hostem contemnere: qui trinis ductus imperiis: nullum habeat certum ducem: & si conferctō: ut assolet: in summe rerum discrimine pugnandum erit: non se magis milites inter se q̄ hostem agnoscant: piccininus uero quenq; appellans quousq; inquit uestra torpescet uirtus? Victū ne totiēs fugatū exarmatumq; a uobis ursinum & Simonettum tollentinatis: cuius maximi exercitus singuli prope binos apud imolam cæpistis: reliquias ducentem: nouū hominem: nouo & incognito auctū tyrone: micheletumq; a fortebraccio castellensi totiēs fugatū uincere passuri estis? Partam tot præliis prospere gestis: tot regionibus captis gloriā ineptis hominibus relicturi estis? Et trepidare eos in summumque cliuum sese cerni tis conglobare: de fuga cogitantes: quos si urbem ad tergum capacem habuissent: sibi a principio receptui consulturos fuisse non ambigo. Hincque desperatam in ea oppidi paruitate salutem: hactenus armis quod etiam mulierculæ in extrema faciunt desperatione tutati sunt. Sed si quam olim contremiscunt uestram animorum ferociam: insurgere conspexerint: quod reliquum habent spei in fugam dissipabuntur.

Sui

Ite ducis Mediolani sollida spes. Ite piccinini fratres cõmilitonesq; uictoriá quæ i ma
nibus est tenete: ꝓcul dubio effecturã: ut nullus posthac piccinini legionẽ in cãpis au
deat expectare. Hæc cũ dixisset eo adnuente tubicinis ad triginta crepitante classico
i præliũ accedentibus: philippẽses magnã ecclesiasticis itulerunt procellã: nec ictum
illi uulneraq; micãtiũ & tãto illatã ipetu cuspidũ segnes trepidiq; exceperũt: sed ima
de cliui radice i mutuos delati ictus: multos equis retrorsum cadẽtibus: prostrauerũt.
Astorgius uulneratus capitur — tum gladiis ea i pressura strictis cœpto istãtes ipetu: reliquos i torrẽtis uada põticulum
q; repulerunt: & nõnullis eo i loco cadentibus plurimis uulneratis: in quis astorgius
mãfredus: conto inguina est trãsfixus: capti sunt philippensium meliores. Seruabat
tamẽ locum piccininus & peditatu i angustiis adiuuante: ordines ꝓ tẽpore restitue-
bat. Sed itegras ursinus quæ post mõtẽ: & ad signa fuerant cohortes cum adduxisset:
deturbatus põte piccininus i subsidiariã aciẽ retrocessit. Ea autẽ uirorũ robore ut ostẽ
dimus detracto: nihil habebat neruorũ. Nec tamẽ destitit piccininus: quia satis pri-
stinæ uirtuti facturus: præliũ reditegrarit: & quod burgẽses uiæ & cãpi fossas: dextra
leuaq; cõplanarant: restituta acie hostis ipetũ morabatur. Fuit eo tẽporis momento
lunæ defectus: & nubibus cælo obductis: iriq; apparẽte: uertit i philippensiũ ora uio-
lẽtior qui ad id tẽporis a tergo flauerat uẽtus. Cũq; mediũ horæ tẽpus: supra uires pu
gnassent: turbatos suorũ ordines: hostiũ ecõtra sollidiores cõstãtioresq; cõspicati: picci
Clades piccinini ac fœda fuga — ninus guidantonius fauẽtinus & frãciscus filius prælio excedẽtes: fatiscentẽ fracturã
philippẽsiũ cõsumarũt: & signis hosti relictis: tãta de repẽte facta est fugiẽtiũ se iuicẽ
premẽtiũ ruina: ut quod pugnãtes nequiuissent: cadẽtes isecutũ hostẽ: ne ductores
de fuga retraxerit: ꝓhibuerit. Pugnatũ est horis ferme quatuor cõtinẽter. Nec ullus
utroq; i exercitu: paria prope: sena equitũ millia: peditatus tria habẽte: notus miles uõ
suæ uirtutis aut ignauiæ documentum dedit. Desideratiq; sunt ex philippensibus ad
sexaginta: uulnerati supra quadringentos: capti milites mille & octingenti i quis duo
detriginta fuerunt turmis i legione præfecti: & burgenses qui uel acciti uel ad spolia
detrahenda ꝓpe populariter conuenerant: mille & trecentos fuisse captos: a redem-
ribus est cõpertum. De ecclesiastico autem exercitu: cum uulnerati fuerit ducenti ad
decem aut i prælio aut ex uulneribus iterierunt: sed ex utrisq; equi ad sexcentos pari
pene numero suffossi: in campo mansere. Delatus ex fuga burgũ piccininus postq̃ cõ
perit neminem ad unum ex turmarum præfectis hostiũ manibus euasisse: mœstus
guidantonio fauentino & frãcisco filio dixisse fertur debellatum esse: & philippi par
tes pessum habituras: si uictoria bene usus hostis quadringentos qui i manibus essẽt
ueteranos & deditissimos sibi equites retineret quorũ adsimiles uniuersa italiæ mili-
tia nõ haberet: & mœnibus oppidi portisq; præsidio firmatis: circũueniri addubitãs
accederetne uictor exercitus prospici & ter quaterque singulas per noctis horas sci-
re curauit. Mane summo cum astorgius mãfredus: sagramorrus parmẽsis: romanus
cremonẽsis: & tres alii ex captiuis fama notiores: apud legatũ hospitaliter haberent:
cæteri oẽs eo iscio ad unũ liberati fuerũt: qbus lõgo agmine i ea uiæ rectitudine bur-
gũ petẽtibus: a speculatoribusq; de mœnibus cõspectis: pẽdẽs paratusq; i fugã picci
ninus eos exercitus se circumuallaturi præcursores esse ratus: ad solis ortum pro-

peranter migrauit. Ipso aūt uix dū porta egresso: miserūt reliqi oppido burgenses ad
legatū oratores q factū ab iprudētia & necessitate deprecati: suosq; cōmēdātes capti-
uos: oppidū dediderūt. Intereà troilus molarianusq; cōflixisse exercitus: profligatūq;
hostē: ad primā noctis uigiliā certiores facti: nocte cōcubia ex tiferno: quod oppidū
præsidio ut docuimus tenuerāt: pfecti sūt: q burgū ad horā tertiā cū attigissent: nōnul
los piccininū abeūtē tarde secutos itercæpunt: & legati nūciis ad oppidi receptionem
missis cōiūcti: q primū itroducti sūt: philippēsiūq liberati uix dū aduenerāt nōnullos
inimicitiores cognitos iterfecerūt: ipedimētisq; apud oppidāos a fugiēti exercitu reli
ctis: accurate cōquisitis direptisq;: sua & ipsi ex supato hoste spolia reportarunt. Poti-
tus burgo legatus: postq̄ captiuos ad unum liberatos itellexit: sex q ut diximus apud
se erāt florēnā misit: & hic nerius capo. bernardusq; mediceus. anfrosinæ castellis: in-
de legati copiæ tifernatium oppidis arcibusq; quæ i piccinini potestate dudum fue-
rāt: recipiēdis itēderunt: quo⁊ breui capto⁊ illa florētinis. hæc tifernatibus sunt con-
cessa. At pfectus burgo piccininus octauo milliario sub apēnini iugis primum de fu-
ga cōsedit. ide suis cōmilitonibus præter spem sibi cōiunctis. ad eugubii portas cum
statiua cœpisset. a guidātonio urbinate. ciuitatē uicariatus romanæ ecclesiæ titulo ob
tinēte adiutus: istaurātiōi exercitus p tēpore pq; mūicipii facultatibus: operā dare cœ
pit: Eoq; ex loco tētatis p nūcios pusinis ad eos redire quærebat. Sed illi cautius i rem
prudētiusq; pspiciētes: octo millibus auri donato: ut accessu abstineret: ad tutādamq;
ab hoste romādiolā duceret: cōsuluerūt. Quod secutus cōsiliū mala quæcūq; timue
rat: quæq; illū & suos præmitura apparebat declinauit. Nā & pusinis primū reiciēdi
culpā i pauco⁊ audaciā: redeūdiq;: ut fecerūt cū pōtifice i gratiā occasionē præbuit: &
dū legatus ob faustū prælii successū: simul cū petro barbo nobili ueneto: tunc notario
nepote ex sorore pōtifici cardinalis creatus: florētiæ morā trahit: florētiniq; oppugna
tis casentini oppidis castellisq; septē frācisciū puppu comitē: post q̄drigētesimū ut fere
bat anoū: quo pgenitores eū obtinuerāt comitatu: patria eiiciūt: piccininus i romādio
lā ducēs: omnia i uictoris si maturo traiecisset: potestatē euestigio uētura: popportune
cōfirmauit. Interea dū hæc i ætruria gerebant: sfortia carauagio potitus: petro aduoca
to & brixiano⁊ manu ad arcis oppugnationē relictis: multa de cremonēsibus in quos
duxit cœpit oppida & castella: ut ad eas agri partes quæ in mātuanos brixianosq; spe
ctāt: solū i padi ripa philippo reliqnū fuerit: casale maius oppidanos cuius cū popu-
lariter migrare iussisset foroiulianus: bona co⁊ ipositis præsidio militibus diripienda
cōcessit. Asulā uero: canedū: & marchariā marchionis mātuani oppida ollio flumini
adiacētia: quod maiore cura desēdebant: sfortia maioribus parabat uiribus expugna
re. Et cū oppidani direptionis metu adducti illa spe cælerius dedidissent: opolū sfortiæ
philippēsibus ipossibile ē uisū: arces præserti marchariæ: ea cæleritate q̄ cætera erant
ad eā diē cōfecta recipe. Sed accedētes: arce carauagii recæpta brixiani: maiori bōbar
da quā brixiæ haberēt: septigēta⁊ libra⁊ lapides iaciēte adhibita: canedi & asulæ ar
ces breui obtinuerūt. marchariæ autē turres: lateritio muro duodenū pedum crassitu
dine densissimas: die decimo demoliti sunt: nec tamē eo terrore adductus deditionem
prius fecit præsidii prefectus: q̄ scādētes ruinas sfortianos: prælio bis cōminus cōmis
so repulsos: supiora muro⁊ ad oppositā tertio quod cōferi erat cœptum prælio partē

Pischeria

scalis capere conspexisset. Inde pischeriam ducens sfortia: stephanum cōtarenum: q
lagisium uiribus expugnatum: cæde ꝓditoꝶ præsidiique facta diripiendum militi
cōcesserat: classē iussit adducere. Est nāq; pischeria oppidum natura soli ac opum ma
gnificētia magnæ īter regiōis oppida excellēnæ: ut scaligeros ueronēses: a q̄bus exæ
dificatæ fuerunt arces solitos dicere accepimus: illud tribus præstare rebus: quarum
unāquāq; raro detˀ talem ī cæteris iueniri. Amœnitate scilicet: munitionibus: atq; uti
litate: quā piscium commercia reddunt maximā. Amœnitas uero hīc ducitˀ maior q̄
& si lacus speciosissimi emissorio īpositū: mitiique amnis caput icubās: solum undi
que ut plæraq; e alibi: habet uinetis & olivetis siluis uestitū: cōsitis tamē præstat: citri
culis limonibusque: & ea rari ī italia mali specie multimoda abundantibus. At mu
nitio ea est: quæ & amœnitatē augeat: & tutelā habeat singularē: quod oppidū ad eā
mintii ripā: quæ spectat ī mātuanos: sitū qua parte in meridiem uersa continenti iun
gitˀ: & altera occidētali benaco ꝓminēti: tertiaq; mintio īposita quæ uergit ī septentrio
nes: eleuato dēsoq; cingitˀ muro: & qua micius benacusque alluere desinūt fossa illud
a continenti separat latissima: quæ ꝑpetuas altasque aquas accipiens a benaco postq̄
arces cixit ambas: redit ī mincium. Sed quartum oppidi latus: ī orientem uersū muro
caret: quod arcibus exponitˀ: quarum ut ī campestri solo munitissimaꝶ: quæ prima
est & ambitu maior: aulis porticibus camerisque egregie pictis decoratˀ: regiæ ac im
piali pōpæ satis facillime facturis: & lateritius pōs fornicū q̄tuordeci miciū āplexus:
turri habet ī capite munitissimā. Secūda aūt minor arx tāq̄ subsidiaria: & si pari mu
roꝶ turriū ꝓpugnaculorūq; forma munitˀ: eo præstat: q̄ minore seruatˀ custodia: &
pōte itē lateritio fossā cōplexa: iūgitˀ mātuanis. At unica oppidi quæ populo & cōme
antibus patet porta: emissorii lacus angulo est īposita: ab qua trās mitium ad situm e
regiōe tumulum: suburbiū appellāt: sublicio itur ponte: & tumulus quem caupo so
lus hospitatoria īhabitat taberna: palude priusq̄ fossa latiore cinctus: portam ad exitū
habet: sublicio item ponte ī campos ueronēsiū dimittētem. Ei oppido arcibusq; com
meatu ī ānū refertis: marchio quīgētos ex eq̄tatu peditatuq; omni electos milites:
prælidio īposuerat: nō minus rennēdi illius cura sollicitus: q̄ uenetos ītelligeret cupiē
tissimos recipiēdi: quādo q̄dē eos cremonæ casalisq; æstate illa tētādoꝶ curā: creditū ē
eius gratia omisisse. Sfortia itaq; eq̄tatu extra hostiles bombardaꝶ iactus: ī circuitu
disposito suas ipse bombardas: quadripartito adigi curauit. Classis uero scaftas cōtare
nus ad tumulū & oppidi portam de benaco & mincio pugnare curauit. Re philippi
marchionisq; mātuani īterea tātis ubiq; accæptis īcōmodis debilitata: nicolaus mar
chio ferrariēsis: q suū ab illoꝶ excidio existimaret pēdere: sese pacis sequestrem ige
rere cœpat: cuius ut dicebat quærēdæ causa: cum mātuam accessisset: sfortiam allocu
turus: fide publica pischeriā se cōtulit: & pascali maripetro: q ꝓuisori exercitu a sena
tu missus ī castris erat præsente: multa de pace cum illo locutus futuꝶ dixit: ut philip
pus mediolanensium dux: quam obstinate nimis ad eam retinuisset diem: blancam
uxorem: illi se intercessore uel in castra transmittat. Ad quæ respondēs sfortia: se pacis
dixit cuius etiam hosti tolerabilis senatum sciat eē cupientissimum: modo philippus
pariter eam uelit suasorem fore: eaq; solenniter constituta amicos quorum ille esset
primus: de blāca quid expediat consultuꝶ. Inde ꝓfectus marchio mātuamque reuer

fus:itinere nullatenus itermisso:philippū mediolani conuenit. Quæ qdem pfectio
suspectæ fidei hominis adeo fuit uenetis formidolosa:ut publici æris alieni ualorem
quinta parte deteriorem effecerit. Nā cū marchio singulari amicitia sfortiæ genitori
coniūctus fuerit:timuerūt ueneti:ne apud sfortiā filiū paternæ imitatorem amicitiæ
potentiores honesto preces habuisset. At pischeriæ oppugnatio eo in tempore ma-
gnis conanibus agebaē. Sfortia nāque uigiti meridiolanis plagæ muri passibus:bom-
barda aptis:fossam uirgultis cū repleret:contarenus eregione turmalibus gente effe
rata:ptim benacum natare:partim umbilico tenus:altum paludis limum puadere cō
pulsis:tumulum cœpat:& taberna ppugnaculis armata:sublicccoq; ponte:q emissori
um clauderet igni corruptis:scaffas micio delapsas:portæ oppidi mœnibusq; subduxe
rat. Inde scalis ad mœnia erectis:rabidi & tāq̄ amentes:tāto ardore cōscēdebāt turma
les:ut quanq̄ caderent uulnerarenturq; multi:sauciis succedentes itegri portam mu-
rosq; deiectis defensoribus obtinuerit. Quod cum pugnātes eregione uidissent sfor
tiani:spretis q ad deditionem faciendam iuerāt oppidanis:p fossas & ipsi ruinasq; ir-
rupunt Tunc mātuanis militibus q tam multi præsidio iuerāt:i arcem confugienti-
bus:patua p tumultu cæde commissa:oppidum est direptum. Paulo post arcis op-
pugnatione ichoata:maior bōbarda quā ad marchariæ arcis oppugnationem adhi-
bitā fuisse ostendimus:in primariā & ut dicūt magistram arcis turri est firmata: quæ
i oppidū pmiuens altitudine atq; latitudine & muri densitate maximū arci adderet
munimentum. Fuit aūt ea & ad hoc tēpus iaudita bombardæ illius uiolentia: is euo-
mentis crepitus:ut nisi i multorq; q iterfuetūt manus:scripta hæc puentura sciremus:
quorum assertio nos a mendacii iuidia uindicabit: dignam relatu rem fuerimus sup-
pressuri. Classis Veneta anchoris i benaco firmata:extra bombardæ hostilis iactum
a paucis custodibus tenebaē:turmis a cōtareno ad oppidi arcisq; oppugnationem ut
ostendimus expositis. Erātq; binæ naues tectæ castellis munitæ:amphorarum trecen
tatum singula:quos uocari diximus balleneriosi fronte ad specimen cōstitutæ. Cum
igitur iaceret in arcem bombarda:tantus fiebat in circuitu terremotus:ut aquis bena
ci emotis fluctuātes i utraq; latera balleneriis sese iuicē: & uicinas colliderēt naues: & i
oppido quatuor bene materiatæ ciuiū domus: eo excussæ terremotu:i multorū capi-
ta corruerunt. Itaq; decies immissa: & si parietem distantibus inter se offensionibus te
nuiter maculauerat: & minime penitus læsisse uidebatur:tantus ictu decimo exortus
est in arce:qui in nubem ascendit puluis:ut cernentibus apparuerit:magnā muri uim
ad intima corruisse:dumq; a uento dissipatus puluis:euanuisset & bombarda interim
repleretē: ispectantes uiderunt multi:turrim haudquaq̄ uasto hiatu:a summis i infi-
ma scissam esse: & tunc duorum qui sūma tenebant propugnacula custodum: alter
funiculo in arcem est delapsus:alter hæsitans & quid faceret dubius subsidentem se-
cutus est turrim:quæ undecimo iu expectato ictu:quaquauersum lacera:partim fos-
sam compleuit:partim arcis proxima pondere attriuit suo. Quod cum cessante pul
ueris nube uidissent sfortiani:arcem defensore ad eam partem nudatam obrepentes
mantuanos aliis de turribus deq; arce altera resistētes:ad deditionem aliquot dieq; op
pugnationibus cōpulerūt. Tūc sfortia Mincio trāsmisso:uillafrācha. uigasio uerone-
sium castellis:intra decimum diem q̄ accesserat est potitus. Copiis ide ualegiū ductis

Pischeria diripitur

ignobilia quæ circunſtant mantuam caſtella primum: deinde ualegienſes in pote-
ſtatem accæpti:& impoſitæ ponti arces:bombarda item atterente breui ſunt receptæ.
At nicolaus marchio paucis diebus apud philippum moratus:blancam decenti cum
familiarium genitoris comitatu:ſecundo auectam pado mantuam perducens:ſuſpi-
tionem uenetorum in maioris periculi cogitationem metumq; conuertit:philippum
nanq; magni atq; elati animi principem:unicam filiã ſine ingenti abalienationis ſfor
tiæ a rebus publicis præmio:ad repudiatas tandiu nuptias miſiſſe: haudquaq̃ uerisi-
mile exiſtimabãt. Rogatus autem ſfortia in ameniſſimam mantuani marchionis uil
lam:cui ædificandæ magnum fecerat impendium: marmirolum uocant: ut de pace
deq; coniugio ageretur:ſæpenumero reſpondit:nec ſibi iniuſſu ſenatus:ad hoſtis loca
eundum:nec ſenatum ſi ſapiet ut adeat permiſſurum. Quæ reſponſionis prudentia:
maximo fuit uenetis de illius fidei conſtantia documento:& puella ſecundo pado fer
rariam præmiſſa:ad tertium diem marchio eſt ſecutus. Piccininus autem: poſtq̃ tur
bantem romandiolam ſua perſona confirmauit guidantonio manfredo & franciſco fi
lio:ut eam prouinciam præſidio tenerent relictis: mediolanum ad philippum acceſſit
palatiniſq; quantam potuerunt pecunias conferre compulſis: uectigalia auxit:tributa
impoſuit noua: & nihil pecunienda excutienda intentatum omiſit. Romani interi põ-
tificis & eccleſiæ legatus lodouicus cardinalis aquilegienſis trigeſimo die: poſtq̃ pic-
cinini copias profligauerat:in romandiolam traiecturus:Sigiſmundum & malateſtã
fratres ad eccleſiæ ſtipendia:cum mille quigentis equitibus: peditibus quadringentis
conſcripſit. Sed cum agrum attigiſſet foroliuienſe:iam maleſta ad hoſtes tranſiuerat.
neq; tamen deſtitit ſigiſmundus:quin legato obſequentiſſimus fuerit : caſtris apud
martinenſe rus:bina diſtans paſſuum millia in foroliuium firmatis: uenientes noctu
& interdiu fauentinus ac piccininus: pendentes in rebellionem foroliuienſes continu
erunt. Inde ad bagnacauallum ducto cum propinquiora cæpiſſent ſtatiua:& grãdis
ille exercitus ſeptem millium equitatus:peditatus mercenarii quatuor:oppidum cin-
xiſſet:deſperãtibus fauẽtini & piccini auxilio oppidanis:ad octauũ diem deditio eſt
facta:pariter poſtea maſſæ lombardorum & ignobilium agri imolenſis caſtellorum
bagnariæ:bibani:mordani:guelfique facta fuit. Extorribus autẽ foroliuienſibus:per-
paucis qui caſtra ſequebãtur memorantibus:cum duxiſſet iterato forumliuium lega
tus:urbe præſidio immunita breui potitus fuiſſet:niſi laſſata nimis a ductoribus obſi
dione redeũtes piccininus filius:& malateſta ciues a rebellione ut antea deterruiſſent
At apud apuliæ regnum per id temporis renatus rex poſtq̃ omnis copias datis in ali-
quot menſes ſtipendiis:in aprutio reparauerat:caudolas antonium bari ducem ac rai
mundum & traianum carociolium auelini comitem:factioniſque ſuæ ſequaces cum
quatuor equitum milibus adducens:ea ratiõe neapolim reuerti conſtituit:ut auerſam
cuius arcem antonius caudola præſidio teneret:reciperet:& laborãtibus ueteris cam
paniæ populis opem ferret:ſimul neapolitanos tandiu clauſos & importatis mari te-
nuiter ſuſtentatos:i meliorem quoad tũc poſſet fortunam adduceret. Reſciuerat eius
aduentum alfonſus rex:ſed quo itinere aprutinis montibus deſcenderet dubius:cum
parte copiarum:cæteris certo in loco ad diem conuenire iuſſis:ad montes ſuccedebat
& forte eodem quo aduẽiret renatus itinere capto:copiis ad ueſperam de itinere feſſis

mille passus ab hostiũ statiuis: quæ & ipsi eadẽ cœpissẽt hora cõsedit: tulitq; sors: ut pri
or renatus hostẽ icautũ adesse habuerit exploratũ: uoluitq; gallica & ad prios motus
audaci promptitudie iermes iopinatosq; iuadere: q autẽ fama auditum erat: & nũcii ret
tulerãt ad id missi: parare alfõsũ copias: & saltibus q oẽs i potestate essẽt agresti manu
firmatis: cũ eqtatu peditatuq; mercẽnario millibus hoiũ q̃tuor paratũ obsistere locis
oibus affuturũ: nõ existimauit Antonius caudola cũ sese ut credebat offerẽtibus: & pu-
gnãdi copiã facturis: dubio loco temere cõfligẽdũ. Q ua i cõsilii uarietate dũ tẽpus ab
sumit: sẽsit piculũ Alfõsus: & i tuta cõfugiẽs aprũ hosti reliqt accessũ. Ea post pax: nea-
poli cũ agitarẽt: & certũ psugæ fecissẽt: fuisse i manibus paratã si uti sciuissẽt uictoriã:
iratus rex renatus: isimulatũ pfidiæ antoniũ i arce neapolitana detinuit: & errorẽ ab i-
prudẽtia & ifortunio deprecatũ: ea qua cœpat facilitate subito liberauit. Is uero q̃pri-
mũ oblatũ uidit occasionẽ: cũ eo p ius pfectus qnito apud neapoli milliario loco tuto ca
stra cõmuniuit. Et ad Alfonsũ regẽ mittens: inducias in quinquagesimũ diem & secu-
ri in aprutios per inimica prius loca: transitus litteras deducto ex arce auersana præsi
dio impetrauit. Q uo destitutus equitum ferme quatuor millium & peditum mille
præsidio renatus: perpaucos habuit reliquos pedites mercenarios: quorum tarenti i
urbe neapolitana ciui immixtorum præsidio: ægre mœnia defensauit: ab arragonẽsi
dies noctesque acriter oppugnante: & inerat fames: qualem brixiæ hoc etiam anno
scripsimus affuisse. q autem caudola & suæ sectæ ductores: neque renato ultra
consentire: neque arragonensem sequi: neque ignaui sine stipendio esse uellent: roma-
nus pontifex eos ad ecclesiæ stipendia eo accepit consilio: ut ipsorum potentatu & ar
mis fretus: optatam & tandiu quæsitam pacem: calamitosis regni illius populis daret
Id munus cum cælebris famæ cardinali tarentino apostolicæ sedis legato iniunxisset
ne ciuitas neapolitana interim deficeret: & i præclara ciuitate multi quibus nulla emi-
grandi adesset facultas: fame interea cruciari perirẽt: magnam frumenti uim ex etru
sco ecclesiæ patrimonio: apud cornetum tribus imposita genuensium nauibus immi
sit: cuius partem egenis donari: partem ditioribus modico uenundari precio curauit
Verum præsentis anni cuius gestis i italia rebus & quidem solito clarioribus hic ple-
nus est liber: Autumnus adeo ingentes ac pene perpetuas habuit pluuias: ut exerci-
tus omnes contra ac multis insueuerant annis: ad prima brumæ tempora in hiberna
concesserint. Primus tamen omnium ecclesiasticus ex romandiola: re omnino infecta
in æturiam & inde ad urbis romæ partes est reductus. Secundus rex alfonsus: suum
per circunstantia neapolim oppida dimisit. Piccinini uero & mãtuani copiæ partim
apud parmenses: partim mãtuæ prout fuerãt pmãsere. Et sfortia postq̃ ualegio multis
ante diebus recæpto: ignobiliora quæ tertio aut quarto distant a mantua milliario cæ
pat: copias ois i capta de cremonẽsibus: laudẽsibus: mãtuanisq;: & recæpta de brixianis
oppida distribuit: sola cohorte prætoriana ueronæ apud se & in ueronẽsibus retenta.

Finis historiarũ Blõdi quas morte præuẽtus nõ cõpleuit: cũ tamẽ interim Romã istau
ratam tribus libris. Italiã illustratã libris. viii. Et romam triũphãtẽ libris. x. absoluerit.
Impressarũ Venetiis p Octauianũ Scotum Modoetiẽsem Anno salutis. M.CCCC.
LXXXIII. XVII. Kalẽdas augusti Ioãne Mocenico Inclyto Venetiarũ Duce.

Campanus.

Blonde pio uiuo moreris nil morte dolendum ē.
Tu famæ: domui conſulit ille tuæ.
Aſtra tibi: natis patrios conceſſit honores.
Qua tu alia optaſſes conditione mori?

Pio Summo pont.

Romam inſtauratam cœpit cum ſcribere blondus
Multa illum inſtaurans contulit eugenius.
Italiam mox illuſtrans maioribus auſis:
Luſtrauit totam mox uagus italiam.
Ecce triumphantem cecinit pie maxime romam.
Ergo tua fas eſt ille triumphet ope.

Epithaphium.

Hic ſitus eſt blondus priami cui forma. catonis
Vita: titiliuii phama decuſque fuit.
Coniuncta eſt ſancto coniunx pia paula marito.
Fœminei ſexus gloria ut ille uirum.

REGISTRVM TOTIVS LIBRI

a	quarum	q̄dragefimalis	& ſabinenſis	eſſe	auroram
uacat	potius	r	A	reſponderetur	batur
Blondi	imponerent	ſunt	& per id	oſtenſuros	Q
illum	k	natura	ficem	contremiſcūt	quam
bus	rum	ea erat	ſuæ	niſci	fecti
b	ditionem	Turcis	pugnatum	I	illi
ſcribit	fuit	ptos	rege	mantuani	namur
parandis	re fecit	s	B	qua	R
ſcio	l	Paulo	maiora	tantaque	confiſus
tino enim	quintum	ea mors	ctis	puſsin	clamores
c	bus	quidem	pniciofiſſimi	aſperior	ſerunt
a ualentiniano	gaudere	Ipſe	tores	K	quam
dux	ſeminatam	menti	marius	muſq ue	S
runt	m	t	C	intellectum	re compulſos
principio	tibus	in nouergiam	confiſus	ob merita	pridem
d	hiſpaniam	& ſacramenti	cipes	abligaſticis	triumpho
maioribus	ferentes	exercitum	attigerat	t sin	ſellos
cum	ſtata	tali duce	corum	L	
Habuit	ferri	rapiſſent	rex	tus'	
ſed quæ	n	u	D	tibus	
e	Blondi	tium	quos	puſ:	
Via erat	ſilentiarium	ſarraceni	reſpondiſſe	tuna	
gnam	ſed qui	tempore	mo	eſſe	
mam	ſciſſet	dum	ſis:	M	
res	apudque	cætera	E	fauentinum	
f	o	x	quæ	fibile	
rat ex	cœptis	interea	communica	bus	
inoppinato	intellexiſſet	acceſſerunt	ci copiis	pitato	
ſcendo	Italiæ	primis	nullas	ripas	
ſecum	imperator	mis	F	N	
g	ſuos	purgari	Blondi	ſtre	
multo	p	y	pellemur	ris	
cerat	Q uem	tiſſent	ſium	lani	
runt	tusimare	fredericus	mine	impulit	
factum	ponnfici	ſagittaris	in rem	O	
h	græcis	in ægypti	G	tibus	
experientiam	duceret	tum	gni	grique	
brexillo	q	z	mamentis	ſcea	
nenſi	& Gothfredo	tino turiano	mæ	blancham	
ginta	Cincius	mes	bito	P	
i	diſcuſſa	bant	mitti	itineribus	
lare	Dies	maiorem	H	endis	

Alfonsina 'cana regina post hūc ...
'oesadis: ... h. p'mo.

BLONDUS FLAVIUS

HISTORIA ROMANA

1483